

Universitat Autònoma de Barcelona

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi queda condicionat a l'acceptació de les condicions d'ús establertes per la següent llicència Creative Commons: http://cat.creativecommons.org/?page_id=184

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis queda condicionado a la aceptación de las condiciones de uso establecidas por la siguiente licencia Creative Commons: <http://es.creativecommons.org/blog/licencias/>

WARNING. The access to the contents of this doctoral thesis it is limited to the acceptance of the use conditions set by the following Creative Commons license: <https://creativecommons.org/licenses/?lang=en>

Ve u i cas en la sintaxi de la causació i la reflexivització

Albert Fontich

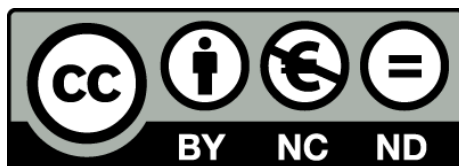
Tesi doctoral

Director

Jaume Mateu Fontanals

Programa de Doctorat: *Llengua i literatura catalanes i estudis teatrals*
Centre de Lingüística Teòrica
Departament de Filologia Catalana
Universitat Autònoma de Barcelona
Cerdanyola del Vallès
Maig de 2021

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència de Creative Commons Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada.

Resum

Aquesta tesi té com a tema central la causació, tant la causació directa com la causació indirecta. En català, la causació directa s'expressa mitjançant els verbs causatius lèxics i la causació indirecta es realitza mitjançant la perífrasi verbal formada amb el verb causatiu *fer*. El bloc 1 de la tesi se centra en l'estudi de la causació directa o lèxica i l'alternança causativa, mentre que el bloc 4 gira al voltant de la causació indirecta. En aquesta tesi també estudio el comportament del clíctic reflexiu (bloc 2), tant en l'alternança causativa com en la reflexivització i la passivització, i el cas datiu, essencial per analitzar la distribució del cas en la construcció causativa (bloc 3).

Argumento que el que normalment s'entén com a alternança causativa correspon a dos fenòmens diferents: un de descausativització, i que afecta els verbs de causació externa, i un de causativització, i que afecta els verbs de causació interna. Proposo que la descausativització està regida per la Condició de la Causa Prototípica, que determina que un verb es pot descausativitzar quan és possible identificar una causa no agentiva prototípica. Així mateix, considero que un verb és de causació interna quan no és possible identificar una única causa activadora del canvi expressat pel verb.

Per explicar el comportament del clíctic reflexiu en les seves funcions reflexivitzadora, incoativitzadora i passivitzadora, proposo desglossar el nucli *Ve*u/*v* en dos nuclis diferenciats, *Ve*u i *v*, cadascun especialitzat amb una funció concreta: *v* és el nucli que expressa transitivitat, mentre que *Ve*u és el nucli que introdueix l'argument extern. Assumeixo que el clíctic reflexiu és l'exponent de *Ve*u en tots els casos: descausativització, reflexivització i passivització pronominal. El seu comportament varia en funció del tipus de construcció en què participa.

El datiu és el cas amb què es marca l'argument extern causat quan el verb incrustat és transitiu. Argumento que aquest cas datiu és estructural (cas dependent). Aquest cas s'assigna a l'argument c-comandador quan en el domini del nucli de *v* matriu hi ha dos arguments sense cas (argument intern tema i argument extern causat). Així mateix, mostro que aquest cas guarda una relació directa amb el cas datiu que rep l'argument meta, font o beneficiari en la construcció de doble objecte, un cas que considero de naturalesa aplicativa. Tant el cas datiu estructural com el datiu aplicatiu són activats per la presència d'un argument intern tema. Així mateix, distingeixo aquests dos tipus de cas datiu d'un tercer tipus, que anomeno datiu preposicional, i que s'introdueix directament com a complement del verb mitjançant una preposició semàntica. Aquest cas no és activat per la presència d'un argument intern tema.

Una altra distinció que utilitzo és la que oposa cas inherent amb cas lèxic. Seguint Woolford (2006), assumeixo que el cas inherent està relacionat amb els papers temàtics, mentre que el cas lèxic està relacionat amb propietats idiosincràtiques del verb. Proposo que els verbs psicològics de datiu assignen cas datiu aplicatiu de naturalesa inherent, mentre que els verbs psicològics causatius, quan es dativitzen, assignen cas datiu aplicatiu de naturalesa lèxica.

Assumeixo que en la construcció causativa únicament hi ha un domini de cas, i és el determinat per la clàusula matriu. Tanmateix, podem trobar clíctics tant en la clàusula matriu com en la clàusula incrustada. Proposo donar compte de la distribució dels

clítics a partir de propietats de Temps incrustat. Quan el Temps incrustat és defectiu, no es poden retenir clítics en la clàusula incrustada. Es poden retenir clítics en la clàusula incrustada quan Temps és semiactiu. Quan és semiactiu, Temps conté el tret PPA però no conté trets phi i, per tant, no pot assignar cas nominatiu. Així mateix, no permet que la Veu incrustada pugui assignar cas acusatiu a l'argument intern tema. Proposo que quan la reflexivització és matriu (l'antecedent és l'argument causador), el Temps incrustat ha de ser defectiu, mentre que quan la reflexivització és incrustada (l'antecedent és l'argument causat), el Temps incrustat ha de ser semiactiu. Així mateix, quan es passivitza la construcció causativa, el Temps incrustat ha de ser defectiu.

Finalment, tracto la restricció de referencialitat que afecta l'argument causat de la construcció causativa. Argumento que l'argument causat ha de ser més alt en una escala de referencialitat que l'argument intern tema.

Abstract

The central theme of this thesis is causation, both direct and indirect. In Catalan, direct causation is expressed with lexical causative verbs, while indirect causation is realized by means of the periphrasis formed with the causative verb *fer* 'make' (causative construction). Block 1 of the thesis focuses on the study of direct causation and causative alternation, and block 4 revolves around indirect causation. In this thesis I also study the behavior of the reflexive clitic (block 2) in causative alternation, reflexivization and passivization, and the dative case, necessary to understand the distribution of case in the causative construction (block 4).

I argue that what is usually understood as *causative alternation* corresponds to two different phenomena: decausativization, which affects verbs of external causation, and causativization, which affects verbs of internal causation. I propose that decausativization is governed by the Prototypical Cause Condition, which establishes that a verb can be decausativized when it is possible to identify a prototypical non agentive cause. I also propose that an internal causation verb is a verb that denotes a change of state which is activated by a set of causes, not a specific one.

To explain the behavior of the reflexive clitic in reflexive, inchoative and passive structures, I propose to break down the Voice/v head into two different heads, Voice and v, each specialized with a specific function: v is the head that denotes transitivity, and Voice is the head that introduces the external argument. I propose that the reflexive clitic is the exponent of Voice in all cases: decausativization, reflexivization and pronominal passivization. Its behavior varies depending on the type of construction in which it participates.

Dative is the case that marks the causee external argument when the embedded verb is transitive. I argue that this dative case is structural (dependent case). This case is assigned to the c-commanding argument when in the domain of the matrix v there are two arguments without case (internal theme argument and causee external argument). I also show that this case has a direct relationship with the dative case that receives the goal, source or beneficiary argument in the double object construction. I will treat this dative as applicative. Both structural dative case and applicative dative case are triggered by the presence of an internal theme argument. I also distinguish these two types of dative case from a third type, the prepositional dative case, which is introduced directly as a complement to the verb and headed by a semantic preposition. This case is not triggered by the presence of a theme argument.

Another distinction revolves around the notions of inherent and lexical case, in the sense of Woolford (2006). Inherent case is related to thematic roles, and lexical case is related to idiosyncratic properties of the verb. I claim that both applicative and prepositional dative case can be inherent and lexical. I propose that the applicative dative case assigned by dative psychological verbs is inherent (thematic), while the applicative dative case assigned by causative psychological verbs that enter the dative alternation is lexical.

I assume that there is only one case domain in the causative construction, and this case domain is fixed by the matrix clause. However, clitics can be found in both the matrix and the embedded clause. I propose to account for the distribution of clitics from

properties of the embedded Tense. When the embedded Tense is defective, clitics cannot be retained in the embedded clause. Clitics can be retained in the embedded clause when Tense is semi-active. Semi-active Tense contains the EPP feature but does not contain phi features and therefore it cannot assign nominative case. It also does not render the embedded Voice capable of assigning accusative case to the internal theme argument. I propose that in matrix reflexivization (the antecedent of the anaphoric relation is the causer argument), the embedded Tense must be defective, whereas in embedded reflexivization (the antecedent of the anaphoric relation is the causee argument), the embedded Tense must be semi-active. Likewise, when the causative construction is passivized, the embedded Tense must be defective.

Finally, I address the referentiality constraint that affects the causee argument in the causative construction. I argue that the causee argument must be higher on a referentiality scale than the internal theme argument, when the latter is animate.

A la María José

This is the key to the kingdom and this is the town
This is the blind horse that leads you around

Bob Dylan

ÍNDIX

Agraïments	xxiii
Introducció.....	1
BLOC 1. LA CAUSATIVITZACIÓ LÈXICA. PROPIETATS	13
Capítol 1. Els verbs de canvi d'estat: una caracterització semàntica.....	19
1.0. Introducció	19
1.1. La derivació dels verbs de canvi d'estat	21
1.2. La denotació de l'estat resultant.....	25
1.2.0. Introducció.....	25
1.2.1. Denotació explícita de l'estat resultant.....	25
1.2.2. Denotació de la manera com s'arriba a l'estat resultant.....	25
1.2.3. Denotació de l'instrument utilitzat per arribar a l'estat resultant	29
1.2.4. Denotació d'una posició relativitzada a una altra	33
1.2.5. Denotació de l'objecte creat	36
1.2.6. Alguns verbs que no expressen canvi d'estat	37
1.2.7. Conclusions de l'apartat	38
1.3. La naturalesa del canvi de l'argument intern tema	38
1.3.0. Introducció.....	38
1.3.1. La incrementalitat	42
1.3.2. L'escala de canvi	43
1.3.3. Els verbs de canvi binari.....	45
1.3.4. Els verbs de canvi gradual	47
1.3.4.1. La implicatura de completesa.....	52
1.3.5. Conclusions de l'apartat	55
1.4. El comportament de l'argument efectuator	55
1.5. Les propietats aspectuals de les oracions amb verbs de canvi d'estat	64
1.5.0. Introducció.....	64
1.5.1. Construccions incoatives.....	64
1.5.2. Construccions causatives lèxiques	66
1.5.3. Aspecte intern i sintaxi: MacDonald (2008).....	71
1.5.4. Conclusions de l'apartat	75
1.6. Conclusions del capítol	76
Capítol 2. L'argument extern dels verbs de canvi d'estat.....	78
2.0. Introducció	78

2.1.	Tres models per donar compte de l'argument extern: el model temàtic, el model esdevenimental i el model de trets	80
2.1.0.	Introducció.....	80
2.1.1.	El model temàtic de Fillmore (1968, 1970, 1971).....	81
2.1.2.	El model esdevenimental	82
2.1.2.1.	Arguments a favor del model biesdevenimental.....	85
2.1.2.2.	Problemes per a l'anàlisi biesdevenimental.....	88
2.1.2.3.	El comportament de l'expressió adverbial <i>de nou</i>	89
2.1.2.4.	Recapitulació	96
2.1.3.	El model de trets	96
2.1.3.1.	Cruse (1973): La descomposició en trets del paper d'agent	97
2.1.3.2.	Els protopapers de Dowty (1991).....	102
2.1.4.	Conclusions de l'apartat	103
2.2.	L'efectuador com a paper que agrupa l'agent i la força natural	104
2.2.0.	Introducció.....	104
2.2.1.	Model de dos papers temàtics: agent i causador.....	104
2.2.2.	Model d'un sol paper temàtic: el paper d'efectuador.....	109
2.2.3.	Conclusions de l'apartat	117
2.3.	L'instrument efectuator.....	118
2.3.0.	Introducció.....	118
2.3.1.	Definició d'instrument efectuator.....	119
2.3.2.	L'instrument efectuator esdevenimental	120
2.3.3.	L'instrument efectuator contrastiu.....	122
2.3.4.	L'instrument efectuator singularitzat	125
2.3.5.	Les màquines com a instruments efectuadors i com a agents inanimats.....	129
2.3.6.	L'argument instrument com a efectuator: un intent d'explicació	131
2.3.7.	Conclusions de l'apartat	132
2.4.	Agentivitat, accidentalitat i responsabilitat	133
2.4.0.	Introducció.....	133
2.4.1.	Dos tipus d'accidentalitat.....	134
2.4.2.	Responsabilitat.....	135
2.4.3.	Conclusions de l'apartat	138
2.5.	Conclusions del capítol	138

Capítol 3. Dues alternances: l'alternança descausativitzadora i l'alternança causativitzadora **140**

3.0.	Introducció	140
3.1.	Causativització i descausativització en l'alternança causativa: una perspectiva històrica	144
3.1.0.	Introducció.....	144
3.1.1.	Lakoff (1965, 1970) i la causativització	147
3.1.2.	Hall Partee (1965) i la descausativització	152

3.1.3.	Fillmore (1968, 1970) i els papers temàtics	154
3.1.4.	Smith (1970) i el control de l'esdeveniment	155
3.1.5.	Chierchia (1989) i la reflexivització	158
3.1.6.	Haspelmath (1993) i l'espontaneïtat	161
3.1.7.	Levin i Rappaport Hovav (1995): causació interna i causació externa	165
3.1.8.	Rappaport Hovav (2014) i la causa per defecte.....	168
3.1.9.	Conclusions de l'apartat	171
3.2.	Causació interna i causació externa.....	172
3.3.	El test de la causativització sintàctica	180
3.4.	Dos tipus d'alternança: l'alternança descausativitzadora i l'alternança causativitzadora	182
3.4.1.	L'alternança descausativitzadora i la Condició de la Causa Prototípica	183
3.4.2.	L'alternança causativitzadora	190
3.4.3.	Alguns estudis de cas	191
3.4.3.0.	Introducció	191
3.4.3.1.	Verbs que expressen la transformació de substàncies i materials	191
3.4.3.1.1.	El verb <i>rovellar</i>	192
3.4.3.1.2.	El verb <i>podrir</i>	193
3.4.3.1.3.	El verb <i>corcar</i>	194
3.4.3.1.4.	El verb <i>deteriorar</i>	195
3.4.3.1.5.	El verb <i>fermentar</i>	196
3.4.3.1.6.	El verb <i>tallar</i> (una emulsió)	197
3.4.3.1.7.	El verb <i>florir</i> (una floridura).....	199
3.4.3.1.8.	El verb <i>fondre</i>	200
3.4.3.1.9.	El verb <i>bullir</i>	203
3.4.3.1.10.	Recapitulació	213
3.4.3.2.	Verbs que expressen canvis en éssers vius	213
3.4.3.2.1.	El verb <i>desmaiar</i>	213
3.4.3.2.2.	El verb <i>despertar</i>	214
3.4.3.2.3.	El verb <i>engreixar</i>	215
3.4.3.2.4.	Els verbs <i>emmalaltir</i> i <i>curar</i>	216
3.4.3.2.5.	Els verbs <i>pansir</i> i <i>assecar</i> (un vegetal).....	218
3.4.3.2.6.	Recapitulació	219
3.4.3.3.	El verb <i>enfonsar</i>	220
3.4.3.4.	Els verbs <i>pujar</i> i <i>baixar</i> i les seves formes derivades lèxiques <i>apujar</i> i <i>abaixar</i>	223
3.4.3.5.	Els verbs causatius no alternants <i>destrossar</i> i <i>matar</i>	228
3.4.3.6.	Recapitulació	231
3.4.4.	Conclusions de l'apartat	232
3.5.	L'adjunt <i>per si sol</i> i la seva interacció amb la causació interna i la causació externa	233
3.5.0.	Introducció.....	233

3.5.1.	El comportament sintàctic de l'adjunt <i>per si sol</i>	234
3.5.1.1.	Els verbs transitius.....	234
3.5.1.2.	Els verbs inergatius.....	236
3.5.1.3.	Els verbs incoatius	237
3.5.2.	Propostes explicatives	237
3.5.2.1.	Chierchia (1989)	238
3.5.2.2.	Levin i Rappaport Hovav (1995).....	238
3.5.2.3.	Reinhart (2000).....	240
3.5.2.4.	Härtl (2003).....	241
3.5.2.5.	Recapitulació	242
3.5.3.	El comportament de l'adjunt <i>per si sol</i> en les construccions amb verbs de canvi d'estat.....	243
3.5.3.1.	L'efecte de l'adjunt <i>per si sol</i> quan pren com a antecedent un agent.....	244
3.5.3.1.1.	Cancel·lació de la pressuposició d'ajuda motora.....	244
3.5.3.1.2.	Cancel·lació de la pressuposició d'instigació volitiva.....	245
3.5.3.2.	Les formes incoatives de causació externa i l'adjunt <i>per si sol</i>	246
3.5.3.2.1.	Els verbs causatius lèxics alternants	247
3.5.3.2.2.	Els verbs causatius lèxics no alternants	249
3.5.3.3.	Els verbs de causació interna	250
3.5.3.4.	L'adjunt <i>per si sol</i> i la passiva.....	252
3.5.4.	Conclusions de l'apartat	253
3.6.	Conclusions del capítol	253

BLOC 2. LA VEU MITJANA: REFLEXIVITZACIÓ, INCOATIVITZACIÓ I PASSIVITZACIÓ

256

Capítol 4. Veu mitjana i reflexivització	262	
4.0.	Introducció	262
4.1.	Pronoms i anàfores. La teoria del lligam	266
4.1.0.	Introducció.....	266
4.1.1.	La teoria canònica del lligam. Fonaments empírics i problemes	267
4.1.2.	Distribució de pronoms i anàfores	271
4.1.3.	La teoria del lligam i la reflexivització verbal (Reinhart i Reuland (1993))	276
4.1.4.	Conclusions de l'apartat	279
4.2.	Tipus d'anàfores i Tipus de verbs.....	280
4.2.0.	Introducció.....	280
4.2.1.	Tipus d'anàfores: polars, apolars i duals.....	281
4.2.2.	Tres tipus de verbs: verbs reflexius naturals, verbs obviatius i verbs reflexius inherents	284

4.2.2.1.	Els verbs reflexius naturals	284
4.2.2.2.	Els verbs obviatius	285
4.2.2.3.	Els verbs reflexius inherents	287
4.2.2.3.1.	Els verbs reflexius idiomàtics	287
4.2.2.3.2.	Verbs reflexius de resultat no perseguit	290
4.2.2.3.3.	Verbs reflexius morfològics	292
4.2.2.4.	Recapitulació	293
4.2.3.	Conclusions de l'apartat	294
4.3.	Sistemes anafòrics i gramaticalització de l'anàfora	294
4.3.0.	Introducció.....	294
4.3.1.	El sistema anafòric del català i d'altres llengües romàniques	295
4.3.1.1.	El normand	299
4.3.1.2.	El luganès.....	301
4.3.2.	Els sistemes anafòrics de les llengües germàniques.....	302
4.3.2.1.	L'holandès	302
4.3.2.2.	L'alemany	304
4.3.2.3.	L'islandès.....	307
4.3.2.4.	El noruec	309
4.3.2.5.	L'anglès, el frisó i l'afrikaans	311
4.3.3.	El rus.....	315
4.3.4.	El grec.....	317
4.3.5.	El basc	319
4.3.6.	Propietats generals dels sistemes anafòrics analitzats.....	320
4.3.7.	Conclusions de l'apartat	325
4.4.	Els trets gramaticals de les anàfores.....	326
4.4.0.	Introducció.....	326
4.4.1.	Els elements pronominals. Característiques generals	327
4.4.2.	Els pronoms determinants.....	330
4.4.3.	Els pronoms personals.....	332
4.4.4.	L'especificació dels trets phi: pronoms personals versus pronoms determinants.....	339
4.4.5.	El tret obviatiu	342
4.4.6.	L'estructura de les anàfores complexes.....	344
4.4.7.	Correferència o lligam?	347
4.4.8.	El luganès	348
4.4.9.	Conclusions de l'apartat	349
4.5.	El marcatge de la polaritat dels arguments	350
4.6.	Dos tipus de reflexivització: reflexivització mitjana i reflexivització clausal	354
4.6.0.	Introducció.....	354
4.6.1.	La reflexivització mitjana	355
4.6.1.1.	El clític reflexiu i el cas	355
4.6.1.2.	El doblement resumptiu de l'anàfora complexa en funció d'OD i OI.....	358
4.6.1.3.	La naturalesa de la resumpció reflexiva	362

4.6.1.4.	El mecanisme de la reflexivització mitjana	363
4.6.2.	La reflexivització clausal.....	369
4.6.2.1.	L'anàfora en un argument oblic o en un argument no oblic que no pren l'argument extern com a antecedent	369
4.6.2.2.	L'anàfora en un complement locatiu.....	375
4.6.2.3.	La doble anàfora	376
4.6.2.4.	Recapitulació	378
4.6.3.	Conclusions de l'apartat	378
4.7.	Conclusions del capítol	380
Capítol 5. Veu mitjana i incoativització		382
5.0.	Introducció	382
5.1.	Dues variants incoatives: la variant simple i la variant pronominal	384
5.2.	El comportament de les variants incoatives en els verbs duals	387
5.3.	La distribució de les dues variants incoatives.....	399
5.4.	Incoació i aspecte	408
5.5.	Algunes anàlisis sobre el comportament sintàctic de les variants incoatives	411
5.5.0.	Introducció.....	411
5.5.1.	L'anàlisi de Doron i Labelle (2010)	412
5.5.2.	L'anàlisi d'Alexiadou et al. (2015)	416
5.5.3.	L'anàlisi d'Abrines (2016)	423
5.5.4.	Conclusions de l'apartat	427
5.6.	Incoativització i Veu mitjana	428
5.6.0.	Introducció.....	428
5.6.1.	El tret lèxic [v]	429
5.6.2.	El mecanisme incoativitzador de la Veu mitjana	431
5.6.3.	Les formes supletives.....	433
5.6.4.	La causativització dels verbs [-v]	436
5.6.5.	Propietats comunes entre la Veu mitjana reflexivitzadora i la Veu mitjana incoativitzadora	439
5.6.6.	Conclusions de l'apartat	440
5.7.	Un paral·lelisme entre el català i l'hindi/urdú	441
5.8.	Conclusions del capítol	444
Capítol 6. Veu mitjana i passivització		446
6.0.	Introducció	446
6.1.	La passiva pronominal: distribució de les dades	447
6.2.	Interpretació de la passiva pronominal.....	449
6.2.0.	introducció.....	449
6.2.1.	La interpretació arbitrària.....	450
6.2.2.	La interpretació inclusiva esdevenimental	450

6.2.3.	La interpretació existencial	452
6.2.4.	La interpretació genèrica	453
6.2.5.	Conclusions de l'apartat	454
6.3.	La passiva pronominal existencial.....	454
6.4.	La passiva pronominal inclusiva.....	461
6.5.	La passiva pronominal i la interpretació genèrica.....	465
6.6.	L'anomenada passiva mitjana: un cas especial de passiva pronominal	467
6.7.	La passiva pronominal en francès.....	470
6.8.	El clíctic reflexiu passivitzador i Veu: el cas de l'italià.....	475
6.9.	La concordança en la passiva pronominal	478
6.10.	Veu i impersonalització	479
6.10.1.	Construcció existencial locativa	481
6.10.2.	La construcció deòntica impersonal.....	483
6.10.3.	Conclusions de l'apartat	486
6.11.	Conclusions del capítol	486

BLOC 3. EL CAS DATIU I LA SEVA INTERACCIÓ AMB EL NUCLI APLICATIU I EL NUCLI DE VEU 488

Capítol 7. La construcció causativa i el datiu estructural. Tipus de datius 495

7.0.	Introducció	495
7.1.	Tres tipus de cas datiu: aplicatiu, preposicional i estructural. Cas inherent i cas lèxic	497
7.2.	La preposició de cas datiu. Els nuclis K i P(K).....	501
7.3.	El datiu aplicatiu i el datiu preposicional	505
7.3.0.	Introducció.....	505
7.3.1.	El datiu aplicatiu	505
7.3.2.	El datiu preposicional	512
7.3.3.	Conclusions de l'apartat	515
7.4.	El cas en la construcció causativa. El datiu estructural	515
7.4.0.	Introducció.....	515
7.4.1.	El cas estructural: nominatiu i acusatiu.....	516
7.4.1.1.	El cas nominatiu	517
7.4.1.2.	El cas acusatiu.....	518
7.4.2.	El datiu estructural i la realització del cas en la construcció causativa	519
7.4.2.1.	L'argument extern causat i el cas datiu estructural.....	520
7.4.2.2.	Realització del cas de l'argument causat, quan aquest és un argument intern	525
7.4.2.3.	El cas en la construcció FP	527
7.4.2.4.	La dativització espúria	527
7.4.2.5.	Recapitulació	531

7.4.3.	El datiu causat (estructural) i el datiu aplicatiu: semblances i diferències	531
7.4.3.1.	La predicació secundària	533
7.4.3.2.	El lligam anafòric.....	535
7.4.3.3.	Recapitulació	536
7.4.4.	Conclusions de l'apartat	536
7.5.	Conclusions del capítol	537
Capítol 8. Els verbs de règim datiu. L'alternança psicològica de datiu.....		539
8.0.	Introducció	539
8.1.	Datius no experimentadors sense un argument tema explícit	541
8.1.0.	Introducció.....	541
8.1.1.	Els verbs de transferència	542
8.1.2.	El datiu beneficiari	546
8.1.3.	El datiu possessor	546
8.1.4.	El verb <i>pegar</i>	547
8.1.5.	Els verbs <i>apuntar</i> i <i>disparar</i> i el paper temàtic d'adreçat.....	548
8.1.6.	El cas datiu lèxic analògic: el verb <i>telefonar</i> i els seus sinònims geogràfics	550
8.1.7.	El cas datiu lèxic diferencial: els verbs <i>ajudar</i> i <i>picar</i>	558
8.1.7.1.	El verb <i>ajudar</i>	560
8.1.7.2.	El verb <i>picar</i>	562
8.1.8.	L'acusativització dels arguments datius inherents i lèxics	563
8.1.9.	Conclusions de l'apartat	565
8.2.	L'experimentador datiu.....	566
8.2.0.	Introducció.....	566
8.2.1.	Els verbs psicològics	568
8.2.2.	Tipus de verbs psicològics. L'alternança psicològica de datiu	573
8.2.3.	Els verbs psicològics causatius. Característiques.....	575
8.2.3.1.	Naturalesa de la causació.....	575
8.2.3.2.	Agentivitat	577
8.2.3.3.	Alternança dativitzadora.....	577
8.2.3.4.	Incoativització	578
8.2.3.5.	La reflexivització	579
8.2.3.6.	Recapitulació	581
8.2.4.	L'alternança psicològica de datiu i l'aspecte	581
8.2.4.1.	Cabré i Mateu (1998)	582
8.2.4.2.	Royo (2017)	582
8.2.4.3.	Recapitulació	584
8.2.5.	El caràcter triargumental dels verbs psicològics de datiu.....	584
8.2.5.1.	L'anàlisi triargumental de Rigau (1990) del verb <i>agradar</i> : els papers temàtics de font, tema i meta.....	584
8.2.5.2.	Arad (1998) i el paper d'estímul	587

8.2.5.3.	Els papers temàtics d'emissor i emoció. La naturalesa de la dativització	588
8.2.6.	Kailuweit (2015) i l'episodi emocional	590
8.2.7.	L'experimentador reactiu i el concepte d'avaluador	593
8.2.7.1.	Pesetsky (1995) i el paper d'avaluador	593
8.2.7.2.	Kailuweit (2015): estat emocional i consciència	596
8.2.7.3.	El comportament avaluador de l'experimentador	597
8.2.8.	L'extensió temporal de l'episodi emocional i l'alternança psicològica de datiu.....	598
8.2.9.	El cas de l'argument experimentador	600
8.2.9.1.	Els verbs psicològics de datiu com a verbs inacusatius	602
8.2.9.2.	El cas de l'experimentador datiu en els verbs alternants.....	605
8.2.9.3.	Els verbs estranyar, interessar i encantar	608
8.2.10.	Conclusions de l'apartat	608
8.3.	Conclusions del capítol	609

BLOC 4. TEMPS, VEU I CAS EN LA CONSTRUCCIÓ CAUSATIVA..... 612

Capítol 9. La construcció causativa sintàctica. Propietats generals..... 616

9.0.	Introducció	616
9.1.	Causació directa i causació indirecta	625
9.2.	Caràcter perifràstic de la construcció causativa	627
9.2.0.	Introducció.....	627
9.2.1.	Usos del verb <i>fer</i>	627
9.2.2.	Verbs que admeten la construcció causativa.....	628
9.3.3.	La construcció causativa i la construcció perceptiva. Diferències	629
9.2.4.	La construcció causativa i altres perífrasis d'infinitiu.....	631
9.2.5.	La construcció causativa i els nuclis de Temps, Aspecte i Negació.....	634
9.2.5.1.	El nucli de Temps	634
9.2.5.2.	El nucli d'aspecte	636
9.2.5.3.	La negació	638
9.2.5.4.	La posició dels adverbis i de la partícula <i>pas</i>	640
9.2.5.5.	La passivització del verb incrustat.....	642
9.2.5.6.	Recapitulació	642
9.2.6.	Conclusions de l'apartat	643
9.3.	Principals característiques de la construcció causativa	643
9.3.0.	Introducció.....	643
9.3.1.	L'argument causat i la interacció argument causador-argument causat....	644
9.3.2.	La restricció de referencialitat.....	647
9.3.3.	Les construccions FI i FP	649
9.3.3.1.	Diferències semàntiques entre les construccions FI i FP	651
9.3.3.2.	Diferències sintàctiques entre les construccions FI i FP.....	652

9.3.3.3.	Paral·lelisme entre les construccions passives i les construccions FP. Problemes	656
9.3.3.4.	Un o dos verbs causatius?	659
9.3.4.	La regla de dativització i el cas dependent	659
9.3.5.	La passivització del verb causatiu	661
9.3.6.	La distribució dels clítics	663
9.3.7.	La reflexivització i el clític reflexiu	665
9.3.8.	Conclusions de l'apartat	666
9.4.	Algunes anàlisis rellevants	668
9.4.0.	Introducció	668
9.4.1.	Kayne (1975)	669
9.4.2.	Burzio (1986)	674
9.4.3.	Zubizarreta (1985)	677
9.4.4.	Baker (1988)	679
9.4.5.	Alsina (1992, 1996)	682
9.4.6.	Villalba (1992, 1994)	682
9.4.7.	Guasti (1996)	683
9.4.8.	Folli i Harley (2007)	685
9.4.9.	Tubino Blanco (2011)	689
9.4.9.1.	Estructura clausal de les construccions FI i FP	689
9.4.9.2.	El cas	692
9.4.10.	Vivanco (2016)	695
9.4.11.	Ciutescu (2018)	698
9.4.12.	Conclusions de l'apartat	701
9.5.	L'estructura de la construcció causativa i el nucli de Temps defectiu	702
9.6.	Conclusions del capítol	705
Capítol 10. La construcció causativa sintàctica. Propietats semàntiques		707
10.0.	Introducció	707
10.1.	El comportament de l'argument causat en la construcció FI	709
10.1.0.	Introducció	709
10.1.1.	La naturalesa dels verbs que es poden inserir en la construcció FI	709
10.1.2.	Verbs incrustats transitius	710
10.1.3.	Verbs incrustats intransitius	718
10.1.4.	La interacció causador-causat	720
10.1.5.	La captació de la volició (volició captiva)	723
10.1.6.	Conclusions de l'apartat	725
10.2.	El comportament de l'argument causat en la construcció FP	726
10.3.	Obligació amb oposició i coerció amb cooperació	730
10.4.	Els verbs de canvi d'estat causatius i la construcció causativa	733
10.4.0.	Introducció	733
10.4.1.	Verbs causatius agentius alternants	733
10.4.2.	Verbs causatius de causa natural	738
10.4.3.	Recapitulació	740

10.5.	Els verbs de causació interna i la construcció causativa	740
10.6.	Conclusions del capítol	741
Capítol 11. L'argument extern causat i la referencialitat		743
11.0.	Introducció	743
11.1.	L'Escala de Referencialitat	746
11.2.	L'argument extern causat i la referencialitat	750
11.2.0.	Introducció.....	750
11.2.1.	El francès, l'italià, el castellà i el català: un repàs a la bibliografia.....	753
11.2.1.1.	Francès.....	753
11.2.1.2.	Italià.....	756
11.2.1.3.	Castellà.....	757
11.2.1.4.	Català	758
11.2.1.5.	Recapitulació	759
11.2.2.	La Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat	760
11.2.2.1.	La pronominalització dels arguments.....	761
11.2.2.2.	La interrogació d'un dels arguments	765
11.2.2.3.	El factor de la definitud	767
11.2.2.4.	Noms propis i descripcions definides	768
11.2.2.5.	Recapitulació	770
11.2.3.	Dues interaccions especials	770
11.2.3.1.	La interacció entre l'argument causat i l'argument datiu d'un verb intransitiu	770
11.2.3.2.	La interacció entre el datiu causat i l'argument datiu d'un verb transitiu.....	772
11.2.4.	L'Escala de Referencialitat i el SP Agent.....	775
11.2.5.	Conclusions de l'apartat	776
11.3.	La Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clític	777
11.3.0.	Introducció.....	777
11.3.1.	Els efectes de referencialitat en la combinació de clítics. Una caracterització	778
11.3.2.	Els efectes <i>me-lui</i> i I-II en la construcció de doble objecte.....	781
11.3.3.	El comportament del clític determinant d'acusatiu en la construcció de doble objecte	781
11.3.4.	El comportament del clític reflexiu	785
11.3.5.	Formes d'evitar la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clític	789
11.3.5.1.	Ús d'un pronom tònic	789
11.3.5.2.	Ús del clític locatiu <i>hi</i>	791
11.3.5.3.	Camuflatge d'objecte	792
11.3.5.4.	La no expressió de l'argument datiu.....	793
11.3.5.5.	Recapitulació	795
11.3.6.	Conclusions de l'apartat	795

11.4.	La combinació de clítics en la construcció causativa.....	796
11.5.	La naturalesa de la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic	800
11.6.	Conclusions del capítol	802

Capítol 12. Monoclausulitat i biclausulitat en la construcció causativa.

	El nucli de Temps	804
12.0.	Introducció	804
12.1.	Propietats sintàctiques de l'argument causat	809
	12.1.0. Introducció.....	809
	12.1.1. Lligam i quantificació d'un pronom possessiu en la posició de l'argument intern	810
	12.1.2. El control de PRO.....	819
	12.1.3. El lligam d'un quantificador flotant	822
	12.1.4. L'argument extern causat i l'opacització de la clàusula interna de la construcció causativa.....	825
	12.1.4.1. El domini de lligam en català	827
	12.1.4.2. El domini de lligam en italià	830
	12.1.4.3. El domini de lligam en les construccions causatives sintètiques.....	832
	12.1.5. Conclusions de l'apartat	834
12.2.	La reflexivització en la construcció causativa	835
	12.2.0. Introducció.....	835
	12.2.1. Descripció de les dades	837
	12.2.1.1. La reflexivització en català	838
	12.2.1.1.1. La reflexivització matriu.....	838
	12.2.1.1.2. La reflexivització incrustada	839
	12.2.1.1.3. La caiguda del clíctic reflexiu en el verb incrustat	840
	12.2.1.2. La reflexivització en la construcció causativa en castellà, en francès i en italià	841
	12.2.1.3. Recapitulació	847
	12.2.2. La reflexivització matriu	847
	12.2.2.1. Propietats generals de la reflexivització matriu	848
	12.2.2.2. El caràcter sintàctic de la reflexivització matriu	853
	12.2.2.3. La realització de l'argument extern causat en la reflexivització matriu.....	854
	12.2.2.3.1. Explicació en termes del lligam	855
	12.2.2.3.2. Explicació en termes de l'efecte d'animacitat	856
	12.2.2.4. El mecanisme de la reflexivització en la reflexivització matriu.....	857
	12.2.2.5. Recapitulació	858
	12.2.3. La reflexivització incrustada	858
	12.2.3.1. La dinàmica del tret PPA en la reflexivització incrustada.....	860
	12.2.3.2. La distribució del cas en la reflexivització incrustada	865
	12.2.3.3. La caiguda del clíctic reflexiu en el verb incrustat	866
	12.2.3.4. El comportament especial dels verbs reflexius idiomàtics	867

12.2.3.5.	Dues excepcions: la construcció FP i la construcció amb reflexivització matriu.....	870
12.2.3.6.	El nucli de Temps en altres clàusules d'infinitiu.....	873
12.2.3.7.	Recapitulació	874
12.2.4.	Conclusions de l'apartat	876
12.3.	El comportament dels clítics en la construcció causativa	877
12.3.0	Introducció.....	877
12.3.1.	La cliticització d'un argument.....	878
12.3.1.1.	La cliticització de l'argument causat	878
12.3.1.2.	La cliticització d'un argument intern OD o OI	881
12.3.1.3.	La cliticització d'un argument oblic	886
12.3.1.4.	Recapitulació	888
12.3.2.	La combinació de clítics en la construcció causativa	889
12.3.2.1.	Combinació d'un clíctic que representa l'argument causat (extern o intern) i un clíctic que representa un argument intern (no causat)	889
12.3.2.2.	Combinació de dos clítics que representen arguments interns del verb incrustat, cap d'ells causat	893
12.3.2.3.	Recapitulació	896
12.3.3.	Els clítics "idiosincràtics"	896
12.3.4.	Una explicació en termes del nucli de Temps semiactiu.....	898
12.3.5.	La desagregació de clítics com una estratègia d'últim recurs	905
12.3.6.	Conclusions de l'apartat	910
12.4.	La construcció causativa passivitzada	911
12.4.0.	Introducció.....	911
12.4.1.	La construcció causativa passiva perifràstica	913
12.4.1.1.	La dificultat de passivitzar l'argument extern causat del verb incrustat	914
12.4.1.2.	Passivització de l'argument intern tema d'un verb transitiu.....	919
12.4.1.3.	Passivització de l'argument intern tema dels verbs inacusatius.....	922
12.4.1.4.	La Regla de Recomposició Causativa	925
12.4.1.5.	La passivització i els clítics	930
12.4.1.6.	Descripció estructural de la construcció causativa passiva perifràstica	930
12.4.1.7.	Recapitulació	933
12.4.2.	La construcció causativa passiva pronominal.....	933
12.4.3.	Conclusions de l'apartat	934
12.5.	Conclusions del capítol	935
	Conclusions finals	939
	Bibliografia	948

Agraïments

La gestació d'aquesta tesi ha estat llarga i complexa. El meu interès per la lingüística es va despertar una mica tard, als darrers cursos de la carrera, de la mà, i de la veu, dels professors Joan Solà i Joan Veny. Joan Solà ens mostrava que el grau de complexitat d'una estructura lingüística podia augmentar d'una manera il·limitada, mentre que Joan Veny ens feia veure que la variació lèxica tampoc tenia límit. Probablement, el desencadenant final va ser la lectura, un cop acabada la carrera, de *Conditions on transformations*, de Noam Chomsky. Igual que els antics grecs havien posat ordre en el confús cel estrellat combinant constel·lacions fixes i fictícies i moviment, Chomsky era capaç de posar ordre en un magma de dades i judicis de gramaticalitat mitjançant dos principis simples: la Condició del Subjecte Especificat i la Condició de l'Oració Temporalitzada. L'explicació de fets complexos mitjançant principis simples em va fascinar.

Però no va ser fins uns quants anys més tard que vaig decidir iniciar l'aventura acadèmica. Vaig anar a l'Autònoma –era la primera vegada que hi posava els peus–, i després de preguntar per aquí per allà, em vaig trobar assegut al despatx del Joan Mascaró, aleshores el responsable del programa de doctorat de lingüística. Tot i que havia acabat els estudis ja feia deu anys, i en lingüística deu anys són una eternitat, no em va plantejar cap inconvenient. Al contrari, tot van ser facilitats. I així vaig començar el programa de doctorat. I vaig entrar en contacte amb el professorat de l'Autònoma: l'Anna Bartra, l'Eulàlia Bonet, la Teresa Cabré, la Maria Teresa Espinal, la Maria Lluïsa Hernanz, el Joan Mascaró, la Carme Picallo, la Gemma Rigau... Van ser dos anys d'un intens aprenentatge.

Recordo que un dia un professor (potser la Maria Lluïsa Hernanz) ens va preguntar quin problema lingüístic teníem al cap. I jo vaig contestar que m'intrigava la distribució de la preposició *de* en el contrast *Costa (de) llegir el llibre* i *El llibre costa *(de) llegir*. No vaig trigar gaire a descobrir que aquest fenomen ja havia estat àmpliament estudiat. Finalment, em vaig decidir per les interrogatives, per influència de les classes de la Carme Picallo. I sota la seva guia vaig fer el treball de recerca i vaig iniciar la tesi.

Però la tesi es va anar allargant. El treball professional era cada cop més absorbent, de manera que la disponibilitat de temps per avançar va anar minvant i minvant. Recordo que de tant en tant pujava amb els Ferrocarrils a l'Autònoma a buscar llibres i fotocopiar articles. No volia tirar la tovallola. I a l'Autònoma em solia trobar el Jaume Mateu i la Teresa Ynglès. I parlàvem de sintaxi i de semàntica, de datius i de predicats abstractes, d'estructura esdevenimental i de cognició... I la Gemma Rigau, sempre atenta i sempre afectuosa, em solia tornar a Barcelona amb cotxe. Un temps passat, un temps enyorat, sobretot per l'absència de l'alegria franca i lluminosa de la Teresa. Guardo com un tresor un sobre amb el meu nom escrit per ella, amb una cal·ligrafia d'una bellesa que emociona.

Els cursos de doctorat em van permetre establir amistat amb el Xavier Villalba. Jo feia deu anys que havia acabat la carrera, i a ell n'hi faltava un per completar-la. Coincidíem en anar i tornar de l'Autònoma als Ferrocarrils. Ell m'ha llegit i comentat, a més del treball de recerca, un munt de textos que no veuran mai la llum. Alguns fragments, però, han trobat una nova vida en aquesta tesi. Recordo que un dia em va recomanar

un article sobre causatives del Joan Bastardas. Mai m'havia interessat per les causatives, i continuaria molts anys sense interessar-m'hi. En aquell moment no em vaig adonar que en aquell article s'amagava un important desafiament: un clíctic que en lògica havia de pujar al verb matriu, es podia quedar arrecerat en el verb incrustat. I en donava exemples publicats incontestables. A mi en aquella època el que m'intrigava de la construcció causativa era l'exemple de Burzio ?? *Giovanni ha fatto aiutare Maria a Piero*. No solament m'intrigava, em deixava perplex. Aquesta és la gràcia de la lingüística: trobar exemples que desafien les regles i els principis establerts. Trobar obstacles per superar-los, com l'escalador que arriba davant d'una gran paret i sent la necessitat d'enfilar-s'hi i, si és possible, coronar-la.

Vull agrair de manera especial al Jaume Mateu que acceptés ser director de la meua tesi amb la malaurada desaparició de la Carme. Sé que estava saturat de feina, ficat en mil i un projectes, i tot i això ha tret temps de sota les pedres per atendre'm, sempre sol·lícit. Les seves orientacions han estat clau per organitzar els diversos i de vegades heterogenis continguts d'aquesta tesi. I els seus comentaris i observacions. Les seves reflexions sobre semàntica verbal són sempre magnífiques ocasions per aprendre. Treballar amb ell ha estat enormement enriquidor, a més d'un gran plaer.

També vull agrair a l'Anna Bartra la seva disponibilitat i el seu interès perquè seguís en el programa de doctorat, i les facilitats que m'ha posat en tot moment.

Finalment, volia dedicar un record a la Carme. Vaig fer el treball de recerca amb ella i amb ella vaig iniciar la tesi. Periòdicament li entregava originals per discutir, i ens trobàvem i en parlàvem. La meua falta de temps, i la meua incapacitat per trobar un fil per estirar i progressar van fer que el projecte acabés en estat d'hibernació. Però tot i això, no vam perdre mai el contacte. Cada estiu anàvem a veure un espectacle de teatre o dansa. A ella li encantava l'escenari del Teatre Grec, a l'aire lliure, amb la muntanya fent de teló de fons. Uns anys sopàvem abans de l'espectacle, i uns altres sopàvem després. I parlàvem de l'obra i de mil coses. La Carme era una esplèndida crítica de teatre.

Fa cosa de cinc anys, vaig començar a treballar seriosament en l'alternança causativa, fruit de les reiterades lectures del magnífic capítol 3 del llibre *Unaccusativity*, de la Beth Levin i la Malka Rappaport Hovav. Li vaig presentar sis capítols breus, que han acabat configurant el bloc 1 d'aquesta tesi. I entre altres coses em va dir: "Fontich (de vegades em deia pel cognom, remarcant l'oclusiva final), no faràs un treball sobre l'alternança causativa sense parlar de la construcció causativa!" I jo em vaig quedar lívid. L'última cosa que volia fer en aquell moment era entrar en el complex camp de les causatives. A la Carme li agradava tocar sempre mil coses, indagar en els mil matisos d'una oració, establir analogies amb fenòmens aparentment no connectats, posar en qüestió veritats axiomàtiques... En resum: fer lingüística. Cridava l'atenció el contrast entre la seva aparent dispersió en la reflexió sobre els fenòmens gramaticals i la claredat, precisió i concisió dels seus articles, sempre exemplars. I vaig sortir de casa seva pensant: "No li faràs cas. Si entro en el món de les causatives, no me'n sortiré."

Aquella va ser l'última vegada que vam parlar de lingüística. Recordo una reflexió que em va fer. En la seva opinió, no tenia sentit postular categories fonològicament buides que actuessin com a expletius. Un dia, repassant un capítol, vaig trobar que n'havia postulat una. La vaig eliminar a l'acte. Crec que la Carme tenia raó.

Un caprici del destí va canviar els meus plans. Em van acomiadar de la feina i el que en principi semblava un sever contratemps, es va convertir en una magnífica ocasió per avançar en la tesi. I per entrar en el món de les causatives. Durant sis mesos, cada matí vaig anar a la biblioteca de matemàtiques de la UB a llegir, reflexionar i escriure sobre causatives. I així he acabat completant la tesi.

Recordo que de vegades la Carme em deia: "Albert, inventa't una història." Aquesta és la història que em demanava la Carme. M'hauria agradat que l'hagués pogut llegir. A ella també està dedicada aquesta tesi.

INTRODUCCIÓ

El tema central d'aquest treball és la causació. Podem distingir dos grans tipus de causació: la causació lèxica i la causació sintàctica. En català, la causació lèxica s'expressa mitjançant una sola unitat verbal (1a), mentre que la causació sintàctica s'expressa mitjançant la perífrasi formada pel verb causatiu *fer* i el verb lèxic en qüestió (1b):

- (1) a. El conserge va obrir la porta.
b. La directora va fer obrir la porta al conserge.

En general, la causació lèxica expressa causació directa, mentre que la causació sintàctica expressa causació indirecta. A (1a) el conserge aconsegueix obrir la porta actuant "directament" sobre ella. En canvi, a (1b) la directora aconsegueix obrir la porta no actuant directament sobre la porta, sinó sobre una altra persona, el conserge, que és qui actua sobre la porta. En algunes llengües com ara l'hindi-urdú, el japonès o el turc, la causació indirecta s'expressa mitjançant un morfema verbal afixal i no mitjançant un verb lèxic causatiu.

En oracions com la de (1a), podem prescindir de l'argument agent de dues maneres diferents. En la primera, deixem de realitzar en l'estructura l'argument agent, però aquest es continua interpretant de manera implícita. Aquest canvi s'aconsegueix mitjançant la passivització de l'oració:

- (2) La porta va ser oberta.

En la passiva, es continua interpretant que en l'acció ha participat un agent, com ho demostra el fet que el podem introduir com un adjunt preposicional:

- (3) La porta va ser oberta pel conserge.

Però una oració com la de (1a) admet una altra manera d'eliminar l'argument extern: incoativitzant la construcció, tal com mostra (4):

- (4) La porta es va obrir.

En la incoativització no solament es deixa d'esmentar l'argument agent, sinó que es pressuposa que l'acció s'ha produït sense la participació de cap agent. La lectura incoativa es distingeix clarament de la lectura passiva, ja que en la passivització hi ha implícita la participació d'un agent. La pressuposició que no ha participat cap agent es pot cancel·lar sense problemes, tal com mostra el diàleg següent:

- (5) A: La porta s'ha obert.
B: Sí, l'ha oberta el conserge.

La incoativització d'una oració com (1a) planteja un interessant problema lingüístic: quina és la relació que hi ha entre (1a) i (4)? En el cas de la passivització, pressuposem que la forma passiva s'obté a partir de la forma activa, o expressat en termes més actuals, les formes actives i passiva comparteixen una part de la derivació. En el cas de la incoativització, quina és la forma bàsica i quina és la derivada? Dos estudis tipològics que s'han fet al respecte, Nedjalkov (1966) i

Haspelmath (1993), resulten inconclusius. Algunes llengües com l'hindi-urdú, el japonès o el turc utilitzen la forma incoativa com a bàsica i la forma causativa (lèxica) la deriven morfològicament d'aquesta. En canvi, llengües com el català i en general totes les llengües romàniques utilitzen com a bàsica la forma causativa i deriven la forma incoativa utilitzant la morfologia reflexiva. Tanmateix, aquests patrons no són uniformes. En català podem trobar algun cas, com en els parells *pujar-apujar* i *baixar-abaixar*, en què la forma causativa és més complexa morfològicament que la forma incoativa. Així mateix, en hindi-urdú trobem formes incoatives derivades morfològicament a partir de la forma causativa. A diferència del que passa amb la passiva, no hi ha un patró derivacional únic, ni interlingüísticament ni intralingüísticament.

Un segon problema que planteja la incoativització és de naturalesa semàntica. Quina és la relació semàntica que es produeix entre l'alternant incoatiu i l'alternant causatiu? La forma causativa, inclou la forma incoativa? Hem vist que la forma causativa expressa causació directa. Podríem pensar que la forma incoativa únicament expressa incoació, és a dir, ingrés en un estat, mentre que la forma causativa expressa la causa per entrar en aquest estat. Aquesta és precisament l'anàlisi proposada per Lakoff (1965, 1970). Si realment fos així, esperaríem que la relació morfològica entre els alternants fos uniforme, contràriament al que passa.

Els verbs que entren en l'alternança causativa són verbs que expressen canvi d'estat. Però dins dels verbs de canvi d'estat podem establir tres grans grups: els verbs que són alternants (6), els verbs que únicament es realitzen en la seva forma causativa (7), i els verbs que únicament es realitzen en la seva forma incoativa (8):

- (6) a. El cuiner va tancar la finestra.
- b. La finestra es va tancar.
- (7) a. El cuiner va tallar la carn.
- b. *La carn es va tallar.
- (8) a. *El pagès va florir l'ametller.
- b. L'ametller va florir.

Aquesta distribució de l'alternança causativa, així com la variació morfològica que trobem dins d'una mateixa llengua, permet pensar que l'alternança causativa no és un fenomen uniforme. Aquesta és l'assumpció que fan Levin i Rappaport Hovav (1995) i que aquí adoptaré. En l'alternança causativa, podem distingir dos tipus de fenòmens: un fenomen de causativització, i un altre de descausativització. Els verbs que experimenten descausativització són verbs que expressen causació externa, mentre que els verbs que experimenten causativització són verbs de causació interna.

En conseqüència, un estudi de la causació directa requereix també analitzar el procés d'incoativització i de causativització (lèxica). Aquest és l'objectiu del bloc 1 d'aquest treball. Proposaré, seguint Levin i Rappaport Hovav (1995), que hi ha dos tipus de causació, la causació externa i la causació interna. La causació externa és la que expressen els verbs causatius lèxics. En la causació externa, l'agent causant o efectuator actua directament sobre una entitat i li provoca un canvi en una de les seves propietats. Així mateix, proposaré que una entitat experimenta causació interna quan no és possible identificar una causa prototípica activadora del canvi. En

general, la causa dels verbs de causació interna són factors ambientals. Finalment, proposaré que un verb de causació externa es pot descausativitzar quan podem atribuir el canvi a una causa no humana prototípica

Una de les característiques de la incoativització dels verbs causatius lèxics és que s'utilitza la morfologia reflexiva. La morfologia reflexiva, tal com el seu propi nom indica, s'utilitza per expressar reflexivització:

- (9) a. La Maria s'ha mirat al mirall.
b. El Joan s'ha afaitat.

No tots els verbs expressen la incoativització mitjançant la morfologia reflexiva. El verb *fermentar* pot expressar la forma incoativa sense necessitat de morfologia reflexiva:

- (10) a. El most ha fermentat.
b. L'enòleg ha fermentat el most.

La morfologia reflexiva no s'utilitza únicament per expressar reflexivització i incoativització. Un tercer ús de la morfologia reflexiva és la passivització:

- (11) S'han distribuït totes les vacunes disponibles.

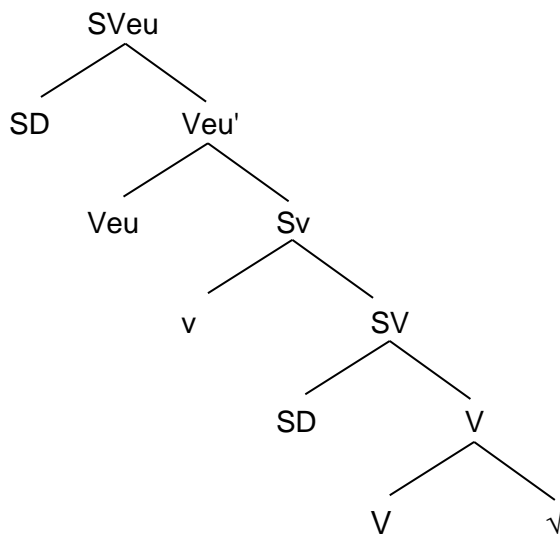
La diferència entre la passiva pronominal i la passiva perifràstica és que en la primera no és possible la inserció de l'argument extern, tot i que s'interpreta com a implícit:

- (12) S'han distribuït totes les vacunes disponibles (*per les autoritats).

Quina és la relació entre les tres construccions? O, per enfocar més bé el problema, quina és la funció que realitza en cada construcció el clíctic reflexiu? Aquest és el contingut del bloc 2.

Seguint autors com Folli (2001) o Doron i Labelle (2010), proposaré que el clíctic reflexiu és un exponent del nucli de *Ve*. Així mateix, i seguint autors com Pylkkänen (2002, 2008) o Harley (2017), desglossaré el nucli *Ve*/v en dos nuclis, cada un amb una funció específica. El nucli v té com a funció transitivitzar o inergativitzar el verb, mentre que la funció de *Ve* és introduir l'argument extern a la derivació. En el model que adopto, el nucli V actua com a verbalitzador. Aquest és l'esquema del complex verbal que utilitzaré:

(13)

He dit que el clíctic reflexiu actua com a exponent del nucli de Veu. Tanmateix, el que en realitat es realitza a Veu són les propietats del clíctic reflexiu. Proposaré que tots els clíctics es generen directament en el grup clíctic que s'adjunta a Temps. En la posició sintàctica en què s'interpreten els arguments denotats pels clíctics s'hi insereix un element *pro*. Segueixo en aquest sentit Jaeggli (1986a). Una segona línia d'anàlisi és suposar que els clíctics es generen en la posició estructural en què s'interpreten i que en la sintaxi es desplacen a la posició on es realitzen fonològicament. Aquesta idea ha estat proposada per Kayne (1975, 1989) i àmpliament adoptada en la bibliografia.¹

Atès que proposo que el clíctic reflexiu representa el nucli de Veu, i per tant no ocupa pròpiament una posició argumental, la forma natural és suposar que els clíctics no es generen en la posició en què s'interpreten sinó directament en l'espai de Temps. Assumiré que en la posició argumental en què s'interpreten es genera un element *pro*.

En general, les anàfores simples prenen com a antecedent el subjecte (vegeu en aquest sentit Reinhart i Reuland (1993)). Però aquest no és el comportament del clíctic reflexiu. El clíctic reflexiu pren com a antecedent no el subjecte sinó l'argument extern, tal com ha estat observat (vegeu per exemple Rizzi (1986) per a l'italià):

(14) El Jordi_i es_i va presentar a si_i mateix.

No és possible la interpretació següent, on el clíctic pren com a antecedent l'argument OD:

(15) *El Jordi es_i va presentar el Pere_i a si_i mateix.

Quan el subjecte és derivat, el clíctic reflexiu no pot prendre aquest com a antecedent:

¹ Una idea intermèdia entre aquests dos enfocaments és el proposat per Sportiche (1996). Sportiche genera els clíctics a l'espai de Flex. Així mateix, s'insereix una categoria nominal en la posició argumental en què s'interpreten. Els clíctics són nuclis que permeten generar un especificador. A la forma lògica l'element generat en la posició argumental es desplaça a l'especificador del clíctic.

(16) *El Jordi es_i va ser presentat a si_i mateix.

Això fa pensar, doncs, que el clíctic reflexiu té un comportament especial, atès que no coincideix exactament amb el comportament d'una anàfora simple en el sentit de Reinhart i Reuland (1993). Si suposem que actua com a exponent de Ve_u, el problema de l'antecedent queda resolt.

El clíctic reflexiu només actua com a antecedent d'un OD o d'un OI, mai d'un objecte oblic.² Així mateix, si realitzem amb una anàfora complexa l'OD o l'OI, la presència del clíctic reflexiu és obligatòria. Podríem pensar que aquest requisit és propi dels pronoms forts. Però no necessàriament és així. En francès, els pronoms forts no requereixen resumpció clíctica, però les anàfores complexes en funció d'OD i OI sí.

Vegem les funcions que té el clíctic reflexiu en les tres construccions en què intervé: la reflexiva, la incoativa i la passiva pronominal.

En la construcció reflexiva, el clíctic reflexiu té dues propietats: concorda amb un element *pro* anafòric o amb una anàfora complexa en posició d'OD o OI i fixa la seva referència a través de l'argument que s'insereix a Ve_u.

En la construcció incoativa, el clíctic reflexiu concorda amb un element nominal no anafòric. Atès que la seva referència queda fixada, s'anul·la la possibilitat de generar l'especificador de Ve_u. Altrament, es posarien en relació dins la mateixa clàusula dos elements nominals no anafòrics, cosa prohibida per la teoria del lligam.

Ens queda encara una tercera funció del clíctic reflexiu, la passivitzadora. En aquest cas, la funció del clíctic reflexiu és legitimar un element *pro* a l'especificador de Ve_u amb unes propietats morfosintàctiques especials. Consideraré que aquest element *pro* és –Persona, i és aquesta propietat el que li permet ser interpretat existencialment.

Hem vist el comportament de la causació directa o lèxica i el fenomen de la incoativització. Hem vist també que en la incoativització intervé la morfologia reflexiva. Proposo que el clíctic reflexiu actua com a exponent de Ve_u. La funció del clíctic reflexiu a Ve_u varia en funció del tipus de construcció en què intervé: la reflexiva, la incoativa i la passiva. Quan el clíctic reflexiu actua com a exponent de Ve_u, consideraré que la Ve_u és mitjana.

Una particularitat d'alguns verbs incoatius és que, tot i no acceptar la causativització, es realitzen amb el clíctic reflexiu, com en el cas de *desmaiar*:

- (17) a. El Pere es va desmaiar.
b. *La forta calor va desmaiar el Pere.

A (17a), el clíctic reflexiu no té cap funció descausativitzadora, ja que el verb no és causatiu, com mostra l'agramaticalitat de (17b). Proposaré que els verb incoatius pronominals marquen lèxicament que s'han de combinar amb el nucli v, amb

² Com veurem en estudiar la construcció causativa, també pot actuar com a antecedent d'un argument extern situat a Ve_u, tal com mostra aquest exemple:

- (i) El Joan i la Maria es feien riure.

La interpretació del clíctic reflexiu és necessàriament recíproca, ja que en la construcció causativa l'argument causador no pot ser correferent amb l'argument causat.

proprietats transitivitzadores. La funció del clíctic reflexiu és impedir la generació de l'especificador de Veu. D'aquesta manera, tot i que s'ha generat *v*, el verb és interpretat incoativament, no causativament.

Passem ara a veure la causació sintàctica. En català, la causació indirecta o sintàctica s'expressa mitjançant el verb causatiu *fer* i una clàusula d'infinitiu. Una de les particularitats d'aquesta construcció és la distribució del cas. Quan el verb incrustat és intransitiu, l'argument d'aquest verb, amb independència de la seva naturalesa sintàctica (inacusatiu com a (18a) o inergatiu com a (18b)), es realitza amb cas acusatiu:

- (18) a. El Joan va fer entrar la Maria al despatx.
b. La Maria va fer riure el Joan.

En tots dos casos, l'argument que interpretem com a causat, quan es pronominalitza, ho fa en la clàusula matriu, mai en la clàusula incrustada:

- (19) a. El Joan {la} va fer venir{*la}.
b. La Maria {el} va fer riure{*l}.

En canvi, quan el verb incrustat és transitiu, l'argument extern causat es realitza mitjançant cas datiu i no mitjançant cas acusatiu:

- (20) a. La Maria va fer netejar la cuina al Joan.
b. *La Maria va fer el Joan netejar la cuina.

Quines són les propietats del cas datiu en una construcció com la de (20a)? En què s'assembla i en què es diferencia dels altres casos datius? La resposta a aquestes dues preguntes és l'objecte del tercer bloc d'aquest estudi, consagrat al cas datiu.

Distingiré tres grans tipus de cas datiu: l'estructural, l'aplicatiu i el preposicional. L'estructural és el cas que rep l'argument extern causat quan el verb incrustat de la construcció causativa és transitiu. Així mateix, el cas aplicatiu és el que rep l'argument meta o font en les construccions de doble objecte, i l'argument beneficiari, entre altres arguments.

- (21) a. La Maria va regalar unes flors al Joan.
b. El Joan va cosir un botó de la brusa a la Maria.

Finalment, el datiu preposicional és el datiu que trobem amb verbs inergatius del tipus *cridar*, *cantar* o *parlar*. En aquest cas, no hi ha present cap argument tema:

- (22) El conductor va cridar al guàrdia urbà.

Proposaré que el datiu aplicatiu pot ser de naturalesa inherent i també de naturalesa lèxica. És inherent quan es correlaciona amb un paper temàtic habitualment expressat amb datiu (papers de meta, origen, beneficiari, possessor inalienable...), i és lèxic quan obeeix a una propietat idiosincràtica del verb. Adopto aquesta distinció entre cas inherent i cas lèxic de Woolford (2006). El mateix faré amb el cas datiu preposicional. Mostraré que el datiu que regeixen els verbs psicològics d'experimentador datiu és aplicatiu inherent, mentre que el datiu que regeixen els verbs psicològics causatius que entren en l'alternança dativa és aplicatiu lèxic. Així mateix, argumentaré que el verb *telefonar* en català regeix com a propietat lèxica datiu.

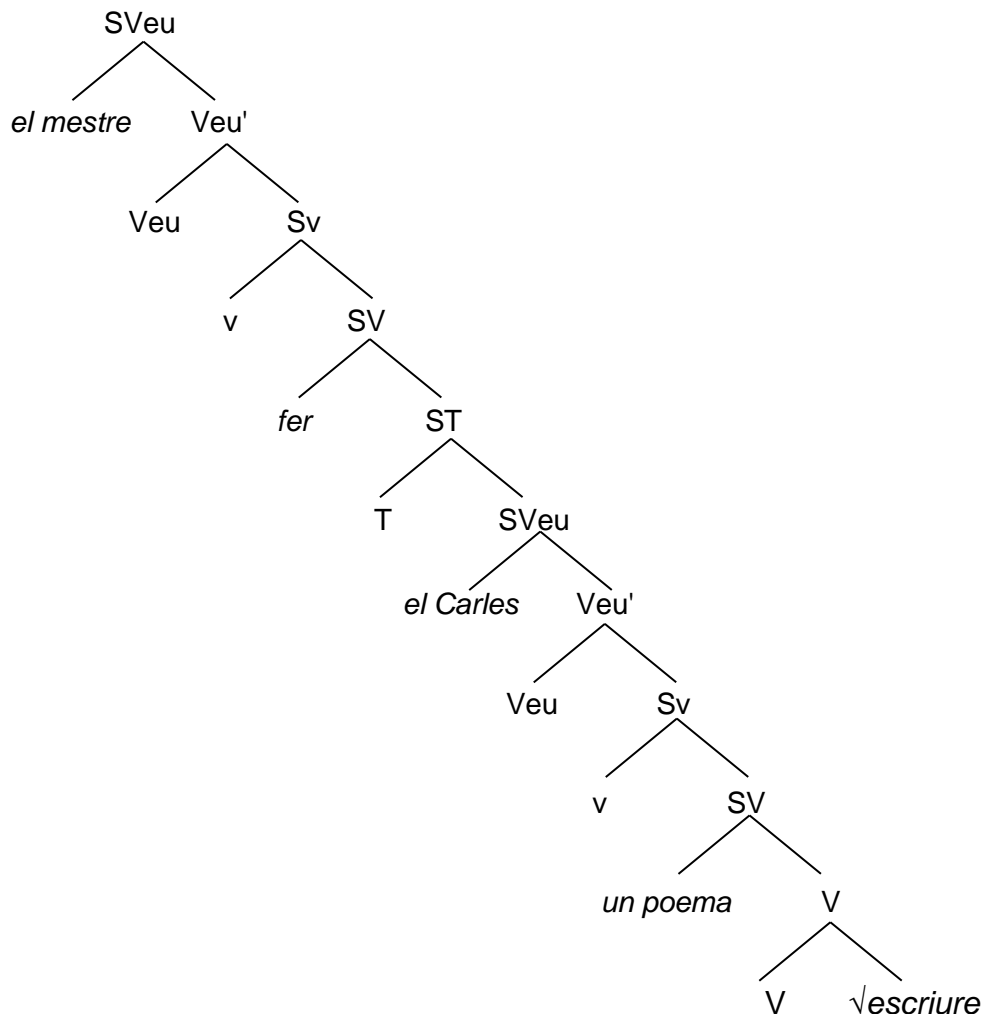
Defensaré que existeix un paral·lelisme entre el cas datiu estructural i el cas datiu aplicatiu. En tots dos casos, és necessària la presència d'un argument intern del verb. És aquest argument intern que en un cas activa el nucli aplicatiu, encarregat d'assignar cas datiu a l'argument que ocupa el seu especificador, i en l'altre activa el cas datiu estructural. Adoptant Baker (2015), proposaré que el cas datiu estructural s'assigna en el domini del v matriu mitjançant el mecanisme del cas dependent. Quan en aquest domini trobem dos arguments sense cas, s'assigna el cas datiu a l'argument c-comandador, que correspon a l'argument extern causat. Per la seva banda, l'argument intern tema rebrà cas acusatiu en el domini del T matriu. Si en aquest domini trobem dos arguments sense cas – l'argument extern causador i l'argument intern tema del verb incrustat–, aleshores s'assigna cas acusatiu a l'argument c-comandat, mitjançant també el mecanisme del cas dependent. L'argument extern causador acabarà rebent cas nominatiu per concordança a l'especificador de Temps.

L'estudi del cas datiu estructural és l'inici de l'estudi de la construcció causativa. L'estudi d'aquesta construcció és el tema central del bloc 4. Abans que res, mostro l'estructura que assumiré:

(23) Estructura general d'una construcció causativa amb un verb transitiu

a. El mestre va fer escriure un poema al Carles.

b.

Com es pot veure, tracto el verb causatiu com un verb lèxic, tal com fan Vivanco (2016) i Ciutescu (2018), i no com un exponent de *v*. Així mateix, el verb causatiu selecciona una clàusula d'infinitiu encapçalada per Temps. La principal característica d'aquest nucli de Temps és que no conté trets phi i, per tant, no pot establir cas nominatiu per concordança, ni tampoc pot desencadenar cas acusatiu quan en l'estructura hi ha presents un argument extern causat i un argument intern tema, tots dos sense cas.

La construcció causativa planteja una gran diversitat de qüestions, tal com es pot observar fent un repàs, encara que sigui superficial, de l'àmplia bibliografia dedicada al respecte. En primer lloc, convé assenyalar que no existeix una sola construcció causativa, sinó dues: l'anomenada construcció *faire*-infinitiu (FI) i la construcció *faire-par* (FP), identificades inicialment per Kayne (1975) per al francès. En la construcció FI, l'argument extern d'un verb incrustat transitiu es realitza en datiu (24a), mentre que en la construcció FP es realitza mitjançant un SP Agent, el mateix que trobem en la construcció passiva perifràstica (24b):

- (24) a. L'ajuntament va fer protegir els jutjats a la policia.
 b. L'ajuntament va fer protegir els jutjats per la policia.

Quines diferències hi ha, tant sintàctiques com semàntiques, entre les dues construccions? Sintàcticament, l'únic que varia és la forma com es genera l'argument extern causat. En la construcció FI es genera en la posició d'especificador de Veu, mentre que en la construcció FP Veu no es genera i s'introdueix com un adjunt a Sv. Des del punt de vista semàntic, també trobem diferències. En la construcció FI, interpretem que l'argument causador capta la volició de l'argument causat, i gràcies això aconsegueix els fins que persegueix. Tanmateix, l'argument causat continua actuant volitivament. En canvi, proposaré que en la construcció FP l'argument causador no solament capta la volició de l'argument causat, sinó que l'anul·la. En la construcció FP l'argument causat és interpretat com un instrument de la volició de l'argument causador.

Un dels fenòmens característics de la construcció causativa és l'efecte de referencialitat a què dona lloc, àmpliament descrit per Kayne (1975). Observi's l'exemple següent:

- (25) ?*El metge va fer vacunar el Joan a la Maria.

La construcció de doble objecte no presenta aquesta restricció:

- (26) El director va presentar el Joan a la Maria.

Si expressem l'argument causat o l'argument intern tema amb una descripció definida i no amb un nom propi, l'oració millora, per bé que no totalment:

- (27) a. ??El metge va fer vacunar la nena a la Maria.
 b. ??El metge va fer vacunar el Joan a la infermera.

Si expressem l'argument causat amb un SP Agent, l'efecte de referencialitat desapareix:

- (28) El metge va fer vacunar el Joan per una infermera en pràctiques.

També desapareix si expressem l'argument intern tema amb un SD indefinit:

- (29) El metge va fer vacunar dues nenes a la Maria.

Proposaré, per explicar aquest fenomen, que el datiu causat està sotmès a una restricció de referencialitat. Bàsicament, l'argument extern ha de ser més alt en l'Escala de Referencialitat (o d'Animacitat) que l'argument intern tema. Aquesta restricció l'anomenaré *Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat*.

En la construcció causativa es poden realitzar les operacions de reflexivització i de passivització. En la reflexivització, l'antecedent tant pot ser l'argument causador (reflexivització matriu) com l'argument causat (reflexivització incrustada). Quan l'antecedent és l'argument causador, el clíctic reflexiu es realitza en el verb matriu:³

³ Si col·loquem el clíctic reflexiu en el verb incrustat, l'oració és moderadament desviada:

- (i) ?La Maria_i va fer maquillar-se_i.

Tanmateix, aquesta construcció té un comportament especial, tal com veurem oportunament.

(30) La Maria es va fer maquillar.

L'argument causat no el podem expressar mitjançant un argument datiu:

(31) *La Maria es va fer maquillar al Joan.

Necessàriament s'ha de realitzar com a adjunt:

(32) La Maria es va fer maquillar pel Joan.

Atribuiré aquest fenomen a la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat.

Quan l'antecedent del reflexiu és l'argument causat, obtenim uns resultats inversos. El clític no pot pujar a la clàusula matriu, tal com mostra l'agramaticalitat de (33b):

(33) a. La Maria va fer pentinar-se_i el Joan_i.

b. *La Maria es_i va fer pentinar el Joan_i.

Així mateix, l'antecedent s'ha de realitzar necessàriament com a argument, no com a adjunt, tal com mostra l'agramaticalitat de (34b):

(34) a. La Maria va fer arreglar-se_i els cabells al Joan_i.

b. *La Maria va fer arreglar-se_i els cabells pel Joan_i.

El motiu d'aquesta restricció és que l'antecedent d'una anàfora ha de ser necessàriament un argument, mai un adjunt.

En general, els clítics es realitzen en el verb matriu, però sota certes circumstàncies, el clític o clítics que no corresponen a l'argument causat es poden realitzar en el verb incrustat. En el cas de la reflexivització matriu, tots els clítics s'han de realitzar en el verb matriu. Com mostra el contrast següent, no és possible la segregació dels clítics:

(35) a. El Joan se'ls va fer tallar (, els cabells).

b. *El Joan es va fer tallar-los (, els cabells).

En canvi, en la reflexivització incrustada, no podem elevar al verb matriu un clític corresponent a un argument intern, com mostra (36b):

(36) a. El Joan va fer retallar-se-les a la Maria (, les celles).

b. *El Joan les va fer retallar-se a la Maria.

Podem explicar aquesta diferència de comportament en termes de Temps. Una de les propietats del Temps incrustat és que no activa el cas acusatiu de l'argument intern. Si fos així, aleshores esperaríem que el Temps matriu activés el cas acusatiu per a l'argument extern causat, quan el verb incrustat és un verb transitiu. En català, trobem una construcció d'infinitiu en què tant el Temps matriu com el Temps incrustat poden assignar cas acusatiu: és la construcció d'infinitiu encapçalada per verbs de percepció com ara *veure* o *sentir*, i que anomenaré construcció perceptiva. Vegem l'exemple següent:

(37) La Maria la va veure agafar-lo.

La construcció següent no és possible en català:

(38) *La Maria la va fer agafar-lo.

Per què en la construcció reflexiva matriu tots els clítics han de pujar al verb matriu, mentre que en la construcció reflexiva incrustada únicament pot pujar al verb matriu el clític corresponent a l'argument extern, però no els altres clítics. Consideraré que el Temps incrustat pot ser de dos tipus: defectiu i semiactiu. Quan és defectiu, no és possible realitzar clítics en el verb incrustat. Això és el que passa en la reflexivització matriu. En canvi, quan és semiactiu, aleshores es poden adjuntar clítics en el verb incrustat. Pressuposaré que el Temps semiactiu es caracteritza perquè conté un tret PPA que s'ha de verificar, però no conté trets phi de concordança. En conseqüència, ni quan Temps és defectiu ni quan Temps és semiactiu té capacitat de concordança.

Ens queda per discutir una darrera qüestió de la construcció causativa: la passivització:

(39) El cotxe va ser fet reparar de pressa i corrents.

Si més no en català, no és possible passivitzar l'argument extern causat, correspongui aquest a un verb transitiu (40a) o inergatiu (40b):

- (40) a. *El Joan va ser fet reparar el cotxe.
b. *El Ramon va ser fet cridar.

No solament es pot passivitzar l'argument intern d'un verb transitiu, com en les passives estàndard, sinó també l'argument intern de certs verbs inacusatius, tal com mostra aquest exemple:

(41) El gat va ser fet sortir de la cuina.

Però no tots els verbs inacusatius admeten aquesta passivització, tal com mostra aquest altre exemple:

(42) *Les cebes van ser fetes brotar prematurament.

Proposaré la següent restricció: l'argument intern del verb incrustat d'una construcció causativa es pot passivitzar si la perífrasi formada pel verb *fer* i el verb incrustat es pot considerar l'expressió analítica d'un verb causatiu del lexicó. En el cas de (41), podem substituir *fer sortir* per verbs com ara *expulsar*, *treure* o *foragitar*.

(43) El gat va ser foragitat de la cuina.

No trobem en el lexicó cap verb que es pugui descompondre analíticament com *fer brotar*. Per aquest motiu, l'oració de (42) no és processable i, per tant, resulta agramatical.

Hi ha una interrelació entre la causació sintàctica i la causació lèxica. Hem vist que és possible causativitzar un verb causatiu lèxic:

(44) La Maria va fer tallar el pa al Joan.

Un verb incoatiu també es pot causativitzar:

(45) La calor va fer brotar els presseguers abans d'hora.

Ara bé, i com observa Folli (2001) per a l'italià, no podem causativitzar un verb causatiu incoativitzat:

(46) *El fort vent va fer obrir(-se) la porta.

En aquest cas, la forma natural d'expressar la situació és recurrent a la forma simple del verb:

(47) El fort vent va obrir la porta.

Alguns verbs admeten que la forma incoativa es realitzi en la construcció causativa. Dos d'aquests verbs són *fondre* i *enfonsar*.

- (48) a. La forta calor va fer fondre ràpidament la neu dels cims.
b. Els vents huracanats van fer enfonsar el vaixell.

Proposaré que aquest fet és possible perquè aquests verbs es poden interpretar tant com de causació externa com de causació interna. Dit d'una altra manera, gràcies a la interacció que es dona entre la causació sintàctica i la causació lèxica, podem determinar si un verb es comporta com de causació externa o com de causació interna. No és possible causativitzar sintàcticament la forma incoativitzada d'un verb de causació externa. Si podem causativitzar sintàcticament la forma incoativa d'un verb, voldrà dir que aquest verb s'interpreta, o es pot interpretar, com de causació interna.

Aquesta tesi s'organitza de la manera següent. El bloc 1 (capítols 1-3) està dedicat a l'estudi dels verbs causatius lèxics i el fenomen de l'alternança causativa. El bloc 2 (capítols 4-6) se centra en la dinàmica del clíctic reflexiu, i els seus tres usos principals: reflexiu, incoatiu i passiu. El bloc 3 (capítols 7-8) analitza el cas datiu en les seves diferents facetes. L'objectiu fonamental és mostrar el paral·lelisme que es dona entre el datiu que anomeno estructural, que realitza l'argument extern causat en la construcció causativa, i el datiu aplicatiu. Finalment, el bloc 4 (capítols 9-12) estudia la construcció causativa.

Bloc 1

LA CAUSATIVITZACIÓ LÈXICA. PROPIETATS

Algunes verbs expressen lèxicament un canvi d'estat en una entitat produït per una altra entitat. Un d'aquests verbs és *tallar*:

(1) El cuiner ha tallat la carn.

Podem parafrasejar la situació denotada per (1) de la manera següent:

(2) El cuiner ha realitzat una acció o activitat que ha tingut com a resultat que la carn quedés tallada.

Aquests verbs se'ls sol anomenar *verbs causatius lèxics*, o simplement verbs causatius.

Dos fets criden l'atenció en la causació lèxica o causació directa. En primer lloc, alguns verbs que expressen canvi d'estat, ho fan sense necessitat d'expressar un argument causador:

- (3) a. La princesa s'ha desmaiat.
b. Les bigues de la teulada s'han corcat.

De fet, alguns verbs, com en el cas de *desmaiar*, no admeten la causativització lèxica, com mostra (4):

(4) *La calor ha desmaiat la princesa.

Si volem expressar un argument causa, hem de recórrer a la causació sintàctica o causació indirecta:

(5) La forta calor ha fet desmaiar la princesa.

I en segon lloc, en alguns verbs causatius es pot suprimir opcionalment l'argument extern, tal com mostra (6b):

- (6) a. El lladre ha trencat el vidre de la finestra.
b. El vidre de la finestra s'ha trencat.

Es diu que aquests verbs entren en l'alternança causativa.

Una propietat de (6b) és que pressuposem que l'acció que ha portat al trencament del vidre no ha estat feta per una persona (home, dona, nen...). Si volguéssim deixar en un segon pla la identitat d'un responsable humà de l'acció, no recorreríem a la construcció incoativa sinó a la construcció passiva de (7):

(7) El vidre de la finestra ha estat trencat.

Igual que hi ha verbs que expressen canvi d'estat i no es poden causativitzar (lèxicament), també trobem verbs que expressen canvi d'estat i no es poden descausativitzar, tal com mostra (8b):

- (8) a. El cuiner ha pelat les patates.
b. *Les patates s'han pelat.

Observi's que la passivització d'aquest verb no és problemàtica:

- (9) Les patates han estat pelades.

Aquest comportament no homogeni dels verbs de canvi d'estat ha fet pensar que l'estructura semàntica dels verbs causatius és en realitat una estructura complexa, on es produeix una relació predicativa causal entre dues entitats, un causador i un tema o entitat afectada, o, anant més lluny, una relació causal entre dos esdeveniments, un esdeveniment causa i un esdeveniment resultatiu. L'argument causador expressaria metonímicament l'esdeveniment causa, mentre que el verb i l'argument tema expressarien l'estat resultant. Per tant, hi hauria un paral·lelisme entre la causació lèxica i la causació sintàctica, com de fet sembla que hi ha. En algunes llengües com l'hindi-urdú, el morfema que expressa causació lèxica (-aa) pot expressar també, en alguns casos, causació sintàctica.

Per abordar sintàcticament la causació lèxica, cal establir primer quina és la semàntica que hi ha darrere dels verbs causatius i dels verbs incoatius. Assumiré que per interpretar una oració amb un verb causatiu, avaluem el tipus de canvi que experimenta l'argument intern, i el tipus de comportament que té l'argument extern, que seguint Van Valin i Wilkins (1996) anomenaré efectuator (*efector*). Seguint autors com ara Hay, Levin i Kennedy (1999) o Beavers (2008), assumiré que els verbs de canvi d'estat projecten una escala de canvi que expressa la dimensió en què es produeix el canvi que experimenta l'argument tema. El canvi pot ser binari, com a (10a), o gradual, com a (10b):

- (10) a. El vidre s'ha trencat.
b. La sopa s'ha escalfat.

D'altra banda, proposaré que l'argument extern pot tenir tres comportaments diferents: un comportament puntual, un comportament iteratiu i un comportament seqüencial.

El comportament és puntual quan l'acció realitzada no es pot subdividir en accions o subaccions. Vegem-ne un exemple:

- (11) El Joan ha obert la porta.

Així mateix, el comportament és iteratiu quan l'efectuador realitza una acció que es repeteix successivament, fins a la compleció de l'esdeveniment:

- (12) El Joan ha segat el camp de blat.

Finalment, el comportament és seqüencial quan l'efectuador fa un seguit d'operacions de naturalesa diferent fins que es completa el canvi en l'argument tema:

- (13) El Joan ha arreglat l'ordinador.

Defensaré que l'aspecte de l'oració no és solament funció del tipus de canvi que experimenta l'argument intern (binari o gradual), sinó també del tipus de comportament que mostra l'argument extern (puntual, iteratiu o seqüencial).

L'argument extern pot presentar una naturalesa física molt diversa. Levin i Rappaport Hovav (1995) identifiquen quatre tipus d'arguments externs: un agent humà (14a), una força natural (14b), un instrument causador (14c) i una causa esdevenimental (14d):

- (14) a. El Jordi va espremer dues taronges.
- b. El temporal va enfonsar el vaixell.
- c. Aquest ganivet ha tallat el pomesà.
- d. El mal temps va cancel·lar el concert.

La noció d'instrument causador és problemàtica. No és possible elevar a subjecte qualsevol instrument, com mostra (15b):

- (15) a. El tècnic va soldar el ferro amb unes ulleres protectores.
- b. *Unes ulleres protectores van soldar el ferro.

A partir d'idees d'Schlesinger (1989), DeLancey (1991) i Alexiadou i Schäfer (2006), proposaré l'existència de tres tipus d'instruments efectuadors: els instruments efectuadors esdevenimentals (16a), els instruments efectuadors contrastius (16b) i els instruments efectuadors singularitzats (16c):

- (16) a. La cortisona el va engreixar.
- b. Aquesta clau va obrir l'armari vell.
- c. Aquesta batuta va dirigir l'estrena del *Boléro*.

A (16a) *la cortisona* es comporta com un instrument esdevenimental. Aquest instrument actua de manera autònoma respecte a l'agent que l'ha introduït en l'esdeveniment. En canvi, a (16b) l'instrument actua en tot moment sota el control d'un agent. Com observen DeLancey (1991) i Alexiadou i Schäfer (2007), aquest instrument s'habilita com a causador quan s'interpreta contrastivament respecte a altres instruments de la mateixa naturalesa i que s'utilitzarien per a la mateixa acció. Finalment, l'instrument singularitzat és aquell instrument que resulta rellevant per haver participat en algun fet concret. Només l'instrument esdevenimental pot ser equiparat a una causa natural, ja sigui una força natural o un agent fisicoquímic o biològic .

La propietat que tenen en comú un agent humà i una causa natural és que actuen motorament. No és aquest el cas ni de l'instrument efectuator contrastiu ni de la causa esdevenimental. Ara bé, únicament un agent humà, i no una causa natural, té capacitat per utilitzar un instrument. Així mateix, únicament un agent humà té capacitat per actuar seqüencialment. Una causa natural, ja sigui una força natural o un agent fisicoquímic o biològic, pot actuar puntualment o fins i tot pot actuar iterativament. Podem dir que els corcs, quan corquen una fusta, actuen iterativament. El que no poden fer ni les forces naturals ni els agents fisicoquímics o biològics és actuar seqüencialment. Una esquadra es pot eixamplar de manera natural, per un moviment del sòl; en canvi, per eixamplar una vorera cal la intervenció d'una brigada humana. L'eixamplament d'una vorera requereix un

comportament seqüencial, i només les persones són capaces de tenir aquest comportament.¹

Hem vist que verbs causatius com *trencar* es poden descausatitzar, mentre que verbs causatius com *tallar* no. Quina és la raó per la qual un verb causatiu es pot descausatitzar? Una explicació que ha tingut molta acceptació en la bibliografia es basa en la naturalesa de l'argument extern. Levin i Rappaport Hovav (1995) proposen que un verb pot alternar quan admet com a argument extern una força natural. Així, el verb *trencar* es pot descausatitzar, ja que admet una força natural com a causa:

- (17) a. El vent ha trencat el vidre.
b. El vidre s'ha trencat.

En canvi, el verb *tallar* no admet la descausatització ja que una força natural no pot actuar com a causa:

- (18) a. *El vent ha tallat el fuet.
b. *El fuet s'ha tallat.

Levin i Rappaport Hovav (1995) observen que la descausatització d'un verb no és funció solament del verb en qüestió, sinó també de la naturalesa de l'argument intern del verb. Un verb es pot descausatitzar per a un determinat argument intern, però no per a un altre. El verb *obrir* es pot descausatitzar quan l'argument intern és una porta (19), però no quan és una botiga (20):

- (19) a. El Jordi va obrir la porta.
b. La porta es va obrir.
(20) a. El Jordi va obrir la botiga.
b. *La botiga es va obrir.

L'explicació en termes temàtics continua sent vàlida per donar compte de l'agramaticalitat de (20b). A (20b) no és possible substituir l'agent humà per una força natural:

- (21) *El vent va obrir la botiga.

Però aquesta proposta xoca amb notables contraexemples. El més analitzat és el que ofereix el verb *destruir*. Tot i que les forces naturals tenen capacitat destructora, el verb *destruir* no es pot descausatitzar, tal com mostra el contrast següent:

- (22) a. Un tsunami va destruir la central nuclear de Fukushima.
b. *La central nuclear de Fukushima es va destruir.

Aquí proposaré una idea una mica diferent d'aquesta. D'acord amb la meva hipòtesi, un verb es pot descausatitzar si és possible identificar una causa prototípica no agentiva responsable del canvi denotat pel verb. En el cas d'"obrir la porta", la causa prototípica no agentiva és el vent. En el cas de "trencar un got" seria un cop. En canvi, en el cas de *destruir* no és possible identificar cap causa natural prototípica

¹ Alguns animals poden construir nius i fins i tot preses en un riu. Podem considerar que aquests animals són capaços de desenvolupar un comportament seqüencial.

responsable de la destrucció, per exemple, d'una central nuclear. No només un tsunami pot destruir una central nuclear. Un llamp, un terratrèmol, un incendi o una revinguda d'aigua poden ser les causes de la destrucció d'una central nuclear.

Alguns verbs que es realitzen habitualment en la forma incoativa són en realitat verbs de causació externa. Tres d'aquests verbs són *podrir*, *rovellar* i *corcar*.

- (23) a. El marc de la finestra s'ha podrit.
b. La barana del balcó s'ha rovellat.
c. La cadira s'ha corcat.

En tots tres casos podem identificar una causa natural prototípica. En el cas de *podrir* i *rovellar*, la causa prototípica és l'aigua. Sense aigua, en les seves diverses manifestacions, un marc de fusta no es podreix ni una barana metàl·lica no es rovella. Així mateix, l'agent biològic responsable que una cadira es corqui són els corcs.

En alguns processos naturals no és possible identificar una causa natural específica. No és massa clara la raó per què les flors es panseixen, la neu es fon, el most fermenta o el vi es rancieja. Quan no és possible identificar una causa específica, i el responsable del canvi d'estat no és humà, interpretem el verb com de causació interna.

Hem vist que els verbs de causació externa es poden incoativitzar quan és possible identificar una causa natural prototípica. Un procés invers que es dona és el de causativització d'un verb de causació interna. El verb *engreixar* és un verb de causació interna. No sabem exactament quina és la causa que ens provoca engreixar-nos: un excés de menjar, un medicament, la falta d'exercici, els nervis, l'abandonament de l'hàbit de fumar... Però és possible trobar usos transitius, tal com mostra (16a), i que repeteixo com a (24):

- (24) La cortisona el va engreixar.

A (24), l'argument efectuator sembla tenir un comportament iteratiu. Així mateix, encara podem formar un altre tipus de causativització amb aquest verb:

- (25) El granger va engreixar 500 porcs en tres setmanes.

A (25), l'efectuador, que és humà, té un comportament seqüencial. Curiosament, i tal com observa Abrines (2016), la forma causativa d'*engreixar* il·lustrada a (26) no es pot descausativitzar:²

- (26) *500 porcs es van engreixar en tres setmanes.

La possibilitat que un verb causatiu es descausativitzi no està relacionada amb la volició. Un agent és aquella entitat que actua volitivament. Però no sempre és així. Considerem el verb alternant *trencar*:

- (27) El Joan ha trencat la copa.

El Joan podria haver trencat la copa tant volitivament com accidentalment. Per exemple, el Joan actua volitivament si en un atac d'ira ha agafat la copa i l'ha

² Deixo de banda la possible interpretació de passiva pronominal.

esclafada contra la paret. En canvi la seva actuació no és volitiva si involuntàriament, en fer un brindis, ha topat amb una altra copa i s'ha trencat.

Podríem pensar que aquesta doble interpretació és pròpia dels verbs que, com *trencar*, es comporten com a verbs alternants. Però no és així. La mateixa situació es dona amb els verbs causatius no alternants. Considerem (28):

(28) El Joan ha tallat el cable de la llum.

El Joan pot haver tallat el cable de la llum volgudament, per resoldre una avaria, o bé el pot haver tallat accidentalment, mentre estava fent un forat en una paret per penjar un quadre. Com sosté Kiparsky (1997), l'accidentalitat és connatural a l'agentivitat.

Un comportament no sempre es pot considerar agentiu. Considerem l'oració següent:

(29) El Joan ha tancat la porta.

Vegem en quines condicions aquesta oració és adequada. Naturalment, (29) serà adequada si el Joan acompanya la porta fins que encaixa en el marc. Ara bé, si el Joan obre una finestra i com a conseqüència del corrent d'aire que entra es tanca la porta, l'oració de (29) no serà adequada. El motiu és que l'acció realitzada pel Joan no és una acció natural per tancar la porta. No li podem atribuir la responsabilitat de l'acció. Ara bé, tot i no ser una acció natural, si la finalitat perseguida pel Joan era tancar la porta, aleshores (29) serà adequada.

Aquest bloc està format per tres capítols. En el capítol 1 estudio la interacció que es produeix en els verbs de canvi d'estat entre l'argument extern i l'argument intern. Mostro que la interpretació aspectual dels verbs de canvi d'estat és funció tant del comportament de l'argument intern com del comportament de l'argument extern.

En el capítol 2 analitzo les característiques que pot tenir l'argument extern. Concretament defenso que l'argument extern pròpiament dit d'un verb causatiu lèxic és una entitat que actua motorament. Analitzo els anomenats arguments externs instrumentals i mostro que o bé són interpretats com a arguments externs que actuen motorament, com en el cas dels instruments efectuadors esdevenimentals, o bé que són habilitats com a arguments externs en virtut d'un procés cognitiu, com són els instruments efectuadors contrastius i els instruments efectuadors singularitzadors.

El capítol 3 està dedicat a l'estudi de l'alternança causativa. Argumento que en l'alternança causativa podem identificar dos fenòmens de naturalesa diferent: el de la descausativització o incoativització, que afecta els verbs de causació externa, i el de la causativització, que afecta els verbs de causació interna. La descausativització d'un verb de causació externa és possible si podem identificar una causa natural prototípica. En cas contrari, el verb no es podrà descausativitzar. Així mateix, proposo que els verbs que interpretem com de causació interna són aquells verbs en què no és possible identificar una causa natural específica responsable del canvi. Finalment, mostro que, amb l'excepció d'algun verb com ara *assassinar*, tots els verbs causatius admeten una interpretació accidental, tant si són alternants com si no ho són.

Capítol 1

ELS VERBS DE CANVI D'ESTAT: UNA CARACTERITZACIÓ SEMÀNTICA

1.0. INTRODUCCIÓ

Els verbs de canvi d'estat són verbs que expressen un canvi en una entitat. El tipus de canvi que pot experimentar una entitat és enormement variat. Si netegem un got de vidre, canvia el seu aspecte extern, mentre que si el trenquem, es modifica la seva estructura i pot perdre la seva funció de got. Si empresonem una persona, perd la seva condició de ciutadà lliure, mentre que si envelleix o emmalalteix, s'altera el seu aspecte físic o la seva salut. Si construïm un edifici, adquireix una extensió física que no tenia, i si anys després el reabilitem, recupera el seu aspecte original. I si tanquem una porta canvia la seva posició relativa respecte al marc, mentre que si la cremem, aquesta queda reduïda a cendres. Diem que un verb és de canvi d'estat quan expressa un canvi en una entitat, ja sigui en una propietat o característica, en el seu aspecte extern o intern, en la seva extensió física o composició, en la seva posició relativa, etc. Vegem la definició de verb de canvi d'estat que dona Fillmore (1970), que recull aquesta idea:

Change-of-state verbs, as we have said, are verbs which assert of an object a change in time from one "state" to another.

(Fillmore (1970 [2003]), p. 131)

No sempre és fàcil determinar quins verbs expressen el pas d'un estat a un altre dels que no ho fan. A més dels verbs considerats tradicionalment com a verbs de canvi d'estat com ara *cremar*, *trencar*, *obrir* o *maquillar*, aquí inclouré com a verbs de canvi d'estat els anomenats verbs de creació o d'objecte creat com ara *construir*, *edificar* o *escriure*, i els verbs de destrucció, com ara *destruir* o *devastar*. En canvi, no inclouré com a verbs de canvi d'estat els verbs d'aparició i desaparició, com ara *aparèixer*, *sorgir* o *desaparèixer*, els verbs de contacte com ara *tocar* o *colpejar*, els verbs de ruta, com ara *creuar* o *interpretar* (una peça musical), ni els verbs d'ingesta, com ara *menjar*, *beure* o *empassar*.

Una de les propietats principals dels verbs de canvi d'estat és que no admeten l'elisió del seu argument intern, excepte en contextos genèrics o habituals:¹

- (1) a. El cuiner va fregir les patates.
- b. *El cuiner va fregir.

En un context genèric o habitual, és possible la caiguda de l'argument intern:

¹ Vegeu en aquest sentit Rappaport Hovav i Levin (2002, p. 271).

(2) Jo a la cuina només fregeixo.

Alguns verbs de canvi d'estat admeten, complementàriament, una interpretació d'activitat. N'és un exemple paradigmàtic *netejar*. En la interpretació d'activitat, s'admet sense problemes la no realització de l'argument intern.

(3) Avui he netejat tot el dia.

Una segona característica rellevant dels verbs de canvi d'estat és la seva diversitat gramatical. Trobem verbs exclusivament transitius com *talar*, verbs que es poden realitzar tant transitivament com intransitivament com *obrir*, i verbs que només admeten una realització intransitiva com *créixer*.

L'objectiu d'aquest capítol és caracteritzar semànticament els verbs de canvi d'estat. Defensaré que els verbs de canvi d'estat projecten una escala de canvi que expressa la dimensió en què es produeix el canvi. Aquesta escala pot ser de dos tipus, binària en el sentit de Beavers (2008), i gradual. El canvi d'estat es produeix quan l'entitat "es mou" dins d'aquesta escala, és a dir, quan l'entitat passa d'un punt a un altre dins l'escala. (4a) mostra una transició binària mentre que (4b) mostra una transició gradual:

- (4) a. El cotxe s'ha espatllat.
b. La roba s'ha eixugat.

A (4a) el cotxe estava operatiu i per un problema mecànic ha deixat de funcionar. El canvi ha estat binari. No és possible concebre estadis intermedis a (4a). En canvi, a (4b) la roba ha passat de molla a seca de manera progressiva. Podem identificar diferents estadis en què cada vegada estava més a prop de l'estadi final, quan la roba ha quedat seca completament.

El comportament de l'argument extern o efectuator, quan el verb de canvi d'estat és causatiu, pot diferir significativament. Proposaré tres tipus de comportament: un comportament puntual, un comportament iteratiu i un comportament seqüencial. El comportament és puntual quan l'acció realitzada no es pot subdividir en accions o subaccions. Vegem-ne un exemple:

(5) El conserge ha obert la porta.

A (5) el conserge ha polsat un botó, o ha fet girar la maneta de la porta, i ha empès o ha estirat cap a si mateix la porta. El pas de tancat a obert no presenta estadis intermedis. Qualsevol estadi intermedi que puguem imaginar l'interpretarem en realitat com a tancat o com a obert.

Un segon comportament que pot presentar l'argument efectuator és l'iteratiu. L'argument efectuator es comporta iterativament quan realitza una acció que es va repetint al llarg de l'esdeveniment. Així, a (6), el cuiner realitza un moviment de vaivé continu amb el ganivet per tallar el pa de pagès:

(6) El cuiner va tallar el pa de pagès.

Finalment, el comportament de l'argument efectuator és seqüencial quan l'argument efectuator realitza un seguit d'operacions diferents sobre l'entitat que experimenta el canvi fins que aquesta arriba al seu estat final.

(7) El mecànic va arreglar el cotxe.

Els comportaments de l'argument efectuator s'associen al tipus de canvi de l'argument intern, que pot ser binari o gradual. Com veurem, es poden donar fins a sis combinacions diferents.

Aquest capítol s'estructura de la manera següent. A l'apartat 1.1 mostro les diferents maneres de derivar morfològicament un verb de canvi d'estat i a l'apartat 1.2 distingeixo diferents maneres que té un verb per expressar l'estat resultant del canvi. En uns casos, aquest estat resultant es denota explícitament, mentre que en d'altres casos es denota de manera implícita. A l'apartat 1.3, basant-me en els treballs sobre l'aspecte dels verbs de canvi d'estat i, en especial, dels verbs de canvi d'estat deadjectivals, proposaré que la característica principal dels verbs de canvi d'estat és que s'associen a una escala de canvi, que tant pot ser binària com gradual. A l'apartat 1.4 analitzaré els diferents comportaments que pot tenir l'argument efectuator (puntual, iteratiu i seqüencial), i a l'apartat 1.5 derivaré el tipus esdevenimental que expressa una oració amb un verb de canvi d'estat a partir de la interacció entre el tipus de comportament de l'argument efectuator (puntual, iteratiu i seqüencial) i la naturalesa del canvi (binari o gradual). A l'apartat 1.6 presentaré les conclusions de l'apartat.

1.1. LA DERIVACIÓ DELS VERBS DE CANVI D'ESTAT

Una de les característiques dels verbs de canvi d'estat en català és la multiplicitat d'origens morfològics que poden tenir: es poden obtenir per derivació morfològica, per modificació de significat d'un verb d'una altra classe semàntica, i mitjançant la formació d'una locució verbal.

Comencem en primer lloc pel mecanisme de la derivació. Segons Gràcia (1995), a més dels verbs d'origen no derivacional, trobem verbs de canvi d'estat derivats a partir de les bases lèxiques adjectiu, nom i verb. A més d'aquests tipus generals, podem trobar també verbs derivats d'adverbis i de preposicions, per bé que són casos força excepcionals:

- (8)
- a. *Verbs no derivats*: augmentar, trencar, coure...
 - b. *Verbs d'origen adjectival*: brillantar, enfosquir, envermellir, aclarir, blanquejar, ensordir...
 - c. *Verbs d'origen nominal*: empresonar, enfarinar, salar, encotxar, destrossar, aterrar...
 - d. *Verbs d'origen verbal*: abaixar, apujar, adormir, asseure, retallar...
 - e. *Verbs d'origen adverbial*: enlairar...
 - f. *Verbs d'origen preposicional*: endarrerir...

Alguns adjectius poden donar lloc a més d'un verb. Vegem-ne dos exemples:

- (9)
- a. *Blanc*: blanquejar, emblancar, emblanquir, emblanquinar, esblanqueir.
 - b. *Brut*: embrutar, embrutir, brutejar

Atès que un adjectiu es pot aplicar a entitats diverses i el significat de l'adjectiu pot dependre de l'entitat a la qual s'aplica, el verb pot donar lloc a significats diferents. Així mateix, aquests significats diferents es poden distingir lèxicament utilitzant afixos diferents sobre el mateix adjectiu. Això és el que passa amb els verbs derivats de *blanc* i *brut*.

La relació entre un adjectiu i el verb a què dona lloc no necessàriament és estable. De fet, un verb i l'adjectiu del qual deriva poden seguir camins diferents, de manera que la correspondència semàntica entre adjectiu i verb desaparegui. N'és un exemple la relació entre *sinistre* i *ensinistrar*. L'adjectiu *sinistre* ("funest") i el verb *ensinistrar* ("tornar una persona o un animal destre en alguna cosa") actualment no tenen cap relació semàntica, per bé que originalment sí que existia aquesta relació.²

Igual que les arrels dels verbs deadjectivals solen expressar un estat final, les arrels dels verbs denominals solen expressar un estat en virtut d'algun tipus de relació metonímica amb una entitat física (vegeu Kiparsky (1997)). Algunes d'aquestes formes són:

- Expressant la incorporació o retirada en una entitat o substància d'una altra entitat o substància:
 - El que s'incorpora o es retira és una substància física: *salar, dessalar, enfarinar, ensucrar, enverinar...*
 - El que s'incorpora o es retira és un objecte físic: *ensellar, embridar, entapissar, emmarcar, entubar, ferrar, decapitar...*³
 - El que s'incorpora o es retira és una entitat abstracta: *capitalitzar, descapitalitzar...*
- Expressant la posició final que ocupa l'entitat: *empresonar, emmagatzemar, encapsar, enfundar, enclaustrar...*
- Expressant l'instrument utilitzat per realitzar el canvi d'estat: *escombrar, serrar, afusellar...*
- Expressant la forma final que adquireix: *triangular, esferificar, cristal·litzar...*

² En el català antic, i en el català literari modern, *sinistre* vol dir *esquerre*. Atès que la mà esquerra o sinistra és la menys hàbil de les dues mans, saber fer una cosa amb la mà esquerra expressa una habilitat especial. D'aquí, doncs, *ensinistrar*. I atès que tenir una habilitat especial amb la mà esquerra pot ser obra del dimoni, d'aquí també el significat modern de *sinistre*. Vegeu per a més informació al respecte aquesta adreça d'Internet:

<https://mingoforever.wordpress.com/2010/12/27/ensinistrar-ensinistrador-a-ensinistrament-ensinistrat/>

³ En una de les accepcions, *ferrar* vol dir posar un element de ferro en un objecte. Així, *ferrar uns esclops* vol dir clavar claus a la sola d'uns esclops, i *ferrar una roda* vol dir posar un cercol de ferro en una roda de fusta. Així mateix, *ferrar un cavall* significa posar un element de ferro (una ferradura) a un cavall. Probablement aquesta accepció darrera ja prové del llatí. Un cas interessant és el de *decapitar* (separar el cap de la resta del cos d'una persona). En aquest cas, la relació entre el nominal i el verb s'estableix en llatí i no en català (*decapitar* prové del prefix *de-* i del nom *caput* 'cap'), però la supervivència de *cap* fa que la relació entre el nominal i el verb continuï sent transparent en català.

El primer tipus correspon als *verbs d'objecte col·locat (locatum verbs)*, mentre que el segon tipus correspon als *verbs d'ubicació (location verbs)* (vegeu Clark i Clark (1979)). Una mateixa arrel pot donar lloc simultàniament a un verb d'objecte col·locat i a un verb d'ubicació. Com mostra Kiparsky (1997), en anglès *shelf* 'prestatge' pot donar lloc a un verb d'objecte col·locat (*shelve* en el sentit de "posar prestatges a una prestatgeria") i també a un verb d'ubicació (*shelve* en el sentit de "col·locar llibres, o altres objectes, en un prestatge"). En català, un nominal similar seria *funda*: *enfundar* tant pot voler dir "recobrir un objecte amb una funda" (*Va enfundar el monitor*), com "col·locar un objecte en una funda" (*Va enfundar el revòlver*). En el primer cas es comporta com un verb d'objecte col·locat (temporal) i en el segon cas com un verb d'ubicació.⁴

Un verb de canvi d'estat també es pot formar a partir d'un altre verb mitjançant prefixació. Alguns prefixos el que permeten és obtenir un verb de canvi d'estat a partir d'un altre verb de canvi d'estat, com ara *re-* (*construir-reconstruir*) o *des-* (*inflar-desinflar*). Hi ha, però, un prefix verbalitzador, *a-* (*pam* → *apamar*), que permet obtenir un verb de canvi d'estat a partir d'un verb inergatiu com ara *dormir*, o a partir d'un verb intransitiu de posició mantinguda com ara *seure* i *jeure*.⁵

- (10) a. La mare va adormir el nen.
 b. El pare va asseure el nen.
 c. El Carles va ajeure el seu fill.

⁴ S'han fet propostes per distingir gramaticalment els verbs d'objecte col·locat dels verbs d'ubicació. Destaca la de Hale i Keyser (1993), de naturalesa sintàctica. Aquests autors consideren que els verbs d'objecte col·locat expressen una relació de coincidència central, mentre que els verbs d'ubicació expressen una relació de coincidència terminal. Cada tipus de relació es materialitza amb un tipus específic de preposició: preposició de coincidència central en el primer cas, i preposició de coincidència terminal en el segon cas. Aquesta preposició es genera com a complement d'un nucli verbal buit. L'arrel nominal del verb s'introdueix com a complement de la preposició (sense matriu fonètica però amb contingut semàntic), i posteriorment s'incorpora primer a la preposició i després al verb.

Una altra forma de distingir aquests verbs és la proposada per Rappaport Hovav i Levin (2010), de base més semàntica. Rappaport Hovav i Levin proposen, seguint Jackendoff (1990), que l'arrel pot ser concebuda de maneres diferents: estat, estat resultant, entitat (*thing*), matèria (*stuff*), superfície/contenedor, manera o instrument. Així, obtenim un verb d'objecte col·locat quan l'arrel es concep com a matèria, i un verb d'ubicació quan l'arrel es concep com a superfície/contenedor.

Kiparsky (1997) proposa encara una tercera manera, de naturalesa cognitiva, per distingir els dos tipus de verbs. Hem vist que en anglès, el verb *shelve* es pot interpretar com a verb d'objecte col·locat i com un verb d'ubicació. Segons Kiparsky, cada sentit provindrà d'un ús canònic diferent de l'entitat *shelve* 'prestatge'. Kiparsky estableix el següent principi:

If an action is named after a thing, it involves a canonical use of the thing.

(Kiparsky (1997), p. 481 [10])

⁵ En castellà, el prefix *a-* permet convertir el verb inergatiu *callar* en transitiu: *callar-acallar*. Dec aquesta observació a Jaume Mateu.

Un segon ús d'aquest prefix verbal és aquell en què s'associa a verbs de moviment direccional, com *pujar* i *baixar*, que a més tenen una accepció com a verbs de canvi d'estat.

- (11) a. El peixater va apujar el preu de les gambes.
b. El mestre va abaixar el to de la veu.

En els primers es produeix una modificació de l'estructura temàtica, ja que l'argument que originàriament era agent passa a ser tema, mentre que en els segons l'argument intern continua sent un tema. Observi's que les formes transitives al seu torn es poden descausativitzar mitjançant la morfologia reflexiva, excepte *asseure* i *ajeure*, que expressen posició assumida i es comporten com a verbs reflexius inherents, com *aixecar-se* o *agenollar-se*.

En alguns casos, aquest prefix té un efecte innocu, o gairebé innocu, tal com mostren les parelles de verbs següents:

- (12) consolar-aconsolar, repenjar-arrepenjar, complir-acomplir.

Aconsolar i *arrepenjar* són variants dialectals de *consolar* i *repenjar* respectivament. D'acord amb el DIEC, *acomplir* és un sinònim de *complir* en algunes de les seves accepcions. En d'altres casos, com en els de *domar-adomar* o *clamar-aclamar*, permet obtenir verbs diferents.⁶

L'extensió de significat d'un verb d'una altra classe verbal pot ser l'origen d'una accepció amb valor de canvi d'estat. Un cas paradigmàtic és el de *fregar*. Quan actua com a verb de canvi d'estat, *fregar* indica "netejar un paviment utilitzant una baieta xopa d'aigua" i, en conseqüència, provoca un canvi d'estat en el paviment.

Una altra forma d'obtenir predicats de canvi d'estat és combinant un adjectiu (13a) o un nom amb un verb lleuger (13b):

- (13) a. La pell s'ha tornat vermella.
b. De cop, es va fer home.

Per expressar certs canvis d'estat, el llenguatge pot recórrer de vegades preferentment a un adjectiu associat a un verb lleuger i no a un verb lèxic. Així, en el català central col·loquial s'utilitza preferentment *posar-se malalt* a *emmalaltir*, i *posar-se vermell* a *enrojolar-se*.

Així mateix, una frase feta verbal pot tenir el valor de canvi d'estat:

- (14) El Jordi va estirar la pota (*estirar la pota* = *morir*).

Com hem vist, moltes són les maneres d'obtenir un verb (o un predicat) de canvi d'estat. Així doncs, la morfologia no ens permet saber si un verb és de canvi d'estat o no. A l'apartat següent veurem que la manera de denotar un estat resultant per part d'un verb pot variar també notablement.

⁶ Vegeu Bernal i Sinner (2006) per a un estudi del prefix verbal a-

1.2. LA DENOTACIÓ DE L'ESTAT RESULTANT

1.2.0. Introducció

En aquest apartat analitzaré algunes maneres que té un verb per expressar un estat resultant. Distingiré dos grans mecanismes, la denotació explícita i la denotació implícita. Expressen denotació explícita els verbs deadjectivals. En general, els verbs de base nominal solen expressar l'estat de manera implícita, per bé que alguns l'expressen de manera explícita. Algunes maneres de denotar l'estat resultant de manera implícita són expressant la manera com s'arriba a l'estat resultant, expressant l'instrument utilitzat per arribar-hi, expressant una posició relativa o expressant l'objecte creat.

1.2.1. Denotació explícita de l'estat resultant

La manera més simple i directa per expressar l'estat resultant és denotant directament un estat. Els verbs que expressen directament un estat són els verbs deadjectivals.

(15) La forta pluja va embrutar l'aigua del riu.

Atès que els adjectius dels quals deriven els verbs deadjectivals es correlacionen amb un antònim, aquests verbs expressen també l'estat original de l'entitat, que és l'estat expressat per l'antònim corresponent. En l'exemple, abans de tornar-se bruta l'aigua del riu s'entén que era neta.

Alguns verbs deadjectivals en *-ejar* probablement no són verbs de canvi d'estat: *ranciejar*, *sordejar*, *blavejar*, *esquerranejar*, etc. Aquests verbs semblen tenir un comportament estatiu.⁷

També trobem verbs denominals que permeten expressar l'estat final de manera explícita. En són exemples *acalorar(-se)* ("produir o produir-se un excés de calor en algú"), *esferificar* ("dotar una entitat de la forma d'esfera") o *crystal·litzar* ("adquirir la forma de cristall").

- (16)
- a. La Maria es va acalorar amb el fort sol.
 - b. El Ferran va esferificar un gaspatxo.
 - c. La sal va cristal·litzar.

1.2.2. Denotació de la manera com s'arriba a l'estat resultant

No tots els verbs que expressen un canvi d'estat ho fan denotant l'estat resultant explícitament. En general, els verbs denominals que expressen l'estat resultant ho fan

⁷ Per a un estudi detallat d'aquests verbs, vegeu Oltra-Massuet i Castroviejo (2013) i Abrines (2016).

denotant-lo implícitament. Una manera d'expressar un estat resultant implícitament és denotant la manera com s'hi arriba. Un verb d'aquest tipus és *ofegar*.

- (17) a. L'assaltant va ofegar el propietari de la casa a la piscina.
b. El jove es va ofegar en intentar creuar el riu.

Ofegar significa "matar una persona submergint-lo en aigua perquè no pugui respirar", en la versió causativa, o "morir per asfíxia dins l'aigua", en la versió incoativa. Atès que l'acció de submergir una persona en aigua un temps prolongat provoca l'asfíxia d'aquesta persona i en última instància la seva mort, *ofegar* és un sinònim de *matar* si és usat transitivament com a (17a), o de *morir* si és usat intransitivament com a (17b).

Com observen Beavers i Koontz-Garboden (2012), el caràcter doble de verbs com *ofegar* (manera i resultat) va en contra de la hipòtesi de Rappaport Hovav i Levin (2010) segons la qual un verb únicament pot codificar o bé un resultat o bé una manera. Aquestes autores atribueixen aquesta restricció al fet que el nombre d'estructures o patrons esdevenimentals és limitat. Així, un verb de manera s'obté quan l'arrel es realitza com a adjunt del predicat abstracte ACT 'actuar', mentre que un verb de resultat s'obté quan l'arrel es realitza com un argument del predicat abstracte BECOME 'esdevenir':

- (18) a. Manner → [x ACT<MANNER>]
Exs.: *jog* ['córrer, fer fúting'], *run* ['córrer'], *creak* ['cruixir, crepitat'], *whistle* ['xiular']...
b. Externally caused, i.e. result, state →
[[x ACT] CAUSE [y BECOME <RESULT-STATE>]]
Exs.: *break* ['trençar'], *dry* ['assecar, eixugar'], *harden* ['endurir'], *melt* ['fondre'], *open* ['obrir']...

(Rappaport Hovav i Levin (2010), p. 24 [7, 11])

Com que una arrel es pot situar només en una posició en l'esquema esdevenimental, un verb únicament pot codificar una manera o un resultat, però no les dues coses alhora. Rappaport Hovav i Levin diferencien els verbs de manera i els verbs de resultat de la manera següent:

Intuitively speaking, manner verbs specify as part of their meaning a manner of carrying out an action, while result verbs specify the coming about of a result state.

(Rappaport Hovav i Levin (2010), p. 21)

Aquests són els exemples que donen de cada tipus de verb:

- (19) a. Manner verbs: *nibble* ['rosegar, picar (menjar)'], *rub* ['fregar'], *scribble* ['gargotejar'], *sweep* ['escombrar'], *flutter* ['voletejar, aletejar'], *laugh* ['riure'], *run* ['córrer'], *swim* ['nedar']
b. Result verbs: *clean* ['netejar'], *cover* ['cobrir'], *empty* ['buidar'], *fill* ['omplir'], *freeze* ['congelar'], *kill* ['matar'], *melt* ['fondre'], *open* ['obrir'], *arrive* ['arribar'], *die* ['morir'], *enter* ['entrar'], *faint* ['desmaiar-se']

(Rappaport Hovav i Levin (2010), p. 21)

Per resoldre el problema que plantegen verbs com *ofegar* per al model de Rappaport Hovav i Levin (2010), Beavers i Koontz-Garboden (2012) proposen que certes arrels es comporten simultàniament com a manera i resultat, una solució que entra en contradicció amb la idea de Rappaport Hovav i Levin segons la qual una arrel admet una sola conceptualització, ja que només es pot inserir en una sola posició en l'estructura esdevenimental de l'oració: com a modificador d'ACT, quan s'interpreta com a manera, o com a complement de BECOME, quan s'interpreta com a resultat.

Una altra solució és la que proposen Mateu i Acedo-Matellán (2012). Per a aquests autors, una arrel només es pot inserir en una posició en l'estructura sintàctica, alhora que suposen que el significat estructural que pren l'arrel és funció de la posició sintàctica que ocupa en l'estructura. Una arrel amb valor d'estat resultant s'insereix com a complement d'una preposició de coincidència terminal, la qual al seu torn configura una clàusula reduïda que s'insereix com a complement de v. Mitjançant un procés d'incorporació successiva, l'arrel s'incorpora primer a la preposició i a continuació a v. Vegem-ho esquemàticament:⁸

- (20) a. They guillotined Mary.
 b. [_{VP}[_{DP} They]_v√*GUILLOTINE* [_{PP=SC} [_{DP} Mary] [_{P'} _{PTCR} √*GUILLOTINE*]]]
 (Mateu i Acedo-Matellán (2012), p. 214 [11])

En canvi, una arrel amb valor de manera es conflaciona directament amb v. Vegem-ho esquemàticament:

- (21) a. The boy danced.
 b. [_{VP} [_{DP} The boy] [_v [_v √*DANCE*] [_v √*DANCE*]]]
 (Mateu i Acedo-Matellán (2012), p. 213 [7])

Mateu i Acedo-Matellán assumeixen la distinció entre incorporació i conflació que proposa Haugen (2009):

Incorporation is conceived of as head-movement (as in Baker, 1988; Hale & Keyser, 1993), and is instantiated through the syntactic operation of Copy, whereas *Conflation* is instantiated directly through Merge (compounding).

(Haugen (2009), p. 260)

Per a Mateu i Acedo-Matellán, resultat i manera no són incompatibles. Si es conflaciona amb v, l'arrel rebrà la interpretació de manera, mentre que si s'insereix com a complement de la preposició de coincidència terminal, rebrà la interpretació de resultat, per bé que el component de manera no desapareixerà. Tot i que el model que aquí defenso no permet fer aquestes distincions sintàcticament, assumiré que l'arrel pot expressar simultàniament el resultat i la manera d'arribar-hi.⁹ La manera d'arribar al resultat ens indica implícitament el resultat.

⁸ El subíndex TCR indica *terminal coincidence relation* (relació de coincidència terminal).

⁹ Hale i Keyser (1993) proposen que els verbs de canvi d'estat causatius no alternants es caracteritzen perquè el verb codifica un tret de manera/mitjà orientat a l'argument extern. Per satisfer aquest tret, és necessària la presència en la derivació de l'argument extern, cosa que

Un verb amb un comportament similar al d'*ofegar* és *fregar*. Segons Rappaport Hovav i Levin (2008), el verb corresponent anglès *wipe* és un verb de manera que pot ser utilitzat com a verb de canvi d'estat. Aquestes autores consideren, però, que el component de resultat no està lexicalitzat pròpiament sinó inferit, cosa que explica, segons elles, que el resultat pugui ser negat:

(22) I wiped the table, but none of the fingerprints came off.

(Rappaport Hovav i Levin (2008), p. 22 [4b])

Més específicament, afirmen:

When a verb lexically specifies either manner or result, the other component can be expressed outside the verb.

(Rappaport Hovav i Levin (2008), p. 22)

Il·lustren aquesta distinció amb aquests exemples:

(23) a. Pat wiped the table clean.

b. Pat cleaned the tub by scrubbing it with steel wool.

(Rappaport Hovav i Levin (2008), p. 22 [6a-b])

No sembla que aquest sigui el comportament del català. Amb el verb *fregar*, podem expressar l'instrument utilitzat, però no el resultat:

(24) a. La Maria va fregar el terra amb una baieta nova.

b. *La Maria va fregar el terra net.

És probable que l'anglès funcioni de manera diferent que el català en aquests casos. Com observa Mateu (2012), adoptant idees de Talmy (1991), el català pot ser considerada una llengua d'emmarcatge en el verb (*verb-framed language*) mentre que l'anglès seria una llengua d'emmarcatge en el satèl·lit (*satellite-framed language*).¹⁰ Així mateix, l'anglès admet construccions resultatives com (25), a diferència del català:¹¹

(25) John hammered the metal flat.

En català, una oració com la de (25) s'ha de traduir de la manera següent:

(26) El Joan va aplanar el metall a cops de martell.

Hem vist que Rappaport Hovav i Levin consideren que el resultat expressat pel verb *wipe* pot ser negat (vegeu (22)), atès que no és pròpiament un verb resultatiu i el resultat, per tant, és inferit. Ara bé, en català, no solament el resultat expressat pel

explica que no es puguin descausatitzar. Per a Hale i Keyser, doncs, els trets de manera i de resultat són compatibles.

¹⁰ Dec aquesta observació a Jaume Mateu.

¹¹ Vegeu Snyder (2001) per a la idea que la construcció resultativa és una construcció que s'associa a un paràmetre de la llengua, concretament al paràmetre de composició (*compounding parameter*). Segons Snyder, les llengües com l'anglès en què la composició endocèntrica N-N és productiva (com ara *frog man*), són llengües que tenen construccions resultatives, construccions verb-partícula i construccions de doble objecte acusatiu.

verb *fregar* pot ser negat, sinó també el resultat expressat pel verb *netejar*, un verb típicament de canvi d'estat:

- (27) a. Vaig fregar la taula, però les ditades no van marxar.
b. Vaig netejar la taula, però les ditades no van marxar.

Netejar significa "tornar net", però per tornar net una cosa cal realitzar en general una activitat que es prolonga en el temps.¹² Probablement a (27b) el que es modifica és el grau de netedat que presenta la taula. Així, una oració com la següent és acceptable:¹³

- (28) El Joan va netejar l'habitació, però no va quedar totalment neta.

Vegem un darrer cas en què la frontera entre resultat i manera tampoc és nítida. Considerem el verb *coure* en l'oració següent:

- (29) El Jordi ha cuit la carn.

Podem cuinar la carn de molt diverses maneres: *guisant-la*, *fregint-la*, *bullint-la*, *estofant-la* o *rostitint-la*. Aquests verbs, però, són de manera o de resultat? Crec que són verbs de resultat que incorporen un component de manera. Al cap i a la fi, la manera com es realitza una acció pot tenir efectes en el resultat, o fins i tot pot ser decisiva. En efecte, no és el mateix un estofat que un rostit.

En conclusió, consideraré que l'expressió de la manera de produir-se un canvi d'estat pot servir per denotar implícitament un estat resultant. I a l'inrevés, un estat resultant pot implicar una activitat, com en el cas de *netejar*.

1.2.3. Denotació de l'instrument utilitzat per arribar a l'estat resultant

Com hem vist a l'apartat 1.1, certs verbs denominals verbalitzen l'entitat que actua com a instrument en l'esdeveniment. Dos d'aquests verbs són *guillotinar* i *escombrar*, el primer un verb de manera de matar i el segon un verb de manera de netejar.¹⁴ En el model de Rappaport Hovav i Levin (2010), l'esquema esdevenimental en què

¹² Observi's que si l'argument efectuator és inanimat, la lectura d'activitat desapareix i no és possible modificar el resultat, tal com mostra l'exemple següent:

- (i) #L'aigua de la pluja ha netejat els vidres, però no han quedat totalment nets.

¹³ En l'exemple següent, tret d'una font literària, l'argument extern és una força de la naturalesa:

- (i) Amb els anys la pluja va netejar de bell nou el pou rodó dels avantpassats dels rajputs, damunt el brocal del qual el botxí blegava els caps per tallar-los i les pedres del qual eren negres de la sang vessada.

No és clar quina activitat podem atribuir a la pluja a (i). Són les mateixes gotes d'aigua les que netegen les pedres, dissolent la sang ennegrida que les cobreix.

Font (i): Stefan Zweig (2020), *Els ulls del germà etern* (traducció de Joan Fontcuberta). Barcelona: Quaderns Crema.

¹⁴ Com acabem de veure, Mateu i Acedo-Matellán (2012) tracten *guillotinar* com un verb que expressa resultat i per tant com un verb de canvi d'estat, un tractament que aquí assumeixo.

inserir una arrel que interpretem com a instrument és similar a l'esquema esdevenimental en què inserim una arrel que interpretem com a manera, cosa lògica ja que l'ús d'un mitjà representa una manera d'actuar:

(30) Instrument → [x ACT<INSTRUMENT>]

Exs.: *brush* ['raspallar'], *hammer* ['picar amb el martell, martellejar'], *saw* ['serrar'], *shovel* ['remoure amb una pala']...

(Rappaport Hovav i Levin (2010), p. 24 [8])

L'ús d'un instrument específic implica una manera. Però els verbs *guillotinar* i *escombrar*, a més de denotar l'ús d'un instrument, també expressen un resultat. Quan guillotinem una persona, li tallem el cap amb una guillotina i li provoquem la mort. Atès que la conseqüència mortal és inexorable, aquest verb es converteix en un verb de manera de matar. Per la seva banda, *escombrar* significa passar una escombra per un paviment amb l'objectiu de retirar la pols i altres elements que s'hagin dipositat al damunt.

(31) L'agutzil va escombrar el carrer.

L'efecte d'aquesta acció és la neteja del paviment. Però el significat d'*escombrar* es pot generalitzar i expressar únicament el resultat. Això es produeix quan el subjecte, en comptes de ser animat, passa a ser una força natural, tal com mostra l'exemple següent tret d'una font literària:¹⁵

(32) El vent va escombrar els carrers amb una ràfega violenta i sobtada.

A (32), el vent no pot fer ús d'una escombra com a instrument ja que una força natural, en tant que entitat inanimada, no té capacitat per fer ús d'un instrument.¹⁶

La diferència entre *fregar* i *escombrar* radica en l'instrument utilitzat. Per fregar, s'utilitza un pal de fregar xop d'aigua, mentre que per escombrar s'utilitza una escombra. No és el mateix un terra fregat que un terra escombrat. Tots dos terres han estat netejats, però ho han estat de manera diferent i amb conseqüències diferents. Igual que cada manera de cuinar una carn dona lloc a un resultat diferent, cada manera de netejar un terra també dona lloc a un resultat diferent.

Rappaport Hovav i Levin (2010) estableixen una distinció en la classe de verbs que impliquen una activitat en què es requereix l'ús d'un instrument: en uns casos, l'instrument és inequívocament determinat pel verb, mentre que en d'altres l'instrument utilitzat queda indeterminat. Quan l'instrument queda inequívocament determinat, el verb és de manera, mentre que quan queda indeterminat, el verb és de resultat. Així, *cut* 'tallar' és un verb de resultat perquè l'instrument que s'utilitza està indeterminat (podem utilitzar per tallar un ganivet, unes tisores, una destal, un sabre...). Tot i això, pot ser utilitzat com a verb de manera sota certes condicions:

¹⁵ Font (32): Miriam Dubini (2013), *Clàudia: un missatge per a mi* (traducció de Jaume Copons). Barcelona: La Galera.

¹⁶ Vegeu en aquest sentit Fillmore (1971, p. 44) i Schlesinger (1989, p. 197).

[W]hen a result verb has a conventionally associated activity, as *cut* does, the associated activity may get lexicalized in some uses of the verb, but only if the result drops out.

(Rappaport Hovav i Levin (2010), p. 37)

En canvi, *mow* 'segar' implica un instrument específic, una falç o una màquina segadora. En aquest cas, el verb denota l'activitat de l'agent. Es tracta, doncs, d'un verb de manera. El fet que expressi un canvi en l'entitat denotada per l'argument intern és secundari.

Aquesta distinció pot ser útil per comparar el verb *guillotinar*, que implica l'ús d'un instrument específic, la guillotina, i el verb *decapitar*, que no implica cap instrument de tall específic. Si féssim un paral·lelisme amb els verbs *cut* 'tallar' i *mow* 'segar', *decapitar* seria un verb de resultat i *guillotinar* un verb de manera. Però aquesta distinció entre *decapitar* i *guillotinar* no té massa sentit. Al cap i a la fi, *guillotinar* és un hipònim de *decapitar*, ja que significa decapitar amb una guillotina. No sembla, doncs, que sigui adequat assignar aquests verbs a classes diferents.¹⁷ Així mateix, i d'acord amb l'explicació de Levin i Rappaport, en català *tallar* seria un verb de resultat, mentre que *serrar* seria un verb de manera, ja que per *tallar* podem fer servir qualsevol eina de tall, mentre que per *serrar* es requereix necessàriament una serra. Igual que en el cas de *decapitar* i *guillotinar*, no sembla massa raonable assignar els verbs *tallar* i *serrar* a classes verbals diferents.

Des del punt de vista semàntic, el verb *decapitar* sembla un verb d'objecte col·locat/separat. En efecte, la separació del cap d'una persona de la resta del seu cos és en realitat un acte de separació, igual que ho és *depilar*, que significa retirar pèl del cos d'una persona:

(33) L'esteticista li va depilar les aixelles.

¹⁷ Igual que en les llengües romàniques, en anglès també existeix el verb *decapitar*: *decapitate*. Levin (1993) no l'inclou entre els verbs de manera de matar (els seus *poison verbs*), igual que no inclou el verb *guillotine*. Aquesta és la llista que ofereix:

- (i) Poison verbs: *asphyxiate* ['asfixiar'], *crucify* ['crucificar'], *drown* ['ofegar'], *electrocute* ['electrocutar'], *garrote* ['executar a garrot'], *hang* ['penjar'], *knife* ['apunyalat'], *poison* ['enverinar'], *shoot* ['disparar'], *smother* ['asfixiar'], *stab* ['apunyalat'], *strangle* ['escanyar'], *suffocate* ['asfixiar']

(Levin (1993), p. 232)

Levin considera aquests verbs explícitament de manera:

The verbs in this class [poison verbs] relate to actions which can be ways of killing. Thus they each lexicalize a means component, and it is this means which differentiates among them. In principle, as means verbs, these verbs need not entail that the action they denote results in death; however, some of them do appear to have this entailment. Their differing behavior in this respect probably reflects our conception of how effective the means involved is in causing death.

(Levin (1993), p. 232)

Beavers i Koontz-Garboden (2012) incorporen *guillotine* 'guillotinar' a la llista de verbs de manera de matar, però no *decapitate* 'decapitar'.

La diferència entre aquests verbs és l'efecte que té sobre la persona. La decapitació porta necessàriament a la mort, per la qual cosa separar el cap del cos d'una persona significa explícitament matar. *Depilar*, en canvi, és absolutament innocu per a la supervivència d'una persona.

Assumiré, doncs, que els verbs que expressen l'instrument per realitzar una acció, i aquest instrument és un mitjà per realitzar un canvi d'estat en una entitat, aquest verb pot ser tractat com un verb de canvi d'estat.

Abans d'acabar aquest apartat, faré una reflexió sobre la relació entre l'entitat que es lexicalitza i l'esdeveniment que es denota. Rappaport Hovav i Levin (2010) busquen una correlació entre l'entitat que es lexicalitza i la interpretació del verb. Si l'entitat que es lexicalitza s'interpreta com un instrument, aleshores el verb és de manera i no de resultat. Aquest seria el cas d'*escombrar*. Però com hem vist, una mateixa entitat pot ser lexicalitzada i rebre interpretacions diferents. Aquest és el cas de l'anglès *net* 'enxarxar'. Clark i Clark (1979) analitzen aquesta oració:

(34) Bob netted the fish.

(Clark i Clark (1979), p. 778)

Clark i Clark donen dues possibles interpretacions

- (35) a. Bob caused the fish to be captive by doing the act one would normally expect to do to the fish with a net.
b. Bob caused the fish to be in a net.

(Clark i Clark (1979), p. 778)

En la interpretació de (35a), el verb és tractat com un verb d'instrument i, per tant, en el model de Rappaport Hovav i Levin (2010), com un verb de manera, mentre que a (35b) el verb s'interpreta com un verb d'ubicació (*location verb*).

En català és possible trobar les mateixes diferències amb el verb *enxarxar*, que és el correlat de *net*.¹⁸ *Enxarxar* pot significar "pescar o agafar amb una xarxa", com a (36a), o "quedar atrapat en una xarxa", com a (36b) (exemples trets de fonts literàries):¹⁹

¹⁸ Acedo-Matellán i Real-Puigdollers (2015) aporten un altre exemple de verb que es pot interpretar com a verb d'objecte col·locat i com a verb d'ubicació: *envinagrar*. Aquest és el contrast que ofereixen:

- (i) a. La Jana envinagrà els cogombres de vinagre de poma.
b. La Jana envinagrà els cogombres en pots de vidre.

(Acedo-Matellán i Real-Puigdollers (2015), p. 121 [20])

A (ia) *envinagrar* es comporta com un verb d'objecte col·locat, mentre que a (ib) es comporta com un verb d'ubicació. Personalment, l'accepció de (ib), recollida al DIEC, em resulta forçada.

¹⁹ Font (36a): *Evangeli de sant Lluc* (1933), Lluc 5:6 (traducció de Josep Maria Galdàcano i Melià), dins *La Sagrada Bíblia. Nou Testament*, XII. Fundació Bíblica Catalana. Barcelona: Alpha. [Recollit al CTILC.]

Font (36b): Joan-Lluís Alegret (1987), *Els armelladers de Palamós*, p. 142. Girona: Diputació de Girona. [Recollit al CTILC.]

- (36) a. I, havent fet això, enxarxaren una gran abundor de peixos, i les xarxes se'ls rompien.
- b. Per armar les ralingues s'utilitza un fil d'armar més gruixut que el fil de les malles i es deixa a una distància de quinze a vint centímetres entre el drap i la ralinga perquè les sacsejades que provoquen els peixos en enxarxar-se no trenquin el fil tan prim del drap.

Si assumíssim l'anàlisi de Rappaport Hovav i Levin (2010), ens trobaríem davant d'una situació paradoxal: a (36a) el verb seria un verb de manera, ja que el nominal base del verb és utilitzat com a instrument, mentre que a (36b) seria en realitat un verb de resultat, ja que el verb es comporta com un verb d'ubicació.²⁰

El que mostren aquests exemples és que l'entitat lexicalitzada pot rebre múltiples interpretacions. El fet que correspongui a instrument no vol dir que el verb s'hagi d'interpretar com a verb de manera. Com mostra la paràfrasi de (35a), el significat implícit del verb és capturar, no simplement utilitzar la xarxa. La xarxa és un mitjà per a un fi: capturar els peixos. La manera com s'obté no és fonamental.

1.2.4. Denotació d'una posició relativitzada a una altra

Alguns verbs de canvi d'estat expressen la posició relativa d'una entitat respecte a una altra. Probablement, els dos verbs més representatius són *obrir* i *tancar*. Aquests verbs expressen la posició relativa d'una entitat, generalment una porta o una finestra, respecte a una altra entitat que actua com a referència, i que en aquest cas és el marc. Una porta està oberta quan està separada del marc i deixa un espai lliure per on passar, mentre que està tancada quan està adossada al marc i no és possible traspasar aquest. Tant per obrir com per tancar, es requereix un moviment, però aquest moviment no habilita els verbs *obrir* i *tancar* com a verbs de moviment.

Alguns verbs que expressen explícitament moviment són *enfonsar*, *emergir*, *enlairar* i *aterrar*. Tot i això, es pot argumentar que són verbs de canvi d'estat.²¹ Aquí em centraré en el verb *enfonsar*, però les conclusions a què arribaré són aplicables als altres verbs esmentats.

La distinció entre un verb de canvi d'estat i un verb de canvi de posició no és simple, sobretot pel caràcter polisèmic dels verbs. De fet, els verbs *pujar* i *baixar* poden actuar alhora com a verbs de canvi de posició (verbs de moviment direccional), com a (37a), i com a verbs de canvi d'estat, com a (37b):

²⁰ La pluralitat de significats d'*enxarxar*, com a verb instrumental i com a verb d'ubicació, sembla anar en contra de la generalització que fa Kiparsky (1998) segons la qual el significat que pren un verb denominal és funció de l'ús canònic que es fa del nom (vegeu la nota 5 d'aquest capítol). No és clar que l'accepció com a verb d'ubicació d'*enxarxar* derivi d'un ús canònic de *xarxa*. L'ús canònic d'una xarxa de pesca és capturar peixos. Que s'hi quedin atrapats és més aviat un efecte colateral. Potser en comptes d'apel·lar a l'ús canònic seria suficient parlar d'ús possible.

²¹ Per a una anàlisi oposada vegeu Abrines (2016). Abrines proposa considerar el verb *enfonsar* com un verb de moviment i no de canvi d'estat (Abrines (2016), p. 34, nota 43).

- (37) a. El Jordi ha baixat.
b. La temperatura ha baixat.

Ara bé, quan aquests verbs es transitivitzen, ho fan de manera diferent, amb morfologia zero si expressa moviment i amb el prefix *a-* si expressa canvi d'estat:

- (38) a. He baixat una cadira de les golfes.
b. He abaixat la temperatura del termòstat.

He proposat que els verbs *obrir* i *tancar* expressen un canvi respecte a una posició donada. El verb *enfonsar* també pot ser considerat un verb que expressa un canvi respecte a una posició donada. Concretament, el punt de referència per determinar la seva posició és la superfície de l'aigua del mar, d'un riu o d'un estany. Si un vaixell està per sobre de la superfície de l'aigua, flota. Quan perd aquesta posició, diem que s'enfonsa. *Estar enfonsat* no és només una posició relacionada amb una altra posició, sinó també un estat. Un vaixell enfonsat és un vaixell que es troba al llit d'un riu o al fons del mar, incapacitat per navegar. La seva posició pren rellevància perquè es contraposa amb la posició de flotar sobre el nivell de l'aigua. *Estar enfonsat* l'incapacita per realitzar una de les seves funcions característiques, la de navegar. El lloc on una embarcació s'ha enfonsat no és rellevant, tot i que es pot especificar amb un adjunt:

- (39) La barca es va enfonsar al port de Palamós.

Enfonsar-se, doncs, no és dirigir-se a un lloc, sinó situar-se en una posició que avaluem respecte a una altra, i que li proporciona unes determinades propietats. Aquesta forma d'avaluar el verb *enfonsar* no es dona amb un verb de moviment direccional com *entrar*.

- (40) El Jordi ha entrat a l'hospital.

Aquí tenim dues posicions contrapposables: *ser dins de l'hospital* i *ser fora de l'hospital*. El verb *entrar* expressa el pas d'una posició a l'altra. Tanmateix, la posició origen del moviment (*ser fora de l'hospital*) no resulta informativament rellevant. Qualsevol lloc que no correspongui a l'interior de l'hospital pertany a la noció *fora de l'hospital*. Així mateix, trobar-se dins de l'hospital no dota a una persona d'uns atributs especials, com tampoc la dota d'atributs especials ser fora de l'hospital. Els verbs de canvi d'estat manifesten un comportament clarament diferent. En els verbs de canvi d'estat es pressuposa un estat origen. Si tanquem una porta, pressuposem que la porta era oberta. Si coem un bistec, pressuposem que era cru. Si empresonem una persona, impliquem que prèviament gaudia de llibertat. En els verbs de canvi d'estat, l'estat contraposat a l'estat resultant és rellevant. En els verbs de moviment, la posició anterior a la resultant no és rellevant.²²

²² De fet, no hi ha cap verb de moviment direccional a una meta que especifiqui lèxicament l'origen; i al revés, no tenim verbs de moviment direccional des d'un origen que especifiqui una meta. Imaginem un verb *#desescolar#* amb el significat d'anar a un lloc des de l'escola, o un verb *#hospitalar#*, amb el significat d'anar d'un lloc a l'hospital:

- (i) a. Vaig *#desescolar#* al cine.
b. Vaig *#hospitalar#* des de casa meva.

D'acord amb aquests verbs hipotètics, aquestes oracions s'haurien d'interpretar com a (ii):

Comparem el predicat *entrar a l'hospital*, basat en un verb de moviment, amb el verb d'ubicació *hospitalitzar*:

(41) El metge ha hospitalitzat el Jordi.

A diferència del que passa amb el predicat *entrar a l'hospital*, *hospitalitzar* té efectes en la llibertat de moviments d'una persona així com determinades implicacions: la persona hospitalitzada segueix un tractament, rep cures, és sotmès a proves mèdiques, ha de seguir uns horaris estrictes...

Probablement, la posició que actua com a referència en l'acció d'hospitalitzar és una frontera abstracta que separa un espai de llibertat d'un espai de reclusió. Els atributs que té una persona a cada banda de la frontera (abstracta) són diferents. Verbs que es comporten com *hospitalitzar* són *empresonar*, *engabiar*, *enclaustrar* o *confinar*.²³

Tots els verbs que he esmentat com a verbs de canvi de posició relativa són verbs que expressen assoliments i no realitzacions (deixo de banda les possibles lectures de demora, estranyes amb un temps passat):²⁴

- (42) a. ?*Va obrir la porta en cinc minuts.
b. ?*El capità va enfonsar el vaixell en tres minuts.
c. ?*L'avió es va enlairar en dos minuts.
d. ?*El jutge va empresonar el delinqüent en dues hores.
e. ?*El metge va hospitalitzar l'infartat en mitja hora.

El verb *enfonsar*, usat intransitivament, pot admetre l'expressió durativa delimitadora *en x temps* sense massa problemes, tal com mostra aquest exemple provinent d'una font digital:²⁵

(43) Va explotar el magatzem de municions i el vaixell es va enfonsar en quatre minuts, causant la mort de 259 tripulants.

Aquí entenem que actua incrementalment el recorregut que realitza el vaixell des de la posició en què flota sobre el nivell del mar fins a la posició en què desapareix completament de la superfície del mar.

En aquest apartat hem vist que alguns verbs de canvi d'estat denoten implícitament una posició respecte d'una altra que es pren com a referència. Són verbs que impliquen un moviment, per bé que en alguns casos aquest moviment pot ser

-
- (ii) a. Vaig anar al cine des de l'escola.
b. Vaig anar a l'hospital des de casa meva.

Si més no en català, no existeixen verbs d'aquest tipus.

²³ Com observa Mateu (2002, p. 20), seguint Boons (1986) i Labelle (1992), no cal que hi hagi un moviment físic per a aquestes accions.

²⁴ Vegeu en aquest sentit Beavers (2010).

²⁵ Font (43): [https://ca.wikipedia.org/wiki/Teatre_d%27operacions_de_l%27Atl%3%A0ntic_\(1914-1918\)](https://ca.wikipedia.org/wiki/Teatre_d%27operacions_de_l%27Atl%3%A0ntic_(1914-1918))

abstracte, però no poden ser considerats verbs de moviment, ja que el seu comportament és radicalment diferent.

1.2.5. Denotació de l'objecte creat

Fins ara hem vist quatre maneres d'expressar l'estat resultant: mitjançant un verb que expressa de manera directa l'estat final (casos d'*embrutar* i *esferificar*), mitjançant la manera d'arribar a l'estat final (casos d'*ofegar* i *fregar*), mitjançant l'instrument utilitzat per obtenir l'estat final (casos de *guillotinar* i *escombrar*) i mitjançant l'especificació d'una posició relativa (casos d'*obrir* i *enfonsar*). Una altra manera d'expressar un resultat és denotant l'objecte creat. Considerem l'exemple següent:

(44) En aquest solar hi edificaran un gratacel.

El *gratacel* és creat de nou en nou. Pròpiament no experimenta un canvi, ja que no podem comparar l'edifici resultant amb un estat previ, a diferència del que tenim a (45):

(45) Un estudi d'arquitectura va remodelar el gratacel.

A (44), l'estat previ del gratacel és la no existència del gratacel. La contraposició entre no existència i existència la podem considerar un cas especial de canvi d'estat.

En general, els verbs de creació no solen ser inclosos en l'estudi dels verbs de canvi d'estat. N'és una excepció Haspelmath (1993). Haspelmath no ho afirma explícitament, però es dedueix que els inclou a partir dels exemples de verbs de canvi d'estat que dona:

This still leaves us with a large class of transitive verbs such as *wash* ['rentar'], *build* ['construir'], *cut* ['tallar'], *dig* ['cavar, excavar'], *paint* ['pintar'], etc., which do express a change of state.

(Haspelmath (1993), p. 93)

El verb *edificar* és un verb semànticament ple. Un verb que se sol utilitzar per expressar creació és *fer*, un verb semànticament deixatat. Tanmateix, no sempre és clar si el canvi denotat amb aquest verb és realment un acte de creació o és un acte de transformació. Vegem els exemples següents.

- (46) a. El cuiner va fer una truita.
b. El cuiner va fer un ou ferrat.

A (46a) la *truita* és l'objecte creat. Inicialment teníem un ou cru; després, en un estadi intermedi, un ou batut, i finalment, un cop cuit l'ou batut, obtenim una truita. Igual que quan construïm un iglú el que fem és tallar blocs de gel i apilar-los adequadament (transformem el gel en una casa), quan fem o coem una truita el que fem és transformar un ou cru en una entitat totalment diferent com és una truita. Igual que l'iglú és un objecte creat, també podem dir que ho és la truita. A (46b), en canvi, l'ou ferrat pot ser considerat una simple transformació de l'ou i no un objecte creat: l'ou ferrat s'obté aplicant calor a l'ou cru (sense la closca).

En els exemples de (46) no és pròpiament el verb el que expressa el canvi d'estat, ja que el verb *fer* és un verb deixatat, sinó la combinació del verb *fer* amb l'argument

intern. Aquests exemples contrasten clarament amb els de (47), on el canvi realment és denotat pel verb:

- (47) a. El cuiner va escalfar la truita.
b. El cuiner va escalfar l'ou ferrat.

Molts verbs de canvi d'estat "purs" admeten també un objecte creat. A (48a) el pa existeix prèviament a l'acció de tallar-lo, mentre que a (48b) les llesques prenen forma a partir de l'operació de tallar el pa:

- (48) a. La Maria va tallar el pa.
b. La Maria va tallar dues llesques.

El mateix podem observar a (49). A (49a), la caricatura existia prèviament a ser retallada, mentre que a (49b) l'avet pren existència com a resultat de l'acció de retallar el paper:

- (49) a. El Joan va retallar la caricatura dibuixada.
b. El Joan va doblegar el paper i va retallar un avet.

En conclusió, consideraré que els verbs de creació es comporten com a verbs de canvi d'estat. Com hem vist, la frontera que separa l'objecte creat de l'objecte modificat, típic dels verbs de canvi d'estat, és borrosa.

1.2.6. Alguns verbs que no expressen canvi d'estat

Una classe de verbs amb els quals es pot establir una similitud amb els verbs de canvi d'estat són els verbs d'aparició i desaparició.

- (50) a. Ha aparegut una primera edició del Tirant lo Blanc.
b. Ha desaparegut el meu paraigua.

Els verbs transitius *perdre* i *traspaperar* expressen desaparició:

- (51) a. L'espia ha perdut un document comprometedor.
b. El secretari va traspaperar l'escriptura.

Aquests verbs es poden destransitivitzar mitjançant la morfologia reflexiva:

- (52) a. S'ha perdut un document comprometedor.
b. L'escriptura es va traspaperar.

En principi es podria considerar un cas de descausatització. Tanmateix, no sembla que siguin casos de l'alternança causativa, ja que exemples com els de (51) no poden ser considerats causatius. En conseqüència, no tractaré aquests verbs com a verbs de canvi d'estat.

Un altre verb que també admet la destransitivització mitjançant la morfologia reflexiva és *trobar*.

- (53) a. El Jordi va trobar un llibre a la paperera.
b. El llibre es troba a la paperera.

Aquest tampoc és un cas que es pugui tractar com un exemple d'alternança causativa. Així doncs, *trobar*, que es comporta com l'antònim de *perdre*, tampoc pot ser considerat un verb de canvi d'estat.

1.2.7. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he argumentat que un verb pot expressar un canvi d'estat de maneres força diverses: mitjançant la denotació directa de l'estat final, mitjançant la manera d'arribar-hi, mitjançant l'eina utilitzada en el procés o denotant una posició relativa. També he considerat que es denota un canvi d'estat quan el verb expressa creació, com en el cas d'*edificar* o *construir*.

Probablement, aquestes no són les úniques maneres de denotar un estat resultant. Els verbs d'objecte col·locat (*locatum verbs*) són verbs de canvi d'estat (vegeu Mateu (2002) en aquest sentit). Com expressen aquests verbs l'estat resultant? Probablement, el fet que una entitat passi a contenir o a posseir un element o substància que prèviament no contenia o no posseïa ja és en realitat un canvi d'estat. Aquests verbs podrien ser equiparats als verbs que expressen l'objecte creat. En el cas dels verbs d'objecte col·locat, el que es produeix és la combinació de dues entitats. O, alternativament, aquests verbs poden ser equiparats als verbs que expressen explícitament l'estat resultant. En el cas dels verbs d'objecte col·locat, l'estat resultant seria la incorporació de l'entitat que expressa el verb en tant que verb denominat.

1.3. LA NATURALESA DEL CANVI DE L'ARGUMENT INTERN TEMA

1.3.0. Introducció

En aquest apartat proposaré, seguint la tradició dels estudis aspectuals dels verbs deadjectivals de canvi d'estat, que els verbs de canvi d'estat s'associen a una escala de canvi, una escala que expressa l'estadi inicial i l'estadi final. El pas d'un estadi a l'altre pot ser de dos tipus, puntual o binari, en el sentit de Beavers (2008), i gradual.

Bàsicament s'han proposat tres tipus de manera de descriure els verbs de canvi d'estat: temàticament (Fillmore (1968) i Gruber (1965)), predicativament (Lakoff (1965, 1970), Jackendoff (1972, 1990)) i escalarment (Hay, Kennedy i Levin (1999), i Beavers (2008)).

En l'enfocament temàtic, els papers temàtics són tractats com a entitats primitives. En general, els verbs es caracteritzen per la seva estructura temàtica, i es considera que els verbs que conformen una classe verbal comparteixen una mateixa estructura temàtica. Per exemple, Fillmore (1970) proposa distingir temàticament els verbs de canvi d'estat (representats pel verb *break* 'trençar') dels verbs de contacte per impacte (representats pel verb *hit* 'colpejar'). Els verbs del tipus *break* seleccionen els papers temàtics (casos en la seva terminologia) d'agent, instrument i objectiu (*objective*), mentre que els verbs del tipus *hit* seleccionen els papers temàtics d'agent, instrument

i lloc (*place*). Les diferències en el comportament d'aquestes classes de verbs deriven de la seva composició temàtica.

Un dels problemes de la caracterització que Fillmore proposa per a *break* és que no és extensible a tots els verbs de canvi d'estat. Els verbs de canvi d'estat *tallar* i *créixer* no comparteixen una mateixa estructura temàtica. El verb *tallar* conté a més d'un tema un agent (o causa), mentre que el verb *créixer* no conté un agent (o causa), només conté un tema. *Tallar* és un verb biargumental, mentre que *créixer* és un verb monoargumental.

L'única manera d'unificar aquests verbs en una mateixa classe és a través del seu argument intern tema. Tanmateix, considerar els verbs de canvi d'estat com aquells que contenen un argument tema és clarament insuficient. Gruber (1965) defineix el paper de tema com aquell que expressa un canvi de posició o d'estat. D'acord amb aquesta definició, el paper de tema no és exclusiu dels verbs de canvi d'estat.

Una estratègia seguida per alguns autors és definir el terme de la lingüística tradicional *pacient* de tal manera que serveixi per descriure únicament l'argument intern dels verbs de canvi d'estat. Una definició d'aquest tipus és la que trobem a la Viquipèdia castellana.

(54) *Paciente*: El participante que se somete a la acción y cambia su estado al final de tal acción (e.g., *La roca aplastó el tractor*).

(Viquipèdia castellana: *rol semántico*)

Alguns autors recorren a la noció d'*afectat* per definir el paper temàtic de pacient. Aquesta és la definició que dona Payne (2007), citant Berk (1999), en un text resum de papers temàtics:

(55) *Patient* (Berk [1999], p. 19): A participant that is affected by the action of a verb.

(Payne (2007), p. 1)

Rozwadowska (1988) i Jackendoff (1990) també associen la noció de pacient a la d'*afectació*.²⁶

Si definim el terme *pacient* en termes de canvi d'estat, i el terme *verb de canvi d'estat* en termes del paper de pacient, caiem en la circularitat. El mateix passa amb el terme *afectat*.

No sembla que hi hagi cap test gramatical que ens permeti identificar si un verb és de canvi d'estat o no. En principi, si un verb participa en l'alternança causativa pot ser considerat un verb de canvi d'estat.²⁷ Però el fet que un verb no entri en l'alternança

²⁶ Jackendoff (1990) equipara el paper de pacient al d'entitat afectada de la manera següent:

A notion missing from the theory of thematic relations in *S&C* [*Semantics and Cognition*, Jackendoff (1983)] and earlier sources (back to Gruber 1965) is that of 'affected entity', the traditional role of Patient.

(Jackendoff (1990), p. 125)

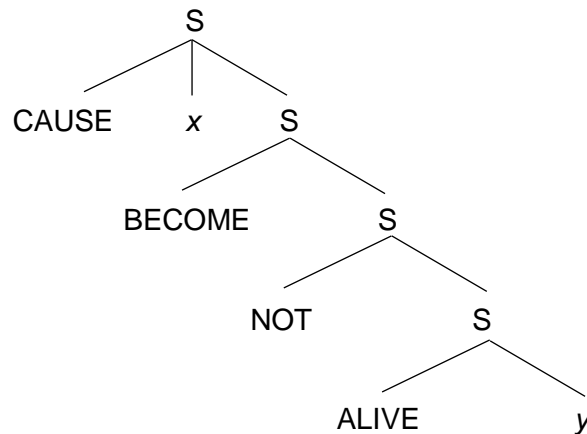
²⁷ De fet, l'alternança causativa és un tipus d'alternança transitiva. Com hem vist, verbs com *trobar*, *perdre* o *traspaperar* accepten l'alternança transitiva sense ser verbs de canvi d'estat.

causativa no ens permet deduir que no és de canvi d'estat, ja que molts verbs de canvi d'estat no participen en aquesta alternança.

Una alternativa a la caracterització temàtica és la descomposició predicativa. Un dels pioners de la descomposició predicativa és Lakoff (1965, 1970). Lakoff proposa que els verbs de canvi d'estat com *cool* 'refredar' incorporen un predicat abstracte que expressa incoació. Així mateix, un verb causatiu es forma a partir de la forma incoativa amb l'afegit d'un predicat abstracte que expressa causació. Vegeu l'apartat 3.1.1 del capítol 3 per a una descripció detallada del model de Lakoff.

La incoació, expressada pel predicat abstracte INCOATIU (terminologia de Lakoff) o ESDEVENIR (terminologia posterior a Lakoff) d'alguna manera introdueix en la representació el canvi d'estat: aquest predicat ens indica que l'estat resultant prové, per transformació, d'un estat pretèrit. McCawley (1968 [1973]) proposa introduir en la representació profunda, a més dels predicats abstractes verbals de Lakoff (ESDEVENIR, que expressa incoació, i CAUSAR, que expressa causació), la naturalesa de l'estat que canvia. McCawley (1968) proposa representar el verb *kill* 'matar' com "causar que algú esdevingui no viu":

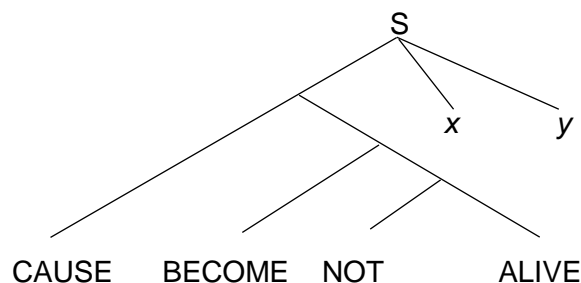
(56)

(McCawley (1968 [1973], p. 157, figura 3)

Mitjançant regles transformacionals, obtenim l'estructura següent, on CAUSE-BECOME-NOT-ALIVE és lexicalitzat pel verb *kill*:

(57)

(McCawley (1968 [1973], p. 158, figura 6)

Podem sintetitzar aquesta anàlisi amb l'esquema següent, on E_A indica *Estat A*:

(58) $E_A \rightarrow \text{no } E_A$.

Probablement, la idea de la contraposició d'estats està associada al fet que molts adjectius que serveixen de base per a verbs de canvi d'estat es correlacionen amb un antònim que expressa el valor contraposat d'una mateixa propietat. Alguns exemples són *calent* i *fred* (*escalfar* i *refredar*), *llarg* i *curt* (*allargar* i *escurçar*), *ple* i *buit* (*omplir* i *buidar*), etc.²⁸

Una evolució d'aquesta anàlisi és la proposada per Dowty (1979). Dowty adopta la idea de la descomposició predicativa, però l'organitza de manera que reflecteixi l'estructura esdevenimental de l'oració. Per a Dowty, una oració com la de (59) és una realització en el sentit de Vendler (1957):

(59) John killed Bill.

(Dowty (1979), p. 91)

Aquesta és l'estructura que proposa Dowty, on una activitat (*John does something*) provoca un canvi d'estat (\neg [*Bill is alive*]):

(60) [(John does something) CAUSE [BECOME \neg [Bill is alive]]]

(Dowty (1979), p. 91 [97])

En principi, sembla que el que caracteritza els verbs de canvi d'estat és el caràcter especial del seu argument intern. Adoptant idees de Tenny (1987, 1994), Hay, Kennedy i Levin (1999), Rappaport Hovav i Levin (2002), Kennedy i McNally (2005), Kearns (2007), Kennedy i Levin (2007), Beavers (2008) i Rappaport Hovav i Levin (2010), proposaré que el que caracteritza els verbs de canvi d'estat és que el seu argument intern s'associa a una escala de canvi.

L'escala de canvi pot ser de dos tipus, binària o gradual. Una escala és binària en el sentit de Beavers (2008) quan només té dos valors, i la transició es realitza entre aquests valors de manera puntual. *Trencar* i *morir* són verbs que presenten una escala binària. Aquests verbs els anomenaré *verbs de canvi binari*. L'escala gradual és aquella que presenta infinitat de valors, i el canvi es realitza entre dos punts de l'escala creuant tots els valors compresos entre aquests punts. Els verbs amb escala gradual són els *verbs de canvi gradual*. Aquests verbs inclouen els verbs que Dowty (1979) anomena *verbs d'assoliment gradual* (*degree achievement verbs*). En són exemples *escalfar*, *madurar* o *escurçar*.

La idea d'associar una escala de canvi a verbs de canvi d'estat va ser originalment proposada per Tenny (1987, 1994), en un intent de derivar la telicitat d'una construcció a partir del comportament d'un dels arguments de l'oració, concretament l'argument que mesura (*measure out*) l'esdeveniment.

Aquest apartat està organitzat de la manera següent. A l'apartat 1.3.1 tractaré la noció d'incrementalitat, una idea que és la base per a la idea d'escala, i a l'apartat 1.3.2 presentaré la noció d'escala de canvi, que desenvoluparé en els dos apartats següents. A l'apartat 1.3.3 tractaré l'escala de canvi binària i a l'apartat 1.3.4 analitzaré l'escala de canvi gradual. Finalment, a l'apartat 1.3.5 presentaré les conclusions.

²⁸ Sobre els adjectius que expressen valors contraposats corresponents a una mateixa propietat, vegeu Hay (1998) i la bibliografia que cita, en especial Lehrer (1985).

1.3.1. La incrementalitat

Un dels objectius de la lingüística és estudiar la correspondència entre el llenguatge i la realitat denotada. El tema incremental il·lustra la complexitat d'aquesta correspondència. El tema incremental mostra que la naturalesa del canvi físic experimentat per l'entitat denotada per l'argument tema té efectes en l'aspecte de l'oració. Aquesta noció ha estat objecte d'un intens estudi. Tot i que inicialment es va centrar en el comportament que tenia en els verbs d'ingesta, posteriorment es va veure que no solament en aquests verbs es dona incrementalitat, sinó també en molts verbs de canvi d'estat. La noció d'incrementalitat és la que ha portat a associar els verbs de canvi d'estat, i també els verbs de moviment, amb escales de canvi.²⁹

Verkuyl (1972) observa que alguns verbs tèlics poden tornar-se atèlics quan l'argument intern s'interpreta com a no quantitzat, ja sigui perquè és un terme de massa o bé perquè és un SN escurat. En aquests verbs es produeix un efecte composicional a l'hora de fixar la telicitat de l'oració. En són un exemple els verbs d'ingesta com ara *menjar* o *beure*. En aquests verbs, l'aspecte és funció simultàniament del significat del verb i de la naturalesa física de l'argument intern. Vegem-ne exemples. A (61), l'argument intern és comptable mentre que a (62) és no comptable:

- (61) a. El Jordi va menjar pomes {durant dues hores/*en dues hores}.
b. El Jordi (es) va menjar cinc pomes {*durant dos minuts/en dos minuts}.
- (62) a. El Jordi va menjar arròs {durant dues hores/*en dues hores}.
b. El Jordi va (es) menjar l'arròs {*durant dos minuts/en dos minuts}.

Si l'entitat denotada per l'argument intern no està quantitzada com a (61a) i (62a), l'oració s'interpreta com a atèlica, mentre que si està quantitzada com a (61b) i (62b), l'oració és tèlica. Quan l'entitat no està quantitzada, l'extensió és il·limitada i el procés denotat s'interpreta com a atèlic. I a l'inrevés, quan l'entitat està quantitzada, l'extensió és limitada i el procés denotat s'interpreta com a tèlic.

Per donar una explicació a aquest fenomen, Dowty (1987, 1991) i Krifka (1987, 1989, 1992) desenvolupen, de manera independent, la noció de tema incremental. Un argument tema és incremental quan permet establir un homomorfisme entre una entitat i la situació denotada per l'oració en la qual l'entitat participa. Recordem que es produeix un homomorfisme quan una determinada relació estructural definida en el domini d'una funció es correspon amb una relació estructural similar definida en el recorregut d'aquesta funció. En els verbs tèlics, la relació que es preserva és la relació part d'un tot i la funció en què es produeix l'homomorfisme és la funció que fa correspondre parts d'una entitat amb parts d'un esdeveniment. Considerem una entitat x de la qual podem establir un indefinit nombre de subparts x_i , i considerem un esdeveniment e del qual podem establir també un nombre indefinit de subesdeveniments e_i . Donat un predicat P que projecta una entitat x en un esdeveniment e , si x és incremental aleshores projecta una part x_a de x en un subesdeveniment e_a de e . La interpretació aspectual que fem de la situació ve

²⁹ Rappaport Hovav i Levin (2010) proposen tractar els verbs de moviment mitjançant una escala de canvi de lloc (*scale of change of location*).

determinada pels canvis que experimenta el tema. Podem deduir si l'esdeveniment ha conclòs a partir de l'estat del tema. Utilitzem un exemple basat en Dowty (1991):³⁰

(63) El Jordi ha segat el camp de blat.

A l'inici, el camp està cobert de blat. L'esdeveniment "segar el camp de blat" progressa a mesura que el Jordi sega el blat. Parts del camp segat es corresponen amb subesdeveniments de l'esdeveniment "segar el camp de blat". Sabem que l'esdeveniment ha conclòs quan no queda més blat al camp.

El tema incremental *el camp de blat* permet establir dos punts en l'esdeveniment, un inici i un final. L'esdeveniment s'inicia quan l'entitat denotada pel tema incremental es comença a consumir, i l'esdeveniment s'acaba quan l'entitat és consumida totalment. Atès que l'argument tema incremental determina un final, l'oració es comporta com a tèlica. I atès que a aquest final s'hi ha arribat després d'un procés, esdevenimentalment l'oració és una realització, com ho demostra el fet que podem inserir en l'oració l'expressió durativa delimitadora *en x temps*:

(64) El Jordi ha segat el camp de blat en vuit hores.

Dowty (1991) proposa també el que anomena *tema holístic*, que és una variant del tema incremental. De vegades el canvi no es produeix per la desaparició, o aparició, part a part d'una entitat, sinó que la modificació es produeix simultàniament en la totalitat de l'entitat. Quan una fruita madura, o quan una tovallola s'eixuga, la modificació es produeix simultàniament en totes les parts de l'entitat.

- (65) a. El préssec ha madurat.
b. La tovallola s'ha eixugat.

Com observa Dowty, no tots els verbs tèlics es poden considerar incrementals (o holístics). Per exemple, *morir* és un verb tèlic però no és un verb incremental, ja que no podem identificar parts de la persona que es mor i per tant no podem establir un homomorfisme entre el domini i el recorregut de la funció que projecta l'individu que experimenta la mort i l'esdeveniment "morir-se".

1.3.2. L'escala de canvi

Tenny (1987, 1994), a partir de la idea que els arguments tema incremental delimiten aspectualment les situacions en què intervenen, proposa que altres arguments tema poden actuar com a delimitadors aspectuals. Concretament, assenyala que en els verbs de canvi d'estat els arguments tema que no són incrementals també tenen, o poden tenir, una funció aspectual. Així mateix, proposa que el canvi s'expressa mitjançant una escala. Els verbs de canvi projecten una escala que regula aquest canvi.

Com hem vist, la propietat dels temes incrementals que incideix en la seva interpretació aspectual és la seva extensió física. En el cas del verb *segar*, l'esdeveniment conclou quan es talla la darrera espiga del camp. Així mateix, en la construcció d'un edifici, l'esdeveniment conclou quan s'incorpora el darrer element a

³⁰ Concretament, Dowty analitza el SV *mow the lawn* 'tallar o segar la gespa' (p. 567).

l'edifici. Però en els verbs de canvi d'estat no pròpiament incrementals, el canvi no és regulat per l'extensió física de l'entitat. Per a Tenny, els verbs de canvi d'estat són verbs que expressen un canvi en una entitat en tant que expressen una acció sobre alguna de les seves propietats. Aquesta propietat s'associa a una escala i és aquesta escala la que fa possible una lectura "incremental" del canvi. L'esdeveniment conclou quan la propietat que caracteritza l'entitat arriba a un extrem d'aquesta escala. Es produeix un homomorfisme entre l'escala associada a la propietat i l'esdeveniment. Canvis en l'escala es corresponen a canvis en l'esdeveniment. Considerem l'oració de (66):

(66) El meló ha madurat.

La propietat que avaluem és la maduresa del meló. Aquesta propietat està associada a una escala. A mesura que el temps avança, el meló avança en l'escala de la maduresa. Quan s'arriba a l'extrem de l'escala, és a dir, quan el meló completa el seu procés de maduració, també s'arriba al final de l'esdeveniment.

Tenny proposa un tercer tipus d'escala, l'associada als objectes de camí (*path objects*) dels verbs de ruta (*route verbs*). La longitud del camí és el que determina la durada de l'esdeveniment. Vegem els dos exemples que proposa Tenny:

- (67) a. Sue walked the Appalachian Trail.
b. Bill climbed the ladder.

(Tenny (1994), p. 17 [17])

A (67a), l'esdeveniment s'acaba quan la Sue completa el sender dels Apalatxes, i a (67b), quan el Bill recorre tota l'escala, des de la base fins al capdamunt. Per a Tenny, els arguments interns que representen esdeveniments o actuacions també actuen com a camins i, per tant, se'ls pot associar una escala:

(68) Anne played the sonata.

(Tenny (1994), p. 23 [36])

Hay et al. (1999) proposen unificar els tres tipus d'escala presentats per Tenny (l'escala que correspon a un tema incremental, la que correspon a un tema afectat per un canvi en una propietat i la que correspon a un tema de moviment o figura). Per fer-ho, modifiquen la naturalesa de l'escala associada a un tema incremental. Per a aquests autors, el que s'associa a l'escala no és l'entitat en si, sinó una propietat de l'entitat com és el volum (o l'extensió física). Quan el volum de l'entitat arriba a zero, l'esdeveniment en què participa aquesta entitat arriba al seu torn a la seva conclusió. Així doncs, en els tres casos identificats per Tenny el que tenim és en realitat una única escala associada a l'argument intern que expressa la propietat de l'entitat que canvia.

Beavers (2008) va un pas més enllà. Concretament, proposa l'existència de dos tipus d'escala, una escala binària i una escala múltiple o multivalor. L'escala binària té únicament dos valors o extrems. Els verbs tradicionalment considerats d'assoliment s'associen a aquest tipus d'escala. La novetat d'aquesta proposta és l'associació d'una escala a aquest tipus de verbs, una proposta que aquí adoptaré. Els verbs d'escala múltiple són els verbs de canvi d'estat que no es comporten com a assoliments. Per a Beavers, el que importa d'aquests verbs és que a més de l'estat inicial i l'estat final, contenen com a mínim un tercer estat en què transita l'entitat que experimenta el

canvi. És l'existència d'aquest tercer estat el que els distingeix dels verbs associats a una escala binària. Beavers ho expressa així:

Durative events have multiple discernible subparts. For instance, *build* describes an event that has a beginning point at which nothing has been built, a final point at which a full entity has been built, and a series of intermediate subevents corresponding to different degrees of being built. Thus durative predicates involve three subevents: a beginning, a middle, and an end. Punctual events have only two of these.

(Beavers (2008), p. 247-248)

En aquest tipus d'escala, Beavers integra verbs que, si més no aparentment, tenen un comportament heterogeni. Concretament, presenten una escala multivalor els verbs de canvi gradual i també verbs com ara *ensellar* o *reparar*, verbs que tenen un comportament diferent dels verbs de canvi gradual. Pel que fa al verb *construir*, que és el verb que Beavers utilitza com a exemple, és possible interpretar-lo com a verb de canvi gradual, tal com defenso més endavant.

1.3.3. Els verbs de canvi binari

Com hem vist, Beavers (2008) proposa incorporar els verbs de canvi d'estat que expressen un assoliment als verbs associats a una escala de canvi. Tradicionalment, els verbs de canvi d'estat que expressen un assoliment han rebut un tractament aspectual diferent dels verbs que expressen un canvi gradual. Beavers, doncs, proposa fer un tractament homogeni de tots els verbs de canvi d'estat, amb independència del seu comportament aspectual.

Una prova que permet distingir els assoliments de les realitzacions és el comportament amb aquests verbs de l'expressió durativa delimitadora *en x temps* en un sentit duratiu. Les realitzacions accepten aquesta expressió, com mostra (69a), mentre que els assoliments no l'accepten, com mostra (69b).³¹

- (69) a. Va arreglar el rellotge en 15 minuts.
b. *El Jordi va trencar el got en 10 segons.

Quan trenquem un got, no podem identificar diferents estadis pels quals passa el got. Ho podríem fer si filméssim l'esdeveniment i després el visualitzéssim a càmera lenta, però aquests estadis no tenen cap valor lingüístic. La transició, doncs, és puntual. El mateix passa quan tanquem una porta:

- (70) El Joan ha tancat la porta.

³¹ Com observa Kearns (2000, 2007), els verbs que expressen assoliments accepten, bàsicament quan el temps està en futur, l'expressió durativa delimitadora *en x temps* amb un sentit de demora o ajornament:

- (i) El Joan obrirà la porta {en cinc minuts/d'aquí a cinc minuts}.

Quan el temps està en passat, aquesta lectura resulta problemàtica:

- (ii) ??El Joan va obrir la porta en cinc minuts.

De fet, la porta realitza un recorregut girant sobre les frontisses que l'uneixen al marc, però els diferents estadis que conformen aquest moviment són irrellevants. Per aquest motiu, (71) és poc natural:

(71) ?*El Joan va obrir la porta en 15 segons.

L'expressió durativa delimitadora *en x temps* pot forçar la reinterpretació d'un assoliment en una realització. Obrir una porta és una acció puntual, però obrir una caixa forta és una tasca que pot requerir temps. Una oració com (72a) s'interpreta com a puntual, mentre que una oració com (72b), on s'ha inserit l'expressió *en x temps*, s'interpreta com una realització:

- (72) a. El lladre va obrir la caixa forta i va retirar totes les joies que hi havia.
b. L'Esmunyedís obria qualsevol caixa forta en tres minuts.

Considerem el cas d'una porta. Certes portes són molt complexes i requereixen d'un mecanisme que pot trigar a tancar (o obrir) la porta una llarga estona. En aquest cas, és possible inserir l'expressió *en x temps*, per bé que el resultat no és del tot natural:

(73) ??Aquesta porta es tanca en noranta segons.

La forma normal d'expressar (73) és (74):

(74) Aquesta porta triga noranta segons a tancar-se.

A (74) interpretem que des que comença a girar la porta, o a abatre's, o a lliscar sobre un rail, fins que es completa el tancament passen noranta segons.

És possible reinterpretar la transició entre l'inici del canvi i el desenllaç de verbs emblemàticament d'assoliment com *morir* com una transició gradual. En l'exemple següent, entre l'inici de l'esdeveniment i el desenllaç, pressuposem que la substància administrada actua per provocar la mort del pacient.

(75) Li van posar una injecció i en dues hores va morir.

Un verb d'assoliment admet l'expressió durativa *en x temps* quan l'assoliment s'interpreta iterativament, una iteració possibilitada per la interpretació plural de l'argument intern:

- (76) a. El majordom va obrir totes les finestres del palau en quinze minuts.
b. Les tropes assaltants van matar tots els veïns de la ciutat en una hora.

Beavers (2008) mostra el següent contrast, en què el verb no és un verb pròpiament d'assoliment:

- (77) a. With one quick motion, John will stamp the tulips flat in two minutes.
(after)
b. John will stamp the tulips flat in two minutes. (duration/after)

(Beavers (2008), p. 252 [17])

Beavers dona aquesta explicació del contrast:

Stamp is semelfactive in [(77a)], where the context favors a punctual interpretation, and iterative in the durational context of [(77b)]. In both cases *flat* is acceptable. However, commensurate with the punctuality in [(77a)], there is a non-gradable interpretation of the scale. In this context the only relevant distinction is between flat and not flat, not admitting intermediate degrees of

flatness. In [(77b)], however, it is possible to isolate intermediate timeslices of the event at which we see intermediate degrees of flatness.

(Beavers (2008), p. 252)

Crec que aquesta explicació no és correcta, ja que té poc sentit pensar que hi pot haver diversos graus d'aplanament. (77b) s'interpreta igual que (77a), amb la diferència que a (77b) es produeix una iteració de l'acció. És la iteració de l'acció el que permet interpretar l'expressió durativa delimitadora *en x temps*.

1.3.4. Els verbs de canvi gradual

Un dels tipus de verbs de canvi d'estat més estudiats són els verbs de canvi gradual, entre els quals figuren els verbs de adjectivalització que Dowty (1979) anomena verbs d'assoliment gradual. En aquests verbs, el progrés en l'escala de la propietat denotada pel verb es correspon d'una manera directa amb el progrés de l'esdeveniment denotat per l'oració.

Tal com mostra Hay (1998), l'escala associada a aquests verbs pot ser de dos tipus, tancada o oberta. L'escala és tancada quan conté un límit natural, un límit més enllà del qual no es pot anar. En canvi, l'escala és oberta quan no té un límit natural.

La naturalesa de l'escala del verb ve determinada per la naturalesa de l'escala de l'adjectiu gradual del qual deriva.³² Els adjectius *flat* 'pla', *full* 'ple' i *dry* 'sec, eixut' són adjectius que tenen una escala tancada. Aquests adjectius admeten la modificació amb l'adverbi de grau *completament*:

- (78) a. It is completely flat.
b. It is completely dry.

(Hay (1998), p. 3 [2b, 3b])

L'escala és tancada perquè hi ha un límit natural que no pot ser sobrepassat. Si tenim un tauler de fusta pla, ja no el podem aplanar més, i si tenim una tovallola eixuta, tampoc la podem eixugar més.

En canvi, adjectius com *tall* 'alt', *wide* 'ample' o *slow* 'lent' tenen associada una escala oberta i no admeten la modificació amb l'adverbi de grau *completament*:

- (79) a. *It is completely wide.
b. *It is completely slow.

(Hay (1998), p. 3-4 [4c, 5c])

L'escala és oberta perquè no hi ha un límit natural. Podem eixamplar una autopista situada en una zona desèrtica plana afegint tants carrils com vulguem, i podem alentar la velocitat de degoteig d'una bossa de sèrum fisiològic també tant com vulguem.

³² De fet, un adjectiu A projecta una part de l'escala de la propietat que denota, la part alta o positiva o la part baixa o negativa. L'adjectiu antònim de A projecta la part oposada de la mateixa escala. Així, *calent* projecta la part alta de l'escala de temperatura, mentre que *fred* projecta la part baixa.

Els verbs associats a aquests adjectius tenen el mateix comportament. Si l'escala associada a l'adjectiu és tancada, també ho és l'escala associada al verb derivat de l'adjectiu. I al revés, si l'escala associada a l'adjectiu és oberta, també ho és l'escala associada al verb derivat. L'adverbi de grau *completament* té el mateix comportament amb els adjectius que amb els corresponents verbs, tal com es mostra en el contrast següent, on *buidar* és un verb amb un límit natural, mentre que *eixamplar* no:

- (80) a. La piscina es va buidar completament.
b. *L'esquerda es va eixamplar completament.

Una segona prova que permet distingir entre els dos tipus de verbs de canvi gradual és el comportament de l'adverbi d'aproximació *gairebé*:

- (81) a. The glass almost emptied
b. The rope almost lengthened

(Hay (1998), p. 4-5 [7c, 8c])

L'oració (81a), que presenta un verb amb un límit natural, pot rebre dues interpretacions, una en què el got va estar a punt de buidar-se, però el seu estat no va variar, i una segona en què el got es va buidar, però no completament. En canvi, l'oració (81b), construïda amb un verb sense límit natural, només pot rebre una interpretació, aquella en què l'estat de la corda no ha canviat, per bé que va estar a punt de fer-ho.

La presència *versus* absència d'un límit natural en l'escala de canvi gradual té efectes també en la implicatura cumulativa. Hay observa que els verbs de canvi gradual d'escala oberta presenten la implicatura cumulativa, mentre que els d'escala tancada no:

- (82) a. The rope is lengthening. \Rightarrow The rope has lengthened.
b. The glass is emptying. \nRightarrow The glass has emptied.

(Hay (1998), p. 5-6 [13c, 12c])

Hay et al. (1999) observen que el límit natural té efectes sobre l'aspecte de l'oració. Els verbs de canvi gradual associats a una escala tancada admeten l'expressió durativa delimitadora *en x temps*, mentre que els associats a una escala oberta no l'admeten.

- (83) a. La roba es va eixugar en dues hores.
b. *La distància entre els dos vaixells es va eixamplar en tres minuts.

El límit natural no és l'únic tipus de límit que podem associar a una escala gradual. Hay et al. observen un segon tipus de límit, un límit que anomenen *contextual* i que Kearns (2007) anomena *estàndard*. Aquí utilitzaré el terme *límit estàndard* de Kearns. Un verb d'escala oberta pot tenir un límit estàndard, un límit que varia en funció de la naturalesa de l'argument tema associat. En una oració com la de (84), interpretem com a límit estàndard la temperatura ambient. Per aquest motiu és admissible l'expressió durativa delimitadora *en x temps*, que converteix l'oració en una realització:

- (84) La sopa es va refredar en cinc minuts.

Interpretem que la sopa va arribar a la temperatura ambient, o a aquella temperatura en què la sopa ja es considera freda, en cinc minuts.

Kearns (2007) considera que l'adjectiu corresponent al verb de canvi gradual amb un límit estàndard mostra també el mateix comportament. Així, l'oració de (85) ens indica que l'adjectiu s'associa a un límit estàndard, que és el que estableix la temperatura ambient:

(85) La sopa era freda.

Un verb d'escala tancada també pot tenir un límit estàndard, diferent del límit natural. Un dels exemples que utilitza Kearns és *darken* 'enfosquir'. En l'oració següent, no s'implica que el cel s'ha tornat totalment fosc com si es tractés d'una cambra fosca on no hi ha gens de llum, sinó que el que s'implica és que s'ha tornat fosc, on *fosc* s'interpreta d'acord amb un estàndard relacionat amb el cel (86):

(86) The sky darkened.

L'oració de (86) implica (87):

(87) The sky is dark.

Quan s'associa amb l'adverbi de grau *completament*, aquest no s'orienta al límit natural de l'escala, sinó al límit estàndard:

(88) The sky darkened completely.

(Kearns (2007), p. 42 [29a])

Kearns observa que a (88) *completely* es vincula al límit estàndard i no al límit natural. Ho proven els exemples següents, on no es produeix contradicció perquè el verb pren el límit estàndard i l'adjectiu pren el límit natural:³³

³³ Kennedy i Levin (2008) fan una lectura diferent d'aquestes dades. Per a aquests autors, les oracions de (89) no expressen contradicció perquè interpretem que l'estat denotat pel verb s'aplica a una part de l'entitat i no a l'entitat completa. Això és el que permet processar la contradicció expressada pel segon conjunt de cada oració. Ho expressen així:

[W]e claim that the apparent non-maximality of the adjectival standards in the second conjuncts of [(89a-b)] is an artifact of the fact that the definite descriptions that introduce the affected arguments in the first conjuncts can be interpreted imprecisely, allowing for the possibility that the verbs do not apply to subparts of the objects that the descriptions are used to refer to. In other words, what is being denied in the second conjunct of (89a) is that all parts of the sky are dark, not that the parts of the sky that the verb does in fact apply to fail to become maximally dark.

(Kennedy i Levin (2008), p. 164)

Crec que aquesta lectura dels exemples de (89) no és natural. Si en una cambra fosca apaguem el llum i tot i això hi entra un fil de claror per l'escletxa d'una porta, el fet que la cambra s'hagi enfosquit però no del tot no vol dir que hi hagi parts de l'habitació totalment a les fosques i parts amb una mica de llum. Una de les característiques de la llum és la seva ubicuïtat. El mateix passa amb una peça de fruita. Si diem que un préssec ha madurat però no completament, no volem dir que hi ha parts que siguin madures mentre que d'altres no ho siguin, sinó que en general al préssec li falta una mica per arribar a la maduració que considerem adequada.

- (89) a. The sky darkened in an hour but it wasn't completely dark.
 b. The fruit ripened in five days but it wasn't completely ripe.

(Kearns (2007), p. 46 [37a, 38a])

En alguns casos, el límit natural i el límit estàndard coincideixen. N'és un exemple el verb *buidar*. Com que només hi ha un límit possible, el natural, l'oració següent resulta contradictòria (el símbol # indica contradicció):

- (90) #El Joan va buidar l'armari en cinc minuts, però no va quedar completament buit.

Quan l'escala conté un límit estàndard (o natural), podem introduir l'expressió durativa delimitadora *en x temps*:

- (91) Vaig treure els iogurts de la nevera i es van escalfar en 10 minuts.

A (91), interpretem que el límit estàndard associat a l'escala és la temperatura ambient.

Un dels problemes que planteja una oració com la de (91) és determinar a quina classe aspectual pertany. Segons Kearns, es tracta d'una realització, ja que es produeix una transició a un estat final en el sentit de Vendler (1957). Tanmateix, per a Dowty (1979) es tracta d'un assoliment, ja que les realitzacions impliquen una causa. En efecte, per a Dowty, les realitzacions contenen en la seva estructura aspectual el predicat abstracte CAUSAR, a més del predicat abstracte ESDEVENIR, mentre que els assoliments contenen en la seva estructura aspectual únicament el predicat abstracte ESDEVENIR. Aquí seguiré la terminologia de Kearns i consideraré que és una realització.³⁴

El verb *escalfar* també el podem utilitzar amb el sentit de procés quan inserim l'expressió durativa no delimitadora *durant x temps*:

- (92) El cuiner va escalfar els ous durant vuit minuts.

Quan l'escala associada al verb no té un límit natural o un límit estàndard, aleshores la interpretació de realització resulta impossible, tal com mostra (93):

- (93) *L'escletxa es va eixamplar en una setmana.

En canvi, si introduïm l'expressió durativa no delimitadora *durant x temps* l'oració és interpretable com a procés:

- (94) L'escletxa es va eixamplar durant una setmana.

Quan el verb no té un límit ni natural ni estàndard i no inserim cap expressió aspectual, la interpretació resulta problemàtica. Vegem els exemples següents:

³⁴ Considerar una oració com la de (91) una realització resulta una mica antiintuïtiu, ja que *realització* és la nominalització de *realitzar*, i *realitzar* és un verb agentiu, és a dir, un verb que implica un argument extern agent. En conseqüència, en el terme *realització* hi ha d'alguna manera implícit un argument extern agent. Una alternativa seria considerar un nou tipus aspectual, el de procés culminatiu. Un procés culminatiu seria un procés que conclou quan s'arriba a un determinat estat que es manté en el temps. Per evitar confusions, utilitzaré el terme clàssic de realització i especificaré entre parèntesis quan es tracti d'un procés culminatiu.

- (95) a. L'escletxa es va eixamplar.
 b. La temperatura ha baixat.

Autors com Hay et al. consideren que aquestes oracions són atèliques i, per tant, que s'interpreten com a processos, com en el cas de (94). Tanmateix, Kearns (2007) proposa tractar aquestes oracions com a tèliques, i més concretament com a assoliments. Per a Kearns, en les oracions de (95) interpretem implícitament el que anomena *final d'estat comparatiu (comparative endstate)*, un final d'estat que considera que actua com una espècie de *telos*.³⁵ En les oracions de (95), doncs, es dona una transició puntual. Kearns va més enllà i considera que en oracions com la de (94) el que tenim en realitat és una iteració de transicions puntuals, cosa que explica que s'interpreti com un procés.

En general, es considera que quan un verb de canvi gradual no admet l'expressió durativa delimitadora *en x temps*, no pot ser tèlica (vegeu per exemple Dowty (1979)) i, per tant, s'ha d'interpretar com un procés. Però aquest argument és problemàtic. Per a Kearns, pot ser un assoliment (com ja hem vist els assoliments no admeten l'expressió durativa delimitadora *en x temps*). Per tant, el fet que una oració com (93) no admeti l'expressió durativa delimitadora *en x temps* no permet deduir que una oració com (95a) necessàriament hagi de ser atèlica.

Si considerem que l'oració de (95b), que repeteixo com a (96), és un assoliment, aleshores hem de suposar que hi ha un *telos*.

- (96) La temperatura ha baixat.

A (96) interpretem que la temperatura ara és més baixa que en un moment anterior que prenem com a comparació. Es tracta d'una lectura comparativa. (96) implica que la temperatura és més baixa, però no que sigui baixa. La temperatura pot haver baixat i fer molta calor. Kearns distingeix entre la lectura *esdevenir A*, on *A* representa Adjectiu, i *esdevenir més A*. En la primera l'adjectiu s'interpreta positivament, mentre que en la segona s'interpreta comparativament. Segons Kearns, en la lectura de procés, el que tenim és una successió d'assoliments comparatius (*esdevenir més A*).

The most minimal event denoted by *The soup cooled*, whether considered as a separate event, as part of an unbounded process, or as part of a culminated process, or accomplishment, results in a state in which the soup is cooler than it had been. This is a kind of endstate which I shall call the comparative endstate. As we shall see, the onset of this endstate is a kind of telos.

(Kearns (2007), p. 32)

No tots els verbs de canvi gradual són deadjectivals. Un verb no deadjectival que es comporta com de canvi gradual és *inflar*. Així mateix, aquest verb en principi no té un límit natural, però sí que pot tenir límits estàndards en funció de l'argument intern amb què s'associa el verb. Si el que inflem és un globus, el límit és aquell en què la coberta del globus està totalment tensada:

- (97) Vaig inflar el globus completament.

En canvi, si l'argument intern és *la panxa*, l'oració resulta agramatical:

³⁵ Kearns atribueix a Bertinetto i Squartini (1995) la mateixa conclusió.

(98) *Se'm va inflar la panxa completament.

Un exemple similar l'ofereix *apujar*. Si l'argument intern és *la persiana*, l'escala té un límit natural, mentre que si l'argument intern és *el preu*, l'escala no presenta cap límit:

- (99) a. El Jordi ha apujat (completament) la persiana.
b. El productor ha apujat (*completament) el preu de l'oli.

Resumint, una oració en què el verb de canvi d'estat té un comportament gradual, l'escala associada al canvi pot tenir un límit (escala tancada), ja sigui natural o estàndard, o no tenir-lo (escala oberta). Quan té un límit, l'oració s'interpreta esdevenimentalment com una realització. En canvi, quan no té un límit la interpretació esdevenimental de l'oració resulta problemàtica. Per a Kearns, l'oració es comporta com un assoliment mentre que per a Hay et al. es comporta com un procés. Si inserim una expressió durativa no delimitadora, aleshores la interpretació és clarament un procés. Aquí assumiré la proposta de Kearns i consideraré que aquestes oracions expressen assoliments quan no són modificats per una expressió durativa no delimitadora com ara *durant x temps*.

1.3.4.1. La implicatura de completesa

Hem vist que una escala de canvi gradual pot tenir un límit, sigui natural o estàndard, o no tenir cap límit. A (100a) el límit és natural (i estàndard) i a (100b) el límit és únicament estàndard:

- (100) a. La roba s'ha eixugat.
b. La sopa s'ha refredat.

Una pregunta que ens podem plantejar a propòsit d'aquests exemples és per què la interpretació més natural és aquella en què considerem que el canvi ha estat màxim, i no que s'ha produït un canvi comparatiu i, per tant, no màxim, com quan el verb no té un límit ni natural ni estàndard:

(101) L'esquerda s'ha eixamplat.

La solució que proposen Hay et al. es basa en la noció de *valor diferencial* i en la implicatura que quan el valor diferencial no és explícit, s'interpretarà com a màxim sempre que en l'escala hi hagi un límit, ja sigui natural o estàndard. El valor diferencial és aquell valor en què varia la propietat associada a l'argument intern. Aquest valor pot rebre dues interpretacions: com a delimitat i com a no delimitat. Hi ha dues maneres per delimitar el valor diferencial: explícitament i implícitament. Vegem cada un d'aquests dos casos.

La delimitació explícita del valor diferencial es produeix quan s'expressa la mesura del canvi amb un sintagma de mesura:

- (102) a. They widened the road 5 m.
b. The lake cooled 4 degrees.

(Hay et al. (1999), p. 133, [18])

Una altra manera de delimitar explícitament el valor diferencial és fent referència al límit natural de l'escala associada al verb mitjançant l'ús del modificador de grau *completely* 'completament':

- (103) a. They straightened the rope completely.
b. The clothes dried completely.

(Hay et al. (1999), p. 134, [21])

Aquest modificador el que fa és especificar que l'extrem de l'escala ha de ser assolit. Si existeix un límit estàndard, el modificador de grau *completament* també es pot utilitzar:

- (104) La sopa es va refredar completament.

Recordem que si no hi ha un límit natural o un límit estàndard, aquest adverbí no pot ser usat:

- (105) *L'esclatxa es va eixamplar completament.

Compari's (104), on podem identificar un límit estàndard, amb (106), on no és assequible aquest límit estàndard, i tampoc existeix un límit natural:

- (106) *L'aigua del mar es va refredar completament.

Com he dit, una segona manera de delimitar el valor diferencial és implícitament. Podem inferir el valor diferencial quan l'escala associada al verb conté un límit, ja sigui natural o estàndard. Vegem en primer lloc el cas en què el verb deadjectival té un límit natural:

- (107) a. They have straightened the rope.
b. The clothes have dried.

(Hay et al. (1999), p. 136, [26])

Quan una corda es redreça del tot, no es pot redreçar més. Així mateix, quan la roba s'ha eixugat del tot, no la podem eixugar més. En tots dos casos és possible delimitar el valor diferencial, ja que no és possible anar més enllà del límit natural imposat per l'escala. Però no solament és possible delimitar el valor diferencial, sinó que quan no s'especifica lingüísticament cap mesura, la interpretació que rep és aquella en què el valor diferencial està delimitat. Per a Hay et al., el valor diferencial s'interpreta com a delimitat com a resultat d'una implicatura conversacional. Aquesta implicatura pot ser cancel·lada, tal com mostra l'exemple següent:

- (108) I straightened the rope, but not completely.

(Hay et al. (1999), p. 137, [32b])

Ara bé, quan expressem la mesura del valor diferencial mitjançant un sintagma de mesura o mitjançant el modificador de grau *completely*, aquesta mesura delimitada no es pot cancel·lar:

- (109) #They straightened the rope completely, but the rope isn't completely straight.

(Hay et al. (1999), p. 137, [33a])

Si hi ha un límit estàndard, el valor diferencial implícitament també queda delimitat. Considerem l'oració següent:

- (110) The soup cooled.

(Hay et al. (1999), p. 138)

Aquí interpretem que la temperatura s'ha refredat fins a arribar a la temperatura ambient, que és el límit estàndard referit a *sopa*. No hi ha, doncs, diferència entre el funcionament del límit natural i el límit estàndard.

La pregunta que es fan Hay et al. és per què en les oracions de (110) i (107b) la interpretació que preval és aquella en què implícitament considerem que el valor diferencial està delimitat. Per donar resposta a aquest interrogant, apel·len als principis generals d'informativitat, uns principis que determinen que la implicatura del valor diferencial delimitat, quan aquest valor el deduïm implícitament, sigui el rellevant. Els autors ho argumenten així:

We suggest that this implicature should be explained in terms of general principles of informativity. Given what we know about tailors, the most informative interpretation of [*The tailor lengthened my pants*] is the one in which the tailor finished his job. Similarly, what is unique about closed-range adjectives is that the endpoint of the scale is a possible reference point. The most informative interpretation of *They straightened the rope* then is one in which the rope is straightened completely. In both cases, the effect of the implicature is to impose a *completely*-like interpretation on the predication, giving rise to the inference of a bounded measure of change. Further evidence that contextually determined telicity arises through implicature comes from the nonredundancy of sentences such as *They straightened the rope completely*.

(Hay et al. (1999), p. 137)

Resumint, quan un verb de canvi gradual està associat a una escala amb un límit, obtenim implícitament la implicatura que el valor diferencial, és a dir, el valor entre l'estat inicial i l'estat final, està delimitat. Així mateix, i per principis generals d'informativitat, aquesta és la implicatura que preval, una implicatura que podem cancel·lar, com mostra (108).

Hay et al. utilitzen el valor diferencial no solament per explicar la implicatura de completesa, sinó també per explicar el comportament aspectual dels verbs de canvi gradual d'escala oberta. Atès que en aquests verbs no és possible establir un límit, tampoc és possible definir un valor diferencial. En conseqüència, aquests verbs es comporten atèlicament.

Aquí he seguit Kearns (2007) i he considerat que els verbs de canvi gradual no associats a una escala limitada admeten una lectura comparativa que actua com a telos i s'interpreten com a assoliments. Tenen, doncs, un comportament tèlic. Així doncs, una oració amb un verb de canvi d'estat s'interpretarà sempre tèlicament, tant si l'escala a la qual s'associa té un límit o no el té, excepte si s'introdueix una expressió durativa no delimitadora com ara *durant x temps*. Aquesta expressió es pot introduir sense problemes amb els verbs incoatius quan el verb no expressa un límit natural o un límit estàndard. Quan el verb conté un límit natural o un límit estàndard, o quan és causatiu, aleshores la distribució d'aquesta expressió resulta en alguns casos, per bé que no sempre, problemàtica. Analitzo aquesta qüestió a l'apartat 1.5.

1.3.5. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he proposat, seguint autors com Tenny (1987, 1994), Hay et al. (1999) i Beavers (2008), que els verbs de canvi d'estat es poden associar a una escala de canvi. Aquesta escala pot ser de dos tipus: binària o gradual. Quan és binària, el canvi és puntual. La transició entre els dos estadis no és rellevant gramaticalment. En canvi, quan és gradual, el canvi progressa per tots els punts que separen els dos extrems, l'estadi inicial i l'estadi final. Quan l'escala és gradual, podem distingir dues situacions, aquella en què hi ha un límit, natural o estàndard, i aquella en què no hi ha cap límit. Quan l'escala té un límit, l'esdeveniment denotat s'interpreta com una realització. En canvi, quan l'escala no té especificat cap límit, l'oració no admet l'expressió durativa delimitadora *en x temps*. Aquí he seguit Kearns i he adoptat la idea que l'esdeveniment s'interpreta com un assoliment. Si inserim l'expressió durativa no delimitadora *durant x temps*, l'esdeveniment passa a interpretar-se com un procés.

A l'apartat següent analitzo el comportament de l'efectuador en els verbs de canvi d'estat.

1.4. EL COMPORTAMENT DE L'ARGUMENT EFECTUADOR

Hem vist a l'apartat anterior que l'escala de canvi podia ser de dos tipus, binària o gradual. Però aquesta distinció entre dos tipus d'escala de canvi no és suficient per explicar el complex comportament dels verbs de canvi d'estat. Quan són incoatius, els verbs de canvi binari i els verbs de canvi gradual d'escala oberta es comporten com a assoliments, mentre que els verbs de canvi gradual d'escala tancada es comporten com a realitzacions, com ho demostra el comportament de l'expressió durativa delimitadora *en x temps* en els exemples següents:

- (111) a. La finestra es va obrir (?*en tres segons).
b. L'esclatxa es va eixamplar (?*en dos mesos)
c. La roba es va eixugar (en dues hores).

A (111a) tenim un verb de canvi binari, a (111b) tenim un verb de canvi gradual d'escala oberta i a (111c) tenim un verb gradual d'escala tancada.

Quan causativitzem un verb de canvi d'estat, pot canviar la seva aspectualitat en funció de com interpretem el comportament de l'argument efectuador. En el contrast següent, interpretem (112a) com un assoliment, mentre que (112b) l'interpretem com una realització:

- (112) a. La caixa forta es va obrir (?*en tres segons).
b. El lladre va obrir la caixa forta (en tres minuts).

A (112a) tenim la forma incoativa d'*obrir*, mentre que a (112b) tenim la corresponent forma causativa lèxica. El contrast següent mostra la situació inversa. La forma

incoativa s'interpreta com una realització (procés culminatiu) mentre que la forma causativa s'interpreta, en aquest cas, com un assoliment:³⁶

- (113) a. El bosc es va cremar (en tres dies).
b. Els piròmans van cremar el bosc (?*en tres dies).

Atesos els efectes distorsionadors que pot presentar l'argument efectuator, Kearns (2007) estudia únicament els verbs incoatius de canvi d'estat gradual i deixa de banda les formes causatives. Aquí estudiaré la interacció que es dona entre el comportament de l'argument extern efectuator i el canvi d'estat que experimenta l'argument intern tema.

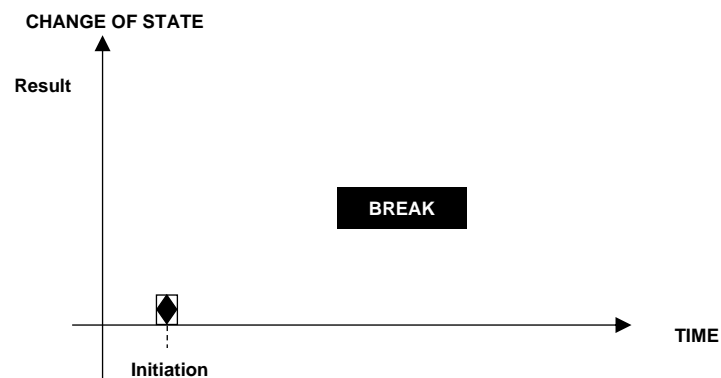
Härtl (2003) introdueix una segona variable per explicar el comportament dels verbs de canvi d'estat quan són causatius: la forma d'actuar de l'efectuador. Härtl considera que el canvi pot ser de dos tipus: puntual (binari en la meua terminologia) i gradual o incremental. Així mateix, considera que el comportament de l'efectuador pot ser també de dos tipus: pot realitzar una acció puntual o pot realitzar una activitat que es prolonga en el temps. La combinació del tipus de canvi del tema i del tipus de comportament de l'efectuador dona lloc a tres casos amb propietats diferents. A continuació comento cada una d'aquestes situacions descrites per Härtl.

El primer cas es dona quan el comportament de l'efectuador és puntual i el canvi també és puntual. Härtl escull el verb *break* 'trençar' com a representatiu d'aquesta situació. Un exemple podria ser (114):

- (114) El Jordi va trençar el got.

Per representar aquesta situació, Härtl proposa aquest diagrama:

(115)

(Härtl (2003), p. 909, figura 3)

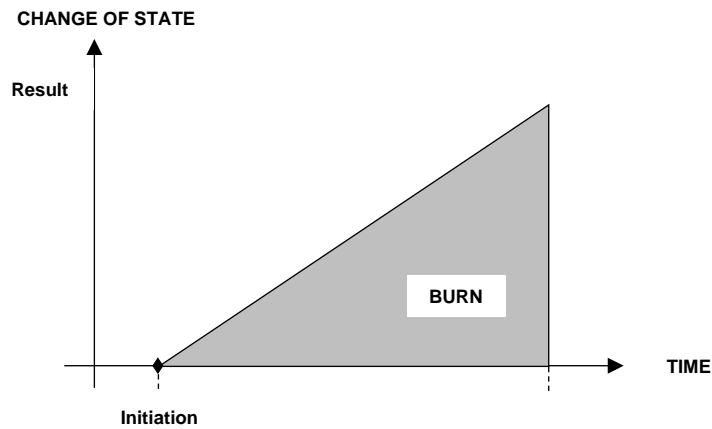
Un segon tipus es dona quan l'efectuador es comporta puntualment mentre que el canvi que experimenta el tema és incremental. Un verb que il·lustra aquesta dinàmica és *burn* 'cremar'. En aquesta situació, l'efectuador actua només inicialment, mentre que la resta de l'esdeveniment, de caràcter incremental, es realitza autònomament respecte a l'efectuador. Vegem-ne un exemple:

³⁶ Analitzo més endavant aquest contrast.

(116) Uns piròmans van cremar el bosc de Collserola.

Aquest és l'esquema que proposa Härtl:³⁷

(117)

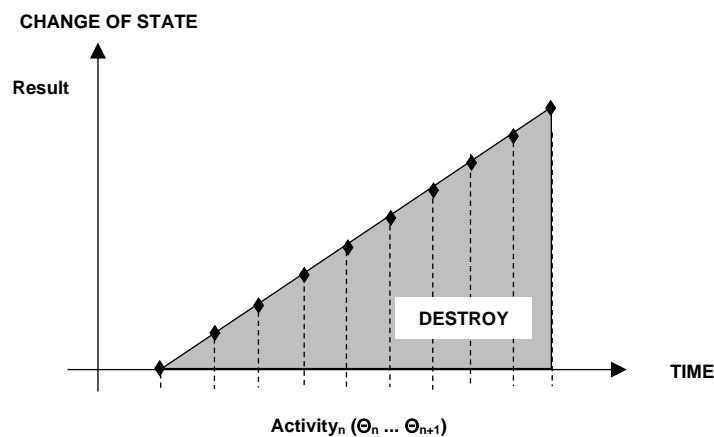
(Härtl (2003), p. 906, figura 1)

El tercer tipus es dona quan el procés de canvi és gradual i l'acció de l'efectuador és continuada al llarg de tot el procés de canvi. Un verb que mostra aquest comportament és *destroy* 'destruir'. Vegem-ne un exemple:

(118) Els soldats van destruir la muralla de la ciutat.

Aquest és l'esquema que proposa Härtl per a aquest tipus de situació:

(119)

(Härtl (2003), p. 908, figura 2)

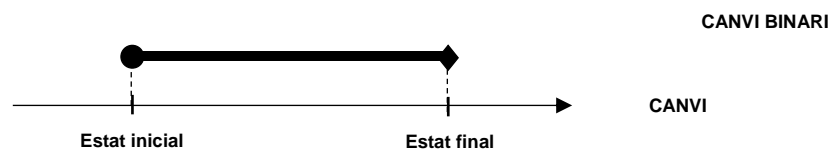
A (118), els soldats van estar actuant de manera continuada fins que les muralles van quedar totalment derruïdes.

³⁷ El mateix diagrama serveix per descriure el comportament d'un verb de canvi d'estat en la seva forma incoativa. En aquest cas, segons Härtl, el responsable de l'inici de l'esdeveniment és un factor ambiental. Un verb que dona com a exemple és *decay* 'deteriorar'.

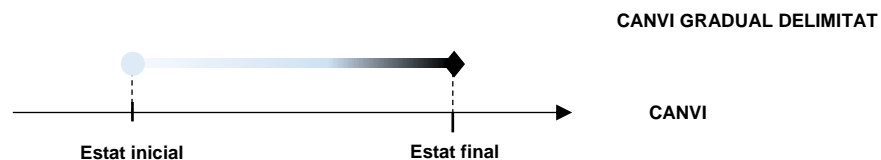
Crec que aquestes interaccions entre efectuator i tema que planteja Härtl són insuficients per cobrir tots els casos de canvi d'estat causatiu. Aquí proposaré tres tipus de comportament de l'efectuador: el puntual, l'iteratiu (realització d'una activitat) i el seqüencial, on l'efectuador realitza un seguit d'accions diverses i, en conseqüència, no es pot considerar pròpiament una activitat. No és el mateix escombrar un terra, que va associat a una activitat per part de l'efectuador (comportament iteratiu), que arreglar un cotxe, que implica una seqüència d'accions de naturalesa molt diversa (comportament seqüencial), tot i que en tots dos casos el comportament és duratiu. Així doncs, tenim tres tipus de comportament de l'efectuador i dos tipus d'escala de canvi. Si fem un simple càlcul combinatori, obtenim sis tipus d'interaccions, que són les que en realitat es donen. En el comportament seqüencial, l'efectuador ha de ser necessàriament un agent humà.³⁸

Començaré per mostrar els diagrames corresponents a les formes incoatives. Com ja he avançat, podem distingir dos tipus de canvi, el canvi binari o puntual, no dimensionat en el temps, i el canvi gradual. (120) mostra un exemple de canvi binari i el seu diagrama, i (121) mostra un exemple de canvi gradual (delimitat) i el seu diagrama.

- (120) a. El got s'ha trencat.
b.

- (121) a. La sopa s'ha refredat.
b.

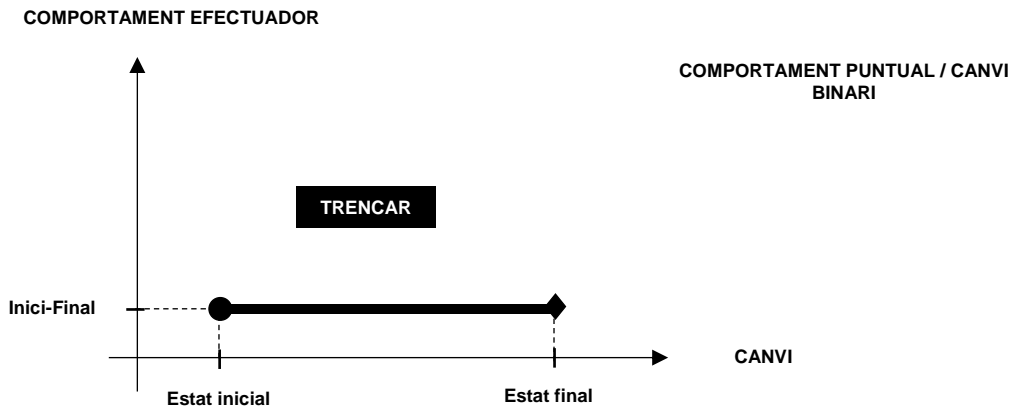
En els diagrames, el canvi binari s'expressa amb una barra de color massís, mentre que el canvi gradual s'il·lustra amb una barra de color degradat. Continuaré fent ús d'aquesta convenció en els esquemes següents, en què es combinen l'escala de canvi amb el comportament de l'efectuador.

Vegem en primer lloc el comportament de l'efectuador quan és puntual. Com observa Härtl, es poden donar dues situacions, aquella en què el canvi és binari, i aquella en què el canvi és gradual. Començaré pel cas en què el canvi és binari.

³⁸ Certs animals poden tenir comportaments humans. Per exemple, els castors són capaços de construir preses en els rius.

(122) a. El Joan ha trencat el gerro.

b.

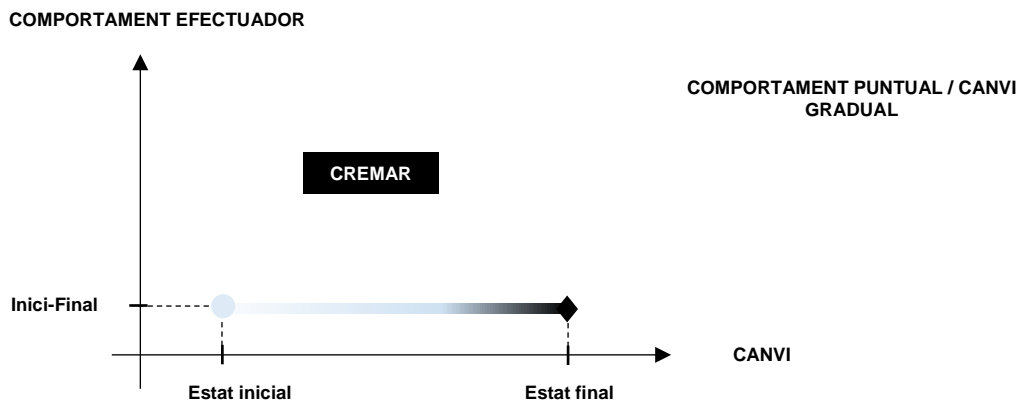

Atès que el canvi és puntual, la barra que expressa el canvi és de color massís.

Un segon cas que observa Härtl és aquell en què l'efectuador actua inicialment en el canvi, però aquest es desenvolupa de manera autònoma. Vegem-ne un exemple i el diagrama associat, on la barra de color degradat indica que el canvi és gradual:

(123) a. El piròman va cremar el bosc

b.

En aquest cas tenim una progressió horitzontal, que correspon a la progressió gradual de l'argument tema. Un altre verb amb un comportament similar és *eixugar*.

(124) La Maria va eixugar la roba.

A (124) entenem que la Maria el que ha fet és estendre la roba; aquesta seguirà el seu curs fins que quedi eixuta per la progressiva evaporació de l'aigua que la impregna.³⁹

Vegem un segon comportament de l'efectuador: el comportament iteratiu. Un efectuator es comporta iterativament quan realitza una acció que es va repetint successivament. En termes aspectuals, diem que realitza una activitat. Igual que en

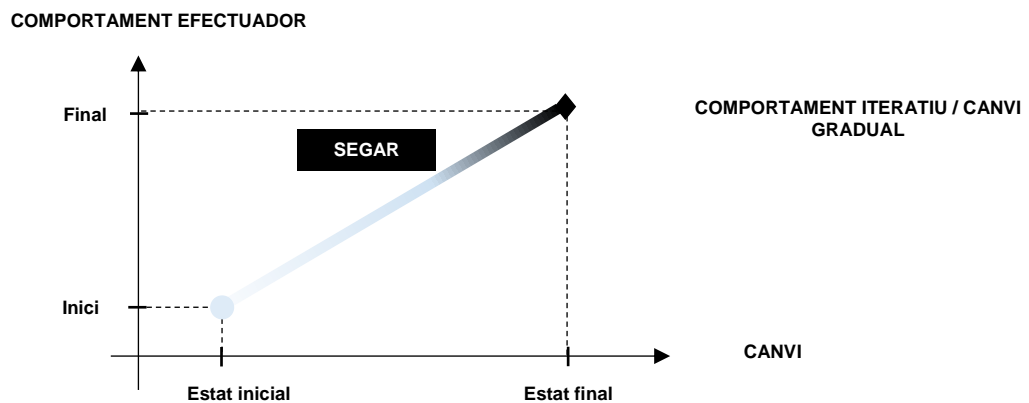
³⁹ Deixo aquí de banda la possibilitat que l'assecat s'hagi fet amb una assecadora. Vegeu, però, l'apartat 1.5.2, on discuteixo aquesta qüestió.

el cas del comportament puntual, en el comportament iteratiu el canvi pot ser de dos tipus: binari i gradual.

Comencem pel cas en què el canvi és gradual:

(125) a. El pagès va segar el camp

b.

En el diagrama de (125b), la transició que experimenta l'argument tema va associada a l'activitat que realitza l'argument efectuator. La progressió es produeix en els dos eixos, l'horitzontal i el vertical. D'aquí que la barra de progressió sigui obliqua.

Analitzem ara el cas en què el canvi és binari. Aquesta combinació resulta problemàtica: no té massa sentit que la repetició d'una mateixa acció en una entitat no provoqui un canvi continuat en aquesta i, per tant, un canvi gradual. Tanmateix és possible trobar algun cas en què això es produeix. Vegem l'oració següent:

(126) El fred va emmalaltir la Maria.

Podem considerar que el fred ha actuat sobre la Maria durant un cert temps fins que al final les seves defenses han cedit i ha caigut malalta. Un segon exemple podria ser el següent:

(127) La llimona ha tallat la llet.

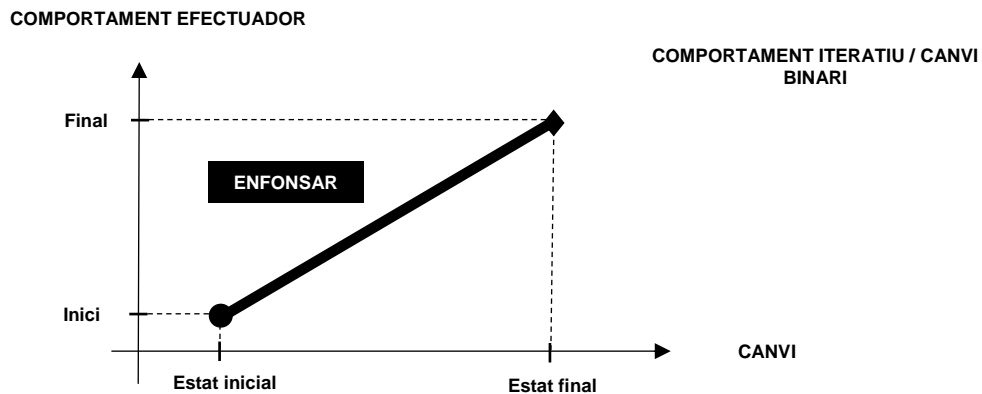
Si tenim llet bullint i hi tirem un raig de llimona, aquesta actuarà durant una estona fins que al final la llet es descompondrà en les seves fases contínua i dispersa. Podem considerar que la llimona ha estat actuant una estona sobre la llet fins que al final aquesta ha canviat de sobte d'estat.

Encara podem trobar un tercer cas:

(128) La neu acumulada va enfonsar la teulada.

A (128), la neu ha estat exercint una pressió constant sobre la teulada (comportament iteratiu) fins que aquesta ha cedit i s'ha enfonsat (canvi binari). Si una hora abans de l'esfondrament haguéssim retirat la neu, aquest no s'hauria produït.

- (129) a. La neu acumulada va enfonsar la teulada.
 b.

Aquesta combinació resulta força excepcional. És possible que el que tinguem aquí és una reinterpretació de la naturalesa del canvi i aquest s'interpreti com a gradual. De fet, no he trobat cap cas en què l'efectuador fos humà.⁴⁰

Ens queda un darrer cas, aquell en què l'efectuador es comporta no iterativament sinó seqüencialment. Considero que un efectuador es comporta seqüencialment quan realitza una seqüència d'accions d'índole diversa que en el seu conjunt, o en la seva successió temporal, porten a un canvi d'estat en l'entitat sobre la qual s'apliquen aquestes accions. El concepte de *seqüència d'accions* (*action script*) prové de Kearns (2007), que al seu torn es basa en idees de Rothstein (2004). Inicialment, aquesta noció va ser utilitzada per donar compte del comportament especial que tenen certs verbs deadjectivals de canvi d'estat gradual quan s'associen amb determinats arguments interns. El cas estudiat és el del verb *lengthen* 'allargar' en oracions del tipus següent:

- (130) El sastre em va allargar els pantalons.

⁴⁰ Beavers (2008) mostra que en la construcció resultativa de l'anglès, podem tenir un verb puntual associat a un predicat binari, com a (ia), però no un predicat duratiu associat a un predicat binari, com mostra l'agramaticalitat de (ib):

- (i) a. The outlaw knocked the sheriff dead.
 b. *The outlaw beat the sheriff dead.

(Beavers (2008), p. 247 [3b])

Beavers dona un segon contrast molt similar:

- (ii) a. The sheriff shot the outlaw dead.
 b. ??The sheriff battered the outlaw dead.

(Beavers (2008), p. 249 [6b])

En la meua terminologia, els verbs *beat* 'colpejar' i *batter* 'colpejar' són verbs iteratius. Probablement, la dificultat d'associar un comportament iteratiu amb un canvi binari, sobretot si el comportament iteratiu és agentiu, és la raó de l'agramaticalitat d'oracions com (ib) i (iib).

La versió anglesa d'aquesta oració és analitzada per Hay et al. (1999) com un cas de verb de canvi gradual associat a una escala amb un límit estàndard:

(131) The tailor lengthened my pants.

(Hay et al. (1999), p. 136 [28a])

Aquesta és l'argumentació que ofereixen:

Real-world knowledge informs us that there is a conventional maximal length for pants [...]. This knowledge provides a means for the difference value to be assigned a bound.

(Hay et al. (1999), p. 136)

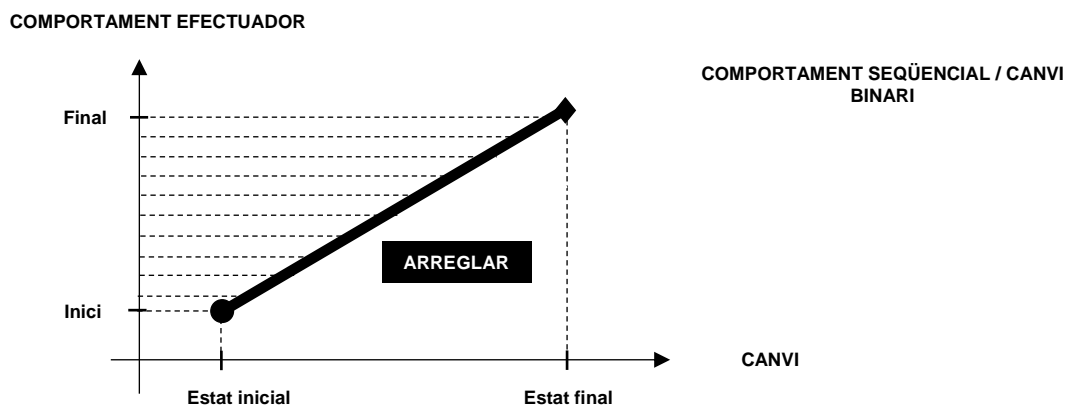
Aquesta explicació és problemàtica. No és clar que hi hagi una longitud màxima convencional per a uns pantalons. Uns pantalons s'allarguen perquè resulten curts per a la persona que se'ls ha de posar. I els pantalons es poden allargar tant com es vulgui. Si tenim uns pantalons convencionals i els volem fer encabir a un gegant, pot ser que hàgim de triplicar o quadruplicar la seva longitud.

Com observa Rothstein (2004), l'operació d'allargar uns pantalons no és una operació de caràcter gradual. Quan allarguem uns pantalons, desfem la vora dels camals i part del doblec el convertim en camal. Alternativament, o suplementàriament, podem afegir roba als camals per allargar-los. L'operació acaba un cop hem refet la vora. Rothstein mostra que la longitud en què allarguem els pantalons no té res a veure amb el temps que dura l'operació. Pot costar més temps allargar uns pantalons un centímetre que cinc centímetres. No és la progressiva ampliació de la longitud dels camals el que determina la progressió de l'esdeveniment, sinó la successió de les diferents operacions que es fan. Atès que allargar uns pantalons no es pot considerar un canvi gradual, aleshores hem de considerar que es tracta d'un canvi binari. Alguns verbs d'aquesta classe són *ensellar*, *entapissar*, *emmarcar*, *ferrar* o *arreglar*.

Resumint, el comportament és seqüencial quan l'argument efectuator realitza un seguit d'accions de naturalesa diferent sobre l'argument tema fins que, en acabar aquestes accions, l'argument tema es troba en un nou estat. En el cas general, el canvi que experimenta l'argument tema és puntual. Considerem el cas d'arreglar un cotxe. Els estadis intermedis en què es troba el cotxe des de l'inici del procés fins a la seva compleció no són significatius, atès que un cotxe no està més arreglat o menys arreglat. Un cotxe a mig arreglar no pot ser considerat com a arreglat ja que continua sense funcionar. Vegem-ne un exemple i el seu diagrama corresponent:

(132) a. El mecànic va arreglar el cotxe.

b.

Els filets discontinus horitzontals indiquen que l'argument efectuator té un comportament seqüencial. Així mateix, la barra de progressió és de color massís ja que el canvi és binari.

Un altre verb que presenta un comportament seqüencial de l'efectuador és el verb denominat *ensellar*, un verb interpretat com a verb d'objecte col·locat (*locatum verb*).

(133) El genet va ensellar el cavall.

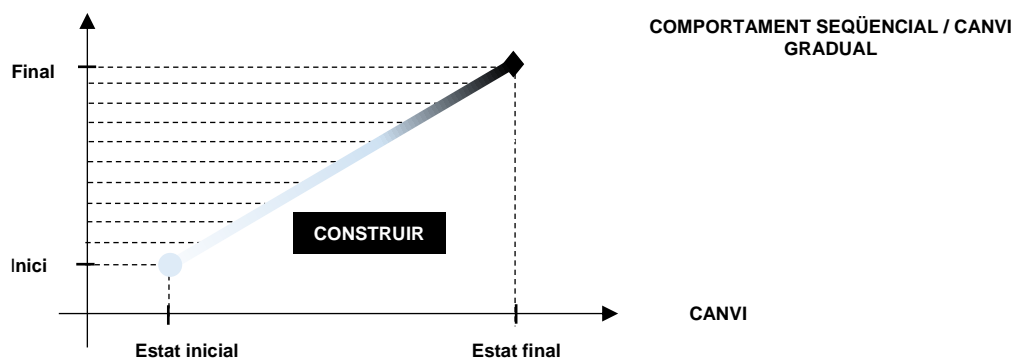
D'acord amb (133), el cavall passa d'estar no ensellat a ensellat. Podem dir que el seu estat canvia. A més, podem establir un inici del procés i també una cloenda. Arbitràriament, l'inici coincidirà amb el moment en què col·loquem sobre el llom de l'animal el coixí o els coixins sobre els quals descansarà la muntura, i el final coincidirà amb el moment en què fixem la cingla a l'animal. Així doncs, a més d'un inici i un final, existeix un procés format per un seguit d'accions que ens porten a aquest final. Tanmateix, si ens fixem únicament en el cavall, el canvi que experimenta és similar al que experimenta una porta quan s'obre o es tanca. El canvi és de naturalesa binària. Els estadis intermedis entre l'inici del procés d'ensellar i el final no tenen cap valor, ja que no té sentit parlar d'un cavall més o menys ensellat. Des del punt de vista del canvi, *ensellar* és un verb de canvi binari.

En alguns casos interpretem que, tot i que el comportament de l'efectuador és seqüencial, l'argument tema experimenta un canvi gradual o incremental. Beavers (2008) tracta el verb *construir* com un verb incremental, tot i que en aquest cas l'argument efectuator té un comportament clarament seqüencial. L'efectuador realitza un seguit d'accions per tal de tirar la construcció de l'edifici endavant, unes accions de molt diversa naturalesa: fer els fonaments, col·locar l'embigat, aixecar les parets, posar portes i finestres, pintar i un interminable etcètera. Podem atribuir a l'efectuador una seqüència d'accions. Proposaré que en determinats casos en què l'argument efectuator es comporta seqüencialment, podem interpretar el canvi de l'argument intern com a gradual. Vegem-ne un exemple amb el seu corresponent diagrama:

(134) a. L'esquimal va construir un iglú.

b.

COMPORTAMENT EFECTUADOR

Hem vist sis tipus d'interacció entre l'argument efectuator i l'argument tema en els verbs de canvi d'estat. De fet, he incrementat en tres el nombre d'interaccions identificades per Härtl (2003). Les resumeixo tot seguit:

(135) *Tipus d'interaccions entre l'argument efectuator i l'argument intern tema*

- Comportament puntual/Canvi binari
- Comportament puntual/Canvi gradual
- Comportament iteratiu/Canvi binari
- Comportament iteratiu/Canvi gradual
- Comportament seqüencial/Canvi binari
- Comportament seqüencial/Canvi gradual

A l'apartat següent analitzo els efectes que tenen sobre les propietats aspectuals de l'oració tant el comportament de l'efectuador com la naturalesa del canvi que experimenta el tema.

1.5. LES PROPIETATS ASPECTUALS DE LES ORACIONS AMB VERBS DE CANVI D'ESTAT

1.5.0. Introducció

En general, una oració amb un verb de canvi d'estat es pot interpretar com un assoliment o com una realització, en funció de la naturalesa del canvi que experimenta l'argument tema (binari, gradual d'escala tancada o gradual d'escala oberta), i del tipus de comportament de l'argument efectuator (puntual, iteratiu o seqüencial). En determinats casos, també és possible una interpretació atèlica d'activitat o procés.

Argumentaré que el tipus esdevenimental és determinat per la naturalesa del canvi quan la construcció és incoativa (intransitiva), mentre que és determinat pel comportament de l'efectuador quan la construcció és causativa lèxica. A continuació analitzo separatament les propietats aspectuals de les formes incoatives (apartat 1.5.1) i de les formes causatives lèxiques (apartat 1.5.2). Finalment, a l'apartat 1.5.3 mostro que la distinció en termes sintàctics entre assoliment i realització resulta problemàtic, si més no en el plantejament formulat per MacDonald (2008). Presento les conclusions a l'apartat 1.5.4.

1.5.1. Construccions incoatives

Quan la construcció és incoativa, s'interpreta com un assoliment quan el canvi és binari, com a (136a), i com una realització (procés culminatiu) quan el canvi és gradual d'escala tancada, com a (136b).

- (136) a. La porta s'ha obert (*en un minut).
b. El jersei s'ha eixugat (en tres hores).

En canvi, s'interpreta com un assoliment quan el canvi és gradual i no conté un límit, ja sigui natural o estàndard, d'acord amb el que proposa Kearns (2007):

- (137) a. L'esquerda s'ha eixamplat (?*en tres dies).
b. El Jordi ha crescut (?*en dos mesos).

Si utilitzem l'expressió durativa no delimitadora *durant x temps* amb un verb de canvi binari, interpretem que l'acció s'ha repetit un nombre inconcret de vegades al llarg del temps especificat:

- (138) La porta s'ha obert durant dues hores.

D'altra banda, aquesta mateixa expressió combinada amb un verb de canvi gradual d'escala oberta converteix la situació en un procés:

- (139) a. L'esquerda s'ha eixamplat durant dos dies.
b. El Jordi ha crescut durant els tres últims mesos.

Així mateix, si el verb és de canvi gradual d'escala tancada, és reticent a acceptar l'expressió durativa no delimitadora *durant x temps*:

- (140) a. ?El jersei s'ha eixugat durant tres hores.
b. ?La piscina s'ha omplert durant tres hores.

Aquestes oracions es tornen naturals si recorrem a un temps progressiu:

- (141) a. El jersei s'ha estat eixugant durant tres hores.
b. La piscina s'ha estat omplint durant tres hores.

En alguns casos, és possible assignar a l'expressió *durant x temps* el significat d'estat resultant mantingut (vegeu en aquest sentit Acedo-Matellán i Real-Puigdollers (2015)). Un exemple el proporciona (142), tret d'una font literària:⁴¹

- (142) El muecín llamó a los fieles a la oración y la plaza se vació durante unos instantes. Un silencio de muerte reinó durante unos diez minutos. Luego, la numerosa multitud volvió.

A (142), l'expressió *durante unos instantes* fa referència a la situació resultant de buidar-se, no al procés de buidar-se la plaça.

Hem vist que alguns verbs de canvi gradual d'escala oberta accepten per a determinats arguments interns un límit estàndard. Un d'aquests verbs és *escalfar*. En l'exemple següent, tret d'una font literària, *escalfar* no té un límit natural ni estàndard, per la qual cosa accepta sense problemes l'expressió durativa no delimitadora *durant x temps*:⁴²

- (143) [J]o no nego l'evidència científica: el planeta s'ha escalfat durant l'últim segle.

Atès que *escalfar* no té un límit natural ni estàndard, l'oració següent resulta estranya:

- (144) ?*El planeta s'ha escalfat en dos anys.

⁴¹ Font (142): Frédéric Lenoir (2009), *El oráculo de la luna* (traducció de Teresa Clavel Lledó). Madrid: Grijalbo.

⁴² Font (143): Xavier Sala i Martín (2010), *Doncs jo ho veig així* (traducció de Montserrat Vila Ametller). Barcelona: Random House Mondadori.

El verb *escalfar*, combinat amb un forn domèstic, s'associa a un límit estàndard, que correspon a una temperatura de 250 °C. Per aquest motiu, l'oració següent és plenament natural:

(145) El forn s'ha escalfat en deu minuts.

Tanmateix, una oració com la següent també resulta natural:

(146) El forn s'ha escalfat durant deu minuts.

El motiu, crec, és que podem interpretar el verb *escalfar* a (146) com un verb d'escala oberta.

En aquest apartat hem vist que les oracions amb verbs de canvi d'estat en la seva forma incoativa poden ser interpretades com a assoliments o com a realitzacions (processos culminatius). Són interpretades com a assoliments si el verb expressa un canvi binari, mentre que són interpretades com a realitzacions (processos culminatius) si el verb expressa un canvi gradual amb un límit natural o estàndard. Si el verb expressa un canvi gradual d'escala oberta, aleshores l'oració s'interpreta com un assoliment. Quan associem aquests verbs amb l'expressió durativa no delimitadora *durant x temps*, obtenim resultats diferents. Els verbs de canvi binari donen lloc a una interpretació iterativa de l'esdeveniment denotat, mentre que els verbs de canvi gradual d'escala oberta donen lloc a una interpretació de procés no culminatiu. Per la seva banda, els verbs de canvi amb un límit natural no admeten aquesta expressió.

1.5.2. Construccions causatives lèxiques

Vegem ara les oracions en què intervé un efectuator en el canvi d'estat. Hem vist que el comportament de l'efectuador podia ser de tres tipus: puntual, iteratiu i seqüencial. En cada cas, el canvi pot ser binari o gradual.

Començaré analitzant el comportament puntual. Quan el canvi és de naturalesa binària, obtenim un assoliment, com mostra la impossibilitat d'inserir l'expressió *en x temps*:

- (147) a. El Joan ha trencat el got (*en tres segons).
b. La Maria ha obert la porta (*en mig minut).
c. Un franc tirador va matar el president (*en quinze segons).

En general l'efectuador dels verbs d'ubicació té un comportament puntual, per bé que com veurem tot seguit en alguns casos pot presentar també un comportament seqüencial. Així mateix, l'argument intern rep una interpretació de canvi binari. En conseqüència, aquestes oracions es comporten com a assoliments i no accepten l'expressió durativa delimitadora *en x temps*:

- (148) a. El Jordi es va embutxacar els diners (*en cinc segons).
b. El pistolero va enfundar el revòlver (*en tres segons).
c. El pilot va enlairar l'avió (?*en 15 segons)

Mateu (2002) dona un exemple amb un verb d'ubicació i tracta la construcció com una realització i no com un assoliment:

(149) Ell engabià el seu ocell preferit en un minut.

(Mateu (2002), p. 14 [18b])

Personalment, crec que aquesta oració és estranya. Per interpretar-la, hem de suposar que l'efectuador ha realitzat un seguit d'accions fins que ha aconseguit situar l'ocell dins la gàbia.

Vegem ara què passa quan el comportament de l'efectuador és puntual i el canvi d'estat és gradual. Com hem vist, aquesta interacció és estudiada per Härtl (2003). Si un piròman crema un bosc, l'acció de cremar no va acompanyada d'una activitat iterada de l'efectuador, com passaria amb l'acció de segar. Quan algú crema un bosc, el que fa és provocar l'inici de l'incendi, i aquest es propaga per si sol, fora del control de l'efectuador, fins a arrasar tot el bosc. La participació de l'efectuador en un incendi és puntual, mentre que el canvi és gradual. Sembla que en la computació per determinar l'aspecte de l'oració el que compta és el comportament de l'efectuador i no el comportament de l'argument tema. En efecte, l'oració (150b) resulta estranya:

- (150) a. Dos piròmans van cremar els Ports de Beseit.
- b. ?*Dos piròmans van cremar els Ports de Beseit en tres dies.

L'oració de (150b) contrasta nítidament amb la de (151), que és totalment gramatical:

(151) Els Ports de Beseit es van cremar en tres dies.

En conseqüència, exemples com el de (150a) els hem de considerar assoliments i no realitzacions. Si el foc és controlat per la persona que l'ha provocat, aleshores sí que sembla possible interpretar la situació com una realització:

(152) El pagès va cremar el rostoll en dues hores.

Considerem ara el cas en què l'efectuador es comporta iterativament i el canvi és binari. Com ja he dit, aquest cas és força excepcional, però en principi possible, com mostra l'exemple següent:

(153) El verí va matar la víctima en dues hores.

El verb *matar* és clarament binari. Tanmateix (153) es comporta com una realització. El motiu, crec, és que l'efectuador, un agent fisicoquímic, actua iterativament i dota la construcció de la dimensió temporal necessària per habilitar l'expressió durativa delimitadora *en x temps*.

Quan l'argument efectuator actua iterativament i el canvi és de naturalesa gradual, el resultat aspectual no resulta problemàtic: la construcció es comporta com una realització. Vegem-ho:

(154) El pagès va segar el camp de blat en dos dies.

A (154), el pagès realitza una activitat iterativa (passar la falç per la base de les espigues), mentre el camp sofreix un canvi de naturalesa incremental: a mesura que actua l'agent el camp progressivament queda tallat. Dos exemples més serien:

- (155) a. El Joan va escombrar el menjador en tres minuts.
- b. La Maria va pintar l'habitació en quatre hores.

L'argument extern de *rentar* sembla tenir també un comportament iteratiu. Quan una persona renta la roba manualment, realitza un seguit d'accions que va repetint

successivament en les diferents peces que renta. En aquest cas, obtenim una realització:

(156) El Joan va rentar els mitjons en tres minuts.

Ara bé, si aquesta operació la fa en realitat la màquina de rentar, aleshores l'acció de l'argument efectuator és puntual mentre que el canvi és gradual. És puntual perquè l'efectuador simplement ha posat la roba a la màquina i ha posat aquesta en marxa. L'oració de (157), però, és gramatical, a diferència del que passava amb (150b):

(157) El Joan va rentar la roba en una hora i mitja.

En aquest cas, l'argument efectuator actua com a responsable de l'acció, ja que es pot considerar que controla l'aparell durant tota l'estona que dura el rentatge. Un cas similar ofereix el verb *coure*:

(158) La Maria va coure la carn en dues hores.

Qui cou realment la carn no és l'argument agent *la Maria* sinó la calor que proporciona el fogó de la cuina. Però en la mesura que l'argument agent controla el fogó, podem considerar que actua iterativament, igual com actua iterativament la font de calor que s'aplica a la carn per coure-la.

Un verb que associem amb *rentar* però que té una dinàmica una mica diferent és *eixugar*. A diferència de *rentar*, quan eixuguem la roba no actuem iterativament sobre ella. La pengem en un estenedor i deixem que s'eixugui per l'acció de la calor i el vent. Igual que en el cas de *cremar*, l'acció de l'efectuador és puntual i, per tant, s'interpreta com un assoliment.⁴³

(159) La Maria ha eixugat la bugada.

Tanmateix, i igual que amb *rentar*, *eixugar* admet l'expressió durativa delimitadora *en x temps*:

(160) La Maria ha eixugat la roba en dues hores.

L'oració de (160), però, no té el sentit que l'efectuador ha actuat iterativament sobre la roba, a diferència del que passa amb *rentar*. Per interpretar (160) com una realització, hem de suposar que l'efectuador ha utilitzat una assecadora. En aquest cas, l'argument agent actua com a responsable de l'acció, ja que es pot considerar que controla l'aparell durant tota l'estona que dura el procés d'assecat.

Hem vist que Levin (1993) i Rappaport Hovav i Levin (2010) consideren que els verbs que denoten l'ús d'un instrument són en realitat verbs de manera i no verbs de resultat (= canvi d'estat). Aquí he assumit que són en realitat verbs de canvi d'estat que impliquen una activitat, és a dir, que impliquen que l'argument efectuator actua iterativament. Amb verbs com *netejar*, *escombrar* o *segar* el canvi en l'argument intern avança a mesura que l'argument efectuator desenvolupa una activitat, una activitat que té un caràcter iteratiu. Atès que l'argument efectuator té un comportament iteratiu, és possible forçar una interpretació d'activitat d'una oració com la de (155a), tal com mostra (161), on l'expressió durativa no delimitadora anul·la la possibilitat d'interpretar l'oració com una realització.

⁴³ De fet, per indicar que una persona posa a eixugar la roba en general es fa servir el verb *estendre*.

(161) El Joan va escombrar el menjador durant mitja hora.

En aquest cas, l'argument intern no actua com a mesurador. En una de les interpretacions possibles, el Joan pot haver escombrat diverses vegades el menjador.

El comportament de l'efectuador d'un verb d'objecte col·locat es pot interpretar iterativament. N'és un exemple el verb *enfarinar*, estudiat per Mateu (2002):

- (162) a. En Joan enfarinà les mandonguilles en deu minuts.
b. En Joan enfarinà les mandonguilles durant deu minuts.

(Mateu (2002), p. 14 [18a])

Atès que el comportament de l'argument efectuador és iteratiu, i l'argument intern actua de mesurador gradual, l'oració s'interpreta com una realització a (162a).⁴⁴ La interpretació atèlica (activitat) també és possible, com hem vist, amb els verbs que denoten comportaments iteratius de l'efectuador: el Joan pot enfarinar les mandonguilles successivament tantes vegades com vulgui, fins a esgotar el temps de deu minuts que marca (162b).⁴⁵ De fet, una mateixa mandonguilla la pot enfarinar més d'una vegada.

Ens queda un tercer tipus de comportament de l'efectuador: quan es comporta seqüencialment. En aquest cas, el que obtenim és sempre una realització, amb independència que el canvi sigui binari o gradual. Vegem en primer lloc exemples en què el canvi és binari:

- (163) a. El mecànic va arreglar el cotxe en trenta minuts.
b. El lladre va obrir la caixa forta en cinc minuts.
c. El genet va ensellar el cavall en deu minuts.

A (163a), la situació és clara: el mecànic ha estat actuant sobre el cotxe durant trenta minuts, moment en què el cotxe ha quedat arreglat. El canvi que ha experimentat el cotxe, però, no és gradual sinó binari. En efecte, un cotxe pot deixar de funcionar i al cap d'una estona pot arrencar de nou. Un mecanisme es pot haver sobreescalfat i, en refredar-se, el cotxe ha tornat a funcionar. En aquest cas, l'oració natural és (164a) i no (164b), ja que el canvi el considerem binari:

- (164) a. El cotxe s'ha arreglat per si sol.
b. ?*El cotxe s'ha arreglat per si sol en deu minuts.

Un cas interessant és (163c). *Ensellar* és un verb d'objecte col·locat. El canvi que experimenta el cavall és binari. Un cavall només es pot cavalcar (correctament) si està

⁴⁴ Observi's que si singularitzem l'argument intern, continuem tenint una interpretació de realització:

- (i) En Joan enfarinava cada mandonguilla en 6 segons.

⁴⁵ Vegeu Mateu (2002) per a una explicació diferent del comportament atèlic del verb *enfarinar*, basada en la idea que la substància utilitzada en l'operació, la farina, és no quantitzada. En uns termes similars als de Mateu s'expressen Acedo-Matellán i Real-Puigdollers (2015). Aquests autors estudien el comportament tèlic-atèlic d'aquests verbs. Aquí, en canvi, estudio la caracterització esdevenimental d'aquestes oracions en el sentit de Vendler (1957).

ben ensellat. Si hem deixat la sella a mig lligar, no considerarem que està (ben) ensellat. Tanmateix, com que el procés d'ensellar s'estén en el temps, la construcció és en realitat una realització. *Ensellar* contrasta amb *enfarinar*, un verb també d'objecte col·locat que ja hem vist. En el cas d'*enfarinar*, l'efectuador té un comportament iteratiu. És possible que la diferència entre verbs del tipus *ensellar* i verbs del tipus *enfarinar* l'hàgim de buscar en la naturalesa de l'entitat agregada: en el cas d'*ensellar*, l'entitat agregada és quantitzada, mentre que en el cas d'*enfarinar* l'entitat agregada és no quantitzada. Es pot establir la següent correlació entre els verbs d'objecte col·locat: si l'entitat agregada és no quantitzada l'argument efectuator té un comportament iteratiu, mentre que si és quantitzada, l'argument efectuator té un comportament seqüencial. Així mateix, si l'argument té un comportament iteratiu, fàcilment es pot interpretar com una activitat quan introduïm l'expressió durativa no delimitadora *durant x temps*:

(165) La Maria ha enfarinat les mandonguilles durant vint minuts.

En canvi, quan té un comportament seqüencial i introduïm l'expressió durativa no delimitadora *durant x temps* interpretem que s'ha produït una iteració del mateix esdeveniment en el període indicat:

(166) El Ramon ha ensellat el meu cavall durant tres mesos.

He dit que en general l'efectuador dels verbs d'ubicació (*location verbs*) tenia un comportament puntual. Però no sempre és així. Podem trobar casos en què té un comportament seqüencial. Considerem el següent exemple de Mateu (2002):

(167) En Joan encaixà cinc morts en dos minuts.

(Mateu (2002), p. 14 [17a])

Com hem vist, quan pluralitzem l'argument intern d'un assoliment, aleshores és possible inserir l'expressió durativa delimitadora *en x temps*, per bé que el que interpretem és una iteració d'assoliments. Tanmateix, en aquest cas, si singularitzem l'argument intern, l'expressió durativa delimitadora *en x temps* sembla acceptable:

(168) En Joan encaixà el mort en dos minuts.

El motiu és que interpretem que l'acció d'"encaixar un mort en un taüt" és una tasca complexa que implica una seqüència d'accions. Per tant, a (168) interpretem que l'efectuador té un comportament seqüencial i l'oració s'interpreta com una realització. Un altre verb d'ubicació amb un comportament similar al d'*encaixar* és *enterrar*. Per enterrar una persona o un objecte, cal realitzar un seguit d'operacions. Atès que el comportament de l'efectuador és seqüencial i no binari, admet sense problemes l'expressió durativa delimitadora *en x temps*:

(169) L'enterraments i el seu ajudant van enterrar el cadàver en mitja hora.

Igual que (168), l'oració de (169) s'interpreta com una realització.

Finalment, ens queda el cas en què el comportament de l'efectuador és seqüencial i el canvi és progressiu. Com hem vist, un verb que té aquest comportament és *construir*. Aquest verb té un comportament típic de realització:

(170) L'empresa constructora va edificar el gratacel en un any i mig.

Quan causativitzem els verbs incoatius de canvi gradual sense límit, en general l'argument efectuator té un comportament seqüencial. Aquests verbs s'interpreten com a realitzacions:

- (171) a. Els operaris van eixamplar l'acera en tres dies.
b. La modista va allargar els pantalons en deu minuts.

1.5.3. Aspecte intern i sintaxi: MacDonald (2008)

No he fet cap proposta per derivar sintàcticament les lectures d'activitat, d'assoliment i de realització dels verbs de canvi d'estat causatius, i de procés, d'assoliment i de realització (procés culminatiu) dels verb de canvi d'estat incoatius. En principi, aquestes lectures es deriven de les propietats semàntiques del verb i de les propietats dels arguments intern i extern, així com de la presència de determinades expressions adverbials temporals.

Aquí analitzaré la proposta de MacDonald (2008) per derivar sintàcticament l'aspecte, i mostraré que aquesta proposta resulta problemàtica quan l'apliquem als verbs de canvi d'estat.

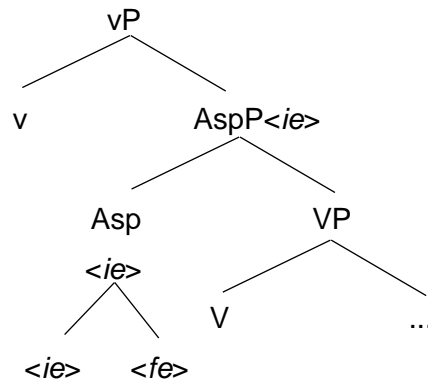
MacDonald proposa l'existència de dos trets aspectuals, +Inici i +Final.⁴⁶ Així mateix, proposa una categoria Aspecte (Asp), que s'insereix immediatament per sobre de SV (és a dir, entre V i v). Els trets aspectuals +Inici i +Final són introduïts en la derivació mitjançant un nucli, que pot ser V, P o Asp. V i P poden introduir el tret +Final, mentre que Asp introdueix el tret +Inici i, en determinats casos, simultàniament +Inici i +Final. Els quatre tipus aspectuals de Vendler (1957) (estats, activitats, assoliments i realitzacions) són derivats a partir de la distribució en la derivació d'aquests dos trets aspectuals, així com de l'acció de determinades regles sintactosemàntiques. Els estats es caracteritzen perquè no contenen el nucli Asp i, per tant, no tenen inici (i tampoc final). En els assoliments, el nucli Asp introdueix simultàniament els trets +Inici i +Final. Una propietat del nucli Asp és que només un d'aquests trets, el tret +Inici, percola a la projecció màxima. Segons MacDonald, els trets aspectuals admeten dues interpretacions, la sintàctica i la semàntica. Els adverbis aspectuals només tenen accés al tret amb efectes sintàctics, que en el cas dels assoliments és el tret +Inici. Això explica que en els assoliments l'expressió *en x temps* únicament tingui la interpretació de demora, no la de delimitació temporal.

Tant en les activitats com en les realitzacions el nucli Asp introdueix únicament el tret +Inici. Si en el sintagma verbal no apareix cap tret +Final, la construcció s'interpreta com una activitat. En canvi, si o bé V o bé P introdueix el tret +Final, la construcció s'interpreta com una realització. Per a MacDonald, els verbs poden ser lèxicament estats, activitats i assoliments. No poden ser realitzacions. El caràcter de realització s'obté composicionalment a la sintaxi.

⁴⁶ El tret +Inici correspon al que MacDonald anomena *initial subevent feature* i abreuja com <ie>, mentre que el tret +Final correspon al que MacDonald anomena *final subevent feature* i abreuja com <fe>.

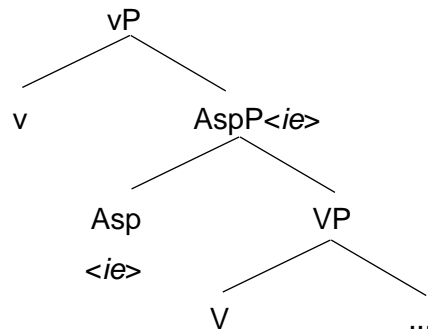
Vegem les estructures d'un assoliment, d'una activitat i d'una realització (amb V introduint el tret +Final):

(172) a. *Assoliment*

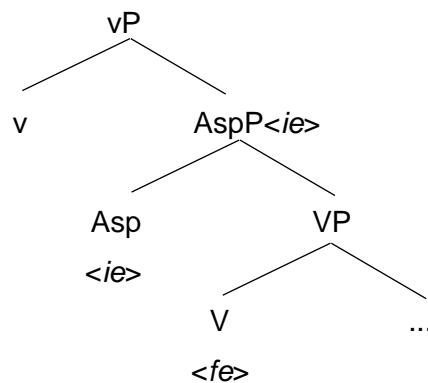
(MacDonald (2008), p. 180 [29a])

b. *Activitat*

(MacDonald (2008), p. 180 [29a])

c. *Realització*

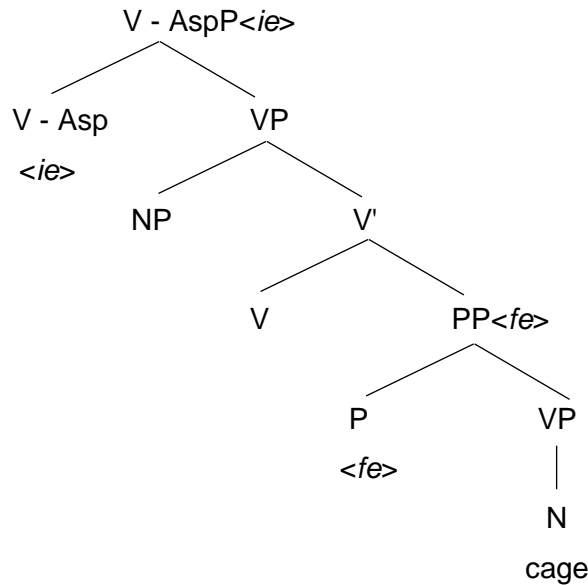
(MacDonald (2008), p. 182 [35b])

Si a l'interior del VP d'una activitat (172b), on el nucli Asp introdueix el tret +Inici, ja sigui el nucli V o bé un nucli P introdueix el tret +Final, aleshores obtindrem una realització.

MacDonald proposa analitzar els verbs deverbals i deadjectivals adoptant el model de Hale i Keyser (1993). Vegem en primer lloc els verbs denominals d'ubicació i d'objecte col·locat. Segons MacDonald, en els verbs d'ubicació, la preposició P de coincidència

terminal P_T conté el tret aspectual +Final. Així mateix, proposa que el V que encapçala la derivació té propietats aspectuals i conté el tret +Inici (<ie>). Aquesta és l'estructura lexicosintàctica que proposa Macdonald:

(173) *Estructura lexicosemàntica d'un verb denominal d'ubicació*

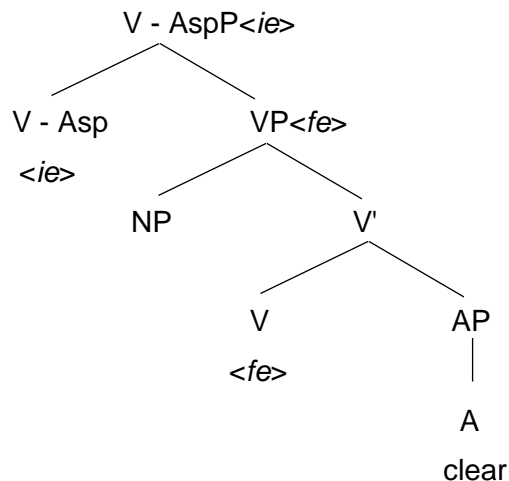

(MacDonald (2008), p. 112 [36a])

Segons MacDonald, la diferència entre aquesta estructura (verb denominal d'ubicació) i la corresponent a un verb denominal d'objecte col·locat és que la preposició P no conté el tret +Final (<fe>).

De manera similar, l'estructura lexicosemàntica dels verbs deadjectivals és similar a l'anterior. MacDonald proposa que que V té també propietats aspectuals.

(174) *Estructura lexicosemàntica d'un verb deadjectival*

(MacDonald (2008), p. 112 [36b])

El verb de adjectiu representat expressa un assoliment. En el cas que representi una activitat, el V més incrustat no incorporaria el tret +Final (<fi>).⁴⁷

Atès que en la derivació el tret +Final tant de la preposició P_T com de V queda molt incrustat, no resulta accessible sintàcticament, però sí semànticament. En conseqüència, els verbs denominals d'ubicació i els verbs de adjectiu s'interpreten com a assoliments (el tret +Inici és introduït pel nucli Asp). En canvi, els verbs denominals d'objecte col·locat, atès que no contenen el tret +Final, s'interpreten com a activitats (el nucli Asp introdueix únicament el tret +Inici).

El mateix MacDonald observa que no en tots els casos un verb d'ubicació expressa un assoliment. Un dels exemples que dona és *corral* 'fer entrar un animal al corral', que pot tenir en català com a correspondència *apletar*:

(175) El pastor va apletar les ovelles en tres minuts.

Crec que *apletar* es comporta com un verb d'assoliment, tal com mostra l'exemple següent:

(176) ??El pastor va apletar l'ovella coixa en dos minuts.

La lectura de realització de (176) s'obté per la iteració facilitada pel caràcter plural de l'argument intern.

L'altre exemple que dona MacDonald és el següent:

(177) John bottled the wine in two hours.

(MacDonald (2008), p. 97, nota 3)

En general, els verbs d'ubicació se solen interpretar com a assoliments. Tanmateix, hem vist que el verb d'ubicació *enterrar*, o fins i tot el verb d'ubicació *encaixar*, admetien interpretacions de realització.

MacDonald considera que els verbs d'objecte col·locat s'interpreten com a activitats. Tanmateix, hi ha clars contraexemples a aquesta afirmació. Per exemple, *ensellar un cavall* és clarament una realització; no és ni un assoliment, ja que el procés d'ensellament passa per diverses fases, ni és tampoc una activitat, tot i que impliqui una activitat. A diferència dels assoliments, tota realització implica una activitat o procés. Observi's que, com a verb de realització, *ensellar* admet l'adverbi d'aproximació *gairebé* (178a), mentre que el verb d'assoliment *trencar* no l'admet (178b):

- (178) a. El genet gairebé havia ensellat el cavall quan el van trucar.
b. #El genet gairebé havia trencat la copa quan el van trucar.

⁴⁷ Vivanco (2016) defensa que els verbs de adjectiu poden expressar realitzacions, i concretament aquells basats en adjectius d'escala tancada. Concretament, afirma:

Los verbos de adjectivaes derivados de adjetivos de escala cerrada codifican, no obstante, un telos inherente que los convierte en realizaciones siempre y cuando el evento sea durativo (de lo contrario, son logros [...]).

(Vivanco (2016), p. 205, nota 6)

Així mateix, MacDonald considera que els verbs deadjectivals expressen o bé una activitat o bé un assoliment. MacDonald analitza les oracions següents:

- (179) a. The workers widened the street for a week.
b. The workers widened the street in a week.

(MacDonald (2008), p. 179 [25a])

Considera que (179b) expressa un assoliment. Concretament afirma:

[(179a-b)] are argued to vary between an activity and an achievement interpretation. [...] With the durative [(179a)], there is a typical activity interpretation, in which the street underwent widening for a week [...]. With the time span adverbial [(179b)] the only interpretation available is one in which the amount of time before the event begins is expressed: the start-time interpretation. Thus, in [(179b)], only after a week passed did the street widen.

(MacDonald (2008), p. 179)

La interpretació temporal d'inici (*start-time interpretation*) de MacDonald correspon a la lectura de demora de Kearns (2000, 2007). Crec que a (179b) *in a week* té un valor temporal delimitador i, per tant, l'oració s'interpreta com una realització i no com un assoliment.

En resum, crec que intentar distingir les lectures d'assoliment i de realització en termes dels trets sintàctics +Inici i +Final com fa MacDonald resulta problemàtic. La distinció entre assoliment i realització és sovint de naturalesa pròpiament semàntica. Una altra cosa és la diferència entre +Tèlic (assoliments i realitzacions) i –Tèlic (processos i activitats). En moltes llengües, aquesta distinció té efectes gramaticals. Per exemple, en català, els verbs d'ingesta distingeixen entre lectura atèlica (179a) i lectura tèlica mitjançant el clític reflexiu:

- (180) a. El Joan va menjar nous tot el dia.
b. El Joan es va menjar un paquet de nous per berenar.

1.5.4. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat hem vist com incideix en la computació del tipus esdevenimental el comportament de l'argument efectuator i el tipus de canvi que experimenta l'argument intern tema. En les construccions causatives lèxiques, la computació de l'aspecte oracional es determina a partir del comportament de l'argument efectuator i no del tipus de canvi que experimenta l'argument intern. Així, si l'argument efectuator té un comportament puntual, la construcció serà un assoliment, mentre que si l'argument efectuator té un comportament iteratiu o seqüencial, la construcció serà una realització. També he mostrat que la distinció entre assoliment i realització en termes sintàctics resulta problemàtica.

1.6. CONCLUSIONES DEL CAPÍTULO

En aquest capítol he intentat caracteritzar semànticament els verbs de canvi d'estat i el comportament dels seus dos arguments: l'argument tema, que és l'argument que experimenta el canvi, i l'efectuador, que és el responsable que es produeixi el canvi. Seguint caracteritzacions tradicionals, he definit els verbs de canvi d'estat com aquells verbs que expressen un canvi en una propietat, característica, aspecte extern, dimensió, etc., d'una entitat respecte a un estadi previ.

He defensat que el verb de canvi d'estat pot denotar l'estat final o resultant de dues maneres diferents: explícitament o implícitament. Denoten l'estat final de manera explícita els verbs deadjectivals. En canvi, els verbs denominals solen denotar l'estat final de manera implícita, per bé que algun verb com ara *acalorar*, *crystal·litzar* o *esferificar* expressen l'estat final explícitament.⁴⁸ He identificat diverses maneres d'expressar l'estat final de manera implícita. Algunes són: denotant la manera com s'arriba a l'estat final; denotant l'instrument que s'utilitza per arribar a l'estat final, expressant una posició relativitzada a una altra; o denotant l'objecte creat creat.

Així mateix, he proposat, seguint autors com Hay et al. (1999), Kearns (2007) o Beavers (2008), que els verbs de canvi d'estat projecten una escala de canvi, i que aquesta escala pot ser de dos tipus, binària o gradual. En el canvi binari, l'entitat passa de l'estadi inicial al final de manera puntual. Els possibles estadis intermedis no són rellevants gramaticalment. En el canvi gradual, en canvi, l'entitat passa per una successió d'estadis intermedis fins a arribar a l'estadi final. Quan el canvi és gradual, l'escala pot tenir un límit, natural o estàndard, o no tenir límit i ser oberta. Quan l'escala té un límit, ja sigui natural o estàndard, el canvi s'interpretarà sempre com a màxim per principis generals d'informativitat, tal com proposen Hay et al. (1999).

D'altra banda, l'efectuador, quan el verb de canvi d'estat és causatiu, també pot presentar més d'un comportament. He assenyalat tres tipus de comportament de l'efectuador: un comportament puntual, un comportament iteratiu i un comportament seqüencial. El comportament de l'efectuador és puntual quan la seva participació consisteix en la realització d'una simple acció que no es prolonga en el temps. Quan la participació de l'efectuador es prolonga en el temps, el comportament pot ser iteratiu o seqüencial. És iteratiu quan l'efectuador realitza una acció que es repeteix en el temps, fins a la compleció de l'esdeveniment. En canvi, és seqüencial quan l'efectuador duu a terme un seguit d'accions de naturalesa diferent sobre l'entitat denotada per l'argument tema, un conjunt d'accions que acabaran provocant el canvi d'estat d'aquesta entitat.

He defensat que la interpretació aspectual d'una oració que expressa canvi d'estat ve determinat per la naturalesa del canvi (binari, gradual amb una escala oberta i gradual

⁴⁸ Vivanco (2016) observa que alguns verbs denominals tenen un comportament similar al dels verbs deadjectivals:

[L]os verbos denominales *cicatrizar*, *cuajar* y *crystalizar* se comportan como realizaciones graduales y denotan un cambio de estado delimitado por una escala de propiedad, aunque no sean deadjetivales en sentido estricto.

(Vivanco (2016), p. 219)

amb una escala tancada) i pel comportament de l'efectuador (puntual, iteratiu i seqüencial). Podem distingir dos casos, aquell en què l'oració és incoativa i en conseqüència no intervé cap efectuator, d'aquella en què és transitiva i intervé un efectuator.

Quan la construcció és incoativa, s'interpretarà com un assoliment quan el canvi és binari i també quan el canvi és gradual amb una escala oberta. En canvi, quan el canvi és gradual amb una escala tancada, l'oració s'interpretarà com una realització (procés culminatiu).

Quan la construcció és causativa, l'aspectualitat es computarà a partir del comportament de l'efectuador. Quan l'efectuador té un comportament puntual, amb independència de la naturalesa del canvi de l'argument tema, l'oració s'interpretarà com un assoliment. Així mateix, quan l'efectuador té un comportament iteratiu o seqüencial, l'oració s'interpretarà com una realització.

Capítol 2

L'ARGUMENT EXTERN DELS VERBS DE CANVI D'ESTAT

2.0. INTRODUCCIÓ

L'argument intern tema dels verbs de canvi d'estat té un comportament homogeni, amb independència que la causació sigui interna o externa: denota l'entitat que experimenta el canvi expressat pel verb. No passa el mateix amb l'argument extern d'aquests verbs. El paper temàtic d'aquest argument, que anomeno genèricament *efectuador* seguint la proposta de Van Valin i Wilkins (1996), es pot manifestar de maneres força diverses. En general, es distingeixen quatre grans tipus de comportament (vegeu per exemple Levin i Rappaport Hovav (1995)): el d'agent humà, el de força natural, el d'instrument causador, que en endavant anomenaré *instrument efectuador*, i el de causa esdevenimental. En les oracions següents es realitzen cada un d'aquests quatre tipus: a (1a) l'argument causa és un agent humà, a (1b) és una força natural, a (1c) és un instrument efectuador i a (1d) és una causa esdevenimental:

- (1) a. El Jordi va tallar el fuet amb el ganivet.
- b. El vent va tancar la finestra.
- c. Aquesta clau ha obert la porta.
- d. La mala collita va encarir la fruita.

Tant l'agent com la força natural actuen motorament. Tots dos tipus de causa realitzen una força que provoca un resultat en una entitat. L'agent es distingeix de la força natural perquè té consciència i capacitat volitiva. A més, té capacitat per utilitzar un instrument per portar a terme l'acció o activitat que es proposa. Una força natural, en canvi, no té capacitat instrumental. Les capacitats que atribuïm a les entitats depenen de la naturalesa d'aquestes. Com proposen Folli i Harley (2008), la forma de comportar-se d'una entitat depèn de la seva capacitat teleològica.

El que anomeno instrument efectuador denota una entitat que actua com a causa, igual que un agent o una força natural, però que no és introduït en l'esdeveniment autònomament sinó que ho és per l'acció d'un agent. Quan una entitat actua com a instrument efectuador, hi ha implícita l'acció d'un agent. A partir d'idees d'Schlesinger (1989), DeLancey (1991) i d'Alexiadou i Schäfer (2006), proposaré l'existència de tres tipus d'instruments efectuadors: els instruments efectuadors esdevenimentals, els instruments efectuadors contrastius i els instruments efectuadors singularitzats. Considerem els exemples següents:

- (2) a. El clamoxil m'ha curat.
- b. Aquesta clau ha obert el bagul.
- c. Aquestes estisores van tallar la cinta que inaugurava el pont penjant d'Amposta.

A (2a) tenim com a subjecte una entitat que habitualment actua com a instrument. Tanmateix, la principal propietat d'aquesta entitat és que actua de manera autònoma respecte a l'agent que la introdueix en l'esdeveniment. Adaptant la terminologia d'Alexiadou i Schäfer (2006), aquest efectuator l'anomeno *instrument efectuator esdevenimental*.

A (2b) tenim un instrument que no pot actuar de manera autònoma respecte a l'agent. Aquest instrument requereix una interpretació especial: s'oposa a altres claus que no tenien la capacitat d'obrir el bagul en qüestió. Aquest instrument l'anomeno *instrument efectuator contrastiu*.

El tercer tipus d'instrument que pot actuar com a efectuator és el que he anomenat instrument efectuator singularitzador, il·lustrat per (2c) i descrit per Schlesinger (1989). La principal propietat d'aquest instrument efectuator és que és caracteritzat per un fet singular (en l'exemple, haver intervingut en el tall de la cinta inaugural del pont penjant d'Amposta).

Finalment ens queda la causa esdevenimental, il·lustrada per (1d). A (1d) la relació de causalitat entre la collita i l'encariment de la fruita no és fruit de cap interacció física. La collita és un esdeveniment, no una entitat amb capacitat manipulativa. No assignem cap capacitat motora a la collita. Simplement la collita, o les característiques de la collita, és el desencadenant de l'esdeveniment denotat per (1d). Si la collita hagués estat bona, la fruita no s'hauria encarit. Pel nostre coneixement del món, sabem que qui ha encarit la fruita no és la collita sinó el que els economistes anomenen *forces del mercat*, és a dir, la cadena formada pels productors, distribuïdors, venedors i compradors. Aquest tipus de causa l'anomenaré *causa esdevenimental*. Vegem-ne dos exemples:

- (3) a. El brusc canvi de temperatures va fondre el gel de les altes muntanyes.
- b. La crisi econòmica va canviar l'aspecte de la ciutat.

Hem vist que a (1a) l'efectuador (agent) es comporta agentivament (actua volitivament) mentre que a (1b) l'efectuador (força natural) únicament té capacitat motora (no actua volitivament). El predicat *tancar la finestra* admet sense problemes un argument extern agent, igual que *tallar el fuet*.

- (4) El Jordi va tancar la finestra.

En canvi, el predicat *tallar (el fuet)* no admet com a argument extern una força natural:

- (5) *El vent va tallar el fuet (amb el ganivet).

Tant a (1a) com a (4) l'argument extern és una persona que actua agentivament. L'acció desencadenada per la volició és fruit d'una decisió conscient de la ment de la persona que actua com a agent. Tanmateix, en aquests casos és possible una lectura accidental o involuntària, una lectura en què el resultat no és perseguit volitivament per la causa, tot i que ha realitzat l'acció que ha produït el resultat en qüestió. Amb alguna excepció de caràcter lèxic, la volició de l'agent sempre es pot

posar en suspens, tal com veurem. Bàsicament, quan l'acció agentiva és interpretada accidentalment, pot obeir a dues raons diferents, tal com mostren Van Valin i Wilkins (1996). En el primer cas, l'agent ha realitzat involuntàriament o inconscientment una acció que ha donat lloc al canvi resultant, com a (6):

(6) El Jordi va ensopegar i en caure va trencar un gerro.

En el segon cas, l'agent ha realitzat conscientment una determinada acció però sense voler-ho ha obtingut un resultat no buscat.

(7) La Maria mentre pintava la paret va pintar sense voler una presa de corrent.

Un cas més complex es dona quan en una situació, un dels participants pot ser tractat opcionalment com a agent de l'acció denotada per l'oració. Aquí proposaré que si el protagonista realitza una acció que no és natural o estàndard per obtenir el resultat denotat, i no persegueix el resultat denotat, aleshores no pot ser tractat com a agent. Si el Joan obre la finestra i el corrent d'aire que entra tanca la porta, i la finalitat del Joan només era ventilar l'habitació, no podem atribuir agentivitat al Joan en l'acció que conclou amb el tancament de la porta.

(8) #El Joan ha tancat la porta.

El motiu és que l'acció realitzada pel Joan no és una acció natural o estàndard per tancar la porta. Només li podrem atribuir responsabilitat si realment perseguia el resultat, tot i que fos realitzant una acció no natural o estàndard.

Aquest capítol s'estructura de la manera següent. A l'apartat 2.1 faig un repàs dels principals tractaments que ha rebut l'argument extern. Distingeixo tres models: el model temàtic, el model esdevenimental i el model de trets. A l'apartat 2.2 analitzaré el model temàtic i proposaré que l'argument extern només pot realitzar un paper temàtic, que anomenaré efectuator. Aquest paper engloba tant els agents com les forces naturals. La diferència entre agents i forces naturals és el tret d'animacitat, que dota els agents de consciència i volició. Un dels papers temàtics controvertits és el d'instrument, quan és habilitat com a subjecte. Tractaré aquesta qüestió a l'apartat 2.3. Consideraré que els instruments que actuen com a subjecte són en realitat instruments efectuadors i, en conseqüència, no són simplement instruments. Finalment, a l'apartat 2.4 analitzaré els fenòmens de l'accidentalitat i la responsabilitat en l'agentivitat. A l'apartat 2.5 presento les conclusions del capítol.

2.1. TRES MODELS PER DONAR COMPTE DE L'ARGUMENT EXTERN: EL MODEL TEMÀTIC, EL MODEL ESDEVENIMENTAL I EL MODEL DE TRET

2.1.0. Introducció

En aquest apartat analitzaré algunes aportacions que s'han fet en l'estudi de l'argument extern, i que han donat lloc a tres models sensiblement diferents: el model temàtic, el model esdevenimental i el model de trets. Cada un d'aquests models fa assumpcions diferents i arriba a conclusions en alguns casos també

diferents. Un dels primers models a aparèixer és el dels papers temàtics, que té com a pioners Gruber (1965) i Fillmore (1968, 1970, 1971). Fillmore proposa que els verbs codifiquen un determinat nombre de papers temàtics d'un conjunt universal reduït, i unes regles sintàctiques, com ara la regla de realització de subjecte (*subjectivalization rule*), determinen en quina posició sintàctica es realitzen. Un segon model, que arrenca d'alguna manera amb Lakoff (1965, 1970), i que és desenvolupat per McCawley (1968 [1973]), Ross (1972), Talmy (1976) i Dowty (1979), és el model esdevenimental, àmpliament adoptat en la bibliografia amb múltiples variants. Finalment, un tercer model és el basat en trets. Aquest model, que deriva del model temàtic, té com a treball pioner el de Cruse (1973) i la seva màxima expressió en el model dels protopapers de Dowty (1991). Una variant d'aquest model ha estat adoptada per Reinhart (2000, 2003), tal com veurem en el capítol següent.

A continuació analitzo cada un d'aquests models tal com han estat introduïts en la bibliografia. A l'apartat 2.1.1 tracto el model temàtic presentat per Fillmore (1968, 1970, 1971), a l'apartat 2.1.2 tracto el model esdevenimental, bàsicament en la versió de McCawley (1968/1973), i finalment a l'apartat 2.1.3 reviso el model dels protopapers de Dowty (1991), amb una àmplia referència al treball de Cruse (1973).

2.1.1. El model temàtic de Fillmore (1968, 1970, 1971)

El model temàtic, tal com el coneixem avui, té un doble origen: Gruber (1965) i Fillmore (1968). Aquí, però, em centraré únicament en el model de Fillmore, ja que la seva proposta està dissenyada també per donar compte de l'alternança causativa.

Fillmore identifica tres tipus de papers temàtics (*casos semàntics* o *profunds* en la seva terminologia) que poden ocupar la posició de subjecte: l'agent, el tema (*objectiu* en la terminologia de Fillmore (1968) i *objecte* en la terminologia de Fillmore (1971)) i l'instrument. Aquestes són les definicions que dona d'aquests papers temàtics:

(9) *Agentive* (A), the case of the typically animate perceived instigator of the action identified by the verb.

Objective (O), the semantically most neutral case, the case of anything representable by a noun whose role in the action or state identified by the verb is identified by the semantic interpretation of the verb itself; conceivably the concept should be limited to things which are affected by the action or state identified by the verb. The term is not to be confused with the notion of direct object, nor with the name of the surface case synonymous with accusative.

Instrumental (I), the case of the inanimate force or object causally involved in the action or state identified by the verb.

(Fillmore (1968 [2003]), p. 49)

Fillmore matisa en nota l'expressió *typically animate*. Concretament, considera que alguna entitat no animada pot actuar com a agent. Entre aquestes entitats, cita explícitament *robot* i la institució social *nació*. Així mateix, Fillmore considera que les màquines actuen com a instruments.

Fillmore proposa la següent regla de realització del subjecte (*subjectivalization rule*). Si en una oració apareixen els papers temàtics d'agent, instrument i tema, l'agent es realitza com a subjecte, el tema com a OD i l'instrument com a oblic. En canvi, si apareixen els arguments tema i instrument, l'argument que es realitza com a subjecte és l'instrument, mentre que el tema es continua realitzant com a OD. Finalment, si únicament apareix l'argument tema, aquest passa a ocupar la posició de subjecte. D'acord amb aquesta regla de realització del subjecte, l'argument instrument, quan es realitza com a subjecte, continua interpretant-se com un instrument, igual que l'argument tema, quan es realitza com a subjecte, també es continua interpretant com a tema.

Un tret que crida l'atenció d'aquestes definicions és el repartiment de funcions entre els papers d'agent i instrument. Perquè un argument es pugui interpretar com a agent necessàriament ha de ser animat (amb les excepcions ja esmentades). En cas contrari, s'interpretarà com a instrument.

D'alguna manera, el paper d'instrument es comporta com un calaix de sastre, ja que no solament inclou els instruments pròpiament dits sinó també les forces naturals i, és de suposar, les causes esdevenimentals.

Aquesta solució, però, resulta altament problemàtica, tal com s'ha observat. Una força natural no es pot considerar un instrument ja que, en general, no pot ser utilitzada per un agent per dur a terme l'acció o activitat que es proposa.¹ Tampoc són instruments aquelles entitats, biològiques o fisicoquímiques, que actuen en un cos transformant-lo. Si a (10a) l'argument *els tèrmits* s'interpretés realment com a instrument, esperaríem que (10b) fos gramatical, contràriament als fets.

- (10) a. Una colònia de tèrmits va corcar les bigues.
b. *El propietari de la casa va corcar les bigues amb tèrmits.

2.1.2. El model esdevenimental

El model esdevenimental pressuposa que una oració causativa lèxica conté dos subesdeveniments, un subesdeveniment causador i un subesdeveniment resultant, els quals estan associats pel predicat abstracte CAUSAR. El subesdeveniment causador desencadena el subesdeveniment resultant (o central en la terminologia de Hale i Keyser (1993)). L'argument extern és l'argument associat al subesdeveniment causador, mentre que l'argument intern és l'argument associat al subesdeveniment resultant. En aquest model, s'interpreta que l'argument agent denota la persona (o força natural) que desenvolupa una activitat que provoca l'esdeveniment resultant.

Es pot dir que el model esdevenimental té les seves arrels en la proposta que Lakoff (1965, 1970) fa per a la construcció causativa lèxica. Lakoff proposa que els verbs causatius lèxics contenen un predicat abstracte CAUSAR, a més del predicat lèxic corresponent. El predicat abstracte CAUSAR es realitza en la derivació de les

¹ En determinats casos, una força natural pot ser utilitzada instrumentalment, com en l'exemple següent:

- (i) La Maria va obrir la porta {amb un corrent d'aire/provocant un corrent d'aire}.

formes transitives dels verbs causatius lèxics, i pren com a complement l'estructura intransitiva generada pel verb lèxic.² En conseqüència, l'argument subjecte de la forma transitiva d'aquest verb pot ser considerat un argument no del verb lèxic sinó del predicat abstracte CAUSAR.

McCawley (1968) considera que la construcció causativa està conformada per dos participants A i B, un dels quals, el participant A, provoca un esdeveniment en què resulta afectat el participant B:

Kill can be resolved into components as *cause to die*; moreover, as least one of those components, namely *die*, is itself semantically complex, meaning 'cease to be alive', i.e. 'become not alive'. However, this is not sufficient to describe the semantic representations of sentences involving *kill*, since a sentence involving it refers to two participants, one of whom causes the event in question and the other of whom dies in that event.

(McCawley (1968 [1973]), p. 157)

En la republicació d'aquest article el 1973, McCawley proposa, en una nota afegida, que el predicat CAUSAR expressa en realitat una relació entre dos esdeveniments:

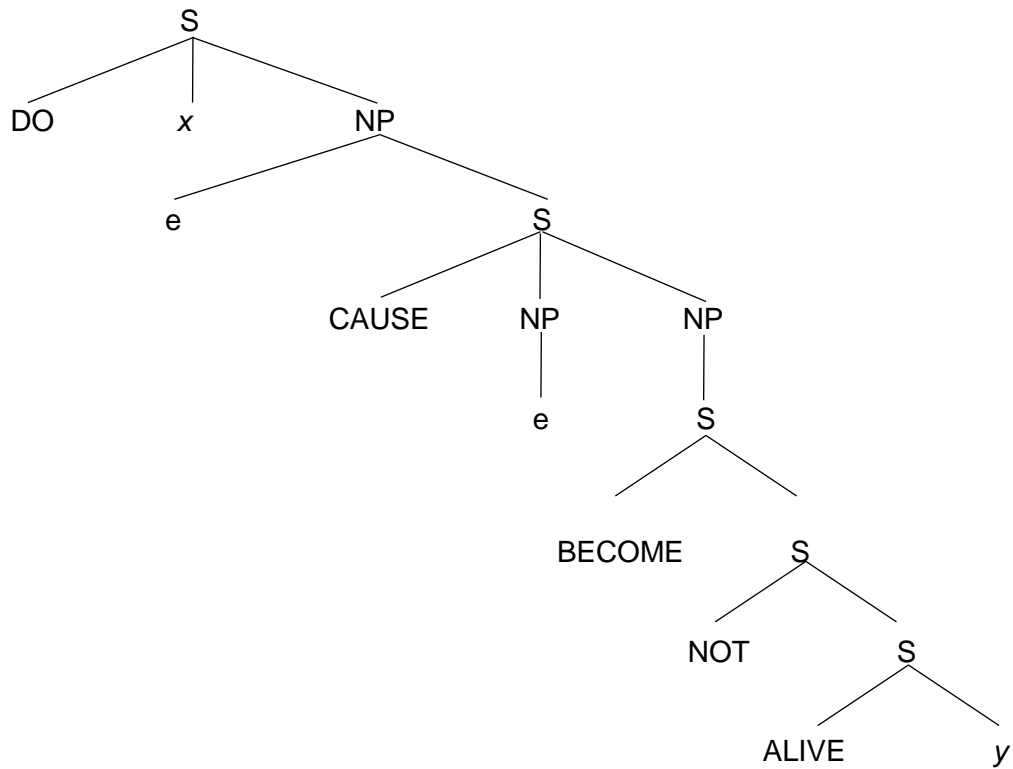
x does (something) which causes...

(McCawley (1968 [1973]), p. 165, nota d).

Així, l'estructura que proposa per a (11a) és (11b):

² Analitzo amb deteniment el model de Lakoff (1965, 1970) en el proper capítol.

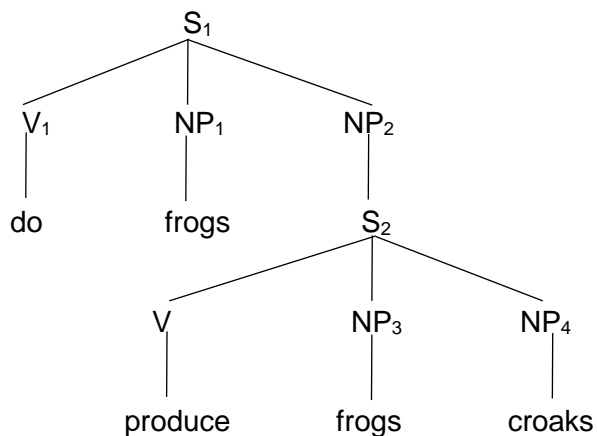
- (11) a. x killed y
 b.

(McCawley (1968 [1973]), p. 165, nota d)

Una idea similar trobem a Ross (1972). Aquest autor proposa analitzar (12a) com a (12b):

- (12) a. Frogs produce croaks.
 b.

(Ross (1972), p. 70 [1-2])

Aquest model biesdevenimental ha estat adoptat per un gran nombre d'autors d'orientacions sintàctiques diverses: Talmy (1976), Dowty (1979), Levin i Rappaport

(1995), Van Valin i Wilkins (1993) o Alexiadou et al. (2006, 2015). D'acord amb els proponents d'aquest model, en una situació causal podem distingir dos subesdeveniments, el subesdeveniment pròpiament causal i el subesdeveniment resultant. Els dos subesdeveniments estan relacionats pel predicat abstracte CAUSAR.

(13) [Esdeveniment causal] CAUSAR [Esdeveniment resultant]

2.1.2.1. Arguments a favor del model biesdevenimental

Diverses són les proves que s'han utilitzat per argumentar que l'argument extern no solament està segregat del verb lèxic, sinó que a més té una capacitat d'acció independent de l'expressada pel verb lèxic. Aquí en tractarem quatre. La primera fa referència a l'abast dels operadors adverbials, la segona es basa en les semblances entre la causació lèxica i la causació perifràstica, la tercera es fonamenta en la interpretació efectiva (en el sentit de Cruse (1973))³ d'algunes causes, i finalment la quarta té a veure amb la interpretació involuntària de l'agentivitat.

Comencem per l'argument basat en l'abast d'alguns operadors adverbials. Aquí en tractaré un, el basat en l'abast de l'adverbi d'aproximació *almost* 'gairebé', degut a Morgan (1969).⁴ Segons Morgan, una oració com la de (14) té tres interpretacions possibles, d'acord amb la part de l'oració que modifica l'operador adverbial *almost* (cito Morgan a través de Shibatani (1976b)):

(14) John almost killed Harry.

(Shibatani (1976b), p. 9 [11])

(15) a. John almost did something that could have killed Harry.

b. John did something that almost caused Harry to die.

c. John did something that caused Harry to become almost dead.

(Shibatani (1976b), p. 9 [11])

A (15a) John ha estat a punt de realitzar una acció que hauria provocat la mort de Harry, mentre que a (15b) ha realitzat una acció, i aquesta acció ha estat a punt de costar-li la vida a Harry. La primera interpretació podria correspondre a la situació de (16a) mentre que la segona interpretació correspondria a la situació de (16b):

(16) a. El John va estar a punt de receptar-li un medicament al qual el Harry era al·lèrgic i per culpa del qual podria haver mort. Al final va decidir que millor que no seguís cap medicació.

b. El John gairebé va atropellar el vianant que creuava el pas zebra.

Finalment, en la tercera interpretació possible l'adverbi *almost* pren abast exclusivament sobre el resultat: Harry ha quedat ferit o afectat per l'acció, però no ha mort.

³ Vegeu l'apartat següent.

⁴ Vegeu a l'apartat 2.1.2.3 l'anàlisi de l'expressió adverbial *de nou*, que també s'ha utilitzat per argumentar en favor d'una anàlisi biesdevenimental o, si més no, per a l'existència d'els predicats abstractes CAUSE i BECOME.

(16a) i (16b) demostrarien que és possible dissociar l'acció realitzada per l'agent del resultat que s'obté. Per tant, podem considerar que l'argument extern realitza una acció que pot determinar o no que es produeixi el canvi d'estat de l'entitat representada pel tema.

El segon argument té a veure amb l'anàlisi interpretativa que fa Lakoff (1965, 1970) de les causatives lèxiques i perifràstiques. Lakoff defensa que la causativa lèxica i la causativa perifràstica tenen cada una dues interpretacions, i aquestes interpretacions són les mateixes: una de causació directa i una altra de causació indirecta.

- (17) a. John opened the door.
b. John caused the door to open.

En la interpretació de causació directa, la porta s'obre per l'acció física sobre aquesta de l'agent, i en la interpretació de causació indirecta, l'agent realitza alguna operació que fa possible que la porta s'obri. És discutible que l'anglès admeti aquestes dues interpretacions. És cert que en la interpretació de causació indirecta de la construcció causativa perifràstica, l'acció que realitza l'agent i el procés que experimenta el tema queden desglossats. Tenint en compte que Lakoff atribueix aquesta lectura també a la causativa lèxica, aleshores també podem suposar que en aquesta construcció l'acció que realitza l'agent i el canvi que experimenta el tema poden correspondre a esdeveniments diferents. Aquesta és l'assumpció que en realitat fan els proponents de l'anàlisi esdevenimental de la causació.

La tercera prova en favor de l'anàlisi esdevenimental es basa en el comportament dels arguments externs associats al tret efectiu de Cruse (1973). Aquestes entitats no tenen capacitat motora *per se*. La capacitat motora és adquirida. Per tant, la causa de l'efecte que produeixen no són elles mateixes. Talmy (1976) argumenta que l'energia que adquireixen és fruit d'un esdeveniment independent de l'esdeveniment en què participa l'entitat transformada o tema. Talmy analitza l'oració de (18), molt similar a les considerades per Cruse:

- (18) A ball broke the window.

(Talmy (1976), p. 53 [35])

Talmy considera que (18) es deriva d'una oració del tipus de (19a) o (19b):

- (19) a. The window broke as a result of a ball sailing into it.
b. A ball broke the window in/by sailing into it.

(Talmy (1976), p. 55 [42], p. 54 [37])

Així mateix, Talmy observa que quan l'entitat *the ball* en comptes de realitzar-se com a subjecte es realitza com a adjunt causal, l'oració resulta agramatical, a diferència del que passa si l'adjunt causal és una força de la naturalesa dotada d'energia pròpia:

- (20) a. *The window broke as the result of a ball.
b. *The window's breaking resulted from a ball.

(Talmy (1976), p. 53 [34, 32])

Talmy argumenta que *the ball* a (18) representa en realitat un esdeveniment, i és aquest esdeveniment el que causa o provoca que el vidre es trenqui. La causa no és la pilota sola, sinó l'esdeveniment en què participa la pilota. La pilota representa tot l'esdeveniment gràcies a un procés que Talmy anomena de *conflació*. Mitjançant aquest procés una entitat pot representar tota una oració. Talmy, però, no és gens explícit en les característiques sintàctiques d'aquest procés. Simplement assumeix que aquest fenomen és possible des del punt de vista sintàctic sense donar-ne detalls tècnics.

Les oracions de (20) no són gramaticals perquè aquesta operació de conflació només és possible en la posició de subjecte, quan l'esdeveniment és un argument del verb abstracte CAUSAR. En canvi, sí que són admissibles noms que denotin forces de la naturalesa com ara el vent o la pluja, atès que aquests noms expressen per ells mateixos una força. Talmy considera que aquests noms representen lèxicament un esdeveniment. Per aquest motiu poden realitzar-se com a adjunts causals. Per a Fillmore aquestes entitats constitueixen instruments. Talmy desestima aquesta possibilitat ja que per a ell no representen instruments sinó esdeveniments complets.⁵

- (21) a. The wind broke the window.
b. The window cracked {from the wind/the rain (fall)/a fire}.

(Talmy (1976), p. 54 [nota 10], p. 54 [38])

Així mateix, l'oració de (21b) és parafrasejable per (22):

- (22) The window cracked {from the air blowing on THE FIGURE/from the rain (water) falling on THE FIGURE/from flames acting on THE FIGURE}.

(Talmy (1976), p. 54 [39])

Atès que una entitat pot adquirir capacitat efectiva en la mesura que encarna un esdeveniment en què participa, aleshores qualsevol entitat que actua causativament es pot considerar que adquireix la capacitat causativa pel fet de participar en un esdeveniment segregable de l'esdeveniment en què participa l'entitat que experimenta el canvi.⁶

La quarta prova que s'utilitza en favor de l'anàlisi esdevenimental es basa en el fet que moltes oracions causatives poden expressar una situació fortuïta. Per exemple,

⁵ A (21) *break* i *crack* són intercanviables. Talmy no dona l'exemple de (21a) amb el verb *crack*, ni l'exemple de (21b) amb el verb *break*.

⁶ Talmy considera que quan la causa és una força natural, aleshores s'ha d'interpretar que aquesta força natural representa, mitjançant un procés de conflació, un esdeveniment. Per a Talmy, aquesta explicació permet resoldre el problema que plantegen les forces naturals al model de Fillmore (1968, 1971):

The question raised by Fillmore as to whether a force is to be classed as an agent or as an instrument is answered in this study: as neither, but rather as an event. Thus, e.g., *The wind broke the window*, is interpreted as coming from a structure *The air's blowing on it broke the window*, an instance of 'event-causation', as discussed in Section 3.

(Talmy (1976), p. 54, nota 10)

una persona pot trencar un got, però ho pot fer de manera accidental, sense intenció de trencar-lo. És evident que ha realitzat una acció, ja que o bé ha impactat directament sobre el got, ha fet que algun objecte impactés sobre el got o l'ha tombat i aquest ha impactat sobre una superfície i com a resultat s'ha trencat.

(23) El Jordi va trencar el got sense voler.

Aparentment, l'acció de la causa no necessàriament està relacionada amb el resultat. Si això és així, podem dir que l'acció realitzada per l'agent i el procés de canvi experimentat pel tema estan dissociats.

2.1.2.2. Problemes per a l'anàlisi biesdevenimental

L'anàlisi biesdevenimental resulta problemàtica per explicar els casos en què la causa és un efectuator que actua iterativament o seqüencialment, ja sigui un agent o una força natural (una força natural pot actuar iterativament, però no seqüencialment).

(24) El Joan va tallar la carn amb el ganivet.

En aquest cas, l'acció que realitza l'efectuador resulta simultània al canvi que experimenta l'entitat tema. Els dos subesdeveniments es produeixen simultàniament, fins al punt que no resulta clar quin sentit té diferenciar-los en subesdeveniments independents. Més aviat sembla que es tracta del mateix esdeveniment. Podríem fer servir el símil de la moneda. Les monedes tenen dues cares, i cada cara és inseparable de l'altra. El subesdeveniment en què intervé el Jordi és indissociable del subesdeveniment en què intervé la carn. Els dos subesdeveniments avancen l'un de la mà de l'altre.

Un altre fet que sembla anar en contra d'aquesta anàlisi és la semblança, des del punt de vista esdevenimental, que tenen les situacions denotades amb els verbs *colpejar* i *trencar*. Els verbs *colpejar* i *trencar* pertanyen a classes verbals diferents. *Trencar* és un verb de canvi d'estat mentre que *colpejar* és un verb d'impacte.

(25) a. El Joan va trencar el vidre amb un martell.

b. El Joan va colpejar el vidre amb un martell.

Les oracions de (25) tenen propietats temàtiques diferents. A (25a), l'argument intern és un tema associat a una escala de canvi, mentre que a (25b) l'argument intern és un tema locatiu.⁷

Tot i pertànyer a classes verbals amb propietats temàtiques i sintàctiques diferents, hi ha una relació d'implicació semàntica entre els dos verbs. De fet, una conseqüència natural de (25b) és que el vidre es trenqui. Així mateix, per trencar un vidre amb un martell cal que el martell colpegi el vidre, ja sigui sota l'acció directa de l'agent o bé després de ser llançat per l'agent i impactar sobre el vidre. Perquè un vidre es trenqui cal que aquest rebi primer un impacte, però no perquè un vidre rebi un impacte necessàriament s'ha de trencar. La característica fonamental del verb

⁷ Fillmore (1970) tracta l'objecte de *colpejar* com un lloc (*place*). Vegeu Masullo (1999) per a un tractament derivacional, basat en el model de Hale i Keyser, del tema locatiu dels verbs de contacte.

trencar, i en general també dels verbs *obrir* i *tancar*, és que són verbs que requereixen un contacte, i és aquest contacte la causa del canvi.

Malgrat les diferències observades, el comportament de l'argument extern sembla en els dos casos idèntic. L'únic que varia és el resultat obtingut. Si nosaltres estem presenciant la situació en què el Jordi pica amb un martell contra un vidre, tant si el vidre es trenca com si no es trenca, l'activitat del Jordi no variarà. Sí que variarà la forma de participar del vidre en la situació. En un cas canviarà el seu estat mentre que en l'altre no.

Tot i que la forma de participar en l'esdeveniment de l'argument extern no varia, els proponents de l'anàlisi biesdevenimental defensen que aquesta anàlisi només és aplicable en el cas de (25a), però no en el cas de (25b). Atès que el comportament de l'argument extern és idèntic, el lògic és proposar la mateixa anàlisi en tots dos casos. Tractar esdevenimentalment de manera diferent els verbs de canvi d'estat i els verbs de contacte per impacte resulta estrany.

2.1.2.3. El comportament de l'expressió adverbial de nou

Una prova que s'ha utilitzat per defensar la descomposició predicativa dels verbs causatius lèxics és el comportament de l'adverbi *again* 'de nou'. Morgan (1969) i McCawley (1971) mostren que aquest adverbi pot tenir una doble interpretació en determinats contextos, la lectura repetitiva i la lectura restitutiva. En la lectura repetitiva, interpretem que s'ha repetit el mateix esdeveniment amb anterioritat; en canvi, en la lectura restitutiva entenem que l'esdeveniment denotat ha servit per tornar a un estat anterior, expressat per l'adjectiu que actua de base del verb. McCawley dona aquest exemple (accents en l'original):

(26) The door opened, and then I closed it again.

(McCawley (1971), p. 24 [8a])

En aquest exemple, l'adverbi *again* no indica la repetició de l'acció d'obrir la porta, sinó el retorn a un estat pressuposat, l'estat en què la porta es trobava tancada. En paraules de McCawley:

Again in [(26)] does not modify the whole clause *I closed it* but rather the clause *It is closed* which would be posited in an analysis of the transitive verb *close* as the causative of the stative adjective *closed*. [(26)] presupposes that the door was once closed but does not presuppose that I or anyone else had ever closed it before.

(McCawley (1971), p. 24)

Ara bé, si situem l'adverbi a l'inici de l'oració, només és possible la interpretació repetitiva.

(27) Again I closed the door.

(McCawley (1971), p. 26 [13])

McCawley observa que aquesta interpretació restitutiva únicament és possible si el verb és causatiu. Si no ho és, com en l'exemple següent, la interpretació restitutiva no és possible (accents en l'original):

(28) *The door opened, and then I kicked it again.

(McCawley (1971), p. 24 [8b])

El motiu és que el verb *kick* 'clavar una puntada de peu' no és causatiu i no pressuposa cap estat anterior. McCawley ho expressa així:

By contrast, *kick* is not open to an analysis as a causative of anything, and the clause *I kicked the door again* only allows an interpretation which presupposes that I had kicked the door before; [(28)] is odd because *again* is not in a context which would provide grounds for that presupposition. [The sentence *I closed the door temporarily*] confirms the analysis of transitive *close* as a causative of the stative adjective *closed*: what [the sentence *I closed the door temporarily*] asserts to be temporary is the door's being closed, not my action in closing it.

(McCawley (1971), p. 24)

La lectura restitutiva també s'obté mitjançant el prefix *re-*. Dowty (1979) dona aquest exemple, on és evident que el satèl·lit passa de l'espai exterior a l'atmosfera per primera vegada (i probablement per última):

(29) The satellite reentered the earth's atmosphere at 3:47 p.m.

(Dowty (1979), p. 256 [41])

El DIEC defineix el verb *comprar* no en termes de repetició sinó en termes de restitució:

(30) Algú, comprar (allò que havia venut).

(DIEC: *recomprar*)

El fet que no s'hagi realitzat mai una acció no impedeix utilitzar l'adverbi *de nou*. Imaginem un nadó acabat de néixer. La lectura restitutiva de (31) és possible, però no la repetitiva, ja que el nadó no havia estat despullat amb anterioritat:

(31) Acabat de néixer, la infermera va vestir el nadó, i uns minuts més tard el va despullar de nou.

Von Stechow (1996) observa que en alemany la posició en què es realitza l'adverbi *wieder* 'de nou' és determinant per a la seva interpretació: si se situa immediatament a l'esquerra del verb lèxic com a (32a), són possibles la lectura repetitiva i la lectura restitutiva, mentre que si se situa a l'esquerra de l'OD com a (32b), aleshores només és possible la lectura repetitiva:⁸

⁸ Crec que en català la lectura restitutiva s'obté quan l'expressió adverbial segueix immediatament l'OD, com a (ib):

- (i) a. El Joan va obrir de nou la porta.
- b. El Joan va obrir la porta de nou.
- c. El Joan de nou va obrir la porta.

És possible que (ia) també admeti aquesta interpretació. (ic), en canvi, sembla que només admet la lectura repetitiva.

- (32) a. Ali Baba Sesam wieder öffnete. (repetitiu/restitutiú)
 Alí Babà Sèsam de.nou va.obrir
 'Alí Babà va obrir Sèsam de nou.'
- b. Ali Baba wieder Sesam öffnete. (repetitiu)
 Alí Babà de.nou Sèsam va.obrir
 'Alí Babà va obrir Sèsam de nou.'

(von Stechow (1996), p. 87-88 [1.1a-b])

Von Stechow proposa que la interpretació d'aquest adverbí depèn de la posició estructural que ocupa. Si s'adjunta a SV, la lectura que obtenim és la restitutiva, mentre que si s'adjunta a Veu, aleshores la interpretació que obtenim és la repetitiva.⁹ Podem esquematitzar aquestes lectures de la manera següent:

(33) [wieder_{REPETITIU} [SV_{Veu} Ali Baba [SV wieder_{RESTITUTIU} [SV Sesam öffnete]]]]

Una oració com la de (32a) és ambigua perquè pot representar l'estructura en què l'adverbí *wieder* té abast sobre Veu, i l'argument extern s'ha desplaçat a l'especificador de Temps per rebre cas nominatiu.

Com observa von Stechow, la construcció incoativa també admet les dues lectures:

- (34) a. Die Tür wieder aufging. (repetitiu/restitutiú)
 la porta de.nou va.obrir
 'La porta es va obrir de nou.'
- b. Wieder die Tür aufging. (repetitiu)
 de.nou la porta va.obrir
 'La porta es va obrir de nou.'

(von Stechow (1996), p. 89 [1.3a-b])

Von Stechow proposa que cada interpretació correspon a una posició estructural de *wieder* diferent. En la lectura restitutiva, *wieder* es troba sota el domini de BECOME, mentre que en la lectura repetitiva *wieder* té abast sobre BECOME. Concretament, von Stechow sosté que en les construccions incoatives de (34) no es genera Veu, i que aquestes construccions contenen el predicat abstracte BECOME:

- (35) a. Unaccusative verbs do not project Voice (they are voiceless).
 b. Unaccusative verbs have the semantic structure BECOME + stative.

(von Stechow (1996), p. 108 [5.12])

Schäfer (2008) utilitza el comportament de l'adverbí *again* per donar suport a l'estructura sintàctica que proposa tant per a l'alternant causatiu com per a l'alternant incoatiu. Igual que von Stechow per a l'alemany, considera que la lectura restitutiva tant s'obté en la variant causativa com en la variant incoativa. Per a Schäfer, tant (36a) com (36b) tenen totes dues lectures, la repetitiva i la restitutiva:

⁹ Von Stechow considera, seguint Kratzer (1996), que l'argument extern és introduït per Veu.

- (36) a. He opens the door again.
 b. The door opens again.

(Schäfer (2008), p. 134 [58a, 57a])

Schäfer considera que tant en la construcció causativa (37) com en la construcció incoativa (38) es requereixen dos predicats, un predicat esdevenimental CAUSE i un predicat estatiu:

- (37) a. John opens the door
 b. [John [Voice [CAUSE [the door OPEN]]]]

(Schäfer (2008), p. 139 [71])

- (38) a. The door opens
 b. [CAUSE [the door OPEN]]

(Schäfer (2008), p. 139 [70])

Per a Schäfer, doncs, l'ambigüitat d'*again* es pot explicar estructuralment: si es genera per sota de CAUSE, tindrà una lectura restitutiva, mentre que si es genera per sobre de CAUSE, tindrà una lectura repetitiva.

Schäfer explícitament rebutja l'anàlisi d'*open* en què s'inclou el predicat BECOME, tant per a la forma incoativa (39), com per a la forma causativa (40). Schäfer mostra la següent caracterització del verb *open*, tant en la forma incoativa com en la forma causativa, utilitzant els predicats abstractes CAUSE, BECOME i STATE:

- (39) The door opened again.
 i. The opening event (and also the resultant state) is repeated:
 The door again became open
 [again [... BECOME [... [[... STATE ...]]]]
 ii. Only the resultant state is repeated:
 The door returned to a state of openness
 [... BECOME ... [again [... STATE ...]]]
 (40) John opened the door again.
 i. The agent's action (and also the opening event and the resultant state) is repeated:
 John did something again and as a result the door opened.
 [again [... CAUSE ... [... BECOME ... [... STATE ...]]]]
 ii. The opening event (and the resultant state) is repeated:
 John did something and as a result the door opened again.
 [... CAUSE ... [again [... BECOME ... [... STATE ...]]]]

iii. Only the resultant state is repeated:

John did something and as a result the door returned to its previous state of being open.

[... CAUSE ... [... BECOME ... [again [... STATE ...]]]]

(Schäfer (2008), p. 136 [63-64])

Schäfer conclou que aquesta caracterització no és adequada ja que la lectura de (40ii) no és accessible. Si la descomposició predicativa de la variant causativa d'*open* fos realment la indicada a (40), l'adverbi *again* tindria tres punts de realització i no dos, i en conseqüència tindria tres interpretacions possibles, tal com s'il·lustra: (40i), on *again* té abast sobre CAUSE, mostra la lectura repetitiva, (40iii), on *again* té abast sobre STATE, mostra la lectura restitutiva, i (40ii), on *again* té abast sobre BECOME, mostra aquesta tercera lectura que podríem anomenar *intermèdia*. En aquesta lectura, es pressuposa que s'ha produït un esdeveniment sense causa (incoatiu), i una persona ha repetit aquest esdeveniment.¹⁰ Aquesta lectura intermèdia també és rebutjada per von Stechow (1996).

Alexiadou et al. (2015, p. 25) modifiquen l'anàlisi de Schäfer (2008) significativament. Concretament, accepten l'anàlisi il·lustrada per (39) i (40), i en conseqüència accepten aquesta tercera lectura intermèdia. Així mateix, distingeixen aquesta lectura d'una quarta lectura possible en què es produeix un canvi d'agent, com a (41d):¹¹

- (41) a. The bottle is without a cork.
b. John corks the bottle.
c. Mary uncorks the bottle.
d. Tom corks the bottle again.

(Alexiadou et al. (2015), p. 27, nota 5 [ia-d])

Així doncs, per a Alexiadou et al. (2015) el comportament de l'adverbi *again* permetria mostrar que una construcció causativa conté fins a tres nuclis predicatius: dos d'esdevenimentals i un d'estatiu.

No hi ha consens en la bibliografia en la forma d'interpretar aquestes dades. Per exemple, Horvath i Siloni (2011) consideren que aquesta ambigüitat no permet defensar una anàlisi biesdevenimental. L'argument que donen és que la lectura restitutiva no s'obté amb tots els verbs causatius. Per a aquestes autores, el verb *clean* només admet la lectura repetitiva, no la restitutiva:

- (42) John cleaned the jacket again.

(Horvath i Siloni (2011), p. 695 [65])

¹⁰ En principi, aquesta lectura seria possible únicament amb verbs alternants. Amb el predicat "*obrir l'establiment*" no la podríem tenir.

¹¹ Aquesta lectura seria en realitat una lectura repetitiva.

En un context en què la jaqueta no havia estat mai rentada, com l'il·lustrat amb (43), l'oració de (42) resulta pragmàticament anòmla, ja que *netejar* no admet la lectura restitutiva:

(43) John bought a new jacket in a clean state which had never been cleaned before.

(Horvath i Siloni (2011), p. 695 [66])

Podríem pensar que el motiu és que *netejar* és un verb d'activitat i no pròpiament un verb causatiu. Aquesta explicació, però, no és satisfactòria, ja que el verb *embrutar* té un comportament similar, i aquest verb no es pot considerar d'activitat. (44) té únicament la lectura incoativa:

(44) La mare li va netejar els pantalons i el noi els va embrutar de nou.

Hem vist que per lectura restitutiva s'entén aquella en què el que es pressuposa no és que es repeteix l'acció pròpiament, sinó que es recupera l'estat en què es trobava anteriorment l'entitat abans que es produís l'acció denotada. Aquesta lectura restitutiva queda clara en l'exemple següent:

(45) El Joan va tancar la porta sigilosament i la Maria la va obrir de nou.

Aquest exemple està basat en aquest altre, de Fabricius-Hansen (2001):

(46) Hans schloss langsam die Tür. Sie wurde jedoch sofort wieder geöffnet.

Hans lentament va tancar la porta. Ella va ser malgrat tot ràpidament de nou oberta

'El Hans va tancar la porta lentament. Però va ser oberta de nou ràpidament.'

(Fabricius-Hansen (2001), p. 101 [1b])

Fabricius-Hansen expressa així la lectura restitutiva de (46):

We infer that the door in question stayed closed during the whole (short) period of time lying between the closing event described in the first sentence and the opening event of the second sentence so that the latter restores a state that must have held at the onset of the former, viz., the door being open.

(Fabricius-Hansen (2001), p. 101 [1b])

Segons Fabricius-Hansen, el que fa l'adverbi *wieder* en la lectura restitutiva és desfer un canvi i recuperar l'estat existent abans d'aquest canvi. En aquest sentit, Fabricius-Hansen reproduïx aquesta reflexió de Kamp i Rossdeutscher (1994b):

The central conception conveyed by restitutive *wieder* is that the process which is implicitly or explicitly asserted by the sentence in which it occurs was preceded by an opposite process whose effects the later process undoes, thereby restoring the state of affairs which obtained when the first process began.

(Kamp i Rossdeutscher (1994b), p. 195)

Crec que aquesta explicació no és suficient. Hem vist que els verbs *netejar* i *embrutar* no admetien la lectura restitutiva. Tampoc l'admeten la parella de verbs *reparar* i *avariar*. L'oració següent només admet la lectura repetitiva:

(47) El cotxe es va avariar i el mecànic el va reparar de nou.

Si pragmàticament anul·lem la lectura repetitiva, l'oració es torna molt estranya (el símbol # indica que la lectura restitutiva no és accessible):

(48) #El cotxe acabat d'estrenar es va avariar i el mecànic el va reparar de nou.

Proposaré que perquè la lectura restitutiva sigui possible, tant l'estat que es desfà com l'estat a què s'arriba amb l'acció denotada han de ser *rellevants* de manera equivalent. La parella *obrir-tancar* faciliten la lectura restitutiva, ja que tant l'estat d'obert com de tancat són rellevants de manera equivalent. Una altra parella de verbs que faciliten la lectura restitutiva són *escalfar* i *refredar*.

(49) La sopa s'havia refredat i el Ramon la va escalfar de nou.

El mateix tenim amb *pentinar* i *esbullar*.

(50) El vent li va esbullar els cabells i el Joan es va pentinar de nou.

A (50), la funció de pentinar-se és restituir l'estat en què es trobaven els cabells abans de ser castigats pel vent.

Hem vist que els verbs *netejar* i *embrutar* no admetien la lectura restitutiva. Ni tampoc la parella de verbs *avariar* i *reparar*. El motiu és, en la meua opinió, que els estats de net i brut no són igual de rellevants. I el mateix podem dir dels estats espatllat i en funcionament. A nosaltres ens pot interessar que la porta estigui oberta o tancada, ens pot interessar que un plat sigui fred o calent; en canvi, no ens interessa de la mateixa manera que una camisa sigui neta o sigui bruta (ens interessa que sigui neta), igual que no ens interessa de la mateixa manera que un cotxe estigui avariament o en funcionament (ens interessa que estigui en funcionament).

Fabricius-Hansen aporta un altre exemple, en aquest cas basat en el verb *verkaufen* 'vendre':

(51) Arnim hat das Haus in Tessin wieder verkauft.

Arnim ha la casa a Tessin de nou venut

'L'Arnim s'ha venut la casa de Tessin de nou.'

(Fabricius-Hansen (2001), p. 106 [7])

Segons Fabricius-Hansen, aquí tenim també una lectura restitutiva. L'estat que es resitueix és el que tenia abans de comprar la casa, un estat que podem definir com de no possessió.

Podem considerar que tant la possessió com la no possessió són igual de rellevants. Això explicaria que en les oracions següents sigui accessible la lectura restitutiva:

(52) a. La Caixa va comprar Casaramona i vint anys després la va vendre de nou.

b. El bisbat de Barcelona va vendre la Sagrada Família i anys més tard la va comprar de nou.

No sempre l'ús restituti de *de nou* implica la restitució d'un estat. Von Stechow (1996) analitza aquest contrast:

- (53) a. das Barometer WIEDER fiel (repetició)
el baròmetre de.nou va.caure
'El baròmetre va caure de nou.'
- b. das Barometer wieder FIEL (restitució?)

(von Stechow (1996), p. 90 [1.6a–b])

Segons Fabricius-Hansen, l'adverbi *wieder* admet també una lectura contradireccional (*counterdirectional*). Això és el que sembla que passa amb verbs de moviment. Vegem un exemple en català:

- (54) El cotxe va pujar al port i va baixar de nou.

En conclusió, no sembla que la interpretació restitutiva (i contradireccional) de l'adverbi *de nou* es pugui explicar únicament en termes estructurals. Si fos així, esperaríem que aquesta lectura restitutiva fos accessible de manera sistemàtica amb tots els verbs causatius. Però com hem vist, aquest no és el cas. En conseqüència, aquest adverbi no sembla que serveixi de test per argumentar en favor d'una anàlisi biesdevenimental dels verbs causatius lèxics.

Podem concloure que la interpretació d'aquesta expressió adverbial pot ser ambigua, quan s'insereix adjuntada al SV, entre la lectura repetitiva i la lectura restitutiva en aquells verbs o predicats que admetin la lectura restitutiva. No és així quan s'adjunta a S_{Ve}u o a S_{Temp}s; en aquest cas, l'única lectura possible és la repetitiva. El fet que existeixi ambigüitat no resulta problemàtic si assumim que no necessàriament l'estructura sintàctica ha de reflectir l'estructura esdevenimental. Aquí assumiré, seguint autors com ara Wood i Marantz (2017), que l'estructura esdevenimental es deriva de l'estructura sintàctica, i no a l'inrevés. No ha d'estranyar, doncs, que es puguin produir ambigüitats de caràcter esdevenimental, com el que planteja l'expressió adverbial *de nou*.

2.1.2.4. Recapitulació

Hem vist que les proves en favor de considerar que l'argument extern de les oracions causatives encarna en realitat un esdeveniment són poderoses. Tanmateix, hi ha hagut veus contràries a aquest punt de vista, com les de Reinhart (2000) o les de Neeleman i van de Koot (2012). Aquí assumiré que, si més no sintàcticament, no és necessari efectuar el desglossament esdevenimental.

2.1.3. El model de trets

Un problema que planteja l'argument extern és l'enorme variabilitat semàntica que pot presentar. Una de les maneres de resoldre aquest problema és identificar trets que siguin comuns a totes les diferents manifestacions que pot prendre aquest argument. Un dels primers treballs que explora aquest camí és el de Cruse (1973). Cruse identifica fins a quatre trets que pot caracteritzar l'argument extern. El treball de Cruse és bàsicament semàntic. Un segon treball, el de Dowty (1993), no solament busca determinar quins trets comparteixen les entitats que es realitzen com a argument extern, sinó que, igual que Fillmore, proposa una regla de

realització de subjecte.¹² És el model dels protopapers. Analitzaré en primer lloc la proposta de Cruse i a continuació discutiré el model dels protopapers de Dowty.

2.1.3.1. Cruse (1973): La descomposició en trets del paper d'agent

Cruse (1973) analitza de manera casuística les propietats temàtiques que pot tenir l'argument agent, on *agent* és interpretat d'una manera àmplia com a argument extern, i conclou que un argument és agent si presenta un o més d'un dels següents quatre trets: volitiu, efectiu, iniciatiu i agentiu. En conseqüència, un argument s'interpretarà com a agent si té com a mínim un d'aquests trets. Cruse defineix aquests trets de la manera següent:

- El tret volitiu (*volitive*). Es manifesta quan l'acció o el procés es duu a terme com a resultat d'un acte de voluntat.
- El tret efectiu (*effective*). El mostren aquelles entitats que realitzen una força, no en virtut de la seva capacitat interna, sinó en virtut de la seva posició o del seu moviment.
- El tret iniciatiu (*initiative*). És el tret que mostren les entitats (persones) que inicien una acció o procés mitjançant una ordre.
- El tret agentiu (*agentive*). Es manifesta quan una entitat realitza una acció utilitzant la seva pròpia energia.

Per determinar si un argument pot ser considerat agent, Cruse proposa el test *fer* (*do-test*). Si una construcció del tipus SN_A SV és hipònima de la construcció SN_A *fer alguna cosa*, aleshores es pot considerar que l'argument denotat per SN_A té propietats d'agent. Considerem les dues oracions de (55), una causativa i l'altra incoativa.

- (55) a. El Jordi va trencar el got.
b. El got es va trencar.

Només l'oració de (55a) es pot considerar hipònima de la construcció SN *fer alguna cosa*. Així, l'oració de (56a) és hiperònima de (55a), com mostra (56b), mentre que la de (57a) no és hiperònima de (55b), tal com mostra l'agramaticalitat de (57b):

- (56) a. El Jordi va fer alguna cosa.
b. El que va fer el Jordi va ser trencar el got.
- (57) a. El got va fer alguna cosa.
b. *El que va fer el got va ser trencar-se.

El que en realitat permet fer aquest test és determinar si l'argument SN_A és extern o intern. Els arguments externs, amb independència de la seva interpretació, admeten el test, mentre que els arguments interns no l'admeten.¹³ En conseqüència, aquest

¹² Dowty proposa, a més de la regla de realització de subjecte, una regla de realització d'OD i una regla de realització d'OI.

¹³ Aquest test no dona sempre resultats inequívocs. Els verbs de causació interna que expressen un canvi o procés d'un ésser viu semblen acceptar aquest test per bé que marginalment:

test permet segregar el paper de tema, un paper que típicament no presenta propietats d'agent.

Cruse utilitza aquest test per identificar les propietats de l'argument agent. Cruse mostra que les propietats temàtiques de l'agent poden variar en funció de la naturalesa del verb i de la naturalesa física de l'entitat que actua com a agent. Com ja he avançat, Cruse arriba a la conclusió que un argument pot ser considerat agent si presenta com a mínim un dels trets assenyalats: volitiu, efectiu, iniciatiu i agentiu. A continuació analitzo cada un d'aquests trets.

Segons Cruse, el tret volitiu és present quan s'afirma, o s'implica, un acte de la voluntat. Per exemple, *cridar* expressaria una situació en què el participant està associat el tret de volició:

(58) El Joan va cridar.

El tret volitiu és en alguns casos opcional. Per exemple, en el cas d'*esternudar*, el subjecte pot ser opcionalment volitiu, d'acord amb el context:

- (59) a. El Joan va esternudar mentre dormia.
b. El Joan va esternudar per indicació del metge.

Així mateix, verbs que no són volitius poden incorporar aquest tret. Un d'aquests verbs seria *morir*. L'acte de morir no està controlat per la voluntat. Tanmateix, el subjecte de *morir* es pot dotar del tret volitiu, tal com mostra aquest exemple de Cruse:

(60) Christ died in order to save us from our sins.

(Cruse (1973), p. 17 [23])

Sembla que la inclusió d'una clàusula final el que fa és canviar el sentit del verb *morir*, i convertir-lo en sinònim de *sacrificar-se*. Vegem un altre exemple similar al de (61), aquest cas amb el verb *caure*.

(61) La Maria va caure per cridar l'atenció.

-
- (i) a. Els cirerers han florit.
b. ??El que han fet els cirerers ha estat florir.
c. ??Els cirerers han fet alguna cosa.
- (ii) a. El Jordi ha crescut.
b. ??El que ha fet el Jordi ha estat créixer.
c. ??El Jordi ha fet alguna cosa.

Probablement el que aquí tenim és una certa agentivització de l'argument intern, possibilitada pel fet de ser +Animat.

Així mateix, l'argument tema dels verbs de moviment direccional també admet aquest test, tot i que en la bibliografia és considerat majoritàriament com un argument tema intern:

- (ii) a. El Jordi ha anat al metge.
b. El que ha fet el Jordi és anar al metge.
c. El Jordi ha fet alguna cosa.

A (61), l'acció realitzada per la Maria és voluntària, en contra del significat de *caure*, que expressa una acció involuntària. Interpretem *caure* en el sentit de "tirar-se a terra". Fins i tot verbs estatus admeten el tret volitiu del subjecte:

(62) El Jordi té un cotxe descapotable per impressionar les amistats.

En aquest cas, el verb *tenir* s'utilitza amb el sentit de *mantenir* o *adquirir*.

Hem vist que la volició permet legitimar una clàusula de finalitat. L'exemple següent de Williams (1985) mostra que aquest tret es pot introduir en la interpretació sense que s'associï a un argument explícit:

(63) Grass is green to promote photosynthesis.

(Williams (1985), p. 310 [38])

Williams dona aquesta explicació:

[W]e must simply suppose that there is some purposeful agent (evolution, God) under whose control is the circumstance 'grass is green'. This is quite different from saying that God or evolution is an Agent in the theta-theoretic sense.

(Williams (1985), p. 310 [38]):

En l'exemple següent també trobem implícit un tret volitiu:

(64) Els jugadors de bàsquet són alts [PRO per poder encistellar amb més facilitat].

En aquest cas, no podem atribuir a una entitat abstracta (evolució, Déu) el control de la clàusula final. Probablement, el que fem és imaginar una persona, o un grup de persones, responsable de la circumstància que "els jugadors de bàsquet siguin alts", a la qual li assignem el tret volitiu.

El segon tret proposat per Cruse associat a l'agentivitat és el tret *efectiu*. Una entitat està dotada del tret efectiu si exerceix una força pel moviment que realitza o per la posició que ocupa, una força que no és fruit de cap propietat interna de l'entitat. Dos exemples que Cruse aporta són:

- (65) a. These columns support the weight of the pediment.
b. The stone broke the window.

(Cruse (1973), p. 19 [50], p. 20 [57])

Cruse distingeix entre entitat efectiva i instrument. A (65b), el subjecte *the stone* es podria interpretar com a instrument. (65b) seria aleshores parafrasejable per (66):

(66) John broke the window with a stone.

(Cruse (1973), p. 20 [58])

Ara bé, Cruse defensa que és possible trobar contextos en què el subjecte *the stone* no s'interpretaria com a instrument:

(67) As a result of the explosion, a stone flew across the road and broke the window.

(Cruse (1973), p. 20 [60])

El tercer tret relacionat amb l'agentivitat que considera Cruse és el tret *iniciatiu*. Una entitat s'associa al tret iniciatiu quan és l'iniciador o instigador d'una acció mitjançant l'emissió d'una ordre. Cruse dona els següents exemples:

- (68) a. The warder marched the prisoners across the yard.
b. John galloped the horse around the field.

(Cruse (1973), p. 20 [62-63])

Aquest tret sembla correspondre a l'argument extern dels verbs inergatius causativitzats lèxicament, un fenomen que es dona amb alguns verbs en anglès però no en català ni en castellà. En efecte, en les formes catalanes corresponents a (68a) i (68b) cal recórrer obligatòriament a la causativització sintàctica:

- (69) a. El guardià va fer marxar els presoners pel pati.
b. El Joan va fer anar el cavall al galop per tot el camp.

Tot i que Cruse no ho esmenta, aquest tret correspondria per analogia al de l'argument causador de la construcció causativa.

El quart tret que analitza Cruse és el tret *agentiu*. Aquest tret indica que l'entitat que realitza l'acció ho fa utilitzant la seva pròpia energia. Vegem-ne dos exemples:

- (70) a. John smashed the window with a stone.
b. The machine crushed the bottle when we switched it on.

(Cruse (1973), p. 22 [86b, 85b])

Per a Cruse, hi ha una clara diferència entre el tret efectiu i el tret agentiu. El tret efectiu implica que la força que s'exerceix no és fruit de la pròpia energia, sinó que és proporcionada externament a l'entitat, ja sigui per la posició que ocupa o pel moviment que descriu.

[The feature effective] is present in a sentence which refers to something which exerts a force (literally or metaphorically), not by virtue of an internal energy source, but because of its position, motion, etc.

(Cruse (1973), p. 19)

Així, en les situacions següents, paral·leles a les de (70), l'argument subjecte es comporta com a efectiu i no com a agentiu:

- (71) a. John smashed the window when he fell against it.
b. The machine crushed the bottle when it fell on it.

(Cruse (1973), p. 22 [86a, 85a])

Segons Cruse, un argument es comporta com a agent quan s'associa com a mínim a un dels quatre trets esmentats. Aquests trets presenten una combinatòria complexa. Comencem pel tret volitiu. Aquest tret s'associa obligatòriament amb el tret iniciatiu. De fet, és un tret intrínsec del tret iniciatiu, ja que una ordre únicament és possible donar-la com a resultat d'un acte de la pròpia voluntat.

El tret volitiu es pot combinar amb el tret agentiu. Les oracions següents es distingeixen per la presència versus absència del tret volitiu. En tots dos casos, els arguments externs són agentius en el sentit de Cruse, ja que actuen moguts per la pròpia energia, però només l'argument extern de (72a) és volitiu:

- (72) a. El Jordi va obrir la porta amb la clau.
b. El vent va obrir la porta.

El tret volitiu, en canvi, no es pot associar al tret efectiu. Si a una entitat li atribuïm el tret efectiu, aleshores no pot actuar volitivament.

Un argument pot tenir un comportament ambigu, entre efectiu i agentiu:

- (73) a. John smashed the window.
b. The machine crushed the bottle.

Només podem distingir quin comportament té mitjançant la modificació (vegeu en aquest sentit els exemples de (71a) i (71b)).

Probablement la distinció entre efectiu i agentiu només afecta els verbs que expressen un resultat per un impacte o per l'acció d'una força. Alguns d'aquests verbs són *trencar*, *destrossar*, *enfonsar* i en general els verbs que expressen destrucció.

- (74) a. La pilota ha trencat el vidre.
b. El roc que es va desprendre de la penya va destrossar la casa.
c. L'arbre caigut va enfonsar la teulada.

La pilota, el roc o l'arbre han causat un efecte no per l'energia que puguin generar sinó per una energia adquirida o induïda.

També els verbs *obrir* i *tancar*, en la mesura que admeten forces naturals com a causes, també admeten arguments externs associats al tret efectiu.

- (75) a. La pilota va rodolar amb força i en impactar amb la porta la va obrir.
b. L'armari en tombar-se va tancar la porta.

Però no tots els verbs admeten una causa efectiva. N'és una mostra el verb *cremar*.

- (76) *?L'avió caigut va cremar el camp de blat.

Podem imaginar una situació en què la causa d'un incendi sigui un avió. L'avió cau en un camp de blat, s'incendia i les flames s'estenen pel camp fins a calcinar-lo. La causa última és l'avió, però tot i això no el podem situar en la posició de subjecte. Més aviat haurem de recórrer a aquesta construcció:

- (77) Les flames de l'avió caigut van cremar el camp de blat.

En aquest cas, però, no recorrem a una entitat que ha adquirit una energia per denotar l'argument extern, sinó directament a les flames que s'han generat en explotar el dipòsit de combustible de l'avió. No és l'avió sinó les flames la causa de l'incendi.

La postulació de diferents trets de naturalesa agentiva no sembla que permeti resoldre el problema de la caracterització temàtica de l'argument extern dels verbs causatius lèxics. El tret volitiu no és un tret exclusivament de l'argument extern dels verbs causatius lèxics. Com hem vist, es pot superposar a un argument tema d'un verb incoatiu, quan aquest és humà. Així mateix, l'argument tema d'alguns verbs de moviment direccional també admeten associar-se amb el tret volitiu:

(78) El Jordi va anar al metge per fer veure que es prenia seriosament els seus problemes de salut.

A més, els trets de naturalesa agentiva no formen una classe homogènia. Els trets efectiu, iniciatiu i agentiu són mútuament incompatibles. No passa el mateix amb el tret volitiu. Aquest tret és un component intrínsec del tret iniciatiu. Així mateix, el tret volitiu es pot combinar amb el tret agentiu, però no amb el tret efectiu. Una de les qüestions importants en l'estudi de l'agentivitat és el fet que un instrument es pot habilitar com a subjecte amb un verb típicament agentiu com és *tallar*.

(79) Aquest ganivet talla el formatge parmesà.

L'argument *aquest ganivet*, que actua com a argument extern, no sembla que tingui cap dels trets que postula Cruse per caracteritzar l'argument agent. Tot i això, pot actuar com a subjecte d'un verb agentiu. A més, satisfà el test *fer alguna cosa*:

(80) Aquest ganivet el que fa és tallar el formatge parmesà.

Una de les aportacions de Cruse és la possibilitat de segregar el tret volitiu del tret motor (agentiu en la terminologia de Cruse). Com argumentaré, la possibilitat de segregar aquests dos trets del paper clàssic d'agent permet explicar el comportament de l'argument extern en els verbs de canvi d'estat.

2.1.3.2. Els protopapers de Dowty (1991)

Dowty (1991) proposa un model temàtic radicalment diferent dels models temàtics estàndard per donar compte del fet que l'argument extern pot presentar una notable diversitat temàtica, tal com havia observat Cruse (1973). Dowty considera que hi ha dos grans papers temàtics, o protopapers (*proto-roles*), que determinen la realització sintàctica dels arguments: el protoagent i el protopacient. Dowty considera que no existeix pròpiament un paper temàtic d'agent o de pacient, sinó un conjunt d'implicatures agentives i un conjunt d'implicatures de pacient. Un argument pot manifestar en la seva totalitat o parcialment les implicatures d'agent o les implicatures de pacient, així com també implicatures tant d'agent com de pacient. En el cas extrem, pot representar únicament una implicatura. Quan el verb és biargumental, l'argument amb més implicatures del protopaper d'agent es realitzarà com a subjecte, mentre que l'argument amb més implicatures del protopaper de pacient es realitzarà com a OD. Les implicatures que proposa Dowty per al protopaper d'agent són:

(81) *Implicatures del protopaper d'agent*

- a. Volitional involvement in the event or state.
- b. Sentience (and/or perception).
- c. Causing an event or change of state in another participant.
- d. Movement (relative to the position of another participant)
- e. Exists independently of the event named by the verb.)

(Dowty (1991), p. 572 [27])

El concepte de competició per determinar quin argument es realitza com a subjecte i quin com a OD en termes de les implicatures no sembla convincent. En els verbs

psicològics d'acusatiu tant l'argument subjecte, interpretat com a causa, com l'argument OD, interpretat com a experimentant, tenen implicatures del protopaper d'agent. La seva realització, però, no presenta cap tipus de vacil·lació. Si un argument s'interpreta com a causa, necessàriament es realitza com a subjecte (en una oració simple). Igualment, no és possible tenir (en una oració simple) un argument OD volitiu. Aquests trets no són trets que requereixin competició.

Un segon problema és el que plantegen els arguments instruments habilitats com a subjectes, un problema que, com ja hem vist, també resulta problemàtic per al model de Cruse, per bé que d'una manera diferent. En l'oració següent, l'argument realitzat com a subjecte manifesta la implicatura agentiva de causació.

(82) La clau va obrir la porta del pis.

Tot i això, l'oració només és admissible en un context especial, aquell en què pressuposem que la clau en qüestió, per una característica intrínseca que la distingeix d'altres claus, presenta la capacitat d'obrir la porta del pis. El sistema dels protopapers no permet explicar per què una oració com la de (82) requereix d'una contextualització especial per ser interpretada, una contextualització que no requereix ni (83a) ni (83b):

- (83) a. El Ramon va obrir la porta.
b. El vent va obrir la porta.

Discuteixo el problema dels instruments subjecte a l'apartat 2.3.

2.1.4. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he estudiat els tres grans models que s'han desenvolupat per estudiar les propietats dels arguments verbals: el model temàtic, el model esdevenimental i el model de protopapers. En el model temàtic, s'assumeix que els verbs disposen d'un inventari de papers temàtics per configurar la seva estructura argumental. En principi, aquesta estructura és plana, però en general els models que s'han proposat han adoptat una jerarquia temàtica. De fet, la regla de realització de subjecte de Fillmore ja és un precursor de les jerarquies temàtiques.

Un altre enfocament per explicar la realització sintàctica dels arguments és el model esdevenimental. D'acord amb aquest model, l'estructura sintàctica reflecteix l'estructura esdevenimental. Una construcció causativa lèxica pot ser analitzada com una relació entre dos subesdeveniments, el subesdeveniment causal i el subesdeveniment resultatiu, relacionats entre ells pel predicat abstracte CAUSAR. Els papers temàtics d'agent/causa i de tema s'interpreten en funció del subesdeveniment amb què s'associen.

El tercer model que he analitzat és el dels protopapers. En aquest model, no existeixen pròpiament papers temàtics, sinó implicatures de dos grans superpapers o protopapers, el protopaper d'agent i el protopaper de tema. L'argument que té més implicatures del protopaper d'agent es realitza com a subjecte, mentre que el que té més implicatures del protopaper de pacient es realitza com a objecte.

2.2. L'EFECTUADOR COM A PAPER QUE AGRUPA L'AGENT I LA FORÇA NATURAL

2.2.0. Introducció

En aquest apartat tractaré la naturalesa temàtica de l'argument extern. Proposaré que en els verbs causatius lèxics, l'argument extern únicament rep un paper temàtic, que anomenaré efectuator, seguint la terminologia proposada per Van Valin i Wilkins (1996).

Molts models actuals mesclen el model biesdevenimental amb el model temàtic. Aquests models híbrids admeten que l'argument extern es pugui realitzar mitjançant més d'un paper temàtic. Per exemple, tal com veurem tot seguit, Levin i Rappaport Hovav (1995) proposen que l'argument extern pot ser representat per quatre papers temàtics: agent, força natural, instrument i causa esdevenimental. Com veurem a l'apartat 2.3, el paper d'instrument, quan és habilitat com a subjecte, no pot ser considerat pròpiament com un instrument. D'acord amb aquesta simplificació, serien tres els papers que podrien representar l'argument extern: agent, força natural i causa esdevenimental. Alexiadou et al. (2006) van més enllà i proposen agrupar els papers de força natural i de causa esdevenimental en un sol paper que anomenen *causador* (*causer*). En conseqüència, per a aquests autors l'argument extern dels verbs causatius lèxics pot ser realitzat per dos papers temàtics, l'agent i el causador.

Un altre corrent d'investigació proposa que l'argument extern és representat únicament per un sol paper temàtic, que aquí anomenaré *efectuador*. De fet, aquest paper temàtic té un caràcter híbrid entre el paper d'agent i el de força natural. La manera d'unificar els dos papers és suposar que el caràcter volitiu de l'agent és un tret que se superposa al d'efectuador quan l'argument és humà.

En aquest apartat analitzaré els dos models. A l'apartat 2.2.1 veurem les característiques del model que defensa l'existència de dos papers temàtics, el d'agent i el de causador, i a l'apartat 2.2.2 revisaré el model basat en un sol paper temàtic, el d'efectuador. Aquí prendré partit per aquest segon model. A l'apartat 2.2.3 presento les conclusions.

2.2.1. Model de dos papers temàtics: agent i causador

La naturalesa semàntica dels arguments que poden actuar com a argument extern en una oració amb un verb causatiu lèxic presenta una notable variació. Els principals tipus que se solen esmentar són: agent, instrument, força natural i causa esdevenimental (vegeu per exemple Levin i Rappaport Hovav (1995) o Alexiadou et al. (2006)).¹⁴

Unlike internally caused verbs, externally caused verbs by their very nature imply the existence of an "external cause" with immediate control over bringing

¹⁴ Alguns autors de vegades augmenten la llista amb tipus similars a la causa esdevenimental. Per exemple, Alexiadou et al. (2015, p. 8, nota 6) afegeixen com a possibles arguments externs fets (*facts*) i proposicions (*propositions*).

about the eventuality described by the verb: an agent, an instrument, a natural force, or a circumstance.

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 92)

Alexiadou et al. (2006, 2015) proposen fondre en un mateix paper temàtic els papers de força natural i de causa esdevenimental, un paper que anomenen *causador* (*causer*).

This implicit external argument can be modified by PPs denoting agents, instruments, causers/causing events, i.e. the three theta roles that are also licensed in the corresponding causatives.

(Alexiadou et al. (2006), p. 195)

La forma de tractar aquests papers temàtics i d'explicar la seva distribució varia sensiblement entre els autors. Descriuré quatre models que consideren que l'argument extern dels verbs causatius pot ser ocupat per diversos papers temàtics, en contra de la idea tradicional que un verb assigna un sol paper temàtic a una posició argumental. Aquests models són els de Levin i Rappaport Hovav (1995), Reinhart (2000, 2003), Folli i Harley (2005, 2007) i Alexiadou et al. (2006, 2015).

Començaré descrivint el model de Levin i Rappaport Hovav (1995). Aquestes autores assumeixen, seguint autors com Dowty (1979), que les construccions causatives lèxiques presenten, en l'estructura profunda, un esquema o patró esdevenimental (*event pattern*), on un verb abstracte CAUSE expressa una relació entre dos esdeveniments o subesdeveniments: el subesdeveniment causal i el subesdeveniment resultant o central.

(84) [Subesdeveniment causal] CAUSAR [Subesdeveniment resultant]

L'estructura esdevenimental que proposen per al verb *break* 'trençar' és la següent:

(85) break: [[X DO-SOMETHING] CAUSE [y BECOME BROKEN]]

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 94 [25])

Levin i Rappaport Hovav consideren que l'argument extern és l'argument que representa el subesdeveniment causal. Proposen classificar els verbs de causació externa en dues classes, aquells que lèxicament determinen que la posició de l'argument extern ha de ser ocupada per un agent o un instrument, i aquells que no estableixen cap restricció sobre l'argument extern i, en conseqüència, admeten un agent, un instrument, una força natural o una causa esdevenimental (una *circumstància* en la seva terminologia). El verb *cut* 'tallar' només admet com a argument extern un agent o un instrument:

The verb *cut* allows instruments or agents as subjects; however, *cut* does not allow natural force subjects.

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 103)

Aquest és el contrast que donen:

- (86) a. The baker/That knife cut the bread.
b. *The lightning cut the clothesline.

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 103 [49])

Els verbs alternants es diferencien respecte als verbs no alternants o agentius per la falta de restriccions respecte a l'argument extern:

What characterizes the class of alternating verbs is a complete lack of specification of the causing event. Thus, the fact that a wide variety of subjects are possible with the alternating verbs is just a reflection of the fact that the causing event is left completely unspecified.

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 107)

Això explicaria per què els verbs alternants accepten com a argument extern un agent, un instrument, una força natural o una causa esdevenimental.

Com hem vist, Levin i Rappaport Hovav proposen explicar la distribució de l'argument extern en els verbs causatius lèxics en termes de les propietats dels verbs. Certs verbs expressen una restricció sobre la naturalesa temàtica de l'argument extern, mentre que d'altres no estableixen cap restricció.

Una solució de base diferent és la plantejada per Reinhart (2000, 2003). Reinhart proposa analitzar els papers temàtics en termes de dos trets: el tret *causa* (C) i el tret *mental* (M), cadascun amb dos valors, el positiu i el negatiu: $[\pm C]$ i $[\pm M]$. Els papers temàtics poden estar compostos d'un dels dos trets o de tots dos trets. Els papers que ens interessen són els d'agent, instrument i causador. Segons Reinhart, el paper d'agent es caracteritza amb els trets $[+C, +M]$ i el paper de causador correspon a un sol tret $[+C]$. L'agent té una estructura de trets binària mentre que el causador té una estructura de trets unitària. Un altre argument que conté el tret de Causa és el d'instrument: $[+C, -M]$. L'instrument es distingeix de l'agent perquè és $-M$, i es distingeix de l'argument causador perquè a diferència d'aquest conté el tret $-M$. Així mateix, l'instrument es pot realitzar si hi ha present en la derivació un argument $[+C, +M]$, és a dir, un agent.¹⁵

Els verbs causatius lèxics es classifiquen en dues categories: els que seleccionen el paper $[+C, +M]$, que corresponen als verbs que Levin i Rappaport Hovav consideren agentius, i els verbs que seleccionen el paper $[+C]$, que corresponen als verbs que no especifiquen temàticament l'argument extern. Segons Reinhart, quan el verb causatiu selecciona un argument $[+C]$, aleshores es pot realitzar com a argument extern no solament el causador, que és $[+C]$, sinó també aquells papers que continguin en la seva caracterització temàtica el tret $[+C]$, és a dir, l'agent, que és $[+C, +M]$, i l'instrument, que és $[+C, -M]$.

Aquesta caracterització resulta problemàtica. Com ja hem vist, un instrument es pot realitzar com a argument extern no solament amb els verbs de causa inespecificada, sinó també amb els verbs agentius.

Un enfocament diferent a la caracterització temàtica de l'argument extern és el que proposen Folli i Harley (2005, 2007). Aquestes autores expliquen la distribució de l'argument extern en termes del nucli funcional *Veu/v*. Concretament, defensen que l'argument agent és introduït pel nucli v_{DO} , mentre que l'argument causador és

¹⁵ Aquesta és la caracterització temàtica que dona Reinhart (2003). Reinhart (2000) presenta una significativa diferència. D'acord amb Reinhart (2000), el paper de causador es representa amb els trets $[+C, -M]$, de manera que causador i instrument no es distingeixen en termes de trets.

introduït pel nucli V_{CAUSE} , on el paper de causador comprèn no solament les forces naturals i les causes esdevenimentals, sinó també els agents.

It is important to recognize that the causer interpretation assigned to its specifier by V_{CAUSE} can of course be assigned to an animate, intentional entity. What is crucial here is that a causer may be an inanimate entity. The occupant of $Spec_{V_{DO}}$, on the other hand, must be an agent, and an agent can be an inanimate entity only in quite restricted circumstances.

(Folli i Harley (2007), p. 210-211)

Els verbs causatius agentius (no alternants) seleccionen únicament el nucli v_{DO} , mentre que els verbs de causa inespecificada (alternants) seleccionen el nucli V_{CAUSE} .

Aquesta distinció entre dos tipus de v resulta problemàtica. Per a Folli i Harley, v determina les propietats temàtiques de l'argument que s'insereix en el seu especificador. El nucli v_{DO} requereix que l'argument que ocupa el seu especificador sigui un agent, mentre que el nucli V_{CAUSE} admet tant un agent com un causador com a especificador. En conseqüència, el fet que l'argument extern sigui un agent no ens permet determinar quina és la naturalesa de v , ja que tant v_{DO} com V_{CAUSE} admeten un agent com a argument extern. Només podem saber si és v_{DO} o V_{CAUSE} a partir de les característiques del verb. Si el verb pertany a la classe dels verbs causatius alternants, tindrem V_{CAUSE} , mentre que si el verb pertany a la classe dels verbs causatius no alternants, tindrem v_{DO} . En conseqüència, a (87a) v prendrà la forma de V_{CAUSE} , mentre que a (87b) prendrà la forma de v_{DO} , tot i que en tots dos casos l'argument extern és agent:

- (87) a. El Jordi ha obert la porta.
b. El Jordi ha tallat el pa.

Aquest procediment de descobriment té un punt feble. Com veurem al capítol 3, l'alternança s'estableix no en funció de les propietats lèxiques del verb, sinó en funció de les característiques del complex format pel verb i l'argument intern. En conseqüència, un mateix verb pot comportar-se com a alternant amb un determinat argument intern, i com a no alternant amb un altre argument intern, tal com mostren els contrastos següents:

- (88) a. El Jordi va obrir la porta.
b. La porta es va obrir.
(89) a. El Jordi va obrir el forn.
b. *El forn es va obrir.

D'acord amb aquest model, a (88a) tenim V_{CAUSE} mentre que a (89a) tenim v_{DO} . En les dues oracions, el significat del verb *obrir* és similar: tant quan s'obre una porta com quan s'obre un establiment es permet l'accés de les persones. Resulta estrany, doncs, que l'argument extern rebi en cada cas un paper temàtic diferent.

Una altra solució també basada en el nucli funcional *Ve*/*v* és la plantejada per Alexiadou et al. (2006, 2015). Aquests autors proposen dues variants de *Ve*, una

Veü agentiva (Veü_{AGENT}) i una Veü no agentiva o Veü causa (Veü_{CAUSA}).¹⁶ La Veü agentiva introdueix en la derivació un agent i, opcionalment, un SP instrument, mentre que la Veü causa introdueix un causador. Aquest és un sistema diferent del de Folli i Harley, i també del de Levin i Rappaport Hovav. En els models d'aquests darrers autors, els verbs no alternants accepten un sol tipus d'argument extern (l'agent), mentre que els verbs alternants no imposen restriccions sobre l'argument extern. En canvi, Alexiadou et al. proposen que cada tipus de Veü introdueix un tipus d'argument extern diferent: la Veü agentiva introdueix un agent mentre que la Veü causa introdueix un causador. En conseqüència, amb un mateix verb es poden realitzar els dos tipus de Veü. Així, a (90a) la Veü és agentiva, mentre que a (91b), on el verb és el mateix, la Veü és causadora:

(90) a. John killed Bill.

b. Voice_{AGENT}: The external argument carries the agent role.

(Alexiadou et al. (2015), p. 9 [12])

(91) a. The war killed Bill.

b. Voice_{CAUSER}: The external argument names a causing event.

(Alexiadou et al. (2015), p. 9 [13])

La manera com es legitimen aquests arguments és diferent. L'argument causador el que fa és representar tot el subesdeveniment causal, mentre que el l'argument agent rep el paper temàtic directament de Veü.

Un dels problemes que plantegen els models basats en la multiplicitat de papers temàtics causatius és el tractament de l'argument instrument habilitat com a subjecte. De fet, aquest ha estat un problema recurrent en totes les anàlisis temàtiques dels verbs causatius lèxics des de Fillmore (1968). Alexiadou i Schäfer (2006) proposen una solució a aquest conflicte: consideren que els instruments habilitats com a subjectes tenen dos possibles comportaments, com a causadors i com a agents. Són causadors quan s'interpreta que l'instrument és introduït en l'esdeveniment per un agent i, un cop introduït, actua autònomament respecte a l'agent introductor:

(92) La camamilla va curar el pacient.

En cas contrari, són agents:

(93) Aquesta clau ha obert la porta.

A l'apartat 2.3 presento un estudi sobre el comportament dels instruments habilitats com a subjectes i que anomenaré instruments efectuadors.

¹⁶ La terminologia utilitzada és la que presenten a Alexiadou et al. (2015). A Alexiadou et al. (2006) utilitzen els termes Veü[+AG] i Veü[-AG].

2.2.2. Model d'un sol paper temàtic: el paper d'efectuador

Hem vist que Alexiadou et al. (2006, 2015) defensen l'existència de dos grans tipus de papers temàtics interpretables com a arguments externs: el paper d'agent i el paper de causador. La diferència entre aquests dos papers rau, bàsicament, en el tret d'animacitat: l'agent és animat mentre que el causador és inanimat. Aquests autors proposen que aquests papers són introduïts per nuclis de Veu diferents, *VEUAGENT* i *VEUCAUSA* respectivament. Un dels arguments que donen en favor d'aquesta distinció gramatical és que algunes llengües com el jakaltek, una llengua maia parlada a Guatemala, no admeten entitats inanimades com a subjectes de verbs transitius, tal com mostra el contrast següent:¹⁷

- (94) a. speba naj te' pulta (Agent humà)
tancar ell_{CLASS} la_{CLASS} porta
'Va tancar la porta.'
- b. *speba cake t e' pulta (Causador)
tancar vent la_{CLASS} porta
'El vent va tancar la porta.'

(Alexiadou i Schäfer (2006), p. 41 [3a-b], que citen Craig (1976))

L'argument causador no animat es pot expressar, però ha de ser mitjançant un SP:

- (95) xpehi te' pulta yu cake (Causador preposicional)
tancar la_{CLASS} porta per vent
'El vent va tancar la porta.'
(Lit.: La porta es va tancar pel vent.)

(Alexiadou i Schäfer (2006), p. 41 [3c], que citen Craig (1976))

En aquest apartat qüestionaré, seguint autors com Schlesinger (1989), DeLancey (1991) o Van Valin i Wilkins (1996), que aquesta distinció sigui gramaticalment rellevant. Defensaré que l'argument extern dels verbs causatius lèxics representa un únic paper temàtic, el paper d'efectuador.

Un dels fets que crida l'atenció en la distinció entre agent i causador és que l'agent és un paper basat en les propietats de l'entitat denotada (un ésser humà), mentre que el paper de causador no. El paper de causador es defineix per oposició al paper d'agent: el causador és un paper representat per qualsevol entitat que no sigui humana i actuï com a argument extern.

¹⁷ Segons Næss (2007), que cita Craig (1977), mostra que amb alguns verbs sí que és possible que l'argument extern sigui animat. Un d'aquests verbs és destruir:

- (i) xetatoj ha' ñab ixim awal
va.destruir la_{CLASS} pluja el_{CLASS} camp.de.blat.the.moro
'La pluja va destruir el camp de blat de moro.'

(Næss (2007), p. 159 [7.5c], que cita Craig (1977))

Tal com és definit per Alexiadou et al. (2006), el paper de causador comprèn tant les forces naturals com les causes esdevenimentals. Tanmateix, no és clar quines entitats són assimilables a forces naturals i quines a causes esdevenimentals (o circumstàncies en la terminologia de Levin i Rappaport Hovav (1995)). Com hem vist, Talmy dona tres exemples de forces naturals (vegeu (21)): el vent, la pluja i el foc. Van Valin i Wilkins (1996) donen més exemples:

Wind ['vent'], rain ['pluja'], storms ['tempestes'], floods ['riades, inundacions'], earthquakes ['terratrèmols'], and lighting ['llamps'] act on their own, without any kind of external instigation.

(Van Valin i Wilkins (1996), p. 317)

Aquí dono una llista més extensa del que podem entendre com a forces naturals, una llista que no pretén ser exhaustiva:

(96) *Forces naturals (exemples)*

Vent, pluja, foc, flames, llamp, tro, riu, riada, inundació, núvols, aire, mar, onades, tsunami, terratrèmol, erupció volcànica, pedregada, nevada, brisa, marinada, tifó, tornado, remolí, corrent d'aire, Sol...

Una possible definició de força natural seria:¹⁸

(97) *Força natural (definició)*

Una força natural és aquella entitat no animada que actua motorament (o que realitza una força en el sentit de Talmy (1976)) sobre una altra entitat i provoca un canvi en aquesta.

Un problema que planteja el concepte de *força natural* és determinar quin és el seu abast, és a dir, quines entitats es comporten com a forces naturals i quines no. En aquest sentit, són il·lustratives les paraules de Fillmore (1971):

The assignment of natural-force noun-phrases with the Instrument case would also be consistent with my view that it is possible for the Instrument case to be occupied by a sentence, but not possible for the Agent; the benefit here is that a great many of the natural-force noun-phrases can be thought of as being derived from sentences.

(Fillmore (1971), p. 44)

Atès que les forces naturals, o un gran nombre de forces naturals, són parafrasejables mitjançant oracions, la frontera entre força natural i causa esdevenimental resulta borrosa.¹⁹ Així mateix, la frontera entre força natural i

¹⁸ Van Valin i Wilkins (1996) donen aquesta definició de força natural en termes d'efectuador:

Forces are inanimate effectors which share two crucial properties with human and animate effectors: they are capable of independent motion and action, and they are not subject to the control of another effector, animate or inanimate.

(Van Valin i Wilkins (1996), p. 317)

¹⁹ Com hem vist, Talmy (1976) considera que els nominals que designen forces naturals en realitat són confluències d'oracions que expressen esdeveniments.

instrument també és problemàtica. Una mateixa entitat pot actuar com a força natural en un context i com a instrument en un altre.

Començaré analitzant la distinció entre les forces naturals i els instruments. Certes entitats que no tractem com a forces naturals en determinats casos semblen actuar causativament i de manera autònoma i, per tant, com a forces naturals. Dos exemples són *l'aigua* i *els corcs* en les oracions següents.

- (98) a. L'aigua ha podrit els mobles de la cuina.
b. Els corcs han corcat les bigues.

En els exemples anteriors, ni *l'aigua* ni *els corcs* poden ser considerats com a instruments. Les oracions següents són anòmales:

- (99) a. ?*El Jordi ha podrit els mobles de la cuina amb aigua.
b. ?*El Jordi ha corcat les bigues amb corcs.

En conseqüència, podem considerar que *l'aigua* a (98a) i *els corcs* a (98b) actuen com a forces naturals. En altres situacions, l'entitat *aigua* pot ser utilitzada com a instrument, com en l'exemple següent:

- (100) El Joan ha netejat els vidres amb aigua de la font.

Així mateix, l'instrument de (100) el podem habilitar com a subjecte:²⁰

- (101) L'aigua de la font ha netejat els vidres.

Com es pot observar, *l'aigua* actua com a força natural en uns casos, i com a instrument en d'altres. A (101), tot i que és subjecte, el nominal *l'aigua de la font* s'interpreta com a instrument i no com a força natural. El motiu és que hi ha un agent implícit que és el que utilitza l'aigua per netejar els vidres. *L'aigua de la font* no actua autònomament. A (102), en canvi, l'aigua de la pluja actua autònomament:

- (102) L'aigua de la pluja ha netejat el vidre.

Com veiem, certes entitats sense volició que no són per elles mateixes forces naturals poden actuar en determinats contextos com a causadors. Fins i tot podem habilitar una persona com a força natural, com en l'exemple següent:

- (103) El Jordi ha caigut sobre els geranis i els ha aixafat.

Compari's (103) amb (104), on l'argument extern, en la interpretació més natural, ha actuat volitivament:

- (104) El Jordi ha aixafat els geranis.

La mateixa situació la podem expressar amb una força natural:

- (105) La forta pedregada ha aixafat els geranis.

Com es pot veure, la frontera entre força natural i instrument no sempre és del tot clara. Una altra frontera que també és problemàtica, com ja he dit, és la que separa

²⁰ L'instrument habilitat com a subjecte (instrument efectuator) de (101) té una interpretació especial, tal com veurem en analitzar els instruments que actuen com a subjectes a l'apartat 2.3. Concretament, (101) és intel·ligible si el que fem és suposar que l'aigua de la font, a diferència d'altres aigües, ha permès netejar els vidres.

la força natural de la causa esdevenimental. El contrast següent no presenta problemes:

- (106) a. El vent va obrir la porta.
- b. El canvi brusc de pressió va inquietar el capità.

A (106a) *el vent* actua com una força natural, mentre que a (106b) *el canvi brusc de pressió* actua com una causa esdevenimental. Alguns termes com *tempesta*, *terratrèmol* o *explosió* resulten ambigus entre una interpretació de força natural i una altra de causa esdevenimental. En alguns casos semblen actuar com a forces naturals, com a l'exemple de (107), tret d'una font digital:²¹

- (107) A Rocabruna, la tempesta va obrir portes i finestres. Va xafar galliners i les gallines es van escampar pel bosc.

Sabem que l'entitat que obre portes i finestres és el vent. En la mesura que una tempesta és portadora de fortes ventades, es pot habilitar com a argument extern a (107). En canvi, a (108) *la tempesta* sembla més aviat actuar com una causa esdevenimental i no com una força natural:

- (108) La tempesta va endarrerir el concert.

Vegem un segon cas, el *d'explosió*. En general, les explosions tenen origen en accions humanes, però poden sobrevenir de manera natural, com en el cas de les explosions volcàniques. Un dels efectes d'una explosió és el trencament de vidres, tal com mostra l'exemple següent tret d'una font digital:²²

- (109) A part dels grans danys a l'habitatge, l'explosió va trencar els vidres de les finestres de la casa de l'altre costat de carrer.

Però no és l'explosió en si el que provoca el trencament de vidres, sinó els seus efectes. En els exemples següents, trets de fonts digitals, s'explicita l'element responsable del trencament de vidres:²³

- (110) a. L'ona expansiva de l'explosió va trencar finestres i va fer saltar llambordes en diversos carrers.
- b. La força de l'explosió va trencar els vidres dels establiments propers i nombrosos establiments hotelers també van haver de ser desallotjats.

Hem vist les propietats generals de les forces naturals. Vegem ara les propietats dels agents (volitius). Si considerem que el paper d'agent és un paper unitari, i en conseqüència que el tret volitiu forma part indissoluble del paper d'agent, aleshores seria d'esperar que el tret volitiu només apareixeria associat al paper d'agent. Però

²¹ Font (107): <https://www.diaridegirona.cat/comarques/2020/08/13/forta-tempesta-pedra-vent-vall/1057194.html>

²² Font (109): <http://www.elpuntavui.cat/punt-divers/article/4-divers/802526-tragica-estrenade-casa.html>

²³ Font (110a): <http://www.laxarxa.cat/altres/noticia/continua-el-rescat-de-victimes-despres-de-l-explosio-d-una-fabrica-de-pirotecnia-a-holanda>

Font (110b): <https://www.regio7.cat/arreu-catalunya-espanya-mon/2019/01/13/tres-persones-moren-explosio-gas/520714.html>

això no és així. Per exemple, el paper de tema amb els verbs de moviment direccional pot ser agentiu, en el sentit de volitiu. En l'oració següent, pressuposem que el Joan ha anat a l'hospital com a resultat d'una decisió de la seva voluntat:

(111) El Joan ha anat a l'hospital.

En canvi, a (112) no podem pressuposar que el Joan ha anat a l'hospital com una decisió de la seva voluntat:

(112) Els pares van portar el Joan a l'hospital.

A (111) l'argument extern és clarament un tema. No tots els temes amb verbs de moviment es poden interpretar volitivament. Per exemple, l'argument extern de *caure* no rep la interpretació volitiva:²⁴

(113) El Jordi ha caigut.

Un dels problemes que planteja el tret volitiu és que es pot associar a arguments que no són pròpiament agents, tal com acabem de veure. Un segon problema és que el tret volitiu d'un verb causatiu agentiu es pot posar en suspens:

(114) El Joan va tancar el llum sense voler.

Assumiré, seguint Van Valin i Wilkins (1996), que el tret volitiu és un tret que se superposa al tret d'agent:

[T]here are no "pure" agent arguments, because agents are always *composite*, i.e. an agent is always also an experiencer, effector, theme, etc. Hence, unlike the other roles, agent is always a *secondary interpretation* added to other, lexically determined roles.

(Van Valin i Wilkins (1996), p. 308)

Si el paper d'agent no conté el tret volitiu *per se*, com hem de caracteritzar-lo? Una manera d'afrontar aquest problema és recórrer a la noció d'*agentiu* de Cruse (1973) o a la noció de *força* de Talmy (1976). Recordem que per a Cruse el tret agentiu indica que una entitat té energia per dur a terme l'acció o activitat denotada pel verb de l'oració. D'acord amb aquesta definició, *l'aigua* a (98a), *els corcs* a (98b) i *el vent* a (106a) serien entitats amb capacitat agentiva. La diferència respecte als agents humans és que no els podem assignar la capacitat volitiva i, en conseqüència, no presenten ni consciència ni intencionalitat. Proposaré un paper temàtic genèric, que anomenaré *efectuador*, que representa simultàniament els agents pròpiament dits i les forces naturals, així com totes aquelles entitats que poden actuar com una força natural, és a dir, desplegant la seva pròpia energia però sense capacitat per actuar volitivament. Segons el context proposaré termes específics per als arguments efectuadors. Així, entitats com el vent, la riuada, la pluja o el foc els anomenaré forces naturals o agents naturals. Entitats com els corcs o els fongs els tractaré com a agents biològics, i entitats com l'aigua o l'àcid sulfúric els consideraré agents

²⁴ Mitjançant modificació podem assignar el tret de volitiu a l'argument tema, però aquesta és una altra qüestió:

(i) El Joan ha caigut expressament.

fisicoquímics. Pel que fa a les persones, els anomenaré agents humans o volitius, o simplement agents, sempre que no s'indueixi a confusió.²⁵

Aquesta solució divergeix de l'anomenada prototipicitat, formulada per autors com ara Schlesinger (1989) o Dowty (1991). Per a Schlesinger el paper d'agent estaria format per un conjunt de trets, entre ells el de [+Causa].

It appears therefore that Agent is a cluster concept [...]; in other words, a concept that is not defined by a set of necessary and sufficient features. [...] A certain type of Agent –the so-called Experiencer, for instance– may be similar to the prototypical Agent in respect to one feature, while another type is similar to it in respect to another, and these two types therefore need not be similar to each other.

Note that this property of the Agent category has implications for the possibility of characterizing it in terms of features. Rather than being defined by necessary and sufficient features, a cluster concept is characterized by a set of non-criterial features, each having a certain value. For an item to belong to the concept in question, it must have a subset of this set of features such that the combined values of the features in this subset exceeds a certain threshold value.

(Schlesinger (1989), p. 207)

Aquí proposaré que el paper d'efectuador expressa l'entitat que actua motorament en les oracions amb verbs causatius lèxics, tant si és volitiva com si no ho és. Una entitat pot actuar com a efectuator en virtut de si les seves propietats són adequades per a la situació denotada. Per exemple, en l'oració següent, *el sucre* pot actuar com a agent fisicoquímic:²⁶

(115) El sucre el va matar.

En canvi, en una oració com la següent, no té capacitat per actuar com a efectuator:

(116) *El sucre va obrir la porta.

²⁵ Un altre nom que s'ha proposat és el d'*iniciador* (Ramchand (2008)). El terme d'*iniciador* resulta una mica desorientador, ja que un agent sovint no solament és l'iniciador de l'acció o procés, sinó també el culminador. Quan un llenyataire serra un arbre, no solament inicia el procés de serratge, sinó que acompanya el procés fins que l'arbre cau desplomat.

²⁶ Un fenomen curiós, en el qual no m'estendré, és el contrast entre (115) i (i), on l'OD es realitza amb un nom propi i amb un SN definit:

- (i) a. ??El sucre va matar el Jordi.
- b. ??El sucre va matar l'actor.

Si l'OD és indefinit, no sembla que es produeixi cap problema:

- (ii) Aquest medicament ha matat molta gent.

Aquest mateix fenomen també es pot observar quan l'efectuador és una màquina que es comporta com un agent no volitiu:

- (iii) ??El camió de les escombraries ha atropellat el Jordi.

Es tracta clarament d'un efecte de referencialitat.

Un element que ens queda per comentar és el de la volició. Si l'agent és humà, en els verbs causatius lèxics s'interpreta com a volitiu: l'acció realitzada per l'agent és fruit de la volició i, en conseqüència, obeeix a alguna intenció. Tota decisió d'una persona obeeix a una intenció.

Un agent volitiu és aquell que realitza de manera volitiva una acció sobre una entitat i li provoca un canvi en el seu estat. Desenvolupa una acció motora, actua d'acord amb un pla mentalment preestablert i té consciència de l'acció que duu a terme. En la mesura que actua volitivament, el mou una intenció i té consciència de l'acció que realitza.

Alguns autors com ara Alexiadou et al. (2006) han proposat la classe verbal dels verbs de canvi d'estat agentius, una classe verbal formada per aquells verbs que únicament seleccionen com a argument extern un agent. Alguns exemples d'aquesta classe són *assassinar*, *tallar* o *pintar*. L'existència d'aquesta classe verbal és problemàtica. Aquí defensaré que un verb de canvi d'estat és agentiu si admet com a argument extern un agent volitiu. En conseqüència, la majoria de verbs de canvi d'estat causatius són agentius. El fet que un verb causatiu lèxic, a més d'un agent, admeti també una força natural, no l'invalida com a verb agentiu. Per exemple, *obrir (una porta)*, tractat sovint com un verb de causa inespecificada perquè admet com a argument extern una força natural (com ara *el vent*), el consideraré agentiu. No són verbs agentius ni *rovellar* ni *podrir*, ja que aquests verbs prenen com a argument extern un agent fisicoquímic (l'aigua).

Un dels verbs que s'ha considerat com a representant emblemàtic dels verbs agentius és *assassinar*. El verb *assassinar* no pot alternar i exigeix que el seu argument extern sigui +Humà i +Intencional, a diferència de *matar*, que admet tant una persona com una entitat inert:

- (117) a. El Joan va assassinar el joier.
b. *Una bala perduda va assassinar el joier.
- (118) a. El Joan va matar el joier.
b. Una bala perduda el va matar.

Aquest verb, però, no és comparable amb els altres verbs considerats agentius com ara *tallar* o *pintar*. *Assassinar*, i no *tallar* o *pintar*, assigna un atribut al seu argument extern, concretament l'atribut d'assassí, un atribut que no assigna el verb *matar*.²⁷ Un pot matar en defensa pròpia, però no pot assassinar en defensa pròpia. El motiu és que si un mata en defensa pròpia no serà considerat un assassí. Serà el responsable de la mort de l'altra persona, però no el seu assassí. Jurídicament aquesta mort és considerada simplement un homicidi.

²⁷ Bruening (2010) considera que "[u]nlike *kill*, *murder* and *assassinate* require subjects that are capable not just of volitional action, but also awareness of morality and politics." Efectivament, perquè una persona sigui qualificada com a assassí ha de tenir consciència de moralitat. Probablement, per aquest motiu una persona afectada de la síndrome de Down no podrà ser qualificada com un assassí. Perquè una mort sigui qualificada com un assassinat s'han de donar una sèrie de condicions jurídiques. No tota mort causada per una persona amb consciència moral és un assassinat. És assassinat si la mort és premeditada i persegueix un fi (econòmic, psicològic, polític, etc.).

El caràcter especial d'*assassinar* ha estat observat reiteradament en la bibliografia. Com indiquen Van Valin i Wilkins (1996), una propietat específica d'aquest verb és que no és possible posar en suspens el tret volitiu del verb *assassinar*.²⁸

(119) *El franc tirador va assassinar el president sense voler.

Podem assassinar per error, però no sense voler. Si una persona n'assassina una altra per error, significa que en els seus plans figurava cometre un assassinat, per bé que la persona morta no entrava dins dels objectius de l'assassí.

Aquest component del verb *assassinar* és el que el fa especial i diferent dels altres verbs agentius. Per aquest motiu la discussió sobre els verbs agentius no la faré sobre el verb *assassinar* sinó sobre verbs com ara *tallar* o *pintar*.

Una de les característiques de l'argument agent és que, si no s'especifica el contrari, s'interpreta volitivament, amb independència de si el verb correspon a un verb agentiu o a un verb de causa inespecificada, en el sentit d'Alexiadou et al. (2006):

- (120) a. El Joan ha tallat el fuet.
b. La Maria ha obert la porta.

Suposaré, seguint Van Valin i Wilkins (1996), que algun tipus de principi determina que si el verb és causatiu lèxic i l'argument extern és animat, aquest s'interpreta per defecte com a volitiu. Aquesta generalització no és vàlida per a tot tipus de verb en què l'argument extern és humà. Si el verb és un verb psicològic d'acusatiu, l'argument extern, interpretat com una causa, no es pot interpretar mai com a volitiu, encara que el referent sigui una persona:

(121) La Maria va preocupar el Joan.

A (121), l'argument subjecte *la Maria* actua com a causa, però no es pot interpretar volitivament. De fet no s'interpreta tampoc com a +Conscient. L'argument que s'interpreta com a +Conscient és l'argument experimentador *el Joan*. Podem suposar, adaptant idees de Minkoff (1997), que en una oració únicament podem assignar el tret de [+Conscient] a un sol argument. Minkoff (1997) proposa una restricció que impedeix que en una oració, si un argument conté la implicatura d'animacitat, hi pugui haver un altre argument que contingui aquesta implicatura. Minkoff l'anomena Restricció de la Implicatura de l'Animacitat (Animacy Entailment Constraint). Atès que l'argument OD s'interpreta com a [+Animat], l'argument subjecte (temàticament una causa) no es pot interpretar com a [+Animat]. Minkoff formula la restricció de la manera següent:

²⁸ En paraules de Van Valin i Wilkins:

[V]erbs which clearly take an agent argument, e.g. *murder*, do not easily co-occur with adverbs like *accidentally* or *inadvertently*.

(Van Valin i Wilkins (1996), p. 308)

(122) *Lexico-Interpretational Animacy Entailment Constraint (Minkoff (1997))*

A lexical interpretation can generate animacy entailment in an argument *X* if and only if

- (a) *X* and some argument *Y* are arguments of the same verbal head; and
- (b) No lexical interpretation generates animacy entailment in *Y*.

(Minkoff (1997), p. 293 [27])

Per explicar la complementarietat que es produeix entre les causatives lèxiques i les construccions psicològiques d'acusatiu, proposaré una reinterpretació de les idees de Minkoff. Concretament, en comptes d'apel·lar al tret +Animat, recorreré al tret +Conscient. Si suposem que dos arguments en una mateixa oració no poden ser +Conscient, podem explicar la restricció que obtenim a (122): atès que l'experimentador s'interpreta com a +Conscient, l'argument causa no pot tenir el tret de +Conscient i, en conseqüència tampoc el podem interpretar com a +Volitiu. Això explicaria que la presència d'un argument experimentador impedeix interpretar la causa agentivament.

La idea que no hi ha diferències temàtiques entre l'argument agent i l'argument causador està en consonància amb la teoria dels nuclis introductors d'un argument extern proposada per Wood i Marantz (2017). Per a aquests autors, el nucli introductor de l'argument extern és inert semànticament. En conseqüència, no és possible assignar papers temàtics diferents a aquest argument. Com he defensat al capítol anterior, l'argument extern pot tenir diferents tipus de comportament. Concretament, he proposat que pot tenir un comportament puntual, iteratiu i seqüencial. Pot tenir un comportament puntual i iteratiu tant un agent humà com una força natural o un agent fisicoquímic o biològic. En canvi, només les persones, o els éssers vius als quals els atribuïm volició, poden tenir un comportament seqüencial.

2.2.3. **Conclusions de l'apartat**

En aquest apartat he analitzat les propietats temàtiques de l'argument extern. He distingit dos models, el que proposa que l'argument extern pot tenir dos papers temàtics, el d'agent i el de causa, com el d'Alexiadou et al. (2006), i el que proposa que l'argument extern és representat per un paper d'espectre ampli que seguint Van Valin i Wilkins (1996) anomeno efectuator. Aquí he optat per aquesta darrera solució. Un efectuator representa totes aquelles entitats que actuen desplegant la seva pròpia energia, com són els agents pròpiament dits, les forces naturals i els agents tant fisicoquímics com biològics.

Un dels problemes que tradicionalment ha afectat el concepte d'argument extern és el paper dels instruments habilitats com a subjectes. Aquesta qüestió la tractaré en el proper apartat. Alexiadou i Schäfer (2008) mostren que els instruments habilitats com a subjectes, habitualment considerats instruments, poden ser tractats o bé com a causadors o bé com a agents. En la mesura que tant els causadors com els agents corresponen a efectuadors, aquests instruments també poden ser tractats com a efectuadors.

2.3. L'INSTRUMENT EFECTUADOR

2.3.0. Introducció

En aquest apartat estudiaré el que anomeno instrument efectuator. Hem vist que alguns autors consideren que el paper temàtic d'instrument es pot realitzar com a argument extern. Tanmateix, un corrent de pensament considera que quan un instrument es realitza com a subjecte no es pot interpretar pròpiament com un instrument, sinó com un instrument habilitat com a argument extern, i que aquí anomenaré instrument efectuator. Entre aquests autors trobem Schlesinger (1989), DeLancey (1991) o Alexiadou i Schäfer (2006). Proposaré l'existència de tres tipus d'instruments efectuadors: l'instrument efectuator esdevenimental, l'instrument efectuator contrastiu i l'instrument efectuator singularitzat.

L'instrument efectuator esdevenimental, il·lustrat per (123), correspon al que Kamp i Rossdeutscher (1994a) anomenen *causador instrumental (instrument causer)* i Alexiadou i Schäfer (2007) anomenen *instrument esdevenimental*:

(123) L'antibiòtic l'ha curat.

La característica d'aquest tipus d'instrument efectuator és que té capacitat per actuar amb independència de l'agent que l'activa. De fet, sovint no és clar que hagi estat activat per un agent.

L'instrument efectuator contrastiu correspon al que Alexiadou i Schäfer consideren instruments agentius:

(124) Aquesta clau ha obert la porta.

En general, aquests instruments efectuadors requereixen algun tipus de contrast, d'aquí el nom que els assigno.

Finalment, l'instrument efectuator singularitzat és aquell que es caracteritza per algun fet concret en què ha intervingut:

(125) ??Aquesta és la ploma que va escriure *El Canigó*.

La naturalitat d'aquestes oracions depèn en bona mesura de raons pragmàtiques i semàntiques. Per exemple, l'oració següent, estructuralment similar a (125), resulta molt més acceptable:

(126) Aquesta és la bala que va matar el general Prim.

En cada un dels tipus d'instruments efectuadors ressenyats, hi ha implícit un agent humà que activa l'instrument efectuator. D'aquí el paral·lelisme que es dona entre els instruments efectuadors i els instruments pròpiament dits.

Tractaré també el comportament de les màquines. Les màquines, en tant que instruments, poden manifestar els tres tipus d'instruments efectuadors assenyalats. Una màquina no necessàriament s'ha de comportar com un instrument efectuator. Proposaré que a (127), seguint autors com Chomsky (1972), la màquina *el cotxe de bombers* no actua com a instrument sinó com a agent inanimat i en conseqüència desproveït de volició:

(127) El cotxe de bombers va atropellar un vianant.

A diferència dels exemples anteriors, *el cotxe de bombers* no és utilitzat per cap agent implícit per dur a terme l'acció denotada a (127).

Alexiadou i Schäfer (2006) consideren que els instruments efectuadors esdevenimentals es comporten com a causadors, mentre que els instruments efectuadors contrastius es comporten com a agents. Atès que he equiparat els agents i els causadors (forces naturals) com a efectuadors, aquesta distinció no resulta vàlida en el model que proposo. Tot i això, la distinció entre els dos tipus d'instruments continua present en el meu model en la mesura que distingeixo entre instruments efectuadors esdevenimentals i instruments efectuadors contrastius, a partir d'uns criteris idèntics, o gairebé idèntics, als seus.

Aquest apartat es desenvolupa de la manera següent. A l'apartat 2.3.1 plantejo una definició de l'instrument efectuator, i en els apartats 2.3.2, 2.3.3 i 2.3.4 desenvolupo els trets tipus d'instruments efectuadors que he identificat: l'instrument efectuator esdevenimental, l'instrument efectuator contrastiu i l'instrument efectuator singularitzat. A l'apartat 2.3.5 analitzo el comportament de les màquines, que segons el context poden tenir un comportament d'instrument efectuator o bé simplement el comportament d'agent no animat. A l'apartat 2.3.6 mostro que quan l'instrument es realitza com a subjecte no es comporta pròpiament com un instrument. Finalment, a l'apartat 2.3.7 presento les conclusions.

2.3.1. Definició d'instrument efectuator

Aquí defensaré una noció d'instrument similar a la defensada per autors com Schlesinger (1989), DeLancey (1991) i Alexiadou i Schäfer (2006). Contràriament a Fillmore (1968), aquests autors consideren que l'instrument habilitat com a subjecte d'un verb causatiu lèxic no actua com un simple instrument, sinó que adquireix propietats d'argument extern.

Definiré l'instrument efectuator de la manera següent:

(128) *Instrument efectuator*

L'instrument efectuator és un efectuator que s'interpreta com activat per un agent implícit.

A (129), el subjecte *la clau* actua com un instrument efectuator:

(129) La seva clau va obrir la porta.

Observi's que *la clau* no pot dur a terme l'acció d'obrir la porta de manera autònoma. A (129), hi ha implícit un agent, que és el que acciona la clau per obrir la porta. En la definició d'instrument efectuator s'indica que l'entitat denotada per l'instrument efectuator ha de ser accionada per un agent implícit.

Una visió diferent i singular del paper d'instrument efectuator és l'oferta per Fillmore (1968). Fillmore considera que tant a (129) com a (130) *la clau* realitza el mateix paper temàtic, el d'instrument:

(130) El Jordi va obrir la porta amb la seva clau.

Igualment, tant a (131a) com a (131b) l'argument *la pilota* realitza també el paper temàtic d'instrument:

- (131) a. El nen va trencar la copa de cristall amb la pilota.
 b. La pilota va trencar la copa de cristall.

Aquest raonament és similar al que s'utilitza per defensar que a (132a) l'argument *la porta* és un tema igual que a (129) i a (130), i a (132b) l'argument *la copa de cristall* és també un tema igual que ho és a (131a) i a (131b):

- (132) a. La porta es va obrir.
 b. La copa de cristall es va trencar.

De fet, Fillmore no solament considera que actuen com a instruments entitats com *la clau* o *la pilota* en els exemples anteriors, sinó també les forces naturals. Així, per a Fillmore, l'argument *el vent* de (133) és també un instrument:

- (133) El vent va obrir la porta.

Recordem la definició que dona Fillmore d'instrument:

- (134) *Instrument* (Fillmore (1968))

Instrumental (I), the case of the inanimate force or object causally involved in the action or state identified by the verb.

(Fillmore (1968 [2003]), p. 49)

Com s'ha observat reiteradament (vegeu per exemple Huddleston (1970), Schlesinger (1989) o DeLancey (1991)), aquesta manera de caracteritzar l'argument instrument no és empíricament adequada. Aquí assumiré que quan una entitat interpretada com a instrument es realitza com a subjecte, deixa de ser interpretada pròpiament com un mer instrument i adquireix propietats d'argument extern. A continuació analitzo els tres tipus d'instruments efectuadors que proposo.

2.3.2. L'instrument efectuator esdevenimental

Kamp i Rossdeutscher (1994a) distingeixen entre *instruments purs* (*pure instruments*) i *causadors instrumentals* (*instrument causers*), una distinció que és assumida també per Alexiadou i Schäfer (2006) (Alexiadou i Schäfer modifiquen la terminologia i els causadors instrumentals passen a anomenar-los *instruments esdevenimentals* (*eventive instruments*)).²⁹ L'instrument de (135a) representa un instrument pur, mentre que l'instrument de (135b) representa un instrument esdevenimental:

- (135) a. Der Arzt heilte den Patienten mit dem Skalpell.
 'The doctor cured the patient with his scalpel.'
 b. Der Arzt heilte den Patienten mit Kamille.
 'The doctor cured the patient with camomile.'

(Alexiadou i Schäfer (2006), p. 42 [11], que cita Kamp i Rossdeutscher (1994a))

²⁹ Cito Kamp i Rossdeutscher (1994a) a través d'Alexiadou i Schäfer (2006).

Només el causador instrumental es pot habilitar com a subjecte, tal com mostra aquest contrast:

(136) a. #Das Skalpell heilte den Patienten.

'#The scalpel cured the patient.'

b. Die Kamille heilte den Patienten.

'The camomile cured the patient.'

(Alexiadou i Schäfer (2006), p. 42 [12], que citen Kamp i Rosseutscher (1994a))

Alexiadou i Schäfer expliciten la distinció que estableixen Kamp i Rosseutscher de la manera següent:

The [pure instruments] are instruments who are conceived as strictly auxiliary to the action of the Agent by whom they are being employed [(135a, 136a)]. The [instrument Causers] are instruments which can be conceived as acting on their own, once the Agent has applied or introduced them [(135b, 136b)]. Only the latter type of instrument can become subject.

(Alexiadou i Schäfer (2006), p. 42)

Els instruments efectuadors esdevenimentals es caracteritzen per tenir capacitat motora per dur a terme l'esdeveniment. Són instruments perquè són introduïts en l'esdeveniment per un agent implícit.

Una entitat amb capacitat motora pròpia no necessàriament ha de ser activada per un agent. En alguns casos, poden actuar de manera independent, igual que ho fa una força natural. Quan el verb és tractat com de causació externa i agentiu, com en el cas de *curar*, l'entitat que actua motorament és interpretada com a instrument efectuador esdevenimental, com il·lustra (137b):

(137) a. El metge va curar el Jordi amb cortisona.

b. La cortisona el va curar.

En canvi, en l'oració (138a), *la cortisona* no es pot concebre com un instrument ja que el verb no és agentivitzable, tal com mostra (138b):

(138) a. La cortisona el va engreixar.

b. *El metge va engreixar el Jordi amb cortisona.

A (138a) l'argument *la cortisona* s'ha d'interpretar com un agent sense volició, igual com l'argument *els corcs* també s'ha d'interpretar a (139a) com un agent sense volició, ja que no pot ser interpretat com un instrument, tal com mostra (139b):

(139) a. Els corcs van corcar la calaixera.

b. *L'ebenista va corcar la calaixera amb corcs.

En conseqüència, una entitat no animada es podrà interpretar com un instrument efectuador esdevenimental només si el verb és agentiu o agentivitzable. En cas contrari, com passa amb els verbs *podrir*, *rovellar* o *corcar*, l'argument extern no s'interpreta en cap cas com un instrument efectuador esdevenimental, sinó com un agent no volitiu (agent natural, agent fisicoquímic o agent biològic).

Hem vist que en els instruments efectuadors esdevenimentals l'entitat actua motorament d'acord amb les seves propietats inherents. Hi ha casos en què la

capacitat motora de l'entitat instrument efectuator és induïda. Dos exemples típics són els següents:

- (140) a. La pedra va trencar el vidre.
- b. La pilota va obrir la porta.

En aquestes oracions l'argument extern actua com a instrument efectuator esdevenimental si interpretem que algú ha dotat *la pedra* a (140a) o *la pilota* a (140b) de la força cinètica suficient per realitzar les accions denotades. Associem a aquestes entitats el tret efectiu de Cruse (1973), i és aquest tret el que permet interpretar-les com a arguments externs.

2.3.3. L'instrument efectuator contrastiu

Alexiadou i Schäfer observen que certs instruments purs, és a dir, instruments que no actuen esdevenimentalment de manera autònoma, també poden actuar com a subjectes. Un exemple seria el següent:

- (141) Aquesta clau ha obert la porta.

Per distingir entre els dos tipus d'instruments purs, Alexiadou i Schäfer recorren a la distinció que fa Nilsen (1973) entre *eines (tools)* i *eines secundàries (secondary tools)*.³⁰ Els exemples de (142) mostren eines i els de (143) eines secundàries:

- (142) a. Ashley cut the melon with a knife.
- b. Casey opened the door with the key.

(Alexiadou i Schäfer (2006), p. 44 [28])

- (143) a. Cathryn ate spaghetti with a fork.
- b. Denis is drinking juice with a straw.

(Alexiadou i Schäfer (2006), p. 44 [30])

Com mostren (144) i (145), només les eines es poden habilitar com a subjectes:

- (144) a. This knife cuts the melon easily.
- b. This key opened that door.

(Alexiadou i Schäfer (2006), p. 44 [29])

- (145) a. *This fork ate spaghetti.
- b. *This straw is drinking juice.

(Alexiadou i Schäfer (2006), p. 44 [31])

Una distinció similar a la de Nilsen (1973) és la proposada per Marantz (1984) entre *instruments agentius intermediaris (intermediary agent instrumentals)* i *instruments facilitadors (facilitating instrumentals)*. Els instruments agentius intermediaris són

³⁰ Cito Nilsen (1973) a través d'Alexiadou i Schäfer (2006).

aquells que intervenen de manera directa en l'acció, mentre que els instruments facilitadors no. A (146a) l'instrument es comporta com a intermediari, mentre que a (146b) es comporta com a facilitador:

- (146) a. Elmer unlocked the porcupine cage with a key.
b. Elmer examined the inscription with the magnifying glass.

(Marantz (1984), p. 247 [43])

Marantz descriu aquests dos tipus d'instrument de la manera següent:

In [(146a)] a *key* is an intermediary agent in the act of unlocking the porcupine cage; Elmer does something to the key, the key does something to the cage, and the cage unlocks. In [(146b)], *the magnifying glass* is an indispensable tool in Elmer's examination of the inscription, but it is not an intermediary agent in the examination.

(Marantz (1984), p. 247)

Només els instruments agentius intermediaris poden actuar com a subjectes, tal com mostra el contrast següent:

- (147) a. A key unlocked the porcupine cage.
b. *The magnifying glass examined the inscription.

(Marantz (1984), p. 247 [44])

Per a Alexiadou i Schäfer, els instruments no esdevenimentals que es poden habilitar com a subjectes (és a dir, les *eines* de Nilsen) ho poden fer si es produeix algun tipus de focus contrastiu, com mostren els exemples següents:³¹

- (148) a. (??)The key opened the door.
b. THIS key opened the door.
c. The KEY opened the door.

(Alexiadou i Schäfer (2006), p. 45 [33a-c])

També es pot habilitar com a subjecte mitjançant la inserció d'un modal o d'una expressió modificadora:³²

- (149) a. Only an electronic key can open this door.
b. His key opened the door without delay.

(Alexiadou i Schäfer (2006), p. 45, nota 5 [i-ii])

Per a aquests autors, *la clau* pot actuar com a subjecte en les oracions de (148) i (149) perquè l'acció depèn de manera decisiva d'alguna característica de l'instrument. Els autors ho expressen així:

³¹ Tal com Alexiadou i Schäfer (2006) refereixen, DeLancey (1991) ja observa que aquest tipus d'instruments amb funció de subjecte són legitimats mitjançant contrast, tal com veurem tot seguit. Convé assenyalar que DeLancey no parla de focus contrastiu sinó de força contrastiva.

³² Aquests dos exemples d'Alexiadou i Schäfer són citats. (149a) prové de König i Maurer (2005), i (149b) d'Schlesinger (1989).

We think that focus by precluding alternatives stresses the existence of a non-trivial relation between (a property of) the subject and the event expressed by the whole VP. This makes sense only if the coming about of the event is indeed crucially dependent on some characteristics of the instrument.

(Alexiadou i Schäfer (2006), p. 45)

Ofereixen unes idees similars tant Schlesinger (1989) com Bruening (2010).³³

L'apel·lació a una característica o propietat crucial per a la realització de l'esdeveniment és problemàtica. Amb aquest argument, Alexiadou i Schäfer consideren gramaticals els exemples de (148) i (149), però agramaticals els exemples següents:

- (150) a. *The rag cleaned the table.
b. *THIS rag cleaned the dishes.

(Alexiadou i Schäfer (2006), p. 45 [34a-b])

³³ Segons Schlesinger, un instrument es pot realitzar com a subjecte quan l'atenció se centra en l'instrument i no en l'instigador de l'acció en què s'utilitza l'instrument. Schlesinger expressa aquesta idea en la seva Condició de Naturalitat 2:

Naturalness Condition 2: To the extent that attention is drawn to the instrument by means of which an action is performed and away from the instigator of the action, the former will be naturally expressed as the sentence subject.

(Schlesinger (1989), p. 191)

Aquesta condició apel·la a la possibilitat de traslladar l'atenció de l'instigador a l'instrument. Per a Schlesinger, aquesta translació de l'atenció és possible quan l'acció o procés denotat per l'oració depèn d'una propietat específica de l'instrument:

Naturalness Condition 2 is usually satisfied when the action or process described in the sentence is crucially dependent on some characteristic of the instrument.

(Schlesinger (1989), p. 191)

Un dels contrastos que dona és el següent, on, segons Schlesinger, (ib) és força més natural que (ia):

- (i) a. The pencil draws lines.
b. This pencil draws very thin lines.

(Schlesinger (1989), p. 191 [6])

Bruening (2010) també apel·la a una propietat de l'instrument com a raó per explicar la possibilitat que aquest es pugui realitzar com a subjecte:

So, why do modals or focus help to make inanimates better external arguments? I submit that it is because they focus on inherent properties of the inanimate entity, properties that make it capable of carrying out the action of the verb.

(Bruening (2010))

Tanmateix, no és clar que oracions com (150a) i (150b) siguin agramaticals. Per exemple, Bruening (2010) les considera acceptables. Vegem un exemple similar en català, per bé que mínimament modificat:

(151) Aquest fregall va netejar l'olla sense ratllar-la.

A (151) pressuposem que altres fregalls haurien ratllat l'olla. La idea de la propietat a la qual apel·len Alexiadou i Schäfer no és una propietat que caracteritza l'entitat per realitzar la tasca en qüestió, sinó que és una propietat que la distingeix d'altres entitats de la mateixa naturalesa (en un cas claus i en l'altre fregalls) per dur a terme l'acció descrita. Aquesta és precisament la caracterització que dona DeLancey (1991) per a aquest cas:

Speakers presented with [the sentence *The key opened the door*] in isolation generally have a clear intuition that *the key* is being given some contrastive force –that the sentence evokes a context in which a particular key, rather than any other, or the key rather than some other mean, was essential to the successful opening of the door.

(DeLancey (1991), p. 349)

Anomenaré aquest tipus d'instrument *instrument efectuador contrastiu*. Aquests instruments efectuadors contrastius es distingeixen d'altres instruments de la seva mateixa naturalesa perquè permeten realitzar l'acció denotada. En definitiva, l'instrument contrastiu denota aquella entitat que presenta una característica que li permet participar en l'acció denotada pel verb i que alhora contrasta amb altres entitats de la mateixa naturalesa no tenen aquesta característica.

2.3.4. L'instrument efectuador singularitzat

Crec que tant la distinció entre eina i eina secundària de Nilsen, com la distinció entre instrument agentiu intermediari i instrument facilitador de Marantz no són distincions realment operatives. Els exemples anteriors que il·lustren les eines secundàries (o els instruments facilitadors) corresponen a oracions amb verbs no causatius. Vegem exemples similars en català.

- (152) a. El Joan va menjar els cigrons amb una cullera.
b. El Ramon va llegir la inscripció amb una lupa.

Pascual (1999) dona encara un altre exemple amb un instrument facilitador, on el verb utilitzat és un verb inergatiu:³⁴

(153) L'avi camina amb un bastó.

(Pascual (1999), p. 100 [149])

En general, les anomenades eines secundàries, o els anomenats instruments facilitadors, són instruments que es realitzen amb verbs no causatius. Els exemples

³⁴ Pascual (1999) utilitza el terme *sintagma de mitjà* (*means phrase*) per referir-se als instruments facilitadors. Amb aquest canvi terminològic Pascual vol indicar les diferències entre els dos tipus d'instruments.

de (152) corresponen a verbs d'ingesta (*menjar, llegir*) i el de (153), a un verb inergatiu. Tanmateix, podem trobar verbs causatius amb un instrument facilitador. Així, a (154a) l'instrument és agentiu intermediari, mentre que a (154b) és facilitador:

- (154) a. El cirurgià va operar el pacient amb un bisturí de làser.
b. El cirurgià va operar el pacient amb ulleres de sol.

La diferència entre els dos instruments és que a (154a) *el bisturí* intervé en l'operació d'una manera directa, física (fa les incisions i els talls en el teixit dèrmic i muscular necessaris per dur a terme l'operació), mentre que a (154b) l'instrument *les ulleres de sol* afecta únicament l'agent. És possible que el cirurgià no pugui operar sense ulleres de sol per un problema de la vista, però les ulleres de sol, i en general qualsevol tipus d'ulleres, no són necessàries per realitzar una operació. Això permet explicar l'agramaticalitat de (155):

- (155) *Les ulleres de sol van operar el pacient.

Considerem ara el contrast que ofereixen els exemples (136a) i (136b), originals de Kamp i Rossdeutscher (1994a) i citats per Alexiadou i Schäfer (2006), que repeteixo com a (156a) i (156b) respectivament:

- (156) a. Der Arzt heilte den Patienten mit dem Skalpell.
'The doctor cured the patient with his scalpel.'
b. #Das Skalpell heilte den Patienten.
'#The scalpel cured the patient.'

(Alexiadou i Schäfer (2006), p. 42 [12], que citen
Kamp i Rossdeutscher (1994a))

Atès que el verb *curar* és causatiu, (156b) hauria de ser gramatical, contràriament als fets. El que no és clar, però, és que (156a) sigui una oració natural. Vegem la corresponent glossa catalana:

- (157) ?*El doctor va curar el pacient amb el seu bisturí.

Si habilitem l'instrument com a subjecte, l'oració és improcessable, ja que la funció d'un bisturí no és curar.

- (158) *Aquest bisturí ha curat el pacient.

La funció d'un bisturí és tallar la pell o un òrgan del cos, sovint en una operació. Considerem l'oració de (159), que relata un fet fictici:

- (159) El doctor Oedipus Ekel va operar Sigmund Freud amb el seu bisturí de titani.

En aquest cas, sí que podem habilitar l'instrument com a subjecte, tal com mostra l'exemple següent:

- (160) Aquest bisturí de titani va operar Sigmund Freud.

Tanmateix, la forma d'interpretar (160) és diferent de la forma d'interpretar (161).

- (161) La seva clau va obrir la porta.

A (161), interpretem que la clau usada, a diferència d'altres claus usades o d'altres possibles claus, va permetre obrir la porta. La clau usada s'oposa a d'altres claus per una propietat intrínseca de la clau: la capacitat per obrir la porta en qüestió. En el

cas de (160) no es dona aquesta propietat. El bisturí que va operar Sigmund Freud no s'oposa a d'altres bisturís per una propietat especial que el distingeixi, sinó que el que es fa és distingir un bisturí de la resta de bisturís per un fet històric concret, el d'haver estat utilitzat per operar Freud. Anomenaré aquest tipus d'instrument efectuator *instrument efectuator singularitzat*.

Hem vist que l'entitat *el bisturí* pot actuar com a instrument efectuator singularitzat amb el verb *operar*, però no pot actuar com a instrument efectuator contrastiu. Probablement l'explicació és que el verb *operar* denota un canvi seqüencial i no simplement iteratiu. Per operar, no és suficient l'ús d'un bisturí: calen pinces, tisores, fil de cosir, espàtules i un llarg etcètera. El tipus de bisturí no podrà ser mai crucial en la realització d'una operació. Així com hi ha claus que obren unes portes però no unes altres, i ganivets que permeten tallar formatge camembert però no formatge parmesà, tots els bisturís permeten operar una persona, uns amb més fortuna que d'altres.

Abrines (2016) observa que la funció per a la qual ha estat dissenyat un bisturí és la de tallar i no la de curar. En conseqüència, quan s'usa amb el verb *tallar*, el bisturí es pot elevar a subjecte, tal com mostra (162b):

- (162) a. El cirurgià va tallar la pell del pacient amb el bisturí.
b. El bisturí va tallar la pell del pacient molt lentament.

(Abrines (2016), p. 87 [49a-b])

A (162b) sembla que el que tenim és una personificació del bisturí, probablement per la presència de l'expressió adverbial *molt lentament*. Així, si eliminem aquesta expressió adverbial, l'oració resulta difícil de processar:

- (163) ??El bisturí va tallar la pell del pacient.

Tanmateix, si apliquem contrast a l'argument instrument efectuator, aleshores l'oració es torna natural, com a (164):

- (164) Aquest bisturí va tallar la closca de la tortuga.

A (164) entenem que el bisturí va ser capaç de fer una incisió en la closca de la tortuga, a diferència d'altres bisturís, que no serien capaços de fer-ho. Així doncs, a (164) l'instrument efectuator es comporta contrastivament.

Tornem a l'instrument efectuator singularitzat. Schlesinger (1989) dona aquest altre exemple de naturalesa similar al de (160):

- (165) This is the baton that conducted Tchaikovsky's Fifth Symphony on its opening night.

(Schlesinger (1989), p. 196 [17a])

Aquest exemple es pot explicar de la mateixa manera que el de (160): la batuta en qüestió es distingeix de totes les altres batutes existents pel fet d'haver estat utilitzada en una ocasió concreta i irrepetible. De fet, només hi ha una batuta que compleixi aquesta condició. En el cas del bisturí de l'exemple (160), i tenint en compte que Freud va ser sotmès, segons algunes fonts, a 33 intervencions quirúrgiques, probablement hi ha més d'un bisturí que compleixi la propietat indicada.

Un exemple de la mateixa naturalesa és el que aporta Abrines (2016):

- (166) a. L'assassí va estrangular la víctima amb la corbata.
b. #La corbata va estrangular la víctima.

(Abrines (2016), p. 89, [59])

Abrines considera (166b) agramatical, o, com diu, pragmàticament anòmala.³⁵ Crec, però, que és possible trobar contextos en què *la corbata* es pot interpretar com un instrument efectuator singularitzat. Considerem l'oració següent:

- (167) A la pel·lícula *Frenesí*, Bob Rusk escanya Brenda Blaney amb una corbata.

Imaginem que la corbata es conserva en el museu del cinema de Londres. Un guia la pot presentar de la manera següent:

- (168) Aquesta és la corbata que va escanyar Brenda Blaney a la pel·lícula *Frenesí*.

A (168) *la corbata* es comporta com un instrument efectuator singularitzat. En anglès és possible trobar algun exemple d'aquest ús de corbata (exemple d'una font digital).³⁶

- (169) [Y]ou said there was vinegar on the tie that strangled Buck.

Un mateix instrument efectuator pot ser interpretat com a contrastiu i també com a singularitzat. A (170a) interpretem la Gillette com a instrument efectuator contrastiu, i a (170b) com a instrument efectuator singularitzat:

- (170) a. Aquesta Gillette afaita barbes de pèl molt gruixut.
b. Aquesta Gillette va afaitar el rei Alfons XIII.

Abrines defensa que un instrument es pot utilitzar com a subjecte si està dissenyat per a la tasca denotada pel verb. En cas que no sigui així, es podrà utilitzar si rep focus contrastiu, tal com proposen Alexiadou i Schäfer.

Els instruments es poden usar com a subjectes en esdeveniments per als quals el coneixement del món ens indica que aquells instruments són propis (una forquilla per punxar, un ganivet per tallar carn, una destal per tallar fusta). En canvi, en esdeveniments per als quals un determinat instrument no és propi (per exemple una forquilla no menja, tot i que un agent pugui menjar amb una forquilla; una destal no romp vidres, tot i que en certes ocasions i de manera accidental pugui passar), aquest instrument no es pot usar com a subjecte, si no és que rep focus contrastiu o s'explicita com ha tengut lloc l'efecte [...]. Per tant, com ja hem dit, és el coneixement del món dels parlants el que determina en quines condicions un instrument es pot usar com a subjecte.

(Abrines (2016), p. 86)

Crec que aquesta anàlisi no resulta del tot suficient per descriure els fets observats. Una clau està feta per obrir portes, mentre que una destal està feta per talar arbres i per tallar troncs, però no per trencar vidres. Tanmateix, tant a (171a), on la clau s'usa en la funció per a la qual està dissenyada, com a (171b), on la destal s'usa en una

³⁵ Abrines utilitza el símbol # per indicar que l'oració és anòmala pragmàticament.

³⁶ Font (169): <https://books.google.es/books?id=L-FDCgAAQBAJ&pg=PA87&dq#v=onepage&q&f=false>

funció per a la qual no està dissenyada, l'instrument efectuator requereix contrast per ser degudament interpretable:

- (171) a. Aquesta clau obrirà la porta.
b. Aquesta destrat trencarà el vidre de seguretat.

A (171b), la interpretació contrastiva permet habilitar *aquesta destrat* com a subjecte, igual que permet habilitar com a subjecte *aquesta clau* a (171a). El coneixement del món no és suficient per interpretar les oracions de (171). Cal, com afirma DeLancey (1991), poder efectuar una interpretació contrastiva de l'instrument efectuator. Naturalment, la interpretació contrastiva depèn del nostre coneixement del món.

2.3.5. Les màquines com a instruments efectuadors i com a agents inanimats

Una qüestió addicional a l'estudi dels instruments efectuadors és el paper que juguen les màquines. Les màquines són instruments creats per les persones per dur a terme accions o activitats específiques. El món de les màquines és molt ampli, sobretot si tractem els aparells de base electrònica com a màquines. Alguns exemples de màquines són la màquina d'afaitar, la màquina d'escriure, la calculadora, l'ordinador, el cotxe, la grua o el robot. Una de les funcions que tenen les màquines és la instrumental:

- (172) L'avi es va afaitar amb una màquina d'afaitar.

Si habilitem l'instrument com a subjecte, obtenim:

- (173) Aquesta màquina d'afaitar va afaitar l'avi.

A (173), l'instrument efectuator pot rebre tant la interpretació contrastiva, per bé que forçada, com la singularitzada. En la contrastiva, interpretem que només certes màquines d'afaitar podien afaitar degudament la barba de l'avi, entre les quals figuraria la denotada a (173). En la interpretació singularitzada, considerem que la particularitat de la màquina d'afaitar en qüestió és que va ser utilitzada per algú per afaitar l'avi.

Les màquines no solament poden actuar com a instruments. Com hem vist, Fillmore admetia que els robots podien actuar agentivament. En l'exemple següent, l'argument subjecte *cinc robots* sembla tenir aquest comportament.

- (174) Cinc robots van apagar l'incendi de la central nuclear.

Els robots semblen actuar com a agents als quals s'ha posat en suspens la volició, tot i que es pressuposa que fora d'això els robots actuen igual que humans: avancen i retrocedeixen en funció del foc, enfoquen les mànegues d'aigua a les flames, s'ajuden entre si, etc. Les màquines, doncs, poden actuar com a agents sense volició.

El mateix comportament que atribuïm als robots podem atribuir als ordinadors. En l'exemple següent, l'ordinador té un comportament agentiu:

- (175) L'ordinador Pare Nostrum ha calculat 31 bilions de decimals del nombre π .

Els vehicles, igual que els robots, semblen tenir també un comportament agentiu. Considerem l'exemple següent:

(176) El camió de les escombraries va tombar el semàfor.

A (176) l'argument *el camió de les escombraries* no sembla que s'interpreti com un instrument, sinó agentivament. Elevem el camió de les escombraries a la categoria d'agent no animat. Chomsky (1972, p. 175-176) considera que les màquines poden actuar com una mena d'agents, en especial si contenen un instrument, com en l'exemple següent, que cita de Fillmore (1968):

(177) The car broke the window with its fender.

(Chomsky (1972), p. 176 [64])

Fillmore (1968), en canvi, considera que el subjecte *the car* actua com a possessor de l'instrument i no com a agent.

Un vehicle també pot ser usat com a instrument, tal com mostra l'exemple següent:³⁷

- (178) a. Els lladres van esbotzar la porta de la joieria amb un 4x4.
b. El 4x4 va esbotzar la porta de la joieria.

En la interpretació instrumental de l'efectuador a (178b), entenem que el 4x4, a diferència d'altres vehicles com ara un Smart, va aconseguir esbotzar la porta. A (178b) també podem donar una lectura agentiva (no volitiva) a l'efectuador.

Schlesinger (1989) ofereix el següent exemple, en què una màquina es comporta, segons l'autor, com un instrument efectuador (un agent en la seva terminologia):

(179) The pocket calculator extracted the square root of 1369.

(Schlesinger (1989), p. 197 [18c])

Crec que a (179) l'argument subjecte *the pocket calculator* rep la interpretació d'agent no animat, la mateixa interpretació que rep *l'ordinador Pare Nostrum* a (175) i *the car* a (177).³⁸ Schlesinger compara (179) amb (180b), que és agramatical:

- (180) a. Sheila extracted the square root of 1369 with paper and pencil.
b. *The pencil extracted the square root of 1369.

(Schlesinger (1989), p. 197 [18a-b])

Observi's que a (180b) el llapis no intervé en l'operació d'extracció de l'arrel quadrada. El llapis es fa servir únicament per escriure les operacions intermèdies, realitzades mentalment, necessàries per arribar al resultat final. Actua com un instrument facilitador en el sentit de Marantz (1984).

Vegem un darrer contrast, aquest d'Abrines:³⁹

³⁷ (178b) admet, a més de la lectura instrumental (contrastiva), una lectura pròpiament agentiva.

³⁸ En principi la interpretació com a instrument efectuador contrastiu també és possible però estranya. Tenint en compte que qualsevol calculadora (científica) pot extreure l'arrel quadrada de 1.369, no sembla natural oposar en funció d'aquesta propietat la calculadora de l'exemple amb altres calculadores (científiques).

³⁹ Abrines dona aquest altre exemple, similar a (181a) i totalment acceptable:

- (181) a. ??La forca va escampar la palla.
b. El tractor va escampar la palla.

(Abrines (2016), p. 88 [50b, 51b])

(181a) resulta estranya ja que no té massa sentit la interpretació contrastiva de l'instrument subjecte *la forca*: totes les forques, bones i dolentes, grans i petites, de fusta o metàl·liques, permeten escampar la palla. Una forca que no permet escampar la palla no pot ser considerada pròpiament una forca.

L'exemple que resulta interessant és (181b). Tot i que la funció d'un tractor no és escampar la palla, (181b) és una oració plenament acceptable. Abrines considera que *el tractor* es comporta com un instrument efectuator esdevenimental (*instrument causa* en la seva terminologia). Crec que la manera més adequada d'interpretar *el tractor* és com a agent inanimat, igual com l'argument extern de (182):

- (182) El tractor va atropellar un veí del poble.

2.3.6. L'argument instrument com a efectuator: un intent d'explicació

L'argument efectuator és l'argument que amb la seva pròpia energia genera un procés de canvi d'estat en un argument tema. L'argument instrument no és un efectuator, ja que l'entitat denotada per l'argument instrument no actua per iniciativa pròpia, sinó activada per l'argument agent. L'argument instrument és temàticament dependent de l'argument agent. Tanmateix, quan és realitzat com a subjecte, adquireix propietats d'efectuator, en la mesura que suplanta l'argument efectuator real, que passa a interpretar-se implícitament.

En el cas de l'instrument efectuator esdevenimental, no sembla que aquesta suplantació sigui problemàtica. El mateix instrument té capacitat motora i, en conseqüència, pot ser interpretat sense problemes com a efectuator. De fet, en uns casos una mateixa entitat pot actuar com a instrument efectuator esdevenimental i en uns altres com a agent inanimat, tal com ja hem vist.

Més complex és el cas de l'instrument efectuator contrastiu. La característica d'aquest instrument efectuator és que no té capacitat motora pròpia. L'acció que realitza sempre ha d'anar acompanyada de l'activitat motora de l'agent. Quan una persona obre una porta amb una clau, la clau és permanentment activada per l'agent. Com pot ser que la clau pugui ser habilitada com a subjecte? De fet, només la podem habilitar com a subjecte si establim un contrast amb altres claus i la individualitzem com aquella clau que és capaç d'obrir la porta en qüestió. Aquest contrast l'individualitza i li dona un caràcter efectuator.

-
- (i) Aquesta forca escampa la palla fàcilment.

(Abrines (2016), p. 88 [50c])

Convé remarcar que l'oració és estativa (el temps gramatical és imperfectiu) i va acompanyat d'un adverbi de manera. La funció del predicat és assignar un atribut a l'argument extern. Es tracta d'un tipus de construcció diferent de les que he estudiat aquí.

Els instruments efectuadors singularitzats també queden individualitzats, per bé que mitjançant un procediment diferent: la seva individualització prové de la seva participació en un esdeveniment concret.

No sembla que sigui adequat igualar els instruments efectuadors a forces naturals o a causadors en el sentit d'Alexiadou et al. (2006, 2015). Hem vist que en jakaltek els subjectes han de ser forçosament animats. Quan el subjecte és una força natural, es realitza necessàriament com a SP i no com a subjecte. Aquest fenomen s'explica mitjançant una restricció sobre el subjecte d'un verb transitiu: aquest necessàriament ha de ser animat.

Tanmateix, els instruments efectuadors tenen un tractament diferent tant dels agents com de les forces naturals. Segons Craig (1978), els instruments efectuadors es poden topicalitzar, per bé que aquesta topicalització s'interpreta pragmàticament com un subjecte i no com un tòpic. Vewgem el contrast següent:

- (183) a. speb'a naj te' pulta yu te' xila.
va.tancar ell la porta amb la cadira
'Ell va tancar la porta amb la cadira.'
- b. te' xila xpeb'an te' pulta yu naj.
la cadira va.tancar la porta per ell
'Ell va tancar la porta amb la cadira.'
- Lit.: La cadira va tancar la porta per ell

(Craig (1978), p. 56 [5])

La posició inicial que s'observa a (183b) és la pròpia d'un argument topicalitzat, atès que en el cas general el subjecte pròpiament dit se situa a la dreta del verb, com il·lustra (183a). En la topicalització de l'argument instrument, el verb adquireix la morfologia antipassiva i, en conseqüència, l'argument instrument, situat en la posició de tòpic, es comporta com un subjecte, segons Craig. Així mateix, i a diferència del que passa en anglès o en català, l'argument agent es realitza com a oblic.

2.3.7. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he analitzat el comportament dels arguments instruments que són habilitats com a subjecte. He defensat que aquests arguments tenen un comportament diferent tant d'un agent com d'una força natural. Tanmateix, es comporten com a efectuadors i no com a instruments.

He distingit tres tipus d'arguments instruments efectuadors: els instruments efectuadors esdevenimentals, els instruments efectuadors contrastius i els instruments efectuadors singularitzats. Els instruments efectuadors esdevenimentals i els instruments efectuadors contrastius es corresponen respectivament amb els instruments causadors i als instruments agents d'Alexiadou i Schäfer (2006). Els instruments efectuadors esdevenimentals són aquells que tenen capacitat motora pròpia per desenvolupar l'acció denotada pel verb. Aquests instruments poden actuar de manera independent respecte a l'agent. En canvi, els instruments

efectuadors contrastius són instruments que no tenen capacitat per actuar motorament de manera independent. Quan actuen com a subjecte, és a dir, com a instruments efectuadors, es caracteritzen perquè estableixen un contrast amb altres instruments de la seva classe. Finalment, els instruments efectuadors singularitzats, tractats per Schlesinger (1989), són aquells que es caracteritzen per haver participat en un esdeveniment concret.

La caracterització semàntica dels arguments instruments habilitats com a subjectes permet caracteritzar millor l'argument extern dels verbs de canvi d'estat. L'argument extern dels verbs de canvi d'estat pot ser bàsicament un agent o una força natural. Aquests dos papers són en realitat la concreció d'un sol paper més general que he anomenat efectuator. Com a efectuadors també es poden habilitar els instruments. Tanmateix, com he mostrat en aquest apartat, els instruments habilitats com a efectuadors i, per tant, com a arguments externs, tenen unes propietats especials que els distingeixen dels veritables instruments.

2.4. AGENTIVITAT, ACCIDENTALITAT I RESPONSABILITAT

2.4.0. Introducció

Dos aspectes relacionats amb l'agentivitat són l'accidentalitat i la responsabilitat. Qualsevol oració que expressi un canvi d'estat de naturalesa agentiva, amb l'excepció de les formades amb el verb *assassinar*, pot rebre una interpretació accidental:

(184) El Joan va matar el gos sense voler.

En paraules de Kiparsky (1997):

[P]ractically any generically intentional type of activity can also be carried out in various unintentional ways (accidentally, while sleepwalking, etc.), and verbs of causation can freely refer to these unintentional versions of generically intentional activities. For example, in the course of painting the wall I might unintentionally paint the light switch.

(Kiparsky (1997), p. 477)

Així mateix, una acció de caràcter accidental es podrà assignar responsabilitat a l'agent si l'acció realitzada és una acció natural per dur a terme aquell canvi d'estat. En cas contrari, no se li assignarà responsabilitat i, en conseqüència, no es considerarà pròpiament agent del canvi d'estat. Com veurem, un canvi d'estat es pot obtenir mitjançant una acció no natural. La idea d'acció natural l'adopto de Kiparsky (1997):

[N]ot any activity of "causing to be covered with paint" is a painting activity; it must in addition qualify as the kind of event which is normally done with the purpose of directly bringing about that state."

(Kiparsky (1997), p. 477)

Aquest apartat s'organitza de la manera següent. A l'apartat 2.4.1 estudio les circumstàncies que envolten les accions accidentals, mentre que a l'apartat 2.4.2 analitzo la noció de responsabilitat associada a la noció d'acció natural. A l'apartat 2.4.3 presento les conclusions.

2.4.1. Dos tipus d'accidentalitat

Dos són els tipus d'accidentalitat que podem identificar: quan realitzem una acció sense voler i com a conseqüència d'aquesta acció provoquem un canvi d'estat en una entitat, i quan realitzem una acció conscientment però com a resultat d'aquesta acció obtenim un resultat no pretès. En paraules de Van Valin i Wilkins:

[A] sentence like *Joan broke the glass* has three different interpretations with respect to the issue of intention, volition, and control, all of which are central components of agency: (i) she could have accidentally done something and not intended for that action to lead to the breaking of the glass; (ii) she could have done something intentionally but not intended for that action to lead to the breaking of the glass; and (iii) she could have intentionally done something and intended for her action to lead to the breaking of the glass.

(Van Valin i Wilkins (1996), p. 308)

Vegem un exemple del primer cas. Una persona es repenja a la paret i, sense necessàriament ser-ne conscient, prem el botó de la llum i l'apaga. En aquest cas, ha realitzat l'acció d'apagar la llum, però no tenia cap intenció d'apagar la llum. De fet, no tenia intenció de tocar el botó de la llum. Probablement la persona s'adonarà que ha apagat la llum, però no necessàriament. Imaginem que el botó en qüestió correspon a la llum d'una habitació contigua. En aquest cas, pot haver accionat el botó i pot haver apagat la llum sense tenir consciència ni de l'acte que ha fet ni del resultat que ha produït.

Vegem el segon cas, aquell en què l'agent realitza una determinada acció premeditadament i aquest acció dona lloc a un resultat no buscat. Suposem un cirurgià que està operant un pacient amb un tumor al voltant de l'aorta. Ha d'extirpar el tumor sense tocar l'aorta. Però el cirurgià, tot i tenir un magnífic pols, mentre està extirpant el tumor, fa un gir del canell una mica sobtat i realitza un tall a l'aorta del pacient i aquest es comença a dessagnar. Vegem el diàleg:

(185) *Ajudant*: Has tallat l'aorta.

Cirurgià: Sí, l'he tallada accidentalment.

És a dir, una situació inicialment intencional pot donar lloc a un resultat accidental. Però no és una situació que s'hagi produït tota ella accidentalment.

Vegem un segon cas en què l'agent no és conscient del resultat accidental produït, tot i que l'acció que duu a terme és realitzada conscientment i intencionadament. Suposem una persona que ha de tallar un tortell que conté una fava. Li donen un ganivet de tall finíssim. La persona en qüestió talla per un lloc determinat de manera suau. Talla no solament la fruita, el brioix i el massapà, sinó també la fava amagada, però com que el ganivet té un tall tan esmolat, no s'adona que ha tallat la fava. Un espectador pot dir:

(186) L'Emma ha tallat la fava del tortell sense adonar-se'n.

En conclusió, un resultat accidental i, per tant, no intencionat es pot obtenir de dues maneres: a partir de la realització d'una acció no intencionadament, i a partir d'una acció duta a terme intencionadament, per bé que el resultat obtingut no era buscat.

2.4.2. Responsabilitat

Un segon aspecte relacionat amb l'agentivitat és el de la responsabilitat. Si una oració és agentiva i no accidental, l'agent és considerat responsable de l'acció comesa, com a (187):

(187) El Joan va matar el gos perquè estava molt malalt.

Així mateix, quan l'oració és agentiva i el resultat és accidental, també assignem la responsabilitat de l'acció a l'agent, com mostren els exemples de (185) i (186). Però no sempre és així. En determinades circumstàncies, podem no responsabilitzar l'agent de l'acció. Consideraré, seguint Kiparsky (1997), que els canvis d'estat són produïts mitjançant accions estàndards o naturals.

[N]ot any activity of "causing to be covered with paint" is a painting activity; it must in addition qualify as the kind of event which is normally done with the purpose of directly bringing about that state. Therefore, an explosion, which cannot act intentionally at all (except by metaphorical animation), is in no position to "paint" anything. And dipping a brush or roller into a pot to cover it with paint is not "painting" the brush or roller, since that kind of thing is not done with the intention of bringing it into a "painted" state.

(Kiparsky (1997), p. 476)

Vegem més clarament què entenc per acció natural en un esdeveniment denotat per un verb causatiu lèxic. Si tallem el pa amb un ganivet, l'acció natural és la manipulació del ganivet; si fem un ou ferrat, l'acció natural és el control del foc en una cuina; si encenem la llum d'una habitació, l'acció natural és el canvi de posició de l'interruptor; i si pintem una paret, l'acció natural és passar un corró, o un pinzell, xop de pintura per la paret. Podem considerar que les accions naturals es poden dividir en dos grans tipus: aquelles en què es requereix la manipulació d'un instrument específic, com en el cas de *tallar*, d'aquelles en què l'acció no requereix un instrument específic. Si obrim la porta amb la clau, utilitzem un instrument, igual com quan tallem el pa amb un ganivet, però si obrim la porta empenyent-la amb el colze o accionant una maneta aleshores no s'utilitza cap instrument específic. Tampoc s'utilitza un instrument específic quan encenem o apaguem un llum accionant un interruptor (un interruptor no és pròpiament un instrument).

Wolff (2003) considera que perquè una entitat s'interpreti com un agent, i no com un causador indirecte, l'entitat que duu a terme l'acció en última instància, s'ha d'interpretar com una condició facilitadora i no com un causador interventor:

Direct causation is present between the causer and the final causee in a causal chain (1) if there are no intermediate entities at the same level of granularity as either the initial causer or final causee, or (2) if any intermediate entities that are present can be construed as an enabling condition rather than an intervening causer.

(Wolff (2003), p. 4-5)

En conseqüència, en les situacions descrites per les oracions següents, l'entitat que representa l'instrument s'ha d'interpretar com una entitat que es construeix com una condició facilitadora i no com la causa inicial o immediata, és a dir, no com un causador interventor en la terminologia de Wolff:

- (188) a. El Jordi va obrir la porta amb la seva clau.
b. La Maria va tallar el pa amb el ganivet de les patates.
c. El metge va curar el Joan amb un antibiòtic nou.

Vegem la situació que analitza Wolff (2003). Wolff considera dos esdeveniments mínimament diferents emmarcats en un mateix context: una persona situada en una estança on hi ha una porta i una finestra tancades. En el primer esdeveniment, el protagonista obre la porta accionant directament el pom; en canvi, en el segon esdeveniment, el protagonista obre la finestra, i com a resultat entra un corrent d'aire que obre la porta. En el primer cas, l'acció sobre el pom és clarament una acció natural (una condició facilitadora en la terminologia de Wolff) per obrir la porta. En el segon cas, la realitat és més complexa. Són possibles dues lectures. En la primera lectura, el protagonista ha obert la finestra per airejar l'estança. La porta s'ha obert accidentalment, com a resultat d'un corrent d'aire que ha entrat a l'estança. En la segona lectura, en canvi, el protagonista ha obert la finestra amb la finalitat que l'aire entrés i obrís la porta. L'acció d'obrir la finestra és una acció instrumental per obtenir el propòsit últim, que és obrir la porta. Aquesta acció s'interpreta com una condició facilitadora en la terminologia de Wolff. Wolff ho expressa així:

Notice, however, that if, for some reason, the woman did intend to open the door by opening the window and letting a breeze enter, it would not be inappropriate to describe this rather unconventional method for opening the door with a single-clause description such as 'The woman opened the door'.

(Wolff (2003), p. 7)

L'oració de (189a) és adequada per relatar el primer cas, mentre que l'oració de (189b) és adequada per relatar el segon cas (suposem que el protagonista es diu Carme):

- (189) a. La Carme ha fet que la porta s'obri.
b. La Carme ha obert la porta.

En el primer cas, atès que la porta s'ha obert com a resultat d'una acció que no és natural (obrir la finestra no és una forma natural d'obrir la porta), i atès que l'agent no perseguia obrir la porta, no podem atribuir responsabilitat a l'agent i, per tant, l'oració de (189b) no és adequada per descriure la situació. Només és adequada l'oració de (189a). No podem assignar responsabilitat a la Carme ja que no ha comès una acció natural.

En el segon cas, com que sabem que la manera que té la Carme d'obrir la porta és obrint la finestra per deixar entrar el corrent d'aire que obrirà la porta, li podem assignar responsabilitat i considerar-la pròpiament agent. En aquest cas, l'oració de (189b) resultarà adequada. Reinterpretem una acció no natural com és obrir la finestra per obrir la porta com una acció natural.

Continuem amb aquests experiments mentals. Imaginem una situació en què una persona connecta un projector al corrent i com a resultat es fonen els ploms (o alternativament salta el diferencial) alhora que s'apaga la llum. Suposem també que el protagonista no es conscient de l'estat deficient del projector. Podem atribuir-li responsabilitat d'haver fos els ploms, però no la responsabilitat d'apagar la llum. El motiu és que l'acció de connectar un aparell a la xarxa no és una acció natural per apagar la llum. Sí que és una acció natural per fondre els ploms, ja que aquesta és una manera habitual de fondre els ploms. El protagonista de l'acció pot dir:

(190) He fos els ploms (sense voler).

La seva acció no és la responsable directa que la llum s'apagués. El protagonista es pot sentir responsable de fondre els ploms, i aquest fet té com a conseqüència que la llum s'apagui. Tot i la falta d'intencionalitat, hi continua havent una relació de causalitat entre la connexió del projector al corrent i l'apagada de la llum, però no considerem que la connexió del projector a la xarxa elèctrica sigui la causa directa. Ara bé, pot ser que la manera d'apagar els llums sigui fent saltar el diferencial. A més el protagonista sap que el projector és defectuós i aquesta és la manera que té d'apagar els llums. En aquest cas li podem atribuir la responsabilitat d'apagar els llums. El protagonista pot afirmar:

(191) He apagat els llums.

Hem vist que Kiparsky considera que immernir un pinzell o un corró en un pot de pintura no ens habilita per considerar que hem pintat el pinzell. Però existeix la tècnica de pintar per immersió. De fet, els bastidors dels cotxes es pinten per immersió. Però efectivament no sempre comptem com una acció natural de pintar la immersió d'un objecte en un pot de pintura. Si a la Maria li cau un anell d'or en un pot de pintura vermella, no direm que ha pintat l'anell d'or de vermell:

(192) #La Maria ha pintat accidentalment l'anell d'or de vermell.

En aquest cas, el que podem dir és el següent:

(193) L'anell d'or ha quedat pintat de vermell.

En canvi, si la Maria està pintant una paret amb un corró i en un moment de descuit pinta també l'interruptor de la llum, podem dir:

(194) La Maria ha pintat accidentalment l'interruptor de la llum.

El motiu és que a (192) l'acció que ha protagonitzat accidentalment la Maria no és una acció natural o estàndard, mentre que a (194) sí que ho és. En conseqüència, *la Maria* no la podem elevar a agent a (192), mentre que a (194) sí.

El caràcter natural o estàndard de l'acció és rellevant a l'hora de determinar si l'"iniciador" de l'acció pot ser tractat com a agent (o efectuator) o no. Si l'acció realitzada resulta natural, aleshores el realitzador de l'acció el tractarem com a efectuator, encara que l'acció hagi estat accidental. En canvi, si l'acció realitzada no és natural, aleshores el realitzador de l'acció no el podem tractar com a efectuator.

Vist al revés, si l'argument extern denota una persona, entendrem que o bé ha realitzat una acció natural, i en aquest cas tant pot ser accidental com volitiva, o bé ha realitzat una acció no natural, i en aquest cas la interpretarem necessàriament com a volitiva.

Podem estendre els principis generals d'informativitat de Hay et al. (1999) (vegeu el capítol 1) a l'agentivitat i suposar, que si no s'indica el contrari, un efectuator humà s'interpretarà com a volitiu.

2.4.3. Conclusions de l'apartat

Una de les propietats de l'agentivitat volitiva és que l'acció realitzada pot tenir sempre, amb alguna excepció lèxica, un caràcter accidental. Podem identificar dos tipus d'accidentalitat: quan l'agent realitza una acció inadvertidament o involuntàriament i té com a efecte una determinada acció, i quan l'agent realitza una acció conscientment però com a resultat d'aquesta acció es produeix un resultat diferent del buscat. En tots dos casos assignem responsabilitat a l'agent.

Es pot donar també el cas en què l'agent realitza una acció, i com a conseqüència d'aquesta acció es produeix un resultat que no té res a veure amb el perseguit. La responsabilitat d'aquest efecte no es pot atribuir a l'agent de la primera acció, excepte si l'agent ha realitzat l'acció A amb la intenció que es produís l'efecte de l'acció B.

2.5. CONCLUSIONS DEL CAPÍTOL

En aquest capítol he tractat la naturalesa de l'argument extern dels verbs causatius lèxics. He proposat que la funció d'argument extern la realitza un sol paper temàtic, que seguint Van Valin i Wilkins (1996) he anomenat efectuator.

La principal característica de l'efectuador és que actua motorament: com a conseqüència de l'energia que desplega es produeix l'esdeveniment i el canvi d'estat de l'argument intern tema.

L'efectuador pot tenir diversos tipus de manifestacions. Potser la principal és la d'agent humà. L'agent humà es caracteritza per estar dotat de volició. Poden actuar també com a efectadors, en tant que despleguen energia, les forces naturals com el vent i els agents fisicoquímics com l'aigua i biològics com els corcs. Algunes entitats, tot i no tenir capacitat motora pròpia, poden actuar com a efectadors en virtut d'adquirir externament una energia. Una bala, en si mateixa, no té cap energia cinètica i, per tant, no pot causar cap efecte. És en la mesura que adquireix energia cinètica en ser disparada per una arma de foc que pot provocar un canvi d'estat en una persona o en un animal. Finalment, les causes esdevenimentals també poden actuar com a efectadors amb alguns verbs.

Un dels papers temàtics que s'ha considerat que podia actuar com a argument extern era el d'instrument. Seguint autors com Schlesinger (1989), DeLancey (1991) i Alexiadou i Schäfer (2006), he argumentat que quan un argument interpretat com a instrument es realitza com a argument extern, aleshores es modifiquen les seves propietats. De fet, qualsevol instrument no es pot realitzar com a argument extern. Aquells que fan referència a la manera d'actuar de l'agent però que no intervenen en l'acció de canvi d'estat de l'argument tema no es poden realitzar com a arguments externs. Els arguments instruments habilitats com a subjectes els he anomenat *instruments efectuadors*. He distingit tres grans tipus d'instruments efectuadors: els instruments efectuadors esdevenimentals, els instruments efectuadors contrastius i els instruments efectuadors singularitzats. Els instruments efectuadors esdevenimentals són aquells que actuen autònomament respecte de l'agent que els ha introduït en l'esdeveniment. Aquests instruments efectuadors, doncs, tenen capacitat motora pròpia. Els instruments efectuadors contrastius són instruments que actuen accionats permanentment per un agent implícit. D'acord amb DeLancey (1991) i Alexiadou i Schäfer (2006), aquests instruments efectuadors requereixen establir una oposició o contrast amb altres entitats de la mateixa naturalesa. L'instrument efectuator contrastiu es caracteritza perquè té la capacitat per realitzar l'acció denotada a diferència de les entitats amb les quals contrasta. Finalment, el tercer tipus d'instrument efectuator, l'instrument efectuator singularitzat, és caracteritzat per un fet singular, concretament aquell que es descriu en l'oració. Un mateix instrument efectuator pot ser interpretat com a instrument efectuator contrastiu i com a instrument efectuator singularitzat.

Un capítol a part són les màquines. Com hem vist, les màquines poden rebre una interpretació doble: com a instruments efectuadors i com a agents no volitius, en funció del context.

Finalment, he tractat el problema de l'agentivitat accidental. He mostrat, seguint Van Valin i Wilkins (1996), que l'acció agentiva interpretada accidentalment pot obeir a dues raons diferents. En un cas, l'agent ha realitzat inconscientment o sense pretendre-ho una acció que ha provocat un canvi en una entitat. I en l'altre, l'agent ha realitzat conscientment una acció que ha produït un resultat que no era el buscat.

Quan el resultat produït no és el que perseguia la persona que ha actuat motorament, pot resultar problemàtic atribuir-li la responsabilitat d'aquest resultat. Per resoldre aquesta qüestió, he recorregut a la idea plantejada per Kiparsky de l'acció convencional. Només podem atribuir responsabilitat d'un resultat si la persona ha realitzat l'acció que convencionalment té aquell efecte. Si l'acció que ha realitzat no es correspon amb una acció que convencionalment tingui aquell efecte, no li podem atribuir responsabilitat i, en conseqüència, no el podem habilitar com a efectuator. Ho podem fer si sabem que ha triat aquella forma d'actuar no convencional de manera premeditada.

Capítol 3

DUES ALTERNANCES: L'ALTERNANÇA DESCAUSATIVITZADORA I L'ALTERNANÇA CAUSATIVITZADORA

3.0. INTRODUCCIÓ

Segons la seva forma de realitzar-se, els verbs de canvi d'estat es poden classificar en tres grans categories: els verbs que únicament es realitzen en la forma causativa lèxica, els verbs que es poden realitzar tant en la forma causativa com en la forma incoativa, i els verbs que únicament es realitzen en la forma incoativa. Entre els primers trobem *tallar* (1), entre els segons trobem *obrir* (2) i entre els tercers trobem *créixer* (3):

- (1) a. La Maria ha tallat el pa.
b. *El pa s'ha tallat.
- (2) a. El Joan ha obert la porta.
b. La porta s'ha obert.
- (3) a. *{El Jordi/el medicament} ha crescut l'Anna.
b. L'Anna ha crescut.

Aquesta distribució dels verbs de canvi d'estat planteja dues qüestions:

- Per què hi ha verbs causatius lèxics que es poden descausativitzar i d'altres que no es poden descausativitzar?
- Per què hi ha un reduït nombre de verbs de canvi d'estat que només es realitzen en la seva forma incoativa?

Una de les solucions més influents a aquestes dues qüestions és la plantejada per Levin i Rappaport Hovav (1995). Per resoldre la primera pregunta aquestes autores proposen distingir entre dos tipus de verbs causatius lèxics: els que únicament accepten com a efectuator un agent, o un agent i un instrument, i els que accepten a més una força natural o una causa esdevenimental. Els primers no alternen, tal com mostra (4), mentre que els segons sí que ho fan, tal com mostra (5):

- (4) a. *El vent ha tallat el pernil.
b. *El pernil s'ha tallat.
- (5) a. El vent ha tancat la porta.
b. La porta s'ha tancat.

Així mateix, per resoldre la segona pregunta, proposen distingir entre dos tipus de causació, la causació externa i la causació interna. Els primers són pròpiament causatius i tenen en la seva representació lèxica el predicat CAUSAR, mentre que

els segons es realitzen únicament com a incoatius i en la seva representació lèxica no apareix el predicat CAUSAR.

Aquesta explicació presenta diversos problemes. Un primer problema és que hi ha verbs que admeten com a efectuator una força natural però no es poden descausativitzar:

- (6) a. El foc va destruir la nau.
b. *La nau es va destruir.

Així mateix, un segon problema observat per les mateixes autores és que verbs típicament alternants, en combinació amb determinats arguments interns tema, no poden alternar:

- (7) a. L'Alfons Palau ha obert un despatx d'advocats.
b. *Un despatx d'advocats s'ha obert.

I al revés, verbs típicament no alternants accepten l'alternança amb determinats arguments tema:

- (8) a. El cuiner ha tallat la llet.
b. La llet s'ha tallat.

Un tercer problema que planteja la solució proposada per Levin i Rappaport Hovav és la caracterització precisa de la noció de causació interna. Una conseqüència de la dificultat per definir aquesta noció són els problemes de classificació que plantegen alguns verbs. Per exemple, Mendikoetxea (1999) tracta *oxidar* en castellà com un verb de causació externa, mentre que Levin i Rappaport Hovav (1995) consideren *rust* 'rovellar' en anglès com un verb de causació interna. Així mateix, Abrines (2016) en català considera *rovellar* com un verb de causació interna.

En aquest capítol intentaré donar compte d'aquests problemes. Concretament, proposaré que un verb es pot descausativitzar si podem inferir una causa prototípica no agentiva responsable del canvi d'estat. Aquesta condició l'anomenaré Condició de la Causa Prototípica. En el cas d'"obrir una porta", podem descausativitzar *obrir* perquè podem identificar una causa no agentiva com a responsable del canvi, que és un corrent d'aire. En canvi, el verb *tallar* (el pa) no es pot descausativitzar perquè no podem identificar cap causa prototípica no agentiva responsable d'aquesta acció.

Pel que fa a la distinció entre verbs de causació interna i verbs de causació externa, recorreré al següent plantejament: consideraré que un verb és de causació interna quan no és possible identificar una causa específica responsable del canvi. Per exemple, *germinar* és de causació interna perquè no podem identificar cap causa que sigui unívocament la responsable del canvi d'estat. Els factors ambientals de calor i humitat intervenen en la germinació d'una planta, però d'acord amb el nostre coneixement intuïtiu del món no són pròpiament causes. Una planta pot germinar en condicions ambientals tan adverses com es vulgui. No podem establir una relació de causa-efecte entre la calor o la humitat i la germinació d'una planta. De fet, trobem vegetació tant a les costes de l'Antàrtida com en el sec i calorós desert d'Atacama. Així doncs, la raó del canvi l'atribuïm en bona mesura a la mateixa planta. En canvi, en el cas de *tallar* (el pa) sí que podem establir una causa concreta, i aquesta causa és l'agent que utilitza un ganivet per tallar el pa. Per tant, *tallar* (el pa) és un verb de causació externa.

Crec que aquest enfocament és superior a d'altres que s'han plantejat. Levin i Rappaport Hovav (1995) recorren a dues definicions mínimament diferents: la causació és interna quan el canvi és degut a una propietat de l'entitat, o també quan el canvi forma part del curs natural de les coses. Haspelmath (1993) utilitza també la noció d'*espontaneïtat*. El meu plantejament és d'alguna manera proper a les propostes de Chierchia (1989), de Reinhart (2000) o Rappaport Hovav (2014), que consideren que qualsevol verb conté un tret de causa. En els verbs de causació interna, aquesta causa està en realitat inespecificada.

No sempre és fàcil determinar si existeix pròpiament una causa específica responsable d'un determinat tipus de canvi. En aquest sentit, proposaré un test que permet distingir entre els dos tipus de causació: el test de la causativització sintàctica. Només les formes incoatives dels verbs de causació interna admeten la causativització sintàctica; les formes incoatives dels verbs de causació externa, en canvi, no l'admeten. Així, quan un verb de causació externa apareix en aquesta construcció, no admet la interpretació incoativa, només la causativa amb un argument extern humà amb valor existencial, interpretació que obviarem en els judicis següents:

- (9) a. La calor va fer germinar les plantes abans d'hora.
b. ?*El vent va fer obrir la porta.

A (9a), el verb *germinar*, de causació interna, admet sense problemes la causativització sintàctica. En canvi, com mostra (9b), el verb *obrir*, en la seva interpretació incoativa, no admet la causativització sintàctica ja que és un verb de causació externa. Segons Folli (2001), el mateix fenomen es dona en italià.

Verbs tradicionalment considerats de causació interna com *rovellar*, els tractaré com a verbs de causació externa, atès que no accepten la causativització sintàctica:

- (10) *L'aigua va fer rovellar la barana.

Aquest test permet comprovar que determinats verbs tenen un comportament dual: tenen una lectura de causació externa, ja que admeten sense problemes la causativització lèxica tant agentiva com no agentiva, mentre que també admeten la causativització sintàctica de l'alternant incoatiu. Aquest és el cas, per exemple, de *fondre*. Aquest verb és considerat en llengües com el català o el castellà com un verb de causació externa mentre que en francès és considerat com un verb de causació interna. Com és que un mateix esdeveniment pot ser conceptualitzat de maneres diferents segons les llengües? L'explicació prové de la manera com analitzem la causació interna. Sabem que la calor és un factor ambiental que intervé en l'esdeveniment de la fusió del gel. Tanmateix, a temperatura ambient, podem trobar grans masses de gel sense fondre. Per tant, podem interpretar que la calor no és un factor necessàriament decisiu. És a dir, podem interpretar que la calor és un factor necessari però no suficient. Això explica les variacions interlingüístiques que podem trobar. Així mateix, d'acord amb el test de la causativització sintàctica, podem observar que la interpretació de causació interna és possible en català, tal com mostra (11b):

- (11) a. La forta calor va fondre la neu ràpidament
b. La forta calor va fer fondre la neu ràpidament

Hem vist que existeixen dos tipus de verbs de canvi d'estat, els de causació externa, generalment agentius però no sempre, i els verbs de causació interna. Seguint Levin i Rappaport Hovav (1995), consideraré que quan els verbs de causació externa es descausativitzen es continuen interpretant com a verbs de causació externa. Així doncs, distingiré entre dos tipus d'alternança, una alternança descausativitzadora i una alternança causativitzadora. En l'alternança descausativitzadora, el verb que serveix de base és el verb de causació externa causatiu, mentre que en l'alternança causativitzadora el verb que serveix de base és el verb de causació interna, sintàcticament inacusatiu. En l'alternança descausativitzadora tots dos alternants són interpretats com de causació externa;¹ en canvi, en l'alternança causativitzadora, l'alternant causatiu i l'alternant incoatiu tenen propietats diferents: el primer s'interpreta com de causació externa mentre que el segon s'interpreta com de causació interna. Així mateix, la causativització pot ser de dos tipus, agentiva i no agentiva. Certs verbs admeten únicament la causativització agentiva (de fet, una minoria), d'altres només la causativització no agentiva, i finalment trobem verbs que admeten tots dos tipus de causativització. De vegades, la causativització agentiva o no agentiva se circumscriu a un determinat tipus d'argument intern.

Un darrer tema que tractaré és el comportament de l'adjunt adverbial *per si sol*, estudiat inicialment per Chierchia (1989) en el marc dels verbs de canvi d'estat. Aquest adjunt pot referir-se a l'argument agent quan el verb és causatiu lèxic, o a l'argument tema, realitzat com a subjecte, en les formes incoatives. Per a Chierchia, el comportament d'aquest adjunt dona suport a l'anàlisi reflexivitzadora que proposa per a descausativització sintàctica. Aquí defensaré per a aquest adjunt adverbial una anàlisi en la línia esbossada per Reinhart (2000). Consideraré que el seu comportament varia segons si l'antecedent subjecte és un agent o és un tema. Si és agent, el que fa és cancel·lar una d'aquestes pressuposicions: que l'agent no tenia capacitat per actuar motorament i requeria ajuda per fer-ho, o que l'agent actuava instigat:

(12) La Maria ha tocat la flauta per si sola.

En una primera interpretació, podem imaginar que la Maria tenia problemes per posar els dits en els forats de la flauta i una segona persona l'ajudava a fer-ho; i en una segona interpretació, podem imaginar que la Maria no tenia ganes de tocar la flauta i els seus pares la pressionaven perquè ho fes. La funció de l'adjunt *per si sola* és cancel·lar una d'aquestes dues possibles pressuposicions. Això explica que (12) no sigui sinònima de (13):

(13) La Maria ha tocat la flauta.

Quan l'antecedent és l'argument tema en funció de subjecte, i en conseqüència la construcció és incoativa, la funció de l'adjunt *per si sol* és doble: d'una banda cancel·la la pressuposició que ha intervingut un efectuator específic (en general un agent), i de l'altra força a interpretar el verb com de causació interna. Quan el verb és causatiu alternant i en conseqüència és possible identificar a més d'un agent volitiu com a efectuator una força natural o un agent fisicoquímic o biològic, aquesta interpretació no és problemàtica:

¹ Un verb de causació externa alternant pot tenir per a un determinat argument intern la interpretació de causació interna. Aquest és el cas d'*obrir* per a l'argument intern *una flor*.

(14) La porta s'ha tancat per si sola.

En canvi, quan el verb és causatiu no alternant, aleshores la situació denotada s'interpreta com a irreal (marco la irrealitat amb el símbol #):

(15) #L'habitació s'ha pintat per si sola.

Quan la clàusula es nega, l'oració resulta natural ja que el que es fa és indicar que el fet irreal no s'ha produït, cosa que és certa:

(16) L'habitació no s'ha pintat per si sola.

Finalment, els verbs de causació interna solen acceptar l'adjunt *per si sol*. En aquest cas, l'adjunt cancel·la la pressuposició que alguna persona, entitat o factor fa possible o facilita el canvi denotat pel verb. Considerem (17):

(17) El nen ja creix per si sol.

Vegem un context adequat per a (17). Considerem una criatura que ha crescut gràcies a les hormones de creixement que el metge li ha receptat; si un cop retirada la medicació el nen continua creixent, podem dir que el nen creix per si sol.

Aquest capítol s'organitza de la manera següent. A l'apartat 3.1 reviso algunes de les propostes que s'han fet per explicar l'alternança causativa. A l'apartat 3.2 tracto la distinció entre causació interna i causació externa i a l'apartat 3.3 presento el test de la causativització sintàctica. Analitzo els fenòmens de la descausativització i la causativització a l'apartat 3.4. En aquest apartat, a més de presentar les nocions principals per entendre la descausativització, analitzaré el comportament de diversos verbs respecte a aquests fenòmens. Finalment, a l'apartat 3.5 tracto el comportament de l'adjunt *per si sol* quan es combina amb els verbs de canvi d'estat. Presento les conclusions del capítol a l'apartat 3.6.

3.1. CAUSATIVITZACIÓ I DESCAUSATIVITZACIÓ EN L'ALTERNANÇA CAUSATIVA: UNA PERSPECTIVA HISTÒRICA

3.1.0. Introducció

Un dels objectius de la gramàtica generativa és buscar elements comuns d'estructures superficialment diferents que permetin relacionar-les. Si dues estructures diferents comparteixen una part de l'estructura, podem suposar que també comparteixen una part de la seva derivació. Un exemple clàssic és l'alternança passiva. La principal característica de l'alternança passiva és que els dos alternants, l'actiu i el passiu, tenen les mateixes propietats temàtiques. Des de l'inici de la gramàtica generativa s'ha suposat que les construccions passives es deriven de les actives. L'operació de passivització bloqueja la realització sintàctica de l'argument extern i l'argument intern passa a realitzar-se com a subjecte. L'argument extern, però, continua sent present des del punt de vista interpretatiu. Es diu que la morfologia de passiva absorbeix el paper temàtic de l'argument extern o, alternativament, que el satura mitjançant la cloenda existencial. Segons les característiques morfològiques de la passiva, en uns casos l'argument extern es pot

realitzar sintàcticament com a adjunt mentre que en d'altres simplement no es pot realitzar ni tan sols com a adjunt. En català es donen les dues opcions. La passiva perifràstica permet la realització de l'argument extern (18a), mentre que aquesta realització no és possible en la passiva pronominal (18b), per bé que s'interpreta implícitament:

- (18) a. La porta ha estat oberta (pel Jordi).
b. S'ha obert la porta (*pel Jordi).

En qualsevol dels casos, el significat temàtic entre els dos alternants és idèntic. La passivització és una operació sintàctica amb efectes informacionals, però no temàtics.

L'alternança causativa pot rebre un tractament similar al de l'alternança passiva. Podem considerar que un alternant es deriva de l'altre mitjançant un canvi morfosintàctic. D'acord amb aquesta hipòtesi, tots dos alternants compartrien una part de la derivació. Igual que en l'alternança passiva, la base per fer-ho és semàntica. Hem vist que en el cas de la passiva els dos alternants compartien el mateix significat temàtic. En el cas dels alternants causatius, no sembla que es puguin considerar temàticament sinònims. Tanmateix, sí que tenen propietats semàntiques comunes, ja que tot sembla indicar que comparteixen un argument amb el mateix paper temàtic, el tema. En la forma causativa aquest argument es realitza com a OD (19a), mentre que en l'alternant intransitiu es realitza com a subjecte (19b), de manera similar al que passa en l'alternança passiva:

- (19) a. El Jordi ha tancat la porta.
b. La porta s'ha tancat.

Com he dit, el paral·lelisme entre l'alternança passiva i l'alternança causativa no és complet. A diferència del que passa en l'alternança passiva, en l'alternança causativa es produeixen canvis temàtics. En l'alternant intransitiu no és possible la interpretació implícita d'un argument extern agent humà. La pressuposició que es fa en l'ús d'una forma incoativa és que l'agent o causa no és humà. Aquesta pressuposició, però, pot ser cancel·lada, tal com mostra (20):²

- (20) La porta s'ha tancat. Deu haver estat el vent. O potser el Jordi.

Atès que els dos alternants contenen un argument amb les mateixes propietats temàtiques, hi ha raons per suposar que entre ells es dona una relació derivacional. Un dels primers autors a adoptar una anàlisi de naturalesa derivacional és Lakoff (1965, 1970).³ Concretament, Lakoff advoca per una anàlisi causativitzadora en què la forma causativa es deriva de la forma intransitiva mitjançant l'addició del verb abstracte CAUSAR. D'acord amb aquesta anàlisi, podem considerar que la forma

² La idea que la forma incoativa no admet la interpretació implícita d'un agent humà no està exempta de controvèrsia. Com veurem, Hall Partee (1965) considera que aquesta interpretació és possible. També l'admet Rappaport Hovav (2014).

³ Lakoff (1970) és la versió publicada en llibre de la seva tesi doctoral (1965). Totes les referències les faré sobre la versió de Lakoff (1970). La tesi de Lakoff es pot trobar en línia, publicada com a informe dins la sèrie *Mathematical linguistics and automatic translation*. Vegeu la Bibliografia.

intransitiva és no causativa, mentre que la forma transitiva és causativa. Presentaré amb detall la proposta de Lakoff a l'apartat 3.1.1.

Hem vist que Lakoff defensa l'anàlisi causativitzadora per relacionar els dos alternants de l'alternança causativa. Però des del punt de vista conceptual aquesta no és l'única anàlisi possible. Una anàlisi alternativa és l'anàlisi descausativitzadora. Un dels primers defensors d'aquesta opció és Hall Partee (1965). Hall Partee recorre, igual que Lakoff, al predicat abstracte CAUSAR. A diferència del que podria semblar, el procés de descausativització no s'obté mitjançant la supressió del predicat abstracte CAUSAR, sinó simplement mitjançant la supressió de l'argument extern (el subjecte lògic en la seva terminologia). Per a Hall Partee, tots dos alternants es construeixen amb el predicat CAUSAR. Veurem a l'apartat 3.1.2 l'anàlisi de Hall Partee.

L'anàlisi de Lakoff està basada en la idea de la descomposició predicativa. Fillmore (1968) proposa una anàlisi temàtica per explicar l'alternança. Segons Fillmore, els verbs alternants poden codificar tres tipus d'arguments: l'agent, l'instrument i el tema. Com hem vist al capítol 2, la regla de realització de subjecte determina quin dels tres arguments que codifica el verb es realitza com a subjecte, d'acord amb la jerarquia següent:

(21) Agent > Instrument > Tema

Igual que Hall Partee, Fillmore proposa basar la raó de l'alternança en l'opcionalitat de l'argument extern en la realització sintàctica del verb. Analitzo el model de Fillmore a l'apartat 3.1.3.

Una anàlisi força diferent de les anteriors és la proposada per Smith (1970). Smith estudia els verbs no alternants transitius, que anomena causatius, i els verbs alternants. Dues són les idees que utilitza Smith, la d'activitat dependent/activitat independent i la de control extern/control intern. En un verb causatiu no alternant, l'activitat no és independent i el control és extern. Així mateix, quan el verb causatiu és alternant, en l'alternant transitiu l'activitat és independent i el control extern, mentre que en l'alternant incoatiu l'activitat és independent i no es produeix control extern. Estudio aquesta anàlisi a l'apartat 3.1.4.

Chierchia (1989) proposa una anàlisi descausativitzadora de l'alternança causativa basada en la reflexivització. Segons Chierchia, l'alternant intransitiu es forma per reflexivització de l'alternant causatiu, per bé que la interpretació que associa a aquest procés no es correspon amb la reflexivització convencional. D'acord amb la reflexivització convencional, l'argument reflexivitzat hauria de realitzar l'acció i rebre-la. Chierchia, però, proposa que en la reflexivització incoativa la causa de l'acció és una propietat de l'entitat tema. Així mateix, estén aquesta anàlisi als verbs de canvi d'estat que són intransitius no alternants, una de les grans aportacions del seu estudi. Estudiaré la proposta de Chierchia a l'apartat 3.1.5.

Haspelmath (1993) fa un estudi interlingüístic sobre la relació morfològica entre els alternants. D'acord amb aquest estudi, hi ha llengües que afavoreixen la causativització, com ara l'hindi-urdú, mentre que d'altres recorren a la descausativització, com és el cas de les llengües romàniques. Haspelmath conclou que no hi ha una única direcció possible en la formació dels alternants, sinó que totes dues són possibles, tant la causativització com la descausativització.

Així mateix, Haspelmath sosté que hi ha una diferència semàntica entre els dos alternants. Segons Haspelmath, l'alternant intransitiu expressa una situació que es produeix de manera espontània, mentre que l'alternant transitiu expressa una situació que és generada per l'argument extern. La noció d'espontaneïtat, com veurem, resulta difícil de definir. Tracto l'anàlisi de Haspelmath a l'apartat 3.1.6.

Levin i Rappaport Hovav (1995) presenten una anàlisi dels verbs de canvi d'estat força diferent de la dels seus antecessors. Basant-se en la idea de Chierchia i de Hall Partee que l'alternança causativa és de naturalesa destransitivitzadora, i considerant el fet que hi ha verbs incoatius que no tenen un correlat causatiu, aquestes autores arriben a la conclusió que els verbs de canvi d'estat intransitius, ja siguin alternants o no alternants, no formen una classe homogènia. Proposen dos tipus de verbs de canvi d'estat: els que expressen una situació de causació externa, és a dir, aquells que expressen una situació generada per una entitat diferent de la que experimenta el canvi, i els que expressen una situació de causació interna, és a dir, aquells que expressen una situació que s'ha produït per un canvi en una propietat o característica de la mateixa entitat que experimenta el canvi. Segons Levin i Rappaport Hovav, la distinció entre causació interna i causació externa és remissiu de la de control intern i control extern d'Smith. La novetat de l'anàlisi de Levin i Rappaport Hovav és que les formes intransitives poden ser de dues naturaleses diferents: de causació externa i de causació interna. Les formes intransitives de causació externa, igual que les formes transitives, contenen el predicat abstracte CAUSAR. En canvi, les formes intransitives de causació interna estan desproveïdes d'aquest predicat. Si el verb no s'associa al predicat CAUSAR, aleshores l'argument tema s'interpreta com de causació interna: ell mateix és el responsable del canvi que experimenta. Per contra, si el verb s'associa al predicat CAUSAR i es destransitivitza, el predicat CAUSAR continua present. El verb continua sent causatiu i l'argument tema s'interpreta de la mateixa manera que en la forma transitiva: com de causació externa. Discutiré el model de Levin i Rappaport Hovav a l'apartat 3.1.6.

Rappaport Hovav i Levin (2012) i Rappaport Hovav (2014) modifiquen l'anàlisi plantejada el 1995 i consideren que la forma bàsica és en tots els casos la intransitiva. En el cas dels verbs causatius no alternants, pressuposen que lèxicament els verbs demanen un argument extern. A l'apartat 3.1.7 analitzaré la proposta de Rappaport Hovav (2014), basada en regles pragmàtiques per explicar l'alternança causativa. A l'apartat 3.1.8 presentaré les conclusions.

3.1.1. Lakoff (1965, 1970) i la causativització

Com hem vist, podem donar a dues estructures diferents desenvolupades a partir d'un mateix verb com són les formes activa i passiva una anàlisi derivacional parcialment comuna. Lakoff (1965, 1970) proposa analitzar en termes similars l'alternança causativa: un dels alternants es derivaria de l'altre i, per tant, compartirien una part de la derivació. Lakoff fa aquestes assumpcions:

- L'alternant causatiu inclou en el seu significat la forma incoativa.
- L'alternant causatiu té dues possibles interpretacions: una de causació directa i una altra de causació indirecta.

- La construcció causativa perifràstica té també dues interpretacions possibles, i són les mateixes que les de l'alternant causatiu.

Considerem el paradigma següent:

- (22)
- a. The door opened.
 - b. John opened the door.
 - c. John brought it about that the door opened.

(Lakoff (1970), p. 41, [30.7])

(22a) correspon a la forma incoativa. És la més simple i és la base tant semànticament com sintàcticament de les altres formes. (22b) és una causativa lèxica mentre que (22c) és una causativa perifràstica; totes dues construccions estan formades a partir del verb lèxic portador del significat i un altre verb que expressa causa lèxicament.

Segons Lakoff, la forma causativa lèxica de (22b) inclou en el seu significat la forma incoativa de (22a). En efecte, si el Jordi obre la porta, implica que la porta s'obre. Per tant, podem pressuposar que la derivació de l'alternant causatiu inclou la derivació de l'alternant incoatiu.

Així mateix, Lakoff considera que (22b) pot tenir dues interpretacions, una de causació directa i una altra de causació indirecta. En la primera, la porta s'obre per l'acció directa sobre aquesta de l'agent, i en la segona, l'agent fa alguna cosa no relacionada directament amb la porta, i aquesta s'acaba obrint; per exemple, pot haver obert inadvertidament la finestra i una ràfega d'aire provoca que la porta s'obri. Lakoff il·lustra la interpretació de causació directa de (22b) amb (23a), i la interpretació de causació indirecta d'aquesta mateixa oració amb (23b):

- (23)
- a. John opened the door by turning the doorknob.
 - b. John opened the door by increasing the air pressure in the room to 200 atmospheres.

(Lakoff (1970), p. 41 [31, 32])

La diferència entre (23a) i (23b) és que a (23a) l'agent actua físicament sobre la porta (activa la maneta) mentre que a (23b) no. Perquè a (22b) la causació sigui considerada indirecta cal interpretar que l'acció realitzada pel protagonista de la situació no tenia com a intenció obrir la porta. Personalment, crec que si l'acció és realitzada intencionadament pot ser considerada de causació directa, tal com mostra (24):

- (24) El Joan va obrir la porta augmentant la pressió de l'estança fins a 200 atmosferes.

Igual que la construcció causativa lèxica, la construcció causativa perifràstica admet també dues interpretacions, la de causació directa (25a) i la de causació indirecta (25b):

- (25)
- a. By turning the doorknob, John brought it about that the door opened.
 - b. John brought it about that the door opened by increasing the room to 200 atmospheres.

(Lakoff (1970), p. 41-42 [34, 33])

A partir de la sinonímia observada entre la causativa lèxica i la causativa perifràstica, Lakoff arriba a la conclusió que el que distingeix la forma incoativa i la forma causativa és la presència en aquesta última del predicat abstracte CAUSATIU (*CAUSATIVE*), un predicat que es realitza lèxicament en la causació perifràstica. És a dir, el verb causatiu lèxic conté en la derivació sintàctica un predicat abstracte CAUSATIU, mentre que aquest verb abstracte és absent en la derivació de la forma incoativa. Dit d'una altra manera, la forma causativa es deriva a partir de la forma incoativa mitjançant la inserció en la derivació del predicat causatiu abstracte CAUSATIU.

D'aquesta anàlisi podem deduir que la diferència entre la forma incoativa i la forma transitiva radica en la presència *versus* absència del predicat CAUSATIU. La forma causativa equival a l'amalgama formada pel predicat CAUSATIU i la forma intransitiva del verb.

(26) $obrir_{CAUSATIU} = CAUSATIU + obrir_{INTRANSITIU}$

Lakoff estén la descomposició predicativa proposada per a l'alternant causatiu a l'alternant incoatiu. Considera que el verb intransitiu conté el predicat abstracte INCOATIU (*INCHOATIVE*). Així, *obrir-se la porta* s'analitza com a (27):

(27) *obrir-se la porta* → *esdevenir la porta oberta*

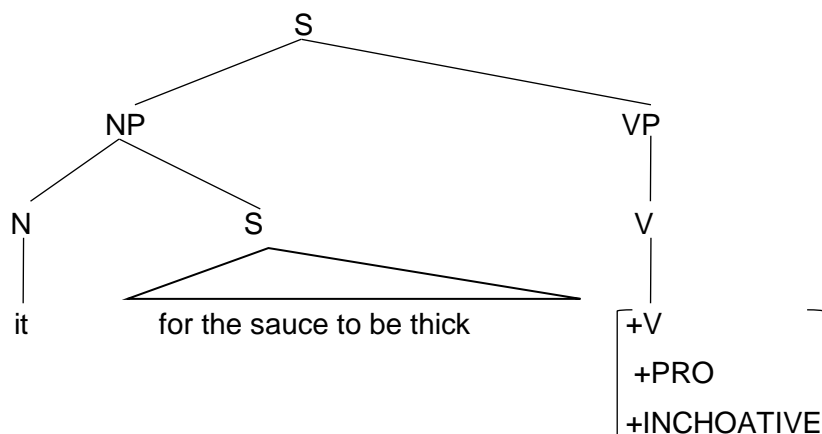
Per a Lakoff, en el cas d'un verb deadjectival, podem tenir la següent tríada, formada per l'adjectiu, el verb incoatiu i el verb causatiu:

- (28) a. The sauce is thick.
 b. The sauce thickened.
 c. John thickened the sauce.

(Lakoff (1970), p. 43 [38.1-3])

En els tres casos, la salsa manté una relació constant amb l'adjectiu *espès*. L'estructura que proposa per a (28b) és la següent:

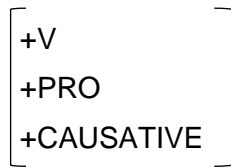
- (29) a. The soup thickened.
 b.

(Lakoff (1970), p. 37 [19])

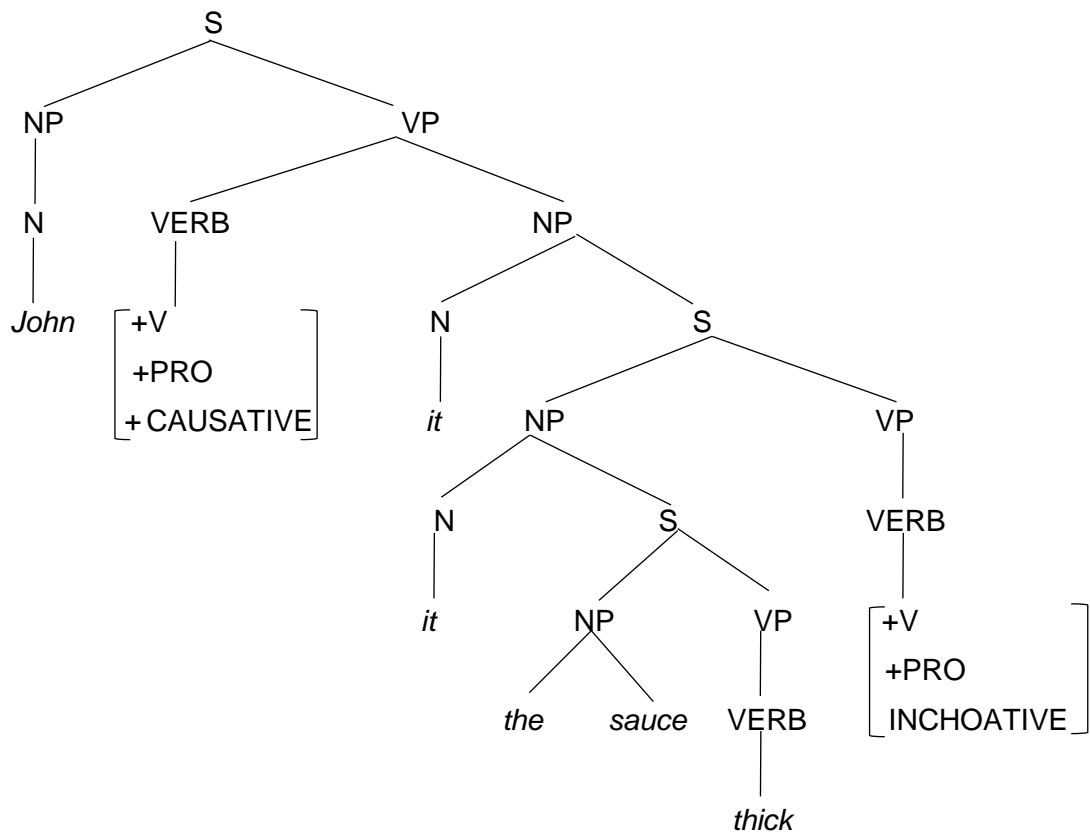
En l'esquema, PRO indica pronominal i, en conseqüència, abstracte. Si la construcció es causativitza, s'introdueix un altre predicat, de naturalesa causativa, caracteritzat per la matriu següent:

(30)

Així doncs, l'estructura de (28c) queda de la manera següent:

- (31) a. John thickened the sauce.
b.

(Lakoff (1970), p. 43)

Aquesta és la base de la semàntica generativa: els verbs lexicalitzen estructures sintàctiques obtingudes derivacionalment. No són entitats inanalitzables. O dit d'una altra manera, no són àtoms des del punt de vista sintàctic, igual que no ho són des del punt de vista semàntic. Una conseqüència d'aquesta visió és que el significat d'un verb es pot descompondre en predicats abstractes relacionats entre ells per relacions de dominància. Els verbs de canvi d'estat causatius són verbs que incorporen els predicats abstractes INCHOATIU i CAUSATIU, uns predicats que seran substituïts en la tradició generativista, com a mínim des de McCawley (1968), per BECOME (ESDEVENIR) i CAUSE (CAUSAR).

Lakoff observa que de vegades la tríada adjectiu/verb incoatiu/verb causatiu pot estar formada per arrels diferents. L'exemple paradigmàtic d'aquesta situació és la terna *dead/die/kill* 'mort-morir-matar'. Lakoff afirma:

Consider the words *kill*, *die*, and *dead*. What do these words have in common and how are they related? *Kill* means "to cause (someone) to die". Thus, we can look upon *kill* as having the same lexical meaning as *die*, but to be an absolute exception to the causative transformation. But what about *die* itself? How is it related to *dead*? *Die* essentially means "to come to be dead". Thus, we can consider *die* as having the same lexical meaning as *dead* and to be an absolute exception to the inchoative transformation.

(Lakoff (1970), p. 98-99)

Per a Lakoff, *die* és una excepció a la regla d'incoació ja que no es forma morfològicament a partir de l'adjectiu *dead*, tot i que el seu significat és "*become to be dead*". Així mateix, *kill* és una excepció a la regla de causació ja que, com en el cas anterior, el verb *kill* no es deriva morfològicament del verb *die*. Això sí, el seu significat és, segons Lakoff, "*cause to die*".⁴

Encara trobem una tercera situació, aquella en què tenim un adjectiu i la forma causativa derivada morfològicament d'aquest adjectiu, però no tenim la forma incoativa de naturalesa verbal. La forma incoativa es forma a partir de la combinació de l'adjectiu amb un verb deixatut com ara *become* o *get*.

- (32) a. John is fat.
b. *John fattened.
c. John became/got fat.
d. The farmer fattened the pigs.

Parsons (1990) observa:⁵

Causative-Inchoatives are transitive verbs that are derived from a related adjective with the "cause to become ADJ" meaning. There may or may not be an inchoative intransitive verb "between" the adjective and the transitive verb.

(Parsons (1990), p. 120)

Resumint, hem vist que Lakoff proposa derivar la forma causativa lèxica de la intransitiva. El mecanisme que proposa per obtenir la causativització es basa en la introducció del predicat abstracte CAUSATIU, similar en el seu significat al dels verbs lèxics anglesos *cause* i *bring about*. La forma causativa es distingeix de la incoativa per la presència del predicat abstracte CAUSATIU. No hi ha cap altra diferència. El predicat abstracte CAUSATIU permet la introducció en la derivació de l'argument extern agent. En la forma incoativa l'agent és absent. Però l'absència de

⁴ Vegeu Fodor (1970) per a diversos arguments de naturalesa proverbial (substitució del SV per la forma *do so*), temporal i modal en contra de la derivació proposada per Lakoff. Vegeu també Cruse (1972) en un sentit similar.

⁵ Cito a través de Piñón (2001, p. 283). Piñón dona aquesta seqüència, citant Parsons:

(i) $fatten_{TR}/fat_{ADJ}$, * $fatten_{INTR}$ ($fatten_{TR}$ the cattle).

(Piñón (2001), p. 283 [36c])

l'agent no té cap efecte sobre la interpretació de l'argument intern. Per tant, la diferència entre els alternants es pot reduir a la presència versus absència de l'argument extern.

L'anàlisi de Lakoff ha estat molt influent, no solament perquè representa el punt de sortida de la semàntica generativa, sinó perquè en una forma o una altra la descomposició predicativa que proposa ha estat adoptada en multitud d'anàlisis d'orientació teòrica molt diversa.

Una important conseqüència de l'anàlisi de Lakoff ha estat la idea que en les construccions causatives lèxiques l'argument extern no és pròpiament, o necessàriament, un agent sinó que pot ser una causa de naturalesa esdevenimental. Com ja hem vist al capítol anterior, molts han estat els autors que han adoptat una anàlisi esdevenimental de l'argument extern.

3.1.2. Hall Partee (1965) i la descausativització

Hem vist que Lakoff proposa que la forma causativa es deriva a partir de la forma incoativa. Per a Lakoff, la forma incoativa és bàsica i la causativa derivada. Hall Partee (1965) inverteix els termes. Per a aquesta autora, la forma intransitiva es deriva de la transitiva. Hall Partee considera la següent terna formada a partir del verb *break*:

- (33) a. John has broken the window.
b. The window has broken.
c. The window has been broken.

(Hall Partee (1965), p. 25, [28-30])

Tant a (33b) com a (33c) no es realitza l'argument agent. Però aquestes oracions no són semànticament idèntiques. (33c) implica la participació d'un agent, tot i que la identitat d'aquest queda en suspens. En canvi, segons Hall Partee, (33b) és en realitat imprecisa: ni s'afirma ni es nega que hagi participat un agent.⁶ A partir d'aquesta interpretació del contrast entre (33a) i (33b), Hall Partee arriba a la conclusió que les formes incoativa i causativa no es diferencien per la presència versus absència del predicat abstracte CAUSAR. Per tant, la forma causativa no es forma afegint el predicat CAUSAR ni la forma intransitiva es forma elidint el predicat CAUSAR, ja que, segons Hall Partee, la diferència semàntica entre les dues formes no és atribuïble a la presència *versus* absència d'aquest predicat. Per a Hall Partee tant la forma incoativa com la causativa codifiquen el verb abstracte CAUSAR.

Hall Partee contradiu algunes de les assumpcions interpretatives de Lakoff. Així, considera que una oració com (34) no és sinònima de (33a):

⁶ Una anàlisi interpretativa similar defensa Smith (1970).

(34) John has caused the window to break.

(Hall Partee (1965), p. 27)

És a dir, les causatives lèxiques i les causatives perifràstiques no tenen les mateixes lectures. Un argument que addueix és que els subjectes que admet (34) no són els mateixos que admet (33a):⁷

- (35) a. A change in molecular structure caused the window to break.
b. *A change in molecular structure broke the window.

(Hall Partee (1965), p. 28, [31-32])

Hall Partee proposa que la relació entre els alternants es produeix no per causativització sinó per descausativització, i la descausativització no té com a efecte la supressió del predicat abstracte CAUSAR sinó simplement la supressió de l'argument extern.

Com diem, la proposta de Hall Partee és l'oposada a la de Lakoff pel que fa al sentit de la derivació. Per a Hall Partee, la diferència entre els alternants deriva de l'absència de l'argument extern en la representació sintàctica. Recordem que segons Hall Partee la forma incoativa admet una interpretació en què l'agent sobreentès sigui humà, una interpretació que aquí qüestionaré.

Convé assenyalar que Lakoff (1970) rebut la proposta de Hall Partee (1965) segons la qual la forma incoativa es derivaria d'una construcció causativa sense subjecte, mantenint el predicat abstracte CAUSAR. Segons Lakoff, si això fos així, la construcció contindria el predicat CAUSAR i, en conseqüència, seria possible la inclusió d'adverbis agentius, que serien legitimats per aquest predicat:

- (36) a. John broke the window cleverly.
b. *The window broke cleverly

(Lakoff (1970), p. 43 [37.1-2])

Val a dir que aquesta objecció és qüestionable. Els adverbis orientats a l'agent són legitimats precisament pels agents, no pel predicat CAUSAR. Podem tenir el predicat CAUSAR i no tenir un argument agent. A (37a) tenim un adverbi orientat a l'agent i l'argument extern no és un agent sinó una força natural; així mateix, a (37b) la clàusula de finalitat no resulta legitimada per la mateixa raó.

- (37) a. *El vent va tancar la porta intel·ligentment.
b. *El vent va tancar la porta per evitar que es propagués el foc.

Atès que es considera que l'alternança està regulada lèxicament, tradicionalment s'ha pensat que és el verb qui determina si es produeix alternança o no. Brousseau i Ritter (1991) i en especial Levin i Rappaport Hovav (1995) mostren que és en realitat

⁷ Aquest argument no és del tot concloent. El contrast de (35) l'únic que demostra és que les oracions no són sinònimes absolutes, però no permet aclarir si tenen lectures idèntiques. Lakoff defensa que tant (33a) com (34) poden expressar alhora causació directa i causació indirecta. Probablement (35b) el que demostra és que (33a) no admet la lectura de causació indirecta, però aquest contrast no ens permet determinar si (34) admet la lectura de causació directa, tal com Lakoff defensa.

l'argument intern qui determina si és possible o no l'alternança. Un verb alternarà o no en funció de l'argument intern amb el qual s'associa. Per tant, podem trobar, com de fet trobem, verbs que alternen amb uns determinats objectes però no amb uns altres. Tot i que Hall Partee considera que l'alternança ve determinada pel verb, en nota (Hall Partee (1965), p. 26, nota 20) observa com a fet excepcional que *break a break a record* no alterna.

3.1.3. Fillmore (1968, 1970) i els papers temàtics

Lakoff proposa que la diferència entre els alternants ve determinada pel predicat CAUSAR. Els alternants transitius són causatius mentre que els alternants intransitius són no causatius. Per a Hall Partee tots els alternants són causatius. Es diferencien per la presència o absència de l'argument extern. La presència de l'argument extern té efectes sobre la interpretació de la situació. Una solució similar a la de Hall Partee, per bé que expressada en termes temàtics, és la proposada per Fillmore (1968).

Fillmore proposa que els verbs de canvi d'estat seleccionen lèxicament tres papers semàntics diferents: agent, instrument i objectiu (tema en la tradició de Gruber/Jackendoff). Recordem que en el paper d'instrument Fillmore inclou les forces naturals. Els tres papers es poden realitzar simultàniament, però no necessàriament ha de ser així, tal com mostren aquestes exemples:

- (38) a. I broke the window (with a rock).
b. The rock broke the window.
c. The window broke.

(Fillmore (1970 [2003], p. 123)

A (38a) es realitzen els tres papers que codifica el verb *break*, a (38b) dos, i a (38c) únicament un. Com es pot veure, un dels arguments, el tema, es realitza en tots els casos. Per a Fillmore, *break* té un significat nuclear que es manifesta en totes les possibles realitzacions sintàctiques. Aquest significat nuclear és el canvi que experimenta el tema. En paraules de Fillmore:

[E]ach [sentence] entails the same consequence for the affected window, and they differ only in ways signaled by the presence or absence of mention of an agent or an instrument.

(Fillmore (1970 [2003], p. 123)

Les diferències entre elles venen determinades per la presència o no dels papers d'agent i instrument. Així doncs, tot i que (38a) i (38c) no poden ser paràfrasi l'una de l'altra, tenen un significat comú, que és el canvi experimentat pel tema.

Atès que el canvi d'estat l'experimenta l'argument tema, no és possible trobar un verb de canvi d'estat amb una estructura argumental formada únicament per un argument agent. Pot ser que l'argument tema no es realitzi sintàcticament, però necessàriament ha de ser present en la representació semàntica. Un verb de canvi d'estat ha de tenir com a mínim un argument tema.

El model plantejat per Fillmore guarda semblances amb el de Hall Partee. Igual que en el model de Hall Partee, en el de Fillmore les diferències de significat venen determinades per la presència sintàctica o no de l'agent i l'instrument. Però aquestes diferències de significat, en el cas que n'hi hagi, no s'especifiquen. No queda clar quin significat pren l'oració quan no es realitzen ni l'agent ni l'instrument, és a dir, en les formes incoatives, atès que l'agent i l'instrument sembla que continuen presents en la representació semàntica del verb.

3.1.4. Smith (1970) i el control de l'esdeveniment

En les anàlisis precedents hem vist que no s'oferia una distinció semàntica clara entre els alternants de l'alternança causativa. Smith (1970) busca explicar les diferències entre els alternants causatius en termes pròpiament semàntics. Aquest treball ha resultat influent gràcies especialment a la reinterpretació que n'han fet Levin i Rappaport Hovav (1995).

Smith intenta establir les raons de la diferència entre els verbs de canvi d'estat exclusivament transitius i els verbs de canvi d'estat alternants. Convé aclarir que Smith no tracta els verbs de canvi d'estat exclusivament incoatius, és a dir, els verbs de canvi d'estat de causació interna. La terminologia que utilitza Smith és sensiblement diferent de l'actual, per raons cronològiques òbvies. Per poder reinterpretar les seves idees en el marc teòric actual, ofereixo la correspondència entre les classes que defineix Smith i els termes que donem actualment per designar aquestes classes. Smith presenta tres tipus de verbs: els verbs causatius, els verbs de canvi i els verbs intransitius. Els verbs que anomena de canvi corresponen als verbs que Jespersen (1954) inclou en la seva classe de verbs de moviment i canvi (*move and change verbs*).⁸

⁸ La classe de verbs de Jespersen (1954) *move and change verbs* no és en realitat homogènia. El que caracteritza els verbs d'aquesta classe és que es poden realitzar tant transitivament com intransitivament. Jespersen els defineix així:

This is a class of semantically related verbs, each with two meanings (1) to produce a movement or a change in something, and (2) to perform the same movement or undergo the same change.

(Jespersen (1954), vol. 3, p. 332)

Vegem alguns dels exemples que proposa (els exemples a corresponen a formes transitives):

- (i) a. Roll a stone.
b. The stone rolls.
- (ii) a. Move a stone.
b. The stone moves.
- (iii) a. Break the ice.
b. The ice breaks.

- *Verbs causatius*. Són els verbs que només es poden realitzar transitivament. Entre aquests verbs Smith inclou els verbs *destroy* 'destruir', *build* 'construir', *cut* 'tallar', *slice* 'llescar' i *draw* 'dibuixar'. Com es pot veure, aquesta classe correspon als verbs de canvi d'estat transitius no alternants.
- *Verbs de canvi*. Entre aquests verbs inclou *cook* 'cuinar', *ring* 'trucar' i *close* 'tancar'. Aquests verbs es corresponen *grosso modo* amb els verbs de canvi d'estat alternants.
- *Verbs intransitius*. Els exemples que Smith dona de verbs intransitius són *shudder* 'tremolar', *laugh* 'riure', *blush* 'enrogir' i *bark* 'lladrar'. És a dir, són els verbs que des de Perlmutter (1978) reben el nom de verbs inergatius.

En el que segueix utilitzaré la terminologia moderna de les classes verbals descrites per Smith. Smith observa que els verbs alternants expressen situacions que es poden produir sense la participació d'un agent extern, com ho demostra la possibilitat que aquests verbs es poden realitzar intransitivament:

- (39) a. The bell rang.
b. The sexton rang the bell.

(Smith (1970), p. 101 [1a-b])

- (40) a. The meat cooked.
b. Lucy cooked the meat.

(Smith (1970), p. 101 [2a-b])

Per a Smith, l'argument intern d'aquests verbs, tant en la forma transitiva com intransitiva, realitza una activitat o procés que el porta a un canvi en una de les seves propietats o característiques. En el cas de la forma intransitiva, aquesta activitat o procés el realitza l'entitat de manera autònoma. L'entitat té el control de l'activitat que realitza. Es tracta, doncs, d'un control intern. En la versió transitiva, aquesta mateixa activitat autònoma és controlada externament per un agent.

Pel que fa als verbs transitius no alternants, l'argument intern no realitza autònomament cap tipus d'activitat o procés. Així doncs, el comportament de l'argument intern en la construcció transitiva d'un verb alternant i la d'un verb transitiu no alternant és diferent. En el primer cas l'argument intern realitza una activitat o procés, controlat opcionalment per un agent extern, mentre que en el segon cas no realitza cap activitat o procés intern. Aquest és realitzat i controlat externament.

Reprodueixo aquí el text on Smith estableix les diferències entre aquests tipus de verbs:

There is a strong semantic coherence to the change class. The verbs refer to motion and/or change of state. The activity or change can be said to occur without an external agent, as indicated by the possibility of the intransitive sentences [of (39a) and (40a)].^[nota] However, external control of the change

-
- (iv) a. Beat the child
b. His heart beat violently

(Jespersen (1954), vol. 3, p. 333)

can be assumed by an agent, as indicated by the possibility of the transitive sentences above. As transitives, the verbs refer to an activity or change of state of their objects. Two semantic features, then, are characteristic of verbs of the change class: relative independence of the activity (in the sense that it can occur without an external agent), and the possibility of an external agent's controlling the activity. In feature terms, one can say that change verbs are marked + for the features of external control and independent activity.

(Smith (1970), p. 101-102)

Així mateix, en la nota matisa:

In some cases the activity may not be entirely independent, strictly speaking; thus, *The boat docked* suggests that the process or activity of docking was carried out by the boat (perhaps by machine).

(Smith (1970), p. 108)

Un tret rellevant de l'anàlisi d'Smith és que una acció pot ser duta a terme per una entitat i controlada externament per una altra. Si algú obre una porta, atès que *obrir* és un verb alternant, l'activitat la duria a terme la porta mentre que l'agent extern el que faria és controlar el procés. Aquest repartiment de papers resulta problemàtic en alguns casos com en l'exemple esmentat. En d'altres casos, tal com observa Härtl (2003),⁹ l'activitat la duu a terme l'argument tema, amb independència de l'argument agent.

- (41) a. El Jordi va cremar el bosc.
b. La Maria va eixugar la roba.

Els verbs inergatius tenen un element en comú amb els verbs de canvi d'estat alternants: l'argument realitza una activitat autònomament. En canvi, es distingeixen dels verbs de canvi d'estat alternants perquè aquesta activitat no pot ser controlada externament. Smith afirma:

Intransitive verbs refer to independent activity, and to activity that can not be externally controlled. (Thus they are unlike transitives with respect to both features.) Consider, for example, some representative intransitive verbs: *shudder* ['estremir-se, tremolar'], *laugh* ['riure'], *blush* ['ruboritzar-se'], *tremble* ['tremolar'], *malingering* [' fingir trobar-se malament'], *hesitate* ['vacil·lar']. All refer to activity that is relatively independent, and all refer to activity that can be controlled only by the person engaging in it.^[nota] In other words, control over shuddering, laughing, etc., cannot be relinquished.

(Smith (1970), p. 107)

D'acord amb l'explicació que proporciona Smith, el comportament de l'argument intern dels alternants incoatius dels verbs alternants és idèntic que el de l'argument extern dels verbs inergatius. Tots dos arguments realitzen una activitat o procés. La diferència, per a Smith, és de naturalesa potencial: en el cas dels alternants incoatius, és possible el control per part d'una entitat diferent, mentre que en el cas dels verbs inergatius no. D'acord amb això, no hi hauria diferències semàntiques

⁹ Vegeu en aquest sentit el capítol 2.

entre les formes inergatives i les formes alternants incoatives.¹⁰ Podem descriure els tres tipus de verbs de la manera següent:

- (42) a. *Verbs transitius no alternants*
–Activitat independent, +Control extern
- b. *Verbs transitius alternants*
+Activitat independent, ±Control extern
- c. *Verbs inergatius*
+Activitat independent, –Control extern

En els verbs transitius alternants, en la versió incoativa tindríem els valors [+Activitat independent, –Control extern], i en la versió causativa tindríem els valors [+Activitat independent, +Control extern].

3.1.5. Chierchia (1989) i la reflexivització

Chierchia (1989) proposa que tots els verbs incoatius, tant si tenen alternant causatiu com si no, són bàsicament causatius. Així doncs, els verbs incoatius no alternants, en la mesura que són causatius, es distingirien dels verbs inergatius ja que aquests últims no serien causatius.

Fent-se ressò d'una comunicació personal de Carol Rosen, Chierchia observa que els verbs inacusatius no alternants tendeixen a ser inestables. L'exemple que proporciona és el del verb italià *crescere*, que dialectalment admet una forma transitiva:

- (43) I figli, Gianni li ha cresciuti bene.
Lit.: Els fills, el Gianni els ha crescut bé.
'Els fills, el Gianni els ha pujat/criat bé.'

(Chierchia (1989 [2004], p. 40 [35a])

Aquesta "inestabilitat" mostra que els verbs incoatius no alternants es poden tornar causatius, cosa que es podria explicar si en la representació lèxica fos present l'argument extern, per bé que "desactivat".

Chierchia es pregunta per què alguns verbs incoatius no tenen una variant causativa, tot i que és possible trobar aquesta variant en algun dialecte de la mateixa llengua, tal com hem vist en el cas de *crescere*, o en una altra llengua. La raó que dona és que es produeix un efecte de blocatge lèxic per part d'un altre verb que ja cobreix aquest significat. Per exemple, en el cas de *créixer*, aquest verb podria ser *criar* o també *pujar*.

¹⁰ Smith (1970) no utilitza en cap moment l'expressió *control intern*. Com es desprèn de la citació reproduïda, la no cessió del control de l'acció equival a un control intern. Per tant, hem d'entendre que el contrari del control extern és el control intern.

- (44) a. Els nens van créixer bé.
 b. Els pares van criar/pujar bé els nens.

Levin i Rappaport Hovav (1995), que adopten almenys parcialment la hipòtesi de Chierchia, aporten un verb de l'anglès que seria inestable, el verb *deteriorate*. Segons aquestes autores, alguns parlants admeten la causativització d'aquest verb, que en general és tractat com un verb incoatiu no alternant:

- (45) a. Over the years the roof deteriorated.
 b. The pine needles were deteriorating the roof.

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 87)

A diferència dels verbs inacusatius, els verbs inergatius no es poden transitivitzar:

- (46) a. *La Maria ha caminat el Jordi.
 b. *La Maria ha parlat el Pere.

El blocatge lèxic aplicat a l'alternança causativa en els termes que ho fa Chierchia resulta problemàtic. El blocatge lèxic sembla que existeix. En anglès, alguns verbs com *fat*, *dirty* o *wet* no admeten la forma incoativa. Aquesta forma s'obté perifràsticament amb un verb lleuger com ara *get* o *become* i l'adjectiu corresponent (vegeu en aquest sentit l'apartat 3.1.1 i els exemples de (32) que repeteixo com a (47)):

- (47) a. John is fat.
 b. *John fattened.
 c. John became/got fat.
 d. The farmer fattened the pigs.

Però el blocatge lèxic proposat per Chierchia és de naturalesa diferent. En els exemples vistos, el blocatge es produeix en realitat entre dues formes amb el mateix significat. Chierchia el que diu és que els verbs inacusatius no alternants no poden alternar perquè hi ha un altre verb causatiu que cobreix el significat en disputa. Però en alguns verbs, no és clar quin és el significat que hauria realment de cobrir la corresponent forma causativa. Un d'aquests verbs seria *néixer*. En el cas que l'argument intern sigui un mamífer, el verb causatiu podria ser *extreure*:

- (48) a. El vedell ha nascut.
 b. El veterinari ha extret el vedell (amb fòrceps del cos de la mare).

Si el naixement és natural, el verb corresponent seria *parir*:

- (49) La vaca ha parit el vedell.

Hem vist que Chierchia proposa que totes les formes incoatives dels verbs de canvi d'estat, tant si corresponen a verbs alternants com no alternants, són en realitat causatives. Com observa el mateix Chierchia, el problema amb què s'ha d'enfrontar aquesta anàlisi és que no permet, aparentment, distingir una forma incoativa d'una forma passiva. Si totes dues formes són causatives i, per tant, totes dues formes tenen com a mínim subjacentment una causa, haurien de rebre la mateixa interpretació.

- (50) a. El vaixell va ser enfonsat.
 b. El vaixell es va enfonsar.

(50a) admet una clàusula final, però no (50b).

- (51) a. El vaixell va ser enfonsat per cobrar l'assegurança.
 b. *El vaixell es va enfonsar per cobrar l'assegurança.

És a dir, a (50a) hi ha un agent implícit, però a (50b) aquest agent ha desaparegut. Això explica l'agramaticalitat de (51b). Però si (50b) és causativa, tal com defesna Chierchia, per què (51b) és agramatical? Chierchia considera que en la descausativització en realitat el que es produeix és una reflexivització. Però aquesta reflexivització no és una reflexivització estàndard, en què el participant realitza una acció que té un efecte sobre ell mateix, com a (52):

- (52) El Joan es va afaitar.

Segons Chierchia, en la descausativització és una propietat de l'entitat que experimenta el canvi, o el mateix estat en què es troba, el responsable del canvi. Així, a (50b) la raó de l'enfonsament és una propietat del vaixell, o el mateix estat del vaixell, el que provoca el sinistre. Aquest tipus de reflexivització l'anomenaré *reflexivització incoativa*.

Una de les aportacions de Chierchia és que fa entrar en la discussió de l'alternança causativa precisament els verbs de canvi d'estat intransitius no alternants. Així mateix, la definició que dona per a la reflexivització que anomeno incoativa és la que després Levin i Rappaport Hovav utilitzen per descriure els verbs que anomenen de causació interna.

Tot i que no concorda amb la idea que la descausativització és fruit d'un procés de reflexivització, Reinhart (2000) adopta la idea que la descausativització és un fenomen similar al de la reflexivització. Tant en la reflexivització com en la descausativització es produeix un fenomen de reducció temàtica. En la reflexivització es redueix l'argument intern, mentre que en la descausativització es redueix l'argument extern. En paraules de Reinhart:

We have assumed the free reduction operation in

$$[V(\theta_1, \theta_2) \rightarrow R(V)(\theta_n) \quad (\text{Reduction})]$$

which applies to a pair of an external and an internal role and can reduce either the external or the internal one, thus generating both unaccusative and reflexive lexical entries. Recall that in present terms, a reflexive entry is simply an unergative entry (since the internal role is reduced).

(Reinhart (2000 [2016]) p. 39)

Qui sí que dona suport a la idea que la descausativització és un procés idèntic al de la reflexivització són Koontz-Garboden (2009) i Beavers i Koontz-Garboden (2013). Koontz-Garboden (2009) considera que, si més no en les llengües romàniques, el clíctic reflexiu realitza la mateixa funció en la reflexivització i en la descausativització:

associa l'argument extern amb l'argument intern per formar una cadena. Aquí, però, assumiré que són fenòmens diferents.¹¹

3.1.6. Haspelmath (1993) i l'espontaneïtat

Haspelmath (1993) realitza un estudi tipològic de l'alternança causativa i alhora presenta la hipòtesi que la descausativització es produeix quan l'esdeveniment es concep com a espontani. Vegem per parts els dos aspectes del seu treball.

En el seu estudi tipològic, Haspelmath compara el comportament de 31 verbs en 21 llengües tipològicament diferents. Com ell mateix observa, les llengües triades no intenten ser una mostra representativa de les llengües del món, sinó que han estat escollides en funció de les dades disponibles. Malgrat que la mostra no és estadísticament representativa de les llengües del món, i malgrat que no sempre és clara quina és la relació morfològica que es dona entre els alternants, l'estudi aporta molta llum al camp de l'alternança causativa.

Haspelmath identifica tres possibles relacions derivacionals entre els alternants:

- L'alternant causatiu es deriva morfològicament de l'alternant inacusatiu. En aquest cas parlem de *causativització*. Una llengua que segueix aquest patró és el mongòlic.

- (53) a. *xajl-ax* (*fondre* intransitiu)
b. *xajl-uul-ax* (*fondre* transitiu)

(Haspelmath (1993), p. 89 [2b])

- L'alternant incoatiu es deriva morfològicament del causatiu. Si més no aparentment, aquest patró es troba molt estès en les llengües del món. El català, i les altres llengües romàniques, utilitzen la morfologia reflexiva per obtenir la forma incoativa a partir de la causativa de manera majoritària:

- (54) a. El Joan va fondre el gel.
b. El gel es va fondre.

En aquest cas parlem de *descausativització*.

- Entre els alternants no hi ha cap relació derivacional en una direcció definida. Seguint Nedjalkov (1969), Haspelmath descriu tres casos diferents:
 - Alternants làbils: quan els dos alternants tenen la mateixa forma morfològica. L'anglès és una de les llengües prototípiques d'aquest mecanisme:

- (55) a. John melted the ice.
b. The ice melted.

¹¹ Vegeu Horvath i Siloni (2011) per a arguments en contra de l'anàlisi reflexivitzadora de la descausativització en les llengües romàniques. Vegeu així mateix Lundquist et al. (2016) per a arguments en favor de la idea que la incoativització en noruec és un cas de reflexivització.

Seguint Pesetsky (1995), podem considerar que l'alternança làbil s'obté mitjançant derivació zero. Ara bé, aquest tipus de derivació planteja un problema. En tota derivació morfosintàctica, tenim una forma bàsica i l'altra derivada. En l'alternança làbil, no és clar quina és la forma bàsica i quina la derivada. Pesetsky considera que la forma bàsica és la incoativa i la derivada la causativa. Però des del punt de vista morfològic no hi ha evidències per donar suport a aquesta hipòtesi en detriment de l'oposada.

- Alternants supletius: quan els alternants tenen formes lèxicament diferents. Aquest tipus de relació és minoritària. Les llengües solen tenir algun cas d'alternants que segueixen aquest patró. El més estès és el de la parella *morir-matar*. A part d'aquest parell, trobem pocs casos d'alternants supletius.
- Alternants equipol·lents: quan estan relacionats morfològicament però no resulta possible identificar la direcció de la derivació. En aquest cas diem que les dues formes provenen d'una forma comuna abstracta. Una llengua que utilitza l'alternança equipol·lent amb una certa liberalitat és l'hongarès.

Com observa Haspelmath, no hi ha cap llengua que utilitzi una única forma de relació entre els alternants. L'anglès, que és bàsicament làbil, té formes supletives, com en el cas de *die-kill* 'morir-matar', i formes causativitzades, com *rise-raise* 'pujar-pujar/apujar'.

El tipus de relació majoritària que es dona en català, i en la resta de llengües romàniques, és la de la descausativització mitjançant morfologia reflexiva:

- (56) a. El Joan ha trencat el llit.
b. El llit s'ha trencat.

Però no tots els alternants es relacionen mitjançant la morfologia reflexiva. Així, trobem també un parell d'alternants relacionats per l'alternança supletiva: *morir* i *matar*, on *matar* significa grosso modo "fer que algú mori".¹²

- (57) a. El Joan ha mort.
b. El Pere ha matat el Joan.

El català també presenta alguns casos de causativització morfològica, com en el cas del parell *pujar* i *apujar*.

- (58) a. Els preus han pujat.
b. El botiguer ha apujat els preus.

¹² Es diu que els verbs *morir* i *matar* formen una parella alternant per dos motius: perquè el significat de la forma anticausativa està contingut, si més no aparentment, en el significat de la forma causativa, i perquè hi ha llengües com ara l'hebreu, el turc o l'indonesi en què l'alternant causatiu es deriva morfològicament de l'alternant incoatiu. Tanmateix, també trobem llengües, com ara l'hindi-urdú, en què la forma incoativa es deriva morfològicament de la causativa.

Observi's que la forma causativa al seu torn es pot descausativitzar mitjançant morfologia reflexiva:

(59) Els preus s'han apujat.

També podem trobar alternants làbils, com en el cas *d'envellir*.

(60) a. El Joan ha envellit.

b. El Joan ha envellit els mobles.

L'estudi de Haspelmath mostra que no hi ha un sentit únic en la derivació dels alternants. En cap de les llengües que estudia, trobem una mecanisme únic per formar els alternants. Però també mostra que l'alternança supletiva és molt minoritària, reduïda a casos molt concrets, entre els quals destaca la parella *morir-matar*.

Haspelmath arriba a la conclusió que la direcció de la derivació no és fixa universalment. Unes llengües prenen com a bàsica la forma causativa i com a derivada la forma incoativa, mentre que d'altres prenen com a bàsica la forma incoativa i com a derivada la forma causativa. El català i la resta de llengües romàniques opten per la primera estratègia, mentre que el mongol i l'hindi-urdú utilitzen la segona.

Haspelmath distingeix entre significat conceptual i significat objectiu, una distinció que atribueix a Lakoff (1987). Posa com a exemple el cas de *fondre*. Des del punt de vista objectiu (o lògic), pot semblar que la forma transitiva d'aquest verb és més complexa que la intransitiva, ja que contindria un component de causació que no tindria la versió intransitiva. En canvi, des del punt de vista conceptual, la situació es pot revertir. La manera com analitzem cognitivament el procés de fusió d'un glaçó no necessàriament coincideix amb l'anàlisi lògica que en fem, fruit del nostre coneixement científic del món.

Haspelmath argumenta que la derivació morfològica es correlaciona amb una derivació semàntica. El cas que analitza amb detall és l'oposició singular-plural. En les llengües, la forma del singular és més simple que la del plural, ja que morfològicament la del plural es deriva de la del singular. Així mateix, es considera que des del punt de vista semàntic, o cognitiu, el singular és més bàsic que el plural. La forma plural es deriva del singular. En aquest cas diem que la derivació morfològica reproduïx el mateix patró que trobem en la derivació semàntica. Atès que semànticament el singular és més bàsic que el plural, la forma morfològica del singular també és més bàsica que la del plural. Segons Haspelmath, s'aplica el principi d'iconicitat.

Un cas paral·lel al de l'oposició singular-plural és el de l'oposició veu activa-veu passiva. Des del punt de vista cognitiu, trobem que la veu activa és bàsica i la passiva, derivada. En les llengües, les formes actives són més simples que les passives. Per exemple, en català la veu passiva es forma derivacionalment de la veu activa, ja sigui mitjançant un verb auxiliar de passiva (verb *ser*) (61b), o bé mitjançant l'ús del pronom reflexiu *se* (61c):

(61) a. Després de la derrota, van destituir l'entrenador.

b. Després de la derrota, l'entrenador va ser destituït.

b. Després de la derrota, es va destituir l'entrenador.

Haspelmath observa que la relació entre els dos alternants de l'alternança causativa és variable no solament entre llengües sinó també dins d'una mateixa llengua. En efecte, dins d'una mateixa llengua la derivació d'un verb alternant pot ser de causativització i la d'un altre verb pot ser de descausativització. Atès que no hi ha una direcció estable en la derivació morfosintàctica, Haspelmath considera que la relació semàntica entre els alternants és indeterminada. Així, cada opció correspon a una manera diferent de codificar una situació. En efecte, en la forma incoativa, es presenta la situació com si es produís espontàniament, sense la intervenció d'un agent causador (*causing agent*). És semànticament similar a la construcció passiva en el sentit que no s'expressa l'agent causador. La diferència és que en la construcció incoativa, no solament no s'expressa sinó que la situació es concep com si aquest agent causador no intervingués. Per a Haspelmath, això no vol dir que no hi pugui haver un agent causador en la situació objectiva. Simplement no es codifica cognitivament. Així, l'oració de (62a) no implica que nosaltres neguem que la causa de la fusió no sigui la calor del sol. Simplement, en la conceptualització de la situació no apareix cap causa responsable del canvi:

- (62) a. The snowwoman melted.
 b. The sun melted the snowwoman.

(Haspelmath (1993), p. 90 [4])

Una altra aportació important d'aquest treball de Haspelmath és la interpretació semàntica que fa de l'alternança causativa. Haspelmath utilitza el terme *espontaneïtat* per donar compte de l'alternança. Un esdeveniment es denota amb una forma anticausativa si s'interpreta que es produeix espontàniament; altrament, cal recórrer a una forma causativa:

A verb meaning that refers to a change of state or a going-on may appear in an inchoative/causative alternation unless the verb contains agent-oriented meaning components or other highly specific meaning components that make the spontaneous occurrence of the event extremely unlikely.

(Haspelmath (1993), p. 94)

Així mateix, proposa que els verbs, o els esdeveniments denotats pels verbs, es poden situar en una escala d'espontaneïtat:

We can think of various verb meanings as being located on a scale of increasing likelihood of spontaneous occurrence, as in [the next scale]:

Scale of increasing likelihood of spontaneous occurrence

wash close melt laugh

Inchoative/causative alternations

(Haspelmath (1993), p. 105)

Altres autors com ara Alexiadou et al. (2015) han proposat una escala similar a aquesta.

3.1.7. Levin i Rappaport Hovav (1995): causació interna i causació externa

Hem vist fins ara que els autors estableixen una dicotomia radical entre les formes incoatives i les formes causatives. Dues són les posicions que hem vist: o bé les formes causatives són derivades de les incoatives, tal com proposa Lakoff, o bé les formes incoatives són derivades de les causatives, tal com proposen Hall Partee, Fillmore o Chierchia. Una solució diferent de les anteriors és la que adopta Smith. Smith proposa dues semàntiques diferents per als verbs no alternants i per als verbs alternants. Per a Smith, en els verbs no alternants, l'argument extern és el controlador de l'esdeveniment, mentre que el procés que experimenta l'argument intern no és independent respecte a l'activitat desenvolupada per l'argument extern. En canvi, en l'alternant causatiu dels verbs alternants, l'argument extern actua com a controlador però el procés experimentat per l'argument intern és independent de l'activitat desenvolupada per l'argument extern. Per a Smith, doncs, hi ha una diferència entre els dos tipus de formes.

També hem vist que Chierchia (1989) incorpora en l'estudi de l'alternança causativa els verbs de canvi d'estat intransitius no alternants. En efecte, no tots els verbs de canvi d'estat usats incoativament tenen el mateix comportament sintàctic. Alguns d'aquests verbs tenen un correlat transitiu, com ara *trencar* o *obrir*, mentre que d'altres, com *florir* o *germinar*, no admeten la transitivització o l'admeten sota certes condicions o en casos molt específics. Per a Chierchia, aquests verbs, igual que els alternants, contenen en la seva estructura lèxica el predicat elemental CAUSAR.

Levin i Rappaport Hovav (1995) consideren que les situacions denotades per aquestes dues classes de verbs, la dels incoatius que alternen i la dels incoatius que no alternen, són conceptualitzades de manera diferent. Per als verbs incoatius no alternants, adopten la idea del control intern d'Smith (1970), per bé que en canvien la terminologia i en modifiquen parcialment la semàntica. El terme que utilitzen per caracteritzar aquests verbs és el de *causació interna*. La diferència entre causació interna i control intern és que en la noció de causació interna desapareix la connotació de consciència, voluntat o intencionalitat que té el terme de control.

Per a Levin i Rappaport Hovav, els verbs causatius no alternants i els verbs causatius alternants expressen causació externa. *Grosso modo*, la causació interna correspon al control intern d'Smith, mentre que la causació externa correspon al seu control extern. La gran diferència és que mentre que per a Smith els verbs alternants expressaven control intern en la forma incoativa, per a Levin i Rappaport Hovav tant els verbs causatius no alternants com els verbs causatius alternants, ja sigui en la seva forma causativa com en la seva forma incoativa, expressen causació externa, mentre que els verbs incoatius no alternants expressen causació interna.¹³ Per tant, l'alternant incoatiu d'un verb com *trencar* i el verb intransitiu incoatiu no alternant *germinar* tenen propietats semàntiques diferents:

¹³ Seguint Smith (1970), Levin i Rappaport Hovav consideren que els verbs inergatius, igual que els verbs incoatius no alternants, són causats internament. Una propietat inherent de l'entitat, generalment la voluntat, és la que activa l'esdeveniment denotat pel verb. Per tant, aquest tret no és suficient per distingir els incoatius dels inergatius. Cal un segon tret, el tret de canvi, que caracteritza els verbs incoatius però no els inergatius.

- (63) a. El gerro s'ha trencat.
 b. La planta ha germinat.

En el primer cas, el verb és causatiu, igual que en l'alternant transitiu de (64), mentre que en el segon cas no ho és.

- (64) El Joan ha trencat el gerro.

Convé assenyalar que la noció de causació externa es correspon amb el que habitualment es coneix com causació directa. La causació directa és l'anomenada causació lèxica, mentre que la causació indirecta és la que denota causació sintàctica i s'expressa mitjançant la construcció causativa. (65a) mostra causació directa i, també, causació externa, mentre que (65b) mostra causació indirecta.

- (65) a. El Jordi va pintar el menjador.
 b. La Maria va fer pintar el menjador al Jordi.

Levin i Rappaport Hovav caracteritzen els verbs de causació externa de la manera següent:

[E]xternally caused verbs by their very nature imply the existence of an 'external cause' with immediate control over bringing about the eventuality described by the verb: an agent, an instrument, a natural force, or a circumstance. Thus, consider the verb *break*. Something breaks because of the existence of an external cause; something does not break solely because of its own properties (although it is true that an entity must have certain properties in order for it to be breakable). Although it might be possible to conceive of something as breaking spontaneously, even so, it is most natural to describe such a situation by a sentence like *The vase broke by itself*, where, as mentioned in section 3.1, the external cause is being overtly identified with the theme itself.

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 92)

Fins i tot, davant la presència de l'adjunt *per si sol*, consideren que hi ha una causa, per bé que en aquest cas la causa és la mateixa entitat que actua com a tema. Tracto el comportament d'aquest l'adjunt a l'apartat 3.5.

En els verbs de causació externa, identifiquem una entitat diferent de l'entitat que experimenta el canvi i a la qual atribuïm la responsabilitat d'aquest canvi. Així, si una porta es tanca, podem dir que no ha estat la porta qui ha realitzat alguna activitat per tancar-se, sinó que algun factor com ara una ràfega de vent ha realitzat l'acció. Així mateix, si un bosc es crema, no ha estat el bosc qui espontàniament ha entrat en combustió i s'ha consumit sota les flames, sinó que atribuïm a algun factor aliè al bosc la responsabilitat de l'incendi: un cigarret mal apagat, un llamp o un tros de vidre que ha fet de lupa als rajos del Sol. Levin i Rappaport Hovav defugen el terme d'*espontaneïtat*. Com explícitament afirmen, aquestes situacions no es produeixen espontàniament. Darrere sempre hi ha algun tipus de causa identificable.

Pel que fa a la causació interna, Levin i Rappaport Hovav (1995) donen dues caracteritzacions una mica diferents. D'acord amb la primera, el responsable del canvi denotat pel verb és una propietat inherent de l'entitat que experimenta el canvi. En les seves pròpies paraules:

With an intransitive verb describing an internally caused eventuality, some property inherent to the argument of the verb is "responsible" for bringing about the eventuality.

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 91)

La noció de propietat inherent com a motor del canvi també és utilitzada per Chierchia (1989), tal com ja he assenyalat. Recordem que Chierchia proposa tractar la incoació com a resultat d'un procés de reflexivització, per bé que no es tracta d'una reflexivització convencional sinó d'una reflexivització que he anomenat incoativa. Per analitzar les diferències de significat entre l'alternant causatiu i l'alternant incoatiu, Chierchia recorre a aquest contrast de l'italià:

- (66) a. Gianni ha affondato la barca.
b. La barca è affondata.

(Chierchia (1989 [2004]), p. 36 [26])

Chierchia considera que a (66b) la causa no és una acció realitzada per la barca, tal com passaria en la reflexivització convencional, sinó que s'origina com a conseqüència d'una propietat, o un estat, de la barca. En paraules de Chierchia:

[S]ome property of the boat (or some state the boat is in) causes it to go down.

(Chierchia (1989 [2004]) (p. 37))

Aquesta caracterització no és gaire diferent de la proposada per Levin i Rappaport Hovav. Sí que és diferent l'ús que en fan aquestes autores. Per a Chierchia, igual com havíem vist en el cas d'Smith (1970), totes les formes incoatives reben la mateixa interpretació. Per a Levin i Rappaport Hovav, només reben aquesta interpretació els verbs que expressen un canvi de causació interna.

Reinhart (2000) critica la definició de causació interna en termes de propietat inherent ja que, segons argumenta, qualsevol canvi que experimenta una entitat és possible si l'entitat està dotada de la propietat adequada per experimentar el canvi. Si un objecte es crema, és que està fet d'un material que es pot cremar. Es pot cremar el paper i es pot cremar la fusta, però no l'acer. El mateix podem dir de rovellar. El ferro es pot rovellar com a conseqüència d'una propietat inherent d'aquest material, mentre que la fusta no.

En el mateix treball, Levin i Rappaport Hovav donen una segona caracterització de la causació interna, una definició expressada en termes del "curs natural dels fets". Certs canvis que experimenten algunes entitats es produeixen no solament sense la intervenció d'una causa externa sinó que formen part del curs natural que experimenta l'entitat. El fet que les plantes floreixin és una circumstància inherent a les plantes. En un moment o altre, una planta traurà la flor. Levin i Rappaport Hovav ho expressen així:

The changes of state that [the internally caused verbs] describe are inherent to the natural course of development of the entities that they are predicated of and do not need to be brought about by an external cause (although occasionally they can be, and in such instances causative uses of these verbs are found).

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 97)

Levin i Rappaport Hovav (1998) donen una caracterització de causació interna en què fonen d'alguna manera les dues caracteritzacions que acabem de veure:

These verbs contrast with internally caused change of state verbs, which name states that come about naturally in an entity. These states are conceptualized as having their source internal to the entity that change state, and consequently, the constants naming them cannot be associated with a complex event structure template that involves a causing subevent.

(Levin i Rappaport Hovav (1998), p. 125)

Convé assenyalar que en aquest cas no recorren a la noció de propietat inherent. La definició de causació interna en termes de curs natural dels fets també és susceptible de crítiques. Sabem que una barana de ferro sense pintar, amb el pas del temps, s'acabarà rovellant. Si no fem res per evitar-ho, forma part de la naturalesa de la barana que tard o d'hora s'acabarà cobrint d'òxid. Així mateix, si deixem un recipient amb most de raïm, sabem que pel curs natural dels fets aquest most acabarà fermentant. D'acord amb la definició en termes de curs natural dels fets tant *rovellar* com *fermentar* haurien de ser verbs de causació interna. Però com veurem, aquests verbs tenen comportaments gramaticals diferents fruit de la conceptualització diferent que fem de les situacions que denoten. *Fermentar* admet la causació sintàctica, mentre que *rovellar* no l'admet, tal com mostra el contrast següent:

- (67) a. La tempesta va fer fermentar el most inesperadament.
b. *El clima intensament humit va fer rovellar la barana de ferro molt de pressa.

Com veurem, aquest contrast es pot explicar si suposem que *rovellar* és un verb de causació externa i *fermentar* és un verb de causació interna. El most sempre acaba fermentant, però una barana no necessàriament s'acaba rovellant.

3.1.8. Rappaport Hovav (2014) i la causa per defecte

Rappaport Hovav i Levin (2012) i Rappaport Hovav (2014) canvien radicalment la proposta feta el 1995. En aquests treballs, se sosté que els verbs que alternen són lèxicament monàdics, mentre que els verbs que es realitzen exclusivament com a transitius són lèxicament diàdics, és a dir, verbs que lèxicament especifiquen un argument extern. En aquest nou model, només és possible una operació, la de causativització. En el que segueix em centraré en la proposta de Rappaport Hovav (2014), expressada en termes pragmàtics.

L'objectiu de Rappaport Hovav (2014) és determinar quines són les condicions per les quals és necessari expressar l'argument extern dels verbs alternants.¹⁴ Aquests

¹⁴ Observi's el canvi de perspectiva. Levin i Rappaport Hovav (1995) buscaven determinar les condicions que permetien no expressar l'argument extern dels verbs alternants. En aquest nou model, l'objectiu és determinar les condicions que obliguen a expressar l'argument extern.

verbs, en el marc teòric que assumeix, s'associen exclusivament amb un argument intern.

Com s'ha observat, no tots els verbs que expressen canvi d'estat admeten la inserció d'un argument extern. Rappaport Hovav, seguint literalment Rappaport Hovav i Levin (2012), considera que l'argument causa es pot inserir si satisfà la Condició sobre la Causació Directa:

(68) *Condició sobre la causació directa*

The Direct Causation Condition: A single argument verb may be expressed in a clause with a transitive verb if the subject represents a direct cause of the event expressed by the verb and its argument.

(Rappaport Hovav (2014), p. 21 [57], que cita Rappaport Hovav i Levin (2012))

Així mateix, la noció de causa directa l'estableix seguint Wolff (2003):

(69) *Causació directa*

Direct causation is present between the causer and the final causee in a causal chain: (i) if there are no intermediate entities at the same level of granularity as either the initial causer or final causee, or (ii) if any intermediate entities that are present can be construed as an enabling condition rather than an intervening causer.

(Rappaport Hovav (2014), p. 21 [58], que cita Rappaport Hovav i Levin (2012))

En la cadena de causació, quan trobem tant un agent com una força natural o un agent fisicoquímic o biològic, l'agent haurà de precedir aquests en la cadena de causació. O dit d'una altra manera, l'agent ha de controlar la força natural o l'agent fisicoquímic o biològic perquè es pugui habilitar com a argument extern.

Rappaport Hovav assumeix que hi ha una relació d'implicatura (*relation of entailment*) entre les dues variants d'un verb causatiu alternant: la variant causativa implica la incoativa. En conseqüència, una situació que es pot descriure amb la variant causativa, també es pot descriure de manera fefaent (*truthfully*) amb la variant incoativa. Segons Rappaport Hovav, la tria de la variant, aleshores, estarà regida per les màximes conversacionals de Grice. Concretament, pressuposa que si en la descripció del canvi d'estat la causa és rellevant, i l'especificació d'aquesta és més informativa que la no especificació, aleshores serà preferida. Ara bé, per a Rappaport Hovav es donen dues circumstàncies en què es pot prescindir d'especificar la causa, tot i que es perdi informativitat: quan la causa pot ser recuperada, o quan la causa no es coneix.

La causa pot ser recuperada de dues maneres diferents: perquè existeix una causa que es comporta com a causa per defecte, o bé perquè prèviament s'ha establert la causa en el discurs. Vegem en primer lloc la noció de causa per defecte (*default cause*). Quan un canvi es produeix en el decurs natural dels esdeveniments, podem considerar que existeix una causa per defecte, amb independència que la puguem identificar de manera científica:

[W]hen we say that the days lengthen or someone's hair lengthens, without mention of the cause, we imply that whatever scientists will determine as the default cause, is the cause in this case.

(Rappaport Hovav (2014), p. 24)

Aquesta és una noció molt similar a la idea de causa prototípica que proposo en aquest treball. Hi ha, però, alguna diferència. Jo distingeixo entre dos tipus de causa no expressada: la causa prototípica, que és aquella que pot ser coneguda intuïtivament, i la causa inespecificada, que és aquella que no pot ser isolada d'entre un grup de possibles causes, sovint perquè no és possible identificar una sola causa. Les causes que porten una planta a germinar, créixer i reproduir-se són múltiples (la ciència hi dedica una disciplina, la biologia, per identificar aquestes causes). En canvi, la causa que porta una taula a corcar-se és simple: la presència de corcs. Aquí consideraré que és la recuperabilitat de la causa el que permet descausatitzar un verb causatiu. Quan la causa és inespecificada, el verb és inherentment incoatiu i, per tant, monàdic. En el model que planteja Rappaport Hovav, és la recuperabilitat de la causa el que fa innecessari realitzar-la:

[W]hen the cause is recoverable by default, the use of the causative would be odd, and this can be attributed to some version of the Maxim of Manner which dictates avoiding prolixity.

(Rappaport Hovav (2014), p. 24)

Un segon mecanisme de recuperació de la causa que planteja Rappaport Hovav és el de la fixació prèvia en el discurs. Un dels exemples que usa per donar suport a aquest mecanisme és el següent:

(70) *The skirt lengthened.

(Rappaport Hovav (2014), p. 25 [73a])

En principi, i atès que no podem assignar una causa per defecte a la situació denotada (les faldilles només es fan més llargues si algú les allarga), (70) resulta agramatical. Rappaport Hovav, però, dona el següent exemple, tret d'una font digital, on *lengthen* és usat incoativament:

(71) Last year, I started crocheting a scarf for my cousin. I went to the yarn store and got some lovely variegated yarn to work with. When dad was in the hospital last year, it was so good to have something soothing to do. As the scarf lengthened my stress lightened up, too.

(Rappaport Hovav (2014), p. 26 [75])

No crec que pel fet de conèixer l'efectuador, podem prescindir d'aquest. A (71), l'oració *the scarf lengthened* s'usa en un sentit no literal: el verb *lengthen* s'interpreta amb el significat de *créixer*. Considerem l'exemple següent.

(72) Vaig portar unes faldilles a la modista. L'endemà les vaig anar a recollir i encara no {les havia allargades/*s'havien allargat}.

A (72) sabem que l'efectuador és la modista. Tot i això, no podem prescindir d'esmentar-la.

Finalment, un altre motiu per no expressar la causa és desconèixer-la. Aquest mecanisme el trobo problemàtic. En general, l'expressió de la causa, quan és

humana, resulta imprescindible. Altrament, la informació que es dona és insuficient. Imaginem que sortim de casa i quan tornem ens trobem la porta d'entrada oberta. Aquesta és l'oració que pronunciarem:

(73) Algú ha obert la porta.

Ara bé, si tornem a casa poc després que s'hagi produït una forta explosió de gas a l'edifici del costat i ens trobem la porta oberta, direm:

(74) La porta s'ha obert.

Si sabem que la causa és humana, estem obligats a especificar-ho. En canvi, si sabem que la causa no és humana, podem utilitzar la forma incoativa, tot i que sapiguem que la causa ha estat la deflagració produïda per l'explosió.

En general, sabem si el canvi produït és d'origen humà o no. En el cas que dubtem, farem servir una construcció estativa:

(75) La porta és oberta.

La distinció entre agent i no agent és una distinció que sembla arrelada profundament en el llenguatge. Molts fenòmens pivoten al voltant del tret \pm Animat o \pm Humà. No és d'estranyar, doncs, que el fenomen de la descausatització tingui en compte aquesta distinció.¹⁵

3.1.9. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat hem vist algunes de les principals anàlisis que s'han proposat per donar compte de l'alternança causativa. Un corrent generativista ha intentat donar compte de l'alternança en termes temàtics. L'exponent més notable d'aquesta línia és Fillmore (1968, 1970). Un altre corrent, que arrenca de Lakoff (1965), proposa distingir els alternants en termes predicatius: l'alternant causatiu conté un predicat abstracte CAUSAR, mentre que l'alternant incoatiu es caracteritza per no presentar aquest predicat abstracte. Hall Partee (1965), en canvi, considera que totes les formes tant causatives com incoatives contenen en la seva estructura gramatical el verb CAUSAR. En el model de Hall Partee la diferència semàntica entre els dos alternants resulta poc clara: la raó de la diferència és la no realització de l'argument extern en l'estructura sintàctica. Chierchia (1989) d'alguna manera s'alinea amb Hall Partee, ja que considera que totes les formes, siguin causatives o incoatives, són subjacentment causatives i totes tenen en la seva estructura el verb abstracte CAUSAR. Però a diferència de Hall Partee, Chierchia (1989) proposa un mecanisme

¹⁵ Vegeu Rappaport Hovav per a una opinió diferent. Rappaport Hovav considera que els agents tenen un tractament especial per la seva fàcil identificació:

While we seem to have deep seated intuitions that changes of state have causes, it is not always easy, in the complex interaction of causal factors, to isolate the ultimate cause of an event. The reason that agents figure so prominently in change of state utterances and can thus be considered the prototypical cause [...] is that an agent is typically easily isolatable as an ultimate cause.

(Rappaport Hovav (2014), p. 27)

semàntic per distingir les dues variants alternants: el verb es descausativitza quan atribuïm a una propietat o a una condició de l'argument tema la raó del canvi d'estat.

Un canvi força radical en el tractament de l'alternança causativa és el desenvolupat per Levin i Rappaport Hovav (1995). Basant-se en Smith (1970) i en Chierchia (1989), Levin i Rappaport Hovav proposen distingir entre dos tipus de causació, la causació externa i la causació interna. En general, les formes alternants inacusatives dels verbs causatius alternants expressen causació externa, amb alguna excepció, mentre que els verbs incoatius no alternants expressen causació interna. Els verbs de causació externa i interna es distingeixen mitjançant el predicat CAUSAR: els primers incorporen en la derivació el predicat abstracte CAUSAR, tant en la forma causativa com en la forma incoativa, mentre que els segons no.

3.2. CAUSACIÓ INTERNA I CAUSACIÓ EXTERNA

No sempre és fàcil determinar si un verb, amb un determinat argument intern, es comporta com un verb de causació externa o com un verb de causació interna. El motiu és que en determinats casos un mateix verb pot rebre les dues interpretacions.

Hem vist que Levin i Rappaport Hovav proposen dos criteris mínimament diferents per distingir entre verbs de causació interna i verbs de causació externa: el de canvi produït per una propietat inherent i el de curs natural dels fets. Reinhart critica l'explicació en termes de propietat inherent. La raó de la seva crítica és que un canvi només és possible si l'entitat que l'experimenta està caracteritzada per la propietat implicada en el canvi, amb independència de si el canvi és activat o no per una altra entitat. Pel que fa a l'explicació en termes del curs natural dels fets, he argumentat que aquest criteri resultava poc precís. Si deixem a la intempèrie un got de most de raïm i un tros de fusta, tant el most com la fusta s'alteraran. El most fermentarà, mentre que la fusta es podrirà. Tanmateix, crec que aquests dos fenòmens són conceptualitzats de manera diferent, tal com intentaré mostrar en l'estudi que presento dels verbs *fermentar* i *corcar* en els epígrafs 3.4.3.1.5 i 3.4.3.1.3 respectivament. La crítica a la noció de *curs natural dels fets* és extensible a la d'*espontaneïtat* de Haspelmath (1993).

Levin i Rappaport Hovav (1995) proporcionen una llista de verbs de causació interna, una llista que es correspon amb la dels verbs de canvi d'estat específic d'una entitat (*verbs of entity-specific change of state*) de Levin (1993, p. 246):

(76) *Verbs de causació interna* (Levin i Rappaport (1995))

blisters ['fer-se butllofes'], bloom ['florir'], blossom ['florir'], burn ['cremar'], corrode ['corroir, desgastar'], decay ['deteriorar'], deteriorate ['deteriorar'], erode ['erosionar'], ferment ['fermentar'], flower ['florir'], germinate ['germinar'], molder ['deteriorar-se, podrir-se'], molt ['mudar, fer la muda'], rot ['podrir'], rust ['rovellar'], sprout ['brotar'], stagnate ['estancar-se'], swell ['inflar-se'], tarnish ['tacar, desllustrar'], wilt ['pansir-se'], wither ['pansir-se'].

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 283 [8])

Una llista més extensa l'ofereix Abrines:

(77) *Verbs de causació interna* (Abrines (2016))

aclarir, assecar, augmentar, aprimar, brotar, bullir, corroir, corcar, créixer, cremar, eixamplar, emmalaltir, empal·lidir, empitjorar, empobrir, encongir, enfosquir, engreixar, ennegrir, entelar, ensordir, envellir, envermellir, erosionar, estancar, fermentar, florir, germinar, inflar, madurar, marcir, millorar, morir, mudar, mustiar, néixer, oxidar, pansir, podrir, rebrotar, refredar, rovellar.

(Abrines (2016), p. 110 [106])

Així mateix, Mendikoetxea (1999) dona aquesta llista no exhaustiva per al castellà:

(78) *Verbs de causació interna* (Mendikoetxea (1999))

i. *Verbos deadjetivales sin prefijo:*

palidecer, mejorar, oscurecer...

ii. *Verbos parasintéticos deadjetivales con el prefijo a:*

adelgazar, aclarar...

iii. *Verbos parasintéticos deadjetivales con el prefijo en:*

ensordecir, enfriar, empobrecer, engordar, envejecer, ensanchar, empeorar, enrojecer, ennegrecer...

iv. *Otros:*

encoger, crecer, germinar, florecer, hervir, arder, aumentar, enfermar

(Mendikoetxea (1999), p. 1597 [35])

Aquestes llistes presenten diversos problemes. En primer lloc, no són exhaustives. És possible trobar verbs de causació interna que no hi apareixen. Alguns exemples són *revellir*, *esvanir* o *sanar*. En segon lloc, no és clar que tots els verbs que hi surten siguin realment de causació interna. Aquí qüestionaré que verbs com *rovellar* (*rust*) o *podrir* (*rot*) siguin verbs de causació interna.¹⁶ Així mateix, argumentaré que en el seu ús intransitiu *bullir* és un verb inergatiu, igual que també ho és, *crec*, *cremar* en el seu ús intransitiu no pronominal. Finalment, certs verbs de causació típicament externa presenten accepcions de causació interna en combinació amb determinats arguments interns. Això vol dir que l'alternant incoatiu d'un verb típicament de causació externa es pot comportar, amb determinats arguments interns, com un verb de causació interna.

Com observen Brousseau i Ritter (1991), una de les característiques dels verbs causatius alternants és que no poden alternar per a qualsevol tipus d'argument intern. L'exemple que aporten aquestes autores es basa en el verb *trencar*.¹⁷

¹⁶ McKoon i MacFarland (2000) consideren que *tarnish*, inclòs en la llista de Levin i Rappaport Hovav (1995), és un verb de causació externa.

¹⁷ Recordem que Hall Partee (1965) ja identifica un cas en què el verb *break* no es descausatitza: quan es combina amb l'argument intern *world record*.

- (79) a. Jean a brisé sa promesse.
'El Jean ha trencat la seva promesa.'
b. *Sa promesse s'est brisée.
'*La seva promesa s'ha trencat.'

(Brousseau i Ritter (1991), p. 60 [17a])

Levin i Rappaport Hovav (1995) aprofundeixen aquesta qüestió. Observen que només els objectes que poden actuar com a argument intern del verb *break* poden aparèixer després com a subjecte de la forma incoativa d'aquest verb:

- (80) a. Antonia broke the vase/the window/the bowl/the radio/the toaster.
b. The vase/The window/The bowl/The radio/The toaster broke.

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 85 [7a-b])

Si una entitat no pot ser OD de la forma transitiva del verb *break*, aleshores no pot aparèixer com a subjecte de la forma incoativa:¹⁸

- (81) a. *Antonia broke the cloth/the paper/the innocence.
b. *The cloth/The paper/The innocence broke.

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 85 [8a-b])

Tanmateix, no necessàriament totes les entitats que actuen com a argument intern dels verbs alternants de causació externa poden aparèixer com a subjecte de la forma incoativa. Inspirant-se en els exemples de Brousseau i Ritter (1991), Levin i Rappaport Hovav aporten aquests contrastos:

- (82) a. He broke his promise/the contract/the world record.
b. *His promise/The contract/The world record broke.

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 85 [9a-b])

Aquestes autores mostren que aquest fenomen no té res d'excepcional. Podem trobar excepcions a l'alternança pràcticament per a qualsevol verb alternant, no només per a *break*. Un comportament similar ens l'ofereix el verb *open*:

- (83) a. Jean opened the door/the window.
b. The door/The window opened.

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 85 [10a-b])

¹⁸ Rappaport Hovav (2014) matisa aquesta afirmació i mostra que, en algun cas, un argument tema es realitza de manera natural amb la forma incoativa d'un verb però no amb la forma causativa:

- (i) a. The days lengthened into weeks.
b. ?The wait lengthened the days into weeks.

(Rappaport Hovav (2014), p. 18 [44a-b])

- (84) a. This book will open your mind.
b. *Your mind will open from this book.

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 85 [11a-b])

En els exemples anteriors, l'argument intern que no admet l'alternança és de naturalesa abstracta. Però Levin i Rappaport Hovav consideren que aquest factor no és determinant. El verb *clear* admet l'alternança per a l'entitat *el cel* (85) però no per a l'entitat *la taula* (86), on la taula és una entitat física:

- (85) a. The wind cleared the sky.
b. The sky cleared.

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 85-86 [12a-b])

- (86) a. The waiter cleared the table.
b. *The table cleared.

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 85-86 [13a-b])

El català ofereix un contrast similar amb el verb *obrir*.

- (87) a. El Jordi va obrir la porta.
b. La porta es va obrir.

- (88) a. El Jordi va obrir un forn.
b. *El forn es va obrir.

A (88b) l'argument intern és una entitat física i, tot i això, l'alternança no és possible.

Levin i Rappaport Hovav conclouen que els verbs alternants de causació externa alternen per a un subconjunt de les entitats que poden prendre com a argument intern. Així mateix, afirmen que si un verb pot alternar, aleshores el verb és de causació externa. Aquesta darrera conclusió és problemàtica, tal com les mateixes autores observen posteriorment. En efecte, Rappaport Hovav i Levin (2012) reprenen l'exemple de (85b) i en fan una anàlisi diferent. Concretament, consideren que en aquest cas l'alternant incoatiu denota en realitat una situació de causació interna:

- (89) a. The sky cleared.
b. {The strong wind/*our prayers/*the scientists} cleared the sky. (cf. {Our prayers/The scientists} caused the sky to clear.)

(Rappaport Hovav i Levin (2012), p. 169 [30a-b])

A propòsit d'aquest contrast, Levin i Rappaport Hovav afirmen:

The pair in ([89]) also demonstrates that the verb *clear* can describe either an internally or an externally caused change of state depending on the choice of theme. Thus, with *sky* as theme, the verb describes an internally caused eventuality: the change comes about because of properties of the sky, and, concomitantly, the subject of the causative use must be a natural force, as illustrated in ([89b]). More typically, *clear* describes an externally caused eventuality, as when a table is cleared.

(Rappaport Hovav i Levin (2012), p. 169)

Segons Levin i Rappaport Hovav, la situació és de causació interna o externa en funció de la naturalesa de l'entitat que actua com a argument intern. Es tracta d'un canvi teòric significatiu respecte al que defensaven en el seu treball de 1995.

Aquesta explicació, però, no és suficient. Com s'ha observat, podem trobar un alternant causatiu format sobre un verb clarament de causació interna. En aquest cas, el que tenim és un mateix verb amb un mateix argument intern, en un cas interpretat com de causació interna i en un altre cas interpretat com de causació externa. Considerem els exemples següents:

- (90) a. El porc s'ha engreixat.
b. La Maria engreixa els porcs en quatre mesos.

A (90a) *engreixar* es comporta com un verb de causació interna, mentre que a (90b) es comporta com un verb de causació externa.

Aquest fenomen no és excepcional. En un estudi sobre els verbs de causació interna de l'anglès, McKoon i MacFarland (2000) analitzen, utilitzant un ampli corpus d'oracions, la probabilitat que un verb de causació interna pugui ser usat transitivament, és a dir, com a verb causatiu lèxic. Aquestes autores classifiquen els verbs de causació interna de la llista de Levin i Rappaport Hovav (1995)¹⁹ en dues classes, els que apareixen en forma causativa (transitiva) amb una freqüència baixa i els que ho fan amb una freqüència alta (els nombres entre parèntesis indiquen la freqüència relativa calculada per les autores):

- (91) a. *Verbs de causació interna amb probabilitat baixa de ser usats causativament*
bloom (0,00),^[20] deteriorate (0,01), germinate (0,06), rot (0,08), rust (0,14), stagnate (0,02), wilt (0,06), wither (0,12)

¹⁹ Vegeu en aquest sentit (76).

²⁰ El fet que la freqüència relativa sigui 0,00 no vol dir que sigui nul·la. 0,00 representa l'arrodoniment a les centèsimes. Segons les autores, en el corpus analitzat van trobar dos exemples, un dels quals reproduïen:

(i) It [a shrub] blooms white flowers in summer.

(McKoon i MacFarland (2000), p. 838)

- b. *Verbs de causació interna amb probabilitat alta de ser usats causativament*

blister (0,22), corrode (0,63), erode (0,67), ferment (0,54), sprout (0,26), swell (0,37)

(McKoon i MacFarland (2000), p. 837, taula 1)

Com mostra (91), alguns verbs de causació interna admeten ser utilitzats com a verbs causatius i, en conseqüència, com a verbs de causació externa. La conclusió d'aquest estudi és que els verbs de causació interna en determinats casos es poden causativitzar.

En alguns casos, la causativització és molt problemàtica. Rappaport Hovav i Levin (2012) consideren que el verb *blossom* no admet la causativització lèxica:

(92) *{The farmer/The new fertilizer} blossomed the fruit trees.

(Rappaport Hovav i Levin (2012), p. 161 [15])

Tanmateix, citen l'exemple publicat següent, recollit per Wright (2002), que ve a demostrar que és possible causativitzar un verb de causació interna que en principi sembla clarament no causativitzable:

(93) Early summer heat blossomed fruit trees across the valley.

(Rappaport Hovav i Levin (2012), p. 167 [26a])

Les versions catalanes d'aquests exemples són clarament agramaticals:

(94) a. *{El granger/El nou fertilitzant} va florir els arbres.

b. *La calor dels primers dies d'estiu va florir els arbres fruiters de la vall.

Alguns verbs de causació interna sí que accepten la causativització. En general, aquesta causativització no és agentiva:

(95) a. {Una dieta excessivament rica en greixos/*El seu germà} el va emmalaltir.

b. {La cervesa/*El metge} l'ha engreixat.

També trobem alguns casos en què és possible l'agentivització. N'hem vist un cas, el d'*engreixar*, però n'hi ha d'altres:²¹

(96) a. La llet s'ha tallat.

b. El Joan ha tallat la llet per fer mató.

(97) a. La soja ha germinat.

b. La Maria ha germinat un centenar de brots de soja.

²¹ Aquesta accepció de *germinar*, força viu en pàgines d'Internet relacionades amb llavors, no l'he trobada recollida en cap diccionari. Aquest és un exemple tret d'una font digital:

(i) Germinar llavors és un joc, com plantar unes quantes mates de tomàquets a l'estiu a la terrassa de casa.

Font (i): <http://tugas.es/wp-content/uploads/2015/10/Caramelos-vegetales.pdf>

Els exemples que hem vist corresponen a verbs típicament de causació interna que admeten ser reinterpretats com a verbs de causació externa. En aquests casos tenim que un mateix verb amb un mateix argument tema pot rebre tant la interpretació de causació interna com la de causació externa, en funció de com es conceptualitzi l'esdeveniment. També és possible trobar verbs típicament de causació externa que amb un mateix argument intern accepten també la interpretació de causació interna. Crec, però, que aquesta situació és bastant excepcional. N'és un exemple el verb *obrir*, construït amb l'argument intern *flor*. En la forma incoativa, el tipus de causació és clarament interna, com mostra l'exemple següent:

(98) La flor s'ha obert.

La flor s'obre com a resultat d'una transformació que s'origina i transcorre en la mateixa flor, o en la planta a la qual pertany la flor. Amb aquesta entitat, no és possible suposar que la causació és externa ja que no podem identificar cap factor extern responsable exclusivament de l'inici del procés d'obertura de la flor.

Així mateix, tenim també la versió causativa de (99), però el significat que presenta *obrir* és radicalment diferent:

(99) La Maria va obrir la flor.

La interpretació possible de (99) és aquella en què la Maria ha obert artificialment la flor: amb unes pinces o amb els dits ha anat separant primer els sèpals i després el pètals, fins que la flor ha quedat esbatanada. La causació és clarament externa, i l'efectuador es comporta seqüencialment: realitza un seguit d'accions sobre la flor que té com a resultat que la flor quedi oberta.

Hem vist que un mateix verb amb un mateix argument intern pot donar lloc a dues lectures diferents, una de causació interna i una altra de causació externa. En conseqüència, hem de suposar que el tipus de causació depèn de la manera com conceptualitzem la situació.

Un dels problemes que planteja la noció de causació interna és la seva definició. El motiu és que no sempre és clar si, donada una situació, correspon a una situació de causació interna o una de causació externa. Crec que una mateixa situació no agentiva pot ser interpretada com de causació interna i com de causació externa. Així, en l'exemple següent, podem considerar que la situació denotada tant pot ser interpretada com de causació interna com de causació externa. Com veurem, el francès la tracta com de causació interna, mentre que el català tendeix a interpretar-la com de causació externa:

(100) El gel s'ha fos.

Per donar compte d'aquestes vacil·lacions, expressaré la noció de causació interna en termes de la naturalesa de la causa i no en termes de les propietats de l'argument tema. Concretament, proposaré que un verb s'interpreta com de causació interna quan no podem atribuir el canvi a una causa concreta.

(101) *Causació interna*

Un verb denota un canvi de causació interna quan no és possible establir unívocament la causa que genera el canvi.

Abrines (2016), sense formular-ho explícitament, dona una caracterització similar:

Aquests verbs [*bullir, eixamplar, empitjorar, empobrir, encongir, enfosquir, engreixar, ennegrir, entelar, erosionar, inflar, refredar*], efectivament, poden indicar un procés iniciat per un agent o una causa externa que repercuteix en l'estat de l'argument intern. Ara bé, també poden indicar un procés del qual no es percep fàcilment aquesta causa externa, per la qual cosa tendirem a considerar que denoten un procés de canvi d'estat de causa interna.

(Abrines (2016), p. 112)

Dit breument, si no podem establir una causa externa, aleshores el verb expressa causació interna. El que aquí defenso és que és en la mesura que no podem establir una causa externa interpretarem que el verb és de causació interna. Els verbs, doncs, no són *per se* de causació interna o de causació externa. El nostre coneixement intuïtiu és el que ens diu en cada situació quina interpretació fem. Això explica que en molts casos la caracterització del verb resulti problemàtica ja que la situació denotada pot ser interpretada de més d'una manera.

Els verbs que expressen processos interns dels éssers vius com ara *néixer, créixer, morir, florir, germinar, brotar* o *envellir* són verbs clarament de causació interna ja que no és possible identificar una causa específica per als fenòmens que descriuen. En canvi, verbs com *fondre, podrir, corcar* i *rovellar* resulten més problemàtics. Aquí defensaré que en la mesura que puguem identificar una causa específica, aquests verbs podran rebre un tractament de verbs de causació externa. Quan això no sigui possible, tendiran a ser interpretats com a verbs de causació interna.

Sovint, les causes que governen aquests fenòmens són factors ambientals. En alguns casos podem individualitzar clarament el factor, com en els casos de *fondre, podrir, rovellar* i *corcar*. En el cas de *fondre* el factor és la calor, mentre que en els casos de *podrir* i *rovellar* el factor és l'aigua, o la humitat. Pel que fa a *corcar*, la causa no és pròpiament un factor ambiental, sinó un agent biològic, el corc.

Atès que la distinció entre causació interna i causació externa és cognitiva, podem trobar situacions en què sigui possible tant la interpretació de causació interna com la interpretació de causació externa. En efecte, proposaré que verbs com *fondre, despertar* o *enfonsar* poden rebre una interpretació tant de causació externa com de causació interna.

La proposta que formulo està en línia amb el plantejament de Chierchia (1989) segons el qual qualsevol verb de canvi d'estat pot acabar rebent una interpretació causativa. En alguns casos, el que es produeix és un reciclatge de l'arrel verbal. La causativització, particularment l'agentivitzadora, implica un canvi més o menys profund del significat del verb o una especialització d'aquest significat. En el cas de l'anglès, la forma causativa de *grow*, que pren únicament com a argument intern tema plantes cultivables, significa "conrear". Tant en català com en castellà, el verb *germinar*, un verb típicament de causa interna, en la seva forma causativitzada agentiva significa "produir brots a partir de les llavors". Així mateix, la forma causativa agentiva d'*engreixar* s'aplica únicament a animals de granja, i significa "portar els animals a un determinat estadi de desenvolupament".

A l'apartat següent ofereixo un test, el test de la causativització sintàctica, que permet dilucidar si una determinada accepció d'un verb expressa causació interna, causació externa o, donat el cas, pot rebre totes dues interpretacions.

3.3. EL TEST DE LA CAUSATIVITZACIÓ SINTÀCTICA

En aquest apartat defensaré que podem determinar si una determinada accepció d'un verb de canvi d'estat, en la seva forma incoativa, expressa causació interna o causació externa mitjançant el test de la causativització sintàctica.

Existeix una correlació interessant entre la naturalesa de la causació i el tipus de causativització que admet. Aquí defensaré que les formes incoatives de causació externa no admeten la causativització sintàctica, mentre que les formes incoatives de causació interna sí que l'admeten. En conseqüència, la construcció causativa es pot utilitzar com a test per dilucidar quin tipus de causació denota un verb. "Obrir la porta" és una situació de causació externa i no admet la construcció causativa, tal com mostra l'exemple següent:²²

(102) ?*El fort vent va fer obrir la porta.

En canvi, sí que l'admeten els verbs de causació interna, tal com mostra (103):

(103) La forta calor va fer florir els ametllers abans d'hora.

Florir (una planta) és un verb clarament de causació interna, mentre que *obrir*, en la major part dels seus usos, és un verb de causació externa. Vegem la causativització sintàctica de diversos verbs de causació interna:

- (104) a. El metge va fer néixer la criatura amb fòrceps.
b. El jutge va fer morir l'acusat a la forca.
c. L'abundància d'aigua va fer brotar les llavors ràpidament.
d. El fort sol va fer pujar la temperatura.
e. Aquests adobs fan créixer les hortènsies amb més vigor.

Els verbs que són clarament de causació externa no admeten la construcció causativa sintàctica:

- (105) a. *L'impacte de la pilota va fer trencar el vidre de la finestra.
b. *El vent va fer tancar la finestra.
c. *La forta calor va fer cremar el bosc.
d. *El foc va fer escalfar la sopa.
e. *La pluja va fer netejar els vidres.

Determinats verbs admeten, a més de la causativització lèxica, al causativització sintàctica de la forma incoativa. Un d'aquests verbs és *fondre*:

²² L'oració de (102) admetria una interpretació en què hi hauria un datiu sobreentès, com a (i), però aquesta lectura la deixaré de banda ja que no és pertinent en la discussió present:

(i) El fort vent va fer obrir la porta a algú.

Observi's que (ii) és més natural:

(ii) L'intens fum va fer obrir les finestres ràpidament.

- (106) a. La forta calor va fondre la neu dels cims.
b. La forta calor va fer fondre la neu dels cims.

En aquest cas proposaré que el verb admet els dos tipus de causació, l'externa i la interna.

A la mateixa conclusió arriba Folli (2001) per a l'italià. Folli presenta aquest exemple, on el verb incrustat *rompere* 'trençar' és un verb causatiu lèxic alternant:

- (107) Maria fece rompere la finestra.
'La Maria va fer trençar la finestra.'

(Folli (2001), p. 153 [18])

Per a Folli, (107) és únicament interpretable si suposem que hi ha un agent incrustat implícit. Vegem les consideracions que fa Folli al voltant d'aquest exemple:

The sentence has only the transitive meaning *Maria had someone break the window*, the other theoretically possible reading (the intransitive one) *Maria got the window to break* being not generally available.

In particular, in the case of a verb like *rompere* 'break', we have a lexical entry encoding the cause predicate in the original meaning of the verb. We conceive causation to have a complex event structure.^[...] The cause predicate can be seen as composed of two events <e1, e2>, having the form of a telic pair where the first variable indicates the process carried out by the agent, and the second the result (in the specific case, *the window ends up broken*). The two event positions are part of the original meaning of the verb. In the intransitive form, when *si* is inserted, the impersonal/reflexive marker identifies with the second event position (giving the resultant state) and yields the presupposition *there is an agent that carried out an action having the result of the window being broken*. The intransitive form thus is a derived form.

(Folli (2001), p. 153)

Segons Folli, la forma incoativitzada de *trençar* implica una causa agentiva. Com hem vist, en la forma incoativitzada se suprimeix el component agentiu del verb. En principi, es pressuposa que la causa no és agentiva, tot i que aquesta suposició és fàcilment cancel·lable, com mostra l'exemple següent:

- (108) La porta s'ha obert. Ha estat el Jordi.

En conclusió, la causativització sintàctica permet discriminar entre la lectura de causació interna i la lectura de causació externa: només les formes incoatives amb el significat de causació interna admeten la causativització sintàctica. Dit d'una altra manera, si el verb incrustat s'associa amb una causa no agentiva prototípica, la construcció resulta anòmala ja que no té sentit que l'argument causador actuï sobre un efectuator no agentiu. En canvi, si el verb incrustat és de causació interna, i atès que aquest verb no s'associa amb cap causa específica, l'argument causador es pot interpretar com a facilitador del canvi expressat pel verb incrustat.

3.4. DOS TIPUS D'ALTERNANÇA: L'ALTERNANÇA DESCAUSATIVITZADORA I L'ALTERNANÇA CAUSATIVITZADORA

3.4.0. Introducció

Com hem vist, un verb pot expressar tant causació interna com causació externa. En general, el tipus de causació amb què associem un verb concret depèn de la naturalesa de l'entitat denotada per l'argument tema. Aquesta és, si més no, la hipòtesi proposada per Rappaport Hovav i Levin (2012):

The choice of theme, however, determines whether the eventuality described is understood as internally or externally caused, and that, in turn, determines the range of available cause subjects.

(Rappaport Hovav i Levin (2012), p. 169-170)

Aquesta hipòtesi, interpretada de manera estricta, no és correcta, ja que trobem casos en què un mateix verb associat a un mateix argument pot donar lloc a una lectura tant de causació interna com de causació externa, amb diferències interpretatives clares. A (109a) la causació s'interpreta com interna, mentre que a (109b) s'interpreta com externa:²³

- (109) a. El porc s'ha engreixat.
b. El Joan ha engreixat el porc.

Sí que la podem considerar correcta si la interpretem en un sentit ampli: la interpretació que fem de la causació està condicionada per la naturalesa de l'entitat que actua de tema, per bé que aquest condicionament no sempre és unívoc.

En aquest apartat proposaré que existeixen dos processos diferents: el de descausativització d'un verb de causació externa i el de causativització d'un verb de causació interna. En la descausativització, l'alternant incoatiu es continua interpretant com de causació externa.²⁴ En canvi, certs verbs típicament de causació interna admeten en determinats casos la causativització. Consideraré que la descausativització és un fenomen sintàctic, ja que no altera la naturalesa de la causació (tots dos alternants són de causació externa), mentre que la causativització és un fenomen de naturalesa lèxica, ja que sí que s'altera la naturalesa de la causació. En la causativització lèxica, l'alternant incoatiu és de causació interna mentre que l'alternant causatiu és de causació externa.

A l'apartat 3.4.1 estudio el fenomen de la descausativització i a l'apartat 3.4.2 analitzo el fenomen de la causativització. Així mateix, a l'apartat 3.4.3 proposo estudis de cas de diversos verbs de canvi d'estat. A l'apartat 3.4.4 presento les conclusions.

²³ Vegeu en aquest sentit Abrines (2016, p. 112-113).

²⁴ Com hem vist, en algun cas molt excepcional l'alternant incoatiu d'un verb típicament alternant expressa causació interna, com en l'exemple d'"obrir-se una flor".

3.4.1. L'alternança descausativitzadora i la Condició de la Causa Prototípica

Es aquest apartat estudiaré el fenomen de la descausativització sintàctica, o simplement descausativització.²⁵ La principal característica de la descausativització sintàctica és que l'alternant incoatiu expressa causació externa. En l'alternança descausativitzadora, doncs, els dos alternants expressen causació externa.

Una de les propostes que ha tingut més influència per explicar el fenomen de l'alternança descausativitzadora és el que anomenaré *Condició de la Causa Inespecificada*, basada en les idees plantejades per Levin i Rappaport Hovav (1995).²⁶ Segons aquesta condició, els verbs que es poden descausativitzar són aquells que no estableixen restriccions sobre el tipus d'entitat que pot actuar com a argument extern. Així, es poden descausativitzar aquells verbs que, a més d'un agent humà, admeten com a argument extern una força natural, un instrument efectuator esdevenimental o una causa esdevenimental. El verb *tallar*, com que admet com a argument extern únicament un agent humà, no pot alternar:

- (110) a. El Jordi va tallar el fuet.
b. *El vent va tallar el fuet.
c. *El fuet es va tallar.

Com ja hem vist, *tallar* admet també un instrument efectuator contrastiu, però aquest tipus d'instrument l'admeten tant els verbs que posen restriccions a l'argument extern com aquells que no n'estableixen.

D'altra banda, *obrir* admet la descausativització, ja que l'argument extern tant pot ser una agent humà com una força natural:

- (111) a. El conserge va obrir la porta.
b. El vent va obrir la porta.
c. La porta es va obrir.

Com s'ha observat (vegeu per exemple Härtl (2003) o Alexiadou et al. (2006) entre d'altres), aquesta condició resulta problemàtica a causa de l'existència de verbs no alternants com ara *destruir* o *destrossar* que admeten com a argument extern a més d'un agent humà una força natural:²⁷

²⁵ No s'ha de confondre la descausativització sintàctica amb la descausativització morfològica estudiada per Haspelmath (1993).

²⁶ Alexiadou et al. (2015) anomenen aquesta restricció la Condició de l'Argument Extern Subespecificat (*Underspecified External Argument Condition*). Aquests autors la defineixen de la manera següent:

(i) *Underspecified External Argument Condition*

Those transitive verbs that cannot form anticausatives restrict their subjects to agents or agents and instruments and disallow causers.

(Alexiadou et al. (2015), p. 53 [98])

²⁷ Aquest és el contrast que mostra Härtl per a l'alemany:

- (112) a. L'exèrcit va destruir la ciutat.
 b. El foc va destruir la ciutat.
 c. *La ciutat es va destruir.

Proposaré que en general, per poder descausatitzar un verb de canvi d'estat causatiu, ha d'existir una causa no agentiva prototípica a la qual podem atribuir el canvi. Aquesta condició l'anomenaré Condició de la Causa Prototípica i la definiré de la manera següent:

(113) *Condició de la Causa Prototípica*

Un verb causatiu es pot descausatitzar si podem identificar una causa no agentiva que actua prototípicament en la situació denotada.

Vegem la mecànica de la Condició de la Causa Prototípica. En general, quan utilitzem un verb causatiu descausatitzat, podem identificar la causa no agentiva que ha ocasionat l'esdeveniment. En el cas d'"obrir-se una porta", la causa prototípica és un corrent d'aire. Així mateix, si un got es trenca, sabem que la causa ha estat un cop produït per algun cos. No necessàriament la causa prototípica ha de ser única. En algun cas és possible identificar més d'una causa prototípica. Un canvi sobtat de temperatura pot ser la causa que un got es trenqui. Així mateix, si s'inunda un pàrquing, automàticament se'ns acudiràn dues causes possibles: la inundació és fruit d'una forta tempesta, o bé la inundació és fruit d'una fuita d'aigua.

Sovint les causes solen ser forces naturals com ara l'aigua, el foc o el vent. En el cas del verb *cremar*, la causa prototípica és el foc:

- (114) a. El piròman va cremar el bosc.
 b. ?El foc va cremar el bosc.
 c. El bosc es va cremar.

L'oració *El foc va cremar el bosc* resulta estranya perquè no és informativa: l'única causa possible és el foc. Si afegim informació sobre la naturalesa del foc, l'oració resulta més natural:

- (115) Un foc de flames altíssimes i extremadament virulentes va cremar el bosc en un obrir i tancar d'ulls.

En general, per bé que no sempre, la causa prototípica pot ser utilitzada instrumentalment per les persones. El verb *escalfar* és un verb de causació externa, però existeix una causa prototípica en el procés d'escalfar, que és l'acció d'una font de calor:

-
- (i) a. Die Flut zerstörte das Dorf.
 'La inundació va destrossar la ciutat.'
 b. *Das Dorf zerstörte.
 '*La ciutat es va destruir.'

(Härtl (2003), p. 890 [13b-b'])

- (116) a. El cuiner va escalfar l'aigua amb un foc molt viu.
 b. Un foc molt viu va escalfar l'aigua.
 c. L'aigua es va escalfar.

L'argument *un foc molt viu* actua a (116a) com un instrument de l'agent, mentre que (116b) actua autònomament. A (116b), l'argument *un foc molt viu* pot ser interpretat indistintament com un efectuator i com un instrument efectuator esdevenimental.

Atès que el foc pot actuar autònomament respecte a l'agent, l'oració es pot descausatitzar. Quan l'instrument no pot actuar autònomament, no es pot descausatitzar. Considerem la situació en què una persona talla el pa utilitzant un ganivet. Per aconseguir el seu propòsit, cal que accioni el ganivet de manera continuada. Si la persona que talla deixa d'accionar el ganivet, el procés es cancel·la. El ganivet no té capacitat autònoma per actuar. En conseqüència, el ganivet no es pot considerar una causa prototípica i l'oració no es pot descausatitzar:

- (117) a. El Jordi va tallar el pa amb un ganivet de serra.
 b. *El pa es va tallar.

Molts verbs que denoten situacions en què s'utilitza l'aigua instrumentalment admeten la descausatització. Un d'aquests verbs és *netejar*. Per netejar en general utilitzem aigua. Per tant, l'aigua, o fenòmens atmosfèrics formats d'aigua com la pluja, poden actuar autònomament. En la mesura que aquests instruments poden actuar autònomament i per tant com a efectadors, poden ser reinterpretats com a causes prototípiques, cosa que explica la descausatització de (118c):

- (118) a. El Jordi va netejar els vidres del cotxe amb aigua i sabó.
 b. La pluja va netejar els vidres del cotxe.
 c. Va ploure i els vidres del cotxe es van netejar.

En aquest cas, *netejar* s'usa en un sentit purament resultatíu. (118c) és sinònima de (119):

- (119) Va ploure i els vidres del cotxe van quedar nets.

La descausatització és possible perquè podem recuperar l'entitat que actua motorament: l'aigua de la pluja.

En alguns casos la causa natural pot ser el vent, tal com mostra l'exemple següent:

- (120) Va fer un vent descomunal i el jardí es va netejar.

Hi ha una diferència entre un agent humà d'una banda, i un agent natural (agent fisicoquímic o agent biològic) o una força natural de l'altra. En el cas de *netejar*, l'agent humà realitza una activitat que porta a un resultat. El seu comportament és iteratiu. Per aquest motiu, i tal com hem vist al capítol 1, és possible la contradicció següent, on l'activitat realitzada per l'agent no ha tingut el resultat esperat: que els vidres quedin nets. Vegem-ne un exemple:

- (121) El Joan va netejar els vidres durant deu minuts i no van quedar nets.

Quan el subjecte és una força natural, aleshores no és possible la interpretació d'activitat, només és possible la interpretació resultativa. Per aquest motiu, l'oració següent és contradictòria:

(122) ?*La pluja va netejar els vidres i no van quedar nets.

Lògicament, en l'ús incoatiu, el component d'activitat desapareix i només és possible la interpretació resultativa:

(123) *Els vidres es van netejar però no van quedar nets.

El verb *rentar*, igual que el verb *netejar*, implica l'ús d'aigua, així com també l'ús d'algun tipus de detergent. L'aigua combinada amb detergent és qui actua sobre l'entitat que estem rentant. Igual que *netejar*, *rentar* admet la descausatització:

- (124) a. El mecànic va rentar el cotxe amb aigua i sabó.
b. Va ploure i el cotxe es va rentar.

(124b) és gramatical perquè compleix la Condició de la Causa Prototípica: l'aigua pot actuar autònomament per rentar el cotxe.

Analitzem ara el cas del verb *regar*, un verb que implica també la intervenció de l'aigua, però que, a diferència del verb *rentar*, no implica netejar. Regar és un procés típicament humà. Les persones reguem l'herba, els cultius, els jardins... Tot i això, és possible trobar exemples de descausatització com el següent:

(125) Va ploure i les plantes del jardí es van regar.

L'exemple següent, en castellà, és tret d'una font literària:²⁸

(126) Ordenó Cortés que los cristianos pidiesen a su Dios que lloviese, y en efecto, con gran sorpresa de los indios, los campos se regaron completamente.

La causació és clarament externa, ja que no podem identificar cap propietat de les plantes o dels camps que sigui la responsable que quedin regats. Per regar utilitzem com a instrument l'aigua. Igual que en els casos de *netejar* i *rentar*, podem inferir l'aigua com l'efectuador:

(127) La pluja va regar les plantes del jardí generosament.

La descausatització que il·lustra (126) és possible perquè satisfà la Condició de la Causa Prototípica.

Però no tots els processos humans en què intervé l'aigua es poden descausatitzar. Un verb que no és descausatitzable és *fregar*, tal com mostra el contrast següent:

- (128) a. El Jordi va fregar el terra.
b. *El terra es va fregar.

²⁸ Font (126): Juan Ortega Rubio (1917), *Historia de América, desde sus tiempos más remotos hasta nuestros días*, tom II, p. 61. Madrid: Librería de los Sucesores de Hernando.

Accés digital: <https://www.gutenberg.org/files/62870/62870-h/62870-h.htm>

Per fregar un terra requerim, a més de l'aigua, un pal de fregar o una baieta. Passar aigua per un terra no significa *fregar*, únicament significa *mullar*, un verb que sí que admet la descausatització tal com mostra (129):

(129) El terra s'ha mullat.

Atès que el pal de fregar o la baieta són instruments imprescindibles per fregar, i aquests no tenen capacitat per actuar autònomament, *fregar* no admet la descausatització.

Un cas similar al de *fregar* ens l'ofereix *escombrar*, un verb que també implica netejar. Per escombrar es requereix com a instrument una escombra.

(130) El Jordi va escombrar el jardí.

Figuradament, podem considerar que el vent pot tenir el mateix efecte que una escombra per eliminar totes les fulles del terra del jardí:

(131) El vent ha escombrat el jardí.

Escombrar compleix la Condició de la Causa Inespecificada sobre la Descausatització, ja que una força natural pot actuar com a argument extern, tal com mostra (131). Tanmateix, *escombrar* no admet la descausatització:

(132) *Aquesta nit ha fet un fort vent i el jardí s'ha escombrat.

El motiu, segons la meua hipòtesi, és que l'escombra, que és l'instrument necessari per realitzar l'acció, no té capacitat per actuar autònomament, a diferència de l'aigua.

Vegem més casos en què la causa prototípica és l'aigua. Considerem en primer lloc el verb *salinitzar*. En general, un terreny se salinitza en contacte amb l'aigua marina:

- (133) a. L'aigua del mar ha salinitzat les terres del Delta.
b. Les terres del Delta s'han salinitzat.

El contacte de les terres del Delta amb l'aigua marina és la raó del canvi denotat a (133). Atès que podem identificar una causa prototípica –l'aigua del mar–, l'oració de (133a) es pot descausatitzar.

Un verb amb un comportament similar a *salinitzar* és *dessalar*. Tant el DIEC com Abrines (2016) donen aquest verb com a causatiu no alternant. Tanmateix, aquest verb es pot utilitzar incoativament sense cap problema quan l'argument tema és el *bacallà*, com mostra aquest exemple tret d'una font digital:^{29,30}

²⁹ Font (134): <http://www.astroosona.net/web/Serveis/AgrupacioGastronomica.htm>

³⁰ Kiparsky (1997) defensa que els verbs denominals causatius són verbs que expressen activitats intencionals, a diferència dels altres verbs causatius. Kiparsky proposa aquests dos principis:

- (i) a. Denominal causative verbs refer to generically intentional activities.
b. Simple predicates refer to single events (and consequently, simple causatives refer to direct causation).

(Kiparsky (1997), p. 476 [5])

(134) Si el bacallà s'ha dessalat massa durant el remull, s'hi pot tirar sal al gust del consumidor .

L'oració de (134) és natural. La causa del canvi que experimenta el bacallà és l'aigua dolça en què està submergit, que per osmosi arrossega la sal que conté el bacallà (salat).

Continuem amb verbs que impliquen l'acció de l'aigua. Un d'aquests verbs és *inundar*. En la seva accepció bàsica, *inundar* vol dir "quedar un lloc cobert per l'aigua". Per extensió, es pot utilitzar per expressar que un lloc ha estat ocupat per una gran quantitat de persones o d'altres entitats:

- (135) a. L'aigua va inundar els baixos de la casa.
b. Els manifestants van inundar la plaça de Sant Jaume.
c. Els productes xinesos de baix cost han inundat el basar de sota casa.

Tanmateix, quan es descausativitza, interpretem obligatòriament que el causant de la inundació és l'aigua, ja que és la causa prototípica. En conseqüència, tant a (136a) com a (136b) i (136c) atribuïm la responsabilitat de la inundació a l'aigua:

- (136) a. Els baixos de la casa es van inundar.
b. La plaça de Sant Jaume es va inundar.
c. El basar de sota casa s'ha inundat.

Un altre verb que pot implicar l'aigua és *buidar*. Sovint aquest verb no es pot descausativitzar. Rappaport Hovav i Levin (2012) aporten aquest contrast:

- (137) a. I emptied the trash can.
b. *The trash can emptied.

(Rappaport Hovav i Levin (2012), p. 159 [13a-b])

No sempre és impossible la descausativització del verb *buidar*. Un recipient ple d'aigua es pot buidar per causes naturals:

(138) La piscina s'ha buidat.

L'aigua d'una piscina pot desaparèixer per dos motius diferents: l'aigua es pot haver evaporat per efecte de l'acció del sol, o pot haver-se produït una fuga per on l'aigua s'ha escolat. Aquestes són les dues causes naturals que ens permeten interpretar una oració com la de (138).

Vegem la situació contrària a la de (138), en què utilitzem també la forma incoativa d'un verb causatiu lèxic:

(139) La piscina s'ha omplert.

En aquest cas podem identificar també dues raons per les quals la piscina s'ha omplert: la primera és que ha actuat una mànega que ha abocat aigua a la piscina fins que aquesta ha quedat plena, i la segona és que l'aigua de la pluja ha omplert la

Aquesta afirmació és problemàtica. D'acord amb la meva hipòtesi sobre l'alternança causativa, no hi ha res que impedeixi que un verb que sigui de verbal admeti una lectura incoativa i per tant no agentiva o no intencional. Un exemple és el verb *dessalar*.

piscina. En tots dos casos, el causant ha estat l'aigua, que podem interpretar que actua de manera autònoma respecte a un agent humà.

Vegem ara l'acció d'un altre fluid, l'aire. Hem vist que l'aigua pot entrar en un recipient o pot desaparèixer d'aquest ja sigui per una fuga o per evaporació. L'aire té un comportament similar al de l'aigua. Si inflem un globus, aquest es pot desinflar (de fet, un globus sempre s'acabarà desinflant). Igual que un globus, un pneumàtic també es pot desinflar. Vegem-ne exemples:

- (140) a. El globus del nen es va desinflar.
b. Els pneumàtics s'han desinflat.

En aquests casos, podem considerar que la raó és que el fluid que omple aquests objectes s'escola a través de la membrana que forma l'objecte. La causa, doncs, és el mateix comportament de l'aire, que tendeix a escapar-se dels llocs on es troba a pressió.

Hem vist fins ara com algunes causes, de naturalesa física, poden actuar prototípicament i facilitar la descausativització. No sempre la causa prototípica que identifiquem és de naturalesa física. Hem vist que en el cas de *trencar* la causa prototípica és un cop. Podem identificar altres causes abstractes. Un cas especial l'ofereix el verb *descordar*. El seu antònim *cordar* no sembla que es pugui descausativitzar:

- (141) *L'abric es va cordar.

L'oració de (141) seria adequada en un món imaginari on els abrics, un cop te'ls poses, es cordessin mitjançant un mecanisme intern.

A diferència de *cordar*, *descordar* admet fàcilment la descausativització:

- (142) Al Joan se li van descordar les sabates.

Probablement la causa és el fregadís a què està sotmès el nus dels cordons de les sabates.

En conclusió, he proposat que la descausativització sintàctica està regida per la Condició de la Causa Prototípica. Aquesta condició diu que un verb causatiu lèxic es pot descausativitzar quan podem identificar una causa prototípica diferent d'un agent humà que actua en el canvi. Alguns exemples de verbs descausativitzables mitjançant aquesta condició són *trencar*, *tancar*, *obrir*, *cremar* o *dessalar*.

La Condició de la Causa Prototípica té uns efectes similars als de la Condició de la Causa Inespecificada proposada per Levin i Rappaport Hovav (1995). Sempre que es compleix la Condició de la Causa Prototípica es compleix també la Condició de la Causa Inespecificada. En efecte, d'acord amb la Condició de la Causa Prototípica, la causa es pot realitzar com a subjecte. Ja que la causa no és humana, els verbs que alternen admetran sempre com a argument extern un efectuator no agentiu, que és el requisit que estableix la Condició de la Causa Inespecificada sobre la Descausativització de Levin i Rappaport Hovav.

La implicació inversa no es dona. De vegades es compleix la Condició de la Causa Inespecificada i tot i això el verb no resulta descausativitzable. Dos exemples clàssics són *destruir* (143) i *matar* (144):

- (143) a. El fort vent ha destruït els hivernacles.
b. *Els hivernacles s'han destruït
- (144) a. El pistoler va matar el president.
b. *El president es va matar.³¹

Un altre exemple és *escombrar*:

- (145) a. El vent va escombrar el jardí.
b. *El jardí es va escombrar.

Com argumenta a l'apartat 3.4.3.5, *destrossar* no es pot descausativitzar perquè no satisfà la Condició de la Causa Prototípica. En el cas de *matar*, no es pot descausativitzar per l'efecte de blocatge que exerceix la forma incoativa *morir*.

3.4.2. L'alternança causativitzadora

Com hem vist, alguns verbs típicament de causació interna admeten alternants causatius lèxics. La diferència entre aquest tipus d'alternança amb l'alternança descausativitzadora és que en l'alternança causativitzadora s'altera la naturalesa de la causació. En aquest tipus d'alternança, l'alternant incoatiu expressa causació interna mentre que l'alternant causatiu expressa causació externa.

Un exemple prototípic d'aquest tipus d'alternança l'ofereix *engreixar*. *Engreixar* és un verb típicament de causació interna.

- (146) a. El Jordi s'ha engreixat.
b. L'ànec s'ha engreixat.

Aquest verb admet que un aliment o un medicament actuï com a efectuator, tal com mostra l'exemple següent:

- (147) La medicació que ha pres el Jordi l'ha engreixat.

En aquest exemple, l'efectuador (*la medicació*) es comporta iterativament. La seva acció continuada és el que fa que el Jordi s'engreixi. En canvi, no sembla que l'efectuador pugui ser un agent humà:

- (148) *El metge ha engreixat el Jordi.

Ara bé, i tal com ha analitzat detalladament Abrines (2008, 2016), quan l'argument intern és un animal de granja, és possible la causativització agentiva:

- (149) El granger ha engreixat dos-cents ànecs.

³¹ (144b) és gramatical en dos sentits diferents del que aquí discuteixo. Pot rebre un sentit reflexiu, i pot rebre també un segon sentit de caràcter idiomàtic: el president va protagonitzar un accident com a resultat d'una activitat que feia (conduïa, feia escalada, feia submarinisme) i va morir. Estudio aquest verb a l'apartat 3.4.3.5.

En aquest cas, el que tenim és un argument extern que actua de manera seqüencial: les diverses accions que duu a terme el granger tenen com a resultat que els ànecs s'engreixin. A l'apartat 3.4.3.2.3 estudio amb detall el comportament d'aquest verb.

Defensaré, doncs, que aquest tipus d'alternança no s'ha de confondre amb l'alternança descausativitzadora. En l'alternança descausativitzadora no es produeix un canvi en la interpretació de la naturalesa de la causació entre els dos alternants. En canvi, en l'alternança causativitzadora d'un verb de causació interna sí que es produeix un canvi en la naturalesa de la causació: l'alternant incoatiu expressa causació interna mentre que l'alternant causatiu expressa causació externa.

A l'apartat següent analitzo diversos casos tant d'alternança descausativitzadora com d'alternança causativitzadora, cosa que permetrà entendre més bé la naturalesa d'aquests processos.

3.4.3. Alguns estudis de cas

En aquest apartat analitzaré un seguit de verbs que mostren formes diverses de descausativització i causativització. Agruparé els verbs que estudio en cinc blocs: en el primer bloc (apartat 3.4.3.1) analitzaré verbs que afecten substàncies i materials, com ara *fondre*, *rovellar* o *fermentar*; en el segon bloc (apartat 3.4.3.2) tractaré verbs que afecten éssers vius, com ara *despertar*, *engreixar* o *emmalaltir*; el tercer bloc (apartat 3.4.3.3) està dedicat al verb *enfonsar*, un verb que he caracteritzat com un verb de canvi de posició relativa; el quart bloc (apartat 3.4.3.4) està consagrat als verbs *pujar* i *baixar* i les seves formes causativitzades lèxiques, i finalment el cinquè bloc gira a l'entorn dels verbs causatius no alternants *destruir* i *matar*.

Com veurem, determinats verbs com *fondre*, *despertar* i *enfonsar* admeten tant una lectura de causació interna com una de causació externa. Verbs com *rovellar*, *podrir* o *corcar*, tradicionalment considerats de causació interna, defensaré que tenen en general un comportament de causació externa i difícilment admeten l'agentivització. Així mateix, verbs com *engreixar* o *emmalaltir*, bàsicament verbs de causació interna, admeten en determinats casos la causativització no agentiva, i només en certes accepcions la causativització agentiva, com en el cas d'*engreixar*, quan l'argument tema denota animals de granja. Finalment, alguns verbs no admeten alternar. *Desmaiar* no admet la causativització, mentre que verbs com *destruir* o *matar* no admeten la descausativització.

3.4.3.1. Verbs que expressen la transformació de substàncies i materials

Alguns verbs de canvi d'estat expressen canvis o alteracions en substàncies, materials o aliments. Entre aquests verbs trobem *fondre*, *rovellar*, *podrir*, *deteriorar*, *fermentar*, *florir* (un aliment),³² *tallar* (una emulsió), etc. També inclouré *corcar* dins

³² *Florir* té dos significats de naturalesa diferent: *florir una planta* ("treure flor una planta") i *florir-se un aliment* ("cobrir-se de floridura un aliment"). En la primera accepció el verb és de causació interna no pronominal, mentre que en la segona accepció és un verb de causació interna pronominal.

d'aquesta categoria semàntica de verbs. Una fusta, que és un material, quan es corca el que experimenta és una transformació en tant que material.

En general, els verbs que expressen canvis en substàncies i materials són tractats com a verbs de causació interna. Per exemple, Levin i Rappaport Hovav (1995) consideren els verbs *rovellar*, *podrir* i *corcar* com a verbs de causació interna. Aquí argumentaré que aquests verbs es comporten bàsicament com a verbs de causació externa ja que coneixem la naturalesa de la causa. En canvi, verbs com *fermentar*, *florir* (un aliment) o *tallar* (una emulsió) sí que es comporten com a verbs de causació interna, tot i que aquests verbs admeten la causativització lèxica i, en conseqüència, també admeten ser interpretats com de causació externa. Un cas especial és el de *fondre*, que sol ser considerat de causació externa,³³ pot rebre tant la interpretació de causació interna com de causació externa. Això explica el seu comportament especial i les diferències que es poden observar en el seu ús en llengües com el francès i el català. Mentre que el francès afavoreix la lectura de causació interna i, en conseqüència, la causativització sintàctica, el català (i el castellà) afavoreix la lectura de causació externa i, en conseqüència, la causativització lèxica. *Fondre*, doncs, mostra que en alguns casos una mateixa situació pot ser interpretada com de causació interna i com de causació externa. El motiu és que un determinat factor el podem considerar necessari com a causa i també suficient, o, alternativament, considerar que és necessari perquè es produeixi el canvi però no és suficient.

A continuació estudio alguns dels verbs que denoten una transformació en substàncies i materials. Els verbs que analitzo són *rovellar*, *podrir*, *corcar*, *deteriorar*, *fermentar*, *tallar* (una emulsió), *florir* (una floridura), *fondre* i *bullir*, en l'ordre indicat.

3.4.3.1.1. El verb rovellar

En aquest apartat argumentaré que el verb *rovellar*, i el seu sinònim tècnic *oxidar*, en la seva forma incoativa es comporta com un verb bàsicament de causació externa i no com un verb de causació interna, com en general es pressuposa. Una excepció és Mendikoetxea (1999, p. 1600), que considera el verb castellà *oxidar* com un verb de causació externa.

El verb *rovellar* expressa un procés d'alteració o deteriorament en un material metàl·lic com a resultat d'una propietat específica d'aquest. A més, podem identificar l'agent natural responsable d'aquest canvi d'acord amb el nostre coneixement del món: l'aigua i la humitat en general són les causes naturals que provoquen el canvi. Ni el vent, ni la calor ni la llum intervenen en aquest procés.

D'acord amb el DIEC, el verb *rovellar*, igual que el seu sinònim *oxidar*, té una accepció transitiva. La definició transitiva que dona el DIEC és la següent:

(150) v. tr. Causar que (alguna cosa) contingui rovell. *L'aire humit rovella el ferro.*

(DIEC: *rovellar*)

En la definició de l'accepció incoativa, el DIEC diu:

³³ Vegeu per exemple Levin i Rappaport Hovav (1995).

(151) v. intr. pron. Una cosa, contreure rovell. *Untar amb oli un objecte de ferro perquè no es rovelli.*

(DIEC: *rovellar*)

Sabem que el ferro i altres materials metàl·lics es rovellen per l'acció de l'aigua o de la humitat. L'aigua és l'agent natural que intervé necessàriament per produir l'oxidació del ferro. Si el protegim, aconseguirem evitar que es rovelli. Pel nostre coneixement del món, sabem que hi ha una relació de causa-efecte entre l'aigua i el rovell del ferro. Per aquest motiu la construcció causativa sintàctica resulta estranya:

(152) *L'aigua va fer rovellar el ferro.

L'aigua és un agent natural que actua directament sobre el ferro i provoca que aquest es transformi. No pot ser considerat un simple activador que actua puntualment i desencadena el procés d'oxidació. Observi's que l'aigua (o la humitat) actua com una causa prototípica no humana. Atès que coneixem la causa, tractem el verb com de causació externa. Així mateix, i en virtut de la Condició de la Causa Prototípica, aquest verb es pot descausativitzar.

Hem vist que *rovellar* és un verb causatiu no agentiu: l'efectuador és expressat per l'aigua. Però el verb *rovellar*, i en especial el seu sinònim *oxidar*, pot ser usat agentivament, com mostra (153):

(153) L'operari va oxidar la planxa de ferro.

El comportament de l'agent natural (físicoquímic) i de l'agent humà són diferents. L'agent natural té un comportament iteratiu: la seva acció continuada és la que provoca el canvi en el metall. En canvi, l'agent humà té un comportament seqüencial. A (153) l'operari realitza un seguit d'accions de naturalesa diversa (una d'elles és aplicar un àcid sobre la planxa de ferro) que porten a l'oxidació del ferro.

3.4.3.1.2. El verb podrir

Un verb amb un comportament similar a *rovellar* és *podrir*. El material que es podreix per excel·lència és la fusta. I sabem que la fusta es podreix per l'acció de l'aigua. L'aigua rovella el ferro i podreix la fusta. Cap altre factor ambiental intervé en el procés. Ni la llum ni la calor són factors significatius. Entenem que l'aigua actua sobre la fusta en tant que agent físicoquímic i l'altera. Com mostra (154b), la causativització sintàctica no és possible ja que la causació és externa:

- (154) a. L'aigua ha podrit la fusta.
b. ?*L'aigua ha fet podrir la fusta.
c. La fusta s'ha podrit.

He considerat que tant "rovellar-se el ferro" com "podrir-se la fusta" són en realitat situacions de causació externa. Però el verb *podrir* el podem aplicar a altres entitats com ara aliments:

(155) La poma s'ha podrit.

En aquest cas, no és clar quin és el factor ambiental que intervé en el canvi. Poden ser causes tant la calor com la humitat o la llum. Fins i tot pot intervenir algun agent biològic. Atès que no és possible atribuir el canvi a una causa específica, es

conceptualitza com una situació causada internament. D'aquí que sigui possible la causativització sintàctica, com mostra aquest exemple provinent d'una font digital:³⁴

(156) [L]'abundància de pluja en la primera meitat de l'any passat [...] va negar [els terrenys] d'aigua i va fer podrir les tòfones.

Podrir, doncs, es pot comportar com un verb de causació externa o com un verb de causació interna segons la naturalesa de l'entitat que actua com a tema. I és el nostre coneixement del món qui determina si el considerem de causació interna o de causació externa. Si podem identificar un agent no humà o una força natural que actua sobre l'entitat transformant-la, la causació serà externa i no admetrà la causativització sintàctica. Atès que en aquests casos podem identificar una causa prototípica (l'aigua), el verb es pot descausativitzar sense problemes. Si no podem identificar cap agent tangible, la causació serà interna i admetrà la causativització sintàctica.

A diferència del que hem vist en el cas de la parella de verbs *rovellar/oxidar*, *podrir* no admet l'agentivització:

(157) *El fuster va podrir el canterano.

Si es desenvolupés una tècnica mitjançant la qual es pogués aconseguir que una peça de fusta es podrés d'una manera gairebé immediata, tal com passa amb l'oxidació, aleshores una oració com la de (157) resultaria natural. De fet, un procés natural com és *envellir* pot ser agentivitzat, tal com mostra l'exemple següent tret d'una font periodística:³⁵

(158) Sorgiren els artesans, els quals, un cop esgotat tot, envellien la fusta nova i els ferros per tal de crear artístiques reproduccions artesanes

3.4.3.1.3. El verb *corcar*

El verb *corcar* té dos possibles significats, el de "corcar-se la fusta, un llegum sec o un cereal" i el de "corcar-se un queixal". En el primer significat, el DIEC el dona com a transitiu:

- (159) a. v. tr. El corc, rosegat (la fusta, els grans, etc.).
b. v. intr. pron. Ésser rosegat pel corc. *Corcar-se la fusta, les llentilles. Un tros de fusta corcada.*

(DIEC: *corcar*)

En canvi, en el sentit de *cariar-se* el DIEC dona el verb *corcar* exclusivament com a intransitiu:

(160) v. intr. pron. *Cariar-se. Se'm corca un queixal. Una dent corcada.*

(DIEC: *corcar*)

³⁴ Font (156): https://www.federcat.com/noticia.php?idn=2629&ida=10&els_mesos_secs_deriven_en_una_de_les_millors_campanyes_de_tofona_dels_ultims_anys

³⁵ Font (158): *Revista de Palafrugell* (1994), núm. 11, Palafrugell. [Recollit al CTILC.]

La prova que aquest verb es comporta com un verb de causació externa és que no accepta la causativització sintàctica:

- (161) a. Els corcs han corcat la calaixera.
b. *Els corcs han fet corcar la calaixera.
c. La calaixera s'ha corcat.

A diferència del que passa amb la fusta, la transformació que experimenta el queixal no és el resultat de l'acció d'un agent natural o biològic tangible. Tanmateix, i atès que el resultat és similar al que experimenta la fusta (es formen forats en el queixal igual com si fos fusta), és possible que en aquest cas pressuposem, per analogia, que l'acció és realitzada per uns individus "similars" als corcs. El fet que l'oració següent sigui força estranya vol dir que la situació s'interpreta com de causació externa:

- (162) ?*Els caramels et faran corcar els queixals.

També resulta estranya l'oració en què expressem un argument extern, probablement perquè aquest argument extern no actua directament en el procés de càries dels queixals:

- (163) ?*Els caramels et corcaran els queixals.

Crec que es tracta d'un cas singular. El que fem és establir una analogia amb l'efectuador corresponent al verb *corcar* quan es combina amb l'argument *fusta*. La causa seria una malaltia que actua de manera semblant a com actuen els corcs.

3.4.3.1.4. El verb deteriorar

Levin i Rappaport Hovav (1995) il·lustren amb el verb anglès *deteriorate* 'deteriorar' que els verbs de causació interna són inestables, a diferència del que passa amb els verbs inergatius. Aquest és l'exemple que donen:

- (164) Over the years the roof deteriorated.

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 85)

Així mateix, reproduïen l'exemple següent, que han sentit produït espontàniament:

- (165) The pine needles were deteriorating the roof.

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 85)

Amb aquests exemples Levin i Rappaport Hovav volen mostrar que els verbs de causació interna es poden causativitzar fàcilment, a diferència del que passa amb els verbs inergatius.

Sigui com sigui, el verb *deteriorar* planteja aparentment problemes a la meua concepció de la causació interna. Recordem que entenc que un verb denota causació interna quan no és possible identificar una causa prototípica responsable del canvi. En el cas de *deteriorar*, en principi no és possible identificar una causa prototípica: ni l'aigua, ni la llum, ni el vent ni la calor semblen que hagin de ser necessàriament els responsables del deteriorament d'un objecte. Sabem, però, que una entitat per si sola no es deteriora. Si guardem un rellotge en una capsula dins d'un calaix, tenim la seguretat que no es deteriorarà. De fet, guardem les coses per evitar

que es deteriorin. Però crec que sí que és possible identificar causes que produeixen el deteriorament dels objectes. Una de les causes és el mateix ús. Si usem contínuament un estri, sabem que s'acabarà deteriorant. I una segona causa és la intempèrie. Els objectes que deixem a l'aire lliure sabem que amb el temps es deterioraran. Són canvis inexorables. Així doncs, podem identificar dues causes prototípiques: l'ús i la intempèrie. Això explica que sigui difícil trobar aquest verb en la construcció causativa:

(166) *El Jordi va fer deteriorar la corretja del rellotge.

De manera similar a *deteriorar* es comporta *gastar* o *desgastar*. Les sabates es desgasten per l'ús. Per tant, aquest procés conté una causa prototípica. Això explica que no admeti la causativització sintàctica:

(167) *La Maria va fer desgastar les sabates.

Un altre verb similar a *deteriorar* és *erosionar*. Sabem que qualsevol element del relleu és susceptible de patir erosió. Les raons de l'erosió són els factors ambientals, principalment l'aigua, i també el comportament dels éssers vius. Aquest verb, igual que *deteriorar* i *gastar*, es comporta com un verb de causació externa. Això explica que no admeti la causativització sintàctica:³⁶

(168) *Els ciclistes van fer erosionar el camí.

3.4.3.1.5. El verb fermentar

Un verb que també expressa un canvi en una entitat és *fermentar*. Però a diferència de *rovellar*, *podrir* i *corcar*, defensaré que *fermentar* es comporta bàsicament com un verb de causació interna. D'acord amb el nostre coneixement científic, un líquid com ara el most o un aliment sòlid com ara la col fermenta per l'acció d'uns llevats. Igual que en els casos de *rovellar* i *podrir*, el DIEC admet per a *fermentar* tant la forma incoativa com la causativa:³⁷

- (169) a. v. intr. Sofrir fermentació. *El most fermenta i es converteix en vi.*
b. v. tr. Fer fermentar (una substància).

(DIEC: *fermentar*)

En el cas de la fermentació, l'efectuador que actua, els llevats, és un agent biològic com en el cas de *corcar*. Però nosaltres sabem quin és aquest agent pel coneixement científic que tenim del món, no per la nostra observació directa de la realitat, és a dir, pel nostre coneixement intuïtiu. La conceptualització d'un fenomen

³⁶ És possible trobar en fonts digitals exemples d'*erosionar* en una construcció causativa. No semblen, però, massa naturals:

(i) L'aigua va fer erosionar les pedres i es va anar filtrant de tal manera que va formar aquestes coves.

Font (i): <https://oraolabora4.webnode.es/excursio/>

³⁷ Hi ha una diferència significativa en la manera de definir aquests verbs. En els casos de *rovellar* i *podrir*, el DIEC dona com a primera accepció la causativa, mentre que en el cas de *fermentar*, dona com a primera accepció la incoativa.

com a causat internament o externament depèn al capdavant del nostre coneixement intuïtiu del món i de la manera com l'interpretem, no de l'elaboració científica que en fem. Tot i que en el cas de *fermentar* sabem que hi ha una causa tangible, un agent biològic que actua, d'acord amb la conceptualització lingüística que fem de la realitat el canvi que experimenta l'aliment, líquid o sòlid, no l'atribuïm a cap causa tangible. Considerem que la causació és interna perquè no som capaços d'identificar un efectuator concret. En aquest cas no s'aplica la Condició de la Causa Prototípica simplement perquè no hi ha pròpiament una causa. El test de la causativització sintàctica ens permet corroborar que el verb és de causació interna:

(170) L'excés de calor va fer fermentar ràpidament el most.

Recordem que el test de la causativització sintàctica mostra que si el verb incrustat s'interpreta incoativament, aquest ha d'expressar causació interna i no causació externa.

Actualment, la fermentació s'ha convertit en un procés industrial per a l'elaboració d'aliments i begudes. El procés de fermentació es pot accelerar o alentir controlant les variables que hi intervenen com la quantitat de llevats presents o la temperatura a què té lloc el procés. Això explica que aquest verb adopti una accepció agentiva, tal com mostra (171), tret d'una font digital:³⁸

(171) Uns han plantat peus nous, d'altres han aprofitat antics ceps; alguns fermenten el most com es feia tradicionalment; uns altres han implantat els mètodes més moderns.

Igual que en el cas d'*oxidar*, el comportament agentiu és seqüencial.

El verb *fermentar* admet igualment la causativització no agentiva, tal com mostra l'exemple següent, també provinent d'una font digital:^{39,40}

(172) Els llevats fermenten els sucres i els transformen en alcohol sense necessitat d'oxigen.

El verb *fermentar*, doncs, és un verb de causació interna que admet també la interpretació de causació externa.

3.4.3.1.6. El verb tallar (una emulsió)

Un altre verb que expressa la transformació d'un aliment és *tallar* (una emulsió). El significat principal de *tallar* és el de separar una entitat en dues parts mitjançant una eina de tall. Aquest significat s'associa a una causació externa. Però *tallar* té un altre

³⁸ Font (171): <https://www.grupgavarres.cat/producte/gavarres-num-34>

³⁹ Font (172): <https://www.studocu.com/cl/document/universitat-de-barcelona/biologia/resumenes/regne-fongs/2429864/view>

⁴⁰ És interessant l'exemple següent tret d'una font literària, on fins i tot en l'ús tècnic s'usa la forma causativa sintàctica:

(i) No obstant, hi ha llevadures capaces de fer fermentar la sacarosa sens inversió.

Font (i): Jaume Raventós (1922), *L'art de fer bon vi*, p. 18. Barcelona: Escola Superior d'Agricultura. [Recollit al CTILC.]

significat: el que expressa la separació de les dues fases d'una emulsió, la contínua i la discontinua o dispersa. La llet, l'orxata i les salses són substàncies que es poden tallar. Són emulsions que, de cop, poden experimentar una separació de les seves fases. Vegem-ne exemples:

- (173) a. La llet s'ha tallat.
b. La maionesa s'ha tallat.
c. L'orxata s'ha tallat.

Es tracta d'una causació interna o d'una causació externa? Crec que és un cas similar al de *fermentar*. En principi, no hi ha cap agent biològic o cap factor ambiental que puguem identificar com a responsable inequívoc del canvi. Si tenim una maionesa a la nevera i de cop perd la viscositat perquè les dues fases de l'emulsió se separen, no podem atribuir a cap causa concreta el canvi. En conseqüència, el canvi és intern. Podem pensar que la causa ha estat un factor ambiental com ara un excés de calor o un excés de fred, o bé que la causa ha estat haver estat massa temps a la nevera, però no tenim cap certesa al respecte.

En determinats casos sí que podem determinar un causant. Per exemple, si fem bullir llet i hi tirem un raig de llimona, la llet es tallarà i la fase contínua (aigua) i la fase dispersa (greixos i proteïnes) se separaran. En aquest cas, atribuïm a la llimona la capacitat per separar les fases de la llet. Per tant, podem considerar la llimona com l'agent natural causant del canvi en la llet. Es tracta, en aquest cas, d'una causació externa. Per aquest motiu, l'oració següent és gramatical:

- (174) La llimona talla la llet.

Com veiem, el procés de "tallar-se la llet" el podem conceptualitzar de dues maneres diferents: com de causació interna i com de causació externa. Si perquè la llet es tallés fos necessari afegir-hi sempre llimona o herbacol, aleshores aquest fenomen el conceptualitzaríem exclusivament com de causació externa, igual com passa en els casos de *rovellar* i *podrir*. Però la llimona o l'herbacol no és necessària per activar aquest canvi. Si la llet està passada, es pot tallar simplement escalfant-la. Per aquest motiu (175) també és factible, on *tallar* s'interpreta com a verb de causació interna (exemple de font digital):⁴¹

- (175) Aquesta planta [herbacol] serveix per fer tallar la llet com a primer pas per a fer el formatge.

En l'exemple de (175) la causativització és de caràcter no agentiu: la causa és inanimada. La causativització també pot ser agentiva, tal com mostra l'exemple següent provinent d'una font digital (l'exemple mostra tant l'ús causatiu com l'incoatiu):⁴²

- (176) Per a tallar la llet afegir dues culleradetes de suc de llimona o de vinagre i deixar-la reposar fins que es talli.

En aquest cas, l'agent ha de realitzar una sèrie d'accions que condueixen al resultat descrit pel verb. Per tallar la llet cal escalfar-la i afegir-hi alguna substància que actuï

⁴¹ Font (175): <http://www.sellent.cat/Herbes2.html>

⁴² Font (176): <http://www.xtec.cat/~jpeinado/fitxes/nat/1r/aliments.pdf>

com a activador de la separació de les fases de l'emulsió. Es tracta d'un procés seqüencial.

El verb *tallar* (una emulsió), doncs, té el comportament típic dels verbs de causació interna, atès que admet la causativització sintàctica. Així mateix, admet la causativització lèxica. Algunes substàncies, com el suc de llimona, les podem considerar com a agents naturals causants de la transformació que representa la separació de les fases d'una emulsió. També les persones poden controlar aquest procés. En conseqüència, la causativització tant pot ser agentiva com no agentiva. Quan és agentiva, l'agent es comporta seqüencialment.

3.4.3.1.7. El verb florir (una floridura)

El verb *florir* té dos significats, el de treure la flor una planta i el de cobrir-se un aliment o una altra entitat de floridura. El primer sentit és clarament de causació interna, i el DIEC el dona com a exclusivament intransitiu. El segon sentit el DIEC també el dona únicament com a intransitiu:

- (177) a. v. intr. Les plantes, treure flor. *Ja han florit els ametllers.*
b. v. intr. pron. Una cosa, cobrir-se de floridura. *Aquest formatge es floreix.*

(DIEC: *florir*)

Aquí ens interessarem únicament pel segon sentit, el de cobrir-se una entitat de floridura. La floridura és una capa de fongs que es disposa sobre la superfície exterior d'un aliment com ara el formatge, o també d'una entitat viva com ara la fulla d'un arbre. Pel coneixement intuïtiu que tenim del món, no podem determinar quin és l'agent natural que provoca l'aparició d'aquesta floridura. Com que es tracta d'un procés en què la causa no és coneguda, la causació la solem considerar interna. Vegem el contrast següent, on (178b) prové d'una font literària:⁴³

- (178) a. El formatge es va florir.
b. L'herba per fer florir el formatge al formatger.

És difícil trobar en català exemples transitius de *florir*. Aquest és un exemple tret d'una font literària:⁴⁴

- (179) [Q]ue no hi toqui lo sol, remenantlos sovint, perque se asequin ben prompte, pues que la mes mínima humitat los floriría.

⁴³ Font (178b): Emili Teixidor (2003), *Pa negra*, cap. 17. Barcelona: Editorial Columna.

Aquest és el text complet en què l'exemple s'insereix:

- (i) Tupí, escó, múrgoles, rossinyols, corriols, bruguerars, carnús, aiguanaf, pomes camoses, les contínues, les rebobines, la resclosa, els bagants, els clemàstecs per penjar les olles al foc, el camp de corretjoles i ravenisses, l'herba per fer florir el formatge al formatger, l'enclusa per ferrar la ferradura al cavall, els animals guits que no són de fiar perquè tiren guitzes, adinerar un terreny...

⁴⁴ Font (179): Caputxins de Catalunya (1852), *Lo jardiner hortolá y florista*, p. 191. Barcelona: Impremta de D. Manuel Saurí. [Recollit al CTILC.]

Tanmateix, i atès que els formatges amb floridura s'han generalitzat i s'han industrialitzat, una oració com la següent, on el verb s'ha agentivitzat, no sembla estranya:

(180) L'empresa làctia floria els formatges amb una tècnica revolucionària.

En castellà, podem trobar amb facilitat exemples com el següent, on *enmohecer* es comporta com a verb causatiu:

(181) La humedad ha enmohecido las bisagras de las ventanas.

(Diccionario Clave: *enmohecer*)

3.4.3.1.8. El verb fondre

Defensaré que en català el verb *fondre* admet tant la lectura de causació interna com la de causació externa. Levin i Rappaport Hovav (1995) consideren que aquest verb és de causació externa. Folli (2001) considera aquest verb en italià bàsicament com a intransitiu (en la terminologia que aquí utilitzo, de causació interna), per bé que accepta la causativització lèxica. Això explica que l'exemple següent de Folli admeti les dues interpretacions, com de causació interna i com de causació externa amb l'argument causat sobreentès:

(182) Maria fece fondere il cioccolato.

'La Maria va fer fondre la xocolata.'

(Folli (2001), p. 159 [30a])

Dues són les proves que apunten en aquest sentit. El català estàndard admet l'ús incoatiu no pronominal d'aquest verb:

(183) A quina temperatura fon, la neu?

(DIEC: *fondre*)

El verb *fondre*, en el seu ús incoatiu, admet la causativització sintàctica sense cap problema, tal com mostra aquest exemple tret d'una font digital:⁴⁵

(184) Tanta calor prematura ha fet fondre força neu.

El verb *fondre* admet tant la causativització lèxica no agentiva (185a) com l'agentiva (185b):

(185) a. La forta calor va fondre el gel.

b. El Jordi va fondre el gel amb un bufador.

En aquest cas, l'efectuador, tant si es tracta d'un factor ambiental com a (185a) com d'un agent com a (185b), sembla actuar iterativament. Si a (185a) i a (185b) l'efectuador deixa d'actuar, el gel deixa de fondre's. Cal tenir en compte que el verb *fondre* és un verb de canvi gradual: el pas de l'aigua de l'estat sòlid a l'estat líquid es fa incrementalment.

⁴⁵ Font (184): https://meteopirineuscatalans.com/00_2018/neu-a-la-vista/

Vegem ara el comportament del verb *fondre* en francès. En francès, el verb *fondre* s'interpreta bàsicament com un verb de causació interna, però a diferència del català, aquest no admet la morfologia reflexiva:

(186) La neige a fondu sous l'effet de la chaleur.

'La neu s'ha fos per efecte de la calor.'

(Labelle (1992), p. 401 [65b])

Per expressar la forma causativitzada, se sol recórrer a la causativa sintàctica i no a la lèxica, tal com mostra aquest exemple d'una font digital:⁴⁶

(187) Lors d'une éruption en 1995, la chaleur a fait fondre la neige du sommet.

'El 1995, arran d'una erupció, la calor va fer fondre la neu del cim.'

Ruwet mostra aquest altre contrast basat en el verb *fondre*. En aquest cas, la causativització adequada també és la sintàctica, no la lèxica:⁴⁷

(188) a. Le colonel a fait fondre trois sucres dans son café.

'El coronel ha dissolt tres terrossos de sucre en el seu cafè.'

b. *Le colonel a fondu trois sucres dans son café.

'El coronel ha dissolt tres terrossos de sucre en el seu cafè.'

(Ruwet (1972), p. 142 [67a-b])

Convé assenyalar que a (188b), *fondre* s'interpreta com a sinònim de *dissoudre*, i l'entitat que actua en la dissolució és l'aigua.⁴⁸ Probablement aquí el que tenim és la repetició del patró que s'aplica a *fondre* (la neu). Atès que *fondre* (la neu) s'interpreta com de causació interna, també s'interpreta com de causació interna *fondre* (el sucre).⁴⁹

⁴⁶ Font (187): <https://www.blog-trotting.fr/voyage/perou/4037-le-sud-du-perou-partie-2>

⁴⁷ D'acord amb el DIEC, el català també admet aquesta accepció de *fondre*, que dona com a transitiva:

(i) Fondre sucre en aigua.

(DIEC: *fondre*)

⁴⁸ En francès, *dissoudre* 'dissoldre' es comporta com un verb transitiu, tal com mostra el següent exemple:

(i) a. L'eau dissout le sel.

'L'aigua dissol la sal.'

b. Le préparateur dissout le chlore dans l'eau.

'El tècnic dissol el clor en l'aigua.'

(Dictionnaire de l'Académie Française: *dissoudre*)

⁴⁹ Aquest comportament del francès "*fondre trois sucres*" és simmilar al del català *corcar*. Hem vist que en l'accepció de "*corcar les dents*", aparentment de causació interna en la mesura que no és possible identificar-ne una causa unívoca, era tractat com de causació externa per paral·lelisme amb "*corcar-se la fusta*", on els responsables són els corcs.

Quan l'entitat que passa de sòlid a líquid és una entitat que es troba en estat sòlid a temperatura ambient, aleshores és possible la causativització lèxica. Ruwet dona aquests dos exemples com a sinònims:

- (189) a. Le chimiste (le métallurgiste) a fait fondre le métal.
'El químic (el metal·lúrgic) va fer fondre el metall.'
b. Le chimiste (le métallurgiste) a fondu le métal.
'El químic (el metal·lúrgic) va fondre el metall.'

(Ruwet (1972), p. 159 [121a-b])

Una altra substància que a temperatura ambient es troba en estat sòlid és la mantega. En aquest cas, *fondre* admet també la causativització agentiva, tal com mostra aquest exemple:

- (190) Jules a fondu le beurre.
'El Jules ha fos la mantega.'

(Jones (1996), p. 63 [43a])

És interessant la reflexió que fa Ruwet sobre el comportament de *fondre*, en línia amb el que aquí proposo:

Le caractère anormal de [(188b)] me paraît dû, à nouveau, à l'impossibilité de considérer la fusion du sucre dans le café comme résultant d'une action directe du colonel sur le sucre. L'opposition entre action directe et indirecte paraît ici liée à la présence (vs l'absence) d'un contrôle continu (d'une maîtrise) du sujet sur le processus auquel est soumis l'objet. [...] Il va autrement dans [(189)], où on peut considérer que le chimiste ou le métallurgiste garde un contrôle continu et direct sur l'opération de fusion du métal.

(Ruwet (1972), p. 159)

El que mostra el francès és que quan el verb és de causació interna i admet la causativització lèxica, l'ús de la forma causativa lèxica (causació externa) o de la forma causativa sintàctica (causació interna) pot ser més una cosa d'ús que no pas del significat intrínsec d'aquestes construccions.

Dos verbs amb un comportament similar al de *fondre* són *assecar*, *eixugar* i *encongir*. Aquests verbs poden ser utilitzats com a verbs de causació interna, com mostren aquestes exemples de fonts digitals (l'exemple (191b) correspon a la lletra d'una cançó popular):⁵⁰

⁵⁰ Font (191a): <https://ca.wikicell.org/lavar-la-ropa-con-bicarbonato-de-sodio-729>

Font (191b): <https://cantut.cat/canconer/cancons/item/278-en-pere-va-anar-a-la-cot>

Font (191c): <http://rising-sun-land.blogspot.com/2008/05/>

- (191) a. Fins i tot en els dies freds d'hivern, pots fer assecar la roba a l'aire lliure.
- b. Tot pluja batent va anar a La Cot, ben moll va tornar a Olot, va fer eixugar la roba a la vora del foc.
- c. [E]l meu desconeixement del funcionament de les secadores l'ha fet encongir fins al tamany de roba de nines.

Aquests verbs admeten sense problemes la causativització lèxica, tal com mostra (192):

- (192) El Jordi va assecar/eixugar/encongir els pantalons.

3.4.3.1.9. El verb bullir

El verb *bullir* és un verb amb un comportament singular. En la bibliografia catalana sol ser tractat com un verb de canvi d'estat. Vegeu en aquest sentit Abrines (2016) o Brucart (2000).⁵¹ En castellà Mendikoetxea (1999, p. 1597) i Demonte i Masullo (1999, p. 2478) també consideren aquest verb com un verb de canvi d'estat.

Aquí defensaré que el verb *bullir* té un comportament dual: en la forma intransitiva es comporta com un verb inergatiu, i sota certes circumstàncies com un verb incoatiu, mentre que en la forma transitiva es comporta com un verb causatiu lèxic. Aquest caràcter dual d'alguna manera és intuït per De Miguel i Fernández Lagunilla (2000). Aquestes autores consideren que aquest verb expressa un esdeveniment complex:

Existen [...] eventos que "culminan" en un punto, como los denotados por *marearse* o *hervir*, pero que, a diferencia de los verbos puntuales, constituyen eventos complejos, en la medida en que no ocurren en un punto sino que culminan en un punto inicial e implican una fase posterior a dicho punto. [...] La fase posterior al punto culminante puede ser también un proceso: es el caso de *hervir* o *floreecer*, que no excluyen que el sujeto, alcanzado el punto culminante inicial, pueda seguir hirviendo o floreciendo; una prueba de que estos verbos denotan eventos complejos, compuestos de fases, es el hecho de que admiten ser modificados tanto por adverbiales puntuales [...] como por adverbiales durativos.

(De Miguel i Fernández Lagunilla (2000), p. 24)

Aquests són els exemples que ofereixen:

⁵¹ La gramàtica en línia de l'IEC no l'inclou entre els verbs inergatius (intransitius purs en la terminologia d'aquesta gramàtica). Aquests són els verbs que dona:

Aquesta predicació pot ser interpretada com una activitat duta a terme per un argument extern agent, en verbs com *berenar*, *caminar*, *dormir*, *lladrar*, *plorar*, *riure*, *rotar*, *saltar*, *sopar*, *viatjar* o *viure*, o per una propietat inherent a l'argument extern causadora de l'activitat, en verbs com *brillar*, *cruixir*, *evolucionar*, *oscil·lar*, *puddir*, *resplendir*, *suar*, *tremolar* o *vacil·lar*.

(Gramàtica de l'IEC, versió en línia)

Cal convenir que aquesta llista no pretén ser exhaustiva.

- (193) a. El agua hirvió en un instante.
b. El agua hirvió un rato (= "se mantuvo hirviendo").

(De Miguel i Fernández Lagunilla (2000), p. 25 [13b,d])

Vivanco (2016) considera també que *bullir* és aspectualment complex. Vivanco va més enllà i admet tres lectures diferents d'aquest verb: la complexa (assoliment + procés), la d'assoliment i la de procés.

El català mostra el mateix comportament:

- (194) a. L'aigua va bullir en 10 minuts.
b. L'aigua va bullir durant 10 minuts.

Observi's que el mateix paral·lelisme podem fer amb el verb castellà *dormir*, amb la diferència que quan es comporta intransitivament (amb valor de canvi d'estat) requereix la morfologia reflexiva:

- (195) a. Juan se durmió en cinco minutos.
b. Juan durmió un rato (= "se mantuvo durmiendo")

En català, els dos usos del verb castellà *dormir* es distingeixen morfològicament. En l'ús causatiu-incoatiu la forma verbal és *adormir*, mentre que en l'ús inergatiu és *dormir*. Així, les glosses de les oracions de (195) són:

- (196) a. El Joan es va adormir en un instant.
b. El Joan va dormir una estona.

El verb *bullir*, a més de la forma intransitiva, admet un ús causatiu lèxic:

- (197) a. La llet ha bullit.
b. La Maria ha bullit la llet.

Atesa l'existència d'una forma causativa lèxica i una forma intransitiva, sembla lògic pensar que les dues formes estableixen entre elles una relació d'alternança. Com hem vist, l'alternança pot ser de dos tipus, de descausativització i de causativització. Si fos de descausativització, esperaríem que la descausativització complís la Condició de la Causa Prototípica. En aquest cas, la causa prototípica hauria de ser la calor, ja que l'aigua es posa a bullir en contacte amb una font de calor. Tanmateix, Abrines (2016) observa que *bullir*, en el seu ús causatiu, no accepta cap efectuator que no sigui un agent humà:

- (198) # {El foc/el sol} ha bullit {la llet/l'aigua}.

(Abrines (2016), p. 115, nota 53 [i])

En conseqüència, no podem considerar que la relació sigui de descausativització. L'altra solució seria considerar que *bullir* intransitiu és en realitat un verb de causació interna, tal com fan Mendikoetxea (1999) i Abrines (2016), un verb que admetria la causativització únicament agentiva. Aquí, però, advocaré per una tercera possibilitat, la de considerar *bullir* com un verb inergatiu. Observi's que Vivanco fa una caracterització aspectual de *bullir* pròpia d'un verb inergatiu:

Nótese que la lectura de proceso [de *hervir*] difiere de la de los otros verbos que nos ocupan en que es homogénea, es decir, no supone un movimiento ascendente o descendente a través de una escala de propiedad. Por otro

lado, cabe pensar que esta lectura de proceso se compone de una sucesión (homogénea) de logros, de manera análoga a lo que sucede con los verbos semelfactivos del tipo *pestañear*.

(Vivanco (2016), p. 240)

El tipus d'alternança que mostra *bullir* no constitueix una raresa, ja que tenim dos casos més de verbs que poden actuar com a verbs inergatius i com a verbs de canvi d'estat: *dormir/adormir* i *cremar*.

El fet de considerar *bullir* intransitiu com a verb inergatiu no resol tots els problemes. Aquest verb, com ja hem vist, té un alternant causatiu. Atès que, com apunta Abrines, podem identificar una causa no agentiva (una font de calor), hauria de ser possible també tenir una versió intransitiva incoativa. De fet, tant *cremar* com *dormir/adormir* tenen una forma incoativa (*cremar-se* i *adormir-se*). Aquí suposaré que en una oració com (197b) l'efectuador (un agent humà) té un comportament seqüencial. Aquesta, doncs, seria la raó per la qual la forma causativa no admet un alternant incoatiu.

Analitzem ara el comportament intransitiu de *bullir*. Podem comparar una forma perfectiva del verb *bullir* intransitiu (199) amb formes perfectives corresponents dels verbs *dormir* i *adormir* (200):

(199) L'aigua ha bullit.

(200) a. El nen ha dormit.

b. El nen s'ha adormit.

Com es pot veure, el paral·lelisme s'estableix entre (199) i (200a), i no entre (199) i (200b). És a dir, el correlat de *bullir* intransitiu és la forma inergativa *dormir*. A (200a), *dormir* es comporta com un verb inergatiu mentre que *adormir* a (200b) es comporta com un verb de canvi d'estat. A (200a) el temps perfectiu ens indica que en el moment de l'enunciació de l'oració el nen ja no dorm. En canvi, a (200b) el temps perfectiu ens indica que en el moment d'enunciar l'oració, el nen dorm. De fet, (200b) i no (200a) és compatible amb (201):

(201) El nen dorm.

En el cas de (199), el temps perfectiu ens indica que en el moment de l'enunciació l'aigua ja no bull. Així doncs, (199) no és compatible amb (202):

(202) L'aigua bull.

La forma d'expressar l'esdeveniment de l'ebullició de manera paral·lela a (200b) seria (203):

(203) L'aigua ha arrencat el bull.

Sembla, doncs, que la forma intransitiva de *bullir* es comporta com la forma inergativa de *dormir* i no com la forma incoativa d'*adormir*. Arribem a la mateixa conclusió si comparem la forma intransitiva de *bullir* amb la forma incoativa d'un verb pròpiament de canvi d'estat com ara *escalfar*:

(204) L'aigua s'escalfa.

A (204) l'aigua està experimentant un canvi (cada cop l'aigua és més calenta), mentre que a (202) l'aigua no experimenta cap canvi. El comportament de l'aigua a (202) és similar al que té a (205), on el verb és clarament inergatiu:

(205) L'aigua del mar brilla.

Tant el DIEC com el Diccionario de la RAE donen una definició de *bullir* clarament inergativa:

(206) a. v. intr. Un líquid, ésser tumultuosament agitat per la generació, dins la seva massa, de bombolles de vapor que pugen i esclaten a la superfície.

(DIEC: *bullir*)

b. intr. Dicho de un líquido: Producir burbujas por la acción del calor.

(Diccionario de la RAE: *hervir*)

Ara bé, i com ja hem vist, el verb *bullir* intransitiu admet l'expressió durativa delimitadora *en x temps*:

(207) L'aigua ha bullit en 6 minuts.

L'expressió durativa delimitadora el que fa és crear un espai temporal de transició. En conseqüència, esdevenimentalment tractem (207) com una realització (procés culminatiu). El mateix passa amb *adormir-se*. *Adormir-se* sembla un verb puntual, igual que *néixer* o *morir*. Tanmateix, admet també l'expressió durativa delimitadora *en x temps*.⁵²

(208) El nen s'ha adormit en 6 minuts.

A (208) el que diem és que des que s'ha posat al llit fins que s'ha adormit han passat 6 minuts, un temps de transició durant el qual el nen s'ha anat relaxant fins que ha perdut la consciència del món que l'envolta. En el cas de *bullir*, a (207) el que fem és suposar que entre el moment en què hem aplicat una font de calor a l'aigua fins que l'aigua ha arrencat el bull s'ha produït un procés d'escalfament.⁵³ És possible que en aquesta interpretació el verb *bullir* sigui tractat com un verb incoatiu.

⁵² Podríem considerar que l'expressió durativa delimitadora *en x temps* té un sentit de demora. Tanmateix, aquest sentit el pren bàsicament quan el temps és futur:

(i) L'avió s'enlairarà en cinc minuts.

Observi's que si alterem el temps, l'expressió *en x temps* deixa de tenir el sentit de demora i l'oració passa a ser poc natural:

(ii) ??L'avió es va enlairar en cinc minuts.

⁵³ En la forma causativitzada sintàcticament també sembla admissible aquest sentit, tal com mostra aquest exemple tret d'una font digital:

(i) En una sala de demostració tenim fogons d'inducció, que poden fer bullir l'aigua en un minut.

Font (i): <http://www.santjoanlesfonts.cat/promocio-variable/el-santjoanenc-i-gastronom-pep-nogue-impulsa-una-nova-escola-privada-de-cuina-el-culinary-institute-of-barcelona-cib/>

El mateix fenomen podem observar amb verbs de moviment direccional. Considerem el verb *arribar*:

(209) El Joan ha arribat al cim.

A (209) tenim un assoliment. Però podem reinterpretar la situació com una realització incorporant en l'oració l'expressió durativa delimitadora *en x temps*:

(210) El Joan ha arribat al cim en dues hores.

En aquest cas el que fem és projectar un camí, que és el que valida la lectura de realització (vegeu en aquest sentit Tenny (1994)).

Assumiré que aquesta interpretació incoativa del verb *bullir* no és inherent al verb sinó que és determinada contextualment. Aquest fenomen no és estrany. Un verb inergatiu com *córrer*, quan s'associa amb un SP locatiu amb valor de destinació, es torna inacusatiu:⁵⁴

- (211) a. El Joan ha corregut.
b. El Joan ha corregut a l'estació.

He defensat que el verb *bullir* en català es comporta com un verb inergatiu quan es realitza intransitivament, i com un verb de canvi d'estat quan es realitza transitivament. Així mateix, pot ser interpretat contextualment com a incoatiu en la seva forma intransitiva. Les dades de l'italià semblen corroborar aquesta anàlisi. Com és sabut, l'italià disposa de dos verbs auxiliars perfectius per als verbs intransitius: *avere* per als verbs inergatius i *essere* per als verbs inacusatius. Els diccionaris italians atribueixen l'auxiliar *avere* al verb *bollire* en el seu ús intransitiu i, per tant, és tractat com un verb inergatiu.⁵⁵ L'exemple següent, tret d'una font digital, certifica aquest comportament inergatiu de *bollire*.⁵⁶

(212) La fiamma viene spenta dopo che l'acqua ha bollito per un tempo sufficiente a far evaporare una massa $m = 250$ g di acqua.

'Apaguem el foc un cop l'aigua hagi bullit el temps suficient perquè s'hagi evaporat una massa d'aigua $m = 250$ g.'

Manente (2008) mostra aquest mateix comportament:

⁵⁴ En italià, es veu clarament que *córrer* es comporta com a inacusatiu quan s'associa amb un argument locatiu de destinació perquè utilitza l'auxiliar aspectual *éssere*, que és l'auxiliar propi dels verbs inacusatius:

- (i) a. Ugo ha corso meglio ieri.
'L'Ugo va córrer millor ahir.'
b. Ugo è corso a casa.
'L'Ugo ha corregut a casa.'

(Rosen (1984), p. 66-67 [86a-b])

⁵⁵ Vegeu, per exemple, el Vocabolario Treccani.

⁵⁶ Font (212): http://www.viveremedicina.it/home/wp-content/uploads/2014/09/Compiti_2012-2013.pdf

- (213) a. L'acqua ha bollito per due minuti.
b. ?/*L'acqua è bollita per due minuti.
'L'aigua ha bullit durant dos minuts.'

(Manente (2008), p. 199)

Tanmateix, quan s'associa amb l'expressió durativa delimitadora *en x temps*, sembla que es realitza, o es pot realitzar, amb l'auxiliar *essere*. Aquestes són les dades que ofereix Manente:

- (214) a. ?/*L'acqua ha bollito in due minuti.
b. ?L'acqua è bollita in due minuti.
'L'aigua ha bullit en dos minuts.'

(Manente (2008), p. 199)

Sembla, doncs, que a (214) interpretem *bullir* com un verb de canvi d'estat. Quan això passa, l'italià canvia l'auxiliar. Manente (2008) ho explica així:

Toutefois, en italien la forme intransitive non réflexive du verbe *bollire* sélectionne aussi bien l'auxiliaire *avere* que l'auxiliaire *essere*. Il s'ensuit donc que la forme en *avere* est compatible plutôt avec un contexte atélique, tandis que la forme en *essere* est compatible plutôt avec un contexte télique.

(Manente (2008), p. 200)

En conclusió, el comportament de *bollire* en italià seria idèntic al que proposo per al català: un verb inergatiu en la seva forma intransitiva que admet, condicionat per l'expressió temporal delimitadora *en x temps*, una reinterpretació com a verb de canvi d'estat.

De fet, tant amb *bullir* com amb *dormir* podem establir un període previ abans d'arribar al punt crític. En el cas de *cremar* això no passa. El punt crític és accionat per una flama o una guspira: no és possible establir un període previ abans d'entrar en el procés sense canvi que representen aquests verbs. Si més no en teoria, un bosc o un pou de petroli poden cremar indefinidament.

Un verb que experimenta el procés invers a *bullir* és *coure*. El verb *coure* és un verb típicament de canvi d'estat (expressa un procés amb canvi), tal com mostra aquest exemple tret d'una font digital:⁵⁷

- (215) Si vols aprofitar restes de pollastre, verdures o peix, és ideal fer un farcit. El més fàcil és fer servir la pasta Bric, que un cop enrotllat es cou en deu minuts al forn i pren un color daurat preciós.

Un verb com *coure* sembla admetre també la lectura durativa de procés (exemples de fonts digitals):⁵⁸

⁵⁷ Font (215): <https://www.facebook.com/Semproniana/videos/2100383190194344>

⁵⁸ Font (216a): <http://elportdelessirenes.blogspot.com/2014/04/raoul-i-felicity.html>

Font (216b): https://www.edubcn.cat/rcs_gene/treballs_recerca/2011-2012-02-1-TR.pdf

- (216) a. [Les sardines] s'han cuit durant mitja hora al forn.
 b. [S]ón les barres sense sal les que s'han cuit durant més temps i, per tant, haurien d'haver perdut més aigua.

Igual que en el cas d'*escalfar*, podem interpretar que *coure* no té un límit natural. De fet, podem coure una carn o un pa tant com vulguem. Això explica que les oracions de (216) siguin naturals. Però el verb *coure*, en la seva variant intransitiva, admet també un ús no pronominal, tal com mostra aquest exemple tret d'una font digital:⁵⁹

- (217) La vaca va coure durant més de dotze hores, temps en el qual es van buidar tres barrils d'estrella, vint cartrons de donsimon i deu ampolles de cocacoloslitros, convertits en un kalimotxo de gran qualitat i graduació.

En aquest cas sembla que el que es produeix és un procés sense canvi, talment com si la situació denotada fos de naturalesa inergativa. Com en el cas de *bullir*, assumeixo que quan un verb denota un procés no associat a un canvi, adquireix un comportament inergatiu.

En italià, el verb *cuocere* també sembla mostrar aquesta mateixa dualitat. En principi, els diccionaris italians en línia consideren que la forma intransitiva no pronominal demana l'auxiliar perfectiu *essere* i no *avere*.⁶⁰ Tanmateix, és possible trobar exemples amb l'auxiliar *avere*. Manente (2008) dona aquest exemple:

- (218) La carne ha cotto {[?]/[?]in due minuti/[?]/[?]per due ore}.

'La carn ha cuit {en dos minuts/durant dues hores}.'

(Manente (2008), p. 207 [46])

I és possible trobar casos com els següents, provinents tots de la mateixa font digital:⁶¹

- (219) a. Il timer non ha funzionato quindi ha cotto un bel po' più di tempo di quello che avevo pianificato
 'El minuter no ha funcionat i per tant ha cuit força més temps del que havia previst.'
 b. Ha cotto dalle 8 alle 17,30.
 'Ha cuit de les 8 a les 17:30.'
 c. La carne ha cotto 7 ore e le patate per 4/5 ore.
 'La carn ha cuit 7 ores i les patates, durant 4/5 hores.'

Manente atribueix el canvi d'auxiliar a una qüestió merament aspectual:

⁵⁹ Font (217): <http://lagaleta.blog.cat/2008/06/>

⁶⁰ Es pot consultar, per exemple, aquest diccionari:

<https://www.sapere.it/sapere/dizionari/dizionari/Italiano/C/CU/cuocere.html>

⁶¹ Font (219): <https://digilander.libero.it/aurapi/slowcooker2009.pdf>

[I] semble que l'auxiliaire *avere* est plus acceptable dans un contexte atélique que dans un contexte télique.

(Manente (2008), p. 206)

Però aquesta no pot ser la raó, ja que l'auxiliar *essere* es pot usar en contextos atèlics, tal com mostra aquest exemple, tret d'una font digital.^{62,63}

(220) Gli esperti concordano che il nostro pianeta si è riscaldato per un breve periodo, turbando il raffreddamento a lungo termine che era in corso da 10 milioni di anni.

'Els experts coincideixen que el nostre planeta s'ha escalfat durant un breu període de temps, interrompent el refredament a llarg termini que estava en curs des de fa deu milions d'anys.'

L'explicació de l'ús de l'auxiliar *avere* en exemples com els de (219) s'ha de buscar en el tractament esdevenimental del verb *cuocere*. En aquests exemples, *cuocere* és tractat com un verb inergatiu i no com un verb de canvi d'estat.

Ens queda una darrera qüestió, la interpretació del verb *bullir* en la causativització sintàctica. En l'oració següent, *bullir* pot tenir una doble interpretació: com a verb inergatiu i com a verb causatiu lèxic.

(221) He fet bullir l'aigua.

A (222) la interpretació és inequívocament causativa:

(222) Li he fet bullir l'aigua.

Considerem la interpretació inergativa de *bullir* a (221). A diferència del que passava amb l'oració *L'aigua ha bullit*, en el moment de l'emissió de (221) l'aigua pot estar bullint. El mateix passa amb (223):

(223) He fet dormir el nen.

En el moment de l'emissió d'aquesta oració, i a diferència del que passava amb *El nen ha dormit*, el nen pot estar dormint.

⁶² Font (220): <https://cordis.europa.eu/article/id/32791-study-finds-co2-behind-ancient-global-warming-event/it>

⁶³ En l'exemple següent, tret d'una font digital, el verb *riscaldare* també es construeix amb el verb *essere*.

(i) [D]opo un'ora circa si è potuto notare che l'acqua si è riscaldata per effetto delle radiazioni.

'Després d'aproximadament una hora s'ha pogut notar que l'aigua s'ha escalfat per efecte de la radiació.'

En el model de Hay et al. (1999) es tractaria d'una activitat i, per tant, d'una situació atèlica. Tanmateix, en el model que he adoptat, seguint Kearns (2007), l'oració de (i) seria un assoliment i, per tant, tèlica.

Font (i): <http://www.icmontaltotaverna.edu.it/ic2/wp-content/uploads/2016/05/GIORNALINO-DICEMBRE-2016.pdf>

Crec que el verb *cremar*, quan és usat intransitivament sense morfologia reflexiva també es comporta com un verb inergatiu. De fet, el castellà distingeix entre dos verbs, el verb *arder*, un verb que no admet morfologia reflexiva ni es pot causativitzar, i *quemar*, un verb causatiu lèxica que expressa causació externa i que es pot descausativitzar mitjançant morfologia reflexiva.

En italià és possible trobar el verb *bruciare* 'cremar', en un ús intransitiu sense morfologia reflexiva, associat a l'auxiliar *avere* i no *essere*, tal com mostra aquest exemple tret d'una font digital:⁶⁴

(224) Miracolosamente, l'olio ha bruciato per otto giorni, tempo sufficiente per produrre nuovo olio puro.

'Miraculosament, l'oli va cremar durant vuit dies, temps suficient per produir nou oli pur.'

Cennamo i Jezek (2009) donen aquest paradigma:

- (225) a. Il fuoco ha bruciato la casa.
b. La casa ha bruciato per/*in un'ora.
c. La casa è bruciata in un'ora.
d. La casa si è bruciata in/*per un'ora.

(Cennamo i Jezek (2009), p. 15 [8])

El contrast entre (225b) i (225d) mostra el comportament d'aquest verb segons si s'interpreta com a verb de canvi d'estat, com a (225d), o com a verb inergatiu, com a (225b). Com a verb inergatiu requereix l'auxiliar *avere* i com a verb incoatiu requereix l'auxiliar *essere*.

Podríem pensar que *arder* i *quemar* formen una parella com *morir* i *matar*, on *matar* expressa causació externa i *morir* és el seu alternant supletiu. Però això no és així. *Matar* no admet l'ús incoatiu com a conseqüència de l'efecte de bloqueig que exerceix el seu alternant supletiu *morir*, mentre que *quemar* es pot usar incoativament sense problemes:

- (226) a. La casa se quemó.
b. La casa ardió.

La falta d'efecte de bloqueig la podem explicar si considerem que *arder* no expressa pròpiament causació interna sinó un procés sense canvi, una denotació pròpia dels verbs inergatius. Això explica que una oració com la següent, tret d'una font digital, sigui perfectament processable:⁶⁵

(227) Sólo una palmera situada justo en el límite entre Elche y Santa Pola ardió, pero no se quemó del todo.

És interessant la reflexió que Levin i Rappaport Hovav (1995, p. 101) fan sobre el verb anglès *burn* 'cremar' i les dues traduccions possibles a l'hebreu, cada una amb un sentit diferent:

⁶⁴ Font (224): [https://it.qaz.wiki/wiki/Menorah_\(Temple\)](https://it.qaz.wiki/wiki/Menorah_(Temple))

⁶⁵ Font (227): <http://destrucciondelclot.blogspot.com/2007/02/>

The verb [Haspelmath (1993)] cites as the Hebrew counterpart of English *burn*, *saraf*, which shows the morphological causativization pattern expected of an externally caused verb, actually means "burn" in the "consume by fire" sense. This verb can be predicated of leaves or paper, but not flames or candles. There is another Hebrew verb, *ba'ar*, which means "burn" in the sense of "blaze" or "emit heat or light". This verb can be predicated of fire, flames, and candles. This second verb shows the morphological causativization pattern expected of an internally caused verb. [...] Indeed, this difference in causativization patterns is what is expected since consumption by fire is an externally caused eventuality, whereas the emission of heat or light by candle or flame is *presumably* an internally caused eventuality. [El subratllat és meu.]

(Levin i Rappaport Hovav (1995, p. 101))

Convé assenyalar que Levin i Rappaport consideren que els verbs inergatius expressen causació interna.

Creumar (inergatiu) presenta diferències respecte a *dormir* i *bullir*. Com hem vist, tant amb *bullir* com amb *dormir* podem establir un període previ abans d'arribar al punt crític en què una persona queda adormit o un líquid arrenca el bull. En el cas de *creumar* això no passa. El punt crític és accionat per una flama o una guspira: no és possible establir un període previ abans d'entrar en el procés sense canvi que representa el verb *creumar* (inergatiu). Tanmateix, és possible trobar exemples amb aquest significat, com els següents, trets de fonts digitals:⁶⁶

- (228) a. Uno de los asistentes quiso hacer una gracia lanzando una cerilla a un globo y absolutamente todo ardió en un minuto.
- b. En menos que canta un gallo prendieron su contenido, y el edificio ardió en un santiamén.

A (228a) no es vol ressenyar que el foc va arrasar el local (un hotel) en un minut, sinó que al cap d'un minut tot el local cremava; el mateix es pot dir de (228b).

Hem vist que amb verbs com *coure* la diferència entre l'ús del clíctic reflexiu i l'absència d'aquest el que indicava no era pròpiament una diferència aspectual, sinó una diferència en la manera de conceptualitzar l'esdeveniment: quan el verb es realitza sense clíctic s'interpreta com a inergatiu (un procés que no determina pròpiament un canvi), mentre que quan es realitza amb el clíctic reflexiu s'interpreta com a incoatiu.

En aquest apartat he discutit les propietats del verb *bullir*. He proposat que aquest verb es comporta com un verb inergatiu quan es realitza intransitivament, i com un verb de canvi d'estat quan es realitza transitivament. He mostrat que el verb *bullir* té les mateixes propietats que el verb *dormir*, inequívocament tractat com a verb inergatiu. Així mateix, he argumentat que el verb *coure*, un verb de canvi d'estat, pot rebre una interpretació inergativa en determinats contextos. Finalment, he proposat tractar també com a inergatiu l'ús del verb *creumar* intransitiu sense morfologia reflexiva.

⁶⁶ Font (228a): <https://docplayer.es/90401392-El-hotel-sandalio-una-ventana-abierta-al-mundo-del-siglo-xx-en-elda.html>

Font (228b): <https://doclecture.net/1-59419.html>

3.4.3.1.10. Recapitulació

En aquest apartat he estudiat diversos verbs que es caracteritzen per expressar canvis en materials i substàncies. Alguns d'aquests verbs, com ara *rovellar*, *podrir*, *corcar* o *deteriorar*, són bàsicament verbs de causació externa per bé que en algun cas, com en el de *podrir*, poden ser reinterpretats com a verbs de causació interna. Tot i ser de causació externa, no són agentivitzables, amb l'excepció d'*oxidar*, un sinònim de *rovellar*, i de *deteriorar*. Així mateix, verbs com *fermentar*, *tallar* (una emulsió) i *florir* (una floridura) són verbs bàsicament de causació interna. Tant *fermentar* com *tallar* (una emulsió) admeten la causativització lèxica agentiva i no agentiva, mentre que *florir* (una floridura) sembla que només admet la causativització lèxica no agentiva. Finalment, el verb *fondre* pot ser interpretat com de causació interna i de causació externa. Les llengües semblen establir una preferència per una de les dues formes. Així, trobem que el francès afavoreix la causativització sintàctica d'aquest verb (interpretació de causació interna), mentre que en català afavoreix la causativització lèxica (interpretació de causació externa).

He defensat que quan podem identificar un efectuator que actua directament sobre la substància o el material i el transforma, interpretem que la causació és externa, mentre que quan no podem identificar cap efectuator específic, aleshores la causació es considera interna. El comportament dels verbs estudiats sembla donar suport a aquesta hipòtesi. Un cas especial és el de *fondre*. Podem considerar que en el procés de fondre's el gel, no intervé cap causa específica, i en aquesta cas la interpretació que donem és de causació interna, o bé que la calor és el factor ambiental causant de la fusió, i en aquest cas la interpretació que donem és de causació externa. Això explica que *fondre* tingui un comportament ambivalent.

Finalment, he tractat el verb *bullir*. He considerat que aquest verb és ambivalent. En l'ús intransitiu es comporta com un verb de inergatiu, mentre que en l'ús transitiu es comporta com un verb causatiu lèxic.

3.4.3.2. Verbs que expressen canvis en éssers vius

A l'apartat anterior hem vist diversos verbs que es caracteritzen per expressar processos que afecten materials i substàncies. En aquest apartat analitzaré verbs que expressen canvis en éssers vius. Concretament, estudiaré els verbs *desmaiar*, *despertar*, *engreixar*, *emmalaltir*, *curar*, *pansir* i *assecar* (un vegetal). El verb *curar* es comporta com un verb exclusivament de causació externa, mentre que el verb *desmaiar* es comporta com un verb de causació exclusivament interna. *Despertar* és un verb que té com *fondre* un comportament tant de causació interna com de causació externa. *Engreixar*, *emmalaltir*, *pansir* i *assecar* (un vegetal) són verbs de causació interna que admeten la causació lèxica i, per tant, la causació externa.

3.4.3.2.1. El verb desmaiar

El verb *desmaiar* expressa un canvi en una persona consistent en la pèrdua temporal de la consciència i de la capacitat motora. Aquest canvi s'interpreta com de causació interna:

(229) El Jordi es va desmaiar.

La particularitat d'aquest verb és que no admet la causativització lèxica, només admet la causativització sintàctica.

- (230) a. La forta calor va fer desmaiar el Jordi.
b. *La forta calor va desmaiar el Jordi.

L'oració de (230b) mostra que la causativització lèxica no agentiva és agramatical. Com mostra (231), *desmaiar* tampoc suporta la causativització lèxica agentiva:

- (231) *El metge va desmaiar el Jordi.

Per a aquest sentit el llenguatge disposa d'un verb especial, *anestesiari*, que, igual que *desmaiar*, implica perdre la consciència i la capacitat motora.⁶⁷

El verb *desmaiar*, doncs, el podem considerar un verb que expressa un canvi en una persona de causació interna.

3.4.3.2.2. El verb despertar

Igual que *desmaiar*, *despertar* es pot interpretar com un verb de causació interna. *Despertar*, en el seu ús incoatiu, admet sense problemes la causativització sintàctica, tal com mostra l'exemple de (232b) provinent d'una font literària:⁶⁸

- (232) a. La mare es va despertar.
b. Un sotrac de la tartana va fer despertar la mare.

Aquest verb admet la causativització lèxica, tant agentiva com no agentiva:

- (233) a. La Maria va despertar el Jordi.
b. Una remor de passos va despertar el guarda.

El verb *despertar*, doncs, té un comportament similar al verb *fondre*: es pot interpretar com a verb de causació interna i com a verb de causació externa.

3.4.3.2.3. El verb engreixar

El verb *engreixar* és bàsicament un verb de causació interna:

- (234) El Jordi s'ha engreixat.

Engreixar admet sense problemes la causativització sintàctica:

- (235) a. La cortisona ha fet engreixar el Jordi.
b. El metge va fer engreixar la Maria.

També admet la causativització lèxica no agentiva:

⁶⁷ Un verb de la mateixa família, típicament agentiu com *anestesiari*, és *hipnotitzar*. En aquest cas, l'únic que queda en suspens és la consciència (la persona hipnotitzada no recorda res del que ha fet un cop deshipnotitzada), però no la capacitat motora.

⁶⁸ Font (232b): Tomàs Grau i Garriga (2003), *El desertor*. Valls: Cossetània Edicions.

- (236) a. El medicament el va engreixar.
b. La cervesa em va engreixar molt.

Engreixar no admet en canvi la causativització lèxica agentiva:

(237) *El metge va engreixar la Maria.

L'oració de (237) millora si expressem com a instrument l'entitat que engreixa el pacient (vegeu en aquest sentit Jiménez Peña (2001)):

(238) ??El metge va engreixar el Jordi amb una dieta rica en hidrats de carboni.

Com hem vist reiteradament, el verb *engreixar* admet una forma causativa lèxica agentiva, tal com mostra (239):

(239) El granger va engreixar 100 porcs.

Aquí *engreixar* s'interpreta amb el significat de criar animals de granja fins que arriben a un estadi idoni per ser distribuïts comercialment. En el cas dels porcs, el moment es dona quan arriben a un pes de 125 kg. Això explica que una oració com (240) no es pugui considerar com la descausativització sintàctica de (240), tal com observa Abrines (2016):⁶⁹

(240) Els porcs s'han engreixat.

L'oració de (240) és certa si els porcs han arribat a un pes de 125 kg, mentre que l'oració de (240) pot ser certa si els porcs han augmentat 10 kg i passen a pesar 65 kg.

A (240), el comportament de l'efectuador és seqüencial. Associem a l'efectuador agent un seguit d'accions que tenen com a resultat que els porcs s'engreixin. En aquest cas, els porcs es tenen en una granja, se'ls alimenta, es controlen les seves condicions sanitàries fins que, passat un temps, arriben al pes considerat idoni per ser sacrificats.

El verb *engreixar*, en el seu ús incoatiu, és un verb de canvi sense un límit natural ni un límit estàndard. En canvi, en l'ús causatiu agentiu codifica un límit estàndard, que és aquell grau d'engreixament que es considera adequat per a la comercialització de l'animal. Així mateix, l'argument extern té un comportament seqüencial. En conseqüència, en aquesta interpretació *engreixar* admet l'expressió durativa delimitadora *en x temps*:

(241) El granger va engreixar 100 porcs en tres setmanes.

El verb *engreixar* causatiu agentiu admet la causativització sintàctica:

(242) El client va fer engreixar 100 porcs.

⁶⁹ Abrines (2016) dona aquest contrast:

- (i) a. En Joan ha engreixat tres porcs aquest any.
b. #Tres porcs han engreixat.

(Abrines (2016), p. 113 [109a-b])

Recordem que en mallorquí *engreixar* no és pronominal.

A (242) interpretem que en la clàusula incrustada hi ha present un argument extern implícit agentiu.

Quan un verb de causació interna admet la causativització lèxica, aleshores la causativització lèxica i la causativització sintàctica prenen un significat similar. Aquesta generalització hem vist que es dona en els verbs *fermentar*, *tallar* (una emulsió), *fondre* i *despertar*. També es dona amb el verb *engreixar* quan la causativització és no agentiva:

- (243) a. Els suc de fruita em van fer engreixar.
b. Els suc de fruita em van engreixar.

Igual que *engreixar* es comporta *aprimar*. Hi ha, però, una diferència entre tots dos verbs. *Aprimar*, a diferència d'*engreixar*, no admet la causativització agentiva. D'aquí l'agramaticalitat de (244):

- (244) *El granger va aprimar 100 ànecs.

3.4.3.2.4. Els verbs emmalaltir i curar

Els verbs *emmalaltir* i *curar* són verbs semànticament antònims.⁷⁰ Per bé que esperàriem que el seu comportament sintàctic fos similar, a l'hora de la veritat no és així. Tots dos verbs admeten un comportament incoatiu:

- (245) a. El Jordi s'ha emmalaltit.
b. El Jordi s'ha curat.

Emmalaltir admet, a més, realitzar-se sense la morfologia reflexiva:

- (246) El Jordi ha emmalaltit.

Emmalaltir es comporta com un verb de causació interna mentre que *curar* es comporta com un verb de causació externa.⁷¹ *Emmalaltir* admet la causativització sintàctica, mentre que *curar* no:

⁷⁰ Els judicis que dono sobre *emmalaltir* són judicis estàndard. En el meu idiolecte, *emmalaltir* és un verb literari. En comptes d'*emmalaltir*, utilitzo la perífrasi *posar-se malalt*. Des del punt de vista semàntic, *emmalaltir* i *posar-se malalt* són sinònims. Els judicis que dono per a *emmalaltir* són igualment vàlids per a *posar-se malalt*.

⁷¹ El verb sinònim de *curar* que s'interpreta com un verb de causació interna, o que es pot interpretar com un verb de causació externa, és *sanar*, com mostra aquest exemple d'una font literària:

- (i) I va prometre solemnement que si el nen *sanava* i podia valdre's de les seves cames, ella pujaria al santuari, a peu descalç.

Segons el DIEC és exclusivament intransitiu (a la forma transitiva li dona únicament el significat de *castrar*). Ara bé, és possible trobar exemples de causació externa, com el següent, també d'una font literària:

- (ii) Del jardí d'aquest home extraordinari, és d'on arrencaràs i em portaràs l'herba remeiera que sanarà al teu fill.

- (247) a. Les pastilles que prenia el van fer emmalaltir.
b. *Les pastilles que prenia el van fer curar.

Emmalaltir admet la causativització lèxica no agentiva, però no l'agentiva, tal com mostra el contrast següent:⁷²

- (248) a. ?L'intens fred el va emmalaltir.
b. *El metge va emmalaltir el Jordi.

A diferència d'*emmalaltir*, *curar* és un verb de causació externa. No imposa cap restricció sobre l'argument extern:

- (249) a. L'antibiòtic el va curar.
b. El metge va curar el Jordi.

Consideraré que el verb *emmalaltir* és un verb de canvi binari. Tanmateix, a (248a) sembla comportar-se com un verb de canvi gradual, atès que l'argument efectuator té clarament un comportament iteratiu. Per la seva banda, *curar* es comporta en general com un verb de canvi gradual. A (249a), l'antibiòtic actua iterativament, fins que provoca la recuperació completa del malalt. Tanmateix, quan l'efectuador és humà i agentiu com a (249b), té aleshores un comportament seqüencial: realitza una sèrie d'accions (proves mèdiques, receptes, visites) que fan possible la recuperació del malalt.

Resumint, les diferències entre *emmalaltir* i *curar* es poden explicar bàsicament en termes de la distinció entre causació interna i causació externa: *curar* es un verb de causació externa, mentre que *emmalaltir* es un verb de causació interna. Tractem *emmalaltir* com un verb de causació interna perquè no és possible determinar una causa específica per a aquest canvi. Sovint les persones emmalalteixen sense que en sapiguem les raons. No hi ha tampoc una causa prototípica. Com hem vist,

El que és interessant és que aquest verb admet, en la seva interpretació incoativa, la construcció causativa, tal com mostra aquest exemple d'una font digital, cosa que prova que és interpretable com a verb de causació interna:

- (iii) En la terapèutica, l'artroscòpia és implementada amb instruments i la finalitat de la intervenció és fer sanar o tractar una articulació.

(Viquipèdia catalana: *artroscòpia*)

Font (i): Caterina Albert [Víctor Català] (1951), *Jubileu*. Barcelona: Editorial Selecta. [Recollit al CTILC.]

Font (ii): Rafael Masclans (1955), Resums d'un curs de introducció a la filosofia. Barcelona: Orfeó de Sants. [Recollit al CTILC.]

⁷² Abrines (2016) considera *emmalaltir* únicament com a verb de causació interna. Dona l'exemple següent com a agramatical, o com a poc natural:

- (i) # {Un virus/En Joan} va emmalaltir na Maria.

(Abrines (2016), p. 118 [129a])

Tanmateix, el DIEC accepta un ús transitiu d'aquest verb.

- (ii) La vida que porta és capaç d'emmalaltir l'home més fort.

(DIEC: *emmalaltir*)

emmalaltir admet la causativització lèxica únicament quan l'efectuador es comporta com un agent fisicoquímic o biològic. L'agentivització no és natural, probablement per la naturalesa del procés. Si l'agentivitzem, interpretarem que el comportament de l'agent és de naturalesa seqüencial, igual com passa amb el verb *engreixar*. En la vida quotidiana, aquesta pràctica no es dona per absurda. Però és possible imaginar que es doni en el món de la investigació. Una oració com la següent podria ser processable:

(250) Els investigadors emmalalteixen els cobais per després verificar el funcionament de tractaments experimentals.

Com he avançat, *posar malalt* té un comportament similar a *emmalaltir*. Com mostra l'exemple següent d'una font literària, *posar malalt* s'interpreta com de causació interna, atès que accepta la causativització sintàctica:⁷³

(251) En canvi, avui dia hi ha nens que s'alimenten gairebé exclusivament de productes lactis sota la forma de "postres" que, a més de fer-los posar malalts, els permeten prescindir de la presència de la mare o d'un altre adult per alimentar-se.

Així mateix, admet la causativització lèxica no agentiva, com mostra l'exemple de (252a), i la causativització agentiva, com mostra l'exemple de (252b) (tots dos exemples provinents de fonts digitals):⁷⁴

- (252) a. Quan va anar al Marroc el va posar malalt aquella harira.
b. Cada gest ens recorda que estem malalts, que ens podem posar malalts, que podem fer posar malalts els que estimem.

Queda un darrer problema per resoldre. He considerat el verb *curar* un verb de causació externa descausativitzable. Si la descausativització està regulada per la Condició de la Causa Prototípica, hem de suposar l'existència d'una causa prototípica. Proposaré que la causa prototípica és la medicació que s'administra al pacient perquè es recuperi de la malaltia que l'afecta. Observi's que si una persona es cura sense seguir cap tractament, aleshores solem utilitzar l'adjunt *per si sol*:

(253) El Jordi s'ha curat per si sol.

3.4.3.2.5. Els verbs pansir i assecar (un vegetal)

Els verbs *pansir* i *assecar* (un vegetal) semblen comportar-se de manera una mica diferent a *engreixar* i a *emmalaltir*. El verb *pansir* admet la causativització lèxica i la causativització sintàctica de la forma incoativa (de causació interna), tal com mostren aquests exemples de fonts digitals:⁷⁵

⁷³ Font (251): Laura Gutman (2013), *La maternitat i l'encontre amb la pròpia ombra* (traducció d'Helena Boadas i Mar Albacar). Badalona: Ara Llibres.

⁷⁴ Font (252a): <http://filcat.uab.cat/clt/publicacions/reports/pdf/GGT-10-05.pdf>

Font (252b): <https://www.diacritic.cat/hi-ha-vida-mes-enlla-del-barca/4358-la-pastanaga.html>

⁷⁵ Font (254a): <https://www.vilanovainformacio.cat/vilanova-del-cami-viu-un-sant-jordi-molt-escolar/>

- (254) a. La calor va pansir les flors.
 b. [L]a forta calor va fer pansir algunes roses.

El mateix obtenim amb *assecar*, tal com mostren aquestes exemple de fonts digitals:⁷⁶

- (255) a. Els dies 7, 8 i 9 del mes de juliol del 1859 va fer una ona de calor tan intensa que va assecar el raïm de la collita d'aquell any.
 b. El míldiu només ha perjudicat alguna vinya de les varietats de Merlot i d'Ull de Llebre, on ha fet assecar part del raïm i s'han perdut quilos.

A diferència del que passa amb *engreixar* i *emmalaltir*, en aquests casos resulta més natural la construcció causativa lèxica que la construcció causativa sintàctica. La raó probablement rau en la concepció dels fenòmens en joc. Els efectadors naturals de *pansir* i d'*assecar* són bàsicament la calor i la falta d'aigua. D'aquestes efectadors, la calor actua externament. En canvi, els efectadors d'*engreixar* i *emmalaltir* actuen des de dins del cos. És possible que aquesta forma diferent d'actuar sigui la que facilita la causativització lèxica amb els verbs *pansir* i *assecar* (un vegetal).

La causativització agentiva d'aquests verbs resulta similar a la que ofereix *engreixar*. Quan s'utilitza, l'agent té un comportament seqüencial. En el cas d'*assecar* és molt clar. Assecar una fulla significa seguir un procés especial fins que la fulla s'asseca completament: posar-la entre dos fulls que absorbeixin l'aigua i premsar-la per mantenir la forma plana.

- (256) El Joan va assecar una fulla de plàtan.

En el cas de *pansir* es dona una situació similar, tal com mostra aquest exemple d'una font digital:^{77,78}

- (257) *Riu-rau*: Casa de camp típica des de Dénia a Alacant, en galeries d'arcs per a pansir el raïm.

3.4.3.2.6. Recapitulació

En aquest apartat he estudiat diversos verbs que afecten persones i éssers vius: *desmaiar*, *despertar*, *engreixar*, *emmalaltir*, *curar*, *pansir* i *assecar* (un vegetal). *Desmaiar* es comporta com un verb de causació interna pur, ja que no admet cap tipus de causativització lèxica, mentre que *curar* es comporta com un verb de

Font (254b): <https://www.wikiteka.com/document/verbs-copulatus/>

⁷⁶ Font (255a): <https://ca.wikipedia.org/wiki/Cuta>

Font (256b): <https://vermouthpadro.com/ca/sacaba-una-bona-verema-dun-any-atipic>

⁷⁷ Font (257): <http://colectiuaitana.com/llengua.htm>

⁷⁸ Vegem un exemple similar:

- (i) [V]a venir el paleta per bastir [...] una golfa per posar al sol els canyissos de pansir figues i raïms.

Font (i): Jaume Raventós i Domènech (1932), *Memòries d'un cabaler*, p. 256. Barcelona: Foment de Pietat. [Recollit al CTILC.]

causació externa pur, ja que no admet la causativització sintàctica en la seva interpretació incoativa. *Despertar*, igual que *fondre*, admet tant la lectura de causació interna com la de causació externa. Finalment, *engreixar* i *emmalaltir* són verbs de causació interna que admeten la causativització lèxica. Quan això passa, l'argument efectuator és un agent fisicoquímic o biològic o un factor ambiental. *Engreixar*, *pansir* i *assecar* (un vegetal) admeten la causativització agentiva. En aquest cas, l'agent té un comportament seqüencial.⁷⁹

3.4.3.3. *El verb enfonsar*

En els apartats anteriors he estudiat verbs que expressen canvis en substàncies i materials, i verbs que expressen canvis en éssers vius. En aquest apartat estudiaré el verb *enfonsar*, un verb que admet tant la lectura de causació interna com la de causació externa. Això explica que admeti la causativització sintàctica en la seva interpretació incoativa, tal com mostra (258b), provinent d'una font digital.⁸⁰

- (258) a. El vaixell es va enfonsar.
b. El temporal va fer enfonsar el vaixell de l'escullera.

En l'exemple de (258a), resulta difícil determinar quina és la causa tangible que ha provocat l'enfonsament. Si llancem una pedra en una piscina, aquesta s'enfonsarà. Podríem dir que la causa és la força de la gravetat, igual que la calor és la força que fa fondre el gel. Però en l'aigua no s'enfonsa qualsevol material o entitat. Si llancem a l'aigua un escuradents, aquest no s'enfonsarà. Encara que el submergim, tornarà a la superfície de l'aigua i surarà. Hem vist que a temperatura ambient no es fon qualsevol substància. El gel es fon, però no la mantega ni la xocolata. Igual que en el cas de la fusió, el fet que un cos s'enfonsi dependrà de les característiques d'aquest. Un cargol metàl·lic compacte s'enfonsa, però un transatlàntic de buc metàl·lic no. Podem considerar que és l'aigua, o la força de la gravetat, conjuntament amb les característiques del cos el que determinarà si s'enfonsa o no. Atès que són les característiques del cos el que determinen si s'enfonsa o no, podem considerar que cognitivament és tractat com un verb de causació interna. Al cap i a la fi, el factor que determina l'enfonsament, que és la gravetat, no actua de manera uniforme en tots els cossos.

Podem adduir dues proves en favor de considerar aquest verb de causació interna, o si més no que admet una lectura de causació interna. Una és de naturalesa morfològica i l'altra tipològica.

Vegem en primer lloc la prova morfològica. En general, i si més no en català, quan la forma incoativa d'un verb de canvi d'estat no requereix la morfologia reflexiva, interpretem el verb com de causació interna. En italià, *affondare* 'enfonsar' es realitza sense morfologia reflexiva, tal com mostra l'exemple següent:

⁷⁹ Observi's que en alguns casos es pot distingir lèxicament entre causativització no agentiva i causativització agentiva. El verb *descolorir* se sol fer servir per denotar causació interna i causació externa no agentiva, mentre que el verb *decolorar* se sol fer servir per expressar causació externa agentiva.

⁸⁰ Font (258b): <https://www.palamoscomunicacio.cat/web/hemeroteca.php/1500000484/palamos-tindr-per-primera-vegada-una-fira-dedicada-a-la-gamba?page=6316>

(259) Due navi nemiche affondarono.

(Burzio (1986), p. 25 [13b])

Si ens guiem pel patró del català, podem suposar que el verb s'interpreta com de causació interna.

La segona prova és de naturalesa tipològica. Com hem vist, Haspelmath (1993) ofereix un estudi en què compara la forma d'alternar de 31 verbs en 21 llengües diferents. Si comparem el tipus d'alternances que presenten els verbs *trencar*, *fondre* i *enfonsar* en les vint-i—una llengües que estudia, observem que mentre que en el cas de *trencar* majoritàriament el tipus de relació entre els alternants és de descausativització, en el cas de *fondre* i *enfonsar* el tipus de relació majoritària és la de causativització. A (260) comparo els resultats de cada verb:

- (260) a. *trencar*: descausativització (13), equipol·lència (4), labilitat (3), causativització (1)
- b. *fondre*: descausativització (5), equipol·lència (3), labilitat (3), causativització (10)
- c. *enfonsar*: descausativització (4), equipol·lència (6), labilitat (1), causativització (9), supleció (1)

Per a cada un d'aquests verbs, Haspelmath indica el mecanisme d'alternança que utilitza cada una de les llengües de l'estudi. En el cas del verb *trencar*, una de les llengües utilitza dos mecanismes diferents, mentre que tant en el cas del verb *fondre* com en el cas del verb *enfonsar* trobem dues llengües que utilitzen també dos mecanismes. En aquests casos, he triat la relació que Haspelmath cita en primer lloc. Aquesta simplificació no afecta els resultats. El que mostra (260) és que les llengües tendeixen a tractar com a bàsic l'alternant causatiu en el cas del verb *trencar*, i l'alternant incoatiu en el cas dels verbs *fondre* i *enfonsar*.

Igual que *fondre* i *despertar*, *enfonsar* admet tant la causativització lèxica no agentiva (261a) com l'agentiva (261b).

- (261) a. La tempesta va enfonsar el vaixell.
- b. Els bucaners van enfonsar el vaixell de bandera espanyola.

Igual que en el cas de *fondre* i *despertar*, la forma causativa lèxica i la forma causativa sintàctica es poden interpretar com a sinònimes. En efecte, (262) pot ser considerada sinònima de (261a):

(262) La tempesta va fer enfonsar el vaixell.

Centineo (1995) defensa que en italià el verb *affondare* 'enfonsar' i *aprire* 'obrir' són verbs amb un comportament semàntic i sintàctic diferent, tal com he fet jo aquí. Concretament afirma:

Aprire denotes a caused change of state, while *affondare* denotes a simple/autonomous change of state.

(Centineo (1995), p. 55)

En la terminologia que utilitzo aquí, *aprire* és un verb de causació externa mentre que *affondare* és un verb de causació interna. Centineo argumenta que aquests dos verbs tenen un comportament diferent en la construcció causativa. Per a Centineo,

en la construcció causativa, quan no s'expressa l'argument causat agentiu, *aprire* admet dues lectures, una en què es pressuposa l'existència d'un argument extern incrustat humà, i una altra en què no es fa tal presumpció. Dono els seus exemples i les lectures que proposa en cada cas:

- (263) a. Maria fece aprire la porta.
a'. 'Maria had someone open the door.'
a''. 'Maria got the door to open.'

(Centineo (1995), p. 57 [10a])

- (264) a. Tonino fece affondare la barca.
a'. 'Tonino made the boat sink.'
a''. '*Tonino made someone sink the boat.'

(Centineo (1995), p. 57 [12a])

Aquests judicis difereixen sensiblement respecte als que dona Folli (2001). Per a Folli, (265) és ambigua, i admet les dues interpretacions donades:

- (265) a. Maria fece affondare la barca
b. Maria made the boat sink
c. Maria had someone sink the boat

(Folli (2001), 156 [27a-c])

En català la lectura (263a'') no és possible, tal com mostra l'agramaticalitat de (266):⁸¹

⁸¹ Sorprenentment, quan el verb *aprire* s'incrusta al verb *vedere* en la construcció perceptiva, segons Centineo només té la interpretació de verb causatiu agentiu:

- (i) Maria vide aprire la porta.
' Maria saw someone open the door. '

(Centineo (1995), p. 58 [16])

Resulta estrany que el canvi de verb dificulti la interpretació descausativitzada. Cal assenyalar que en italià, els verbs de percepció, i a diferència del català, no admeten un clític reflexiu en el verb incrustat. En català, si en la construcció perceptiva el verb incrustat requereix un clític reflexiu, aquest s'ha de realitzar, encara que la seva funció sigui incoativa o bé representi un argument d'un verb reflexiu idiomàtic o natural. Així, (iia) i (iib) tenen significats diferents:

- (ii) a. Vaig veure enfonsar el vaixell.
b. Vaig veure enfonsar-se el vaixell.

A (iia) s'interpreta que vaig veure algú que enfonsava el vaixell, mentre que a (iib) s'interpreta que vaig veure com el vaixell s'enfonsava per si sol.

La mateixa distinció trobem amb el verb *obrir*:

- (iii) a. La Maria va veure obrir la porta.
b. La Maria va veure obrir-se la porta.

(266) ?*{El Jordi/El vent} va fer obrir-se la porta.

Així mateix, Centineo considera que (264a) no admet la lectura de (264a"), cosa que sí que crec que és possible en català. Així, una oració com la de (267) té dues interpretacions, aquella en què hi ha un argument causat implícit i aquella en què l'argument causat és l'argument tema del verb incrustat:⁸²

(267) El capità va fer enfonsar el vaixell.

Vegem un exemple amb un argument extern causat explícit:

(268) El capità va fer enfonsar el vaixell enemic als seus mariners.

Probablement el que passa és que a (267) la lectura de causació interna tapa d'alguna manera la de causació externa, però això no vol dir que no sigui possible. A (269a) la lectura de causació externa és afavorida semànticament, mentre que a (269b) la lectura afavorida semànticament és la de causació interna:

- (269) a. El comandant va fer enfonsar el vaixell enemic des de l'aire.
b. Un capità inexpert va fer enfonsar el vaixell en el seu primer viatge.

Tanmateix, el que ens interessa de les observacions de Centineo és que els verbs *aprire* i *affondare* són verbs amb semàntica i sintaxi diferents, tal com defenso aquí. Recordem que segons Folli (2001) en italià aquests verbs tenen un comportament diferent: *aprire* no admet la causativització sintàctica de la seva forma incoativa, mentre que *affondare* sí. Els seus judicis, a diferència dels de Centineo, concorden amb els que dono per al català.

Concloent, el verb *enfonsar* admet tant la lectura de causació interna com la de causació externa. Per aquest motiu, la forma incoativa admet la construcció causativa. Com hem vist, aquest comportament ambivalent d'*enfonsar* no és únic. Els verbs *fondre* i *despertar* es comporten de manera similar. També té un comportament similar *tallar* (una emulsió).

3.4.3.4. Els verbs pujar i baixar i les seves formes derivades lèxiques apujar i abaixar

Uns verbs amb un comportament especial, diferent del que mostren els verbs de canvi d'estat que hem vist, són *pujar* i *baixar*. Aquests verbs tenen dos grans

A (iia) hi ha implícit un argument extern agentiu en la clàusula incrustada, mentre que a (iib) el verb incrustat s'interpreta incoativament.

⁸² Abrines (2016) analitza aquest parell d'oracions:

- (i) a. El capità va fer enfonsar el vaixell (#per si sol).
b. El capità va fer enfonsar-se el vaixell (per si sol).

(Abrines (2016), p. , nota 48)

Segons Abrines, a (ia) s'interpreta que el capità va ordenar a algú que enfonsés el vaixell, mentre que a (ib) el capità va fer que el vaixell s'enfonsés per si sol. Tenint en compte que el català (si més no el català estàndard) admet la supressió del clíctic reflexiu amb funció descausativitzadora, (ia) té, a més de la interpretació donada, una segona interpretació equivalent a la de (ib).

significats: un com a verbs de moviment, il·lustrat per (270a), i un altre com a verbs de causació interna, il·lustrat per (270b).

- (270) a. El Jordi ha pujat sobre la cadira.
b. La temperatura ha pujat.

Aquí m'interessaré únicament per l'accepció que tenen com a verbs de causació interna. En l'estudi d'aquests verbs em centraré en *pujar*, per bé que apuntaré les diferències que presenta respecte a *baixar* alhora que tractaré també algun exemple amb *baixar*.

El verb *pujar*, com a verb de canvi d'estat, admet dos tipus de causativització lèxica, una làbil i l'altra morfològica. En la seva forma làbil pot prendre, entre altres, aquests significats: criar els fills (271a), construir de manera que l'obra pugi en vertical (271b) o augmentar l'alçària d'una paret (271c):

- (271) a. La viuda va pujar sola els seus sis fills.
b. Els feligresos van pujar el campanar de l'església en deu mesos.
c. Els paletes van pujar el mur tres metres.

Té encara dos sentits més com a verb transitiu, que consideraré que no expressen canvi d'estat: el de transportar un objecte a una posició superior, com mostra (272a), i el de recórrer una distància ascendent, com mostra (272b):

- (272) a. El Jordi ha pujat la persiana a les golfes.
b. La Maria ha pujat el Pedraforca.

El verb *baixar* també admet la transitivització làbil, però no sembla que els significats que pren es puguin considerar de canvi d'estat. De manera similar a *pujar*, pot significar transportar un objecte a una posició inferior, com mostra (273a), i recórrer una distància descendent, com mostra (273b):

- (273) a. La Maria ha baixat la persiana de les golfes.
b. El Jordi va baixar l'escala corrents.

Deixaré de banda les formes causatives làbils de *pujar* i *baixar* i em centraré en les formes causatives morfològiques formades amb el prefix *a-*: *apujar* i *abaixar*. Vegem exemples amb *apujar* (els mateixos exemples es poden construir amb el seu antònim *abaixar*):

- (274) a. L'empresari ha apujat els preus.
b. El conserge va apujar la temperatura de l'aire condicionat.
c. El Jordi ha apujat el volum de la televisió.
d. La Maria va apujar la persiana.

El verb *apujar* és una forma de causativització lèxica de *pujar*, un verb de causació interna. En general, la causativització que expressa *apujar* és agentiva. Això explica que les oracions següents siguin anòmales:

- (275) a. *La crisi ha apujat els preus.
b. ?*Una baixada de tensió va apujar la temperatura de l'aire condicionat.

- c. *Una fallada del televisor ha apujat el volum.
- d. *Un corrent d'aire va apujar la persiana.

El verb *apujar* expressa la variació de la mesura d'una magnitud. Aquesta variació és el resultat d'una acció agentiva. El preu d'un producte pot pujar per l'acció de la persona que regula el seu preu, la temperatura d'una caldera o de l'aire condicionat varia accionant el termòstat, el so de la televisió es pot modificar accionant el botó del volum, i el nivell d'una persiana pot variar accionant la corretja.

Un dels fets que fa especial el verb *pujar* respecte als altres verbs de causació interna que he analitzat és que la seva forma causativitzada morfològicament (*apujar*) es pot descausativitzar al seu torn mitjançant la morfologia reflexiva. Considerem els exemples següents:

- (276) a. El preu de la benzina s'ha apujat 15 cèntims en una setmana.
- b. La temperatura de l'aire condicionat s'ha apujat.
- c. Quan arriben els anuncis el volum del televisor s'apuja.

D'aquests exemples, el més natural, i habitual, és (276a). L'exemple següent prové d'una font digital:⁸³

- (277) En una setmana, el preu mitjà de la benzina s'ha apujat un 0,99%.

Pujar s'interpreta com a verb incoatiu de causació interna, mentre que *apujar-se* correspon a l'alternant incoatiu d'*apujar*, que expressa causació externa. En principi, hem de considerar que *apujar-se* també expressa causació externa. Probablement el motiu és que considerem que el preu de les coses, tot i que en últim extrem és fruit d'una decisió agentiva (fabricant, venedor, administració pública...), pot estar sotmès a tantes variables que fa que interpretem que pot escapar de la voluntat de les persones. He proposat que la descausativització està regulada per la Condició de la Causa Prototípica. A (277) podem considerar que la causa prototípica són les forces del mercat.

No és possible la causativització sintàctica de l'alternant incoatiu d'*apujar*. Per aquest motiu, l'oració de (278) només té la interpretació en què hi ha un argument causat implícit agentiu:

- (278) Mercadona ha fet apujar el preu de les taronges (a algú).

Si col·loquem el clític reflexiu en el verb incrustat, obtenim una oració nítidament agramatical:

- (279) *Mercadona ha fet apujar-se el preu de les taronges.

El significat de (279) l'obtenim utilitzant el verb intransitiu *pujar* en una construcció causativa:

- (280) Mercadona ha fet pujar el preu de les taronges.

L'oració de (280) indica que el causador ha manipulat el mercat i ha aconseguit que el preu de les taronges pugi.

⁸³ Font (277): https://www.ara.cat/economia/gasolina-benzina-preu-record_0_441555980.html

El motiu pel qual *apujar* no admet la causativització sintàctica de la seva forma incoativa és similar al que es dona amb *trencar*, *tancar* o *obrir*: la causativització sintàctica no és possible perquè la forma incoativa d'*apujar* no expressa causació interna. I el motiu pel qual no expressa causació interna és perquè en el lèxic existeix un altre verb, *pujar*, que té ja aquest valor. Assumiré que en aquest cas *pujar* exerceix un efecte de blocatge sobre *apujar* i impedeix que *apujar* es pugui reinterpretar com de causació interna.⁸⁴

Considerem ara els exemples (276b) i (276c), que repeteixo com a (281a) i (281b) respectivament:

- (281) a. La temperatura de l'aire condicionat s'ha apujat.
b. Quan arriben els anuncis el volum del televisor s'apuja.

En el cas de (281a), el que fem, per donar sentit a l'oració, és suposar que el termòstat funciona malament i el dispositiu tot sol ha augmentat el valor originalment fixat. La causa prototípica seria una fallada del mecanisme del termòstat. Pel que fa a (281b), l'explicació natural és aquella en què suposem que l'operador televisiu augmenta el volum de la retransmissió quan apareixen els anuncis. Una explicació alternativa és atribuir a una fallada de l'aparell la variació del volum. Aquestes oracions resulten més naturals si introduïm en l'oració l'adjunt *per si sol*. Aquest adjunt, com argumentaré a l'apartat següent, el que fa és anul·lar la pressuposició que ha actuat en el canvi l'efectuador prototípic, que en els exemples que estudio és un agent humà.

- (282) a. La temperatura de l'aire condicionat s'ha apujat per si sola.
b. Quan arriben els anuncis el volum del televisor s'apuja per si sol.

El comportament de *pujar* i *apujar* ens mostra que la distinció entre causació interna i causació externa és una distinció amb efectes gramaticals. Utilitzem *pujar* quan volem indicar que la naturalesa de la causa que provoca el canvi és inconcreta i no és rellevant, mentre que utilitzem *apujar* quan pressuposem que la causa és de naturalesa agentiva.

En conseqüència, la relació entre *apujar* i *pujar* (i entre *abaixar* i *baixar*) no és igual a la relació que es dona entre els alternants de l'alternança descausativitzadora. *Pujar* no és la forma descausativitzada d'*apujar*, ja que *apujar* juntament amb la seva forma incoativa *apujar-se* expressen causació externa, mentre que *pujar* expressa causació interna. Si l'alternança *apujar-pujar* correspongués a l'alternança descausativitzadora típica, esperaríem que les formes incoatives *pujar* i *apujar-se* fossin sinònimes, contràriament als fets.

Vegem un altre exemple tret d'una font digital, on es posen en evidència les diferències de significat entre l'alternant causatiu de causació externa i l'alternant incoatiu de causació interna.⁸⁵

⁸⁴ De fet, aquest tipus de blocatge actua a l'inrevés que el proposat per Chierchia (1989). Vegeu en aquest sentit l'apartat 3.1.5.

⁸⁵ Font (283): <https://upcommons.upc.edu/bitstream/handle/2099.1/8617/memoria.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

(283) Una solució que es podria optar per erradicar les males herbes [de l'aiguamoll] seria apujar el nivell de l'aigua per tal de que aquest quedi lleugerament per damunt de la superfície.

Apujar (el nivell de l'aigua) no admet la descausatització:

(284) *El nivell de l'aigua de l'aiguamoll s'ha apujat.

En aquest cas, hem de recórrer necessàriament a la forma simple, que expressa causació interna:

(285) El nivell de l'aigua de l'aiguamoll ha pujat.

Vegem finalment l'associació dels verbs *apujar* i *abaixar* amb l'argument intern *temperatura corporal* o *febre*. Els exemples següents, tots dos de fonts digitals, mostren que en aquest cas admeten que l'efectuador sigui no agentiu:⁸⁶

- (286) a. El gingebre alleuja els símptomes de grip perquè redueix la congestió nasal i abaixa la febre de manera natural.
b. El cogombre abaixa la temperatura corporal.

Així mateix, quan l'efectuador és agentiu, requereix la presència d'un instrument capaç d'actuar autònomament, com mostren aquests exemples de fonts digitals:⁸⁷

- (287) a. T'ha abaixat la febre amb aigua freda i ha seguit les agulles del rellotge per donar-te, cada vuit hores, la píndola prescrita.
b. No és necessari abaixar la febre en totes les circumstàncies amb antitèrmics.

És interessant comparar aquests exemples del català amb els exemples següents del francès que dona Ruwet (1972):

- (288) a. Ce médicament a fait baisser la fièvre de Juliette.
'Aquest medicament ha fet baixar la febre a la Juliette.'
b. *Ce médicament a baissé la fièvre de Juliette.
'Aquest medicament ha abaixat la febre a la Juliette.'

(Ruwet (1972), p. 142 [70a-b])

El mateix obtenim amb el verb *monter* 'pujar' associat a temperatura:

- (289) a. Le médecin a stupidement fait monter la fièvre de Juliette.
'El metge estúpidaament ha fet pujar la febre a la Juliette.'

⁸⁶ Font (286a): <http://www.diarideterrassa.es/terrassa/2015/11/01/com-prendrel/11414.html>

Font (286b): <https://semproniana.net/ca/tag/exotic>

⁸⁷ Font (287a): Judit Pujadó (2006), *El límit de Roche*, p. 95. Barcelona: La Rosa dels Vents.

Font (287b): <https://hospital.vallhebron.com/ca/consells-de-salut/febre-en-nens>

- b. *Le médecin a stupidement monté la fièvre de Juliette.

'El metge estúpidament ha apujat la febre a la Juliette.'

(Ruwet (1972), p. 142 [71a-b])

El comportament que mostra en francès *monter* i *baisser* és similar al de *fondre*. En francès, quan *fondre* es combina amb *neige* 'neu', no accepta la causativització lèxica; es decanta per la causativització sintàctica. En català són admissibles els dos tipus de causativització. El mateix fenomen es dona en el cas de *baisser la fièvre* i *monter la fièvre*. El català admet la causativització lèxica, però no el francès, que recorre a la causativització sintàctica.

A partir del comportament de *fondre* i *baisser* (i *monter*), podem deduir que en francès quan un verb és de causació interna, per introduir un argument causa prefereix utilitzar la construcció causativa sintàctica i no la forma causativa lèxica, tot i que aquesta està disponible, si més no en el cas de *fondre*.

3.4.3.5. Els verbs causatius no alternants *destrouir* i *matar*

Dos dels verbs que plantegen problemes a les explicacions donades a l'alternança descausativitzadora són els verbs *destrouir* i *matar*. Aquests verbs admeten com a argument extern un efectuator no agentiu i tot i això no es poden descausativitzar. És a dir, satisfan la Condició de la Causa Inespecificada de Levin i Rappaport Hovav (1995) i, tanmateix, no entren en l'alternança descausativitzadora. Aquí defensaré que la Condició de la Causa Prototípica permet explicar el comportament de *destrouir*. Pel que fa a *matar*, consideraré que l'explicació l'hem de buscar en un efecte de bloqueig provocat per l'existència del seu alternant supletiu *morir*.

Una de les característiques del verb *destrouir* és que no solament les persones poden actuar d'efectuador, sinó qualsevol força natural o agent fisicoquímic o biològic. Podem destrouir una ciutat de moltes maneres, però no n'hi ha cap de prototípica: la podem destrouir calant-hi foc, inundant-la, derruint les edificacions amb excavadores o bombardejant-la. Cap d'aquestes maneres es pot considerar prototípica. No podem deduir l'efectuador no agentiu que ha actuat en la destrucció quan el verb és usat incoativament. Així doncs, tot i complir la Condició de la Causa Inespecificada, no es pot descausativitzar:

(290) *La ciutat es va destrouir.

El motiu de l'agramaticalitat de (290) és que no compleix la Condició de la Causa Prototípica. En general, quan expressem un verb causatiu lèxic en la seva forma incoativa, no solament queda clar el resultat final, sinó també la forma com s'ha produït, atès que podem deduir la naturalesa de l'efectuador. Això no passa amb *destrouir*. La manera com quedarà una ciutat que queda destruïda dependrà de la naturalesa de l'efectuador que ha actuat. No és el mateix una ciutat destruïda per les flames que una ciutat destruïda per un terratrèmol o una ciutat destruïda per un tsunami. La naturalesa de la destrucció ve determinada per l'efectuador, i com que en la forma incoativa no apareix l'efectuador, el significat no queda prou delimitat. Això explica que *destrouir* no admeti la descausativització.

Tot i això, és possible trobar casos en què el verb *destruir* es descausativitza. Alexiadou et al. (2006) proporcionen aquest exemple del grec, en què el verb *katastrefo* 'destruir' es descausativitza:

- (291) To hirografo katastrafike apo/me tin pirkagia
El manuscrit va destruir-NACT per/amb el foc
'El manuscrit es va destruir amb el foc.'

(Alexiadou (2006), p. 198 [39])

Abrines (2016, p. 79) també dona exemples de descausativització del verb *destruir*. Aquí en reproduïxo dos, que provenen del CTILC:⁸⁸

- (292) a. Un cartell de paper i un de llauna exposats constantment a la intempèrie, tenen una fi semblant: pel que fa a la impressió, desapareix totalment la tinta, i pel que fa al suport, el paper es destrueix i la llauna es rovella.
b. Quan aquest temps és massa curt, la regulació ecològica no funciona, l'ecosistema es desequilibra i es destrueix o es transforma en un altre de diferent i més senzill, d'organització escassa.

El que tenen en comú aquests exemples és que el verb *destruir* en el seu ús descausativitzat pren el significat de *desaparèixer*. L'exemple següent també és natural:

- (293) En l'incendi es van destruir les proves que la incriminaven.

Una explicació alternativa a la que aquí proposo és la donada per Marantz (2000). Marantz sosté que aquest verb conté un tret de manera, i els verbs que contenen un tret de manera no es poden descausativitzar, amb independència que satisfacin la Condició de la Causa Inespecificada. La idea que un component de manera o de mitjà impedeix que un verb es descausativitzi ja és present a Hale i Keyser (1993). Però en aquest cas no sembla una explicació plausible, ja que és possible destruir un objecte com ara un rellotge sense necessitat de recórrer a cap instrument específic, és a dir, sense cap altra ajuda que les nostres pròpies mans. I l'acció no s'ha de dur a terme de cap manera especial. *Destruir* no sembla que codifiqui cap component de mitjà o de manera. Aquesta explicació resulta també problemàtica a la vista del comportament del verb *devastar*, que igual que *destruir* no admet la descausativització:

- (294) a. Un tsunami va devastar la ciutat.
b. *La ciutat es va devastar.

Un altre cas de verb que, si més no aparentment, no es descausativitza és *matar*, tot i complir la Condició de la Causa Inespecificada:

⁸⁸ Font (292a): Enric Satué (1984), *Un museu al carrer*, p. 194. Barcelona: Diputació de Barcelona. [Recollit al CTILC.]

Font (292b): Maria Àngels Cardona i Florit (1980), *Estudi de les zones d'interès botànic i ecològic de Menorca*. Menorca: Consell Insular de Menorca, 1980. [Recollit al CTILC.]

- (295) a. El soldat va matar el fugitiu d'un tret a l'esquena.
b. Un tret a l'esquena va matar el fugitiu.

Però no només els trets serveixen per matar les persones. Vegem altres formes de matar:

- (296) a. L'alcohol va matar Edgar Allan Poe.
b. La cicuta va matar Sòcrates.
c. Els barbitúrics van matar Elvis Presley.
d. Els analgèsics van matar Michael Jackson.
e. Un atac de cor va matar Gato Pérez.
f. Un tramvia va matar Antoni Gaudí.
g. Un accident d'avió va matar Carlos Gardel.

Les causes són molt diverses i heterogènies. Així, quan diem que una persona ha resultat morta, no és possible pressuposar cap efectuator concret. Per tant, podem atribuir la impossibilitat de descausatitzar *matar* a la Condició de la Causa Prototípica. No sembla, però, que aquesta sigui la raó de la impossibilitat de descausatitzar el verb *matar*. A diferència del que passa amb el verb *destrossar*, el resultat que expressa *matar* és clarament identificable amb independència de la causa que hagi actuat.

Assumiré que la raó de la impossibilitat d'utilitzar incoativament *matar* es el blocatge que exerceix el verb *morir*. Seguint Rappaport Hovav (2014), proposaré que l'alternant *morir* no solament expressa causació interna, sinó també causació externa. Per tant, podem considerar que *matar* admet l'alternança descausatitzadora, i que l'alternant incoatiu es realitza amb la forma supletiva *morir*. Això permet explicar el fet que el participi passat de *morir* s'utilitzi com a participi de passat de *matar*, obligatòriament en el cas de la passiva i opcionalment en el cas dels temps perfectius, sempre que l'argument tema sigui una persona o un animal. Vegem-ho exemplificat:

- (297) a. El Joan ha mort el seu veí Ramon.
b. El Ramon ha mort.

Matar admet la reflexivització. En aquest sentit, implica *suicidar-se*:

- (298) El Joan s'ha matat.

Així mateix, *matar-se* té un segon significat corresponent al d'un verb reflexiu de resultat no perseguit. En aquest sentit, significa que l'argument extern ha realitzat alguna cosa que li ha acabat provocant la mort, com ara conduir un cotxe, practicar escalada, fer submarinisme, pilotar un ultralleuger, etc.

- (299) El Ramon es va matar en un accident.

Per a un estudi més detallat de la parella *morir-matar*, vegeu el capítol 5.

3.4.3.6. Recapitulació

En aquest apartat he analitzat el comportament de diversos verbs de canvi d'estat respecte als dos tipus d'alternança que he proposat: l'alternança descausativitzadora, que afecta els verbs causatius lèxics, i l'alternança causativitzadora, que afecta els verbs de causació interna i també alguns verbs inergatius com ara *dormir*, *cremar* o *bullir*.

Hem vist que alguns verbs admeten les dues lectures, la de causació interna i la de causació externa. Entre aquests verbs trobem *fondre*, *despertar* i *enfonsar*. Aquests verbs admeten la causativització sintàctica de la forma incoativa, atès que poden ser interpretats com a verbs de causació interna, i també la causativització lèxica, de manera que la forma causativa lèxica i la forma incoativa causativitzada sintàcticament resulten sinònimes.

Un segon tipus de verbs són aquells que, tot i que normalment es realitzen en la seva forma incoativa, s'interpreten com a verbs de causació externa, ja que és identificable la causa prototípica que els produeix. Entre aquests verbs hem vist *rovellar*, *podrir*, *corcar*, *erosionar* i *deteriorar*. La forma incoativa d'aquests verbs no admet en general la causativització sintàctica.

Un tercer tipus de verbs són aquells que s'interpreten bàsicament com a verbs de causació interna, però admeten la causativització. Entre aquests verbs hem vist *fermentar*, *tallar* (una emulsió), *florir* (una floridura), *engreixar* i *emmalaltir*. *Fermentar* i *tallar* (una emulsió) admeten la causativització tant no agentiva com agentiva. En canvi, *florir* (una floridura), *engreixar* i *emmalaltir* només admeten la causativització no agentiva. *Engreixar*, però, admet també la causativització agentiva, però aquesta està restringida a arguments interns que denoten animals de granja.

Un cas especial que he analitzat és *bullir*. He considerat que en la seva forma intransitiva aquest verb es comporta com un verb inergatiu. La seva semàntica és clarament inergativa: *bullir* expressa un procés sense canvi no limitat en el temps. Aquest verb pot ser reinterpretat com a verb de canvi d'estat quan, contextualment, mitjançant una expressió durativa delimitadora, es fa referència a l'inici de l'ebullició. En la seva forma transitiva, *bullir* es comporta com un verb de canvi d'estat.

Un parell de verbs amb un comportament especial són *pujar* i *baixar*, uns verbs que admeten la causativització morfològica amb el prefix *a-* (*apujar* i *abaixar*). Aquests verbs mostren que la interpretació de causació interna i causació externa és rellevant gramaticalment. *Pujar* i *baixar* expressen causació interna, mentre que *apujar* i *abaixar* expressen causació externa. Al seu torn, les formes *apujar* i *abaixar* es poden descausativitzar, i les formes que s'obtenen no són sinònimes de les formes bàsiques corresponents, ja que continuen expressant causació externa.

Finalment, he estudiat els verbs *destruir* i *matar*, dos verbs que plantegen problemes a la Condició de la Causa Inespecificada de Levin i Rappaport Hovav (1995), i també d'alguna manera a la Condició de la Causa Prototípica que he proposat. En el cas de *destruir*, he proposat que la incoativització no es pot produir perquè resulta impossible deduir-ne la causa. Com que no es pot establir una causa prototípica, *destruir* no es pot descausativitzar. Una explicació diferent he donat per a *matar*. En aquest cas el que tenim és un efecte de blocatge produït pel seu alternant supletiu *morir*.

3.4.4. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he analitzat dos fenòmens oposats: el de la descausatització i el de la causatització. He assumit, seguint Levin i Rappaport Hovav (1995), la distinció entre causació interna i causació externa. Certs verbs codifiquen que el canvi que experimenta l'entitat és de naturalesa interna, mentre que d'altres codifiquen que és de naturalesa externa.

He defensat que els verbs que entren en l'alternança descausatitzadora són els verbs que expressen causació externa. Així mateix, seguint Levin i Rappaport Hovav (1995), he assumit que l'alternant incoatiu continua expressant causació externa.

He mostrat que el test de la causatització sintàctica permet discriminar entre causació interna i causació externa. Les formes incoatives dels verbs de causació externa no admeten la causatització sintàctica, mentre que sí que l'admeten les formes incoatives quan expressen causació interna. Quan el verb és de causació externa, en l'alternant incoatiu preval una causa prototípica. El causador no pot incidir sobre una causa no agentiva, és a dir, sobre un efectuator no agentiu. En canvi, quan el verb incrustat expressa causació interna, és a dir, quan no es pot identificar una causa específica que sigui responsable del canvi, aleshores la causatització sintàctica és possible ja que s'interpreta que l'argument causador actua com un facilitador del canvi.

Així mateix, he defensat que la descausatització d'un verb de causació externa està governada per la Condició de la Causa Prototípica. La Condició de la Causa Prototípica el que diu és que un verb es pot descausatitzar quan podem deduir, pel nostre coneixement del món, una causa prototípica diferent de l'agentiva. Com més clara és la causa prototípica, més facilitat hi ha per a la descausatització. Els verbs *mullar* i *inundar* tenen com a causa prototípica l'aigua, cosa que els permet descausatitzar-se sense problemes. El verb *trencar* (un got) té com a causa prototípica un cop, el verb *cremar* el foc, i el verb *obrir* (una porta) un corrent d'aire.

Un dels problemes que planteja la distinció entre causació externa i causació interna és la caracterització de la causació interna. Diverses són les propostes que s'han fet. Aquí n'hem vist tres. La primera defineix els verbs de causació interna com aquells verbs que denoten una propietat que és la responsable del canvi. La segona proposta apel·la al curs natural dels esdeveniments: expressen causació interna aquells verbs que denoten un canvi que es produeix com a resultat del curs natural dels fets. Finalment, una tercera proposta fa referència a la noció d'espontaneïtat: els verbs de causació interna fan referència a canvis espontanis, mentre que els verbs de causació externa fan referència a canvis no espontanis. Les dues primeres caracteritzacions han estat proposades per Levin i Rappaport Hovav (1995), mentre que la tercera ha estat proposada per Haspelmath (1993).

Aquí he optat per un altre camí per caracteritzar la causació interna. He proposat que un verb expressa causació interna quan no és possible identificar una causa prototípica que provoqui el canvi denotat. Els verbs que expressen processos vitals com ara *néixer*, *créixer*, *morir*, *germinar*, *brotar*, *florir* són verbs que denoten processos als quals no se'ls pot assignar una causa específica. Podem identificar factors ambientals com la temperatura, la llum o la humitat que d'alguna manera intervenen en el canvi, però cap d'aquests factors el podem considerar decisiu.

3.5. L'ADJUNT *PER SI SOL* I LA SEVA INTERACCIÓ AMB LA CAUSACIÓ INTERNA I LA CAUSACIÓ EXTERNA

3.5.0. Introducció

Des de Chierchia (1989), l'adjunt *per si sol* (*da sé* en italià i *by itself* en anglès) s'ha utilitzat per determinar les propietats semàntiques de les formes incoatives dels verbs de canvi d'estat, tant les de causació externa com les de causació interna.

Seguint Reinhart (2000), consideraré que aquest adjunt adverbial posa en suspens una pressuposició. En el cas que l'alternant sigui causatiu agentiu, pot posar en suspens dues pressuposicions que es poden establir sobre l'argument efectuator agent: una pressuposició sobre el seu caràcter motor i una pressuposició sobre el seu caràcter agentiu (volició). Així, en l'oració següent, l'adjunt *per si sol* tant pot indicar que l'argument extern ha estat capaç motorament de realitzar l'acció, contràriament al que es pressuposava, o que ha realitzat l'acció sense que hagi estat incitat a fer-ho, contràriament també al que es pressuposava.

(300) El Jordi ha parat la taula *per si sol*.

En efecte, (300) seria adequada si es donés el cas que el Jordi tenia problemes de mobilitat i calia ajudar-lo a parar la taula; i també seria adequada si es donés el cas que sempre calia instigar el Jordi a parar la taula ja que no tenia gens de ganes de fer-ho.

Quan l'efectuador no és un agent, l'ús de l'adjunt *per si sol* no sembla adequat:

(301) *El vent va obrir la porta *per si sol*.

L'antecedent de l'adjunt *per si sol* no necessàriament ha de ser l'argument efectuator agent. També pot actuar com a antecedent l'argument tema quan el verb de canvi d'estat es realitza en la forma incoativa. En aquest cas, distingiré tres casos: quan el verb és causatiu alternant, quan el verb és causatiu no alternant i quan el verb és de causació interna. En general, quan el verb és causatiu alternant l'argument tema subjecte pot actuar com a antecedent de l'adjunt *per si sol*.

(302) La porta s'ha tancat *per si sola*.

A (302) és pressuposa que l'acció de tancar la porta l'havia d'haver realitzat un efectuator, presumiblement un agent. La funció de l'adjunt *per si sol* és doble: d'una banda cancel·la aquesta pressuposició i de l'altra fa que el verb de causació interna *tancar* passi a interpretar-se com un verb de causació interna, és a dir, com un verb del qual es desconeix la causa. Aquesta reinterpretació del verb causatiu només és possible si el verb és alternant i, en conseqüència, admet una interpretació alternativa a l'agentiva. Com veurem, no tots els verbs causatius alternants semblen acceptar amb la mateixa facilitat l'adjunt *per si sol*.

Els verbs causatius no alternants accepten la descausativització amb l'adjunt *per si sol*, però en general la interpretació que rep l'oració és irreal: l'esdeveniment únicament es considera possible en un món imaginari, no en el món real.

(303) #El pa s'ha tallat *per si sol*.

Indico amb el símbol # quan la lectura que s'obté és imaginària. Atès que l'esdeveniment únicament es considera cert en un món imaginari, la introducció de la negació fa l'oració totalment processable:

(304) El pa no es talla per si sol.

Consideraré que oracions com la de (303) són irrealis per la impossibilitat del verb de ser reinterpretat com un verb de causació interna. Aquesta lectura únicament és possible quan el verb admet una lectura alternativa a l'agentiva, és a dir, quan és alternant.

En general, els verbs de causació interna també admeten l'adjunt *per si sol*:

(305) El nen va néixer per si sol.

A (305) interpretem que es pressuposava que el naixement de la criatura seria per cesària o requeriria l'ús de fòrceps, però al final el part ha estat normal. Consideraré que l'adjunt *per si sol* cancel·la la pressuposició que una entitat o un factor ambiental havia de facilitar l'acció o procés denotat pel verb. En alguns casos, aquesta pressuposició no és factible o resulta absurda. Quan això passa, el verb no es pot associar amb l'adjunt *per si sol*, tal com mostra l'exemple següent:

(306) #El Jordi es va posar malalt per si sol.

No té massa sentit pensar que a (306) algú pot facilitar que el Jordi es posi malalt. Per aquest motiu, (306) no resulta natural.

Aquest apartat s'organitza de la manera següent. A l'apartat 3.5.1 analitzo el comportament sintàctic de l'adjunt *per si sol* amb els verbs transitius, els verbs inergatius i els verbs incoatius. A l'apartat 3.5.2 faig un repàs de les diferents anàlisis teòriques que s'han ofert sobre el comportament d'aquest adjunt adverbial. Finalment, a l'apartat 3.5.3 desenvolupo una explicació d'aquest adjunt en termes de cancel·lació d'una pressuposició, una explicació ja esbossada per Reinhart (2000). A l'apartat 3.5.4 ofereixo les conclusions.

3.5.1. El comportament sintàctic de l'adjunt *per si sol*

L'adjunt *per si sol* pot aparèixer en una gran diversitat de contextos. Aquí m'interessaré per tres d'aquests contextos: les formes transitives dinàmiques com (307a), les formes inergatives com (307b) i les formes incoatives com (307c):

- (307) a. La Maria ha parat la taula per si sola.
b. El Joan va caminar per si sol.
c. La porta s'ha obert per si sola.

3.5.1.1. Els verbs transitius

Chierchia (1989) observa que en les construccions transitives, l'antecedent ha de ser un argument causa o agent:

(308) Gianni mi ha picchiato da sé.

'El Gianni m'ha colpejat per si sol.'

(Chierchia (1989 [2004]), p. 42 [37])

Si no té propietats dinàmiques, l'oració resulta desviada. Així, una oració com la de (309) resulta agramatical perquè és estativa i el subjecte, l'antecedent potencial de l'adjunt *da sé*, no és agent ni causa:

(309) *Gianni conosce il latino da sé.

'*El Gianni sap llatí per si sol.'

(Chierchia (1989 [2004]), p. 42 [39a])

L'antecedent de *da sé* pot ser el subjecte d'un verb reflexiu, quan aquest és agentiu:

(310) Roberto si è lavato da sé.

'El Roberto s'ha rentat per si sol.'

(Horvath i Siloni (2011), p. 2178 [3a])

A més, ha de concordar en trets amb l'antecedent, tal com mostra l'agramaticalitat de (311):

(311) *Io ho picchiato Gianni da sé.

'Jo he colpejat el Gianni per si sol.'

(Horvath i Siloni (2011), p. 2177, nota 3 [i])

Així mateix, la modificació ha de ser necessàriament local. El motiu és que el pronom reflexiu de l'adjunt ha de prendre com a antecedent el subjecte de la clàusula en què s'insereix. Si per problemes de disparitat de trets de persona no pot prendre com a antecedent el subjecte de l'oració on apareix, no pot anar a buscar el subjecte en una oració superior, tal com mostra l'agramaticalitat de l'exemple següent:

(312) *Gianni_i sostiene che io sia venuto da sé_i.

'*El Gianni sosté que jo he vingut per si sol.'

(Horvath i Siloni (2011), p. 2177, nota 3 [i-ii])

A (312) el subjecte *io* no pot ser l'antecedent de *da sé* ja que les dues formes tenen trets de persona diferents. Així mateix, *Gianni* no pot ser l'antecedent de *da sé* perquè es troba en una clàusula diferent.

Da sé no es pot inserir en una construcció passiva, tot i que aquesta construcció té una causa o un agent implícit:

(313) *La porta è stata aperta da sé.

'*La porta ha estat oberta per si sola.'

(Chierchia (1989 [2004]), p. 43 [40])

L'oració activa corresponent és gramatical:

(314) El porter ha obert la porta per si sol.

3.5.1.2. *Els verbs inergatius*

Alguns autors han afirmat, a partir d'un nombre reduït d'exemples, que els verbs inergatius no admeten l'adjunt *per si sol* (Chierchia (1989), Levin i Rappaport Hovav (1995), Reinhart (2000)). Per exemple, Chierchia fa servir com a exemple una oració amb el verb *suar*.⁸⁹

(315) *Gianni ha sudato da sé.

'El Joan ha suat per si sol.'

(Chierchia (1989 [2004]), p. 42 [39b])

De la mateixa opinió que Chierchia són Levin i Rappaport Hovav (1995) i Reinhart (2000). Levin i Rappaport Hovav utilitzen els dos exemples següents per mostrar que els verbs inergatius no admeten l'adjunt *per si sol*:

(316) a. *The diamond glowed by itself.

b. *Jane trembled by herself.

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 93 [23])

Així mateix, consideren que la interpretació més natural de l'oració següent és aquella en què la Molly riu sense estar acompanyada per ningú:⁹⁰

(317) *Molly laughed by herself.

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 89)

Levin i Rappaport Hovav explícitament indiquen que els verbs inergatius, com que no tenen una causa a la qual referir-se, no poden admetre aquest adjunt.

Així mateix, Reinhart (2000) considera "*extremely odd*" l'exemple següent, basat en l'exemple de (316a) de Levin i Rappaport Hovav:⁹¹

(318) The amber glowed by itself.

(Reinhart (2000 [2016]), p. 33)

⁸⁹ Una oració com (315), donat un context adequat, pot ser interpretada sense gaires problemes. De fet, el mateix Chierchia proporciona un context en què (315) resulta interpretable:

(i) A: Tu hai fatto sudare Gianni.

'Has fet suar el Gianni.'

B: No, ha sudato da se.

'No, ha suat per si sol.'

(Chierchia (1989 [2004]), p. 42-43 [39c])

⁹⁰ En anglès, l'expressió *by herself* (*by himself, etc.*) pot indicar també "en absència de companyia".

⁹¹ Reinhart no valora l'oració amb cap asterisc, bé perquè es troba dins d'un paràgraf, bé perquè considera que és un problema interpretatiu.

Segons Reinhart, aquesta oració no és interpretable perquè en l'estructura lèxica del verb *glow*, un verb inergatiu, no hi és present cap argument causa implícit, un argument que és necessari per poder interpretar l'adjunt *per si sol*.

Com hem vist, tant Levin i Rappaport Hovav com Reinhart consideren que els verbs inergatius no codifiquen cap causa associada a l'argument extern. I el mateix opina Chierchia. Segons aquests autors, la legitimació de *per si sol* només és possible si en la representació lèxica de la forma verbal hi ha present el tret de causa.

Però com mostra Piñón (2001), l'adjunt *per si sol* no està renyida especialment amb els verbs inergatius. Així, trobem construccions inergatives amb l'adjunt *per si sol* totalment naturals:

(319) a. Peter walked by himself for the first time yesterday since his accident.

b. The baby girl stood by herself for the first time today.

(Piñón (2001), p. 288 [48])

3.5.1.3. Els verbs incoatius

Segons Chierchia (1989), les oracions incoatives, tot i no tenir una causa o un agent explícit, admeten l'adjunt *da sé*:

(320) a. La porta si è aperta da sé.

'La porta s'ha obert per si sola.'

b. La barca è affondata da sé.

'La barca s'ha enfonsat per si sola.'

(Chierchia (1989), p. 43 [42a-b])

Alguns autors com ara Levin i Rappaport Hovav (1995) consideren que els verbs de causació interna no accepten l'adjunt *per si sol*.⁹²

Tanmateix autors com Folli (2001), Schäfer (2007) o Abrines (2008, 2016) mostren que sí que és possible trobar aquest adjunt amb verbs de causació interna, tal com mostra aquest exemple:

(321) Les flors han florit per si soles.

(Abrines (2008), p. 43 [84a])

3.5.2. Propostes explicatives

Diverses són les propostes que s'han fet per descriure el significat i la distribució de l'adjunt *per si sol*. A continuació repassaré les aportacions fetes per Chierchia (1989), Levin i Rappaport Hovav (1995), Reinhart (2000) i Härtl (2003), ja que són

⁹² Levin i Rappaport (1995) no donen exemples de verbs de canvi d'estat de causació interna. Tots els exemples que donen corresponen a verbs inergatius, que en el seu model són també verbs de causació interna.

les més significatives. Autors com Schäfer (2007) i Abrines (2016) adopten un model explicatiu similar al de Chierchia i Levin i Rappaport Hovav.

3.5.2.1. Chierchia (1989)

Com ja he dit, Chierchia és el primer que estudia de manera extensa l'adjunt *per si sol* (*da sé* en italià). Per a Chierchia, la propietat definitòria d'aquest adjunt és que pren com a antecedent en les construccions transitives un argument causa o agent:

(322) El Jordi ha agafat el plat per si sol.

Això explica que en les construccions passives no es pugui legitimar:

(323) *El plat va ser agafat pel Jordi per si sol.

Si assumim que l'antecedent ha de ser un subjecte que realitzi la funció temàtica d'agent o causa, per què les oracions com les de (324) són gramaticals?

(324) a. El vidre s'ha trencat per si sol.

b. La porta s'ha obert per si sola.

Temàticament, els subjectes reben el paper de tema, no d'agent. Contràriament al que seria d'esperar, les oracions són gramaticals. La resposta es troba en el model explicatiu de les construccions incoatives que proposa Chierchia. Per a Chierchia les oracions incoatives, tant alternants com no alternants, són subjacentment oracions causatives que per una operació lèxica s'han transformat en reflexives. Així, en oracions com les de (310) el subjecte realitza simultàniament els papers de causa i tema. En conseqüència, el subjecte pot ser l'antecedent de l'adjunt *per si sol*.

Chierchia va més enllà i proposa que aquest adjunt realitza una funció modificadora o restrictiva. Concretament, afirma que l'antecedent del reflexiu *sé* "*must be construed as the sole cause of the event under consideration*" (Chierchia (1989 [2004], p. 42). Dit d'una altra manera, no podem suposar la intervenció en la situació descrita per l'oració de cap altra causa que no sigui el subjecte.

3.5.2.2. Levin i Rappaport Hovav (1995)

Levin i Rappaport Hovav donen a l'adjunt *per si sol* un significat aparentment diferent del proposat per Chierchia. Per a aquestes autores, *per si sol* indica "sense ajuda externa" ("*without outside help*"). Podem considerar que aquestes dues descripcions del significat de *per si sol* són antagòniques? En principi, l'ús de termes diferents ens porta a pensar que les descripcions semàntiques són diferents. Però la qüestió no és clara. En efecte: si l'entitat que actua com a causadora és considerada com l'única causa d'una situació, aleshores aquesta entitat no rebrà una ajuda externa. I al revés, si una entitat no rep ajuda externa, serà considerada com l'única causa. Si més no aparentment, les dues definicions cobreixen el mateix espectre semàntic.

Hem vist que Chierchia utilitzava el comportament de l'adjunt *per si sol* per argumentar que tots els verbs de canvi d'estat, tant en les formes causatives com en les incoatives, tenien un tret de causa en la seva representació lèxica. Així mateix, Levin i Rappaport Hovav utilitzen aquest adjunt per donar suport a la seva distinció entre causació externa i causació interna. Dit amb paraules seves:

This adverbial appears to be modifying a cause, which, given its anaphoric nature, it identifies as the theme argument itself.

(Levin i Rappaport Hovav (1995), p. 88)

Què hem d'entendre per "modificar una causa"? Igual com es fa en el cas del complement agent de les construccions passives, per *modificar* entendrem precisar la denotació o referència de l'argument implícit. El complement agent mostra que és possible precisar la denotació o referència d'un argument que no és present a l'estructura sintàctica, però sí a l'estructura lèxica. Levin i Rappaport Hovav proposen fer extensible aquesta anàlisi a l'adjunt *per si sol*. Consideren que l'argument causa es troba present en l'estructura lèxica i que l'adjunt adverbial el modifica, és a dir, el dota de denotació o referència.⁹³ Recordem que Levin i Rappaport Hovav distingeixen tres tipus de representacions, dues d'elles de naturalesa lèxica: la representació lexicosemàntica o representació lèxica pròpiament dita, la representació argumental o lexicosintàctica, i la representació sintàctica. Com a resultat de l'aplicació d'una operació lèxica, el nombre d'arguments de la representació argumental pot ser inferior al de la representació lexicosemàntica, i com a resultat de l'aplicació d'una operació sintàctica el nombre d'arguments de la representació sintàctica pot ser també inferior al de la representació argumental. En les construccions incoatives corresponents a un verb alternant, l'argument causa queda lligat a la mateixa representació lexicosemàntica i per tant no es projecta al nivell de representació argumental. En canvi, en les construccions passives, l'argument extern es projecta a la representació argumental, però d'allí no passa a la representació sintàctica perquè queda lligat per un operador existencial. Els dos arguments esmentats, l'argument causa de les formes incoatives dels verbs causatius alternants i l'argument extern de les construccions passives, són arguments implícits. La diferència de significat entre les formes incoatives (de verbs causatius alternants) i les formes passives, doncs, es deu al nivell de representació en què els arguments externs queden lligats. En una construcció incoativa no podem introduir un complement agent, ja que aquest requereix la presència d'un argument extern en la representació argumental, i en aquesta construcció aquest argument és present en la representació lexicosemàntica però no en la representació argumental. En conseqüència, (325) és agramatical:

(325) *El got es va trencar pel Jordi.

Així mateix, l'adjunt *per si sol* no pot modificar un argument implícit en l'estructura argumental, tal com mostra (326):

(326) *El got va ser trencat per si sol.

⁹³ Tal com observa Schäfer (2007), la preposició que introdueix aquest adjunt en italià, en anglès i en català (*da*, *by* i *per* respectivament) és la mateixa que introdueix l'argument extern en les oracions passives.

- (i) a. La porta fu aperta da un servo.
- b. The door was opened by a servant.
- c. La porta va ser oberta per un servent.

Segons Levin i Rappaport Hovav, la funció de l'adjunt *by itself* és vincular l'argument implícit causa amb l'argument sintàctic tema. D'aquí es desprèn que l'argument sintàctic tema es comporta alhora com a tema i com a causa.

Una crítica a aquest plantejament el trobem a Piñón (2001). Segons Piñón, l'associació de papers temàtics que proposen Levin i Rappaport Hovav representa un procés de reflexivització similar al que proposa Chierchia (1989). Per tant, possibles paràfrasis de (327) serien les de (328):

- (327) a. The pencil broke by itself.
b. The door opened by itself.
c. The clothes dried by themselves.

(Piñón (2001), p. 288 [47])

- (328) a. El llapis va fer alguna cosa que va provocar que es trenqués.
b. La porta va fer alguna cosa que va provocar que es tanqués.
c. La roba va fer alguna cosa que va provocar que s'eixugués.

No sembla que les oracions de (328) siguin paràfrasis de les de (327). Dit d'una altra manera, l'argument tema no adquireix capacitat motora quan s'associa amb l'adjunt *per si sol*, a diferència del que es desprèn de l'anàlisi de Levin i Rappaport Hovav.

Tot i que els models proposats per Chierchia i Levin i Rappaport Hovav són semblants, les prediccions són lleugerament diferents. Per a Chierchia, *per si sol* és compatible amb qualsevol tipus de forma incoativa. En canvi, segons Levin i Rappaport Hovav els verbs de causació interna, atès que no contenen en la seva representació lèxica cap tret de causa, no admeten l'adjunt *per si sol*. Per a Levin i Rappaport Hovav, ni els verbs de canvi d'estat de causació interna ni els verbs inergatius admeten l'adjunt *per si sol*. Com ja hem vist, aquesta predicció no és correcta. Tant els verbs inergatius com els verbs de causació interna, donat un context adequat, admeten l'adjunt *per si sol*.

3.5.2.3. Reinhart (2000)

Seguint Chierchia, Reinhart assumeix que en la representació lèxica dels verbs incoatius, tant els alternants com els no alternants, tenen en la seva representació lèxica un tret de causa. Igual que Chierchia, Reinhart considera que tots els verbs incoatius tenen, o poden tenir, una variant causativa. A diferència de Levin i Rappaport Hovav, no estableix la distinció entre verbs de causació interna i verbs de causació externa. Per a Reinhart, els verbs incoatius es formen a partir d'una representació transitiva mitjançant una operació que anomena d'expletivització segons la qual l'argument extern queda lligat per un operador en la mateixa representació lèxica i no es pot realitzar en l'estructura argumental. Tanmateix, l'adjunt *per si sol* té accés a aquest tret de causa, cosa que explica que les formes incoatives admetin l'adjunt *per si sol*. Segons Reinhart, els verbs incoatius, però no els verbs inergatius, admeten l'adjunt *per si sol*. L'explicació és que els verbs inergatius, a diferència dels verbs incoatius, no tenen en la representació lèxica el tret de causa.

Reinhart fa una aportació important a la interpretació de l'adjunt *per si sol*. Considera que la funció de *per si sol* és cancel·lar una pressuposició. Considerem el contrast següent:

- (329) a. The vase broke.
b. The vase broke by itself.

(Reinhart (2000 [2016]), p. 33)

Com hem vist, tant Chierchia com Levin i Rappaport Hovav consideren que una oració com la de (329b) s'utilitzaria en un context en què no es pot identificar cap causa explícita responsable de l'esdeveniment. Reinhart qüestiona aquesta interpretació. Considera que un objecte es pot trencar espontàniament, però fins i tot en aquest cas un parlant no utilitzaria (329b) sinó simplement (329a). (329b) s'utilitza per negar l'existència d'un efectuator pressuposat. De fet, Reinhart considera que la negació d'un efectuator pressuposat no implica que no hagi pogut participar en la situació un altre efectuator. Per a Reinhart la funció de l'adjunt *per si sol* és cancel·lar una pressuposició, no indicar que el subjecte és l'única causa, com afirma Chierchia, o que ha actuat sense ajuda externa, com afirmen Levin i Rappaport Hovav.

Un altre contrast que analitza Reinhart és el de (330):

- (330) a. The boat sank.
b. The boat sank by itself.

(Reinhart (2000 [2016]), p. 33)

Reinhart sosté que aquestes dues oracions es diferencien perquè contenen pressuposicions diferents. Concretament:

I actually do not share L&RH's feeling that if I look at the top shelf and discover that my favorite vase is broken, though no one could possibly have touched it, my most natural way to report this would be by saying *The vase broke by itself*. Nor would I use *The boat sank by itself* to report that I saw a boat sinking in a calm lake, with no one around. I would actually only use such sentences if I (or someone I care to defend) was just accused for being responsible for these events, or if someone suggested an implausible natural cause for the relevant event.

(Reinhart (2000 [2016]), p. 33)

Per a Reinhart, hi ha un factor que legitima aquest adjunt, i aquest factor és l'existència d'una pressuposició: l'existència d'un possible efectuator que és negat per l'adjunt *by itself*. Aquesta és l'aportació de Reinhart que considero rellevant i que aquí adoptaré.

3.5.2.4. Härtl (2003)

A diferència dels autors que hem vist fins ara, Härtl (2003), i en la seva estela Piñón (2001),⁹⁴ considera que en la representació lèxica dels verbs incoatius, tant de verbs

⁹⁴ Piñón cita una versió del 2000 de l'article de Härtl (2003).

alternants com de verbs intransitius, no hi ha present el tret de causa. Tot i això, assumeix que tots els verbs incoatius pressuposen l'existència d'una causa, que no està especificada.

Härtl proposa que l'adjunt *per si sol* el que fa és introduir un component causal en la representació lèxica dels verbs incoatius. Això explica la gramaticalitat d'oracions com (331), on *von selbst* és la traducció alemanya de *per si sol*:

- (331) Der Teller zerbrach von selbst.
el got va.trencar per REFL
'El got es va trencar per si sol.'

(Härtl (2003), p. 895 [26a])

Curiosament, Härtl considera que els verbs de causació interna en la terminologia de Levin i Rappaport Hovav no accepten aquest adjunt. El motiu que dona és que això implicaria que hi hauria pogut haver una activitat externa que hauria provocat el canvi denotat pel verb. Els exemples que dona són aquests:⁹⁵

- (332) a. *Der Apfel verfaulte von selbst.
la poma va.podrir per REFL
'La poma es va podrir per si sola.'
b. *Das Holzstück verwitterte von selbst.
la fusta va.podrir per REFL
'#La fusta es va podrir per si sola.'

(Härtl (2003), p. 906 [44a-b])

Per a Härtl, en aquests verbs no és possible introduir un component causal.

Com hem vist, és possible associar l'adjunt *per si sol* amb un verb de causació interna. En conseqüència, l'anàlisi proposada per Härtl no pot ser correcta. No sembla que la funció de l'adjunt *per si sol* sigui introduir en la representació un component de causa.

3.5.2.5. **Recapitulació**

L'adjunt *per si sol* pot prendre com a antecedent un argument subjecte agent o causador (efectuador). Així mateix, pot prendre com a antecedent l'argument intern tema de les formes incoatives; en canvi, no pot prendre com a antecedent l'argument tema de les formes passives. Per donar compte d'aquesta distribució, s'han proposat diverses explicacions basades cada una d'elles en un model específic de l'alternança causativa. De fet, el comportament de l'adjunt *per si sol* s'ha utilitzat com a test per valorar l'adequació de models explicatius alternatius de l'alternança causativa.

⁹⁵ Com argumento més endavant, la glossa de (332a) és natural, mentre que la de (332b) resulta problemàtica. La de (332b) només es pot interpretar si la contextualitzarem en un món imaginari.

Per a Chierchia (1989), aquest adjunt expressa que l'argument que pren com a antecedent és l'única causa de la situació. D'acord amb aquesta assumpció, Chierchia conclou que l'argument subjecte de les formes incoatives expressa tant l'argument tema com l'argument causa. L'argument subjecte d'una forma passiva no pot actuar com a antecedent de l'adjunt *per si sol* ja que en la mesura que hi ha un argument extern implícit, l'argument subjecte tema no pot ser interpretat com l'única causa.

Levin i Rappaport Hovav (1995) alteren lleugerament aquesta explicació. La funció de l'adjunt *per si sol* és lligar l'argument causa implícit (present únicament en la representació lexicosemàntica) amb l'argument tema realitzat com a subjecte. En el fons, aquesta explicació no és significativaent diferent de l'oferta per Chierchia. Tanmateix, Levin i Rappaport Hovav introdueixen una novetat: consideren que els verbs de causació interna (incoatius no alternants) no contenen en la representació lèxica cap argument causa, cosa que explicaria, en la seva opinió, que els verbs incoatius no alternants no admetin l'adjunt *per si sol*. Però com ja hem vist, els verbs de causació interna incoatius, donat un context adequat, sí que admeten l'adjunt *per si sol*.

Tant Chierchia com Levin i Rappaport Hovav donen una explicació semàntica de l'adjunt *per si sol* similar: expressa que l'antecedent és "*the sole cause*" en el cas de Chierchia i que l'antecedent actua "*without outside help*", en el cas de Levin i Rappaport Hovav. Autors com Schäfer (2007) i Abrines (2016) han donat explicacions en termes similars. Per a Schäfer l'adjunt *per si sol* indica que l'antecedent ha actuat "*without outside force*", mentre que Abrines planteja que aquest adjunt, en el cas de les formes incoatives (*anticausatives* en la seva terminologia), expressa que el canvi s'ha produït "*sense cap causa externa*".

Un enfocament diferent, i que aquí seguiré, és el plantejat per Reinhart (2000). Per a Reinhart, l'adjunt *per si sol* el que fa és cancel·lar la pressuposició, en les formes incoatives, que ha intervingut en l'esdeveniment una causa. Igual que Chierchia (1989) i a diferència de Levin i Rappaport Hovav (1995), Reinhart no distingeix entre causació interna i causació externa. En conseqüència, totes les formes incoatives contenen en la seva representació lèxica una causa.

3.5.3. El comportament de l'adjunt *per si sol* en les construccions amb verbs de canvi d'estat

Com hem vist, els verbs de canvi d'estat poden donar lloc a tres tipus de construccions: la construcció causativa lèxica, la construcció incoativa amb un verb de causació externa, i la construcció incoativa amb un verb de causació interna. En cada una d'aquestes construccions podem inserir l'adjunt *per si sol*.

Considerem en primer lloc les construccions causatives lèxiques. En aquestes construccions, l'adjunt *per si sol* pot prendre com a antecedent l'argument extern quan aquest és un agent. El tret característic de l'agent, i en general de qualsevol tipus d'efectuador, és la seva capacitat motora. Gràcies a aquesta capacitat motora es produeix el canvi d'estat denotat pel verb. A més, l'agent disposa de volició, i és aquesta volició el que porta l'agent a realitzar l'acció denotada pel verb. l'adjunt *per si sol* pot interactuar amb aquests dos factors: pot cancel·lar la pressuposició que

l'efectuador no tenia capacitat motora per realitzar l'acció, i pot cancel·lar també la pressuposició que l'efectuador agent no tenia volició per realitzar l'acció.

En el cas de les construccions anticausatives interpretades com de causació externa, suposaré, seguint Reinhart (2000), que el que fa l'adjunt *per si sol* és cancel·lar la pressuposició que ha actuat un determinat efectuador. A més, força a interpretar com de causació interna. Aquesta reinterpretació del verb bàsicament és possible si és alternant, és a dir, si admet a més de la interpretació agentiva una interpretació no agentiva descausativitzadora.

Quan el verb és de causació externa no alternant, l'adjunt *per si sol* permet la seva descausativització, però la forma resultant s'interpreta com a irreal. El motiu és que el verb no admet una lectura alternativa a la lectura agentiva i en conseqüència la reinterpretació com a verb de causació interna només és interpretable en un món imaginari.

Finalment, tenim el cas de les construccions anticausatives interpretades com de causació interna. En aquest cas, l'adjunt *per si sol* el que fa és cancel·lar la pressuposició que hi havia una entitat o un factor ambiental que havia de facilitar l'esdeveniment denotat.

Aquest apartat està organitzat de la manera següent. A l'apartat 3.5.3.1. analitzo el comportament de l'adjunt *per si sol* quan l'antecedent és un argument agent. A l'apartat 3.5.3.2 estudio el comportament de l'adjunt *per si sol* amb les formes incoatives dels verbs de causació externa, i a l'apartat 3.5.3.3 faig el mateix amb els verbs de causació interna. Finalment, a l'apartat 3.5.3.4 analitzo les raons per les quals l'adjunt *per si sol* és incompatible amb la construcció passiva. Ofereixo un resum del que tracto a l'apartat 3.5.3.5.

3.5.3.1. L'efecte de l'adjunt per si sol quan pren com a antecedent un agent

La principal característica de l'adjunt *per si sol* és que només es pot associar amb un argument subjecte de la mateixa clàusula. Quan el verb expressa un canvi d'estat, i l'oració és causativa lèxica, pren com a antecedent l'argument subjecte si aquest és agent. Si no és agent, la construcció no resulta adequada:

- (333) a. El Jordi va pintar la paret per si sol.
b. *L'aigua va inundar el garatge per si sola.

Defensaré que l'adjunt *per si sol* pot tenir dues funcions diferents: pot cancel·lar la pressuposició que l'argument agent tenia dificultats per actuar motorament, i pot cancel·lar la pressuposició que l'agent únicament estava disposat a realitzar l'acció denotada sota instigació. Estudio cada una d'aquestes funcions en els apartats següents.

3.5.3.1.1. Cancel·lació de la pressuposició d'ajuda motora

En la majoria de situacions en què s'expressa un canvi d'estat, l'efectuador agentiu actua motorament. Quan tallem el pa amb un ganivet, la mà que sosté el ganivet actua motorament, i, per extensió, actua motorament el nostre cos. Quan obrim una porta, ja sigui amb una puntada de peu o accionant amb la mà la maneta, el nostre cos actua motorament. Quan cremem un full de paper, amb els dits encenem un

llumí que acostem al paper perquè prengui i es cremi. Si freguem una estança, amb les mans passem el pal de fregar pel terra. En tots aquests exemples, el nostre cos actua motorament.

Però pot ser que nosaltres tinguem algun tipus d'impediment, com ara que ens hàgim trencat un braç o que hàgim tingut algun tipus de paràlisi, i en principi no puguem fer alguna o cap de les accions ressenyades. Per dur-les a terme, necessitarem algun tipus d'ajuda, ja sigui física o fins i tot mèdica. Aquesta ajuda ens pot permetre tallar el pa, obrir la porta, cremar un full de paper o netejar el terra. Pot ser que aquesta sigui la pressuposició que fem: tenim una incapacitat motora i podem fer aquestes accions gràcies a l'ajuda que se'ns presta. Però si volem cancel·lar aquesta pressuposició, aleshores serà el moment d'utilitzar l'adjunt *per si sol*:

- (334) a. El Joan ha tallat el pa per si sol.
b. El Joan ha obert la porta per si sol.
c. El Joan ha cremat el full de paper per si sol.
d. El Joan ha fregat el terra per si sol.

En el cas d'una força natural, no podem cancel·lar cap pressuposició d'ajuda motora perquè no té sentit que puguem donar ajut a una força natural. Per aquest motiu no tenim una oració com la de (335):

(335) *El vent va tancar la porta per si sol.

El mateix passa amb un agent biològic:

(336) *Els tèrmits han corcat les bigues per si sols.

3.5.3.1.2. Cancel·lació de la pressuposició d'instigació volitiva

Podem deixar de portar a terme una acció per una incapacitat motora, però també podem deixar de portar-la a terme per una falta de voluntat. La majoria de les accions que realitzem són fruit d'una decisió volitiva nostra. Si no volem fer-la, ens resistirem excepte que les circumstàncies ens hi obliguin.

Imaginem un nen que ha de practicar piano mitja hora cada dia per indicació del seu mestre de música. El nen té la capacitat motora per fer-ho, però no hi té interès. Acaba assajant cada dia la mitja hora prescrita, però és després que els pares l'instiguin a fer-ho mitjançant tota mena d'estratagemes. Un dia, sense que ningú li digui res, els pares el senten tocar el piano. En aquest cas, l'oració de (337) resultarà pertinent:

(337) El Joan toca el piano per si sol.

Contràriament al que era d'esperar, s'ha posat a tocar el piano sense que ningú l'hi instigués. En aquest cas, *per si sol* cancel·la la pressuposició que el nen actuava únicament sota coerció de la voluntat.

Schäfer (2007) argumenta que la funció de *per si sol* és expressar que l'argument antecedent actua com l'única força i nega que expressi que pot actuar sense una ajuda externa. Aquí reproduïxo un dels exemples que proposa Schäfer:

(338) Hans hat die Vase von selbst zerbrochen.

Hans ha el got per mateix trencat

'El Hans ha trencat el got per si sol.'

(Schäfer (2007), p. 6 [11])

Schäfer defensa, tal com mostra (339), que a (338) no té sentit dir que algú el volia ajudar.

(339) #Niemand hat ihm dabei geholfen.

ningú ha ell_{DAT} amb.això ajudat

'Ningú l'ha ajudat en això.'

(Schäfer (2007), p. 6 [12b])

Només té sentit pensar, tal com mostra (340), que algú el volia instigar a fer-ho.

(340) Niemand hat ihn dazu gezwungen.

ningú ha ell_{DAT} a.això forçat

'Ningú l'hi ha forçat.'

(Schäfer (2007), p. 6 [13b])

Schäfer argumenta que a (338) el Hans ha trencat el got sense que ningú l'hagués instigat a fer-ho. En definitiva, l'adjunt *per si sol* permet, segons Schäfer, cancel·lar la pressuposició de la instigació volitiva, però no la pressuposició que algú l'hagués ajudat físicament. Schäfer s'expressa així:

Sentences that claim that the agent in [*Hans hat Peter nicht von selbst geschlagen* 'El Hans no va pegar al Peter per si sol'] was "accompanied" or "helped" by someone are judged as inadequate, sentences which claim that the agent of [*Hans hat Peter nicht von selbst geschlagen*] was not the highest agent but acted as the response of some higher causer/agent in a super-event acting on him are judged as coherent.

(Schäfer (2007), p. 6)

Com he defensat anteriorment, *per si sol* permet cancel·lar la pressuposició que l'agent requeria una ajuda física per superar els seus problemes motors. D'acord amb la literalitat del que diu en aquest extracte, i d'acord amb el que diu en l'article, Schäfer nega aquesta possible funció de *per si sol*. Sí que estic d'acord amb Schäfer que el que no fa l'adjunt *per si sol* és cancel·lar la pressuposició que l'agent tenia previst actuar en companyia d'una altra persona. Crec que l'adjunt *per si sol* pot cancel·lar la pressuposició d'una ajuda externa considerada com a necessària per dur a terme l'esdeveniment. Aquesta és precisament la lectura que atorguen Levin i Rappaport Hovav a aquest adjunt, la de "*without outside help*".

3.5.3.2. Les formes incoatives de causació externa i l'adjunt per si sol

Com ja hem vist, quan tenim verbs causatius lèxics, hem de distingir dos casos, aquell en què el verb és alternant i aquell en què el verb no és alternant. Quan és alternant, l'adjunt *per si sol* resulta plenament natural excepte en alguns casos problemàtics que analitzaré. Així mateix, quan no és alternant, l'adjunt *per si sol*

facilita la descausatització del verb però dona una lectura irreal de l'esdeveniment denotat.

3.5.3.2.1. Els verbs causatius lèxics alternants

En general, l'adjunt *per si sol* és compatible amb les formes incoatives dels verbs causatius alternants.

(341) La porta s'ha obert per si sola.

Com observa Reinhart (2000), una oració com (342) no és sinònima de (341):

(342) La porta s'ha obert.

A (342), no es fa cap pressuposició sobre la forma com s'ha obert la porta. De fet, atès que és un verb de causació externa, el que sí que pressuposem és que algun efectuator ha actuat. Les dues continuacions següents no expressen cap contradicció respecte a (342):

- (343) a. La porta s'ha obert. Deu haver estat el Jordi.
b. La porta s'ha obert. Deu haver estat el vent.

En canvi, a (341), l'adjunt *per si sol* el que fa és anul·lar la pressuposició que un efectuator determinat ha intervingut en l'acció. Això explica que les oracions següents siguin estranyes:

- (344) a. #La porta s'ha obert per si sola. Deu haver estat el Jordi.
b. *La porta s'ha obert per si sola. Deu haver estat el vent.

Pot haver actuat un efectuator, però no es diu res al respecte. Consideraré que la funció de l'adjunt *per si sol* és doble: d'una banda cancel·la la pressuposició que ha actuat un efectuator, i de l'altra força a reinterpretar l'esdeveniment denotat com de causació interna. Assumiré que aquesta reinterpretació únicament és possible si el verb admet, a més de la lectura agentiva, una lectura no agentiva, és a dir, si el verb és alternant.

En general, aquests mateixos resultats es repliquen amb altres verbs causatius alternants.

- (345) a. El got s'ha trencat per si sol.
b. El cotxe s'ha espatllat per si sol.
c. Els ploms s'han fos per si sols.

Però no tots els verbs de causació externa alternants tenen aquest comportament. Els verbs de causació externa no agentius, com ara *podrir* i *rovellar*, semblen no admetre fàcilment l'adjunt *per si sol* en el seu ús incoatiu. Hem vist que Härtl (2003) donava un exemple amb *podrir* (exemple (346b)), un exemple que repeteixo com a (346):⁹⁶

⁹⁶ Com hem vist, Härtl (2003) dona dos exemples amb el verb *podrir*. En l'exemple que he reproduït de nou l'argument intern és la fusta, i en aquest cas considero que el verb es comporta com de causació externa, mentre que en l'altre exemple que dona, i que analitzaré

(346) *Das Holzstück verwitterte von selbst.

la fusta va.podrir per REFL

'#La fusta es va podrir per si sola.'

(Härtl (2003), p. 906 [44b])

Abrines (2008) dona com a gramaticals aquestes oracions.

(347) a. La fusta es podreix per si sola.

b. El ferro s'ha rovellat per si sol.

(Abrines (2008), p. 236 [87b,e])

Crec que les oracions de (347) són poc naturals. El motiu és que en aquests casos, i a diferència del que passa amb els verbs que acabo de ressenyar, només és possible identificar un efectuator, que és l'agent fisicoquímic de l'aigua. Són verbs alternants però únicament tenen un efectuator possible. Crec que perquè l'oració resulti natural, quan descartem un efectuator (en principi un agent), ha de quedar disponible un altre efectuator, ja sigui una força natural o un agent natural fisicoquímic o biològic. El mateix passa amb el verb *corcar*.⁹⁷

(348) #El moble s'ha corcat per si sol.

L'únic efectuator imaginable són els corcs. Atès que no hi ha un altre efectuator disponible, l'ús de l'adjunt *per si sol* resulta poc natural.

Un altre verb que resulta problemàtic és *cremar*, com mostra aquest exemple d'Abrines:

(349) #Les oliveres s'han cremat per si soles.

(Abrines (2008), 38 [74b])

Sabem que en última instància l'efectuador és el foc. Atès que no és possible identificar un altre efectuator, l'oració resulta estranya. No resulta natural a (349) reinterpretar el verb *cremar* com un verb de causació interna.

En conclusió, he proposat que la funció de l'adjunt *per si sol* quan l'antecedent és un argument tema subjecte d'un verb causatiu lèxic alternant, és doble: eliminar la pressuposició que algun efectuator ha actuat motorament i forçar la reinterpretació del verb com de causació interna. Aquesta reinterpretació és possible quan el verb admet, a més d'un efectuator agent humà, un efectuator no agent, ja sigui una força natural, un factor ambiental o un agent fisicoquímic o biològic. En el cas de verbs com *podrir* (la fusta), *rovellar* o *corcar*, aquesta lectura no és possible, ja que tot i ser verbs alternants únicament tenen un efectuator, que és un agent fisicoquímic en el cas de *podrir* (la fusta) i *rovellar* i un agent biològic en el cas de *corcar*. En el cas de

més endavant, l'argument intern és una fruita i en aquest cas considero que el verb es comporta com de causació interna.

⁹⁷ Tanmateix, Abrines dona aquest exemple com a natural:

(i) La fusta s'ha corcat per si sola

(Abrines (2016), p. 239 [96a])

cremar, atès que l'efectuador últim és el foc i només el foc, no sembla possible posar aquest efectuator en suspens.

3.5.3.2.2. Els verbs causatius lèxics no alternants

Hem vist que els verbs causatius alternants admeten, amb alguna restricció, l'adjunt *per si sol*. En canvi, aquest adjunt resulta anòmala amb els verbs causatius no alternants:

- (350) a. #El pa es va tallar per si sol.
b. #Els arbres es van talar per si sols.
c. #La casa es va construir per si sola.
d. #El menjador es va pintar per si sol.

L'explicació que donaré és que en aquests casos no és possible imaginar l'acció d'un altre efectuator ja que aquests verbs es conceptualitzen amb un sol efectuator, que és un agent. Atès que no és possible pressuposar un altre efectuator no agentiu, no pot ser reinterpretable com a verb de causació interna i, per tant, les oracions de (350) resulten poc naturals. Aquestes oracions únicament són interpretables si denoten situacions emmarcades en mons imaginaris amb regles diferents de les que actuen en el nostre món, és a dir, són processables si acceptem que intervé la màgia. Això explica que siguin perfectament admissibles quan es neguen. En efecte, un diàleg com el següent resulta completament natural:

- (351) A: Jo no vull parar la taula.
B: Doncs la taula no es parerà per si sola.

Aquestes construccions fan referència a situacions irreal, i la negació el que fa és reforçar que es tracta d'una situació irreal. Vegem-ne altres casos:

- (352) a. El llit no es fa per si sol.
b. El pernil no es talla per si sol.
c. La roba no es renta per si sola.
d. Els botons no es cusen per si sols.

Amb aquestes oracions s'indica que cal la intervenció d'un agent perquè els esdeveniments denotats es puguin produir.

En certa manera, l'adjunt *per si sol* el que permet és descausativitzar els verbs causatius lèxics no alternants. En general, quan es descausativitzen passen a denotar situacions irreal. Però aquesta situació pot ser reinterpretable en alguns casos. En el següent fragment d'una carta de Piotr I. Txaiovski, corresponent a una traducció, es fa aquest ús descausativitzat del verb *escriure* amb la finalitat d'expressar espontaneïtat:⁹⁸

⁹⁸ Font (353): Piotr I. Txaiovski, programa de mà de l'òpera *Ievgueni Onieguin*, temporada 1997-1998, p. 27. Barcelona: Gran Teatre del Liceu.

Accés digital: <https://annals.liceubarcelona.cat/miniatures/1/18414.pdf>

- (353) Si això constitueix una prova de la limitació del meu esperit, m'és ben igual, perquè només m'importa que l'obra s'ha escrit tota sola, no hi trobaràs res de deliberat, de trencaclosques.

En alguns casos, aquest tipus de descausativització o desagentivització irreal és salvada pel context. El verb *apujar*, derivat morfològic de *pujar*, és un verb típicament agentiu:

- (354) a. El Jordi va apujar la temperatura de la caldera.
b. La Maria va apujar el volum de la televisió.

En tots dos casos, es pot produir la desagentivització. Com hem vist a l'apartat 3.4.3.4, en aquesta desagentivització no sembla necessària la presència de l'adjunt *per si sol*:

- (355) a. La temperatura de la caldera s'ha apujat (per si sola).
b. Quan arriben els anuncis el volum de la televisió s'apuja (per si sol).

En cada cas el que indiquem és que l'esdeveniment, típicament agentiu, s'ha produït sense la participació aparent d'un agent. En el cas de (355a), la raó pot ser que l'aparell funcioni defectuosament i provoqui que la temperatura pugi. Així mateix, a (355b) el que indiquem és que l'operadora de televisió apuja el volum de l'emissió d'una manera arbitrària i, probablement, per a molèstia nostra, quan la programació estable dona pas als anuncis.

3.5.3.3. Els verbs de causació interna

Hem vist que alguns autors consideren que els verbs de causació interna no accepten l'adjunt *per si sol*. Són defensors d'aquesta postura Levin i Rappaport Hovav (1995), tot i que no en donen exemples. Aquestes autores consideren que aquests verbs i l'adjunt *per si sol* són incompatibles. El motiu és que aquests verbs no tenen una causa en la seva representació, i l'adjunt *per si sol* vincula la causa a l'argument tema. També hem vist que Härtl (2003) considera que no és possible associar un verb de causació interna amb l'adjunt *per si sol*. Tanmateix, i com ja hem vist, autors com Folli (2001), Schäfer (2007) i Abrines (2008, 2016) mostren que l'adjunt *per si sol* no és incompatible amb els verbs de causació interna. Abrines aporta un gran nombre d'exemples amb verbs de causació interna:

- (356) a. El malalt es va afeblir {per si sol/tot sol}.
b. La fruita de l'arbre es va assecar {per si sola/tota sola} abans que la recollíssim.
c. La situació econòmica del país es va complexificar {per si sola/tota sola}.
d. En Joan es va empobrir {tot sol/per si sol}.

(Abrines (2016), p. 235 [84a-d])

Així mateix, Schäfer aporta aquest exemple contextualitzat:

- (357) Du must die Roses nicht besonders düngen. Sie blühen ganz von selbst auf.
Tu necessites les roses no especialment fertilitzar. Elles floreixen totes per REFL damunt
'Les roses no requereixen adob de manera especial. Floreixen per si soles.'
(Schäfer (2007), p. 9 [24a])

Vegem dos exemples d'origen digital, un en català i l'altre en castellà:⁹⁹

- (358) a. Afortunadamente, el cabello torna a créixer per si sol després d'eliminar l'estrès.
b. Cuál fue nuestra sorpresa, al llegar nos encontramos con la chica desmayada en el piso, preguntamos qué era lo que había pasado y nadie nos quería decir. Unos comentaban que se cayó de las escaleras, otros que se desmayó por si sola.

A (358b), la finalitat de l'adjunt *por si sola* és indicar que no es pot identificar cap raó per la qual s'hagi pogut desmaiar, tot i que és possible que n'hi hagi alguna.¹⁰⁰

Hem vist verbs que, en funció de la naturalesa del seu argument intern, s'interpretaven com a verbs de causació interna o com a verbs de causació externa. Un d'aquests verbs és *podrir*. He assumit que quan aquest verbs pren com a argument tema l'entitat fusta o un objecte fet d'aquest material, s'interpreta com de causació externa, mentre que quan pren com a argument intern un aliment com ara una peça de fruita, s'interpreta com de causació interna. El motiu és que quan l'argument tema és un objecte fet de fusta, l'efectuador és l'aigua o la humitat. En canvi, quan l'argument tema és un aliment, no podem determinar amb certesa quin factor ambiental o quin agent biològic ha intervingut. Per això, interpretem el verb com de causació interna. Hem vist també, que quan l'argument intern és un objecte de fusta, no admetia l'adjunt *per si sol*:

- (359) #L'armari s'ha podrit per si sol.

En canvi, quan és un aliment o un ésser viu mort, sembla acceptar l'adjunt *per si sol*. L'exemple següent és de Schäfer (2007):

- (360) Du must keinen Komposter dazu tun. Die Äpfel verrotten von selbst.
Tu necessites cap compostatge amb això fer. Les pomes podreixen per REFL.
'No cal fer-hi cap compostatge. Les pomes es podreixen per si soles.'
(Schäfer (2007), p. 9 [24b])

En canvi, hem vist que Härtl (2003) donava un exemple (vegeu (332a)) amb *podrir* (un aliment) que considerava agramatical, que repeteixo com a (361):

⁹⁹ Font (358a): <http://www.farmacibaixench.com/ca/2017/05/03/digues-adeu-a-la-caiguda-del-cabell>

Font (358b): <http://200.23.113.51/pdf/34117.pdf>

¹⁰⁰ En la descripció dels fets, el desmai s'atribueix finalment a la ingesta d'un determinat medicament psicotròpic amb la finalitat de provocar un avortament.

(361) *Der Apfel verfaulte von selbst.

'La poma es va podrir per si sola.'

(Härtl (2003), p. 906 [44a])

Crec que (361), com s'indica a la glossa, és processable. Podem trobar el següent exemple d'una font literària:¹⁰¹

(362) El Cielo se calentó y el cuerpo sin vida del abuelo estuvo sin sepulcro hasta que se pudrió por sí solo y apestaba.

A (362) el que s'indica és que el procés s'ha produït sense que intervingués cap factor extern, com seria de presumir.

No sempre, però, sembla possible l'ús d'aquest adjunt amb un verb de causació interna. Com ja he dit, el verb *emmalaltir* o el predicat *posar malalt* no semblen acceptar-la:

(363) #La Maria es va emmalaltir per si sola.

En conclusió, no sembla que l'adjunt *per si sol* sigui incompatible amb els verbs de causació interna. El motiu és que en aquests verbs és possible imaginar alguna entitat o factor que activa o accelera el procés de canvi. L'adjunt el que fa és cancel·lar aquesta pressuposició.

3.5.3.4. L'adjunt per si sol i la passiva

Chierchia (1989) observa que l'adjunt *per si sol* pot prendre com a antecedent l'argument intern d'un verb de canvi d'estat quan aquest pren la forma incoativa i l'argument tema es realitza com a subjecte, però no en la forma passiva.

(364) a. La porta es va obrir per si sola.

b. *La porta va ser oberta per si sola.

Chierchia considera que en la forma incoativa l'argument tema s'interpreta també com a causa, cosa que no passa en la construcció passiva, on l'efectuador s'interpreta com un argument implícit. Recordem que Chierchia assumeix una anàlisi reflexivitzant de les formes incoatives dels verbs causatius lèxics, una anàlisi incompatible amb el model que proposo. Tanmateix, l'explicació de la mecànica que he proposat per a l'adjunt *per si sol* permet explicar igualment aquesta restricció. He suposat que la funció d'aquest adjunt és anul·lar la pressuposició que un efectuador específic és el responsable del canvi. Aquest efecte de l'adjunt *per si sol* és incompatible amb la presència implícita de l'argument extern, com passa en la passiva. En conseqüència, l'argument intern tema de la passiva realitzat com a subjecte no pot actuar com a antecedent de l'adjunt *per si sol*.

¹⁰¹ Font (362): Mo Yan (2018), *El clan de los herbívoros* (traducció de Blas Piñero Martínez). Madrid: Kaylas Editorial.

3.5.4. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he estudiat el comportament de l'adjunt *per si sol* quan es combina amb un verb de canvi d'estat. Una de les propietats d'aquest adjunt és que pren com a antecedent l'argument subjecte de la clàusula en què es troba, mai un OD o un OI de la pròpia clàusula o un argument d'una clàusula superior.

He proposat, seguint Reinhart (2000), que la funció d'aquest adjunt és cancel·lar algun tipus de pressuposició relacionada amb l'argument subjecte, sigui aquest un agent si el verb és causatiu, o un tema quan el verb es realitza en la forma incoativa.

Quan el verb és causatiu lèxic i pren com a antecedent l'argument agent, l'adjunt *per si sol* pot cancel·lar dos tipus de pressuposicions: una pressuposició sobre la capacitat motora de l'agent, o una pressuposició sobre el seu comportament volitiu.

La situació es torna més complexa quan el verb es realitza en una forma incoativa. Si el verb és de causació externa i alternant, aquest adjunt té una doble funció: cancel·lar la pressuposició que l'acció ha estat duta a terme per un efectuator concret, generalment un agent, i alhora forçar la interpretació de causació interna del verb. En aquells casos en què la reinterpretació de causació interna del verb no és viable, com passa amb els verbs *podrir* (la fusta), *rovellar* o *corcar*, l'oració resulta estranya ja que l'esdeveniment que denota només es pot interpretar com a irreal.

Si el verb és de causació externa no alternant, aleshores l'adjunt *per si sol* permet la descausativització, però la construcció resultant denota una situació irreal. Si hi introduïm la negació, l'oració resulta plenament acceptable, ja que el que fem és indicar que aquell esdeveniment només és possible si hi intervé un agent (o, segons el cas, un altre tipus d'efectuador).

En general, quan el verb és de causació interna, l'adjunt *per si sol* pot prendre com a antecedent l'argument tema subjecte. En aquest cas, igual que en els anteriors, la funció de l'adjunt és cancel·lar la pressuposició que alguna entitat o factor facilitava o possibilitava el canvi denotat per l'oració.

3.6. CONCLUSIONS DEL CAPÍTOL

En aquest capítol he analitzat el fenomen de l'alternança que mostren alguns verbs de canvi d'estat. Seguint Levin i Rappaport Hovav (1995), he distingit entre dos tipus de verbs de canvi d'estat, els que expressen causació externa i els que expressen causació interna, aquests darrers de fet una minoria. La naturalesa de la causació no depèn únicament del verb, sinó de l'argument intern i del tipus de canvi que es denota. Com hem vist, un mateix verb amb un mateix argument intern, pot expressar causació interna quan el verb es realitza intransitivament i causació externa quan es realitza transitivament. Els dos exemples que he donat són "obrir(-se) una flor" i "engreixar(-se) un porc".

Així mateix, he modificat la definició de la noció de causació interna. He proposat, en línia amb Rappaport Hovav (2014), que un verb és concebut com de causació interna quan no podem determinar amb certesa quina és la causa que activa el canvi

d'estat denotat per l'argument intern del verb. En conseqüència, i tal com proposa Chierchia (1989), de fet qualsevol verb potencialment pot ser causativitzat lèxicament i, per tant, pot acabar expressant una situació de causació externa.

Pel que fa a les alternances que es donen entre els verbs de canvi d'estat, he proposat que aquestes podien ser de dos tipus, una alternança descausativitzadora i una alternança causativitzadora. En l'alternança descausativitzadora, la forma que es pren com a referència és la causativa lèxica, mentre que en l'alternança causativitzadora la forma que es pren com a referència és la incoativa. En l'alternança descausativitzadora, l'alternant incoatiu es continua interpretant com de causació externa, tal com proposen Levin i Rappaport.

No tots els verbs de causació externa admeten la descausativització. He proposat que aquesta alternança està regida per la Condició sobre la Causa Prototípica. D'acord amb aquesta condició, un verb es pot descausativitzar si és possible identificar una causa prototípica no agentiva com a responsable del canvi d'estat. He argumentat que aquesta condició és similar a la Condició de la Causa Inespecificada de Levin i Rappaport Hovav (1995), per bé que té una capacitat de predicció superior.

Molts verbs de canvi d'estat de causació interna admeten la causativització. Sovint en les situacions denotades per aquests verbs podem identificar un factor ambiental o un agent fisicoquímic com a responsable del canvi. Si considerem que aquest factor ambiental o aquest agent fisicoquímic pot ser una causa suficient, el podem habilitar com a efectuator. Alguns verbs que admeten aquesta forma de causativització són *engreixar*, *emmalaltir*, *fermentar* o *florir* (una floridura). Així mateix, alguns verbs, com *fondre*, *enfonsar* o *despertar* poden ser interpretats indistintament com de causació interna i com de causació externa. Finalment, trobem verbs que habitualment es realitzen en la forma incoativa, per bé que expressen causació externa. En són exemples *rovellar*, *podrir* i *corcar*. Aquests verbs es poden descausativitzar perquè podem identificar una causa prototípica. Atès que difícilment el seu efectuator es pot interpretar com un agent humà, en general aquests verbs no es realitzen en la seva forma causativa. Aquests verbs no admeten tampoc la causativització sintàctica, ja que no és possible causativitzar sintàcticament un alternant incoatiu que expressa causació externa.

Finalment, he estudiat el comportament de l'adjunt *per si sol*. Aquest adjunt el podem trobar amb verbs causatius agentius, on l'antecedent és l'argument extern agent, i també amb verbs incoatius. Adaptant idees de Reinhart (2010), he argumentat que aquest adjunt té com a funció cancel·lar una pressuposició. Quan l'antecedent és un agent, pot cancel·lar dues pressuposicions, la pressuposició que l'agent tenia dificultats motores per realitzar l'acció, o bé que requeria la instigació externa per dur a terme l'acció. Quan l'antecedent és l'argument tema d'una forma incoativa, es donen tres situacions. Si el verb és de causació externa i alternant, l'adjunt *per si sol* cancel·la d'una banda la pressuposició que l'acció ha estat duta a terme per un efectuator concret, i de l'altra força la interpretació de causació interna del verb, és a dir, la interpretació en què no és possible identificar una causa concreta. Quan el verb és de causació externa no alternant, podem descausativitzar el verb però el resultat és una situació irreal. Finalment, quan el verb és de causació interna, l'adjunt *per si sol* també pot prendre com a antecedent l'argument tema subjecte. La seva

funció és cancel·lar la pressuposició que alguna entitat o algun factor ambiental facilitava o possibilitava el canvi denotat.

Bloc 2

LA VEU MITJANA: REFLEXIVITZACIÓ, INCOATIVITZACIÓ I PASSIVITZACIÓ

L'objecte d'aquest bloc és estudiar el nucli de Veu i la seva interacció amb el clíctic reflexiu. La funció bàsica del clíctic reflexiu és l'expressió de la reflexivització:

- (1) a. La Maria l'ha maquillat.
- b. La Maria s'ha maquillat.

En la reflexivització el clíctic reflexiu expressa un argument verbal, ja sigui l'argument OD o bé l'argument OI. Amb l'excepció del romanès, en les llengües romàniques els clíctics de persona, entre els quals trobem els reflexius, no es flexionen per al cas. En romanès, però, els clíctics de persona i, per tant, els reflexius presenten cas acusatiu i datiu.

No sempre és identificable l'argument que expressa el clíctic reflexiu. En el cas dels verbs anomenats reflexius inherents, l'argument reflexiu no alterna amb un argument no reflexiu, de manera que no és clar si representa o no realment un argument.

- (2) a. El Jordi s'ha adonat del problema.
- b. *El Jordi l'ha adonat del problema.

En totes les llengües romàniques sense excepció el clíctic reflexiu ha desenvolupat altres funcions. La més rellevant d'aquestes funcions és la incoativitzadora:

- (3) a. El Pere ha obert la porta.
- b. La porta s'ha obert.

Alguns verbs alternen amb una forma transitiva, com en el cas d'*obrir* que acabem de veure, però sempre no és així, tal com mostra el verb *desmaiar*:

- (4) a. El Joan s'ha desmaiat.
- b. *El Pere l'ha desmaiat.

El tercer ús que ha desenvolupat el clíctic reflexiu és el passivitzador. Igual que en la incoativització, es deixa de realitzar un argument, l'argument extern. Tanmateix, i a diferència de la incoativització, aquest argument extern s'interpreta implícitament:

- (5) S'han detingut tres manifestants.

Dins de la passivització pronominal, podem distingir dos tipus: la passivització existencial i la passivització inclusiva. La passivització existencial és aquella en què la denotació de l'argument implícit correspon a un pronom indefinit existencial:

- (6) En mitja hora es van recollir totes les taules.

En la segona interpretació, la inclusiva, s'incorpora l'emissor en la denotació de l'argument implícit:

(7) Avui s'ha arribat tard a la feina.

La passiva pronominal existencial es dona únicament amb verbs transitius; en canvi, trobem passives pronominals inclusives no solament amb verbs transitius, sinó també amb verbs inergatius, amb verbs inacusatius, amb predicats adjectivals i amb verbs passivitzats.¹

Totes dues interpretacions admeten una interpretació no esdevenimental. La passiva pronominal existencial admet una interpretació genèrica (8a), mentre que la passiva pronominal inclusiva admet tant una interpretació genèrica com una interpretació arbitrària (8b):

- (8) a. Les mongetes es mengen amb patates.
b. Quan s'arriba tard s'han de demanar disculpes.

Així mateix, l'anomenada passiva mitjana s'expressa en català, i en totes les llengües romàniques, mitjançant una passiva pronominal:

- (9) a. La pana es planxa fàcilment.
b. Aquests llibres es venen bé.

La diferència entre una oració com (8a) i una altra com (9a) és que en la primera podem col·locar una clàusula final, però no en la segona, tal com mostren els exemples següents:²

- (10) a. Les mongetes es mengen amb patates per donar-los consistència.
b. *La pana es planxa fàcilment per consumir menys energia.

Tant el clíctic reflexiu reflexivitzador i clíctic reflexiu incoativitzador poden caure en la construcció causativa:

- (11) a. El Joan va fer adonar(-se) la Maria del seu error.
b. L'aigua calenta va fer encongir(-se) la bufanda de llana.

En canvi, no és possible inserir el clíctic reflexiu passivitzador en la clàusula incrustada d'una construcció causativa:

- (12) a. *El cap de sala va fer recollir-se els plats.
b. El cap de sala va fer que es recollissin els plats.

Existeix un quart ús del clíctic reflexiu anomenat aspectual. Aquest clíctic s'associa amb verbs d'ingesta:

- (13) El Joan s'ha begut un got de llet.

En aquest treball no diré res sobre aquest ús.

¹ Aquesta distinció l'estableixo sobre les dades del francès. El francès accepta la passivització pronominal existencial però no accepta la passivització pronominal inclusiva. Vegeu en aquest sentit Dobrovie-Sorin (2006), per bé que aquesta autora utilitza una altra terminologia.

² Vegeu en aquest sentit Cinque (1988).

Queda encara un darrer ús del clíctic reflexiu, un ús que podem anomenar lèxic. En aquest ús, el clíctic reflexiu no realitza cap funció ni semàntica ni sintàctica. La seva aparició ve determinada per una propietat lèxica del verb. Aquest és el cas del verb *anar-se'n*:

(14) La Maria se n'ha anat aviat.

Aquest clíctic no és ni reflexiu inherent ni incoatiu. A diferència del que passa amb el clíctic reflexiu inherent i incoatiu, el clíctic reflexiu lèxic no pot caure en la construcció causativa:

- (15) a. El Joan la va fer anar-se'n.
b. *El Joan la va fer anar (-ne).

Tampoc diré res d'aquesta funció lèxica del clíctic reflexiu.

Igual que les llengües romàniques, algunes llengües germàniques utilitzen la morfologia reflexiva per expressar la incoativització. Un exemple és l'alemany:

- (16) Der Schrank öffnete sich.
el armari va-obrir REFL
'L'armari es va obrir.'

(Fagan (1992), p. 19 [4b])

En alemany, però, la morfologia reflexiva no permet expressar la passivització, ja sigui existencial o inclusiva. Sí que permet, però, expressar la passiva mitjana:

- (17) Das Buch liest sich leicht.
aquest llibre llegeix REFL fàcilment.
'Aquest llibre es llegeix fàcilment.'

(Fagan (1992), p. 18 [1])

De fet, cap de les llengües germàniques que he analitzat (anglès, alemany, holandès, frisó, afrikaans, islandès i noruec) utilitza la morfologia reflexiva per expressar passivització. L'ús de la morfologia reflexiva per expressar la passivització és un fenomen típic de les llengües romàniques, però no de les llengües germàniques. Per posar expressar passivització mitjançant la morfologia reflexiva requereix un cert grau de gramaticalització d'aquesta.,

Una de les qüestions que ha interessat des de sempre els lingüistes és per què un mateix clíctic pot realitzar funcions tan diverses: reflexivització, incoativització i passivització. En el marc de la gramàtica generativa, una de les primeres propostes que va intentar establir una anàlisi unificadora del clíctic reflexiu romànic va ser Wehrli (1986). Wehrli proposa distingir dos usos del clíctic reflexiu, el lèxic i el sintàctic. Actua sintàcticament en la reflexivització no inherent i en la passivització, mentre que actua lèxicament en la reflexivització inherent i en la incoativització. En la reflexivització inherent i en la reflexivització no inherent el clíctic reflexiu absorbeix un argument intern, en el primer cas ho fa en el lèxic i en el segon cas en la sintaxi. Així mateix, en la incoativització i en la passivització absorbeix l'argument extern; en el primer cas ho fa en el lèxic i en el segon cas, en la sintaxi.

Un altre intent d'establir una anàlisi unificadora dels diferents usos del clíctic reflexiu és obra de Burzio (1981, 1986). Burzio proposa que la funció del clíctic reflexiu és absorbir l'argument extern. En conseqüència, totes les construccions amb clíctic reflexiu són analitzades com a inacusatives. Dit d'una altra manera, el clíctic reflexiu es comporta com un marcador d'inacusativitat.

Una altra proposta unificadora és la plantejada per Alexiadou et al. (2015), ja en el marc dels models que utilitzen el nucli verbal funcional Veu/v. Per a aquests autors, en les construccions incoatives i en les construccions passives pronominals es disposa d'un nucli de Veu especial, que anomenen mitjà. Aquest nucli de Veu mitjà pot ser de dos tipus, temàtic i expletiu. En la construcció passiva és temàtic, mentre que en la construcció incoativa és expletiu. En tots dos casos, el clíctic es realitza en la posició d'especificador de Veu.

Abrines (2016) també advoca per unificar alguns dels usos del clíctic reflexiu. Concretament, considera que el clíctic reflexiu en la construcció passiva pronominal i en la construcció incoativa es genera com a exponent d'un nucli específic, que anomena *mitjà* (*middle*). En la construcció passiva pronominal, aquest nucli regeix Veu, mentre que en la construcció incoativa regeix directament el SV. Això explica que en la primera construcció s'interpreti implícitament un argument extern, però no en la segona.

Les anàlisis tant d'Alexiadou et al. com d'Abrines són unificadores només parcialment. En efecte, segreguen de l'anàlisi la funció pròpiament reflexivitzadora del clíctic reflexiu. En la reflexivització, el clíctic reflexiu es comporta com un clíctic que representa un argument de la construcció.

En els capítols d'aquest bloc proposo també una anàlisi unificada del clíctic reflexiu, però en uns termes diferents dels utilitzats per Alexiadou et al. i Abrines. Defenso que el que caracteritza el clíctic reflexiu en les seves tres funcions bàsiques de reflexivitzador, incoativitzador i passivitzador és que actua sobre un nucli funcional. En les funcions reflexivitzadora, incoativitzadora i passivitzadora existencial actua sobre Veu. En canvi, en la passivització inclusiva, el clíctic reflexiu actua sobre un nucli de Temps. Anomeno *Veü mitjana* la Veü que és afectada pel clíctic reflexiu. La idea que el clíctic reflexiu pot actuar sobre un nucli funcional no és nova. Cinque (1988) proposa que el clíctic reflexiu passivitzador no té un comportament argumental i que la seva funció és actuar sobre els trets phi del nucli de Flexió.³

Com ja he assenyalat a la introducció del treball, adopto la idea originalment proposada per Pylkkänen (2002, 2008) de desglossar el nucli Veü/v en dos nuclis diferenciats de Veü i v. El nucli de v és el nucli que realitza la propietat transitivitzadora del verb, mentre que el nucli de Veü és el nucli que introdueix l'argument extern. Proposo que el clíctic reflexiu actua, en les tres funcions que he citat, com a exponent de Veü. Convé assenyalar, però, que assumeixo que els clíctics

³ De fet, Cinque (1988) distingeix entre dos tipus de clíctic reflexiu passivitzador, un d'argumental (+Arg) i un altre de no argumental (-Arg). En les construccions finites, es pot realitzar tant l'argumental com el no argumental. En canvi, en contextos no finits, només es pot realitzar l'argumental. Atès que pot tenir valor +Argumental amb els verbs transitius i inergatius, en contextos no finits només es poden realitzar aquests verbs, i no els inacusatius.

es realitzen adjuntats a Temps, formant un grup clíctic. Per tant, el que es realitza a Veu són els trets que es materialitzen al grup clíctic adjuntat a Temps.

Proposo que el clíctic reflexiu amb funció reflexivitzadora té dues característiques bàsiques: pren necessàriament com a antecedent l'argument extern, mai un objecte intern (directe o indirecte), i correspon sempre a un OD o a un OI, mai a un argument amb cas oblic (és a dir, un SP). Aquestes dues propietats es poden explicar de la manera següent. Suposo que quan un SD és reflexiu, és a dir, quan es caracteritza amb el tret –Obviatiu, aquest tret resulta transparent. Utilitzo el tret –Obviatiu com a sinònim de +Anafòric o +Reflexiu, trets força utilitzats en la bibliografia. Així mateix, assumeixo que l'argument extern ha de ser obviatiu respecte a un argument intern no oblic. Si hi ha un argument intern –Obviatiu i, per tant, que requereix un antecedent per fixar la referència, cal la introducció de la Veu mitjana, que és la que cancel·la el requisit que l'argument extern sigui obviatiu respecte als arguments interns. Això explica que tant en català com en castellà i francès les anàfores complexes del tipus *si mateix* requereixin el doblament de clíctic reflexiu quan l'antecedent és el subjecte i la funció de l'anàfora és la d'objecte. Convé assenyalar que el francès, a diferència del català i el castellà, no admet el doblament de clíctic dels pronoms forts en posició d'objecte. Així mateix, si una anàfora pren com a antecedent l'OD o l'OI, tampoc hi ha doblament de clíctic. En la reflexivització, la Veu mitjana té un comportament de sonda. La Veu busca en el seu domini un element pronominal –Obviatiu amb el qual concordar. Suposo que en la posició d'objecte s'insereix, en les construccions reflexives, o bé un element *pro* –Obviatiu o una anàfora complexa del tipus *si mateix*. La Veu mitjana concorda amb el tret –Obviatiu de l'anàfora i passa a tenir el valor –Obviatiu. En tant que –Obviatiu, pot prendre com a antecedent l'argument que s'insereix en l'especificador de Veu. Tracto la reflexivització en el capítol 4.

El mecanisme que proposo per a la incoativització és similar al de la reflexivització. En la incoativització, es produeix un fenomen parcialment coincident al de la reflexivització. Igual que en la reflexivització, la Veu mitjana busca un argument en el seu domini per concordar-hi. L'únic argument que troba és +Obviatiu. La Veu mitjana, doncs, concorda amb aquest argument i adquireix el valor +Obviatiu. Atès que la Veu mitjana és +Obviativa, no pot prendre cap antecedent i, en conseqüència, no es pot generar l'especificador de Veu. Si es generés, es produiria un xoc de trets +Obviatius. Tracto la incoativització en el capítol 5

El cas de la passivització pronominal és més complex. Com ja he avançat, distingeixo dos tipus de passivització pronominal: la passivització existencial i la passivització inclusiva. Proposo que en la passivització existencial, el clíctic reflexiu actua sobre Veu. Això explica que aquesta forma de passivització es doni únicament amb els verbs transitius.⁴ El que fa aquesta Veu és habilitar en la posició de l'especificador un element *pro* que consideraré –Persona. El caràcter existencial d'aquest element *pro* ve determinat per aquesta característica de *pro*: no expressa una persona específica, ja sigui primera (+1, –2), segona (–1, +2) o tercera (–1, –2).

⁴ Cinque (1988) tracta de manera idèntica les passives pronominals amb verbs transitius i amb verbs intransitius. Tanmateix, en francès, que defenso que té únicament la passiva pronominal existencial, només accepta les passives pronominals amb verbs transitius. En conseqüència, limito les passives pronominals existencials als verbs transitius.

Es correspon amb el significat de la tercera persona del plural amb valor existencial indeterminat analitzat per Benincà (1980), Belletti i Rizzi (1988) i Cinque (1988):

(18) *Ti hanno cercato: era un signore anziano.*

'Et buscaven: era un senyor gran.'

(Benincà (1980), p. 61, nota 6 [iia])

Aquest element *pro*, quan puja a Temps, satisfà el tret PPA, però no hi concorda ja que està caracteritzat amb el tret de –Persona. *pro*_{-Pers} inactiva el tret de persona de Temps i el tret de nombre queda lliure per concordar amb un argument intern. En el català central es produeix concordança de persona amb l'argument intern, però no en el català nord-occidental. El motiu, proposo, és que el català central admet la concordança parcial (concordança en un sol tret phi), mentre que el català nord-occidental no l'admet. En conseqüència el verb es realitza en la seva forma defectiva, que correspon a la tercera persona del singular.

A diferència del que passa en la passiva pronominal existencial, en la passiva pronominal inclusiva el clíctic reflexiu actua sobre Temps. Això explica que la passiva pronominal inclusiva es pugui realitzar amb verbs no transitius: inergatius, incoatius, predicats adjectivals i verbs passivitzats. En aquest cas l'element *pro* que es realitza és caracteritzat com a [+1, +3], on +1 representa la primera persona i +3 la tercera persona. Aquest element *pro*, que incorpora l'emissor en la seva referència, expressa tant la primera persona com la tercera persona. Així, la concordança amb Temps és defectiva, com en el cas de la passiva pronominal existencial. Estudio la passiva pronominal al capítol 6.

Capítol 4

VEU I REFLEXIVITZACIÓ

4.0. INTRODUCCIÓ

En aquest capítol estudiaré les propietats de la construcció reflexiva del català i la seva interacció amb la Veu mitjana. Consideraré que en català existeixen dos tipus de construccions reflexives, les formades amb el clíctic reflexiu *es* i les seves variants de persona i nombre, i aquelles en què no intervé el clíctic reflexiu. Les primeres les anomenaré reflexives mitjanes, ja que, tal com proposaré, el responsable d'aquesta reflexivització és una variant de la Veu que anomenaré Veu mitjana, mentre que les segones les anomenaré reflexives clausals. En les reflexives mitjanes l'antecedent és forçosament el subjecte no derivat:

- (1) a. La Maria s'ha mirat al mirall.
- b. El primer ministre es va lloar a si mateix.

En les reflexives mitjanes, l'argument reflexivitzat és un OD o un OI. Encara que inserim un reflexiu tònic, com a (1b), la presència del clíctic reflexiu és obligatòria.

Les reflexives clausals no són orientades al subjecte. L'antecedent tant pot ser el subjecte com un argument intern. En les reflexives clausals l'anàfora no va doblada mai pel clíctic reflexiu:

- (2) a. El Lluís parlava sovint amb ell mateix.
- b. Com a facècia, l'Anna va presentar la Maria a ella mateixa.

Consideraré que la reflexivització mitjana es produeix en el domini de S_{Ve}, mentre que la reflexivització clausal es produeix en el domini de ST.

Seguint Kayne (2000a), distingiré dos tipus d'elements pronominals clítics, els clítics determinants (*el, la, els, les, li, els-hi*) i els clítics de persona (*em, ens, et, us, es*).¹ Els clítics determinants els consideraré SDs, mentre que els clítics de persona, seguint Reuland (2011), els consideraré S_π (SPersona). Una característica dels S_π es que s'associen al tret ±Obviatiu. Un constituent és +Obviatiu quan pot actuar referencialment. Així mateix, un constituent és –Obviatiu quan no pot actuar referencialment i necessàriament ha de prendre un antecedent per fixar la seva referència. Bàsicament, el tret obviatiu correspon al tret anafòric de Chomsky (1982). Els clítics determinants són, per una propietat inherent a determinant, +Obviatius. Així mateix, els clítics de persona discursiva (primera i segona persona) són en català

¹ Aquí utilitzo el terme *element pronominal* per referir-me tant als pronoms pròpiaments dits com a les anàfores. En anglès se sol utilitzar *pronom* (*pronoun*) per referir-se al que aquí he anomenat *element pronominal*, i *pronominal* per referir-se al que aquí he anomenat *pronom*.

±Obviatus, ja que poden actuar referencialment i poden prendre un antecedent per fixar la seva referència. Aquesta és la mateixa caracterització que en fa Jaeggli (1986, p. 26), per bé que aquest autor utilitza en comptes d'*obviatiu* el terme *reflexiu*. Finalment, l'anomenat clíctic reflexiu es és –Obviatiu. En conseqüència, aquest clíctic necessita un antecedent per fixar la seva referència.

Algunes llengües com l'holandès o l'islandès disposen de dos tipus d'anàfores, unes anàfores simples, formades exclusivament per material pronominal, i unes anàfores complexes, formades per un element pronominal, anafòric o no, i un element nominal, adverbial o adjectival (en el cas de l'holandès, *zelf*). La distribució d'aquestes anàfores de l'holandès i de l'islandès permet distingir tres grans tipus de verbs:²

- Els verbs reflexius inherents, que només admeten anàfores simples. Aquests verbs no tenen un alternant amb un argument no anafòric i, si el tenen, el seu significat no s'obté composicionalment. En són exemples *suïcidar-se* o *adonar-se*.
- Els verbs reflexius naturals, que admeten tant anàfores simples com complexes, per bé que aquestes últimes tenen exclusivament valor contrastiu. Aquests verbs expressen accions que les persones dirigim habitualment cap al nostre cos. En són exemples *pentinar-se* o *dutxar-se*.
- Els verbs no reflexius o obviatus, que admeten únicament anàfores complexes. Opcionalment poden tenir valor contrastiu. Són exemples *parodiar-se* o *lloar-se*.

Vegem en holandès un exemple de cada tipus de verb. (3a) mostra un verb reflexiu inherent, (3b) un verb reflexiu natural i (3c) un verb obviatiu:

- (3) a. Jan_i schaamt zich_i/*zichzelf_i.
Jan avergonyeix REFL/REFL.INTENS
'El Jan s'avergonyeix.'
- b. Hij_i wast zich_i/zichzelf_i.
Ell renta REFL/REFL.INTENS
'Ell es renta.'
- c. Zij_i haat *zich_i/zichzelf_i.
Ella odia REFL/REFL.INTENS
'Ella s'odia a si mateixa.'

(Everaert (1986), p. 46 [2b], p. 35[81], p. 34 [79a], adaptats)

Aquesta divisió dels verbs és aplicable també al català, tot i que el sistema anafòric del català és sensiblement diferent del de l'holandès. El català també disposa de dos grans tipus d'anàfores, les clíctiques, que són morfològicament simples, il·lustrades per (4a), i les complexes, il·lustrades per (4b), formades per un element pronominal (un pronom o un pronom reflexiu) i l'adjectiu adverbial *mateix*:

² Aquesta classificació és la mateixa que planteja Schäfer (2012), per bé que jo he introduït un canvi terminològic: els verbs que Schäfer anomena *disjuntius* jo els anomeno *obviatus*.

- (4) a. El Jordi s'ha afaitat.
 b. La Maria no confiava {en ella mateixa/en si mateixa}.

Reinhart i Reuland (1993), a partir de les dades de l'holandès, proposen transformar la teoria del lligam de Chomsky (1981, 1986b) en una teoria sobre verbs o predicats reflexius, una teoria que regula únicament la distribució de les anàfores, a diferència de la teoria del lligam de Chomsky, que regula la distribució de les anàfores, els pronoms i les expressions R o referencials. Per a aquests autors, els verbs reflexius es reflexivitzen en el lèxic, mentre que els verbs obviatius es reflexivitzen a la sintaxi.

Assumiré que la reflexivització tant dels verbs reflexius (inherents i naturals) com la dels verbs no reflexius (verbs obviatius) és en tots els casos sintàctica. El que diferencia els verbs reflexius dels verbs no reflexius o obviatius és la forma com aquests caracteritzen els seus arguments interns. Proposaré que els verbs assignen als papers temàtics dels seus arguments interns un dels valors del tret \pm Obviatiu, el mateix tret que caracteritza, en la proposta que faig, els elements pronominals i que permet distingir entre pronom i anàfora. Per defecte, si un paper temàtic no està marcat com a –Obviatiu, s'interpreta com a +Obviatiu. Les regles sintàctiques determinen com es realitzen els arguments +Obviatius i –Obviatius.

Quan una llengua té més d'un tipus d'anàfora, aquestes solen especialitzar-se. N'és un exemple l'holandès. L'anàfora simple de l'holandès representa els arguments especificats lèxicament com a –Obviatius, mentre que l'anàfora complexa representa els arguments marcats com a +Obviatius. Proposaré que la funció de les anàfores complexes de llengües com l'holandès és canviar la polaritat reflexiva de l'argument que realitzen. Així, converteixen un argument +Obviatiu en un argument –Obviatiu. Diré que aquestes anàfores són polars. Així mateix, les anàfores simples de l'holandès el que fan es realitzar sintàcticament un argument marcat lèxicament com a –Obviatiu i, per tant, no modifiquen la polaritat d'aquest. Diré que aquestes anàfores són apolars.

L'anàfora simple del català, amb un comportament clíctic, té un funcionament significativament diferent que l'anàfora simple de l'holandès. Una de les diferències més rellevants és que pot realitzar arguments tant –Obviatius, com a (5a), com +Obviatius, com a (5b):

- (5) a. El Jordi s'ha vestit.
 b. La Maria sempre s'està lloant.

Diré que aquesta anàfora té un comportament dual. L'anàfora alemanya simple *sich* té un comportament similar a l'anàfora clíctica del català, ja que també permet realitzar arguments tant –Obviatius com +Obviatius. *Sich*, doncs, és una anàfora dual. L'anglès és una llengua singular. Només disposa d'anàfores complexes. Esperaríem que aquestes anàfores tinguessin un comportament dual, és a dir, que poguessin realitzar els arguments tant –Obviatius com +Obviatius. Però no és així. Aquestes anàfores només permeten realitzar arguments +Obviatius. Són, doncs, anàfores polars.

He dit que en català es produïen dos tipus de reflexivització: la mitjana i la clausal. Com defensaré, la distinció entre dos tipus d'arguments, +Obviatius i –Obviatius, afecta la seva realització tant en les construccions reflexives mitjanes com en les clausals. Per exemple, en català l'única anàfora que pot actuar en una posició argumental és l'anàfora composta, que és polar. En conseqüència, quan un argument

oblic és apolar, no podem satisfer aquest caràcter apolar amb cap anàfora. En aquest cas, el català recorre a un pronom, tal com es pot apreciar en aquest exemple:

(6) El Jordi_i duia {amb ell_i/*amb ell_i mateix} els nens.

La reflexivització mitjana es produeix quan intervé el clíctic reflexiu. Aquesta reflexivització, orientada al subjecte no derivat, afecta els arguments OD i OI. Per la seva banda, la reflexivització clausal és la que afecta els arguments oblics, i els arguments OD i OI quan aquests no prenen com a antecedent el subjecte no derivat. Aquests arguments no es doblen mai amb un clíctic. La reflexivització mitjana té lloc en l'àmbit de S_{Ve}, mentre que la reflexivització clausal té lloc en l'àmbit de ST. En la reflexivització mitjana l'antecedent és necessàriament l'argument extern generat a Ve_u.

Assumiré, seguint autors com Labelle (2008), que el clíctic reflexiu és un exponent de la Ve_u mitjana. Més concretament, proposaré que el que manifesta Ve_u són trets que són expressats fonèticament pel clíctic reflexiu, ja que assumeixo que els clíctics es generen en el grup clíctic, adjuntat a Temps. Proposaré que la Ve_u mitjana, en la seva funció reflexivitzadora, té un caràcter relacional. Per complir aquesta funció, realitza dues operacions: en la primera busca en el seu domini, en una relació de sonda-diana (*probe-goal*), un element –Obviatiu i hi estableix una relació de concordança, i en la segona operació concorda amb l'argument que s'insereix al seu especificador i que actua com a antecedent de la relació anafòrica. D'aquesta manera, posa en relació un argument –Obviatiu amb un antecedent +Obviatiu. Es forma així una cadena de tres elements (argument extern, Ve_u mitjana i argument intern) amb una sola referència i dos papers temàtics.

Seguint autors com Jaeggli (1986), assumeixo que en la cliticització es genera en la posició argumental l'element pronominal *pro*. Així mateix, consideraré que aquest element pronominal *pro* s'insereix especificat amb tots els valors dels trets phi (persona, gènere i nombre), i també amb el valor del tret obviatiu especificat. En la reflexivització, el valor que pren el tret obviatiu de *pro* és negatiu, és a dir, és –Obviatiu. Consideraré que *pro* –Obviatiu, quan és lligat per la Ve_u mitjana, té capacitat per alterar la polaritat d'un argument marcat com a +Obviatiu pel verb. Així mateix, una anàfora complexa pot ocupar la posició d'objecte del verb. Aquesta anàfora canvia la polaritat de l'argument marcat com a +Obviatiu pel verb.

Aquest capítol s'estructura de la manera següent. L'apartat 4.1 està dedicat a l'estudi de la teoria del lligam. Presentaré la teoria del lligam formulada per Chomsky (1981), que anomenaré canònica seguint Reuland (2001), i la reformulació d'aquesta teoria, en termes de reflexivització semàntica, proposada per Reinhart i Reuland (1993). Així mateix, analitzaré la distribució dels pronoms i les anàfores en català, una distribució que, en contra del que prediu la teoria canònica del lligam, no és totalment complementària.

A l'apartat 4.2 analitzaré els tres tipus de verbs que existeixen en relació amb la reflexivitat, diversos tipus d'anàfores que podem trobar en les llengües i alguns sistemes anafòrics. Proposaré que les anàfores poden ser de dos tipus, polars i apolars. Són polars les anàfores que s'associen als verbs obviatius, mentre que són apolars les anàfores que es relacionen amb els verbs reflexius. Els verbs reflexius naturals admeten els dos tipus d'anàfores, les polars i les apolars, ja que aquests verbs es poden comportar com a verbs reflexius i també com a verbs obviatius. Dues llengües poden tenir els mateixos tipus d'anàfores, però aquestes poden tenir una

distribució diferent, tal com mostren l'alemany i l'holandès. En alemany, l'anàfora simple pot realitzar arguments –Obviatus i +Obviatus, mentre que en holandès l'anàfora simple només pot realitzar arguments –Obviatus. L'explicació que donaré és que aquestes anàfores tenen caracteritzacions diferents. En alemany l'anàfora simple és dual, mentre que en holandès és apolar.

A l'apartat 4.3 presentaré un estudi tipològic centrat bàsicament en llengües indoeuropees (llengües romàniques, llengües germàniques, rus i grec). Tot i que l'estudi no és representatiu de la tipologia de sistemes anafòrics que podem trobar en les llengües del món, sí que resulta interessant per analitzar les diverses funcions que pot tenir el clíctic reflexiu en català. En aquest apartat veurem quins usos, a part del pròpiament reflexiu, poden tenir els pronoms reflexius en aquestes llengües.

A l'apartat 4.4 analitzaré les propietats gramaticals dels elements pronominals, bàsicament els clítics, amb una especial atenció a les anàfores. Proposaré que els pronoms personals són elements pronominals que es caracteritzen per contenir el tret de persona. Seguint Reuland (2011), i establint un paral·lelisme amb els clítics determinants, que es comporten com a SDs, els tractaré com a Σ . Així mateix, definiré els pronoms que actuen anafòricament com a –Obviatus. Aquests pronoms són de naturalesa clíctica. Assumiré que el clíctic reflexiu es, format a partir del morfema de tercera persona [s], està subespecificat per a tots els trets phi excepte per al de persona. Una de les característiques d'aquest clíctic és que no pot actuar referencialment. Aquest fet no l'atribuiré al seu caràcter subespecificat, sinó al fet que aquest clíctic s'oposa a altres clítics caracteritzats com a obviatus, concretament als clítics determinants. El morfema de tercera persona [s] també serveix de base per al pronom possessiu de tercera persona, i en aquest cas sí que pot actuar referencialment, a més de poder actuar anafòricament. Proposaré que el motiu és que no existeix un altre pronom possessiu de tercera persona especialitzat com a +Obviatus, un fet que sí que passa en altres llengües com ara el noruec. Finalment, proposaré que les anàfores complexes del català estan especificades amb tots els trets phi (persona, gènere i nombre).

A l'apartat 4.5 analitzaré la interacció entre els verbs i les anàfores. Proposaré que en català, les anàfores tant duals com polars tenen la capacitat de canviar la polaritat dels arguments +Obviatus.

Finalment, a l'apartat 4.6 tracto els dos tipus de reflexivització que trobem en català, la mitjana, associada al nucli de Veu mitjana, i la clausal. A l'apartat 4.7 presento les conclusions dels temes tractats al llarg del capítol.

4.1. PRONOMS I ANÀFORES. LA TEORIA DEL LLIGAM

4.1.0. Introducció

En aquest apartat presentaré les característiques generals de la teoria del lligam tal com apareix formulada a Chomsky (1981) i que, seguint Reuland (2006), adjectivaré com a canònica. Una de les assumpcions d'aquest model és que els pronoms i les

anàfores són elements pronominals que estan en distribució complementària: en un determinat domini local, els pronoms han de ser lliures mentre que les anàfores han d'estar lligades. Com s'ha observat (vegeu per exemple Burzio (1991)), aquesta distribució complementària no és perfecta. Trobem casos en què una anàfora i un pronom són intercanviables sense modificació del significat, i casos en què esperaríem una anàfora i trobem un pronom.

Així mateix, analitzaré les propietats dels pronoms i les anàfores i la distribució que tenen en català. Conèixer el funcionament de les anàfores és fonamental per comprendre el paper que juguen aquests elements pronominals en fenòmens diferents de la reflexivització com són la incoativització i la passivització pronominal. Veurem que la teoria canònica del lligam no pot donar compte de manera satisfactòria de la distribució d'aquests elements pronominals en català i, com veurem en l'apartat següent, tampoc de la distribució dels elements pronominals reflexius en altres llengües.

Finalment, presentaré la teoria del lligam basada en la reflexivització proposada per Reinhart i Reuland (1993). Aquests autors sostenen que un verb pot quedar marcat com a reflexivitzat de dues maneres diferents: extrínsecament i intrínsecament. Un verb queda marcat com a reflexiu extrínsecament quan dos o més arguments estableixen una relació anafòrica. Així mateix, un verb queda marcat com a reflexivitzat intrínsecament quan és lèxicament reflexiu. Per a aquests autors, la teoria del lligam és una teoria sobre la reflexivització.

Aquest apartat s'estructura de la manera següent. A l'apartat 4.1.1 presento la teoria canònica del lligam i analitzo els problemes que aquesta teoria planteja i a l'apartat 4.1.2 estudio la distribució en català de les anàfores i dels pronoms. Finalment, a l'apartat 4.1.3 presento la teoria del lligam proposada per Reinhart i Reuland (1993). A l'apartat 4.1.4 ofereixo les conclusions.

4.1.1. La teoria canònica del lligam. Fonaments empírics i problemes

La funció bàsica dels elements nominals en una oració és designar entitats del discurs. És l'anomenada funció referencial. En l'oració següent, cada un dels tres nominals que trobem (*pacient*, *despatx* i *doctor*) designa una entitat diferent del discurs:

(7) El pacient va entrar al despatx del doctor:

Les necessitats discursives ens porten sovint a haver de fer referència a una mateixa entitat del discurs dues o més vegades.

(8) Diuen que el Carles_i va rebutjar la proposta. Però jo vaig parlar amb el Carles_i i sembla que això no és veritat.

El SD *el Carles* apareix en el text dues vegades, i en les dues ocasions es refereix, o es pot referir, a la mateixa entitat del discurs. Tanmateix, quan una entitat apareix dues vegades en la mateixa oració, no ens hi podem referir amb el mateix SD. Si això passa, s'entén que cada una de les manifestacions del mateix SD fa referència a una entitat diferent. Això explica els valors de gramaticalitat que tenen les indexacions següents:

- (9) a. El Joan_i diu que *pro*_i ha parlat amb el Joan^{*i/j}.
b. El Carles_i va dir que la Maria havia parlat amb el Carles^{*i/j}.

Quan dos elements nominals designen la mateixa entitat del discurs diem que estableixen una relació d'anàfora o de correferència, segons els casos. Hem vist que si un mateix SD pertany a oracions diferents, pot designar la mateixa entitat. En canvi, quan pertany a la mateixa oració, ja sigui en la mateixa clàusula (9a) o en clàusules diferents (9b), no és possible que siguin correferents, si més no en llengües com el català.³

Els principals elements nominals de què disposen les llengües són els noms, els determinants, els quantificadors i els elements pronominals, que al seu torn inclouen els pronoms i les anàfores. En general, els noms se solen realitzar associats a un determinant o a un quantificador per formar els sintagmes determinants (SD) i els sintagmes quantificacionals (SQ) respectivament. Els SDs i els SQs constitueixen el que Chomsky (1981) anomena expressions R. La principal propietat de les expressions R és que no poden prendre la mateixa referència que un altre element que els c-comandi en l'oració:

(10) El Jordi_i va dir que l'home^{*i}_j no vindria.

En canvi, els elements pronominals poden prendre la mateixa referència que un element que els c-comandi, tal com mostra (11), on el pronom *ell* i el SD *el Jordi* poden ser opcionalment correferents:

(11) El Jordi_i va dir que ell_i no vindria.

Se solen distingir dues maneres d'obtenir la relació anafòrica entre dos arguments: mitjançant correferència i mitjançant lligam.⁴

En la relació de correferència, els dos elements anafòrics actuen referencialment, per bé que tots dos prenen com a referència la mateixa entitat del discurs:

(12) El Jordi_i va arribar l'últim a la meta. Vaig veure el noi_i molt cansat.

En canvi, en la relació de lligam, la referència d'un dels elements depèn de la de l'altre element que entra en la relació anafòrica. Quan un SQ i un pronom són anafòrics, l'única relació possible és la de lligam:⁵

(13) Cadascú_i creia que parlaven malament d'ell_i.

La referència del pronom *ell* està condicionada a la del quantificador *cadascú* que actua com a antecedent. El referent o referents que prengui el pronom *ell* correspondran als que prengui el quantificador *cadascú*.

³ Aquesta afirmació convé matisar-la. Quan un nom actua com a genitiu, és possible, en determinats contextos, que aparegui en un altre lloc de l'oració:

(i) El pare del Carles_i va dir que el Carles_i vindria.

Probablement el motiu és que un pronom en la posició de subjecte de la clàusula incrustada resulta ambigu, ja que l'antecedent tant pot ser el Carles com el pare del Carles:

(ii) [El pare del Carles]_i va dir que *pro*_i vindria.

⁴ Vegeu per exemple Reuland (2006, p. 260-262).

⁵ Vegeu en aquest sentit Montalbetti (1984) o Reuland (2006), entre molts d'altres.

La relació de lligam és una relació asimètrica. L'element c-comandador es comporta com a antecedent i l'element c-comandat, com a conseqüent. En una relació de lligam, en llengües com el català el conseqüent s'ha d'expressar amb un element pronominal, ja sigui un pronom o una anàfora.

Una de les condicions que s'ha de donar perquè es produeixi la relació de lligam és que l'antecedent c-comandi l'element pronominal (Reinhart (1976)). Si no és així, no és possible la relació de lligam, tal com mostren els exemples següents:

- (14) a. *Cada jugador_i creia que *pro*_i jugaria de titular. Però al final l'entrenador no el_i va fer sortir d'inici.
- b. *El tutor de cada un dels alumnes_i diu que ha parlat amb ell_i.

També se sol considerar que es produeix lligam quan l'antecedent del pronom és un SD que el c-comanda:

- (15) Els jugadors_i han dit que l'entrenador_j els_i ha elogiat (a ell_i).

Les anàfores tenen un comportament oposat al dels pronoms. Les anàfores no tenen capacitat referencial pròpia; el valor referencial que prenen l'obtenen de la seva vinculació amb l'antecedent:

- (16) El Jordi_i parlava amb ell_i mateix.

En conseqüència, l'ús d'una anàfora obliga a interpretar l'argument com a anafòric; d'aquí doncs l'agramaticalitat de (17):

- (17) *El cantant_i parlava amb ell_j mateix.

L'antecedent ha de c-comandar forçosament l'anàfora, tal com passa amb un pronom lligat per un quantificador.

- (18) *El germà_i del Jordi_j parlava amb ell_j mateix.

El requisit de c-comandament no és suficient perquè una anàfora quedi lligada. Perquè una anàfora quedi lligada l'antecedent s'ha de trobar en un domini local. Bàsicament, aquest domini és la mateixa clàusula on s'insereix l'anàfora.

- (19) a. *El Joan_i pensava que la Maria_j parlava amb ell_i mateix.
- b. *Els jugadors_i han dit que l'entrenador_j (si')ha elogiat a ell_i mateixos.

En general, el domini en què pot quedar lligada una anàfora un pronom ha de ser lliure:

- (20) a. *El Joan_i el_i va elogiar (a ell_i).
- b. *El Joan_i va parlar amb ell_i.

La teoria canònica del lligam té com a objectiu explicar la complementarietat que es dona en llengües com l'anglès (i el català) entre pronoms i anàfores. Chomsky estipula una condició específica per a cada un dels tres tipus de nominals següents: anàfores, pronoms i expressions R. Les anàfores són considerades pronoms referencialment defectius. Per poder ser interpretades han de ser lligades per un element amb capacitat referencial, és a dir, un SD, un SQ o un pronom.

(21) *Teoria canònica del lligam* (versió simplificada de Burzio (1991))

- Condition A. An anaphor must be locally bound.
- Condition B. A pronoun must not be locally bound
- Condition C. An R-expression must not be bound.

(Burzio (1991), p. 81 [1])

Per determinar el domini local Chomsky (1981) utilitza la noció de categoria rectora.⁶ Simplificant, podem considerar el domini local en què les anàfores han de ser lligades i els pronoms han de ser lliures com la clàusula que mínimament conté l'anàfora o el pronom, segons el cas.

Com és sabut, la teoria canònica del lligam resulta problemàtica per diversos motius. En primer lloc, la complementarietat entre anàfores i pronoms en un domini local no és absoluta. En determinats contextos, una anàfora i un pronom són intercanviables sense que es produeixin variacions de significat. Així mateix, en contextos en què esperaríem trobar una anàfora trobem un pronom, tal com veurem a l'apartat següent.

Un altre problema al qual no pot donar compte la teoria canònica del lligam és el fet que moltes llengües, entre elles el català, disposen de més d'un tipus d'anàfora, i sovint aquestes anàfores tenen una distribució governada per les propietats dels predicats i no únicament per factors estructurals. La teoria canònica del lligam és una teoria basada en nocions estructurals, en la qual no tenen cabuda factors de caràcter lèxic. La distinció entre anàfores i pronoms sembla clara, però no totes les llengües realitzen aquesta distinció nítidament. Com veurem, hi ha llengües com el frisó o l'afrikaans que tot i tenir anàfores, poden utilitzar els pronoms en contextos en què habitualment es realitzen anàfores.

Segons la teoria canònica del lligam, el consegüent de la relació anafòrica es realitza com a pronom o com a anàfora en funció de la distància estructural que el separa del seu antecedent: si l'antecedent de l'element pronominal es troba dins de la mateixa mínima categoria rectora, aleshores aquest es realitza com una anàfora, mentre que si l'antecedent es troba fora de la mínima categoria rectora que inclou l'element pronominal, aleshores aquest s'ha de realitzar com un pronom. No és clar, però, que la diferència entre el comportament dels pronoms i de les anàfores s'hagi d'atribuir únicament a raons estructurals. És possible que la forma d'establir la relació anafòrica entre un pronom i una anàfora amb el seu antecedent sigui de naturalesa diferent. Com hem vist, els pronoms admeten que la relació anafòrica entre antecedent i consegüent s'estableixi tant per lligam com per correferència. En l'oració següent, la relació no pot ser de lligam ja que l'antecedent no c-comanda el consegüent. Forçosament la relació que s'estableix és de correferència:

(22) El tutor del Jordi_i diu que ha parlat amb ell_i.

Si a (22) la relació que s'estableix és de correferència, la relació que s'estableix en una oració com la de (23) també pot ser de correferència i no necessàriament de lligam:

⁶ La categoria rectora d'un element pronominal és la mínima categoria que conté l'element pronominal, un rector per a aquest element pronominal i un subjecte. El que compta com a subjecte varia segons el model teòric. No m'estendré en aquesta qüestió tècnica.

(23) El Jordi_i diu que tothom ha parlat amb elli.

El resultat final que obtenim a (23), tant si la relació es produeix mitjançant correferència com si es produeix mitjançant lligam, és el mateix. El tipus de mecanisme que apliquem no afecta la interpretació que en fem. Per tant, tot i l'aparent complementarietat entre pronoms i anàfores, no necessàriament han de governar la relació anafòrica les mateixes regles, tal com pressuposa la teoria canònica del lligam.

Un altre fet que permet suposar que les regles que governen anàfores i pronoms no són coincidents és l'existència de més d'un tipus de pronom amb propietats per al lligam diferents. Per exemple, Montalbetti (1984) observa que en castellà en una posició tant de subjecte com d'objecte, un pronom feble (o *pro*) pot ser lligat quantificacionalment, però no un pronom fort. Il·lustro aquest fenomen amb exemples del català, que en aquest sentit es comporta igual que el castellà (vegeu Rigau (1986) i Picallo (1994, 2007)):

- (24) a. Molts lingüistes_i diuen que *pro*/**ells*_i són intel·ligents.
b. Algunes noies_i van contestar la pregunta que l'Anna els_i va fer (**a elles*_i).
(Picallo (2007), p. 31, nota 50 [i, iib])

És a dir, el lligam quantificacional no solament està governat per la noció estructural de c-comandament, sinó també per la naturalesa morfològica dels pronoms.

4.1.2. Distribució de pronoms i anàfores

Dos són els eixos que determinen la distribució de pronoms i anàfores. El primer eix és de naturalesa intralingüística, i ve determinat per la naturalesa dels arguments que estableixen la relació anafòrica. Com veurem tot seguit, en català, no tots els arguments que prenen un antecedent en la mateixa clàusula es realitzen mitjançant una anàfora. En uns casos, necessàriament ha de ser una anàfora, en d'altres necessàriament un pronom, i finalment en d'altres tant pot ser una anàfora com un pronom. I el segon eix és de naturalesa interlingüística. Llengües sovint molt properes lingüísticament poden diferir en el tipus d'element pronominal que utilitzen en un context gramatical idèntic. Unes llengües poden utilitzar una anàfora i d'altres un pronom.

La manera com es distribueixen pronoms i anàfores depèn de les llengües. He dit que un pronom no pot ser lligat en el mateix domini en què una anàfora és lligada. Si més no en les llengües romàniques, aquesta afirmació no és del tot correcta, tal com mostra Burzio (1991):

- (25) Victor_i a honte {de lui_i/de lui-même_i}.
'El Victor_i sent vergonya {??d'elli_i/de si_i mateix}.'

(Burzio (1991), p. 99 [34], que cita Zribi-Hertz (1980))

En efecte, trobem casos en què una anàfora pot alternar amb un pronom, sense canvi aparent de significat, i casos en què pot aparèixer un pronom però no pot aparèixer una anàfora:

(26) Victor_i a toute l'équipe avec {lui/*lui-même_i}.

'El Victor_i té tot l'equip amb {elli/*si_i mateix}.'

(Burzio (1991), p. 99 [34], citant Zribi-Hertz (1980))

Vegem en primer lloc els contextos en què una anàfora no pot ser substituïda per un pronom. Quan l'element anafòric ocupa la posició d'OD o d'OI, forçosament s'ha de realitzar com una anàfora, mai com un pronom, tal com mostren els contrastos següents:

(27) a. El Joan_i es_i va felicitar a ell_i mateix.

b. *El Joan_i el_i va felicitar a ell_i.

(28) a. Jo_i em_i vaig presentar la Maria a mi_i mateix.

b. *Jo_i em_i vaig presentar la Maria a mi_i.

(29) a. Vaig presentar el Joan_i a ell_i mateix.

b. *Vaig presentar el Joan_i a ell_i.

(30) a. El Joan_i va ser presentat a ell_i mateix.

b. *El Joan_i va ser presentat a ell_i.

En català no és natural que l'OD sigui anafòric respecte a l'OI, per bé que sembla possible:⁷

(31) ??Vaig presentar al cantant_i a si_i mateix.

Si coordinem un SD a l'anàfora, l'oració millora:

(32) ?Vaig presentar al cantant_i a si_i mateix i als seus músics.

És possible que la coordinació de l'anàfora OD amb un SD sigui la raó de la millora en l'acceptabilitat de (32). Aquests exemples estan modelats sobre aquests exemples de Belletti i Rizzi (1988):

(33) a. Ho affidato Maria a se stessa.

'He confiat la Maria a si mateixa.'

⁷ Aquesta restricció sembla més aviat gramatical i no semàntica. En anglès, tant l'argument tema com l'argument meta poden actuar com a antecedents de l'anàfora, sempre que l'antecedent precedeixi el conseqüent en la relació anafòrica. En conseqüència, el tema pot ancorar l'anàfora meta en la construcció de doble objecte preposicional (cas de (i)), i la meta pot ancorar l'anàfora tema en la construcció de doble objecte acusatiu (cas de (ii)):

(i) a. I presented/showed Mary to herself.

b. *I presented/showed herself to Mary.

(Larson (1988), p. 338 [5a])

(ii) a. I showed Mary herself.

b. *I showed herself Mary.

(Larson (1988), p. 336 [3a])

- b. Ho affidato a Maria se stessa (e la sua famiglia).

'??He confiat a la Maria a si mateixa (i a la seva família).'

(Belletti i Rizzi (1988), p. 317, nota 15 [ia-b])

Quan l'element anafòric ocupa la posició d'un complement oblic, la situació es torna més complexa. Consideraré en primer lloc el cas del complement comitatiu, probablement el que presenta més diversitat ja que es pot realitzar amb verbs amb propietats lèxiques força diferents.

Els verbs de moviment direccional no admeten que l'argument comitatiu sigui anafòric amb el subjecte. En conseqüència, no és possible expressar-lo amb una anàfora, i quan es realitza amb un pronom, aquest és obviatiu (respecte al subjecte):

- (34) a. El Joan_i va anar al cine amb ell^{*i/j}.
b. *El Joan_i va anar al cine amb ell_i mateix.

El verb *portar* té el mateix comportament:

- (35) a. El Joan_i portava el sofà amb ell^{*i/j}.
b. *El Joan_i portava el sofà amb ell_i mateix.

La forma natural d'expressar una oració com la de (34b) seria (36a). Així mateix, la forma més natural d'expressar (35b) seria (36b):

- (36) a. El Joan va anar al cine tot sol.
b. El Joan portava el sofà tot sol.

El verb *emportar-se* té un comportament oposat. L'argument comitatiu s'ha d'interpretar forçosament com a anafòric amb el subjecte. Tanmateix, no es pot realitzar amb una anàfora sinó amb un pronom.

- (37) a. El Joan_i es va emportar la Maria amb ell_{i/*j}.
b. *El Joan_i es va emportar la Maria amb ell_i mateix.

Quan el verb és de comunicació, aleshores l'argument comitatiu tant es pot realitzar amb un pronom com amb una anàfora, per bé que si és un pronom, no pot ser correferencial amb el subjecte:

- (38) a. El cantant_i parlava {amb ell^{*i/j}/amb ell_i mateix}.
b. L'advocat_i va discutir els termes de l'acord {amb ell^{*i/j}/amb ell_i mateix}.
c. El crític_i va comentar el llibre {amb ell^{*i/j}/amb ell_i mateix}.

Els complements oblics subcategoritzats per verbs com ara *confiar* o *refiar-se* també requereixen la presència d'una anàfora per establir la correferència amb el subjecte:

- (39) a. La Maria_i confiava {en ella^{*i/j}/en ella_{i/*j} mateixa}.
b. La Maria_i no es refiava {d'ella^{*i/j}/d'ella_{i/*j} mateixa}.

En determinats arguments oblics, la relació anafòrica es pot establir tant amb una anàfora com amb un pronom. Aquest és el cas del complement oblic amb valor temàtic de contingut que seleccionen els verbs *parlar* i *pensar*.

- (40) a. El Joan_i sempre parla {d'elli/d'elli mateix}.
- b. La Maria_i només pensava {en ella_i/en ella_i mateixa}.

El mateix passa amb el complement regit pel verb *dependre*:

- (41) El Girona_i només depèn {d'elli/d'elli mateix} per salvar la categoria.

Convé assenyalar que l'argument que expressa contingut en el verb *parlar* no pot actuar com a antecedent de l'argument comitatiu:

- (42) *El Jordi ha parlat de la Mireia_i {amb ella_i/amb ella_i mateixa}.

Aquest argument pot ser anafòric tant del subjecte com de l'argument comitatiu:

- (43) a. La Maria_i va parlar amb el Lluís d'ella_i (mateixa).
- b. La Maria va parlar amb el Lluís_i d'elli (mateix).

En el cas dels arguments locatius, l'element pronominal se sol realitzar mitjançant un pronom possessiu. Atès que el possessiu no permet distingir entre pronom i anàfora, aquí no és possible determinar si l'element pronominal és en realitat un pronom o una anàfora. L'ús d'un pronom amb valor anafòric és marginal, una marginalitat que depèn de la naturalesa del verb. En canvi, no és possible l'ús en aquestes construccions d'una anàfora complexa:⁸

- (44) a. El Joan_i va posar la cadira davant seu_{i/j}.
- b. El Joan_i va posar la cadira davant d'ell_{?i/j}.
- c. *El Joan_i va posar la cadira davant d'elli mateix.
- (45) a. El Joan_i va deixar el gos al seu_{i/j} costat.
- b. El Joan_i va deixar el gos al costat d'ell_{?i/j}.
- c. *El Joan_i va deixar el gos al costat d'elli mateix.
- (46) a. L'explorador_i va veure una pitó a prop seu_{i/j}.
- b. L'explorador_i va veure una pitó a prop d'ell_{?i/j}.
- c. *L'explorador_i va veure una pitó a prop d'elli mateix.

Els exemples anteriors ens mostren que la distribució de pronoms i anàfores és complexa, i no únicament explicable en termes estructurals. Si fos així, no s'entén per què en alguns casos, com els de (44b), (45b) i (46b), l'element pronominal, tot i tenir un antecedent dins d'un domini local, es realitza amb un pronom i no amb una anàfora, contravenint la condició B de la teoria canònica del lligam.

Hem vist la distribució de pronoms i anàfores en clàusules que mínimament contenen tant l'element pronominal anafòric com el seu antecedent. En la majoria dels casos l'element anafòric és una anàfora, però en un reduït nombre de casos l'element anafòric és un pronom, contravenint la idea que la distribució de pronoms i anàfores és estrictament estructural.

⁸ Vegeu Reinhart i Reuland (1993, p. 664) i Marantz (1984, p. 31-32) per a la diferència entre els SPs no locatius seleccionats pel verb i els SPs amb valor locatiu.

A més de les proves intralingüístiques, també trobem proves interlingüístiques que mostren que la distribució de pronoms i anàfores no està regida exclusivament per regles d'indole estructural. Depenent de les propietats del seu sistema anafòric, les llengües poden representar un argument anafòric de maneres força diferents. Un exemple és l'OD d'un verb reflexiu natural: en holandès es realitza amb l'anàfora *zich* (47a), en anglès amb una categoria buida (47b) i en frisó amb un pronom (47c):⁹

- (47) a. Willem_i wast zich_i.
 Willem renta REFL
 'El Willem es renta.'
- b. John washed.
 'El John es va rentar.'
- c. Willem_i wasket him_i.
 Willem renta ell
 'El Willem es renta.'

(Reuland (2011), p. 100 [38b], p. 85 [10], p. 84 [7b])

En canvi, en les tres llengües, l'OD d'un verb obviatiu es realitza amb una anàfora complexa:

- (48) a. Max_i haat *zich_i/zichzelf_i.
 Max odia REFL/REFL.INTENS
 'El Max s'odia a si mateix.'

(Reuland (2011), p. 274 [16])

- b. John_i hates *him_i/himself_i.
 'El John s'odia a si mateix.'

(Exemple propi)

- c. Willem_i bewûnderet *him_i/himse/s_i.
 Willem admira ell/ell.INTENS
 'El Willem s'admira a si mateix.'

(Reuland (2011), p. 84 [8])

Tot i això, és possible trobar llengües en què fins i tot l'OD d'un verb obviatiu es pot representar amb un pronom i no amb una anàfora, ja sigui simple o complexa. Un exemple és l'holandès mitjà:

⁹ Aquestes construccions no admeten la interpretació contrastiva de l'argument intern. Com veurem, si l'argument intern s'interpreta contrastivament, aleshores en totes elles es fa ús d'una anàfora composta.

(49) Hiji beschuldight hem_{i/j}.

ell_{NOM(i)} acusa ell_{AC(i)}

'Ell s'acusa a si mateix/Ell l'acusa a ell.'

(Everaert (1986), p. 3 [7])

A l'apartat següent veurem la teoria del lligam proposada per Reinhart i Reuland (1993), una proposta basada en la reflexivització verbal que té com a objectiu acomodar tots aquests exemples que resulten problemàtics per a la teoria canònica del lligam.

4.1.3. La teoria del lligam i la reflexivització verbal (Reinhart i Reuland (1993))

Com hem vist, la teoria canònica del lligam (Chomsky (1981)) no pot donar compte del fet que en moltes llengües la distribució de les anàfores està regulada per les propietats lèxiques del verb. En holandès, els verbs reflexius inherents i naturals seleccionen una anàfora simple mentre que els verbs obviatius seleccionen una anàfora complexa. Així mateix, en anglès, l'OD anafòric d'un verb reflexiu inherent i natural es representa amb una categoria buida mentre l'OD anafòric d'un verb obviatiu es representa amb una anàfora complexa. Per donar compte d'aquests fets Reinhart i Reuland (1993) proposen una teoria del lligam basada en la reflexivització verbal (o predicativa).

D'acord amb Reinhart i Reuland (1993), un predicat és reflexiu si dos o més dels seus arguments estableixen una relació de correferència, és a dir, refereixen a la mateixa entitat. Un predicat pot ser reflexiu de dues maneres diferents:

- Intrínsecament, quan és el mateix predicat que, per propietats lèxiques, requereix que dos dels seus arguments siguin anafòrics. Si un predicat és lèxicament reflexiu, automàticament queda marcat reflexivament.
- Extrínsecament, quan el predicat no és lèxicament reflexiu. Per marcar reflexivament el predicat és necessari inserir una anàfora complexa.

Els predicats reflexius, ja sigui perquè ho són intrínsecament o bé perquè ho són extrínsecament, estan subjectes a la teoria del lligam següent:

(50) *Teoria del lligam* (Reinhart i Reuland (1993))

- Condition A. A reflexive-marked predicate is reflexive.
- Condition B. A reflexive predicate is reflexive-marked.

(Reinhart i Reuland (1993), p. 661, [12"], p. 660 [12'])

D'acord amb els autors, aquestes condicions s'han d'interpretar en condicional:

- Condició A: Si un predicat està marcat reflexivament, ha de ser reflexiu.
- Condició B: Si un predicat és reflexiu, s'ha de marcar reflexivament.

Resumint, un verb, i en general un predicat, queda reflexivitzat quan dos o més arguments del verb són anafòrics. Un verb es pot marcar com a reflexivitzat de dues maneres diferents: intrínsecament i extrínsecament. Un verb es marca com a

reflexivitzat intrínsecament quan és lèxicament reflexiu, és a dir, quan s'especifica en el lèxic que és reflexiu. Aquest és el cas dels verbs reflexius tant inherents com naturals. Si el verb és reflexiu inherent, pot no marcar-se en la sintaxi, com en el cas de l'anglès, o bé marcar-se amb una anàfora simple, com en el cas de l'holandès. En canvi, si un verb és obviatiu, s'ha de marcar extrínsecament. La manera de reflexivitzar un verb extrínsecament és usant una anàfora complexa. (51) mostra el contrast en anglès i (52), en holandès.

- (51) a. This morning John bathed.
'Aquest matí el Joan s'ha banyat.'
- b. Mary_i hated herself_i.
'La Maria s'odia a si mateixa.'
- (52) a. Willem_i wast zich_i.
Jan renta REFL
'El Jan es renta.'
- b. Willem_i bewondert zichzelf_i.
Willem admira REFL.INTENS
'L'Alice s'admira a si mateixa.'

(Reuland (2011), p. 83 [5b], p. 62 [96b])

En holandès, si el verb és obviatiu i utilitzem una anàfora simple, l'oració es torna agramatical:

- (53) *Willem bewondert zich.
Willem admira REFL
'El Willem s'admira a si mateix.'

(Reuland (2011), p. 62 [96b])

En el cas dels verbs reflexius naturals, aquestes llengües admeten la presència d'una anàfora complexa, però aquesta rep valor contrastiu:

- (54) a. Mary_i bathed herself_i.
La Mary s'ha banyat a ella mateixa.
- b. Willem_i wast zichzelf_i.
Willem renta REFL.INTENS
'El Willem es renta a si mateix.'

(Exemple propi)

(Reuland (2011), p. 83 [5b])

L'alemany no segueix el patró estipulat per Reinhart i Reuland, tal com els mateixos autors observen (Reinhart i Reuland (1993), p. 667, nota 16). Reinhart i Reuland proposen correlacionar aquesta diferència entre l'holandès i l'alemany amb el fet que l'anàfora simple de l'alemany, però no la de l'holandès, pot rebre focus en la seva posició argumental. De fet, i segons Fagan (1992, p. 26-32), l'anàfora simple de

l'alemany no solament admet accent contrastiu sinó que també es pot topicalitzar i fins i tot coordinar amb un SD. L'explicació que proposen Reinhart i Reuland és de naturalesa estructural. En les anàfores simples l'element pronominal es troba en la posició d'especificador del SN, que en el model que assumeixen és la posició del determinant. En canvi, en les anàfores complexes l'element nominal de l'anàfora (l'intensificador) és el nucli del sintagma nominal, mentre que l'element pronominal es troba en la posició d'especificador.

- (55) a. *Anàfora simple*
 [NP zich [N' e]]
 b. *Anàfora complexa*
 [NP zich [N' zelf]]

(Reinhart i Reuland (1993), p. 658 [2-3], adaptat)

En alemany, l'anàfora simple podria ocupar, a més de la posició d'especificador (determinant), la posició de nucli nominal i, en conseqüència, podria tenir també el comportament propi de les anàfores complexes.

- (56) a. *Anàfora simple*
 [NP sich [N' e]]
 b. *Anàfora complexa*
 [NP e [N' sich]]

(Reinhart i Reuland (1993), p. 658 [2-3], adaptat)

Aquesta explicació, però, resulta problemàtica. En islandès l'anàfora simple té una distribució sintàctica similar a l'anàfora simple de l'alemany: és focalitzable *in situ*, es pot topicalitzar i es pot coordinar amb un SD.¹⁰ En canvi, la seva distribució semàntica és idèntica a la de l'holandès: l'anàfora simple és seleccionada pels verbs reflexius i l'anàfora complexa, pels verbs obviatius.

Més problemàtic resulta el model de Reinhart i Reuland per a les llengües romàniques com ara el català. Com ja hem vist, la distribució de les anàfores en català és sensiblement diferent de la que s'observa en les llengües germàniques. En català, tant si el verb és reflexiu com si és obviatiu es requereix la presència del clític reflexiu *es*, sempre que l'antecedent sigui un subjecte no derivat i l'argument anafòric sigui un OD o un OI:

- (57) a. El Joan s'ha mirat a si mateix al mirall.
 b. La Maria s'ha banyat.
 c. L'Arnau s'ha regalat un cotxe.

Si el subjecte és derivat, o l'antecedent no és l'argument extern sinó un altre argument intern, aleshores no resulta possible inserir el clític reflexiu:

- (58) a. El Carles_i (*s_i)ha estat presentat a si_i mateix.

¹⁰ Vegeu en aquest sentit Jónsson (2011, p. 107-108).

- b. El jutge (*es_i) va confiar l'Anna_i a si_i mateixa.

Finalment, si l'argument anafòric és un complement oblic, tampoc podem inserir el clíctic reflexiu.

- (59) a. L'Ester_i parla amb si_i mateixa.
b. El Ricard_i només parla de si_i mateix.

4.1.4. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he presentat dues teories sobre el lligam, la teoria canònica del lligam, basada en Chomsky (1981), i una teoria del lligam basada en la reflexivització verbal (Reinhart i Reuland (1993)). He mostrat, seguint Burzio (1991) i Reinhart i Reuland (1993), les mancances de la teoria canònica. La teoria canònica del lligam basa la distribució de pronoms i anàfores a factors exclusivament estructurals. Aquest model resulta problemàtic en català quan l'anàfora és un complement oblic. En uns casos, l'element pronominal anafòric ha de ser una anàfora, en d'altres ha de ser forçosament un pronom, i finalment trobem casos en què el tipus d'element pronominal que triem és indistint. També hem vist que aquest model no pot explicar adequadament la distribució de les anàfores en llengües com l'holandès. L'holandès disposa de dos tipus d'anàfores, les anàfores morfològicament simples (*zich*), i les anàfores morfològicament complexes (*zichzelf*). La distribució d'aquestes anàfores està regulada bàsicament per les propietats semàntiques dels predicats verbals i no per factors exclusivament estructurals. Per donar compte d'aquests problemes, Reinhart i Reuland (1993) proposen una teoria del lligam basada en la reflexivització verbal. Aquesta teoria es limita a la distribució de les anàfores i deixa de banda la distribució dels pronoms pròpiament dits i de les expressions R (els principis B i C de la teoria canònica del lligam). Reinhart i Reuland proposen que la reflexivització està governada lèxicament. Concretament proposen dos tipus de reflexivització, la intrínseca i l'extrínseca. La intrínseca es dona quan els verbs són semànticament reflexius, mentre que l'extrínseca es dona quan els verbs són semànticament no reflexius. Els verbs reflexius inherents són semànticament reflexius, els verbs obviatius són semànticament no reflexius, i els verbs reflexius naturals es poden comportar alhora com a verbs semànticament reflexius i com a verbs semànticament no reflexius. Quan una llengua com l'holandès disposa de dos tipus d'anàfores, una simple i l'altra complexa, aquestes es distribueixen d'acord amb les propietats reflexives dels verbs: els verbs reflexius inherents requereixen les anàfores simples, els verbs obviatius requereixen les anàfores complexes, mentre que els verbs reflexius naturals admeten tots dos tipus d'anàfores. En aquest darrer cas, les anàfores complexes se solen associar a una interpretació contrastiva.

Hem vist que el model de Reinhart i Reuland no resulta del tot satisfactori. Una llengua que resulta problemàtica per a aquest model és l'alemany, atès que aquesta llengua, que disposa tant d'anàfores simples com d'anàfores complexes, admet, a diferència de l'holandès, l'anàfora simple amb els verbs obviatius. A l'apartat 4.4 proposaré una modificació de la teoria del lligam de Reinhart i Reuland per donar cabuda a la distribució de les anàfores de llengües com l'alemany. Abans, però, analitzaré els diferents tipus d'anàfores i els diferents tipus de verbs en funció del seu comportament

respecte a la reflexivització (apartat 4.2), i els sistemes anafòrics que podem trobar, més ampli que el suposat per Reinhart i Reuland (1993) (apartat 4.3).

4.2. TIPUS D'ANÀFORES I TIPUS DE VERBS

4.2.0. Introducció

En aquest apartat analitzaré la interrelació entre verbs i anàfores. Presentaré una tipologia de verbs basada en la manera com es comporten els verbs amb les anàfores. Seguint Schäfer (2012), consideraré tres grans tipus de verbs: els verbs reflexius naturals, els verbs obviatius i els verbs reflexius inherents. Si agrupem els dos tipus de verbs reflexius, tenim que aquesta tipologia es pot reduir a dues classes, la dels verbs reflexius (naturals i inherents) i la dels verbs obviatius o no reflexius. Alguns exemples són:

- (60) a. *Verbs reflexius naturals*
rentar-se, vestir-se, pentinar-se, afaitar-se...
- b. *Verbs obviatius*
odiar, estimar, elogiar, criticar, agredir...
- c. *Verbs reflexius inherents*
penedir-se, recordar-se, oblidar-se, equivocar-se...

En paral·lel amb els tipus de verbs, podem distingir també diversos tipus d'anàfores. Reuland (2006) distingeix dos grans tipus d'anàfores, les anàfores simples (*simplex anaphors*) i les anàfores complexes (*complex anaphors*). Les anàfores simples solen ser anàfores monomorfèmiques, mentre que les anàfores complexes són multimorfèmiques. Segons Reuland (2006), i també Reinhart i Reuland (1993), hi ha una correspondència entre tipus de verbs i tipus d'anàfores. Les anàfores simples s'associen amb els verbs reflexius naturals i inherents, mentre que les anàfores complexes s'associen amb els verbs obviatius. Així mateix, les anàfores complexes es poden associar amb els verbs reflexius naturals amb un valor contrastiu.

Aquest paral·lelisme que plantegen Reinhart i Reuland (1993) i Reuland (2006) presenta algunes excepcions, com els mateixos autors observen. Una llengua que encaixa amb aquest esquema és l'holandès, que és la llengua que utilitzen com a base els autors, però també hi encaixen moltes altres llengües no necessàriament relacionades lingüísticament, com són l'islandès, el noruec, el rus, el grec o l'hebreu. En el cas del grec i l'hebreu, la correspondència es dona si considerem que la morfologia no activa (cas del grec) o la morfologia mitjana (cas de l'hebreu) correspon a l'anàfora simple. En canvi, trobem llengües com l'alemany que no encaixen en aquest model tot i disposar d'anàfores tant simples com complexes. En alemany, l'anàfora simple es pot associar no solament amb els verbs reflexius (inherents i naturals), sinó també amb els verbs obviatius.

Algunes llengües disposen de dos tipus d'anàfores, però aquestes no es tipifiquen com a anàfores simples i anàfores complexes. Convé assenyalar que la distinció entre anàfores simples i anàfores complexes és morfològica, per bé que es correlaciona amb propietats distribucionals diferents. Però hi ha llengües com el rus que disposen de dues anàfores, una enclítica i l'altra tònica, i totes dues són morfològicament simples. La seva distribució és, però, la prevista per Reinhart i Reuland. L'anàfora enclítica es comporta com una anàfora simple, i l'anàfora tònica es comporta com una anàfora complexa. També trobem la situació oposada. El basc disposa d'una sola anàfora, i aquesta és complexa. Aquesta anàfora, en contra de les prediccions de Reinhart i Reuland, es pot combinar amb verbs reflexius i amb verbs obviatius. Finalment, tenim llengües que disposen d'anàfores simples i complexes, però la seva distribució no concorda amb les prediccions de Reinhart i Reuland. En alemany, l'anàfora simple es pot utilitzar amb els tres tipus de verbs, mentre que l'anàfora complexa només es pot utilitzar amb els verbs obviatius (i els verbs reflexius naturals amb funció contrastiva). En conclusió, el criteri morfològic no sembla l'adequat per determinar la distribució de les anàfores en aquelles llengües que tenen dues (o més) anàfores.

Per resoldre la falta de correspondència que trobem en algunes llengües entre la complexitat de l'anàfora i el tipus de verb, proposaré un altre criteri per caracteritzar les anàfores. Concretament, proposaré que les anàfores es marquen amb el tret \pm Polar. Són polars (+Polar) les que apareixen amb els verbs obviatius, són apolars (–Polar) les que apareixen amb els verbs reflexius, i són duals (\pm Polar) les que poden aparèixer tant amb els verbs reflexius com amb els verbs obviatius. L'holandès disposa d'anàfores apolars (*zich*) i anàfores polars (*zichzelf*). En canvi, l'alemany disposa d'anàfores duals (*sich*) i anàfores polars (*sich selbst*). Així mateix, l'anàfora clítica del català és una anàfora dual.

Aquest apartat està estructurat de la manera següent. A l'apartat 4.2.1 analitzo alguns tipus d'anàfores que podem trobar en les llengües. La diferenciació de les anàfores en termes de complexitat no resulta operatiu, ja que trobem llengües com el rus en què una anàfora simple (*sebja*) només es pot combinar amb els verbs obviatius, i llengües com l'alemany en què una anàfora simple (*sich*) es pot combinar tant amb verbs reflexius com amb verbs obviatius. Per resoldre aquest problema, proposaré una classificació alternativa de les anàfores en tres tipus: polars, apolars i duals.

A l'apartat 4.2.2 analitzo els tres tipus de verbs que trobem, d'acord amb el seu comportament respecte a la reflexivització: els verbs reflexius naturals, els verbs obviatius i els verbs reflexius inherents. Dins dels verbs reflexius inherents, distingiré tres casos: els verbs reflexius idiomàtics, els verbs reflexius de resultat no perseguit, i els verbs reflexius morfològics (verbs construïts amb el prefix reflexiu *auto-*). Finalment, a l'apartat 4.2.3 presento les conclusions.

4.2.1. Tipus d'anàfores: polars, apolars i duals

Les anàfores són elements pronominals que es caracteritzen perquè no tenen capacitat referencial. La seva interpretació ve determinada per la naturalesa de l'antecedent. Un exemple paradigmàtic d'anàfora és el clíctic reflexiu de tercera persona

se.¹¹ Així mateix, trobem elements pronominals que poden actuar com a pronoms i com a anàfores. Aquest és el cas del clítics personals de primera i segona persona.

Les anàfores, però, no constitueixen una classe uniforme. Les llengües poden presentar diferents tipus d'anàfores, anàfores que es distingeixen tant per la seva forma morfològica com per la seva distribució i la seva funció.

La distinció entre anàfora simple i anàfora complexa es basa en la noció de complexitat morfològica. Les anàfores simples estan formades per una sola unitat lèxica de naturalesa pronominal, mentre que les anàfores complexes estan formades, com a mínim, per un element lèxic de naturalesa pronominal més un segon element lèxic. En el cas de les llengües germàniques és un nom amb valor intensificador (l'anglès *self* i els seus equivalents en les altres llengües germàniques). En les llengües romàniques, les anàfores complexes es formen amb un element pronominal i amb l'adjectiu adverbial intensificador *mateix*, que realitza una funció contrastivitzadora.¹² En altres llengües, l'element nominal que acompanya l'element pronominal és un nom que fa referència a una part del cos. N'és un exemple el basc (vegeu l'apartat 4.3.5).

No totes les llengües que disposen de dos tipus d'anàfores especialitzades segueixen aquest patró.¹³ Per exemple, el rus disposa de dos tipus d'anàfores, *-sja* i *sebja*. Totes dues anàfores són de naturalesa pronominal i morfològicament simples. La primera és un afix verbal enclític, mentre que la segona és una anàfora tònica que ocupa una posició argumental. Cap de les dues anàfores està flexionada per als trets de persona, gènere i nombre. Tanmateix, aquestes anàfores estan especialitzades igual que les anàfores de l'holandès. L'anàfora afixal del rus es comporta com l'anàfora simple de l'holandès, mentre que l'anàfora argumental del rus es comporta com l'anàfora complexa de l'holandès.

Una anàfora que no presenta cap tipus de flexió, però que no és d'origen pronominal sinó de naturalesa intensificadora, és l'anàfora japonesa *zibun*. *Zibun* és en origen un intensificador adverbial, i no presenta flexió per als trets phi (vegeu König i Siemund

¹¹ Es donen, però, excepcions. En anglès, per exemple, oracions com les següents són plenament acceptables:

- (i) a. There were five tourists in the room apart from myself.
- b. She gave Brenda and myself a dirty look.

(Reinhart i Reuland (1993), p. 669 [22a, 24a])

Reinhart i Reuland atribueixen (ib) a Zribi-Hertz (1989).

¹² Aquí segueixo la proposta de König i Siemund (2000) per la qual l'adjectiu *mateix* realitza una funció adverbial contrastiva. Aquests autors sostenen:

What *zelf* adds to the meaning of the reflexive is the evoking of alternatives to the value given [...].

(König i Siemund (2000), p. 48)

La funció de l'adjectiu adverbial *mateix* és indicar que el referent que modifica, el pronom anafòric, és, contràriament al que es podria esperar, el que realitza la funció argumental determinada pel verb.

¹³ Com veurem, el basc no té anàfores simples, només complexes.

(2000), p. 70, nota 12). Des del punt de vista morfològic, no hi ha diferència entre *sebja* d'una banda, i *zibun* de l'altra, tot i que el seu origen categorial és diferent.

Un cas una mica diferent és el de l'anàfora hebrea *acmo*. D'acord amb Faltz (1977, p. 33-34) i Safir (1996, p. 584), és en origen un nominal que expressa una part del cos (*os*). A diferència de *zibun*, s'associa morfològicament a un pronom que expressa els trets de persona, gènere i nombre. Aquesta anàfora, igual que la russa *sebja*, té un comportament polar. Assenyalem que totes tres anàfores (*sebja*, *zibun* i *acmo*) es marquen per al cas, cas morfològic en el cas de *sebja* i preposicional en el cas de *zibun* i *acmo*.

També trobem llengües que constitueixen anàfores complexes repetint l'element que actua com a anàfora simple. Un exemple és el tsakhur, una llengua caucàsica (exemple de Gast (2009)):

- (61) Rasul-e wuž-e wuž getu
Rasul-ERG INTENS-ERG REFL.NOM pegar
'El Rasul es va pegar a si mateix.'

(Gast (2009), p. 224 [22])

En tsakhur, com en altres llengües, l'intensificador i el pronom reflexiu tenen la mateixa forma. Com proposa Gast, probablement no hi ha repetició d'un element pronominal de naturalesa reflexiva sinó que un mateix element mostra dos comportaments diferents: un actua com a element pronominal i l'altre com a intensificador.

No sembla, doncs, que el criteri de la composició morfològica sigui un argument suficient per determinar el comportament de l'anàfora. El cas més rellevant en aquest sentit és el de l'alemany. L'alemany disposa de dues anàfores, una de simple i una de composta. En contra de la generalització de Reinhart i Reuland (1993), en alemany l'anàfora simple pot associar-se tant amb els verbs reflexius com amb els verbs no reflexius. En l'exemple (62a) tenim un verb reflexiu natural, mentre que en l'exemple (62b) tenim un verb obviatiu:

- (62) a. Hans_i wäscht sich_i.
Hans renta REFL
'El Hans es renta.'
b. Hans_i hasst sich_i.
Hans odia REFL
'El Hans s'odia.'

(Schäfer (2012), p. 218 [10b,a], adaptats)

Per donar compte d'aquests problemes, proposaré que les anàfores es marquen amb el tret \pm Polar. Les anàfores polars (+Polar) són aquelles que es combinen amb els verbs obviatius, i les anàfores apolars (−Polar) són les que es combinen amb els verbs reflexius. En holandès, l'anàfora simple *zich* és apolar mentre que l'anàfora complexa *zichzelf* és polar. Així mateix, una anàfora es pot comportar simultàniament com a polar i com a apolar, com en el cas de l'anàfora simple de l'alemany *sich*. Consideraré que aquestes anàfores són duals, és a dir, \pm Polars. L'anàfora simple clítica del català, igual que l'anàfora simple de l'alemany, és una anàfora dual.

4.2.2. Tres tipus de verbs: verbs reflexius naturals, verbs obviatius i verbs reflexius inherents

Segons el seu comportament reflexiu, podem distingir tres grans tipus de verbs: els verbs obviatius, els verbs reflexius naturals i els verbs reflexius inherents. En holandès aquests tres tipus de verbs són fàcils d'identificar. En l'ús reflexiu, el verbs obviatius són els verbs que requereixen obligatòriament una anàfora complexa i els verbs reflexius naturals admeten una anàfora tant complexa com simple; finalment, els verbs reflexius inherents, que com el seu mateix nom indica són sempre reflexius, admeten únicament una anàfora simple.

A continuació analitzo cada un d'aquests tipus de verbs. Per facilitar l'exposició, quan em refereixi conjuntament als verbs reflexius inherents i als verbs reflexius naturals utilitzaré el terme de *verbs reflexius*. Estudiaré primer els verbs reflexius naturals, a continuació els verbs obviatius i finalment els verbs reflexius inherents.

4.2.2.1. Els verbs reflexius naturals

Podem classificar els verbs transitius en dues grans classes, els verbs que admeten un objecte animat d'aquells que no l'admeten. Entre aquests últims trobem verbs com ara *salpebrar*, *col·leccionar*, *modelar*, *clorar*, *estripar* o *empaquetar*.

(63) *L'agressor va clorar la víctima.

Alguns verbs que admeten un objecte animat són *abraçar*, *veure*, *venerar* o *depilar*.

(64) Els musulmans veneren Al·là.

Alguns verbs que no admeten un argument intern animat com ara *tallar* o *torrar* es poden reflexivitzar. Aquests verbs, però, es comporten com a verbs reflexius inherents, tal com veurem.

En general, els verbs que admeten un OD animat, quan es reflexivitzen no experimenten canvis en el seu significat lèxic, per bé que hi ha alguna excepció.¹⁴

Els verbs que admeten un OD animat es poden dividir en dues grans classes, els verbs reflexius naturals i els verbs obviatius.

¹⁴ Un exemple és *lesionar*. El verb transitiu *lesionar* expressa una acció de caràcter agressiu que té com a resultat una lesió en el pacient.

(i) El defensa va lesionar un contrincant intencionadament.

Aquest verb es pot reflexivitzar, tal com mostra (ii):

(ii) El pres es va lesionar a si mateix amb una navalla.

A (ii) el component agressiu de l'acció es conserva, per bé que en aquest cas és dirigida cap a un mateix. Però el verb *lesionar*, usat reflexivament, pot rebre un altre tipus d'interpretació, tal com mostra (iii):

(iii) L'atleta es va lesionar durant la cursa.

Argumentaré més endavant que *lesionar-se*, en aquest sentit, és en realitat un verb reflexiu inherent, concretament un verb reflexiu de resultat no perseguit.

Els verbs reflexius naturals són verbs que expressen una acció típicament dirigida sobre el propi cos. Alguns exemples són *afaitar-se*, *pentinar-se*, *vestir-se*, *maquillar-se*, *rentar-se*, *banyar-se*... Aquests verbs seleccionen una anàfora apolar. Admeten també una anàfora polar, per bé que aquesta anàfora pren una interpretació contrastiva:

- (65) a. El Joan es va pentinar.
b. El Joan es va pentinar a si mateix.

Vegem un context en què la interpretació contrastiva és clara:

- (66) El Joan no va pentinar la Maria sinó que es va pentinar *(a si mateix).

Aquests verbs no requereixen, en una construcció causativa sintàctica, l'aparició del clític reflexiu:

- (67) a. La mare el va fer pentinar.
b. La mare el va fer pentinar-se.

De fet, (67a) admet dues interpretacions, la reflexiva, que és la que aquí ens interessa, i una altra en què l'argument agent intern està sobreentès.

4.2.2.2. Els verbs obviatius

Els verbs obviatius són verbs que admeten un objecte animat i no expressen una acció típicament dirigida cap al propi cos. Aquests verbs tenen un comportament sintàctic sensiblement diferent respecte als verbs reflexius naturals. Alguns d'aquests verbs són *odiar*, *estimar*, *elogiar*, *criticar*, etc.

- (68) a. Paul Simon odia Art Gartfunkel.
b. Paul Simon s'odia (a si mateix).

La principal propietat dels verbs obviatius és que requereixen una anàfora polar:

- (69) El candidat a la presidència es va elogiar a si mateix.

En una entonació neutra, aquestes anàfores no tenen valor contrastiu. Lògicament, aquestes anàfores també les podem usar contrastivament:

- (70) El Jordi no odiava el Pere, s'odiava a si mateix.

Una segona propietat d'aquests verbs és que en les construccions causatives sintàctiques requereixen la inserció del clític reflexiu per poder-se interpretar com a reflexius:

- (71) El mestre va fer elogiar-se l'alumne.

Si no inserim el reflexiu, el verb incrustat difícilment es pot interpretar reflexivament:

- (72) El mestre va fer elogiar l'alumne.

La frontera entre verbs obviatius i verbs reflexius naturals no és clara. Reuland i Volkova (2014, p. 599) posen en qüestió que la classe dels verbs obviatius estigui formada pels verbs que no expressen accions sobre el propi cos. Per a aquests autors, la classe dels verbs obviatius està formada pels verbs psicològics no causatius, és a dir, els verbs de subjecte experimentador, com ara *admirar* o *conèixer*. El motiu per a aquesta delimitació de la classe dels verbs obviatius és que en holandès verbs que en

català serien considerats obviatius, es realitzen amb anàfores apolars. Aquest és el cas del verb *slaan* 'colpejar/pegar', que en holandès es pot realitzar tant amb l'anàfora apolar *zich* com amb l'anàfora polar *zichzelf*, tal com mostren aquests exemples:

- (73) a. Hij sloeg zich.
Ell va.pegar REFL
'Es va pegar a si mateix.'
- b. Hij sloeg alleen zichzelf.
Ell va.pegar només REFL
'Es va pegar només a si mateix.'

(Everaert (1986), p. 37 [91b-c]).

En català els verbs *colpejar* i *pegar* es comporten com a verbs obviatius i no com a verbs reflexius naturals. Així, en l'oració següent, l'anàfora polar no sembla que tingui necessàriament valor contrastiu. És més, resulta més aviat necessària, ja que no és habitual que una persona es colpegi a si mateixa. Colpejar no és una acció que una persona dirigeixi habitualment al propi cos.

- (74) L'actor es colpejava a si mateix en una escena intensament dramàtica.

Colpejar, a diferència de verbs com ara *afaitar* o *rentar*, requereix el clíctic reflexiu en la construcció causativa sintàctica:

- (75) El director el feia colpejar-se (a si mateix) en l'escena final de l'obra.

König i Siemund (2000) amplien significativament l'espectre dels verbs obviatius:

All violent actions are typically directed against others. In the domain of attitudes and emotions "being proud of" and "being ashamed of" are typical examples of attitudes relating only to a person's own sphere: we can be proud of our achievements, those of our family, perhaps also those of our countrymen, but we are hardly ever proud of the achievements ascribed to the leader of a party in a foreign country. Love, hate and jealousy, by contrast, are standardly directed towards others. All processes of communication are conventionally other-directed, whereas activities like "defending", "protecting", "liberating" and "preparing" are examples of conventionally non-other-directed situations.

(König i Siemund (2000), p. 61)

El català no distingeix clarament entre els dos tipus de verbs, els verbs obviatius i els verbs reflexius naturals, atès que el clíctic reflexiu es actua com una anàfora dual. Tanmateix, indirectament sí que podem observar les diferències entre aquests dos tipus de verbs. Com hem vist, l'anàfora polar s'interpreta forçosament com a contrastiva en el cas dels verbs reflexius naturals i opcionalment com a contrastiva en el cas dels verbs obviatius. Així mateix, en les construccions causatives sintàctiques, els verbs obviatius requereixen la presència del clíctic reflexiu per poder-los interpretar com a reflexius, mentre que els verbs reflexius naturals no requereixen la presència d'aquest clíctic.

4.2.2.3. Els verbs reflexius inherents

Els verbs reflexius inherents són els verbs que requereixen l'ús d'una anàfora per expressar el seu significat verbal. Alguns d'aquests verbs poden alternar amb una forma transitiva, però quan ho fan es produeixen canvis en el seu significat. El nombre de verbs d'aquest tipus varia d'una llengua a una altra. Algunes llengües, com per exemple el rus o l'anglès, pràcticament no disposen d'aquest tipus de verbs, mentre que d'altres llengües, com ara l'holandès o el català, en fan un ús generós.¹⁵

Els verbs reflexius inherents, a diferència dels verbs reflexius naturals, no formen una classe homogènia. Entre els verbs reflexius inherents distingiré tres subtipus: els verbs reflexius idiomàtics, els verbs reflexius de resultat no perseguit i els verbs reflexius morfològics. Aquests últims són els verbs formats amb el prefix *auto-*. Els verbs reflexius inherents tenen, però, un tret en comú: no admeten l'anàfora polar. Atès que el català no té una anàfora exclusivament apolar, utilitza l'anàfora dual (el clític reflexiu).

4.2.2.3.1. Els verbs reflexius idiomàtics

Començaré pels verbs reflexius idiomàtics, un terme que prenc d'Everaert (1986). Els verbs reflexius idiomàtics són verbs que es realitzen amb el clític reflexiu però que no tenen un alternant transitiu i, si el tenen, el significat de la forma reflexiva no s'obté composicionalment a partir de la forma transitiva. Alguns exemples de verbs reflexius idiomàtics són:

(76) *Verbs reflexius idiomàtics*

suïcidar-se, comportar-se, penedir-se, adonar-se, vantar-se, vanagloriar-se, desdir-se, abstenir-se, retractar-se, fiar-se, malfiar-se, apiadar-se, equivocar-se, doldre's, avergonyir-se, alegrar-se, obstinar-se, entestar-se desviure's, entossudir-se...

Excepte en els casos de *suïcidar-se* i *comportar-se*, tots els altres verbs que he enumerat disposen d'un argument intern que es realitza amb un complement oblic. En molts casos aquest complement es realitza en genitiu:

- (77) a. El professor es va adonar finalment del seu error.
b. L'alcalde es va retractar de les seves afirmacions.

En un petit nombre de casos, el complement s'introdueix amb una altra preposició. En general, són casos de verbs que regeixen un complement clausal:

- (78) a. La Maria es va entestar a anar al cinema.
b. El Joan es desvivia per arribar a final de mes.

Un verb amb un comportament especial és el verb psicològic *avergonyir*. Segons el DIEC, aquest verb admet dos significats causatius:

¹⁵ Segons van Gelderen (1996, p. 107), que cita Ogura (1989), l'anglès antic no disposava de verbs reflexius inherents, és a dir, verbs que fossin en tots els seus usos reflexius. La raó més probable és que l'anglès antic no tenia anàfores.

- (79) a. Els insults del Joan van avergonyir la Maria.
b. El professor va avergonyir un alumne davant dels companys.

A (79a) entenem que la Maria va sentir vergonya pel que deia o feia el Joan. La intenció del Joan no és que la Maria senti vergonya; la reacció de la Maria és independent de les intencions del Joan. Es tracta, doncs, d'un verb pròpiament psicològic, on l'argument extern es comporta únicament com a causa, sense cap component agentiu. En canvi, a (79b) l'argument extern es comporta agentivament. El professor va dir una sèrie de coses amb la finalitat que l'alumne se sentís avergonyit. En aquest cas, *avergonyir* es comporta com un verb causatiu estàndard, és a dir, com un verb no psicològic.

Però a més d'aquests usos, el verb *avergonyir* té un ús pronominal:

- (80) La Maria s'avergonyia de les seves amistats.

Convé assenyalar que molts verbs causatius psicològics tenen un alternant pronominal. Aquest és el cas, per exemple, de *molestar* (81), *preocupar* (82) o *empipar* (83):

- (81) a. Les paraules del director van molestar el secretari.
b. El secretari es va molestar.
(82) a. La trigança dels convidats va preocupar l'amfitrió.
b. L'amfitrió es va preocupar.
(83) a. Les paraules del presentador van empipar la Isabel.
b. La Isabel es va empipar.

Sembla que la relació entre els alternants és la pròpia de l'alternança causativa. Les formes pronominals no poden ser considerades reflexives. No podem dir que en les oracions de (81b), (82b) i (83b) l'argument subjecte sigui simultàniament la causa i l'experimentador. A (83b), per exemple, no és possible considerar que la Isabel és l'origen de l'esdeveniment (causa) i alhora el pacient d'aquest. No té sentit, doncs, establir una relació de correferència entre l'argument extern i l'argument intern.

Però aquest no és el cas del verb *avergonyir-se*. A (80) la Maria actua com a argument extern. La Maria ha arribat a l'estat denotat fruit de la seva pròpia reflexió. En els casos de (81b), (82b) i (83b), a l'entitat que designa el subjecte no se li atribueix responsabilitat per l'estat que adquireix.¹⁶ A l'estat indicat s'hi arriba de manera no conscient, involuntàriament. Això no passa amb el verb *avergonyir*. En primer lloc, el verb *avergonyir* admet un argument oblic genitiu, mentre que els verbs pròpiament causatius no:

¹⁶ El verb *preocupar* admet un ús reflexiu idiomàtic, com mostra aquest exemple del DIEC:

(i) El moralista es preocupa de formular màximes.

(DIEC: *preocupar*)

- (84) a. *El secretari es va molestar de les paraules del director.
 b. *L'amfitrió es va preocupar de la trigança dels convidats.
 c. *La Isabel es va empipar de les paraules del presentador.

El verb *avergonyir* probablement admet, a més de la forma reflexiva inherent, una forma pronominal incoativa. Alguns exemples de fonts digitals són:¹⁷

- (85) a. Fàtima Pocapena es va avergonyir per la seva feblesa.
 b. Tot el poble es va avergonyir amb la deshonra del seu senyor.

El verb *alegrar-se* sembla tenir un comportament similar al d'*avergonyir-se*.

Royo (2018) també distingeix els verbs que aquí anomeno reflexius inherents dels verbs psicològics causatius. Royo considera que el subjecte dels verbs reflexius inherents psicològics té un component volitiu. Tanmateix, Royo els tracta com a interns. Aquí, però, considero que aquests arguments són externs.

L'islandès és una llengua que utilitza una morfologia diferent per a les construccions incoatives i per a les construccions reflexives. Amb els verbs reflexius utilitza l'anàfora simple *sig*, amb les seves variacions de persona i cas, mentre que amb els verbs incoatius utilitza l'afix verbal enclític *-st*, que és invariant.¹⁸ El verb islandès *skammast* 'avergonyir' es construeix amb el pronom reflexiu *sig* i no amb l'afix verbal *-st*.

- (86) Enginn skammast sír fyrir þetta.
 ningú avergonyeix REFL.GEN per això
 'Ningú s'avergonyeix d'això.'

(Jónsson (2011), p. 100 [1c])

Aquesta és una prova que aquest verb, quan regeix un complement oblic genitiu, es comporta com a reflexiu idiomàtic i no com a incoatiu.

Un altre verb psicològic que en determinats dialectes es comporta com un verb reflexiu idiomàtic és *agradar* (vegeu Rigau (1990)):¹⁹

- (87) El rei s'ha agradat de la pastoreta.

(Rigau (1990), p. 11 [17])

Alguns verbs poden alternar amb una forma transitiva, com en el cas d'*oblidar* i *recordar*. La forma reflexiva, però, no es pot considerar una reflexivització composicional de la forma transitiva, ja que el significat canvia. L'argument intern

¹⁷ (85a) correspon a un text digital de Sebastià Alzamora, i (85.b) a una adaptació moderna d'*El Llibre de les bèsties* de Ramon Llull.

Font (85a): https://www.ara.cat/premium/mare-filla_1_2049926.amp.html

Font (85b): http://www.geocities.ws/alfonsgc/documents_web/1bat_llibre_de_les_besties.pdf

¹⁸ L'afix verbal enclític *-st* etimològicament deriva del pronom reflexiu *sik* del noruec antic. Vegeu en aquest sentit Thráinsson (2007, p. 7).

¹⁹ En realitat, Rigau etiqueta aquesta accepció del verb *agradar* com a pronominal.

tema, en la forma reflexiva idiomàtica, passa a realitzar-se en forma de complement oblic:

(88) Durant les vacances, el Jordi es va oblidar dels seus problemes econòmics.

Observi's que (89) no és sinònima de la forma transitiva següent:

(89) Durant les vacances, el Jordi va oblidar els seus problemes econòmics.

A (88), *oblidar* té el significat de deixar de pensar temporalment, mentre que a (89) l'oblit denotat sembla que hagi de ser permanent.

Alguns verbs sembla que poden reflexivitzar de manera idiomàtica l'argument meta. Aquest és el cas d'*imaginar*. *Imaginar* admet el clíctic reflexiu, però aquest clíctic no expressa un argument tema, atès que aquest es realitza com a OD, sinó un argument meta:

(90) El Jordi es va imaginar el resultat de l'operació.

El verb *imaginar* es comporta com un verb reflexiu idiomàtic ja que el clíctic reflexiu no pot alternar amb un clíctic no reflexiu:

(91) *El Jordi li va imaginar el resultat de l'operació.

El verb *oblidar* també admet un ús datiu del clíctic reflexiu:

(92) El Jordi es va oblidar les claus.

En aquest cas, el verb *oblidar* resulta sinònim de *deixar-se*, i el referent del seu objecte directe ha de ser una entitat física.

Els verbs reflexius idiomàtics admeten la causativització sintàctica:

- (93) a. Les conseqüències de les seves paraules el van fer penedir(-se).
b. El Carles em va fer adonar(-me) del meu error.

Igual com passa amb els verbs reflexius naturals, el clíctic reflexiu no resulta obligatori per poder interpretar la construcció.

4.2.2.3.2. Verbs reflexius de resultat no perseguit

Un segon grup de verbs reflexius inherents el formen el que anomenaré verbs reflexius de resultat no perseguit. Alguns exemples són *tallar*, *torrar* o *cremar*. Aquests verbs es poden reflexivitzar, per bé que ho fan amb un significat específic. Pressuposen una acció o una activitat per part de l'agent, però aquest, tot i ser conscient de l'acció o activitat que està realitzant, no persegueix el resultat denotat pel verb.

Considerem el verb *tallar*. Aquest verb demana un OD inanimat:²⁰

- (94) a. La Maria ha tallat el pa.
b. *La Maria ha tallat el Jaume.

²⁰ (94b) és gramatical en la interpretació en què l'OD es pren com a inanimat. Interpretem l'OD *el Jaume* com *el cos del Jaume*:

- (i) La Maria ha tallat el cos del Jaume.

Atès que no admet un OD animat, aparentment no s'ha de poder reflexivitzar.

(95) *La Maria s'ha tallat a si mateixa.

Però (95) resulta gramatical si eliminem l'anàfora complexa *a si mateixa*:

(96) La Maria s'ha tallat.

Aquí *tallar* té un sentit específic, diferent del sentit que té la forma transitiva. Significa que la Maria ha realitzat alguna acció, com per exemple tallar el pa, i com a conseqüència d'aquesta acció s'ha fet un tall a la mà (o en una altra part del cos).

El verb *tallar* es pot fer servir amb un datiu de possessió inalienable.

(97) La Maria s'ha tallat un dit.

Per indicar que l'acció no consisteix en el tall d'un dit, sinó en un tall en un dit, hem de recórrer a la construcció següent:

(98) La Maria s'ha tallat en un dit.

Everaert (1986) documenta en holandès un exemple similar al que he ressenyat:

- (99) a. Hij snijdt het brood.
Ell talla el pa.
b. Hij snijdt zich in de vingers.
Ell talla REFL en els dits
'Ell es crema els dits.'

(Everaert (1986), p. 47 [4e])

Igual que hem vist en el cas del català amb el verb *tallar*, en holandès també es dona un canvi de significat, per bé que més profund.

Els verbs *torrar* i *cremar* tenen un comportament similar al de *tallar*. No admeten un OD animat, però admeten la reflexivització que anomeno de resultat no perseguit:

- (100) a. El cuiner es va cremar manipulant la paella.
b. El Joan ha anat a la platja i s'ha torrat.

Un altre verb que té un comportament similar és *trencar*. Aquest verb no admet arguments interns animats, però admet reflexivitzar-se:

(101) En una cavalcada, Dembelé es va trencar.

En aquest sentit reflexiu, *trencar-se* significa lesionar-se. Expressa un resultat no perseguit. Implica que ha realitzat una acció, ja que no és natural que un atleta es trenqui sense fer cap esforç.

Hem vist casos de verbs que no admeten en el seu ús transitiu un OD animat, però que tot i això es poden reflexivitzar. Quan ho fan, el seu significat experimenta una petita alteració respecte al significat recte del verb. Però també hi ha verbs que admeten un OD animat i que es poden reflexivitzar de manera inherent. Aquests verbs, doncs, tenen dues formes reflexives amb significats diferents: una amb un significat recte, que com veurem tot seguit es correspon a un significat reflexiu obviatiu, i una altra amb un significat reflexiu inherent. Un verb amb aquest comportament doble és *ferir*. El verb *ferir* és un verb transitiu que admet un OD animat, tal com mostra (102):

(102) El delinqüent va ferir greument el botiguer.

De fet, aquest verb es pot usar reflexivament:

(103) El pres es va ferir a si mateix amb un cobert.

Però *ferir* admet també un ús reflexiu de resultat no perseguit, tal com mostra aquest exemple de fonts digitals:²¹

(104) El tobogan de plaça Espanya on es va ferir una nena ha hagut de ser reparat per segona vegada en tres setmanes.

En aquest exemple no és possible fer servir l'anàfora complexa:

(105) *El tobogan de plaça Espanya on una nena es va ferir a si mateixa ha hagut de ser reparat per segona vegada en tres setmanes.

El verb *ferir* també té un ús incoatiu. En aquest ús, significa patir un atac d'apoplexia:

(106) Hem internat l'àvia a l'hospital. S'ha ferit.

Un verb amb un comportament similar al de *ferir* és *lesionar*. *Lesionar* pot tenir un ús reflexiu convencional (obviatiu):

(107) El reclús es va lesionar (a si mateix) com a estratègia per fugir de la presó.

Tanmateix, un esportista, sempre pot experimentar una lesió espontàniament, sense rebre cap agressió d'un altre esportista, simplement com a resultat de la seva activitat esportiva:

(108) El davanter es va lesionar en una jugada fortuïta.

En aquest sentit, *lesionar* s'interpreta com un verb reflexiu inherent de resultat no perseguit.

A diferència del que passa amb els verbs reflexius idiomàtics, els verbs reflexius de resultat no perseguit no admeten la causació sintàctica:

(109) a. *L'explosió el va fer tallar-se.

b. *El Joan el va fer cremar-se.

El motiu, com veurem en tractar la causativització sintàctica, és que el causador no pot actuar sobre una entitat, el causat, per tal que aquest realitzi una acció que té un resultat no perseguit. El causat, excepte si correspon a l'argument tema d'un verb incoatiu, ha d'actuar volitivament.

4.2.2.3.3. Verbs reflexius morfològics

Són verbs creats morfològicament mitjançant un prefix que expressa reflexivitat (*auto-* en català). Alguns exemples són: *autolesionar-se*, *autocriticar-se*, *autoparodiar-se*... La principal propietat d'aquests verbs és que no admeten una anàfora complexa.

(110) El Joan es va autoparodiar (*a si mateix).

²¹ Font (104): <https://www.regio7.cat/manresa/2014/11/12/reparen-segon-cop-tres-setmanes/290902.html>

Observi's que si s'elimina el prefix *auto-*, aleshores el verb sí que admet l'anàfora complexa:

(111) El Joan es va pariodar (a si mateix).

La funció del prefix és convertir un verb +Obviatiu en en –Obviatiu, és a dir, en reflexiu. Per aquest motiu no admet la inserció d'una anàfora complexa, ja que aquesta anàfora només es pot associar amb verbs +Obviatius.

L'ús d'aquest prefix reflexivitzador morfològic és bastant habitual en les llengües romàniques (vegeu Labelle (2009) per al francès), però no ho és en les llengües germàniques. Una llengua que utilitza aquest prefix és el grec. El grec és una llengua que disposa de dues veus morfològiques, l'activa i l'anomenada no activa.²² Aquesta última subsumeix la veu mitjana i la veu passiva. Amb la veu no activa es pot expressar reflexivització, passivització i incoativització. Quan un verb obviatiu s'associa a l'intensificador *afto* 'mateix', que es comporta com a prefix, aleshores s'ha de realitzar forçosament amb la morfologia no activa, un fenomen similar al que observem en català:²³

(112) I Maria *afto-katastrefete*.

la Maria auto-destruueix.NACT

'La Maria s'autodestruueix.'

(Alexiadou i Doron (2012), p. 15, nota 12 [i])

Convé notar que ni en les llengües romàniques ni en grec aquest prefix es pot utilitzar amb verbs reflexius naturals (113a) ni amb verbs reflexius inherents idiomàtics (113b):

(113) a. *La Maria s'autobanya.

b. *El Joan es va autopenedir.

No tots els verbs obviatius admeten aquest prefix. Els verbs *parlar* o *veure* no l'accepten.

4.2.2.4. Recapitulació

Hem vist que els verbs, segons les seves propietats semàntiques, es comporten de maneres diferents en la reflexivització. He distingit tres tipus de verbs: els verbs reflexius naturals, els verbs obviatius i els verbs reflexius inherents. Els verbs reflexius naturals són verbs que expressen una acció dirigida habitualment sobre el propi cos, mentre que els verbs obviatius són verbs transitius amb un argument tema animat que no denoten reflexivitat natural. El tercer tipus de verbs, els verbs reflexius inherents, constitueixen una mena de calaix de sastre. He identificat tres tipus d'aquests verbs:

²² Alexiadou i Doron (2012) consideren que aquesta Veu és en realitat una Veu mitjana. Vegeu l'argumentació que en fan en l'obra citada. Aquí la continuaré anomenant Veu no activa, ja que és el terme usat habitualment en la bibliografia.

²³ Vegeu Spathos et al. (2015) per a una anàlisi d'aquesta construcció del grec basada en les propietats intensificadoras del morfema *afto* i l'efecte de la Veu no activa, que propicia una interpretació existencial implícita de l'argument extern. Aquest mecanisme no pot ser traslladat al català ja que el prefix *auto-* no es comporta com un intensificador.

els verbs reflexius idiomàtics, els verbs reflexius de resultat no perseguit i els verbs reflexius morfològics, és a dir, els verbs que es construeixen amb el prefix reflexiu *auto-*.

4.2.3. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he estudiat la naturalesa de les anàfores i dels verbs. He mostrat que la tipologia proposada per Reinhart i Reuland (1993) i Reuland (2006) en anàfores simples i complexes resulta insuficient per donar compte de la distribució de les anàfores quan ampliem el nombre de llengües estudiades. Per resoldre aquest problema, he proposat que les anàfores, d'acord amb el seu comportament, es classifiquen en tres grans tipus: anàfores polars, anàfores apolars i anàfores duals, és a dir, anàfores que admeten tant el comportament polar com apolar.

Pel que fa als verbs, he seguit la classificació de Schäfer i els he dividit en tres grans grups: els verbs reflexius naturals, els verbs obviatius i els verbs reflexius inherents. Al seu torn, he dividit els verbs reflexius inherents en tres classes: els verbs reflexius idiomàtics, els verbs reflexius de resultat no perseguit, i els verbs reflexius morfològics. Aquests darrers són els verbs que es construeixen amb el prefix *auto-*.

4.3. SISTEMES ANAFÒRICS I GRAMATICALITZACIÓ DE L'ANÀFORA

4.3.0. Introducció

En aquest apartat analitzaré els sistemes anafòrics de diverses llengües indoeuropees, a més del basc, i les funcions que poden realitzar les anàfores en aquestes llengües. Aquestes llengües són les llengües romàniques (català, castellà, francès, italià i romanès, a més dels dialectes normand i luganès), les llengües germàniques (holandès, alemany, islandès, noruec, anglès, frisó i africans), el rus, el grec i el basc.

Es tracta bàsicament d'un estudi de naturalesa tipològica. Tanmateix, aquest estudi comparatiu permet formular algunes generalitzacions. La més rellevant fa referència a la passivització mitjana. Concretament, proposaré que el mecanisme per expressar la passiva mitjana és dependent d'un altre mecanisme reductor de valència de la llengua. Així, només si l'anàfora pot actuar com a reductor de valència, com en la incoativització o en la passivització, podrà actuar com a passivitzador mitjà. Aquesta és una condició necessària, però no suficient, tal com mostra el noruec. En aquesta llengua, tot i que l'anàfora s'utilitza per expressar la incoativització, actua com a passivitzador mitjà el morfema que expressa la passivització genèrica, és a dir, un morfema que actua independentment com a reductor de valència (el morfema afixal enclític *-s*). El cas de l'islandès és diferent. Aquesta llengua disposa del mateix morfema afixal enclític *-s* que el noruec, però en fa un ús diferent. En islandès, el morfema afixal enclític *-s* serveix tant per obtenir les formes incoatives com per expressar la passiva mitjana.

Aquest apartat s'estructura de la manera següent. A l'apartat 4.3.1 presentaré les característiques dels sistemes anafòrics de les llengües romàniques i a l'apartat 4.3.2 analitzaré els sistemes anafòrics de les llengües germàniques. Els apartats 4.3.3, 4.3.4 i 4.3.5 els dedico al rus, al grec i al basc respectivament. Finalment, a l'apartat 4.3.6 presento algunes generalitzacions que es poden obtenir dels diferents sistemes anafòrics revisats. Una d'elles és que un element pronominal pot actuar com a anàfora de tercera persona i flexionar-se per al nombre, en contra de les propostes d'autors com Reinhart i Reuland (1993) o Burzio (1991). Així mateix, no he trobat cap sistema que tingui pronoms de primera i segona persona pròpiament reflexius. O bé es reciclen els pronoms de primera i segona persona com a anafòrics, o bé aquests són substituïts per l'anàfora de tercera persona. Finalment, el grau de gramaticalització de l'anàfora és el que determina els usos que pot tenir aquesta. Així, només quan l'anàfora resulta productiva per expressar la incoativització pot ser usada per expressar la passivització mitjana, per bé que no necessàriament. A l'apartat 4.3.7 presento les conclusions de l'apartat.

4.3.1. El sistema anafòric del català i d'altres llengües romàniques

El català, com la majoria de llengües romàniques, disposa d'anàfores morfològicament simples –els clítics reflexius i el pronom tònic *si*– i d'anàfores morfològicament complexes, formades per un element pronominal, anàfora o pronom, més l'intensificador *mateix*. (114a) exemplifica un cas d'anàfora simple i (114b), un cas d'anàfora complexa:

- (114) a. El Joan_i si_i ha vestit.
 b. El Joan_i ha parlat {amb ell_i mateix/amb si_i mateix}.

En català, igual que en castellà, l'anàfora simple *si* requereix amalgamar-se amb l'intensificador *mateix* quan actua reflexivament.²⁴ Per aquest motiu, l'oració de (115) és agramatical:

²⁴ Aquesta restricció no es dona ni en francès ni en italià. En aquestes llengües, la forma corresponent a *si* (*soi* en francès i *sé* en italià) pot aparèixer, en determinats contextos, ocupant aïlladament una posició argumental. En francès (i), l'antecedent ha de ser obligatòriament un pronom arbitrari, mentre que en italià (ii) admet tant un antecedent arbitrari com referencial:

- (i) a. *Victor_i a honte de soi_i.
 *'El Víctor_i té vergonya de si_i.'
 b. On_i a honte de soi_i.
 *'Un_i té vergonya de si_i.'

(Burzio (1991), p. 89 [18a], p. 91 [19])

- (ii) a. Gianni_i ha vergonya di sé_i.
 *'El Gianni_i té vergonya de si_i.'

(115) *La Maria_i es_i va veure a si_i.

L'intensificador *mateix*, a diferència de l'anàfora simple *si*, concorda en gènere i nombre amb l'antecedent:

(116) Elles_i es criticaven {a elles_i mateixes/a si_i mateixes}.

L'anàfora simple *si* pot aparèixer sense l'intensificador *mateix* en l'expressió recíproca *entre si* (aquesta expressió no demana el doblament de clíctic).²⁵

(117) Els dos germans van discutir entre si.

En la primera i la segona persona s'utilitzen amb valor anafòric els pronoms corresponents a aquestes persones.

(118) a. Jo_i em_i vaig veure (a mi_i mateix) al mirall.

b. Tu_i et_i vas veure (a tu_i mateix) al mirall.

A diferència del clíctic reflexiu de tercera persona, que no presenta flexió ni per al gènere ni per al nombre, els clítics de primera i segona persona estan flexionats per al nombre: *em-ens*, *et-us*. Com veurem a l'apartat 4.4.1, el tret de nombre associat als pronoms de persona discursiva és lèxic i no gramatical. Les anàfores complexes de primera i segona persona estan formades pel pronom de primera o segona persona més l'intensificador *mateix*, igual com passa amb les anàfores complexes de tercera persona.

En el que segueix, m'interessaré únicament per les anàfores simples clíctiques i les anàfores complexes. Deixaré de banda, doncs, l'anàfora simple *si*. Aquestes anàfores no solament es distingeixen morfològicament, sinó també sintàcticament. Les anàfores simples clíctiques, com el seu nom indica, són clítics que s'adjunten al verb, ja sigui proclícticament (formes temporals excepte l'imperatiu) o enclícticament (imperatiu, infinitiu i gerundi). En canvi, les anàfores complexes són anàfores que

b. Qui si_i parla sempre di sé_i.

'*Aquí es_i parla sempre de si_i.'

(Burzio (1991), p. 90 [18b], p. 88 [13])

Una particularitat d'aquests pronoms és que són orientats al subjecte, tal com mostra el contrast següent de l'italià:

(iii) a. *Ho parlato a Maria_i di sé_i.

'He parlat amb la Maria_i de si_i mateixa.'

(Giorgi (1990), p. 13 [11b])

b. (?)Ho parlato a Maria_i di lei_i.

'He parlat amb la Maria_i d'ella_i.'

(Burzio (1991), p. 89 [18a], p. 91 [19])

²⁵ En l'expressió recíproca *entre si*, l'anàfora pot ser substituïda per un pronom, sense variació de significat.

(i) Els dos nois_i van discutir {entre si_i/entre ells_i}.

L'anàfora *si* també pot aparèixer sense l'intensificador *mateix* quan forma part d'una expressió idiomàtica, com ara *tornar en si*, *donar de si* o *estar fora de si*.

ocupen una posició sintàctica argumental. Aquestes anàfores, doncs, tenen un comportament similar a les anàfores del rus, que, tal com hem vist, distingeix entre anàfores afixals i anàfores argumentals. La seva funció, però, no és idèntica. Les anàfores afixals del rus són anàfores apolars, mentre que les anàfores clíiques del català són duals, igual que les anàfores simples de l'alemany. Com mostren els exemples següents, l'anàfora es és dual. (119a) mostra un verb obviatiu, (119b) il·lustra un verb reflexiu natural i (119c) expressa un verb reflexiu inherent:

- (119) a. Cristiano Ronaldo contínuament es lloa.
b. Neymar s'ha tenyit.
c. Messi no s'ha penedit del burofax que va enviar.

De fet, en alguns casos, i quan el context no ho afavoreix, la inclusió de l'anàfora polar amb els verbs obviatius és sovint preferible:

- (120) El Joan era una persona molt reservada. Un dia, de manera sorprenent, es va lloar ?(a si mateix).

La posició sintàctica en què es realitzen i la seva composició morfològica no són les úniques diferències entre les anàfores clíiques i les anàfores complexes. Hi ha raons per pensar que les anàfores clíiques no realitzen cas mentre que les anàfores complexes sí.

En català, quan l'argument anafòric és un OD, o és un OI que pren com a antecedent un subjecte no derivat, i aquest argument es realitza amb una anàfora complexa, obligatòriament s'ha de realitzar l'anàfora clíica:

- (121) a. El Joan s'ha vist a si mateix al mirall.
b. La Maria s'ha regalat a si mateixa un pom de roses.

Quan l'antecedent d'un OI és l'OD (122a), o és un subjecte derivat (122b), no és possible incloure el clíic reflexiu:

- (122) a. *El Joan es_i va presentar la Maria_i a si_i mateixa.
b. *La Maria_i es_i va ser presentada a si_i mateixa.

El motiu és diferent en cada cas. Atès que el clíic reflexiu és orientat al subjecte, (122a) no és possible. En el cas de (122b), tot i que el clíic reflexiu està orientat al subjecte, l'oració és agramatical. Les formes gramaticals corresponents a (122) es realitzen únicament amb l'anàfora complexa:

- (123) a. El Joan va presentar la Maria_i a si_i mateixa.
b. La Maria_i va ser presentada a si_i mateixa.

Aquest fenomen es dona també en castellà, francès i italià:

- (124) a. *María_i se_i fue presentada.

(Exemple propi)

- b. *Les enfants_i se_i sont présentés par la directrice.

'*Els nens se són presentats per la directora.'

(Zubizarreta (1982), p. 142 [47b])

- c. *I nostri amici si sono stati presentati.
'*Els nostres amics s'han estat presentats.'

(Rizzi (1986), p. 70 [9b])

Quan un argument oblic es realitza amb una anàfora complexa, aquest no pot ser mai doblat pel clíctic reflexiu:

(125) La Maria (*es) va parlar amb si mateixa.

El doblament de clíctic és obligatori també en castellà (126), en francès (127) i en romanès (128), tant si l'anàfora argumental és un OD com si és un OI:

- (126) a. Juan se elogia a sí mismo.
b. Mercedes se regaló flores a sí misma.

- (127) a. Le ministre se copie lui-même.
'El ministre es copia a si mateix.'
b. Quand le député-Maire se fait des cadeaux à lui-même.
'Quan l'alcalde i diputat es fa regals a si mateix.'

(Labelle (2008), p. 845 [33a, 34b])

- (128) a. Ion se ceartă pe el însuși.
Ion es renya a 3SG.AC INTENS.3SG.MASC
'L'ion es renya a si mateix.'
b. Ion își demonstrează lui însuși teorema.
Ion es.DAT demonstra 3SG.DAT INTENS.3SG.MASC teorema
'L'ion es demonstra a si mateix el teorema.'

(Calude (2004), p. 4-5 [6-7])

Com es pot observar, i aquesta és una propietat rellevant, en romanès els clítics de datiu estan flexionats per al cas (vegeu Dobrovie-Sorin (2006), p. 119).²⁶

A diferència del català, el castellà, el francès i el romanès, l'italià (estàndard) no admet el doblament de clíctic en les construccions reflexives. O bé s'utilitza l'anàfora clíctica o bé l'anàfora complexa:

²⁶ En efecte, els clítics de primera i segona persona del singular també estan flexionats per al cas (*mă/îmi, te/îți*). Els de primera i segona persona del plural són sincrètics respecte al datiu i l'acusatiu (*ne, vă*).

És interessant de notar que el cas datiu es pot utilitzar amb clítics reflexius corresponents a verbs reflexius inherents, com en l'exemple següent:

- (i) El își amintește.
'Ell se'n recorda.'

Font (i): <http://rolang.ro/Romanian-lesson-Reflexive-verbs.php>

- (129) a. Giovanni si è accusato.
 "El Giovanni s'ha acusat."
 b. Giovanni ha accusato se stesso.
 "El Giovanni s'ha acusat a si mateix."

(Burzio (1986), p. 395 [1b-c])

Quan el verb es passivitzava i el datiu és anafòric amb el subjecte (és a dir, amb l'objecte subjacent), s'ha de realitzar obligatòriament amb una anàfora complexa, mai amb una anàfora clítica, tal com hem vist a (123b). Aquesta restricció és general en totes les llengües romàniques amb l'única excepció del romanès:

- (130) Ion și Maria și-au fost prezentați anul trecut.
 Joan i Maria se.DAT-ha estat prezentat any.el darrer
 'El Joan i la Maria van ser presentats l'un a l'altre l'any passat.'

(Dobrovie-Sorin (2006), p. 132 [33a])

Assumiré, seguint Dobrovie-Sorin (2006), que aquesta propietat es correlaciona amb el fet que en romanès els reflexius es flexionen per al cas, a diferència del que passa en les altres llengües romàniques principals.

En la construcció causativa sintàctica, si l'OD del verb incrustat es realitza amb una anàfora clítica, aleshores, l'argument extern d'aquest verb es realitza amb cas acusatiu i no amb cas datiu:²⁷

- (131) a. La mare el va fer banyar-se.
 b. *La mare li va fer banyar-se.

Aquesta restricció s'observa també en castellà i en francès. No s'observa en italià ja que el verb incrustat d'aquestes construccions no admet un clític reflexiu. Tampoc s'observa en romanès. En aquest cas, el motiu és que el romanès no disposa de clàusules completives incrustades d'infinitiu i, en conseqüència, no té l'homòleg de les construccions causatives sintàctiques de les principals llengües romàniques.

En general les llengües romàniques principals tenen un comportament similar al del català. Tanmateix, quan entrem en el món dels dialectes, trobem diferències significatives, i interessants des del punt de vista teòric. A continuació analitzaré dos sistemes romànics, cadascun amb una peculiaritat tipològica específica. El primer, el normand, un dialecte del francès, que presenta flexió per al nombre en l'anàfora de tercera persona, i el segon, el luganès, un dialecte del llombard, que forma clítics reflexius complexos. Vegem-los per parts.

4.3.1.1. El normand

El normand és un dialecte del francès molt diferenciat. Una de les característiques distintives d'aquest dialecte és el seu sistema anafòric. A diferència de la resta de

²⁷ Estudio aquest fenomen al capítol 7.

llengües romàniques, en aquest dialecte, o en certes varietats d'aquest dialecte, el clíctic reflexiu de tercera persona es flexiona per al nombre.

Liddicoat (1994, p. 244-248) ofereix dades del jerseiès (illa de Jersey) i del sercquiais (illa de Sark). Així mateix, Lepelley (1974, p. 113) ofereix dades de la Vall del Saire. Els sistemes clítics dels tres dialectes són similars. Aquí ofereixo el sistema del jerseiès (en parèntesis dono les formes que es realitzen davant vocal):

(132) *Paradigma dels clítics personals i determinants del jerseiès*

		OD		OI		
		Sing.	Pl.	Sing.	Pl.	
Sing.	1a pers.	m(me)	nwɔ(nwɔ:z)	m(me)	nwɔ(nwɔ:z)	
	2a pers.	t(te)	vwɔ(vwɔ:z)	t(te)	vwɔ(vwɔ:z)	
	3a pers.	Masc.	l(le)	le:(lz)	li(λ)	ly:(ly:z)
		Fem.	la(l)		ji(j)	
		Refl.	s(se)	ly:(ly:z)	s(se)	

(Font: Liddicoat (1994), p.244 i 247)

Observi's que el clíctic reflexiu OD de tercera persona plural correspon al clíctic determinant datiu plural. Sembla, doncs, un cas de reciclatge de clítics. El clíctic reflexiu de la tercera persona OD es flexiona per al cas.²⁸ Liddicoat dona aquests exemples:

- (133) a. i sɛ grɛ:
 ell es prepara
 'Ell es vesteix.'
- b. i ly: grɛ:
 'Els es vesteixen.'

(Liddicoat (1994), p.248 [282-283])

Així mateix, Lepelley, que estudia el dialecte de la Vall del Saire, dona el següent exemple amb una anàfora de tercera persona plural (grafia de Lepelley):

- (134) i lüz ãnyī
 ells a.ells avorreixen
 'Els s'avorreixen.'

(Lepelley (1975), p. 113)

Un fet curiós és que el clíctic reflexiu, en la construcció passiva pronominal genèrica, concorda en nombre amb l'argument intern en sercquiais, però no en jerseiès, d'acord amb els exemples que Liddicoat dona. L'exemple (135a), on no es dona concordança,

²⁸ El que indica variació de cas és que la forma anafòrica OD varia segons el nombre, però no la forma anafòrica OI.

correspon al jerseiès, mentre que l'exemple (135b), on es dona concordança, correspon al sercquiais (les grafies són de l'autor):

- (135) a. lɛ: fjoer s vɛ: partut a ftœ (jerseiès)
 les flors REFL.SING veuen pertot a ara
 'Les flors es veuen pertot arreu ara.'
- b. lɛ: pɛ:sõ salbi lɣ: vãdi:dr ijën ã sèr l tã pɔ:sɛ (sercquiais)
 els peixos salats REFL.PL venien aquí a Sark el temps passat
 'Els peixos en salaó es venien aquí a Sark en temps passats.'

(Liddicoat (1994), p.249 [287-288])

4.3.1.2. El luganès

Un altre dialecte amb propietats singulars és el luganès, un dialecte del llombard. En aquest dialecte, descrit per Benincà i Poletto (2005), les anàfores clíiques de primera persona del singular, de segona persona del singular i de segona persona del plural es formen amb el clíic pronominal de la persona corresponent més el clíic reflexiu de tercera persona *sa*. En el cas de la segona persona tant del singular com del plural el clíic corresponent al pronom personal es pot obviar, d'aquí que s'hagi representat entre parèntesis. Així mateix, l'anàfora clíica de la primera persona del plural es representa exclusivament amb el clíic de tercera persona:

(136) *Sistema dels pronoms reflexius del luganès*

	Singular	Plural
1a pers.	ma sa	sa
2a pers.	(ta) sa	(va) sa
3a pers.	sa	sa

(Font: Benincà i Poletto (2005), p. 273 [9])

Les autores, a partir de les dades recollides dels dialectes italians, conclouen que quan l'anàfora de tercera persona substitueix un pronom de primera o segona persona, el primer que és afectat és el pronom de primera persona del plural. Probablement el motiu són les característiques especials de la primera persona del plural. Aquesta persona pot tenir dues variants, la inclusiva i l'exclusiva. En l'exclusiva hi ha implícit la tercera persona. Benveniste (1966) ho descriu així:

"Nous" se dit d'une manière pour "moi + vous", et d'une autre pour "moi + eux".
 Ce sont les formes inclusive et exclusive [respectivament].

(Benveniste (1966), p. 233)

Atès que en una de les interpretacions de la primera persona del plural s'inclou la tercera persona del plural, és lògic que el primer clíic que sigui substituït pel de tercera persona sigui el de primera persona del plural.

No sembla, però, que aquesta generalització sigui universal, contràriament al que pressuposen Benincà i Poletto. En alguns dialectes valencians (comarca de la Costera i voltants) el clíic reflexiu de tercera persona es pot substituir la segona persona del

plural, o la primera i la segona persona del plural. Vegeu en aquest sentit Bataller (2018):

En tot l'àmbit, i els pobles que l'envolten, el pronom *vos* amb caràcter recíproc o reflexiu s'ha substituït per *es* o *se*: *es trobeu, se'n vingueu*. Tanmateix, *mos*, amb el mateix caràcter només s'ha substituït pel dit pronom a la Font, Moixent, l'Olleria i els poblets del riu: *es quedem, se'n tornem*.

(Bataller (2018), p. 154)

D'alguna manera, les anàfores del luganès són complexes, però el seu comportament és diferent del que observem en les anàfores complexes de les llengües germàniques. De fet, el seu comportament és idèntic al de les anàfores clíiques de les llengües romàniques com el català, que com he dit són morfològicament simples. A l'apartat 4.4.8 tornaré sobre aquestes anàfores.

4.3.2. Els sistemes anafòrics de les llengües germàniques

En aquest apartat analitzaré els sistemes anafòrics de diverses llengües germàniques: l'holandès, l'alemany, l'islandès, el noruec, l'anglès, el frisó i l'afrikaans. Tot i que aquestes llengües pertanyen a la mateixa família lingüística, trobem moltes més divergències de les que es donen en les llengües romàniques. Tant l'holandès com l'islandès i el noruec disposen d'anàfores polars i apolars, i la seva distribució és la canònica: les anàfores polars s'utilitzen amb els verbs obviatius i les anàfores apolars amb els verbs reflexius inherents. Els verbs reflexius naturals admeten tots dos tipus d'anàfores. L'anglès, el frisó i l'afrikaans tenen únicament una anàfora complexa polar. Quan el context requereix una anàfora apolar, l'anglès no utilitza cap anàfora mentre que el frisó i l'afrikaans recorren a un pronom. Finalment, l'alemany disposa d'una anàfora dual i d'una anàfora polar.

4.3.2.1. L'holandès

El primer sistema que analitzaré és l'holandès, la llengua que Reinhart i Reuland (1993) utilitzen per formular la seva teoria del lligam basada en la reflexivització verbal. Com ja he dit, l'holandès disposa de dos tipus d'anàfores, les anàfores simples, que es comporten com a anàfores apolars, i les anàfores complexes, que es comporten com a anàfores polars. Les anàfores complexes es formen a partir de les anàfores simples afegint l'intensificador *zelf*. L'anàfora simple de tercera persona és *zich* i l'anàfora complexa, *zichzelf*. Per a les anàfores simples de primera i segona persona, s'utilitzen els pronoms clíics àtons de primera i segona persona, amb dues particularitats:²⁹ a) per a la segona persona del plural s'utilitza el pronom corresponent a la segona persona del singular i no el pronom corresponent a la segona persona del

²⁹ L'holandès té dos jocs de pronoms personals, els tòics i els àtons, amb petites diferències entre ells. Els pronoms àtons són considerats clíics per alguns autors (vegeu per exemple Everaert (1986, p. 33)).

plural, que és *jullie*;³⁰ i b) per a la segona persona de cortesia, tant singular com plural, a més del pronom àton corresponent s'utilitza també l'anàfora de tercera persona. Val a dir que les anàfores de l'holandès (i els corresponents pronoms) no distingeixen entre cas acusatiu i cas datiu.

(137) *Taula de les anàfores simples i compostes de l'holandès*

	Formes simples		Formes complexes	
	Sing.	Plural	Sing.	Plural
1a pers.	me	ons	mezelf	onszelf
2a pers.	je		jezelf	
2a pers. (cortesia)	u/zich		uzelf/zichzelf	
3a pers.	zich		zichzelf	

(Font: Everaert (1986), p. 35)

Els verbs obviatius només accepten l'anàfora complexa, mentre que els verbs reflexius naturals admeten les dues anàfores, la simple i la complexa. Convé assenyalar, però, que l'ús de l'anàfora complexa en els verbs reflexius naturals té valor contrastiu.³¹

- (138) a. Jani haat *zichi/zichzelf.
 Jan odia REFL/REFL.INTENS
 'El Joan s'odia a si mateix.'
- b. Hijj wast zichi/zichzelf.
 Ell renta REFL/REFL.INTENS
 'Ell es renta.'

(Reinhart i Reuland (1993), p. 661 [10], p. 666 [19a], adaptats)

Els verbs reflexius inherents es realitzen únicament amb l'anàfora simple:

- (139) Hijj vergist zichi/*zichzelf.
 Ell equivoca REFL/REFL.INTENS
 'Ell s'equivoca.'

(Everaert (1986), p. 45 [1a], adaptat)

³⁰ Com ja hem vist, en alguns dialectes valencians, l'element anafòric que reemplaça el pronom de segona persona del plural en el seu ús reflexiu és el pronom reflexiu de tercera persona. En holandès, en canvi, és el pronom de segona persona singular. Es podria conjecturar que la raó del reemplaçament és la complexitat (llargada) fonològica del pronom de segona persona del plural.

³¹ Curiosament, Schäfer (2012) dona dos interrogants a la variant agramatical de (138a):

- (i) Zij haat ??zich/zichzelf.
 "Ella s'odiava a si mateixa."

(Schäfer (2012), p. 218 [9])

Així doncs, l'anàfora simple es comporta com una anàfora apolar mentre que l'anàfora complexa es comporta com una anàfora polar.³²

Un darrer cas és el del datiu. Sí el datiu no correspon a un argument reflexiu inherent, s'ha de realitzar necessàriament amb una anàfora complexa:

(140) a. *Hij gaf zich een boek.
"Ell es va donar un llibre."

(der Leek (1987/1988), p. 241, nota 32 [1b])

b. Jan gaf zichzelf een boek.
"El Jan es va donar a si mateix un llibre."

(Koster (1987), p. 327 [36a])

Com moltes llengües indoeuropees, l'holandès utilitza la morfologia reflexiva per expressar la incoativització. Es tracta d'una propietat lèxica dels verbs:

(141) a. Hij manifesteerde zijn onwil.
ell va.mostrar seva falta.de.voluntat
'Ell va mostrar la seva falta de voluntat.'

b. Zijn onwil manifesteerde zich.
seva falta.de.voluntat va.manifestar REFL
'La seva falta de voluntat es va manifestar.'

(Everaert (1986), p. 71 [2a,c])

Segons Schäfer (2008, p. 30-31), la incoativització amb el pronom reflexiu es dona en un nombre reduït de verbs i en l'actualitat no és productiva. Tots els verbs de nova formació utilitzen la morfologia zero per expressar la forma incoativa. Schäfer proposa que aquesta falta de productivitat del pronom reflexiu per formar construccions incoatives es correlaciona amb el fet que en holandès les passives mitjanes no es construeixen amb el clíctic reflexiu. Igual que en anglès, l'holandès recorre a la intransitivització per expressar la passivització mitjana, tal com mostra aquest exemple:

(142) Zo'n stuk zingt *(niet gemakkelijk/lekker/...).
aquesta-mena-de peça canta *(no fàcilment/confortablement...)
'Aquesta mena de peces es canten fàcilment/confortablement.'

(Ackema and Schoorlemmer (2006), p. 142 [33c])

4.3.2.2. L'alemany

L'alemany s'allunya significativament de l'holandès. Tot i que distingeix entre anàfores simples i complexes, aquesta distinció no està regulada per les propietats lèxiques

³² No tots els verbs que en holandès es realitzen amb l'anàfora simple *zich* poden ser considerats en català com a verbs reflexius naturals.

dels verbs. Les anàfores complexes es formen amalgamant la corresponent anàfora simple amb l'intensificador *selbst* 'un mateix'. Les anàfores de primera i segona persona del singular distingeixen entre cas acusatiu i datiu. En canvi, les formes de primera i segona persona del plural tenen una sola forma per a tots dos casos. Finalment, l'anàfora de tercera persona és invariant tant respecte al nombre com respecte al cas. La taula següent mostra aquest sistema:

(143) *Taula de les anàfores simples de l'alemany*

	Singular		Plural	
	Ac.	Dat.	Ac.	Dat.
1a pers.	mich	mir	uns	
2a pers.	dich	dir	euch	
3a pers.	sich			

(Font: Fagan (1992), p. 27, taula 1)

Tant els verbs obviatius com els verbs reflexius naturals admeten l'anàfora complexa, per bé que en el cas dels verbs reflexius naturals l'anàfora complexa rep una interpretació contrastiva. En canvi, els verbs reflexius inherents només accepten l'anàfora simple. (144a) exemplifica un verb obviatiu, (144b) un verb reflexiu natural i (144c) un verb reflexiu inherent:

- (144) a. Hans_i hasst sich_i/sich_i selbst.
Hans odia REFL/REFL INTENS
'El Hans s'odia a si mateix.'
- b. Hans_i wäscht sich_i/sich_i selbst.
Hans renta REFL/REFL INTENS
'El Hans es renta (a si mateix).'
- c. Hans_i schämt sich_i/*sich_i selbst.
Hans avergonyeix REFL/REFL INTENS
'El Hans s'avergonyeix.'

(Schäfer (2012), p. 218 [10a-c], adaptats)

Tal com hem vist que passa en català, la mateixa anàfora permet realitzar els tres tipus de verbs. L'anàfora simple de l'alemany actua, doncs, com una anàfora dual.

En alemany, a diferència de l'holandès, l'anàfora simple pot cobrir un datiu no inherent, tal com mostra aquest exemple d'Steinbach (2002):³³

³³ Reinhart i Reuland (1993, p. 667) consideren que en alemany, si el datiu no denota un reflexiu inherent, aquest s'ha de realitzar amb una anàfora complexa. Steinbach (2002) explícitament rebutja aquesta afirmació.

(145) Peter hat sich wieder die besten Karten (selbst) gegeben.

Peter ha REFL de.nou les millors cartes (INTENS) donat.

'El Peter s'ha donat de nou les millors cartes (a si mateix).'

(Steinbach (2002), p. 221-222, nota 25 [iia])

Tanmateix, i segons Steinbach, en alemany antic no s'utilitzava una anàfora simple en el datiu, sinó un pronom més l'intensificador.³⁴ Vegem-ne un exemple:

(146) daz si ir selber hat bereit kumer, not und arebeit

que ella.NOM ella.DAT INTENS ha causat pena, pobresa i maldecaps.

'que es va causar dolor, pobresa i maldecaps.'

(Steinbach (2002), p. 55 [59d])

Val a dir, que les anàfores simples de les llengües germàniques són orientades al subjecte.³⁵ Així, si l'antecedent de l'anàfora és un OD, s'ha d'utilitzar l'anàfora complexa:

(147) Die Eltern_i überließen die Kinder_j sich selbst_j.

els pares van.deixar els nens REFL INTENS

'Els pares van deixar els nens a la seva sort.'

(König i Siemund (2000), p. 65 [50a])

Igual que l'holandès, l'alemany utilitza l'anàfora simple per expressar la incoativització d'alguns verbs, per bé que a diferència de l'holandès aquest ús és productiu:

(148) a. Hans zerbrach die Vase.

Hans va.trencar el got

'El Hans va trencar el got.'

b. Die Vase zerbrach (*sich).

el got va.trencar REFL

'El got es va trencar.'

(Schäfer (2008), p. 1 [1a-b])

³⁴ Steinbach considera que *ihm selbst* i *ir selber* són pronoms. Tenint en compte que en les anàfores compostes l'element pronominal no cal que sigui una anàfora sinó que pot ser un pronom (vegeu en aquest sentit el català i el francès), es podria considerar que en alemany antic el datiu era representat per una anàfora composta i no per una anàfora simple. Es tracta d'una especulació, ja que no tinc prou informació.

³⁵ Segons König i Siemund (2000), aquesta és una propietat de les anàfores simples:

[S]implex anaphors seem to select only subjects as antecedents, whereas complex anaphors may also be tied to non-subjects.

(König i Siemund (2000), p. 60)

Així mateix, la morfologia reflexiva permet expressar la passiva mitjana, tal com mostra aquest exemple de Fagan (1992):

- (149) Das Buch liest sich leicht.
 el llibre llegeix REFL fàcilment.
 'El llibre es llegeix fàcilment.'

(Fagan (1992), p. 82 [61b])

Per acabar, assenyalaré que l'alemany no admet construir passives amb el pronom reflexiu.

4.3.2.3. L'islandès

Vegem ara el cas de l'islandès. Igual que l'holandès i l'alemany, l'islandès disposa de dos tipus d'anàfores, les simples i les complexes. Una particularitat del sistema islandès és que l'anàfora de tercera persona està flexionada per al cas, concretament cas acusatiu, datiu i genitiu: *sig* (ac.), *sér* (dat.) i *sín* (gen.). Per a les anàfores de primera i segona persona s'utilitzen els pronoms corresponents a aquestes persones, que igual que les anàfores de tercera persona, també estan flexionades per al cas.

(150) *Taula de les anàfores simples de l'islandès*³⁶

		Ac.	Dat.	Gen.
1a pers.	Sing.	mig	mér	mín
	Plural	okkur		okkar
2a pers.	Sing.	þig	þér	þín
	Plural	ykkur		ykkar
3a pers.	Sing.	sig	sér	sín
	Plural			

La distribució d'aquestes anàfores és la mateixa que observem en holandès. Els verbs obviatius només accepten l'anàfora complexa, mentre que els verbs reflexius naturals accepten tant l'anàfora simple com la complexa. Com passa en holandès, aquesta última té valor contrastiu:

- (151) a. *Jóni elskar sigi.
 Jón estima REFL
 'El Jón s'estima a si mateix.'
 b. Jóni elskar sjálfan sigi.
 Jón estima INTENS REFL
 'El Jón s'estima a si mateix.'

(Thráinsson (2007), p. 498 [81b-c])

³⁶ Font taula (150): http://mylanguages.org/icelandic_pronouns.php

- (152) a. Egill_i rakað sig_i.
Egill va.afaitar REFL
'L'Egill es va afaitar.'
- b. Egill_i rakað sjálfan sig_i.
Egill va.afaitar INTENS REFL
'L'Egill es va afaitar.'

(Thráinsson (2007), p. 461 [1b], p. 464 [9])

Els verbs reflexius inherents només accepten l'anàfora simple, tal com mostra el contrast de (153):

- (153) a. Strákarnir_i montuðu sig_i á þessu.
els.nois vanagloriar REFL d'això
'Els nois se'n vanagloriaven.'
- b. *Strákarnir_i montuðu sjálfan sig_i á þessu.
els.nois vanagloriar INTENS REFL de això
'Els nois se'n vanagloriaven.'

(Jónsson (2011), p. 100 [1a], p. 102 [4b])

Igual que l'holandès, l'anàfora simple actua com una anàfora apolar mentre que l'anàfora complexa actua com una anàfora polar.

La particularitat de l'islandès és que aquesta llengua no utilitza l'anàfora simple per expressar incoativització sinó un afix verbal enclític específic, *-st*.

L'afix *-st* té altres usos que aquí no analitzaré. El que ens interessa és el seu ús com a element incoativitzador. El verb *opna* 'obrir' utilitza aquest morfema per incoativitzar-se. No admet l'anàfora simple *sig*:

- (154) a. Mennirnir opnuðu dyrnar.
els.homes van.obrir les.portes
'Els homes van obrir les portes.'
- b. Dyrnar opnuðust.
les.portes van.obrir.ST
'Les portes es van obrir.'
- c. *Dyrnar opnuðu sig.
les.portes van.obrir REFL
'Les portes es van obrir.'

(Jónsson (2011), p. 104 [12])

Quan el verb *opna* es combina amb l'anàfora *sig*, es comporta com un verb reflexiu inherent:³⁷

- (155) a. *Mennirnir opnuðust.
els.homes van.obrir.ST
'Els homes es van obrir.'

(Adaptat meu a partir de Jónsson (2011))

- b. Mennirnir opnuðu sig.
els.homes van.obrir REFL
'Els homes es van obrir.'

(Adaptat meu a partir de Jónsson (2011))

La diferència entre els dos significats és que la forma reflexiva s'utilitza quan s'atribueix una certa responsabilitat en la persona que experimenta el canvi, mentre que en l'ús incoatiu, l'esdeveniment es produeix sense una causa agentiva.

En islandès, la passiva mitjana es forma mitjançant l'afix verbal enclític *-st*, el mateix que s'utilitza per expressar la incoativització:

- (156) a. Gluggarnar opnast auðveldlega.
finestres obren.ST fàcilment
'Les finestres s'obren fàcilment.'
- b. Bækur seljast vel um jólin.
llibres venen.ST bé per Nadal
'Els llibres es venen bé per Nadal.'

(Maling (2001), p. 441 [51e-f])

Aquest morfema, però, no serveix per formar passives.³⁸

4.3.2.4. El noruec

El noruec és una llengua similar a l'islandès. Aquests són els seus pronoms personals d'objecte:

³⁷ L'exemple (155b) està basat en l'afirmació següent de Jónsson:

Note that *opna sig* is possible in Icelandic but only in the sense 'open up emotionally' (which is not an anticausative use).

(Jónsson (2011), p. 104, nota 3)

³⁸ Wood (2015) defensa que el morfema *-st* té algun tret phi, i especula que aquest tret pot ser una variant del tret de tercera persona (concretament el tret {[–Participant]}, basant-se en en el model de trets de persona de Halle (1997)). Això explicaria les interaccions que experimenta amb la morfologia verbal. Si el verb és temporalitzat, es pot realitzar amb les tres persones del plural, però només amb la tercera persona del singular.

(157) *Taula de les anàfores simples del noruec*³⁹

	Sing.	Plural
1a pers.	meg	oss
2a pers.	deg	dere
3a pers.	seg	

Igual que l'islandès, el noruec disposa de dues anàfores, una simple i l'altra complexa. La simple té propietats apolars, i la complexa té propietats polars, tal com mostren aquestes exemples:

(158) a. Jonasket seg.

Jon va.rentar REFL

'El Jon es va rentar.'

b. Jonasket seg selv.

Jon va.rentar REFL INTENS

'El Jon es va rentar a si mateix.'

(Jóhnnsson (2011), p. 103 [7], que cita Hellan (1988))

(159) a. Jon skammer seg.

Jon avergonyia REFL

'El Jon s'avergonyia.'

b. *Jon skammer seg selv.

Jon va.avergonyir REFL INTENS

'*El Jon s'avergonyia a si mateix.'

(Jóhnnsson (2011), p. 103 [8], que cita Hellan (1988))

(160) a. Jon foraktet seg selv.

Jon menyspreava REFL INTENS

'El Jon es menyspreava a si mateix.'

b. *Jon foraktet seg.

Jon menyspreava REFL

'El Jon es menyspreava.'

(Jóhnnsson (2011), p. 103 [9], que cita Hellan (1988))

El noruec admet formar incoatiu amb la morfologia reflexiva però no passives mitjanes, tal com assenyalen Lundquist et al. (2016):

³⁹ Font taula (157): https://typecraft.org/tc2wiki/Reflexives_-_Norwegian

- (161) a. Vinduet åpnet seg.
finestra va.obrir REFL
'La finestra es va obrir.'
- b. *Disse potetene skjærer seg lett.
aquestes patates tallen REFL fàcilment
'Aquestes patates es tallen fàcilment.'

(Lundquist et al. (2016), p, 8 [15b], p. 12 [27b])

És interessant comparar l'islandès amb el noruec, tenint en compte que l'islandès prové del noruec antic. Igual que l'islandès, el noruec disposa d'un morfema afixal enclític -s derivat d'un antic pronom reflexiu. Aquest element s'utilitza per formar l'anomenada passiva en -s. Així mateix, disposa d'una segona passiva amb el verb auxiliar *bli* 'esdevenir'. Segons Engdahl (1999), la passiva en -s s'utilitza per expressar afirmacions genèriques, sovint amb valor d'ordre, sense vinculació al temps. En canvi, la passiva en *bli* expressen esdeveniments concrets, ancorats al temps. Vegem-ne el contrast:⁴⁰

- (162) a. Klokkene høres vidt omkring.
campanes sent.PASSIU extensament voltants
'Les campanes se senten des de lluny.'
- b. Nødropet blir hørt (av en fisker).
crida.d'ajuda va.esdevenir sentit (per un pescador)
'La crida d'ajuda va ser sentida (per un pescador).'

(Engdahl (1999), p. 21 [51a, 53a])

Segons Fábregas i Putnam (2014), el noruec utilitza la passiva en -s per expressar la passiva mitjana:

- (163) Dette stoffet vaskes lett.
aquesta roba renta.PASSIU fàcilment
'Aquesta roba es renta fàcilment.'

(Fábregas i Putnam (2014), p. 198 [7a], adaptat)

4.3.2.5. L'anglès, el frisó i l'afrikaans

Fins ara hem vist llengües germàniques que distingien entre dos tipus d'anàfores, les simples i les complexes. No totes les llengües germàniques disposen d'anàfores simples i complexes. Algunes, com l'anglès, el frisó i l'afrikaans, només disposen d'anàfores complexes. Les anàfores complexes de l'anglès es formen a partir d'un pronom personal amalgamat amb l'intensificador *self*. L'intensificador concorda en

⁴⁰ Segons Engdahl (1999), el danès es comporta igual que el noruec. En canvi, el suec presenta una diferència: el morfema enclític -s permet formar també passives amb temps referencial i no solament passives genèriques.

nombre amb el pronom. El cas del pronom varia segons la persona: en la primera i la segona persona, el pronom es realitza en genitiu, mentre que en la tercera persona el pronom es realitza en acusatiu:

(164) *Taula de les anàfores complexes de l'anglès*

	Singular			Plural
1a pers.	myself			ourselves
2a pers.	yourself			yourselves
3a pers.	Masc.	Fem.	Neutre	themselves
	himself	herself	itself	

L'anàfora complexa s'utilitza en els verbs obviatius:

(165) John loves himself.

'El John s'estima a si mateix.'

En el cas dels verbs reflexius naturals, l'ús de l'anàfora complexa és opcional. L'alternant amb anàfora complexa té valor contrastiu:

(166) John washed (himself).

'El John es va rentar (a si mateix).'

L'existència o no de verbs reflexius inherents en anglès resulta complexa. Sembla que l'anàfora complexa es pot utilitzar, si més no en un reduït nombre de casos, per expressar verbs reflexius inherents. Aquest és el cas del verb *behave*, que admet opcionalment l'anàfora complexa:

(167) John behaved (himself) at the party.

'El John es va comportar a la festa.'

A Internet també podem trobar casos de verbs que aquí he anomenat de resultat no perseguit construïts reflexivament en anglès:⁴¹

(168) Fulham defender Alfie Mawson injured himself while changing his boots.

Però trobem verbs que en la resta de llengües germàniques (o en la seva major part), es construeixen amb una anàfora simple (i com veurem també en algun cas amb un pronom), en anglès es construeixen sense cap element pronominal. Aquest és el cas del verb *mistake* usat intransitivament 'equivocar-se, confondre's'.⁴²

(169) John mistook (*himself).

'El John es va equivocar.'

L'anglès recorre a mecanismes diferents de la reflexivització per expressar significats que en altres llengües com ara el català s'expressen amb verbs reflexius inherents.

⁴¹ Font (168): <https://www.bbc.com/sport/football/46926248>

⁴² A diferència d'*equivocar-se*, *mistake* pot ser usat transitivament amb el significat de *confondre*, com mostra el títol d'un llibre del neuròleg Oliver Sacks:

(i) The man who mistook his wife for a hat.

En alguns casos fa ús de la morfologia zero, com el que mostra (169), en d'altres recorre a les passives amb *get* (170a), i en d'altres utilitza simplement una construcció copulativa (170b) (exemples de fonts digitals:⁴³

- (170) a. He got burned on his face.
'Es va cremar la cara.'
- b. I am ashamed of what I have said and done.
'M'avergonyeixo del que he dit i he fet.'

L'anàfora complexa de l'anglès es comporta bàsicament com una anàfora polar. Així mateix, l'anglès no té una anàfora apolar.

Pel que fa a la descausatització, l'anglès utilitza en la majoria dels casos el morfema zero.

- (171) a. John opened the door.
b. The door opened (*itself).

Dues llengües germàniques que com l'anglès disposen únicament d'una anàfora complexa són el frisó (Reuland (2014)) i l'afrikaans (Lekakou (2005)). Tant el frisó com l'afrikaans utilitzen obligatòriament l'anàfora complexa en els verbs obviatius. En els verbs reflexius naturals, usen un pronom *i*, amb valor contrastiu, una anàfora complexa. Finalment, en el cas dels verbs inherents utilitzen un pronom. (172) ofereix les dades del frisó (exemples de Reuland (2011)) i (174) les dades de l'afrikaans (exemples d'Oosthuizen (2015)):

- (172) a. Willem_i bewûnderet *him_i/himsels_i.
Willem admira ell/ell.INTENS
'El Willem s'admira a si mateix.'
- b. Willem_i wasket him_i/himsels_i.
Willem renta ell/ell.INTENS
'El Willem es renta.'
- c. Willem_i skammet him_i/?himsels_i.
Willem avergonyeix ell/ell.INTENS
'El Willem s'avergonyeix.'

(Reuland (2010), p. 84 [8, 7b, 7a])

- (173) a. Jan_i haat *hom_i/homself_i.
Jan odia ell/ell.INTENS
'El Jan s'odia a si mateix.'
- b. Jan_i skeer hom_i/homself_i elke oggend.

⁴³ Font (170a): https://eng.hallym.or.kr/ptp109_1.asp?m=2&news_no=4461&news_cnt=7

Font (170b): http://www.sermonsfromseattle.com/old_test_series_job.htm

Jan afaita ell/ell.INTENS cada matí

'El Jan s'afaita cada matí.'

c. Die vrou_i ontferm haar_i oor die kinders.

la dona_i compadeix ella_i sobre els nens

'La dona es compadeix dels nens.'

(Oosthuizen (2015), p. 105 [12a], p. 104 [10], p. 102 [5a])

Oosthuizen (2015) observa que en afrikans quan l'anàfora ocupa la posició d'OI i aquesta s'interpreta com a +Obviativa, aleshores cal utilitzar forçosament una anàfora complexa:

(174) Jan_i het die Valentynskaartjie vir homself_i/*hom_i gestuur.

Jan ha la Valentí.postal per.a ell.mateix/ell enviat

'El Jan s'ha enviat a si mateix la postal de Sant Valentí.'

(Oosthuizen (2015), p. 108 [19a])

Ara bé, si el verb expressa de manera inherent un moviment (físic o abstracte) cap a l'agent, aleshores s'utilitza el pronom:

(175) Marie_i het vir haar_i koffie bestel.

Maria ha per.a ella cafè demanat.

'La Maria s'ha demanat un cafè.'

(Oosthuizen (2015), p. 108 [20a])

En frisó, alguns verbs causatius utilitzen un pronom en la forma anticausativa. Aquest és el cas del verb *iepenje* 'obrir':⁴⁴

(176) De doar iepenet him.

la porta obre ell

'La porta s'obre.'

(Schäfer (2016), p. 7, nota 11)

Així mateix, en frisó la passiva mitjana no recorre a la morfologia reflexiva sinó a la intransitivització:

(177) Dit boek lêst maklik.

aquest llibre llegeix fàcilment

'Aquest llibre es llegeix fàcilment.'

(Lekakou (2005), p. 228 [489])

Lekakou (2005) sosté que l'afrikaans no utilitza pronoms per descausativitzar els verbs causatius. Aquest és l'exemple que dona:

⁴⁴ Lekakou (2015, p. 228), però, afirma, seguint Abraham (1997), que en frisó les formes incoatives no es formen amb morfologia pronominal.

- (178) Die metaal buig (*hom).
el metall torça (ell)
'El metall es torça.'

(Lekakou (2005), p. 227 [486c])

Així mateix, Lekakou afirma que l'afrikaans, igual que l'anglès, utilitza la morfologia zero per formar la passiva mitjana:⁴⁵

- (179) Jy terg (*jou) so maklik.
tu burles (a.tu) tan fàcilment.
Et burles tan fàcilment.

(Lekakou (2005), p. 227 [486b])

Resumint, el frisó i l'afrikaans tenen el mateix comportament que l'anglès: només disposen d'una anàfora, morfològicament complexa, i aquesta es comporta com una anàfora polar. A diferència de l'anglès, aquestes llengües poden utilitzar els pronoms per expressar una anàfora apolar. Sembla que el frisó pot expressar algunes formes incoatives mitjançant un pronom, però no l'afrikaans. Finalment, tant el frisó com l'afrikaans construeixen la passiva mitjana mitjançant la intransitivització, tal com fa l'anglès.

4.3.3. El rus

Com ja hem vist, el rus també disposa de dos tipus d'anàfores, però la diferenciació entre aquestes no és de naturalesa morfològica sinó sintàctica: l'oposició s'estableix entre una anàfora verbal afixal enclítica (-*sja*) i una anàfora tònica argumental (*sebja*). L'anàfora -*sja* es realitza sempre en la posició enclítica del verb. De vegades es redueix a -*s'*. Morfològicament es comporta igual que el morfema enclíctic -*st* de l'islandès, però bé que les seves funcions no són idèntiques. Tant l'anàfora afixal com l'anàfora argumental no mostren variació de persona, i, lògicament, tampoc de gènere i nombre. L'anàfora argumental, però, es flexiona per al cas: l'acusatiu i el genitiu és *sebja* mentre que el datiu és *seba*.

La distribució d'aquestes anàfores s'assembla a la distribució que trobem en holandès. Els verbs obviatius requereixen les anàfores argumentals:

- (180) a. Ivan_i uvidel sebja_i v zerkale.
Ivan va.veure REFL en el.mirall
'L'Ivan es va mirar al mirall.'

⁴⁵ Lekakou dona aquest exemple per il·lustrar que l'afrikaans no utilitza la morfologia pronominal o reflexiva per expressar la passiva mitjana. No sembla, però, que aquest exemple correspongui a una passiva mitjana.

- b. *Ivan_i uvidelsja_i v zerkale
 Ivan va.veure.REFL en el.mirall
 'L'Ivan es va mirar al mirall.'

(Kazenin (2001), p. 925 [26])

En canvi, els verbs reflexius naturals admeten tant les anàfores afixals com les argumentals, si bé aquestes darreres tenen valor contrastiu:

- (181) a. Ivan_i moetsja_i.
 Ivan renta.REFL
 'L'Ivan es renta.'
 b. Ivan moet sebja_i.
 Ivan renta REFL
 'L'Ivan es renta.'

(Kazenin (2001), p. 917 [3])

L'anàfora afixal es comporta com una anàfora apolar, mentre que l'anàfora argumental es comporta com una anàfora polar.

Convé assenyalar que el nombre de verbs reflexius inherents en rus és reduït. Townsend (1967)) dona dos exemples: *rassmeja/sja* 'riure' i *bojatsja* 'tenir por de'. Schaarschmidt (1970) ofereix aquest contrast:

- (182) a. Devuška vyražetsja xorošo.
 noia expressa.REFL bé
 'La noia s'expressa bé.'
 b. *Devuška vyražet sebja xorošo.
 noia expressa REFL bé

(Schaarschmidt (1970), p. 18 [33, 34])

El rus també pot formar anàfores morfològicament complexes amalgamant l'anàfora argumental amb l'intensificador *sam*:

- (183) Ivan obmanul sam sebja.
 Ivan va.enganyar INTENS.NOM REFLEX.AC
 'L'Ivan es va enganyar a si mateix.'

(Lyutikova (2000), p. 252, nota 8 [i])

Aquest intensificador, però, no és indispensable per distingir entre verbs obviatius i verbs reflexius.

El rus usa l'anàfora simple afixal (-sja, -s') per expressar incoativització:

- (184) a. Mal'cik razbil stakan
 noi va.trencar got
 'El noi va trencar el got.'

- b. Stakan razbilsja.
got va.trencar.REFL
'El got es va trencar.'

(Jones i Levine (2010), p. 201-202 [1a-b])

Així mateix, aquest mateix morfema permet construir les passives mitjanes:

- (185) Kapusta narezalas' legko
col talla.REFL fàcilment
'La col es talla fàcilment.'

(Jones i Levine (2010), p. [2c])

Curiosament, el rus permet formar passives amb el morfema *-sja*, però únicament amb aspecte imperfectiu, segons observen Babby i Brecht (1975):

- (186) a. Kalitka otkryvalas' Olegom.
porta obria.REFL Oleg.INSTRUMENTAL
'La porta estava sent oberta per l'Oleg.'
b. *Kalitka otkrylas' Olegom.
porta va.oberta.REFL Oleg.INSTRUMENTAL
'La porta va ser oberta per l'Oleg.'

(Babby i Brecht (1975), p. 342 [1b, 2c])

4.3.4. El grec

Passem a analitzar el sistema anafòric del grec, significativament diferent dels anteriors. Com ja he dit, el grec disposa de dues veus, l'activa i la no activa. La veu no activa té bàsicament tres possibles usos: com a passivitzador, com a reflexivitzador i com a incoativitzador. En grec els verbs reflexius naturals s'expressen mitjançant la morfologia no activa. El verb *rentar*, usat amb morfologia no activa, s'interpreta reflexivament. Així mateix, aquest verb admet realitzar-se amb una anàfora complexa, per bé que el seu ús té valor contrastiu:

- (187) a. O Janis plithike.
El Janis va.rentar.NACT
'El Janis es va rentar.'
b. Oxi, o Janis epline ton eafto tu.
no, el Janis va.rentar.ACT el INTENS ell
'No, el Janis es va rentar a si mateix.'

(Spathas, Alexiadou i Schäfer (2015), p. 1296 [7], p. 1298 [17])

L'anàfora complexa és incompatible amb la morfologia no activa.

Els verbs obviatius requereixen sempre la presència d'una anàfora complexa i, en conseqüència, s'han de realitzar amb la morfologia activa:⁴⁶

(188) O Janis katijorise ton eafto tu.

el Janis va.acusar.ACT el INTENS ell

El Janis es va acusar a si mateix.

(Spathas, Alexiadou i Schäfer (2015), p. 1298 [15])

Els verbs obviatius, o molts verbs obviatius, es poden reflexivitzar amb la prefixació de l'intensificador *afto-*. En aquest cas, el verb derivat s'ha de realitzar amb la morfologia no activa, tal com mostra l'exemple següent:

(189) O Janis afto-katijorithike.

el Janis INTENS-va.acusar.NACT

'El Janis es va acusar a si mateix.'

(Spathas, Alexiadou i Schäfer (2015), p. 1297 [11])

Un fet interessant és que el prefix *afto-* és incompatible amb l'anàfora complexa *ton eafto tu*.

(190) *O Janis (afto)-katijorithike ton eafto tu.

el Janis INTENS-va.acusar.NACT el INT ell

'El Janis es va acusar a si mateix.'

(Spathas, Alexiadou i Schäfer (2015), p. 1298 [16])

El grec utilitza la morfologia no activa no solament per realitzar els verbs reflexius, sinó també per expressar la incoativització:

(191) a. O giatros giatrepse to Gianni.

el doctor va.curar el Gianni.

'El doctor va curar el Gianni.'

b. O Giannis giatrefthike apo monos tu.

El Gianni.NOM va.curar.NACT per INTENS ell

'El Gianni es va curar per si sol.'

(Alexiadou i Anagnostopoulou (2004), p. 123 [15a-b])

⁴⁶ Si es realitzen amb la morfologia no activa, tenen únicament un significat passiu, mai reflexiu:

(i) O Janis katijorithike.

el Janis va.acusar.NACT

'El Janis va ser acusat.'

(Spathas, Alexiadou i Schäfer (2015), p. 1297 [10])

Com és regla general, no tots els verbs es descausativitzen mitjançant la morfologia no activa. Alguns ho fan mitjançant morfologia zero. Entre aquests darrers trobem tots els verbs deadjectivals.

La morfologia no activa permet expressar la construcció passiva:

- (192) To vivlio diavastike apo to Jani
 el llibre va.llegir.NACT per el Jani
 'El llibre va ser llegit pel Jani.'

(Alexiadou (2014), p. 22 [5b])

Així mateix, aquesta mateixa morfologia permet expressar la passiva mitjana:

- (193) Afto to vivlio diavazete efkola.
 aquest el llibre llegeix.NACT fàcilment
 'Aquest llibre es llegeix fàcilment.'

(Alexiadou (2014), p. 22 [5e])

4.3.5. El basc

En basc, el nominal que acompanya l'element pronominal expressa una part del cos: *buru* 'cap'. L'expressió anafòrica està formada per un pronom intensificador en genitiu, el nominal *buru* i l'article definit *a*:

(194) a.	neure burua	d.	geure burua
	jo.GEN cap.el		nosaltres.GEN cap.el
b.	heure burua	e.	zeuen burua
	tu.GEN cap.el		vosaltres.GEN cap.el
c.	bere burua	f.	zere(n) burua
	ell.GEN cap.el		ells.GEN cap.el

(Hualde i Ortiz de Urbina (2003), p. 159)

El fet que una llengua només tingui anàfores complexes no vol dir que aquestes hagin de ser necessàriament polars. El basc, una llengua no indoeuropea, disposa únicament d'anàfores complexes, i aquestes tenen un comportament dual: tant es poden utilitzar amb verbs reflexius naturals (195a) com amb verbs obviatius (52b):

- (195) a. Mirenek bere burua orrazten du.
 Mirene.ERG ella.GEN cap.el pentinar AUX
 'La Mirene es pentina.'
 b. Geure burua gorrotatzen dugu.
 nosaltres.GEN cap.el odiar AUX
 'Ens odiam a nosaltres mateixos.'

(Urquizu Sarasua (2013), p. 160 [76, 77])

Hualde i Ortiz de Urbina (2003) observen que molts parlants occidentals del basc utilitzen un sistema anafòric sensiblement diferent. El verb *ikusi* "mirar", usat reflexivament, es construeix sense anàfora i en la forma intransitiva:

(196) Ispiluan ikusi naiz.

mirall.LOC veure AUX.INTR

"Em vaig veure a mi mateix al mirall."

(Hualde i Ortiz de Urbina (2003), p. 160)

Segons aquests autors, els verbs que anomenen d'emoció, com ara *maite* 'estimar', es construeixen forçosament amb l'anàfora complexa, així com també aquells verbs que com *hil* 'morir, matar' poden tenir alternants intransitius amb valor anticausatiu. Pel que sembla, en aquests dialectes l'anàfora complexa es comporta com a polar. Com que no tenen anàfora apolar, l'estratègia per representar aquests arguments és mitjançant la intransitivització del verb.

4.3.6. Propietats generals dels sistemes anafòrics analitzats

Totes les llengües que hem vist són llengües europees d'origen indoeuropeu, amb l'excepció del basc. Obviament, no constitueixen una mostra lingüística representativa per estudiar l'anàfora. L'interès que tenen, però, és que la majoria són properes des del punt de vista lingüístic al català, que és la llengua que aquí utilitzo com a base per a aquest estudi sobre el nucli de Veure. La comparació dels sistemes anafòrics d'aquestes llengües permet treure algunes conclusions interessants sobre el funcionament de l'anàfora en general i sobre la interrelació entre els morfemes anafòrics i els morfemes incoativitzadors i passivitzadors mitjans. Així mateix, permet estudiar el comportament del clíctic reflexiu es en català des d'una perspectiva més àmplia.

Vegem a continuació el comportament d'aquestes llengües de manera esquemàtica. L'holandès, l'islandès, el noruec i el rus utilitzen dos tipus d'anàfores. En el cas de l'holandès, l'islandès i el noruec, aquestes anàfores es poden caracteritzar morfològicament com a simples i complexes. En el cas del rus, en canvi, les dues anàfores són morfològicament simples. Aquestes anàfores es distingeixen sintàcticament. Una de les anàfores és afixal mentre que l'altra és tònica. En les quatre llengües, cada tipus d'anàfora s'especialitza amb un tipus de verb. Les anàfores simples de l'holandès, de l'islandès i del noruec i l'anàfora afixal del rus s'utilitzen amb els verbs reflexius. Es comporten, doncs, com a anàfores apolars. En canvi, les anàfores complexes de l'holandès, de l'islandès i del noruec i l'anàfora tònica del rus s'alineen amb els verbs obviatius. Aquestes anàfores, doncs, es comporten com a anàfores polars.

L'alemany disposa també de dos tipus d'anàfores, unes simples i les altres complexes. A diferència de les llengües anteriors, pot utilitzar l'anàfora simple tant amb els verbs reflexius com amb els verbs obviatius. Hem de considerar, doncs, que l'anàfora simple de l'alemany té propietats d'anàfora dual.

L'anglès, el frisó i l'afrikaans només disposen d'un tipus d'anàfora, l'anàfora complexa. Tanmateix, i a diferència de l'anàfora simple de l'alemany, aquestes anàfores no tenen

una distribució universal. Són seleccionades únicament pels verbs obviatius. Aquestes anàfores, doncs, es comporten com a anàfores polars. Quan el verb és reflexiu, trobem dues estratègies diferents: l'anglès utilitza l'estratègia de la intransitivització mitjançant la morfologia zero, mentre que el frisó i l'afrikaans recorren a l'ús d'un pronom. Quan el verb és reflexiu inherent, l'anglès pot utilitzar opcionalment l'anàfora complexa (recordem el verb *behave*).⁴⁷

No totes les llengües utilitzen anàfores per expressar la correferència entre dos arguments d'un mateix verb. N'hem vist dos exemples, l'anglès i el grec. En el cas de l'anglès, la solució és no representar amb cap element morfològic l'argument anafòric. Per la seva banda, el grec recorre a una morfologia verbal especial de naturalesa no pronominal per expressar l'anàfora dels verbs reflexius: és l'anomenada morfologia de Veu no activa, que permet expressar l'anàfora dels verbs reflexius, la incoativització i la passivització. Podem considerar que aquesta morfologia, quan s'associa a verbs reflexius, té propietats anafòriques. El sistema grec, igual que els sistemes de l'holandès, l'islandès, el noruec i el rus, pot ser vist com un sistema dual, ja que especialitza la morfologia verbal de Veu no activa per als verbs reflexius i les anàfores complexes per als verbs obviatius.

Si considerem que el clític reflexiu del català representa la categoria Veu, tal com proposen autors com ara Labelle (2008), aleshores el grec l'hem de prendre com a model per al català. Hi ha una diferència important entre el grec i el català. La Veu no activa del grec permet expressar els arguments –Obviatius, però no permet expressar els arguments +Obviatius. Tampoc l'hebreu, que disposa de Veu activa, Veu mitjana i Veu passiva, no permet expressar amb la morfologia de Veu mitjana els arguments +Obviatius. Cap de les llengües que hem vist presenta un sistema similar al del català i, per extensió, al de les llengües romàniques.

Vegem ara el català. El català es pot considerar un sistema especial entre els sistemes anafòrics? Sembla que no. Cole (1982) descriu el sistema anafòric del quítxua imbabura, una variant del quítxua que es parla en una regió del nord de l'Equador, que presenta semblances amb el sistema anafòric del català. El quítxua imbabura disposa d'un infix verbal –*ri-* que expressa la reflexivitat tant de l'OD com de l'OI. A partir de les exemplificacions que Cole dona, es pot deduir que aquest infix té un comportament dual, igual que el clític reflexiu del català. (197a) mostra que aquest infix realitza un argument OD i (197b) mostra que realitza també un argument OI:

- (197) a. Marya ispiju-pi riku-ri-rka.
Maria mirall-en veure–REFL-PASSAT
'La Marya es va mirar al mirall.'

⁴⁷ Disposo de poca informació sobre el frisó i l'afrikaans. Sembla, però, que aquestes llengües recorren al pronom per expressar tant verbs reflexius naturals com inherents. Podria ser, però, que algun verb reflexiu inherent es construeix amb una anàfora composta, tal com passa en anglès.

- b. Marya-ka kwintu-ta yupa-ri-rka.
 Marya-TÒPIC història-AC explicar-REFL-PASSAT
 'La Marya es va explicar una història a si mateixa.'

(Cole (1982), p. 89 [357], p. 92 [366b])

Aquest infix sembla que té també propietats incoativitzadores, tal com mostra aquest exemple:

- (198) Pungu-kuna-ka paska-ri-rka
 porta-PL-TÒPIC obrir-REFL-PASSAT
 'Les portes es van obrir.'

(Cole (1982), p. 91 [363])

Es tracta, doncs, d'un infix amb propietats de Veu mitjana. Una de les propietats que l'acosten al català és que pot realitzar una anàfora complexa sense eliminar l'infix verbal reflexiu.

- (199) Juan-ka ispiju-pi pay-lla-ta riku-ri-rka.
 Juan-TÒPIC mirall-en ell-NOMÉS-AC veure –REFL-PASSAT
 'El Juan es va mirar a ell mateix al mirall.'

(Cole (1982), p. 91 [364])

La variant sense l'infix verbal *-ri-* és agramatical:

- (200) *Juan-ka ispiju-pi pay-lla-ta riku-rka.

(Cole (1982), p. 91 [358])

És a dir, el comportament del clític reflexiu del català, i per extensió de les llengües romàniques, no és tan singular.⁴⁸ Hem vist que una llengua que té Veu mitjana morfològica com el grec no admet la cohabitació entre la morfologia de Veu i la realització d'una anàfora argumental. Tampoc admet la cohabitació l'hebreu (vegeu Doron (2003)).⁴⁹ Però si assumim que l'infix *-ri-* del quítxua imbabura representa la

⁴⁸ El quítxua imbabura conviu amb el castellà i té força manlleus d'aquesta llengua (vegeu Gómez Rendón (2007)). Gómez Rendón no cita els casos que analitzo com a calcs del castellà. Sí que considera calc l'ús de l'infix *-ri-* per expressar la passiva pronominal.

⁴⁹ Aquests són els exemples dels quals podem deduir que la Veu mitjana no admet una anàfora OD:

- (i) a. dani raxac et acmo
 Dani va.rentar ACC INTENS.3PERS
 'El Dani es va rentar a si mateix.'
 b. dani hitraxec
 Dani va.rentar.VEU_{MITJANA}
 'El Dani es va rentar.'

(Doron (2003), p. 40 [110])

Veü mitjana, el doblament amb l'anàfora argumental tant en funció d'OD com d'OI del català no resulta insòlit, assumint que el clíctic reflexiu del català és també un exponent de Veü mitjana.

Podem classificar *grosso modo* les llengües que hem vist en dos grans grups (excloc el basc): aquelles en què l'anàfora està morfològicament gramaticalitzada (llengües romàniques, rus i grec) d'aquelles en què l'anàfora té un comportament exclusivament argumental (llengües germàniques). En les primeres, el morfema que realitza la reflexivització (clíctic, afix o morfema verbal) duu a terme dues funcions més: incoació i passivització. Així mateix, també expressa la passivització mitjana. En les llengües en què l'anàfora no és clíctica ni afixal ni correspon a un morfema verbal, la morfologia reflexiva no pot realitzar mai la funció passivitzadora, per bé que sí que permet expressar la passivització mitjana (cas de l'alemany). Totes elles poden ser considerades funcions reductores de valència, ja que un dels arguments deixa d'expressar-se i, a més, no té efectes sintàctics.

Com hem vist, les llengües germàniques únicament utilitzen anàfores argumentals. Vegem l'ús que fan d'aquestes anàfores com a reductors de valència. Les llengües menys dúctils són l'anglès, el frisó i l'afrikaans. En aquestes llengües la morfologia reflexiva únicament serveix per expressar la reflexivització. L'anglès no disposa d'anàfores apolars, mentre que el frisó i l'afrikaans utilitzen com a anàfores apolars els pronoms. L'anglès i l'afrikaans formen les formes incoatives sense cap morfologia especial. El frisó, en canvi, accepta formar la forma incoativa d'un reduït nombre de verbs mitjançant un pronom. Finalment aquestes tres llengües construeixen la passiva mitjana mitjançant la intransitivització del verb.

L'holandès també és força rígid. A més d'una anàfora polar, disposa d'una anàfora apolar simple. Així mateix, accepta la incoativització d'un nombre reduït de verbs mitjançant la morfologia reflexiva (l'anàfora simple o apolar), però no accepta la formació de la passiva mitjana mitjançant la morfologia reflexiva. Segons Schäfer (2008), l'ús de l'anàfora apolar com a incoativitzador no és productiu.

A diferència de les llengües anteriors, l'alemany disposa d'una anàfora simple dual. Aquesta llengua permet construir formes incoatives amb la morfologia reflexiva, i també utilitza la morfologia reflexiva per formar les passives mitjanes. La morfologia reflexiva, però, no permet expressar la passiva.

Dues llengües especials són l'islandès i el noruec. Aquestes llengües disposen d'una anàfora simple apolar i d'un afix verbal enclíctic amb propietats de reductor de valència. L'islandès utilitza com a incoativitzador l'afix verbal enclíctic *-st*. Així mateix, forma les passives mitjanes amb aquest afix. Per la seva banda, el noruec incoativitza els verbs mitjançant la morfologia pronominal. El noruec també disposa d'un afix verbal enclíctic: *-s*. Aquest afix té dues funcions: com a passivitzador genèric i com a passivitzador mitjà.

A partir de les propietats vistes d'aquestes llengües, es poden extreure diverses conclusions. Vegem-les.

En primer lloc, cap llengua disposa de pronoms reflexius de persona discursiva específics. O bé coincideixen amb els pronoms de persona discursiva, o bé són representats pel pronom reflexiu de tercera persona.

En segon lloc, no sembla que sigui possible formar una passiva amb una anàfora argumental. Cap de les llengües que disposen únicament d'anàfores argumentals

simples, apolars o duals (holandès, islandès, noruec i alemany), admet formar amb les anàfores una passiva.

En tercer lloc, les anàfores polars no sembla que es puguin utilitzar com a reductors de valència. Les llengües que únicament tenen anàfores polars, com l'anglès, el frisó i l'afrikaans, no utilitzen aquesta anàfora ni per expressar incoativització ni per expressar passiva mitjana. En canvi, les anàfores apolars o duals sí que poden expressar la incoativització. Es tracta d'una opció que no és obligatòria, tal com mostra el basc. El basc té anàfores duals però no les utilitza com a reductors de valència.

Vegem la quarta i darrera conclusió. Les llengües que utilitzen pronoms reflexius en posició argumental únicament poden expressar la passiva mitjana si l'anàfora és dual, com en el cas de l'alemany, no si és apolar, com en el cas de l'holandès, l'islandès o el noruec. Aquestes dues últimes llengües disposen d'un afix verbal enclític derivat d'un pronom reflexiu. Aquest afix sí que permet realitzar les passives mitjanes, tant en islandès com en noruec. La passiva mitjana, doncs, requereix un grau de gramaticalització superior al de la reflexivització i al de la incoativització. En aquest sentit, Lekakou (2005) fa la següent generalització:

(201) If REFL occurs with middles, then REFL occurs also with anticausatives (more generally than not).

(Lekakou (2005), p. 203 [405])

Aquesta generalització es compleix per a l'alemany. En alemany, la morfologia reflexiva s'usa per formar les passives mitjanes i les construccions incoatives. I es compleix també en les altres llengües germàniques: en cap d'elles la morfologia reflexiva expressa la passiva mitjana, tot i que en algunes expressa la incoativització. L'exemple més eloqüent és el noruec: la morfologia reflexiva expressa la incoativització però no la passiva mitjana. La situació inversa, tal com preveu Lekakou, no es dona.

Podem estendre la generalització de Lekakou a la morfologia reductora de valència no pròpiament reflexiva. Aquest és el cas dels afixos verbals *-st* i *-s* de l'islandès i el noruec respectivament. Cap d'ells s'utilitza en la reflexivització, tot i que històricament deriven d'un pronom reflexiu. Tots dos afixos són usats en la passiva mitjana. A més, l'afix *-st* de l'islandès és usat en la incoativització, i l'afix *-s* del noruec s'usa en la passiva genèrica. Aquests morfemes actuen exclusivament com a reductors de valència.

Podem considerar que la construcció passiva mitjana és dependent d'una altra construcció, i més concretament d'una construcció en què es produeix una reducció de valència. En el cas de l'islandès, és dependent de la construcció incoativa, tal com preveu la generalització de Lekakou. Per la seva banda, en el cas del noruec la construcció passiva mitjana és dependent de la passiva genèrica, una construcció típicament reductora de valència.

Pel que fa a l'holandès, hem vist que la morfologia reflexiva només s'utilitza en un reduït nombre de casos per expressar incoativització. Això pot explicar la correlació observada per Schäfer (2008), que afirma que si la morfologia reflexiva no és productiva per expressar incoativització, aleshores no pot expressar la passivització mitjana. Així mateix, en anglès, en frisó i en afrikaans l'estratègia per expressar la incoativització és la intransitivització. I és aquesta mateixa estratègia la que s'utilitza per expressar la passivització mitjana. Recordem que en frisó s'utilitza, aparentment

en un nombre reduït de casos, la morfologia pronominal per expressar la incoativització. No he trobat cap cas en què la morfologia pronominal s'utilitzi per expressar la passivització mitjana.

La conclusió que podem extreure és que la morfologia reflexiva, si no s'utilitza com a reductor de valència (incoativització o passivització), no pot ser utilitzada per expressar la passiva mitjana. En islandès la morfologia reflexiva no s'utilitza per expressar reducció de valència i, en conseqüència, tampoc es pot utilitzar per expressar la passiva mitjana. En noruec la morfologia reflexiva permet expressar la reducció de valència. El motiu pel qual no pot expressar la passiva mitjana es podria deure al fet que l'anàfora utilitzada és apolar i no dual. En conseqüència, ha de recórrer a un altre reductor de valència, l'afix -s. Podem expressar la generalització de Lekakou de la manera següent:

(202) *Generalització sobre la passivització mitjana*

Un morfema podrà expressar la passivització mitjana si actua com a reductor de valència o bé en la incoativització o bé en la passivització.

4.3.7. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he presentat un estudi tipològic de l'anàfora en diverses llengües indoeuropees (llengües romàniques, llengües germàniques, rus i grec), així com també del basc. Aquestes llengües es poden classificar en tres grups. Un primer grup de llengües, format per l'anglès, el frisó i l'afrikaans, disposen únicament d'anàfores polars. Un segon grup, format per l'holandès, l'islandès, el noruec, el rus i el grec, disposen de dos tipus d'anàfores, apolars i polars. Finalment, un tercer grup de llengües, format per les llengües romàniques, l'alemany i el basc, disposen d'anàfores duals i, amb l'excepció del basc, polars.

A partir de les possibilitats d'utilitzar l'anàfora, o el morfema verbal que actua anafòricament (cas del grec), com a reductor de valència, he extret diverses conclusions. Si l'anàfora té un comportament exclusivament argumental (cas de les llengües germàniques), no pot expressar la passiva. Pot expressar la incoativització (holandès, noruec i alemany), i només si l'anàfora és dual pot expressar la passiva mitjana (alemany). En canvi, si l'anàfora està integrada al verb o a l'esfera verbal (clític, afix o morfema verbal), pot expressar la incoativització, la passiva mitjana i també la passiva (llengües romàniques, rus i grec). Així mateix, si una llengua disposa d'un morfema reductor de valència no reflexiu, aquest podrà expressar la passivització mitjana si expressa incoativització (cas de l'islandès) o passivització (cas del noruec).

4.4. ELS TRETS GRAMATICALS DE LES ANÀFORES

4.4.0. Introducció

En aquest apartat analitzaré els trets gramaticals de les anàfores, i, en menor mesura, dels pronoms. Seguint Kayne (2000a), assumiré l'existència de dos tipus de pronoms en català, els pronoms determinants i els pronoms personals. Els pronoms determinants corresponen a la categoria determinant, mentre que els pronoms personals corresponen a la categoria persona. Els pronoms determinants expressen els trets de gènere i nombre, mentre que els pronoms personals expressen els trets de persona i nombre. Proposaré que les anàfores complexes, formades amb un pronom personal o un pronom determinant més l'adjectiu adverbial *mateix*, expressen els tres trets phi: persona, gènere i nombre.

A diferència de Reinhart i Reuland (1993) i de Reuland (2011), consideraré que un pronom especificat únicament amb el tret de persona es pot comportar com a pronom i no forçosament com a anàfora. En català, el morfema de tercera persona quan es realitza com a clíctic es comporta com a anàfora, mentre que quan es realitza com a pronom possessiu es pot comportar com a pronom i com a anàfora.⁵⁰ Per donar compte d'aquest fet, caracteritzaré els elements pronominals de persona amb el tret obviatiu, el mateix tret amb què els verbs caracteritzen els seus arguments interns. El morfema de tercera persona [s], quan es realitza com a clíctic, es caracteritza com a –Obviatiu, mentre que quan es realitza com a pronom possessiu, es caracteritza com a ±Obviatiu. Així mateix, mostraré que la dinàmica del tret obviatiu permet donar compte de sistemes anafòrics com el del luganès.

Aquest apartat s'estructura de la manera següent. A l'apartat 4.4.1 mostro les característiques generals dels elements pronominals i a l'apartat 4.4.2 analitzo l'estructura dels pronoms determinants. A l'apartat 4.4.3 estudio les característiques dels pronoms personals, i adopto la idea, originalment proposada per Benveniste (1966) i adoptada entre altres per Kayne (2000a) i Reuland (2011), que els pronoms de tercera persona es defineixen per oposició als pronoms de primera i segona persona. A l'apartat 4.4.4 comparo els pronoms determinants amb els pronoms personals, i concloc que la diferència que es produeix entre aquests pronoms descansa en la seva caracterització en trets phi: els pronoms determinants especifiquen els trets de gènere i nombre, mentre que els pronoms personals especifiquen els trets de persona i nombre. A l'apartat 4.4.5 defensaré que els pronoms i els pronoms reflexius es distingeixen per mitjà del tret obviatiu. Els pronoms són +Obviatius mentre que els pronoms reflexius o anàfores són –Obviatius. Argumentaré que els morfemes pronominals no són *per se* anafòrics o obviatius. Un pronom es comporta com a anafòric si es pot contraposar a un altre pronom que es comporta com a obviatiu. En la tercera persona, el pronom basat en el morfema [s] es comporta com a anafòric perquè s'oposa als pronoms determinants. En canvi, en el sistema pronominal possessiu, no existeix aquesta contraposició i el pronom possessiu basat en el morfema [s] actua indiferentment com a anafòric i com a obviatiu. A l'apartat 4.4.6 defensaré que les anàfores complexes, formades per un

⁵⁰ Vegeu també Sportiche (2014) per a una equiparació del clíctic reflexiu de tercera persona amb el pronom possessiu de tercera persona.

pronom més l'adjectiu adverbial *mateix*, estan especificades per a tots els trets phi (persona, gènere i nombre). A l'apartat 4.4.7 argumento que la relació anafòrica de primera i segona persona no és de correferència sinó de lligam, tal com mostren certs fenòmens sintàctics que afecten les construccions reflexives. Finalment, a l'apartat 4.4.8 analitzo el paradigma anafòric del luganès. Argumento que la dinàmica del tret obviatiu, juntament amb una determinada estructura de trets dels clítics de persona, permet donar compte d'aquest sistema anafòric. A l'apartat 4.4.9 presento les conclusions de l'apartat.

4.4.1. Els elements pronominals. Característiques generals

Els elements pronominals (pronoms i anàfores) són elements que expressen únicament trets gramaticals. Hem vist que en moltes llengües les anàfores i els pronoms són morfològicament similars, però no exactament idèntics. Així *mateix*, en moltes llengües es poden utilitzar com a anàfores elements que no són exclusivament o pròpiament pronominals. En general, aquestes anàfores estan formades per un element pronominal més un element nominal que expressa una part del cos o un element amb propietats d'intensificador, però és possible trobar anàfores formades exclusivament per un element intensificador invariable, com l'anàfora *zibun* del japonès. En les llengües que disposen d'anàfores de tercera persona de naturalesa exclusivament pronominal (anàfores simples) com ara el català, l'holandès, l'islandès, el noruec o l'alemany, es produeix una notable dissimilitud entre els pronoms determinants (que són pronoms que actuen com a tercera persona) i l'anàfora de tercera persona, però no necessàriament entre els pronoms de primera i segona persona i les anàfores de primera i segona persona. En general, els pronoms determinants (tercera persona) estan flexionats per als trets de gènere i nombre. En canvi, l'anàfora de tercera persona no està mai flexionada per al gènere, i quan es flexiona per al nombre és reciclant per al plural un pronom determinant (cas del normand). A més, l'anàfora de tercera persona, quan és simple, és orientada al subjecte (vegeu en aquest sentit, entre altres, Reinhart i Reuland (1993, p. 659)).

El pronom reflexiu clíctic de tercera persona del català expressa únicament el tret phi de persona, igual que l'anàfora simple de tercera persona de l'holandès, de l'islandès, del noruec i de l'alemany. En algunes llengües, les anàfores complexes expressen trets de gènere i nombre. Un exemple és l'anglès. L'anàfora complexa de tercera persona de l'anglès presenta trets de gènere i nombre, mentre que l'anàfora complexa de tercera persona de l'holandès no. Val a dir, però, que aquestes anàfores no són exclusivament pronominals, ja que contenen un element nominal o un element intensificador.

Els pronoms de primera i segona persona tenen un comportament referencial diferent dels pronoms de tercera persona: els pronoms de primera i segona persona són unívocs referencialment, a diferència dels pronoms de tercera persona. En un entorn comunicatiu, la primera persona designa el parlant o emissor, mentre que la segona persona designa l'oient o receptor; en canvi, la tercera persona no designa cap entitat específica de l'entorn comunicatiu. El referent de la tercera persona pot canviar segons el context, tal com es mostra en aquest exemple:

(203) Ahir em_i vaig trobar el Jordi_j. Feia temps que no el_j veia. I després em_i vaig trobar el Carles_k. Em_i va dir que l_k'haviem operat del genoll.

El clíctic *el* en un cas fa referència al Jordi i en l'altre, al Carles. En canvi, el clíctic *em* en les seves tres aparicions fa referència a la mateixa entitat, l'emissor.

Ara bé, en un intercanvi lingüístic el referent de la primera i la segona persona varien en funció del torn de paraula. Atès aquest comportament, Jespersen (1922, p. 123) els anomena *commutadors (shifters)*.⁵¹ En l'intercanvi, el pronom de tercera persona pot mantenir constant la seva referència, tal com mostra aquest diàleg:

(204) A: Jo_A no el_i vaig saludar.
B: Jo_B tampoc el_i vaig saludar.

Si en una clàusula apareix un pronom de primera (o segona) persona dues vegades, no hi ha cap perill de confusió: es referirà a la mateixa entitat del discurs i, en conseqüència, s'establirà una relació anafòrica entre els dos arguments:

(205) Jo m'he mirat al mirall.

A (205) obligatòriament interpretarem que el subjecte i l'OD són anafòrics ja que les formes *jo* i *em* fan referència a l'emissor de manera unívoca.

Els pronoms de primera i segona persona tenen una referència rígida en una mateixa oració. Això no passa en la tercera persona. En les llengües que com l'holandès mitjà el pronom de tercera persona es pot habilitar com a anàfora polar, el pronom resulta ambigu entre la interpretació anafòrica i la no anafòrica (reprodueixo (49) com a (206)):

(206) Hij_i beschuldigt hem_{i/j}.
elli acusa a ell_{i/j}
'Ell s'acusa a si mateix/Ell l'acusa a ell.'

(Everaert (1986), p. 3 [7])

Per aquest motiu, en moltes llengües s'utilitzen com a anàfores de primera i segona persona els pronoms corresponents. Aquest és el cas de les llengües romàniques i també el de les llengües germàniques que tenen anàfores simples. Tanmateix, és possible trobar llengües en què aquestes anàfores sofreixen algun tipus de modificació que les fa diferents dels pronoms corresponents. Un exemple que hem vist és el del luganès, al qual tornaré tot seguit.

Reinhart i Reuland (1993) afirmen explícitament que l'únic tret phi que poden contenir les anàfores simples és el de persona.⁵² A més, fan l'assumpció que els elements pronominals caracteritzats únicament amb el tret de persona no poden ser referencials:

⁵¹ Vegeu també Jakobson (1957 [1971]) i Harley i Ritter (2002, p. 487).

⁵² D'una opinió similar és Burzio (1991). Per a Burzio, la capacitat per referir depèn del contingut morfològic. Així, l'absència de trets phi implica que no pot tenir una referència independent i, per tant, que requereix un antecedent. Burzio conclou:

(i) An NP with no features is an Anaphor.

(Burzio (1991), p. 86 [10])

Although [SE anaphors] may preserve person features in many languages, they always lack number and gender features. Hence, they do not project an argument that can be interpreted independently. We take the lack of ϕ -features to be the property responsible for their anaphoric nature.

(Reinhart i Reuland (1993), p. 658)

La mateixa idea defensa Reuland (2011, p. 96-100). Prenent com a punt de partida les anàfores simples de tercera persona de les llengües germàniques, Reuland arriba a la conclusió que aquestes anàfores no contenen ni el tret de nombre ni el tret de gènere.⁵³ Reuland, adoptant idees sobre l'estructura del SD de Ritter (1988, 1991) i Longobardi (2001), assumeix que existeix un nucli Nombre que és un complement del nucli Determinant, i atès que les anàfores no contenen el nucli Nombre, tampoc contenen el nucli Determinant. En conseqüència, són referencialment defectives. Reuland assumeix que existeix un nucli Persona (π) i que aquest es troba per sota de Nombre. En conseqüència, l'anàfora serà de la categoria Persona. Aquesta és l'estructura que proposa:

(207) [π P SE π [NP ...]]

(Reuland (2011), p. 99 [37a])

on SE és l'acrònim de *simple expression*, és a dir, d'anàfora simple. Convé assenyalar que Reuland considera que el tret de nombre de les anàfores de primera i segona persona és lèxica i no gramatical.

Un cas més evident que mostra que el tret de persona realitzat isoladament no està renyit amb la referencialitat el proporcionen els pronoms o adjectius possessius. Els pronoms possessius del català tenen dos tipus de morfemes: el morfema pròpiament pronominal, determinat pel fonema inicial del pronom ([s] en el cas de la tercera persona), i els morfemes de concordança amb el nom que acompanyen, que expressen gènere i nombre. Aquí només ens interessa el morfema pròpiament pronominal. Com observa Kayne (2000a), existeix una correspondència entre els morfemes de persona dels clítics i els morfemes de persona dels pronoms possessius.⁵⁴ Quan el morfema de tercera persona es realitza com a pronom possessiu, pot actuar referencialment, tal com mostra aquest exemple:

(208) El gos_i va trencar el seu_{i/j} collar.

Així mateix, aquest pronom està subespecificat per al nombre:

(209) Els gossos_i van trencar el seu_{i/j} collar.

En castellà, l'anomenat *se* espuri expressa el datiu mitjançant únicament el tret de tercera persona:

(210) Juan se la devolvió.

⁵³ A l'apartat 4.4.3 mostro els arguments que dona Reuland (2011) per considerar que les anàfores simples, i en general els pronoms personals, contenen un tret de nombre de característiques lèxiques i no gramaticals, uns arguments que adoptaré.

⁵⁴ Vegeu Kayne (2000a) per a una correlació del morfema de tercera persona reflexiu (*es*) i els de persona discursiva (*em/ens*, *et/us*) amb els morfemes dels possessius: *em/meu*, *ens/nostre*, *et/teu*, *us/vostre*, *es/seu*.

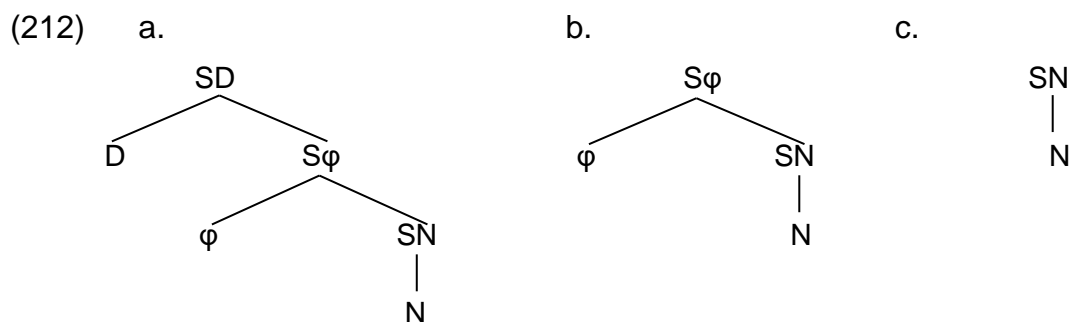
A (210), el clíctic *se*, que representa el datiu, tant pot fer referència a un referent singular com a un referent plural, tal com mostren els exemples següents:

- (211) a. Juan (*se*) la devolió a su propietario.
 b. Juan (*se*) la devolió a los jugadores.

No sembla, doncs, que la subespecificació o inespecificació de trets phi necessàriament porti un element pronominal a actuar com a anàfora. Un element pronominal marcat únicament amb el tret de persona pot actuar tant pronominalment (pronom possessiu) com anafòricament (clíctic reflexiu). Com defensaré, perquè un element pronominal pugui actuar com a anàfora s'ha d'especialitzar com a tal. Quan s'especialitzen com a anàfores, el seu antecedent és rígid: el subjecte.

4.4.2. Els pronoms determinants

Déchaine i Wiltschko (2002a) proposen caracteritzar els pronoms en tres grans tipus: els pronoms determinants, els pronoms phi i els pronoms nominals: pro-SD, pro-S ϕ i pro-SN. Aquesta és l'estructura que proposen per a cada tipus:

(Déchaine i Wiltschko (2002a), p. 410 [1])

Déchaine i Wiltschko fan correspondre a cada tipus de pronom un comportament sintàctic diferent. Així, els pronoms SD es comporten com a arguments i des del punt de vista del lligam actuen com a expressions referencials. En canvi, els pronoms S ϕ poden ser lligats quantificacionalment. Finalment, els pronoms SN es comporten com a predicats. Segons Déchaine i Wiltschko, els pronoms S ϕ tenen la propietat de ser ambivalents: segons el context es poden comportar com a SDs o bé com a SNs. Segons les autores, quan un pronom és lligat quantificacionalment es comporta com un pronom S ϕ . Recordem els exemples de Picallo de (24), basats en Montalbetti (1984), que repeteixo com a (213), on un pronom és lligat quantificacionalment:

- (213) a. Molts lingüistes_i diuen que *pro*/**ells*_i són intel·ligents.
 b. Algunes noies_i van contestar la pregunta que l'Anna els_i va fer (**a elles*_i).

(Picallo (2007), p. 31, nota 50 [i, iib])

A partir d'aquests exemples, Picallo conclou que tant els clíctics determinants com *pro* són en realitat S ϕ , ja que poden ser lligats per un quantificador, i no pròpiament SDs.

En determinats contextos, però, un pronom fort pot ser lligat quantificacionalment, cosa que ens pot portar a pensar que els pronoms forts també són S ϕ . Montalbetti

(1984) observa que un pronom fort pot ser lligat quantificacionalment quan aquest no pot alternar ni amb un clític ni amb *pro*:

- (214) a. Muchos estudiantes_i quieren que María se case con ellos_i.
b. Nadie_i quiere que hable con él_i.

(Montalbetti (1984), p. 87 [24, 26a])

Montalbetti (1984) dona compte d'aquest fenomen mitjançant la següent restricció:

- (215) *Restricció del pronom explícit (Overt pronoun constraint)*

Overt pronouns cannot link to formal variables iff the alternation overt/empty obtains.

(Montalbetti (1984), p. 94 [34])

El mateix fenomen el podem reproduir en català:

- (216) a. Cada membre_i del consell sap que la reunió no pot començar sense ell_i.
b. Cada un dels porters creia que l'entrenador confiava en ell_i.

(Rigau (1988), p. 510 [21])

(Exemple propi)

Així mateix, exemples del tipus de (217a) els podem tornar gramaticals introduint-hi l'adverbi focal exclusiu *només*:⁵⁵

- (217) a. *Cada un dels jugadors_i creia que el periodista l'entrevistaria a ell_i.
b. Cada un dels jugadors_i creia que el periodista l'entrevistaria només a ell_i.

No sembla, doncs, que els pronoms forts no puguin ser lligats quantificacionalment. Més aviat sembla que poden ser lligats quan no poden alternar amb un element *pro* o amb un *clític*. Probablement, quan és lligat quantificacionalment, el tret Determinant del pronom queda en suspens. Si això és així, podem conjecturar que els pronoms clítics també són en realitat +Determinants, i que, igual que en els pronoms forts, aquest tret pot ser posat en suspens.

Seguint Kayne (2000a), consideraré pronoms determinants els pronoms anomenats de tercera persona, amb l'excepció del pronom fort reflexiu *si* i el clític reflexiu *es*, que els consideraré personals. Aquests pronoms pertanyen a la categoria determinant. Com a determinants, es poden flexionar per al gènere i per al nombre. Poden ser forts (*ell, ella, ells, elles*) o clítics (*el, la, els, les, li, els-hi*). Aquests pronoms estan basats en els morfemes al·lomorfes [l] i [li], el primer àton i el segon tònic. Així mateix, adoptaré la idea d'Abney (1987, p. 281-284) per la qual els pronoms són en realitat determinants

⁵⁵ Villalba (2018) analitza el comportament de l'adverbi focal exclusiu *només* quan focalitza un pronom en la posició d'objecte del verb presentacional *haver-hi*:

- (i) Rafael Azcona representa la literatura cinematogràfica. A Itàlia els millors escriptors escrivien per al cinema, però a Espanya, gairebé només hi ha ell. (El Punt, 23/12/11)

(Villalba (2018), p. 71 [8a])

Aparentment, no es tracta del mateix fenomen. Tanmateix, sí que és cert que és l'adverbi focal el que habilita el pronom personal en aquests contextos. Deixo aquesta qüestió aquí.

intransitiu.⁵⁶ En el cas dels pronoms de persona, aquests són de la categoria persona i no determinant, i també intransitiu.

4.4.3. Els pronoms personals

Els pronoms personals són els pronoms que es flexionen per al tret de persona. Tradicionalment, es considera que hi ha tres persones, cada una d'elles flexionada per al nombre: la primera, la segona i la tercera persona. Benveniste (1966) observa que la tercera persona té unes propietats significativament diferents de les persones primera i segona (o persones discursives). Per això proposa tractar la tercera persona com a no persona, oposada simultàniament a la primera i a la segona persona:

La "troisième personne" représente en fait le membre non marqué de la corrélation de personne. C'est pourquoi il n'y a pas truisme à affirmer que la non-personne et le seul mode d'énonciation possible pour les instances de discours qui ne doivent pas renvoyer à elles mêmes, mais qui prédisent le procès de n'importe qui ou n'importe quoi hormis l'instance même, ce n'importe qui ou n'importe quoi pouvant toujours être muni d'une référence objective.

(Benveniste (1966), p. 255-256)

Tal com fa Reuland (2001) seguint Benveniste, podem esquematitzar els pronoms personals de la manera següent:⁵⁷

- (218) a. [+speaker, –addressee] → 1st person
b. [–speaker, –addressee] → 3rd person
c. [–speaker, +addressee] → 2nd person

(Reuland (2011), p. 161, [33])

Aquesta caracterització es pot simplificar així:

⁵⁶ Aquesta hipòtesi és diferent de la proposada pel mateix Postal (1966) i assumida, amb modulacions, per autors com ara Déchaine i Wiltschko (2002a):

Hence by parallelism with *himself* we are led to regard *him* as an article whose underlying head noun (which would otherwise show up phonologically as *one*) has been deleted because it was [+Pro] either inherently or derivatively by identity.

(Postal (1966 [2014], p. 17)

Igual que una preposició sense complement la podem considerar una preposició intransitiva, un pronom, que no té complement, el podem considerar un determinant intransitiu.

⁵⁷ Vegeu Benincà i Poletto (2005) per a una caracterització sensiblement diferent de les persones gramaticals, on a més dels trets de Parlant i Orient utilitzen els trets locatius Aquí i Allí.

Una altra manera de caracteritzar la tercera persona és adoptant el model de trets de persona de Halle (1997) i Nevins (2007). En aquest model, la primera persona és +Autor i +Participant, la segona persona és –Autor i +Participant, i la tercera persona és –Autor i –Participant.

- (219) a. 1a persona: [+1, -2]
 b. 2a persona: [-1, +2]
 c. 3a persona: [-1, -2]

on 1 fa referència a l'emissor i 2 a l'adreçat.

El comportament especial dels pronoms de primera i segona persona s'observa en anglès, on la relació anafòrica, tot i ser dolenta, només és marginal i no totalment agramatical, a diferència del que passa amb els pronoms de tercera persona, si més no segons Harley i Ritter (2002):⁵⁸

- (220) a. I love myself
 b. ??I love me.
- (221) a. We love ourselves.
 b. ??We love us.
- (222) a. He loves himself.
 b. *He_i loves him_i.
 c. He_i loves him_j.

(Harley i Ritter (2002), p. 487 [9-11])

Així mateix, quan es comencen a introduir les anàfores complexes, en el període de l'anglès mitjà (1150-1500), la proporció d'anàfores complexes de primera i segona persona respecte a les de tercera persona és sensiblement inferior (vegeu en aquest sentit van Gelderen (1996, p. 111)).

Els pronoms de persona, doncs, no es caracteritzen per tenir el tret de determinant. Aquest tret només serveix per caracteritzar els pronoms determinants, els quals fan referència sempre a la tercera persona. Així doncs, hi ha dues maneres per referir-se a la tercera persona: mitjançant un pronom dotat del tret +Determinant, o mitjançant un pronom caracteritzat com a [-1, -2]. Seguint Reuland (2011), assumiré que els pronoms de persona són Σπ. Així mateix, i a diferència de Reuland, consideraré que el tret de persona té capacitat referencial, igual que el tret determinant.

Aparentment, aquests pronoms es flexionen per al nombre. La primera i la segona persona admeten la pluralització. Tanmateix, autors com Benveniste (1996) o Reuland

⁵⁸ Aquestes autores atribueixen el comportament especial dels pronoms de primera i segona persona a la seva dependència discursiva, és a dir, al fet que actuen com a commutadors en el sentit de Benveniste (1966) i Jakobson (1971).

Habitualment, oracions com les de (220b) i (221b) són considerades agramaticals. Vegeu per exemple Reuland (2011):

- (i) *I washed me, *you washed you, *we washed us.

(Reuland (2011), p. 204 [33a])

(2001, 2011) consideren que aquesta pluralització no és del mateix tipus que la pluralització nominal. Reuland (2011) afirma:⁵⁹

Let [-speaker, -addressee] abbreviate as [other]. Now, [[+speaker, -addressee]] is an inherent singular, but [+speaker, +addressee] yields a plural: inclusive *we*. This is not "the plural of" *I*. Plurality is determined by the lexical feature composition, not grammatically marked. Exclusive *we* is [+speaker, +other]. Again, plurality follows from the lexical features; it is not an optional grammatical feature.

Following Benveniste (1966), one may assume that [-speaker, +addressee] is inherently singular, or unmarked for number. An inherently plural 2nd person can be specified as [+addressee, +[other]]. [...]

Number is not determined by the values [-speaker, -addressee] for 3rd person in [[-speaker, -addressee]]. Therefore, for 3rd person pronouns number is an optional feature, and its interpretation is free, as we have been assuming.

(Reuland (2001), p. 464, nota 27)

En els pronoms de persona discursiva la pluralització és de naturalesa lèxica, i no marcada gramaticalment. Així, *nosaltres* no representa un conjunt de *jos*, a diferència del que passa amb el plural de *cotxe*, que representa un conjunt de cotxes. El dialecte pallarès corrobora la idea de Reuland. En pallarès, els pronoms de primera i segona persona plural perden el morfema [z] de plural: *nantri/naltri, valtri*. Això vol dir que el plural d'aquestes formes s'obté directament a partir del morfema de persona i, en conseqüència, que és intrínsec.

La idea que els pronoms de persona discursiva admeten un plural de naturalesa lèxica i no gramatical aparentment no és extrapolable a la tercera persona. En general, en les llengües romàniques i germàniques, el clític de tercera persona no es flexiona per al nombre. Per tant, tal com fan Reinhart i Reuland (1993), es pot considerar que els clítics de persona no es flexionen per al nombre.

Vegem un possible argument en favor de la incompatibilitat entre el tret de persona i el tret de nombre gramatical. Picallo (2008) proposa que el tret de nombre només es pot situar en un element que tingui assignat gènere:

The relation between gender and number is accounted for by claiming that the assignment of grammatical number depends on the assignment of a formal class to a linguistic category.

(Picallo (2008), p. 47)

Si un pronom reflexiu pot tenir nombre, aleshores hauríem de suposar que ha de tenir gènere. Tanmateix, en els sistemes pronominals els pronoms de primera i segona persona rarament es flexionen per al gènere. Harley i Ritter (2002) únicament troben dos sistemes pronominals que admetin la flexió per al gènere dels pronoms de primera i segona persona. Un d'aquests sistemes és el del castellà. En castellà, els pronoms de primera i segona persona del plural es flexionen per al gènere:

⁵⁹ Vegeu Benincà i Poletto (2005) per a un estudi detallat dels pronoms de primera i segona persona plurals i les seves diverses interpretacions. Aquestes autores proposen donar compte de la distribució dels pronoms personals, i en especial del caràcter especial de les persones primera i segona del plural, mitjançant una geometria de trets tridimensional.

(223) *Sistema de pronoms personals tòpics del castellà (parcial)*

Plural			
1a persona		2a persona	
Masc.	Fem.	Masc.	Fem.
nosotros	nosotras	vosotros	vosotras

Com observen les autores, es tracta de formes compostes. Aquests pronoms estan formats pel pronom pròpiament dit, flexionat per al nombre, i un quantificador indefinit (*otros/otras*), flexionat per al gènere i el nombre. L'altra llengua que s'escapa a la generalització és el lituà. En aquesta llengua, la forma dual de la primera i segona persona es flexiona per al gènere:

(224) *Sistema de pronoms personals tòpics del lituà (parcial)*

	Sing.	Dual		Plural
		Masc.	Fem.	
1a pers.	àš	mù-du	mù-dvi	mēs
2a pers.	tù	jù-du	jù-dvi	jūs

(Font: Harley i Ritter (2002), p. 506, nota 27)

Igual que en castellà, la forma flexionada també és composta. Harley i Ritter observen que en lituà la forma dual es forma afegint al pronom de les persones discursives de plural un numeral cardinal (*du-dvi* 'dos-dues').

Hem vist que el gènere no apareix en els sistemes pronominals en les persones discursives, i quan apareix, ho fa únicament en formes compostes. Una solució a aquest problema és considerar que el tret de persona actua com un tret de Classe, tal com conjectura Picallo (2007):

We may further speculate on the possibility that the person feature is simply a categorization variant of the abstract category [Class] in pronouns. In this case, categorization would cut across participant types (speaker or addressee). I do not pursue this issue here.

(Picallo (2007), p. 34)

Podem explicar ara perquè els clítics de persona discursiva català no contenen el tret de gènere, tant si són pronoms com anàfores, amb l'excepció de les formes compostes.⁶⁰ Per poder contenir el tret de gènere, els clítics de persona discursiva requereixen associar-se a un element dotat de gènere, com ara un quantificador o un nominal, i en català no hi ha quantificadors o nominals clítics. En conseqüència, els clítics de persona discursiva no es poden associar al tret de gènere. Tampoc s'associa al tret de gènere el morfema de tercera persona [s], tant quan es realitza com a clíctic com quan es realitza com a pronom possessiu.

⁶⁰ Convé assenyalar que des d'un punt de vista lògic, els pronoms de primera i segona persona no requereixen el tret de gènere. El llenguatge és bàsicament oral. En un intercanvi comunicatiu el gènere (sexe) de l'emissor i del receptor és perceptible visualment. No cal, doncs, que es gramaticalitzi.

Què passa amb la relació entre la persona i el nombre? Hem vist que en la primera i la segona persona el nombre és de naturalesa lèxica. Anant més enllà del que proposa Picallo (2007), podem suposar que si el tret que realitza classe és persona, aleshores no solament no pot contenir el tret de gènere, sinó que tampoc pot contenir el tret de nombre i aquest ha de ser necessàriament lèxic. Aquesta suposició és vàlida per a les persones discursives, però aparentment no ho és per a la tercera persona o no persona. En català el morfema de tercera persona [s] no es flexiona en cap cas per al nombre. Ni quan es realitza com a clíctic reflexiu ni quan es realitza com a pronom possessiu. Tanmateix, en català literari culte (i en català antic), el pronom possessiu de tercera persona es flexiona per al nombre:

- (225) a. El gos_i va trencar el seu_{i/j} collar.
b. Els gossos_i van trencar llur_{i/j} collar.

En aquest dialecte, doncs, el pronom possessiu de tercera persona està especificat per al nombre. Podríem dir que en aquest cas el clíctic de tercera persona s'ha de considerar de la categoria determinant i no de la categoria persona. Però aquesta solució no sembla extensible a tots els casos. El clíctic reflexiu de tercera persona té un comportament diferent dels clíctics determinants. Observi's que mentre la pluralització dels clíctics determinants es realitza mitjançant el morfema de plural [z], la pluralització del pronom possessiu de tercera persona es realitza amb un morfema específic, [ll], reciclat de l'esfera determinant. En aquest sentit segueix la forma de pluralitzar-se dels pronoms de primera i segona persona, recorrent a un morfema d'arrel diferent de la corresponent al singular.

Hem vist que el normand flexiona el clíctic reflexiu de tercera persona. El clíctic de plural està reciclat de l'esfera determinant (*ly*). Igual que en la primera i la segona persona, en què hi ha un canvi d'arrel morfològica en l'expressió del plural respecte al singular, en normand passa el mateix en la tercera persona. En principi, res impediria formar la tercera persona plural a partir de la forma singular afegint-hi el morfema de plural [z], tal com fa el clíctic determinant *el*. L'únic que requeriria és una vocal epentètica. De fet, l'article salat, format amb el morfema [s], homòfon amb el que expressa la tercera persona, es pot pluralitzar. En mallorquí i menorquí, el masculí pren la forma *ets*, i el femení la forma *ses* (vegeu la Viquipèdia catalana (*article salat*)).⁶¹ Podem considerar, doncs, que el plural de la tercera persona és, igual que en la primera i la segona, un plural lèxic i no pròpiament gramatical.

Observi's que el recurs a un morfema de l'esfera determinant per expressar la tercera persona plural també es dona en el camp dels pronoms possessius: *son/leur* en francès, *suo/loro* en italià i *seu/llur* en català literari culte. Consideraré, doncs, que quan el clíctic reflexiu de tercera persona es pluralitza, com passa en normand, aquest plural és de fet lèxic, format per paral·lelisme amb els plurals de primera i segona persona, que també són lèxics.

Podríem pensar que els clíctics reflexius de tercera persona pertanyen de fet a l'esfera dels pronoms determinants i que únicament són pronoms de persona els que corresponen a la primera i segona persona. Això no sembla que sigui així. Una prova ens l'aporta el sistema de pronoms possessius del noruec. El noruec, igual que altres

⁶¹ En aquest cas, la vocal epentètica no és tal ja que expressa gènere.

llengües com l'islandès, el suec, el danès, el rus⁶² o l'hindi-urdú,⁶³ disposa de pronoms possessius de tercera persona reflexius i obviatius. Els pronoms possessius de tercera persona reflexius concorden amb el nom que acompanyen, no amb l'antecedent:

(226) *Pronom possessiu reflexiu de tercera persona del noruec*

Singular			Plural
Masculí	Femení	Neutre	
sin	si	sitt	sine

(Font: Fabricius-Hansen et al. (2017), p. 14)

En canvi, els pronoms possessius de tercera persona obviatius presenten variació respecte a l'antecedent, però no concorden amb el nom que acompanyen:

(227) *Pronoms possessius no reflexius de tercera persona del noruec*

Singular				Plural
Masculí	Femení	No humà	No humà (neutre)	
hans	hennes	dens	dets	deres

(Font: Helland (2017), p. 77)

Vegem el funcionament d'aquests pronoms possessius:⁶⁴

- (228) a. Han_i fant igjen bilen sin_{i/*j}.
 ell va.trobar de.nou coche POSS.REFL
 'Ell_i va trobar de nou el seu_{i/j} cotxe.
- b. De_i fant igjen bilen sin_{i/*j}.
 ell_s van.trobar de.nou coche POSS.REFL_i
 'Ell_i va trobar de nou el seu_{i/*j} cotxe.
- c. Han_i fant igjen bilen hans_{*i/j}.
 ell va.trobar de.nou coche POSS
 'Ell_i va trobar de nou el seu_i cotxe.'
- d. De_i fant igjen bilen deres_{*i/j}.
 ell_s van.trobar de.nou coche POSS_i
 'Ell_i va trobar de nou el seu_{*i/j} cotxe.'

(Font: Helland (2017), p. 76 [2], adaptat)

⁶² Vegeu Rappaport (1986).

⁶³ Vegeu Reuland (2011, p. 168).

⁶⁴ Els pronoms possessius del noruec poden ser prenominals i postnominals, sense variacions morfològiques. Aquí només els il·lustro en posició postnominal. Per a més informació, vegeu Helland (2017) i Fabricius-Hansen et al. (2017).

Observi's que el pronom possessiu reflexiu del noruec (tercera persona) està format amb el mateix morfema que l'anàfora reflexiva (*seg*).

El que és interessant és que els pronoms possessius de tercera persona reflexius adopten el mateix patró morfològic que els corresponents pronoms possessius de primera i segona persona: aquests pronoms possessius concorden no amb l'antecedent sinó amb el nom que acompanyen. Vegem el paradigma d'aquests pronoms possessius:

(229) *Pronoms possessius de persona discursiva del noruec*

		Singular			Plural
		Masculí	Femení	Neutre	
1a pers.	Sing.	min	mi	mitt	mine
	Pl.	vår	vår	vårt	våre
2a pers.	Sing.	din	di	ditt	dine
	Pl.	deres	deres	deres	deres

(Font: Fabricius-Hansen et al. (2017), p. 5)

En efecte, els pronoms possessius de primera i segona persona concorden amb el nom que acompanyen, però no amb l'antecedent. Aquest fet és natural ja que l'antecedent no està flexionat per al gènere, i el nombre és intrínsec.

Una propietat dels pronoms de primera i segona persona és que la seva referència és unívoca. Així mateix, si en una mateixa oració apareixen dos pronoms de primera o segona persona, la relació anafòrica entre ells és automàtica. Una característica dels pronoms reflexius de tercera persona (simples) és que també prenen el seu antecedent de manera automàtica: aquest ha de ser el subjecte de l'oració. Al cap i a la fi, el subjecte és el constituent més rellevant de l'oració. Igual que en el cas dels pronoms de primera i segona persona, en els pronoms de tercera persona reflexius la referència està fixada. Per tant, és lògic pensar que tenen un comportament similar al dels pronoms de primera i segona persona i que, per tant, poden arribar a desenvolupar una forma de plural, com el normand, un plural que he considerat lèxic. Així mateix, i atès que l'antecedent és fix, podem deduir els trets phi de l'element pronominal fins a obtenir un morfema invariable, com en el cas del rus.⁶⁵

Una altra prova que el caràcter reflexiu d'un pronom de tercera persona no està renyit amb l'especificació de plural l'ofereix l'islandès. Igual que en noruec, i també en suec i en danès, l'islandès disposa d'un pronom possessiu reflexiu de tercera persona. Però

⁶⁵ Aquí defenso que la reducció de trets de les anàfores simples es deu al fet que el seu antecedent és fix. Burzio (1991) manifesta l'opinió contrària: gràcies al fet que les anàfores simples estan subespecificades (o inespecificades) per als trets phi, aquestes es veuen obligades a ser referencialment dependents. Burzio ho expressa així:

Although reflexives of the English type are also rather common across languages, our discussion has concentrated on the former type [anàfores simples] so as to pursue the intuition that the lack of morphological information must be an essential characteristic of anaphors, since it in fact explains their 'dependent' behaviour, formerly only described.

(Burzio (1991), p. 95)

a diferència de les llengües citades, el sistema de pronoms possessius de l'islandès és defectiu. Aquesta llengua només disposa de pronoms possessius de primera i segona persona singular, i de tercera persona reflexiu singular. Per a la tercera persona singular no reflexiva i per a les persones del plural utilitza la forma genitiva dels pronoms corresponents.⁶⁶ Dit d'una altra manera, el pronom possessiu reflexiu de tercera persona únicament és operatiu per al singular. Això vol dir que el parlant, en la reflexivització, distingeix si l'antecedent és singular o plural. Atès que per referir-se a un antecedent de tercera persona la llengua utilitza formes diferents segons el nombre, vol dir que aquest tret està associat a la tercera persona en el sistema pronominal possessiu.

El francès també sembla aportar proves que mostren que la tercera persona reflexiva no és incompatible amb el nombre. Segons reporta Kayne (1975, p. 350, nota 4), en francès antic, i per a alguns parlants del francès modern, el pronom reflexiu de tercera persona *soi* pot prendre un antecedent no genèric. En aquest cas, l'antecedent ha de ser singular. Així mateix es pot habilitar com a plural si s'afegeix el quantificador *chacun* 'cadascú' o el quantificador *tous* 'tots', tal com mostra aquest exemple:

(230) ?Mes amis sont chacun/tous fiers de soi.

'Els meus amics estan tots orgullosos de si mateixos.'

(Kayne (1975, p. 350, nota 4 [i])

És interessant notar que el morfema [s] de tercera persona utilitzat en moltes llengües indoeuropees descendeix del pronom reflexiu *sw* de l'indoeuropeu. Així mateix, en indoeuropeu antic el pronom reflexiu *sw* s'utilitzava per a totes les persones, és a dir, estava subespecificat per al tret de persona, igual com passa en l'actualitat en les llengües eslaves (vegeu en aquest sentit Burzio (1991, p. 92), que cita Meillet (1973).

4.4.4. L'especificació dels trets phi: pronoms personals *versus* pronoms determinants

Un dels problemes que planteja l'anàlisi dels pronoms és determinar quins trets phi especifica una pronom, quins trets subespecifica i quins trets inespecifica, és a dir, trets que ni especifica ni subespecifica. Hem vist que els pronoms personals de primera i segona persona no estan especificats per al tret de gènere. Tampoc ho està el pronom reflexiu de tercera persona. Tanmateix, quan un adjectiu concorda amb un pronom de primera o segona persona, admet flexionar-se per al gènere:

(231) Jo estic cansada.

Els adjectius, a diferència dels pronoms personals, estan flexionats per al gènere i el nombre, mentre que els pronoms personals estan flexionats per a la persona i el nombre.

⁶⁶ Vegeu en aquest sentit l'entrada de la Viquipèdia anglesa sobre la gramàtica de l'islandès (https://en.wikipedia.org/wiki/Icelandic_grammar). El danès té el mateix comportament (vegeu Rooryck i Wyngaerd (2011)).

Igual que els adjectius es comporten els participis. Els participis es flexionen per al gènere i el nombre, però no per a la persona. En català, un participi en un temps compost pot concordar en gènere i nombre amb un clíctic determinant acusatiu:

- (232) a. L'han vista.
b. Les han vistes.

En canvi, en català estàndard el participi no pot concordar en gènere i nombre amb un clíctic de persona:

- (233) a. *Ell m'ha vista.
b. *Ell t'ha vista.

A diferència del que passa en català estàndard, en mallorquí aquestes oracions són gramaticals, tal com mostren aquests exemples de Salvà (2018):

- (234) a. Ja m'ha pentinada/pentinat.
b. Ja t'he pintada/pintat.

(Salvà (2018), p. 60 [10a])

El mateix comportament tenim en la reflexivització. El català estàndard no admet la concordança dels pronoms personals de primera i segona persona, mentre que el mallorquí sí (els exemples de (235) corresponen al català estàndard mentre que els de (236) corresponen al mallorquí):⁶⁷

- (235) a. *Jo m'he vista al mirall (Català estàndard)
b. *Ja t'has vista al mirall?
(236) a. M'he pessigada/pessigat. (Mallorquí)
b. Ja t'has dutxada/dutxat.

(Salvà (2018), p. 60 [10b])

El mateix tenim en la tercera persona reflexiva:⁶⁸

- (237) a. *La Maria s'ha dutxada. (Català estàndard)
b. Ja se n'ha penedida/penedit. (Mallorquí)

(Exemple propi)

(Salvà (2018), p. 60 [10b])

⁶⁷ És possible trobar exemples amb concordança en el català literari, tal com mostra aquest exemple de Ferran Soldevila:

(i) Mireu jo. No faig goig? Quan al mirall m'he vista,/ com no m'havia vista llarg temps ha,/ m'he dit: "No, no tens dret a estar trista/ si encar fas tant de goig després de tant penar."

Font (i): Ferran Soldevila, *Carmesina i el rei*, dins Francesc Foguet Boreu i Enric Pujol Casademont, "Carmesina i el rei, de Ferran Soldevila. Edició i estudi", *Estudis romànics*, 2017, p. 291-332.

⁶⁸ Salvà considera que el verb *penedir* és incoatiu. Aquí el tracto com a reflexiu inherent.

En italià i en francès trobem exemples similars, tal com mostren aquests exemples:⁶⁹

(238) a. Mi sono guardata allo specchio.

'M'he mirat al mirall.'

(Belletti (2006), p. 496 [6a], p. 497 [12])

b. Le 10 février 1926, Buenos Aires s'est habillée pour une fête pour recevoir le Plus Ultra.

'El 10 de febrer de 1926, Buenos Aires es va vestir de festa per rebre l'avió Plus Ultra.'

Aquesta concordança resulta problemàtica per a la idea que els pronoms de persona no poden associar-se al tret de gènere. En aquests exemples, dues són les opcions que tenim per reconciliar el comportament dels pronoms personals i la concordança de participi. Podem suposar que els pronoms personals, per una propietat morfològica, no poden expressar el tret de gènere. En canvi, els participis, i els adjectius en general, no admeten el tret de persona però sí que admeten el tret de gènere i nombre. Què passa quan postulem una categoria buida pronominal? Quins trets podem assignar a aquesta categoria buida? Suposaré que la categoria buida associada al clíctic reflexiu està especificada per a tots els trets phi. D'aquests trets, el clíctic reflexiu únicament pot expressar els trets de persona i nombre, mentre que el participi amb el qual concorda en llengües com el francès, l'italià o el mallorquí, només pot manifestar els trets de gènere i de nombre. Així mateix, podem concloure que els clítics determinants expressen gènere perquè no expressen persona, i els clítics de persona expressen persona perquè no expressen gènere.

La concordança de gènere i nombre del pronom reflexiu amb el participi ha servit a autors com Kayne (1975 i subsegüents), Burzio (1986) o Belletti (2006) per defensar la hipòtesi que les construccions de reflexiu en les llengües romàniques són inacusatives: l'argument subjecte de les construccions reflexives es genera en la posició d'objecte. La funció del clíctic reflexiu és anul·lar la capacitat temàtica de la posició de subjecte. En conseqüència, en aquestes construccions el subjecte és en realitat derivat.

En contra d'aquesta anàlisi, Sportiche (2014) presenta un argument basat en l'adverbi focal exclusiu *només*, que atribueix a Martin Prinzhorn. Vegem l'exemple següent:

(239) Seul Pierre se rase.

'Només el Pierre s'afaita.'

(Sportiche (2014), p. 111 [14b])

L'adverbi focal exclusiu *només* el que fa és indicar que no hi ha cap alternativa al subjecte a la qual se li pugui atribuir la situació denotada pel predicat. Atès que el SV conté un reflexiu, l'oració pot rebre dues interpretacions, com mostra el fet que es pot negar de dues maneres diferents:

⁶⁹ Font (238b): <https://www.marseillenews.net/sport-news/le-premier-avion-qui-a-mis-fin-au-voilage-de-leurope-vers-lamerique-du-sud-brille-95-ans-plus-tard-159083.html>

- (240) a. Non, moi aussi je me rase.
'No, jo també m'afaito.'
- b. Non, moi aussi je le rase.
'No, jo també l'afaito.'

(Sportiche (2014), p. 112 [18a-b])

En canvi, la continuació següent no és possible, ja que no s'hi nega cap de les lectures de (241):

- (241) Non, il me rase moi aussi.
'No, ell m'afaita a mi també.'

(Sportiche (2014), p. 112 [18c])

Segons Sportiche, si assumíssim una anàlisi inacusativa per a (239), les negacions possibles serien (240a) i (241), però no (240b). En canvi, per a Sportiche les negacions adequades són (240a) i (240b). Des del punt de vista lògic, (240a) correspon a (242a), i (240b) correspon a (242b):

- (242) a. $\lambda x (x \text{ afaita } x)$
b. $\lambda x (x \text{ afaita Pierre})$.

Personalment, trobo la negació de (240b) una mica forçada. Tanmateix, és possible crear un argument semblant amb l'adverbi focal inclusiu *també*. Considerem (243) i les seves continuacions expressades a (244):

- (243) El Pere es va criticar.
- (244) a. El Pere es va criticar, i la Maria també es va criticar.
b. El Pere es va criticar, i la Maria també el va criticar.
c. #El Pere es va criticar, i la Maria també va criticar el Ramon.

Tant (244a) com (244b) són acceptables, però no (244c). A (244a) incloem la Maria en el grup de persones que es van criticar a si mateixes, mentre que a (244b) incloem la Maria en el grup de persones que van criticar el Pere. (244c) és anòmala ja que el Ramon no està pressuposat a (243). Aquesta doble interpretació a què pot donar lloc l'oració de (243) es deu al fet que (243) permet fer dues pressuposicions: "el Pere va criticar el Pere" i "algú va criticar el Pere". Això vol dir que (243) no es pot considerar com a inacusativa, amb un sol argument que realitza la funció d'objecte.

4.4.5. El tret obviatiu

Com hem vist, les llengües tendeixen a reduir els trets phi presents a les anàfores.⁷⁰ En el cas de la tercera persona, l'únic tret phi present és el de la tercera persona, per

⁷⁰ König i Siemund (2000) proposen que les anàfores no tenen mai més trets phi que els pronoms corresponents:

bé que, tal com hem vist, aquesta reducció de trets no és universal. Però la reducció de trets no solament afecta les anàfores de tercera persona. En holandès, en la segona persona, s'utilitza la mateixa forma tant per al singular com per al plural, a diferència del que passa en el sistema de pronoms. En alguns dialectes valencians (comarca de la Costera i voltants), el clíctic anafòric de tercera persona expressa també la segona persona del plural, o la primera i la segona persona del plural, segons la varietat dialectal. El cas més extrem l'ofereix el rus. En rus, tant l'anàfora afixal com l'anàfora argumental no manifesten de manera explícita el tret de persona. Tant *-sja* com *sebja* representen la primera, la segona i la tercera persona. Dit d'una altra manera, en aquestes anàfores el tret de persona està subespecificat. Ara bé, els trets de persona de les anàfores són recuperables a partir del seu antecedent. Les anàfores del rus, doncs, subespecifiquen tots els trets phi, ja que tampoc manifesten trets de nombre. Atès que són anàfores simples, el seu antecedent sempre és el subjecte.

Hem vist que el morfema de tercera persona [s], quan es realitza com a clíctic de tercera persona, es comporta com una anàfora. En canvi, quan es realitza com un pronom possessiu es pot comportar tant pronominalment com anafòricament. En conseqüència, no podem considerar que el morfema de tercera persona sigui intrínsecament anafòric, en contra de Reinhart i Reuland (1993) i Reuland (2011). Consideraré que es comporta com a anafòric quan es realitza com a clíctic perquè en aquesta funció contrasta amb els clíctics determinants, que no són anafòrics. El caràcter anafòric del clíctic es no és fruit de la seva infraespecificació de trets, sinó de la seva especialització en oposició als clíctics determinants. En aquest sentit, és interessant la reflexió de Bouchard (1984). Bouchard proposa que un element pronominal queda determinat segons la relació que estableix amb el seu antecedent, i no morfològicament. Concretament, afirma:

Anaphors should not be defined on a strictly morphological basis, but rather on the basis of the type of relation that is established between them and their antecedent.

(Bouchard (1984), p. 65)

Aquí he considerat que la naturalesa anafòrica d'un element pronominal ve determinada per la seva interrelació amb altres elements del sistema.

El morfema de tercera persona [s] té un comportament diferent quan es realitza com a pronom possessiu. El pronom possessiu de tercera persona no es comporta com intrínsecament anafòric perquè no hi ha altres pronoms possessius de tercera persona amb els quals pugui contrastar. En aquest sentit, és interessant comparar el català amb el noruec. Com hem vist, en noruec el pronom possessiu reflexiu s'oposa al pronom possessiu obviatiu. Sense aquesta oposició, no tindria sentit disposar de pronoms possessius reflexius.

Proposaré que el comportament que mostren els pronoms possessius del noruec es pot traslladar als clíctics del català. Consideraré que el clíctic de tercera persona del català es comporta com a anafòric perquè contrasta amb els clíctics determinants, que

Thus the strongest generalization about the differential specification with ϕ -features that our typological findings permit is the observation that anaphors are never more specified in terms of these features than personal pronouns (pronominals).

(König i Siemund (2000), p. 51)

són no reflexius. En canvi, els clítics de primera i segona persona poden actuar tant reflexivament com obviativament per la seva naturalesa pronominal especial. Diré que els clítics de primera i segona persona són \pm Obviatius, mentre que els clítics de tercera persona són –Obviatius. Així mateix, els clítics determinants són +Obviatius. Els clítics estan caracteritzats per al tret obviatiu. Així doncs, els clítics reflexius de tercera persona són reflexius no perquè estiguin subespecificats per als trets phi de gènere i nombre, sinó per una propietat intrínseca d'aquests clítics. Així mateix, quan un element pronominal de tercera persona s'interpreta com a –Obviatiu, aquest fixa com a antecedent el subjecte de la clàusula en què es troba. Com veurem a l'apartat 4.4.8, aquesta forma de caracteritzar els clítics permet explicar el funcionament del sistema clíctic reflexiu del dialecte luganès del llombard.

4.4.6. L'estructura de les anàfores complexes

He dit que les anàfores simples es caracteritzen per ser categorialment $S\pi$. En canvi, consideraré que les anàfores complexes són categorialment SDs, tal com fan Reinhart i Reuland (1993), però amb una estructura sensiblement diferent de la que aquests autors proposen.⁷¹ Com veurem tot seguit, la diferència entre elles no és solament la composició sinó la forma de funcionar.

En les llengües romàniques les anàfores complexes deriven dels pronoms intensificadors. Els pronoms intensificadors es formen a partir d'un pronom més l'adjectiu adverbial *mateix*. Vegem exemples d'aquesta estructura en català (245a), castellà (245b), francès (245c) i italià (245d):⁷²

- (245) a. El rei ha parodiat ell mateix el seu discurs.
 b. El rey ha parodiado él mismo su discurso.
 c. Le roi a parodié lui-même son discours.
 d. Il re ha parodiato lui stesso il suo discorso

⁷¹ Déchaine i Wiltschko (2002b) defensen que certes anàfores poden ser caracteritzades com a +Determinant. Aquestes autores proposen la mateixa composició per a les anàfores que la que proposen per als pronoms a Déchaine i Wiltschko (2002a) (vegeu (212)). Per a una tipificació més complexa de les anàfores, vegeu Déchaine i Wiltschko (2017).

⁷² Els exemples següents del francès i de l'italià provenen de fonts digitals:

- (i) a. Pogba parodie lui-même son fameux penalty manqué avec Manchester United.
 'Pogba parodia ell mateix el seu famós penal fallat amb el Manchester United.
 b. Più tardi, lo ha parodiato lui stesso.
 'Més tard, l'ha parodiat ell mateix.

Font (ia): <https://rmcsport.bfmtv.com/football/video-pogba-parodie-lui-meme-son-fameux-penalty-manque-avec-manchester-united-1556117.html>

Font (ib): https://it.qaz.wiki/wiki/The_Best_Page_in_the_Universe

En principi, aquests intensificadors actuen adverbialment, atès que no ocupen una posició argumental.⁷³ Aquests pronoms intensificadors es poden convertir en anàfores. En aquest reciclatge, algunes llengües (cas del castellà, l'italià i opcionalment el català) canvien el pronom de tercera persona per una anàfora (*si/sí* en català i en castellà, i *se* en italià):⁷⁴

- (246) a. El rei s'ha parodiat {a si mateix/a ell mateix} en el seu discurs.
 b. El rey se ha parodiado a sí mismo en su discurso.
 c. Le roi s'est parodié lui-même dans son discours.
 d. Il re ha parodiato se stesso nel suo discorso.

Com podem veure, en català i en castellà l'anàfora s'introdueix amb la preposició de cas acusatiu/datiu *a*.

A diferència del que passa en les llengües germàniques, l'element que actua com a intensificador no és un nom sinó un adjectiu adverbial. Aquí sostindré que el factor que permet que un pronom actuï com a anàfora és que el tret +Obviatiu quedi en suspens. I l'element que permet deixar en suspens aquest tret és la presència de l'adjectiu adverbial *mateix*. Abans d'entrar en l'estructura sintàctica de les anàfores complexes, considerem l'estructura que proposa Reuland (2011) per a les anàfores complexes de l'anglès:

- (247) a. [DP PRON_D [NP self]]
 b. [_{TP} SE_{TP} [NP self]]

(Reuland (2011), p. 99 [37b-c])

Aquesta anàlisi és de fet similar a la que proposa Postal (1966). En paraules de Postal:

If, however, the stem *self/serve* in reflexive words is a noun stem, what is the preceding element *my, our, him*, etc.? My answer is that they are, of course, articles, definite articles, in fact genitive type definite articles.

(Postal (1966 [2014], p. 16)

En efecte, tant per a Reuland com per a Postal, el nominal ocupa la posició nuclear de SN mentre que el pronom reflexiu ocupa la posició nuclear de determinant. Aquesta estructura no és traslladable al català, ja que *mateix* és en realitat un adjectiu i no un nom. Tampoc és massa clar que un pronom pugui tenir un complement nominal. Com ja he dit, aquí assumeixo la hipòtesi d'Abney segons la qual els pronoms són determinants intransitius: els pronoms determinants són determinants intransitius, mentre que els pronoms de persona són de la categoria persona i també intransitius. Suposaré, doncs, que l'adjectiu adverbial *mateix* s'adjunta d'alguna manera al pronom. Concretament, proposaré que l'adjectiu *mateix* forma part d'un SD que s'adjunta al

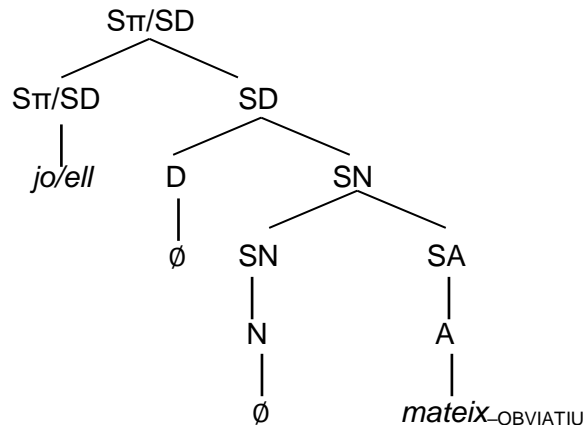
⁷³ Vegeu, però, Solà (1992, p. 57-59). Solà considera que aquests intensificadors no són adverbials sinó que són en realitat subjectes invertits (*i-subjects*).

⁷⁴ El pas del pronom de tercera persona a l'anàfora de tercera persona significa una reducció de trets, uns trets, però, que són recuperats per l'adjectiu *mateix*. El que mostra aquest canvi és que els pronoms intensificadors i les anàfores (compostes) derivades d'aquells segueixen camins independents.

pronoms, ja sigui aquest un S π o un SD. Aquest SD que s'adjunta conté un nucli nominal i un nucli determinant nul. Vegem-ho:

(248) *Estructura de les anàfores complexes del català*

a.

Proposaré que la funció de l'adjectiu adverbial és convertir el nucli del SD del qual forma part en –Obviatiu. Així mateix, quan aquest SD s'adjunta a S π /SD, aquest es converteix també en –Obviatiu. S'obté d'aquesta manera la funció perseguida: convertir pronoms en anàfores.⁷⁵

Com ja he dit, en català, en les anàfores de tercera persona es pot utilitzar tant el pronom fort de tercera persona (categorialment determinant) com el pronom tònic reflexiu *si* (categorialment persona). Tenint en compte que l'intensificador es forma amb el pronom de tercera persona determinant, com és que es produeix aquest canvi en l'anàfora complexa? Proposaré que el que es fa és substituir el nucli de la categoria adjuntada determinant per la de persona, tal com es mostra en aquest esquema:

(249) [SD [SD [D ell]] [SD [D ∅] [SN [SN [N ∅]] [SA mateix]]]] →
 →[S π [S π [π si]] [SD [D ∅] [SN [SN [N ∅]] [SA mateix]]]]

D'aquesta manera, s'obté una generalització de la tercera persona amb la primera i la segona persona, on la categoria adjuntada és un S π .

Ens queda per determinar quins són els trets phi que expressa una anàfora complexa. He assumit que els trets phi que expressa un pronom determinant són els de gènere i nombre, mentre que els trets phi que expressa un pronom de persona són els de persona i nombre. Hem vist, però, una excepció: els pronoms personals tòncics de primera i segona persona plural del castellà estan flexionats per al gènere: *nosotros/nosotras*, *vosotros/vosotras*. Seguint Harley i Ritter, he considerat que aquests pronoms són morfològicament compostos. Tanmateix, el pronom en si està especificat per als tres trets phi: persona, gènere i nombre. Les anàfores complexes del català sembla que, igual que aquests pronoms forts del castellà, estan també especificats per als trets phi de persona, gènere i nombre. Assumiré, en efecte, que així és. Per efecte de l'adjunció del SD al pronom, la categoria resultant incorpora, respecte al pronom de persona, el tret de gènere.

⁷⁵ Una caracterització diferent és la que proposa Safir (1996). Safir analitza l'adjectiu *mateix* en termes d'un predicat que posa en relació dos arguments.

4.4.7. Correferència o lligam?

En una llengua com el català, l'establiment de la relació anafòrica entre el subjecte i l'objecte en una oració com la de (205), que repeteixo com a (250), es pot fer, en principi, mitjançant correferència i no mitjançant lligam.

(250) Jo m'he mirat al mirall.

El motiu és que l'antecedent i el consegüent estan caracteritzats amb els mateixos trets. Podríem pensar que es dona una relació de correferència entre els pronoms, però no sembla que la llengua recorri a aquest mecanisme.⁷⁶ Llengües com el francès i l'italià mostren una sensibilitat sintàctica especial quan l'objecte i el subjecte són correferents, amb independència de si el clític reflexiu és de primera, segona o tercera persona. Quan es dona correferència, el verb auxiliar que s'usa en els temps compostos perfectius no és *haver* sinó *ésser*, tal com mostren aquests exemples ((251) per al francès i (252) per a l'italià):⁷⁷

(251) a. Tu m'as vu dans le miroir.

'Tu m'has vist al mirall."

b. Je me suis vu dans le miroir.

'Jo m'he vist al mirall."

(252) a. Tu mi hai visto allo specchio.

'Tu m'has vist al mirall."

b. Io mi sono visto allo specchio.

'Jo m'he vist al mirall."

És a dir, tot i que sigui possible establir la relació anafòrica amb el subjecte mitjançant el mecanisme de correferència quan el clític reflexiu especifica el tret de primera o segona persona, la llengua sembla que recorre a un altre mecanisme. Altrament, no tindria sentit el canvi d'auxiliar verbal.⁷⁸ Ni tampoc tindria sentit que el lüganès recorregués a la cohabitació d'un clític de persona discursiva i el clític de tercera persona. Si la correferència fos una opció, aquests mecanismes resultarien superflus.

⁷⁶ Reuland (2001, p. 463-465) ofereix un argument en termes de lligam de variable que mostra que la relació entre dos pronoms de la mateixa persona discursiva en un domini local no és de correferència.

⁷⁷ Vegeu en aquest sentit Burzio (1986) o Belletti (2006).

⁷⁸ Curiosament, en mallorquí, tot i que el clític reflexiu concorda amb el participi en els temps compostos, no activa el canvi d'auxiliar en la tercera persona, per bé que l'admet optativament en la primera i segona persona (dades de Salvà (2018)):

(i) a. M'he pessigada/pessigat.

b. Me_{FEM}som rentada/*rentat.

(Salvà (2018), p. 60 [10b], p. 62 [13b]):

Si l'auxiliar és *haver*, la concordança és opcional, mentre que si és *ésser*, la concordança és obligatòria.

4.4.8. El luganès

El dialecte luganès del llombard ha desenvolupat una estratègia complexa per expressar la reflexivitat en el sistema clíctic. D'una banda, substitueix el clíctic de primera persona del plural pel de tercera persona, i de l'altra, afegeix el clíctic de tercera persona als clíctics de primera persona singular, al de segona persona singular i al de segona persona plural. En la segona persona (singular i plural), el clíctic de segona persona pot caure i quedar únicament el clíctic de tercera persona.

A continuació mostraré que la dinàmica del tret obviatiu permet donar compte de la distribució de l'anàfora clíctica en aquest dialecte. Repeteixo aquí el paradigma per facilitar l'exposició:

(253) *Sistema dels pronoms reflexius del luganès*

	Singular	Plural
1a pers.	ma sa	sa
2a pers.	(ta) sa	(va) sa
3a pers.	sa	sa

(Font: Benincà i Poletto (2005), p. 273 [9])

Em centraré en primer lloc en el fenomen de substitució del clíctic de primera persona plural per part del clíctic de tercera persona. Proposaré que en luganès el clíctic de tercera persona està subespecificat per al tret de persona, igual com ho està l'anàfora *sebja* del rus. Com és que representa els valors de tercera persona i de primera persona del plural, a diferència de *sebja*, que representa totes les persones? Recorreré al Principi d'Aplicació Preeminent (*Elsewhere Principle*):

(254) "*Elsewhere*" Principle: Application of a more specific rule blocks that of a later more general one.

(Anderson (1992), p. 132 [18])

proposaré que les regles més específiques són les que marquen la primera persona del singular i la segona persona tant del singular com del plural. Si no correspon aplicar aquestes regles, aleshores s'aplica el Principi d'Aplicació Preeminent i s'introdueix el clíctic *es*, que està subespecificat per al tret de persona.

Vegem ara quina és la funció del clíctic reflexiu de tercera persona quan s'amalgama amb un clíctic de primera o segona persona. Benincà i Poletto (2005) consideren que la funció és reflexivitzadora. Concretament, proposen que aporta el tret +Reflexiu al conjunt. Aquí no puc assumir aquesta explicació atès que el meu sistema no disposa del tret reflexiu. Sí que disposa, però, d'un tret similar, el tret obviatiu. Vegem com es pot traslladar l'explicació de Benincà i Poletto al meu model.

He caracteritzat els clíctics de primera i segona persona del català com a ±Obviatus, mentre que el clíctic reflexiu de tercera persona l'he caracteritzat com a –Obviatiu. En català, els clíctics de primera persona poden actuar tant deícticament com anafòricament. En luganès, però, els clíctics de primera i segona persona no semblen tenir aquest comportament. Més concretament, no sembla que es puguin comportar com a –Obviatus. En cap cas, pot aparèixer un clíctic de persona discursiva en solitari amb valor anafòric. O bé és substituït completament pel clíctic de tercera persona, com en el cas de la primera persona plural, o bé s'amalgama amb el clíctic reflexiu de tercera

persona, com en la primera persona singular i en la segona persona singular i plural. Consideraré que la funció del clític *sa* quan s'amalgama amb un clític de persona discursiva és convertir el tret +Obviatiu d'aquest en –Obviatiu, o dit d'una altra manera, posar en suspens el tret +Obviatiu.

Considerem la combinació *ma sa*. D'acord amb aquesta proposta, el clític *ma* aporta els trets de primera persona i singular i és +Obviatiu, mentre que el clític *sa* està subespecificat per al tret de persona (i inespecificat per al tret de nombre) i alhora està marcat com a –Obviatiu (indico amb el símbol α que el tret està subespecificat, i amb el símbol \emptyset que un tret queda suspès):⁷⁹

$$(255) \quad \begin{array}{c} \text{ma} \\ \left[\begin{array}{l} \text{Pers}([+1, -2]) \\ \text{Nre}(\text{sing}) \\ \text{Obviatiu}(+) \end{array} \right] \end{array} \Rightarrow \begin{array}{c} \text{ma} \\ \left[\begin{array}{l} \text{Pers}([+1, -2]) \\ \text{Nre}(\text{sing}) \\ \text{Obviatiu}(+\rightarrow\emptyset) \end{array} \right] \end{array} \quad \begin{array}{c} \text{sa} \\ \left[\begin{array}{l} \text{Pers}(\alpha) \\ \text{Obviatiu}(-) \end{array} \right] \end{array}$$

Un fenomen semblant és el que es dona en el *se* espuri del castellà. Atès que en castellà no poden coaparèixer dos clítics determinants junts, un d'ells s'ha de canviar per un altre clític. El clític que canvia és el clític de datiu, que és substituït pel clític de tercera persona *se*:

- (256) a. El libro lo he dejado a Juan.
 b. El libro *le/se lo he dejado.

El clític reflexiu de tercera persona és inherentment –Obviatiu. L'operació que experimenta el clític reflexiu és el canvi de polaritat del tret obviatiu: de –Obviatiu passa a ser +Obviatiu. Aquest canvi de polaritat és propiciat per la presència en el Complex Clític d'un clític determinant. Sense la presència d'un clític determinant, aquest canvi no es pot produir.⁸⁰

4.4.9. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he analitzat el comportament dels elements pronominals. He distingit dos tipus d'elements pronominals, els pronoms i les anàfores. Així mateix, he assumit la classificació dels pronoms de Kayne (2000a) en dos tipus, els pronoms personals i els pronoms determinants. En conseqüència, la tercera persona, en un sentit ampli, es pot denotar mitjançant un pronom de persona i un pronom determinant.

He proposat que els pronoms de persona, i també les anàfores simples, que al seu torn es basen en pronoms de persona, són sintagmes de persona (S π), igual com els pronoms determinants formen SDs. He introduït així mateix el tret obviatiu. Els elements pronominals de persona que actuen com a pronoms es caracteritzen per ser +Obviatius, mentre que els que actuen com a anàfores són –Obviatius. Els pronoms, en tant que +Obviatius, no poden prendre com a antecedent un element de la pròpia

⁷⁹ Convé tenir en compte que el tret de nombre del clític *ma* és lèxic i no gramatical.

⁸⁰ Vegeu Bonet (1995), Kayne (2000a, p. 160, nota 73) i Cabré i Fàbregas (2020) per a explicacions diferents d'aquest fenomen.

clàusula, mentre que les anàfores, en tant que –Obviatus, requereixen la presència d'un antecedent en la mateixa clàusula. Els clítics de primera i segona persona, que poden actuar com a pronoms i com a anàfores, són ±Obviatus. Així mateix, hem vist que el morfema de tercera persona [s] es comporta de manera diferent segons si es realitza com a clíctic o si es realitza com a pronom possessiu. Quan es realitza com a clíctic, s'associa necessàriament al tret –Obviatiu, ja que contrasta amb els clítics determinants, que són +Obviatus. En canvi, quan es realitza com a pronom possessiu, es comporta com a ±Obviatiu. El motiu, he adduït, és que el pronom possessiu de tercera persona no contrasta amb cap altre pronom possessiu amb propietats exclusivament obviatives, a diferència del que passa en llengües com el noruec, que distingeixen, en la tercera persona, entre pronoms possessius anafòrics i obviatus.

He distingit els pronoms de persona i els pronoms determinants en termes de trets. Els pronoms de persona especifiquen els trets de persona i nombre, mentre que els pronoms determinants especifiquen els trets de gènere i nombre. Així mateix, he considerat que les anàfores complexes, gràcies al fet de combinar un pronom amb l'adjectiu adverbial *mateix*, especifiquen els trets de persona, gènere i nombre. També he proposat que el consegüent de l'anàfora, quan ocupa la posició d'objecte, és una categoria buida de naturalesa *pro* que es realitza amb tots els trets phi especificats. Això explica la doble concordança que pot tenir aquest element tant amb el clíctic reflexiu com amb el participi passat dels temps compostos en llengües com el francès i l'italià o en dialectes com el mallorquí. Amb el clíctic reflexiu concorda en persona i nombre, mentre que amb el participi passat concorda en gènere i nombre.

Finalment, he mostrat que aquesta caracterització dels pronoms i les anàfores permet donar compte de manera senzilla del sistema anafòric del luganès, on cap dels clítics de persona discursiva es pot comportar per si sol com a anafòric: o bé és substituït pel clíctic de tercera persona, amb propietats anafòriques, o bé s'acompanya d'aquest clíctic formant una mena d'anàfora complexa.

4.5. EL MARCATGE DE LA POLARITAT DELS ARGUMENTS

Reinhart i Reuland (1993) expliquen el comportament de les anàfores simples i complexes en llengües com l'holandès en termes duals: l'anàfora simple és la manifestació d'un tipus de reflexivització, la intrínseca o lèxica, i l'anàfora complexa és la manifestació d'un segon tipus de reflexivització, l'extrínseca o sintàctica. Reinhart i Siloni (2005) proposen que en la reflexivització intrínseca el verb deixa d'assignar el paper temàtic de l'argument intern (tema), atès que aquest paper temàtic s'ha amalgamat amb el paper temàtic de l'argument extern, però continua assignant el cas acusatiu corresponent. L'anàfora simple el que fa és realitzar aquest cas, un cas que no va associat a cap paper temàtic. La funció de l'anàfora no és visibilitzar un paper temàtic sinó realitzar cas. Aquesta explicació és problemàtica bàsicament perquè el cas acusatiu és un cas estructural, és a dir, un cas que no assigna el verb sinó que és fruit de certes condicions estructurals. Vegeu en aquest sentit la crítica de Labelle (2008).

Un altre model de naturalesa lèxica és el proposat per Grimshaw (1982). Per a Grimshaw, el clíctic romànic es comporta, en la construcció reflexiva, com un operador lèxic que converteix el verb en reflexiu. En conseqüència, el paper de l'argument extern (agent) i el paper de l'argument intern (tema o meta) es fusionen i únicament requereixen un sol argument perquè el verb els pugui descarregar.

Per al model que presento resulta problemàtic que es distingeixin dos tipus de reflexivització, una lèxica i una altra sintàctica. Aquí assumeixo, d'acord amb les idees de Hale i Keyser (1993), que la realització argumental s'opera exclusivament en la sintaxi. En conseqüència, no és possible postular regles de naturalesa lèxica que fusionen papers temàtics. La fusió dels papers temàtics es realitza no en el lèxic sinó en la sintaxi.

Atès que la reflexivització és una operació que afecta papers temàtics i l'assignació d'aquests a arguments, i atès que hi ha verbs que manifesten restriccions quan els papers temàtics d'agent i tema (o meta) s'assignen a la mateixa entitat del discurs, sembla natural suposar que l'operació és intrínseca als verbs. Aquí, però, faré una suposició diferent. Proposaré que el verb considerat semànticament reflexiu no experimenta cap operació temàtica al lèxic sinó que el que fa és marcar el paper temàtic afectat per la reflexivització d'una manera especial, un marcatge al qual seran sensibles les regles de composició sintàctica. Consideraré que el verb no solament determina els papers temàtics que selecciona, sinó també el seu comportament referencial.

He proposat distingir els clítics anafòrics dels clítics no anafòrics mitjançant el tret obviatiu. Estendré aquesta idea i assumiré que els verbs assignen també un valor d'aquest tret als seus arguments interns. Concretament, els verbs anomenats reflexius assignen al paper temàtic associat al seu argument intern el tret –Obviatiu, mentre que els papers temàtics que no reben aquest tret s'interpreten com a +Obviatius. Dit d'una altra manera, tots els papers temàtics són +Obviatius, excepte si el verb no especifica lèxicament el contrari. El cas neutral, doncs, és considerar que l'argument tema és +Obviatiu, és a dir, que de manera natural s'interpreta com a no correferent amb l'argument extern. Els verbs reflexius, tant els verbs reflexius naturals com els verbs reflexius inherents, marquen en el lèxic l'argument intern com a –Obviatiu.

Resumint, proposo que un argument es pot caracteritzar com a ±Obviatiu (±Obv). Aquesta marcatge s'estableix sempre respecte a l'argument extern. Així doncs, no és possible marcar l'OI com a ±Obviatiu respecte a l'OD. En principi, l'OI sempre és +Obviatiu respecte a l'OD. D'acord amb això, una anàfora apolar en la posició d'OI no pot prendre mai com a antecedent l'OD.

L'italià disposa de l'anàfora argumental sé, que es comporta com una anàfora apolar. Pel fet de ser simple, el seu antecedent és sempre el subjecte, mai l'OD. Ara bé, pel fet de ser apolar, no podria tenir mai com a antecedent l'OD, ja que l'OI es comporta sempre com a +Obviatiu respecte a l'OD. El mateix passa si l'anàfora es troba en un argument oblic, com en el cas de *reconciliar*. Considerem aquests exemples de Giorgi (1990) de l'italià:

- (257) a. Gianni ha riconciliato Maria {con séi/?con luii/?*con sei stesso}.
'El Gianni ha reconciliat la Maria {??amb ell/ell mateix}.'

b. Gianni ha riconciliato Maria_i {*con sé_i/*con lei_i/con se_i stessa}.

'El Gianni ha reconciliat la Maria {*amb ella/ amb ella mateixa}.'

(Giorgi (1990), p. 15, [19a-b])

A (257a) l'antecedent de l'argument oblic és el subjecte. Pot actuar com a anàfora el pronom reflexiu *sé* i el pronom *lui*. En canvi, a (257b) l'antecedent de l'argument oblic és l'OD. En aquest cas, només pot actuar com a antecedent l'anàfora complexa *se stesso*. A (257a), l'anàfora *sé* actua com a apolar, d'una banda perquè pot ser substituïda pel pronom determinant, i el pronom determinant només accepta actuar com una anàfora si el seu comportament és apolar, i de l'altra perquè no admet l'anàfora complexa, que és exclusivament polar. Considerem aquest exemple de Belletti i Rizzi (1988):

(258) Ho affidato Maria a se stessa.

'He confiat la Maria a si mateixa.'

(Belletti i Rizzi (1988), p. 317, nota 15 [ia])

L'anàfora utilitzada és una anàfora complexa amb un comportament polar. En aquest cas no podem substituir l'anàfora complexa per l'anàfora simple *sé* perquè aquesta és necessàriament orientada al subjecte:

(259) *Ho affidato Maria a sé.

(Exemple propi)

Si passivitzem (259), l'antecedent passa a realitzar-se com a subjecte, tal com mostra aquest exemple de Rizzi (1986):

(260) Gianni è stato affidato a se stesso.

'El Gianni ha estat confiat a ell mateix.'

(Rizzi (1986), p. 70 [8a])

Tot i que no he trobat la dada, és de suposar que l'oració següent és agramatical, ja que *se stesso* i *sé* estan en distribució complementària:

(261) *Gianni è stato affidato a sé.

(Exemple propi)

Això ens porta a concloure que la relació entre un OI i un OD sempre és polar. Per tant, una anàfora com la italiana *sé*, que és simple i apolar, no és acceptable en la configuració de (261).

En aquest sentit, és interessant l'evolució històrica de l'anàfora simple *zich* en holandès. D'acord amb Everaert (1986, p. 3-5), que cita Hermodsson (1952), aquesta anàfora s'introdueix en l'holandès mitjà (segles XIV-XV) a través de l'alemany, amb verbs reflexius inherents i amb verbs incoatiu alternants. És a dir, inicialment s'utilitza com a anàfora apolar i com a reductor de valència.

Com he dit, els verbs reflexius inherents especifiquen, com a propietat lèxica, que el seu argument intern és –Obviatiu. Així mateix, l'argument intern dels verbs obviatiu, en la mesura que no és marcat com a –Obviatiu, s'interpreta com a +Obviatiu. Els verbs reflexius naturals tenen un comportament dual: admeten que el paper intern que codifiquen sigui +Obviatiu i –Obviatiu. Això explica que el seu comportament sintàctic

sigui híbrid: poden actuar com a verbs reflexius i com a verbs obviatius. Vegem la caracterització de l'argument tema (θ t) dels tres tipus de verbs:

- (262) a. *Verb reflexiu inherent*
suïcidar: θ t[-Obv]
b. *Verb reflexiu natural*
banyar: θ t[±Obv]
c. *Verb obviatiu*
criticar: θ t[+Obv]

Els verbs +Obviatius i els verbs –Obviatius utilitzen mecanismes de reflexivització diferent. Els verbs –Obviatius requereixen una anàfora amb comportament apolar per realitzar el seu argument intern:

- (263) a. Hemingway_i es_i va suïcidar.
b. La Maria_i si'ha banyat.

Aquest tipus de reflexivització correspon al que Reinhart i Reuland anomenen reflexivització intrínseca.

Quan un verb s'associa lèxicament al prefix *auto-* s'opera un canvi en el seu argument intern: aquest passa de ser +Obviatiu a –Obviatiu. En conseqüència, aquests verbs requereixen una anàfora amb comportament apolar, tal com il·lustra l'exemple següent:

- (264) El Ramon es va autoenganyar (*a ell mateix).

El prefix *auto-*, doncs, no absorbeix cap argument. Simplement el que fa és alterar una propietat de l'argument intern tema del verb: el converteix en –Obviatiu. Per això mateix, el prefix *auto-* no es pot associar a verbs que ja tinguin el seu argument intern especificat com a –Obviatiu. Només es pot associar a verbs +Obviatius.⁸¹

En canvi, els verbs +Obviatius requereixen la presència d'una anàfora amb comportament polar per realitzar el seu argument intern interpretat com a anafòric. En conseqüència, aquests arguments es poden realitzar tant amb una anàfora polar (265a) com amb una anàfora dual (265b):

- (265) a. El Joan_i es_i va criticar a si_i mateix.
b. El Joan_i es_i va criticar.

Aquest tipus de reflexivització correspon al que Reinhart i Reuland anomenen reflexivització extrínseca. Atès que l'argument intern és +Obviatiu, per canviar la polaritat es requereix una anàfora polar o dual. Aquesta anàfora canvia la polaritat de l'argument intern +Obviatiu.

En català, si un argument està marcat com a –Obviatiu no es pot realitzar mitjançant una anàfora polar, ja que aquestes anàfores tenen la funció de modificar el tret +Obviatiu del paper temàtic intern i convertir-lo en –Obviatiu. És a dir, el que fan

⁸¹ Vegeu Sportiche (2014) per a una explicació diferent d'aquest fenomen. Vegeu també Labelle (2009) per a un estudi detallat d'aquest prefix en francès.

aquestes anàfores és canviar la polaritat del paper temàtic associat al tret +Obviatiu. La polaritat només es pot canviar de positiu a negatiu, però no de negatiu a positiu. Si aquest darrer canvi fos possible, els verbs reflexius inherents tindrien aleshores un alternant transitiu, amb la qual cosa deixarien de ser reflexius inherents. Així mateix, aquestes anàfores no es poden associar a un verb que incorpora el prefix *auto-*, atès que l'objecte intern d'aquests verbs s'ha transformat lèxicament en –Obviatiu.

4.6. DOS TIPUS DE REFLEXIVITZACIÓ: REFLEXIVITZACIÓ MITJANA I REFLEXIVITZACIÓ CLAUSAL

4.6.0. Introducció

Proposaré que en català es produeixen dos tipus de reflexivització, una que pren com a domini estructural S_{Ve}u i una altra que pren com a domini estructural S_{Temp}s. La primera l'anomenaré reflexivització mitjana, i és orientada al subjecte no derivat, mentre que la segona l'anomenaré reflexivització clausal, ja que el nucli Temps és el nucli central de la clàusula.

La reflexivització mitjana s'origina quan un argument intern objecte directe o indirecte del verb pren com a antecedent l'argument extern d'aquest realitzat com a subjecte. En aquest tipus de reflexivització és obligatòria la presència del clíctic reflexiu. Assumiré, seguint Labelle (2008), que el clíctic reflexiu és l'exponent del nucli Ve_u mitjana. Així mateix, adaptant idees d'Alexiadou et al. (2015), proposaré que la Ve_u mitjana actua com a sonda. La Ve_u mitjana requereix concordar amb dos elements, un element subespecificat per al tret obviatiu (α -Obviatiu) o especificat negativament (–Obviatiu), i un altre element caracteritzat com a +Obviatiu. Té en certa manera un comportament predicatiu: concorda amb dos elements per tal que aquests es posin en contacte i estableixin una relació anafòrica. La concordança amb l'argument α -Obviatiu o –Obviatiu s'estableix mitjançant una relació de sonda-diana, mentre que la concordança amb l'argument +Obviatiu s'estableix mitjançant una relació cap-especificador.⁸² La Ve_u busca en el seu domini un element caracteritzat com a α -Obviatiu o –Obviatiu i hi concorda. Aquest element és el consegüent de la relació anafòrica. A continuació, en una relació cap-especificador, concorda amb l'argument extern que s'insereix en la posició d'especificador i, atès que aquest és +Obviatiu, passa a comportar-se com a antecedent. Assumiré que en la posició d'objecte s'introdueix o bé un element *pro*, amb tots els trets phi especificats, o bé una anàfora complexa de naturalesa determinant.

Quan l'argument anafòric és un complement oblic o quan és un OI que pren com a antecedent l'OD o el subjecte derivat, aleshores es produeix la reflexivització clausal, que pren com a domini estructural S_{Temp}s.

⁸² Aquesta funció de la Ve_u mitjana reflexivitzadora és similar a la funció que Safir (1996) atribueix a l'àtom reflexiu SAME.

Aquest apartat s'estructura de la manera següent: a l'apartat 4.6.1 analitzo la reflexivització mitjana, que pivota al voltant del clíctic reflexiu, i a l'apartat 4.6.2 tracto la reflexivització clausal. Finalment, a l'apartat 4.6.3 presento les conclusions.

4.6.1. La reflexivització mitjana

En aquest apartat analitzaré el comportament de la reflexivització que anomeno mitjana, i que implica la intervenció obligatòria del clíctic reflexiu. Una de les propietats d'aquest clíctic reflexiu és que no requereix cas, tal com mostra el fet que no intervé en l'assignació del cas datiu estructural en la construcció causativa sintàctica. Tractaré aquesta qüestió a l'apartat 4.6.1.1.

Un altre tret característic de la reflexivització mitjana és que l'anàfora pren com a antecedent no pròpiament el subjecte, com és habitual en els pronoms reflexius simples, sinó més concretament un subjecte no derivat, és a dir, l'argument extern realitzat com a subjecte. Així mateix, el clíctic reflexiu actua resumptivament en presència d'una anàfora complexa OD o OI. Aquesta resumpció és obligatòria. Mostraré que aquesta resumpció és diferent de la que afecta els pronoms forts en posició d'OD i OI. Discuteixo aquesta qüestió a l'apartat 4.6.1.2.

Un dels problemes que planteja la resumpció reflexiva és la seva distribució. Quan l'antecedent d'una anàfora complexa en funció d'OI pren com a antecedent el subjecte no derivat, la resumpció clíctica és obligatòria, mentre que quan pren com a antecedent un subjecte derivat, la resumpció clíctica és agramatical. L'apartat 4.6.1.3 se centra en aquest contingut.

Finalment, a l'apartat 4.6.1.4 presento el mecanisme mitjançant el qual la Veu mitjana aconsegueix formalitzar la vinculació anafòrica entre l'antecedent i el conseqüent de la relació. La Veu mitjana estableix dues operacions de concordança. La primera concordança l'estableix mitjançant una relació de sonda-diana amb un argument intern, i la segona concordança l'estableix amb l'argument que s'insereix en l'especificador de Veu.

4.6.1.1. El clíctic reflexiu i el cas

Una de les propietats del clíctic reflexiu en català, castellà, francès i italià és que no rep cas. Així mateix, si s'associa a una anàfora complexa en posició argumental, el cas que rep aquesta anàfora és inert a efectes del cas dependent. Atribuiré aquesta propietat al fet que el clíctic reflexiu és exponent de Veu.

La principal prova que el clíctic reflexiu no rep cas la proporciona la construcció causativa sintàctica. Quan en la construcció causativa sintàctica es realitza només l'argument extern del verb incrustat, aquest rep cas acusatiu:

- (266) a. El Joan va fer menjar la Maria.
b. El Joan la va fer menjar.
c. *El Joan li va fer menjar.

En canvi, si es realitza l'argument extern i l'argument intern OD, aleshores l'argument extern rep cas datiu:

- (267) a. El Joan va fer menjar un préssec a la Maria.
 b. *El Joan la va fer menjar un préssec.
 c. El Joan li va fer menjar un préssec.

En la construcció causativa sintàctica, si el clíctic reflexiu representa l'argument intern del verb incrustat, aleshores l'argument extern es realitza com a acusatiu i no com a datiu:

- (268) a. La mare va fer pentinar-se el nen.
 b. La mare el va fer pentinar-se.
 c. *La mare li va fer pentinar-se.

Aquest fet va ser observat per al francès per Kayne (1975). En castellà es produeix el mateix fenomen. En canvi, en italià aquest fenomen no és observable perquè la construcció causativa sintàctica no accepta la reflexivització del verb incrustat. Curiosament, en italià, si l'argument OD del verb incrustat es realitza amb una anàfora complexa, aleshores l'argument extern del verb incrustat (l'argument causat) s'ha de realitzar en datiu:

- (269) Maria farà accusare se stesso_i a Giovanni_i.
 'La Maria farà acusar-se_i el Giovanni_i.'

(Burzio (1986), p. 404 [16])

Podem trobar exemples en fonts digitals.⁸³

- (270) La odiava perché gli_i aveva fatto odiare se_i stesso.
 'L'odiava perquè li'havia fet odiar-se_i.'

Una prova indirecta que el clíctic reflexiu no rep cas ens la proporciona el serbocroat (Sells, Zaenen i Zec (1987)). El serbocroat disposa de clítics pronominals similars als de les llengües romàniques. Així mateix, els objectes es marquen amb cas morfològic. Alguns adjunts concorden amb cas amb el seu antecedent.

- (271) Petar je Pavla prijavio kao podstanara
 Petar.NOM AUX Pavle.AC registrar com inquilí.AC
 El Petar va registrar el Pavle com a inquilí.

(Sells, Zaenen i Zec (1987), p. 195 [88])

Si en comptes d'expressar l'OD amb un SD, ho fem amb un clíctic pronominal, l'adjunt continua realitzant-se en acusatiu:

- (272) Petar ga je prijavio kao podstanara
 Petar.NOM ell.AC AUX registrar com inquilí.AC
 El Petar el va registrar com a inquilí.

(Sells, Zaenen i Zec (1987), p. 196 [89b])

⁸³ Font (270): <https://efpfanfic.net/viewstory.php?sid=13550>

Així mateix, si substituïm l'OD acusatiu per una anàfora tònica, l'adjunt continua concordant amb aquesta en acusatiu:

- (273) Petar je sebe prijavio kao podstanara
Petar.NOM AUX REFL.3 va.registrar com inquilí.AC
El Petar es va registrar a si mateix com a inquilí.

(Sells, Zaenen i Zec (1987), p. 196 [90a])

Ara bé, si el clíctic en comptes de ser pronominal és una anàfora de tercera persona, aleshores l'adjunt s'ha de realitzar en nominatiu i no en acusatiu.

- (274) Petar se prijavio kao podstanar
Petar.NOM REFLE.3 va.registrar com inquilí.NOM
El Petar es va registrar com a inquilí.

(Sells, Zaenen i Zec (1987), p. 196 [91])

Zec (1985) argumenta que els clíctics de primera i segona persona, quan es comporten com a reflexius, reben cas acusatiu. Per fer-ho utilitza un altre test: el de la construcció impersonal, que ha de ser sintàcticament intransitiva. El clíctic anafòric OD de tercera persona admet la construcció impersonal, cosa que indica que no rep cas acusatiu, mentre que els clíctics anafòrics OD de primera i segona persona no l'admeten, cosa que indica que reben cas acusatiu.

En català no és possible determinar l'efecte sobre el cas quan l'anàfora és de persona discursiva. El motiu és que els clíctics de persona discursiva són invariants respecte al cas, tal com mostra aquest contrast:⁸⁴

- (275) a. La Maria em va fer afaitar pel barber.
b. La Maria em va fer afaitar-me.

A (275a) el clíctic *em* és clarament acusatiu, però a (275b) no podem saber si el clíctic *em* que representa l'argument causat és acusatiu o datiu ja que el clíctic és invariant.

Hem vist que la construcció causativa sintàctica mostra que el clíctic reflexiu no rep cas. Com podem explicar aquest fet? Una forma de fer-ho és apel·lant al fet que el clíctic reflexiu és un exponent de veu. En la mesura que és exponent de Veu, no entra en la dinàmica del cas dependent. Per tant, en la construcció causativa, el clíctic reflexiu incrustat no provoca que l'argument extern causat passi a rebre cas datiu.

Queda un darrer cas per discutir. En l'exemple següent, en la construcció causativa s'ha inserit una anàfora complexa. Aquesta anàfora, tot i ocupar una posició argumental, no sembla que provoqui el canvi de cas de l'argument causat, ja que aquest es continua realitzant en acusatiu:

⁸⁴ Tampoc no és possible mostrar l'efecte d'un clíctic de persona discursiva sobre un SD ja que es produeix un efecte de referencialitat:

(i) *La Maria va fer afaitar-me {al Joan/el Joan}.

Tracto aquesta qüestió al capítol 11.

- (276) a. La publicació de les fotos el van fer odiar-se a si mateix.
 b. *La publicació de les fotos li van fer odiar-se a si mateix.

Probablement, el fet que l'anàfora *a si mateix* formi una cadena amb la Veu mitjana, i la Veu mitjana, i el seu exponent el clíctic reflexiu, no intervé en l'assignació de cas dependent, l'anàfora *a si mateix* tampoc intervé en l'assignació de cas dependent. És possible que rebi un cas inherent, però aquest cas és inert. No pot rebre cas per defecte, ja que com veurem en el capítol 6, consideraré que el cas per defecte en català és el nominatiu.

4.6.1.2. El doblement resumptiu de l'anàfora complexa en funció d'OD i OI

Quan una anàfora complexa realitza la funció d'OD o OI, i pren com a antecedent un subjecte no derivat, forçosament s'ha de doblar amb el clíctic reflexiu:

- (277) a. El Joan_i *(es_i) va criticar a ell_i mateix.
 b. La Maria_i *(es_i) va presentar el convidat a ella_i mateixa.

Si l'antecedent és un subjecte derivat, l'anàfora complexa no pot ser doblada, tal com passa en la passiva:

- (278) La Maria_i (*es_i) va ser presentada a ella_i mateixa.

Així mateix, si l'antecedent no és el subjecte sinó l'OD, aleshores tampoc és possible la presència del clíctic reflexiu:

- (279) El Joan (*es_i) va presentar la Maria_i a ella_i mateixa.

L'explicació d'aquesta darrera restricció és directa: el clíctic reflexiu és una anàfora orientada a l'argument extern situat a Veu i, per tant, a (279) no pot prendre com a antecedent l'OD.

Finalment, si l'anàfora complexa es troba en un complement oblic, el clíctic reflexiu tampoc pot aparèixer:

- (280) El Joan_i (*es_i) parlava amb ell_i mateix.

Com ja hem vist, les anàfores simples són anàfores orientades al subjecte. Hem de distingir, però, dos tipus de subjecte, el subjecte argument extern i el subjecte derivat. Com hem vist, en català un subjecte derivat no pot actuar com a antecedent del clíctic reflexiu, igual que en castellà i en francès. En romanès, en canvi, sí que pot actuar com a antecedent d'un clíctic reflexiu:

- (281) Ion și Maria și-au fost prezentați anul trecut.

Ion i Maria REFL_{DAT}-han estat presentats any últim

'El Ion i la Maria van ser presentats l'un a l'altre l'any passat.'

(Dobrovie-Sorin (2006), p. 132 [33a])

Podríem pensar que en els casos en què l'anàfora complexa és doblada per un clíctic reflexiu, com a (282), el que tenim és simplement un cas de doblament de clíctic, un fenomen que també es dona quan l'argument OD o OI és expressat amb un pronom tònic:

- (282) a. *(L)'he vist a ell.
 b. *(Li) vaig deixar el llibre a ella.
 c. (*Li) vaig parlar amb ella.

El pronom fort OD de (282a) requereix el doblament de clític, i el pronom OI de (282b) també requereix ser doblat per un clític, mentre que el pronom fort oblic de (282c) no admet el doblament de clític.

Reforçaria aquesta idea el fet que l'italià no admet el doblatge resumptiu de l'anàfora complexa en funció d'OD i OI, igual com tampoc admet el doblatge resumptiu d'un pronom tònic OD o OI:

- (283) a. Giovanni {*si è visto/ha visto} se stesso allo specchio.
 b. Giovanni (*lo) ha visto lui.

En català, la presència del pronom tònic en funció d'OD i OI és sempre opcional. Com s'ha assenyalat (vegeu per exemple Rigau (1988) o Picallo (1994)), quan s'insereix, es comporta contrastivament:

- (284) a. L'he vist (a ell).
 b. Li vaig deixar el llibre (a ella).

Rigau (1988), per donar compte d'aquest comportament, considera que quan representen un OD o un OI, els pronoms forts es realitzen en una posició adjunta a ST (en la seva terminologia O (S en anglès)).⁸⁵

- (285) [s [s La Maria m'estima [ei]] a mi]

(Rigau (1988), p. 509 [16])

Com hem vist, les anàfores complexes que es comporten com a ODs o OIs requereixen el doblament del clític reflexiu:

- (286) El Joan *(s')ha vist a ell mateix al mirall.

Tanmateix, a diferència del que passa amb els pronoms forts, l'anàfora complexa no s'interpreta obligatòriament amb valor contrastiu. Aquest és un primer argument per

⁸⁵ Rigau considera que els pronoms forts no poden mantenir-se en la seva posició bàsica quan són objectes. Dos dels exemples que dona per il·lustrar aquest fenomen són:

- (i) a. *El vam acostumar a ell a això.
 b. *Us consideren a vosaltres molt intel·ligents.

(Rigau (1988), p. 509 [16])

Crec que l'exemple (ib) no és del tot dolent. Trobo que hi ha un contrast entre les oracions següents:

- (ii) a. ?El mestre us considera a vosaltres molt intel·ligents.
 b. ?*El mestre els considera a ells molt intel·ligents.

(Rigau (1988), p. 507 [13b], p. 509 [15b])

Probablement el motiu és que els pronoms de persona discursiva es comporten de manera una mica diferent que els pronoms de tercera persona.

considerar que el doblament de clíctic d'una anàfora complexa en funció d'OD o OI no és igual que el que es dona quan l'element doblat és un pronom fort en funció d'OD o OI.

Vegem un segon argument. Quan el subjecte de l'oració és derivat com passa en la passiva, i l'argument OI és un pronom fort, aquest és necessàriament doblat per un clíctic pronominal:

(287) La Maria *(et) va ser confiada a tu.

En canvi, quan en la construcció passiva representem l'OI amb una anàfora complexa, aquesta no pot ser doblada per un clíctic reflexiu, tal com ja hem vist:

(288) *La Maria es va ser confiada a ella mateixa.

Si la funció del clíctic fos simplement doblar l'anàfora complexa, (288) hauria de ser gramatical.

I vegem encara un tercer argument, basat en el francès. El francès no admet el doblament del pronom personal amb un clíctic:

(289) *Je le connais lui.

Tanmateix, en francès les anàfores complexes en funció d'OD i OI requereixen el doblament del clíctic reflexiu, com ja hem vist. En conseqüència, no sembla que s'hagin d'equiparar els dos tipus de doblament resumptiu.

Un cas especial el presenten les construccions predicatives, on el subjecte es pot considerar derivat. Kayne (1975) i Couquaux (1981) per al francès i Rizzi (1986) per a l'italià consideren que en aquests casos no es pot inserir un clíctic reflexiu, atès que el subjecte és derivat. Kayne dona aquests contrastos:

- (290) a. Jean est infidèle à lui-même.
'El Jean és infidel a si mateix.'
b. *Jean s'est infidèle.
'?El Jean s'és infidel.'

(Kayne (1975), p. 350 [30a-b])

El mateix comportament mostra Couquaux (1981):

- (291) a. Pierre est cher à lui-même.
'??El Pierre és entranyable a si mateix.'
b. *Pierre s'est cher.
'?*El Pierre s'és entranyable.'
c. *Pierre s'est cher à lui-même.
'*El Pierre s'és entranyable a si mateix.'
d. Odile lui est cher.
'L'Odile li és entranyable.'

(Couquaux (1981), p. 55 [82a], p. 54 [79a], p. 55 [80a, 83])

Rizzi (1986) dona uns judicis similars per a l'italià:

(292) *Maria si è fedele.
'?La Maria s'és fidel.'

(Rizzi (1986), p. 84 [51a])

(293) a. Loro sono odiosi l'uno all'altro.
'Ells són odiosos l'un a l'altre.'
b. *Loro si sono odiosi.
'?Ells se són odiosos.'

(Rizzi (1986), p. 83 [48a-b])

Com el mateix Rizzi observa, la tria de l'adjectiu influeix en la gramaticalitat d'aquestes construccions. Així, Rizzi dona aquests exemples:

(294) a. ??Loro si sono simpatici.
'Ells se són simpàtics.'
b. ?Loro si sono vicini nelle circostanze difficile.
'?Ells se són propers en les circumstàncies difícils.'

(Rizzi (1986), p. 83, nota 13 [i-ii])

Personalment, excepte en el cas de l'adjectiu *entranyable*, trobo els altres casos poc naturals, però no totalment agramaticals. De fet, és possible trobar exemples en fonts literàries i digitals:⁸⁶

(295) a. Si sono simpatici, perciò dicono di se stessi che sono grandi amici.
'Se són simpàtics; per això diuen d'ells mateixos que són grans amics.'
b. L'argument gira al voltant de dues parelles casades que se són infidels simultàniament.

En romanès, un subjecte derivat d'una construcció predicativa també pot actuar d'antecedent d'un clític reflexiu, tal com mostra aquest altre exemple de Dobrovie-Sorin (2006):

(296) Ion își e recunoscător numai lui.
Ion REFL_{DAT} és agraït només ell.
'El Ion està agraït només a ell mateix.'

(Dobrovie-Sorin (2006), p. 132 [33b])

Sembla, doncs, que el comportament del clític reflexiu en les construccions predicatives és diferent del que mostra en les construccions passives, on la seva inserció resulta totalment agramatical. Deixaré aquí aquesta qüestió.

⁸⁶ Font (295a): Francesco Alberoni (1997), *Il primo amore*. Milà: Rizzoli.

Font (295b): <https://www.teatral.net/v-cicle-de-lectures-dramatitzades-organitzat-per-laadpc-aisge-i-romea/>

4.6.1.3. La naturalesa de la resumció reflexiva

Dues són les diferències entre les anàfores clíiques (simples) del català i les anàfores complexes. La primera és la seva orientació: les anàfores clíiques estan orientades al subjecte no derivat, mentre que les anàfores complexes no, tot i que poden prendre com a antecedent també el subjecte. I la segona és la seva caracterització sintàctica: mentre que les anàfores clíiques són $S\pi$, les anàfores complexes poden ser tant $S\pi$ com SDs.

Així mateix, hem vist que les anàfores complexes no tenen un comportament uniforme. Quan es realitzen com a ODs o Ols, i estan orientades a un subjecte no derivat, requereixen la resumció del clíic reflexiu. En la resta de casos, ni la requereixen ni l'admeten. La resumció amb el clíic reflexiu no és mai opcional: o és obligatòria o no és possible.

En la resumció, es combina una anàfora orientada al subjecte amb una anàfora no orientada al subjecte. Per què és obligatòria en uns casos i agramatical en els altres? Per donar compte d'aquest fenomen, faré dues assumpcions. En primer lloc, assumiré la següent distinció entre els complements oblics i els ODs i Ols: en els complements oblics, atès que són introduïts per una preposició, el tret –Obviatiu de l'anàfora complexa no percola a la projecció màxima (SP); en canvi, quan l'argument és un OD o un Ol, el tret -Obviatiu percola a la projecció màxima, un SD o un SK, on K representa cas.

La segona assumpció té a veure amb l'argument extern. Quan l'argument extern es realitza en l'especificador de Veu, s'interpreta com a +Obviatiu. Això vol dir que en principi no pot actuar com a antecedent d'un altre argument de la mateixa clàusula. Aquesta restricció és excessiva, com és fàcil de comprovar amb l'exemple següent, perfectament gramatical:

(297) El Joan parlava amb si mateix.

Restringiré aquesta propietat dels arguments externs: no poden actuar com a antecedents d'un argument SD o SK -Obviatiu. Això explica l'agramaticalitat d'aquesta oració:

(298) *El Joan va contemplar a si mateix al mirall.

A (297), el caràcter –obviatiu de l'argument oblic no és visible per a l'argument extern, ja que l'argument oblic està "protegit" per una preposició. En canvi, a (298) el caràcter –Obviatiu de l'argument OD és visible per a l'argument extern, ja que aquest tret percola a la projecció màxima de l'argument. Si volem orientar un argument –Obviatiu no oblic al subjecte no derivat, requerim forçosament la presència de la Veu mitjana, que pren com a exponent el clíic reflexiu. Això explica també el doblament de clíic que es produeix amb les anàfores complexes.

Ens queda per resoldre un problema. Hem vist que quan el subjecte és derivat, la resumció clíica no és viable:

(299) El Joan (*es) va ser presentat a si mateix.

Per què es dona aquesta diferència entre el subjecte derivat i el subjecte no derivat? Es pot oferir la següent explicació. Podem suposar que si l'argument extern s'insereix en la Veu activa, aleshores la seva propietat obviativa no es podrà alterar quan pugi a l'especificador de Temps i per tant no podrà actuar tampoc com a antecedent d'un

argument no oblic –Obviatiu. En la passiva, l'argument que puja és l'OD profund, i aquest argument, a diferència de l'argument extern, no té aquesta propietat obviativa. Aquest argument pot actuar sense intermediaris com a antecedent d'un argument no oblic –Obviatiu.

Com hem vist, tant l'italià com el romanès funcionen de manera diferent del català (i del castellà i el francès) i també de manera diferent entre si. El comportament de l'italià es pot explicar de la manera següent: aquesta llengua no té la restricció obviativa sobre l'argument extern, de manera que pot actuar com a antecedent d'un argument no oblic –Obviatiu i, per tant, no requereix resumpció. En el cas del romanès, probablement aquesta restricció en comptes d'operar al nivell de Veu, ho fa al nivell de Temps. Es pot conjecturar que aquest canvi va associat al fet que en romanès el clíctic reflexiu es flexiona per al cas. Així mateix, podem suposar que en aquesta llengua el clíctic reflexiu, en la reflexivització, no actua com a exponent de la Veu mitjana.

4.6.1.4. El mecanisme de la reflexivització mitjana

He assumit que en la reflexivització mitjana intervé el nucli funcional Veu mitjana (Veu_M). La Veu mitjana pren com a complement Sv, el nucli del qual pren al seu torn com a complement SV. La Veu mitjana s'introdueix amb els trets phi i el tret obviatiu sense avaluar. Per avaluar aquests trets, requereix entrar en concordança, mitjançant el mecanisme de sonda-diana, amb un argument del seu domini. Perquè actui reflexivament, la concordança l'ha d'establir amb un argument –Obviatiu.

Aquí proposaré que la Veu mitjana, quan actua reflexivament, té un comportament relacional: posa en contacte un element pronominal -Obviatiu, i per tant no referencial, amb un altre element interpretat com +Obviatiu i, per tant, referencial. Així mateix, defensaré que l'argument intern que actua anafòricament pot ser de dues menes, un element *pro* o una anàfora complexa. L'element *pro* anafòric s'introdueix amb tots els trets phi (persona, gènere i nombre) especificats, així com també amb el tret obviatiu especificat com a negatiu.⁸⁷ L'anàfora complexa també s'introdueix amb tots els trets phi especificats, i en tant que anàfora és –Obviatiu. L'anàfora complexa, atès que és polar, només es pot introduir quan l'argument és marcat com a +Obviatiu. En canvi,

⁸⁷ El fet que en la posició d'objecte s'introdueix un element *pro* caracteritzat amb tots els trets phi permet explicar la concordança de participi amb les anàfores en llengües i dialectes com el mallorquí:

(i) Jo m'he vista al mirall.

La concordança de participi afecta els trets de gènere i nombre, mentre que la concordança amb el clíctic reflexiu, en el cas de la primera i segona persona, afecta els trets de persona i nombre.

Un enfocament diferent és considerar que l'anàfora que s'introdueix en la posició argumental actua com a sonda. Vegeu en aquest sentit, per exemple, Rooryck i Wyngaerd (2011). Per a Rooryck i Wyngaerd, l'anàfora en posició argumental s'introdueix amb els trets phi amb els valors corresponents sense especificar. Actua com a sonda, i en concordar amb la seva diana (l'antecedent), comparteix els trets d'aquesta en el sentit de Frampton i Gutmann (2000) i Pesetsky i Torrego (2004). Aquest mecanisme no sembla poder donar compte d'exemples com el de (i). L'antecedent no està especificat per al tret de gènere, i tampoc el clíctic, però tanmateix aquest tret apareix en el participi.

l'element *pro* anafòric pot realitzar un argument tant marcat pel verb com a +Obviatiu com marcat com a –Obviatiu. En tots dos casos, entrarà en concordança amb la Veu mitjana, que es materialitza amb el clíctic reflexiu (o més ben dit, amb els seus trets).

En la construcció causativa sintàctica, la Veu mitjana pot caure, tal com mostra aquest contrast, per bé que el verb es pot continuar interpretant com a reflexiu:

- (300) a. La Maria el_i va fer dutxar-se $_i$ pro_i .
b. La Maria el_i va fer dutxar pro_i .

L'element *pro* és interpretable com a anafòric perquè el verb és reflexiu natural. Si el verb és obviatiu, no podem introduir un *pro* anafòric sense la intervenció de la Veu mitjana, tal com mostra l'agramaticalitat de (301b):

- (301) a. El mànager el_i va fer elogiar-se $_i$ pro_i .
b. *El mànager el_i va fer elogiar pro_i .

Analitzem la mecànica de la Veu mitjana. La Veu mitjana amb funció reflexivitzadora busca en el seu domini un element –Obviatiu. En la concordança, fixa els valors tant dels trets phi com del tret obviatiu. Atès que fixa el tret obviatiu amb valor negatiu (anafòric), requereix prendre un antecedent referencial. Actuarà com a antecedent referencial l'argument que s'insereix en el seu especificador, amb el qual concordarà en trets phi en una relació cap-especificador. Obtenim així una cadena formada per tres elements (l'argument que ocupa l'especificador de Veu, Veu i l'element anafòric), amb dos papers temàtics i una sola referència.⁸⁸

Vegem exemplificada aquesta mecànica. Considerem una oració com la següent, en què el verb es comporta com a –Obviatiu:

- (302) El Joan es va dutxar.

La Veu mitjana realitza dues operacions. En la primera operació, la Veu mitjana concorda amb l'element *pro* anafòric que s'ha inserit en la posició d'objecte, un element especificat per a tots els trets phi i per al tret obviatiu (–Obviatiu). Atès que *pro* està especificat tant per al tret de persona com per al tret de gènere, la naturalesa categorial d'aquest element pronominal és híbrida: és simultàniament determinant i π . Expressaré aquesta circumstància amb el terme Det/ π . En la segona operació, concorda amb l'argument inserit en el seu especificador en una relació de cap-especificador, que actua com a antecedent de la relació anafòrica. Vegem-ho esquemàticament:

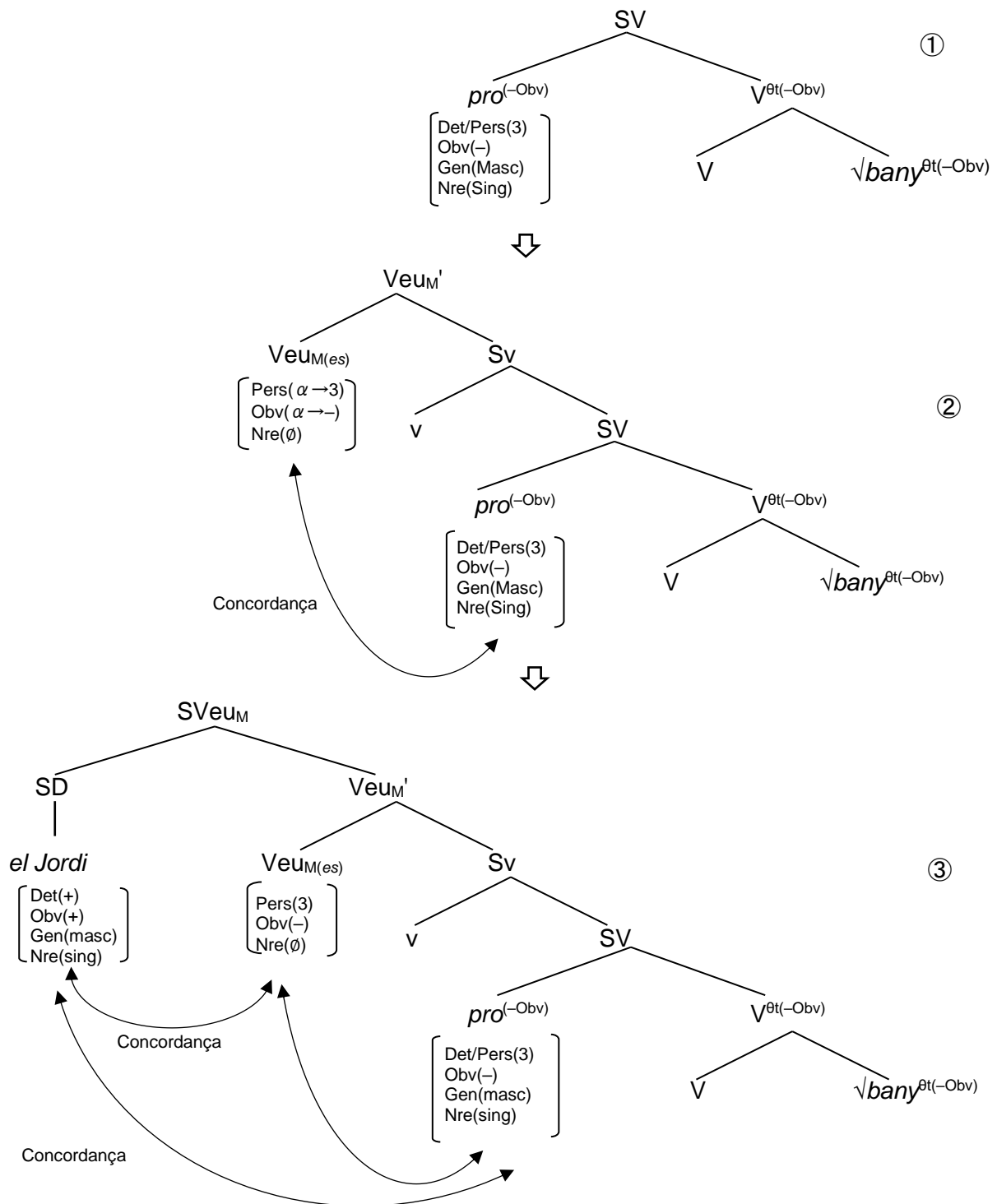
⁸⁸ Al capítol 12 veurem casos en què l'antecedent del clíctic reflexiu no és pròpiament un element +Obviatiu. Aquests exemples, paral·lels als observats per Kayne (1975) per al francès, tenen aquesta estructura:

- (i) ??Com que no tenien miralls, el Joan i el Pere es van fer afaitar(-se) l'un a l'altre.

El clíctic reflexiu de la clàusula incrustada pren com a antecedent el clíctic reflexiu de la clàusula superior. Ara bé, aquest últim sí que pren com a antecedent un SD +Obviatiu. Sí en comptes d'utilitzar el verb causatiu *fer* fem servir el verb permissiu *deixar*, l'oració és una mica més natural:

- (ii) ?Com que no tenien miralls, el Joan i el Pere es van deixar afaitar(-se) l'un a l'altre.

- (303) a. El Jordi es va banyar.
 b.

Vegem cada un dels estadis de la derivació. En l'estadi 1, s'introdueix l'element *pro* en la posició d'objecte. Aquest element està especificat per a tots els trets phi i està marcat com a anafòric (-Obviatiu).

A l'estadi 2 introduïm la Veu mitjana. La Veu mitjana, que actua com a sonda, busca en el seu domini un element –Obviatiu. Aquest element és *pro*. La Veu mitjana avalua els valors dels seus trets en concordar amb *pro*.

En l'estadi 3, s'introdueix l'argument extern, i la Veu mitjana fixa la seva referència. Es forma així una cadena de tres elements (*pro*, *Veu mitjana* i un SD), amb dos papers temàtics i una sola referència, la que determina l'SD situat a l'especificador de Veu.

Atès que Veu concorda tant amb l'argument intern com amb l'argument extern, podem considerar que aquests dos arguments al seu torn han de concordar entre ells. Aquesta idea és similar a la proposada per Uriagereka i Gallego (2006), on la relació de lligam entre dos elements es produeix quan aquests dos elements actuen de diana d'una mateixa sonda:

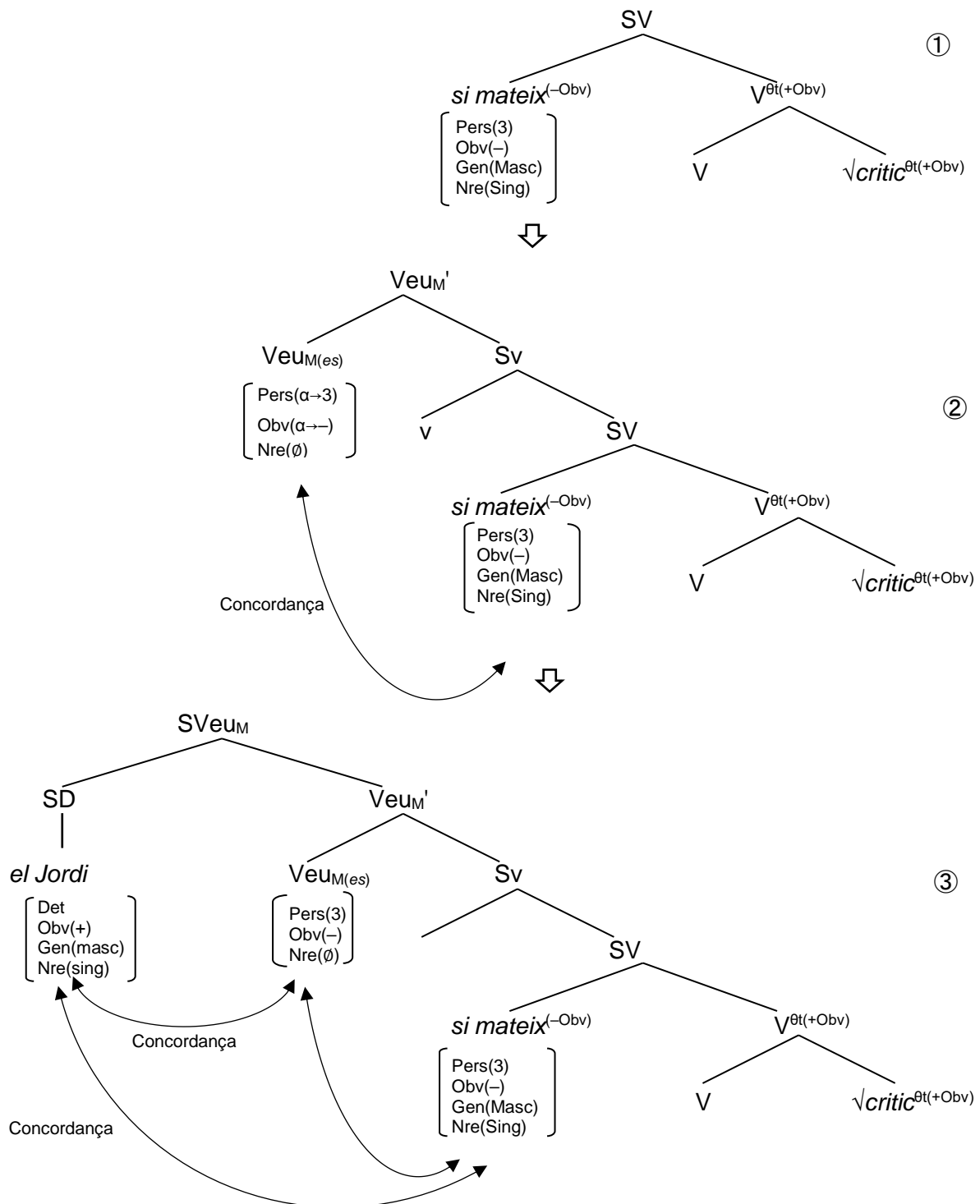
(304) *Probe-Goal Binding*

α binds β if they are both Goals of a single relevant Probe; otherwise, α and β are obviative.

(Uriagereka i Gallego (2006), p. 4 [24])

El mecanisme que permet validar una anàfora complexa és similar. Recordem que una anàfora complexa és inherentment –Obviativa i, per tant, té capacitat per canviar la polaritat que assigna el verb en la posició que ocupa. Recordem que tracto les anàfores complexes com a SDs (o com a $\Sigma\pi$, quan el nucli és un pronom personal).

- (305) a. El Jordi es va criticar a si mateix.
 b.

En l'estadi 1 introduïm en la posició d'objecte una anàfora complexa. Morfològicament és de naturalesa π (si haguéssim introduït l'anàfora *a ell mateix* hauria estat de naturalesa determinant) i està especificat amb el valor $-Obv$ iatiu. A l'estadi 2 introduïm la *Ve*u mitjana. La *Ve*u mitjana busca en el seu domini un element $-Obv$ iatiu per concordar-hi. Aquest element és l'anàfora complexa *a si mateix*. Finalment, en l'estadi

3, s'introdueix l'argument extern a l'especificador de Veu. Veu concorda amb l'argument extern i aquest al seu torn ha de concordar amb els trets de l'anàfora complexa. L'argument extern actua com a antecedent de l'anàfora complexa.

Ens queda un tercer cas, aquell en què el verb és obviatiu i utilitzem l'anàfora simple es:

(306) El Jordi es va criticar.

En principi, l'element *pro* anafòric que introduïm en la posició d'objecte no és suficient per contrarestar el caràcter obviatiu del verb, com mostra l'exemple de (307), en què no es realitza la morfologia de Veu mitjana:

(307) *El Jordi_i va criticar *pro*_i.

Assumiré que és la cadena formada per la Veu mitjana i *pro* el que permet neutralitzar la polaritat del verb.

Com ja hem vist, l'anàfora complexa també es pot trobar en un SP:

(308) La Maria confiava en ella mateixa.

He assumit que quan l'anàfora complexa es troba en un SP, aleshores no és possible la intermediació de la Veu mitjana: l'anàfora complexa pren simplement com a antecedent el subjecte, o un altre argument, mitjançant lligam, és a dir, sense l'operació de concordança. La Veu mitjana només pot entrar en concordança amb un SD que no sigui complement d'una preposició. Així, si una anàfora complexa no incrustada en un SP pren com a antecedent l'argument extern, requereix la intermediació de la Veu mitjana. Aquest requisit no és universal en les llengües romàniques. Sembla necessari en català, en castellà i en francès, però no en italià. Com hem vist, en italià l'anàfora complexa no admet la resumpció del clític reflexiu.

Aquest mecanisme permet distingir, quan l'anàfora argumental és un OI, si l'antecedent és l'OD o el subjecte. Si és el subjecte, intervé la Veu mitjana i l'anàfora complexa es dobla amb un clític reflexiu, tal com mostra aquest contrast:

- (309) a. El Jordi_i es_i va presentar el Pere_j a si_i mateix.
b. *El Jordi_i va presentar el Pere_j a si_i mateix.

En canvi, si l'antecedent de l'anàfora complexa és l'OD, no intervé la Veu mitjana i no es dobla amb el clític reflexiu:

- (310) a. El Jordi_i va presentar el Pere_j a si_j mateix.
b. *El Jordi_i es_j va presentar el Pere_j a si_j mateix.

A (309b), la no presència del clític reflexiu impedeix que l'anàfora complexa prengui com a antecedent el subjecte. En canvi, a (310b), la presència del clític reflexiu impedeix que l'anàfora complexa prengui com a antecedent l'OD.

Ens queda un darrer cas, el dels verbs reflexius naturals que es realitzen amb una anàfora complexa. Com he dit, quan això passa, l'anàfora argumental rep un valor contrastiu. El motiu, adduiré, és que la derivació en què la reflexivització s'obté únicament amb el clític reflexiu és més econòmica. I com que aquesta està disponible, fa que estiguem obligats a donar un altre valor a la derivació amb una anàfora complexa.

4.6.2. La reflexivització clausal

He assumit que en català la reflexivització dels arguments interns OD i OI, tant si aquests es realitzen amb una anàfora complexa com si no, i l'antecedent és l'argument extern subjecte, és de naturalesa mitjana. L'antecedent l'han d'establir forçosament en el nivell de S_{Ve}u i, en conseqüència, l'antecedent serà el subjecte o l'argument extern causat en la construcció causativa.

Quan l'argument intern no és ni un OD ni un OI, sinó un complement oblic, o quan és un OD o un OI que no pren com a antecedent l'argument extern subjecte, aleshores la reflexivització no és mitjana sinó clausal. La distinció entre arguments +Obviatius i arguments –Obviatius també és vàlid en el cas dels complements oblics. Així, trobem arguments oblics +Obviatius i –Obviatius. El valor positiu o negatiu ve determinat per la relació que té amb el verb. El caràcter ±Obviatiu s'estableix sempre respecte a l'argument extern, mai respecte a un altre argument intern.

Analitzaré tres casos una mica diferents. A l'apartat 4.6.2.1 estudio aquells casos en què l'anàfora correspon a un argument oblic o a un argument no oblic que no pren l'argument extern com a antecedent, a l'apartat 4.6.2.2 tracto les anàfores en la posició d'un complement locatiu, i finalment a l'apartat 4.6.2.3 analitzo els casos en què es produeix una doble anàfora. A l'apartat 4.6.2.4 presento un resum dels continguts tractats.

4.6.2.1. L'anàfora en un argument oblic o en un argument no oblic que no pren l'argument extern com a antecedent

Comencem amb els arguments comitatius, introduïts per la preposició *amb*. En el cas d'*emportar-se* o de *portar*, aquest argument és obligatòriament anafòric amb el subjecte:

- (311) a. El Joan_i es va emportar el nen_j amb ell_{i/*j/*k}.
b. La Maria_i duia la seva filla_j amb ella_{i/*j/*k}.

Observi's que no podem expressar l'argument amb una anàfora complexa, ja que aquesta és polar i l'argument comitatiu s'interpreta lèxicament com a –Obviatiu:

- (312) a. *El Joan_i es va emportar el nen amb ell_i mateix.
b. *La Maria_i duia la seva filla amb ella_i mateixa.

El català disposa d'una anàfora amb propietats apolars, però aquesta anàfora, atesa la seva naturalesa clítica, no pot ser utilitzada com a complement de la preposició *amb*. L'única alternativa que ens queda és utilitzar com a element anafòric un pronom. Això és el que mostra (311). Veiem que el català es comporta com el frisó o l'afrikaans: habilita un pronom com a anàfora apolar, abans d'utilitzar com a tal l'anàfora complexa polar.

El francès es comporta de manera similar al català, tal com mostra aquest exemple de Giorgi (1990):

- (313) Victor_i prend le livre avec lui_i/*lui-même.
'El Victor s'enduu el llibre amb ell.'

(Giorgi (1990), p. 16 [23b])

L'argument comitatiu dels verbs de comunicació no mostra la restricció de correferència obligatòria amb l'argument extern. Al contrari, aquest argument tendeix a ser no correferent amb el subjecte. En la terminologia que aquí adopto, es comporta com un argument +Obviatiu. Tanmateix, també és possible que sigui correferent amb el subjecte. Per establir la correferència, però, és necessari utilitzar una anàfora polar. El caràcter argumental de l'anàfora polar del català permet que pugui realitzar-se com a complement de la preposició *amb*:

- (314) a. El cantant_i parlava amb ell_i mateix.
 b. L'advocat_i va discutir els termes de l'acord amb ell_i mateix.
 c. El crític_i va comentar el llibre amb ell_i mateix.

Si en les oracions anteriors substituïm l'anàfora complexa per un pronom, la relació anafòrica resulta impossible, tal com mostren aquests exemples:

- (315) a. *El cantant_i parlava amb ell_i.
 b. *L'advocat_i va discutir els termes de l'acord amb ell_i.
 c. *El crític_i va comentar el llibre amb ell_i.

Giorgi (1990) observa que en francès certs verbs admeten com a complement oblic tant una anàfora complexa com un pronom habilitat com a anàfora. Tres d'aquests verbs són *croire* 'creure', *douter* 'dubtar' i *rire* 'riure':

- (316) a. Victor_i croit {en lui/en lui-même}.
 'El Victor creu en si mateix.'
 b. Victor_i doute {de lui/de lui-même}.
 'El Victor dubta de si mateix.'
 b. Victor_i rit {de lui/de lui-même}.
 'El Victorriu de si mateix.'

(Giorgi (1990), p. 17 [27a,c,b])

El francès no disposa d'una anàfora apolar argumental.⁸⁹ En conseqüència, per a aquesta funció habilita un pronom. Podem considerar, doncs, que aquests complements són ±Obviatius.

⁸⁹ El francès disposa de l'anàfora argumental apolar *soi*, però aquesta té valor impersonal. Els exemples següents de Giorgi mostren que té un comportament apolar:

- (i) a. Pour faire un long voyage, on/chacun prend des livres avec soi/*soi-même.
 'Per fer un viatge llarg, un porta llibres {amb un/amb un mateix}.'
 b. Une longue thérapie psychoanalytique peut réconcilier chacun avec *soi/soi-même.
 'Una teràpia psicoanalítica prolongada pot reconciliar a un {*amb un/amb un mateix}.'

En italià el verbs homòlegs *credere*, *dubitare* i *ridere* tenen un comportament similar. Una de les particularitats de l'italià és que disposa d'una anàfora simple apolar que es pot realitzar en la posició d'objecte d'una preposició. Aquesta anàfora és *sé*. Vegem els exemples:

- (317) a. *Victor_i crede {*in lui_i/in se_i stesso/in sé_i}.
'El Victor creu en si mateix.'*
- b. *Victor_i dubita {*di lui_i/di se_i stesso/di sé_i}.
'El Victor dubta de si mateix.'*
- c. *Victor_i ride {*di lui_i/di se_i stesso/di sé_i}.
'El Victor riu de si mateix.'*

(Giorgi (1990), p. 17 [27a,c,b])

Observi's que l'italià, atès que disposa de l'anàfora apolar argumental (*sé*), no requereix habilitar un pronom per a aquesta funció. Aquest exemple prova que el caràcter anafòric d'un element pronominal ve determinat per la seva capacitat per contrastar, en la mateixa posició sintàctica, amb un altre element pronominal usat com a pronom.

El mateix comportament mostra l'objecte que expressa contingut del verb *parlar* en aquestes dues llengües. Vegem en primer lloc el francès:

- (318) *Pierre_i parle {de lui_i/de lui-même}.
El Pierre parla {d'ell/d'ell mateix}.*

(Zribi-Hertz (1990), p. 116 [68b])

L'italià admet en aquest argument l'anàfora simple apolar *sé*.⁹⁰

-
- c. *Quan on {croit en/doute de/rie de} soi/soi-même.
'Quan {es creu en/es dubte de/es riu de} {?un/un mateix}.'*

(Giorgi (1990), p. 20-21 [37a-c])

A (ia) l'argument comitatiu s'interpreta com a -Obviatiu, a (ib) s'interpreta com a +Obviatiu, i a (ic) l'argument oblic, tal com hem vist, és ±Obviatiu. Això explica la distribució de gramaticalitat d'aquests exemples.

⁹⁰ Sorpren l'interrogant sobre l'anàfora complexa *se stesso* en l'exemple de (319). És fàcil trobar exemples amb aquesta anàfora en fonts digitals:

- (i) *Luca non parla di se stesso in nessuno dei suoi libri.
'Lluc no parla de si mateix en cap dels seus llibres.'*

És possible que a (i) l'anàfora *se stesso* tingui un cert valor contrastiu.

Font (i): <https://www.gotquestions.org/Italiano/persona-bibbia-luca.html>

(319) Gianni_i parla {di se_i/?di se_i stesso}.

'El Gianni parla {d'ell/d'ell mateix.}

(Giorgi (2007), p. 324, nota 6 [iii])

Per analogia amb els casos anteriors, és de suposar que en un context com el de (319) l'italià no admet un pronom amb valor anafòric.

En principi, l'holandès presenta un comportament similar. Recordem que l'holandès disposa d'una anàfora simple apolar i d'una anàfora complexa polar. Anagnostopoulou i Everaert (1999) donen com a gramatical aquesta oració, on s'usa una anàfora apolar:

(320) Jan praat over zich.

'El Jan parla sobre ell.'

(Anagnostopoulou i Everaert (1999), p. 109, nota 19 [ia])

També és admissible l'anàfora complexa o polar, tal com mostra aquest exemple de Reuland (2011):

(321) Max praat over zichzelf.

'El Max parla sobre ell mateix.'

(Reuland (2011), p. 241 [89d])

Reuland, però, no admet la variant amb l'anàfora simple:

(322) *Max praat over zich.

'El Max parla sobre ell.'

(Reuland (2011), p. 241 [89d])

Probablement, es tracta de diferències idiolectals. De fet, personalment, prefereixo "*El Joan_i parlava d'ell_i mateix*" a "*El Joan_i parlava d'ell_i*".

El català, que igual que el francès no disposa d'una anàfora apolar argumental, recorre en les mateixes circumstàncies a un pronom:

(323) a. El Joan creu {en ell_i/en ell_i mateix}.

b. El Joan dubta {d'ell_i/d'ell_i mateix}.

c. El Joan es riu {d'ell_i/d'ell_i mateix}.

d. El Joan parla {d'ell_i/d'ell_i mateix}.

Dos verbs similars als anteriors són *dependre* i *pensar*:

(324) a. El candidat_i només depenia {d'ell_i/d'ell_i mateix}.

b. La Maria_i només pensava {en ella_i/en ella_i mateixa}.

En canvi, els arguments oblics subcategoritzats per verbs com ara *confiar* o *refiar-se* requereixen la presència d'una anàfora polar per establir la correferència amb el subjecte:

(325) a. La Maria_i confiava {en ella_i mateixa/?*en ella_i}.

b. La Maria_i no es refiava {d'ella_i mateixa/?*d'ella_i}.

Com hem vist, el verb *parlar* no admet en català que l'argument comitatiu es realitzi amb un pronom amb valor anafòric. El mateix passa en francès, tal com mostra aquest exemple amb *bavarder* 'xerrar' de Zribi-Hertz (1990):

- (326) a. *Pierre_i bavarde avec lui_i.
'*El Pierre_i xerra amb ell_i.'
b. Pierre_i bavarde avec lui_i-même.
'El Pierre_i xerra amb ell_i mateix.'

(Zribi-Hertz (1990), p. 117 [73b-c])

En italià, el verb *parlare*, a més de l'anàfora complexa, admet també l'anàfora simple sé, per bé que són pocs els exemples que es troben en línia:^{91,92}

- (327) a. Un uomo, camminando, parlava con se stesso come fanno di solito coloro che nella vita non hanno amici con cui confidarsi.
'Un home, tot caminant, parlava amb si mateix com fan sovint aquells que en la vida no tenen amics a qui confiar-se.'
b. Parlava con sé; –di sua moglie, parlava...–[.]
'Parlava amb si mateix –de la seva esposa, parlava...–.'

⁹¹ Font (327a): <https://cristiani.freeforumzone.com/d/9528635/Per-meditare/discussione.aspx>

Font (327b): Luigi Pirandello (1979), "Il coppo", dins *L'uomo solo*. Milà: Mondadori.

⁹² El pronom reflexiu tònic sé pot ser usat com a impersonal, tal com mostra aquest exemple d'una font digital:

- (i) Si parte dalla fotografia per creare qualcosa di nuovo, usandola come filtro per parlare con sé e di sé.
'Es parteix de la fotografia per crear una cosa nova, que servirà de filtre per parlar amb un mateix i d'un mateix.'

Un requisit de l'anàfora sé és que ha de ser complement d'una preposició. No es pot realitzar ni com a OD ni com a OI:

- (ii) a. *Gianni ama sé.
'El Gianni s'estima a si mateix.'
b. *Gianni ha regalato un'automobile a sé.
'El Gianni s'ha regalat un cotxe.'

(Giorgi (1990), p. 12-13 [7, 9])

El motiu probablement és que en aquests casos és possible inserir el clític reflexiu. Així doncs, clític reflexiu i anàfora sé estan en distribució complementària: en els contextos en què podem inserir el clític reflexiu, l'anàfora sé està vetada, mentre que ens els contextos en què l'anàfora sé és gramatical, el clític reflexiu resulta inviable.

Font (i): <https://www.familydea.it/servizi/uncategorized/arteterapia-e-fotografia-per-bambini>

Finalment, en holandès l'argument comitatiu del verb *spreken* 'parlar' únicament accepta l'anàfora complexa polar, tal com és de preveure:

- (328) a. Jan praat met zichzelf.
'El Jan parla amb ell mateix.'

(Everaert (2003), p. 332)

- b. *Max praat met zich.
'*El Maxi parla amb elli.'

(Reinhart i Reuland (1993), p. 665 [17b])

El verb *parlar* té un comportament especial, ja que pot admetre fins a dos arguments interns oblics:

- (329) El Pere ha parlat de política amb la Maria.

Hem vist també que l'argument comitatiu és necessàriament +Obviatiu, mentre que l'argument que expressa contingut pot ser ±Obviatiu. Així, podem tenir:

- (330) El Pere_i ha parlat d'elli_i amb la Maria.

A (330) l'antecedent del pronom és el subjecte. Tanmateix, no resulta del tot natural que l'antecedent sigui l'argument comitatiu.⁹³

- (331) ?El Pere ha parlat amb la Maria_i d'ella_i.

Es podria pensar que en la mesura que un pronom determinant es comporta com una anàfora simple, requereix que l'antecedent sigui el subjecte. Sabem que l'anàfora simple requereix que l'antecedent sigui el subjecte. Ara bé, l'exemple següent sembla mostrar que un pronom usat anafòricament no requereix necessàriament que sigui orientat al subjecte.⁹⁴

- (332) Ho parlato a Maria_i {*di sé_i/(?)di lei_i}.
'He parlat a la Maria_i {*de si_i/?d'ella_i}.'

(Burzio (1991), p. 90 [18b])

L'argument de contingut no accepta bé actuar com a antecedent de l'argument comitatiu:

- (333) a. ??El Joan ha parlat de la Mireia_i amb ella_i.
b. *El Joan ha parlat de la Mireia_i amb ella_i mateixa.

Tot i això, sembla preferible l'ús del pronom que no pas l'ús de l'anàfora complexa. Probablement la restricció que opera a (333b) és de naturalesa semàntica: una entitat

⁹³ Si utilitzem una anàfora complexa l'oració resulta agramatical:

- (i) *El Pere ha parlat amb la Maria_i d'ella_i mateixa.

⁹⁴ L'exemple de (332) és interessant per les seves implicacions teòriques. Un pronom no és simplement un agregat de trets phi i categorials. El tipus de morfema utilitzat té efectes en l'operació de lligam.

que expressa contingut no pot actuar com a antecedent d'una anàfora. Deixo la qüestió aquí.

4.6.2.2. L'anàfora en un complement locatiu

Passem ara a analitzar els arguments locatius. Els arguments locatius no són arguments +Obviatius, ja que és freqüent relacionar una posició física respecte a l'entitat que actua com a subjecte. Aquests arguments s'han de considerar ±Obviatius. En conseqüència, seria d'esperar que poguéssim utilitzar anàfores apolars i, en el cas que volguéssim establir un contrast, anàfores polars. Aquesta predicció només es compleix a mitges. Hem vist que en la posició de complement d'una preposició no podem usar l'anàfora apolar *es*, ja que aquesta és de naturalesa clítica. Com hem vist, en aquests contextos podem utilitzar amb valor d'anàfora apolar un pronom:

- (334) a. El Jordi_i va posar la cadira davant d'ell_{?i/j}.
b. El Jordi_i va deixar el gos al costat d'ell_{??i/j}.
c. El Jordi va mirar davant d'ell_{?i/j}.

Una de les característiques de les preposicions locatives és que regeixen en general cas genitiu. En el cas dels pronoms, la forma genitiva correspon al pronom possessiu corresponent. Les oracions anteriors perden el caràcter lleugerament marcat si usem la forma possessiva del pronom:

- (335) a. El Jordi_i va posar la cadira davant seu_{i/j}.
b. El Jordi_i va deixar el gos al seu_{i/j} costat.
c. El Jordi va mirar davant seu_{i/j}.

En els exemples de (335) és difícil determinar si l'element pronominal actua com a pronom o com a anàfora, atès que el català no disposa de pronoms possessius pròpiament reflexius. Si l'interpretem com una anàfora, aquesta tindrà un comportament apolar. En efecte, en aquests contextos no és possible l'ús d'una anàfora complexa, de naturalesa polar:

- (336) a. *El Jordi_i va posar la cadira davant d'elli mateix.
b. *El Jordi_i va deixar el gos al costat d'elli mateix.
c. *El Jordi_i va mirar davant d'elli mateix.

Tant l'ús del pronom com l'ús del pronom possessiu permeten establir contrast:

- (337) a. El Jordi_i va posar la cadira davant d'ell_{?i}, no davant del Pere.
b. El Jordi_i va posar la cadira davant seu_i, no davant del Pere.

En anglès, en aquests casos es pot utilitzar tant un pronom com una anàfora (complexa), tal com mostren aquests exemples de Rooryck i Wyngaerd (2007):⁹⁵

⁹⁵ Vegeu Rooryck i Wyngaerd (2007) i la bibliografia que citen per a les diferències semàntiques entre les oracions de (338). L'ús del pronom (338a) implica que la situació està descrita des del punt de vista de l'observador/emissor. En canvi, l'ús de l'anàfora (348b) implica que la situació està descrita d'acord amb el punt de vista del subjecte de l'oració.

- (338) a. John_i saw a snake near him_i.
 b. John_i saw a snake near himself_i.

(Rooryck i Wyngaerd (2007), 46 [37-38])

Així mateix, sabem que l'holandès disposa d'anàfores apolars, i que aquestes es poden inserir en una posició argumental. Com és d'esperar, en aquests contextos l'holandès utilitza aquestes anàfores. Però, igual que el català i l'anglès, pot utilitzar pronoms:

- (339) Hans_i zag de hond naast ?hem_i/zich_i.
 Hans va.veure el gos prop ell/REFL
 'El Hans va veure el gos a prop seu.'

(Everaert (1986), p. 2 [6])

En canvi, en alemany, on l'anàfora simple *zich* és dual, en aquests contextos únicament admet aquesta anàfora:

- (340) Er lechte das Buch neben sich/*ihn.
 ell va.poar el llibre prop REFL/PRON
 'Va posar el llibre prop d'ell.'

(Reuland (2001), p. 461, nota 26 [iii])

Aquesta variació interlingüística sembla més aviat atribuïble a les propietats internes dels sistemes anafòrics corresponents.

4.6.2.3. La doble anàfora

Reinhart i Reuland (1993) analitzen un cas de doble anàfora de l'holandès:

- (341) a. Henk_i wees zichzelf_i aan zich_i toe.
 Henk va.assignar REFL a REFL PARTÍCULA
 '?*El Henk es va assignar a si mateix a si mateix.'
 b. Henk_i wees zich_i aan zichzelf_i toe.
 Henk va.assignar REFL a REFL PARTÍCULA
 '?*El Henk es va assignar a si mateix a si mateix.'
 c. ?Henk_i wees zichzelf_i aan zichzelf_i toe.
 Henk va.assignar REFL a REFL PARTÍCULA
 '?*El Henk es va assignar a si mateix a si mateix.'

(Reinhart i Reuland (1993), p. 668 [21b,d,e])

(341a) i (341b) són gramaticals, tot i que tant l'argument directe com l'argument indirecte són +Obvius, tal com mostra l'acceptabilitat de (341c). Com és que un dels arguments es pot realitzar amb una anàfora apolar? Per als autors, un predicat es converteix en reflexiu mitjançant la presència d'una sola anàfora complexa. Així, la

presència d'una anàfora complexa permet que l'altre argument es pugui realitzar mitjançant una anàfora simple.

Si substituïm una de les anàfores per un pronom, obtenim un resultat anòmal:

(342) *Henk_i wees hem_i aan zichzelf_i toe.

Henk va assignar PRON a REFL PARTÍCULA

'?*El Henk es va assignar a si mateix a si mateix.'

(Reinhart i Reuland (1993), p. 691 [74])

En anglès, les dues anàfores han de ser complexes, ja que no disposa d'anàfores simples:

(343) a. He_i accidentally assigned himself_i to himself_i.

b. *He_i accidentally assigned him_i to himself_i.

(Reinhart i Reuland (1993), p. 691 [73b,a])

Vegem els exemples corresponents del català. Personalment, crec que aquestes oracions, tot i ser anòmales, milloren si la segona anàfora és representada per un pronom:

(344) a. ?*El Jordi_i es va presentar a si_i mateix a si_i mateix.

b. ??El Jordi_i es va presentar a si_i mateix a ell_i.

Com és que pot aparèixer en la posició de datiu un pronom correferent amb el subjecte? Podem fer el següent raonament. L'anàfora complexa, i el clític reflexiu, eviten que l'argument extern s'interpreti com a obviatiu respecte a un argument intern. Atès que no és obviatiu, si situem una segona anàfora, aquesta pot ser apolar. Com que el català no disposa d'anàfores apolars argumentals, es pot recórrer a un pronom.

Aquesta anàlisi es pot estendre als verbs reflexius inherents. L'OD d'*imaginar-se* pot ser correferent amb el subjecte. Atès que aquest verb és reflexiu, és possible utilitzar un pronom, com mostra aquest exemple d'una font digital:⁹⁶

(345) Quan seia en aquelles taules sempre s'imaginava a ella d'aquí uns anys vivint en aquella ciutat i regentant un local com aquell, cuinant i servint cafès, bagels i pancakes als passejants.

Es podria pensar que la raó és que l'OD forma part d'una clàusula reduïda. Però aquesta explicació no resulta convincent, ja que el verb *considerar*, que també selecciona una clàusula reduïda, no admet que el subjecte d'aquesta es realitzi amb un pronom:

(346) ?*La Maria_i es_i considerava a ella_i alta.

⁹⁶ Font (345): <http://fogonsdelacuinaataula.blogspot.com/2012/09/pancakes.html?m=1>

Un altre verb que es pot considerar reflexiu inherent és *assemblar-se*. Aquest verb també admet que el datiu es pugui realitzar amb un pronom amb funció anafòrica, tal com mostra aquest exemple d'una font periodística:⁹⁷

(347) En maquillaje pido un aspecto que dé la impresión de que me parezco a mí.

Un cas similar el trobem amb el verb *parlar*, que admet dos arguments interns, tots dos preposicionals, i tots dos susceptibles de ser anafòrics:

(348) ?*El Jordi_i parlava de si_i mateix amb si_i mateix.

Hem vist que l'argument comitatiu de *parlar* era +obviatiu. Tanmateix, si l'argument extern és antecedent ja d'una anàfora (*de si mateix*), aleshores l'argument comitatiu es pot realitzar amb un pronom:

(349) ??El Jordi_i parlava de si_i mateix amb ell_i.

4.6.2.4. Recapitulació

Hem vist que la distribució d'anàfores i pronoms en els complements oblics depèn de les propietats dels elements pronominals (pronoms i anàfores) i de les propietats dels arguments en qüestió, bàsicament si es poden considerar +Obviatiu o –Obviatiu. En conseqüència, la reflexivització clausal confirma la necessitat de categoritzar aquests arguments en termes del tret obviatiu. També hem vist que en català, quan un argument oblic s'interpreta com a –Obviatiu, hem de reciclar un pronom amb la funció d'anàfora apolar, ja que el català, igual que el francès i a diferència del que passa en italià, no disposa pròpiament d'una anàfora apolar argumental.

4.6.3. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he estudiat els dos tipus de reflexivització que es produeixen en català, la reflexivització mitjana i la reflexivització clausal. La reflexivització mitjana és la que es dona quan intervé el clíctic reflexiu. Aquesta reflexivització afecta els arguments OD i OI quan prenen com a antecedent l'argument extern subjecte. En els altres casos (arguments oblics i arguments ODs i OIs que no prenen l'argument extern com a antecedent), el que tenim és la reflexivització clausal. Aquests arguments no es doblen mai amb un clíctic. La reflexivització mitjana es produeix en l'àmbit de S_{Ve}, mentre que la reflexivització clausal es produeix en l'àmbit de ST. En la reflexivització mitjana l'antecedent és necessàriament l'argument extern realitzat com a subjecte (o com a argument causat acusatiu o datiu en la construcció causativa amb reflexivització incrustada).

La reflexivització mitjana té com a epicentre el nucli de Veu mitjana. He adoptat la idea que els clíctics es generen adjuntats a Temps formant un grup clíctic. A la Veu mitjana es generen els trets del clíctic reflexiu, però aquests trets són materialitzats en el grup clíctic.

⁹⁷ Font (357): <http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/2018/07/06/pagina-24/187716186/pdf.html>

He argumentat que el clíctic reflexiu no rep cas, basant-me en el fet que no activa el cas estructural datiu en la construcció causativa sintàctica. Així mateix, he defensat que la resumpció de l'anàfora complexa no obeeix a les mateixes raons que la resumpció d'un pronom tònic. El motiu és que mentre que tots els pronoms tònic en funció d'OD o OI requereixen el doblament de clíctic, no totes les anàfores complexes en funció d'OD i OI admeten el doblament de clíctic reflexiu. Concretament, quan una anàfora complexa pren com a antecedent l'OD o l'argument subjecte derivat no és possible el doblament de clíctic. He proposat el següent mecanisme per donar compte de la resumpció basant-me en dues idees: el tret –Obviatiu dels arguments OD i OI, en tant que no preposicionals, percola a la projecció màxima (SD o SK, on K representa una preposició de cas) i resulta visible, mentre que el tret –Obviatiu dels arguments oblics, en tant que preposicionals, no percola a la projecció màxima per l'efecte de barrera de la preposició; així mateix, un argument que es realitza com a argument extern en l'especificador de Veu s'interpreta com a +Obviatiu respecte els arguments interns de la predicació amb el tret –Obviatiu "visible". Per possibilitar la relació anafòrica, és necessària la presència de la Veu mitjana, que permet que l'argument extern pugui actuar com a antecedent d'un argument amb el tret –Obviatiu.

He suposat que quan un verb marca com a +Obviatiu un argument, aquest valor pot ser alterat mitjançant una anàfora complexa, ja que aquesta és polar, i també per un element *pro* anafòric, quan aquest s'associa a la Veu mitjana.

He proposat que el nucli de Veu mitjana s'insereix en la derivació amb els seus trets phi sense fixar i també sense fixar el tret obviatiu. Quan actua reflexivament, té un comportament relacional. Concretament, efectua dues operacions: en primer lloc, busca en el seu domini, mitjançant el mecanisme de sonda-diana, un element –Obviatiu (una anàfora complexa o un *pro*-Obviatiu), i hi concorda per fixar els seus trets. En la segona operació, Veu concorda amb l'argument que s'insereix al seu especificador, en una relació de cap-especificador. Atès que aquest argument és +Obviatiu, actua com a antecedent de l'altre element de la relació que estableix la Veu mitjana. Per transitivitat, antecedent i conseqüent de la relació anafòrica han de coincidir en els trets phi.

Finalment he tractat el que he anomenat reflexivització clausal. Aquesta reflexivització afecta els complements oblics, així com el datiu quan l'antecedent no és l'argument extern sinó l'argument tema, ja sigui en la seva posició d'objecte o en la posició derivada de subjecte. En aquests arguments també opera la distinció entre +Obviatiu i –Obviatiu. El valor d'aquest tret ve determinat pel verb, o per la naturalesa de l'argument. Per exemple, en general els arguments comitatius són +Obviatius, però amb determinats verbs com ara *portar* o *emportar-se* s'interpreten com a –Obviatius. El domini de lligam és ST i no S_{Ve}. Com que no s'activa la Veu mitjana, no és possible la presència del clíctic reflexiu.

Una propietat del català, que l'apropa al castellà i al francès però l'allunya de l'italià, és que no posseeix d'una anàfora tònica apolar. En conseqüència, en la posició d'objecte d'una preposició, quan l'argument que introdueix és –Obviatiu, no podem introduir cap anàfora, ja que l'única anàfora argumental de què disposa el català és polar. En aquests casos, el català recorre a l'ús de pronoms. En aquests contextos, l'alternança que trobem no és entre una anàfora clíctica dual i una anàfora complexa

polar, sinó entre una anàfora complexa polar i un pronom. Com hem vist en tractar el frisó i l'afrikaans, un pronom pot actuar anafòricament en contextos apolars.⁹⁸

4.7. CONCLUSIONS DEL CAPÍTOL

En aquest capítol he estudiat la naturalesa dels elements pronominals (pronoms i anàfores) i el comportament de la Veu en la reflexivització.

He classificat els verbs que admeten arguments reflexius en tres classes: els verbs reflexius naturals, els verbs obviatius, i els verbs reflexius inherents. Els verbs reflexius (naturals i inherents) marquen un dels seus arguments interns com a –Obviatius, mentre que els verbs obviatius marquen un dels seus arguments com a +Obviatius.

D'altra banda, he distingit els elements pronominals (pronoms i anàfores) en termes del mateix tret: els pronoms són +Obviatius, mentre que les anàfores són –Obviatives. Els pronoms pròpiament dits els he classificat en dues categories, els pronoms determinants i els pronoms de persona. Els pronoms determinants els he considerat categorialment determinants intransitius, mentre que els pronoms de persona els he considerat de la categoria π . Els pronoms determinants realitzen els trets de gènere i nombre, mentre que els pronoms π realitzen els trets de persona i nombre. No existeixen pronoms simples que realitzin simultàniament els trets de persona i gènere. El cas dels pronoms del castellà *nosotros/nosotras* i *vosotros/vosotras* poden ser considerats pronoms compostos formats per un element pronominal i un quantificador indefinit existencial.

En el terreny de les anàfores es poden efectuar dues distincions amb efectes diferents. La primera distinció té a veure amb la seva morfologia. En termes morfològics, les anàfores es poden classificar en simples i complexes. Les simples estan formades únicament per material gramatical (trets phi i trets categorials). Una propietat definitòria de les anàfores simples és que són orientades al subjecte. Les anàfores complexes, per la seva banda, estan formades per un element pronominal (pronom o anàfora) i un nom que representa una part del cos o un element adverbialitzant amb propietats intensificadoras, com el cas de *mateix* en català. La segona distinció té a veure amb les seves propietats saturadores. Segons la seva capacitat de saturació, podem distingir tres tipus d'anàfores: les anàfores apolars, les anàfores polars i les anàfores duals, és a dir, anàfores amb un comportament tant apolar com polar. Les anàfores apolars són les que poden representar arguments marcats com a –Obviatius, mentre que les anàfores polars són les anàfores que poden representar arguments marcats com a +Obviatius. Les anàfores polars, doncs, canvien la polaritat de l'argument que representen.

He caracteritzat categorialment les anàfores complexes com a SDs o $S\pi$, segons la naturalesa de l'element pronominal que forma la seva base. Aquestes anàfores es

⁹⁸ De fet, com mostra l'anglès antic, en una llengua sense anàfores un pronom pot actuar anafòricament en contextos apolars i també en contextos polars.

formen per l'adjunció d'un SD a un altre SD o a un $S\pi$. Les anàfores complexes poden expressar els trets de persona, gènere i nombre, com en català o anglès. En holandès, en canvi, només especifiquen els trets de persona i nombre, però no el de gènere.

Hem vist que el funcionament dels sistemes anafòrics ve determinat per les propietats tant morfològiques com saturadores. En català, els clítics reflexius són anàfores simples i duals, mentre que les anàfores dites complexes són complexes i polars. En contextos en què l'argument és marcat com a –Obviatiu i no és possible introduir una anàfora clítica, el català, com altres llengües, habilita un pronom com a anàfora.

He distingit dos tipus de reflexivització, la reflexivització mitjana i la reflexivització clausal. En la reflexivització mitjana, l'anàfora pren com a antecedent el subjecte no derivat generat a l'especificador de Veu. Es tracta d'una reflexivització orientada al subjecte (argument extern). La reflexivització mitjana afecta únicament arguments no preposicionals (ODs i Ols). Per la seva banda, en la reflexivització clausal, l'anàfora no està (necessàriament) orientada al subjecte.

En la reflexivització mitjana intervé necessàriament el clític reflexiu. He proposat que en la posició argumental podem tenir dos tipus d'elements: un element pronominal *pro* o una anàfora complexa. L'element pronominal *pro* es caracteritza amb tots els trets phi (persona, gènere i nombre) i està marcat com a –Obviatiu.

He proposat que la Veu mitjana té un comportament relacional. Busca en el seu domini un element –Obviatiu i el relaciona amb un l'argument que s'insereix en el seu especificador, +Obviatiu i, per tant, referencial. La Veu mitjana busca en el seu domini un element –Obviatiu i hi concorda i fixa els valors dels seus trets. A continuació, concorda amb l'argument que s'insereix en el seu especificador, i es forma així la cadena anafòrica, formada per l'antecedent situat a l'especificador de la Veu mitjana, la Veu mitjana denotada pel clític reflexiu i l'anàfora (*pro* o anàfora complexa) situada en la posició d'objecte.

En el capítol següent proposaré que la Veu mitjana és la responsable també de la incoativització. En la incoativització, la Veu mitjana té un comportament diferent. La Veu mitjana no entra en concordança amb un element anafòric, sinó que ho fa amb un SD o un $S\pi$ referencial. Atès que la Veu mitjana adquireix per concordança el valor de +Obviatiu, no requereix la presència d'un argument a l'especificador per establir la referència. D'aquesta manera, es bloqueja l'especificador de Veu i la construcció adquireix un caràcter intransitiu.

Capítol 5

VEU I INCOATIVITZACIÓ

5.0. INTRODUCCIÓ

En català, igual que en les altres llengües romàniques, els verbs de canvi d'estat, quan es realitzen incoativament, poden presentar dues formes diferents: una forma intransitiva no pronominal, tal com mostra (1a), i una forma intransitiva pronominal, tal com mostra (1b):

- (1) a. La Maria va néixer ahir.
b. El Jordi s'ha desmaiada avui.

Classificaré els verbs de canvi d'estat incoativitzables en tres classes: els que expressen la seva forma incoativa sense cap morfologia especial, o classe simple; els que expressen la seva forma incoativa recurrent a la morfologia reflexiva, o classe pronominal; i els que admeten les dues realitzacions, o classe dual. Entre els verbs de la classe simple hi ha *néixer*, *créixer* o *brotar*; entre els verbs de la classe pronominal trobem *obrir*, *trencar* o *escalfar*, i, finalment, entre els verbs de la classe dual figuren *guarir*, *enrojolar* o *morir*. Entre les dues variants (la simple i la pronominal) dels verbs de la classe dual és difícil en general trobar diferències semàntiques. Les dues variants de *guarir* i *enrojolar* semblen totalment sinònimes. En canvi, en el cas de *morir*, sí que hi ha diferències semàntiques entre les dues variants. O dit d'una altra manera, les dues variants són parcialment sinònimes. Tots els usos de *morir-se* són intercanviables per *morir*, però no tots els usos de *morir* són intercanviables per *morir-se*. *Morir* expressa "sobvenir a algú la mort, tant de manera natural com de manera violenta o accidental", mentre que *morir-se* denota únicament "sobvenir a algú la mort de manera natural". Un cas especial és el de *florir*. Les dues variants incoatives d'aquest verb s'associen cada una a un significat diferent: *florir* vol dir "treure una planta la flor", mentre que *florir-se* vol dir "cobrir-se una entitat de floridura".

En aquest capítol analitzaré la funció incoativitzadora del clític reflexiu basant-me en la funció que realitza en la reflexivització. Igual que en la reflexivització, la Veu mitjana, en la incoativització, actua com a sonda. Requereix avaluar el tret obviatiu, ja que s'insereix en la derivació sense un valor assignat d'aquest tret. En la incoativització, a diferència del que passa en la reflexivització, no hi ha cap argument –Obviatiu en el seu domini. Així, la Veu pren el valor +Obviatiu en aparellar-se amb un argument intern i concordar-hi. D'altra banda, pel fet d'adquirir el valor +Obviatiu, no és possible generar l'especificador. L'efecte d'aquest comportament és la reducció de la valència del verb i la corresponent intransitivització d'aquest.

Aquest capítol s'organitza de la manera següent. A l'apartat 5.1 presento les dues variants amb què es pot realitzar la forma incoativa d'un verb de canvi d'estat: la

variant simple i la variant pronominal. Mostraré que aquest fenomen de realització dual no és únic del català o de les llengües romàniques. Llengües que disposen de dues variants per representar les formes incoatives dels verbs són l'alemany, el grec i l'hindi-urdú: una variant simple i l'altra derivada. Per obtenir la variant derivada, l'alemany recorre, igual que les llengües romàniques, als pronoms reflexius, el grec recorre a la morfologia no activa, pròpia de la passivització i la reflexivització natural i inherent, i l'hindi-urdú recorre a la reducció vocàlica de l'arrel verbal causativa. Com es pot veure, la manera d'obtenir la variant derivada difereix segons les llengües.

A l'apartat 5.2 estudio el comportament dels verbs duals. Mostraré que en general les dues variants dels verbs duals són sinònimes. Sovint, la distribució de les variants és de naturalesa dialectal o fins i tot idiolectal. En canvi, en un reduït nombre de verbs, les dues variants s'associen a semàntiques diferents. He identificat cinc d'aquests verbs: *morir*, *envellir*, *grillar*, *petar* i *florir*. En els casos de *morir*, *envellir*, *grillar* i *petar* les diferències semàntiques són mínimes. En canvi, en el cas de *florir*, cada variant s'associa a un significat totalment diferent, per bé que amb un valor comú, el d'aparició sobtada en una entitat d'una altre entitat: la variant simple de *florir* significa "treure una planta la flor", mentre que la variant pronominal significa "cobrir-se una entitat de floridura".

A l'apartat 5.3 analitzo la distribució de les dues variants incoatives. Com s'ha observat, en català no existeix un patró semàntic que ens permeti determinar si un verb es realitzarà, en la seva forma incoativa, en la variant simple o en la variant pronominal. Seguint Gràcia (1989), intentaré determinar algun patró. Uns verbs que se solen realitzar en la variant simple són els verbs que expressen un procés natural dels éssers vius, com són els verbs *néixer*, *créixer*, *florir*, *germinar* o *brotar*. També solen recórrer a la variant simple els verbs que expressen un canvi en una magnitud sense indicar quina és aquesta magnitud. Entre aquests verbs trobem *canviar*, *augmentar*, *disminuir*, *pujar* o *baixar*. Així mateix, els verbs que expressen un canvi en l'estat d'agregació (*fondre*, *congelar*, *caramel·litzar*, *quallar*, *cristal·litzar*, o *cicatritzar*) són verbs que en català vacil·len entre la variant incoativa simple i la variant incoativa pronominal. En general, consideraré que la variant incoativa associada a un verb de canvi d'estat és una propietat lèxica del verb (o de l'arrel) en qüestió.

A l'apartat 5.4 analitzaré les propostes fetes per Folli (2001) per a l'italià i Vivanco (2016) per al castellà sobre les propietats aspectuals del clíctic reflexiu en la incoativització. Mostraré que aquestes propostes no són transportables al català. En català, quan un verb admet les dues variants incoatives (verbs duals), aquestes es poden distingir semànticament, però no aspectualment.

A l'apartat 5.5 discutiré tres models que s'han formulat per donar compte de l'ús incoatiu del clíctic reflexiu en termes d'un nucli funcional verbal. Aquests models són el de Doron i Labelle (2010), el d'Alexiadou et al. (2015) i el d'Abrines (2016). Després de mostrar que cap d'aquests models resulta del tot satisfactori, presentaré a l'apartat 5.6. el model que proposo, basat en el comportament del nucli de Veu en la seva variant Veu mitjana. Defensaré que la incoativització pronominal pivota en el nucli de Veu. Assumiré que la Veu mitjana aparella el seu tret obviatiu amb un element del seu domini marcat com a +Obviatiu i hi concorda. El resultat d'aquesta operació és la intransitivització de la clàusula.

Un dels problemes que planteja la incoativització és l'existència de dues variants amb una distribució no regulada semànticament. Per donar compte d'aquest fet, proposaré l'existència d'un tret lèxic [v]. Els verbs de canvi d'estat especifiquen el valor que prenen d'aquest tret. Els verbs que prenen la variant simple estan marcats com a [-v], mentre que els verbs que prenen la variant pronominal estan marcats com a [+v]. Els verbs marcats com a [-v] són els verbs de la classe simple. Aquests verbs pugen únicament a V en la forma incoativa. Quan es causativitzen, en el cas que admetin la causativització, pugen a v. Així mateix, els verbs marcats com a [+v] són els verbs de la classe pronominal. Aquests verbs necessàriament han de pujar a v. Per incoativitzar-se, requereixen la Veu mitjana. Finalment, trobem els verbs que he anomenat duals. Aquests verbs estan marcats com a [±v].

A l'apartat 5.7 mostraré que el comportament del català en la incoativització és equiparable al de l'hindi-urdú. D'acord amb Bhatt i Embick (2003), els verbs de canvi d'estat es poden classificar en dues classes, els verbs de la classe AA i els verbs de la classe nul·la. En els verbs de la classe AA, l'alternant incoatiu correspon a la forma bàsica del verb mentre que l'alternant causatiu, format mitjançant el morfema -aa amb la corresponent reducció vocàlica de l'arrel verbal, és una forma derivada. En canvi, en els verbs de la classe nul·la, la forma bàsica és la causativa, mentre que la incoativa, formada mitjançant la reducció vocàlica de l'arrel verbal, és la derivada. Podem establir, doncs, un paral·lelisme amb el català: la classe simple del català té un comportament similar al de la classe AA de l'hindi-urdú, mentre que la classe pronominal del català correspondria a la classe nul·la de l'hindi-urdú. A diferència del català, l'hindi-urdú no disposa d'una classe dual, és a dir, d'una classe híbrida.

Presento les conclusions del capítol a l'apartat 5.8.

5.1. DUES VARIANTS INCOATIVES: LA VARIANT SIMPLE I LA VARIANT PRONOMINAL

Una de les característiques del català, i de les altres llengües romàniques, és que les formes incoatives dels verbs de canvi d'estat es poden realitzar de dues maneres diferents: sense cap tipus de marca especial o mitjançant la morfologia reflexiva. Els verbs de la primera classe pertanyen a la classe simple, i els verbs de la segona classe pertanyen a la classe pronominal, ja que la incoació es marca mitjançant el clític reflexiu. En general, la forma incoativa dels verbs de canvi d'estat o bé es realitza sense pronom reflexiu (classe simple) o bé amb un pronom reflexiu (classe pronominal). Tanmateix, alguns verbs accepten els dos tipus de realització incoativa (classe dual). En general, no hi ha diferències semàntiques entre les dues variants dels verbs duals, per bé que en algun cas es pot produir una especialització semàntica de les variants.

Troblem altres llengües que marquen de dues maneres diferents les formes incoatives dels verbs de canvi d'estat. Una d'aquestes llengües és l'alemany. Igual que les llengües romàniques, en alemany uns verbs no reben cap marca especial

mentre que d'altres verbs es marquen amb un pronom reflexiu. Entre els primers trobem el verb *zerbrechen* 'trençar' i entre els segons trobem el verb *öffnen* 'obrir'. Vegem-ho exemplificat:

- (2) a. Die Vase ist zerbrochen.
el got és trencat
'El got s'ha trencat.'
- b. Die Tur hat sich geoffnet
la porta ha REFL obert
'La porta s'ha obert.'

(Schäfer (2008), p. 169 [7b, 8a])

Així mateix, alguns verbs admeten les dues variants, com ara *kühlen* 'refredar', sense que aparentment hi hagi una diferència de significat entre aquestes:

- (3) a. Das Wasser kühlte sich eine Stunde lang ab.
la aigua va.refredar REFL una hora llarg avall
'L'aigua es va refredar durant una hora.'
- b. Das Wasser kühlte eine Stunde lang ab.
la aigua va.refredar una hora llarg avall
'L'aigua es va refredar durant una hora.'

(Schäfer (2008), p. 37 [66])

El grec també té dues variants per representar les formes incoatives, una forma simple i una forma derivada amb la morfologia anomenada no activa (NACT), que és la morfologia amb què es forma també la passiva i la reflexivització (natural i inherent). La primera l'anomenaré variant simple i la segona, variant NACT. D'acord amb Alexiadou i Anagnostopoulou (2004), els verbs en la seva forma incoativa poden prendre una de les dues variants, i, en algun cas, les dues. El verb *giatrepso* 'curar', pren la variant NACT:

- (4) a. O giatros giatrepse to Gianni.
el metge va.curar.ACT el Gianni
'El metge va curar el Gianni.'
- b. O Gianni giatref*tike*.
el Gianni va.curar.NACT
'El Gianni es va curar.'

(Alexiadou i Anagnostopoulou (2004), p. 123 [15])

En canvi, el verb *adiase* 'buidar' pren en la realització incoativa la variant simple:

- (5) a. O Janis adiase ti sakula.
el Janis va.buidar.ACT la bossa
'El Janis va buidar la bossa.'

- b. I sakula adiase.
la bossa va.buidar.ACT
'La bossa es va buidar.'

(Alexiadou i Anagnostopoulou (2004), p. 122 [11])

Finalment, trobem verbs que admeten les dues variants. Un d'aquests verbs és *gremizo* 'demolir/enfonsar'

- (6) a. O sismos gremise to ktirio.
el sisme va.enfonsar.ACT l'edifici
'El sisme va enfonsar l'edifici.'
- b. To ktirio gremise apo mono tu.
l'edifici va.enfonsar.ACT per un.mateix seu
'L'edifici es va enfonsar per si sol.'
- c. To ktirio gremistike apo mono tu.
l'edifici va.enfonsar.NACT per un.mateix seu
'L'edifici es va enfonsar per si sol.'

(Alexiadou i Anagnostopoulou (2004), p. 122 [12])

Una altra llengua que mostra un comportament dual en l'expressió de les formes incoatives similar al de les llengües romàniques i a l'alemany és l'hindi-urdú. Segons Bhatt i Embick (2003), aquesta llengua disposa de dos tipus de verbs, els verbs de la classe AA i els verbs de la classe nul-la. La forma incoativa dels verbs de la classe AA és una forma bàsica, mentre que la forma causativa d'aquests verbs es deriva afegint el morfema causatiu *-aa*, que al seu torn produeix la reducció vocàlica de l'arrel. En la classe nul-la la situació s'inverteix: la forma bàsica té un significat causatiu, mentre que la forma incoativa es deriva de la forma causativa mitjançant la reducció vocàlica de l'arrel.

El verb que trobem a (7), *jal* 'cremar', pertany a la classe AA: la forma bàsica és la incoativa (7a) i la derivada, obtinguda mitjançant la sufixació del morfema *-aa*, és la causativa (7b):

- (7) a. Makan jal rahaa hai.
casa cremar PROGRESSIU ser.PRESENT
'La casa s'està cremant.'
- b. Đakaito-ne malaan jalaa diyaa
bandits.ERG casa cremar.CAUSATIU donar.PERFECTIU
'Els bandits van cremar la casa.'

(Bhatt i Embick (2003), p. 17 [35])

El morfema *-aa*, com he dit, té l'efecte de produir la reducció vocàlica de l'arrel. Tot i això, en l'exemple donat la reducció no es produeix ja que la vocal de l'arrel ja és reduïda.

En canvi, el verb que trobem a (8), *kaaṭ* 'tallar', pertany a la classe nul·la: la forma bàsica és la causativa (8a) i la derivada és la incoativa (8b).¹ La variant incoativa es forma mitjançant la reducció vocàlica de l'arrel (aa → a):

- (8) a. Kampani peṛ kaaṭ rahii hai
companyia arbre tallar PROGRESSIU ser.PRESENT
La companyia està tallant arbres.
- b. Peṛ kaṭ rahe hĒ.
arbres tallar PROGRESSIU ser.PRESENT
Literalment: 'Arbres s'estan tallant_{INTR}'
'Estan sent tallats arbres.'

(Bhatt i Embick (2003), p. 18 [36])

Igual que el català i l'alemany, l'hindi-urdú disposa de dues formes per expressar la incoació: en uns verbs la forma incoativa és la bàsica i en altres verbs la forma incoativa s'obté derivacionalment. A diferència del que passa en català i alemany, no sembla que hi hagi verbs pròpiament duals, és a dir, verbs que tinguin una variant incoativa bàsica i una variant incoativa derivada directament de la primera, o derivada de la forma causativa de la primera.

No totes les llengües tenen un comportament dual. L'anglès, per exemple, no utilitza cap morfologia especial per expressar la incoació. Tots els verbs expressen la incoació sense cap marca especial que els distingeixi de la forma causativa corresponent. En la terminologia de Pesetsky (1995), ja sigui les formes incoatives o bé les formes causatives es deriven de l'alternant corresponent mitjançant l'adjunció d'un morfema \emptyset . És cert que hi ha un molt reduït nombre de verbs que presenten diferències morfològiques entre la forma incoativa i la forma causativa, com ara les parelles *rise-raise* o *lie-lay*, on el primer membre de cada parella és incoatiu (intransitiu) i el segon membre és causatiu (transitiu). En aquests casos podem suposar que tenim formes supletives i no pròpiament una derivació morfològica.

5.2. EL COMPORTAMENT DE LES VARIANTS INCOATIVES EN ELS VERBS DUALS

En català, igual que en la resta de llengües romàniques, un mateix verb pot presentar dues variants incoatives, una amb morfologia zero i l'altra amb morfologia reflexiva. Són els verbs que anomeno duals. Aquestes variants donen lloc a una

¹ Com mostra (8b), és possible descausativitzar verbs de causació externa que en català no són alternants, com en el cas de tallar. Bhatt i Embick remarquen que la forma descausativitzada de tallar no s'ha d'interpretar com una passiva, per bé que la glossa que donen correspon a una passiva.

casuística diversa. En general, les dues variants incoatives tendeixen a ser sinònimes, però no sempre és així; en el cas dels verbs *morir*, *envellir*, *grillar* i *petar*, podem distingir petites diferències semàntiques entre les variants, i en el cas del verb *florir* cada variant s'ha especialitzat en un significat diferent.

Gràcia (1989) presenta els resultats d'una enquesta en què es demana als participants que indiquin quina variant d'un verb incoatiu creuen adequada, la simple o la pronominal, en un context lingüístic. A partir d'aquesta enquesta Gràcia obté un conjunt de verbs que mostren un comportament dual, o que si més no minoritàriament poden tenir un comportament dual. En alguns casos, la diferència entre les dues variants pot ser d'àmbit dialectal. Com hem vist, els verbs *engreixar* i *aprimar* requereixen la morfologia reflexiva en el català estàndard, mentre que en balear es realitzen amb morfologia nul·la:

- (9) a. El Jordi s'ha engreixat/aprimat. (*Català estàndard*)
- b. El Jordi ha engreixat/aprimat. (*Balear*)

Dels verbs que analitza Gràcia, accepto com a duals, o marginalment com a duals, els següents:²

- (10) cicatritzar, cristal·litzar, emmalaltir, empal·lidir, empitjorar (la salut), envellir, fermentar, millorar (la salut)

A la llista següent, que no pretén ser exhaustiva, dono els verbs que puc acceptar com a duals, en alguns casos marginalment o força marginalment:

- (11) *Verbs amb un comportament dual*
bolcar, caramel·litzar,³ cicatritzar, coagular, cristal·litzar, embarrancar, emmalaltir, empal·lidir, empitjorar (la salut), encallar, engegar, enrogir, enrojolar, envellir, envermellir, fermentar, florir, grillar, gripar,⁴ guarir, madurar, millorar (la salut), morir, petar, quallar, rebentar

D'acord amb el DIEC, aquests verbs presenten el següent comportament:

- (12) a. *Verbs que únicament prenen la variant simple*
cristal·litzar, empal·lidir, fermentar, madurar, millorar (la salut)
- b. *Verbs que únicament prenen la variant pronominal*
cicatritzar, coagular, envermellir, quallar)

² Gràcia tracta com a duals *coure* i *cremar*, però com ja he argumentat en el capítol 3, la forma incoativa simple d'aquests verbs s'ha d'interpretar com a inergativa. Un cas singular és el del verb *vessar*. Aquest verb admet tant la variant simple com la pronominal. Crec, però, que aquest verb no es comporta pròpiament com un verb de canvi d'estat, tal com mostra la falta d'implicació en els exemples següents:

- (i) a. L'aigua ha vessat → L'aigua està vessada.
- b. El càntir ha vessat → El càntir està vessat.

³ El verb *caramel·litzar* és tractat per Abrines (2016) i per Labelle (1992b).

⁴ *Gripar* és un gal·licisme no acceptat pel DIEC, per bé que és acceptat tant en castellà com en italià. També és acceptat pel *Diccionari de l'Acadèmia Valenciana*.

- c. *Verbs que tenen un comportament dual*
bolcar, embarrancar, emmalaltir,⁵ empitjorar (la salut), encallar, enrogir, enrojolar, envellir, florir, grillar, guarir, morir, petar, rebentar
- d. *Verbs que no són acceptats en la seva forma incoativa*
caramel·litzar (acaramel·lar), engegar
- e. *Verbs que no són recollits al DIEC*
gripar

Vegem en primer lloc els verbs que el DIEC només admet en la seva variant simple quan s'usen incoativament. Personalment, els verbs *fermentar*, *empal·lidir* i *madurar* em resulten poc naturals usats pronominalment, per bé que els trobo marginalment acceptables. Pel que fa a *crystal·litzar* i *millorar* (la salut), admeto les dues variants incoatives. En tots els casos, és possible trobar la variant pronominal en fonts digitals i literàries, tal com mostren els exemples següents.⁶

- (13)
- a. Quan s'ha fermentat, tallem la massa en trossos de 330 g.
 - b. Els llavis de la Marceleta, encesos com una maduixa, s'empal·lidiren fins a devenir com fulles de rosa.
 - c. Arriba setembre, les vinyes estant daurades i recullen el seu fruit, que s'ha madurat al sol, raïms farcits de perles més valuoses que l'or.
 - d. Una inquietud de la majoria de consumidors de mel és el motiu pel qual es crystal·litza la mel.
 - e. Ens va tocar matinar molt el dimecres, però el dia a l'estació de Font Romeu va ser perfecte, molt aprenentatge, moltes caigudes i una desafortunada lesió (que et milloris!).

És possible que l'exemple (13e) tingui un aire castellanitzant, per bé que a mi em sembla natural. De fet, Gràcia dona aquests exemples com a bons:

⁵ Aquest verb l'he estudiat al capítol 3. En aquest cas, el DIEC dona definicions diferents per a cada alternant. La forma pronominal la defineix com "posar-se malalt", mentre que la forma simple la defineix com "agafar una malaltia". Curiosament, el Diccionari Fabra (1933) defineix la forma simple com "posar-se malalt, agafar una malaltia", mentre que la forma pronominal la defineix simplement com "agafar una malaltia". Personalment, no veig que hi hagi diferència entre posar-se malalt i agafar una malaltia. Cal entendre, doncs, que les variants són sinònimes.

⁶ Font (13a): <https://www.rebostavilluis.com/mel-cristallitzada>

Font (13b): Caterina Albert [Víctor Català] (1907), *Cayres vius*. Barcelona: Biblioteca "Joventut". [Recollit al CTILC.]

Font (13c): https://www.comprarkefir.cat/?post_type=answer

Font (13d): <http://www.serretllibres.com/autorsebrenca/articles/cami-literari-a-batea>

Font (13e): https://www.institutmariano.cat/index.php?option=com_content&view=article&id=392:sortida-esquiada-batxillerat&catid=96&Itemid=1396&lang=ca

- (14) a. El malalt (s')ha millorat durant les últimes hores.
b. Aquesta nit l'avi (s')ha empitjorat sensiblement.

(Gràcia (1989), p. 51 [75])

Analitzem ara els verbs que segons el DIEC només admeten la variant pronominal en el seu ús incoatiu (*cicatritzar*, *coagular*, *envermellir* i *quallar*). Igual com passa amb els verbs que segons el DIEC només admeten la variant simple, en aquest cas també podem trobar en fonts digitals i literàries aquests verbs realitzats en la variant simple:⁷

- (15) a. Fer ben llises les ferides de poda i protegir-les amb màstic d'empeltar o amb quitrà líquid, per tal que cicatritzin bé.
b. Es produeix una hemorràgia a l'estroma de l'endometri; i sang que no coagula, junt amb leucocits, moc i trossos de membrana desintegrada, passen a la llum uterina i són expulsats per la vagina.
c. Ella callava. Baixava els ulls. Envermellia.
d. [E]l tractament de la pasteurització transforma la forma del calci i el fòsfor de la llet, i sense aquest additiu [clorur càlcic] la llet no qualla bé.

Crida l'atenció el tractament del verb *envermellir*. El DIEC admet les dues variants incoatives dels verbs *enrojolar* i *enrogir*, però només la variant pronominal del verb *envermellir*.

Finalment he inclòs dos verbs que no són recollits com a incoatius pel DIEC (*caramel·litzar* i *engegar*), i un verb que simplement no és recollit al DIEC (*gripar*), un préstec del francès. El DIEC no dona cap versió incoativa per a *caramel·litzar* ni per a *engegar*. Tanmateix, és possible trobar en fonts digitals les dues variants incoatives de cada verb:⁸

⁷ Font (15a): Ramon Bardia i Bardia (1937), *Manual de tractaments contra els enemics dels arbres fruiters*, p. 117. Barcelona: Publicacions de la Direcció General d'Agricultura (Generalitat de Catalunya). [Recollit al CTILC.]

Font (15b): Jordi Balasch (1966), *La vida sexual (Fisiologia)*. Barcelona: Bruguera. [Recollit al CTILC.]

Font (15c): Joan Puig i Ferrer (1926), *Els tres al·lucinat*s. Barcelona: Edicions Proa. [Recollit al CTILC.]

Font (15d): Oriol Urgell (coordinador) (2008), *Els formatges de Catalunya*, p. 69. Barcelona: Generalitat de Catalunya (Edicions 62).

⁸ Font (16a): <https://lacuinadivertidadenmiquel.blogspot.com/2018/05/pinxo-tebi-de-melmelada-dalberginia.html?m=1>

Font (16b): https://www.diariandorra.ad/noticies/a_xarxa/2019/02/20/sucre_gasosa_142280_1178.html

Font (16c): <http://www.sergibuda.cat/2020/0208/hivernal.html>

Font (16d): <http://www.vicreu.net/ca/consultoria?pag=4>

- (16) a. Coeu-ho a foc mitjà remenant tot sovint fins que veieu que el sucre caramel·litzat i agafa un color més fosc i textura de melmelada.
- b. Quan s'evapora el líquid el sucre es caramel·litzat.
- c. Vam decidir anar a fer un vol per Banyoles i potser dinar allà i quan vam decidir marxar el cotxe no va engegar (semblava cosa de la bateria).
- d. Seguidament, hi vaig posar oli 2T i ja no es va engegar més, tot i que feia com l'intenció.

Pel que fa al verb *gripar*, és possible trobar les dues variants incoatives en fonts digitals:⁹

- (17) a. Encara no ho sé. Va gripar la part baixa del motor, impossible de reparar.
- b. Fernando Alonso diumenge corria com mai, però el motor del cotxe se li va gripar, i abandonà, com sempre.

També es poden trobar les dues variants d'aquest verb tant en francès (*gripper*), que és la llengua on s'ha format aquesta accepció, com en castellà (*gripar*) i italià (*grippare*).

En general, quan un verb té un comportament dual, no sembla que hi hagi diferències semàntiques entre les dues variants incoatives. Però no sempre és així. En el cas dels verbs *morir*, *envellir*, *grillar* i *petar*, les variants incoatives no són totalment sinònimes. Així mateix, en el cas del verb *florir*, cada variant incoativa s'ha especialitzat en un significat diferent.

Començaré per analitzar el verb *morir*. Aquest verb es pot realitzar amb morfologia nul·la i amb morfologia reflexiva. No sembla que la variant pronominal sigui una adquisició recent del català. El DCVB dona aquest exemple de la *Crònica de Pere el Cerimoniós*, del segle XIV:

- (18) Se moriren en la ciutat tots dies més de CCC persones.

(DCVB: *morir*)

Aparentment, es poden utilitzar de manera lliure, tal com mostren els exemples següents provinents d'una mateixa font literària:¹⁰

- (19) a. El vell Bearn va morir, la senyora es va endolar i es va carregar de collarets d'atzabeja.
- b. Així que la meva mare es va morir ja em van venir ganes d'anar-me'n.

⁹ Font (17a): <https://www.elperiodic.ad/entrevista/62425/rss>

Font (17b): <https://www.levante-emv.com/cultura/panorama/2019/09/09/els-motors-s-engripen-11773707.html>

¹⁰ Font (19a): Mercè Rodoreda (1967), *La meva Cristina i altres contes*. Barcelona: Edicions 62. [Recollit al CTILC.]

Font (19b): Mercè Rodoreda (1967), *La meva Cristina i altres contes*. Barcelona: Edicions 62. [Recollit al CTILC.]

Si intercanviem les variants incoatives de (19), aparentment no obtenim canvis de significat:¹¹

- (20) a. El vell Bearn es va morir, la senyora es va endolar i es va carregar de collarets d'atzabeja.
- b. Així que la meva mare va morir ja em van venir ganes d'anar-me'n.

Tanmateix, sí que és possible establir una petita diferència entre les dues variants. Com observa Ynglès (2011), la variant simple es pot utilitzar tant quan la mort és natural o fruit d'una malaltia, com quan és violenta o el resultat d'un accident. En canvi, la variant pronominal només es pot utilitzar, o se sol utilitzar, quan la mort és natural, o fruit d'una malaltia:¹²

Les bases diferents sobre les quals *morir* perfila el seu significat, segons si la figura es projecta com a nominatiu [en els meus termes, forma incoativa simple] o com a acusatiu [en els meus termes, forma incoativa pronominal], fan variar la semàntica del verb. Aquesta variació motiva també les diferents restriccions que imposa cada construcció amb relació als complements que permet. Com mostren els exemples de [*Maria Antonieta va morir decapitada* i **Maria Antonieta es va morir decapitada*], només la construcció intransitiva admet l'adjunció de complements que permeten inferir causes externes actives, no necessàriament lligades a agents volitius.

(Ynglès (2011), p. 251)

Quan la mort és violenta o el resultat d'un accident, la variant preferida, a tenor del que mostra Ynglès, i a tenor també del que trobem a Internet, és la variant simple. Així, en els exemples següents trets de fonts literàries i digitals resulta estrany substituir la variant simple per la pronominal:¹³

- (21) a. [Gaietà Ripoll] va ser condemnat a morir cremat; tanmateix en lloc de cremar-lo va morir a la forca sobre un barril amb unes flames pintades (en un gest de presumpta humanitat).
- b. Em complau infinitament recordar la fi de Halley, l'astrònom. Va morir en un duel. I és bo que els astrònoms morin en un duel, per desmentir la vulgaritat, que vol que morin en un pou.

No he trobat cap exemple de *morir-se a la forca* a Internet. Així mateix, crec que és possible distingir entre els dos exemples següents:

¹¹ El DIEC no ofereix diferències de significat entre les dues variants incoatives.

¹² Observi's el contrast següent d'Ynglès:

- (i) a. Moriràs!
- b. *Et moriràs!

(Ynglès (2011), p. 250)

Per a Ynglès, el fet que una amenaça impliqui una causa ("evoca l'acció potencial d'un agent") fa que una oració com (ib) resulti inadequada.

¹³ Font (21a): https://ca.wikipedia.org/wiki/Gaietà_Ripoll_i_Pla

Font (21b): Eugeni d'Ors (1920), "Nòtules", *El Día Gráfico* (16-VII-1920).

- (22) a. El cèlebre astrònom va morir en un pou.
b. El cèlebre astrònom es va morir en un pou.

L'oració (22a) és ambigua entre aquestes dues interpretacions: l'astrònom va morir en caure en un pou (mort per accident), i l'astrònom va morir per causes naturals mentre era a l'interior del pou. L'oració (22b), en canvi, només accepta una interpretació, aquella en què la mort va sobrevenir a l'astrònom de manera natural mentre era dins el pou.

Quan el verb *morir* s'associa amb l'expressió *de causes naturals*, sembla lògic que la forma incoativa a usar sigui la més genèrica, és a dir, la simple. Una inspecció a Internet dona suport a aquesta idea. En la cerca "va morir de causes naturals" obtenim 217 resultats, i en la cerca "ha mort de causes naturals", obtenim 21 resultats. En canvi, en la cerca "es va morir de causes naturals" obtenim un resultat, i en la cerca "s'ha mort de causes naturals", obtenim també un resultat. Són aquests.¹⁴

- (23) a. De fet, [Miquel Bauçà] es va morir de causes naturals a mitjan desembre a casa seva
b. [E]ls comunistes que corren per aquí al Racó t'ho negaran i et diran que tot això és una mentida, que s'ha mort de causes naturals al llit, que no l'han apallissat.

Aquests exemples resulten estranys ja que la forma pronominal de *morir* ja porta implícit que la causa és natural, i no per accident o de manera violenta. Probablement pel caràcter més general que té la variant simple, en les esqueles se sol usar aquesta variant.¹⁵ La forma simple està inespecificada respecte a la

¹⁴ Font (23a): <https://www.vilaweb.cat/noticia/961258/20050218/exit-public-lhomenatge-descriptor-miquel-bauca.html>

Font (23b): <https://www.racocatala.cat/forums/fil/142061/mor-opositor-cuba-tres-dies-despres-dhaver-sigut-apallissat-policia>

¹⁵ És possible trobar exemples a Internet de mort violenta o accidental amb la variant pronominal, però comparativament són pocs. La cerca "va morir en un" dona 308 resultats, mentre que la cerca "es va morir en un", un subconjunt de l'anterior, dona 30 resultats.

Crida l'atenció el cas d'un article digital publicat pel periodista Andreu Barnils, on els quatre usos que fa del verb *morir* apareixen en la variant pronominal, amb independència de si la mort ha estat natural o per accident:

- (i) a. José Manuel Lara Bosch es va morir dissabte a Barcelona.
b. Es va morir d'un càncer.
c. Quan es va morir el Lara vell l'empresa familiar s'havia consolidat del tot.
d. Fernando Lara Bosch va ser president poc temps, perquè es va morir en un accident de cotxe.

És possible que, dialectalment, o idiolectalment, les dues variants actuïn com a totalment sinònimes.

Font (i): <https://www.vilaweb.cat/noticia/4230387/20150206/lara-breu-historia-familiar.html>

naturalitat de la mort, mentre que la forma pronominal expressa que la mort s'ha produït de manera natural.

El castellà té un comportament similar al català, a tenor del que diu el *Diccionario Panhispánico de Dudas*:

Con el sentido normal de "dejar de vivir", se usa tanto en forma pronominal como no pronominal, y puede llevar un complemento con *de*, que expresa la causa de la muerte: *Mariana se murió de una cosa difícil de precisar* (Aguilar Error [México 1995]); *Carlos murió el mes pasado* (Corrieri Fuera [Cuba 1978]); solo si la muerte es violenta y ha sido provocada por un agente externo, no admite el uso pronominal: *Un muchacho de catorce años ha muerto en Pamplona, abatido también por la violencia etarra* (Abc [España 3-06-1985]).

(Diccionario Panhispánico de Dudas: *morir*)

Podem conjecturar que l'alternant incoatiu simple correspon de fet a la descausatització de *matar*. Això explica que *morir* admeti interpretacions de causació externa (*Maria Antonieta va morir a la guillotina*). El fet que la relació entre els alternants sigui supletiva, no implica que necessàriament l'alternant causatiu sigui derivat de l'incoatiu. Res impedeix que semànticament puguem fer la interpretació inversa, aquella en què l'alternant causatiu és el bàsic i l'incoatiu representa la seva descausatització.¹⁶

Vegem ara el cas d'*envellir*.¹⁷ Aquest verb també admet les dues variants incoatives:¹⁸

- (24) a. El temps va passar i el Jordi va envellir.
b. La Maria s'ha envellit.

¹⁶ Rappaport Hovav (2014) caracteritza el caràcter supletiu de les formes *kill* i *die* en uns termes semblants als que exposo aquí:

[D]ie can describe an event as being attributed to an external cause or not, but *kill*, as lexically associated with a cause argument, can only describe an event as being attributed to an external cause.

(Rappaport Hovav (2014), p. 19)

Ynglès observa que si l'argument tema és una planta, la forma més adequada del verb *morir* és la incoativa:

- (i) a. *El potos ha mort.
b. El potos s'ha mort.

(Ynglès (2011), p. 250 [28a-b])

Aquesta observació es correspon amb el fet que una planta no és admissible com a argument tema del verb *matar*:

- (ii) ?*Vaig matar el potos.

¹⁷ Vegeu Ynglès (2011) per a una anàlisi en el marc de la lingüística cognitiva de les dues variants d'*envellir*.

¹⁸ Abrines (2016, p. 153) observa que en balear la variant que s'utilitza és la no pronominal.

Crec que aquestes variants no tenen el mateix comportament en els diferents significats que pot prendre *envellir*. Aquí consideraré els tres significats següents: a) "tornar-se vell", b) "adquirir l'aspecte d'una persona gran", i c) "arribar a vell". En el primer significat ("tornar-se vell") crec que admet les dues variants lliurement, tal com mostren els següents exemples trets de fonts literàries:¹⁹

- (25) a. Aquesta, Euryalé, i jo som, a més, immortals i no envellim, un destí terrible per a uns monstres com nosaltres, en una tal constitució fixos, immutables, perfectes.
- b. Sembla mentida com canvien certes persones a l'envellir-se, puix no solament són les fesomies les que s'arruguen [...] sinó que és el mateix esquelet.

Pel que fa al segon significat ("adquirir l'aspecte d'una persona gran"), crec que preferiblement s'ha de realitzar en la variant pronominal, com mostra aquest exemple tret d'una font literària:²⁰

- (26) Tens raó, com s'ha envilit el nostre Andrei, com s'ha debilitat i s'ha envellit al costat d'aquesta dona!

Per exemple, si modifiquem el verb amb un adverbi de grau, sembla preferible l'ús de la variant pronominal, ja que en aquest cas la interpretació que rep el verb és la d'"adquirir l'aspecte d'una persona gran":

- (27) a. ??El Joan ha envellit molt.
- b. El Joan s'ha envellit molt.

En canvi, si modifiquem el verb amb un adverbi de manera, les dues variants semblen naturals:

- (28) a. El Joan ha envellit bé.
- b. El Joan s'ha envellit bé.

En aquests dos casos, l'accepció que rep el verb és la de "tornar-se vell".

Val a dir, però, que no sempre és fàcil distingir entre els dos usos, el de "tornar-se vell" i el d'"adquirir l'aparença d'una persona gran", ja que quan una persona es torna vella en principi adquireix l'aparença d'una persona gran. Tanmateix, és possible discriminar aquests usos. En efecte, en la construcció passiva pronominal, en un ús arbitrari, és possible habilitar verbs incoatius no pronominals amb un subjecte animat, però no verbs incoatius pronominals (vegeu en aquest sentit Cinque (1988)). En aquesta construcció, només és possible l'ús del verb *envellir* en el seu significat de "tornar-se vell", tal com mostra l'exemple següent tret d'una font digital:²¹

¹⁹ Font (25a): Salvador Espriu (1984), *Les roques i el mar, el blau*. Barcelona: Edicions 62. [Recollit al CTILC.]

Font (25b): Enric Forcada (1977), *Un oncle malvat. Històries de la meua terra*. Castelló: Societat Castellonenca de Cultura. [Recollit al Corpus Informatitzat del Valencià.]

²⁰ Font (26): Anton Txèkhov (1998-1999), *Tres germanes* (traducció de Nina Avrova i Joan Casas), dins *Teatre complet*, vol. II, p. 370. Barcelona: Institut del Teatre.

²¹ Font (29): <http://www.landevity.com/ca/planes-landevity/envejecimiento-activo>

(29) El significat d'envelliment actiu és: aprofitar més de la vida quan s'envelleix.

Observi's que un sinònim d'*envellir* en el sentit d'agafar l'aspecte de persona gran és *revellir*. Aquest verb, igual que el seu antònim *rejuvenir*, només admet la variant incoativa pronominal. En el cas de *rejuvenir*, un no es pot tornar jove físicament, només s'hi pot tornar d'aspecte.

Vegem finalment el tercer significat d'*envellir* ("arribar a vell"), un significat que es troba recollit al DIEC:²²

- (30) a. Sopa poc i envelliràs.
b. Tots els de casa envelleixen molt.

(DIEC: *envellir*)

Personalment, aquesta accepció em resulta estranya. Espontàniament, jo diria:

- (31) a. Sopa poc i arribaràs a vell.
b. Tots els de casa arriben a molt vells.

La descripció sintàctica que fa el DIEC d'aquest verb és una mica problemàtica. En els dos primers usos que he tractat ("tornar-se vell" i "adquirir l'aspecte de persona gran") el DIEC considera que la variant a usar és la pronominal, mentre que en el tercer ús ("arribar a vell") considera que la variant a usar és la simple. No sembla que aquest sigui l'ús que trobem d'aquest verb tant en el català literari com en el català col·loquial. Així mateix, el DIEC no distingeix entre les dues accepcions, la d'"arribar físicament a vell" i la d'"adquirir l'aspecte de persona gran". Curiosament, tant el diccionari italià *Vocabolario Treccani* com el *Dictionnaire de l'Académie Française* distingeixen aquests dos sentits. En aquests dos usos, tant l'italià com el francès recorren únicament a la variant simple.

- (32) a. Cet homme commence à vieillir.
'Aquest home (es) comença a envellir'
b. Il est frais et gaillard, il ne vieillit pas.
'És juvenil i fort, no (s')envelleix.

(Dictionnaire de l'Académie Française: *vieillir*)

- (33) a. Si invecchia senza accorgersene.
'Un (s')envelleix sense adonar-se'n.'

²² Aquesta accepció i els exemples donats ja es troben al *Diccionari Fabra*. De fet, totes les definicions i tots els exemples de l'entrada d'*envellir* provenen del *Diccionari Fabra*. El diccionari italià en línia *Vocabolario Treccani* dona una definició semblant:

(i) *Invecchiare*: [...] Più raramente, col senso oggettivo di raggiungere la vecchiaia, la tarda età: è un male che non lo lascerà invecchiare, purtroppo. [...]

Envellir. [...] Més rarament, amb el sentit objectiu d'arribar a la vellesa, a una edat avançada: és un mal que no el deixarà envellir (=arribar a vell), malauradament. [...]

(Vocabolario Treccani: *invecchiare*)

- b. È molto invecchiata da quando l'ho vista l'ultima volta.

'(S)'ha envellit molt des de l'última vegada que la vaig veure.'

(Vocabolario Treccani: *invecchiare*)

Vegem a continuació el comportament del verb *grillar*. Aquest verb significa bàsicament "treure una planta grills", tal com il·lustra aquest exemple tret d'una font literària:²³

- (34) [L]es llavors oleaginoses acostumen a perdre-la [la capacitat de germinar] a l'any, en canvi el blat ha grillat després de centúries de conservat.

Però aquest verb també pot ser utilitzat en la variant pronominal. En aquest sentit, expressa "fer-se grills en un tubercle o en un bulb". Aquest ús té la connotació que els tubercles o els bulbs (és a dir, les patates o les cebes) han desenvolupat grills (diversos les patates i un els bulbs), la qual cosa implica que s'han deteriorat. Vegem-ne un exemple tret d'una font literària:²⁴

- (35) Era tant des puny estret que mai va fer caritat a cap pobre, sinó un cop que va donar a un mort de fam un forc de cebes, que se li grillaven.

En aquest sentit, pren la connotació de fer-se malbé. De fet, aquest verb, en la variant pronominal, i per extensió, pot significar "fer-se malbé" o "anar-se'n en orris", tal com mostra aquest exemple tret d'una font literària:²⁵

- (36) Si no m'ix el pòrc meséll y el meu proyècte no es grilla, treball li done á eixe vell, com busque el dòt de ma filla!

Sembla, doncs, que quan el verb *grillar* expressa el procés natural de treure grills, o de germinar, s'usa la variant simple. En canvi, quan una patata o una ceba treu grills i això significa que el vegetal s'està fent malbé, aleshores s'usa la variant pronominal. Per extensió, quan una situació es deteriora també es pot usar la variant pronominal, però no la variant simple.

Un quart verb que presenta diferències entre les dues variants incoatives és *petar*. *Petar* admet les dues variants incoatives:

- (37) a. La copa va petar.
b. La copa es va petar.

En tots dos casos, significa "trencar". Tanmateix, hi ha una diferència en la forma com es produeix l'esdeveniment. En la variant simple s'implica que el got s'ha trencat per efecte d'una explosió de l'objecte que té l'origen en una tensió interna o externa. En la variant pronominal, en canvi, la causa de l'esdeveniment és un cop que ha rebut la copa. Vegem les dues oracions de (37) contextualitzades:

²³ Font (34): Joaquim Maria Barnola i Escrivà de Romaní (1918), *Resum de botànica*. Barcelona: Consell de Pedagogia de la Diputació de Barcelona. [Recollit al CTILC.]

²⁴ Font (35): Joaquim Ruyra (1919), *La parada*. Barcelona: Editorial Catalana. [Recollit al CTILC.]

²⁵ Font (36): Josep Bernat i Baldoví (1859), *L'agüelo Pollastre*. València: Empreতা de la Rechenerasió Tipogràfica de D. Ignasio Boix. [Recollit al CTILC.]

- (38) a. De cop i volta, la copa que tenia a la taula davant meu va petar.
 b. La copa va caure a terra i es va petar.

Un dels sentits que pot prendre la variant simple és la de cedir a una força o a un esforç, tal com recull el DCVB:²⁶

- (39) v. intr. o refl. Rompre's, trencar-se per excés de pressió o de tensió.

(DCVB: *petar*)

Vegem-ne un parell d'exemples, trets de fonts digitals:²⁷

- (40) a. Alguns ho fem abans i altres després, però si aquest noi va petar és perquè aquell era el seu punt. Un noi que porta 24 hores tirat al carrer, que no ha dormit, el que necessita és una solució.
 b. Per un camí amb molts salts el seu cotxe va petar.

Queda un darrer cas per analitzar, aquell en què les variants incoatives s'associen a significats diferents. El verb *florir* té aquest comportament, i de fet és l'únic que conec amb aquestes característiques en català. En la variant simple il·lustrada a (41a), significa "treure una planta la flor", mentre que en la variant pronominal il·lustrada a (41b) significa "cobrir-se una entitat de floridura":

- (41) a. La planta va florir.
 b. El paper es va florir.

En aquest cas, una diferència morfològica (presència *versus* absència del clíctic reflexiu) es pot associar a una diferència de significat. En altres llengües com el castellà, el francès i l'italià recorren a verbs d'arrel diferent per expressar aquests significats:

- (42) a. Castellà: *florecer-enmohecer*.
 b. Francès: *fleurir-moisir*.
 c. Italià: *fiorire-ammuffire*.

En el cas del castellà, les dues variants incoatives d'*enmohecer* són possibles:²⁸

- (43) a. El cannabis que se ha enmohecido es bastante peligroso para los alérgicos a la penicilina.
 b. A veces ocurre: detrás de la coliflor descubres un exquisito resto de carne asada que olvidaste, ¡y que ha enmohecido!

²⁶ Observi's que l'entrada del DCVB no distingeix entre la variant simple i la pronominal. Dona la mateixa definició per a les dues variants.

²⁷ Font (40a): <https://rocadepeña.files.wordpress.com/2008/04/versots-1997.pdf>

Font (40b): <https://rocadepeña.files.wordpress.com/2008/04/versots-1997.pdf>

²⁸ Font (43a): <https://canamo.net/noticias/mundo/como-saber-si-tu-cannabis-esta-enmohecido>

Font (43b): <https://www.micasarevista.com/ideas-decoracion/g18197/como-ordenar-la-casa/?slide=2>

El *Dictionnaire de l'Académie Française* accepta les dues variants, tal com mostren aquestes exemples:

(44) a. On a gardé trop longtemps ce pâté, {il a moisi/il s'est moisi}.

'Aquest paté s'ha guardat massa temps; s'ha florit.'

b. Ces livres rangés à la cave ont moisi.

'Aquests llibres guardats al celler s'han florit.'

(Dictionnaire de l'Académie Française: *moisir*)

El *Vocabolario Treccani* només dona la variant incoativa simple per al verb *ammuffire*:

(45) Le pesche sono tutte ammuffite.

'Els préssecs s'han florit tots.'

(Vocabolario Treccani: *ammuffire*)

Com mostren les traduccions a altres llengües romàniques, la distinció entre les dues variants de *florir* no té res a veure amb la distinció entre causació interna i causació externa. En general, quan la forma incoativa s'expressa amb la variant simple s'interpreta que la causació és interna. Tant en castellà com en francès i italià el corresponent verb de *florir* en el sentit de "cobrir-se una entitat de floridura" es pot realitzar en la seva forma incoativa amb la variant simple, cosa que indica que s'interpreta com de causació interna, és a dir, com un verb de causa indeterminada.

El que mostra el verb *florir*, i també els verbs *morir*, *envellir*, *grillar* i *petar*, és que quan es disposa de dues formes morfològiques diferents, encara que una sigui variant de l'altra, és possible especialitzar-les en significats diferents. I no necessàriament aquests significats s'han de distingir per la naturalesa de la causació, ja que, com defenso, els dos significats que pot prendre *florir* són de causació interna.

5.3. LA DISTRIBUCIÓ DE LES DUES VARIANTS INCOATIVES

Alguns autors han intentat buscar una diferència semàntica entre les dues variants incoatives, la simple i la pronominal. Com veurem, Folli (2001) proposa que la variant pronominal expressa l'estat resultant mentre que la variant simple expressa el procés. En un sentit similar, per bé que no idèntic, s'expressa Vivanco (2016). Una altra manera de distingir entre els dos alternants és utilitzant la noció d'espontaneïtat, introduïda per Haspelmath (1993). Alexiadou et al. (2015) consideren que els verbs que denoten esdeveniments que conceptualitzem que es produeixen en general espontàniament tendeixen a utilitzar la variant incoativa simple, mentre que els verbs que denoten esdeveniments que conceptualitzem que no sempre es produeixen espontàniament, o que rarament es produeixen espontàniament, tendeixen a recórrer a la variant pronominal:

[W]ithin the class of eventualities that can be conceptualized as anticausatives (i.e. that can be conceptualized as occurring spontaneously), there are verbs of higher and lower spontaneity. The latter can, conceptually, denote anticausative events, but they are still syntactically forced to always occur in the context of Voice. This fits with the observation in the previous section that marked anticausatives are syntactically more transitive than unmarked anticausatives in that they involve an expletive Voice projection.

(Alexiadou et al. (2015), p. 117)

Defensaré que en català el clíctic reflexiu no permet distingir aspectualment la forma incoativa d'un verb. Com hem vist al capítol 3, quan la variant simple s'interpreta que expressa un procés i no un resultat, la seva semàntica és inergativa i no incoativa. Contrastos com els següents no tenen res a veure amb la distinció entre estat resultant i procés. En tots els casos s'expressa un resultat, amb independència del tipus de variant incoativa triada:

- (46) a. La planta ha florit (=ha tret flor).
- b. La planta s'ha florit [=s'ha cobert de floridura].
- (47) a. El Joan ha envellit (=s'ha tornat vell).
- b. El Joan s'ha envellit (=s'ha tornat vell/ha adquirit l'aspecte de gran}).
- (48) a. Nino Bravo va morir en un accident de trànsit.
- b. Charles Aznavour es va morir l'any 2018.

Gràcia (1989) també intenta trobar un factor comú que permeti distingir entre la variant incoativa simple i la variant incoativa pronominal. Gràcia observa que en català, quan l'argument de la forma incoativa d'un verb és inanimat, i aquest verb alterna amb una forma causativa agentiva, aleshores la variant incoativa utilitzada és preferentment la pronominal. Aquests són els exemples que dona.

- (49) a. El got s'ha trencat
- b. El safareig s'ha buidat
- c. El llençol s'ha estripat.
- d. La barana s'ha rovellat.
- e. La pastilla s'ha dissolt.
- f. La sorra s'ha acumulat.

(Gràcia (1989), p. 46-47 [60])

En canvi, quan el verb fa referència a un procés intern, sense intervenció d'una causa externa, aleshores es tendeix a usar la variant simple:

- (50) a. El most ha fermentat
- b. L'aigua ha bullit.
- c. La tensió ha disminuït.
- d. El nerviosisme ha augmentat.

(Gràcia (1989), p. 47 [61])

Gràcia ho expressa així:

La diferència entre aquests dos grups de verbs és que, semànticament, els de [(50)] –que no porten clític– fan referència a un procés intern del subjecte que es dona espontàniament, sense que se suposi la intervenció de cap agent extern que provoqui d'una manera directa i material el procés. Els verbs que, en canvi, poden portar agents directes en una construcció transitiva, quan són intransitius porten el clític *se* (exemples de [(49)]).

(Gràcia (1989), p. 47)

Així mateix, Gràcia observa que quan l'argument tema de la forma incoativa és animat, i el verb no s'interpreta com a psicològic, es tendeix a recórrer a la forma simple. Aquests són els exemples que dona:

- (51)
- a. La Maria (?es) va empal·lidir quan va sentir allò.
 - b. (?Es) va emmalaltir quan tenia vint anys.
 - c. (Es) va envellir molt de pressa.
 - d. Quan el va veure (?es) va enrogir.
 - e. S'ha engreixat molt.
 - f. M'he d'aprimar tres quilos.

(Gràcia (1989), p. 48 [66])

En canvi, si el verb és psicològic, es realitza sempre amb el clític reflexiu:

- (52)
- a. Els pares de la Pepa es van avergonyir.
 - b. La nena es va encoratjar en veure'ls.
 - c. Em vaig embasardir.
 - d. Es preocupava de tot.
 - e. Es va angoixar en veure'ls tan prims.
 - f. Quan feia fred s'acovardia.
 - g. S'acontentava amb ben poca cosa.

(Gràcia (1989), p. 48 [65])

Gràcia estableix la distinció entre els dos tipus de verbs de la manera següent:

Pel que fa als verbs que, en la seva forma intransitiva, porten generalment un subjecte animat, sembla que la presència de la forma pronominal està relacionada amb el tipus de procés que indica el verb. Quan es tracta d'un procés psicològic normalment apareix el clític *se*; quan el procés en canvi fa referència a un canvi de tipus físic, hi ha més tendència a no fer-lo pronominal, tot i que en aquest cas hi ha molta més variació.

(Gràcia (1989), p. 48)

En efecte, tal com afirma Gràcia, en el cas dels verbs de canvi d'estat, hi ha molta variació en el tipus de variant que demana el verb.²⁹ El criteri d'animacitat que proposa Gràcia no sembla del tot adequat, ja que com la mateixa autora mostra

²⁹ Gràcia observa també que tots els verbs de (51) en balear es realitzen sense clític, és a dir, amb la variant simple.

trobem moltes excepcions. Un exemple interessant és el de *desmaiar*. Aquest verb, tant en català com en castellà, en francès i en italià és exclusivament intransitiu. En català i en castellà, però no en francès ni en italià, admet una interpretació volitiva quan s'usa no pronominalment, tal com mostren aquests exemples trets de fonts digitals i literàries:³⁰

- (53) a. Exhibimos entonces una lealtad indeclinable que no desmayó en las horas amargas y difíciles y que se ha visto recompensada por el veredicto de la realidad y de la Historia.
- b. Quan te combatin les adversitats, no desmayis; sofreix ab resignació.

En francès i en italià aquest verb té un ús únicament incoatiu. Mentre que en francès es realitza sempre en la variant pronominal, en italià es realitza sempre en la variant simple (dialectalment admet la variant pronominal):³¹

- (54) Cette femme s'évanouit en apprenant la mort de son mari.

'La dona es va desmaiar en rebre la notícia de la mort del seu marit.'

(Dictionnaire de l'Académie Française: *évanouir*)

- (55) All'annuncio della disgrazia è svenuto.

'En comunicar-li la desgràcia es va desmaiar.'

(Vocabolario Treccani: *svenire*)

Així doncs, no sembla que l'animacitat sigui un factor que permeti determinar la distribució de les dues variants incoatives del català.

Aquí suggeriré que la distribució de les dues variants incoatives és bàsicament lèxica (és una propietat de les arrels, tal com mostra el comportament del verb *florir*), però en alguns casos també semàntica. Concretament, proposaré que determinats tipus de significats es realitzen, o tenen tendència a realitzar-se, amb la variant simple. Tres són els significats que he identificat:

- Verbs que expressen processos naturals dels éssers vius.
- Verbs que expressen un canvi en una magnitud, sense indicar quina és aquesta magnitud.
- Verbs que expressen un canvi en l'estat d'agregació físic: un canvi de líquid a sòlid, o un canvi de sòlid a líquid.

Vegem en primer lloc els verbs que expressen processos naturals dels éssers vius, tant animals com vegetals. Aquests verbs en general es realitzen en la variant simple. Alguns d'aquests verbs són:

³⁰ Font (53a): <https://www.abc.es/informacion/juancarlos/opinion/01.asp>

Font (53b): Joan Codinach i Espinalt (1903), *Aplech de sentències y pensaments de filòsofs insignes*. Barcelona: La Hormiga de Oro. [Recollit al CTILC.]

³¹ Dades del Dictionnaire de l'Académie Française i del Vocabolario Treccani.

(56) *Verbs que expressen processos naturals dels éssers vius*

néixer, créixer, madurar, envellir, morir, germinar, grillar, brotar, brostar, llucar, florir...

Com hem vist, alguns d'aquests verbs tenen un comportament dual (*morir, envellir, grillar, florir*). *Madurar*, quan es refereix a una fruita (però no a una persona), admet marginalment la variant pronominal. Pocs d'aquests verbs admeten la causativització. El verb que l'admet de manera natural és *morir*. En català, l'alternança que mostra aquest verb és supletiva, però en llengües com l'hebreu l'alternant causatiu s'obté per causativització morfològica de la variant incoativa (*lehamit* 'morir' → *lamut* 'matar').³² Un altre verb que admetia la causativització és *germinar*. En aquest cas, la causativització és exclusivament agentiva, i el comportament de l'agent és seqüencial.

Vegem en segon lloc els verbs que expressen un canvi en una magnitud. Els verbs de variació en una magnitud com *canviar, augmentar, disminuir, pujar* o *baixar* són verbs que utilitzen en la seva forma incoativa la variant simple. *Créixer*, que es realitza exclusivament com a incoatiu i que pren com a única variant la simple, també té usos en què expressa un canvi en una magnitud:

- (57) a. El cabal del riu ha crescut.
b. La ciutat ha crescut.
c. El xiprer ha crescut.
d. La seva fortuna creixia sense parar.

Millorar i *empitjorar* també poden ser considerats verbs d'aquest tipus. Quan aquests verbs s'apliquen a certs arguments com ara la salut, hem vist que admeten també la variant pronominal. Les formes, doncs, no són estables.

Són interessants els casos de *pujar* i *baixar*, que ja he estudiat al capítol 3. Aquests verbs tenen dues causativitzacions: la làbil, i que es comporta com un verb d'objecte creat (*pujar un campanar*), i la supletiva (*apujar*). Aquesta darrera al seu torn es pot incoativitzar, i ho fa obligatòriament recurrent a la morfologia reflexiva, mai a la morfologia zero. En les formes incoativitzades d'*apujar* i *abaixar*, s'implica que l'acció és de naturalesa agentiva, a diferència del que passa amb les formes *pujar* i *baixar*, que no impliquen agentivitat. Així s'explica el contrast següent:

- (58) a. La temperatura ha pujat.
b. La temperatura s'ha apujat (per si sola).

A (58a) la temperatura ha pujat espontàniament, mentre que a (58b) s'implica que el que ha pujat és la temperatura que determina el termòstat de la caldera o de l'aire condicionat.

En consonància amb aquests verbs de canvi, altres verbs de canvi associats a una magnitud concreta com ara la longitud o el volum poden realitzar-se, segons les llengües o els dialectes, en la variant simple. En castellà, els verbs *engordar* i *adelgazar* poden ser considerats verbs de canvi de la magnitud física de volum. Si associem aquests verbs amb aquesta classe, aleshores la forma incoativa la

³² Vegeu en aquest sentit Rappaport Hovav (2014, p. 20, nota 22).

realitzarem amb la variant simple. En balear, més conservador que el català estàndard en la generalització de la variant pronominal, fa aquests verbs en la variant simple, com ja hem vist.

Una segona classe semàntica de verbs és la formada pels verbs que expressen un canvi en l'estat d'agregació: bàsicament, pas de líquid a sòlid o de sòlid a líquid. Un dels verbs paradigmàtics és *fondre*. En francès la forma incoativa d'aquest verb es realitza mitjançant la variant simple. En castellà es pot realitzar tant en la forma simple com en la pronominal. Pel que fa al català, en alguns dialectes es realitza, o es pot realitzar en la variant simple.³³ En el llenguatge químic no és estrany trobar-lo usat en la variant simple, tal com mostra aquest exemple tret d'una font literària:³⁴

(59) De la mescla obtinguda són fàcilment separats, per ser la cerina pràcticament insoluble en cloroform al pas que la friedelina hi és molt soluble per cristal·lització fraccionada, primer en cloroform i finalment en el benzè, resultant la cerina pura que cristal·litza en llargs cristalls sedosos que fonen a 244-251 °C.

El mateix passa amb el verb *congelar*, potser per influència del castellà:³⁵

(60) Per a una salinitat del 3,5 % el descens crioscòpic és de 1,9 °C, és a dir, l'aigua congela a -1,9 °C.

Convé assenyalar que *congelar* és un verb que es realitza sempre mitjançant la variant pronominal.

Alguns dels verbs que hem vist que podien tenir un tractament dual (marginalment o no) corresponen a aquesta classe: *caramel·litzar*, *coagular*, *cristal·litzar*, *quallar*.

Un verb curiós és el verb castellà *fraguar* 'endurir-se'. D'acord amb el *Diccionario de la RAE*, en el sentit que ens interessa la forma incoativa es realitza en la variant simple. Tanmateix, és possible trobar aquest verb realitzat en les dues variants, tal com mostren aquests exemples de la mateixa font digital mexicana:³⁶

(61) a. Hay dos tipos de migración de gas, una es a corto plazo, estas son las que se producen antes de que se fragüe el cemento, y de largo plazo, que se desarrolla después de que el cemento se ha fraguado.

³³ D'acord amb el DCVB, en alguns dialectes la forma incoativa es realitza en la variant simple:

(i) S'usa dialectalment com a intransitiu, amb el sentit de "fondre's", "tornar-se líquid".
Ara la neu fon molt (Llanès). *La carn fon molt, a la cassola* (Solsona).

(DCVB: *fondre*)

³⁴ Font (59): Pere Pla Casadevall (1976), *El suro*. Barcelona: Universitat Politècnica de Barcelona, Excel·lentíssima Diputació Provincial de Girona, Cambra de Comerç i Indústria de Girona. [Recollit al CTILC.]

³⁵ Font (60): <http://www.quimics.cat/wp-content/uploads/2016/07/NPQ-459.pdf>

³⁶ Font (61a) i (61b): <https://docplayer.es/43762629-Facultad-de-ingenieria.html>

- b. [L]a tubería de revestimiento sufre una dilatación y posteriormente una contracción (una vez que el cemento ha fraguado y se restituyen las condiciones normales de temperatura dentro del pozo), debido a que el proceso de fraguado es un proceso exotérmico, y por lo tanto esto provoca que la adherencia falle entre el cemento y la tubería.

És interessant el procés d'adquisició de préstecs. Aquí analitzaré dos casos, el d'*encongir* i el de *gripar*. Segons el DCVB, *encongir* prové del castellà *encoger*, mentre que *gripar* és un préstec del francès. En castellà, i segons el *Diccionario de la RAE*, *encoger*, en el sentit de reduir-se la superfície d'una tela en rentar-se (o mullar-se), admet únicament la variant simple. El *Diccionario Clave*, en canvi, dona les dues variants com a possibles, tal com mostren aquestes exemples:

- (62) a. El vestido encogió al lavarlo con agua caliente.
b. El cuero se encogió por tenerlo al sol.

(Diccionario Clave: *encoger*)

En català, en canvi, el verb *encongir* s'utilitza bàsicament en la variant pronominal. És a dir, aquest verb ha fixat la seva variant incoativa en correspondència amb la dels verbs sinònims, com ara *allargar-se* o *escurçar-se*.

Considerem ara el verb *gripar*. Jo vaig aprendre aquest verb a la dècada dels vuitanta, i en aquella època s'utilitzava en la variant simple:

- (63) a. El motor de la moto ha gripat.
b. La moto ha gripat.

Probablement s'utilitzava la variant simple perquè s'havia pres del francès en aquesta forma. De fet, en francès s'admeten les dues variants, tal com indiquen aquests exemples del *Dictionnaire de l'Académie Française*:

- (64) a. Le piston a fini {par gripper/par se gripper}.
'El pistó (s)'ha acabat gripant.'
b. L'embrayage a grippé.
'L'embragatge ha gripat.'

(Dictionnaire de l'Académie Française: *gripper*)

És possible que el significat de *gripar* s'hagi assimilat al d'altres verbs com ara *espatllar*, que es realitza en la variant pronominal, i ha acabat introduint-se aquesta variant, de manera que, a tenor del que s'observa a Internet, conviuen les dues de manera equitativa.

Pot ser que la forma simple no correspongui a un verb de canvi d'estat sinó a un verb inergatiu. En aquest sentit, *gripar* s'interpretaria com "fer un gripatge". Dona suport a aquesta idea el tractament que fa d'aquest verb l'italià. Segons el *Vocabolario Treccani*, *grippare* es realitza únicament en la forma intransitiva simple i pren com a auxiliar *avere*, que és l'auxiliar dels verbs inergatius.³⁷ És interessant

³⁷ El diccionari en línia del diari *La Repubblica* admet també la variant pronominal. De fet, és possible trobar exemples a Internet amb la variant pronominal, com el següent:

aquest exemple tret d'una font digital, en què es contraposen un verb incoatiu en la seva variant pronominal realitzada amb l'auxiliar *essere*, i *grippare*, realitzat amb l'auxiliar *avere*.³⁸

(65) [I] motore dopo 15 minuti di manetta aperta a tutto gas, si è surriscaldato ed ha grippato...

'El motor, després de 15 minuts amb la maneta del gas a tot drap, s'ha sobreescalfat i ha gripat...'

El criteri que se segueix perquè una forma es realitzi mitjançant la variant simple o pronominal és arbitrària, per bé que en alguns casos es pot establir alguna generalització. L'observació de Gràcia per la qual en català estàndard els verbs alternants, quan l'argument intern és inanimat, es realitzen mitjançant la forma pronominal és bàsicament correcta. El verb *obrir* és un verb típicament alternant i que expressa causació externa. Tanmateix, quan s'associa amb l'argument intern *flor* i passa a expressar un procés de causació interna, es continua realitzant mitjançant la variant pronominal, igual que els seus sinònims *descloure's* i *badar-se*.

Alguna verb incoatiu, quan canvia el seu significat, pot canviar la variant amb què es realitza. Aquest és el cas d'*allargar*.

- (66) a. La reunió s'ha allargat fins a les tres.
b. El malalt ja no allargarà gaire més.
c. Els pantalons s'han allargat.

(Gràcia (1989), p. 51 [77a-c])

Mentre que a (66a) i a (66c) el verb *allargar* es comporta com un verb de canvi d'estat, a (66b) sembla comportar-se com un verb inergatiu (concretament, com un sinònim de *viure*).

Sembla, doncs, que l'ús d'una variant o una altra no sembla que obeeixi, en general, a una propietat semàntica de la variant sinó a una propietat formal del verb. Un verb demana una variant o una altra com una propietat formal. En alguns casos accepta les dues variants indistintament (*modulo* dialecte o idiolecte), i finalment en alguns casos la tria d'una variant o una altra pot estar condicionada a la semàntica. Com hem vist, aquests casos són excepcionals.

Un exemple molt clar que la tria de la variant pot venir condicionada per factors no semàntics l'il·lustra el grec. Com hem vist, el grec també té dues variants per expressar les formes incoatives dels verbs de canvi d'estat: la simple i la NACT. Alexiadou i Anagnostopoulou (2004) observen que els verbs deadjectivals es realitzen incoativament mitjançant la variant simple, mai amb la variant NACT. La

-
- (i) Dopo appena 3 giorni dall'acquisto, si e grippato il motorino di una delle due vetture.
'Amb prou feines passats tres dies de la compra, es va gripar el motoret d'un dels dos vehicles.'

Font (i): <https://www.amazon.es/Level-Toys-lvt12102-EI%C3%A9ctrica-Muerte/dp/B071YD8VD7>

³⁸ Font (65): <http://www.mxnews.net/siete-tantissimi-il-server-ha-grippato/>

tria, en aquest cas, de la variant ve determinada per una propietat formal, la naturalesa adjectival del verb.

Segons Alexiadou et al. (2015), en grec la distribució de la morfologia no activa en les variants incoatives pot dependre també de l'origen etimològic de l'arrel verbal. El grec disposa de dos tipus de vocabularis, el vocabulari pertanyent a la variant *katharévussa*, arcaïtzant, i el vocabulari pertanyent a la variant demòtica, corresponent al grec col·loquial. Els verbs del vocabulari *katharévussa* solen prendre la variant NACT, mentre que els verbs del vocabulari demòtic solen prendre la variant simple. En conseqüència, trobem parells de verbs sinònims que es realitzen quan s'incoativitzen amb morfologia diferent. Alexiadou et al. proporcionen els casos dels verbs *alazo*_{DEMÒTIC} 'canviar' i *metavalome*_{KATHARÉVUSSA} 'canviar'. La variant incoativa d'*alazo* és la simple (67), mentre que la variant incoativa de *metavalome* és la NACT (68):

- (67) a. O Janis alakse tin katastasi.
el Janis va.canviar.ACT la situació
'El Janis va canviar la situació.'
- b. I katastasi alakse.
la situació va.canviar.ACT
'La situació va canviar.'
- c. *?I katastasi alax*thike*.
la situació va.canviar.NACT
'La situació va canviar.'

(Alexiadou et al. (2015), p. 119 [17a-c])

- (68) a. O Janis metevale tin katastasi.
el Janis va.canviar.ACT la situació
'El Janis va canviar la situació.'
- b. I katastasi metavl*thike*.
la situació va.canviar.NACT
'La situació va canviar.'
- c. *I katastasi metavale.
la situació va.canviar.ACT
'La situació va canviar.'

(Alexiadou et al. (2015), p. 120 [18a-c])

Recapitulant, tot i que en català és possible establir algunes generalitzacions semàntiques pel que fa a la distribució de les variants simple i pronominal, aquestes generalitzacions són aproximades, ja que sempre és possible trobar excepcions. En conseqüència, conclouré que el tipus de variant incoativa que tria un verb és una propietat lèxica de cada verb.

Alguns autors, com ara Folli (2001) per a l'italià i Vivanco (2016) per al castellà, han proposat que les variants simple i pronominal es distingeixen aspectualment, la variant simple expressa procés mentre que la variant pronominal és tèlica. Tracto aquesta qüestió en el proper apartat.

5.4. INCOACIÓ I ASPECTE

Folli (2001) proposa que, si més no en italià, les formes incoatives simples expressen un procés (atèlics), mentre que les formes incoatives pronominals expressen un resultat (tèlics). En les seves paraules:

The application of the adverbial tests has shown that the variant with *si*, available with the *fondere* class [classe pronominal], but not the *affondare* class [classe simple], receives an interpretation in which the process component is lost and what is left is only the indication of the resultant state. The hypothesis then is that the verbs in the *affondare* class cannot form this variant, because there the *si* cannot pick out the resultant state, given that the predicates belonging to the second class typically lack such a final state.

(Folli (2001), p. 164)

Folli dona aquestes llistes de verbs simples i duals (verbs que admeten tant la variant incoativa simple com la pronominal):

(69) *Verbs incoatius simples* (Folli (2001))

affondare 'enfonsar', *invecchiare* 'envellir', *diminuire* 'disminuir', *cambiare* 'canviar', *bollire* 'bollir', *guarire* 'guarir', *migliorare* 'millorar', *maturare* 'madurar', *aumentare* 'augmentar', *diminuire* 'disminuir',

(Folli (2001), p. 149, taula 1)

(70) *Verbs incoatius duals* (Folli (2001))

fondere 'fondre', *cuocere* 'coure', *raffreddare* 'refredar', *risaldare* 'escalfar', *asciugare* 'eixugar', *gelare* 'gelar', *congelare* 'congelar', *bruciare* 'cremar', *sgonfiare* 'desinflar', *ingrandire* 'engrandir',

(Folli (2001), p. 149, taula 1)

Com observa Folli, no tots els verbs de la classe simple són realment atèlics. Tant *affondare* com *guarire* són verbs típicament tèlics. En conseqüència, la correlació no és completa.

Pel que fa als verbs duals, Folli considera que les dues variants es distingeixen aspectualment: la variant simple expressa el procés, mentre que la variant pronominal expressa el resultat. Folli dona aquests contrastos:

- (71) a. Le patate hanno cotto per un'ora.
b. *Le patate hanno cotto in un'ora.

(Folli (2001), p. 162-163 [49-50])

- (72) a. ?Le patate sono cotto per un'ora.
b. Le patate sono cotto in un'ora.

(Folli (2001), p. 163 [51-52])

Com he defensat en el capítol 3, el que es produeix, si més no en aquest cas, és un canvi d'interpretació de l'arrel verbal. Mentre que el verb *cuocere*, en la seva variant simple, s'interpreta com un verb inergatiu (cosa que explica que denoti un procés), en la seva variant pronominal s'interpreta com un verb incoatiu que expressa el resultat final.

Doron i Labelle (2010), tal com veurem a l'apartat 5.5.1 en analitzar el seu model sintàctic, fan una distinció similar per al francès. Consideren que les formes incoatives dels verbs duals varien el significat segons si es realitzen amb morfologia reflexiva o es realitzen amb morfologia simple. Les formes simples s'interpreten com un procés, mentre que les formes pronominals s'interpreten com un resultat.

En un sentit una mica diferent s'expressa Vivanco (2016) per al castellà. Vivanco dona aquestes llistes:

- (73) *Verbs incoatius que no admeten la morfologia reflexiva* (Vivanco (2016))

Adelgazar, aumentar, blanquear, cambiar, disminuir, empeorar, engordar, enfermar, enloquecer, enmudecer, envejecer, hervir, rejuvenecer, resucitar.

(Vivanco (2016), p. 174 [5])

- (74) *Verbs incoatius que admeten opcionalment la morfologia reflexiva* (Vivanco (2016))

Caramelizar, cicatrizar, cristalizar, cuajar, despertar, encoger, enmohecer, ennegrecer, enrojecer, mejorar, reventar.

(Vivanco (2016), p. 174 [1])

Vivanco considera que el clític *se* actua com a marcador tèlic. Tanmateix, aquest comportament és diferent segons si el verb expressa durada o no. Si expressen durada, aleshores s'obté una interpretació de realització, mentre que si no expressa durada, s'obté un assoliment:

[L]a relación de *se* con el aspecto no es otra cosa que su relación con el cambio de estado. Con los verbos durativos, *se* marca el momento en que el proceso culmina y da lugar al resultado; con los logros, señala un contraste entre el fin de un estado previo y el comienzo del estado resultante.

(Vivanco (2016), p. 205)

Vivanco observa que en els verbs que admeten tant la variant incoativa simple com la pronominal (la seva classe C), la variant simple admet una lectura de canvi parcial i de canvi complet, interpretat com a assoliment, mentre que la variant pronominal només admet el canvi complet, interpretat com a realització. Vivanco dona aquest contrast:

- (75) a. La herida cicatrizó, pero no del todo.
b. #La herida se cicatrizó, pero no del todo.

(Vivanco (2016), p. 224 [72a, 73a])

Vivanco afirma:

[L]os verbos de comportamiento variable de la clase C presentan un contraste de telicidad relacionado con la presencia/ausencia de *se*. El clítico está vetado en los contextos atéllicos y contribuye a la identificación de un estado final estándar que legitima lecturas de realización sin la necesidad de complementos explícitos de medida. [...] Por su parte, la variante no pronominal de los verbos de comportamiento aspectual variable de la clase C solo puede denotar predicados de logro o predicados de actividad (sucesión ilimitada de logros). Para obtener una lectura de realización es necesario recurrir a un modificador externo que aporte una delimitación al evento.

(Vivanco (2016), p. 224-225)

Així doncs, les variants no pronominals de la classe C no es poden interpretar com a realitzacions. Tampoc es poden interpretar com a realitzacions els verbs de la classe B (verbs no pronominals), ja que no es realitzen amb el clític reflexiu:

[E]n la clase B solo encontramos logros y actividades, pero no realizaciones "inherentes".

(Vivanco (2016), p. 206)

Crec que aquesta distinció no és aplicable al català. En les oracions següents, que varien únicament per la presència/absència del clític reflexiu, s'interpreten totes dues com a realitzacions (processos culminatius) i no com a assoliments:

- (76) a. El sucre ha caramel·litzat.
b. El sucre s'ha caramel·litzat.

Una prova que de vegades s'utilitza per discriminar aspectualment entre la variant incoativa simple i la pronominal és el comportament d'aquestes variants amb el predicat aspectual *posar a*. Labelle (1992b) considera que en francès la variant incoativa simple de *caraméliser* 'caramel·litzar' expressa atelicitat mentre que la variant incoativa pronominal expressa telicitat. L'argument que dona és que només la forma simple es pot inserir com a complement del predicat *mettre à*, que indueix una lectura atèlica:³⁹

- (77) a. Le sucre caramélise.
b. Le sucre se caramélise.
'El sucre es caramel·litzà.'

³⁹ Labelle (1992b) defensa que en les lectures atèliques, aquests verbs s'interpreten com a inergatius. Un dels motius que dona és que es realitzen amb l'auxiliar aspectual *avoir* i no *être*. Doron i Labelle (2010), en canvi, consideren que són verbs incoatius. Les diferències aspectuals les deriven estructuralment. Vegeu en aquest sentit l'apartat 5.5.1.

- (78) a. Le cuisinier a mis le sucre à caraméliser.
 b. *Le cuisinier a mis le sucre à se caraméliser.
 'El cuiner ha posat el sucre a caramel·litzar.'

(Labelle (1992b), p. 396 [48-49])

Com observa Vivanco (2016), quan un verb incoatiu pronominal s'insereix com a complement d'aquest predicat, el clíctic reflexiu cau. Vegem-ho amb un exemple del català:

- (79) a. Vaig posar la roba a eixugar.
 b. ??Vaig posar la roba a eixugar-se.

En conseqüència, podem concloure que la caiguda del clíctic reflexiu en aquesta construcció no serveix per discriminar aspectualment entre una lectura tèlica i l'atèlica. La raó de la caiguda del clíctic s'ha de buscar en un altre lloc.

Crec que aquestes distincions aspectuals proposades per a l'italià (Folli (2001)) i per al castellà (Vivanco (2016)) no són operatives en català, ja que, com hem vist, els verbs incoatius tendeixen a ser o bé pronominals o bé no pronominals. Quan un verb admet les dues variants, hi sol haver una especialització semàntica de les variants de caràcter no aspectual.⁴⁰

5.5. ALGUNES ANÀLISIS SOBRE EL COMPORAMENT SINTÀCTIC DE LES VARIANTS INCOATIVES

5.5.0. Introducció

En aquest apartat estudiaré tres models que fan servir unes eines similars a les que utilitzo aquí. Concretament, són models que plantegen que l'element que regeix l'alternança causativa és un nucli funcional del complex verbal. Són aquests: el model de Doron i Labelle (2010), el d'Alexiadou et al. (2015), basat en bona mesura en Schäfer (2008), i el d'Abrines (2016).⁴¹ Igual que he fet aquí, Doron i Labelle desglossen el nucli *Ve*u/v en dos nuclis. El nucli superior, *v*, és el responsable de la introducció de l'argument extern, mentre que el nucli inferior *Ve*u determina el caràcter actiu o no actiu de la construcció. Quan aquest nucli de *Ve*u pren com a exponent el clíctic reflexiu *es*, aleshores impedeix que es realitzi *v* i, per tant, l'argument extern; en aquesta situació, la construcció s'incoativitza. Alexiadou et al.

⁴⁰ Alguns verbs, com en el cas d'*engreixar* o *fondre*, admeten tant la variant pronominal com no pronominal. La distribució d'aquestes variants, però, és dialectal i, per tant, no és possible establir cap diferència aspectual entre elles.

⁴¹ Una anàlisi similar, però més complexa, és la proposada per Vivanco (2016). Aquesta autora proposa en realitat tres nuclis verbals funcionals: *Ve*u, *v* i α , on α és el marcador de la transitivitat, i *Ve*u l'introducció de l'argument extern.

únicament utilitzen un nucli verbal funcional, que anomenen *Ve*.⁴² Per a aquests autors, en la construcció incoativa, la *Ve* té un valor expletiu però, si més no en les llengües romàniques i també en alemany, requereix la presència d'un argument a l'especificador, ja que està associat a un tret D. Atès que la *Ve* és expletiva, l'element que ha de satisfer aquest tret D ha de ser un element amb el mínim de trets especificats possibles. Segons aquests autors, el clíctic reflexiu en les llengües romàniques i el pronom reflexiu en alemany satisfan aquestes propietats. Finalment, analitzaré el model plantejat per Abrines. Abrines, igual que Alexiadou et al., considera que el nucli de *Ve* és l'introduïdor de l'argument extern, però a diferència d'aquests autors, assumeix que el nucli que materialitza el clíctic reflexiu no és *Ve* sinó un nucli especial que anomena *Mitjà* (*Middle*). En la construcció incoativa, en la variant pronominal, l'únic nucli verbal funcional que es genera és el nucli *Mitjà*. La presència d'aquest nucli, que materialitza el clíctic reflexiu, juntament amb l'absència de *Ve* és el que proporciona el caràcter incoatiu a aquesta construcció.

Aquest apartat s'estructura de la manera següent. A l'apartat 5.5.1 presento l'anàlisi de Doron i Labelle (2010), a l'apartat 5.5.2 tracto el model d'Alexiadou et al. (2015) i a l'apartat 5.5.3 analitzo la proposta d'Abrines (2016). Presento les conclusions a l'apartat 5.5.4.

5.5.1. L'anàlisi de Doron i Labelle (2010)

En aquest apartat presentaré l'anàlisi que Doron i Labelle (2010) fan sobre els alternants incoatius del francès. Aquesta anàlisi és la que utilitzaré com a base per a la meua proposta.

Doron i Labelle proposen explicar el contrast següent en termes sintàctics:

- (80) a. La branche a cassé.
b. La branche s'est cassé.
'La branca s'ha trencat.'

(Doron i Labelle (2010), p. 303 [1])

En totes dues oracions, el verb es comporta incoativament. A (80a) té un comportament intransitiu simple, mentre que a (80b) s'utilitza la morfologia reflexiva.⁴³

Per donar compte d'aquest comportament, Doron i Labelle proposen desglossar el nucli *Ve*/v en dos nuclis independents, *Ve* i v, on v domina *Ve*. Cada nucli verbal té una funció semanticosintàctica diferent. El nucli v introdueix un subesdeveniment dinàmic i assigna el paper temàtic d'argument extern (agent o causa segons els casos) al SD o pronom que s'incorpora al seu especificador. El nucli de *Ve*, per la seva banda, determina el caràcter actiu o no actiu de la construcció. Si *Ve* és

⁴² De fet, per a les construccions passives, proposen un segon nucli verbal funcional que anomenen *Passiu* (*Passive*). Tractaré aquest nucli en parlar del model d'Abrines (2016).

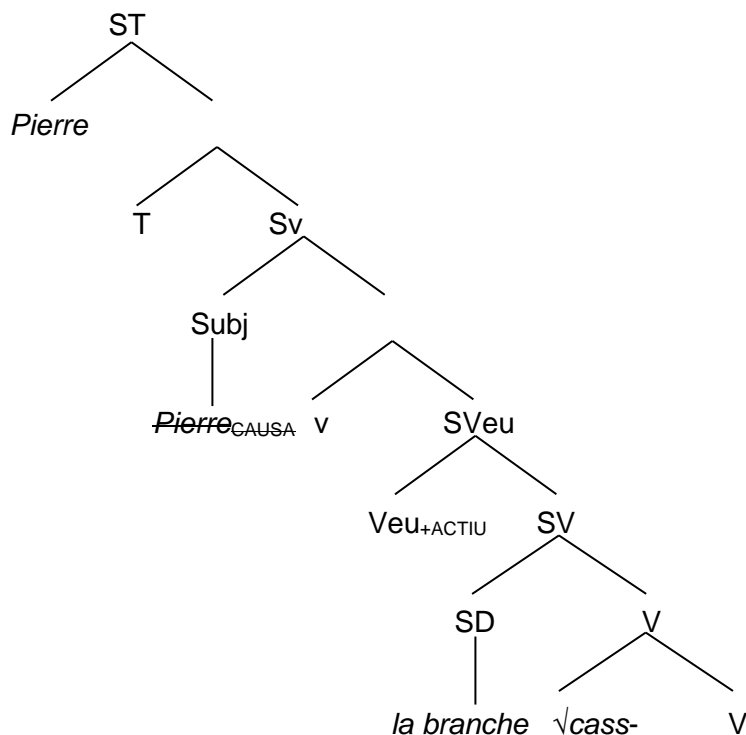
⁴³ Doron i Labelle (2010) anomenen la construcció de (80a) anticausativa activa, i la de (80b), anticausativa mitjana.

activa, es pot generar el nucli de v; en canvi, si no és activa, no es pot generar el nucli de v i, en conseqüència, no es pot inserir l'argument extern. Doron i Labelle proposen que la Veu no activa pot presentar dues formes, la passiva i la mitjana. Quan la Veu és mitjana, l'exponent de Veu és el clíctic reflexiu. La idea que el clíctic reflexiu és un exponent d'un nucli funcional ja és present a Folli (2002) i a Folli i Harley (2005).⁴⁴ Així doncs, la presència del clíctic reflexiu en la construcció causativa impedeix la realització sintàctica d'un argument extern.⁴⁵

Doron i Labelle proposen, seguint Embick (2009), que l'arrel verbal es pot inserir en la derivació en dues posicions diferents, en la de V i en la de v. Vegem les dues derivacions (81b) i (81c) que proposen per a una oració causativa com la de (81a):

- (81) a. Pierre cassa la branche.
'El Pere trenca la branca.'

b.

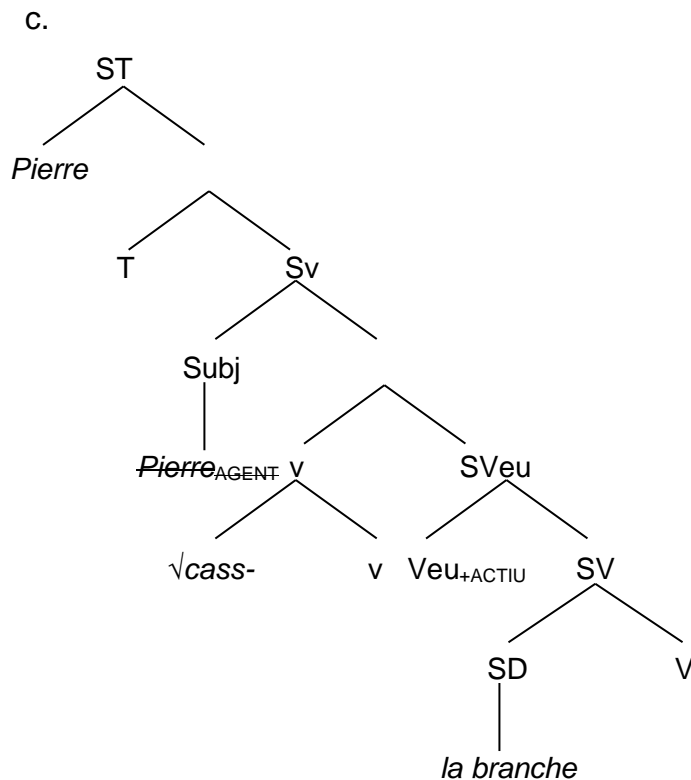

⁴⁴ Cito Folli (2002) a través de Schäfer (2008).

⁴⁵ Les autores ho expressen així:

In a nutshell, the hypothesis explored is that Voice determines the realization of the external argument, while v introduces a dynamic (or activity) subevent and assigns the Agent role to its specifier. To account for the active anticausative derivation, we assume that some verbal roots allow the merge of v in the active voice without an external argument. The middle anticausative derivation, on the other hand, involves non-active Voice and no vP projection. The non-active Voice head, spelled-out by se, blocks the merge of an external argument in the derivation.

(Doron i Labelle (2010), p. 304)

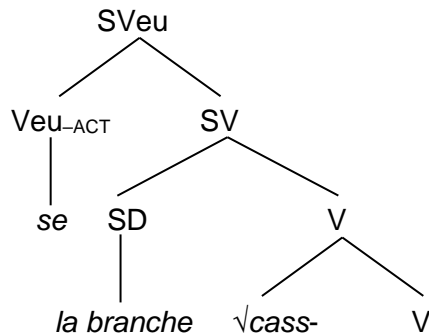

(Doron i Labelle (2010), p. 306 [2-3])

La diferència entre (81b) i (81c) és el punt de la derivació en què s'insereix l'arrel verbal. Així mateix, Doron i Labelle consideren que el punt en què s'insereix l'arrel té efectes semàntics. Si s'insereix en la posició de V com a (81b), l'arrel modifica el resultat, mentre que si s'insereix a v com a (81c), l'arrel modifica el procés. Si l'arrel s'insereix a V, i en conseqüència modifica el resultat, l'argument extern s'interpreta com a causa, mentre que si s'insereix a v, i en conseqüència modifica el procés, aleshores l'argument extern s'interpreta com a agent. Així doncs, la distinció entre agent i causa ve determinat per la posició en què s'insereix l'arrel verbal.

Doron i Labelle proposen que el contrast que mostra (80) es pot explicar en termes de la posició en què s'insereix l'arrel. Així, la construcció pronominal s'obté inserint el verb en la posició de V. En conseqüència, aquesta construcció focalitza el resultat final. Atès que la VeU que s'insereix és la mitjana, que es materialitza amb el clític reflexiu, no s'insereix v i tampoc un argument extern. Vegem l'estructura que proposen aquestes autores:

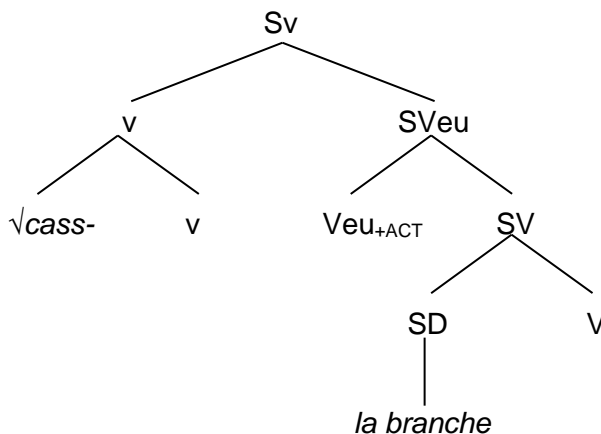
- (82) a. La branche se cassa.
b.

(Doron i Labelle (2010), p. 308 [4])

En canvi, l'estructura simple s'obté quan l'arrel s'insereix a v. Quan això passa, l'arrel modifica el procés. En aquest cas cal fer l'assumpció auxiliar que no es genera l'especificador de v. Vegem diagramàticament aquesta estructura:⁴⁶

- (83) a. La branche cassa.
b.

(Doron i Labelle (2010), p. 308 [5])

Les autores argumenten aquesta excepció de la manera següent:

With many verbal roots, the dynamic subevent implies an Agent. But some roots allow a dynamic subevent without an additional participant. In that case, v does not assign the Agent role. Because there is a dynamic subevent, but no external Agent, the verb's argument is interpreted as undergoing the process autonomously.

(Doron i Labelle (2010), p. 308)

⁴⁶ En l'esquema original s'indica que la VeU és –Activa. Tanmateix, d'acord amb l'explicació del text, ha de ser +Activa. Així mateix, Doron i Labelle (2011) reproduïxen el mateix esquema i caracteritzen la VeU com a +Activa.

Aquesta anàlisi té, al meu parer, dos problemes conceptuals. En primer lloc, resulta estrany que el nucli encarregat d'inserir l'argument extern, sense la presència de cap morfologia especial, pugui deixar d'introduir-lo. Es tracta d'una excepció *ad hoc* a la regla. I en segon lloc, també resulta estrany que la variant simple, sense morfologia reflexiva, sigui des del punt de vista estructural més complexa que la variant pronominal. Aparentment, sembla que hauria de ser al revés, ja que la variant amb el clític reflexiu resulta, si més no intuïtivament, més complexa que la variant simple.

5.5.2. L'anàlisi d'Alexiadou et al. (2015)

Una altra anàlisi basada en el nucli de *Ve* és la que proposen Alexiadou et al. (2015), en bona mesura basada al seu torn en Schäfer (2008). Aquests autors defensen que l'alternança causativa és una alternança que s'efectua en el nucli de *Ve*. Consideren dos tipus de nuclis verbals: *v*, que actua com a verbalitzador en el sentit de la morfologia distribuïda (el meu *V*), i *Ve*, que és el nucli encarregat de la introducció en la derivació de l'argument extern. Dit d'una altra manera, utilitzen el nucli *Ve/v* sense desglossar.

Una diferència respecte a l'anàlisi de Doron i Labelle (2010) és la voluntat d'explicar no solament les llengües romàniques, sinó també l'alemany i el grec. Tant les llengües romàniques com l'alemany recorren a la morfologia reflexiva per expressar l'alternança causativa, mentre que el grec recorre a la morfologia verbal. Com hem vist, el grec disposa d'un morfema verbal caracteritzat habitualment com a *no actiu* (NACT). Aquest morfema permet expressar, a més de la incoativització, la passivització, la passivització mitjana i la reflexivització (natural i inherent). Vegem-ne exemples. (84) mostra un cas d'incoativització, (85) un cas de passiva, (86) un cas de passiva mitjana i (87) un cas de reflexivització (natural):

(84) To pani skistike apo mono tu.

la roba estripar.NACT per sol.SG seu

'La roba es va estripar per si sola.'

(Alexiadou et al. (2006), p. 200 [43b])

(85) To vivlio diavastike ktes.

el llibre llegir.NACT ahir

'El llibre va ser llegit ahir.'

(Alexiadou i Anagnostopoulou (2004), p. 117-118 [5a])

(86) Afto to vivlio diavazete efkola.

aquest el llibre llegeix.NACT fàcilment

'Aquest llibre es llegeix fàcilment.'

(Lekakou (2005), p. 13 [3a])

- (87) I Maria htenizete
la Maria pentina.NACT
'La Maria es pentina.'

(Alexiadou i Anagnostopoulou (2004), p. 117-118 [5b])

Com es pot veure, el morfema del grec NACT cobreix aproximadament el mateix espectre que el clíctic reflexiu en català.

L'alemany també recorre a l'ús de pronoms reflexius per expressar la incoativització. Aquesta llengua utilitza els pronoms reflexius amb tres funcions: la pròpiament reflexivitzadora (88a), la incoativitzadora (88b) i la passivització mitjana (88c):

- (88) a. Ingrid hat sich im spiegel gesehen.
Ingrid ha REFL en mirall vist.
'La Ingrid s'ha vist al mirall.'
- b. Den Schrank sich öffnete.
la capsa REFL. va.obrir
'La capsa es va obrir.'
- c. Dieser Roman liest sich leicht.
aquesta novel·la llegeix REFL fàcilment
'Aquesta novel·la es llegeix fàcilment.'

(Fagan (1992), p. 26 [21], p. 19 [4b], p. 18 [2b])

La gran diferència entre l'alemany i les llengües romàniques és que el pronom reflexiu de l'alemany, en les diferents construccions en què apareix, ocupa una posició argumental, mentre que en català el clíctic reflexiu es troba en el grup clíctic, adjuntat a T. Així doncs, i en tant que argument, el clíctic reflexiu amb funció incoativitzadora de l'alemany pot ocupar diverses posicions en l'oració. Els exemples següents de Schäfer (2008) exemplifiquen la llibertat estructural del pronom reflexiu amb funció incoativitzadora:

- (89) a. ... dass sich die Rolle der Mutter langsam geandert hat.
... que REFL el paper de.la mare lentament canviat ha
- b. ... dass die Rolle der Mutter sich langsam geandert hat.
- c. ... dass die Rolle der Mutter langsam sich geandert hat.
'... que el paper d'una mare ha canviat lentament.'

(Schäfer (2008), p. 173 [13])

A diferència del pronom reflexiu amb funció reflexivitzadora, el pronom reflexiu sense funció referencial (funció incoativitzadora i funció passivitzadora mitjana) no es pot situar a l'inici absolut d'una oració (els accents són a l'original):⁴⁷

⁴⁷ El verb que dona Fagan per il·lustrar un cas en què el reflexiu no té funció referencial és un verb psicològic.

- (90) a. Sích hat er am besten verteidigt.
'Es va defensar d'allò més bé.'
b. *Sích hat er am meisten geschämt.
'Es va avergonyir d'allò més.'

(Fagan (1992), p. 31 [37])

Segons Fagan (1992), la posició inicial és una posició remàtica i en conseqüència correspon a informació nova. El pronom reflexiu quan actua reflexivament, a diferència del que passa quan actua incoativament o com a passivitzador mitjà, pot realitzar aquesta funció:

- (91) Wen hat er am besten verteidigt? – Sich.
qui.AC ha ell a.el millor defesnat? – REFL
'A qui va defensar millor? – A si mateix.'

(Fagan (1992), p. 32 [38])

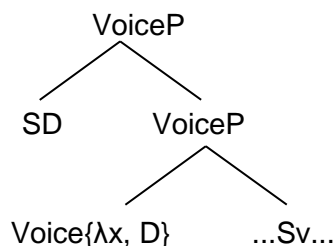
Així mateix, el pronom reflexiu rep cas. En la tercera persona, es dona un sincretisme entre el cas acusatiu i el cas datiu, però no és així en les persones discursives de primera i segona persona. Quan el pronom és de primera o segona persona, es realitza amb cas acusatiu, tal com mostra aquest exemple:

- (92) Du hast dich verandert.
tu.NOM has tu.ACC canviat
'Tu has canviat.'

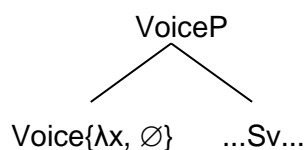
(Schäfer (2008), p. 170 [10])

Per donar compte de la distribució dels marcadors d'incoativització en grec, en alemany i en les llengües romàniques, Alexiadou et al. proposen quatre tipus de nuclis de Veu: Veu activa temàtica, Veu no activa temàtica, Veu activa expletiva i Veu no activa expletiva. Els represento a (93):

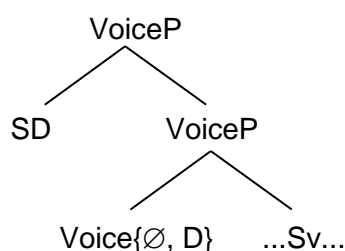
- (93) a. *Veu activa temàtica*

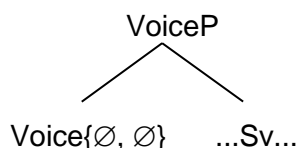
- b. *Veu no activa temàtica*

c. *Veü activa expletiva (no temàtica)*

d. *Veü no activa expletiva (no temàtica)*

(Alexiadou i et al. (2015), p. 109 [12])

La Veü activa temàtica és la corresponent a una oració activa convencional transitiva o inergativa, mentre que la Veü no activa temàtica correspon a la construcció passiva. Totes dues veus tenen com a propietat que assignen un paper temàtic. En la Veü activa temàtica, aquest paper es realitza obertament, mentre que en la Veü no activa temàtica, aquest paper queda implícit. El caràcter patent o implícit ve determinat pel tret D. Si Veü té el tret D, requereix que el seu especificador sigui ocupat per un element nominal, mentre que si Veü no conté el tret D, l'especificador no s'activa.

Paral·lelament a aquestes dues Veus temàtiques, Alexiadou et al. proposen dos nuclis de Veü més, que es caracteritzen perquè no tenen capacitat per assignar un paper temàtic. Aquestes Veus reben el nom d'*expletives*. Les dues Veus expletives es distingeixen pel tret D. La Veü expletiva que conté el tret D, o Veü activa expletiva, requereix la presència d'un element nominal a l'especificador que avaluï aquest tret. En canvi, la Veü no activa expletiva no conté aquest tret i, per tant, no admet cap element en el seu especificador.

D'acord amb Alexiadou et al., la Veü no activa expletiva és la que es materialitza en grec. En grec, la morfologia no activa, tant quan és temàtica com quan és expletiva, es realitza mitjançant la morfologia NACT. Quan s'utilitza per expressar incoativització, aquest morfema materialitza la Veü no activa expletiva, que es caracteritza per no tenir especificador.

En canvi, tant en alemany com en les llengües romàniques, per expressar la incoativització es recorre a la Veü activa expletiva. En conseqüència, el pronom reflexiu *sich* en alemany i el clíctic reflexiu *es* en les llengües romàniques ocupa la posició d'especificador. La funció d'aquests pronoms reflexius és validar el tret D de la Veü.⁴⁸

⁴⁸ Aquesta proposta és significativament diferent de la de Schäfer (2008). Schäfer, seguint Folli (2002), considera que el clíctic reflexiu de les llengües romàniques és un exponent del nucli Veü i no l'especificador de Veü. La solució de l'especificador la defensa únicament per a l'alemany.

Aquest mecanisme resulta problemàtic tant per al català com per a l'alemany. Comencem per l'alemany. Com observen Alexiadou et al., el SD generat en la posició d'objecte rep cas nominatiu mentre que el pronom reflexiu generat en la posició d'especificador de Veu rep cas acusatiu, tal com mostra l'exemple següent:

- (94) Ich habe mich verändert.
jo he REFL.1PERS.AC canviat
'Jo he canviat.'

(Alexiadou i et al. (2015), p. 103 [5a])

Sembla més lògic pensar, tal com fan Fagan (1992) i Steinbach (2002), que el pronom reflexiu ocupa la posició d'objecte, interna al SV.

Alexiadou et al. (2015), seguint Schäfer (2008), utilitzen un argument basat en la interpretació quantificacional dels SDs indefinits per donar suport a la seva hipòtesi que el pronom reflexiu es genera en la posició d'especificador de Veu. Consideren les dues oracions següents, que es distingeixen per l'ordre relatiu entre el SD i el pronom reflexiu:

- (95) a. weil sich eine Tür öffnete.
perquè REFL una porta va.obrir
b. weil eine Tür_i sich _t öffnete.
perquè una porta REFL va.obrir
'perquè {es va obrir una porta/una porta es va obrir}.'

(Alexiadou i et al. (2015), p. 105 [8])

Tenint en compte que una de les oracions s'ha format per transposició (*scrambling*) de l'altra, aleshores és possible determinar quina és la bàsica i quina la derivada.

Segons Alexiadou et al., l'ordre bàsic és el que mostra (95a). El motiu és quantificacional. A (95a), l'argument *eine Tür* pot rebre en principi dues interpretacions: l'existencial i l'específica. En canvi, a (95b) únicament pot prendre la interpretació específica, no l'existencial. El motiu pel qual l'SD de (95b) tindria una sola interpretació, l'específica, seria perquè com a conseqüència de l'operació de transposició el SD indefinit, en sortir del SV, perdria la seva lectura existencial.⁴⁹

En canvi, en una construcció reflexiva, en què la forma bàsica és aquella en què l'argument extern es genera en la posició d'especificador de Veu, aquest pot rebre tant la interpretació existencial com l'específica, amb independència de la posició relativa que ocupi respecte al pronom reflexiu, tal com mostra el contrast de (96):

- (96) a. weil eine Frau sich anmeldete.
perquè una dona REFL va.registrar

⁴⁹ Vegeu en aquest sentit Diesing (1992).

- b. weil sich_i eine Frau _t anmeldete.
perquè REFL una dona va registrar
'perquè {una dona es va registrar/es va registrar una dona.}'

(Alexiadou i et al. (2015), p. 105 [9])

Aquestes dades, doncs, semblen donar suport a la idea que, en la variant incoativa, l'argument lèxic es genera en la posició d'objecte. D'acord amb el model d'Alexiadou et al., l'única posició que queda per inserir el pronom reflexiu seria la d'especificador de Veu. Aquesta hipòtesi, que resol el problema de la interpretació dels indefinits, en crea, però, un altre de relacionat amb el cas. En efecte, si suposem que el cas acusatiu, tal com fan els autors, és de naturalesa dependent, aleshores el que seria d'esperar és que l'argument que rebés cas acusatiu fos el que es trobés més incrustat en l'estructura, contràriament al que passa: l'argument més alt estructuralment (el pronom reflexiu) és el que rep cas acusatiu, mentre que l'argument més baix estructuralment (el SD lèxic) és el que rep cas nominatiu.⁵⁰ Si volem respectar la teoria del cas dependent, aleshores el que caldria fer és buscar una explicació alternativa al fenomen de la interpretació dels indefinits en les construccions incoatives de l'alemany. Deixo aquí la qüestió oberta.

Vegem a continuació el comportament dels indefinits en la construcció incoativa del català. En català, el subjecte d'una construcció incoativa es pot realitzar tant postverbalment, en una posició que se sol interpretar com *in situ*, com preverbalment, en una posició que se sol considerar que correspon a l'especificador de Temps, és a dir, a la posició pròpiament de subjecte. Considerem el contrast següent, on l'argument és un SD indefinit:

- (97) a. S'ha obert una finestra.
b. Una finestra s'ha obert.

Imaginem el següent context lingüístic: ens trobem en una gran casal i de cop se sent corrent d'aire. En sentir el corrent d'aire, una persona podria pronunciar o bé (97a) o bé (97b). Quines diferències hi ha entre aquestes dues construccions? Si apliquem el raonament d'Alexiadou et al. per a l'alemany, a (97a) *una finestra* es podria interpretar com a existencial i com a específic, ja que es troba en la posició d'objecte, mentre que a (97b) *una finestra* s'hauria d'interpretar com a específic, ja que ha sortit del SV. No sembla, però, que això sigui així. A diferència del que passa en alemany, (97a) i (97b) tenen lectures diferents.

Analitzem quines són les interpretacions que rep el SD indefinit en les oracions de (97a) i (97b). L'emissor de (97a) no fa cap pressuposició respecte a quina és l'entitat que s'ha obert i, per tant, que deixa passar l'aire. Diu que s'ha obert una finestra però *in mente* té qualsevol entitat que s'hagi pogut obrir, com és ara una porta. El domini de quantificació està format pel conjunt d'entitats amb capacitat per obrir-se, entre les quals podríem incloure portes. Consideraré que aquesta lectura correspon a la lectura existencial. En canvi, la pressuposició que fa l'emissor de (97b) és que s'ha obert una de les finestres que té la casa. El domini de quantificació el formen únicament les finestres. Seguint Enç (1991), consideraré que aquesta lectura és

⁵⁰ Alexiadou et al. donen una explicació d'aquesta anomalia en termes de fases i saturació de trets.

específica. Resumint, el SD indefinit de (97a) rep una interpretació existencial, mentre que el SD de (97b) rep una interpretació específica. És possible trobar la lectura específica a (97a), però crec que és forçada.

Vegem un exemple similar, en què l'argument indefinit és animat. Suposem un locutor A d'un partit de futbol que pronuncia (97a) i un locutor B que pronuncia (98b):

- (98) a. S'ha desmaiat un jugador.
b. Un jugador s'ha desmaiat.

A (98a) entenem que el domini de quantificació no són solament els jugadors, sinó totes les persones que hi ha al camp de joc, com són els entrenadors, els assistents, els metges o els àrbitres, susceptibles de desmaiar-se. La lectura del SD indefinit és existencial. En canvi, a (98b) entenem que el domini de quantificació és exclusivament el dels jugadors. La lectura del SD indefinit és específica.

La mateixa distinció podem fer quan el clític reflexiu té una funció reflexivitzadora (*despullar* és un verb reflexiu natural):

- (99) a. S'ha despullat un jugador
b. Un jugador s'ha despullat.

L'emissor de (99a) pren com a domini de quantificació el de totes les persones que es troben en el terreny de joc (totes les persones que tenen la capacitat per despullar-se), mentre que l'emissor de (99b) pren com a domini de quantificació únicament els jugadors del camp. La primera és una lectura existencial i la segona és una lectura específica.

D'acord amb l'argumentació anterior, en català no funcionen igual les distincions quantificacionals de l'alemany tal com són descrites a Alexiadou et al. (2015). La distinció que s'estableix és entre la posició preverbal i la postverbal, i afecta no solament les construccions incoatives, sinó també les reflexives. Per tant, no podem atribuir la distribució de la interpretació dels indefinits a la posició en què s'insereix el clític reflexiu. Segons Alexiadou et al., el pronom reflexiu s'insereix en l'especificador de Veu en la construcció incoativa pronominal, mentre que el pronom reflexiu s'insereix en la posició d'objecte en la construcció reflexiva. Tanmateix, en català, els indefinits reben la mateixa interpretació en les dues construccions. Aquí consideraré que el clític reflexiu, o més ben dit els seus trets, es generen en la mateixa posició en els dos casos, i assumiré que aquesta posició és la del nucli de Veu.

Vegem finalment un darrer problema del model d'Alexiadou et al. D'acord amb aquests autors, la Veu, en la construcció incoativa (pronominal) és expletiva. Així mateix, en les llengües romàniques (i en l'alemany), aquest nucli s'associa al tret D, cosa que provoca que s'hagi d'insertar un element nominal o pronominal en l'especificador per saturar aquest tret. Segons Alexiadou et al., l'element que satura aquest tret és el clític reflexiu, ja que és l'element menys especificat en termes de trets. Aquest tractament del clític reflexiu resulta problemàtic. El clític reflexiu no és un clític amb els trets phi inespecificats. El clític de tercera persona es està inespecificat per al tret de nombre, però no per al tret de persona, ja que expressa la tercera persona (en els sistemes reflexius estàndards del català, el castellà, el francès i l'italià). Així mateix, els clítics de persona discursiva estan especificats tant per al tret de persona com per al tret de nombre. Ni el català ni el castellà no tenen cap element pronominal que actuï expletivament, però sí que té un element que

actua expletivament el francès, concretament el pronom *il*, tal com es pot veure en aquestes oracions:

(100) Il y a un lion dans la chambre.

'Hi ha un lleó a l'habitació.'

(101) a. Il se mange souvent des gâteaux dans ce bistro.

'Sovint es mengen pastissos en aquest bar.'

b. Il a été fumé récemment dans cette cuisine.

'S'ha fumat fa poc en aquesta cuina.'

(Cinque (1988), p. 130 [9b], p. 181 [108])

Atès que en francès el pronom que actua expletivament és *il*, i aquest és un pronom reciclat com a expletiu ja que és un pronom amb els trets phi especificats (tercera persona, singular i masculí), seria de preveure que aquest mateix pronom satisfés el tret D del nucli de Veu expletiu. Tanmateix, això no passa: el pronom que trobem en les construccions incoatives pronominals del francès és el clíctic reflexiu i no *il*.

5.5.3. L'anàlisi d'Abrines (2016)

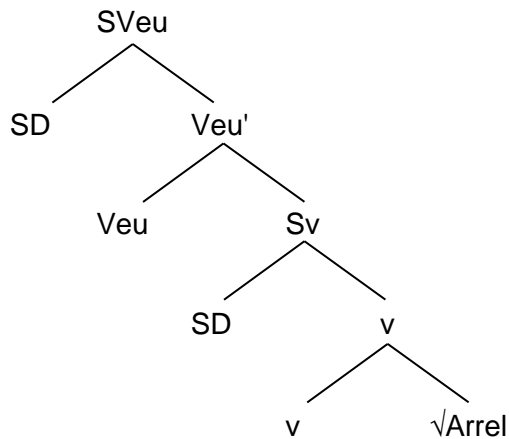
Per donar compte de la distribució del clíctic reflexiu en català, Abrines proposa l'existència de tres nuclis verbals, a part del verbalitzador *v*, que és el nucli que expressa esdeveniment. Aquests nuclis són: Veu (*Voice*), Mitjà (*Middle*) i Passiu (*Passive*). El nucli de Veu és el que introdueix l'argument extern, el nucli Mitjà introdueix el clíctic reflexiu, i el nucli Passiu és el que converteix una oració activa en passiva (perifràstica). Vegem a continuació l'arquitectura de cada construcció que Abrines analitza.⁵¹ Una construcció causativa lèxica estàndard conté únicament el nucli Veu:

⁵¹ Abrines no expressa les estructures en forma d'arbre sinó de manera parentitzada. Així mateix, assumeix, tal com faig en aquest treball, que l'argument intern es genera a l'especificador de *v* (en la seva terminologia *v* és el verbalitzador), i no com a complement de l'arrel. A continuació dono les estructures tal com les presenta l'autor:

- (i) a. Construcció transitivocausativa: [Voice [v [Root]]]
- b. Construcció passiva perifràstica: [Passive [Voice [v [Root]]]]
- c. Construcció passiva pronominal: [Middle [Voice [v [Root]]]]
- d. Construcció passiva mitjana: [Middle [v [Root]] ADV]
- e. Construcció incoativa pronominal: [Middle [v [Root]]]
- f. Construcció incoativa simple: [v [Root]]

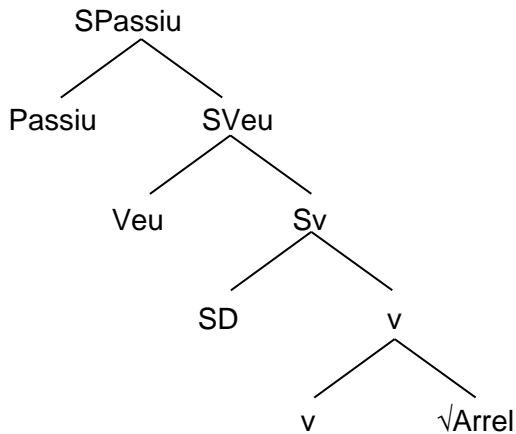
(Abrines (2016), p. 358 [81-83], p. 361 [84-86])

(102) *Construcció causativa lèxica*

La construcció passiva perifràstica consisteix en una construcció causativa lèxica en la qual s'afegeix un nucli Passiu.⁵² La funció d'aquest nucli és evitar que es generi l'especificador del nucli de Veu que Passiu domina:

(103) *Construcció passiva perifràstica*

Atès que l'argument de Veu no es pot realitzar sintàcticament, queda implícit.

La construcció de passiva pronominal és similar a la de la passiva perifràstica, amb la diferència que el nucli que encapçala el S_Veu no és el nucli de Passiu sinó el nucli de Mitjà, que té com a exponent el clíctic reflexiu:

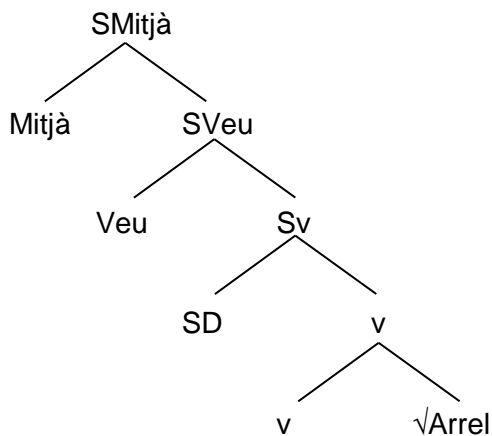
⁵² Abrines segueix en aquest sentit Alexiadou et al. (2015). És interessant la reflexió que fan aquests autors respecte a aquesta construcció:

The structure in [(103)] reflects the intuition that "passive" in languages like English is an operation on active transitive verbs that derives passive verbs [...].

However, the structure does not involve any operation like demotion in a literal sense. In short, we assume that Voice in [(103)] introduces an external argument variable but, as it lacks a specifier, does not instantiate it. (Note that, nevertheless, the Voice projection below Passive is active Voice, which, however, has not merged a specifier [...]).

(Alexiadou et al. (2015), p. 124)

(104) *Construcció passiva pronominal*

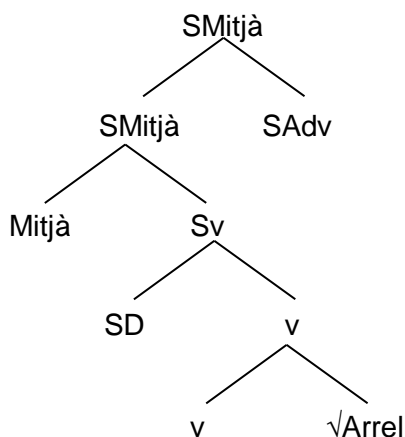
Igual que en el cas del nucli de Passiu, la funció del nucli de Mitjà a (104) és evitar que es realitzi l'especificador de Veu. Així mateix, l'argument que introdueix Veu queda implícit, tal com passa en la passiva pronominal.

Vegem ara la construcció passiva mitjana. Abrines considera que no es realitza el nucli de Veu, ja que no es pot realitzar un argument extern. Segons Abrines, no es pot realitzar explícitament ni implícitament. La prova que no es realitza implícitament és que no admet adverbis orientats a l'agent ni clàusules adverbials de finalitat, tal com mostra l'agramaticalitat de l'oració següent:

(105) *Els texans es renten fàcilment {expressament/per estalviar temps de rentada}.

Per a Abrines, aquesta és una prova que aquesta construcció no conté el nucli de Veu. Tanmateix, perquè l'oració sigui processable com una passiva mitjana, cal la presència d'un adverbi de manera. Abrines proposa que aquest adverbi es realitzi adjuntat al nucli de Mitjà, que és el nucli que encapçala la construcció. Vegem-ho:

(106) *Construcció passiva mitjana*

Un problema per a aquesta anàlisi és que en anglès i en alemany, tal com apunten Lekakou (2005, p. 30-31) i Alexiadou et al. (2015), la construcció passiva mitjana es construeix, en aquelles formes que mostren un doblet incoatiu-causatiu, sobre la variant causativa. En anglès, en el doblet *rise/raise* 'pujar-apujar', la construcció passiva mitjana es basa en la variant causativa, tal com mostra aquest exemple d'Alexiadou et al.:

(107) Obedient daughters raise/*rise more easily than disobedient sons.

(Alexiadou et al. (2015), p. 110, nota 17 [i])

El mateix passa amb el doblet alemany *versinken/versenken* 'enfonsar-se/enfonsar':

(108) Das Schiff versenkt/*versinkt sich leicht.

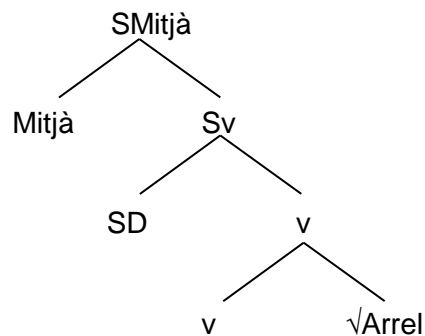
'Aquest vaixell s'enfonsa fàcilment.'

(Alexiadou et al. (2015), p. 110, nota 17 [ii])

Sembla, doncs, que la construcció passiva mitjana requereixi un nucli verbal més per sobre del nucli verbalitzador *v*. En el model d'Alexiadou et al., aquesta funció la fa *Ve*. En canvi, sembla difícil conciliar aquestes dades amb el model que presenta Abrines.

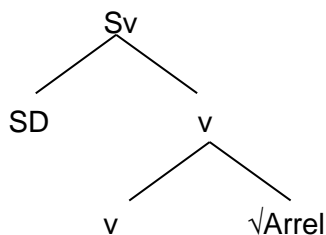
Vegem ara la construcció incoativa pronominal. L'únic nucli verbal funcional que té aquesta construcció és *Mitjà*:

(109) *Construcció incoativa pronominal*

Finalment, la darrera construcció que ens queda és la construcció incoativa simple. En aquest cas, l'únic nucli verbal que apareix és el nucli verbalitzador *v*:

(110) *Construcció incoativa simple*

Abrines no presenta l'estructura corresponent a la construcció reflexiva. Considera, però, que en aquest cas la construcció correspon a la causativa/transitiva, i que el clíctic reflexiu es genera en la posició d'objecte i no com a exponent del nucli verbal *Mitjà*.

Abrines, a diferència d'Alexiadou et al. (2015), i seguint Doron i Labelle (2010), considera que el clíctic reflexiu es genera com a nucli d'una categoria verbal, concretament el seu nucli *Mitjà*, una solució que aquí adopto. Tanmateix, no resulta clar quina és la dinàmica del nucli *Mitjà*. Observi's que realitza dues funcions diferents: en la construcció incoativa pronominal, simplement se situa en la posició dominant de *Sv*. No sembla, però, que en aquesta posició realitzi cap funció específica. En canvi, en la construcció passiva pronominal, el nucli *Mitjà* sí que

realitza una funció concreta: la d'impedir la realització de l'especificador del nucli de Veu, és a dir, la realització de l'argument extern.

Un altre problema que planteja l'anàlisi d'Abrines és que fa un tractament diferenciat del clíctic reflexiu amb funció pròpiament reflexiva dels altres usos del clíctic reflexiu (passivització pronominal, passivització mitjana i incoativització pronominal). No sembla massa clar aquest tractament diferenciat. Hi ha diversos motius per pensar que no és adequat. El primer motiu és que en català aquest clíctic reflexiu ha de prendre necessàriament l'argument extern com a antecedent, un fenomen que crec que s'ha d'atribuir a Veu. Així mateix, en la construcció causativa sintàctica el clíctic reflexiu té el mateix tractament sintàctic tant quan actua com a reflexivitzador com quan actua com a incoativitzador: pot caure de la construcció. Sembla, doncs, que han de rebre un tractament comú. Finalment, trobem un motiu de naturalesa interlingüística. En algunes llengües com ara el grec, la reflexivització és tractada de manera similar a altres fenòmens com ara la passivització o la incoativització. Concretament, el grec utilitza la morfologia NACT per expressar la passivització, la incoativització de certs verbs i la reflexivització dels verbs reflexius naturals i inherents.

5.5.4. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he presentat tres anàlisis que utilitzen un nucli verbal funcional com a epicentre de l'alternança causativa en les llengües romàniques: la de Doron i Labelle (2010), la d'Alexiadou et al. (2015) i la d'Abrines (2016).

Doron i Labelle, que desglossen el nucli Veu/v en dos nuclis, consideren que el nucli que introdueix l'argument extern, i que correspon al seu nucli v, és també el nucli que determina la incoativització quan es materialitza mitjançant el clíctic reflexiu. Aquesta és la idea que assumiré en el proper apartat.

Alexiadou et al. consideren que la Veu, quan es realitza en la construcció incoativa, és expletiva. En les llengües romàniques, aquesta Veu s'associa al tret D, que ha de ser satisfet per algun element nominal o pronominal. Proposen que l'element que satisfà aquest tret és en les llengües romàniques el clíctic reflexiu, ja que aquest clíctic és el que està menys especificat en termes de trets. Com hem vist, aquesta explicació resulta problemàtica. El francès, que sí que té un pronom que actua expletivament (el pronom *il*), no construeix les construccions incoatives pronominals amb aquest clíctic.

Finalment, Abrines considera que el clíctic reflexiu és l'exponent d'un nucli verbal que anomena Mitjà. Aquest nucli apareix en la construcció passiva pronominal, en la passiva mitjana i en la incoativa pronominal, és a dir, en aquelles construccions que pivoten al voltant del clíctic reflexiu. En canvi, no apareix en la construcció reflexiva. D'acord amb Abrines, que segueix Alexiadou et al. (2015), el clíctic reflexiu, en la construcció reflexiva, es genera en la posició argumental. Així mateix, no resulta clara quina és la funció que realitza el nucli Mitjà en la construcció incoativa pronominal. A diferència del que passa en la construcció passiva pronominal, la seva funció no és impedir la realització de l'argument extern.

5.6. INCOATIVITZACIÓ I VEU MITJANA

5.6.0. Introducció

En el capítol 4, per donar compte de la reflexivització en català, he adoptat la idea de desdoblar el nucli verbal funcional *Ve*_u/*v* en dos nuclis: el nucli *v*, que transitivitzava o inergativitzava el verb, i el nucli *Ve*_u, que introdueix l'argument extern. El nucli que actua com a verbalitzador és *V*.⁵³

Així mateix, he proposat l'existència d'una *Ve*_u mitjana, que es caracteritza per contenir el tret obviatiu sense avaluar. Per avaluar aquest tret, entra en concordança amb un element –Obviatiu, és a dir, anafòric, mitjançant el mecanisme de sondadiana. Els trets resultants de la concordança es realitzen en forma de clíctic al complex clíctic, situat entre el complex verbal i Temps.

En aquest apartat proposaré un funcionament addicional per a la *Ve*_u mitjana, el d'incoativitzador. Proposaré que la *Ve*_u mitjana aparelli el seu tret obviatiu amb el tret +Obviatiu d'un argument intern. Així mateix, la concordança que hi estableix bloqueja la generació de l'especificador de *Ve*_u.

Vegem l'estructura d'aquest apartat. A l'apartat 5.6.1 proposaré que les arrels verbals estan marcades amb un tret de naturalesa verbal [*v*]. Els verbs de la classe simple estan marcats amb el valor [–*v*], mentre que els verbs de la classe pronominal estan marcats amb el valor [+*v*]. Els verbs de la classe simple no requereixen ni *v* ni *Ve*_u, mentre que els verbs de la classe pronominal han de pujar necessàriament a *v*. Atès que els verbs de la classe pronominal puguen a *v*, i *v* s'interpreta com el transitivitzador o causativitzador de la construcció, cal incorporar un mecanisme per anul·lar l'efecte de *v*. Aquest mecanisme el proporciona la *Ve*_u mitjana, una *Ve*_u dotada de trets phi.

A l'apartat 5.6.2 discutiré el mecanisme pel qual la *Ve*_u mitjana anul·la la propietat causativitzadora de *v*. Proposaré que la *Ve*_u mitjana, en aparellar el seu tret obviatiu amb un element +Obviatiu, perd la capacitat per generar l'especificador *i*, per tant, per introduir l'argument extern. L'efecte d'aquesta operació és la reducció de valència del verb.

A l'apartat 5.6.3 analitzo el comportament de les formes supletives. El cas paradigmàtic d'alternança supletiva és la que mostren els verbs *morir-matar*. En un gran nombre de llengües, trobem que aquesta alternança es realitza supletivament, però no en totes. En algunes la relació és de causativització i fins i tot trobem llengües, com en el cas de l'hindi-urdú, en què la relació és de descausativització. Un parell de verbs de canvi d'estat que es relacionen per una variació morfològica són els verbs *pujar-apujar* i *baixar-abaixar*. Consideraré que la relació entre aquests verbs és també una relació supletiva i no de causativització morfològica.

A l'apartat 5.6.4 analitzo la causativització dels verbs [–*v*]. Com hem vist, alguns verbs [–*v*] es poden causativitzar sense problemes. Consideraré que els verbs –*v* que es poden causativitzar contenen una variant [+*v*] associada a un significat

⁵³ La terminologia que utilitzo és la inversa a la proposada per Doron i Labelle (2010). Per a Doron i Labelle, el nucli de *Ve*_u transitivitzava o inergativitzava el verb, mentre que el nucli *v*, situat per sobre de *Ve*_u, introdueix l'argument extern.

causatiu. Com mostraré, les variants [+v] d'aquests verbs no admeten la incoativització pronominal.

Finalment, a l'apartat 5.6.5 mostro que la Veu mitjana reflexivitzadora i la Veu mitjana incoativitzadora tenen un comportament idèntic en la construcció causativa sintàctica. En llengües com l'italià o el portuguès no és possible inserir la Veu mitjana en la clàusula incrustada, cosa que explica que no pugui aparèixer el clític reflexiu en aquesta clàusula. Així mateix, en català el clític reflexiu, i en conseqüència la Veu mitjana, pot caure en aquesta construcció.

A l'apartat 5.6.6 presento les conclusions de l'apartat.

5.6.1. El tret lèxic [v]

Alexiadou et al. (2015) observen que els verbs que realitzen la seva forma incoativa amb la variant pronominal requereixen que aquesta propietat sigui codificada en l'arrel verbal:

Note, however, that in a framework used here this "lexical" requirement must be coded on the root. Roots of the relevant type carry the information that they must combine with Voice if they are inserted below a verbalizer v.

(Alexiadou et al. (2015), p. 117)

En aquest apartat, presentaré un mecanisme per fer realitat gramaticalment aquesta observació. Proposaré que les arrels verbals marquen lèxicament si s'associen amb el nucli V o amb el nucli v en inserir-se en la derivació. Concretament, proposaré que els verbs de la classe simple estan marcats en el lèxic com a [-v], mentre que els verbs de la classe pronominal estan marcats com a [+v].⁵⁴ Així mateix, els verbs duals estan marcats com a [±v]. Els verbs marcats com a [-v] s'incorporen únicament a V en la seva forma incoativa, mentre que els verbs de la classe pronominal s'insereixen primer a V i a continuació han de pujar a v. Un verb marcat com a [-v] es pot acabar incorporant a v si admet semànticament la causativització. Tanmateix, la seva variant incoativa, com que és [-v], es realitzarà sense la morfologia reflexiva. En el cas dels verbs duals, si la variant que triem és la [-v] pujarà únicament a V, i si la variant que triem és la [+v] pujarà primer a V i tot seguit a v.

Els verbs marcats com a [+v] no són solament els verbs de la classe pronominal. Els verbs agentius no alternants també estan marcats amb el tret [+v].

Per obtenir la forma incoativa dels verbs de la classe pronominal, és a dir, dels verbs que requereixen v, s'ha d'introduir la Veu mitjana, que té com a exponent el clític reflexiu o, més ben dit, els seus trets. Vegem-ho:

- (111) a. El Jordi va tancar la porta.
b. La porta es va tancar.

⁵⁴ Alternativament, podríem considerar que els verbs de la classe simple no estan marcats amb el tret [-v] i, per tant, s'insereixen, en la seva variant incoativa, únicament a V.

La funció de la Veu mitjana, quan actua incoativament, és impedir que es generi l'argument extern a Veu i, per tant, que la construcció s'interpreti incoativament.

En principi, els verbs marcats com a [+v] són verbs causatius transitius. Com ja hem vist, els verbs de la classe pronominal (marcats com a [+v]) es poden incoativitzar d'acord amb els principis que regeixen la incoativització. Tanmateix, trobem verbs d'aquesta classe com *desmaiar* que són verbs exclusivament incoatius. Aquests verbs estan marcats com a [+v], tot i que tenen una semàntica exclusivament incoativa. En conseqüència, requereixen forçosament la presència de la Veu mitjana per poder-se realitzar adequadament.

Alguns verbs de la classe simple es poden causativitzar, tal com mostra l'exemple següent:

- (112) a. La planta ha germinat ràpidament.
b. La Clara ha germinat un centenar de brots de soja.

Quan això passa, s'incorporen a v, que no té cap efecte morfològic.⁵⁵ Tanmateix, un cop incorporats a v, no s'incoativitzen mitjançant la Veu mitjana. Això explica que no tinguem verbs que puguin expressar-se en les dues variants, de manera que cada variant es diferenciï en termes de la naturalesa de la causació que expressen: la forma simple denotaria causació interna i la pronominal, causació externa. Quan un verb admet les dues variants incoatives és perquè està marcat com a [±v].

Els verbs de la classe dual són verbs que estan marcats amb els dos valors del tret [v]: [+v] i [-v]. En la majoria dels casos, la variant triada obeeix a diferències dialectals o idiolectals. Tanmateix, i com ja hem vist, és possible establir en algun cas una distinció semàntica entre les dues variants. Hem vist que els verbs *morir*, *envellir*, *grillar* i *petar* poden presentar petites diferències semàntiques. Sugeriré que aquestes diferències semàntiques van associades a un dels valors [+v] o [-v]. Per exemple, en el cas de *morir*, una de les variants s'ha especialitzat: la variant *morir* [-v] expressa el significat genèric de mort, mentre que la variant *morir* [+v] expressa el significat més restringit de mort natural. Un segon cas és el d'*envellir*. La variant genèrica sembla *envellir* [+v], que pot significar tant "fer-se una persona vella" com "adquirir l'aspecte d'una persona gran", mentre que la variant *envellir* [-v] és la que té un significat especialitzat: la de "fer-se una persona vella". Podem dir que la variant [+v] és l'especialitzada semànticament. Un altre verb amb un comportament similar és *grillar*. *Grillar* s'associa al tret [-v] quan significa "treure un vegetal grills", mentre que s'associa al tret [+v] quan significa "deteriorar-se un tubercle o un bulb en treure grills". Un darrer cas és el del verb *petar*. Mentre que la variant *petar* [-v] pren el significat de "trencar-se o espatllar-se com a resultat de l'acció d'una tensió ja sigui interna o externa", la variant *petar* [+v] pren el valor de "trencar-se".

Finalment, trobem el cas extrem de *florir*. Aquest verb té dos significats diferents, cada un dels quals s'associa a un valor diferent del tret [v]: el significat "treure una planta la flor" s'associa al tret [-v], mentre que el significat "cobrir-se una entitat de floridura" s'associa al tret [+v].

⁵⁵ Deixo de banda aquí els casos en què es produeix supleció, una qüestió que tracto a l'apartat 5.5.3.

5.6.2. El mecanisme incoativitzador de la Veu mitjana

Hem vist, en l'estudi tipològic dels sistemes anafòrics de les llengües indoeuropees, que la morfologia reflexiva era usada en la major part de llengües per expressar també la incoativització. L'anglès i l'afrikaans, pel fet de no disposar d'anàfores simples, no poden recórrer a aquest mecanisme. Un cas especial és el frisó, que com les dues llengües anteriors no disposa d'anàfores simples, utilitza, en un reduït nombre de casos, pronoms per expressar la incoativització. Un altre cas singular és l'islandès. Aquesta llengua, en comptes d'utilitzar la morfologia reflexiva recorre a un afix verbal enclític per expressar la incoativització, un mecanisme que també permet expressar la passiva mitjana, però no la passiva.

Aquí em centraré en l'alemany. Igual que el català, utilitza la morfologia reflexiva per expressar la incoativització. Vegem-ne un exemple:

- (113) Die Tur hat sich geoffnet
la porta ha REFL obert
'La porta s'ha obert.'

(Schäfer (2008), p. 169 [8a])

Schäfer (2008), i en la seva estela Alexiadou et al. (2015), defensen que en aquesta construcció el pronom reflexiu *sich* ocupa la posició d'especificador de Veu, mentre que l'argument *die Tur* ocupa la posició d'objecte, tot i que el pronom reflexiu rep cas acusatiu, com ho demostra quan alterna amb els pronoms de primera i segona persona que es flexionen per al cas, i *die Tur* rep cas nominatiu. Aquesta anàlisi implica forçar la teoria del cas. És possible, però, plantejar una anàlisi més convencional. Tant Fagan (1992) com Steinbach (2002) consideren que en la passiva mitjana, que presenta una estructura superficial idèntica que la reflexiva, amb la diferència que requereix la presència d'un adverbi de manera, l'argument nominatiu s'insereix a l'especificador de Temps mentre que el pronom reflexiu s'insereix en la posició d'objecte.

Podem suposar que la funció de Veu és introduir un argument en la derivació, però no necessàriament assignar un paper temàtic a aquest. El paper temàtic és assignat pel verb, o pel verb més el seu argument intern. De fet, si l'especificador assignés un paper temàtic específic, tal com fa un verb, no serien possibles les interpretacions idiomàtiques de l'argument introduït a l'especificador de Veu. Considerem l'oració següent:

- (114) El Joan va estirar la pota.

Aquesta oració és ambigua entre una interpretació literal i una d'idiomàtica. En la interpretació literal, el subjecte és un agent i l'OD és un tema. En canvi, en la interpretació idiomàtica, el subjecte s'interpreta com un tema, i no com un agent. Tanmateix, sintàcticament, el subjecte s'ha inserit en la posició d'especificador de Veu. Això vol dir que no necessàriament la Veu ha d'assignar el paper d'agent a l'argument que ocupa la posició de l'especificador de Veu.

Un comportament similar mostren verbs que expressen "entrar en possessió" com ara *agafar*:

- (115) La Maria ha agafat el paraigua.

En certes circumstàncies, el subjecte d'aquest verb no es comporta com un agent, sinó com un receptor:

(116) La Maria ha agafat la grip.

Observi's que l'argument que actua de subjecte no té volició:

(117) ?*La Maria ha agafat la grip voluntàriament.

En principi, doncs, seria possible suposar que la construcció incoativa de l'alemany en què s'utilitza la morfologia reflexiva, la funció del reflexiu sigui d'alguna manera expletiva, en la mesura que no rep cap paper temàtic. Atès que el verb no ha pogut descarregar el paper temàtic de tema, aquest és descarregat en la posició d'especificador de Veu. Alternativament, el paper temàtic és descarregat en la posició d'objecte, i aquest és transmès a l'argument extern via concordança.

Crec que el mecanisme que utilitza el català en la incoativització és diferent del de l'alemany. En català, en la incoativització, l'argument tema té clarament propietats d'objecte, com ho demostra el fet que es pot realitzar partitivament:

- (118) a. S'han trencat dos vidres.
b. En l'explosió s'han trencat vidres.

Seguint l'explicació que he donat per a la Veu mitjana amb funció reflexiva, proposaré que la Veu mitjana pot tenir una funció incoativitzadora. Hem vist que en la construcció reflexiva, la Veu mitjana, en una relació sonda-diana, busca un argument –Obviatiu. Posteriorment, quan s'introdueix l'argument extern en l'especificador de Veu, aquest nucli concorda amb aquest argument, interpretat com a referencial. Es forma així una cadena de dos arguments, l'un referencial i l'altre –Obviatiu:

- (119) a. Jo_i m_i'he mirat *pro*_i al mirall.
b. Ell_i s_i'ha mirat a si_i mateix al mirall.

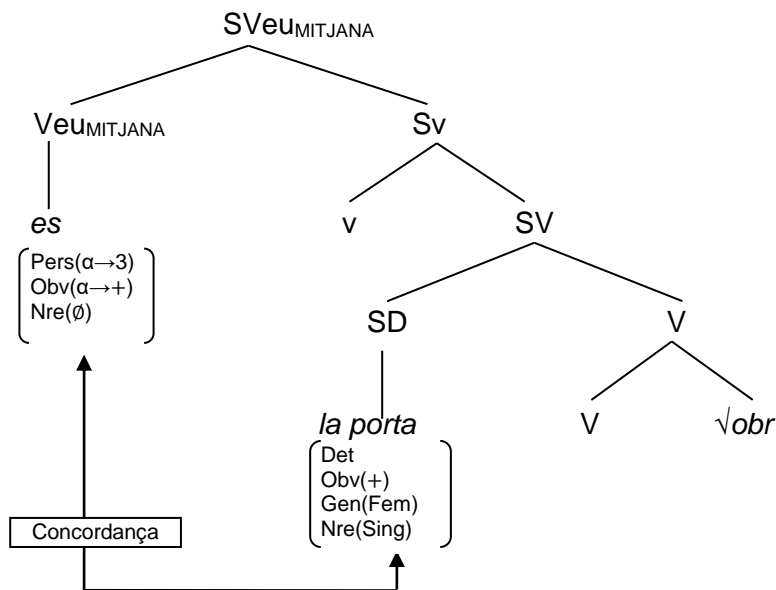
Vegem ara com podem traslladar aquesta anàlisi a les construccions incoativitzades amb la morfologia reflexiva. Proposaré que en la incoativització la Veu mitjana, en comptes de buscar un argument –Obviatiu, busca un argument +Obviatiu.⁵⁶ La funció de la Veu incoativitzadora és bloquejar la generació de l'especificador de Veu. Aquest mecanisme permet intransitivitzar l'oració, tot i generar-se el nucli de Veu.

Vegem el procés de concordança diagramàticament:

⁵⁶ Aquí adopto la idea d'Alexiadou et al. (2015) per la qual la Veu mitjana (la seva Veu expletiva) ha de saturar els seus trets phi amb un argument. La seva implementació d'aquesta idea és diferent de la que proposo aquí. Vegeu en aquest sentit Alexiadou et al. (2015, p. 110-113).

(120) a. La porta s'ha obert.

b.

5.6.3. Les formes supletives

Com hem vist, en alguns casos la causativització implica un canvi d'arrel. Quan això passa, diem que l'alternança és supletiva. En català, la parella *morir* i *matar* representen un cas d'alternança supletiva. Un altre cas que consideraré d'alternança supletiva és el que mostren les parelles *pujar* i *apujar*, i *baixar* i *abaixar*.

Una forma d'explicar l'alternança supletiva entre *morir* i *matar* és suposar que aquests verbs tenen caracteritzacions semàntiques similars. El verb *morir* pot ser interpretat com de causació interna (en la forma pronominal té exclusivament aquest significat), i també com l'alternant incoatiu de *matar*. Quan actua com a alternant incoatiu, s'especifica en el lexicó com a [-v]. En canvi, el verb *matar*, atès que necessàriament es realitza com a transitiu, està especificat com a [+v]. La particularitat del verb *matar* és que no es pot descausativitzar amb la morfologia reflexiva per l'existència de l'alternant supletiu *morir*. Quan s'associa al clític reflexiu, *matar* s'interpreta com un verb reflexiu, obviatiu o inherent (reflexiu de resultat no perseguit).

Hem vist que el verb *morir* admet realitzar-se també amb la morfologia reflexiva. Atès que aquesta morfologia és opcional, hem d'entendre que, igual que *matar*, admet ser caracteritzat amb el tret [+v], el tret típicament transitivitzador. Però com hem vist, no necessàriament un verb caracteritzat amb el tret [+v] s'ha d'interpretar com a verb causatiu. Atès que per la seva semàntica és incoatiu, per contrarestar el tret formal [+v], el verb s'ha d'associar necessàriament amb la VeU mitjana amb funció incoativitzadora.

La relació entre els verbs *morir* i *matar* és certament complexa. En català, el participi que s'utilitza en la forma passiva de *matar* és el corresponent al verb *morir*.

(121) El fugitiu va ser mort/??matat a trets.

El mateix passa en castellà:

(122) El fugitivo fue muerto/??matado a tiros.

Així mateix, en català el participi del verb *matar* que es pot utilitzar en les formes compostes perfectives és, opcionalment el de *morir*, a més del de *matar*.

(123) El policia ha mort/matat el fugitiu.

Seguint Alexiadou et al. (2015) i Abrines (2016), assumiré que la passiva es forma mitjançant la inserció en la derivació d'un nucli especial, que anomenaré *Passiu*. Atès que les passives es formen a partir de les formes causatives, consideraré que el nucli Passiu pren com a complement Sv i no SV.⁵⁷ Com hem vist, una de les propietats del verb *morir* és que pot pujar a v. Com ja hem vist (vegeu també l'apartat 5.6.4), certs verbs [-v] es poden causativitzar. Consideraré que el verb *morir* [-v] pot pujar a v i realitzar-se com a participi tant quan el verb està passivitzat (realització obligatòria) com quan es construeix amb l'auxiliar perfectiu *haver* (realització opcional).⁵⁸ El que no pot fer és pujar fins a Veu. Això explica que no puguem tenir aquest verb usat transitivament amb temps simples o perifràstics amb *anar*.

D'acord amb les dades de Haspelmath (1993), el verb *morir-matar* pot presentar quatre tipus d'alternança: la supletiva, àmpliament majoritària, la causativa, l'anticuasativa i la làbil. No reporta cap cas d'equipol·lència. De les 21 llengües que Haspelmath analitza, trobem setze variants supletives, tres de causatives (hebreu, indonesi i turc), una d'anticuasativa (hindi-urdú), i una de làbil (lesguià). El fet que

⁵⁷ En hindi-urdú, la variant per formar la passiva és sempre la causativa i no la incoativa. En l'exemple de (ia), el verb és de la classe AA, és a dir, la dels verbs que requereixen el morfema *-aa* per ser interpretats com a causatius, mentre que en l'exemple (ib) el verb pertany a la classe nul·la (observi's que la vocal de l'arrel verbal no se simplifica i, per tant, la variant corresponent és la transitiva).

- (i) a. haar uṭh-aa-yaa gayaa
collaret aixecar-CAUS-PERFECTIU PASS.PERFECTIU
'El collaret va ser robat.'
- b. kitaab phaaṛ-ii jaa rahii hai
llibre estripar-PERFECIU PASSIU PROGRESSIU ésser.PRESENT
'El llibre està sent estripat.'

(Bhatt i Embick (2003), p. 39 [80b-c])

Podem considerar que la forma passiva es forma a partir del nucli verbal v, que expressa causació o transitivització, i no del nucli verbal V.

⁵⁸ Segons el *Vocabolario Treccani*, en italià antic i en el dialecte toscà el verb *morire* té un ús similar al del català:

- (i) Con costruzione transitive, nell'uso antiquo o popolare toscano, *uccidere*, *ammazzare* (quasi esclusivamente nel participio passato e nei tempi composti): *fu nella battaglia morto e il suo esercito sconfitto e disperso* (Boccaccio); *l'uomo morto per lui, e l'uomo morto da lui* (Manzoni); *Tu m'hai morto il fratello a tradimento*; *Tu m'hai morto il fratello, o traditor* (Carducci).

(Vocabolario Treccani: *morire*)

existeixin llengües que recorren a l'alternança descausativitzadora i fins i tot a l'alternança làbil fa pensar que la distribució d'aquests alternants en català no té res d'excepcional.

El segon cas que vull analitzar és el de les parelles *pujar-apujar* i *baixar-abaixar*. Consideraré que aquestes formes són de fet supletives. El morfema *a-* no és un morfema causativitzador productiu. A diferència del que passa amb els morfemes causatius de llengües típicament causativitzadores com l'hebreu, el turc o l'hindi/urdú, el morfema *a-* del català no es pot considerar que sigui un exponent de *v*.⁵⁹ Així doncs, les arrels \sqrt{puj} i \sqrt{baix} tindrien com a tret especial que s'associen al morfema *a-*. Aquest morfema és [+v], ja que tots els verbs que contenen aquest morfema són transitius. Però com ja hem vist, aquest morfema no és pròpiament transitivitzador, ja que es pot associar sense problemes a un verb transitiu (*complir* → *acomplir*, *domar* → *adomar* (dialectal)). Consideraré que les arrels verbals \sqrt{puj} - i \sqrt{baix} -, totes dues [-v], admeten també lèxicament el morfema *a-*, el qual al seu torn és [+v]. Aquestes formes verbals amb el morfema *a-*, quan es volen incoativitzar, requereixen necessàriament la presència de la Veu mitjana.

L'existència de dues formes supletives permet l'especialització semàntica. En el cas del verb *pujar*, també es dona una especialització entre les dues formes causatives. La variant simple (*pujar* [-v]), en la seva forma transitiva, pren el significat de verb d'objecte creat:

(124) El paleta va pujar un mur.

En canvi, les formes causatives obtingudes amb el morfema *a-* expressen un canvi en una magnitud.

(125) Bayer ha apujat el preu de les aspirines.

Aquestes formes al seu torn es poden descausativitzar:

(126) El preu de les aspirines s'ha apujat.

En principi, esperàriem que la forma transitiva de (124) es pogués descausativitzar mitjançant la morfologia reflexiva, ja que el verb ha pujat fins a *v*. Això, però no passa:

(127) *El mur es va pujar.

De fet, tampoc admet la variant incoativa simple:

(128) *El mur va pujar.

El motiu s'ha de buscar en les propietats agentives de l'oració de (124): l'argument agent té un comportament seqüencial i, en conseqüència, no és possible la incoativització. Com defensaré en el proper apartat, els verbs [-v], quan es causativitzen, no admeten la incoativització pronominal.

⁵⁹ Contràriament al que afirmo aquí, Alexiadou et al. (2015, p. 100, nota 4) consideren que el morfema involucrat en la transitivització del verb anglès *rise* 'pujar' i del verb alemany *versinken* 'enfonsar' és un exponent de Veu (recordem que en el sistema d'Alexiadou et al. Veu és l'únic nucli verbal funcional). Per tant, consideraré que el morfema *a-* és un exponent de *V*, és a dir, del verbalitzador.

5.6.4. La causativització dels verbs [-v]

Una de les propietats dels verbs [-v] és que es poden causativitzar. Però aquesta causativització segueix unes regles especials. Podem identificar dos tipus de patrons. La causativització agentiva i la causativització no agentiva. Quan la causativització és agentiva, l'agent sol tenir un comportament seqüencial. Dos exemples són *engreixar* i *germinar*.

- (129) a. El granger ha engreixat 200 porcs en tres mesos.
b. La Maria ha germinat 50 brots de soja.

Alguns verbs de causació interna admeten com a argument extern un factor ambiental (130a), una substància (130b) o una activitat (130c):

- (130) a. La calor va pansir la planta.
b. El pa l'ha engreixat.
c. L'esport l'ha aprimat.

En casos com (130), la presència de la variant incoativa simple impedeix que es formi la variant incoativa pronominal. Només els verbs especificats com a [$\pm v$] admeten la variant simple i la variant pronominal. Quan això passa les variants són en general sinònimes. Només en casos especials es dona una especialització en el significat entre les variants (casos de *morir*, *envellir*, *grillar*, *petar* i *florir*). Però fins i tot en aquests casos, les diferències de significat no estan vinculades a la naturalesa de la causació (causació interna *versus* causació externa). No he trobat cap verb en català, que presentés dues variants incoatives, una simple i l'altra pronominal, i que aquestes variants es distingissin en termes de causació. Això sí que és possible si les variants incoatives provenen d'alternants supletius.

Vegem un cas especial, el dels verbs que admeten tant un ús causatiu com un ús incoatiu, i a més la variant incoativa que seleccionen és la simple. Un verb d'aquestes característiques és *canviar*. Aquest verb pot ser usat transitivament amb significats diversos. Aquí en destacaré tres: el de substituir una entitat per una altra (131a), el de desplaçar una entitat d'una posició a una altra (131b), i el de transformar una entitat (131c):⁶⁰

- (131) a. El lladre va canviar el quadre de Van Gogh per un de fals.
b. El majordom va canviar el gerro de lloc.
c. Jesús va canviar Pere.

En els dos primers sentits, no és possible la incoativització:

- (132) a. *El quadre de Van Gogh es va canviar per un de fals.
b. *El gerro es va canviar de lloc.

En canvi, en el tercer sentit sí que s'admet la incoativització, tal com mostra (133), amb la particularitat que aquesta forma incoativa és simple i no pronominal:

- (133) a. Pere va canviar.
b. *Pere es va canviar.

⁶⁰ Vegeu en aquest sentit l'entrada de *canviar* al DIEC.

Consideraré que el verb *canviar* és un verb [$\pm v$], però cada valor del tret [v] s'associa a significats diferents. La forma [$+v$] és agentiva, i està associada als significats de "substituir algú una entitat per una altra", o "situar algú una entitat en un lloc diferent d'aquell en què es trobava". En canvi, el valor [$-v$] s'associa al significat de "sofrir una entitat una transformació". En aquest sentit, el verb es pot causativitzar:

(134) La malaltia va canviar el Jordi.

Quan l'efectuador és agentiu, aquest s'interpreta com a seqüencial:⁶¹

(135) El conseller personal va canviar el Jordi.

No m'estendré més en la semàntica d'aquest verb, d'altra banda força complex. Simplement el que m'interessa és mostrar que un verb pot estar marcat com a [$\pm v$], i tot i això no disposar d'una variant incoativa pronominal. El motiu, com acabem de veure, és que el valor [$+v$] està vinculat a significats agentius no incoativitzables. Així mateix, el valor [$-v$] està associat a un significat de causació interna que admet la causativització. La variant causativa no és incoativitzable mitjançant la morfologia reflexiva per la pressió que exerceix la variant incoativa simple. Això explicaria per què els verbs [$-v$], quan es causativitzen, no admeten la incoativització mitjançant la morfologia reflexiva. Proposaré que en aquests casos la variant incoativa simple bloqueja l'aparició de la variant incoativa pronominal.⁶²

Hem vist que quan els verbs són duals, i es produeixen diferències de significat entre les dues variants incoatives, aquestes diferències no estan relacionades amb la naturalesa de la causació. Així mateix, quan un verb de causació interna realitzat en la variant incoativa simple es causativitza, aquest no es pot tornar a incoativitzar mitjançant la morfologia reflexiva. Només és possible trobar aquest tipus de dobles quan la relació entre els alternants és supletiva. En efecte, en el cas de *pujar* i

⁶¹ A (i) l'efectuador sembla tenir un comportament puntual, ja que no admet l'expressió temporal delimitadora *en x temps*:

(i) ?*La malaltia va canviar el Jordi en dues setmanes.

En canvi, quan l'efectuador és agentiu, sí que admet l'expressió temporal delimitadora *en x temps*, cosa que sembla confirmar que el comportament de l'agent és seqüencial (o potser iteratiu).

(ii) El conseller personal va canviar el Jordi en dues setmanes.

⁶² En castellà sembla que podem trobar algun cas en què un verb de canvi d'estat [$-v$] pot donar lloc a una variant pronominal. Aquest és el cas del verb *subir*. És possible trobar a Internet exemples com els següents, un sense morfologia reflexiva (ia) i un amb morfologia reflexiva (ib):

(i) a. [R]esulta que el volumen, como se ve en la imagen, sube solo!

b. Mi micrófono es un Blue Yeti Nano, siempre que lo uso y empiezo a hablar el volumen se sube por si solo.

Font (ia): <https://foros.3dgames.com.ar/threads/713508-el-volumen-sube-solo-ayuda>

Font (ib): https://answers.microsoft.com/es-es/windows/forum/windows_10-hardware/windows-10-el-volumen-del-micr%C3%B3fono-aumenta/807b3907-bc66-442d-aebe-5fb239a4c97b

apujar, les dues variants incoatives (*pujar* i *apujar-se*) es distingeixen, o es poden distingir, en termes de causació. Comparem les dues construccions següents:

- (136) a. La temperatura ha pujat.
b. La temperatura s'ha apujat (per si sola).

Les pressuposicions que es fan a (136a) i a (136b) són diferents. A (136a) es pressuposa que la temperatura ha pujat de manera natural, mentre que a (136b) es pressuposa que algú ha tocat el termòstat de la calefacció o de l'aire condicionat (o que el termòstat ha funcionat malament) i la temperatura ha pujat.

Observi's que el comportament dels verbs alternants ve determinat en part per un tret lèxic, el tret [v]. Això vol dir que és una determinada propietat formal la que determina si la variant incoativa d'un verb serà simple o pronominal.

En la meua proposta, els verbs de canvi d'estat no són monàdics o diàdics. En el cas general, aquests verbs admeten una causa, i aquesta causa pot ser agentiva o no agentiva. Alguns verbs es realitzen formalment com a causatius, tot i que poden tenir una semàntica incoativa (cas de *desmaiar-se*), mentre que d'altres verbs es realitzen formalment com a incoatius, tot i que es poden causativitzar (cas de *germinar*).⁶³ Recordem que els verbs de causació interna són verbs amb una causa inespecificada.

Alguns autors, com en el cas d'Alexiadou et al. (2015) o Abrines (2016), apel·len al coneixement del món per determinar si un verb és considerat de causació interna o de causació externa. És evident que per determinar les propietats semàntiques d'un verb hem de recórrer al nostre coneixement del món, atès que la semàntica d'un verb està relacionada directament amb el coneixement del món. Ara bé, la distinció entre causació interna i causació externa no sembla que estigui a la base de la distribució de les variants incoatives, tot i que hi ha una certa correspondència. En general, i si més no en català, la variant simple correspon a verbs de causació interna, però la variant pronominal tant pot correspondre a verbs de causació interna com a verbs de causació externa. Recordem que un verb de causació interna passa a expressar causació externa en causativitzar-se. Cal, doncs, un factor suplementari al del coneixement del món per poder explicar la distribució de les variants incoatives en català. Aquí he proposat que aquest factor suplementari és el tret lèxic dual [$\pm v$].

En principi, és el coneixement del món el que ens permet identificar la causa que governa un verb de canvi d'estat. Ara bé, la causativització agentiva dels verbs de causació interna no ve determinat pel coneixement del món únicament, sinó també per una caracterització lèxica de l'arrel verbal. El fet que el verb *engreixar* s'utilitzi per denotar el procés d'engreixament d'animals de granja no solament forma part del coneixement del món, sinó també del fet que aquest significat s'associa amb un verb de causació interna. Es podria haver reciclat un altre verb, o es podria haver creat una altra arrel verbal per denotar aquest tipus d'esdeveniment. Un cas més clar ens

⁶³ Vegeu Schäfer (2008) i Alexiadou et al. (2015) per a la idea que els verbs incoatius amb morfologia reflexiva es comporten sintàcticament com a verbs transitius, una idea que aquí assumeixo.

el proporciona el verb anglès *grow* 'créixer', un verb típicament de causació interna. Aquest verb, en anglès, admet també un ús causatiu:⁶⁴

(137) John grows potatoes.

Si fos el coneixement del món el que ens determinés aquesta extensió del verb *grow*, esperaríem que en català el verb *créixer* tingués aquesta accepció causativa, però això on és així, tal com mostra (138):

(138) *El Joan creix patates.

En aquest significat, el català recorre a un verb com *conrear* o *cultivar*:

(139) El Joan conrea patates.

Un fenomen similar al de *grow* en anglès el proporciona el verb català *germinar*. A diferència del verb *engreixar*, que admet tant la causativització no agentiva com l'agentiva, *germinar* únicament admet la causativització agentiva. No és el coneixement del món que ens determina que aquesta arrel es pugui usar agentivament, sinó el coneixement de la llengua, que ens permet aquest ús agentiu d'una arrel que bàsicament expressa causació interna. Perquè *germinar* pugui tenir aquest significat agentiu, l'hem de marcar com a [+v] amb aquest sentit concret, el de "produir brots a partir de llavors". És possible que aquest ús de *germinar* sigui un anglicisme. Si no s'hagués fet aquesta extensió del significat de *germinar*, s'hauria habilitat un altre verb, com ara *produir* o *conrear*.

(140) a. El Joan ha germinat 100 brots de soja.

b. El Joan ha produït/conreat 100 brots de soja.

És necessari, doncs, algun tipus d'especificació de l'arrel verbal. En la meua proposta, el que s'especifica és si l'arrel verbal s'associa únicament al nucli V (especificació [-v]), o al nucli v (especificació [+v]). Així mateix, cada una d'aquestes caracteritzacions pot anar acompanyada d'un valor semàntic. Com hem vist, en el cas del verb *canviar*, l'alternant causatiu agentiu va associat al tret [+v], mentre que l'alternant incoatiu, que expressa causació interna, va associat al tret [-v]. Aquest mecanisme a més permet determinar quins verbs adopten la variant incoativa simple i quins la variant incoativa pronominal.

5.6.5. Propietats comunes entre la Veu mitjana reflexivitzadora i la Veu mitjana incoativitzadora

El clíctic reflexiu pot aparèixer en el verb incrustat en la construcció causativa tant quan actua com a reflexivitzador (141a) com quan actua com a incoativitzador (141b):

(141) a. El Pere la va fer mirar-se al mirall.

b. La notícia el va fer desmaiar-se.

⁶⁴ Vegeu en aquest sentit les consideracions que fa Rappaport Hovav (2014, p. 13) sobre aquest verb. Rappaport Hovav considera que *grow* no és pròpiament un verb alternant, ja que només accepta agents en la seva variant causativa.

Com mostra (142), tots dos clítics poden ser suprimits:

- (142) a. El Pere la va fer mirar al mirall.
b. La notícia el va fer desmaiar.

Tant el castellà com el francès admeten en la clàusula incrustada de la construcció causativa un verb reflexivitzat així com també un verb incoativitzat mitjançant la morfologia reflexiva. A (143) dono les dades per al castellà, i a (144) les dades per al francès:

- (143) a. Juan hizo mirarse al espejo a María.
b. La visión de un fantasma la hizo desmayarse.
- (144) a. La crainte du scandale a fait se tuer le frère du juge.
'La por a un escàndol ha fet matar-se el germà del jutge.'
b. Le soufre lui a fait se retrecir la peau.
'El sofre li ha fet encongir(-se) la pell.'

(Kayne (1975), p. 404 [4b]. p. 311 [98c])

En canvi, l'italià no admet el clíctic reflexiu en la clàusula incrustada de la construcció causativa, ja sigui amb la funció reflexivitzadora (145a) o bé amb la funció incoativitzadora (145b):

- (145) a. *Maria farà accusarsi (a) Giovanni.
'La Maria farà acusar-sei el Giovanni.'
b. Il vento ha fatto *dissiparsi/dissipare le nuvole.
'El vent ha fet dissipar(-se) els núvols.'

(Burzio (1986), p. 404 [15 adaptat], p. 384 [64b])

En tots dos casos, el verb s'ha de realitzar sense el clíctic reflexiu. Podem dir que el català, el castellà i el francès admeten un nucli de Veu mitjana en la clàusula incrustada, mentre que l'italià no l'admet. Aquest comportament del clíctic reflexiu també ens permet suposar que aquest clíctic, o els seus trets, es generen en la mateixa posició, tant si actua reflexivament com si actua incoativament. Per a un desenvolupament més extens d'aquesta qüestió, vegeu el capítol 12.

5.6.6. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he proposat que els verbs, o les arrels verbals, contenen un tret lèxic [v] que determina si la seva variant incoativa és de naturalesa simple o de naturalesa pronominal. Els verbs marcats com a [-v] realitzen la seva forma incoativa mitjançant la variant simple, mentre que els verbs marcats com a [+v] realitzen la seva forma incoativa mitjançant la variant pronominal. Finalment, els verbs duals, marcats com a [±v], poden realitzar la seva forma incoativa mitjançant les dues variants. En alguns casos, una de les variants, o les dues, s'especialitzen semànticament.

El nucli que governa l'alternança causativa, en la meua proposta, adaptant idees d'autors com Doron i Labelle (2010), Alexiadou et al. (2015) o Abrines (2016), és el nucli de Veu, que és el nucli que en el meu sistema s'encarrega d'introduir l'argument extern. Aquest nucli, en les construccions en què s'insereix un clíctic reflexiu, pren la variant mitjana (Veu mitjana). He proposat que en la construcció incoativa, la Veu mitjana es comporta com a +Obviativa. Busca en el deu domini, en una relació sonda-diana, un argument +Obviatiu amb el qual concordar. En la concordança, satura els seus trets phi. Així mateix, pel fet de ser +Obviatiu, no permet la generació de l'especificador. Aquesta estructura s'interpreta com a incoativa, igual que s'interpreta com a incoativa l'estructura en què no es genera cap nucli verbal funcional v, és a dir, en la variant incoativa simple. En la interpretació incoativa, pressuposem que l'acció no ha estat realitzada per un agent, per bé que no diem res sobre la naturalesa de la causa no animada responsable del canvi.

He analitzat també el comportament dels alternants supletius. El cas més rellevant és el format per la parella *morir-matar*. Aquests alternants es poden distingir en termes del tret lèxic [v]. El verb *morir* està marcat com a [-v] (i també com a [+v], per bé que en aquest darrer cas requereix forçosament la incoativització mitjançant la morfologia reflexiva), mentre que el verb *matar* està marcat com a [+v]. També he defensat que les parelles *pujar-apujar* i *baixar-abaixar* presenten també una relació supletiva.

Finalment, he tractat el comportament dels verbs [-v]. Aquests verbs també es poden causativitzar. Admeten dos tipus de causativització, la no agentiva i l'agentiva. La causativització agentiva acostuma a expressar un comportament seqüencial de l'agent. En alguns casos, com en el cas de *canviar*, la variant [+v] està associada a un significat exclusivament agentiu, no incoativitzable. Hem vist també que les variants causatives dels verbs [-v] no admeten la incoativització pronominal, probablement per l'efecte bloquejador de la variant incoativa nul·la.

5.7. UN PARAL·LELISME ENTRE EL CATALÀ I L'HINDI/URDÚ

L'hindi/urdú és una llengua indoària que presenta un sistema d'incoativització de naturalesa dual, igual que les llengües romàniques. Com ja hem vist, els verbs de l'hindi/urdú es poden dividir en dues grans classes, la classe AA i la classe nul·la. Els verbs de la classe AA prenen com a forma bàsica la intransitiva o incoativa, mentre els verbs de la classe nul·la prenen com a forma bàsica la transitiva o causativa. Els verbs de la classe AA es poden causativitzar mitjançant el morfema *-aa*. Quan aquests verbs s'associen al morfema *-aa*, experimenten una reducció vocàlica de l'arrel, tal com es mostra a continuació:⁶⁵

⁶⁵ En les formes de citació dels verbs s'incorpora el sufix *-naa* (vegeu en aquest sentit Haspelmath (1993, p. 115)).

(146) *Verbs de la classe AA*

- a. jaag-naa → jag-aa-naa 'despertar-se → despertar'
- b. suukh-naa → sukh-aa-naa 'assecar-se → assecar'
- c. bhiig-naa → bhig-aa-naa (bhig-o-naa) 'mullar-se → mullar'

(Bhatt i Embick (2003), p. 56 [121])

Per la seva banda, els verbs de la classe nul·la són verbs que prenen com a forma bàsica la transitiva. Quan aquests verbs s'intransitivitzen, experimenten exclusivament el fenomen de la reducció vocàlica, tal com mostren els exemples següents:

(147) *Verbs de la classe nul·la*

- a. kaaṭ-naa → kaṭ-naa 'tallar → tallar-se (resultar tallat)'
- b. khol-naa → khul-naa 'obrir → obrir-se'
- c. maar-naa → mar-naa 'matar → morir'

(Bhatt i Embick (2003), p. 55 [120])

El fenomen de la reducció vocàlica que experimenten els verbs de la classe nul·la quan s'intransitivitzen és similar a la que experimenten els verbs de la classe AA quan es causativitzen mitjançant el morfema –aa. En els verbs de la classe AA, la forma més complexa, i per tant derivada, és la causativa, que és aquella en què s'ha produït la reducció vocàlica. En canvi, en els verbs de la classe nul·la, la forma més complexa, i per tant cal suposar que derivada, és la intransitiva, que és la que mostra reducció vocàlica. Podem suposar que la forma intransitiva dels verbs de la classe nul·la es forma per associació amb un morfema M que es visibilitza mitjançant la reducció vocàlica de l'arrel verbal. Així doncs, tenim dos tipus de formes incoatives: una bàsica, que correspon als verbs de la classe AA, i una de derivada, que correspon als verbs de la classe nul·la.

Bhatt i Embick observen que atès que els verbs d'aquestes classes tenen una morfologia diferent, aquestes formes s'han de derivar sintàcticament de manera diferent. Concretament, proposen:

(148) *Strongest Interface Hypothesis*

All other things being equal, differences in morphological marking should correlate with syntactico-semantic (i.e. structural or featural) differences.

(Bhatt i Embick (2003), p. 31 [62])

Aquests autors adopten una versió unitària del nucli Veu/v, i suposen que el morfema causativitzador -aa es genera a v. Tanmateix, no proposen cap explicació per al fenomen de la incoativització dels verbs de la classe nul·la.

Igual que podem considerar, tal com fan Bhatt i Embick, que el morfema causativitzador -aa és un exponent del nucli funcional verbal v, podem suposar també que el morfema M incoativitzador es troba en un nucli verbal per sobre de v, ja que incoativitza verbs que, en tant que causatius, arriben en la derivació com a mínim fins a v. En el model que aquí defenso, aquesta categoria seria Veu.

A partir del que hem vist, podem establir una analogia entre el català i l'hindi/urdú. En català trobem també dues classes de verbs: els verbs de la classe simple, que formen la forma incoativa sense morfologia reflexiva, i els verbs de la classe pronominal, que recorren a la morfologia reflexiva per constituir la forma incoativa. Des del punt de vista derivacional, la classe simple del català correspondria a la classe AA de l'hindi-urdú, mentre que la classe pronominal del català correspondria a la classe nul-la de l'hindi-urdú.

Segons assenyalen Bhatt i Embick, una de les característiques del sistema de l'hindi/urdú és la falta de correlació semàntica estricta entre tipus de causació i classe verbal. Tot i que en general els verbs de la classe AA solen expressar causació interna i els verbs de la classe nul-la solen expressar causació externa, trobem verbs de la classe AA que expressen causació externa i verbs de la classe nul-la que expressen causació interna. Per exemple, el verb *bhiig-naa* → *bhig-aa-naa* 'mullar-se → mullar', un verb clarament de causació externa, pertany a la classe AA (alternant incoatiu bàsic), mentre que el verb *khol-naa* → *khul-naa*, 'obrir → obrir-se', un verb també clarament de causació externa, pertany a la classe nul-la (alternant incoatiu derivat). Així mateix, el verb *maar-naa* → *mar-naa* 'matar → morir', que en la seva forma incoativa expressa, o pot expressar, causació interna, pertany a la classe nul-la (alternant incoatiu derivat).

Aquesta falta de correspondència es dona també en català. En general, els verbs de la classe simple solen expressar situacions de causació interna, mentre que els verbs de la classe pronominal solen expressar situacions de causació externa. Tanmateix, i com ja hem vist, trobem verbs de la classe pronominal que expressen inequívocament situacions de causació interna, com és el cas de *desmaiar-se*. En conseqüència, el fet que verbs típicament de causació interna es realitzin amb la morfologia reflexiva no ha de resultar un fenomen estrany. En hindi/urdú, el verb *morir*, un verb paradigmàticament de causació interna, s'obté morfològicament per derivació de la forma causativa. Hi pot haver tendències, però no sembla que hi hagi en general una correlació unívoca. El motiu és simple: un verb de causació externa pot prendre, en la seva forma descausativitzada, un significat de causació interna. En el capítol 3 hem vist l'exemple d'*obrir-se* (una flor), que he considerat que expressa causació interna. Si per evolució de la llengua el verb *obrir* passés a utilitzar-se exclusivament en aquest sentit, aquest verb probablement es continuaria realitzant amb la morfologia reflexiva i, per tant, descausativitzadora, tot i expressar una situació de causació interna.

Si el paral·lelisme que proposo entre l'hindi/urdú i el català és correcte, aleshores podem suposar que l'alternança que es dona mitjançant la morfologia reflexiva és una alternança que té el seu epicentre en alguna de les categories funcionals del complex verbal. Aquí he suposat que aquesta categoria és *Ve*, és a dir, la mateixa categoria encarregada d'introduir l'argument extern.

En conclusió, llengües amb propietats sintàctiques molt diferents mostren un comportament similar a l'hora d'expressar la incoativització: uns verbs l'expressen sense la necessitat de nuclis funcionals verbals (cas de la classe simple del català i de la classe AA de l'hindi-urdú), mentre que d'altres verbs recorren als nuclis verbals funcionals *v* i *Ve* (cas de la classe pronominal del català i de la classe nul-la de l'hindi-urdú). A més, no hi ha una correlació exacta entre el tipus d'estructura triada i la naturalesa de la causació. En català sí que sembla que els verbs de la classe

simple expressen causació interna. Tanmateix, alguns d'aquests verbs es poden causativitzar i passar a expressar causació externa, com en el cas de *germinar*.

5.8. CONCLUSIONS DEL CAPÍTOL

En aquest capítol he estudiat la distribució de les dues variants incoatives del català, la simple i la pronominal, així com el funcionament de la Veu en la construcció incoativa.

He classificat els verbs de canvi d'estat, d'acord amb la manera com s'incoativitzen, en tres classes: la classe simple, la classe pronominal i la classe dual. Els verbs de la classe simple són aquells verbs que no requereixen cap tipus de morfologia especial en la realització de la forma incoativa. Els verbs de la classe pronominal són aquells verbs que requereixen la morfologia reflexiva per poder expressar la seva forma incoativa. Finalment, els verbs de la classe dual són aquells verbs que poden realitzar la seva forma incoativa en les dues variants, la simple i la pronominal. En la majoria de casos, no trobem diferències entre les dues variants, però hi ha verbs que presenten una especialització semàntica de les variants. Són verbs de la classe simple *créixer*, *brotar* o *canviar*, són verbs de la classe pronominal *obrir*, *trencar* o *desmaiar*, i són verbs de la classe dual *enrojolar*, *emmalaltir* o *guarir*. Entre els verbs duals que mostren diferències semàntiques segons la variant triada trobem *morir*, *envellir*, *grillar*, *petar* i *florir*. No sembla que la tria d'una variant o de l'altra d'un verb dual obeeixi, en català, a raons aspectuals.

He proposat que el comportament dels verbs de canvi d'estat està regulat pel tret lèxic [v]. Segons el valor d'aquest tret que els verbs (o més ben dit, les arrels) seleccionin, la variant incoativa triada serà la simple o la pronominal. Els verbs que es realitzen en la variant incoativa simple seleccionen el valor [-v], mentre que els verbs que es realitzen en la variant incoativa pronominal seleccionen el valor [+v]. Així mateix, els verbs duals seleccionen els dos valors de [v], és a dir, són [±v]. Els verbs de la classe simple s'incorporen únicament al verbalitzador V, mentre que els verbs de la classe pronominal s'incorporen primer a V i a continuació a v.

Quan el verb puja a v, per poder-lo interpretar incoativament cal la presència de la Veu mitjana, una Veu que es caracteritza per la necessitat d'avaluar el tret obviatiu. En la incoativització, la Veu mitjana avalua el tret obviatiu amb un argument en el seu domini caracteritzat com a +Obviatiu, i concorda en trets phi amb aquest argument. Atès que la Veu mitjana adopta el valor +Obviatiu, no pot generar l'especificador i, per tant, no es pot realitzar un argument extern. Aquesta construcció és interpretada, amb els verbs causatius lèxics, com a incoativa. Si semànticament no té sentit la incoativització del verb en qüestió, l'oració resultarà desviada, no sintàcticament, sinó semànticament. De fet, aquesta oracions són sempre rescatables mitjançant la negació i la inserció de l'expressió adverbial *per si sol*:

- (149) a. *La taula s'ha parat.
b. La taula no s'ha parat per si sola.

He mostrat també que aquest comportament del català, i per extensió de les llengües romàniques, és equiparable d'alguna manera al de l'hindi-urdú. L'hindi-urdú també disposa de dues classes de verbs, la classe AA i la classe nul·la. Els verbs de la classe AA tenen un comportament similar als verbs de la classe simple del català: la forma bàsica d'aquests verbs és la incoativa; això vol dir que s'incorporen únicament a V. La seva causativització s'obté mitjançant el morfema causatiu *-aa*. Així mateix, els verbs de la classe AA tenen el seu equivalent en català en els verbs de la classe pronominal. Aquests verbs tenen com a forma bàsica la causativa. En la meua terminologia, són verbs que han de pujar com a mínim fins a v. Per obtenir la forma incoativa d'aquests verbs, cal realitzar una operació extra: la reducció vocàlica de l'arrel, una reducció que també es produeix quan els verbs de la classe AA es causativitzen mitjançant el morfema causatiu *-aa*.

Capítol 6

VEU I PASSIVITZACIÓ

6.0. INTRODUCCIÓ

En aquest capítol proposaré distingir dos tipus de passives pronominals: l'existencial i la inclusiva. La passiva pronominal existencial afecta els verbs transitius, mentre que la passiva pronominal inclusiva afecta, a més dels verbs transitius, els verbs inergatius, els verbs inacusatius, els predicats adjectivals i els verbs passivitzats. Com mostraré, la passiva pronominal inclusiva pot tenir dues interpretacions, la inclusiva esdevenimental i l'arbitrària.

Seguint Cinque (1988), proposaré que en la passiva pronominal el clític reflexiu actua sobre un nucli funcional que habilita un element *pro* impersonal. Així mateix, argumentaré que el català disposa de dos tipus de *pro* impersonal: un *pro* existencial, que caracteritzaré com a –Persona, i un *pro* inclusiu, que caracteritzaré com a [+1, +3].¹ El *pro* existencial està especificat per al tret de persona però no té assignat cap dels valors de persona. En canvi, proposaré que el *pro* inclusiu té especificats els trets de primera i tercera persona. Atès que cap d'aquests elements *pro* està especificat per a un valor de persona realitzable morfològicament, no tenen capacitat per concordar amb els trets phi de Temps.

Defensaré que en la passiva pronominal existencial, el clític reflexiu actua sobre la Veu mitjana. Aquesta Veu legitima en l'especificador un *pro* existencial. En canvi, en la passiva inclusiva, el clític actua sobre Temps, i habilita aquesta categoria a legitimar un element *pro* inclusiu. El *pro* existencial només es pot generar a l'especificador de Veu, mentre que el *pro* inclusiu es pot generar a l'especificador de Veu, en la posició d'objecte i a l'especificador d'un predicat adjectival.

Proposaré que tant la passiva pronominal existencial com la passiva pronominal inclusiva poden rebre una interpretació genèrica. En aquest cas, assumiré que es genera en el nucli d'Aspecte un operador de genericitat. Així mateix, i seguint autors com Mendikoetxea (1999) o Bartra (2002), consideraré que les anomenades passives mitjanes, construïdes amb adverbis del tipus *fàcilment*, són en català passives pronominals.

Mostraré que aquest model permet explicar la passivització pronominal en francès. Com veurem, el francès disposa de la passivització existencial però no de la passivització inclusiva. Així mateix, argumentaré que el fenomen del *ci si* de l'italià, on

¹ Atès que 1 fa referència a la primera persona, i 3 fa referència a la tercera persona, [+1, +3] s'ha d'interpretar com una forma simplificada de [[+1, –2], [–1, –2]], on [+1, –2] és la primera persona i [–1, –2] representa la tercera persona.

es combina passivització pronominal i reflexivització, també es pot explicar amb el model que presento.

També analitzaré el fenomen de la concordança. En alguns dialectes com el central, en la passiva pronominal el verb concorda amb l'argument intern en posició d'objecte, tant quan és indefinit com quan és definit, mentre que en altre dialectes com el nord-occidental, no es dona concordança.

Finalment, proposaré estendre aquesta anàlisi de la passiva pronominal a dues altres construccions impersonals: la construcció existencial locativa (*haver-hi*) i la construcció deòntica impersonal (*caldre*).

Aquest capítol s'estructura de la manera següent. A l'apartat 6.1 analitzo la distribució de la passiva pronominal en català i a l'apartat 6.2 mostro les característiques de les diferents interpretacions que pot rebre una passiva pronominal i les restriccions que tenen aquestes interpretacions. A l'apartat 6.3 presento l'anàlisi corresponent a la passiva pronominal existencial i a l'apartat 6.4 l'anàlisi corresponent a la passiva pronominal inclusiva. A l'apartat 6.5 estudio la interpretació genèrica de la passiva existencial i de la passiva inclusiva, i a l'apartat 6.6 analitzo l'anomenada passiva mitjana en català. A l'apartat 6.7 comparo la passiva pronominal del català amb la del francès. Defensaré que, a diferència del català, el francès només disposa de la passiva existencial. A l'apartat 6.8 mostro que l'italià accepta realitzar simultàniament un clíctic reflexiu reflexivitzador i un clíctic reflexiu passivitzador. Això és possible perquè aquests clítics en italià ocupen posicions dins el grup clíctic diferents. A l'apartat 6.9 tracto el fenomen de la concordança en la construcció passiva pronominal i a l'apartat 6.10 proposo fer una extensió de l'anàlisi de la Veu en la construcció passiva pronominal a la construcció existencial locativa i a la construcció deòntica impersonal. Presento les conclusions a l'apartat 6.11.

6.1. LA PASSIVA PRONOMINAL: DISTRIBUCIÓ DE LES DADES

Un dels fets més rellevants de la passiva pronominal és que es dona amb una gran varietat de verbs i predicats. Per a l'italià, Cinque (1988) ofereix sis tipus de verbs o predicats: verbs transitius (1a), verbs inergatius (1b), verbs inacusatius (1c), verbs psicològics d'experimentador OD (1d), predicats adjectivals (1e) i verbs passivitzats (1f):

- (1) a. *Verb transitiu*
(Prima o poi) si scopre sempre it colpevole.
'Tard o d'hora, es descobreix sempre el culpable.
- b. *Verb inergatiu*
Si lavora sempre troppo.
'Es treballa sempre molt.

- c. *Verb inacusatiu*
Spesso si arriva in ritardo.
'Sovint s'arriba tard.'
- d. *Verb psicològic d'experimentador OD*
Spesso si preoccupa anche chi non se vorrebbe.
'?*Sovint es preocupa també a qui no es voldria.'
- e. *Predicat adjectival*
Non si è mai contenti.
'No s'està mai content.'
- f. *Verb passivitzat*
Si è spesso trattati male.
'Sovint s'és tractat malament.'

(Cinque (1988), p. 522 [1a-f])

Aquests exemples es poden replicar en català tal com mostren les glosses, excepte en el cas del verb psicològic d'experimentador OD. Com mostro en la glossa, no trobo natural aquesta construcció amb un verb psicològic.² Vegem a continuació exemples catalans (aquí distingeixo entre dos tipus de verbs inacusatius, els verbs de moviment direccional i els verbs incoatius):

- (2) a. *Verb transitiu*
S'han retingut les mercaderies al port.
(Bartra (2002), p. 2150 [74c])
- b. *Verb inergatiu*
Aquest any s'ha treballat molt.
(Bartra (2002), p. 2150 [74d])
- c. *Verb inacusatiu de moviment direccional*
S'entra a l'estadi a dos quarts de vuit.
(Bartra (2002), p. 2150 [74d])
- d. *Verb inacusatiu incoatiu*
Si es neix ric tot és més fàcil.
(Bartra (2002), p. 2150 [74f])
- e. *Predicat adjectival*
Quan s'és jove s'és feliç.

² Bartra (2002) no inclou cap exemple de passiva pronominal amb verbs psicològics d'experimentador OD. Així mateix, segons Dobrovie-Sorin (2006), el romanès tampoc admet la passivització pronominal dels verbs psicològics d'experimentador OD. Cal indicar també que el romanès no admet la passivització pronominal amb verbs passivitzats ni amb predicats adjectivals.

f. *Verb passivitzat*

Quan s'és detingut, convé contactar un advocat.

(Bartra (2002), p. 2150 [74e])

Ni els verbs reflexius inherents (3a) ni els verbs incoatius pronominals (3b) accepten la passiva pronominal (vegeu en aquest sentit Bartra (2002, p. 2157-2158):

- (3) a. *Quan s'adona del perill, es pot rebre un fort cop.
b. *Quan es desmaia, es pot rebre una forta contusió.

Així mateix, un verb reflexiu natural o un verb obviatiu usats reflexivament no admeten un ús passiu pronominal:

- (4) *Quan es banya, no s'ha de tenir cap aparell elèctric a mà.

En aquest casos, cal recórrer al pronom indefinit existencial *un*:

- (5) a. Quan un s'adona del perill, cal actuar amb precaució.
b. Quan un es desmaia, pot rebre una forta contusió.
c. Quan un es banya, no s'ha de tenir cap aparell elèctric a mà.

Aquesta restricció és atribuïble al fet que en català el mateix clíctic realitza les funcions reflexiva, incoativa i passivitzadora.³

6.2. INTERPRETACIÓ DE LA PASSIVA PRONOMINAL

6.2.0. Introducció

La passiva pronominal pot rebre diversos tipus d'interpretació. Aquí tractaré les següents: una interpretació existencial esdevenimental, una interpretació arbitrària,

³ Atès que l'argument implícit que representa la passiva pronominal ha de ser animat, no és possible passivitzar pronominalment verbs incoatius de causació interna amb un argument no humà:

- (i) a. Quan una planta brota, s'ha de regar més.
b. *Quan es brota, s'ha de regar més.

El verb *engreixar* en castellà admet un ús incoatiu no pronominal. En conseqüència, es pot associar amb la passiva pronominal, tal com mostra aquest exemple tret d'una font digital:

- (ii) Es más difícil bajar de peso cuando se engorda en la infancia.

Com veurem més endavant, en italià sí que és possible passivitzar pronominalment verbs reflexius.

Font (ii): https://www.lavozdegalicia.es/noticia/santiago/2009/05/29/dificil-bajar-peso-engorda-infancia/0003_7749289.htm

una interpretació inclusiva esdevenimental i una interpretació genèrica.⁴ La interpretació inclusiva és aquella en què l'emissor s'inclou en la referència de l'argument implícit associat al clíctic reflexiu. A continuació, tracto cada una d'aquestes interpretacions en l'ordre següent: interpretació arbitrària, interpretació inclusiva esdevenimental, interpretació existencial i interpretació genèrica. Defensaré que la interpretació arbitrària i la interpretació inclusiva esdevenimental són variants d'una mateixa forma, la passiva pronominal inclusiva. El motiu és que en la interpretació arbitrària també hi ha la inclusió de la primera persona o emissor.

6.2.1. La interpretació arbitrària

En català, és possible utilitzar la passiva pronominal amb valor arbitrari amb tots els tipus de predicats (transitiu, inergatiu, de moviment direccional, incoatiu, predicat adjectival i passiva):

- (6) a. Quan se solda ferro, cal protegir-se amb una màscara.
- b. Quan es dorm molt, es té mal de cap.
- c. Quan s'entra en una església, cal senyar-se.
- d. Quan es neix, es plora.
- e. Si no s'és alt, no es pot jugar a bàsquet.
- f. Quan s'és insultat, cal replicar.

La interpretació no sembla que experimenti cap tipus de restricció. En tots els casos és possible substituir el clíctic reflexiu pel pronom indefinit existencial *un*:

- (7) a. Quan un solda ferro, cal protegir-se amb una màscara.
- b. Quan un dorm molt, té mal de cap.
- c. Quan un entra en una església, s'ha de senyar.
- d. Quan un neix, plora.
- e. Si un no és alt, no pot jugar a bàsquet.
- f. Quan s'és insultat, ha de replicar.

És interessant observar que a diferència del que passa amb el pronom indefinit existencial *un*, és necessari repetir el clíctic reflexiu amb funció arbitrària en les oracions coordinades (vegeu els exemples de (7a), (7b) (7d) i (7e). El mateix comportament que *un* té el pronom indefinit existencial literari culte *hom*.

6.2.2. La interpretació inclusiva esdevenimental

Cinque (1988) observa que en italià tots els predicats accepten una referència temporal específica, però no en tots els casos s'obté la mateixa interpretació. Mentre

⁴ Una altra interpretació possible és l'habitual. A efectes d'exposició, la consideraré com una variant de la genèrica.

que en els verbs transitius i els verbs inergatius s'obté una interpretació típicament passiva, on l'argument extern és interpretat implícitament, en els altres casos s'obté una interpretació especial: s'inclou l'emissor en la referència de l'argument implícit. Els judicis que dona per a l'italià són replicables en català amb l'excepció, al meu parer, dels verbs inergatius.

Considerem una construcció passiva pronominal amb un verb transitiu:

(8) Ja s'han rentat els plats.

Aquesta oració pot tenir dues interpretacions. L'emissor la pot dir perquè acabat el dinar ha entrat a la cuina i ha vist que els plats estaven nets, amb la qual cosa no s'implica en la denotació de l'argument extern implícit, o bé després de fregar els plats surt de la cuina i pronuncia (8). En el segon cas, però no en el primer, l'emissor s'inclou en el referent de l'argument extern implícit. De fet, no necessàriament ha rentat els plats sol; pot haver compartit l'activitat amb algú altre.⁵

Quan el verb és inacusatiu, i la referència temporal és específica, la lectura inclusiva és obligatòria. En l'oració següent, amb un verb inacusatiu de moviment direccional, s'implica que entre les persones que han arribat tard s'inclou l'emissor:

(9) Es va arribar tard a l'aeroport.

En l'oració següent, sembla implicar-se que l'emissor d'alguna manera va participar en l'acció de socórrer el Joan:

(10) El Joan va patir un atac de cor, però afortunadament es va arribar a temps.

En el cas dels verbs incoatius no pronominals, la situació resulta més problemàtica. Com observa el mateix Cinque (1988, p. 543), en certs casos no resulta pragmàticament adequat que l'emissor s'inclouï en el conjunt de persones denotat per l'argument implícit. Això explica l'estranyesa de l'oració següent:

(11) %Oggi, a Beirut, si è nati senza assistenza medica.

'%Avui, a Beirut, s'ha nascut sense ajuda mèdica.'

(Cinque (1988), p. 543 [43c])

Vegem, però, un exemple amb el verb *créixer* utilitzat en un seu sentit metafòric:

(12) Gràcies als esforços de tots, s'ha crescut.

Segons Cinque, els verbs inergatius admeten una interpretació passiva pura quan són usats amb una referència temporal específica. Personalment, crec que en català són interpretables si reben una interpretació inclusiva. Vegem-ne diversos exemples:

- (13) a. Durant la nit s'ha treballat intensament per posar a punt la moto.
b. S'ha dormit malament.
c. A la festa d'ahir a la nit es va beure com mai.
d. Avui s'ha cantat sense passió.

⁵ Personalment, crec que la interpretació inclusiva és més clara quan el verb no concorda amb l'argument intern:

(i) Ja s'ha rentat els plats.

En tots els casos, per obtenir una interpretació correcta cal suposar que l'emissor de l'oració s'inclou en el referent de l'argument extern implícit.

Considerem ara els predicats adjectivals. En l'oració següent, l'emissor es responsabilitza del tracte condescendent que ha rebut el Joan:

(14) Es va ser massa condescendent amb el Joan.

Sembla que els predicats adjectivals que admeten aquesta interpretació són els d'estadi (*stage-level*). Un predicat adjectival individual (*individual-level*) no resulta admissible:

(15) *En els premis Oscar es va ser guapo.

Les passives tenen un comportament semblant. Considerem l'exemple següent de Bartra (2002):

(16) S'ha estat educat d'una altra manera.

(Bartra (2002), p. 2160)

Personalment, crec que aquesta oració, per ser interpretada, s'ha d'incloure l'emissor en la referència de l'argument implícit. És aquesta circumstància el que fa que l'oració sigui acceptable.

Argumentaré que la interpretació arbitrària i la inclusiva són similars. Aquestes interpretacions les agruparé en un sol tipus: la passiva arbitrària. El català, el castellà, l'italià i el romanès, totes elles llengües de subjecte nul, accepten tant la interpretació arbitrària com la interpretació inclusiva. En canvi, el francès, una llengua de subjecte explícit, no accepta cap d'aquestes interpretacions. Per expressar aquests sentits recorre al pronom indefinit *on*. Consideraré, doncs, que la possibilitat d'obtenir aquestes interpretacions s'associa al fet que la llengua sigui de subjecte nul.

6.2.3. La interpretació existencial

Proposaré que la interpretació existencial és aquella en què s'interpreta que no hi ha implicació de l'emissor en la denotació de l'argument implícit. Aquesta interpretació es dona únicament amb els verbs transitius:

(17) S'han retirat totes les papereres del parc.

En la interpretació existencial pressuposem l'existència d'algú que ha realitzat l'acció denotada pel verb.

Sovint, quan l'argument tema és animat, es produeix l'acusativització d'aquest argument:

- (18) a. S'ha detingut els terroristes.
b. Se'ls ha detingut.

Observi's que si pronominalitzem l'argument tema a (17), aquest es realitza amb el pronom buit *pro*, i no amb un clíctic determinant acusatiu, si més no en el català estàndard:

- (19) a. Ja s'han retirat.
b. ?*Ja se les ha retirades.

6.2.4. La interpretació genèrica

Una de les característiques de la interpretació genèrica és que, igual que en la interpretació arbitrària i inclusiva esdevenimental, es dona amb tots els tipus de predicats. Vegem en primer lloc els verbs transitius:

- (20) a. Les patates se sembren amb lluna vella.
b. Els calçots es mengen a l'hivern.

També podem obtenir una interpretació genèrica amb un verb inergatiu:

- (21) Durant el dia es treballa i a la nit es descansa.

Els verbs inacusatius semblen acceptar la interpretació genèrica, en algun cas amb un matís deòntic d'obligació, com amb els verbs de moviment direccional de (22a) i de (22b):

- (22) a. A l'aeroport s'arriba d'hora.
b. A les mesquites s'entra descalç.
c. En els primers anys de vida es creix ràpidament.
d. En els indrets amb una alta contaminació, es mor jove.

Així mateix, també és possible obtenir interpretacions genèriques amb predicats adjectivals d'estadi:

- (23) Als aeroports s'és molt exigent amb la seguretat.

Igual com passa en la lectura inclusiva, i a diferència del que passa en la lectura arbitrària, no sembla que es pugui obtenir una lectura genèrica amb un predicat adjectival individual:

- (24) *Als premis Oscar s'és guapo.

Compari's (24) amb (25), on la construcció rep una interpretació arbitrària:

- (25) Només si s'és guapo es rep un premi Oscar.

Finalment, no sembla que la interpretació genèrica sigui compatible amb un verb passivitzat:

- (26) ?*A les presons dels països totalitaris s'és maltractat.

Un cas especial d'interpretació genèrica és l'anomenada construcció passiva mitjana o simplement mitjana. Aquesta construcció es forma amb un adverbi del tipus *fàcilment* o *bé*:

- (27) L'*Odissea* es llegeix fàcilment.

Consideraré que aquesta construcció és un cas especial de passiva pronominal. Estudio aquesta construcció a l'apartat 6.6.

6.2.5. Conclusions de l'apartat

Hem vist que la distribució de les interpretacions que admet la passiva pronominal varia en funció de la naturalesa del predicat. Consideraré que tant la interpretació arbitrària com la interpretació inclusiva esdevenimental corresponen a un mateix ús del clíctic reflexiu passivitzador: en tots dos casos l'emissor s'inclou en el referent denotat pel clíctic reflexiu. Aquesta passiva pronominal l'anomenaré *passiva pronominal inclusiva*. Així mateix, les passives pronominals que expressen esdeveniments amb un argument intern amb valor existencial i no inclouen les anomenaré *passives pronominals existencials*. Les passives pronominals existencials es donen amb els verbs transitius.

Finalment, consideraré que les passives pronominals amb valor genèric són possibles tant amb les existencials com amb les inclusives. Això explica que puguem tenir passives pronominals genèriques amb tots els tipus de predicats.

6.3. LA PASSIVA PRONOMINAL EXISTENCIAL

Totes les llengües romàniques disposen de passiva pronominal existencial, incloent el francès, una llengua de subjecte explícit. Tenint en compte que el francès només accepta aquesta construcció amb verbs transitius, i tenint en compte també que en català, quan s'utilitza la passiva pronominal amb una referència temporal finita amb altres tipus de predicats rep una interpretació en què s'inclou l'emissor, consideraré que aquesta construcció es dona únicament amb verbs transitius. Per explicar sintàcticament la passiva pronominal existencial adaptaré l'anàlisi que fa Cinque (1988) de les passives pronominals italianes.

Cinque considera que el clíctic reflexiu passivitzador es pot presentar en dues formes en italià, una amb el valor de –Argument, i una altra amb el valor de +Argument. Pot actuar com a –Argument amb tots els verbs. En aquest cas, el que fa és actuar sobre els trets phi del component Conc (Concordança) de Flexió (el meu Temps). Així mateix, pot actuar com a +Argument amb els verbs transitius i inergatius. En conseqüència, amb els verbs transitius i inergatius pot actuar de dues maneres diferents, com a +Argument i com a –Argument.

Cinque observa que en italià, en determinats contextos no finits com en la subordinada del verb *sembrare* 'semblar', només és possible la interpretació +Argument del clíctic reflexiu passivitzador. Això explica que en aquests contextos només puguin aparèixer els verbs transitius i inergatius, però no els verbs inacusatius (ni tampoc els verbs passivitzats o els predicats adjectivals). (28a) i (28b) són gramaticals perquè representen un verb transitiu i un verb inergatiu respectivament, mentre que (28c) és agramatical perquè el verb és incoatiu, i el verb incoatiu no habilita la interpretació +Argumental del clíctic reflexiu passivitzador:

(28) a. *Verb transitiu*

Sembra non essersi ancora scoperto il vero colpevole.

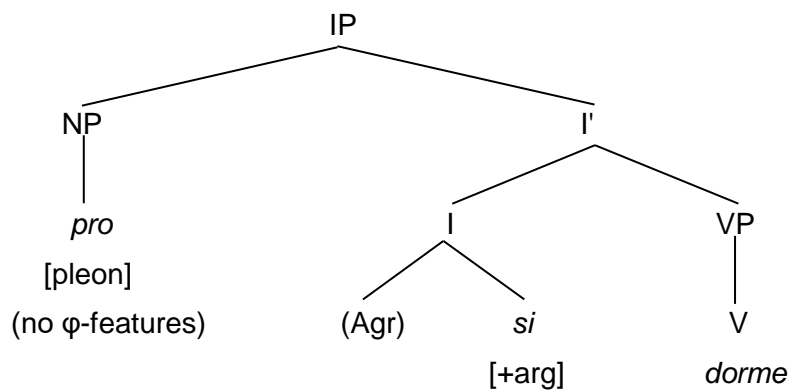
'?*Sembla no haver-se descobert encara el veritable culpable.'

- b. *Verb inergatiu*
 Sembra non essersi lavorato a sufficienza.
 '?*Sembra no haver-se treballat prou.'
- c. *Verb inacusatiu*
 *Sembra essersi arrivati troppo tardi.
 '*Sembra haver-se arribat tard.'

(Cinque (1988), p. 525 [5a-c])

Vegem l'estructura que proposa Cinque per a la interpretació –Argument del clíctic reflexiu passivitzador. En aquest cas s'insereix a l'especificador de Temps (Flexió) un element *pro* pleonàstic.

(29) *Estructura de si +Argument*

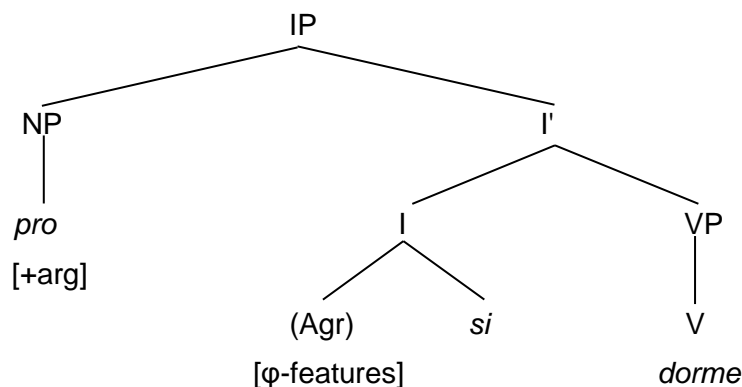

(Cinque (1988), p. 534 [23])

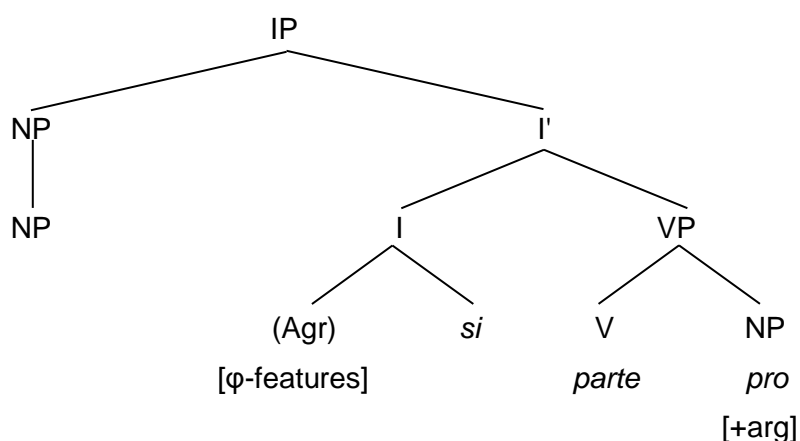
En la interpretació –Argument del clíctic reflexiu passivitzador, Cinque proposa que s'insereix en la derivació un element *pro* amb valor arbitrari, que és legitimat pel clíctic reflexiu, que actua sobre els trets phi de Flexió:

(30) *Estructura de si –Argument*

a) *Verb transitiu o inergatiu*

b) *Verb inacusatiu*

Cinque (1988), p. 534 [24a-b])

Burzio (1986, p. 59) proposa que un element *pro* arbitrari conté els trets de gènere i nombre (plural), però no el tret de persona. Això explica que la concordança d'aquest clíctic amb el participi, tant amb el corresponent a un verb inacusatiu com amb el corresponent a un verb passivitzat, sigui en masculí plural:

- (31) a. Si è arrivati stamattina.
'S'ha arribat aquest matí.'
- b. Si è stati invitati.
'S'ha estat invitat.'

(Burzio (1986), p. 45 [61a], p. 45 [65a])

També concorda en plural el predicat adjectival:

- (32) Non si è mai contenti.
'No s'està mai content.'

(Cinque (1988), p. 122-123 [1e])

A diferència de Burzio, Cinque (1988, p. 537) proposa que aquest element conté també un tret de persona, però que no està especificat per a cap valor concret.

La caracterització del pronom *pro* que s'insereix en les passives pronominals és complex. Com hem vist, tant Burzio (1986) com Cinque (1988) consideren que aquest *pro* és arbitrari, tot i que discrepen en la seva composició de trets. Aquí proposaré que en realitat trobem dos tipus diferents de *pro* arbitrari o impersonal en les construccions passives pronominals. Aquests elements *pro* els anomenaré respectivament *pro existencial* i *pro inclusiu*. El *pro existencial* el caracteritzaré com a -Persona. Aquest *pro* està especificat per al tret de persona, però rep el valor -Persona. Per la seva banda, el *pro inclusiu* el caracteritzaré com a [+1, +3]. Això explica que el *pro inclusiu* admeti en la seva referència la inclusió de l'emissor.

En aquest treball adaptaré l'anàlisi de Cinque al meu model. Concretament, assumiré la funció –Argument del clíctic reflexiu passivitzador. Així mateix, proposaré que en la construcció passiva existencial, aquest clíctic actua sobre Ve_u. En la reflexivització i en la incoativització, aquest clíctic realitza els trets de la Ve_u mitjana. Proposaré que en la passivització pronominal existencial, el clíctic reflexiu també realitza trets de la Ve_u

mitjana. En la funció passivitzadora, en comptes de buscar un argument amb el qual concordar, simplement el que fa és concordar amb l'element *pro* existencial que s'insereix en el seu especificador i que s'interpreta com a –Persona. Dit d'una altra manera: el clíctic reflexiu, en la passivització mitjana, habilita en el seu especificador l'element *pro* –Persona.⁶ Aquest element *pro* puja a l'especificador de Temps i valida el tret D d'aquest nucli. Tanmateix, com que és –Persona, no entra en concordança amb els trets phi de T. Com veurem a l'apartat 6.9, o bé el verb es realitza en tercera persona com a valor defectiu, o bé concorda (en nombre) amb l'argument intern en posició d'objecte.

Un dels problemes que planteja la construcció passiva existencial és la posició de l'argument intern. Aquest argument es realitza, en el cas general, en posició postverbal, tal com mostra (33):

(33) Ahir es van recollir les escombraries tard.

Des del punt de vista informacional, aquesta oració és neutra. Tota l'oració pot ser informació nova. En canvi, les oracions següents no són neutres des del punt de vista informacional, ja que obligatòriament l'argument *les escombraries* s'interpreta com a tòpic:

(34) a. Les escombraries es van recollir ahir tard.

b. Ahir les escombraries es van recollir tard.

Segons Solà (1992), la inversió dels arguments interns, dona lloc a una oració desviada:

⁶ En el capítol 4 hem vist que en el dialecte sercquiais del normand, en la passiva pronominal el clíctic reflexiu concorda amb l'argument intern en nombre (en normand el clíctic reflexiu de tercera persona varia segons el nombre (*s* per al singular i *ly*: per al plural):

(i) lɛ: pɛ:sō salɔi lʏ: vādi:dr ijēn ā sɛr l tā pɑ:sɛ.

els peixos salats REFL.PL venien aquí a Sark el temps passat

'Els peixos en salaó es venien aquí a Sark en temps passats.'

(Liddicoat (1994), p.249 [288])

Per explicar aquest fet, podríem pensar que en realitat el clíctic reflexiu concorda amb l'argument intern, igual com ho fa en la incoativització, si més no en la meua proposta. Més concretament, es pot proposar que concorda amb l'argument intern en nombre i alhora inhabilita el tret de persona de *v*, de manera que es pot introduir a *v* un element *pro* –Persona. De fet, la principal diferència entre la funció incoativitzadora i la funció passivitzadora del clíctic reflexiu és que en la funció incoativitzadora admet la concordança de persona i nombre amb l'argument intern, mentre que en la funció passivitzadora només admetria la concordança de nombre, no la de persona. En la funció passivitzadora, no és possible que l'argument intern sigui un pronom personal de primera o segona persona nominatiu:

(ii) **M'he detingut (=jo he estat detingut).

En canvi, en la funció incoativitzadora no és problemàtic que l'argument intern sigui un pronom de primera o segona persona:

(iii) M'he desmaiat.

Deixaré aquí aquesta qüestió.

- (35) a. S'han posat els llibres al prestatge.
b. ??S'han posat al prestatge els llibres.

(Solà (1992), p. 18 [14a-b])

Probablement el motiu és que aquestes oracions, pel seu caràcter impersonal, són usades amb caràcter presentacional. Si eliminem la concordança, (35b) millora, si bé en aquest cas l'argument *els llibres* s'ha d'interpretar amb focus contrastiu:

(36) S'ha posat al prestatge ELS LLIBRES.

Així mateix, sembla que la passiva pronominal rep una interpretació inclusiva: l'emissor s'inclou en la denotació de l'argument extern implícit.

Aquí assumiré per al català l'anàlisi que Raposo i Uriagereka (1996) fan per al portuguès i proposaré que quan l'argument tema es realitza en posició preverbal, se situa en l'especificador del nucli de Tòpic.⁷

Vegem diagramàticament l'estructura d'una passiva pronominal existencial sense topicalització:

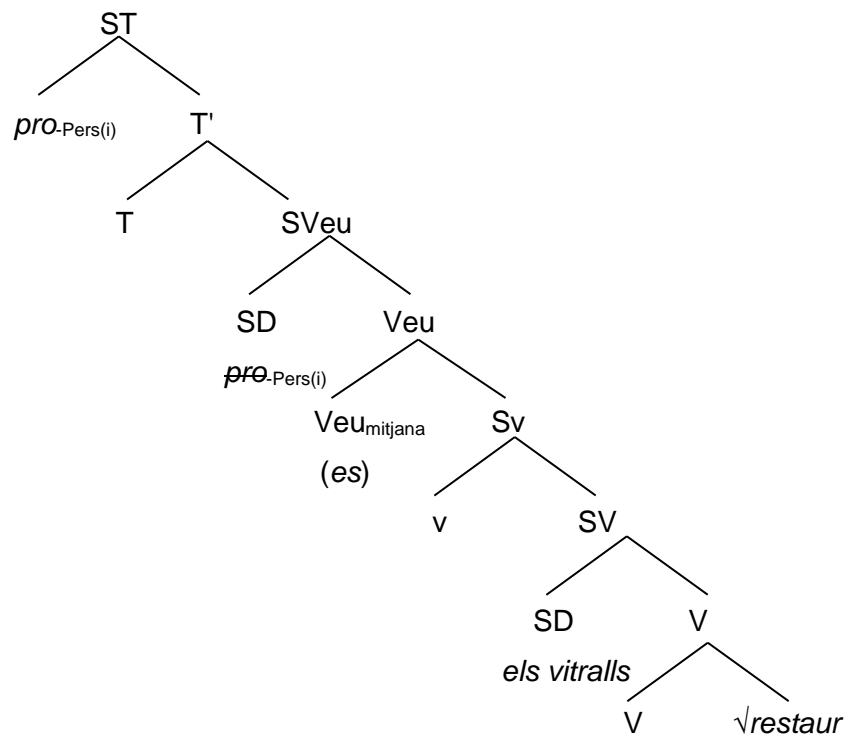
⁷ Mendikoetxea (1999) també es fa ressò del caràcter singular de la posició de l'argument tema en les passives pronominals:

Que el sujeto de las oraciones pasivas con se aparezca normalmente pospuesto revela su carácter habitualmente no-temático, al contrario de lo que observábamos para las oraciones medias-pasivas en la sección anterior. De esto, se desprende que en las construcciones de pasiva con se en las que el sujeto aparece antepuesto, este elemento ha pasado a concebirse bien como tema o tópico (al igual que el sujeto de las medias) [...] o bien como foco [...].

(Mendikoetxea (1999), p. 1674)

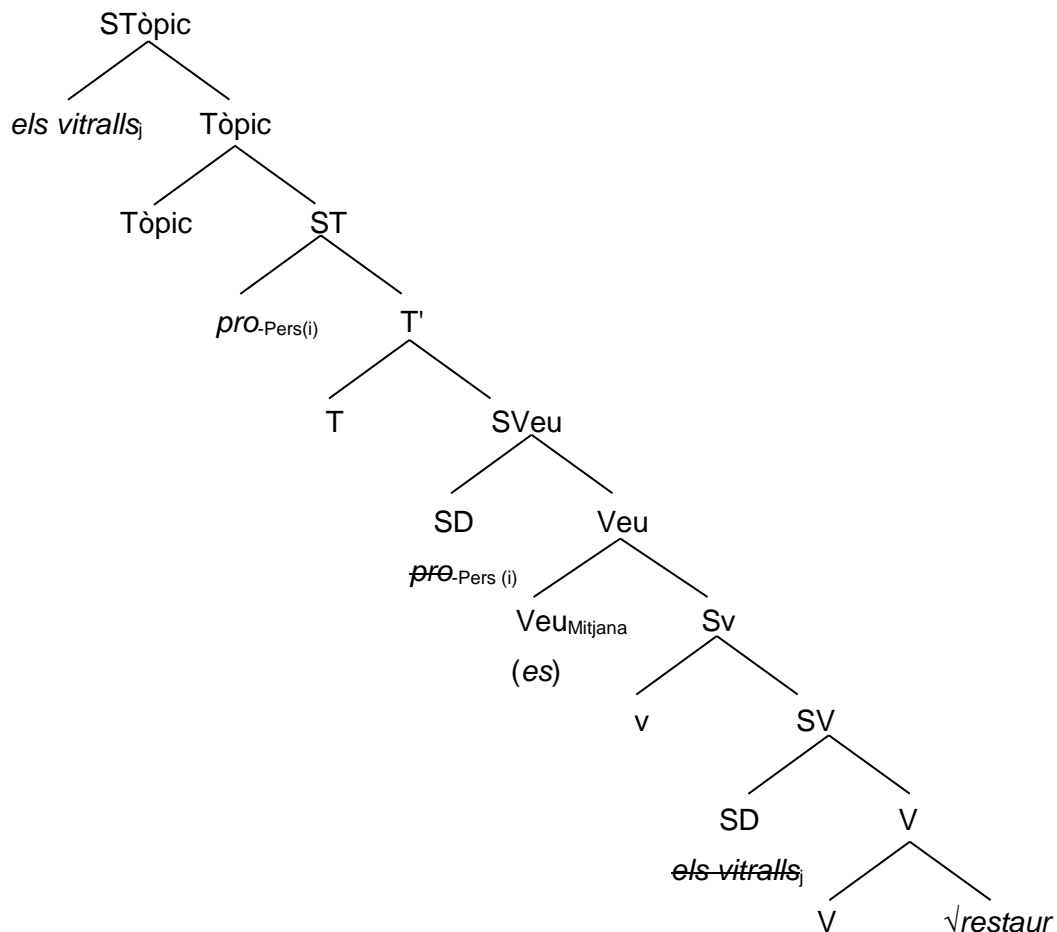
Un aclariment terminològic: per a Mendikoetxea, les mediopassives o passives mitjanes són les passives pronominals interpretades genèricament. Les seves passives amb *se* corresponen a les meves passives pronominals existencials i inclusives esdevenimentals.

- (37) a. S'han restaurat els vitralls
 b.

Si l'argument intern s'anteposa al verb, aleshores es realitzarà en la posició de tòpic. Vegem-ho:

- (38) a. Els vitralls s'han restaurat.
 b.

Una prova del comportament especial d'aquesta construcció l'aporta el dialecte nord-occidental del català. En aquest dialecte, els verbs inacusatius, tant incoatius (39) com de moviment direccional (40), no concorden amb el seu argument intern quan aquest és postverbal i indefinit, però sí quan és postverbal i definit:

(39) *Verbs inacusatius incoatius* (català nord-occidental)

- a. Amb aquelles nevades es van enfonsar totes les teulades del poble.
 b. *Amb aquelles nevades es va enfonsar totes les teulades del poble.

(Rigau (1991), p. 250 [31a-b])

(40) *Verbs inacusatius de moviment direccional* (català nord-occidental)

- a. Ha vingut més turistes
 b. Vindran els parents.
 c. *Vindrà els parents.

(Rigau (1991), p. 241 [13c], p. 243 [17a,c])

En canvi, en la passiva pronominal, encara que l'argument intern sigui definit, no hi concorda:

(41) *Passiva pronominal* (català nord-occidental)

- a. Enguany es plantarà molts arbres.
- b. Es collirà les taronges.

(Rigau (1991), p. 247 [25a], p. 248 [27b])

Per la seva banda, en el català central el verb concorda amb el subjecte postverbal, tant amb els verbs inacusatius com en la construcció passiva pronominal, tant si són indefinits com definits. Il·lustro només aquest darrer cas:

(42) *Passiva pronominal* (català central)

- a. S'han restaurat uns vitralls de la catedral.
- b. S'han restaurat els vitralls de la catedral.

En el cas de la passiva pronominal, aquesta concordança no sempre resulta necessària. És possible trobar en fonts digitals casos de vacil·lació, com en els exemples següents de la mateixa font:⁸

- (43)
- a. S'han catalogat 291 vídeos de nova adquisició.
 - b. S'ha incrementat els fons de la Biblioteca amb documentació de la fotògrafa Colita.
 - c. S'han inventariat i desat en material especial 107 diapositives.
 - d. S'ha restaurat i reenquadrant 45 llibres.

A l'apartat 6.9 analitzaré el fenomen de la concordança i el cas en aquesta construcció.

6.4. LA PASSIVA PRONOMINAL INCLUSIVA

Recordem que considero que la passiva pronominal inclusiva inclou dos tipus d'interpretacions, l'arbitrària pròpiament dita (44a) i la inclusiva esdevenimental (44b):

- (44)
- a. Quan es balla en parella, cal compenetrar-se.
 - b. S'ha ballat molt, aquesta nit.

Hem vist que en la passiva pronominal existencial l'argument tema es realitza en posició postverbal. Quan interpretem que l'argument implícit s'interpreta arbitràriament o l'emissor s'inclou en la denotació de l'argument implícit, l'argument tema també es realitza en la posició postverbal. Analitzem en primer lloc la interpretació arbitrària. Personalment considero (45a) acceptable en aquesta interpretació, però no (45b):

⁸ Font (43): https://cultura.gencat.cat/web/.content/icic/documents/arxiu_icic/060703/memoriaicic.pdf

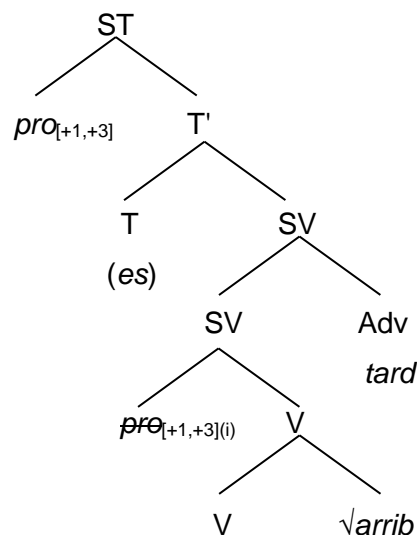
- (45) a. Quan es llegeixen les novel·les de cavalleries, convé no identificar-se amb l'heroi.
 b. *Quan les novel·les de cavalleries es llegeixen, convé no identificar-se amb l'heroi.

Probablement el motiu és que la interpretació arbitrària no és compatible amb la topicalització. El mateix fenomen es repeteix en la interpretació inclusiva. Una oració com la següent no admet la interpretació inclusiva de l'emissor:

- (46) Els plats ja s'han rentat.

Una característica de la passiva pronominal inclusiva és que es pot construir amb predicats no transitius i no inergatius. Per tant, no té sentit que en la passiva pronominal inclusiva el clíctic reflexiu s'associï amb el nucli de Veu. Aquí proposaré que el clíctic reflexiu, en aquesta construcció passiva pronominal, en comptes d'actuar sobre Veu actua sobre Temps.⁹ Així mateix, l'element *pro* impersonal que valida aquesta variant del clíctic reflexiu passivitzador no és un *pro* –Persona, sinó un altre tipus d'element *pro*, un *pro* inclusiu que caracteritzo com a [+1 +3], és a dir, un element *pro* que inclou tant la primera persona singular com la tercera persona (singular o plural). Això explica la seva interpretació semàntica impersonal, que l'acosta al pronom indefinit existencial francès *on*. Així mateix, aquest tractament permet explicar que es pugui associar amb qualsevol tipus de predicat, inclosos verbs passivitzats i predicats adjectivals. El que permet aquesta passivització és que Temps pugui validar un element *pro* impersonal generat tant en la posició d'argument intern com en la posició d'OD, així com en la posició d'especificador d'un predicat adjectival. Vegem una estructura amb un verb inacusatiu:

- (47) a. S'ha arribat tard.
 b.

⁹ Observi's que aquesta proposta coincideix en realitat amb la que fa Cinque (1988) per al seu valor –Argument del clíctic reflexiu passivitzador. Per a Cinque, el clíctic reflexiu passivitzador - Argument actua sobre els trets phi de Temps (la seva Flexió) i permet que es realitzi un *pro* impersonal (*arbitrari* en la seva terminologia) al seu especificador.

He suposat que el valor de persona que rep *pro* impersonal en aquesta construcció és [+1, +3]. Això permet explicar el comportament que té aquesta construcció en italià. Hem vist que en italià el participi d'un verb inacusatiu, d'un verb passivitzat i d'un predicat adjectival es realitza en plural en aquesta construcció (repeteix els exemples de (31) i (32) com a (48):

(48) a. Si è arrivati stamattina.
'S'ha arribat aquest matí.'

(Burzio (1986), p. 45 [61a])

b. Si è stati invitati.
'S'ha estat invitat.'

(Burzio (1986), p. 45 [65a])

c. Non si è mai contenti.
'No s'està mai content.'

(Cinque (1988), p. 122-123 [1e])

Si bé el nombre sempre és plural, el gènere pot ser tant masculí com femení, tal com mostra aquest contrast:

(49) a. Si è stati accusati.
b. Si è state accusate.
'S'ha estat acusat.'

(Burzio (1986), p. 58 [93a], p. 59)

S'entén que l'emissor de (49.b) és una dona, que s'inclou en la referència de *pro* impersonal. En aquest exemple d'una font digital, el caràcter inclusiu d'un emissor femení resulta més clar:¹⁰

(50) Se si è state lasciate, bisogna andare dal parrucchiere e farsi belle.
'Si s'ha estat deixada, convé anar a la perruqueria i arreglar-se ben guapa.'

De fet, el francès admet també la concordança en plural del pronom indefinit existencial *on*, tal com mostra aquest exemple de Dobrovie-Sorin (1998):

(51) On est venus hier.
hom és vinguts ahir
'Vam venir ahir.'

(Dobrovie-Sorin (1998), p. 420, nota 23 [ii])

¹⁰ Font (50): <https://www.stitcher.com/show/learnamo/episode/il-si-impersonale-in-italiano-il-si-passivante-69136778>

L'ús del plural implica que l'emissor s'incorpora en la denotació del pronom indefinit impersonal. De fet, també pot concordar en femení, tal com mostra aquest exemple d'una font digital especialitzada en gramàtica:¹¹

- (52) Alors, on est contente?
 així, hom és contenta?
 'Així, estàs contenta?'

Una cosa similar passa en català amb el gènere. Quan la passiva pronominal es construeix sobre un verb passivitzat, el participi d'aquest pot realitzar-se en femení (sempre singular, mai plural):

- (53) Quan s'és violada, cal denunciar-ho immediatament a la policia.

Atès que en general les persones violades són dones, una dona utilitzarà la forma femenina i no la masculina, ja que s'implica en un referent on només hi ha dones. Un cas similar és l'exemple següent, tret d'una font digital i firmat per una dona:¹²

- (54) Hi ha algun problema per seguir una alimentació vegetariana quan s'està embarassada?

Curiosament, Bartra (2002) dona l'exemple següent, que marca com a estranya:¹³

- (55) ?Quan s'està embarassada, es fan molts sacrificis.

(Bartra (2002), p. 2157, nota 54.)

Ara bé, si l'emissor és femení però l'acció relatada afecta tant homes com dones, aleshores la forma masculina sembla l'adequada:

- (56) Quan s'és acomiadat d'una empresa, cal buscar-se un bon advocat.

Conclouré que aquest comportament de la concordança de *pro* impersonal amb un participi en les construccions incoatives i passivitzades i amb un adjectiu en les construccions predicatives adjectivals és possible per l'especial caracterització del *pro* impersonal d'aquestes construccions com a [+1, +3]. Atès que inclou la primera persona, el sexe d'aquesta persona incideix en el gènere de *pro*. Així mateix, la diferència entre l'italià d'una banda i el català i el castellà de l'altra és que en italià en aquest cas s'activa la concordança en plural amb els adjectius i els participis verbals, mentre que en català i castellà la concordança es fa en singular. En francès aquest fenomen no és detectable perquè, com veurem, no disposa d'aquest tipus de *pro* impersonal.

¹¹ Font (52): http://www.aidenet.eu/homo_on.htm#participe

¹² Font (54): https://criatures.ara.cat/embaras-crianca/embarassada-i-vegetariana_1_2732486.html

¹³ Una persona del sexe femení consultada m'ha dit que li resulta impossible emetre aquesta oració.

6.5. LA PASSIVA PRONOMINAL I LA INTERPRETACIÓ GENÈRICA

Una característica de la passiva pronominal interpretada genèricament és que, en català, castellà i italià, es pot realitzar amb tota mena de predicats, tal com ja hem vist. En francès, en canvi, només és admissible amb els verbs transitius. El motiu, adduiré, és que el francès no disposa d'un *pro* inclusiu [+1, +3]. Proposaré que les passives pronominals interpretades genèricament deriven de les passives pronominals tant existencials com inclusives. No hi ha, doncs, pròpiament passives pronominals genèriques.¹⁴ Tanmateix, sí que es produeix un fet especial: l'activació d'un nucli Aspecte amb valor genèric té efectes en la construcció.

Considerem un verb transitiu com *menjar*. En la interpretació existencial, l'argument tema es realitza en la posició postverbal:

(57) Es van menjar tots els pastissos a la festa.

En canvi, quan la passiva pronominal s'interpreta com a genèrica, l'argument intern se situa en posició preverbal, com a (58):

(58) Els calçots es mengen a l'hivern.

A (58), expressem una propietat dels calçots. Si invertim l'ordre dels constituents, no expressem una propietat dels calçots sinó de l'hivern:¹⁵

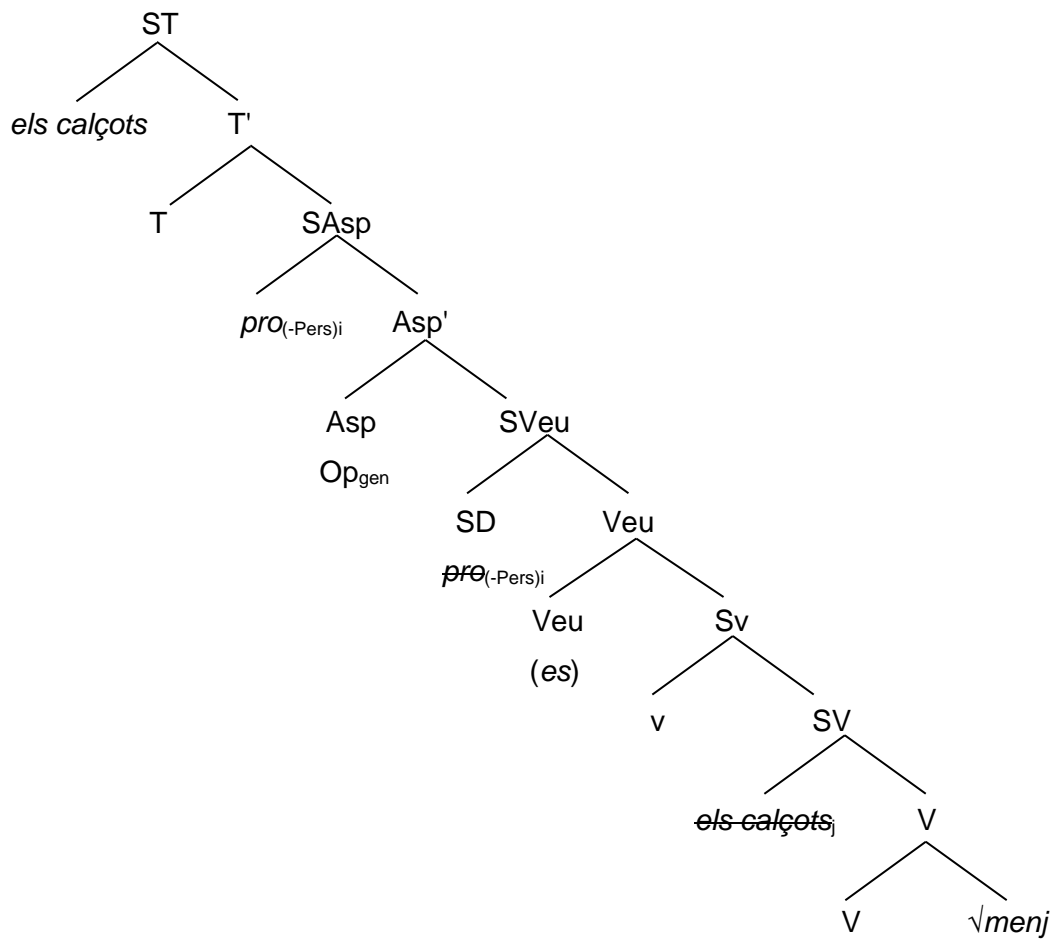
(59) A l'hivern es mengen els calçots.

Proposo que en la interpretació genèrica de la passiva pronominal s'activa el nucli Aspecte amb valor genèric. Podem suposar que en la posició nuclear d'aquesta categoria s'insereix un operador genèric (Op_{gen}). Així mateix, proposo que l'element *pro* impersonal *pro*_{-pers} generat a l'especificador de Veu (en el cas de la passiva pronominal existencial), puja a l'especificador d'Aspecte, però no a l'especificador de Temps. En aquest cas, a l'especificador de Temps hi puja l'argument intern, que es converteix en el veritable subjecte de l'oració.

¹⁴ Vegeu, però, Mendikoetxea (1999) per a la idea que cal distingir entre les passives pronominals no genèriques (les seves *passives amb se*), i les passives pronominals genèriques (les seves *mediopassives*). Mendikoetxea, però, no distingeix entre les existencials i les arbitràries, tal com faig en el text.

¹⁵ Deixo de banda la possible estructura de (59).

- (60) a. Els calçots es mengen a l'hivern.
 b.

La mateixa explicació és extensible als casos en què el verb no és transitiu i la passiva pronominal, per tant, és inclusiva, com en els exemples de (21) i (22) que repeteixo com a (61) i (62) respectivament:

- (61) Durant el dia es treballa i a la nit es descansa.
 (62) a. A l'aeroport s'arriba d'hora.
 b. A les mesquites s'entra descalç.
 c. En els primers anys de vida es creix ràpidament.
 d. En els indrets amb una alta contaminació, es mor jove.

6.6. L'ANOMENADA PASSIVA MITJANA: UN CAS ESPECIAL DE PASSIVA PRONOMINAL

L'anomenada passivització (pronominal) mitjana és una passiva pronominal formada amb un verb transitiu que té com a característica definitòria la presència en la construcció d'un adverbí que avalua la realització de l'acció: *fàcilment, difícilment, bé, malament, en un tres i no-res...* Vegem-ne dos exemples:

- (63) a. Aquesta roba es planxa fàcilment.
b. Aquesta lletra es llegeix malament.

Les passives mitjanes adscriuen una propietat a l'argument que actua com a subjecte, i que correspon a l'argument tema d'un verb transitiu. Les passives mitjanes requereixen la presència d'un adverbí que actua com a "manner/evaluative adverb" (Pitteroff i Lekakou (2019, p. 333). La característica bàsica d'aquest adverbí la dona Fagan (1992):

The adverbial expressions that occur in middles are typically manner adverbials that modify the predicate; they describe how the action of the predicate can be carried out with respect to the entity specified by the subject. [...] Not just any manner adverbial may appear in middles. Manner adverbials that attribute a property to the agent (the understood subject) in addition to modifying the predicate are not acceptable in middles.

(Fagan (1992), p. 41-42)

Totes les llengües romàniques disposen d'aquesta construcció. També disposen d'aquesta construcció les llengües germàniques. Així com en les llengües romàniques totes recorren a la passiva pronominal (és a dir, al clític reflexiu *es*) per expressar la passiva mitjana, en les llengües germàniques utilitzen construccions diverses, tal com hem vist al capítol 4. L'anglès i l'holandès recorren a la intransitivització, l'alemany al pronom reflexiu, l'islandès al morfema verbal incoativitzador *-st* i el noruec al morfema passivitzador *-s*.

- (64) a. *Anglès*
This wood splits easily.
'Aquesta fusta es parteix fàcilment.'

(Fagan (1992), p. 65 [1b])

- b. *Holandès*
Zo'n stuk zingt *(niet gemakkelijk/lekker/...).
aquesta-mena-de peça canta *(no fàcilment/confortablement...)
'Aquesta mena de peces no es canten fàcilment/confortablement/...'

(Ackema and Schoorlemmer (2006), p. 142 [33c])

c. *Alemanya*

Das Buch liest sich leicht.
el llibre llegeix REFL fàcilment.
'El llibre es llegeix fàcilment.'

(Fagan (1992), p. 82 [61b])

d. *Islandès*

Gluggarnar opnast auðveldlega.
finestres obren.ST fàcilment
'Les finestres s'obren fàcilment.'

(Maling (2001), p. 441 [51e])

e. *Noruec*

Dette stoffet vaskes lett.
aquesta roba renta.ST fàcilment
'Aquesta roba es renta fàcilment.'

(Fábregas i Putnam (2014), p. 198 [7a], adaptat)

En tots els casos, s'utilitza un mecanisme aplicat o bé per a la incoativització (cas de l'anglès, holandès, alemany i islandès), o bé per a la passivització (cas del noruec). Cap llengua té un mecanisme específic per expressar la passivització mitjana.

No hi ha unanimitat en la bibliografia respecte a la naturalesa de la passivització mitjana en les llengües romàniques. Cinque (1988) argumenta que cal establir una distinció clara entre les passives pronominals pròpiament dites i la passiva mitjana. En canvi, autors com Mendikoetxea (1999) per al castellà i Bartra (2002) per al català l'equiparen a la passiva pronominal. El mateix fan Lekakou (2005) i Dobrovie-Sorin (2006) per al francès. Aquí consideraré que en les llengües romàniques la passiva mitjana és un cas especial de passiva pronominal.

Hem vist que en la majoria de les llengües germàniques reciclen el mecanisme utilitzat per formar la incoativització per expressar la passivització mitjana. Aquí defensaré que el tipus de construcció utilitzat per expressar la passiva mitjana té efectes en l'abast d'aquesta.

L'abast de la passiva mitjana varia segons les llengües. En anglès, verbs com *break* 'trençar', *paint* 'pintar' o *translate* 'traduir' admeten sense dificultat la passiva mitjana:

- (65) a. The bottle breaks easily.
b. The floor paints easily.
c. The book translates easily.

(Keyser i Rooper (1984), p. 383 [5c, 6b-c])

Ara bé, no tots els verbs tenen el mateix comportament. Alguns autors han defensat que la passiva mitjana està subjecta a la restricció d'afectació (vegeu per exemple Hale i Keyser (1988)). Això permet explicar per què verbs com *see* 'veure' o *understand* 'entendre' no admeten la passiva mitjana:

(66) a. *This poem undestands easily.

(Fagan (1992), p. 65 [2a])

b. *The Eiffel Tower sees easily from my window.

(Fellbaum i Zribi-Hertz (1989), p. 11 [36d])

Tanmateix, aquesta restricció és insuficient, ja que en anglès verbs com *translate* 'traduir', *read* 'llegir' o *photograph* 'fotografiar' admeten la passiva mitjana:

(67) a. Greek translates easily.

(Fellbaum i Zribi-Hertz (1989), p. 10 [34a])

b. This book reads easily.

(Fagan (1992), p. 65 [4a])

c. She photographs well.

(Fagan (1992), p. 65 [4b])

En alemany es dona una situació similar. Un verb com *lesen* 'llegir' admet la passiva mitjana, mentre que un verb com *sehen* no l'admet:

(68) a. Das Buch liest sich leicht.

el llibre llegeix REFL fàcilment

'El llibre es llegeix fàcilment.'

b. *Der Kirtchturm sieht sich leicht trotzta des Nebels.

la torre.de.la.església veu REFL fàcilment malgrat la boira

'La torre de l'església es veu fàcilment malgrat la boira.'

(Fagan (1992), p. 82 [61b], p. 65 [4b])

Les llengües romàniques accepten sense problemes verbs que no podem considerar d'objecte afectat:

(69) a. El llibre es llegeix fàcilment.

b. Les postes de sol es fotografien bé.

c. La torre Eiffel es veu de lluny.

d. Les campanes se senten de molt lluny.

Un altre fet que distingeix les passives mitjanes de les llengües germàniques (anglès i alemany, com a mínim) de les romàniques és la restricció sobre la persona en les llengües romàniques. En anglès el subjecte de la passiva mitjana pot ser un pronom de primera persona, tal com mostren aquests exemples reportats per Cinque (1988), i que atribueix a una comunicació personal de Richard Kayne:

(70) a. I wash easily.

b. I do not transport easily.

(Cinque (1988), p. 565, nota 53)

El primer exemple correspon a un anunci d'una camisa i el segon correspon a una oració pronunciada per una persona discapacitada. Cinque també reporta un exemple de l'alemany:¹⁶

(71) Ich unterhalte mich ganz einfach.

jo entreté REFL molt fàcilment

'És fàcil d'entretenir-me.'

(Cinque (1988), p. 565, nota 53, que cita Abraham (1986))

Cinque observa que en italià no és possible formar una passiva mitjana amb un pronom discursiu:

(72) *Io mi trasporto facilmente.

*Jo em transporto fàcilment.'

(Cinque (1988), p. 565 [103])

Com mostra la glossa, aquesta restricció és extensible al català.

Podem concloure que les diferències que observem entre les llengües romàniques i les llengües germàniques en la passiva mitjana estan relacionades amb el tipus d'estructura utilitzada per expressar-la. En les llengües romàniques la passiva pronominal es forma amb el clíctic reflexiu de tercera persona. En conseqüència, no és possible interpretar una passiva pronominal, i per extensió una passiva mitjana, si el clíctic reflexiu utilitzat és de primera o segona persona.

6.7. LA PASSIVA PRONOMINAL EN FRANCÈS

Segons Zribi-Hertz (1982), en francès només és possible formar passives pronominals amb verbs transitius.¹⁷ En conseqüència, l'oració següent, de base transitiva, és gramatical:

(73) Ce fa dièse se joue avec le troisieme doigt.

'Aquest fa sostingut es toca amb el tercer dit.'

(Cinque (1988), p. 567 [104b], que cita de Zribi-Hertz (1982))

En canvi, no s'accepta la passiva pronominal amb verbs inergatius (74a), amb verbs inacusatius (74b), amb verbs passivitzats (74c) ni amb predicats adjectivals (74d):

¹⁶ (71) té també la interpretació reflexiva (*M'entretinc molt fàcilment*), una interpretació que aquí no ens interessa.

¹⁷ Cito Zribi-Hertz (1982) a través d'Ayres-Bennett i Carruthers (2001).

- (74) a. *Il se dort beaucoup ici.
'Es dorm molt aquí.'
- b. *Il se va beaucoup à Paris.
'Es va molt a París.'
- c. *Il s'a été invité beaucoup récemment.
'S'ha estat convidat molt recentment.'
- d. *Il s'est hereux dans cette ville.
'S'és feliç en aquesta ciutat.'

(Cinque (1988), p. 567 [107a,b,d,c])

A diferència del que passa amb les altres llengües romàniques, el francès pot formar passives impersonals no pronominals amb verbs inergatius:

- (75) ?Mais, il a été dormi dans ce lit récemment.
'Però, s'ha dormit en aquest llit recentment.'

(Dobrovie-Sorin (1998), p. 430, nota 30 [i-ii])

Atès que el francès només pot formar passives pronominals amb els verbs transitius, hem de suposar que no disposa de la passiva pronominal inclusiva, únicament disposa de la passiva pronominal existencial. El motiu, probablement, és que el francès disposa del pronom indefinit existencial *on*.

La passivització pronominal existencial del francès, però, presenta restriccions. Ruwet (1972) mostra que en francès és possible la passiva pronominal amb interpretació genèrica (76a) i la passiva pronominal mitjana (76b) d'un verb transitiu:¹⁸

- (76) a. Ce genre de livre se vend surtout aux bonne soeurs.
'Aquest tipus de llibres es venen sobretot a les monges.'
- b. Ces lunettes se nettoient facilement.
'Aquestes ulleres es netegen fàcilment.'

(Ruwet (1972), p. 95 [37a, 35a])

En canvi, Ruwet dona com a inacceptable la passiva pronominal amb temps referencial, tal com mostren aquests exemples:

- (77) a. *Ce livre s'est vendu hier à une bonne soeur.
'Aquest llibre es va vendre ahir a una monja.'
- b. *Ces lunettes se sont nettoyees hier a huit heures et quart.
'Aquestes ulleres es van netejar ahir a un quart de nou.'

(Ruwet (1972), p. 95 [37b, 35b])

¹⁸ Convé assenyalar que Ruwet (1972) no distingeix entre passiva pronominal genèrica i mitjana, però dona com a plenament acceptables exemples de totes dues construccions.

La forma natural d'expressar una oració com (77b) és recorrent a una construcció impersonal amb *on* (78a), o bé a una passiva perifràstica (78b):

- (78) a. On a nettoyé ces lunettes hier a huit heures et quart.
'Es van netejar aquestes ulleres ahir a un quart de nou.'
- b. Ces lunettes ont été nettoyees hier a huit heures et quart.
'Aquestes ulleres van ser netejades ahir a un quart de nou.'

(Ruwet (1972), p. 95 [36a-b])

Ruwet conclou:

D'une manière générale, la construction moyenne ne peut pas être utilisée pour signifier un événement particulier localisé; elle peut en revanche prendre des valeurs habituelles, normatives, ou génériques.

(Ruwet (1972), p. 95)

Hi ha acord a considerar que les passives pronominals amb interpretació genèrica són gramaticals, tal com mostren exemples aportats per altres autors:

- (79) a. Le bois se fend de préférence à la hâche.
'La fusta es parteix preferentment amb la destal.'

(Lamiroy (1993), p. 64 [54a])

- b. Ce genre de branche se casse à la main.
'Aquest tipus de branques es trenquen amb la mà.'

(Zribi-Hertz (2008), p. 2645 [2d1])

- c. La Tour Eiffel se voit de loin.
'La torre Eiffel es veu de lluny,

(Zribi-Hertz (2008), p. 2645 [2d3])

En canvi, no resulta del tot certa l'afirmació que en francès no és possible la passiva pronominal amb una referència temporal específica. Els exemples aportats per Ruwet (1972) són indiscutiblement agramaticals, i exemples similars als seus són donats sempre com a agramaticals. Ara bé, si l'argument intern és indefinit, l'oració es torna gramatical, tal com mostren aquests exemples:

- (80) a. Il s'est nettoyé 350 paires de lunettes depuis hier.
'Des d'ahir s'han netejat 350 parells d'ulleres.'

(Zribi-Hertz (2008), p. 2645 [2d4])

- b. Il s'est vendu plus de 300 livres anciens pour aider les pauvres.
'S'han venut més de 300 llibres de segona mà per ajudar els pobres.

(Zribi-Hertz (2008), p. 2653 [36b])

- c. Il s'est mangé 20 kg de viande en deux jours.
'S'han menjat 20 kg de carn en dos dies.'

(Dobrovie-Sorin (2006), p. 126 [15a])

Dobrovie-Sorin discuteix el següent exemple, original de Reinhart i Siloni (2005, p. 396 [15b]):

(81) Il s'en est lavé beaucoup dans ces douches publiques, récemment.

'Se n'han rentat molts a les dutxes públiques recentment.'

(Dobrovie-Sorin (2006), p. 126 [14b])

Dobrovie-Sorin (2006) dona l'exemple com a gramatical en la interpretació de passiva pronominal, tal com és referida per la glossa. En canvi, Reinhart i Siloni (2005) el donen com a agramatical en la interpretació reflexiva, interpretació que Dobrovie-Sorin també dona com a dolenta, atès que un argument reflexiu, en tant que és extern, no es pot pronominalitzar amb el clíctic partitiu.

Finalment, donem un exemple tret d'una font digital, que mostra que no es tracta simplement d'una construcció fruit de l'enginyeria lingüística:¹⁹

(82) Il s'est chanté deux grands-messes hier pour les adieux à Pat Burns.

Certs verbs sembla que admeten la passiva pronominal amb una referència temporal específica sense problemes, tal com mostren aquests exemples de Zribi-Hertz (2008):

(83) a. Cette horrible tour s'est construite en 2002.

'Aquesta torre horrible es va construir el 2002.'

b. Un complot s'est ourdi récemment à Rome contre le Pape.

'Recentment s'ha ordit a Roma un complot contra el papa.'

c. La question s'est réglée/résolue hier soir.

La qüestió es va resoldre ahir al vespre.'

d. Une collecte s'est aussitôt organisée.

'S'ha organitzat també una col·lecta.'

(Zribi-Hertz (2008), p. 2652 [32a-d])

Així mateix, oracions força similars contrasten en gramaticalitat:

(84) a. Le crime s'est commis hier soir.

b. ?*Le crime s'est commenté hier soir.

(Zribi-Hertz (2008), p. 2654 [42b-c])

Una característica dels exemples gramaticals anteriors és que l'argument tema elevat a subjecte sembla un objecte creat. Això explicaria l'agramaticalitat de (84b). Assumiré, doncs, seguint Dobrovie-Sorin (2006), que la passiva pronominal existencial és possible únicament amb arguments indefinits. En paraules de Dobrovie-Sorin:

¹⁹ Font (82): <https://www.lapresse.ca/debats/201011/30/01-4347596-un-homme-parfaitement-imparfait.php>

French SE-verbs with preverbal subjects allow the middle reading, but cannot take the eventive passive reading [vegeu (85)], which is allowed only in il-impersonals (see [(86)]).

(Dobrovie-Sorin (2006), p. 161)

- (85) a. Ce livre s'achète par correspondance.
'Aquest llibre es compra per corresponència.'
- b. *Ce livre s'est acheté hier.
'Aquest llibre es va comprar ahir.'
- c. *Les prisonniers se libéreront {la semaine prochaine/le plus rapidement possible}.
'Els presoners s'alliberaran {la setmana que ve/al més aviat possible}.'

(Dobrovie-Sorin (2006), p. 162 [99])

- (86) a. Il se boira beaucoup de vin ce soir.
'Es veurà molt de vi aquest vespre.'
- b. Il s'est bu beaucoup de whisky à la réception.
'S'ha begut molt de whisky a la recepció.'

(Dobrovie-Sorin (2006), p. 162 [100])

Vegem com es pot donar compte del comportament de la passiva pronominal del francès. Proposaré que el francès, igual que el català, admet un element *pro* existencial –Persona introduït a l'especificador de Veü. Aquest element *pro* no pot ser legítimat a l'especificador de Temps, atès que el francès és una llengua de subjecte explícit. Tanmateix, proposaré que aquest element *pro* pot ser legítimat a l'especificador d'Aspecte, quan aquest pren el valor de genèric. D'aquesta manera, es pot entendre que el francès no tingui problemes amb la passiva pronominal amb valor genèric.

Hem vist que quan el temps és específic, només admet la passiva pronominal si l'argument intern és indefinit i postverbal. Aquest argument s'habilita mitjançant la construcció impersonal amb el pronom expletiu *il*. En francès, el pronom *pro* –Persona, pel fet de no tenir matriu fonètica, no pot validar el tret D de Temps. El motiu és que el francès és una llengua de subjecte explícit. Assumiré que el tret D de Temps és validat pel pronom expletiu *il*. Per aquest motiu, l'argument intern associat a *il* ha de ser indefinit. Probablement, Temps valida, en una relació sonda-diana, l'element *pro* –Persona situat a l'especificador de Veü. No hi concorda ja que *pro* –Persona no està plenament especificat per als trets phi.

6.8. EL CLÍTIC REFLEXIU PASSIVITZADOR I VEU: EL CAS DE L'ITALIÀ

En català un clíctic no pot actuar simultàniament sobre Veu (reflexiu) i sobre Temps (passivitzador pronominal). El motiu és que aquestes dues operacions són activades pel mateix morfema. O dit d'una altra manera, el morfema que realitza aquesta acció ocupa la mateixa posició en el grup clíctic.

L'italià es comporta de manera diferent. El clíctic reflexiu amb funció reflexivitzadora (*se*) es realitza precedint el clíctic determinant d'objecte, mentre que el clíctic reflexiu amb funció passivitzadora es realitza seguint el clíctic determinant d'objecte, tal com il·lustren aquests exemples de Cinque (1995):

(87) a. Se lo compra. (reflexiu)
'Se'l compra.' (Per exemple: *El Pol es compra el cotxe*)

b. Lo si compra. (passiva pronominal)
'Se'l compra.' (Per exemple: *Es compra l'àrbitre*)

(Cinque (1995), p. 192 [3a, 4])

A diferència del català, en italià en el grup clíctic el clíctic que representa el clíctic reflexiu passivitzador ocupa una posició diferent de la que ocupa el clíctic pròpiament reflexiu. Així doncs, esperaríem que es poguessin realitzar els dos clíctics conjuntament. En efecte, l'italià permet una passiva pronominal reflexiva. Tanmateix, un dels clíctics, concretament el clíctic reflexiu, passa a realitzar-se com un clíctic de primera persona del plural:

(88) Ci si e aiutati inutilmente.
ens es és ajudats inútilment
'Un s'ha ajudat inútilment.'

(Cinque (1995), p. 192 [2a])

Segons Cinque (1995), una prova que és el clíctic reflexiu el que canvia és que si intercalem un clíctic determinant d'acusatiu, aquest se situa en la posició que li correspon, seguint el clíctic de persona i precedint el clíctic reflexiu passivitzador:

(89) Quando ce lo si compra,...
'Quan un se'l compra...'

(Cinque (1995), p. 194 [5])

Això explica que en italià els dos clíctics, el reflexiu i el passivitzador, es puguin realitzar, ja que actuen sobre nuclis diferents de la clàusula.

En venecià i en padovà és possible realitzar els dos clíctics, un amb funció reflexiva i l'altre amb funció passivitzadora:

(90) Se se vede sempre.

'Un sempre es veu.'

(Cinque (1995), p. 196, nota 2 [i])

Tanmateix, en aquests dialectes no és possible la seqüència de dos clítics amb funció reflexiva, com en l'exemple següent, basat en un verb ditransitiu (en aquest dialecte el clíctic reflexiu de primera persona del plural es realitza amb el clíctic de tercera persona, com ja hem vist que passava en el dialecte luganès):

(91) *Nialtri se se semo presentai tardi.

'??Nosaltres ens hem presentat a nosaltres mateixos a nosaltres.

(Cinque (1995), p. 196, nota 2 [ii])

El que mostren aquestes dades és que el clíctic reflexiu, en la reflexivització i en la passivització pronominal, tenen un comportament diferent. Si suposem que el clíctic reflexiu, en la funció reflexivitzadora, actua sobre Veu (i en la hipòtesi que plantegem és exponent de la Veu mitjana), el clíctic reflexiu amb funció passivitzadora no pot actuar sobre Veu, ja que no té sentit que dos clítics diferents actuïn sobre el mateix nucli. En conseqüència, cal suposar que el clíctic reflexiu passivitzador actua sobre un altre nucli de l'esquelet clausal.

Aquí he proposat que en la interpretació arbitrària el clíctic reflexiu passivitzador actua sobre el nucli de Temps. Probablement, les construccions amb *ci si* corresponen a construccions passives pronominals inclusives. Els exemples que es troben en línia suggereixen que aquesta combinació de clítics té un caràcter inclusiu, generalment arbitrari però pot ser també existencial, com mostra (92c):²⁰

(92) a. La domenica mattina ci si sveglia tardi.

'El matí de diumenge un es lleva tard.'

b. Non ci si sposa con qualcuno con cui si può vivere; ci si sposa con la persona senza di cui non si può vivere.

'Un no es casa amb algú amb qui pot viure; un es casa amb la persona sense la qual no pot viure.'

c. Sono stati disponibilissimi a qualsiasi orario. Anche nel cercare di risolvere l'unico inconveniente che abbiamo avuto durante questo splendido soggiorno, la mancanza dell'acqua calda che quasi non c'era affatto oppure arrivava quando oramai ci si era lavati con quella fredda e solo per pochi istanti!

²⁰ Font (92a): <https://www.europassitalian.com/es/aprender-italiano/gramatica/forma-impersonal-y-forma-pasiva/>

Font (92b): <https://diccionario.reverso.net/italiano-frances/Non+ci+si+sposa>

Font (92c): https://www.tripadvisor.it/ShowUserReviews-g1077198-d1194865-r482841824-Lo_Scoglio-Tusa_Province_of_Messina_Sicily.html

'Han estat atents en tot moment. També a l'hora de mirar de resoldre l'únic inconvenient que hem tingut en aquesta esplèndida estada, la falta d'aigua calenta: gairebé mai n'hi havia, i quan per fi en rajava durant uns instants, ja ens havíem rentat amb aigua freda.'

Un altre fet rellevant és la forma de realitzar-se del clíctic reflexiu (*ci*). He proposat que el tret de persona del clíctic reflexiu passivitzador inclusiu es caracteritza com a [+1, +3]. Com hem vist al capítol 4, el pronom personal de primera persona plural exclusiu es caracteritza per designar l'emissor més una o diverses persones no presents en el discurs (tercera persona). Reuland (2001), seguint Benveniste (1966), caracteritza la tercera persona com a [–emissor, –adreçat]. Així mateix, considera que la primera persona del plural exclusiva inclou la primera persona i la tercera persona. Concretament caracteritza aquesta persona com a [+emissor, [[–emissor, –adreçat]]. Bàsicament, aquesta és la caracterització que he donat per a la persona arbitrària. Sembla lògic que quan el clíctic reflexiu reflexivitzador pren com a antecedent el clíctic reflexiu passivitzador inclusiu canviï al clíctic de primera persona del plural, ja que aquest és el que té uns trets més similars.²¹

Kayne (2010a) també observa aquesta correspondència entre l'ús inclusiu del clíctic italià *se* i el pronom de primera persona del plural. L'exemple següent mostra la compatibilitat entre aquests pronoms:

(93) NOI si e stati invitati tutti.

'Se'ns ha invitat a tots nosaltres.'

(Kayne (2010a), p. 136 [45])

El mateix fenomen es reproduïx amb el pronom indefinit *on* del francès:

²¹ Hem vist que en venecià i en padovà admetien la seqüència *se se*, on un dels clíctics s'interpreta com a passivitzador i l'altre com a reflexiu. Atès que aquests dialectes expressen el clíctic de primera persona del plural amb el clíctic reflexiu de tercera persona, el que tenim aquí és un canvi de la tercera persona a la primera persona del plural (en aquests dialectes el clíctic reflexiu de primera persona del plural es realitza amb el clíctic *se*). Vegeu en aquest sentit Cinque (1995, p. 196, nota 2).

Cinque considera que la raó del pas de *si si* a *ci si* és evitar la restricció que impedeix que hi hagi "more than one clitic of a kind" en un grup clíctic. Així:

The *ci si* sequence that we find in place of the illegitimate (refle.) *si* (impers.) *si* sequence in Italian is thus a surrogate way to express an otherwise inexpressible form.

(Cinque (1995), p. 196)

Crec que el que mostren el venecià i el padovès és que la raó del canvi de clíctic no és morfològica sinó un problema de trets: el clíctic reflexiu de tercera persona no pot prendre com a antecedent el clíctic reflexiu amb valor impersonal.

Per a una anàlisi totalment diferent d'aquest fenomen, on en el complex *ci si* el clíctic *si* representa el reflexiu i *ci* el clíctic passivitzador, vegeu Cabré i Fàbregas (2020).

- (94) a. Nous, on part.
'Ens en anem.'
- b. Nous, on se lave.
'Ens rentem.'

(Kayne (2010a), p. 135 [34, 40])

6.9. LA CONCORDANÇA EN LA PASSIVA PRONOMINAL

He considerat que en la passiva pronominal l'element que valida els trets phi de Temps és un element *pro* impersonal. Dues són les variants d'aquest element *pro* que he proposat: un *pro* existencial -Persona i un *pro* inclusiu [+1, +3]. A continuació mostraré com estableixen la concordança amb T aquests elements *pro* i els efectes que té aquesta concordança.

Quan l'element *pro* -Persona puja a Temps per verificar el seu tret D, el tret de persona de Temps queda inactivitat, ja que aquest valor de -Persona no té realització morfològica. En conseqüència, queda el tret de nombre lliure perquè concordi amb un altre element. Això és el que passa en el català central: el tret de nombre de Temps acaba concordant amb l'argument intern:

- (95) S'han recollit totes les pomes de terra. (*Català central*)

Anomenaré aquest tipus de concordança *concordança parcial*.

Com hem vist, en el català nord-occidental no es produeix concordança en aquest cas:

- (96) S'ha recollit totes les pomes de terra. (*Català nord-occidental*)

Proposaré que el català nord-occidental no accepta la concordança parcial. Atès que l'argument intern no concorda amb Temps, no pot rebre cas nominatiu estructural. Consideraré que rep cas nominatiu per defecte.

Què passa en la passiva pronominal inclusiva? He proposat que en aquest cas el clític reflexiu passivitzador actua sobre Temps i no sobre Veu. Defensaré que el que fa el clític és assignar el valor de persona [+1, +3], un valor que igual que el de -Persona no té realització morfològica. L'element *pro* que puja a Temps satisfà el tret D de Temps. Com en l'altre cas, el tret de persona de Temps queda inactivat.

Hem vist que en italià, en la passiva pronominal inclusiva, el participi i el predicat adjectival concorden en plural, però no el verb finit, tal com mostren els exemples de (48) que repeteixo com a (97):

- (97) a. Si è arrivati stamattina.
'S'ha arribat aquest matí.'

(Burzio (1986), p. 45 [61a])

- b. Si è stati invitati.
'S'ha estat invitat.'

(Burzio (1986), p. 45 [65a])

- c. Non si è mai contenti.
'No s'està mai content.'

(Cinque (1988), p. 122-123 [1e])

Com podem explicar aquest fenomen? He proposat que en italià l'element *pro* [+1, +3] és interpretat amb nombre plural. Aleshores, esperaríem que també concordés amb el verb finit. Una possible explicació és suposar que si l'element que concorda en persona amb Temps no té un valor morfològic de persona (és a dir, no és primera, segona o tercera persona), aleshores tampoc pot concordar en nombre. Això explica aquest comportament peculiar de l'italià.²²

Hem vist també que en el català nord-occidental, en la passiva pronominal no es produeix concordança amb l'argument intern:

(98) Es collirà les taronges.

(Rigau (1991), p. 248 [27b])

Per donar compte d'aquest fenomen assumiré el plantejament de Rigau (2005). Rigau (2005) proposa que el català central i el català nord-occidental²³ es distingeixen per tenir unes propietats de concordança diferents: en català nord-occidental, la concordança s'ha d'establir amb els trets de persona i nombre simultàniament, mentre que en català central la concordança és possible únicament amb el tret de nombre (concordança parcial).

6.10. VEU I IMPERSONALITZACIÓ

He proposat que en la passiva pronominal existencial el clític reflexiu actua sobre Veu i permet la introducció a l'especificador d'un element *pro* marcat com a -Persona. Per

²² Un corol·lari d'aquesta explicació és que si en una passiva pronominal tenim concordança del verb amb l'argument intern, no podem tenir una interpretació amb inclusió de l'emissor en el referent de l'argument implícit. Aquest fenomen es pot observar en català. En les oracions següents, crec que la lectura arbitrària inclusiva només és possible a (ib), quan no es produeix concordança:

- (i) a. Ja s'han entregat tots els documents al jutjat.
b. Ja s'ha entregat tots els documents al jutjat.

El judici és dèbil, però crec que apreciable.

²³ Rigau de fet tracta el català ribagorçà, però en els seus trets bàsics aquest dialecte coincideix amb els del català nord-occidental.

tant, un dels efectes del clíctic reflexiu és la impersonalització de Veu. Així mateix, quan el clíctic reflexiu actua sobre Temps, també té un efecte impersonalitzador, ja que en aquest cas el que valida és l'element *pro* impersonal [+1, +3].

Aquí el que ens interessa és el caràcter impersonalitzador del clíctic reflexiu sobre Veu. Rigau (2005) estudia, a més de la construcció passiva pronominal, dues construccions impersonals més, la construcció existencial locativa (99a) i la construcció deòntica impersonal (99b):

- (99) a. Hi ha un ratolí a la cuina.
b. Hi cal una mà de pintura, a la cuina.

Rigau fa dues assumpcions. La primera és que el clíctic *hi* en la construcció existencial locativa i en la construcció deòntica impersonal, i el clíctic *es* en la construcció passiva pronominal, ocupen una posició argumental, i no nuclear com *jo he fet* en la passiva pronominal.²⁴ I la segona és que el clíctic *hi* i el clíctic *es* estan caracteritzats amb els trets L-Persona i L-Nombre, on L fa referència a locatiu. És a dir, Rigau suposa que els trets de persona i nombre, a més dels valors morfològics que poden prendre (valors de primera, segona i tercera persona per al tret de persona, i singular i plural per al tret de nombre), poden prendre a més el valor locatiu (L).²⁵ D'altra banda, considera que en català central, Temps pot concordar amb el tret L-Persona, però no amb el tret L-Nombre. En canvi, en català nord-occidental Temps pot concordar tant amb el tret L-Persona com amb el tret L-Nombre. En conseqüència, concorda amb el clíctic *es* i amb el clíctic *hi*, caracteritzats com a L-Persona i com a L-Nombre, tant en persona com en nombre, de manera que Temps, o el tret de nombre de Temps, ja no està disponible per concordar amb l'argument intern. En canvi, en el català central Temps concorda amb el tret de L-Persona però no amb el tret de L-Nombre. En conseqüència, el tret de nombre de Temps queda lliure per concordar amb l'argument intern. Això explica que en català nord-occidental no es doni concordança amb l'argument intern mentre que en català central sí.

En aquest apartat proposaré una anàlisi d'aquestes dues construccions en termes de Veu. Defensaré que en la construcció existencial locativa el responsable de modificar Veu és el clíctic *hi*, mentre que en el cas de la construcció deòntica impersonal és una

²⁴ La idea que la posició és nuclear i no argumental és que no es poden incorporar en francès a la posició d'especificador de Temps. En efecte, en aquesta llengua la posició d'especificador de Temps és ocupada, en les construccions impersonals amb el clíctic reflexiu o amb el clíctic locatiu, amb el pronom expletiu *il*:

- (i) a. Il s'est nettoyé 350 paires de lunettes depuis hier.
'Des d'ahir s'han netejat 350 parells d'ulleres.'

(Zribi-Hertz (2008), p. 2645 [2d4])

- b. Il y a une souris dans la salle à manger.
'Hi ha un ratolí al menjador.'

(Exemple propi)

²⁵ Aquesta idea té la seva lògica, si tenim en compte que els adverbis locatius poden incorporar un tret de persona (*aquí, allí*). Així doncs, les nocions de persona i lloc no són nocions necessàriament incompatibles.

categoria buida. Així mateix, i adaptant Rigau (2005), proposaré l'existència d'una propietat Locatiu. Rigau associa aquesta propietat als trets phi de persona i nombre. Aquí proposaré que aquesta propietat en realitat és un tret de caràcter nominal que s'associa directament a un element *pro*. Aquest tret està en distribució complementària amb el tret de persona, i a diferència del que passa amb el tret de persona no admet la generació del tret de nombre. Proposaré dos valors d'aquest tret: el positiu i el negatiu. En conseqüència, tindrem dos *pro* locatius: *pro* +Locatiu i *pro* –Locatiu. El *pro* +Locatiu és el que trobem en les construccions existencial locativa, i el *pro* –Locatiu és el que trobem en la construcció deòntica impersonal.

En els apartats següents estudio aquestes construccions.

6.10.1. Construcció existencial locativa

La construcció existencial locativa està formada pel verb *haver*, el clític *hi* i un argument sempre postverbal:

(100) Hi ha un llibre sobre la taula.

En català central es produeix concordança entre el verb i l'argument postverbal, mentre que en català nord-occidental no, tal com s'il·lustra a (101) (vegeu Solà (1973, 1987) i Rigau (1991, 2005):

(101) a. Hi han dos llibres sobre la taula. (*Català central*)

b. Hi ha dos llibres sobre la taula. (*Català nord-occidental*)

Consideraré que el verb *haver* adquireix la semàntica existencial locativa en combinar-se amb una Veu amb caràcter impersonal. Proposaré que el nucli de Veu en aquesta construcció és el clític *hi*.²⁶ Recordem que en realitat el clític es genera al Complex Clític i des d'aquesta posició controla les propietats de Veu. Així mateix, proposaré l'existència d'un element *pro* caracteritzat amb la propietat de locatiu, en el sentit de Rigau (2005), i amb el valor positiu d'aquesta propietat. Aquest element *pro* l'anomenaré *pro* +Locatiu (*pro*+LOC). Consideraré que aquest element *pro* ocupa l'especificador de Veu:

(102) [_{S_{Veu}} *pro*+LOC [_{V_{eu}} *hi*] [_{S_v} [_v V] [_{S_V} *dos iogurts*
[_v [_v V] [_v *haver*]]]]]]

²⁶ Aquest clític no té una funció pròpiament funció argumental. En efecte, la construcció existencial locativa admet un argument locatiu, i aquest no està en distribució complementària amb el clític *hi* (i), a diferència del que passa amb un verb locatiu com *ésser* (ii):

(i) a. Hi ha un ratolí a la cuina.

b. *Ha un ratolí a la cuina.

(ii) a. La cadira no (*hi) és a la cuina.

b. La cadira no hi és.

Quan introduïm T, no s'assigna cas acusatiu a l'argument intern ja que assumiré que *pro*_{+LOC} no té capacitat per activar el mecanisme de cas dependent en aquest estadi.²⁷ En conseqüència, en aquest estadi l'argument intern es queda sense cas. En l'estadi següent, *pro*_{+LOC} puja a l'especificador de T i valida el tret PPA d'aquest. Consideraré que tant en català nord-occidental com en català central, *pro*_{+LOC} bloqueja la capacitat de concordar del tret de persona de T. Així doncs, el verb es realitza en tercera persona, ja que la tercera persona és la persona per defecte. Però *pro*_{+LOC} inactiva només el tret de persona, no el tret de nombre, ja que aquest pronom no està especificat per a aquest tret.²⁸ En conseqüència, el tret de nombre queda lliure per concordar amb un altre element. La diferència entre el català central i el català nord-occidental radicaria en les diferents propietats de concordança que tenen aquests dialectes. He proposat que el català central admet la concordança parcial, és a dir, concordança únicament en el tret de nombre, mentre que el català nord-occidental només admet concordança plena. Això explica que en català central, en la construcció existencial locativa, es produeixi concordança, mentre que en català nord-occidental no. Així doncs, en el català central T assigna cas nominatiu a l'argument intern mitjançant concordança parcial de nombre, mentre que en el català nord-occidental no es produeix concordança ni completa ni parcial. Per tant, l'argument intern no rep cas nominatiu estructural. El cas nominatiu que rep és per defecte.

D'acord amb aquesta proposta, el verb *haver-hi* no és pròpiament un verb lèxic, un verb caracteritzat com a tal al lexicó. Es tracta més aviat d'un verb format composicionalment a la sintaxi, modificant, mitjançant el clític *hi*, les propietats de Veü. El clític *hi* el que fa és dotar Veü d'unes propietats especials: l'estructura es torna "transitiva", però amb la particularitat que el "subjecte" és un pronom *pro* nul amb un valor locatiu. Aquesta és una idea propera a la de Rigau (2005). Rigau considera que un predicat existencial es forma per la incorporació d'una preposició estativa en el verb, cosa que dona a aquest el caràcter existencial. Aquesta és l'estructura profunda que assumeix Rigau per a la construcció existencial locativa:

(103) [[v [*hi* [_{PM}[*ha*] una cadira]]]]

(Rigau (2005), p. 782 [13])

La categoria P/V és el resultat de la incorporació d'una preposició de coincidència central a un verb, de manera que la nova categoria té propietats simultàniament de preposició i de verb. El pronom *hi*, amb cas oblic inherent, s'introdueix com a especificador d'aquesta categoria. Aquest pronom conté, a més del tret D, els trets phi de persona i nombre, cadascun amb el valor de locatiu.

²⁷ En llatí el predicat existencial locatiu podia activar el cas acusatiu. L'exemple següent és de Rigau (2005):

(i) Habet in bibliotheca Vlpia librum elephantinum.

'Hi ha a la biblioteca Úlpia un llibre d'ivori.'

(Rigau (2005), p. 800-801, nota 14, que cita Ernout i Thomas (1956))

²⁸ De fet, no és necessari que *pro*_{+LOC} i *pro*_{-PERS} estiguin especificats per al nombre. Podem suposar que el tret nominal de locatiu no es pot associar al tret de nombre, a diferència del que passa amb els trets de gènere i de persona, que sí que s'hi poden associar.

6.10.2. La construcció deòntica impersonal

Vegem ara la construcció deòntica impersonal. Aquesta construcció correspon a la generada pel verb *caldre*. Igual que passa en el cas de la passiva pronominal i la construcció existencial locativa, en català central s'estableix concordança entre el verb i l'argument intern, mentre que en català nord-occidental no:

- (104) a. Calen dos iogurts. (*català central*)
b. Cal dos iogurts. (*català nord-occidental*)

Proposaré una anàlisi d'aquesta construcció similar a la de la construcció existencial locativa. Consideraré que a diferència del que passa en la construcció existencial locativa, la *Ve*u es realitza amb un nucli buit. El verb *caldre* s'introdueix com un nucli *V*, i en la sintaxi puja primer a *v* i després a *Ve*u.

Igual que en el cas d'*haver-hi*, s'introdueix a l'especificador de *Ve*u un element pronominal *pro*. En aquest cas, proposaré que l'element *pro* està especificat amb el tret –Locatiu i no amb el tret +Locatiu. El motiu d'aquesta diferenciació és que el comportament d'aquesta construcció no és uniforme en els dialectes catalans: en ribagorçà l'argument intern rep cas acusatiu, mentre que en els altres dialectes rep cas nominatiu. Un altre argument en favor d'aquesta distinció és semàntica. En la construcció existencial locativa l'element que introduïm a *Ve*u és purament locatiu: això explica que la construcció sigui en realitat locativa, i que el verb admeti com a argument un locatiu. En canvi, en la construcció deòntica impersonal, en comptes d'un locatiu tenim un datiu, animat o inanimat, que suposaré que s'introdueix mitjançant un nucli Aplicatiu. Aquest pronom no és pròpiament locatiu, però té propietats de locatiu en tant que datiu.²⁹ Consideraré que aquesta propietat s'expressa amb el tret –Locatiu. Vegem-ne l'estructura:

- (105) [S_{Ve}u *pro*–LOC [V_eu V_eU_{Deòntica}] [S_v [v V] [S_v *dos iogurts*
[v [v V] [^v*caldre*]]]]]

Igual que *pro*+LOC, quan *pro*–LOC puja a l'especificador de T també inactiva el tret de Persona d'aquest nucli. En català central la concordança parcial de nombre permet assignar cas nominatiu a l'argument intern, però no en català nord-occidental, que recorre a l'assignació de cas nominatiu per defecte.

El verb deòntic *caldre* admet un argument datiu.

- (106) Al Joan li cal una moto.

²⁹ Recordem que Baker (1997) proposa que el datiu conté un tret locatiu. Així mateix, en certs casos, un argument que generalment s'expressa amb datiu es pot expressar mitjançant un locatiu. Per exemple, en la restricció *me-lui*, l'argument datiu de tercera persona, per evitar la restricció, es pot expressar amb un locatiu (vegeu en aquest sentit el capítol 11):

- (i) a. Em van presentar al Jordi.
b. *Me li van presentar.
c. M'hi van presentar.

Proposaré que l'argument datiu és introduït per un nucli Aplicatiu generat per damunt de SV:³⁰

(107) [S_{VeU} *pro*-LOC [V_{eu} VeU] [S_v [v V] [S_{Apl} al Joan [Apl Apl]
[S_v *una moto* [v [v V] [√*caldre*]]]]]]

L'argument aplicatiu rep cas datiu com a conseqüència de ser generat per un nucli aplicatiu, que al seu torn és determinat per un argument intern del SV.

Hem vist que en el cas de la construcció existencial locativa l'element que satisfà el tret PPA de T és *pro*+LOC. Però en la construcció deòntica impersonal de (106) l'argument que sembla satisfer aquest tret de T és l'argument datiu *al Joan* i no *pro*-LOC. Proposaré que, en efecte, és així:

(108) [S_T *al Joan* [T T] [S_{VeU} *pro*-LOC [V_{eu} VeU] [S_v [v V] [S_{Apl} ~~*al Joan*~~
[Apl Apl] [S_v *una moto* [v [v V] [√*caldre*]]]]]]]]

Defensaré que el moviment de l'argument datiu a l'especificador de T provoca la generació del clíctic resumptiu *li*. La construcció és possible sense la necessitat que l'argument datiu pugi a l'especificador de T:³¹

(109) Cal una moto al Joan.

En aquest cas suposaré que el constituent que valida el tret PPA de T és *pro*-LOC.

Un dels interrogants que planteja (106) és per què puja el datiu a l'especificador de T, i no l'argument extern *pro*-LOC. El motiu que aduiré és que, com en altres casos, l'argument meta és més alt en l'escala temàtica que l'argument representat per *pro*-LOC, que és un quasi-expletiu. En conseqüència, tot i no concordar amb T, pot validar el seu tret PPA.

Però a diferència de *pro*-LOC, l'argument datiu no té capacitat per inhibir cap tret phi de T, atès que aquest ja té cas datiu. Els trets phi de T, doncs, tenen llibertat per concordar amb un altre argument de la construcció. L'argument més proper estructuralment amb el qual pot concordar és *pro*-LOC. Aquest argument el que fa és inactivar el tret de persona, però queda encara lliure el tret de nombre. En català nord-occidental, T no concorda amb l'argument intern ja que l'únic tret lliure de T és el de nombre, i en aquest dialecte l'assignació de nominatiu per concordança requereix la concordança completa de persona i nombre. En canvi, en el català central sí que concorda, ja que la concordança es pot realitzar únicament amb el tret de nombre (concordança parcial).

L'anàlisi que Rigau proposa per a aquesta construcció és similar a la que planteja per a la construcció existencial locativa, amb la diferència que l'element verbal és *caldre* en comptes d'*haver*, i l'especificador és ocupat pel datiu i no pel clíctic *hi*:

³⁰ No indico la generació automàtica del nucli P(K) (nucli preposicional de cas), necessari per validar el tret preposicional de la preposició *a*. Vegeu el capítol 7 dedicat al cas de l'argument causat.

³¹ Si l'argument datiu és inanimat, l'ordre V-argument intern-datiu és més natural:

(i) Cal una mà de pintura a aquesta paret.

(110) [[v [ens [_{PN}[*calia*] una *cadira*]]]]

(Rigau (2005), p. 782 [14b])

Rigau (2005) mostra que en ribagorçà l'argument intern del verb *caldre* rep cas acusatiu:

- (111) a. Hi cal istes cadires. (*Ribagorçà*)
b. Mos cal a la teua veïna.
c. No me les cal (, istes cadires).

(Rigau (2005), p. 783-784 [17a-c])

En aquest treball assumeixo que el cas acusatiu es dona mitjançant un mecanisme de cas dependent. Proposaré que en ribagorçà, a diferència dels altres dialectes del català, *pro*-LOC té capacitat per activar el cas acusatiu en el domini de T. Per aquest motiu, en ribagorçà l'argument intern es realitza amb cas acusatiu. Observi's que en aquesta construcció en ribagorçà s'assigna cas acusatiu i cas datiu, però no cas nominatiu, cosa que va en contra de la generalització de Burzio. El motiu és la forma com s'assigna el cas acusatiu, i l'existència d'un element *pro* impersonalitzador amb capacitat per activar el cas dependent.

Hem vist tres comportaments diferents del verb *caldre* en català:

- *Català central*: Concordança amb l'argument intern en nombre però no en persona. Assignació de cas nominatiu a l'argument intern per concordança.
- *Català nord-occidental*: No concordança amb l'argument intern ni en nombre ni en persona. Assignació de cas nominatiu a l'argument intern per defecte.
- *Català ribagorçà*: Assignació de cas acusatiu a l'argument intern.

Però el català encara ens ofereix un quart comportament d'aquest verb. En algunes varietats del català central, el verb *caldre* admet la concordança de T no solament en nombre sinó també en persona.

- (112) a. Caleu vosaltres.
b. Tu no cals.
c. ?Jo calc.

Rigau (2005) considera que aquest ús de *caldre* es correspon al d'altres verbs o predicats deòntics com ara *faltar* o *fer falta*. Aquests verbs admeten com a argument intern un pronom.

- (113) a. Fas falta tu.
b. Falto jo.

Probablement *caldre*, en l'ús personal, no genera Veu i, en conseqüència, no requereix la presència de *pro*-LOC. Es convertiria, doncs, en una construcció inacusativa. El tret PPA de T és validat directament per l'argument intern. Com que no s'inactiva el tret de persona de T, l'argument intern pot concordar en nombre i persona amb el verb i, en conseqüència, és possible legitimar un pronom de persona.

(114) [_T [_T T] [_{sv} vosaltres [v [v V] [_v *caldre*]]]]

Aquest ús inacusatiu de *caldre* admet també la inserció d'un datiu aplicatiu:

(115) A la Maria li cals tu.

Atès que el datiu meta és més alt temàticament que l'argument tema intern, aquest argument pot validar el tret PPA de T. I com que no inactiva cap tret phi de T, T pot concordar en persona i nombre amb l'argument intern.

(116) [ST *al Joan* [T T] [SApl ~~*al Joan*~~ [Apl Apl] [SV *tu*
[v [v V] [^v*caldre*]]]]]

6.10.3. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he proposat estendre l'anàlisi de la construcció passiva pronominal a dues altres estructures impersonals: la construcció existencial locativa i la construcció deòntica impersonal. Igual que en la construcció passiva pronominal, he proposat que la impersonalització és determinada pel nucli de Veu. En el cas de la construcció existencial locativa, la Veu és modificada pel clític locatiu *hi*, mentre que en la construcció deòntica impersonal aquest nucli no té realitat fonològica. Així mateix, he proposat l'existència d'un tret nominal locatiu, que pot prendre dos valors: +Locatiu i –Locatiu. Aquest tret s'associa a l'element pronominal *pro*, i dona lloc a dos tipus de *pro*: *pro* +Locatiu i *pro* –Locatiu. El *pro* +Locatiu és validat en la Veu de la construcció existencial locativa, mentre que el *pro* –Locatiu és validat en la Veu de la construcció deòntica impersonal. Aquests elements *pro* tenen capacitat per validar el tret +D de Temps. El comportament que té Temps varia segons els dialectes. Atès que aquests elements *pro* no estan caracteritzats amb el tret de persona, no poden concordar en persona amb Temps. Les diferències que trobem entre el dialecte central i el dialecte nord-occidental es deu a propietats diferents dels seus sistemes de concordança. En el català central és possible la concordança parcial (concordança en nombre) mentre que en el català nord-occidental la concordança ha de ser completa. En el català central, Temps concorda en nombre amb l'argument intern i li assigna cas nominatiu estructural. En canvi, en català nord-occidental, Temps no concorda amb l'argument intern i aquest rep cas nominatiu per defecte.

6.11. CONCLUSIONS DEL CAPÍTOL

En aquest capítol he estudiat la passiva pronominal i la seva relació amb Veu. He proposat l'existència de dos tipus de passives pronominals: l'existencial i la inclusiva. Cada una d'aquestes passives pronominals té una interpretació diferent. En la passiva pronominal existencial, interpretem l'oració com a passiva, amb un argument extern implícit. En canvi, en la passiva pronominal inclusiva, obtenim dues interpretacions: una esdevenimental i l'altra arbitrària. En totes dues interpretacions, en el referent de l'argument implícit s'hi inclou l'emissor. La passiva pronominal existencial afecta els verbs transitius, mentre que la passiva pronominal inclusiva afecta, a més dels verbs transitius, els verbs inergatius, els verbs inacusatius, els predicats adjectivals i els

verbs passivitzats. Així mateix, tant la passiva pronominal existencial com la passiva pronominal inclusiva poden rebre una interpretació genèrica.

He proposat una anàlisi diferent per a cada una de les construccions passives pronominals. En tots dos casos he suposat que el clíctic reflexiu actua sobre un nucli funcional. En la passiva pronominal existencial, el clíctic reflexiu actua sobre el nucli de Veu, mentre que en la passiva pronominal inclusiva el clíctic reflexiu actua sobre Temps. En tots dos casos, el clíctic reflexiu valida un element *pro* impersonal amb unes propietats especials: un *pro* existencial, que he caracteritzat com a -Persona, i un *pro* inclusiu, que he caracteritzat com a [+1, +3]. El *pro* existencial no té assignat cap dels valors de persona (primera, segona o tercera persona). Per la seva banda, en el *pro* inclusiu s'hi especifiquen els trets de primera i tercera persona.

La posició de l'argument intern varia en funció de la interpretació que fem de la passiva pronominal. En la interpretació esdevenimental de les passives pronominals existencials, l'argument intern es queda en la posició d'objecte; en canvi, en la interpretació genèrica puja a la posició de Temps. He argumentat que en la interpretació genèrica, s'activa mitjançant un operador genèric el nucli d'Aspecte. En aquest cas, l'element *pro*, sigui -Persona o [+1, +3], puja fins a l'especificador d'Aspecte i la posició d'especificador de Temps queda lliure per a l'argument intern.

Tant en la passiva pronominal existencial com en la passiva pronominal inclusiva, l'element *pro* que ha de concordar amb Temps no està especificat amb un tret de persona morfològic (primera, segona o tercera persona). Una conseqüència d'aquest fet és que el tret de persona de Temps queda inactivat, mentre que el tret de nombre queda lliure per concordar amb un argument intern. He proposat que els dialectes catalans central i nord-occidental es comporten de manera diferent respecte a la concordança en nombre. En el català central, la concordança d'un *pro* arbitrari amb Temps és possible ja que aquest dialecte admet la concordança parcial, és a dir, la concordança únicament en el tret de nombre. En canvi, en el català nord-occidental, la concordança ha de ser plena (és a dir, en persona i nombre). Això explica que no es produeixi concordança amb l'argument intern en la construcció passiva pronominal, fins i tot quan aquest argument és definit.

He proposat que l'anomenada passiva mitjana en català és un cas particular de passiva pronominal genèrica. He defensat que en general aquesta estructura és parasitària d'una altra estructura. En la majoria de les llengües germàniques, aquesta estructura reutilitza la usada per expressar la incoativització. En canvi, en les llengües romàniques reutilitza la usada per expressar la passivització. He mostrat que determinades restriccions que mostra la passiva mitjana és funció del tipus d'estructura que utilitza per realitzar-se.

Finalment, he proposat estendre l'anàlisi de la passiva pronominal existencial a dos tipus més de construccions impersonals: la construcció existencial locativa i la construcció deòntica impersonal. En tots dos casos, es produeix una alteració de les propietats de Veu de manera que permeten validar un element *pro* amb unes propietats especials: un *pro* +Locatiu en el cas de la construcció existencial locativa, i un *pro* -Locatiu en el cas de la construcció deòntica impersonal.

Bloc 3

EL CAS DATIU I LA SEVA INTERACCIÓ AMB EL NUCLI APLICATIU I EL NUCLI DE VEU

Un fenomen característic de la construcció causativa en català és l'alternança de cas acusatiu/datiu que experimenta l'argument causat. Quan el verb incrustat és intransitiu, l'argument causat es realitza en acusatiu (1a), mentre que quan és transitiu, es realitza en datiu (1b):

- (1) a. La Maria va fer menjar el Joan.
b. La Maria va fer menjar les carxofes al Joan.

Podríem pensar que el cas acusatiu de l'argument intern tema activa el cas datiu de l'argument causat. Però això no sembla que sigui així. Si passivitzem la construcció, l'argument causat continua rebent cas datiu, tot i l'absència de cap argument en cas acusatiu:

- (2) ?Se li van fer cantar dues cançons més.

Sembla, doncs, que el cas datiu no és sensible a la presència d'un argument en cas acusatiu, sinó a la presència d'un argument intern tema, amb independència del cas que acabi rebent aquest argument.

Una conclusió que permet extreure el contrast de (1) és que la construcció causativa representa un sol domini de cas estructural. Altrament, esperariem que l'argument extern causat es realitzés mitjançant cas acusatiu, tal com passa en la construcció d'infinitiu construïda amb els verbs de percepció *veure* o *sentir*:

- (3) a. La Maria va veure el Joan preparar les carxofes.
b. La Maria el va veure preparar-les.

Compari's (3b) amb (4b), que és agramatical:

- (4) a. La Maria li va fer preparar-les.
b. *La Maria el va fer preparar-les.

El cas datiu s'utilitza en molts altres contextos. El més rellevant és la construcció de doble objecte datiu:

- (5) a. El Joan va regalar unes flors a la Maria.
b. El Joan va comprar unes flors a la florista.

A (5a), l'argument datiu expressa la meta, mentre que a (5b) el datiu expressa la font.

En anglès, aquests dos arguments s'expressen de manera diferent. L'argument meta es realitza amb la preposició *to*, mentre que l'argument font es realitza amb la preposició *from*:¹

- (6) Kamal really helped make the day special and took photographs of us before, during and after the proposal [of marriage]. He even went the extra mile and bought a bouquet of flowers *from* a local girl and gave them *to* my fiancé (el subratllat és meu).

Curiosament, en anglès l'argument meta es pot expressar com a primer objecte en la construcció de doble objecte acusatiu (7a), però no l'argument font (7b):

- (7) a. He gave my fiancé a bouquet of flowers.
b. *He bought a local girl_{FONT} a bouquet of flowers.

Sí que podem expressar mitjançant el primer objecte l'argument beneficiari de l'acció, tal com mostra (8):

- (8) He bought my fiancé_{BENEFICIARI(META)} a bouquet of flowers.

En català el verb *comprar* admet també un argument beneficiari de l'acció realitzada, i aquest argument el podem expressar no solament mitjançant un SP (9a), sinó també mitjançant un datiu (9b):

- (9) a. El Joan va comprar unes flors per a la seva promesa.
b. El Joan va comprar unes flors a la seva promesa.

Podem expressar els dos arguments en una mateixa clàusula (10a), però no els podem expressar tots dos mitjançant datiu (10b):²

- (10) a. El Joan va comprar unes flors a la florista per a la seva promesa.
b. *El Joan va comprar unes flors a la florista a la seva promesa.

Aquesta restricció de dos datius que tenim en la construcció de doble objecte, tal com (10b) mostra, no es dona en la construcció causativa. En efecte, en la construcció causativa podem tenir dos arguments datius:

- (11) ?El director de l'orquestra va fer entregar unes flors a la pianista convidada al primer violí.

El caràcter desviat de (11) té a veure amb la presència de dos datius consecutius. Si pronominalitzem l'argument causat, l'oració es torna totalment natural:

- (12) El director de l'orquestra em va fer entregar unes flors a la pianista convidada.

Hem de suposar, doncs, que la naturalesa sintàctica de l'argument meta i l'argument beneficiari meta de la construcció de doble objecte és similar. Això explicaria per què no poden coaparèixer. En canvi, sí que són compatibles un datiu meta i un datiu causat. Hem de concloure, doncs, que aquests datius són de naturalesa sintàctica diferent.

¹ Font (6): https://www.tripadvisor.com/ShowUserReviews-g293734-d3510302-r576046649-Morocco_Desert_Trips-Marrakech_Marrakech_Safi.html

² Vegeu en aquest sentit Maling (2001, p. 430-432).

L'objecte dels dos capítols d'aquest bloc és estudiar el comportament que té el datiu. Sovint, s'ha distingit entre cas estructural i cas inherent (Chomsky (1981)), on cas inherent s'interpreta com un cas associat a un paper o a uns papers temàtics concrets. En aquest model de recció i lligam, els casos nominatiu i acusatiu són estructurals, mentre que el cas datiu és un cas inherent. El cas acusatiu és estructural, ja que és la presència d'un argument extern en nominatiu el que fa que l'argument intern es realitzi en acusatiu:

(13) El Joan va tancar totes les portes.

Si deixem de realitzar l'argument extern, ja sigui perquè passivitzem el verb (14a) o l'incoativitzem (14b), l'argument intern passa a realitzar-se en nominatiu, com ho demostra el fet que concorda amb el verb:

- (14) a. Totes les portes van ser tancades immediatament.
b. Totes les portes es van tancar de cop.

Així mateix, el cas nominatiu també és estructural ja que s'assigna a aquell argument més alt en la construcció, l'argument agent a (13) i l'argument tema a (14).

El cas datiu mostra un comportament força diferent respecte als casos nominatiu i acusatiu. Considerem la construcció de doble objecte, on el primer objecte es realitza en acusatiu i el segon objecte en datiu. Si l'oració es passivitza i l'argument intern deixa de rebre cas acusatiu, el cas de l'argument meta no varia, tal com mostra (15b):

- (15) a. El missatger va entregar les flors a la seva promesa.
b. Les flors van ser entregades a la seva promesa.

Observi's que si en la construcció causativa, no expressem l'argument tema intern, l'argument extern causat no es realitza en datiu sinó en acusatiu. En aquest context, el cas datiu sí que sembla comportar-se com un cas estructural i no com un cas inherent. En conseqüència, podem considerar que el cas datiu té un doble comportament, com a cas inherent i com a cas estructural.

El cas datiu inherent no manifesta un comportament uniforme. En la construcció de doble objecte, el datiu és dependent de la presència d'un argument tema.

(16) La nena va escriure una carta a l'àvia.

En canvi, hi ha arguments datius que no semblen dependre de la presència d'un argument tema. Aquest és el cas dels verbs inergatius *cridar* o *parlar*. Aquests verbs admeten un argument datiu meta, però no admeten un argument intern tema:³

- (17) a. El Jordi va cridar al Pere.
b. *El Jordi va cridar una cançó al Pere.
(18) a. El capellà va parlar als seus feligresos.
b. *El capellà va parlar una pregària als seus feligresos.

³ Utilitzo el verb *cridar* en el seu sentit inergatiu amb el significat de "fer un crit", no en el seu ús transitiu amb el significat de "anomenar algú pel seu nom".

Proposaré, doncs, dos tipus de datius inherents, aquells que requereixen la presència d'un argument tema per realitzar-se, i que anomenaré datius aplicatius, i els datius que no requereixen la presència d'un argument tema per realitzar-se. Aquests darrers, els anomenaré datius preposicionals. Seguint Woolford (2006), proposaré que els datius aplicatius es realitzen uniformement fora del SV, i són introduïts per un nucli aplicatiu. En canvi, els datius preposicionals són generats com a complement del verb, dins del SV.

La tipologia de datius no queda resolta mitjançant aquesta distinció. Alguns verbs ditransitius admeten la caiguda de l'argument tema. Aquest és el cas de verbs com ara *escriure* (19), *pegar* (20) o *robar* (21):

- (19) a. El Joan va escriure una carta a la Maria.
b. El Joan va escriure a la Maria.
- (20) a. El porter va pegar una cleca a l'àrbitre.
b. El porter va pegar a l'àrbitre.
- (21) a. El Joan va robar diners a la seva dona.
b. El Joan va robar a la seva dona.

En aquest cas, podem pensar que hi ha present un argument tema prototípic. Per tant, podem considerar que l'argument datiu es continua realitzant mitjançant un nucli aplicatiu, i que el cas és inherent.

Un segon cas especial el tenim amb el verb *telefonar* i amb les formes dialectals d'*ajudar* i *picar* que regeixen datiu:

- (22) a. La Maria ha telefonat al Joan.
b. L'al·lot va ajudar a la padrina.
c. Una serp ha picat al nen.

També s'expressa en datiu l'argument intern d'alguns verbs psicològics causatius quan es realitzen amb temps imperfectiu:

- (23) a. La situació de la Maria va preocupar el Joan.
b. Al Joan li preocupava la situació de la Maria.

En aquests verbs no podem identificar cap argument tema prototípic. Tampoc podem considerar que l'argument datiu representi el paper d'adreçat.

Woolford (2006) distingeix dos tipus de cas datiu inherent, el cas datiu pròpiament inherent, i el cas datiu lèxic. Com hem vist, he defensat l'existència de dos tipus de cas datiu, a part del cas datiu que he anomenat estructural: el cas datiu aplicatiu i el cas datiu preposicional. Proposaré que el cas aplicatiu pot ser al seu torn inherent i lèxic, i el mateix farà per al cas preposicional. Així mateix, proposaré que el cas datiu lèxic es pot generar mitjançant dos mecanismes diferents: per analogia amb el cas d'un argument d'un verb de semàntica similar, i per diferenciació temàtica.

Vegem en primer lloc el verb *telefonar*. En aquest verb no podem pressuposar l'existència d'un argument intern tema el·líptic, tot i que és possible trobar exemples de principi del segle XX amb un argument intern tema explícit. Consideraré que el cas datiu de l'argument intern s'estableix per un paral·lelisme amb el cas que rep

l'argument intern de verbs com *cridar* o *parlar*. Es tracta, doncs, d'un cas preposicional lèxic.

En el cas dels verbs *ajudar* i *picar* tampoc podem identificar un argument intern tema. Tampoc és possible trobar un verb amb el qual es pugui establir una relació d'analogia. Consideraré que en aquests casos el que tenim és un cas datiu lèxic per diferenciació temàtica. L'argument intern d'aquests verbs no es pot considerar un tema, i la manera de marcar-ho és assignant cas datiu.

Vegem finalment el cas del verb *preocupar*. Quan el temps és imperfectiu, l'argument intern passa a rebre cas datiu. Proposaré que s'estableix una analogia amb el verb *agradar*:

(24) Al Joan li agrada el vodka.

Seguint l'anàlisi de Belletti i Rizzi (1988), podem considerar que a (24) l'argument nominatiu expressa el tema i l'argument datiu l'experimentador. És raonable proposar que en aquest cas l'argument experimentador és introduït mitjançant un nucli aplicatiu.

Defensaré que en el cas de *preocupar* es produeix una analogia amb *agradar* i l'argument experimentador passa a realitzar-se mitjançant un nucli aplicatiu. En conseqüència, proposaré que aquest datiu aplicatiu és de naturalesa lèxica.

Una darrera qüestió rellevant en l'estudi del datiu, tant l'estructural com el no estructural, és la posició que ocupa. En català, l'argument datiu es realitza sempre darrere de l'argument acusatiu. L'ordre neutre és il·lustrat per (25a), mentre que (25b) representa un ordre marcat:

- (25) a. El Jordi va regalar *Guerra i pau* a la seva promesa.
b. El Jordi va regalar a la seva promesa *Guerra i pau*.

En la construcció causativa, l'argument causat es realitza davant dels arguments datius o oblics quan es realitza en acusatiu:

- (26) a. L'accident va fer pensar el Jordi en la mort.
b. La mare va fer escriure el nen a l'àvia.

Quan l'argument causat es realitza mitjançant cas datiu, aquest se situa sempre darrere de l'argument OD. Així, (27a) mostra l'ordre no marcat mentre que (27b) mostra l'ordre marcat:

- (27) a. El professor va fer ballar un tango a la Maria.
b. El professor va fer ballar a la Maria un tango.

Així mateix, i com ja hem vist, si l'argument causat es realitza en datiu, i hi ha un altre argument datiu en la construcció, el datiu que es realitza en posició final és el datiu causat:

- (28) a. ?El director de l'orquestra va fer entregar unes flors a la pianista convidada_{META} al primer violí_{CAUSAT}.
b. *El director de l'orquestra va fer entregar unes flors al primer violí_{CAUSAT} a la pianista convidada_{META}.

Els arguments oblics i els datius lèxics poden activar, opcionalment, la dativització de l'argument causat, tal com observa Kayne (1975). Quan això passa, l'argument causat es realitza en posició final:⁴

- (29) a. L'accident va fer pensar en la mort al Jordi.
b. ??La mare va fer escriure a l'àvia al nen.

Alguns autors, com Cuervo (2003) o Pineda (2016), obtenen l'ordre relatiu entre l'acusatiu i el datiu mitjançant el moviment de l'argument acusatiu. Aquestes autores generen l'argument datiu aplicatiu en una posició estructural superior a l'argument tema acusatiu. Aquí, adaptant idees de Kayne (2004), proposaré que l'argument que es mou no és l'argument acusatiu sinó l'argument datiu. Kayne proposa que l'argument datiu causat és realitzat mitjançant una preposició que actua com a sonda. Proposaré que els arguments datius aplicatius i causats es realitzen amb una preposició de cas, *a*, que té propietats preposicionals. Aquestes propietats preposicionals són validades per un nucli preposicional de cas, que anomenaré P(K), on K representa cas, i que es genera per sobre de *v*. La particularitat d'aquest nucli és que el seu especificador es genera a la dreta del nucli i no a l'esquerra.

Una particularitat dels arguments realitzats mitjançant una preposició és el seu ordre lliure. El verb *parlar* admet dos arguments interns oblics, l'un comitatiu i l'altre de contingut. L'ordre d'aquests arguments és lliure:

- (30) a. La Maria va parlar de religió amb el Joan.
b. La Maria va parlar amb el Joan de religió.

Així mateix, si en el verb *parlar* l'argument comitatiu el realitzem com a datiu (paper d'adreçat), continuem tenint un ordre lliure, tal com mostren aquests exemples trets d'una mateixa font digital:⁵

- (31) a. Si volem parlar de Jesús als pobres, cal que ens fem pobres.
b. Però donar testimoni i parlar als pobres de Jesús demana alhora "compartir la vida amb ells, cal fer-se pobre", com va fer Jesús.

L'ordre del datiu preposicional i del comitatiu també sembla lliure:

- (32) a. El Joan va trucar amb el meu mòbil a la Maria.
b. El Joan va trucar a la Maria amb el meu mòbil.

Si acusativitzem l'argument intern, l'ordre deixa de ser lliure. (33a) és l'ordre no marcat, mentre que (33b) és un ordre marcat:

- (33) a. El Joan va trucar la Maria amb el meu mòbil.
b. El Joan va trucar amb el meu mòbil la Maria.

El verb *col·laborar* mostra el mateix patró. Tant a (34a) com a (34b) l'ordre és no marcat:

⁴ El caràcter poc natural de (29b) té a veure amb l'efecte de referencialitat que es produeix. Estudio aquest efecte al capítol 11.

⁵ Font (34): <https://www.catalunyareligio.cat/ca/articles/si-volem-parlar-jesus-als-pobres-cal-ens-fem>

- (34) a. La Clara va col·laborar en l'edició del llibre amb el seu germà.
b. La Clara va col·laborar amb el seu germà en l'edició del llibre.

El fet que l'argument datiu causat no admeti un ordre lliure sembla demostrar que es tracta d'un cas estructural.

Aquest bloc està conformat per dos capítols. En el capítol 7 presento els tres tipus de cas que he proposat: el datiu aplicatiu, el datiu preposicional i el datiu estructural. Seguint Woolford (2006), proposo que el datiu aplicatiu es genera mitjançant un nucli aplicatiu immediatament per sobre del SV. En canvi, defenso que el datiu preposicional es genera dins del SV, com a complement del nucli verbal. Seguint Baker (2015), proposo que el cas datiu estructural és de naturalesa dependent, i s'assigna en el domini de *v*, quan coincideixen dos arguments sense cas. L'argument que rep cas datiu és l'argument c-comandador.

En el capítol 8 estudio el comportament del datiu aplicatiu i el datiu preposicional. El datiu aplicatiu pot introduir un nombre elevat de papers temàtics: meta, font, beneficiari (meta, possessor i esdevenimental), possessor inalienable, substitut, efectuator accidental i experimentador. En canvi, el datiu preposicional pot inserir els datius inanimats en el sentit de Rigau (1978), i també el datiu dels verbs del tipus *parlar*, *cantar* o *cridar* (inergatiu), un datiu que proposaré que realitza el paper temàtic d'adreçat.

Seguint Jónsson (2010) i Jónsson i Thórarinsdóttir (2020), proposo que el cas lèxic es pot establir per una analogia amb un altre verb semànticament similar. Així, trobem verbs que assignen cas aplicatiu amb un valor lèxic. Considero que és lèxic el cas datiu aplicatiu que rep l'argument experimentador de certs verbs psicològics causatius quan s'usen amb temps imperfectiu. L'analogia s'estableix amb el verb *agradar*. Així mateix, proposo que el cas datiu que regeix el verb *telefonar*, si més no en el català estàndard, és també de naturalesa lèxica. En aquest cas, el datiu és preposicional, i el paral·lelisme s'estableix amb els verbs del tipus *parlar*, *cantar* o *cridar* (inergatiu).

El cas lèxic també pot tenir un valor temàtic diferencial, en el sentit de Blume (1998). Proposo que l'argument intern dels verbs *ajudar* i *picar*, en els dialectes en què aquests verbs regeixen datiu, reben cas datiu amb valor temàtic diferencial.

Capítol 7

LA CONSTRUCCIÓ CAUSATIVA I EL DATIU ESTRUCTURAL. TIPUS DE DATIUS

7.0. INTRODUCCIÓ

En aquest capítol analitzaré les propietats del cas estructural. A més dels casos nominatiu i acusatiu, proposaré que el cas datiu també pot actuar com a cas estructural. Analitzaré la dinàmica del cas en la construcció causativa. Defensaré que el cas datiu que rep l'argument causat és un cas estructural, similar al cas nominatiu i al cas acusatiu. El motiu és que la seva realització és sensible a la presència d'un argument intern tema. Si la construcció conté un argument intern tema, aleshores l'argument extern causat es realitza amb cas datiu; altrament, es realitza amb cas acusatiu. Aquest és un funcionament propi del cas estructural. La presència en una construcció causativa d'un argument intern tema determina que l'argument extern causat es realitzi en datiu, igual que la presència d'un argument extern en una clàusula temporalitzada determina que l'argument intern tema es realitzi en acusatiu.

El cas datiu pot ser també no estructural. Woolford (2006) proposa dos tipus de cas datiu no estructural, l'inherent i el lèxic. El cas inherent és el cas que rep un argument d'acord amb les seves propietats temàtiques, mentre que el cas lèxic és el que rep un argument per propietats lèxiques del verb. Woolford considera que el cas inherent s'insereix mitjançant un nucli funcional de la família *v* que anomena v_G (G de *goal*) per diferenciar-lo del *v* introductor de l'argument extern, que anomena v_A (A d'agent) i que s'insereix per sobre de v_G . En la meua terminologia, aquest nucli es correspon amb un nucli aplicatiu (vegeu Pykkänen (2002, 2008)). Allunyant-me de Woolford, proposaré que tant el cas inherent com el cas lèxic poden ser introduïts per un nucli aplicatiu, exterior al SV, i per una preposició semàntica, inserida dins el SV. El primer l'anomenaré cas aplicatiu, i el segon, cas preposicional. El nucli aplicatiu sempre és activat per un argument tema realitzat explícitament o implícitament. El segon, en canvi, té un cert caràcter locatiu.

Com he dit, el cas lèxic és el cas assignat per un verb i no associat a cap paper temàtic específic. Proposaré dues maneres diferents per assignar cas lèxic: per analogia semàntica i per diferenciació temàtica. En conseqüència, a més de cas datiu inherent i cas datiu lèxic, parlaré també de cas datiu aplicatiu i cas datiu preposicional. Tant el cas datiu aplicatiu com el cas datiu preposicional poden ser de naturalesa inherent i de naturalesa lèxica.

Per explicar la dinàmica del cas datiu estructural, em basaré en la teoria del cas dependent formulada per Baker (2015). Baker, adaptant Marantz (2000), proposa que el cas dependent s'assigna tenint en compte la relació de c-comandament que es dona entre els arguments que entren en joc. En una relació de c-comandament entre dos arguments A i B, es donen dues relacions oposades: la relació de A c-comanda B, i la

relació de B és c-comandat per A.¹ Segons la naturalesa categorial del domini, el cas dependent es pot assignar a l'argument c-comandador o a l'argument c-comandat. Proposaré que els dos casos que s'assignen com a cas dependent en català són l'acusatiu i el datiu estructural. El cas acusatiu s'assigna en el domini de T a l'argument c-comandat, mentre que el cas datiu estructural s'assigna a l'argument c-comandador en el domini de v. En canvi, assumiré que el cas nominatiu s'assigna mitjançant concordança amb T, d'acord amb el mecanisme proposat per Chomsky (2000, 2001). Així mateix, el cas nominatiu es pot assignar com a cas per defecte, tal com proposa Baker (2015). Això passa quan en el domini de C trobem un argument sense cas. He proposat que en el català nord-occidental, en la construcció passiva pronominal, l'argument intern tema rep cas nominatiu per defecte.

Proposaré que tant el datiu estructural com el datiu aplicatiu reben el cas en la posició en què es generen. Aquest cas es realitza mitjançant la preposició de cas *a*, que consideraré que és l'exponent d'un nucli K. Seguint Lamontagne i Travis (1987), assumiré que aquest nucli es genera per sobre de SD, i expressa simplement cas.

Segons Kayne (1994), els especificadors de totes les categories s'introdueixen a l'esquerra del nucli. En conseqüència, tant l'especificador de Veu com l'especificador d'un nucli aplicatiu es generen a l'esquerra del nucli corresponent. Tanmateix, els arguments datius es realitzen, en l'estructura superficial, a la dreta de l'OD. Per explicar l'ordre relatiu entre l'OD i l'OI, proposaré l'existència d'un nucli, que anomenaré Preposició de cas (P(K)), amb un especificador situat a la seva dreta. Atès que el nucli K del datiu estructural i del datiu aplicatiu té un caràcter preposicional, consideraré que requereixen pujar a l'especificador de P(K), situat excepcionalment a la dreta del nucli, per validar aquesta propietat. El nucli P(K) es genera immediatament per sobre de v. La idea d'aquest nucli està basada en la proposta de Kayne (2004) segons la qual una preposició pot actuar com a sonda (*probe*).

Aquest capítol està organitzat de la manera següent. A l'apartat 7.1 presento les principals característiques dels tres tipus de cas datiu que proposo: datiu aplicatiu, datiu preposicional i datiu estructural. Així mateix, defenso que els anomenats datiu inherent i datiu lèxic es realitzen ja sigui mitjançant cas aplicatiu o bé mitjançant cas preposicional. D'acord amb Woolford (2006), el cas inherent és un cas associat amb un paper temàtic específic, mentre que el cas lèxic és un cas que assigna un verb de manera idiosincràtica. Defensaré que el nucli aplicatiu es genera immediatament per sobre de SV. El datiu estructural és el datiu que rep l'argument extern causat d'un verb transitiu inserit en una construcció causativa. La mecànica d'aquest cas és la pròpia del cas estructural. Una de les propietats tant del datiu estructural com del datiu aplicatiu és que es realitzen en una posició diferent d'aquella en què es generen.

A l'apartat 7.2 proposaré que la preposició de cas *a* que caracteritza el cas datiu tant estructural com aplicatiu s'introdueix com a exponent d'un nucli de cas K, el qual pren com a complement el SD que marca. Aquesta preposició, que assumiré que conté un tret +Preposició, ha de ser validada per un nucli P(K). Proposaré que aquest nucli es genera per sobre de v, i el seu especificador es realitza a la dreta del nucli. D'aquesta

1 Donats dos arguments, no necessàriament s'ha de donar una relació de c-comandament entre ells. Per exemple, quan un argument està dominat per una preposició, morfològica o silent, la relació de c-comandament no pot traspasar la preposició (vegeu Baker (2015) per a més detalls).

manera es pot explicar l'ordre acusatiu-datiu que es dona en català, tant en les construccions de doble objecte com en les construccions causatives amb un verb transitiu. La proposta de l'existència del nucli P(K) està basada en la idea de la preposició com a sonda de Kayne (2004).

A l'apartat 7.3 estudio el datiu aplicatiu i el datiu preposicional. El datiu aplicatiu es genera mitjançant un nucli aplicatiu que és activat per un argument tema sintàcticament actiu. Proposo que aquest nucli es genera uniformement per sobre de SV i no dins de SV. Així mateix, el datiu preposicional és el datiu que introdueix arguments meta que són inanimats. També consideraré preposicional el datiu que apareix amb verbs com ara *cridar* o *parlar*. El datiu preposicional s'insereix directament com a complement del verb dins del SV.

El darrer tipus de datiu que proposo és el datiu estructural, que analitzo a l'apartat 7.4. En aquest apartat, presento les principals assumpcions que faig sobre els casos estructurals de nominatiu i acusatiu. Pel que fa al cas datiu estructural, considero que és un cas dependent, seguint propostes de Baker (2015). En el cas dependent, els dos arguments que entren en relació es troben en una relació de c-comandament. En el cas del datiu estructural, l'argument al qual s'assigna cas és l'argument c-comandador. El cas dependent de datiu s'assigna en el domini de v, quan hi ha dos arguments sense cas.

En el capítol 8, tractaré els datius que es realitzen sense un argument tema i, també, l'alternança psicològica de datiu. També presentaré la distinció entre cas inherent i cas lèxic, una distinció basada en Woolford (2006), per bé que introdueixo algunes diferències.

7.1. TRES TIPUS DE CAS DATIU: APLICATIU, PREPOSICIONAL I ESTRUCTURAL. CAS INHERENT I CAS LÈXIC

Chomsky (1981, 1986b) proposa distingir dos grans tipus de cas, el cas estructural i el cas inherent. El cas estructural, com el seu mateix nom indica, ve determinat per la posició estructural que ocupa l'argument, mentre que el cas inherent és el cas determinat per raons semàntiques o lèxiques. Els casos nominatiu i acusatiu són considerats estructurals. El cas nominatiu l'assigna Flex (\approx Temps) al SD que ocupa el seu especificador, mentre que el cas acusatiu l'assigna el verb per recció.² A (1a) el subjecte i l'OD reben cas estructural (nominatiu i acusatiu respectivament) i l'OI rep cas inherent (datiu), mentre que a (1b), un exemple pertanyent al dialecte mallorquí, el subjecte rep cas estructural (nominatiu) i l'argument intern rep cas inherent (datiu).³

² En models posteriors chomskians, com el de Chomsky (2000, 2001), el cas acusatiu s'assigna per concordança de l'argument OD amb v.

³ En alguns dialectes del català, entre ells el mallorquí, el verb *ajudar* regeix datiu.

Font (1b): <http://ceipespontalumnespromocio2004-2013.blogspot.com/2010>.

- (1) a. El Joan ha regalat un llibre a la Maria.
b. Na Maria del Mar ajuda a na Naomí.

En el model de Chomsky citat, la noció de cas inherent resulta força genèrica. Woolford (2006) fa una proposta per refinar aquesta noció. Aquesta autora distingeix dos tipus de cas inherent, el cas pròpiament inherent i el cas lèxic. El cas inherent, en el sentit de Woolford, és aquell cas associat a una propietat temàtica, mentre que el cas lèxic és aquell cas determinat idiosincràticament pel verb. Un mateix cas es pot comportar com a inherent i com a lèxic. Així, el cas datiu, quan s'associa amb uns determinats tipus de papers temàtics és considerat inherent, mentre que quan s'assigna com una propietat lèxica del verb, és considerat lèxic. Woolford proposa distingir estructuralment el cas inherent del cas lèxic. Més concretament, el cas inherent s'insereix fora del SV, mentre que el cas lèxic s'insereix dins del SV. Woolford introdueix el datiu inherent mitjançant un nucli funcional de la família del *v* petit i que anomena *v_G*. Aquest nucli es correspon amb el meu nucli aplicatiu, que, igual que *v_G*, es genera fora del SV. En canvi, per a Woolford el datiu lèxic és un datiu introduït mitjançant una preposició dins el SV. Entre els papers temàtics associats inherentment al datiu trobem la meta, la font, el beneficiari, el possessor inalienable i el substitut⁴. Un altre paper temàtic que s'associa al datiu és el d'experimentador, però aquest paper també es pot associar al nominatiu i a l'acusatiu.

Tornant als exemples de (1), i aplicant la terminologia de Woolford, tenim que a (1a) el datiu es comporta com a cas inherent (és temàticament una meta), mentre que a (1b) es comporta com a cas lèxic (és una propietat específica del verb que l'argument intern es realitzi amb cas datiu i no amb cas acusatiu). Els datius inherents mostren una gran regularitat, mentre que els datius lèxics són idiosincràtics.

Quan el verb és de doble objecte, o quan el datiu representa un beneficiari o un possessor inalienable, el datiu és inherent. En general, aquests datius inherents s'introdueixen mitjançant un nucli aplicatiu.⁵ Proposaré que el nucli aplicatiu es genera immediatament per sobre de SV, sempre que dins el SV es realitzi un argument tema.

Allunyant-me de Woolford, proposaré que el datiu inherent pot ser també de naturalesa preposicional. Baker (1997) considera que en anglès un argument meta pot ser introduït de dues maneres diferents, mitjançant la preposició semàntica *to* (2a) i mitjançant cas estructural (2b), en la construcció de doble objecte acusatiu:

⁴ El terme *substitut* (*substitute*) l'adopto de Masullo (1992). El datiu substitut denota la persona que havia de fer l'acció verbal i que ha estat substituïda per l'agent. El paper de substitut és alhora un beneficiari. No sembla que l'argument substitut sigui possible sense un argument tema:

(i) *Vaig treballar al Jordi.

⁵ Dic en general perquè, com veurem, hi ha alguna excepció. Concretament, proposaré que l'argument datiu d'*apuntar*, tot i que aquest verb selecciona un argument tema, no s'introdueix amb un nucli aplicatiu, sinó amb una preposició semàntica. Defensaré que aquest argument datiu realitza el paper temàtic d'adreçat, un paper temàtic que no requereix la presència d'un argument tema, i que és el mateix que regeixen els verbs *parlar* i *cridar*. Vegeu la discussió que segueix en el text.

- (2) a. John gave a book to Mary.
b. John gave Mary a book.

De la mateixa opinió són Levin i Rappaport Hovav (2002) i Rappaport Hovav i Levin (2008). Dit d'una altra manera, una preposició semàntica pot expressar un argument meta. En català proposaré que els arguments meta inanimats, estudiats per Rigau (1978), són introduïts per una preposició semàntica i no per un nucli aplicatiu:

- (3) El Joan va posar un pedaç a la tenda de campanya.

Així mateix, consideraré que el datiu de verbs com ara *parlar* i *cridar* és introduït per una preposició semàntica dins del SV:

- (4) a. La mare cridava sovint als seus fills.
b. El director va parlar als empleats.

Concretament, proposaré que en aquests casos el paper temàtic que introdueix la preposició és el d'adreçat.

El problema sorgeix quan el verb només té un argument intern i aquest es realitza en datiu, és a dir, quan l'argument en datiu no va acompanyat d'un argument en acusatiu:

- (5) a. El Ramon ha escrit a la Consol.
b. El mestre ha pegat a l'alumne.
c. El Joan ha telefonat a la Maria.

Argumentaré que en alguns d'aquests casos el verb selecciona un argument tema que es realitza en la sintaxi com una categoria buida, interpretada amb un valor semàntic prototípic. Aquesta categoria buida activa el nucli aplicatiu, que és el que introdueix l'argument datiu. Aquest és el cas de (6a) i (6b), però no el cas de (6c). A (6a) i a (6b) interpretem implícitament un argument tema prototípic, però no a (6c). Vegem-ho:

- (6) a. El Ramon ha escrit (una carta/un correu) a la Consol.
b. El mestre ha pegat (una bufetada/una allisada) a l'alumne.
c. El Joan ha telefonat (*una telefonada/*un missatge) a la Maria.

A (6c), l'argument datiu no representa un dels papers canònics dels datius introduïts mitjançant un nucli aplicatiu ni tampoc representa el paper temàtic d'adreçat introduït mitjançant una preposició semàntica. Concretament, proposaré que aquest argument datiu és de naturalesa lèxica. El verb assigna el cas datiu en virtut d'una analogia amb l'argument adreçat de verbs com ara *parlar* i *cridar*.

Un cas és lèxic quan el seu paper temàtic no es correspon amb cap dels papers temàtics associats amb el nucli aplicatiu ni amb el paper d'adreçat, realitzat aquest últim amb una preposició semàntica. Un verb amb cas lèxic és *telefonar*. Dos verbs més amb cas lèxic són *ajudar* i *picar*, que en determinats dialectes del català demanen datiu:

- (7) a. El Pere li va ajudar.
b. Una serp li va picar.

Proposaré, adoptant idees de Blume (1998) i Jónsson (2010), que el datiu lèxic es pot produir de dues maneres diferents: per analogia semàntica i per diferenciació temàtica. En el cas de *telefonar*, proposaré que assigna el cas datiu en virtut d'una

analogia semàntica amb l'argument adreçat de verbs com ara *parlar* i *cridar*. En els casos dels verbs *ajudar* i *picar*, exemplificats a (7), proposaré que el datiu es de naturalesa dependent. Desenvolupo aquestes idees en el capítol 8.

No tots els datius que trobem en llengües com el català es poden classificar en inherents i lèxics. Aquest és el cas del datiu causat. Les propietats del datiu causat no corresponen ni a les d'un datiu inherent, ni a les d'un datiu lèxic. No és un datiu inherent perquè el paper temàtic que expressa, bàsicament el d'agent, no s'associa a un datiu, i tampoc és un datiu lèxic perquè aquest datiu no és seleccionat com una propietat del verb. La principal propietat del datiu causat és que apareix únicament quan el verb incrustat d'una construcció causativa conté un argument intern tema.⁶

- (8) a. L'entrenador el va fer córrer dues hores.
b. L'entrenador li va fer córrer una carrera de dues hores.

Així mateix, si l'argument intern tema es reflexivitza, l'argument extern causat tampoc es pot realitzar en datiu, com mostra (9b):

- (9) a. El capità li va fer vacunar tots els soldats del batalló.
b. El capità la va fer vacunar-se.

Adoptant idees de Baker (2015), proposaré que el datiu que rep l'argument extern causat és un cas estructural de naturalesa dependent. Aquest cas datiu s'assigna en el domini del v matriu, quan hi ha dos arguments sense cas. En contraposició amb el cas acusatiu, que requereix sempre la presència d'un argument en cas nominatiu (amb les excepcions que ja hem vist en el capítol 6), el datiu estructural requereix la presència d'un argument tema realitzat sintàcticament. Mentre que en l'assignació del cas acusatiu l'argument que rep cas dependent és l'argument c-comandat, en l'assignació del cas datiu estructural l'argument que rep cas datiu és l'argument c-comandador.⁷

⁶ Com veurem al capítol 12, no cal que l'argument intern tema es realitzi amb cas acusatiu. De fet, el cas datiu s'assigna abans que l'argument intern tema rebí cas acusatiu. Això explica que en la construcció causativa passivitzada, l'argument extern causat rebí cas datiu mentre que l'argument intern tema rep cas nominatiu:

- (i) ?El projecte li va ser fet reformular.

⁷ En català estàndard, l'argument datiu es realitza amb el clític *li* en el singular i el clític *els* en el plural, homòfon aquest del clític acusatiu masculí plural:

- (i) Els_{DAT} els_{AC} va tornar, els llibres a ells.

En varietats com el català central, en canvi, l'argument datiu es representa amb la combinació de clítics *l'hi* en el singular (ortogràficament *li*) i la combinació de clítics *els-hi* en el plural. No és clara quina és la funció que realitza el morfema *i* en aquestes combinacions de clítics. Per exemple, Bonet (1995) proposa que marca cas oblic, i Cabré i Fàbregas (2020) proposen que marca locatiu.

En aquest treball assumiré que el morfema *i*, en les combinacions assenyalades, marca cas datiu. L'habilització del morfema *i* com a marcador de cas datiu, tant en el singular com en el plural, és el que ha permès al català central evitar seqüències de dos clítics determinants. Aquest morfema *i* ocupa una posició específica dins el grup clític, la que correspon al clític locatiu *hi*, tal com mostra la combinació *els en hi*:

Abans de prosseguir, i per evitar confusions, vull insistir en una qüestió conceptual amb efectes terminològics. He proposat que tant el datiu inherent com el datiu lèxic es poden generar ja sigui mitjançant un nucli aplicatiu o bé mitjançant una preposició semàntica. En conseqüència, tenim dos tipus de datiu inherent, el datiu aplicatiu inherent i el datiu preposicional inherent. Així mateix, tenim també dos tipus de datiu lèxic, el datiu aplicatiu lèxic i el datiu preposicional lèxic. Dit de manera inversa: el datiu aplicatiu pot ser inherent i lèxic, i el datiu preposicional també pot ser inherent i lèxic. Desenvoluparé aquesta qüestió en el capítol 8.

7.2. LA PREPOSICIÓ DE CAS DATIU. ELS NUCLIS K I P(K)

Els arguments oblics i els arguments datius, ja siguin estructurals, aplicatius o preposicionals, comparteixen una propietat: tots ells són introduïts per una preposició. La preposició que introdueix els datius és la preposició *a*, la mateixa que introdueix els complements locatius de destinació i d'ubicació, i la que introdueix alguns complement oblics. Com es genera aquesta preposició dativa? Proposaré que els SDs van introduïts per la categoria funcional K (de cas), adoptant una idea de Lamontagne i Travis (1987).⁸ Lamontagne i Travis consideren que igual que Comp és l'estrat més exterior del sistema verbal, K seria l'estrat més exterior del sistema nominal.

Proposaré també que aquesta preposició de cas K conté un tret preposicional que s'ha de validar. Així mateix, assumiré que el nucli que valida aquest tret és (P(K)). Aquest nucli es genera per sobre de Sv i té l'especificador a la dreta. L'argument valida el tret preposicional de K desplaçant-se a l'especificador de P(K).

El nucli K d'un argument datiu es pot activar bàsicament de dues maneres: com a conseqüència d'ocupar la posició d'especificador del nucli aplicatiu, o estructuralment en el domini de *v*. Quan en el domini de *v* s'assigna cas com a conseqüència de la presència de dos arguments sense cas, l'argument que el rep és l'argument c-

(ii) Els en hi va donar, d'aigua a ells.

Consideraré, doncs, que el morfema *i* en el grup clíctic pot indicar locatiu i pot indicar també datiu. Per tant, assumiré que l'argument de datiu de tercera persona s'expressa amb dos clíctics, el clíctic determinant *el*, que indica tercera persona ([-1, -2]), i el clíctic *hi*, marcador de cas datiu. Això permet explicar per què aquest clíctic, o aquesta combinació de clíctics, pot representar no solament el datiu aplicatiu i el datiu preposicional, sinó també el datiu causat (argument extern) en la construcció causativa.

El reciclatge d'un clíctic per realitzar una funció diferent de la canònica no és estranya. En aquest sentit, vegeu Longa, Lorenzo i Rigau (1998), que proposen que el clíctic d'acusatiu de llengües com el castellà, l'asturià o el gallec pot ser reciclat com a clíctic partitiu en determinats contextos.

⁸ Lamontagne i Travis atribueixen la idea de la categoria K com a estrat més extern del sistema nominal a Yim (1984) i a Ken Hale (notes de classe de 1985). Vegeu també, entre d'altres, Fukui (1986) i Bittner i Hale (1996).

comandador i el cas que rep és el de datiu. En rebre cas, s'activa l'estrat K del SD i s'insereix la preposició *a*.

La posició superficial que ocupa un sintagma datiu estructural o aplicatiu no és la posició en què es genera, és a dir, en la posició de l'especificador d'Apl o de Veu. Si fos així, esperaríem que precedís l'argument acusatiu, tal com passa en les llengües que disposen de l'estructura de doble objecte acusatiu. Els ordres dels exemples *b* següents, doncs, són informacionalment marcats en català.

- (10) a. El Joan va donar un rellotge a la Maria.
b. El Joan va donar a la Maria un rellotge.
- (11) a. El Joan va fer tastar el licor a la Maria.
b. El Joan va fer tastar a la Maria el licor.

La posició que ocupen aquests datius en l'estructura superficial queda explicada si suposem que l'especificador del nucli P(K) se situa a la dreta i no a l'esquerra del nucli. Els arguments marcats amb cas datiu estructural i aplicatiu es desplacen a l'especificador d'aquesta categoria.

La funció del nucli K(P) és similar a la del nucli preposicional amb propietats de sonda que proposa Kayne (2004), i que designaré per P(S). La funció d'aquesta preposició és donar cas a l'argument extern d'un verb transitiu inserit en una construcció causativa. D'acord amb la idea que tots els especificadors es realitzen uniformement a l'esquerra del nucli, l'especificador de P(S) també es realitza a l'esquerra del nucli. P(S), que es realitza amb la preposició *a*, sondeja el seu domini; el primer argument que troba és el situat a l'especificador de Veu, que atreu al seu propi especificador, on concorda amb P i rep cas datiu. Acte seguit, s'insereix un nucli W, que atreu primer la preposició *a* de P(S), la qual s'adjunta a W, i a continuació el sintagma verbal complement del nucli P(S), que passa a ocupar l'especificador de W. D'aquesta manera, s'obté l'ordre superficial en què el datiu causat segueix la resta d'elements que configuren el sintagma verbal.

- (12) La Maria va fer tallar el pa al Joan.

Kayne estén aquesta anàlisi a les construccions de doble objecte acusatiu de l'anglès. Kayne adopta l'anàlisi de Collins i Thráinsson (1993) segons la qual aquesta construcció es configura al voltant d'un nucli causatiu abstracte.

Aquí no assumiré aquesta proposta, adoptada per exemple per Ciutescu (2018) per al català, ja que en el model que proposo no resulta possible el moviment d'un SV, o un Sv, a l'especificador d'un nucli, en aquest cas del nucli W.

Un problema que planteja el mecanisme que he delineat és la raó del desplaçament dels arguments amb cas datiu estructural i aplicatiu a l'especificador del nucli P(K). Suggestiré que el motiu del desplaçament és la necessitat de validar una propietat de la preposició de cas datiu. Consideraré que aquesta preposició actua morfològicament com una preposició *i*, en conseqüència, està dotada d'un tret preposicional, que anomenaré +Prep. Aquest tret requereix validació quan no s'insereix com a exponent del nucli P. Proposaré que quan es realitza a l'especificador d'Apl o de Veu, aquest tret es valida a l'especificador de P(K), que excepcionalment es troba situat a la dreta del nucli. En el cas del datiu preposicional, no requereix el moviment a P(K) per validar el tret +Prep, ja que actua com una preposició plena. És el verb qui valida aquest tret.

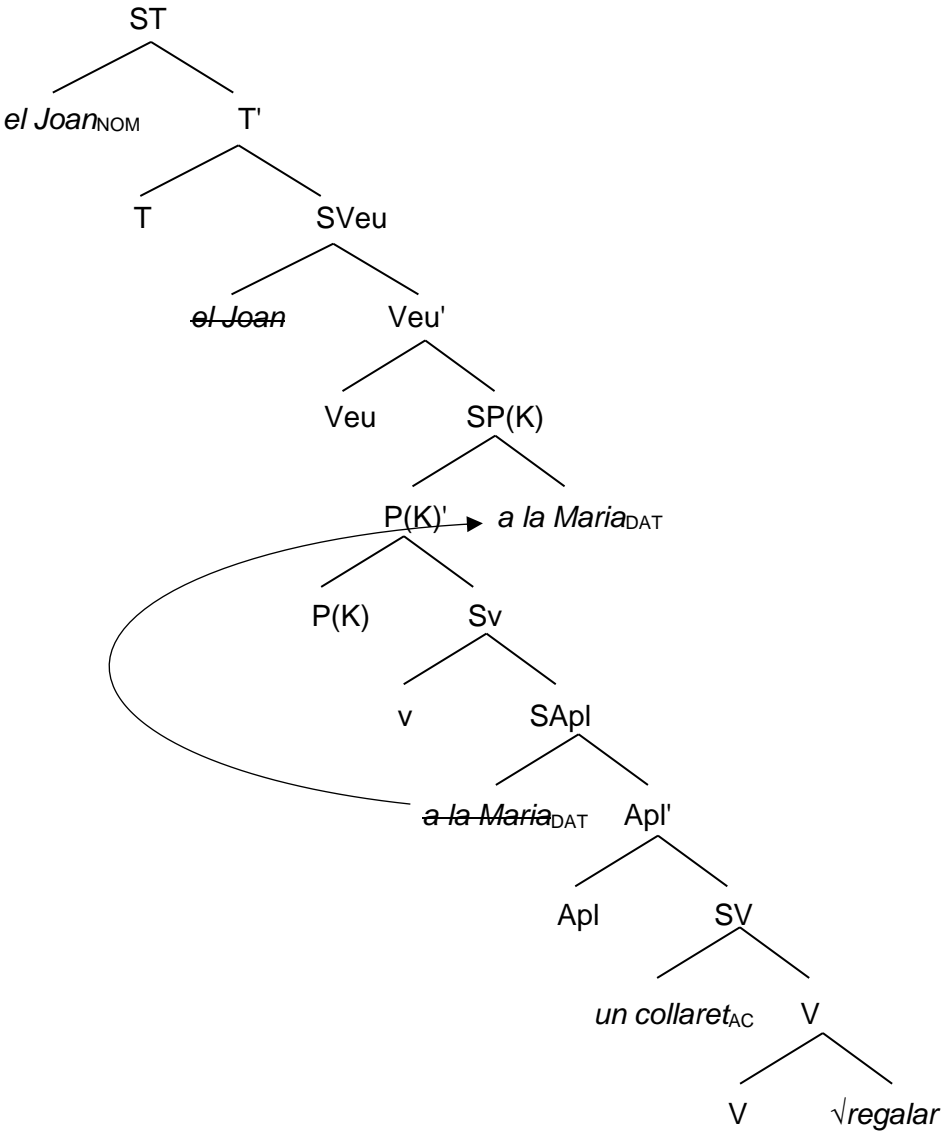
Quan el datiu preposicional és utilitzat com a cas lèxic (com en el verb *telefonar*), també consideraré que es valida *in situ*. Així mateix, quan la preposició *a* expressa animacitat en el cas acusatiu, tampoc té caràcter preposicional i, per tant, no s'ha de desplaçar a l'especificador de P(K). Per a la idea que el cas datiu conté un tret preposicional, vegeu Baker (1997).

Vegem com es valida el cas datiu estructural en una construcció de doble objecte:

- (13) a. El Joan va regalar un collaret a la Maria.
- b. ① [sv un collaret [v [v V] [$\sqrt{\text{regalar}}$]]]
- ② [SApl [SK [K' [K a_{DAT}] la Maria]] [Apl' [Apl Apl] [sv un collaret [v [v V] [$\sqrt{\text{regalar}}$]]]]]
- ③ [v [v V] [SApl [SK [K' [K a_{DAT}] la Maria]] [Apl' [Apl Apl] [sv un collaret [v [v V] [$\sqrt{\text{regalar}}$]]]]]]]
- ④ [SP(K) [P(K)' [P(K) P(K)]] [sv [v V] [SApl [SK [K' [K a_{DAT}] la Maria]] [Apl' [Apl Apl] [sv un collaret [v [v V] [$\sqrt{\text{regalar}}$]]]]]]] [SK [K' [K a_{DAT}] la Maria]]]

A 1 introduïm l'argument intern tema i a 2, mitjançant un nucli aplicatiu, l'argument meta. Aquest rep cas automàticament del nucli Apl. A 3, s'introdueix v, però no s'activa el mecanisme d'assignació de cas dependent ja que només hi ha un argument sense cas. Per validar el tret +Prep de la preposició de cas *a*, s'introdueix el nucli P(K), i l'argument meta SK es desplaça a l'especificador d'aquesta categoria. La resta de la derivació s'obté de manera convencional: S'introdueix l'argument extern mitjançant Veü, en introduir Temps s'assigna cas acusatiu a l'argument intern, tal com veurem tot seguit, i finalment l'argument extern puja a l'especificador de T per validar el tret PPA i els trets phi d'aquesta categoria, alhora que rep cas nominatiu. Vegem esquemàticament la derivació completa de l'oració:

- (14) a. El Joan va regalar un collaret a la Maria.
b.

Hem vist que els arguments datius, tant quan es generen en l'especificador d'Apl com en l'especificador de Veu, van encapçalats per la categoria K (cas). Quan la preposició expressa cas datiu preposicional, aquesta es genera encapçalant un complement del verb. En aquest cas, és el mateix verb qui valida el tret +Prep d'aquesta preposició de datiu. Per aquest motiu no s'ha de desplaçar a l'especificador d'un nucli P(K). Vegem l'estructura d'una oració amb cas datiu preposicional inherent:

- (15) a. El mestre va parlar als alumnes.
b. $[_{ST} \textit{el mestre}_{NOM} [_{T} T] [_{SVeu} \textit{el mestre} [_{Veu} Ve]u] [_{Sv} [V] [_{SV} [V [V V] [_{\checkmark} \textit{parlar}}]]] [_{SP} [P [P \textit{a}_{DAT}] [_{SD} \textit{els alumnes}]]]]]]]$

En aquest apartat hem vist que els arguments datius aplicatius i els arguments datius estructurals contenen una capa extra constituïda pel nucli K on es realitza la preposició de cas datiu. Aquesta preposició de cas conté un tret preposicional +Prep. Tant si es

genera a l'especificador d'Apl com a l'especificador de Veu, ha de validar el seu tret +Prep mitjançant moviment. Per validar aquest tret, s'insereix un nucli P(K), que té l'especificador a la seva dreta. L'argument amb la preposició de cas datiu, estructural o aplicatiu, es desplaça a l'especificador i valida el tret +Prep de la preposició de cas. En canvi, quan el datiu és de naturalesa preposicional, s'introdueix directament amb una preposició P que és validada directament pel verb.

7.3. EL DATIU APLICATIU I EL DATIU PREPOSICIONAL

7.3.0. Introducció

En aquest apartat analitzaré dos tipus de datiu, el datiu aplicatiu i el datiu preposicional. El datiu aplicatiu és el datiu introduït mitjançant un nucli aplicatiu. Realitza els papers de meta, font, beneficiari (meta i possessor), possessor inalienable, efectuator accidental, substitut i experimentador.⁹ Assumiré que el nucli aplicatiu es genera immediatament per sobre de SV. Per la seva banda, el datiu preposicional és un datiu restringit a papers temàtics amb un cert caràcter locatiu. S'insereix dins del SV com a complement del verb. A continuació estudio cada un d'aquests dos tipus de datius: a l'apartat 7.3.1 tracto el datiu aplicatiu i a l'apartat 7.3.2, el datiu preposicional. A l'apartat 7.3.3. presento les conclusions de l'apartat.

7.3.1. El datiu aplicatiu

Anomeno datiu aplicatiu l'argument que és introduït en la derivació per un nucli aplicatiu. Com ja he indicat, aquest datiu tant pot ser inherent com lèxic. Assumiré, seguint Woolford (2006), que el nucli aplicatiu es genera per sobre de SV. A més, suposaré que requereix, per a la seva activació, la presència d'un argument tema dins el SV.

Els papers temàtics que es poden realitzar amb datiu aplicatiu són diversos: meta (16a), font (16b), beneficiari meta (16c), beneficiari possessor (16d), possessor inalienable (16e), efectuator accidental (16f), substitut (16g) i experimentador (16h):

- (16) a. El Marcel va tornar les claus a la Carme.
b. El pispa va agafar el mòbil a un turista.

⁹ Anomeno datiu beneficiari meta el datiu beneficiari que implica transferència de possessió. Aquest datiu es dona amb els verbs d'objecte creat i amb els verbs de transferència que seleccionen una font, com ara *comprar*. Així mateix, el datiu beneficiari possessor és aquell que es realitza amb els verbs d'objecte afectat, i en què s'interpreta que el beneficiari és possessor de l'objecte afectat. Així mateix, l'*efectuator accidental* correspon al que es coneix com a causador accidental (*accidental causer*). Per a una descripció detallada dels diferents tipus de datius, vegeu Cuervo (2003, 2020).

- c. La mare va fer una truita al seu fill.
- d. El mecànic va arreglar el cotxe al Ramon.
- e. El Pere va agafar la mà a la Judit.
- f. Al Ramon se li ha espatllat el cotxe.
- g. La Clara ha fet els deures al Lluís.
- h. Als pobres els fan llàstima els rics.

Sempre que l'argument experimentador apareix en datiu en una construcció de doble objecte, el verb actua com a verb lleuger, i la càrrega predicativa l'aporta el nominal que actua com a OD. Vegem-ne altres casos:

- (17)
- a. Al Jordi li feien por les rates.
 - b. A la Maria li feia cosa parlar en públic.
 - c. A la Carlota li feia patxoca el Ramon.

Alguns verbs psicològics demanen que l'argument experimentador es realitzi en datiu:

- (18) Al Joan li agrada la música dodecafònica.

Proposaré que en aquest cas l'argument nominatiu s'insereix en la posició d'objecte, i és aquest argument qui activa el nucli aplicatiu que acull l'argument datiu experimentador. Estudio aquests verbs al capítol 8.

Queda encara un darrer datiu, l'anomenat datiu ètic, que no requereix la presència d'un argument intern, com mostra (19b):

- (19)
- a. Em beurà molta aigua!
 - b. Els joves no em treballen gaire.

Aquest tipus de datiu el podem considerar un datiu beneficiari esdevenimental, ja que el benefici s'obté per la realització d'una acció o activitat.¹⁰ En el que segueix, deixaré de banda aquest datiu.

Pylkkänen (2008) proposa que el primer objecte en la construcció de doble objecte acusatiu de llengües com l'anglès correspon a un argument generat amb un nucli aplicatiu. Una característica d'aquest argument és que pot expressar més d'un paper

¹⁰ Com es pot veure, es poden distingir tres tipus de beneficiari: el beneficiari meta, el beneficiari possessor i el beneficiari esdevenimental. En el beneficiari meta, el benefici s'obté per la recepció d'una entitat, mentre que en el beneficiari possessor el benefici s'obté per un canvi en l'entitat posseïda. En el cas del beneficiari esdevenimental, el benefici s'obté per la realització d'una acció o activitat.

En català, el datiu esdevenimental es realitza mitjançant un clític, mai mitjançant un datiu lèxic. En algunes llengües, el datiu ètic es pot realitzar mitjançant un datiu lèxic. Vegeu en aquest sentit Pylkkänen (2008), que dona l'exemple següent:

- (i) N-á-i-zríc-í-à mbùyà .
 FOCUS-1SG-PRES-córrer-APL-VOCAL.FINAL amic
 'Ell corre per a un amic.'

(Pylkkänen (2008), p. 11 [2b], que cita Bresnan and Moshi (1993))

temàtic. Bàsicament, pot expressar els papers temàtics de meta (20b) i de beneficiari meta (21b):

- (20) a. John gave a gift to Mary.
b. John gave Mary a gift.

(Gropen et al. (1989), p. 204 [1a-b])

- (21) a. Alice baked a cake for David.
b. Alice baked David a cake.

(Gropen et al. (1989), p. 204 [1a-b])

En canvi, no pot expressar el paper de beneficiari possessor, com mostra l'agramaticalitat de (22b):

- (22) a. Max washed the car for Kate.
b. *Max washed Kate the car.

(Gropen et al. (1989), p. 204 [2a-b])

Tampoc pot expressar l'argument font. Això explica que l'oració de (23) no sigui ambigua:

- (23) John bought Mary a bouquet of flowers.

A (23), el primer objecte s'interpreta com a beneficiari meta, mai com a font.

Tenint en compte que en català el datiu pot expressar papers temàtics molt diversos, podem suposar també que és introduït per un nucli aplicatiu. La preposició de cas datiu no està circumscrita a un sol paper temàtic, com passa amb les preposicions semàntiques.

Tots els arguments datius que he esmentat tenen un tret en comú: requereixen forçosament la presència d'un argument tema. D'aquests datius, però, no tots són demanats temàticament pel verb. Són demanats pel verb el datiu meta i el datiu font. Els verbs *donar*, *regalar*, *deixar*, *oferir*, *prestar*, *llogar* o *vendre* són lèxicament triargumentals, i un dels arguments expressa la meta. Així mateix, els verbs *prendre*, *robar*, *agafar* o *comprar* també són lèxicament triargumentals, però en comptes de demanar un argument meta prenen un argument font. També són demanats pel verb els datius experimentadors de verbs com ara *agradar*.

Els datius beneficiari meta, beneficiari possessor i possessor inalienable no són exigits pel verb.¹¹ Aquests datius afloren d'acord amb les propietats de l'argument tema. El beneficiari meta es dona amb els verbs d'objecte creat o d'objecte transferit com en el cas de *comprar*, el beneficiari possessor es dona amb els verbs d'objecte afectat, i el possessor inalienable es dona amb els verbs de canvi d'estat o d'impacte en què

¹¹ Baker (1988) proposa una regla temàtica que permet augmentar els papers temàtics del verb (*argument augmentation*), però no sembla que sigui necessària aquesta regla (vegeu Branchadell (1992) per a arguments en contra d'aquesta regla). Les regles generadores d'estructura permeten introduir arguments en l'estructura no associats directament amb les propietats temàtiques del verb. L'argument beneficiari i l'argument possessor inalienable no són seleccionats pel verb, ni són validats pel verb. Són validats únicament per l'estructura. I el significat que prenen és contextual.

l'argument tema denota una part del cos. Tampoc són exigits pel verb els papers d'efectuador accidental ni el de substitut. Finalment, el datiu experimentador en les construccions triargumentals tampoc es pot considerar un paper exigit pel verb, ja que els verbs amb què es realitzen aquests arguments són verbs lleugers. Si de cas, podem dir que és demanat conjuntament pel verb i el seu complement nominal.

En la bibliografia trobem diverses propostes sobre la posició en què es genera el nucli Aplicatiu. Pylkkänen (2008) considera que hi ha dues posicions per a la inserció dels aplicatius, una interna al SV i una altra externa. La interna correspondria als aplicatius baixos (*low applicatives*) i l'externa als aplicatius alts (*high applicatives*). Segons Pylkkänen, els datius beneficiaris de verbs intransitius (els que he anomenat beneficiaris esdevenimentals) i els datius substituïts es realitzarien en l'especificador del nucli aplicatiu alt, mentre que els datius meta, font, beneficiari meta, beneficiari possessor i possessor inalienable es realitzarien en l'especificador del nucli aplicatiu baix, que tindria com a complement l'argument tema. L'anglès no té datius aplicatius amb valor de substitut ni amb valor de beneficiari esdevenimental. Per aquest motiu Pylkkänen assumeix que l'anglès només disposa d'aplicatius baixos.¹²

Cuervo (2003, 2020), a diferència de Pylkkänen, distingeix tres tipus d'aplicatiu segons la seva posició: l'aplicatiu baix, l'aplicatiu afectat i l'aplicatiu alt. L'aplicatiu baix és el que no domina cap nucli v, el datiu afectat és el situat entre els nuclis v_{DO} i v_{BE} , i l'aplicatiu alt és aquell que no és dominat per cap nucli v. Els datius meta (24a), font (24b) i beneficiari meta (24c) són datius baixos:

- (24) a. Pablo le mandó un diccionario a Gabi.
b. Pablo le sacó la bicicleta a Andreína.
c. Valeria le diseñó una pollera a Andreína.

(Cuervo (2003), p. 29 [29, 31], p. 127 [41b])

El datiu beneficiari possessor de (25) correspon a un aplicatiu afectat:

- (25) Emilio le rompió la radio a Carolina.

(Cuervo (2003), p. 30 [35])

I els datius efectuator accidental (26a) i experimentador (26b) corresponen a un aplicatiu alt:

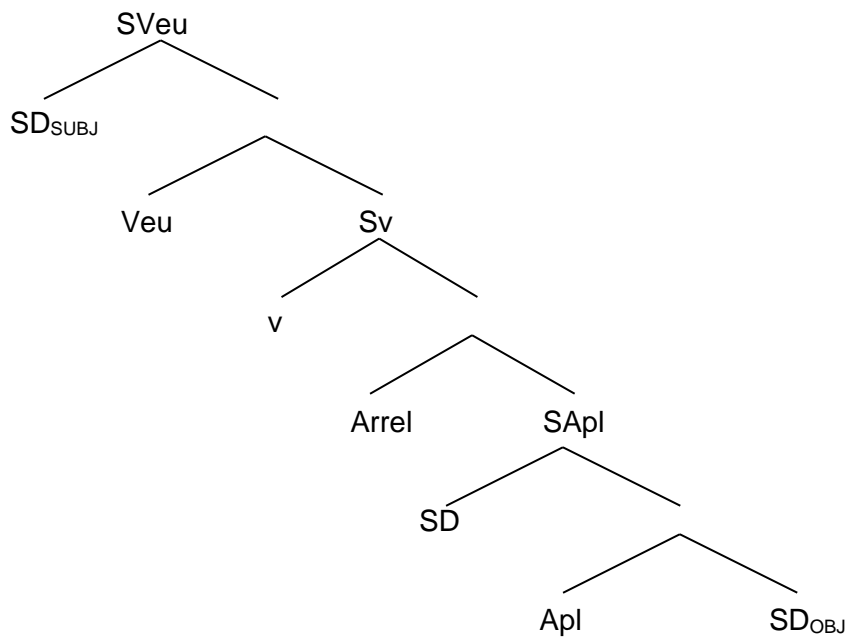
- (26) a. A Carolina se le rompió la radio.
b. A Daniela no le gustan los gatos.

(Cuervo (2003), p. 30 [36, 37])

Vegem les estructures que proposa Cuervo per a cada un d'aquests tipus d'aplicatius. (27) mostra l'estructura de l'aplicatiu baix:

¹² Que una llengua tingui un aplicatiu baix no vol dir que admeti realitzar tots els papers temàtics associats a aquest aplicatiu. Així, l'anglès, tot i disposar de l'aplicatiu baix, no admet possessors inalienables, un tipus d'argument que hem vist que s'insereix amb aquest tipus d'aplicatiu.

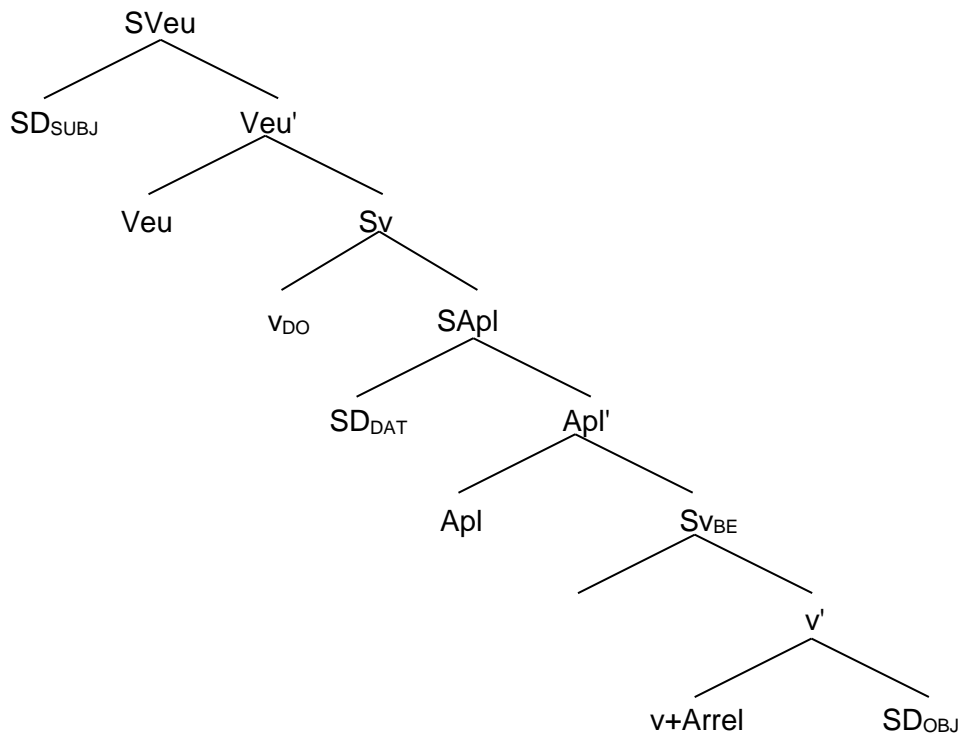
(27) *Aplicatiu baix* (Cuervo (2003))

(Cuervo (2003), p. 68 [71], adaptat)

L'estructura de l'aplicatiu afectat és la següent:

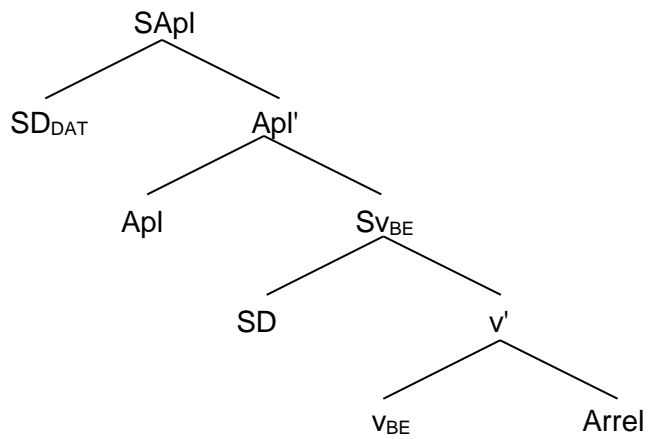
(28) *Aplicatiu afectat* (Cuervo 2020)

(Cuervo (2020), p. 14 [3c], adaptat)

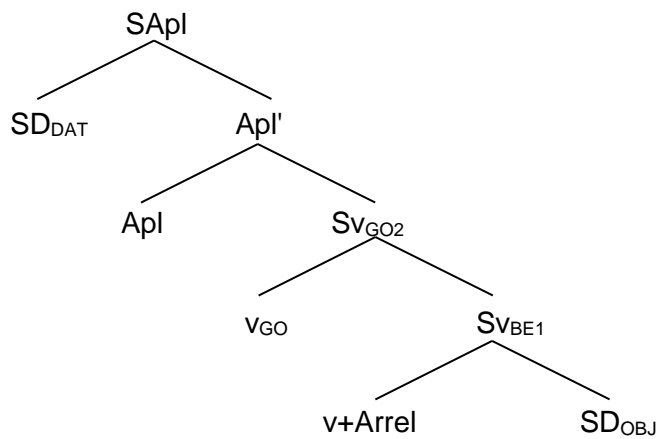
Finalment, (29) i (30) mostren l'estructura dels aplicatius alts. (29) correspon a un datiu experimentador i (30) a un datiu efectuator espontani:

(29) *Datiu alt (experimentador)* (Cuervo (2020))

(Cuervo (2020), p. 14 [4c], adaptat)

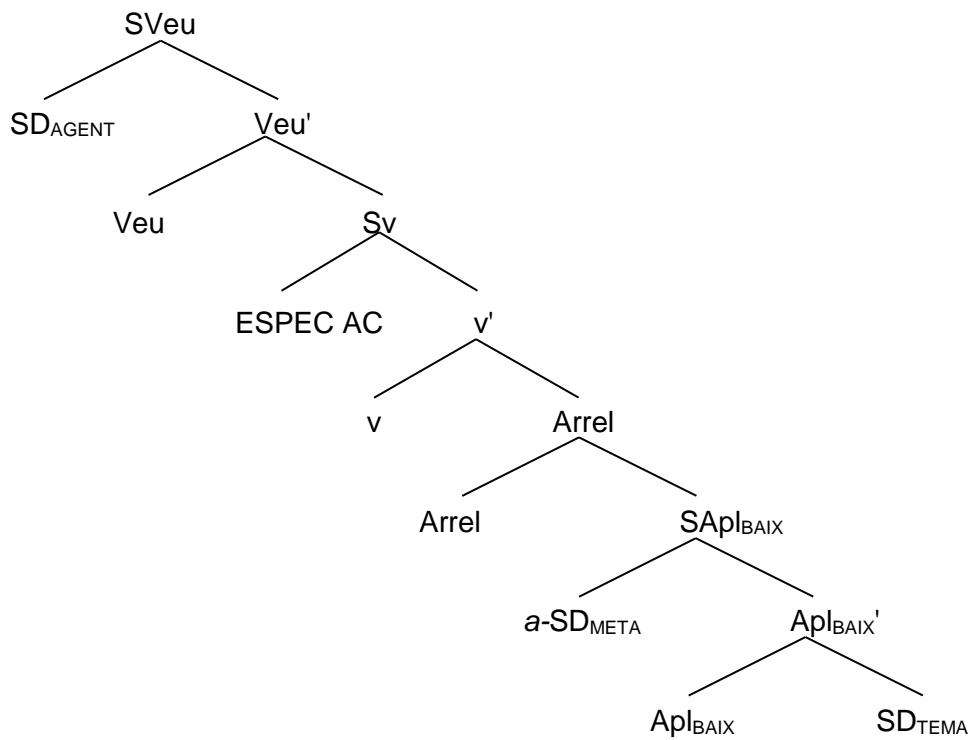
(30) *Datiu alt (efectuador accidental)* (Cuervo (2020))

(Cuervo (2020), p. 24 [10b], adaptat)

Pineda (2016) fa una proposta per a l'aplicatiu baix similar a la que proposen Pylkkänen i Cuervo:

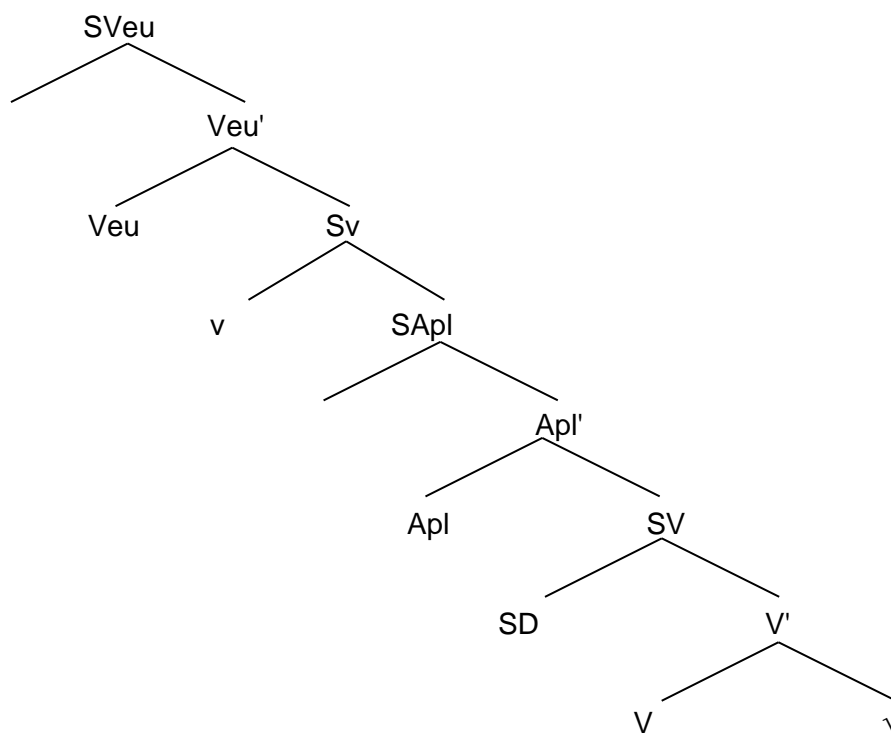
(31) *Aplicatiu baix* (Pineda (2016))

(Pineda (2016), p. 161 [14], adaptat)

Seguint Woolford (2006), generaré tots els datius aplicatius fora del SV, i per sota de v. Per tant, el nucli aplicatiu pren sempre com a complement un SV. Aquesta és l'estructura que proposo:

(32) *Posició estructural del datiu aplicatiu*

D'aquesta manera unificaré estructuralment els datius que són demanats lèxicament pel verb (datius amb valor de meta i font) amb aquells que són interpretats estructuralment. Aquesta anàlisi em permet equiparar el nucli Apl amb el nucli Veu, d'acord amb l'esperit de la proposta de Woolford (2006) i de Wood i Marantz (2017). Wood i Marantz equiparen el nucli aplicatiu al nucli de Veu en el sentit que tots dos nuclis són introductors d'un argument a la derivació. La diferència és la posició en què s'insereixen: el nucli de Veu s'insereix per sobre del nucli de v; en canvi, el nucli Aplicatiu alt s'insereix entre el nucli de V i el nucli de Veu. Per la seva banda, el nucli Aplicatiu baix s'insereix per sota de V. El nucli Aplicatiu alt pren com complement SV, i el nucli Aplicatiu baix és complement de V. Apl és neutral respecte al caràcter agentiu o causatiu del verb, mentre que Veu requereix que el verb sigui agentiu o causatiu.

En l'exposició que faig del cas datiu, la posició on es genera el nucli aplicatiu no és crucial. Tant en el model de Cuervo i Pineda com en el meu, l'argument datiu aplicatiu es genera en una posició superior respecte a l'argument tema. Amb independència de la posició en què es genera, el datiu sempre acabarà en la posició final de la clàusula. Així mateix, en els models de Cuervo (2003) o Pineda (2016), el datiu també acaba en posició final. En el meu model, el motiu és el moviment del datiu, mentre que en els models de Cuervo i Pineda, és el moviment de l'OD. Atès que res depèn d'assumpcions sobre la posició estructural del nucli aplicatiu, deixaré aparcada aquesta qüestió.

7.3.2. El datiu preposicional

Baker (1997) considera que en anglès en la construcció de doble objecte preposicional tant la preposició *to* com la preposició *from* són veritables preposicions.

- (33) a. John gave some flowers to Mary.
b. John stealed the bag from Mary.

De la mateixa idea són Levin i Rappaport Hovav (2002) i Rappaport Hovav i Levin (2008). Per a aquestes autores, l'argument meta de l'anglès es pot realitzar sintàcticament de dues maneres diferents: com a primer objecte en la construcció de doble objecte acusatiu (34a), i com a complement de la preposició al·lativa *to* (34b):

- (34) a. John gave Mary a letter.
b. John gave a letter to Mary.

A (34a) l'argument meta rep cas estructural (acusatiu), mentre que a (34b) rep cas preposicional.

No solament l'anglès permet l'expressió d'un mateix paper temàtic de dues maneres diferents. En català, el paper temàtic de beneficiari es pot expressar mitjançant la preposició semàntica *per* i mitjançant la preposició de cas datiu *a*. En conseqüència, no sembla desencaminat pensar que la preposició *a* també pot tenir dos usos, com a preposició de cas i com a preposició semàntica amb valor de meta. A continuació proposaré que en català trobem casos en què l'argument datiu és encapçalat no per la preposició de cas *a* sinó per la preposició semàntica *a*. Argumentaré que els arguments meta inanimats, que se solen pronominalitzar mitjançant el clíctic *hi*, són introduïts per una preposició i no per un nucli aplicatiu. També argumentaré que

l'argument datiu dels verbs inergatius d'emissió de so *parlar* i *cridar* són també de naturalesa preposicional. Al capítol 8 defensaré que el verb *telefonar* i els seus sinònims dialectals regeixen també cas preposicional.

Comencem analitzant el cas dels arguments meta inanimats. Rigau (1978) defensa que el datiu pot fer referència a entitats inanimades:

- (35) a. L'excursionista va posar uns pedaços a una tenda de campanya.
b. El pare dona corda al rellotge de la sala.

(Rigau (1978), p. 101 [14a], p. 100 [3a])

Aquests datius es pronominalitzen amb el clític *hi*.

- (36) a. L'excursionista hi va posar uns pedaços.

(Exemple propi)

- b. El pare hi dona corda.

(Rigau (1978), p. 100 [4a])

Segons Rigau, quan el datiu es pronominalitza amb *li*, aleshores es produeix una personificació de l'entitat referida:

- (37) El pare li dona corda.

(Rigau (1978), p. 100, nota 7)

A (35b) *donar* actua com un verb lleuger i la càrrega predicativa verbal l'aporta el nominal *corda*.

Pel que fa a (35a), l'argument introduït per la preposició *a* sembla comportar-se semànticament com un datiu meta. No el podem considerar un locatiu ja que els pedaços no passen a ser continguts per la tenda. En realitat, passen a formar part d'aquesta. Tanmateix, la preposició *a* no sembla que es pugui assimilar a la preposició de cas datiu. Si la tenda, en comptes d'actuar com a meta actua com a font, la preposició que s'utilitza és *de* i no *a*.

- (38) a. L'excursionista va treure/arrencar uns pedaços de la tenda de campanya.
b. *L'excursionista va treure/arrencar uns pedaços a la tenda de campanya.

Proposaré que en aquests casos la preposició *a* no es comporta com una preposició de cas datiu sinó com una preposició semàntica amb el valor de meta. El contingut temàtic de l'argument ve expressat per la preposició i no pel verb o per l'estructura. En conseqüència, no és una preposició de cas datiu sinó una preposició amb valor semàntic.

Quan s'utilitza la preposició de cas datiu, no s'estableix una distinció entre meta i font. La funció temàtica s'ha d'inferir a partir del context lingüístic:

- (39) a. El Joan va regalar unes arracades a la Maria.
b. El lladre va arrencar la bossa a la Maria.

La reducció de precisió semàntica de la preposició de cas datiu provoca que en alguns casos es produeixi ambigüïtat:

- (40) a. El Joan va comprar unes arracades a la Maria_{FONT}.
 b. El Joan va comprar unes arracades a la Maria_{BENEFICIARI}.

En conclusió, la preposició semàntica *a* pot expressar, quan l'entitat representada pel SP és inanimada, el paper temàtic de meta. En suport d'aquesta conclusió es pot adduir el comportament de les preposicions en altres llengües. La diferència respecte a l'anglès és que la preposició semàntica amb valor de meta només s'aplica a entitats no animades. Si l'entitat és animada, obligatòriament s'utilitza la preposició de cas datiu. Si fos possible utilitzar la preposició semàntica, aleshores una oració com la de (41b) hauria de ser gramatical, contràriament als fets:

- (41) a. Va amagar el mòbil que havia robat al turista.
 b. *Va amagar el mòbil que havia robat del turista.

La preposició semàntica amb valor de meta només és utilitzable quan l'entitat referida és inanimada. Vegem esquemàticament l'estructura d'oracions amb arguments meta i font inanimats:

- (42) a. L'excursionista va posar uns pedaços a una tenda de campanya.
 b. [_{S_{Ve}} *l'excursionista* [_{Ve} *Ve*] [_{S_v} [_v *V*] [_{S_v} *uns pedaços* [_V [_V *V*] [_v *posar*]]] [_{SP} [_P *a*] [_{SD} *una tenda de campanya*]]]]]]
- (43) a. La modista va arrencar les colzeres del jersei.
 b. [_{S_{Ve}} *la modista* [_{Ve} *Ve*] [_{S_v} [_v *V*] [_{S_v} *les colzeres* [_V [_V *V*] [_v *arrencar*]]] [_{SP} [_P *de*] [_{SD} *el jersei*]]]]]]

En el cas que he analitzat, l'argument amb cas datiu preposicional realitza la funció de meta. La peculiaritat que té és que és inanimat. Si fos animat, es realitzaria en la posició d'especificador d'un nucli aplicatiu.

També proposaré que regeixen un argument datiu preposicional els verbs inergatius de producció de so com ara *cantar*, *cridar* i *parlar*.

- (44) a. La neta cantava a l'àvia.
 b. El jugador va cridar a l'àrbitre.
 c. El capellà parlava als feligresos de la bondat de Déu.

Una particularitat d'aquests datius és que no s'associen a un argument tema.¹³ Consideraré que són introduïts per la preposició semàntica *a*, i no per un nucli aplicatiu. Així mateix, consideraré que el paper temàtic que reben aquests arguments és el d'adreçat. En el capítol 8 defensaré que l'argument datiu dels verbs *apuntar* i *disparar* també es pot considerar un datiu preposicional. Així mateix, proposaré que el datiu del verb *telefonar* i dels seus sinònims dialectals és un datiu preposicional.

¹³ *Cantar* admet un ús transitiu:

- (i) La neta va cantar una cançó a l'àvia.

Probablement, el datiu continua expressant el paper d'adreçat.

Un darrer cas és la realització del datiu amb el clíctic oblic *hi*. El datiu meta es realitza amb el clíctic *hi* quan es requereix evitar l'efecte *me-lui* (vegeu també el capítol 11):

- (45) a. El director em va presentar a la seva secretària.
b. *El director me li va presentar.
c. El director m'hi va presentar.

Si el datiu és font, l'efecte *me-lui* no es pot evitar utilitzant el clíctic *hi*:

- (46) a. Una infermera em va robar a la meva mare.
b. *Una infermera me li va robar.
c. *Una infermera m'hi va robar.

Obtenim els mateixos resultats si en comptes de *robar* utilitzem *sostreure*:

- (47) a. Una infermera em va sostreure a la meva mare.
b. *Una infermera me li va sostreure.
c. *Una infermera m'hi va sostreure.

El motiu és que el clíctic *hi* pren el valor semàntic de meta. No expressa, doncs, cas datiu aplicatiu i, per tant, no pot expressar un argument font.

7.3.3. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he defensat l'existència de dos tipus de datiu amb propietats diferents; el datiu aplicatiu i el datiu preposicional. Seguint, entre altres, Pylkkänen (2002, 2008), Cuervo (2003, 2020) i Pineda (2016), he proposat que el datiu aplicatiu s'insereix a la derivació mitjançant un nucli aplicatiu. Així mateix, i seguint Woolford (2006), he proposat que el nucli aplicatiu es genera sempre immediatament per sobre del SV. El datiu aplicatiu va introduït per la preposició de cas *a*, homòfona de la preposició semàntica *a*.

Un segon tipus de datiu és el datiu preposicional. Els datius inanimats i els datius dels verbs inergatius d'emissió de so són datius preposicionals. En els verbs inergatius d'emissió de so, el datiu preposicional expressa el paper temàtic d'adreçat.

7.4. EL CAS EN LA CONSTRUCCIÓ CAUSATIVA. EL DATIU ESTRUCTURAL

7.4.0. Introducció

En aquest apartat analitzaré la distribució del cas en la construcció causativa i proposaré que l'argument extern causat, quan el verb incrustat és transitiu, es realitza mitjançant cas datiu estructural. Per tant, proposaré que el català, i en general les llengües romàniques, disposen de tres tipus de cas estructural: el cas nominatiu, el cas acusatiu i el cas datiu.

A l'apartat 7.4.1 presentaré les assumpcions que faig sobre el cas nominatiu i acusatiu i a l'apartat 7.4.2 discutiré la dinàmica del cas en la construcció causativa. Argumentaré que el cas datiu que rep l'argument extern causat quan el verb incrustat és transitiu és de naturalesa estructural. Adoptant idees de Baker (2015), defensaré que el datiu estructural, igual que l'acusatiu, són casos que en català s'assignen com a cas dependent. A l'apartat 7.4.3 comparo les propietats del datiu estructural amb el datiu aplicatiu. Finalment, a l'apartat 7.4.4 presento les conclusions de l'apartat.

7.4.1. El cas estructural: nominatiu i acusatiu

Tradicionalment es consideren dos tipus de cas estructural, el cas nominatiu i el cas acusatiu. En el model de Chomsky (1981) el cas nominatiu l'assignava T (o Flex) al seu especificador, mentre que el cas acusatiu l'assignava V per recció al seu complement. Chomsky (2000, 2001) proposa que tant el cas nominatiu com el cas acusatiu s'assignen per concordança amb un nucli funcional, el cas nominatiu en l'especificador de T, o mitjançant una relació sonda-diana, i el cas acusatiu en l'especificador de Veu (v en la terminologia de Chomsky). Seguint Baker (2015), proposaré que el cas datiu també pot actuar com a cas estructural. Tanmateix, el datiu estructural no s'assigna mitjançant concordança, sinó com a cas dependent, una idea adoptada de Baker, el qual al seu torn es basa en idees de Marantz (2000). Aquí, adoptant idees de Baker, proposaré que en català el cas acusatiu s'assigna com a cas dependent i no mitjançant concordança amb Veu.

Proposaré que T actua pot activar el cas dependent del nucli de Veu únicament quan és ple. Així mateix, proposaré que v pot actuar, en determinats casos, com a activador de cas dependent. En les construccions causatives, el T incrustat no actua com a activador de cas dependent perquè no és ple. Així mateix, un argument que ha rebut cas no interactua en un estadi superior per computar el cas dependent. A efectes de cas, queda desactivat. Tanmateix, mitjançant moviment, pot validar el tret PPA de T.¹⁴ Argumentaré que aquest model permet donar compte de la distribució del cas en la construcció causativa. Igual que en una oració simple, en la construcció causativa hi ha un sol domini de cas. Ara bé, en la construcció causativa trobem dos nuclis activadors de cas dependent, el T matriu i el v matriu, mentre que en l'oració simple només hi pot haver un nucli activador de cas dependent, que és T. Als apartats 7.4.1.1 i 7.4.1.2 presento les principals característiques dels casos estructurals nominatiu i acusatiu.

7.4.1.1. El cas nominatiu

Seguint Chomsky (2000, 2001), assumiré que el cas nominatiu és un cas que es dona per concordança amb T. Quan T valida el tret PPA, alhora també ha d'avaluar els seus

¹⁴ Com defensaré més endavant, seguint autors com ara Fernández-Soriano (1999a), en oracions com la de (i) l'argument datiu valida el tret PPA de T, mentre que l'altre argument nominatiu concorda amb T i rep cas nominatiu.

(i) Al Joan li agrada la cervesa.

trets phi. En el cas general, l'argument que avalua el tret PPA de T també valida els trets phi de persona i nombre de T. En el procés d'avaluació, l'argument que ha entrat en la relació de concordança amb T rep cas nominatiu de T. Aquesta forma d'assignar cas a un argument es coneix com cas per concordança. Així, diem que T assigna cas nominatiu per concordança a l'argument que valida el seu tret PPA i avalua els seus trets phi.

Com és sabut, l'argument intern d'un verb inacusatiu rep cas nominatiu. Vegem quin és el procediment que segueix l'argument intern per rebre el cas nominatiu. Utilitzaré com a exemple un verb de moviment direccional (recordem que en el cas dels verbs incoatius no pronominals suposo que no es genera v):¹⁵

- (48) a. El Jordi anirà al cinema
 b. ① [SV *el Jordi* [V [V V] [$\sqrt{\text{anar}}$]] [SP *al cinema*]]
 ② [T' [T T] [SV *el Jordi* [V [V V] [$\sqrt{\text{anar}}$]] [SP *al cinema*]]]
 ③ [ST ***el Jordi***_{NOM} [T T] [SV ***el Jordi*** [V [V V] [$\sqrt{\text{anar}}$]] [SP *al cinema*]]]

A 1 introduïm els arguments interns del verb i a 2 el nucli T. En cap d'aquests estadis es pot assignar cas dependent perquè només hi ha un argument sense cas. Finalment, a 3 es valida el tret PPA de T i s'assigna nominatiu per concordança a l'argument intern.

Un verb incoatiu no pronominal rep el mateix tractament. Com que té un sol argument intern i no té cap argument extern, en el domini de T no rep cas dependent. L'argument intern finalment puja a l'especificador de T i, a més de validar el tret PPA de T, concorda amb T i rep cas nominatiu.

L'argument extern d'un verb inergatiu o d'un verb transitiu rep cas nominatiu de la mateixa manera que l'argument intern d'un verb inacusatiu: es genera a l'especificador de Veu i puja a l'especificador de T per validar el tret PPA i els trets phi d'aquesta categoria, alhora que rep cas nominatiu.

No sempre l'argument que satisfà el tret PPA de T satisfà també els seus trets phi. En algunes construccions amb datiu, entre elles les construccions amb un verb psicològic, el tret PPA i els trets phi són validats per arguments diferents (vegeu Fernández-Soriano (1999a)):

- (49) A la Maria li agrada tu.

A (49), el tret PPA de T és validat per l'argument datiu, el qual, pel fet de tenir ja cas, no concorda amb cap tret phi de T. Els trets phi de T concorden amb l'altre argument de l'oració, *tu*, el qual al seu torn rep cas nominatiu. Aquesta concordança es produeix a distància, probablement mitjançant el mecanisme de sonda-diana (*probe-goal*) de Chomsky (2000, 2001), sense moviment de la diana a l'especificador de T.

¹⁵ Per facilitar la comprensió, en les derivacions no indico el moviment del verb. Assumeixo que el verb puja fins a T. Així mateix, prescindiré, sempre que sigui possible, dels nodes prima. Un argument situat a la dreta d'un nucli és el seu complement, mentre que un argument situat a la seva esquerra, és un especificador. Com he dit, només una categoria, el nucli (P(K)), té l'especificador a la dreta. En aquest cas assenyalaré els nodes prima. Finalment, consideraré que el verbalitzador V i la seva arrel no formen una projecció V', sinó simplement V. La projecció V' s'obté quan s'introdueix un complement de V+Arrel.

Un altre cas en què es produeix una dissociació entre validació del tret PPA de T i concordança amb T es dona en les anomenades construccions impersonals. Com hem vist en el capítol 6, en la passiva pronominal l'argument intern concorda amb T únicament en nombre, no en nombre i persona:

(50) S'han requisat les pertinences de tots els assistents a l'acte. (Català central)

També hem vist que en el català nord-occidental en la construcció passiva pronominal l'argument intern no concorda ni en nombre ni en persona. He suposat que en aquest cas l'argument intern rep cas nominatiu per defecte en el domini de C.

(51) S'ha requisat les pertinences de tots els assistents a l'acte. (Català nord-occidental)

He proposat que en aquests dos casos l'argument que valida el tret PPA de Temps és un element *pro* –Persona que s'introdueix a l'especificador de Veu.

7.4.1.2. El cas acusatiu

El cas acusatiu és el cas que rep l'argument intern d'un verb transitiu.

(52) El pintor va retratar la seva amant.

Dues són les característiques de l'argument amb cas acusatiu: no concorda amb el verb (53a) i es pronominalitza amb el clíctic determinant *el* (i les seves variants de gènere i nombre) (53b).¹⁶

- (53) a. *El pintor van retratar les seves amants.
b. El pintor les va retratar.

Tant l'argument extern d'un verb inergatiu (54a) o d'un verb de règim datiu o oblic (54b) com l'argument intern d'un verb inacusatiu (54c), quan el verb s'incrusta en una construcció causativa, reben també cas acusatiu:

- (54) a. El director el va fer cantar.
b. El mestre el va fer pensar en el problema.
c. El metge el va fer entrar a la consulta.

Igual que el cas nominatiu no és exclusivament el cas de l'argument extern, el cas acusatiu tampoc és exclusivament el cas de l'argument intern.

Com ja he dit, proposo que en català el cas acusatiu és de naturalesa dependent. Aquest cas s'assigna en el domini de T, sempre que aquest nucli sigui ple. Vegem la derivació de (55a):

¹⁶ Deixo de banda la concordança de participi amb el clíctic d'acusatiu:

- (i) El Joan l'ha vista, (a) la Maria.

- (55) a. El mestre va llegir els poemes.
- b. ① [sv *els poemes* [v [v V] [√llegir]]]
- ② [v [v V] [sv *els poemes* [v [v V] [√llegir]]]]
- ③ [s_{VeU} *el mestre* [v_{VeU} VeU] [sv [v V] [sv *els poemes* [v [v V] [√llegir]]]]]
- ④ [T' [T T] [s_{VeU} *el mestre* [v_{VeU} VeU] [sv [v V] [sv *els poemes*_{AC} [v [v V] [√llegir]]]]]]]
- ⑤ [s_T *el mestre*_{NOM} [T T] [s_{VeU} *el mestre* [v_{VeU} VeU] [sv [v V] [sv *els poemes*_{AC} [v [v V] [√llegir]]]]]]]

A 1 introduïm l'argument intern del verb. A 2 introduïm v; atès que en el seu domini només tenim un argument sense cas, no s'assigna cas dependent. A 3 introduïm l'argument extern (VeU) i a 4 introduïm T. En el domini de T tenim dos arguments sense cas; en aquest domini, assignem cas acusatiu a l'argument c-comandat. Finalment, a 5 l'argument extern es desplaça a l'especificador de T per validar el tret PPA i els trets phi d'aquest nucli, alhora que rep cas nominatiu.

Moltes llengües, com ara el turc o el castellà, marquen el cas acusatiu morfològicament amb una preposició quan l'argument compleix unes determinades propietats referencials (especificitat en el cas del turc (vegeu Enç (1991)) i animacitat en el cas del castellà). En els altres casos, l'argument en acusatiu no és marcat morfològicament. Bossong (1991) anomena aquesta forma d'assignar cas morfològic *Marcatge Diferencial d'Objecte* (MDO, o DOM en les seves sigles angleses). Aquí assumiré que un argument rep cas acusatiu dependent tant si és marcat morfològicament amb una preposició com si no ho és. En algunes varietats del català col·loquial l'OD, quan és animat, es marca amb la preposició de cas *a*, de manera semblant al castellà. Proposaré que en aquestes varietats tant els arguments que reben cas morfològic (animats específics) com els que no reben cas morfològic (inanimats i animats inespecífics) reben cas estructural dependent. Alternativament, podríem considerar que només reben cas acusatiu dependent els arguments marcats amb la preposició de cas *a*, és a dir, els arguments animats específics. Els arguments no animats o animats inespecífics, o bé rebrien cas acusatiu per concordança, o no rebrien cas ni dependent ni per concordança. A l'estadi de C rebrien cas per defecte, ja sigui acusatiu o nominatiu. Deixaré aquestes qüestions de banda. Si suposem que el cas acusatiu es dona en uns casos per concordança amb VeU en el domini de T ple, i en d'altres com a cas dependent, la proposta que faig sobre el cas datiu estructural dependent no queda afectada. Sempre que s'activa el cas datiu estructural, l'argument tema no ha rebut encara cas acusatiu i, en conseqüència, és actiu en la computació del cas estructural.

7.4.2. El datiu estructural i la realització del cas en la construcció causativa

La característica més rellevant que mostra la construcció causativa és que es comporta com un un sol domini de realització de cas. En efecte, en una construcció causativa només podem tenir un argument amb cas acusatiu, no dos, a diferència del

que passa en les construccions de marcatge excepcional de cas. En canvi, i a diferència del que passa en una oració simple, podem tenir dos arguments en datiu, i no un. El motiu és que en una construcció causativa, i a diferència del que passa en una oració simple, es pot assignar cas datiu estructural. En conseqüència, podem tenir un argument amb cas datiu assignat per un nucli aplicatiu i un argument amb cas datiu assignat estructuralment, activat per un argument intern tema, tal com mostra (56):

(56) La Maria em_{DAT ESTR.} va fer tornar els diners al Joan_{DAT APL.}

Una segona característica de la construcció causativa relacionada amb el cas és que el clític corresponent a l'argument causat obligatòriament s'ha de realitzar en el verb matriu, mai en el verb incrustat. Això és així tant si correspon a un argument extern, com a (57), com si es tracta d'un argument intern, com a (58):

(57) a. Li vaig fer comprar patates.

b. *Vaig fer comprar-li patates.

(58) a. El Joan el va fer venir.

b. *El Joan va fer venir-lo.

Un clític d'acusatiu pot quedar retingut en el verb incrustat, únicament si no correspon a l'argument causat, i sota certes condicions que analitzaré al capítol 12:

(59) La Maria em va fer llegir-lo.

En aquest apartat mostraré com s'assigna el cas a l'argument causat, tant si aquest correspon a l'argument extern del verb incrustat com a un argument intern d'aquest. A l'apartat 7.4.2.1 analitzaré el cas que rep l'argument causat quan aquest és un argument extern, i a l'apartat 7.4.2.2 veurem com rep cas l'argument causat quan aquest és un argument intern. A l'apartat 7.4.2.3 analitzaré com es realitza l'argument extern en la construcció FP. Finalment, a l'apartat 7.4.2.4 mostraré que en alguns casos l'argument extern d'un verb intransitiu pot rebre cas datiu estructural per l'acció d'un argument intern amb cas datiu o amb cas oblic. Aquest tipus de datiu l'anomenaré *datiu espuri*. Presentaré les conclusions a l'apartat 7.4.2.5.

7.4.2.1. L'argument extern causat i el cas datiu estructural

Una de les característiques de la construcció causativa és que l'argument extern causat pot rebre dos casos: acusatiu i datiu. Rep cas acusatiu quan el verb incrustat és intransitiu i, per tant, aquest no té cap argument intern tema, tal com mostra (60):

(60) El mestre va fer llegir el Jaume.

Si el verb incrustat és transitiu i, per tant, conté un argument intern tema, aleshores rep cas datiu:

(61) El mestre va fer llegir un poema al Jaume.

Hem vist que primer rep cas datiu l'argument extern causat i després cas acusatiu l'argument intern tema, tots dos dependent. L'argument intern tema és l'activador del cas de l'argument extern causat, i l'argument extern causador és l'activador del cas de l'argument intern tema.

Quan l'argument intern del verb incrustat té valor anafòric, l'argument extern causat també es realitza amb cas acusatiu:

(62) La mare va fer pentinar-se el nen.

L'argument extern causat pot rebre cas datiu estructural sense que l'argument intern del verb incrustat rebi cas acusatiu. Això passa quan el verb matriu es passivitzat, ja sigui mitjançant la passiva perifràstica (63a) o la passiva pronominal (63b):

- (63) a. El pis li va ser fet pintar de nou.
 b. Se li van fer recitar cinc poemes.

L'argument intern del verb incrustat es realitza en nominatiu, tal com es desprèn de la seva concordança amb el verb matriu. Així mateix, l'argument extern causat continua rebent cas datiu. Això és indicatiu que el cas datiu el rep com a conseqüència de l'estructura. No és un cas acusatiu que canvia a datiu per la presència d'un altre cas acusatiu. Als exemples de (63) cap argument rep cas acusatiu.

Proposaré que l'argument extern causat, tant quan es realitza amb cas acusatiu com quan es realitza amb cas datiu, es genera en la posició de Veu. Atès que en les construccions causatives el T incrustat no és ple, l'argument situat a Veu no activa el cas acusatiu de l'argument intern tema, que com he dit és un cas dependent, ni permet que l'argument extern causat rebi cas nominatiu, ja que T no té trets phi. En conseqüència, el següent nucli activador de cas és el v matriu. En aquest domini, quan el verb incrustat és transitiu, hi ha dos arguments sense cas, l'argument intern tema i l'argument extern causat. Atès que en el domini de v el cas que s'assigna és el de datiu, i aquest s'assigna a l'argument c-comandador, l'argument que rebrà aquest cas és l'argument extern causat. En introduir el T matriu, trobarem dos arguments sense cas, l'argument extern matriu i l'argument intern tema. En aquest domini, l'argument que rep cas és l'argument c-comandat, i el cas que rep és acusatiu. Per tant, l'argument que rebrà cas és l'argument intern tema i el cas que rebrà serà el d'acusatiu. Finalment, l'argument extern matriu rebrà cas nominatiu per concordança amb T.

Vegem la derivació d'una construcció causativa amb un verb incrustat transitiu:

(64) *Verb incrustat transitiu*

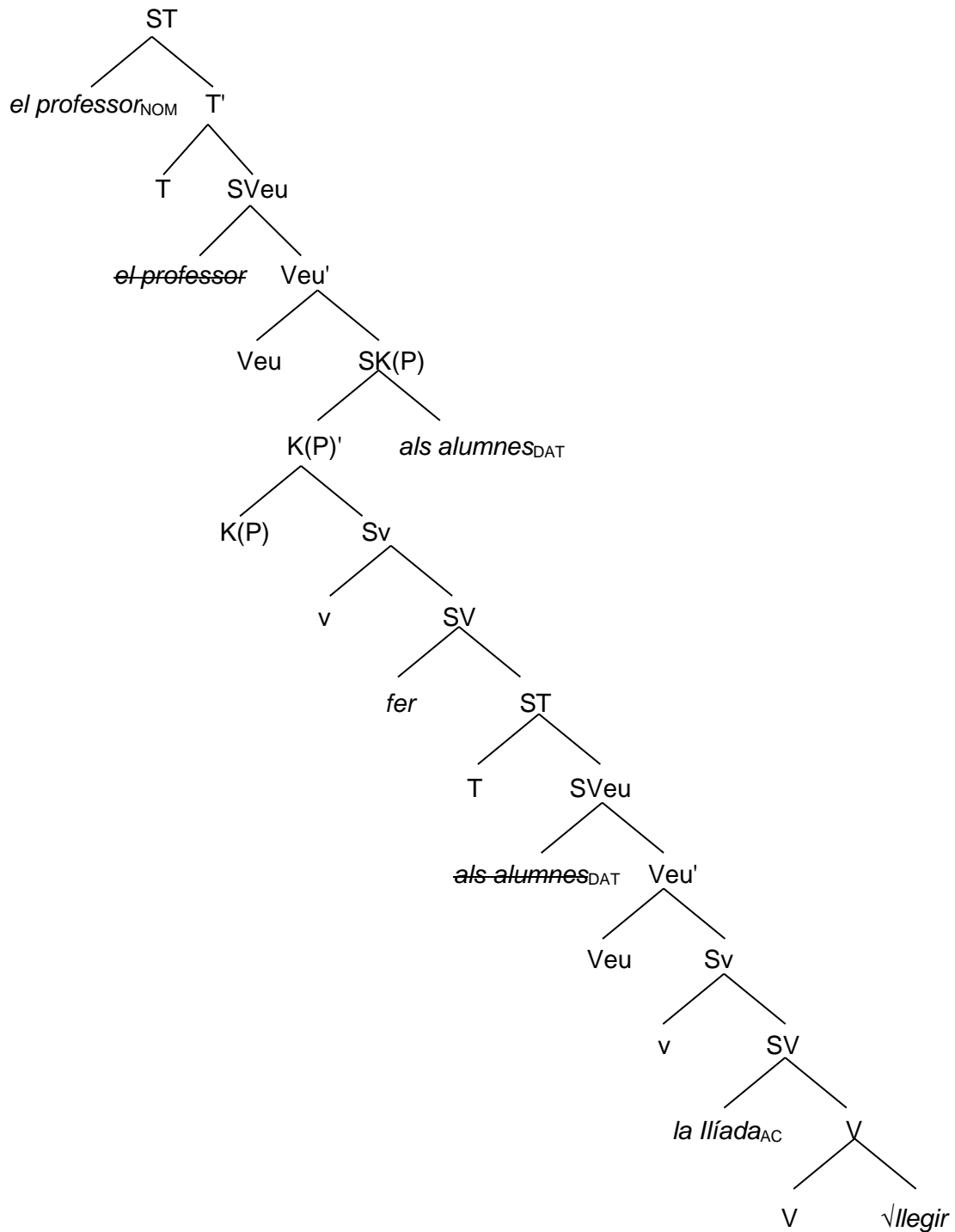
- a. El professor va fer llegir la *Ilíada* als alumnes.

- b. ① [v [v v] [sv [v fer] [st [T T] [sveu als alumnes_{DAT}] [veu Veu] [sv [v v] [sv la *Ilíada* [v [v v] [√llegir]]]]]]]]
 ② [SK(P) [K(P)' [K(P) K(P)] [sv [v v] [sv [v fer] [st [T T] [sveu ~~als alumnes~~_{DAT}] [veu Veu] [sv [v v] [sv la *Ilíada* [v [v v] [√llegir]]]]]]]]] als alumnes_{DAT}
 ③ [T[T T] [sveu el professor [veu Veu] [SK(P) [K(P)' [K(P) K(P)] [sv [v v] [sv [v fer] [st [T T] [sveu ~~als alumnes~~_{DAT}] [veu Veu] [sv [v v] [sv la *Ilíada*_{AC} [v [v v] [√llegir]]]]]]]]] als alumnes_{DAT}]]
 ④ [st el professor_{NOM} [T T] [sveu ~~el professor~~ [veu Veu] [SK(P) [K(P)' [K(P) K(P)] [sv [v v] [sv [v fer] [st [T T] [sveu ~~als alumnes~~_{DAT}] [veu Veu] [sv [v v] [sv la *Ilíada*_{AC} [v [v v] [√llegir]]]]]]]]]]] als alumnes_{DAT}]]]]

En l'estadi 1, l'argument extern causat rep cas datiu, i en tant que aquest cas és de naturalesa preposicional, s'ha d'inserir un nucli K(P), al qual es desplaçarà l'argument datiu (2). A l'estadi del T matriu (3), l'argument intern tema del verb incrustat rep cas

acusatiu, activat per l'argument extern matriu situat a S_{Ve}. Finalment, l'argument extern matriu puja a l'especificador de T i rep cas nominatiu (4). Vegem-ho diagramàticament:

- (65) a. El professor va fer llegir la *Ilíada* als alumnes.
 b.

Aquesta construcció correspon a un verb incrustat transitiu. Pressuposaré que el verb incrustat puja fins al T incrustat.¹⁷

He proposat que el nucli que actua com a domini del cas datiu dependent és *v* i no *Ve*_u, tot i que *Ve*_u és el nucli que introdueix l'argument extern. El motiu d'aquesta assumptió és el comportament del cas en la construcció passiva perifràstica. Com hem vist a (63a), en la construcció causativa passivitzada, l'argument extern causat pot rebre cas datiu. Atès que en la clàusula matriu no es genera *Ve*_u, però sí *v*, cal concloure que és el nucli *v*, i no *Ve*_u, el responsable de l'assignació de cas datiu estructural.

En la construcció causativa, quan el verb incrustat és transitiu, pot admetre al seu torn un datiu aplicatiu. En aquest cas, s'insertarà en l'estructura un nucli aplicatiu. Vegem-ho:

- (66) *Verb incrustat ditransitiu*
- a. El Joan va fer entregar unes flors a la Maria al missatger.
- b. [_{ST} *el Joan*_{NOM} [_T T] [_S_{Ve}~~*u*~~ *el Joan* [_{Ve}_u *Ve*_u] [_{SK}(P) [_K(P) K(P)] [_S_v [_v V] [_S_V [_v *fer*] [_{ST} [T T] [_S_{Ve}_u *al missatger*_{DAT} [_{Ve}_u *Ve*_u] [_{SK}(P) [_K(P) K(P)] [_S_v [_v V] [_S_{Apl} ~~*a la Maria*~~_{DAT} [_{Apl} Apl] [_S_V *unes flors*_{AC} [_v [_v V] [_v *entregar*]]]]]]] *a la Maria*_{DAT}]]]]] *al missatger*_{DAT}]]]]]]

Observi's que en aquest cas, l'argument intern *les flors* provoca l'aparició de dos datius: el datiu aplicatiu, que rep cas del mateix nucli Apl, i el datiu causat, que rep cas dependent en el domini del *v* matriu.

Vegem ara com s'assigna el cas de l'argument extern causat quan el verb incrustat és intransitiu:

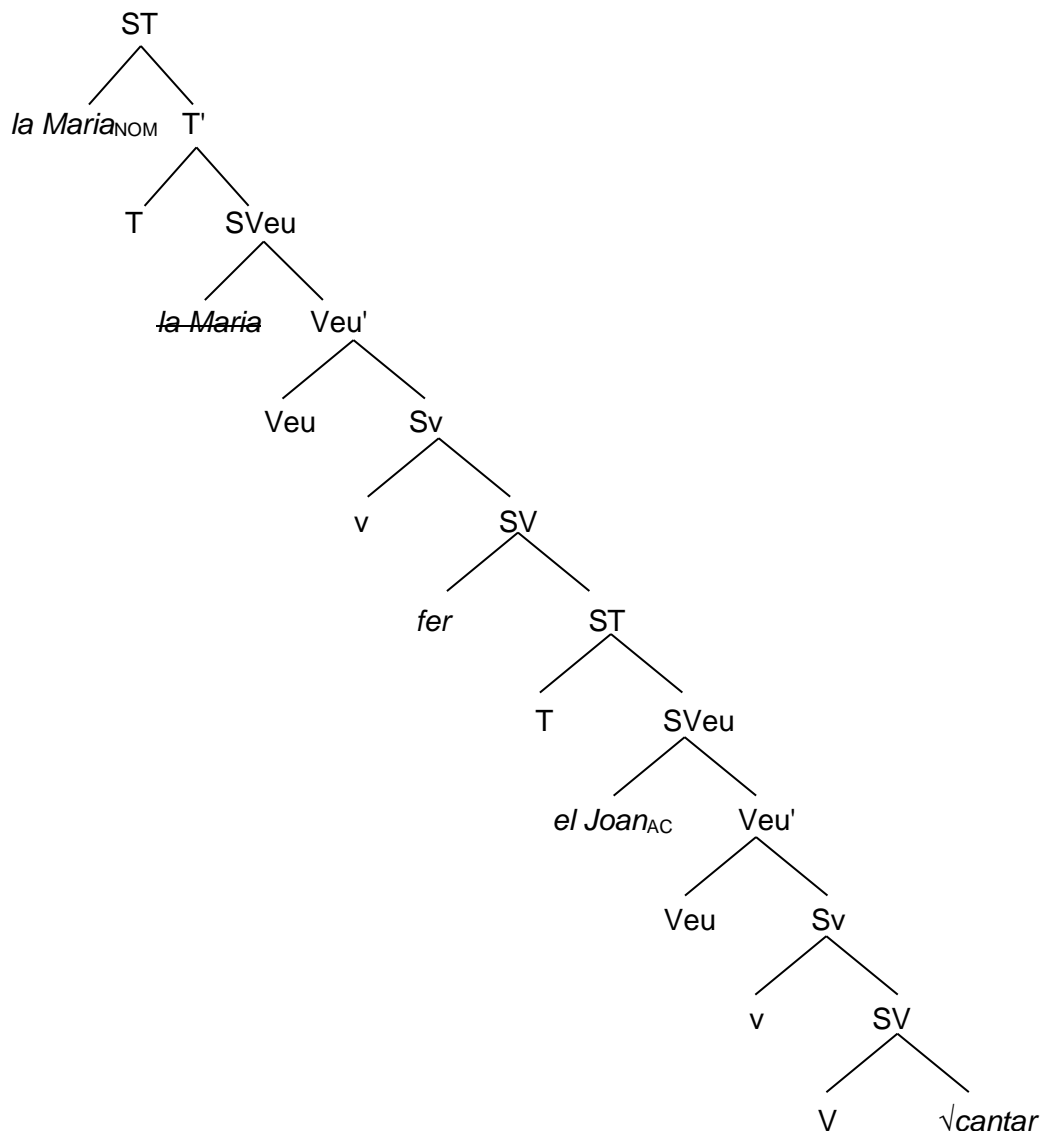
- (67) a. La Maria ha fet cantar el Joan.
- b. [_{ST} *la Maria*_{NOM} [_T T] [_S_{Ve}~~*u*~~ *la Maria* [_{Ve}_u *Ve*_u] [_S_v [_v V] [_S_V [_v *fer*] [_{ST} [T T] [_S_{Ve}_u *el Joan*_{AC} [_{Ve}_u *Ve*_u] [_S_v [_v V] [_S_V [_v V] [_v *cantar*]]]]]]]]]]]]

L'argument extern del verb incrustat rep cas dependent (cas acusatiu) en el domini del T matriu, mentre que l'argument extern matriu rep cas per concordança (cas nominatiu) quan puja a l'Espec del T matriu. Vegem la representació arbòria de la derivació:

¹⁷ Podríem suposar, tal com fa Ciutescu (2018) seguint Gallego (2009), que la clàusula incrustada va encapçalada per un Comp defectiu. Aleshores, el verb incrustat podria pujar fins al C incrustat. Deixaré aquí aquesta qüestió.

(68) a. La Maria ha fet cantar el Joan.

b.

El verb *telefonar* té un comportament similar al de *cantar*, ja que el seu argument intern es realitza amb cas datiu preposicional i, per tant, no intervé en l'assignació de cas dependent.

(69) a. El Lluís ha fet telefonar la Cecília al metge.

b. [ST *el Lluís*_{NOM} [T T] [S_{Ve} ~~el~~ Lluís [Ve_u Ve_u] [S_v [v v]
[S_v [v fet] [ST [T T] [S_{Ve} *la Cecília*_{AC} [Ve_u Ve_u] [S_v [v v]
[S_v [v [v v] [√telefonar] [SP al metge_{DAT}]]]]]]]]]]]]

Alguns verbs transitius permeten que el seu argument intern tema no es realitzi. En general, aquest argument és recuperable, ja que sol expressar una entitat prototípica:

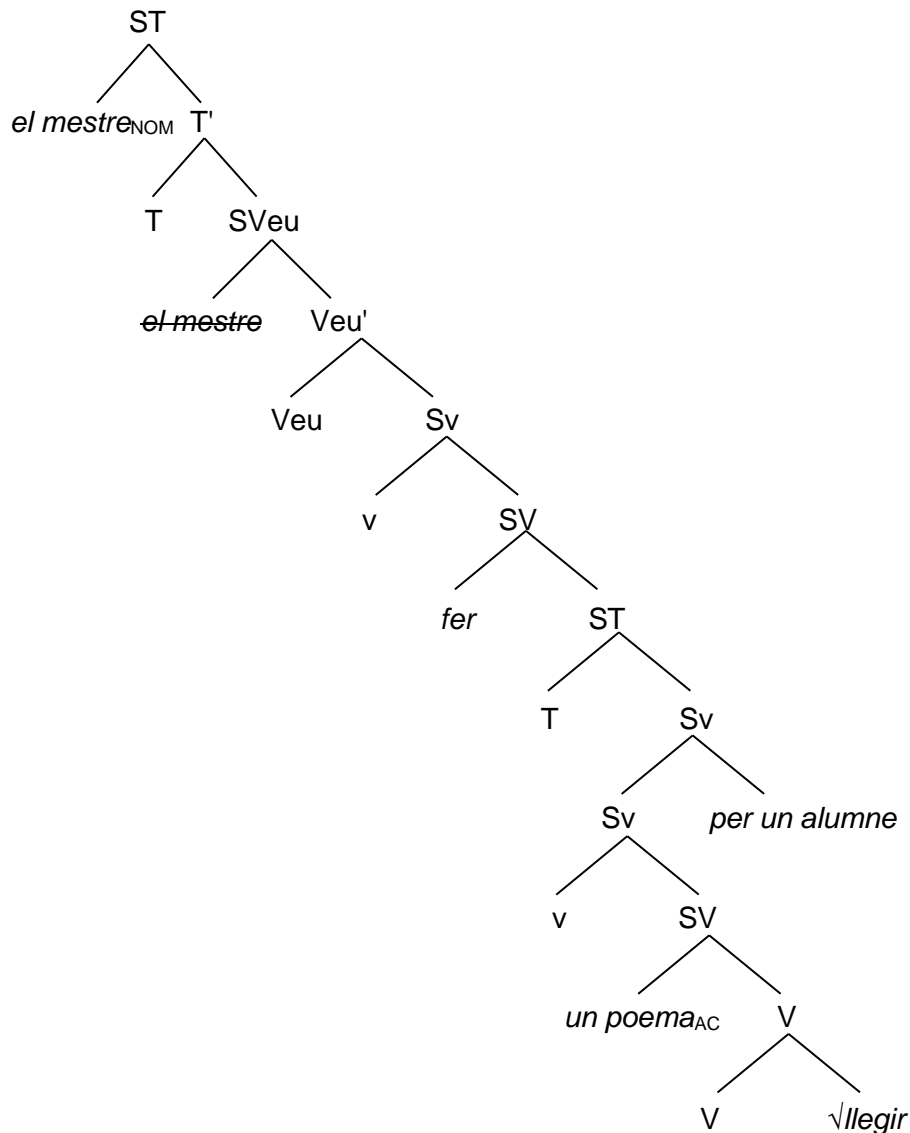
(70) El Ramon ha begut (una beguda).

7.4.2.3. El cas en la construcció FP

He defensat que en la construcció FP no es realitza la Veu incrustada, igual com passa en la construcció passiva. En aquesta construcció, l'argument extern es realitza com un SP agent adjuntat a Sv. Vegem-ne un exemple:

(80) a. El mestre va fer llegir el poema per un alumne.

b.

L'argument extern causat, atès que rep cas per la mateixa preposició, no intervé en el procés d'assignació de cas estructural.

7.4.2.4. La dativització espúria

Per dativització espúria entenc la dativització de l'argument extern causat provocada per un argument intern datiu o oblic. Kayne (1975) descriu aquest fenomen per al francès. Vegem primer exemples amb verbs que regeixen un argument oblic (verbs

changer 'canviar' i *parler* 'parlar'). Un argument oblic pot dativitzar l'argument extern causat, com mostren els exemples *b* següents:

- (81) a. Cela fera changer Jean d'avis.
'Això farà canviar el Jean d'opinió.'
b. Cela fera changer d'avis à Jean.
'Això farà canviar d'opinió al Jean.'

(Kayne (1975), p. 210, nota 9 [iii, iiiii])

- (82) a. Cela le fait penser à sa mere.
'Això el farà pensar en la seva mare.'
b. Cela lui fait penser à sa mere.
'Això li farà pensar en la seva mare.'

(Kayne (1975), p. 210, nota 9 [v, vi])

Si l'argument intern és un locatiu, no es produeix aquesta alternança:

- (83) a. On a fait sortir Jean de sa chambre.
'Han fet sortir el Jean de la seva habitació.'
b. *On a fait sortir de chez lui à Jean-Jacques.
'*Han fet sortir de casa seva al Jean-Jacques.'

(Kayne (1975), p. 202 [2a], p. 204 [10b])

No només els arguments oblics no locatius provoquen la dativització espúria. El datiu també la pot activar. Considerem (84):

- (84) a. Pierre a fait téléphoner Jean a Marie.
'El Pierre ha fet telefonar el Jean a la Marie.'
b. Elle le fera téléphoner à ses parents.
'Ella el farà telefonar als seus pares.'

(Rosen (1992), p. 98 [56b])

(Kayne (1975), p. 276, nota 4 [viii])

Si dativitzem l'argument causat, l'oració es torna agramatical, d'acord amb Kayne (1975):

- (85) ?*Elle fera téléphoner à Marie à Jean.
'?*Ella farà telefonar a la Marie al Jean.'

(Kayne (1975), p. 210, nota 9 [iii])

Kayne atribueix l'agramaticalitat de (85a) al fet de tenir consecutivament dos constituents del mateix tipus. La desviació és similar a la següent, on els constituents no són del mateix tipus (el primer és un OD acusatiu i el segon és un causat datiu):

- (86) ?*Ella farà banyar la Maria al Joan.

Crec que l'agramaticalitat de (85) s'ha d'atribuir a l'efecte de referencialitat, tal com veurem al capítol 11. Si pronominalitzem el datiu causat, l'oració es torna plenament gramatical:

(87) Elle lui fera téléphoner à ses parents.

'Ella li farà telefonar als seus pares.'

(Kayne (1975), p. 276, nota 4 [ix])

És més, Kayne observa que alguns parlants prefereixen (87) a (84b).¹⁸

Com mostren les glosses de les oracions franceses, en català es produeix el mateix fenomen (vegeu també en aquest sentit Villalba (1992, p. 364)). Quan el verb conté un argument oblic assimilable a un tema, l'argument causat es pot expressar en datiu, tal com mostren els exemples següents:¹⁹

(88) a. Vaig fer canviar el Pere d'opinió.

b. Vaig fer canviar d'opinió al Pere.

c. Li vaig fer canviar d'opinió.

(89) a. Vaig fer parlar el Pere de política.

b. Vaig fer parlar de política al Pere.

c. Li vaig fer parlar de política.

(90) a. L'entrenador va fer somiar el seu pupil en la victòria.

b. L'entrenador va fer somiar en la victòria al seu pupil.

c. L'entrenador li va fer somiar en la victòria.

Igualment, si l'argument oblic és un locatiu, no és possible l'alternança:

(91) a. Vaig fer anar el Jordi a París.

b. *Vaig fer anar a París al Jordi.

c. *Li vaig fer anar a París.

¹⁸ En català es dona una situació similar. Si dativitzem l'argument causat a (ia), obtenim (ib), que és molt desviada:

(i) a. He fet telefonar el Jordi al metge.

b. ?*He fet telefonar al metge al Jordi.

Ara bé, si pronominalitzem l'argument causat datiu, l'oració es torna acceptable:

(ii) Li he fet telefonar al metge.

Com veurem al capítol 11, atribueixo el contrast entre (ib) i (ii) a un efecte de referencialitat.

¹⁹ A Internet és fàcil trobar exemples de datius espuris. Aquí en citaré un, de Josep Torres i Bages:

(i) Respecte a l'article d'en Francesc, qui li fa parlar de filosofia mística?

Font (93): Josep Torres i Bages (1994), *Epistolari de Torres i Bages* (carta enviada a Jaume Collell el 1878), vol. 1, p. 123. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Alsina (1996) considera que la permutació (*scrambling*) dels arguments a (88b), a (89b) i (90b) i la inserció obligatòria de la preposició de cas *a* no implica realment la dativització de l'argument extern causat. Considera que aquest argument "dativitzat" no pot ser pronominalitzat amb un clític de datiu. Aquests són els judicis que dona:

- (92) a. Farem confiar (a) la Maria en l'atzar.
b. Farem confiar en l'atzar *(a) la Maria.
c. *Li farem parlar de la guerra.
d. La/*li farem confiar en l'atzar.

(Alsina (1996, p. 206, nota 7 [iia-b, iiaa-b]))

Alsina considera que la preposició de cas *a* (92b) és d'acusatiu i no de datiu, fruit de la permutació dels arguments del verb causat. Alsina compara el fenomen de la dativització espúria amb aquest altre fenomen, que afecta alguns verbs ditransitius:

- (93) a. Informarem (a) la directora de les dificultats.
b. Informarem de les dificultats *(a) la directora.

(Alsina (1996), p. 206, nota 7 [iv])

Amb el verb de doble objecte *informar*, quan alterem l'ordre dels arguments interns, l'argument OD es realitza amb la preposició *a*. Tanmateix, si cliticitzem aquest argument, es realitza amb un clític d'acusatiu:

- (94) a. L'hem informada de les dificultats.
b. *Li hem informat de les dificultats.

Així mateix, si cliticitzem l'argument oblic, l'argument intern OD es pot realitzar opcionalment amb la preposició *a*:

- (95) N'hem informat (a) la directora.

No sembla, però, que hi hagi gaires verbs amb aquestes propietats. Verbs amb un comportament similar a *informar* són *avisar*, *prevenir* o *assabentar*.

- (96) a. Vaig assabentar el Jordi del perill.
b. Vaig assabentar del perill *el/al Jordi.

Efectivament, no tots els verbs de doble objecte tenen aquest comportament. Verbs com *presentar*, *omplir* o *portar* no requereixen la preposicionalització de l'OD quan s'inverteix l'ordre dels arguments interns, si bé aquesta en general és possible:

- (97) a. El públic va omplir d'insults el/al porter rival.
b. La Maria ha portat al cementiri el/al Jordi.
c. El Joan va presentar al director el/??al seu germà.

Un denominador comú dels verbs que requereixen la preposicionalització obligatòria de l'argument intern OD és que són verbs de transferència. És possible que aquesta preposició sigui de naturalesa semàntica i expressi el paper temàtic de meta. Deixaré aquí aquesta complexa qüestió.

Assumiré que en català, igual que en francès, la dativització de l'argument extern causat pot ser induïda, de manera excepcional, per un argument intern no acusatiu

del verb. La dativització espúria permet donar suport a la idea que el datiu que rep l'argument extern causat és estructural. He dit que el cas datiu s'assigna quan, en el domini del v matriu, l'argument introduït per la Veu incrustada i l'argument intern tema del verb incrustat estan sense cas. És a dir, el cas datiu és induït per l'argument intern tema, que tampoc té cas. En la dativització espúria, l'argument intern del verb, ja sigui amb cas datiu o amb cas oblic, té el mateix efecte que l'argument tema objecte: activa l'assignació del cas datiu en l'argument extern causat.

7.4.2.5. Recapitulació

En aquest apartat he analitzat el cas en la construcció causativa. He proposat que el cas datiu que rep l'argument extern causat quan el verb incrustat és transitiu és de naturalesa estructural. Així mateix, aquest cas és dependent. Adaptant idees de Baker (2015), he argumentat que aquest cas es dona en el domini del v matriu, i l'argument que rep el cas datiu és l'argument c-comandador. Així mateix, he proposat que en la construcció FP no es realitza la Veu del verb incrustat. En conseqüència, l'argument causat s'ha de realitzar mitjançant un SP adjunt al Sv matriu. Finalment, he analitzat el fenomen del datiu espuri, un datiu que no es genera activat per l'argument intern tema del verb incrustat, sinó activat per un argument datiu o un argument oblic d'aquest.

7.4.3. El datiu causat (estructural) i el datiu aplicatiu: semblances i diferències

El datiu causat i el datiu aplicatiu presenten semblances i diferències. Baker (1988) observa que es dona un paral·lelisme entre les construccions de doble objecte i les construccions causatives en un gran nombre de llengües. Les llengües que disposen d'una construcció de doble objecte acusatiu, la mateixa realització de cas es dona en la construcció causativa, mentre que les llengües que disposen d'una construcció de doble objecte datiu, realitzen amb datiu l'argument extern causat quan el verb incrustat és transitiu. Superficialment no hi ha diferència entre una construcció i una altra, excepte per la presència del verb (o morfema) causatiu. Temàticament, tots dos arguments realitzen papers diferents. El datiu aplicatiu representa bàsicament els papers de meta, font, beneficiari i possessor inalienable, mentre que el datiu causat representa el paper temàtic corresponent a un argument extern.

Aquí he suposat que el nucli aplicatiu és activat per la presència d'un argument tema.²⁰ Així doncs, els dos datius comparteixen la propietat que són activats per la presència d'un argument tema. Això explica que els dos tipus de cas, el datiu estructural i el datiu aplicatiu, comparteixin algunes propietats. Una d'aquestes és que són introduïts per una mateixa preposició, la preposició de cas datiu *a*, la qual requereix ser validada per un nucli P(K). Aquest mecanisme explica també que superficialment es realitzin en la mateixa posició, darrere de l'OD.

²⁰ En el capítol 8 estudio aquells casos en què l'argument tema no és explícit.

A diferència del que passa amb els arguments nominatius i acusatius, l'argument datiu aplicatiu ha de ser animat. Si l'argument meta d'un verb de doble objecte és inanimat, no pot ser substituït pel clíctic de datiu *li*:

- (98) A. Has tornat el llibre a la biblioteca?
B. *Sí, li he tornat el llibre.

Com he defensat, quan un datiu no és animat s'introdueix mitjançant un sintagma preposicional. En general, es fa una personificació, i s'utilitza el plural (vegeu en aquest sentit Pineda (2016)):

- (99) A. Has tornat el llibre a la biblioteca?
B. Sí, els hi he tornat el llibre (, als de la biblioteca).

El cas del datiu causat és més problemàtic. Kayne (2004) dona exemples amb un datiu causat inanimat:

- (100) a. Elle fera effleurer le filet à la balle.
'Ella farà fregar la xarxa a la pilota.'
b. Le coup de vent a fait traverser l'étang au petit voilier.
'El cop de vent va fer travessar l'estany al petit veler.'

(Kayne (2004), p. 198 [55-56])

Crec que aquests exemples no són massa naturals, si més no les glosses catalanes. Observi's que quan l'argument causat és acusatiu, no hi ha cap problema perquè sigui inanimat:

- (101) a. El fort temporal va fer enfonsar el vaixell.
b. El bon temps ha fet brotar les fulles abans d'hora.

En alguns casos, però, sembla possible que el datiu causat sigui inanimat:

- (102) ?La forta calor va fer perdre les fulles als arbres.

Hi ha una diferència significativa entre el datiu aplicatiu i el datiu causat. Com veurem al capítol 11, el datiu causat està afectat per l'efecte de referencialitat:

- (103) ??El metge va fer vacunar el Jordi a la infermera.

En canvi, el datiu aplicatiu no està sotmès a aquest efecte quan els arguments són SDs:

- (104) El metge va presentar el Jordi a la infermera.

Tant en la construcció causativa com en la construcció de doble objecte, la cliticització conjunta de l'argument datiu i de l'argument tema experimenta els efectes *me-lui* i I-II, tal com mostren aquests exemples:

- (105) a. *El Joan {me li/te'm} va presentar.
b. *El Joan {me li/te'm} va fer pentinar.

Dos contextos en què s'observen també diferències entre el datiu causat i el datiu aplicatiu són la predicació secundària i la reflexivització. A continuació tracto cada un d'aquests casos.

7.4.3.1. *La predicació secundària*

Una propietat del datiu causat que el distingeix del datiu aplicatiu és que pot ser modificat amb un predicat secundari, tal com observa Zubizarreta (1985) per al francès.

(106) On a fait réciter ces vers à Marie complètement soûle.

'Han fet recitar aquests versos a la Marie completament beguda.'

(Zubizarreta (1985), p. 270 [63b])

Tal com mostra la glossa, en català l'argument datiu causat també pot ser modificat per un predicat secundari. Vegem-ne un altre exemple:

(107) El pare feia menjar el dinar als seus fills_i mudats_i.

Així mateix, l'argument causat, quan es realitza en acusatiu, també pot ser modificat amb un predicat secundari:

(108) El director feia tocar els músics_i drets_i.

En principi, un predicat secundari pot modificar tant un argument nominatiu com un argument acusatiu:

(109) a. La Pilar_i va preparar el dinar cansada_i.

b. El Lluís es va menjar la carn_i crua_i.

Sembla, però, que intervenen factors temàtics i aspectuals. Hernanz (1988) nota que l'argument extern d'un verb estatiu no pot actuar com a antecedent d'un predicat secundari:

(110) *María adora la música de Mozart entusiasmada.

(Hernanz (1988), p. 26 [63a])

Així mateix, els arguments OD que no són pròpiament tema resulten estranys, tal com observa Pineda (2016):

(111) a. *El Joan ha telefonat la Maria_i tranquil·la_i.

b. *El Joan ha ajudat la Maria_i tranquil·la_i.

c. *El Joan ha robat la Maria_i tranquil·la_i.

(Pineda (2016), p. 350 [79])

El mateix tenim en anglès, tal com mostra Maling (2001):

(112) a. *The sober dean helped the student_i to his room drunk_i.

b. *The only healthy nurse visited the patient_i at home sick_i.

c. *The elegantly-dressed CEO invited the animal rights protestors inside stark-naked.

d. *The sober dean telephoned the student at home drunk.

(Maling (2001), p. 5-6 [13a-d])

Observi's que si l'argument intern és clarament un tema, la predicació secundària és natural:

(113) El metge va operar la pacient_i totalment anestesiada_i.

La restricció sembla temàtica i no casual. Williams (1980) afirma que si el predicat secundari fa referència a un argument intern del verb, aquest ha de ser tema. Baker (1997) il·lustra aquesta restricció amb els exemples següents, on l'argument meta, tant si es realitza com a SP (114b) com si es realitza com a OD (114d), no admet la predicació secundària:

- (114) a. I gave the meat to Mary raw.
b. *I gave the meat to Mary hungry.
c. I gave Mary the meat raw.
d. *I gave Mary the meat hungry.

(Baker (1997), p. 90 [23a-d])

Tampoc sembla que un datiu font admeti la predicació secundària:²¹

(115) *Em van robar la cartera borratxo.

Del mateix que parer Williams (1980) i Baker (1997) són Rothstein (1983) i Maling (2001). Per a aquestes autores, els predicats secundaris poden modificar un argument agent o un argument tema, però no un argument meta. En el mateix sentit es posicionen Branchadell (1992) i Pineda (2016). L'agramaticalitat de l'oració següent, doncs, queda explicada:

(116) *La Pilar va receptar una aspirina al Jordi_i cansat_i.

Tot i això, Branchadell observa que quan el datiu actua com a possessor inalienable pot ser modificat per un predicat secundari. Aquests són els exemples que dona:

- (117) a. Li va curar les ferides estirat al llit.
b. Li va rentar el cap abocat a la pica.
c. Li va tallar les ungles assegut al lavabo.

(Branchadell (1992))

Crec que aquestes oracions no són perfectes, per bé que són processables, a diferència del que passa quan el datiu expressa una meta o una font. Cal dir que una de les característiques que tenen aquests predicats és que estan formats per participis amb un complement. Si en comptes de participis recorrem a adjectius, les oracions es tornen més estranyes:

- (118) a. ??El perruquer li_i va tallar els cabells dret_i.
b. ??El Joan li_i va rentar el cap adormit_i.

²¹ Pineda dona aquest exemple com a natural, un exemple que atribueix a Josep Maria Brucart (comunicació personal):

(i) Les_i robaron el pasaporte borrachos_i.

(Pineda (2016), p. 350, nota 48 [i])

- c. ??El cirurgià li va operar el cap desperta.
- d. ?*La infermera li_i va curar les ferides cansati.

Pineda (2016) dona aquest exemple com a acceptable, un exemple que atribueix a Josep Maria Brucart (comunicació personal):

(119) Le_i extirparon el hígado mal anestesiado_i.

(Pineda (2016), p. 350, nota 48 [iii])

Probablement l'explicació de la moderada acceptabilitat d'aquests exemples és la que dona el mateix Branchadell: atès que el possessor inalienable entra en una relació de tot-part amb l'argument tema, i atès que allò que passa a la part per extensió també passa al tot, aleshores podem interpretar el possessor inalienable d'alguna manera també com a tema. Convé assenyalar que en les oracions ressenyades el datiu que actua com a antecedent del predicat secundari és un beneficiari possessor en el sentit de Cuervo (2003, 2020). No sembla que un beneficiari meta accepti un predicat secundari:

(120) *La Maria va fer una truita al Joan_i cansati.

7.4.3.2. *El lligam anafòric*

Una segona diferència que es dona entre el datiu aplicatiu i el datiu causat està relacionada amb el comportament que tenen aquests arguments respecte a la reflexivització. En català, un datiu causat pot actuar com a antecedent d'una anàfora, mentre que un datiu aplicatiu no.

En la construcció causativa, quan l'argument intern tema pren com a antecedent l'argument extern causat, es reflexivitza amb el clític *es*:

(121) El capità va fer afaitar-se els soldats.

Atès que el clític reflexiu no valida cas estructural, l'argument extern rep cas acusatiu. Si introduïm un argument intern al verb causat, aleshores l'argument extern causat passa a realitzar-se en datiu. Com mostra (122), l'argument datiu causat actua com a antecedent de l'argument possessor inalienable incrustat:

(122) El capità va fer afaitar-se la barba als soldats.

En canvi, en la construcció de doble objecte, l'argument datiu no pot actuar com a antecedent de l'argument OD:

(123) a. *La secretària va presentar a si_i mateix_(AC) al Jordi_(DAT)_i.

b. La secretària va presentar el Jordi_(AC)_i a si_i mateix_(DAT).

L'oració (123a) és agramatical perquè l'argument tema pren com a antecedent el datiu aplicat, mentre que (123b) és gramatical perquè l'anàfora és l'argument datiu, que pren com a antecedent l'argument tema.

A una conclusió similar arriba Cuervo (2003) per al castellà. Quan l'antecedent és l'argument meta, l'oració és agramatical si no hi ha resumpció clílica de datiu (124a), i anòmala si n'hi ha (124b):

- (124) a. *Valeria mostró a sí mismo_{OD} al maestro_{OI}.
b. ??Valeria le mostró a sí mismo_{OD} al maestro_{OI}.

(Cuervo (2003), p. 53-54 [43b, 44b])

En canvi, quan l'antecedent és l'OD tema, l'oració resulta gramatical:

- (125) Valeria mostró el maestro_{OD} a sí mismo_{OI}.

(Cuervo (2003), p. 54 [43a])

El datiu aplicatiu experimentador tampoc pot actuar com a antecedent d'una anàfora subjecte:

- (126) *Al Jordi_i li_i va agradar si_i mateix.

En aquestes construccions, l'antecedent ha de ser el nominatiu:

- (127) El Jordi_i s'_iagradava a si_i mateix.

Probablement la raó de l'agramaticalitat de (126) és que una anàfora no pot rebre cas nominatiu.

7.4.3.3. *Recapitulació*

En aquest apartat he comparat el datiu causat (datiu estructural) i el datiu aplicatiu. Tots dos datius requereixen la presència d'un argument tema per ser activats, es realitzen darrere de l'argument acusatiu i representen entitats animades. Presenten també diferències. Cada tipus de datiu representa papers temàtics diferents. El datiu aplicatiu expressa els papers de meta, font, beneficiari i possessor inalienable, mentre que el datiu causat expressa sempre un argument extern. Així mateix, el datiu causat, a diferència del datiu aplicatiu, té capacitat per ancorar una predicació secundària i per actuar com a antecedent d'una anàfora. També hem vist que el datiu causat està sotmès a una restricció de referencialitat, quan tant el datiu com l'argument intern tema són SDs, mentre que el datiu aplicatiu no. Tots dos tipus de datiu estan subjectes als efectes *me-lui* i I-II.

7.4.4. **Conclusions de l'apartat**

En aquest apartat he estudiat l'anomenat cas estructural, i la seva aplicació a la construcció causativa. He assumit, seguint Chomsky (2000, 2001), que el cas nominatiu s'assigna per concordança amb el nucli de T. En canvi, he proposat, seguint Baker (2015), que el cas acusatiu s'assigna en el domini de T. Així mateix, he proposat que el cas datiu que rep l'argument extern causat, quan el verb incrustat és transitiu, és també de naturalesa estructural. Aquest cas es dona a l'argument c-comandador en el domini del v matriu. D'acord amb això, podem distingir en català tres tipus de cas datiu: el datiu aplicatiu, el datiu preposicional i el datiu estructural. Hem vist finalment que tant el datiu estructural com el datiu aplicatiu presenten diferències significatives però també comparteixen algunes propietats.

7.5. CONCLUSIONS DEL CAPÍTOL

En aquest capítol he estudiat les propietats del cas datiu en les seves tres expressions: el datiu aplicatiu, el datiu preposicional i el datiu estructural.

El datiu aplicatiu és el datiu introduït mitjançant un nucli aplicatiu en la presència d'un argument tema. Aquest nucli aplicatiu introdueix arguments amb un paper temàtic específic: els de meta, font, beneficiari (meta i possessor), possessor inalienable, substitut, efectuator accidental i experimentador. Seguint idees de Woolford (2006), he assumit que el nucli aplicatiu es genera immediatament per sobre del SV. En conseqüència, l'argument aplicatiu s'introdueix externament al SV.

Un segon tipus de datiu que he considerat és el datiu preposicional. Autors com Baker (1988), Levin i Rappaport Hovav (2002) i Rappaport Hovav i Levin (2008) proposen que en anglès l'OI introduït mitjançant la preposició *to* és de naturalesa preposicional i s'insereix dins del SV en la posició de complement. He proposat que en català els arguments que reben datiu preposicional són els datius inanimats en el sentit de Rigau (1978) i els arguments datius de verbs inergatius d'emissió de so com *parlar*, *cantar* o *cridar*.

Una de les particularitats de les construccions causatives de les llengües romàniques és l'alternança de cas que experimenta l'argument extern causat del verb incrustat. Quan el verb incrustat és intransitiu, l'argument extern causat es realitza mitjançant cas acusatiu, mentre que quan el verb incrustat és transitiu, es realitza mitjançant cas datiu. He proposat, adoptant idees de Marantz (2000) i Baker (2015), que el cas datiu és de naturalesa dependent i s'assigna en el domini del v matriu. En aquest domini, quan hi ha dos arguments sense cas (argument extern i argument intern del verb incrustat), s'assigna cas a l'argument c-comandador. Aquest és un comportament invers al del cas acusatiu, que he proposat que també és de naturalesa dependent. El cas acusatiu s'assigna en el domini de T, i l'argument que el rep és l'argument c-comandat. Finalment, el cas nominatiu s'assigna per concordança amb T.

Així mateix, he proposat que el cas de l'argument datiu estructural i de l'argument datiu aplicatiu s'assigna *in situ*, mitjançant un nucli de cas K que domina el SD. Aquest nucli ha estat proposat per diversos autors, entre ells Lamontagne i Travis (1987).

Tant el datiu estructural de les construccions causatives com el datiu aplicatiu es realitzen sempre darrere de l'argument en acusatiu. Tenint en compte que es generen en una posició més elevada en l'estructura que l'OD, i tenint en compte que en principi els especificadors se situen a l'esquerra del verb i no a la dreta, aquest ordre lineal resulta sorprenent. Per donar compte d'aquest fet, he proposat l'existència d'un nucli, que he anomenat Preposició de Cas (P(K)), i que es genera immediatament per sobre de Sv. Aquest nucli està inspirat en el tractament que fa Kayne (2004) de la preposició com a sonda. La particularitat d'aquest nucli és que el seu especificador es genera no a l'esquerra sinó a la dreta del nucli. Els arguments datius estructurals i aplicatius han de pujar a aquest especificador per validar la propietat +Preposició de la partícula de cas.

He comparat el comportament que tenen el datiu estructural i el datiu aplicatiu, i he mostrat que el datiu estructural conserva les mateixes propietats que l'argument extern: pot actuar com a antecedent d'una anàfora i pot actuar també com a

antecedent d'un predicat secundari. Aquestes propietats, específiques de l'argument extern, no les presenta el datiu aplicatiu.

Una de les característiques principals que agermanen el datiu aplicatiu i el datiu causat és que requereixen sempre la presència d'un argument tema explícit. Aquesta darrera afirmació, però, és en realitat problemàtica a la vista de l'existència de verbs que admeten la presència d'un argument datiu sense necessitat que es realitzi un argument tema. Aquesta qüestió és tractada extensament al capítol 8.

Woolford (2006) distingeix entre dos tipus de datius: datius inherents i datius lèxics. En el capítol 8 mostraré que determinats datius realitzats sense un argument tema són inherents, mentre que d'altres són lèxics. El datiu lèxic es pot donar mitjançant dos mecanismes, el d'analogia semàntica i el de diferenciació temàtica. Argumentaré que un datiu aplicatiu tant pot ser inherent com lèxic, i que un datiu preposicional també pot ser inherent i lèxic.

També estudiaré el datiu experimentador i l'alternança que anomenaré psicològica de datiu per la qual l'argument experimentador d'alguns verbs psicològics causatius, quan l'aspecte és imperfectiu, es poden realitzar en datiu. Argumentaré que el datiu de l'experimentador en els verbs psicològics de datiu és inherent, mentre que el datiu de l'argument experimentador dels verbs alternants és lèxic.

Capítol 8

ELS VERBS DE RÈGIM DATIU. L'ALTERNANÇA PSICOLÒGICA DE DATIU

8.0. INTRODUCCIÓ

En el capítol 7 he estudiat els tres tipus de cas datiu que, d'acord amb el que proposo, trobem en català: el datiu estructural, el datiu aplicatiu i el datiu preposicional. El datiu estructural és el datiu que rep l'argument extern causat d'una construcció causativa quan el verb incrustat és transitiu. Així mateix, el datiu aplicatiu és el datiu que s'introdueix mitjançant un nucli aplicatiu. En general, el nucli aplicatiu és activat per un argument tema. Els arguments introduïts mitjançant un nucli aplicatiu realitzen uns papers temàtics específics. Aquests papers són: meta, font, beneficiari (meta i possessor), possessor inalienable, substituït, efectuator accidental i experimentador. Finalment, el datiu preposicional és el datiu que s'introdueix mitjançant una preposició semàntica dins del SV. Aquest datiu s'assigna als anomenats datius inanimats en el sentit de Rigau (1978) i als datius dels verbs del tipus *parlar*, *cantar* o *cridar* (inergatiu).

En el capítol 7 he distingit dos tipus de datiu no estructural: el datiu aplicatiu i el datiu preposicional. Però hem vist un segon criteri de classificació del cas no estructural, la distinció entre cas inherent i cas lèxic, proposada per Woolford (2006). El cas inherent és un cas associat a un paper temàtic específic, mentre que el cas lèxic és un cas que assigna un verb de manera idiosincràtica. En principi, el datiu inherent és el que correspon al datiu aplicatiu, mentre que el datiu lèxic és el que correspon al datiu preposicional. En aquest capítol mostraré que aquesta correspondència no és exacta. Argumentaré que el cas lèxic es realitza en uns casos mitjançant un nucli aplicatiu, i en d'altres mitjançant una preposició. I a la inversa, un cas inherent es pot realitzar amb un nucli aplicatiu i també amb una preposició.

Adoptaré la idea de Jónsson (2010) i Jónsson i Thórarinsdóttir (2020) segons la qual el cas lèxic es pot establir per analogia semàntica d'un verb amb un altre verb.¹ També és possible establir cas lèxic de naturalesa diferencial, tal com proposa Blume.

¹ Jónsson (2010) és més lax que Jónsson i Thórarinsdóttir (2020). Jónsson (2010) afirma:

This is not surprising given the fact that case assignment by novel verbs in Icelandic is sometimes determined by semantic affinity with an already existing verb.

(Jónsson (2010), p. 4)

En canvi, per a Jónsson i Thórarinsdóttir (2020), el paral·lelisme és més exigent: el verb que activa el cas datiu ha de ser en realitat sinònim. En paraules dels autors:

Aquest capítol està organitzat de la manera següent. A l'apartat 8.1 estudio els verbs no psicològics que regeixen cas datiu sense la presència d'un argument tema. Distingiré dos tipus: aquell en què el cas datiu és inherent i aquell en què el cas datiu és lèxic. El cas datiu és inherent quan el verb selecciona un argument tema buit amb un valor semàntic prototípic. Consideraré que aquest argument és actiu sintàcticament. Aquest és el cas dels verbs *servir, robar, pagar, escriure, respondre i pegar*. El datiu és de naturalesa aplicativa, i el nucli aplicatiu és activat per la categoria buida que expressa l'argument tema prototípic. Aquests casos, doncs, es corresponen a datius inherents en el sentit de Woolford (2006).

Per al cas de *telefonar* i els seus sinònims geogràfics *trucar, picar, cridar o tocar*, proposaré que el datiu és preposicional i de naturalesa lèxica. En aquests verbs, l'argument intern rep cas datiu per analogia amb els verbs del tipus *parlar, cantar o cridar* (inergatiu), on el datiu expressa el paper d'adreçat.

Un altre cas en què el datiu actua com a lèxic en algunes variants dialectals és amb els verbs *picar* i *ajudar*. Proposaré que en aquests casos la funció del cas és establir una diferenciació temàtica.

Finalment tractaré el cas de l'acusativització de l'argument datiu de molts d'aquests verbs en el català central.

A l'apartat 8.2 tractaré l'argument datiu amb la funció temàtica d'experimentador. Proposaré que l'argument datiu dels verbs psicològics de datiu és aplicatiu i inherent. Aquests verbs els tractaré com a inacusatius, seguint la proposta original de Belletti i Rizzi (1988), per bé que poden tenir un tractament com a verbs inergatius, d'acord amb les idees de Rigau (1990), atès que es poden reflexivitzar. Concretament, proposaré que l'argument nominatiu realitza simultàniament els papers d'emissor (argument extern) i emoció (argument intern). En canvi, per als alternants datius dels verbs que experimenten l'alternança psicològica de datiu, consideraré que l'argument datiu és també aplicatiu, però de naturalesa lèxica. Per a aquests casos, proposaré que l'argument nominatiu es realitza com a argument extern i, per tant, que la construcció és inergativa i no inacusativa. A l'apartat 8.3 presentaré les conclusions del capítol.

[D]ative case with novel transitive verbs in Icelandic is licensed by two factors: (a) caused motion of the object referent, or (b) a translational substitute taking a dative object (isolate attraction).

(Jónsson i Thórarinsdóttir (2020), p. 301-302)

8.1. DATIUS NO EXPERIMENTADORS SENSE UN ARGUMENT TEMA EXPLÍCIT

8.1.0. Introducció

En aquest apartat analitzaré el cas datiu que s'assigna a un argument verbal no experimentador sense la presència explícita d'un argument tema. Consideraré dos grans tipus: aquells que alternen amb la presència explícita d'un argument tema realitzat amb cas acusatiu, i aquells que no admeten aquesta alternança. Argumentaré que els primers contenen un argument tema implícit en l'estructura sintàctica. Aquest argument tema implícit té un valor semàntic prototípic. En canvi, els segons no tenen un tema prototípic, ni explícit ni implícit.

Igualment, els datius que no alternen amb un argument tema poden ser de dos tipus, els que expressen el paper temàtic d'adreçat, i els restants, que podem caracteritzar de manera genèrica com a datius lèxics, és a dir, datius exigits pel verb. Els primers són introduïts mitjançant una preposició semàntica. En canvi, l'origen dels datius lèxics pot ser força divers. Aquests datius es poden establir per analogia amb un altre datiu, aplicatiu o preposicional, o bé diferencialment, per distingir el seu paper temàtic d'un altre paper temàtic similar.

Molts dels verbs que admeten que l'argument datiu alterni amb la presència d'un argument tema són verbs que expressen transferència. Els principals són *servir*, *robar*, *pagar*, *escriure* i *respondre*. El datiu de *servir*, *pagar*, *escriure* i *respondre* expressa meta, mentre que el de *robar* expressa font. L'entitat transferida, quan no s'expressa, s'interpreta prototípicament. En aquests casos, assumiré que l'argument datiu és generat mitjançant un nucli aplicatiu. Estudiaré aquests verbs a l'apartat 8.1.1.

L'argument datiu d'aquests verbs també pot expressar el paper de beneficiari i fins i tot el de possessor. Un exemple del primer cas és *obrir*, quan pren com a argument tema prototípic *la porta*, i un exemple del segon cas és *renovar*, quan pren com a argument tema prototípic *un contracte*. Com en els casos anteriors, l'argument datiu és generat mitjançant un nucli aplicatiu. Veurem aquests verbs als apartats 8.1.2 i 8.1.3.

Un verb amb un comportament similar als anteriors és *pegar*. *Pegar* actua sempre com un verb lleuger, excepte en el sentit que aquí ens ocupa de "*pegar una bufetada a algú*". Probablement aquest verb es pot considerar un verb de creació. També en aquest cas pressuposaré que l'argument datiu s'introdueix mitjançant un nucli aplicatiu. Estudio el comportament de *pegar* a l'apartat 8.1.4.

Dos verbs amb un comportament especial són *disparar* i *apuntar*. Aquests verbs admeten un argument tema, però no és clar quin és el paper temàtic que realitza l'argument datiu. Gropen et al. (1989) tracten el verb *disparar* (*shoot* en la forma anglesa) com un verb de causació de moviment balístic instantani. Consideraré que l'argument datiu de *disparar* admet dues interpretacions, la de meta i la d'adreçat. Així mateix, aquest datiu es pot introduir de dues maneres diferents, com a datiu aplicatiu, quan s'interpreta com a meta, i com a datiu preposicional, quan s'interpreta com a adreçat. En el cas d'*apuntar*, no es produeix moviment balístic. Tampoc pot ser considerat un verb de transferència. Expressa únicament alineament en l'espai d'una entitat respecte a una altra. Consideraré que l'argument datiu expressa el paper

d'adreçat i, en conseqüència, s'introdueix exclusivament com a datiu preposicional. Tractaré aquests verbs a l'apartat 8.1.5.

Un verb que no admet alternança amb un argument tema acusatiu, si més no en el català actual, és *telefonar*. Proposaré que aquest cas s'assigna per analogia semàntica amb els verbs inergatius d'emissió *parlar*, *cantar* i *cridar*. En conseqüència, no consideraré *telefonar* com un verb de transferència. El verb *telefonar* es distingeix del verb *telegrafiar*, aparentment similar ja que tots dos estan basats morfològicament en el nom d'un aparell de comunicació, perquè aquest últim sí que admet la interpretació de verb de transferència. Els verbs que són interpretats en les diferents varietats del català com a sinònims de *telefonar* (*trucar*, *picar*, *tocar* i *cridar*) tenen exactament el mateix comportament que *telefonar*. A l'apartat 8.1.6 analitzaré el comportament d'aquests verbs.

Dos verbs amb un comportament especial són *ajudar* i *picar*, que en determinats dialectes del català regeixen datiu i no acusatiu. Seguint Blume (1998), consideraré que el verb *ajudar* és un verb d'interacció social. Proposaré que en les llengües o dialectes en què *ajudar* assigna cas datiu al seu argument intern, aquest es comporta com a cas lèxic amb valor temàtic diferencial. Un tractament similar donaré a *picar*. A l'apartat 8.1.7 analitzo aquests verbs.

En alguns parlars del català central, aquests arguments datius generats sense la presència explícita d'un argument tema es realitzen, o es poden realitzar, amb cas acusatiu. Aquest fenomen ha estat estudiat, entre d'altres, per Ramos (2005) i Pineda (2010, 2014, 2016). Defensaré que aquest canvi de cas, amb l'excepció que el cas sigui lèxic com en *telefonar*, *ajudar* i *picar*, és el resultat de la incorporació al verb d'un argument amb la consegüent modificació de les propietats gramaticals d'aquest. En el cas de *telefonar* probablement el que es produeix és un paral·lelisme amb el verb *cridar* (transitiu), potser per influència del castellà. Tracto l'acusativització d'aquests arguments datius a l'apartat 8.1.8. A l'apartat 8.1.9 presentaré un resum de tot el que he tractat.

8.1.1. Els verbs de transferència

En general, els verbs de doble objecte que expressen transferència no admeten la supressió de l'argument tema:

- (1) a. *El Joan va regalar al Pere.
- b. *La Maria ha agafat a la Lluïsa.
- c. *La Judit va mostrar al Ramon.

Tot i això, alguns verbs com ara *servir*, *robar*, *pagar*, *escriure* o *contestar* admeten la no realització de l'argument tema:

- (2) a. El cambrer va servir al client.
- b. Uns desconeguts van robar a la Càrol.
- c. El pagès va pagar als recol·lectors.

- d. La Maria va escriure al Ramon.
- e. El conferenciant va contestar a una persona del públic.

Aquests verbs de transferència els podem dividir en dues classes, els verbs de transferència física (*servir, robar i pagar*) i els verbs de transferència comunicativa (*escriure i contestar*). Aparentment, tots dos tipus de verbs tenen el mateix comportament: l'argument datiu s'interpreta temàticament com una meta (casos de *servir, pagar, escriure i contestar*) o com una font (cas de *robar*).

Quan l'argument meta o font es realitza amb cas datiu i sense la presència de l'argument tema, l'anàlisi resulta complexa. Una possibilitat és suposar que aquests arguments es generen mitjançant un nucli aplicatiu sense la presència d'un argument tema. Aquesta és la proposta que fa McFadden (2004). Per a aquest autor, l'argument datiu d'aquests verbs té les mateixes propietats que l'argument datiu de la construcció de doble objecte. En conseqüència, proposa que es generi mitjançant un nucli aplicatiu. La principal característica d'aquesta anàlisi és que el nucli aplicatiu es genera sense la presència d'un argument tema en l'estructura. Vegem l'anàlisi que proposa per al verb *helfen* 'ajudar', el verb que McFadden pren com a model per als verbs que seleccionen únicament un argument intern datiu, entre els quals figuren els verbs de transferència que analitzo en aquest apartat.² McFadden introdueix l'argument extern mitjançant un nucli v, i considera que el nucli aplicatiu és de la família de v:

- (3) a. Hans hilft seinem Bruder.
'El Hans ajuda el seu germà.'
- b. [SV *Hans* [V [V V] [SVAPL *seinem Bruder*]_{DAT} [SVAPL' [VAPL VAPL]
[SV [V [V *hilft*]]]]]]

(McFadden (2004), p. 127 [136], adaptat)

Una segona possibilitat és suposar que els verbs que accepten un datiu sense la presència d'un argument tema són verbs descomponibles en un verb lleuger i un nominal, una proposta basada en el tractament que Hale i Keyser (1993) fan dels verbs inergatius. Així mateix, el nominal pot actuar com a complement d'un nucli aplicatiu baix en el sentit de Pylkkänen (2008), un nucli que introdueix l'argument datiu en el seu especificador. Aquesta és la proposta que fa Cuervo (2003) per a verbs com ara *sonreir, gritar i pegar*. Aquests són els exemples que dona:

- (i) a. Er folgt dem grünen Auto.
'Ell segueix el cotxe verd.'
- b. [SV *Er* [V [V V] [SV [V' [SP [P Ø] *dem grünen Auto*]_{DAT}] [V *folgt*]]]]

(McFadden (2004), p. 139 [156], adaptat)

² McFadden (2004) distingeix en alemany dos grans tipus de verbs amb cas datiu inherent, els que es comporten com *helfen* 'ajudar' i que ressenyo al text, i els que es comporten com *folgen* 'seguir'. En aquest darrer cas, considera que el datiu és introduït per una preposició semàntica i no per un nucli aplicatiu.

- (4) a. Juanita les sonrió a todos los invitados.
 b. Juanita les hizo una sonrisa a todos los invitados.
 (Cuervo (2003), p. 193 [70a, 71a])
- (5) a. Juanita le gritó a la gata.
 b. Juanita le dio un grito a la gata.
 (Cuervo (2003), p. 193 [70b, 71b])
- (6) a. Juanita le pegó a la gata.
 b. Juanita le dio una piña a la gata.
 (Cuervo (2003), p. 193 [70c, 71c])

Cuervo proposa estendre aquest tractament a tots els verbs de transferència que es realitzen intransitivament, per bé que no entra en detalls.

Pineda (2016) desenvolupa la proposta de Cuervo (2003) i estén l'anàlisi descompositiva de Hale i Keyser (1993) a verbs com ara *telefonar*, *robar* i *ajudar*.³

- (7) a. telefonar ~ fer (una) telefonada
 b. robar ~ fer (un) robatori
 c. ajudar ~ donar ajuda
 (Pineda (2016), p. 354 [87])

L'element nominal que s'acaba incorporant en el verb lleuger s'introdueix en la derivació com a complement d'un nucli aplicatiu, que és el nucli que no només facilita la inserció de l'argument meta o font sinó que alhora assigna cas datiu inherent a aquest argument. Vegem com es pot derivar (8a) mitjançant el model de Pineda:

- (8) a. El lladre va robar al turista.
 b. [_{S_{Ve}} *el lladre* [_{Ve} *Ve*] [_{S_v} [_v *v*] [_{S_V} [_V *V*]
 [_v *fer*+Apl+robatori] [_{S_{Apl}} *al turista*_{DAT} [_{Apl} Apl] t]]]]]]

³ Torrego (2010) aplica l'anàlisi descompositiva als verbs que anomena transitius acusatius agentius, com ara *saludar*, *contractar* o *expulsar*. Per a aquests verbs, pressuposa que el verb selecciona un nucli aplicatiu, el qual pren com a complement un nominal que s'insereix en el nucli verbal, i com a especificador l'argument que s'acaba realitzant com a OD del verb.

- (i) Han saludado/contratado/expulsado *(a) una amiga/Julia/mi amiga.
 (Torrego (2010), p. 460 [31])

Aquesta és l'anàlisi sintàctica que proposa:

- (ii) [_{S_V} AGENT [_v *v_{DO}*] [_{S_{Apl}} *a alguien* [_{Apl} ∅] *contrato*]]]]]]
 (Torrego (2010), p. 462 [34], adaptat)

on el nominal *contrato* s'incorporarà primer al nucli Aplicatiu i posteriorment a *v_{DO}* per formar el verb morfològic. Així mateix, l'argument OD rep cas datiu inherent per mitjà del nucli Aplicatiu.

Un dels problemes que presenta el model de Pineda, i el de Cuervo, és que la descomposició del verb ple en un verb lleuger i un nominal resulta problemàtica en els verbs de transferència, atès que aquests verbs alternen la variant intransitiva amb una de transitiva. Pineda considera que aquest argument tema manté una relació d'hiponímia respecte a la base nominal del verb:⁴

- (9) a. telefonar un missatge
b. robar la cartera

(Pineda (2016), p. 354 [88])

En general, la determinació del cas d'un argument a partir de la descomposició lèxica resulta problemàtica. Molts verbs transitius poden ser descompostos en una construcció de doble objecte, on l'OD representa un objecte creat:

- (10) a. La Maria va besar el Joan.
b. La Maria va fer un bes al Joan.
- (11) a. El defensa va ferir el davanter.
b. El defensa va fer una ferida al davanter.
- (12) a. Márquez va avançar Rossi.
b. Márquez va fer un avançament a Rossi.

Tot i això, no podem dir que els ODs de les variants *a* siguin datius encoberts, almenys no en tots els casos.⁵

Una tercera possibilitat, que és la que assumiré, és considerar que l'argument tema, quan l'argument meta o font es realitza amb cas datiu, es genera amb un nucli buit en la sintaxi. Aquest nucli buit té capacitat per activar el nucli aplicatiu, que es genera per sobre del SV:

- (13) a. El lladre va robar al turista.
b. [S_{VeU} *el lladre* [V_{eu} VeU] [S_v [v V] [S_{ApI} *al turista*_{DAT} [A_{pI} ApI] [S_v Ø [V_v *robar*]]]]]

Aquesta és una anàlisi molt similar a la proposada per McFadden (2004). L'única diferència és que jo proposo la inserció en la sintaxi d'un nucli buit en la posició d'objecte. Aquest nucli buit, que representa l'argument tema, s'interpreta sempre prototípicament, tal com mostra l'anàlisi de les oracions següents:

- (14) a. El cambrer va servir als comensals.
b. El Joan va robar al Ramon.
c. El client va pagar al comerciant.

⁴ La relació d'hiponímia no sempre és clara, com observa Pineda. La relació entre *robatori* i *cartera* a (9b) es pot considerar d'hiponímia només en un sentit lax.

⁵ Vegeu, però, Masullo (1999) per a la idea que *besar* és un verb de contacte i, en conseqüència, en l'estructura lexicoconceptual l'argument intern es comporta com un locatiu.

- d. La Carne va escriure al director.
- e. L'entrevistat ha contestat a l'oient.

A (14a) entenem que el que serveix el cambrer és el menjar i la beguda, a (14b) que el Joan va robar diners o pertinences pertanyents al Ramon i a (14c) que el que ha pagat el client són els diners corresponents a un producte o a un servei. Així mateix, a (14d) entenem que el que va escriure la Carne és una carta i a (14e) que el que contesta l'entrevistat és una pregunta o una demanda de l'oient. En general és el mateix verb el que determina quin és l'argument tema prototípic, excepte en el cas d'*escriure*, on l'argument prototípic és un subcàs dels diversos arguments tema que admet el verb. Així, a (14d) no podem interpretar que l'argument implícit faci referència a un llibre o un poema.

8.1.2. El datiu beneficiari

A l'apartat anterior hem vist casos en què l'argument datiu, realitzat sense la presència explícita d'un argument tema, representa els papers temàtics de meta o de font. També és possible trobar casos en què l'argument datiu representa el paper de beneficiari. N'és un exemple el verb *obrir* (vegeu Ramos (2005)):

- (15) a. Va trucar a la porta i li va obrir.

(Ramos (2005), p. 99 [13c])

- b. El conserge va obrir al Ramon.

(Exemple propi)

El mecanisme que he proposat permet explicar el comportament del datiu beneficiari generat sense la presència explícita d'un argument tema. Recordem que l'argument beneficiari es genera mitjançant un nucli aplicatiu, igual que els arguments meta i font. L'argument implícit ha de tenir, com en els altres casos, un valor prototípic. En el cas d'*obrir*, aquest argument implícit prototípic és *la porta*. A (15) no podem interpretar que el que s'ha obert és una finestra o un llibre. Vegem la representació sintàctica de (15b):

- (16) [S_{VeU} *el conserge* [VeU VeU] [S_v [v V] [S_{ApI} *al Ramon*_{DAT}
[_{ApI} ApI] [S_v ∅ [v[√]*obrir*]]]]]

8.1.3. El datiu possessor

Ramos (2005) observa que en valencià el verb *renovar*, quan es realitza sense l'argument tema, el possessor es realitza en datiu. Aquest és l'exemple que dona:

- (17) Finalment, el Barça li ha renovat, a Rivaldo.

(Ramos (2005), p. 104 [38a])

En aquest ús de *renovar*, l'entitat que actua com a tema prototípic és *el contracte*. Personalment, aquest règim datiu de *renovar* em resulta estrany. A diferència dels

altres casos vistos, amb *renovar* només admeto que l'argument possessor es realitzi en acusatiu:

(18) Finalment, el club va renovar l'entrenador per un any més.

8.1.4. El verb *pegar*

El verb *pegar* admet un argument amb cas datiu sense necessitat d'expressar l'argument tema. La principal característica del verb *pegar* és que actua bàsicament com un verb lleuger, a diferència dels verbs *servir*, *robar*, *pagar*, *escriure* o *contestar*, que són verbs semànticament plens. Sempre que regeix un argument tema, es comporta com un verb d'objecte creat.

- (19) a. El Jordi va pegar una bufetada al Pere.
b. El Jordi va pegar una empenta a la Maria.
c. El Jordi va pegar una estirada.
d. El Jordi va pegar un salt.
e. El Jordi va pegar una mirada assassina al Joan.

Un altre verb que en el seu ús com a verb lleuger actua en determinats casos com a sinònim de *pegar* és *donar*.

- (20) a. El professor ha pegat una bufetada a l'alumne.
b. El professor ha donat una bufetada a l'alumne.

Tanmateix, i a diferència de *pegar*, *donar* no admet elidir l'argument tema:

- (21) a. El professor ha pegat a l'alumne.
b. *El professor ha donat a l'alumne.

A (21a), l'argument intern tema implícit té un significat prototípic: el de *bufetada* o *clatellada*. És sempre una acció realitzada amb la mà, amb el possible auxili d'un instrument com ara una vara o una porra. No podem pressuposar que a (21a) el professor ha pegat una puntada de peu. És aquest argument intern, amb valor semàntic d'objecte creat, el que permet interpretar el significat de l'oració de (21a) i el que permet generar el nucli aplicatiu, introductor de l'argument receptor de l'impacte.

En castellà, el verb *dar* admet un ús intransitiu, per bé que diferent del de *pegar*:

(22) Le tiré un objeto i le di (con él).

En aquest cas, l'argument tema prototípic és *cop*.

L'anàlisi que proposo per a *pegar* és la mateixa que per als verbs de transmissió vistos anteriorment: quan l'argument receptor de l'impacte es realitza com a datiu, suposaré l'existència un nucli buit que s'insereix en la derivació i permet activar un nucli aplicatiu:

- (23) a. El policia va pegar al manifestant.
b. [S_{VeU} *el policia* [V_{eu} *VeU*] [S_v [v v] [S_{ApI} *al manifestant*]_{DAT}
[A_{pI} ApI] [S_v Ø [V_v *pegar*]]]]

L'element que expressa el nucli buit \emptyset és un objecte creat. Quina és la relació entre aquesta entitat i el datiu? Pineda (2016) proposa que la relació és de contacte violent. Per a Masullo (1999) el datiu representaria un locatiu: expressa el lloc on es produeix el contacte o l'impacte. Sigui quina sigui la funció d'aquest datiu (contacte violent, locatiu o beneficiari/maleficiari), proposaré que es genera mitjançant un nucli aplicatiu.

Convé assenyalar que els verbs de contacte en català no demanen, en el cas general, datiu. Els verbs *colpejar*, *llepar*, *mossegar*, *acariciar* o *bufetejar* són tots transitius. Així mateix, en islandès, una llengua amb una gran profusió de datius lèxics, segons Jónsson (2010) els verbs de contacte demanen acusatiu i no datiu. *Pegar*, doncs, no regeix datiu per qüestions semàntiques, sinó per qüestions gramaticals: s'interpreta amb un argument tema amb valor prototípic.

8.1.5. Els verbs *apuntar* i *disparar* i el paper temàtic d'adreçat

Vegem ara el comportament dels verbs *apuntar* i *disparar*. El verb *apuntar* el podem considerar un verb d'alineament en l'espai, mentre que el verb *disparar* el podem considerar com un verb d'alineament en l'espai i també com un verb de llançament.⁶ En tots dos casos aquests verbs admeten realitzar-se amb un argument datiu sense la presència d'un argument tema acusatiu.

Vegem en primer lloc el comportament del verb *apuntar*. Aquest verb pressuposa l'ús d'un instrument:

(24) El policia va apuntar l'arma a l'atracador.

Igual que en els casos vistos anteriorment, podem obviar l'OD:

(25) El policia va apuntar a l'atracador.

L'entitat que actua prototípicament és *arma*. El verb *apuntar* no expressa llançament ni impacte, simplement orientació o alineament d'una entitat, l'arma, respecte a una altra entitat, el blanc. Consideraré que aquest argument es realitza com un complement preposicional. La derivació de (26a) serà (26b)

⁶ Segons Levin (1993), *disparar* (*shoot* en la forma anglesa) té un comportament dual, com a verb de llançament i com a verb de contacte per impacte. Així mateix, Gropen et al. (1989) descriuen el verb *disparar* com un verb de causació de moviment balístic instantani, una caracterització que Rappaport Hovav i Levin (2008) recullen.

Levin (1993) no recull el verb *aim* 'apuntar', que és la forma anglesa d'*apuntar*. Pineda el considera un verb de contacte a distància. No sé com s'ha de caracteritzar aquest verb, però no sembla que sigui un verb de contacte. Aquí el caracteritzo com un verb d'alineament en l'espai.

Pineda (2016) considera tant *disparar* com *apuntar* verbs de transferència a distància. Si fos així, esperaríem que en anglès aquests verbs tinguessin un comportament similar. Els fets, però, no avalen aquest supòsit. *Shoot* admet la construcció de doble objecte acusatiu, mentre que *aim* no:

- (i) a. They shot him a bullet.
b. *They aimed him the gun.

- (26) a. El policia va apuntar a l'atracador.
 b. [S_{VeU} *el policia* [V_{eu} VeU] [S_v [v v]
 [S_v ∅ [v√*apuntar*] [S_p *a l'atracador*_{DAT}]]]]

El caràcter preposicional del datiu queda demostrat pel fet que pot ser substituït per una entitat inanimada, sense que es produeixi si més no aparentment una variació estructural ni de sentit:

- (27) a. El llançador va apuntar al blanc.
 b. [S_{VeU} *el llançador* [V_{eu} VeU] [S_v [v v]
 [S_v ∅ [v√*apuntar*] [S_p *al blanc*]]]]

Consideraré que l'argument datiu representa el paper d'adreçat, el mateix paper que tenim amb verbs com *parlar*, *cantar* o *cridar* (inergatiu). L'adreçat expressa la direcció en què es produeix l'acció, però no implica la transmissió d'una entitat. Un altre verb que sembla demanar un adreçat és *dirigir* (i el seu sinònim *adreçar*):

- (28) El metge va dirigir el pacient a un especialista en vies respiratòries.

També sembla demanar un adreçat el verb *mentir*. Aquest verb admet un argument preposicional introduït per la preposició *en* que expressa el contingut de la mentida.

- (29) El metge va mentir al pacient en els resultats de l'analítica.

Vegem ara el comportament del verb *disparar*:

- (30) L'atracador va disparar al policia.

El verb *disparar* admet dos tipus d'objecte, un que expressa l'element disparat, i l'altre l'arma utilitzada en el dispar (exemples trets de fonts digitals):⁷

- (31) a. Remeiets va dir que estava enamorada d'Eugeni i aleshores va disparar una bala a Eugeni.
 b. El 1985, [Nina Simone] va disparar una arma a un executiu de la companyia discogràfica.

Proposaré que l'argument datiu pot rebre dues interpretacions diferents, com a meta i també com a adreçat. Quan s'interpreta com a meta, es genera mitjançant un nucli aplicatiu, mentre que quan s'interpreta com a adreçat, s'insereix com a complement preposicional. Probablement, quan l'argument tema representa el projectil, l'argument datiu s'interpreta com a meta, mentre que quan l'argument tema representa una arma, l'argument datiu s'interpreta com a adreçat. En el primer cas (32a), s'introduirà amb un nucli aplicatiu, i en el segon cas (32b), amb un SP.

- (32) a. L'atracador va disparar al policia.
 b. [S_{VeU} *l'atracador* [V_{eu} VeU] [S_v [v v] [S_{ApI} *al policia*_{DAT}
 [A_{pI} Apl] [S_v ∅ [v√*disparar*]]]]]

⁷ Font (31a): <https://davidnandoroder.wordpress.com>.

Font (31b): https://ca.wikipedia.org/wiki/Nina_Simone.

- c. [S_{VeU} l'atracador [V_{eU} VeU] [S_v [v v]
[S_v ∅ [V_v disparar] [S_p al policia_{DAT}]]]]

8.1.6. El cas datiu lèxic analògic: el verb *telefonar* i els seus sinònims geogràfics

El verb *telefonar* és un verb que regeix datiu en català. Igual que *ajudar* i *picar*, no alterna, en el català col·loquial, amb una forma ditransitiva. Consideraré que aquest cas, doncs, és de naturalesa lèxica. Proposaré que aquest cas s'obté per analogia, i més concretament per analogia amb verbs que demanen un datiu preposicional amb valor d'adreçat, com ara *parlar*, *cantar* o *cridar* (inergatiu).

La idea que el cas datiu lèxic es pot donar per analogia amb un altre verb de semàntica similar ha estat proposada per Jónsson (2010) i Jónsson i Thórarinsdóttir (2020) per a l'islandès. Jónsson observa que quan un verb adquireix una nova variant amb datiu, aquesta pot estar influïda pel comportament sintàctic d'un altre verb que regeix datiu i té un significat semàntic similar. Aquest és el cas del verb *hespa af* 'acabar ràpidament' i el seu gairebé sinònim *ljúka (af)* 'acabar', que regeix datiu:

- (33) a. Ég ætla að hespa þetta_{ACC}/þessu_{DAT} af.
I intend to wrap this_{ACC/DAT} up
'I will finish this quickly.'
- b. Ég ætla að ljúka þessu_{DAT} af.
I intend to finish this_{DAT} off
'I will get this over with.'

(Jónsson (2010), p. 4 [6])

Segons Jónsson, la variant dativa *hespa af* adquireix datiu per paral·lelisme amb *ljúka (af)*, que regeix datiu.

El verb *telefonar*, segons el DIEC, té dues accepcions, una d'intransitiva, i una de transitiva:⁸

- (34) A. v. intr. Establir comunicació telefònica amb algú o amb algun indret. *He telefonat al meu germà. Van telefonar a París.*
- B. v. tr. Dir per telèfon. *Telefonar una notícia.*

(DIEC: *telefonar*)

Ens fixarem en primer lloc en l'accepció transitiva. En aquesta accepció, el verb es comporta com un verb de doble objecte, ja que hi ha implícit l'argument datiu. Rappaport Hovav i Levin (2008) consideren aquest ús de *telefonar* com un verb d'instrument de comunicació (*verb of instrument of communication*). A més de la forma

⁸ El Diccionari Normatiu Valencià només dona la forma intransitiva.

anglesa de *telefonar* (*telephone, phone*), Levin i Rappaport Hovav donen dos verbs més, *e-mail* i *fax*. L'exemple que ofereixen és aquest:

(35) The reporter e-mailed/faxed the editor the story, but it never arrived.

'El periodista va enviar la història a l'editor per e-mail/per fax, però no va arribar mai.'

(Rappaport Hovav i Levin (2008), p. 147)

Qui ofereix un exemple amb *phone* és Krifka (2004):⁹

(36) Ann phoned Beth the news.

(Krifka (2004), p. 11 [60a])

Tanmateix, resulta difícil trobar exemples reals d'aquest ús en català. Els que es troben solen correspondre a textos antics, com el següent, tret d'una font periodística:¹⁰

(37) El periodista Antoni del Cerro, repòrter volant de l'agència Havas, va afanyar-se a telefonar la notícia al nostre company Joan Tomàs, encarregat de transmetre-la.

En castellà, aquest ús també està recollit en la lexicografia. L'exemple següent és tret del *Diccionario Clave*:

(38) Cuando lo sepa, te telefonaré el resultado del análisis.

(Diccionario Clave: *telefonar*)

La RAE dona la definició d'aquest ús ("*Transmitir mensajes por teléfono*"), però no l'exemplifica. Igual com passa en català, els exemples que es troben corresponen a textos antics:¹¹

(39) La reprobable actitud de ese desaprensivo corresponsal que a "El Imparcial", de Madrid, y "La Voz de Aragón" de Zaragoza, telefoneó el resultado de la corrida del día de la Ascensión, en la que Chicuelo y Marcial despacharon seis mulos de don José Bueno, merece la más acerba repulsa de los aficionados y de todo el que tenga un alto concepto de la dignidad.

En francès sembla passar el mateix que en català i en castellà. La forma transitiva és recollida pels diccionaris:¹²

⁹ Curiosament, Krifka considera mínimament desviada la construcció de doble objecte preposicional amb aquest verb:

(i) ?Ann phoned the news to Beth.

(Krifka (2004), p. 11 [60b])

¹⁰ Font (37): Revista *Mirador*, de 5-07-1934. Accés digital: https://ddd.uab.cat/pub/mirador/mirador_a1934m7n283.pdf

¹¹ Font (39): Revista *La Fiesta Brava*, de 20-05-1926. Accés digital: <https://core.ac.uk/download/pdf/71566777.pdf>

¹² Convé assenyalar que aquesta definició correspon a l'edició del 1935 del diccionari. No ha estat, doncs, actualitzada.

- (40) Transmettre, communiquer par téléphone. *Je vais lui téléphoner cette nouvelle. Absolument, Il faut lui téléphoner. Il est sorti pour téléphoner.*

(Dictionnaire de l'Académie Française: *téléphoner*)

En canvi, resulta difícil trobar exemples a Internet:¹³

- (41) Dans la soirée, notre correspondant de Bruxelles nous a téléphoné les nouvelles suivantes.

En italià, el Vocabolario Treccani també accepta els significats intransitiu i transitiu:

- (42) Comunicare, parlare per mezzo del telefono: *a che ora posso telefonarti?; mi ha telefonato mio fratello per dirmi che... [...]*

Come trans., indicando il contenuto della comunicazione: *devi telefonargli niente?; cos'è che mi volevi telefonare?; appena puoi, telefonami l'esito dell'esame.*

(Vocabolario Treccani: *telefonare*)

Curiosament, en italià resulta una mica més fàcil trobar exemples d'aquest ús:¹⁴

- (43) Il capitano della "Muti" del presidio di Alba [...] aveva telefonato la notizia al capitano delle SS italiane [...].

Tanmateix, no sembla que en italià aquest ús sigui gaire usual.¹⁵

A tenor del que diu Pineda (2010), l'occità tracta *telefonar* com un verb de doble objecte. Transcripció d'aquesta observació:

[E]n occità, l'ús d'aquest verb amb un OD explícit (*telefonar quicòm a qualqu'un*) és notablement més freqüent que en les altres llengües esmentades. Així, a tall d'exemple, en una situació en què algú explica alguna cosa que resulta d'interès nul, se li pot respondre, irònicament: *Aquò, o anam telefonar al Papa! 'Això, ho telefonarem al Papa'.*

(Pineda (2010, p. 29, nota 23, c.p. de Rafèu Sichel)

D'acord amb el que hem vist, consideraré que en el català actual, i en general en les llengües romàniques actuals, el verb *telefonar* no és usat com un verb de doble

¹³ Font (41): Revista *Le Gaulois: Littéraire et Politique*, de 6-09-1890. Accés digital: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5273625.item>

¹⁴ Font (43): Icilio Ronchi della Rocca (2009), *Ricordi di un Partigiano*. Milà: FrancoAngeli. Convé assenyalar que la primera edició d'aquest llibre és de 1965.

¹⁵ En un fòrum italià sobre usos lingüístics, un participant considera inacceptable la construcció "*telefonare qualcosa a qualcuno*". Aquesta és la seva valoració:

Sarò un puritano quacchero conservatore della lingua, ma a me "telefonare qualcosa a qualcuno" fa drizzare tutti i bulbi piliferi del corpo, dalla testa ai piedi, non c'è dizionario o CTT che possa placare questa reazione, ahimé...

Font (i): <https://forum.wordreference.com/threads/avrei-voluto-chiamare-in-azienda-per-sapere-se-ne-avevano.2298916>

objecte. Un verb que sí que té aquest comportament és *telegrafiar*, com mostra aquests exemple provinent d'una font literària:¹⁶

(44) Es va telegrafiar la notícia a l'oficial Don Prudencio Prieto.

L'oració de (44) resulta natural, tot i que el telègraf és un aparell que ha caigut totalment en desús.

Malgrat que *telefonar* no es comporta com un verb de doble objecte, admet una completiva:

(45) El Joan li va telefonar que arribaria tard.

L'estatus d'aquesta completiva, però, no és clar. Sembla que no realitza la funció d'objecte, sinó que es tracta més aviat d'un adjunt. El verb *telefonar* admet intercalar entre el verb i la completiva la forma de gerundi del verb *dir* (exemple tret d'una publicació literària):¹⁷

(46) La Pepita va telefonar dient que no podria fer la primera classe.

En alguns dialectes, *telefonar* admet l'acusativització del seu argument intern meta. En aquest ús, també admet la inserció d'una completiva (exemples obtinguts de fonts escrites i digitals):¹⁸

- (47) a. Tot seguit, el va telefonar que vingués al seu despatx.
b. El seu pare l'ha telefonat que la iaia estava molt malament.

En els verbs pròpiament de comunicació com ara *dir* o *explicar*, la completiva pot ser pronominalitzada per un clític d'acusatiu:

- (48) A: El Joan ha dit que vindrà?
B: Sí, ho ha dit.

Això no és possible amb el verb *telefonar*:

- (49) A: El Joan ha telefonat que vindrà?
B: *Sí, ho ha telefonat.

El mateix passa amb *cridar* (inergatiu). *Cridar* admet una completiva, però aquesta no es pot pronominalitzar, igual que en el cas de *telefonar*.

- (50) A: La Maria crida que hi vagis.
B: *No, no ho crida.

¹⁶ Font (44): Olga Xirinachs (2009), *L'agonia de Severià Vargas*. Barcelona: Editorial Meteora.

¹⁷ Font (46): Josep M. Riera i Gassiot (2003), *Les il·lusions perpètuas*, p. 44. Cerdanyola del Vallès: Servei de Publicacions de la UAB.

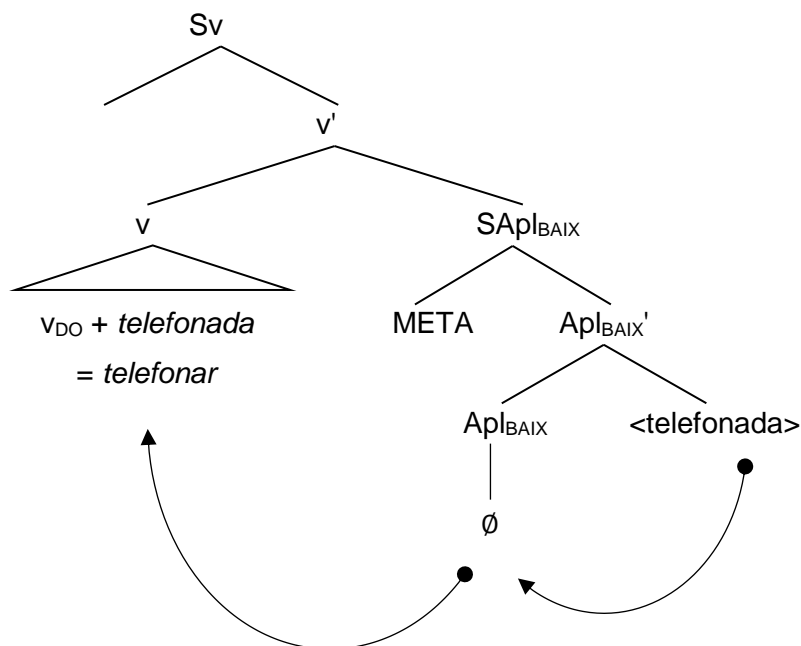
¹⁸ Font (47a): Francesc Puigdollers Colàs (2009), *Memòries d'un anestesista*. Madrid: Cultivalibros, p. 115.

Font (47b): <https://tribunaberguedana.blogspot.com/2018/11/fins-la-mort-espera.html>

Així doncs, és possible argumentar que la completiva regida pel verb *telefonar* no es comporta pròpiament com un OD.¹⁹

Pineda (2016) tracta *telefonar* com un verb de transferència de comunicació, similar als verbs *escriure* i *contestar*. La forma intransitiva de *telefonar*, doncs, es forma igual que les formes intransitives d'*escriure* i *contestar*: el verb regeix un nucli aplicatiu que pren com a complement un nominal (*telefonada*) i com a especificador l'argument intern del verb, que rep cas datiu inherent com a resultat de la posició que ocupa. El nominal *telefonada* s'incorpora primer al nucli aplicatiu i posteriorment al verb lleuger V_{DO}, per acabar formant el verb ple. Vegem-ho esquemàticament:

(51)

(Pineda (2016), p. 352 [83])

Els verbs de transferència de comunicació com ara *dir*, *comunicar* o *explicar* seleccionen tots un argument tema i un argument meta:

- (52) a. El Jordi li va dir l'hora d'arribada.
 b. El metge li va explicar la seva operació.
 d. El director li va comunicar una bona notícia.

Escriure també es comporta com un verb de transferència de comunicació en oracions com la següent:

- (53) El metge va escriure el medicament que havia de prendre al pacient.

¹⁹ D'una opinió similar és Pineda (2016). Pineda suggereix que en aquestes construccions es produeix una el·lipsi:

(i) Trucar-lo [per dir-li] que...

(Pineda (2016), p. 366, nota 57)

Semànticament, el verb *telefonar* no pot ser considerat un verb de transferència de comunicació. Considerem l'exemple següent:

(54) Joan, t'han telefonat.

Imaginem la següent contextualització: el telèfon mòbil del Joan ha sonat. En aquest cas, el verb *telefonar* no és utilitzat per transmetre informació; simplement el que s'està dient és que algú s'ha volgut posar en contacte amb el Joan per telèfon. Si el Joan fos una meta, es requeriria la transferència d'una entitat física o d'una informació.

Proposaré que *telefonar* regeix cas lèxic per analogia amb un altre verb. Ara bé, quin és aquest verb? Com veurem, l'analogia pot variar d'una llengua a una altra, o dins d'una mateixa llengua, d'un sinònim a un altre. Proposaré que en català l'analogia s'estableix amb els verbs inergatius *parlar*, *cantar* i *cridar* (inergatiu), de manera que l'argument datiu el que representa, de manera metafòrica, és un adreçat. Atès que l'adreçat es realitza mitjançant una preposició i no mitjançant un nucli aplicatiu, l'estructura que defensaré serà la següent:

- (55) a. La Maria va telefonar al Joan.
b. [S_{VeU} *la Maria* [V_{eu} *VeU*] [S_v [v V] [S_v [$\sqrt{\text{telefonar}}$]] [S_P *al Joan*]]]

D'alguna manera, *telefonar* es comporta com un verb inergatiu. De fet, els verbs que podem considerar que pren com a analogia, *parlar*, *cantar* i *cridar* (inergatiu), són verbs inergatius. Es pot interpretar com un verb d'emissió de so i també com un verb de parla.²⁰

El datiu de *telefonar* té un comportament diferent del datiu dels verbs de transferència. En els verbs de transferència, quan el datiu representa una institució i no una persona, no es pot pronominalitzar amb el clíctic locatiu *hi*. Com observa Pineda (2016), en aquest cas, s'utilitza un datiu plural:

- (56) a. Vaig entregar l'arma a la policia.
b. *Hi vaig entregar l'arma.
c. Els-hi vaig entregar l'arma.

En canvi, el clíctic locatiu *hi* es pot utilitzar amb el verb *telefonar* per denotar una institució, tal com mostra l'exemple següent del DSFF, basat en el sinònim *trucar*.²¹

²⁰ Convé assenyalar que Burzio (1986) utilitza el verb italià *telefonare* com a verb representatiu de la classe de verbs intransitius no inacusatius.

²¹ L'exemple següent, tret d'una font digital, sembla contradir l'afirmació feta al text:

- (i) Vilar va anar al jutjat acompanyat de la seua secretària i el seu advocat amb una caixa plena de documentació que va entregar-hi.

Tanmateix, sembla que en l'oració el clíctic *hi* hi fa la funció de locatiu i no d'adreçat.

Fernández Soriano (1999b) mostra que en castellà antic, quan el destinatari és un locatiu i no una persona, s'utilitza el clíctic locatiu *y*:

- (ii) [Y]o [...] fagom companera en el monesterio de Villena e offresco y mjo cuerpo e mj alma.

(Fernández Soriano (1999b), p. 136 [60b])

- (57) Si vols anar a fer els tràmits a l'ajuntament, truca-hi abans i pregunta'ls l'horari i quins són els dies hàbils

(Diccionari de Sinònims de Frases Fetes: *dia hàbil*)

La possibilitat de representar amb *hi* el datiu indica un cert caràcter locatiu de l'argument. Com hem vist, l'argument adreçat té propietats locatives.

A diferència del que passa en català, en castellà el verb *telefonar* és transitiu. Proposaré que aquest verb estableix l'analogia amb el verb *llamar*, que entre altres coses significa requerir la presència d'algú pronunciant el seu nom. *Llamar*, en l'accepció indicada, és transitiu. Així mateix, *llamar* s'usa com a sinònim de *telefonar*.

L'analogia de *telefonar* amb *parlar*, i més concretament, la idea que l'argument intern és un adreçat, ve reforçada pels sinònims que pot prendre. En el català del Principat trobem dos sinònims de *telefonar*: *trucar* i *picar*. El primer és un verb recollit pel DIEC, mentre que el segon, en la seva accepció de *telefonar*, només és recollit pel DCVB.

- (58) a. El Pere ha trucat al Ramon.
b. La Maria ha picat a l'Ester.

Així mateix, en valencià trobem dos sinònims més, *tocar* i *cridar*.²²

- (59) a. Va dir que quan vingueres que li tocares per telèfon.
b. ¿Ella preferix que li cride o que li escriga?

(Navarro Peyró (2013), p. 136, p. 142 [5b])

Tres d'aquestes formes (*trucar*, *picar* i *tocar*) són verbs de contacte, un contacte associat també a l'emissió d'un so. Per la seva banda, *cridar* és un verb inergatiu d'emissió de so, un verb que també pot ser utilitzat transitivament amb el significat de requerir la presència d'algú pronunciant el seu nom. Cap d'aquests verbs admet un ús de doble objecte (ho exemplifico amb els verbs usats en el Principat):

- (60) a. *He trucat la notícia al Jordi.
b. *He picat l'hora d'arribada a la Maria.

Una de les característiques dels verbs de contacte *trucar*, *picar* i *tocar* és que subsidiàriament s'interpreten com d'emissió de so.²³ El motiu és que quan es pica, es

En català modern utilitzaríem el clític de datiu en plural.

- (iii) El Joan va anar a Càritas i els-hi va oferir roba usada.

Aquestes dades mostren dues coses: el paral·lelisme que es dona entre el locatiu i el datiu meta, i el fort component locatiu que tenen en català el verb *telefonar* i els seus sinònims geogràfics.

Font (i): https://www.vilaweb.cat/www/elpunt/noticia?p_idcmp=-760586

²² Per al valencià, vegeu Navarro Peyró (2013). Navarro Peyró indica que en la zona septentrional del valencià s'usa també la forma *picar*. Les accepcions de *tocar* i *cridar* estan recollides pel Diccionari Normatiu Valencià en línia.

²³ Vegeu Levin (1993) per a la idea que els verbs d'impacte poden actuar també com a verbs d'emissió de so.

truca o es toca (un objecte perquè soni) es produeix un so. En conseqüència, aquests verbs es poden fer servir com a verbs d'avís:

- (61) a. Han trucat a la porta.
b. Han picat a la finestra.
c. Han tocat les campanes.

Quan s'usen com a sinònims de *telefonar*, l'argument en datiu expressa el paper d'adreçat. L'adreçat és el destinatari del so emès, ja sigui per avisar-lo o per cridar la seva atenció.

- (62) a. El Jordi li ha picat (per telèfon).
b. La Maria li ha trucat (per telèfon).
c. Vicent li ha tocat (per telèfon).

La finalitat de telefonar és parlar amb una altra persona. Igual que els verbs d'emissió de so, *parlar* també pren un adreçat (o un comitatiu). Així, tant si l'analogia és amb un verb d'emissió de so o amb *parlar*, el seu complement s'associa amb un adreçat. Tant en català (63a) com en francès (63b) i italià (63c), *telefonar* regeix datiu, probablement per l'analogia amb *parlar* i *cridar* (inergatiu).

- (63) a. El Joan ha telefonat a la Maria.
b. Jean a téléphoné à Marie.
c. Giovanni ha telefonato a Maria.

En canvi, en castellà regeix acusatiu:

- (64) Juan la ha telefoneado, a María.

Tant el castellà com el francès i l'italià prenen com a sinònim de *telefonar* la forma corresponent de *cridar* transitiu, que té el sentit de requerir la presència d'una persona pronunciant el seu nom. En tots els casos, atès que aquesta forma és transitiva, es comporta com a transitiu:

- (65) a. Juan la ha llamado, a María.
b. Jean a appelé Marie.
c. Giovanni ha chiamato Maria.

Ni en italià ni en francès hi ha contaminació entre les dues formes verbals. En francès, *téléphoner* és intransitiu i *appeler* és transitiu, i en italià *telefonare* és intransitiu i *chiamare* és transitiu. En canvi, tant en castellà com en valencià hi ha contaminació: en castellà, el verb que es contamina és *telefonear*, que és transitiu igual que *llamar*, mentre que en valencià el verb que es contamina és *cridar* (inergatiu), que es comporta com a intransitiu igual que *telefonar* (i *tocar*).

Una darrera qüestió que sembla donar suport a la idea que el règim de *telefonar* i els seus sinònims es determina per analogia és el comportament de *trucar* i *picar* quan no s'utilitzen com a sinònims de *telefonar*. Quan s'utilitzen en el sentit de fer soroll, l'argument intern expressa un locatiu:

- (66) a. Han trucat a la porta/al timbre.
b. Han picat a la porta/al timbre.

Trucar i *picar* es poden fer servir també per fer venir l'ascensor. En aquest cas, també podem fer servir el verb *cridar*.

- (67) a. La Maria ha cridat l'ascensor.
b. La Maria ha trucat/picat l'ascensor.

Observi's, però, que en aquest cas *trucar* i *picar* són transitius. No sembla possible que regeixin datiu:

- (68) a. *La Maria ha trucat/picat a l'ascensor.
b. *El Joan li ha trucat/picat, a l'ascensor.

En aquest cas, *trucar* i *picar* es comporten com a transitius ja que estableixen l'analogia amb el verb *cridar* transitiu.²⁴

Com hem vist, el comportament del verb *telefonar* i els seus sinònims geogràfics, tant en català com en castellà, francès i italià, es pot explicar si considerem que el cas datiu, quan el regeixen, és de caràcter lèxic. El cas datiu, o acusatiu, és establert per analogia amb altres verbs amb trets semàntics similars.

8.1.7. El cas datiu lèxic diferencial: els verbs *ajudar* i *picar*

Un cas diferent de *telefonar* és el que ofereixen els verbs *ajudar* i *picar*, que en alguns dialectes del català regeixen cas datiu, un règim que no és recollit, però, pel DIEC. Aquests verbs no demanen ni un argument datiu adreçat, que es realitza amb una preposició semàntica, ni tampoc un datiu aplicatiu associat a un argument tema amb valor prototípic, com ho demostra el fet que no admeten una construcció ditransitiva:

- (69) a. *El Jordi va ajudar el dinar a la Maria.
b. *La serp va picar verí al caçador.

Proposaré, doncs, que aquests verbs, quan es realitzen amb cas datiu, regeixen datiu lèxic. No sembla, però, que aquest cas es doni per analogia amb l'argument datiu d'un altre verb. Quina és, doncs, la funció d'aquest cas lèxic? Una segona funció que atribuiré al cas lèxic és la d'establir una distinció formal entre diferents accepcions semàntiques d'un verb. El caràcter diferencial del datiu lèxic ha estat proposat per Blume (1998). Blume observa que determinats verbs que regeixen datiu en alemany són verbs que denoten algun tipus d'interacció entre dues persones (l'agent i el pacient). Aquests verbs es caracteritzen perquè presenten una transitivitat semàntica baixa. Per a Blume, un verb biargumental mostra una transitivitat semàntica baixa quan tots dos arguments manifesten propietats de protoagent, quan tots dos arguments manifesten propietats de protopacient, o quan cap dels dos arguments manifesta propietats de protopacient. La llista de verbs que entren en aquesta

²⁴ En un fòrum d'Internet, un dels participants fa el comentari següent:

- (i) Aquí també "cridem", però l'ascensor. Ara hi he caigut. Aquest és el meu repertori: picar a la porta, trucar per telèfon i cridar l'ascensor!

Font (i): <https://forum.wordreference.com/threads/trucar-picar.256631>

caracterització en alemany és força àmplia. Aquests són alguns dels verbs que Blume dona:²⁵

- (70) *dienen* 'servir', *gehören* 'obeir', *antworten* 'contestar', *schreiben* 'escriure a algú', *glauben* 'creure', *drohen* 'amençar', *danken* 'agrair', *gratulieren* 'congratular', *gehören* 'obligar', *helfen* 'ajudar', *folgen* 'seguir', *begegnen* 'trobar-se algú'.

Una característica de molts d'aquests verbs, com ara *ajudar* o *seguir*, és que contenen la implicació que l'argument intern realitza una activitat autònoma respecte a la realitzada per l'argument extern. Blume, seguint Dowty (1991) i Primus (1994), sosté que la realització d'una activitat autònoma és una propietat de protoagent. La proposta de Blume és que el datiu, en aquests casos, s'utilitza per marcar diferències respecte a l'argument extern.

Aquest grup de verbs és força heterogeni i, per tant, no sembla que pugui constituir una classe natural. A més, tenen tractaments diferents d'una llengua a una altra. No tots els verbs impliquen que l'argument intern realitza una activitat autònoma respecte a la realitzada per l'argument extern. En alguns casos, com la mateixa Blume indica, el que implica el verb és que l'acció de l'argument extern es produeix com a reacció d'una acció prèvia realitzada per l'argument intern. Aquests serien els casos d'*antworten* 'contestar' o de *danken* 'agrair'.²⁶ Tanmateix, no tots els casos es poden analitzar d'acord amb aquest model. Per exemple, *schreiben* 'escriure a algú' no pressuposa cap activitat simultània o prèvia de l'argument intern.

Tot amb tot, la idea que el cas datiu lèxic pot servir per establir diferències entre significats no sembla desencaminada. Jónsson (2010) mostra que en islandès el cas permet distingir entre dues interpretacions de l'argument intern d'alguns verbs. Un exemple és la distinció entre objecte creat i objecte desplaçat. El cas acusatiu afavoreix la interpretació d'objecte creat, mentre que el cas datiu afavoreix la interpretació d'objecte desplaçat. En paraules de Jónsson:

This can be seen with the verbs *hræra saman* 'stir together' and *hnoða saman* 'knead together, make (in a clumsy way)', as in ([71]). These verbs can be construed as verbs of creation, triggering accusative object, but if they are construed as verbs of motion, dative case is assigned to the object."

(Jónsson (2010, p. 5)

Aquest és el contrast que mostra (reprodueixo la seva traducció terme a terme):

- (71) a. Þú skalt hræra þetta_{ACC}/þessu_{DAT} saman.
you should stir this_{ACC/DAT} together

²⁵ Blume divideix els verbs d'interacció en tres grans tipus: verbs de comunicació/gest social com ara *antworten* 'contestar' o *danken* 'agrair', verbs de moviment com ara *folgen* 'seguir' i verbs d'obeir com ara *gehören* 'obligar'.

²⁶ En els casos de *danken* 'agrair' i *gratulieren* 'congratular', Blume considera que l'argument intern d'aquests verbs té propietats de protoagent, ja que les mostres d'agraïment i de congratulació es fan com a resposta a una acció realitzada per la persona objecte d'aquestes mostres. En aquest cas, i a diferència d'*ajudar* i *seguir*, les accions no són simultànies. L'acció d'agraïment es produeix després de l'acció objecte de l'agraïment.

- b. Hann reyndi að hnoða saman eitthvað_{ACC}/einhverju_{DAT}.
he tried to knead together something_{ACC/DAT}

(Jónsson (2010, p. 5 [12])

També el datiu permet distingir entre impacte i desplaçament. Si l'argument intern rep cas acusatiu, s'interpreta com a tema receptor d'un impacte, mentre que si rep cas datiu, s'interpreta com a tema desplaçat.

- (72) Markmaðurinn sló boltann_{ACC}/boltanum_{DAT} yfir markið.
the.goal.keeper punched the.ball._{ACC/DAT} over the.goal

(Jónsson (2010, p. 4 [8])

Quan l'objecte s'interpreta exclusivament com un tema receptor d'un impacte, aquest s'ha de realitzar forçosament en acusatiu:

- (73) a. María sló mig_{ACC}.
'La María em va colpejar.'
b. *María sló mér_{DAT}.
'La María em va colpejar.'

(Jónsson (2010, p. 5 [9])

Resumint, consideraré que el cas lèxic s'estableix, o es pot establir, per analogia amb un altre verb amb el qual manté una semblança semàntica, o bé per distingir el paper temàtic de l'argument tema. En el cas dels verbs *ajudar* i *picar*, que estudio tot seguit, la funció del cas datiu lèxic és diferencial.

8.1.7.1. El verb ajudar

El verb *ajudar*, en català estàndard, regeix cas acusatiu, però en alguns dialectes demana cas datiu. D'acord amb Ramos (2005), el mallorquí i alguns dialectes valencians, sobretot els meridionals, utilitzen el verb *ajudar* amb règim datiu. Personalment, he sentit usar aquest verb amb règim datiu al Pallars Sobirà (Vall Ferrera):

- (74) La Maria va ajudar al Joan.

Aquest règim no està recollit en el DIEC. En llatí aquest verb regia datiu, i també regia datiu en català antic.²⁷ Així mateix, tant en alemany com en islandès el verb *ajudar* regeix datiu (vegeu en aquest sentit Maling (2001)).

Com hem vist, *ajudar* no admet la realització sintàctica d'un argument tema en el seu ús com a verb de règim datiu, és a dir, no admet realitzar-se com a verb de doble objecte. L'objecte de l'ajuda es pot realitzar mitjançant un sintagma preposicional:

- (75) La Maria va ajudar el Jordi en (la realització de) els deures.

²⁷ El DCVB dona aquest exemple de Bernat Metge:

(i) Veent que en altra manera no li podia ajudar.

(DCVB: *ajudar*)

Podríem pensar que, igual que *telefonar*, aquest verb estableix un paral·lelisme amb un verb que regeix un argument amb el paper d'adreçat, com ara *parlar*, *cridar* o *apuntar*. No sembla, però, que l'argument intern d'*ajudar* es pugui considerar un argument adreçat.

Una altra possibilitat seria suposar que el verb *ajudar* pren règim datiu per paral·lelisme amb verbs del tipus *impedir*, *aconsellar* o *prohibir*, que són verbs de doble objecte.²⁸ Per tractar el verb *ajudar* com un verb de doble objecte podem suposar que selecciona un argument tema, de naturalesa abstracta, que és el que activa el nucli aplicatiu. Aquesta explicació, però, resulta poc natural, ja que seria l'únic verb amb aquest comportament.

Maling (2001) considera que l'argument intern del verb *ajudar* és un beneficiari, i que el paper de beneficiari és un cas especial del paper de meta. De la mateixa opinió és Pineda (2016). No sempre és clar distingir entre tema i beneficiari. És evident que la persona ajudada és un beneficiari de l'acció desenvolupada per l'argument extern. Però molts arguments tema són alhora beneficiaris. Si A maquilla B, B es pot considerar, a més d'afectat per l'acció de A, beneficiari de l'acció de A.

Un dels problemes que planteja el tractament de l'argument intern d'*ajudar* com a beneficiari és que en català l'argument beneficiari es realitza amb un nucli aplicatiu, sempre que hi hagi present un argument tema, amb l'excepció potser del beneficiari esdevenimental (datiu ètic). Atès que el verb *ajudar* no selecciona pròpiament un argument tema, no sembla adequat considerar l'argument realitzat en datiu com a beneficiari.

Una altra explicació és la proposada per Blume (1998). Blume considera que el verb *ajudar* és un verb d'interacció social. Com a verb d'interacció social, l'argument intern té propietats agentives. El cas datiu el rebria per distingir l'argument extern de l'argument intern, és a dir, amb finalitats diferencials. Aquesta explicació no resulta del tot satisfactòria. L'OD de verbs com ara *acompanyar*, *portar* o *conduir*, quan és animat, també té propietats de protoagent, ja que, igual que l'agent, s'entén que és el responsable del propi desplaçament. Si el datiu pogués tenir un efecte diferencial quan l'argument intern té algun tret protoagent, esperariem que aquest argument rebés, si més no en determinats dialectes, cas datiu. No sembla, però, que aquest sigui el cas:

(76) El Joan va acompanyar un amic al metge.

Un verb semànticament similar a *ajudar* és *col·laborar*. En el cas de *col·laborar*, la persona a la qual s'ofereix la col·laboració té, igual que l'argument intern d'*ajudar*, propietats de protoagent. Tanmateix, aquest argument es realitza com un comitatiu:

(77) El Ramon va col·laborar amb el Joan en la correcció del llibre.

Com hem vist en el capítol 7, quan l'argument intern d'un verb no és pròpiament un tema "afectat", no admet la predicació secundària. Recordem els exemples de Maling (2001):

²⁸ Vegeu Solà (1994) per a algunes vacil·lacions respecte al règim de cas de verbs com ara *obligar* i *ensenyar*, que presenten un comportament similar a *ajudar*.

- (78) a. *The sober dean helped the student_i to his room drunk_i.
 b. *The only healthy nurse visited the patient_i at home sick_i.
 c. *The elegantly-dressed CEO invited the animal rights protestors inside stark-naked.
 d. *The sober dean telephoned the student at home drunk.

(Maling (2001), p. 5-6 [13a-d])

Podem considerar que els verbs *ajudar*, *visitar* i *convidar* són verbs d'interacció social en el sentit de Blume. El que tindriem en el cas del verb *ajudar* és un marcatge de cas datiu amb caràcter diferencial, no per distingir-lo de l'argument agent, tal com proposa Blume, sinó més aviat per indicar que no és pròpiament un tema i, per tant, afectat.

8.1.7.2. El verb picar

Un altre verb que dialectalment rep cas datiu lèxic és *picar*, en el sentit d'inocular un animal en una persona una substància tòxica i que produeix com a resultat una sensació de coïssor. Una planta com ara una ortiga també pot tenir el mateix comportament. El DIEC tracta aquest verb com a transitiu:

- (79) L'ha picat una aranya.

(DIEC: *picar*)

Ramos (2005) afirma que en valencià aquest verb regeix datiu. Aquest és l'exemple que dona:

- (80) L'aranya li ha picat al braç, al Vicent.

(Ramos (2005), p. 104 [32a])

A (80), l'argument datiu no el podem tractar com un possessor inalienable, a diferència del que passa a (81):

- (81) El gos li va mossegar el braç.

A (81) el datiu possessor és introduït mitjançant un nucli aplicatiu, que és activat per l'argument tema *el braç*. Però a (80) l'argument *al braç* no és tema sinó locatiu. A més, el datiu continua apareixent sense necessitat de la presència del locatiu, tal com mostra aquest exemple tret d'una font digital:²⁹

- (82) Quan era menuda, a Jèssica li va picar una aranya verinosa.

No sembla factible suposar un argument tema:

- (83) a. *Una aranya li va picar el fibló.
 b. *Una aranya li va picar un verí.

Tot amb tot, podríem pensar que el cas datiu es genera per semblança amb verbs de doble objecte com ara *injectar*, *inocular* o *introduir*.

²⁹ Font (82): <http://www.ficcioenvalencia.com/2017/11/spider-woman-1979-1980.html>

(84) El metge li va injectar un sèrum per contrarestar el verí que li havia inoculat l'escurçó.

Aquí, però, hipotetitzaré que, igual com passa amb *ajudar*, el datiu del verb *picar* es comporta com a cas lèxic amb valor temàtic diferencial. El verb *picar* és un verb amb un espectre ampli de significats. Probablement la dativització de l'argument intern el que permet és distingir aquest significat (inocular una substància tòxica a l'organisme) del significat de *colpejar*, tal com mostra aquest exemple tret d'una font digital:³⁰

(85) La gallina picava l'ou amb el seu bec.

Aquesta és l'estructura que proposaré per a *picar* quan regeix datiu:

(86) a. L'escurçó va picar a un muntanyenc.

b. [_{SV} *l'escurçó* [_{VEU} *Ve*] [_{SV} [_V *v*] [_{SV} [_V *picar*] a un muntanyenc_{DAT}]]]

Els casos d'*ajudar* i *picar* són similars: la finalitat del cas datiu és la diferenciació temàtica.

En el castellà de l'Aragó, *ayudar* regeix acusatiu (87) mentre que *picar* demana datiu (88), tal com mostra l'agramaticalitat de (88a):³¹

(87) A María la ayudó Pedro.

(88) a. *A María la picó un mosquito.

b. A María le picó un mosquito.

Un altre verb que demana datiu és *pinchar*:

(89) a. *A Carmen la pinchó la enfermera.

b. A Carmen le pinchó la enfermera.

Així doncs, en aquesta varietat del castellà el cas datiu diferencial s'aplica a verbs que expressen inoculació, però no al verb *ayudar*. Atès que el cas lèxic és de naturalesa idiosincràtica, és lògic que trobem diferències dintre d'una mateixa llengua i també d'una llengua a una altra.

8.1.8. L'acusativització dels arguments datius inherents i lèxics

Alguns datius, tant aplicatius com preposicionals, admeten en algunes varietats del català l'acusativització. Vegem primer exemples amb datius aplicatius:

(90) a. El cambrer va servir el client.

b. Els delinqüents van robar el turista.

c. El botiguer va pagar el transportista.

d. El Joan va escriure la seva promesa.

³⁰ Font (54): <https://documents.tips/documents/voltant-pel-mon.html>

³¹ Dades d'una informant d'aquesta regió.

- e. El conferenciant va contestar un membre del públic.
- f. El Joan va obrir el seu pare.
- g. El club va renovar l'entrenador.
- h. Un jugador va pegar el seu contrincant.

Alguns datius preposicionals també es poden acusativitzar, tal com mostra aquest exemple tret d'una font digital:^{32,33}

- (91) a. Un veí de la localitat el va perseguir i el va disparar amb el seu rifle.
 b. Balística no resol si Corominas va apuntar el kosovar.

Així mateix, el datiu preposicional lèxic de *telefonar*, i dels seus sinònims, també es pot acusativitzar:

- (92) La Maria va telefonar la seva mare.

Ramos (2005) dona una explicació del fenomen de l'acusativització d'aquests verbs en el marc de la lingüística cognitiva, i més concretament de la teoria del prototip. Per a Ramos, el fet que un argument datiu aparegui immediatament darrere el verb, quan l'argument acusatiu queda sobreentès, propicia una reinterpretació tant de la funció temàtica de l'argument com de la seva funció sintàctica. Ramos ho expressa de la manera següent:

Si es dona el cas que el CD s'elideix perquè queda incorporat semànticament al lexema verbal, llavors el CI es troba en una situació diferent a la prototípica. Això és, acompanya immediatament el verb i esdevé l'únic argument verbal ([i]):

- (i) Subjecte + V + CI

En aquest entorn sintàctic, més propi del CD, és fàcil que el parlant tendisca a interpretar el CI com un CD, i que el que en un principi era una funció semàntica de Destinatari acaba percebent-se com un Pacient.

(Ramos (2005), p. 106):

Pineda (2016) emmarca l'explicació d'aquest fenomen en la seva hipòtesi descompositiva d'aquests verbs. Per a Pineda, en les construccions intransitives amb datiu, l'argument incorporat al verb absorbeix el cas acusatiu. L'acusativització es produeix quan l'argument incorporat no absorbeix el cas acusatiu, de manera que aquest cas queda lliure per ser assignat a l'argument que ocupa la posició d'especificador del nucli aplicatiu.

Aquí assumiré que el fenomen de l'acusativització no és un fenomen homogeni. Proposaré dos tipus d'acusativització, l'acusativització per incorporació i l'acusativització per analogia semàntica. La primera es dona amb els verbs que tenen

³² Font (91a): https://cat.elpais.com/cat/2017/11/05/internacional/1509909204_927557.html

Font (91b): <https://www.regio7.cat/fet-divers/2011/05/25/balistica-no-resol-corominas-apuntar-kosovar/145229.html>

³³ El datiu adreçat dels verbs inergatius del tipus *parlar* no es poden acusativitzar.

un datiu inherent, mentre que la segona es dona amb els verbs que tenen un datiu lèxic.

L'acusativització dels arguments datius inherents es produeix per la incorporació en el lèxic de l'argument tema d'aquests verbs. Aquest argument és interpretat prototípicament. Aquesta és una explicació similar a la que ofereix Ramos. La incorporació de l'argument tema en el verb provoca un canvi tant en les propietats temàtiques com gramaticals del verb. Vegem-ho amb dos exemples:

- (93) a. El conserge va obrir el director.
b. [S_{VeU} *el conserge* [V_{eu} VeU] [S_v [v v] [S_v *el director* [v [v V] [√*obrir*+∅]]]]]
- (94) a. El policia va pegar el manifestant.
b. [S_{VeU} *el policia* [V_{eu} VeU] [S_v [v v] [S_v *el manifestant* [v [v V] [v√*pegar*+∅]]]]]

En el cas dels datius lèxics, la transitivització es produeix pel canvi d'analogia de règim. En el cas de *telefonar*, probablement el canvi es fa perquè s'estableix l'analogia amb el verb *cridar* en la seva accepció transitiva (requerir la presència d'algú pronunciant el seu nom), de manera similar a com ho fa el castellà. Pel que fa als verbs *ajudar* i *picar*, aquests no requereixen explicació, ja que pressuposo que la forma acusativa és la bàsica i la forma de règim datiu es genera per diferenciació temàtica.³⁴

8.1.9. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he defensat que els verbs que regeixen un sol argument intern amb cas datiu no formen una classe natural. Concretament, he proposat que en uns casos el datiu és inherent, mentre que en d'altres el datiu és lèxic. El datiu és inherent quan el verb selecciona un argument tema que no es realitza de manera explícita però que és interpretat amb valor prototípic. Aquest argument tema és sintàcticament actiu i genera el nucli aplicatiu. Alguns verbs que tenen aquest comportament són *robar*, *pagar*, *escriure*, *contestar* o *pegar*. També he considerat de naturalesa inherent el datiu dels verbs *disparar* i *apuntar*. En el cas de *disparar*, l'argument datiu tant pot expressar una meta com un adreçat. En canvi, el verb *apuntar* demana únicament un argument adreçat.

³⁴ És possible trobar a Internet usos transitius del verb *contactar*.

(i) Tederic Merger, de la Gascunya, el va contactar per informar-lo que el cognom *Hill* és d'origen gascó ja que ve de la paraula occitana *hilh* que vol dir *fill*.

En aquest cas no podem hipotetitzar un argument implícit prototípic que actua com a tema, ja que el verb és clarament intransitiu. L'única explicació versemblant és suposar que el canvi de règim es produeix per analogia amb un altre verb, probablement *avisar*, o, com em suggereix Jaume Mateu, es tracta d'un anglicisme. En aquest cas, el paral·lelisme es fa amb un verb d'una altra llengua.

Font (i): <https://lluishillplans.blogspot.com/2019/08/?m=0>

He argumentat que el datiu del verb *telefonar* (i els seus sinònims geogràfics) és lèxic, i s'obté per analogia amb els verbs *parlar*, *cantar* o *cridar* (inergatiu). També es comporta com un datiu lèxic el dels verbs *ajudar* i *picar*, en els dialectes en què aquests verbs regeixen datiu. En aquest cas, he proposat que el datiu és de naturalesa diferencial.

Els verbs que regeixen datiu sense la presència explícita d'un argument tema admeten en algunes varietats del català central l'acusativització de l'argument datiu, ja sigui una meta o un adreçat.

He proposat dos tipus d'acusativització: l'acusativització per incorporació i l'acusativització per analogia semàntica. L'acusativització per incorporació és la pròpia dels verbs que contenen un datiu inherent. En aquests verbs s'incorpora en el verb l'argument tema i aquesta incorporació modifica tant les propietats temàtiques com les propietats gramaticals del verb. En el cas que el datiu sigui lèxic, com en el cas de *telefonar*, s'estableix un paral·lelisme amb un verb transitiu de significat similar.

8.2. L'EXPERIMENTADOR DATIU

8.2.0. Introducció

He distingit tres tipus de datius, el datiu estructural, el datiu aplicatiu i el datiu preposicional. El datiu estructural és el que expressa l'argument agent causat en la construcció causativa quan el verb incrustat conté un argument acusatiu; el datiu aplicatiu és el que s'introdueix amb un nucli aplicatiu, i el datiu preposicional és el que s'insereix directament dins el SV mitjançant una preposició semàntica. Tant el datiu aplicatiu com el datiu preposicional poden ser inherents i lèxics en el sentit de Woodford (2006). El datiu inherent és el que va associat a un paper temàtic específic (meta, font, beneficiari, possessor inalienable, adreçat, experimentador...), mentre que el datiu lèxic és el que és determinat de manera específica pel verb, ja sigui per analogia amb un altre verb de característiques semàntiques similars, ja sigui per establir una distinció semàntica en una de les seves accepcions.

En aquest apartat estudiaré la dinàmica de l'experimentador datiu (95c), una de les tres subclasses d'experimentador que trobem en llengües com el català. Els altres dos experimentadors són l'experimentador nominatiu (95a) i l'experimentador acusatiu o causat (95b):

- (95) a. El Joan tem els ratolins.
b. El ratolí va espantar el Joan.
c. A la Maria li agraden els ratolins.

L'experimentador datiu, a més, es pot realitzar en una estructura de doble objecte, com a (96):

- (96) a. A la Maria li fan gràcia els ratolins.
b. Al Joan li fan por els gats.

Distingiré dues formes d'actuar de l'argument experimentador: projectivament i reactivament. Actua projectivament en els verbs psicològics de nominatiu, mentre que actua reactivament en els verbs psicològics causatius (o d'acusatiu) i en els verbs psicològics de datiu, a partir d'una causa o un estímul. Els primers són estatus, mentre que els altres dos són dinàmics.

Com han observat autors com ara Ynglès (1991), Cabré i Mateu (1998) i Royo (2017), alguns verbs psicològics causatius admeten que l'argument experimentador es realitzi amb cas datiu:

- (97) a. Les paraules de la Maria van molestar profundament el Jordi.
b. Al Ramon li molesten les crítiques desfavorables.

Aquesta alternança l'anomenaré *alternança psicològica de datiu*.

La dativització de l'argument experimentador sembla obligatòria per a alguns parlants, i opcional o agramatical per a d'altres.³⁵ Per a parlants com jo, (98) és sinònima de (97b):

- (98) Al Ramon el molesten les crítiques desfavorables

En general, però, els verbs que regeixen un argument experimentador acusatiu no admeten l'alternança psicològica de datiu:

- (99) a. Al Jordi l'alegra la música de Mozart.
b. ?*Al Jordi li alegra la música de Mozart.

Observi's que *alegrar* admet una interpretació dinàmica, igual que *molestar*:

- (100) El concert va alegrar el Jordi.

La meua proposta per analitzar el comportament dels verbs psicològics, i en especial l'alternança psicològica de datiu, es basa en tres eixos: una anàlisi temàtica de caràcter triargumental dels verbs del tipus *agradar* en termes d'emissor, emoció i experimentador, la idea, basada en Pesetsky (1995), que l'argument experimentador pot actuar com un avaluador, i la idea, basada en Kailuweit (2015), que els verbs psicològics causatius expressen un estat episòdic o *episodi emocional*. Concretament, proposaré que alguns d'aquests verbs psicològics causatius, quan es construeixen amb un temps imperfectiu, aquest episodi es pot prolongar indefinidament i, en conseqüència, deixen d'actuar com a episòdics. Ni els verbs psicològics de nominatiu ni els verbs psicològics de datiu són de naturalesa episòdica. Quan els verbs psicològics causatius deixen d'actuar com a episòdics, s'acosten als verbs psicològics de datiu, no solament aspectualment, sinó també, com argumentaré, temàticament.

Pel que fa al cas, proposaré que els verbs psicològics de datiu i els verbs psicològics causatius dativitzats tenen un comportament diferent. Mentre que assumiré que en els verbs psicològics de datiu l'argument antagonista (és a dir, l'argument que no actua com a experimentador) es genera en una posició interna i, per tant, que aquests verbs es comporten com a inacusatius, en el cas dels verbs psicològics causatius dativitzats defensaré que l'argument antagonista es genera com a argument extern. En tots dos

³⁵ Com observen Royo (2020) i Jaume Mateu (comunicació personal), no tothom accepta les variants amb datiu com (97b).

casos, l'argument datiu és introduït per un nucli aplicatiu. En els primers verbs, el datiu és inherent, mentre que en els segons és lèxic.

Vegem l'estructura d'aquest apartat. A l'apartat 8.2.1 presentaré les característiques generals dels verbs psicològics des d'una perspectiva històrica, i a l'apartat 8.2.2 analitzaré els diferents tipus de verbs psicològics que tenim en català i les característiques de l'alternança psicològica de datiu. A l'apartat 8.2.3 descriuré les principals propietats dels verbs psicològics causatius i la seva variabilitat i a l'apartat 8.2.4 mostraré les anàlisis que s'han fet sobre l'alternança psicològica de datiu en termes únicament aspectuals. A l'apartat 8.2.5, a partir de les anàlisis de Rigau (1990) i Arad (1998), proposaré una anàlisi tripartita dels verbs psicològics de datiu. A l'apartat 8.2.6 introduiré el concepte d'experimentador avaluador, una idea proposada per Pesetsky (1995). Per a Pesetsky, els experimentadors que tenen un destinatari de l'emoció (*target of the emotion*) es comporten com a avaluadors. Aquí proposaré que l'experimentador dels verbs psicològics de datiu es comporta bàsicament com a avaluador, tant quan és el destinatari de l'emoció com quan és el tema central de l'emoció. Així mateix, l'experimentador dels alternants datius dels verbs psicològics causatius també es comporta bàsicament com a avaluador. A l'apartat 8.2.7 introduiré la noció d'episodi emocional proposada per Kailuweit i a l'apartat 8.2.8 argumentaré que en alguns verbs, l'episodi emocional es pot prolongar fàcilment. En aquests verbs, quan es realitzen amb un temps imperfectiu, l'episodi emocional es prolonga indefinidament fins a interpretar-se com a no episòdics, és a dir, com els verbs psicològics de datiu. Quan això passa, el verb passa a tenir l'estructura temàtica dels verbs psicològics de datiu i l'argument experimentador passa a interpretar-se bàsicament com a avaluador. A l'apartat 8.2.9 analitzo la forma com s'assigna el cas datiu tant en els verbs psicològics de datiu com en els verbs psicològics causatius dativitzats. A l'apartat 8.2.10 presento les conclusions d'aquest apartat.

8.2.1. Els verbs psicològics

Ja des dels mateixos inicis de la gramàtica generativa, es va observar que en les construccions transitives agentives, l'argument agent era sempre el subjecte, mentre que l'argument tema era sempre l'objecte directe, mai a l'inrevés.

(101) El Jordi_{AGENT} va obrir les finestres_{TEMA}.

No és possible crear un verb transitiu com ara *ombrir* tal que l'argument subjecte sigui el tema i l'argument OD sigui l'agent:

(102) *Les finestres_{TEMA} van ombrir el Jordi_{AGENT}

En canvi, en les construccions transitives amb predicats psicològics, no sembla donar-se aquesta regularitat projeccionista. En les anàlisis dels anys 70 i 80, es considerava que els arguments verbals tant de (103a) com de (103b) rebien els mateixos papers temàtics, però de manera invertida:

(103) a. John_{EXPERIMENTADOR} fears Mary_{TEMA}.

b. Mary_{TEMA} frightens John_{EXPERIMENTADOR}.

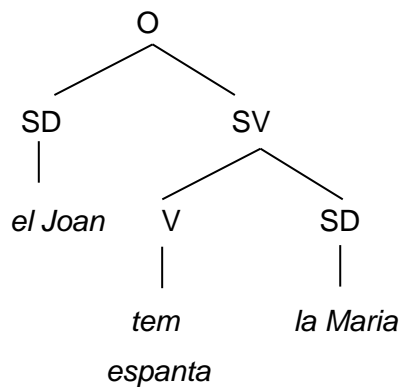
Les corresponents versions catalanes tenen el mateix comportament:

- (104) a. El Joan_{EXPERIMENTADOR} tem la Maria_{TEMA}.
 b. La Maria_{TEMA} espanta el Joan_{EXPERIMENTADOR}.

D'acord amb aquestes anàlisis, el verb témer selecciona un argument subjecte experimentador i un argument OD tema, mentre que el verb espantar requereix un argument subjecte tema i un argument OD experimentador. El verb témer és un representant dels verbs d'experimentador nominatiu, mentre que el verb espantar és un representant dels verbs d'experimentador acusatiu.

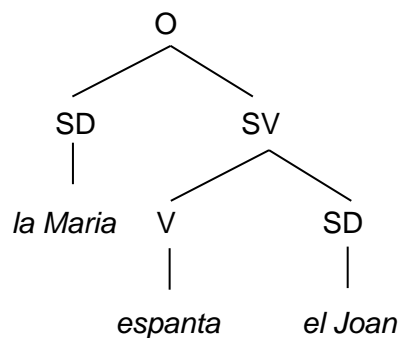
Atès que (103a) i (103b) tenen propietats semàntiques comunes en la mesura que comparteixen els mateixos papers temàtics, i tenint en compte que l'estructura profunda expressa les propietats semàntiques de les oracions, resulta versemblant pensar que les dues construccions estan relacionades transformacionalment. Un dels defensors d'aquesta idea és Postal (1971). Postal proposa que l'oració de (103b) es deriva a partir de (103a) mitjançant una regla transformacional que té com a funció invertir la posició dels arguments. Així, tant (103a) com (103b) tindrien la mateixa estructura profunda, que, grosso modo, seria (105):

(105)

D'acord amb aquesta anàlisi, l'estructura profunda dels dos verbs seria idèntica. Una regla generaria l'estructura superficial que mostra (103b) a partir de l'estructura profunda de (105) invertint els SDs. L'aplicació d'aquesta regla vindria determinada per una propietat lèxica del verb. Els verbs d'experimentador acusatiu requeririen l'aplicació d'aquesta regla d'inversió dels arguments, mentre que els verbs d'experimentador nominatiu no. L'aplicació d'aquesta regla transpositiva ens donaria (106):

(106)

Aquest model, tot i que proposa una anàlisi uniforme de la projecció dels papers temàtics, resulta pobre des del punt de vista explicatiu atès que les diferències entre (103a) i (103b) depenen en última instància d'un tret lèxic de naturalesa arbitrària.

Igual que Postal, Belletti i Rizzi (1988) consideren que els verbs *témer* i *espantar* seleccionen els mateixos papers temàtics, però proposen dues estructures sintàctiques inicials diferents. Convé assenyalar que Belletti i Rizzi utilitzen com a representant dels verbs d'experimentador acusatiu el verb *preoccupare* 'preocupar' i no *spaventare* 'espantar'.

En el cas del verb *témer* l'argument experimentador es genera com a argument extern, mentre que en el cas del verb *preocupar* es genera com a argument intern. *Témer* tindria un argument extern i un argument intern, i *preocupar* tindria dos arguments interns. En el cas del verb *preocupar*, l'argument que pujaria a Temps i validaria el tret PPA de Temps seria l'argument tema. Belletti i Rizzi defensen que el subjecte del verb *preocupar* té propietats de subjecte derivat. Els dos principals arguments que utilitzen per fonamentar aquesta posició són el comportament d'aquests verbs respecte al pronom *pro_{ARB}*, que presenta els trets de tercera persona i de plural, i la reflexivització. Com Belletti i Rizzi observen, els subjectes derivats no admeten realitzar-se com a *pro_{ARB}*:

- (107) a. *pro_{ARB}* hanno telefonato a casa mia.
'*pro_{ARB}* han trucat a casa meva.'
- b. **pro_{ARB}* sono arrivati a casa mia.
'**pro_{ARB}* han arribat a casa meva.'

(Belletti i Rizzi (1988), p. 300 [22a, 23a])

Els verbs d'experimentador nominatiu admeten el *pro_{ARB}*, però no els verbs d'experimentador acusatiu, tal com mostren els exemples adduïts per Belletti i Rizzi així com les corresponents glosses del català:

- (108) a. Evidentemente, in questo paese per anni *pro_{ARB}* hanno temuto il terremoto.
'Evidentment, en aquesta terra durant anys *pro_{ARB}* han temut el terratrèmol.'
- b. *Evidentemente, in questo paese per anni *pro_{ARB}* hanno preoccupato il governo.
'*Evidentment, en aquesta terra durant anys *pro_{ARB}* han preocupat el govern.'

(Belletti i Rizzi (1988), p. 301 [24a-b])

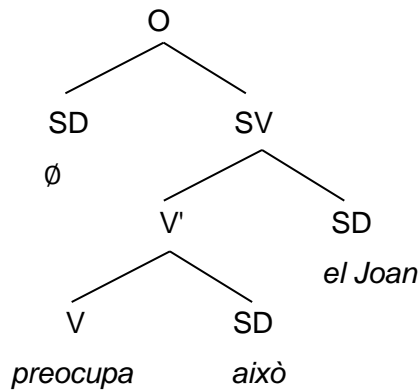
La segona propietat que permet distingir els dos tipus de verbs psicològics que estem analitzant és la reflexivització. Només els subjectes no derivats poden actuar com a antecedents del clíctic reflexiu (vegeu Rizzi (1986)). I atès que el verb *témer* es pot reflexivitzar, però no el verb *preocupar*, es pot concloure que en el primer cas el subjecte no és derivat mentre que en el segon cas sí.³⁶

³⁶ El verb *preocupar* admet una lectura de causació interna que aquí no ens interessa:

- (109) a. El Jordi es temia a si mateix.
 b. *El Jordi es va preocupar a si mateix.

Aquesta és l'estructura que Belletti i Rizzi proposen per al verb *preocupar*.

(110)

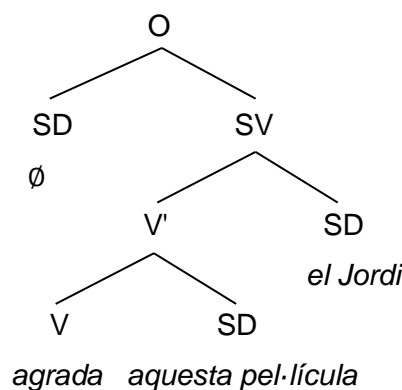
(Belletti i Rizzi (1988), p. 293 [6], adaptat)

Les llengües romàniques disposen d'un tercer tipus de verbs psicològics, aquells en què l'argument experimentador es realitza en datiu i que anomenem verbs psicològics de datiu. El verb més representatiu d'aquesta classe és *agradar*. Aquest verb admet dos ordres dels seus arguments: Nom-V-Dat i Dat-V-Nom.

- (111) a. Aquesta pel·lícula agrada al Jordi.
 b. Al Jordi li agrada aquesta pel·lícula.

Igual que en el cas dels verbs *témer* i *preocupar*, Belletti i Rizzi consideren que el verb *agradar* codifica els mateixos papers temàtics d'experimentador i tema. Així mateix, consideren que l'estructura subjacent és idèntica a la que presenta *preocupar*.

(112)

(Belletti i Rizzi (1988), p. 293 [6], adaptat)

En les construccions de (110), el verb assigna cas acusatiu a l'argument experimentador, mentre que en les construccions de (112) el verb li assigna cas datiu. El tipus de cas que rep l'argument experimentador és una propietat lèxica del verb. En tots dos casos, l'argument node germà del verb puja a la posició de subjecte, en

- (i) El Jordi s'ha preocupat.

aplicació de la generalització de Burzio. Una operació posterior d'externalització d'un argument intern generarà (111b) a partir de (111a).

La idea que els verbs *témer* i *espantar/preocupar*, seleccionen els mateixos papers temàtics ha estat qüestionada per Pesetsky (1987b, 1995) (vegeu també Grimshaw (1990)). Pesetsky argumenta que els verbs *témer* i *espantar* no comparteixen els mateixos papers temàtics. Per a Pesetsky, el verb *espantar* és un verb causatiu, però no *témer*. Això explica el diferent comportament dels dos verbs. L'argument no experimentador d'*espantar* és una causa i, per tant, es realitza com a argument extern. En el cas de *témer*, l'argument no experimentador o antagònic es comporta com a objecte de l'emoció. Així mateix, els experimentadors tenen funcions diferents. A (104b) l'experimentador, realitzat com a argument intern, experimenta un canvi d'estat, mentre que a (104a), realitzat com a subjecte, no experimenta cap canvi d'estat.

Jackendoff (1990) proposa distingir els verbs d'experimentador nominatiu i d'experimentador acusatiu de l'anglès en termes d'estructura lèxica. D'acord amb el que afirma l'autor, l'anàlisi proposada és un esbós. Jackendoff observa que molts verbs d'experimentador objecte poden interpretar-se estativament (113a) i esdevenimentalment (113b):

- (113) a. Thunder frightens Bill.
b. Harry (deliberately) frightened Bill.

(Jackendoff (1990), p. 140 [43a-b])

En canvi, els verbs d'experimentador nominatiu són sempre estatius:

- (114) Y fears/hates X.

(Jackendoff (1990), p. 141 [45b])

Considera que en tots dos casos, l'experimentador és un pacient. En els verbs d'experimentador acusatiu, el pacient és afectat, i en conseqüència s'ha de realitzar en la posició d'objecte, d'acord amb el model projectiu que assumeix. En canvi, en els verbs d'experimentador nominatiu, el pacient actua reactivament i, en conseqüència, es realitza com a subjecte. En els verbs d'experimentador nominatiu, l'argument antagònic s'interpreta com un estímul. No especifica la naturalesa de l'argument antagònic en els verbs d'experimentador acusatiu, però s'entén que s'interpreta també com a estímul.³⁷ El que varia entre els dos tipus de verbs psicològics, doncs, és la forma com actua aquest estímul: en un cas el pacient experimentador és afectat mentre que en l'altre actua reactivament.

Aquí establiré una distinció clara entre els verbs psicològics de nominatiu, de naturalesa estativa, i els verbs psicològics d'objecte (causatius i de datiu), de naturalesa dinàmica. L'experimentador dels verbs psicològics de nominatiu el consideraré projectiu (projecta un estat emocional cap enfora, exògenament), mentre que l'experimentador dels verbs psicològics d'objecte el consideraré reactiu: l'estat emocional és el resultat d'una afectació o d'un estímul. En certa manera, invertiré

³⁷ En general, l'argument antagonista a l'experimentador s'ha tractat com a estímul. Vegeu en aquest sentit Härtl (2003).

l'anàlisi de Jackendoff, que considera que l'argument experimentador dels verbs psicològics de nominatiu actua reactivament.

8.2.2. Tipus de verbs psicològics. L'alternança psicològica de datiu

Hem vist que el català, com les altres llengües romàniques, disposa de tres tipus de verbs psicològics, en funció del cas en què es realitza l'argument experimentador: els verbs psicològics de nominatiu (115a), els verbs psicològics causatius (115b) i els verbs psicològics de datiu (115c):

- (115) a. El Jordi adora el seu gat.
b. El gat va entusiasmar el Jordi.
c. Al Jordi li agrada el seu gat.

Així mateix, proposaré distingir entre dos tipus de verbs psicològics causatius, els de causació externa, que són la immensa majoria i que regeixen cas acusatiu, i un petit reducte de verbs psicològics de causació interna (*interessar, estranyar, enfadar*). Atès que aquests verbs són monoargumentals, no regeixen cas acusatiu.

En principi, el nombre de tipus de verbs psicològics d'una llengua depèn del nombre de casos de què disposa. L'anglès només té dos casos, nominatiu i acusatiu, i disposa de dos tipus de verbs psicològics, els verbs psicològics de nominatiu i els verbs psicològics d'acusatiu.

- (116) a. John loves Mary.
b. John frightens Mary.

A més, una llengua pot tenir verbs psicològics amb cas lèxic, com el verb *appeal* de l'anglès.³⁸

- (117) Mary appeals to John.

Vegem a continuació exemples de cada una d'aquestes categories de verbs psicològics del català:

- (118) a. *Verbs psicològics de nominatiu*
témer, estimar, apreciar, adorar, idolatrar, odiar, detestar, abominar, execrar, avorrir...
- b. *Verbs psicològics causatius A (de causació externa)*
espantar, preocupar, amoïnar, inquietar, neguitejar, turmentar, molestar, enutjar, contrariar, irritar, ofendre, empipar, indignar, sulfurar, alegrar, complaure, encantar, entusiasmar, apassionar, fascinar, seduir, obsessionar, exasperar, emocionar, sorprendre, sobtar, avorrir...

³⁸ Deixo de banda altres tipus de predicats psicològics com ara els adjectius o els predicats complexos.

- c. *Verbs psicològics causatius B (de causació interna)*
interessar, estranyar, enfadar
- d. *Verbs psicològics de datiu*
agradar, desagradar, importar, doldre, repugnar, xocar, plaure, desplaure, encantar, estranyar, interessar...

Alguns d'aquests verbs els he inclòs en més d'una categoria. *Avorrir* pot actuar com a verb psicològic de nominatiu i també com a verb psicològic causatiu. En cada ús té un significat diferent. Com a verb psicològic de nominatiu s'interpreta com a sinònim de *detestar*, mentre que com a verb psicològic causatiu pren el sentit de *causar tedi*. Així mateix, tracto el verb *encantar* com un verb psicològic causatiu i com un verb psicològic de datiu. Finalment, els verbs *estranyar* i *interessar* els tracto com a verbs psicològics de causació interna i com a verbs psicològics de datiu.

Alguns verbs psicològics causatius admeten realitzar l'argument experimentador en datiu (vegeu Ynglès (1991), Cabré i Mateu (1998) i Royo (2017)). Per referir-me a aquesta alternança utilitzo el terme d'alternança psicològica de datiu.

- (119) a. La salut de la Maria va preocupar el Joan.
- b. Al Joan li preocupava la salut de la Maria.

No tots els verbs psicològics causatius admeten aquesta alternança. En son exemples *alegrar* i *contrariar*.

- (120) a. La pel·lícula Vicky Cristina Barcelona va alegrar el Jordi.
- b. *Al Jordi li alegren les pel·lícules de Woody Allen.
- (121) a. El nen va contrariar la seva mare.
- b. *A Grigory Sokolov li contraria el públic que tus.

Vegem els (principals) verbs psicològics causatius que admeten l'alternança psicològica de datiu:

- (122) *Verbs que entren en l'alternança psicològica de datiu*
molestar, preocupar, sorprendre, apassionar, fascinar...

Recordem que els verbs *encantar*, *interessar* i *estranyar* els he inclòs directament dins de la classe de verbs psicològics de datiu. Aquests verbs no es comporten com *molestar*, un verb alternant, sinó com *agradar*.

A diferència del que passa amb els verbs *pegar*, *telefonar* o *ajudar*, aquí el canvi de cas de l'argument experimentador va associat a un canvi de significat de la construcció. Mentre que a (119a) el verb *preocupar* es comporta com un verb causatiu, la semàntica de *preocupar* a (119b) no és causativa.

La llista dels verbs psicològics causatius dativitzables és problemàtica. La possibilitat de realitzar l'argument experimentador d'un verb psicològic causatiu en datiu pot variar entre dialectes i entre parlants. Aquí he inclòs aquells verbs que personalment accepto sense problemes. Els tres darrers verbs (*sorprendre*, *apassionar* i *fascinar*) no són

reconeguts com de règim datiu pel DIEC. Vegeu Royo (2017) per a una extensa casuística sobre aquesta qüestió.³⁹

8.2.3. Els verbs psicològics causatius. Característiques

Els verbs psicològics causatius, potser pel fet de ser la classe de verbs psicològics més extensa amb diferència (vegeu Kailuweit (2015)), no presenten un comportament del tot homogeni. És possible establir entre ells diferents tipus de distincions. Vegem-ne les principals:

- *Naturalesa de la causació.* No tots els verbs considerats psicològics causatius són en realitat de causació externa. Alguns d'aquests verbs (molt pocs) es comporten com a verbs de causació interna.
- *Agentivitat.* Tots els verbs psicològics causatius admeten una lectura no agentiva; alguns, però, admeten també un ús agentiu.
- *Alternança dativitzadora.* Alguns verbs causatius psicològics, quan es realitzen amb un temps imperfectiu, experimenten la dativització del seu argument experimentador.
- *Incoativització.* Els verbs psicològics causatius admeten la incoativització, per bé que hi ha alguna excepció.
- *Reflexivització.* Tant els verbs psicològics de nominatiu com els verbs psicològics de datiu admeten en general la reflexivització. En canvi, només un subgrup dels verbs psicològics causatius es poden reflexivitzar: són aquells que admeten una interpretació agentiva. Així mateix, la reflexivització dels que accepten l'alternança dativitzadora és en alguns casos problemàtica. Generalment el motiu és que les formes incoatives solen bloquejar la interpretació reflexivitzada.

A continuació estudio el comportament dels verbs psicològics causatius en cada un d'aquests casos. Deixaré per a l'apartat 8.2.4 l'estudi de l'aspecte en aquests verbs.

8.2.3.1. *Naturalesa de la causació*

Com ja hem vist, la majoria dels verbs psicològics causatius són de causació externa, però un reduït nombre d'aquests verbs es comporten com a verbs de causació interna. Jo n'he identificat tres: *interessar*, *estranyar* i *enfadar*.

³⁹ Royo (2017) mostra que hi ha una gran varietat dialectal i també individual. Cabré i Mateu (1998) esmenten aquests tres verbs com a causatius psicològics dativitzables: *molestar*, *preocupar* i *sorprendre*. També assenyalen dos verbs més, *desagradar* i *interessar*. El primer actualment és tractat com un verb psicològic de datiu. En el cas d'*interessar*, el DIEC el dona com a psicològic causatiu i com a verb psicològic de datiu. Personalment només accepto la forma intransitiva de causació interna, a més de la forma psicològica de datiu.

El cas d'*interessar* és rellevant. Aquest és un verb originàriament de causació externa.⁴⁰ Personalment, la interpretació causativa em resulta molt forçada:

- (123) a. ?*La Carne em va interessar en les interrogatives.
b. La Carne em va fer interessar en les interrogatives.

Aquest verb ha evolucionat i ha donat lloc a dues accepcions diferents: *interessar*₁, de causació interna (124a) i que pot expressar causació indirecta mitjançant la construcció causativa, tal com mostra (123b), i *interessar*₂, que es comporta com un verb psicològic de datiu (124b).

- (124) a. El Jordi es va interessar per la botànica.
b. Al Jordi no li va interessar mai l'astronomia.

Segons Kailuweit, la forma anglesa d'aquest verb (*interest*), quan és biargumental, és no agentiu, mentre que quan és triargumental es comporta com a agentiu:

- (125) a. Linguistics interested John.
b. The teacher interested John in linguistics.

Aquestes dades concorden amb les del català. En català, la forma no agentiva de l'anglès es correspon amb la forma dativitzada, mentre que la forma agentiva es correspon amb la forma causativitzada amb *fer*.

Curiosament, els tres verbs de causació interna que hem vist no tenen tampoc un comportament homogeni. Mentre *interessar* i *estranyar* actuen com a verbs psicològics de datiu, *enfadar* no.

- (126) a. Al Jordi li va interessar el programa.
b. Al Pere li va estranyar el resultat.
c. *A la Glòria li va enfadar el seu fill.

Així mateix, tant *interessar* com *enfadar* admeten la construcció causativa, però no *estranyar*.

- (127) a. La Maria va fer interessar el Joan en les matemàtiques.
b. El nen va fer enfadar la seva mare.
c. *La Isabel va fer estranyar el Pere.

Finalment, és possible que verbs que es comporten com a causatius, com *enrabiar*, admetin també una lectura de causació interna. Aquest seria un fenomen similar al del verb *enfonsar*, que he tractat al capítol 3: és un verb de causació interna que admet la causativització lèxica. Al cap i a la fi, *enrabiar* i *enfadar* són semànticament similars. Això permet explicar que *enrabiar* admeti, igual que *enfadar*, la construcció causativa:

- (128) a. La falta de previsió va enrabiar el Joan.
b. La falta de previsió va fer enrabiar el Joan.

⁴⁰ De fet el DIEC el continua definint de manera alternativa com un verb transitiu i, per tant, de causació externa. Vegeu en aquest sentit Ginebra i Montserrat (2002) i Royo (2018).

- (129) a. ??La falta de previsió va enfadar el Joan.
b. La falta de previsió va fer enfadar el Joan.

Per qüestions expositives, continuaré considerant els verbs psicològics de causació interna com a verbs psicològics causatius ja que, igual que aquests, expressen un canvi d'estat.

8.2.3.2. Agentivitat

Alguns verbs psicològics causatius admeten com a causa un agent, mentre que d'altres són inherentment no agentius. *Espantar* o *molestar* poden ser utilitzats agentivament, mentre que *preocupar* o *obsessionar* no.

- (130) a. El pagès va espantar els intrusos perquè marxessin.
b. *El mestre va obsessionar l'alumne perquè estudiés.

Convé assenyalar que la interpretació pròpiament psicològica es dona quan l'argument extern no s'interpreta com a agent. Per tant, els verbs psicològics que admeten una lectura agentiva també admeten una lectura no agentiva.

Així mateix, alguns verbs com *molestar* poden tenir una interpretació tant psíquica (131a) com física (131b), sense que aquesta última sigui necessàriament agentiva.

- (131) a. La crítica el va molestar (*molestar* = *enujjar*).
b. El soroll dels veïns el molestava mentre estudiava (*molestar* = *destorbar*)

Sembla que les dues lectures estan interrelacionades. Si una cosa produeix una molèstia física o ens destorba, sembla lògic pensar que pot acabar generant també un estat emocional d'enuig. Molèstia física i estat emocional estan en una relació de vasos comunicants.

8.2.3.3. Alternança dativitzadora

Un reduït nombre de verbs psicològics causatius, entre els quals trobem *preocupar* i *molestar*, admet l'alternança psicològica de datiu.

- (132) a. Els resultats de l'analítica van preocupar el Joan.
b. Al Joan li preocupava la salut de la Maria.

La majoria, però, no l'admet. N'és un exemple el verb *alegrar*.

- (133) a. A la mestre li molesta que els alumnes arribin tard.
b. *Al Joan li alegren els dies de pluja.

Entre els verbs que admeten la dativització, en trobem tres que s'han convertit totalment en verbs psicològics de datiu. Són *encantar*, *interessar* i *estranyar*. Aquests verbs admeten la dativització tant amb temps perfectius com amb temps imperfectius.

- (134) a. Al Joan li encanta el whisky de malta.
b. Al Joan li va encantar la pel·lícula.

Per aquest motiu, els considero, a més de verbs psicològics causatius (verb causatiu pròpiament dit en el cas d'*encantar* i verbs de causació interna en els casos d'*interessar* i *estranyar*), verbs psicològics de datiu.

8.2.3.4. Incoativització

Una de les propietats característiques dels verbs psicològics causatius és que en general admeten la incoativització.

- (135)
- a. La Maria es va espantar.
 - b. El Joan es va preocupar.
 - c. La Consol es va ofendre.

En principi aquestes construccions les hem de considerar inacusatives.⁴¹ No tots els verbs sembla que admetin la incoativització. Els verbs *fascinar*, *seduir*, *complaure* o *turmentar* no l'accepten:

- (136)
- a. *El Ramon es va complaure.
 - b. *La Clara es va seduir.
 - d. *La Maria va veure *Les tres germanes* i es va fascinar.
 - c. *La Isabel es va turmentar.

Una de les característiques dels verbs de (136) és que es poden construir amb un argument extern agent. Ara bé, no tots els verbs que són agentius refusen la incoativització. *Ofendre* i *espantar*, exemplificats a (135), es poden interpretar com a agentius i alhora accepten la incoativització.

En el cas dels verbs que admeten l'alternança dativa, tots accepten la incoativització menys *fascinar*, com acabem de veure.⁴²

- (137)
- a. El Ramon es va molestar.
 - b. La Maria es va preocupar.
 - c. El Joan es va sorprendre.
 - d. El Piqué es va apassionar pel pòquer.
 - e. *L'Anna es va fascinar.

Vegem ara el cas dels verbs *estranyar*, *interessar* i *encantar*, uns verbs que tal com defenso són simultàniament psicològics causatius i psicològics de datiu. *Interessar* i *estranyar* no plantegen cap problema, atès que són verbs inherentment incoatius:

⁴¹ Reinhart (2000, 2001, 2003) argumenta que les formes incoatives d'aquests verbs en realitat tenen una estructura inergativa.

⁴² En el cas del verb *fascinar*, el significat que s'obté amb la incoativització l'expressem mitjançant la locució formada pel participi del verb i el verb atributiu *quedar*:

- (i) La Maria va quedar fascinada.

- (138) a. La Clara es va interessar per la situació política.
b. El Ramon va dir que no vindria i la Maria es va estranyar.

Ens queda *encantar*, un verb de causació externa. Aquest verb té diversos significats. Royo (2017) en dona fins a quatre:

- (139) a. "distreure"
Li costa molt estudiar: qualsevol cosa l'encanta.
b. "sotmetre a un encanteri"
La bruixa havia encantat el príncep.
c. "captivar, encisar, causar encís"
Ens va encantar amb la seva simpatia.
d. "agradar molt, ser molt grat"
Li encanta de servir tothom.

(Royo (2017), p. 251 [322])

L'accepció que admet la incoativització és la il·lustrada per (139a):⁴³

- (140) La Maria es va encantar en el pas de vianants.

Crec que en aquesta accepció *encantar* no es comporta com a verb psicològic.

En conclusió, podem dir que en general els verbs psicològics causatius admeten la incoativització.

8.2.3.5. La reflexivització

Tant els verbs psicològics de nominatiu com els de datiu admeten la reflexivització:

- (141) a. La Maria s'odia a si mateixa.
b. La Maria s'agrada a si mateixa.

Una característica d'aquests verbs és que l'argument antecedent de l'anàfora no es comporta agentivament. Com observa Royo (2017), només es poden reflexivitzar els verbs psicològics de datiu que admeten un argument antagonista animat. Això explica que els verbs *doldre* i *xocar* no es reflexivitzin.

La possibilitat de reflexivitzar un verb psicològic causatiu depèn de la naturalesa agentiva d'aquest. D'acord amb Royo (2017), només els que són agentius es poden reflexivitzar:

- (142) a. El jugador es va molestar a si mateix.
b. El Ramon es va complaure a si mateix.

He identificat dos tipus de verbs especials, els que entren en l'alternança dativitzadora (*molestar*, *preocupar*, *sorprendre*, *apassionar* i *fascinar*), i els que són simultàniament

⁴³ De fet, en el sentit de *distreure* la forma habitual és la incoativa, que és la que registra el DIEC.

verbs psicològics causatius i verbs psicològics de datiu (*estranyar, encantar i interessar*). En la mesura que es dativitzen, haurien d'admetre la reflexivització, però no sempre és així, tal com veurem tot seguit.

Vegem en primer lloc els verbs psicològics causatius alternants. D'aquests verbs, no admeten la reflexivització ni *molestar* ni *preocupar*, probablement perquè la lectura incoativa d'aquests verbs bloqueja la reflexiva.⁴⁴

- (143) a. *La Maria es molestava a si mateixa.
b. *El Joan es preocupava a si mateix.

Royo (2017) raona la impossibilitat d'obtenir la forma reflexiva de *preocupar* de la manera següent:

Com que *preocupar* no és un predicat DatExp(+pers) i presenta un alternant ergatiu pronominal inherent, no forma un alternant reflexiu.

(Royo (2017), p. 332, nota 495)

Belletti i Rizzi (1988) tracten el següent cas de l'italià, on consideren que l'èmfasi en el pronom reflexiu tònic permet, marginalment, la lectura reflexiva:

- (144) (?)Ultimamente, Gianni preoccupa perfino se stesso.

Literalment: Últimament, Gianni preocupa per fi si mateix.

(Belletti i Rizzi (1988), p. 297 [14b'])

Convindré amb Royo (2017) que es tracta d'una lectura forçada.

Apassionar tampoc admet la reflexivització, probablement per l'efecte bloquejador de la seva forma incoativa:

- (145) *El Joan s'apassionava a si mateix.

Els verbs *sorprendre*, i en menor mesura *fascinar*, sí que semblen acceptar la reflexivització.⁴⁵

- (146) a. De vegades em sorprenc a mi mateix.
b. ?Cristiano Ronaldo es fascina a si mateix.

Ja hem vist que *fascinar* no admet la incoativització, de manera que la lectura reflexiva no resulta bloquejada. El cas de *sorprendre* és diferent, ja que en principi la lectura incoativa hauria de bloquejar la interpretació reflexiva, contràriament als fets. No tinc cap explicació convincent per a aquest comportament de *sorprendre*.

Els verbs que es comporten tant com a psicològics causatius i com a psicològics de datiu són *encantar, interessar* i *estranyar*.

⁴⁴ (143a) és gramatical en la interpretació agentiva de *molestar*.

⁴⁵ El verb *sorprendre* també admet una forma reflexiva inherent, tal com mostra aquest exemple tret de fonts digitals:

- (i) Un cop a l'infern, en Pere es va sorprendre de veure tants personatges importants de la vida terrenal.

Font (i): <http://www.ddgi.cat/lilibreEstil/vet-aqui/60>

Estranyar i *interessar* no sembla que acceptin de manera natural la reflexivització:

- (147) a. ?*La Dolors es va estranyar a si mateixa.
b. ?*La Carme no s'interessava a si mateixa.

Probablement el motiu és que aquests verbs reben també una interpretació de causació interna, una interpretació que bloqueja la interpretació reflexiva (un fenomen similar al de *preocupar*, detectat per Royo):

- (148) a. El Joan es va estranyar.
b. La Marta es va interessar.

A diferència d'*estranyar* i *interessar*, el verb *encantar* admet la reflexivització:⁴⁶

- (149) Cristiano Ronaldo s'encanta a si mateix.

Hem vist que *encantar*, quan expressa *distreure*, admet també una lectura incoativa, però he assumit que aquesta lectura no és psicològica.

8.2.3.6. **Recapitulació**

En aquest apartat he estudiat les principals propietats dels verbs psicològics causatius. Hem vist que alguns admeten una lectura agentiva i que un nombre reduït d'aquests verbs (*interessar*, *estranyar* i *enfadar*) es comporten com a verbs de causació interna. En general, aquests verbs accepten una lectura incoativa i es poden reflexivitzar aquells verbs que s'interpreten com a agentius. En principi, els verbs que es poden dativitzar haurien d'admetre una reflexivització no agentiva, tal com fan els verbs psicològics de datiu. Alguns que ho fan són *sorprendre*, *encantar* i *fascinar*. En general, però, quan el verb dativitzable té un alternant incoatiu, aquest bloqueja la lectura reflexiva. L'única excepció a aquesta regla és *sorprendre*.

8.2.4. **L'alternança psicològica de datiu i l'aspecte**

Una de les qüestions més rellevants dels verbs psicològics és l'efecte que té el temps imperfectiu en la interpretació aspectual del verb. Com ja he dit, els verbs psicològics de nominatiu són aspectualment estatus, mentre que els verbs psicològics causatius són dinàmics. Tanmateix, un temps imperfectiu té efectes gramaticals en un grup reduït de verbs psicològics causatius: en canviar la naturalesa de l'aspecte, canvia la forma de realitzar-se de l'argument experimentador. Són els verbs que entren en l'alternança psicològica de datiu. Quan el temps és perfectiu, l'experimentador es

⁴⁶ *Encantar* admet la construcció reflexiva causativa, però en aquest cas és agentiva:

- (i) El mag es va encantar a si mateix.

Aquest és un cas similar al de *molestar*. *Molestar* només es pot reflexivitzar quan expressa agentivitat, com en aquest exemple tret d'una font digital:

- (ii) [S]i algú escolta música a un volum alt, en principi només es "molesta" a si mateix.

Font (ii): <https://blocs.mesvilaweb.cat/elsaaforges/?paged=23>.

realitza en acusatiu, mentre que quan el temps és imperfectiu, l'experimentador es realitza (opcionalment) en datiu. Alguns autors com Cabré i Mateu (1998) i Royo (2017) han atribuït aquest fenomen a un canvi aspectual de la construcció. Com argumentaré tot seguit, aquesta explicació, tot i ser observacionalment correcta, no té prou capacitat explicativa, com el mateix Royo observa. A continuació ressenyo les aportacions fetes sobre aquesta qüestió per aquests autors.

8.2.4.1. Cabré i Mateu (1998)

Cabré i Mateu proposen explicar l'alternança psicològica de datiu en termes aspectuals. L'alternant acusatiu de l'alternança és dinàmic, mentre que l'alternant datiu és estatiu. Cabré i Mateu consideren que els alternants dativitzats dels verbs psicològics causatius són estatius, i és aquest tret el que els acostava als verbs psicològics de datiu, que també consideren estatius:

- (150) a. Al Joan li agrada la Maria.
b. Al Joan li molesta la mala educació.

L'alternant datiu s'ha de realitzar necessàriament en un temps imperfectiu. Si el temps és perfectiu, només és possible l'alternant acusatiu, com mostra (151a):

- (151) a. Les teves paraules [ləs]/*[əlzi] van *sorprendre*, *preocupar*, *molestar* molt.
b. [əlzi]/*[ləs] *sorprèn*, *preocupa*, *molesta* que la joventut d'avui fumi tant.

(Cabré i Mateu (1998), p. 71 [3a'-b'])

Com observa Royo (2017), aquesta explicació no és suficient per explicar el fenomen de la dativització. El motiu és que no permet explicar per què només un nombre molt reduït de verbs psicològics causatius entren en l'alternança, tot i que en general tots admeten realitzar-se amb un temps imperfectiu:

- (152) a. Al rei Lear l'alegrava molt la visita de les seves filles.
b. *Al rei li alegrava molt la visita de les seves filles.

8.2.4.2. Royo (2017)

Royo proposa explicar l'alternança psicològica de datiu simultàniament en termes aspectuals, morfològics i lexicosemàntics. Segons Royo, els predicats psicològics causatius poden tenir dos usos, un en què expressen un estat final resultant d'un canvi i un altre en què no expressen un estat final resultant d'un canvi. Si expressen l'estat final resultant d'un canvi, són causatius i l'argument experimentador es realitza en acusatiu. Altrament, no són causatius i l'argument experimentador es realitza en datiu. Vegem com ho expressa:

- (153) *Condicions del règim amb objecte experimentador o CROE (versió definitiva)*
a. La capacitat d'expressar l'estat final resultant d'un canvi provocat per un agent indica que un verb psicològic emotiu amb objecte experimentador regeix acusatiu. En cas contrari, regeix datiu.

- b. Perquè un verb psicològic amb objecte experimentador que regeix acusatiu o datiu pugui tenir també l'altre règim, ha d'experimentar un canvi de significat que li impedeixi expressar l'estat final d'un canvi si inicialment regia acusatiu o li permeti expressar-lo per acció d'un agent si inicialment regia datiu.
- c. El datiu d'una oració estativa OVS amb un verb AcExp que inicialment regia acusatiu en una oració esdevenimental pot mantenir la forma superficial d'acusatiu si només hi ha un canvi de significat de la construcció (SCt) i no varia el significat del verb (SVb).

(Royo (2017), p. 250 [319])

Royo considera que els verbs psicològics causatius dativitzats deixen de ser pròpiament causatius. Vegem en quins termes dona compte de les causes de l'alternança:

Amb altres verbs diferents dels que segueixen el tipus de *neguitejar* (com *molestar* o *sorprendre*), la flexibilitat semàntica dels verbs psicològics [...] també pot contribuir a la diferent conceptualització de l'escena que el parlant vol descriure, amb un canvi de SVb [significat verbal] que permeti deixar de conceptualitzar el verb com a causatiu de canvi d'estat i, conseqüentment, permeti conceptualitzar l'experimentador com a menys afectat. Verbs com *apassionar*, *molestar* o *sorprendre* es poden utilitzar en contextos estatius amb una diferència de significat (SVb) difícilment perceptible en la ment del parlant, respectivament com a "agradar molt", "desagradar molt" o "venir de nou, xocar", i poden regir un datiu transparent [...]: són verbs que es poden deixar de concebre com a causatius de canvi d'estat.

(Royo (2017), p. 309-310)

Royo (2017) proposa dos tipus de comportament dels verbs psicològics causatius: uns verbs experimenten un canvi semàntic lèxic i uns altres experimenten un canvi semàntic estructural. Els primers són els que es realitzen en datiu, mentre que els segons es realitzen en acusatiu, per bé que des del punt de vista teòric tots dos tipus d'experimentadors reben cas datiu. Aquesta anàlisi planteja dos problemes, una de semàntica i una de formal. Si suposem que el significat es llegeix a partir de l'estructura, distingir entre dos tipus de significat, el lèxic i l'estructural, resulta estrany. I pel que fa al cas, si un argument rep formalment cas datiu, resulta poc natural que es pugui realitzar amb cas acusatiu. Donades les assumpcions que faig sobre el cas, aquesta proposta resulta inviable en el model que proposo.

Tot canvi d'estat expressa un estat final, explícitament o implícitament.⁴⁷ Ara bé, no tot estat és fruit d'un canvi. En principi, podem considerar que un temps imperfectiu el que fa és posar en suspens la noció de canvi d'estat. En conseqüència, quan es realitza amb un temps imperfectiu, l'argument experimentador necessàriament es dativitza ja que el tret de canvi queda en suspens. Royo recull la idea d'Acedo-Matellán

⁴⁷ Com he defensat al capítol 1, un verb pot expressar un canvi d'estat sense indicar lèxicament l'estat final. Són exemples els verbs de manera de matar com ara *degollar*, *decapitar* o *ofegar*. Aquests verbs expressen el procés que porten a la mort, però no la mort en si. Si a una persona el decapiten, morirà excepte potser en un món distòpic. Per a l'anàlisi d'aquests verbs, vegeu Beavers i Koontz-Garboden (2012).

i Mateu (2015) segons la qual en les oracions causatives estatives la causa no produeix un canvi d'estat, sinó que el que fa és mantenir un estat en una entitat. Royo no aprofundeix quina és la configuració temàtica de la nova accepció d'aquests verbs. Assumeix, simplement, que el verb passa a ser causatiu estatiu i que l'experimentador deixa de ser afectat. Aquesta explicació va una mica més enllà de la de Cabré i Mateu: proposa que l'alternança és produïda per l'estativització del verb, i que l'estativització provoca un canvi temàtic.

8.2.4.3. Recapitulació

L'explicació de l'alternança psicològica de datiu únicament en termes aspectuals, com fan Cabré i Mateu (1998), resulta insuficient. Royo (2017) va més enllà i proposa que l'estativització té conseqüències temàtiques. Tanmateix, considera que l'efecte de l'estativització afecta tots els verbs psicològics causatius. Personalment, no crec que l'estativització tingui el mateix efecte en tots els verbs psicològics causatius. De fet, només té efectes en un reduït nombre de verbs. En els propers apartats intentaré donar resposta a aquesta qüestió.

8.2.5. El caràcter triargumental dels verbs psicològics de datiu

Hem vist que alguns verbs psicològics causatius es poden dativitzar. Són els verbs alternants. A més, aquests verbs semblen comportar-se, quan es dativitzen, com els verbs psicològics de datiu. De fet, hem vist també que determinats verbs psicològics causatius (*encantar*, *interessar* i *estranyar*) donen lloc a accepcions que es comporten com a verbs psicològics de datiu plens. En conseqüència, per entendre el fenomen de l'alternança psicològica de datiu no solament és necessari entendre el comportament dels verbs psicològics causatius sinó també el comportament dels verbs psicològics de datiu.

En aquest apartat proposaré, adaptant idees de Rigau (1990) i d'Arad (1998), que els verbs psicològics de datiu són en realitat verbs triargumentals, amb els papers d'emissor, emoció i experimentador. L'argument emissor projecta una emoció sobre l'argument experimentador de manera continuada.

A l'apartat 8.2.4.1 ressenyo l'anàlisi triargumental de Rigau (1990) del verb *agradar*, i a l'apartat 8.2.4.2 presento l'anàlisi de l'argument estímulo que Arad (1998) proposa per als verbs psicològics causatius de l'anglès quan aquests es realitzen amb temps imperfectiu. A l'apartat 8.2.4.3 proposo una anàlisi temàtica dels verbs psicològics de datiu en termes d'emissor, emoció i experimentador.

8.2.5.1. L'anàlisi triargumental de Rigau (1990) del verb *agradar*: els papers temàtics de font, tema i meta

L'anàlisi temàtica dels verbs del tipus *agradar* proposada per Belletti i Rizzi ha estat posada en qüestió per Rigau (1990). Belletti i Rizzi consideren que *agradar* selecciona dos arguments interns amb els papers d'experimentador (datiu) i tema (nominatiu). Per a Rigau, en canvi, *agradar* selecciona un argument intern, que és la meta, i un argument extern, que caracteritza com a font, a més d'un argument tema implícit.

(154) El concert_{FONT} ha agradat al Jordi_{META}.

Per a Belletti i Rizzi, el verb *agradar* té el comportament d'un verb inacusatiu, mentre que per a Rigau, el seu comportament és inergatiu. Rigau presenta cinc proves en favor d'una anàlisi inergativa: el comportament amb l'auxiliar aspectual en dialectes en què es distingeix entre *ésser* i *haver*, el comportament dels SNs escarits, la pronominalització partitiva, les construccions de participi absolut i la reflexivització. Vegem-les en aquest mateix ordre.

Una de les proves que utilitzen Belletti i Rizzi en favor del tractament d'*agradar* com a verb inacusatiu és que en italià l'auxiliar aspectual d'aquest verb és *essere* i no *avere*.

- (155) a. A Gianni è sempre piaciuta la musica.
'Al Gianni sempre li ha agradat la música.'
- b. La musica è sempre piaciuta a Gianni.
'La música sempre ha agradat al Gianni.'

(Belletti i Rizzi (1988), p. 334 [101a-b])

Segons Rigau, en aquells dialectes catalans que distingeixen entre dos tipus d'auxiliars aspectuals, el verb *agradar* es construeix amb *haver* i no amb *ésser*. Rigau, però, no aporta cap exemple dialectal, però si un del català antic, on l'auxiliar utilitzat és *haver* i no *ésser*.

(156) E axí ha plagut a sent Gregori. (*Bernat Metge*)

(Rigau (1990), p. 8, nota 2)

Una segona prova en favor del comportament inergatiu d'*agradar* és el comportament dels SNs escarits. Rigau observa que *agradar*, a diferència dels verbs típicament inacusatius, no admet un SN escarit:

(157) *M'agraden orenetes.

(Rigau (1990), p. 8 [3])

Així mateix, Rigau mostra que l'argument tema no admet la pronominalització partitiva escarida, cosa lògica si tenim en compte que no admet SNs escarits.⁴⁸

(158) *Te n'agraden?

(Rigau (1990), p. 9 [6])

Vegeu Royo (2017) per a uns judicis semblants.⁴⁹

⁴⁸ Distingeixo entre dos tipus de pronominalització partitiva: l'escarida i la quantificacional. L'escarida és aquella en què es pronominalitza un SN escarit, mentre que la quantificacional és aquella en què el SN pronominalitzat és complement d'un quantificador amb el qual forma un SQ. El clíctic *en* pot pronominalitzar a més un SD genitiu (vegeu Bartra (1987)) i un SD origen. Deixo aquí de banda aquests darrers usos del clíctic *en*.

⁴⁹ Cabré i Mateu (1998) admeten la pronominalització partitiva quantificacional d'*agradar*:

(i) En aquesta vida, de coses bàsiques, només me n'agraden quatre.

(Cabré i Mateu (1998), p. 74 [12b])

Una tercera prova és la pronominalització partitiva quantificacional. Rigau observa que si la pronominalització partitiva és quantificacional, l'oració millora, però sense arribar a ser completament gramatical:

(159) ??Me'n van agradar forces.

(Rigau (1990), p. 8, nota 4 [ib])

Aquestes restriccions probablement es poden derivar del fet que l'argument subjecte del verb *agradar* ha de ser sempre específic (vegeu en aquest sentit Royo (2017) i la bibliografia que cita). Així, a (160a) *un cotxe* es pot interpretar com a específic i com a no específic, mentre que a (160b) només és possible la interpretació específica.

(160) a. M'he comprat un cotxe.

b. M'agrada un cotxe.

Aquest fet també explica per què en la pronominalització partitiva quantificacional el SQ ha de ser lligat discursivament:⁵⁰

(161) ?Vaig assistir al festival de cine de Sitges. En total vaig veure 55 pel·lícules.
Haig de dir que me'n van agradar moltes.

Probablement, aquesta també és la raó per la qual *agradar* no admet SNs escarits ni la pronominalització partitiva escarida.

Pesetsky (1995) es fa ressò d'unes dades aportades per Guglielmo Cinque (comunicació personal), on es mostra que en italià la pronominalització partitiva quantificacional tampoc no és perfecta:

(162) ?Ne sono piaciuti a Maria solo due.

'?A la Maria n'hi han agradat només dues.'

(Pesetsky (1995), p. 51 [150a])

Si utilitzem altres verbs psicològics de datiu, els judicis semblen empitjorar:

(163) a. ?*Al Joan n'hi interessaven tres, de quadres.

b. ?*Me'n repugnen dues, de fotos.

Vegem la quarta propietat adduïda per Rigau: la impossibilitat de formar construccions de participi absolut amb *agradar*. Una propietat dels verbs inacusatius és que permeten generar una construcció de participi absolut:

(164) a. (Un cop) mort el rei, van cridar: "Visca el rei."

b. (Un cop) arribats a l'hospital, van dirigir-se a urgències.

c. (Un cop) enfonsat el vaixell, la tripulació, en barca, va abandonar el lloc.

En canvi, com assenyala Rigau, el verb *agradar* no admet de cap de les maneres aquest ús:

(165) *(Un cop) agradada la pel·lícula, la van recomanar als amics.

⁵⁰ Els judicis amb el clíctic *en* són boirosos. (161) sembla més acceptable que (159) probablement perquè la contextualització està expressada. Tot i això, l'oració no sembla acabar de ser perfecta.

La raó de l'agramaticalitat de (165) s'ha d'atribuir al fet que *agradar* no és tèlic, que és la propietat que han de complir els predicats que entren en aquesta construcció.⁵¹ De fet, ni els verbs psicològics de nominatiu (166a) ni els verbs psicològics causatius (166b) admeten la construcció de participi absolut:

- (166) a. *Temut el Jordi, la Maria va marxar.
b. *Inquietat el Ramon, l'Olga va sortir.

El darrer argument que esgrimeix Rigau en favor d'una anàlisi inergativa i no inacusativa del verb *agradar* està basat en la reflexivització. *Agradar*, a diferència de *preocupar*, accepta ser usat reflexivament:

- (167) El Joan s'agrada a si mateix.

Com hem vist, la reflexivització acostava *agradar* als verbs psicològics de nominatiu, que també l'accepten sense problemes. En tots dos casos, l'antecedent de l'anàfora es comporta com a no agentiu:

- (168) La Raquel s'odia a si mateixa.

L'ús reflexiu d'*agradar* pressuposa que l'argument nominatiu es comporta com un argument extern.

Rigau considera que el verb *agradar* conté un argument tema incorporat en el verb. En aquest sentit, estableix un paral·lelisme entre *agradar* i les formes del català antic *tenir grat* o *haver grat*.

- (169) a. Tenguí tan grat de la tua virtuosa persona que avorrí mon sosat. (*Tirant lo Blanch*)
b. Molt haguí grat d'aquell país.

(Rigau (1990), p. 12 [20a-b])

Per a Rigau, *agradar* resulta de la incorporació d'un nominal, *grat*, en un verb lleuger abstracte amb un significat similar a *tenir* o a *haver*. Aquesta incorporació provoca la desaparició de l'estructura temàtica del verb i de la sintaxi del paper temàtic de tema.

Una de les propostes innovadores de Rigau és la idea que els verbs psicològics no són temàticament uniformes. Com veurem, adoptaré la idea que l'argument nominatiu actua com a font, per bé que assimilaré aquest paper al d'emissor. Així mateix, el paper que per a Rigau és un tema, el reconvertiré en el paper d'emoció.

8.2.5.2. Arad (1998) i el paper d'estímul

Arad sosté que el canvi en l'aspecte gramatical de les oracions amb verbs psicològics causatius té efectes en la interpretació temàtica dels arguments d'aquests verbs. Arad pren com a punt de partida el comportament del verb anglès *frighten* 'espantar'. Aquest verb pot tenir, segons Arad, tres lectures: la lectura agentiva (170a), l'esdevenimental (170b) i l'estativa (170c):

⁵¹ Dec aquesta observació a Jaume Mateu.

- (170) a. Nina frightened Laura {deliberately/to make her go away}.
- b. {The explosion/the noise/the thunderstorm} frightened Laura.
- c. {John/John's behaviour/nuclear war} frightened Nina.

(Arad (1998), p. 203 [2, 3a], p. 204 [4b])

Arad proposa distingir les lectures dinàmica i estàtica del verb *frighten* 'espantar' en termes temàtics i aspectuals. El paper temàtic de l'argument extern varia en cada lectura. En la lectura dinàmica, es comporta com una causa, mentre que en la lectura estativa, es comporta com un estímul. Causa i estímul tenen efectes diferents. La causa, en la interpretació dinàmica, provoca un canvi d'estat en l'experimentador. En canvi, l'estímul, en la interpretació estativa, actua prolongadament en el temps sobre l'estat mental d'aquest: mentre dura l'estímul, dura l'estat mental. Estímul i estat mental són indissociables. Si cessa l'estímul, cessa l'estat mental. Arad ho expressa així:

On the non-stative readings the agent/causer have "done their job" as soon as the change of state is achieved. The new state now holds independently of them. On the stative reading, the stimulus has to accompany the mental state constantly in order for it to hold. This entails that on the agentive and eventive reading the stimulus is not part of the event of mental state: it merely brings it about. On the stative reading the stimulus is an inherent part of the event of mental state: the existence of the state depends on it.

(Arad (1998), p. 207)

Per a Arad, l'estativitat s'obté dinàmicament com a conseqüència de l'acció constant d'una entitat. Arad considera que aquesta entitat és l'estímul. Des del punt de vista esdevenimental, podem considerar que l'estímul realitza una activitat.

Com veurem en el proper apartat, traslladaré la idea d'un argument estímul actiu als verbs psicològics de datiu. Proposaré que el que Arad anomena *estímul* correspon al que jo anomeno *emissor*. D'aquesta manera és possible distingir aquests verbs, que consideraré dinàmics, dels verbs psicològics de nominatiu, que són inherentment estatius.

8.2.5.3. Els papers temàtics d'emissor i emoció. La naturalesa de la dativització

Un dels trets més rellevants de l'anàlisi de Rigau (1990) del verb *agradar* és la proposta que aquest verb selecciona tres papers temàtics i no dos: els papers de font, tema i meta-experimentador. Tanmateix, aquest verb, tot i tenir tres arguments, superficialment es comporta com un verb biargumental. El motiu és que un dels papers temàtics, el de tema, s'incorpora lèxicament en el verb.

Si assumim que el verb és triargumental, sembla natural establir una comparació amb els predicats psicològics triargumentals. Considerem el predicat *fer gràcia*, format per un verb lleuger i un nominal.

(171) La Maria fa gràcia al Joan.

Si traslladem a (171) l'anàlisi temàtica d'*agradar* proposada per Rigau, tenim que l'argument nominatiu actua com a font, l'argument datiu com a meta i l'argument acusatiu com a tema. A diferència del que passa amb *agradar*, l'argument tema no s'incorpora al verb.

Com hem vist, Rigau proposa que l'argument nominatiu d'*agradar* realitza el paper temàtic de font. Tanmateix, el terme *font* pot dur a confusions. En aquest treball, utilitzo aquest terme per designar el paper oposat al de meta. Així com meta representa la destinació en la dimensió possessiva, font representa l'origen. En l'oració següent, la font és l'entitat de la qual prové el tema:

(172) El Jordi va agafar la bossa a la Natàlia.

Comparem (171) amb (172). En el cas de (172), hi ha una entitat, *la bossa*, que parteix de la font *la Natàlia*, mentre que a (171) l'entitat *gràcia* parteix de l'argument nominatiu *la Maria*. Consideraré que la Maria és un emissor, mentre que l'entitat emesa, *gràcia*, és transmesa a la meta experimentador, que és *el Joan*. Proposaré que l'entitat emesa actua com a emoció. En conseqüència, l'emoció és l'entitat que és transmesa. Aquesta anàlisi és extensible a aquesta altra construcció de doble objecte, on *por* és un objecte creat que actua com a emoció, *el gos* actua com a emissor i *al Joan* actua com a experimentador:

(173) El gos va fer por al Joan.

Si eliminem l'emissor, podem expressar la situació mitjançant una construcció inacusativa:

(174) Al veure el gos, al Joan li va entrar por.

El paper temàtic d'emissor ha estat identificat en els verbs inergatius anomenats d'emissió. Com observen Levin (1993) i Levin i Rappaport Hovav (1995), aquests verbs prenen com a argument una entitat no humana i, per tant, no agentiva; tot i això, l'argument d'aquests verbs té propietats d'argument extern i, per tant, aquests verbs són tractats com a inergatius. Alguns autors com ara Levin i Rappaport Hovav (1995) o Potashnik (2014) anomenen el paper temàtic d'aquests arguments *emissor* (*emitter*). Vegem-ne tres exemples:

- (175) a. La font rajava dia i nit.
b. El formatge podia.
c. Les estrelles brillen.

Sembla natural suposar que quan un argument actua com a emissor, requereix, implícitament o explícitament, una entitat emesa. Alguns verbs admeten opcionalment que aquesta substància s'expliciti:

(176) La font rajava (aigua).

D'altres verbs només es poden realitzar intransitivament:

- (177) a. El formatge podia (*pudor).
b. Les estrelles brillen (*llum).

L'entitat emesa pot ser representada lèxicament utilitzant un verb lleuger:

- (178) a. El formatge feia pudor.
b. Les estrelles fan llum.

Podem establir, doncs, un paral·lelisme entre els verbs d'emissió i les construccions psicològiques de doble objecte amb un verb lleuger. Proposaré traslladar el paper d'emissor als verbs psicològics de datiu. El paper que Rigau anomena *font* el

rebatejaré amb el nom d'*emissor*. Així mateix, el paper de *tema*, que Rigau considera que s'incorpora al verb, el rebatejaré també amb el terme d'emoció. L'emissor genera una emoció que actua sobre l'experimentador.

Acedo-Matellán i Mateu (2015) consideren que els verbs del tipus *agradar* expressen una causa externa conceptual, no estructural, que anomenen estímul. Es tracta, doncs, d'un argument implícit. El que aquests autors anomenen *estímul* correspon al que jo anomeno *emissor*.

Com hem vist, Arad (1998) proposa que quan el verb és un verb psicològic causatiu estativitzat, l'argument no experimentador es comporta com un estímul que es manté actiu en el temps. Proposaré que l'estativitat dels verbs psicològics de datiu i dels verbs psicològics causatius dativitzats s'obté mitjançant el mecanisme proposat per Arad amb una modificació: desdoble la noció d'estímul en emissor i emoció.

8.2.6. Kailuweit (2015) i l'episodi emocional

El comportament aspectual dels verbs psicològics causatius no és uniforme. Kailuweit (2015) argumenta convincentment que aquests verbs no es poden classificar d'acord amb els tipus aspectuals de Vendler (1957), és a dir, com a estats, activitats, assoliments o realitzacions. Alguns autors com ara Grimshaw (1990) proposen tractar els verbs psicològics causatius com a realitzacions quan són agentius, i com a causatius estatus quan són no agentius.⁵² Sembla que aquests verbs presenten una aspectualitat composta. De fet, la caracterització *causatiu estatiu* sembla apuntar en aquesta direcció. Kailuweit proposa distingir en aquests verbs dues fases: una causa que provoca un canvi d'estat i un estat final de naturalesa episòdica en el sentit de Nissenbaum (1985).⁵³ A diferència del que passa amb els verbs de canvi d'estat, aquest episodi té una durada. Passat un cert temps, l'estat emocional provocat per la causa es dissol i desapareix. Així doncs, és fàcil de contraposar el canvi d'estat físic (179) amb un canvi d'estat emocional (179b), que és de naturalesa episòdica:

- (179) a. El franc tirador va matar el president.
b. El *Bolero de Ravel* va emocionar el president.

Kailuweit ho expressa així:

⁵² Kailuweit (2015) afirma que alguns verbs psicològics causatius denoten realitzacions. L'exemple que dona és el de *seduir*. Efectivament, (i) expressa una realització:

- (i) Giacomo Casanova va seduir la princesa només en tres dies.

Tanmateix, (i) és una oració agentiva. Si inserim un subjecte no agentiu, no és tan clar que la construcció denoti una realització:

- (ii) ??La música de Mozart el va seduir en dos minuts.

⁵³ Cito Nissenbaum a través de Kailuweit (2015). Pesetsky (1995), com veurem, també fa referència a l'episodi emocional de Nissenbaum.

Emotions such as anger, disgust, grief, fright, joy or happiness arise in a specific situation. They are episodic emotions in the sense of Blum (1980) and Nissenbaum (1985).^[54] The emotion itself –the mental state– may persist for an undetermined amount of time beyond this situation. The act of perceiving an annoying situation, for example, and the feeling of anger do not necessarily have the same temporal scope. What persists along with the emotion of anger itself may be the awareness of the annoying situation, hence a second and parallel mental state.

With episodic emotions such as anger, the emotional state begins at the moment the annoying situation is perceived. Some verbs may lexicalise the punctual onset of the emotion. Therefore, on tests relating to temporal scope, they appear to be more similar to prototypical achievements than other verbs of emotion.

(Kailuweit (2015), p. 320-321)

Adoptaré la idea de l'episodi emocional de Kailuweit per explicar el comportament dels verbs psicològics causatius alternants. Així mateix, proposaré que d'acord amb la naturalesa de l'episodi emocional, aquest pot ser prolongable. Els verbs que admeten la prolongació de l'episodi emocional són els que són susceptibles de ser dativitzats.

La diferència entre els verbs psicològics causatius i els verbs psicològics de datiu és que aquests últims no són episòdics, com ho demostra el fet que, usats en un temps perfectiu, no impliquen la cancel·lació de l'estat emocional:

(180) Al Jordi li va agradar *El Padrí*.

En canvi, l'estat emocional descrit a (181) és episòdic.

(181) La biografia del Chapo va enfurismar el Jordi.

Donada la naturalesa de l'emoció denotada, deduïm que l'enfurismament tard o d'hora es dissoldrà.⁵⁵

Marín i McNally (2011) proposen una anàlisi aspectual diferent d'aquests verbs. Aquests autors analitzen els verbs psicològics causatius usats incoativament. Segons aquests autors, aquests verbs poden ser de dos tipus, els no-puntuals i els puntuals. Vegem els exemples que donen de cada classe:

(182) a. *No-puntuals* (classe *aburrirse*)

agobiarse, angustiarse, avergonzarse, confundirse, distraerse, entretenerse, interesarse, molestar, obsesionarse, preocuparse

⁵⁴ Nota de l'autor:

The terms *episodic* and *non-episodic*, as Nissenbaum (1985: 95) also notes, come from Blum (1980: 13). According to Blum, people have episodic emotions 'on specific occasions, fairly delimited in time'. [...]

(Kailuweit (2015), p. 320, nota 10)

⁵⁵ Mentre que l'oració de (ia) expressada amb un temps imperfectiu és natural, la de (ib) no:

(i) a. Al Jordi li agrada *El Padrí*.

b. ??Al Jordi l'enfurisma la biografia del Chapo.

b. *Puntuals (classe enfadarse)*

asombrarse, asustarse, cabrearse, enfurecerse, enojarse, excitarse, indignarse, mosquearse, ofenderse, sorprenderse

(Marín i McNally (2011), p. 474 [7])

Tots dos tipus de verbs són incoatius però atèlics. Els de la classe no-puntual són estatus, mentre que els de la classe puntual són esdevenimentalment puntuals. Segons afirmen, "*inchoativity and stativity are not incompatible properties*" (p. 469). Així, es pot expressar l'entrada en un estat sense referir-se al canvi que produeix l'estat.

Dues de les diverses proves que aporten per establir aquesta classificació es basen en la diferent interpretació que reben aquests verbs quan s'associen a un temps progressiu i al temps de present.

Vegem en primer lloc el comportament que tenen en el temps progressiu. Els verbs de la classe no-puntual, en un temps progressiu, impliquen que el referent del subjecte es troba en l'estat descrit:

(183) Juan se está aburriendo.

(Marín i McNally (2011), p. 475 [8])

En canvi, en els verbs de la classe puntual, el referent del subjecte encara no es troba en l'estat denotat:

(184) El perro se está asustando.

(Marín i McNally (2011), p. 475 [9])

Crec que aquesta distinció és vàlida només per a certs verbs de la classe que els autors anomenen puntual: concretament, per als verbs *aburrirse*, *distraerse* i *entretenerse*. Aquests verbs expressen l'entrada en un estat que s'allarga sense variació en el temps. Personalment, crec que un verb com *angoixar-se*, adscrit a la classe no-puntual, es comporta de manera similar a *excitar-se*, adscrit a la classe puntual. Vegem-ho exemplificat:

- (185) a. El Joan s'està angoixant.
b. La Maria s'està excitant.

En cap dels casos, el subjecte es troba en l'estat denotat: ni el Joan necessàriament està angoixat ni la Maria necessàriament està excitada.

Considerem ara el comportament d'aquests verbs associats al temps de present. Aquests són els exemples que els autors donen:

- (186) a. Se preocupa por el futuro de sus hijos.
b. Se asombra/asusta con los fuegos artificiales.

(Marín i McNally (2011), p. 484-485 [34a, 35])

Segons Marín i McNally, en el present els verbs de la classe no-puntual es comporten com els verbs estatus, mentre que els verbs de la classe puntual adquireixen una lectura genèrica o habitual. No és clar, però, que a (186a) *preocupar-se* es comporti pròpiament com un verb incoatiu. Considerem de nou els verbs *angoixar* i *excitar*, en aquest cas associats amb el temps de present:

- (187) a. El Joan s'angoixa a la classe de religió.
b. La Maria s'excita a la classe de música.

Crec que tots dos verbs tenen en el present la mateixa lectura, la d'aspecte habitual. A (187a) *angoixar-se* no s'interpreta estativament, a diferència del que passa amb *preocuparse* a (186a).

Efectivament, crec que hi ha una diferència aspectual entre els verbs de la classe no-puntual i la classe puntual. Però aquesta diferència està relacionada amb l'episodi emocional. En els verbs de la classe puntual l'episodi emocional tendeix a ser breu, mentre que en els verbs de la classe no-puntual l'episodi emocional tendeix a ser prolongat. Un comportament especial tenen els verbs *avorrir-se*, *distreure's* i *entretenir-se*. El caràcter episòdic d'aquests verbs explica que, tot i ser incoatius, no siguin pròpiament tèlics.

Com veurem, els verbs que entren en l'alternança dativa són verbs que denoten un episodi emocional prolongat. No és d'estranyar, doncs, que molts dels verbs alternants pertanyin a la classe no-puntual: *molestar*, *preocupar*, *interessar*... Ara bé, també trobem un verb de la classe puntual que entra en l'alternança de datiu: és el cas de *sorprendre*.

En el pròxim apartat introdueixo la noció d'experimentador avaluador. Com argumentaré, les nocions d'avaluador i d'episodi emocional permeten donar compte de les propietats dels verbs psicològics causatius dativitzats.

8.2.7. L'experimentador reactiu i el concepte d'avaluador

Una de les idees que proposa Jackendoff (1990) per distingir els verbs psicològics de nominatiu i els verbs psicològics causatius és el diferent comportament que té l'argument experimentador. En els verbs psicològics causatius, l'experimentador és afectat, mentre que en els verbs psicològics de nominatiu, l'experimentador es comporta reactivament a un estímul.

La idea d'acció reactiva també la trobem en l'anàlisi que Pesetsky (1995) fa dels verbs psicològics. Concretament, Pesetsky introdueix la noció d'avaluador, que és un comportament reactiu de l'experimentador a una causa o estímul. Així mateix, Kailuweit (2015) proposa que l'experimentador tingui dos estats, l'estat emocional propi de l'experimentador i un estat de consciència, d'alguna manera similar al concepte d'avaluador proposat per Pestesky (1995). Analitzo seguidament les propostes d'aquests autors per separat. Aquí adoptaré, amb alguna modulació, la idea de Pesetsky segons la qual els arguments experimentadors poden actuar com a avaluadors.

8.2.7.1. Pesetsky (1995) i el paper d'avaluador

Pesetsky proposa distingir en termes temàtics els verbs psicològics de nominatiu dels verbs psicològics causatius de l'anglès. Pesetsky treballa amb dades de l'anglès, una llengua que no disposa de verbs psicològics de datiu. En els verbs psicològics de nominatiu, l'argument antagonista (en acusatiu) s'interpreta com a objecte de l'emoció

(188a), mentre que en els verbs psicològics causatius, l'argument antagonista (en nominatiu) s'interpreta com a causa (188b):

- (188) a. The paleontologist liked the fossil.
b. The fossil pleased the paleontologist.

(Pesetsky (1995), p. 57 [31a-b])

Pesetsky proposa dos tipus d'objecte de l'emoció, el destinatari de l'emoció (*target of emotion*) i el tema central de l'emoció (*subject matter of emotion*). Pesetsky il·lustra amb els exemples següents aquesta distinció:

- (189) a. Bill was very angry at the article in the Times.
b. John worried about the television set.

(Pesetsky (1995), p. 56 [30a], p. 57 [36a])

A (189a), l'argument oblic és el destinatari de l'emoció que experimenta Bill, mentre que a (189b) l'argument oblic és el tema central de l'emoció que experimenta John. Segons Pesetsky, en el cas dels verbs psicològics de nominatiu, l'objecte de l'emoció (OD) pot interpretar-se com a destinatari de l'emoció o com a tema central de l'emoció, segons el cas.

L'argument causa pot ser interpretat com el destinatari de l'emoció de manera subsidiària, però no necessàriament. Considerem aquest exemple:

- (190) The article in the Times angered Bill.

(Pesetsky (1995), p. 56 [30b])

Segons Pesetsky, (190) admet dues lectures: en la primera lectura l'article del Times va enfurismar el Bill per la manera com estava escrit o fins i tot per la seva mera publicació. En aquesta lectura, l'article del Times, a més de causa, s'interpreta com a destinatari de l'emoció. I hi ha una segona lectura, aquella en què el destinatari de l'emoció no és l'article en si sinó la informació que dona, com pot ser un cas de corrupció. L'article pot ser considerat esplèndid, mentre que la informació que recull pot ser la raó de la ràbia de Bill.

Pesetsky proposa la següent restricció: un verb psicològic causatiu no pot expressar mitjançant un argument oblic ni el paper de destinatari de l'emoció ni el tema central de l'emoció. Pesetsky l'anomena *Restricció del destinatari/tema central (Target/Subject Matter Restriction)*. Això explica l'agramaticalitat de (191):

- (191) *The article in the Times angered Bill at the government.

(Pesetsky (1995), p. 63 [180a])

Tanmateix, en una mateixa oració adjectival es poden expressar els dos arguments:

- (192) Sue is angry with Bill about the party.

A (192) l'argument *with Bill* és el destinatari de l'emoció mentre que l'argument *about the party* és el tema central de l'emoció. Per a Pesetsky, això prova que aquests papers temàtics són diferenciables.

Pesetsky afirma que el destinatari de l'emoció és avaluat per l'experimentador. Concretament, diu:

A Causer argument must simply be causally connected to the emotion described by the predicate and borne by the Experiencer. The Target argument, however, is evaluated by the Experiencer as part of what Nissenbaum (1985) calls "the emotional episode".

(Pesetsky (1995), p. 56)

L'anglès no disposa de verbs psicològics de datiu atès que no disposa de cas datiu (vegeu en aquest sentit Levin i Rappaport Hovav (2002)). Sí, però, que té algun verb en què l'argument experimentador es realitza amb la preposició de meta regida lèxicament:

(193) The play didn't appeal to Mary.

(Pesetsky (1995), p. 59 [169a])

Pesetsky contrasta aquest exemple amb el d'un verb psicològic causatiu:

(194) The play didn't please Mary.

(Pesetsky (1995), p. 59 [170a])

Segons Pesetsky, l'argument nominatiu de (194) és un causador, mentre que l'argument nominatiu de (193) és un destinatari de l'emoció. Així mateix, considera que aquest argument és derivat d'una posició interna del verb i, per tant, que el verb és inacusatiu. Pesetsky equipara el verb anglès *appeal* amb el verb italià *piacere*, que segons Belletti i Rizzi (1988) és inacusatiu. Així mateix, considera que l'argument nominatiu de (193), *the play*, actua com a destinatari de l'emoció. D'aquí es desprèn que els verbs psicològics de datiu tenen propietats comunes amb els verbs psicològics de nominatiu: en tots dos casos l'argument antagonista es comporta com un destinatari de l'emoció. Atès que l'argument antagonista és el destinatari de l'emoció, l'argument experimentador es comporta també com un avaluador.

Hem vist que determinats verbs psicològics causatius admeten alternants dativitzats. Si sintàcticament aquests alternants es comporten com els verbs psicològics de datiu, hem de suposar que semànticament també han de tenir el mateix comportament. Per tant, l'argument nominatiu dels verbs *molestar* i *preocupar* dativitzats s'ha d'interpretar com el destinatari de l'emoció.

(195) a. Al Pere li molesten les crítiques.

b. Al Joan li preocupa la salut de la Maria.

Tanmateix, aquí se'ns planteja un problema. Per a Pesetsky, en l'oració de (189b), que repeteixo com a (196), l'argument oblic no és el destinatari de l'emoció sinó el tema central de l'emoció.

(196) John worried about the television set.

(Pesetsky (1995), p. 57 [36a])

Considerem ara l'oració següent:

(197) The television set worried John.

(Pesetsky (1995), p. 57 [36b])

Per a Pesetsky, a (197) *the television set* és la causa. El tema central de l'emoció pot coincidir amb la causa, o no: la visió de l'aparell de televisió pot haver evocat en el

protagonista, per una associació d'idees, una altra qüestió, que és el que realment li genera preocupació. Igual que en el cas de (190) la causa subsidiàriament pot ser interpretada com a destinatari de l'emoció, en el cas de (197) la causa també pot ser interpretada subsidiàriament com el tema central de l'emoció.

D'acord amb la reflexió de Pesetsky, podem concloure que a (195) l'argument subjecte (*la salut de la Maria*) no és pròpiament el destinatari de l'emoció, sinó el tema central de l'emoció. En conseqüència, assumiré que l'avaluació no solament es realitza del destinatari de l'emoció, com proposa Pesetsky, sinó també del tema central de l'emoció.

Convé assenyalar que alguns verbs psicològics causatius són assimilables a *molestar* i d'altres són assimilables a *preocupar*. Entre els assimilables a *molestar* tenim *enutjar*, *contrariar*, *irritar*, *ofendre*, *empipar*, *indignar* o *sulfurar*, i entre els assimilables a *preocupar* tenim *amoïnar*, *inquieta*, *neguitejar* o *turmentar*. En els primers l'argument antagonista es comportaria com a destinatari de l'emoció, mentre que en els segons l'argument antagonista es comportaria com a tema central de l'emoció. Quan aquests verbs es dativitzen, l'experimentador passa comportar-se com a avaluador. En general, assumiré que l'argument experimentador actua com a avaluador en els verbs psicològics de datiu i també en els verbs psicològics causatius dativitzats, amb independència de si l'argument antagonista és el destinatari de l'emoció o el tema central de l'emoció.

8.2.7.2. Kailuweit (2015): estat emocional i consciència

Kailuweit (2015) proposa una anàlisi temàtica especial dels verbs psicològics causatius. L'agent o causa que genera la situació provoca en l'argument experimentador un estat emocional. Així mateix, l'experimentador desenvolupa una consciència de l'activador de la situació. En conseqüència, es produeixen dos estats mentals simultàniament: l'estat emocional i la consciència de l'activador de la situació.

Per a Kailuweit, l'activador de la situació o causa es desdobla en dues entitats: l'activador pròpiament dit, i l'estat de coses que representa, i que anomena *correlat*, un concepte d'alguna manera similar al de destinatari de l'emoció (*target*) de Pesetsky (1995). L'activador o causador i l'estat de coses són conceptes mínimament diferents. L'estat emocional gira al voltant de l'estat de coses. Si una persona em sedueix, són els atributs seus el que em sedueixen. La persona és la causa o activador i els atributs amb capacitat seductora constitueixen l'estat de coses o correlat. Reprodueixo l'explicació que dona Kailuweit (2015):

Following Ruwet (1994), I prefer *correlate* to *target*, because the second argument of verbs of emotion always denotes a state of affairs that the emotion is related to. If somebody provokes anger, the provocation is not the person itself, but the provocative behaviour. Even if we love somebody, what we love is in the end a set of properties of this person and, therefore, a state of affairs.

(Kailuweit (2015), p. 321-322, nota 11)

La consciència del correlat i l'estat emocional no necessàriament tenen la mateixa durada. En principi, l'estat emocional pot perdurar un cop s'extingeix la consciència del correlat. Kailuweit ho exposa així:⁵⁶

Although the provocateur has fulfilled her or his function as an agent, the awareness of her or his provocative behaviour remains for an undetermined time as the correlate of the emotional state. It line with Pesetsky (1995), we can distinguish between the semantic roles of causer and correlate (target in Pesetzky's terms). A potentially annoying situation may or may not exist before the experiencer perceives it as a correlate of anger. The same holds for an annoying behaviour. Only at a certain point does this behaviour trigger anger and become the correlate of the emotion. The awareness of the correlate (whether it is an intentional behaviour or not) is a mental state that usually accompanies the emotional state. Nonetheless, if the emotion holds on for a longer span of time, the awareness of the correlate may fade in our memory. We have all had the experience of being in an excellent or bad mood without really knowing why (any more).

I, therefore, propose the following diagram (Figure 3) to represent the event structure of transitive OE-verbs:

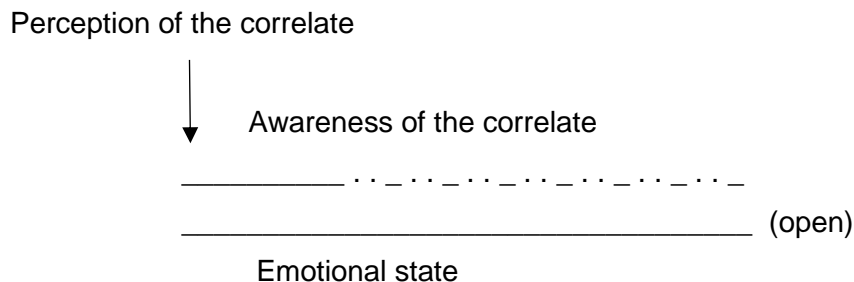

Figure 3. Event structure of transitive OE-verb constructions (agentive or non-agentive)

(Kailuweit (2015), p. 321-322)

El model de Kailuweit difereix sensiblement del de Pesetsky. Kailuweit proposa la generació d'un doble estat mental: l'estat emocional i la consciència del correlat, que discorren en paral·lel.

8.2.7.3. El comportament avaluador de l'experimentador

Hi ha diferències significatives entre les anàlisis de Pesetsky i Kailuweit. Pesetsky proposa un mecanisme d'acció-reacció. La causa o estímul provoca un estat emocional i al mateix temps l'estat emocional genera una reacció avaluativa. En canvi, en Kailuweit, l'estat emocional i la consciència de l'estat emocional corren paral·lelament. L'instigador, o l'estat de coses generat per les propietats o conductes de l'instigador, dona lloc a un estat emocional i a una consciència de l'estat de coses que ha generat l'estat emocional. Aquí adoptaré la idea de Pesetsky segons la qual l'avaluació està íntimament associada a l'estat emocional.

⁵⁶ Del text de Kailuweit es desprèn que l'estat emocional no és activat pròpiament per la causa sinó també pel correlat.

Pesetsky adopta la idea que el comportament avaluatiu és reactiu a un estímul o causa. Aquesta proposta no la puc assumir en la seva literalitat. He suposat que en els verbs psicològics de nominatiu l'experimentador no actua reactivament, sinó projectivament. En conseqüència, el comportament avaluador de l'experimentador, quan es dona, no és reactiu, sinó projectiu. Així doncs, proposaré que el comportament avaluador és projectiu en els verbs psicològics de nominatiu, i reactiu en els verbs psicològics d'objecte (causatius i de datiu).

En el cas dels verbs psicològics de datiu com ara *agradar*, el comportament avaluador és intrínsec a l'experimentador. Aquest és el tret que distingeix aquests verbs dels verbs psicològics de nominatiu i causatius. Així mateix, assumiré que en els verbs psicològics causatius dativitzats, l'argument experimentador també actua com a avaluador, com mostra (198):

(198) A la Maria li preocupava la salut del Jordi.

En els verbs psicològics de nominatiu i causatius l'experimentador pot actuar com a avaluador, però no necessàriament. *Estimar* (=sentir passió amorosa) no sembla que tingui un component avaluatiu, si més no quan és utilitzat en imperatiu, mentre que *detestar* sí:

- (199) a. Estimaràs Déu sobre totes les coses.
b. El Joan detesta els espàrrecs.

Així mateix, en el camp dels verbs psicològics causatius, *satisfer* sembla tenir un component avaluatiu, mentre que *alegrar* no.

8.2.8. L'extensió temporal de l'episodi emocional i l'alternança psicològica de datiu

Aquí adoptaré la idea de Kailuweit segons la qual els verbs causatius psicològics es poden descompondre esdevenimentalment en dues fases, una de causal i una altra d'emocional de naturalesa episòdica. Probablement, la fase causal denota un assoliment, tal com apunta Kailuweit:

With episodic emotions such as anger, the emotional state begins at the moment the annoying situation is perceived. Some verbs may lexicalise the punctual onset of the emotion. Therefore, on tests relating to temporal scope, they appear to be more similar to prototypical achievements than other verbs of emotion. However, due to the fact that [objective-experiencer]-verbs also generally denote the continuation of the emotion for a shorter or longer span of time, the results of punctuality-tests are not clear.

(Kailuweit (2015), p. 321)

El canvi que provoca la causa és puntual. Així mateix, l'episodi emocional és estatiu, per bé que es tracta d'una estativitat temporal o episòdica.

Proposaré que el lapse temporal que dura l'episodi emocional depèn de la naturalesa semàntica del verb. Verbs com ara *amoïnar* o *preocupar* sembla que denoten, o poden

denotar, un episodi emocional fàcilment prolongable, mentre que verbs com *alegrar*, *ofendre* o *enfadar* denoten un episodi emocional no prolongable.⁵⁷

La facilitat o dificultat de prolongar l'episodi emocional és el factor, o un dels factors, que intervé en l'alternança psicològica de datiu. Els verbs que entren en l'alternança són verbs que denoten un episodi emocional fàcilment prolongable, per bé que no tots els que aparentment són fàcilment prolongables entren en l'alternança. Mentre *amoïnar* no entra en l'alternança, el seu sinònim *preocupar* sí:

- (200) a. A la Maria {l'amoïna/*li amoïna} la falta de previsió.
b. Al Joan {el preocupa/li preocupa} l'estat de la seva mare.

Quan el temps és imperfectiu, el que tenim és la prolongació indefinida de l'episodi emocional, i en conseqüència la construcció s'interpreta com a estativa. Temàticament, el temps imperfectiu té com a efecte transformar l'argument causa en argument emissor. Proposaré que es genera de manera abstracta un argument emoció, que és el que arriba a l'experimentador. Així mateix, l'argument experimentador, en aquests contextos, s'interpreta com a avaluador. És aquest tret el que permet una interpretació idèntica dels dos tipus de verbs: els verbs psicològics d'experimentador datiu (201a) i els verbs psicològics causatius dativitzats (201b):

- (201) a. Al Joan li agraden amb passió els *Nocturns* de Chopin.
b. Al Joan li apassionen els *Nocturns* de Chopin.

En canvi, un verb com *alegrar*, que expressa un episodi emocional no prolongable, quan s'associa amb un temps imperfectiu sembla que rep una interpretació habitual:

- (202) Al rei Lear l'alegren les visites de les seves filles.

A (202) el que entenem no és que el rei Lear valori positivament la visita de les seves filles, sinó que cada vegada que és visitat per alguna de les seves filles l'home s'alegra. Altres exemples són *sulfurar* i *entusiasmar*.

- (203) a. Cordèlia el sulfura.
b. Les pel·lícules de terror l'entusiasmen.

Alguns verbs que no entren en l'alternança també poden convertir l'episodi emocional en indefinit. En són exemples *complaure*, *satisfer* o *espantar* (l'exemple (204a) és d'una font digital:⁵⁸

- (204) a. De totes les versions que García Márquez podia jutjar, la que més el complaïa era la catalana, per la fidelitat aconseguida i per la troballa del ritme just.

⁵⁷ Convé assenyalar que alguns verbs, quan són usats agentivament, no són realment episòdics. Els verbs *encantar* i *hipnotitzar* no sembla que tinguin aquest significat en la seva accepció agentiva. Quan un mag encanta o hipnotitza una persona, aquesta entra en un estat del qual no es podrà alliberar fins que sigui desencantat o deshipnotitzat. Deixaré de banda aquesta qüestió.

⁵⁸ Font (204a): <http://www.visat.cat/diccionari/cat/traductor/47/artis-i-gener-avelli.html>

- b. A l'Enric Casasses el satisfieia molt que li haguessin atorgat el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes.
- c. Al Joan l'espantava quedar cec.

Satisfere admet amb una certa facilitat la dativització. L'exemple següent prové d'una font digital:⁵⁹

(205) A Julià, res no li satisfieia més que la seva fe.

Aquest comportament sembla demostrar que el cas datiu dels verbs alternants és de naturalesa lèxica. Altres verbs tenen un comportament semàntic similar i no alternen. Quan aquests verbs es realitzen amb un temps perfectiu, la lectura episòdica és la que preval i, en conseqüència, l'experimentador es realitza en tots els casos en acusatiu.⁶⁰

Royo (2017) considera que alguns parlants accepten la dativització de l'argument experimentador amb verbs com ara *alegrar* o *neguitejar*. De fet, dona aquest exemple publicat:⁶¹

(206) Per això, assegura que li "neguiteja" veure dirigents polítics "que sembla que dubten", sobretot quan "el país s'està fonent, s'està esfilagarsant".

(Royo (2017), p. 308 [419d])

Personalment, considero (206) agramatical. Com he dit, no tots els verbs psicològics causatius admeten una lectura avaluadora, o exclusivament avaluadora, quan es combinen amb un temps imperfectiu.

A l'apartat següent mostro que el cas datiu dels verbs alternants és un cas de naturalesa lèxica, a diferència del cas datiu de l'experimentador dels verbs psicològics de datiu, que és inherent. En tots dos casos, l'argument datiu s'introdueix amb un nucli aplicatiu

8.2.9. El cas de l'argument experimentador

La principal qüestió que ens ocupa en l'estudi de l'argument experimentador és el cas que rep, i els mecanismes que s'utilitzen per assignar-li cas. Bàsicament, el cas que resulta problemàtic és el de datiu. Els casos de nominatiu i acusatiu són simples. En

⁵⁹ Font (205): <https://esglesia.barcelona/santoral/16-de-febrer>

⁶⁰ És possible trobar a Internet exemples dativitzats de verbs alternants amb temps perfectiu:

(i) Al tècnic no li ha preocupat gaire patir perquè "el gran objectiu era guanyar després de dos empats".

Probablement en aquests casos aquests verbs són tractats no com a verbs alternants sinó com a verbs psicològics de datiu.

Font (i): https://www.ara.cat/esports/Valverde-Barca-Eibar_0_1963003925.html

⁶¹ Font (206): <https://www.naciodigital.cat/noticia/53829/tarda/mas/sap/esta/destinat/ser/president/republica>

els verbs psicològics de nominatiu, rep cas nominatiu perquè s'insereix en la posició de Veu, en una estructura transitiva estàndard. He assumit que en aquest cas, l'argument experimentador actua projectivament: projecta un estat emocional cap a l'argument antagonista, que es comporta com el destinatari de l'emoció. Aquests verbs admeten sense problemes la passivització:

- (207) a. El Joan estimava la Maria.
b. La Maria era estimada pel Joan.

En el cas dels verbs psicològics causatius l'assignació del cas tampoc resulta problemàtica. Atès que l'argument antagonista es comporta com una causa, ha de ser introduït per Veu. I en la mesura que l'experimentador és afectat per la causa, s'ha d'introduir com un objecte del verb. A diferència dels verbs psicològics de nominatiu, aquests verbs no accepten la passivització, tal com observen Belletti i Rizzi (1988), excepte si l'argument extern és interpretat agentivament:

- (208) a. El Xavier va indignar la Núria.
b. *La Núria va ser indignada pel Xavier.

Belletti i Rizzi atribueixen aquesta restricció al fet que tots dos arguments són interns. Aquesta explicació no la puc assumir en el model que defenso, ja que, seguint Pesetsky (1987b, 1995), considero que la causa es genera com a argument extern. Probablement l'explicació s'ha de buscar en alguna restricció que impedeix que l'experimentador pugui ser subjecte d'una construcció passivitzada. El fet que s'interpreti com a episòdic pot ser una de les causes. O el fet que actuï com a avaluador li impedeix ser passivitzat.⁶²

Vegem ara el comportament del cas datiu. Hem identificat dos casos en què l'experimentador es realitza amb cas datiu: en les construccions amb verbs psicològics de datiu i en les construccions amb verbs psicològics causatius dativitzats. Aquí assumiré que el cas datiu es realitza de manera diferent. En tots dos casos, l'experimentador s'introdueix mitjançant un nucli aplicatiu. Tanmateix, consideraré que en els verbs psicològics de datiu el cas aplicatiu és inherent, mentre que en el cas dels verbs psicològics causatius dativitzats és lèxic.⁶³

⁶² Royo (2017) atribueix aquesta restricció a les propietats especials de l'argument experimentador:

[L]es [oracions] dels verbs psicològics provoquen un canvi d'estat anímic o emocional, en què l'experimentador participa d'alguna manera en l'efecte psicològic que experimenta com una causa interna "activa" del procés. Aquesta especificitat dels verbs AcExp explica el comportament "especial" d'aquests predicats, si els comparem amb altres verbs causatius de canvi d'estat: en el cas de la restricció per formar oracions passives, l'experimentador es resistiria a esdevenir un element merament "passiu" de l'esdeveniment oracional.

(Royo (2017), p. 55)

⁶³ Fábregas i Marín (2020) proposen tractar el datiu experimentador de manera diferent del datiu meta, font o beneficiari. Igual que aquests, s'introdueix amb un nucli aplicatiu, però a diferència d'aquests, a més incorpora una preposició, seguint Landau (2010). D'aquesta manera deriven que els datius experimentadors són estatus mentre que els datius meta, font

A l'apartat 8.2.9.1 mostraré que els verbs psicològics de datiu es comporten com a verbs inacusatius i en conseqüència el cas datiu és inherent i a l'apartat 8.2.9.2 tractaré el cas datiu dels verbs causatius dativitzats i consideraré que és lèxic. Finalment, a l'apartat 8.2.9.3 tractaré el cas especial dels verbs *estranyar*, *interessar* i *encantar*, que he considerat verbs psicològics de datiu.

8.2.9.1. Els verbs psicològics de datiu com a verbs inacusatius

Alguns autors com ara Belletti i Rizzi (1988), Acedo-Matellán i Mateu (2015) o Royo (2017) consideren que *agradar* actua com un verb inacusatiu. La principal prova d'aquesta anàlisi és que en italià aquest verb demana l'auxiliar aspectual *essere*, que és l'auxiliar propi dels verbs inacusatius. Recordem l'exemple (155) de Belletti i Rizzi, que repeteixo com a (209):

- (209) a. A Gianni è sempre piaciuta la musica.
'Al Gianni sempre li ha agradat la música.'
- b. La musica è sempre piaciuta a Gianni.
'La música sempre ha agradat al Gianni.'

(Belletti i Rizzi (1988), p. 334 [101a-b])

L'italià no és l'única llengua que dona a aquests verbs un tractament inacusatiu. Una altra llengua que els dona aquest tractament és el georgià (vegeu Marantz (2000)). El georgià és una llengua d'ergativitat escindida. En present, futur i altres temps, el sistema de cas utilitzat és el nominatiu-datiu, mentre que en el temps d'aorist (passat simple), el sistema utilitzat és l'ergatiu-nominatiu. Convé assenyalar que el georgià sincretitza els casos acusatiu i datiu en un de sol, el datiu.

L'equivalent georgià del verb *agradar* té un comportament diferent dels verbs transitius d'aquesta llengua. Aquest verb no experimenta canvis de cas en canviar el temps verbal. Per a Marantz (2000), aquest comportament demostra que no és un verb transitiu pròpiament dit sinó un verb inacusatiu:⁶⁴

- (210) a. šen pelamuš-i g[i-qvar]-s.
tu.DAT pelamusi.NOM CONC-[agradar₄]-FLEX_i
'A tu t'agrada el pelamushi [tipus de pastís georgià].'
- b. šen pelamuš-i g[e-qvar]-e.
tu.DAT pelamusi.NOM CONC-[agradar₄]-FLEX_{ii}
'A tu et va agradar el pelamushi.'

(Marantz (2000), p. 13 [3a-b], que cita Harris (1981))

i beneficiari són esdevenimentals. Aquesta anàlisi no resulta factible en el model que aquí proposo.

⁶⁴ Flex_i expressa present, mentre que Flex_{ii} expressa aorist. Així mateix, el subíndex 4 del verb indica la classe a la qual pertany.

Sembla, doncs, que no és un fet idiosincràtic de l'italià tractar els verbs del tipus *agradar* com a verbs inacusatius.

He proposat, seguint Rigau (1990), que el verb *agradar* conté un argument extern. Però he assumit també que el verb *agradar* es comporta com un verb inacusatiu. Aquestes dues assumpcions, però, són contradictòries: si el verb conté un argument extern, l'emissor, com s'explica que es comporti com un verb inacusatiu?

Proposaré que es dona una relació metonímica entre emissor i emoció. Per metonímia, l'entitat productora pot passar a denotar l'entitat produïda. En conseqüència, l'argument antagonista es pot realitzar, en el verb *agradar* i per extensió en tots els verbs psicològics de datiu, en una posició interna del verb en la mesura que representa l'argument emoció. En canvi, quan el verb es reflexivitza, l'argument es realitza en l'especificador de Veu. En una oració com (211), l'argument nominatiu es comporta alhora com a emissor i com a emoció:

(211) Al Joan li agrada la Maria.

Aquesta dualitat temàtica de l'argument nominatiu és el que permet explicar el comportament especial d'aquest tipus de verbs: alhora que dona lloc a una construcció inacusativa es pot reflexivitzar.

Bouchard (1995) proposa un altre mecanisme per fusionar els papers d'argument extern i d'argument intern en els verbs psicològics causatius i en els verbs psicològics de datiu, és a dir, dels arguments que jo anomeno emissor i emoció. L'entitat que jo anomeno *emoció* Bouchard l'anomena *entitat psicològica (psy-chose)*. Aquesta entitat només es troba en l'espai mental, no en l'espai físic.

Bouchard proposa que les entitats poden ser referides de dues maneres diferents, com a *conceptes* i com a *substantius*.

Une entité peut être présentée d'un point de vue externe, neutre: l'entité est alors traitée comme un Concept. Une entité peut aussi être présentée selon un point de vue interne, comme un Substantif, une entité capable de caractérisation additionnelle et qui peut être un participant dans un événement.

(Bouchard (1995), p. 9)

Aquesta manera diferent de referir-se a una entitat permet distingir entre les accepcions causativa no psicològica i la psicològica, com en l'exemple següent, de Bouchard:

(212) Paul m'ha frappé/ébloui.

(Bouchard (1995), p. 9 [12])

En la lectura no psicològica, l'argument nominatiu s'interpreta com una entitat substantiva, mentre que en la interpretació psicològica s'interpreta com una entitat concepte. Bouchard distingeix les dues interpretacions, la psicològica i la no psicològica, de la manera següent:

Le sujet est un Actualiseur, au sens de Voorst (1988): c'est l'entité qui suscite l'événement. On peut donc y référer en tant que Concept ou que Substantif. On peut poser que, lorsqu'il est interprété comme un Concept, alors l'Actualiseur est une psy-chose puisqu'il se situe strictement dans le domaine de l'espace mental. Dans une phrase comme ([212]), l'Actualiseur *Paul* peut donc être interprété comme un Concept (s'il m'a frappé par son intelligence) ou un

Substantif (s'il m'a frappé par inadvertance en passant), ou encore un Sujet Intentionnel (s'il m'a frappé avec un bâton). [...] Pour obtenir une lecture psychologique avec cette classe de verbs, il faut obligatoirement que le sujet soit interprété comme un Concept puisque c'est la seule façon d'avoir une psy-chose en ([212]), aucun argument de surface ou incorporé n'ayant les propriétés lexicales d'une psy-chose comme *dégoûte*, *crainte*, etc.

(Bouchard (1995), p. 9)

Bouchard proposa que l'entitat psicològica es pot realitzar en l'estructura de tres maneres diferents: explícitament, com a (213a), incorporada en el verb, com a (213b), o fusionada amb un argument entès com a concepte, com a (212):

- (213) a. Jean fait peur à Marie.
b. Jean méprise Marie.

(Bouchard (1995), p. 8 [9a], p. 6 [1])

Vegem-ho en paraules de Bouchard:

La psy-chose peut être insérée comme argument syntaxique ([213a]), ou incorporée au verb ([213b]). Un élément interprété comme un Concept peut aussi fonctionner comme une psy-chose.

(Bouchard (1995), p. 10)

És a dir, en el model de Bouchard emissor (*concept*) i emoció (*pay-chose*) poden recaure en el mateix argument.

He suposat que l'argument nominatiu es realitza dins el SV com a tema-emoció. Si és així, la generació de l'argument datiu és simple: és l'argument tema-emoció qui activa el nucli aplicatiu que acollirà l'argument experimentador. Vegem-ne la representació:

- (214) a. Al Joan li agrada la Maria.
b. [Sv [v V] [SApl *al Joan* DAT [Apl Apl] [SV *la Maria* [V√*agradar*]]]]

Aquesta anàlisi implica que el datiu aplicatiu no és lèxic sinó inherent, ja que el nucli aplicatiu és activat directament per un argument intern realitzat explícitament.

En la construcció reflexivitzada, l'argument nominatiu, en tant que emissor, es realitzarà en l'especificador de Veu.⁶⁵ Així mateix, l'exponent de Veu serà el clíctic reflexiu. Vegem-ne l'estructura:

- (215) a. El Joan s'agrada.
b. [SV_{veu} *el Joan* [V_{veu} *esi*] [Sv [v V] [SApl ∅_i DAT [Apl Apl] [SV ∅ [V√*agradar*]]]]]

El verb *agradar*, doncs, té un comportament ambivalent. Segons si interpretem el seu argument no experimentador com a emoció o com a emissor, es realitzarà respectivament com un argument intern o com un argument extern. Aquí assumeixo que es realitza com un argument intern, excepte en la construcció reflexiva, que aleshores s'insereix mitjançant Veu. Com veurem tot seguit, en les variants datives

⁶⁵ Recordem que el clíctic reflexiu s'insereix adjuntat a Temps, en el grup clíctic. A Veu s'insereixen els trets que es manifestaran en el clíctic.

dels verbs psicològics causatius, proposaré que l'argument no experimentador es genera en l'especificador de Veu i, per tant, com un argument extern.

Hem vist el comportament sintàctic del verb *agradar* i per extensió la dels verbs psicològics de datiu. En el pròxim apartat analitzo el comportament dels verbs psicològics causatius dativitzats en l'alternança psicològica de datiu.

8.2.9.2. *El cas de l'experimentador datiu en els verbs alternants*

He assumit que el cas de l'experimentador datiu és aplicatiu, i no preposicional ni estructural. He proposat que el datiu és inherent en els verbs psicològics de datiu. En canvi, proposaré que en els verbs psicològics causatius dativitzats en l'alternança psicològica de datiu, el datiu és de naturalesa lèxica.

Hem vist que hi ha una diferència significativa entre els verbs psicològics de datiu i els verbs psicològics causatius dativitzats. Els primers admeten l'ús de temps perfectius sense cap problema. En canvi, els segons només admeten el temps imperfectiu. Si el temps és perfectiu, l'argument experimentador s'ha de realitzar en acusatiu ja que s'interpreta com a episòdic. Repeteixo el contrast (151) de Cabré i Mateu com a (216):

- (216) a. Les teves paraules [ləs]/*[əlzi] van *sorprendre*, *preocupar*, *molestar* molt.
b. [əlzi]/*[ləs] *soprèn*, *preocupa*, *molesta* que la joventut d'avui fumi tant.

(Cabré i Mateu (1998), p. 71 [3a'-b'])

Sembla, doncs, que la dativització es produeix per distingir la interpretació no episòdica i avaluativa de l'episòdica. Dues circumstàncies donen suport a la idea que aquest datiu és de naturalesa lèxica. En primer lloc, aquests verbs poden realitzar l'argument experimentador amb cas acusatiu, sense variació de significat:⁶⁶

- (217) Les seves filles el preocupaven.

De fet aquest és el règim que trobem en el diccionari Fabra (Fabra (1932)).

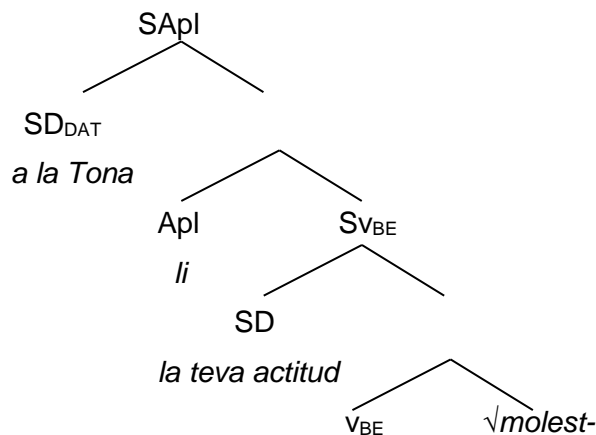
I en segon lloc, alguns verbs psicològics causatius que en realitzar-se amb un temps imperfectiu semblen tenir una lectura avaluativa, demanen per a l'experimentador règim acusatiu i no datiu. Dos d'aquests verbs són *complaure* i *espantar*.

Royo (2017) proposa unificar el tractament dels dos tipus de verbs, els psicològics de datiu i els psicològics causatius dativitzats. Per a Royo, en tots dos casos tenim una construcció inacusativa. Aquesta és l'anàlisi que proposa, que és la mateixa que assigna al verb *agradar*:

⁶⁶ Una forma alternativa d'expressar (217) seria (i), amb una perífrasi formada amb el verb estatiu *tenir*:

- (i) Les seves filles el tenien preocupat.

- (218) a. A la Tona li molesta la teva actitud.
 b.

(Royo (2017), p. 413 [551b], adaptat)

Aquí seguiré el camí contrari. He assumit que en els verbs causatius dativitzats es produeix un canvi temàtic i que l'argument causa passa a interpretar-se com a emissor. A diferència del que passa amb els verbs psicològics de datiu, aquest argument es continua realitzant en la posició externa al SV. Proposaré que els verbs psicològics causatius dativitzats tenen com a propietat lèxica activar una categoria buida sense valor denotatiu en la posició d'objecte (l'emoció), que és l'encarregada d'activar el nucli aplicatiu on s'allotja l'argument experimentador. Vegem l'estructura que presenten aquests verbs:

- (219) a. Al Jordi li molesten les xafarderies.
 b. [S_{VeU} les xafarderies [V_{eu} VeU] [S_v [v V] [S_{Apl} al Jordi_{DAT} [Apl Apl] [S_v ∅ [V√molesten]]]]]

Comparem aquesta estructura amb la que he proposat per als verbs psicològics de datiu:

- (220) a. Al Joan li agraden els toros.
 b. [S_{Apl} al Joan_{DAT} [Apl Apl] [S_v els toros [v [v V] [√agradar]]]]]

Un suport empíric a aquesta dissociació entre verbs psicològics causatius dativitzats i verbs psicològics de datiu ens el proporciona l'italià. Segons Kailuweit (2015), els verbs *disturbare* 'destorbar' i *scomodare* 'incomodar' accepten excepcionalment expressar l'experimentador en datiu, amb la particularitat que l'auxiliar aspectual no canvia a *essere*.

- (221) a. Le_{DAT} disturba se fumo?
 'El molesta si fumo?'
 b. Se a te_{DAT} non scomoda, dovresti restituire-mi il libro.
 'Si no t'és molèstia, hauries de tornar-me el llibre.'

(Kailuweit (2015), p. 355 [13a-b])

Convé assenyalar que el català es comporta de manera molt diferent del castellà. En el castellà peninsular, l'argument experimentador se sol realitzar en datiu sempre que

l'argument causa sigui no agentiu (vegeu en aquest sentit Kailuweit (2015)). El contrast següent és d'una informant aragonesa, un dialecte loista:

- (222) a. Juan la consoló, a María.
b. A María le consoló saber que tendría una segunda oportunidad.

D'acord amb Blume (1998), ens trobaríem davant d'un cas de transitivitat baixa. El cas datiu tindria com a finalitat distingir els dos arguments amb més claredat. No entraré a discutir aquesta qüestió.⁶⁷

Kailuweit (2015) proposa distingir tres tipus d'experimentadors objecte: un d'afectat causativament, un que experimenta un canvi sense ser afectat, i un que expressa un judici subjectiu. El primer experimentador és poc actiu, el segon experimentador té una activitat mitjana i el tercer experimentador és plenament actiu. Ho expressa així:

From a semantic point of view, there are three types of experiencer: (a) a causatively affected experiencer, (b) an experiencer undergoing a change of state in a particular situation without being affected by an external causer and (c) a more active experiencer expressing a subjective judgement. The three types are prototypical categories with fuzzy edges.

(Kailuweit (2015), p. 327-328)

Crec que en establir aquesta categorització Kailuweit té *in mente* el sistema del castellà peninsular. El català no es comporta així. En català, l'experimentador és afectat (verbs psicològics causatius) o és avaluatiu (verbs psicològics de datiu). En funció de la semàntica del verb i de les propietats aspectuals de la construcció, l'experimentador d'un verb psicològic causatiu es converteix en avaluatiu (expressa un *judici subjectiu* en la terminologia de Kailuweit).

⁶⁷ És possible que en castellà el que es doni amb els verbs psicològics causatius és un ús diferencial del cas datiu, per distingir el paper d'experimentador del paper de tema que rep l'argument quan el verb causatiu no s'interpreta com a psicològic. Un fenomen similar es dona en islandès. Segons Jónsson (2010), els arguments que expressen un moviment causat es realitzen en datiu i no en acusatiu. Això permet obtenir parells mínims com el següent:

- (i) a. Jón sópaði gólfið.
Jón va.escombrar el.terra_{AC}
'El Jón va escombrar el terra.'
b. Jón sópaði snjónum burt.
Jón va.escombrar la.neu_{DAT} lluny
'El Jón va retirar la neu amb l'escombra.'

(Jónsson (2010), p. 3 [5a-b])

Probablement, aquest tipus de datiu no s'introdueix mitjançant un nucli aplicatiu.

8.2.9.3. Els verbs estranyar, interessar i encantar

Els verbs *estranyar*, *interessar* i *encantar* són verbs que poden ser usats com a verbs psicològics causatius i com a verbs psicològics de datiu. En els casos d'*estranyar* i *interessar*, els verbs són en realitat de causació interna, com ho demostra el fet que no admeten usos causatius, si més no en el català col·loquial. Aquests verbs expressen amb facilitat un episodi prolongat, cosa que permet habilitar-los com a verbs psicològics no episòdics. Probablement perquè no admeten en l'ús col·loquial un ús causatiu, s'han pogut convertir en verbs psicològics de datiu.

El cas d'*encantar* és una mica diferent. Aquest verb té un alternant pròpiament causatiu, igual que els verbs que entren en l'alternança psicològica de datiu (*preocupar*, *molestar*, *sorprendre*, *apassionar* o *fascinar*). Tanmateix, sembla que en el cas d'*encantar* es produeix una diferència de significat molt acusada entre la forma causativa i la forma dativitzada, de manera que una accepció no bloqueja l'altra. La forma causativa expressa que la persona s'ha transformat totalment com a conseqüència d'un acte màgic. Aquesta lectura sembla agentiva, i en tant que agentiva admet la reflexivització, tal com mostren aquestes exemples de fonts digitals:⁶⁸

- (223) a. La bruixa Malespuces el va encantar en forma de granota.
b. Novalis: la destrucció és la tasca més sublim de la lògica superior; el mag més gran fora aquell que es pogués encantar a si mateix, de tal manera que ell fos per a si mateix una aparició estranya.

Aquesta interpretació no bloqueja la forma dativitzada no episòdica, fins al punt que no solament es pot utilitzar amb un temps imperfectiu, com els verbs alternants, sinó amb un temps perfectiu, com els verbs pròpiament psicològics de datiu:

- (224) Al Joan li va encantar el sopar.

Recordem que *encantar* admet una forma incoativa amb el significat de "distreure's", com a (225a), i també una forma reflexiva, com a (225b) (exemples de fonts digitals).⁶⁹

- (225) a. Qui s'encanta no les tasta i el que mulla no trau tros.
b. En Dibugat és un gat a qui li encanten els amics, els arbres, l'univers. També li encanten coses més peculiars, com ara els pets o les llenties. I, per descomptat, s'encanta a si mateix.

8.2.10. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he analitzat amb un cert detall el comportament de l'argument experimentador realitzat en datiu. He distingit, d'acord amb la bibliografia, tres tipus de

⁶⁸ Font (227a): <https://www.laie.es/es/libro/una-granota-reial/9788448920883/497215>

Font (227b): http://www.barcelonareview.com/revista/05/sf_chm4.html

⁶⁹ Font (229a): <http://elrefranyer.com/ref/qui-s-encanta-no-les-tasta-i-el-que-mulla-no-trau-tros>

Font (229b): <https://www.laie.es/es/libro/soc-en-dibugat/9788494629266/506173>

verbs psicològics: els verbs psicològics de nominatiu, els verbs psicològics causatius i els verbs psicològics de datiu. En els primers, l'experimentador actua projectivament sobre l'argument tema o destinatari de l'emoció. En determinats casos pot actuar avaluativament (per exemple, a *El Joan adora la Maria*). En el cas dels verbs psicològics causatius, l'argument experimentador és afectat, i, tot i això, en certs casos també pot actuar avaluativament. Seguint Kailuweit (2015), he assumit que aquests verbs contenen dues fases esdevenimentals, una fase causativa i una fase emocional, de caràcter episòdic. La fase causativa expressa esdevenimentalment un assoliment. Així mateix, l'episodi emocional pot prolongar-se d'acord amb la semàntica del verb. En alguns d'aquests verbs, quan es realitzen amb un temps imperfectiu, l'episodi emocional es prolonga indefinidament, i l'experimentador passa a interpretar-se bàsicament com a avaluador. Així mateix, alguns d'aquests verbs es dativitzen. Són els verbs que entren en l'alternança psicològica de datiu. El comportament semàntic d'aquests verbs és idèntic al dels verbs psicològics de datiu. Quan el temps és perfectiu, el que preval és el caràcter episòdic d'aquests verbs i, per tant, l'experimentador es realitza en acusatiu.

Adaptant Rigau (1990), he proposat analitzar els verbs psicològics de datiu com a verbs temàticament triargumentals, amb els papers d'emissor, emoció i experimentador. Aquests verbs solen tenir una realització inacusativa. Per explicar aquest fet, he proposat considerar que el paper d'emoció pot expressar metonímicament el d'emissor, una idea similar a la plantejada per Bouchard (1995). En conseqüència aquest argument es pot realitzar en la posició d'objecte del verb i no com a argument extern. Això explicaria el caràcter inacusatiu d'aquesta construcció. Tanmateix, i en contra del que passa amb els verbs inacusatius, aquests verbs admeten la reflexivització, igual que els verbs psicològics de nominatiu. En la construcció reflexivitzada, he proposat que l'argument emissor/emoció es realitza a l'especificador de Veu, mentre que el nucli de Veu és representat mitjançant el clíctic reflexiu.

He assumit que l'argument datiu dels verbs psicològics de datiu es realitza mitjançant un nucli aplicatiu. Aquest cas és de naturalesa inherent en el sentit de Woolford (2006). En canvi, he proposat que en el cas dels verbs psicològics causatius dativitzats, l'argument datiu, tot i que també es realitza mitjançant un nucli aplicatiu, és de naturalesa lèxica. A diferència del que passa amb els verbs psicològics de datiu, he pressuposat que l'argument causa-emissor es realitza externament. Per poder generar el nucli aplicatiu, el verb demana un argument buit amb el paper temàtic d'emoció. La generació d'aquest element buit és una propietat intrínseca dels verbs alternants, un grup de verbs força reduït.

8.3. CONCLUSIONS DEL CAPÍTOL

En el capítol anterior he proposat distingir tres tipus de datiu: el datiu estructural, el datiu aplicatiu i el datiu preposicional. El datiu estructural és el datiu que s'assigna en la construcció causativa a l'argument extern causat d'un verb incrustat transitiu. Per la seva banda, el datiu aplicatiu és el cas que rep un argument generat a l'especificador

d'un nucli aplicatiu, que he considerat que en català es generava per sobre de SV, mentre que el datiu preposicional és el datiu introduït per una preposició semàntica i generat dins el SV, en la posició de complement del verb. Una característica tenen en comú el datiu estructural i el datiu aplicatiu: tots dos arguments requereixen la presència d'un argument tema; en el cas del datiu aplicatiu, perquè generi el nucli aplicatiu, i en el cas del datiu estructural, per activar el cas dependent en el domini del v matriu.

Aquesta caracterització comuna del cas aplicatiu i el cas estructural té contraexemples. Alguns verbs del català demanen un argument datiu sense que sigui necessària la presència d'un argument tema explícit en l'estructura. I no sembla tampoc, si més no en molts d'aquests verbs, que aquest datiu es pugui descriure com un datiu preposicional. El datiu preposicional bàsicament s'assigna a arguments meta inanimats i als arguments que he anomenat adreçats.

L'objecte d'aquest capítol s'ha centrat en l'estudi de dos grans tipus de datius, els datius que apareixen sense argument tema amb els verbs no psicològics i els datius que es realitzen amb els verbs psicològics.

Vegem en primer lloc els datius realitzats amb verbs no psicològics. He proposat que aquests datius es podien classificar en dos grans tipus, en inherents i en lèxics, en el sentit de Woolford (2006). He considerat que els verbs *servir*, *robar*, *pagar*, *escriure*, *respondre* i *pegar* regeixen en tots els casos un datiu inherent, i que aquest datiu és de naturalesa aplicativa. He proposat que aquests verbs seleccionen un argument intern tema amb un valor prototípic. Tots ells admeten alternar amb una construcció de doble objecte:

- (226) a. El cambrer va servir als comensals.
b. El cambrer va servir begudes als comensals.

Un verb especial és *telefonar* i els seus sinònims geogràfics *trucar*, *picar*, *cridar* i *tocar*. Aquest verb sovint és tractat conjuntament amb els verbs que he anomenat de tema prototípic, com ara *servir*, *pagar* o *escriure* (vegeu per exemple Pineda (2016)). Aquí he proposat que el datiu del verb *telefonar* és de naturalesa lèxica, per analogia amb els verbs *parlar*, *cantar* o *cridar* (inergatiu), que regeixen un datiu preposicional amb el paper temàtic d'adreçat.

Dos verbs que també regeixen datiu en algunes varietats del català són *ajudar* i *picar*. He proposat que el datiu d'aquests verbs també és lèxic. En aquest cas, he suggerit que aquest datiu lèxic és de naturalesa diferencial.

Un aspecte singular del català central, i que el diferencia del valencià i del castellà, és la tendència a fer transitius els verbs que regeixen datiu sense la presència d'un argument tema explícit.

- (227) Un lladre ha robat el Pere.

He proposat dos tipus d'acusativització: l'acusativització per incorporació i l'acusativització per analogia semàntica. La primera és la que presenten els verbs que regeixen un datiu inherent, mentre que la segona és la que presenten els verbs que regeixen un datiu lèxic. En el cas dels verbs que regeixen datiu inherent, l'acusativització es produeix per la incorporació en el lèxic de l'argument tema prototípic, una incorporació que provoca un canvi tant en les propietats temàtiques com gramaticals del verb. En el cas dels verbs que regeixen datiu lèxic,

l'acusativització es produeix per un canvi d'analogia de règim. El cas que he estudiat és el del verb *telefonar*. En la forma intransitiva, he considerat que establia una analogia amb els verbs del tipus *parlar*; en canvi, en la forma transitiva l'analogia s'estableix segurament amb el verb *cridar* (transitiu).

El cas datiu també és utilitzat en català per expressar l'argument experimentador. Amb els verbs psicològics, trobem dos tipus de verbs que regeixen datiu: els verbs psicològics de datiu, com ara *agradar*, i els verbs psicològics causatius alternants, com ara *preocupar* i *molestar*. En el cas dels verbs psicològics de datiu, he proposat que el datiu és introduït per un nucli aplicatiu, i és inherent en el sentit de Woolford. En canvi, en el cas dels verbs psicològics causatius dativitzats, he proposat que el cas datiu és de naturalesa lèxica, i la dativització es produeix per semblança temàtica amb els verbs psicològics de datiu quan es realitzen amb un temps imperfectiu.

Adaptant idees de Rigau (1990), he proposat que els verbs psicològics de datiu són en realitat verbs triargumentals, amb un argument emissor, un argument emoció i un argument experimentador meta. Aquesta caracterització temàtica és el que els permet actuar com a verbs inacusatius, tal com mostra el fet que en italià es construeixin amb l'auxiliar aspectual *essere*, típic dels verbs inacusatius, i com a verbs amb un argument extern, atès que, igual que els verbs psicològics de nominatiu, admeten la reflexivització de l'argument experimentador. He proposat que l'argument nominatiu es pot realitzar tant en la posició interna com en la posició externa en funció d'una interpretació metonímica: pot ser interpretat com a emissor i com a emoció.

Per explicar el comportament dels verbs psicològics causatius dativitzats, he adoptat la idea de Kailuweit (2015) per la qual aquests verbs són de naturalesa episòdica. Els verbs psicològics causatius es poden dividir en dues fases esdevenimentals, una de causativa, de naturalesa tèlica, i una d'emocional, de naturalesa episòdica. En alguns d'aquests verbs, quan es construeixen amb un temps imperfectiu, el caràcter episòdic de l'emoció es converteix en indefinit, de manera que semànticament s'acosten als verbs psicològics de datiu. Així mateix, adoptant idees de Pesetsky (1995), he proposat que l'argument experimentador dels verbs psicològics de datiu actua avaluativament. En els verbs psicològics causatius l'argument experimentador, a més d'afectat, pot actuar com a avaluador. Quan el verb es dativitza, la funció d'avaluador és la primària, igual com passa en els verbs psicològics de datiu.

Bloc 4

TEMPS, VEU I CAS EN LA CONSTRUCCIÓ CAUSATIVA

En els quatre capítols que conformen aquest darrer bloc estudiaré la construcció causativa del català, una construcció formada per verb *fer* més una clàusula en infinitiu.

- (1) a. La Maria va fer venir el Jordi.
- b. La Maria va fer cantar el Virolai al Joan.

L'argument extern del verb matriu representa l'*argument causador*, i l'argument de la clàusula interna sobre el qual recau la coerció exercida pel causador és l'*argument causat*. Si el verb és transitiu, inergatiu o intransitiu de règim datiu o oblic, l'argument causat correspon a l'argument extern. En canvi, si el verb és inacusatiu, l'argument causat és un argument intern tema.

Podem distingir dos tipus de construccions causatives, en funció de la manera com es realitza l'argument causat: la construcció *Faire-infinitiu* (FI), i la construcció *Faire-par* (FP). Aquests són els termes que va adoptar Kayne (1975) en estudiar aquesta construcció per al francès, i són els que s'han generalitzat en la bibliografia.¹ Aquestes construccions es distingeixen quan el verb incrustat és transitiu. En la construcció FI, l'argument causat es realitza en datiu (2.a), mentre que en la construcció FP es realitza mitjançant un SP Agent (2.b):

- (2) a. El metge va fer analitzar la radiografia a un especialista.
- b. El metge va fer analitzar la radiografia per un especialista.

Una construcció similar és la que anomeno construcció perceptiva, formada pels verbs de percepció *veure* i *sentir* més una clàusula en infinitiu.

- (3) La Teresa va sentir cantar la coral.

Aquesta construcció presenta una diferència molt rellevant respecte a la causativa. En la construcció causativa (4a) únicament tenim un domini de cas; en canvi, en la construcció perceptiva (4b) el cas acusatiu pot ser assignat a dos constituents de la construcció:

- (4) a. La Teresa li va fer cantar el Virolai.
- b. La Teresa la va sentir cantar-lo.

¹ Homer i Sportiche (2011) proposen una variació en aquesta terminologia, més transparent. La construcció *Faire-infinitiu* passen a anomenar-la *Faire-à*, atès que la preposició *à* és la preposició que marca l'argument causat en la construcció FI quan el verb incrustat és transitiu, mentre que conserven el terme *Faire-par*. Aquí, però, seguiré la terminologia de Kayne (1975).

He estudiat el cas que rep l'argument extern causat en el capítol 7. Atès que és sensible a la presència d'un argument intern tema, he argumentat que es tracta d'un cas estructural. Aquest cas, de naturalesa dependent, s'assigna en el domini del v matriu, quan hi ha dos arguments sense rebre cas. L'argument que rep cas és l'argument c-comandador.

Un dels aspectes més rellevants de la construcció causativa és la distribució dels clítics. La cliticització dels arguments del verb incrustat segueix un comportament complex. L'argument causat, sigui extern o intern, es realitza sempre en el verb matriu, mentre que els altres arguments es poden cliticitzar en el verb matriu o en el verb incrustat, d'acord amb un conjunt de restriccions que operen en la construcció.

Una segona característica de la construcció causativa és que admet dos tipus de reflexivització, la reflexivització matriu (5.a) i la reflexivització incrustada (5.b):

- (5) a. La Maria es va fer tallar els cabells.
- b. La Maria va fer tallar-se els cabells al Joan.

En la reflexivització matriu l'antecedent del clíctic reflexiu és l'argument causador, mentre que en la reflexivització incrustada, l'argument antecedent és l'argument causat. En la reflexivització matriu, tots els clítics han de pujar al verb matriu:

- (6) a. La Maria se'ls va fer tallar.
- b. *La Maria es va fer tallar-los.

Així mateix, l'argument causador no es pot realitzar com a datiu. Forçosament, si es realitza, ha de ser com a SP Agent:

- (7) La Maria se'ls va fer tallar *a/per la perruquera.

Per la seva banda, en la reflexivització incrustada l'argument causat, quan es cliticitza, ho fa necessàriament en el verb matriu, mentre que els altres clítics obligatòriament s'han de realitzar tots en el verb incrustat, com mostra l'agramaticalitat de (8b):

- (8) a. La Maria li va fer tallar-se'ls.
- b. *La Maria els hi va fer tallar-se.

A més de la reflexivització, la construcció causativa admet també la passivització:

- (9) a. El president va ser fet detenir.
- b. La rata va ser feta sortir de la cuina.

Bàsicament, l'argument que es pot passivitzar és l'argument intern d'un verb transitiu, i l'argument tema d'un verb inacusatiu. No podem passivitzar l'argument extern ni d'un verb transitiu ni d'un verb intransitiu inergatiu o de règim datiu o oblic.

Un darrer aspecte de la construcció causativa té a veure amb la referencialitat. Quan l'argument intern tema és –Animat i l'argument causat +Animat, la construcció és sempre natural:

- (10) El professor va fer llegir *El Capital* als alumnes.

En canvi, quan l'argument intern tema és animat, sorgeixen problemes:

- (11) ??El metge va fer vacunar el pacient a la infermera.

A (11) l'argument intern tema és determinat. Si el fem indeterminat, l'oració passa a ser natural:

(12) El metge va fer vacunar un pacient a la infermera.

Seguint Vivanco (2016) i Ciutescu (2018), proposaré que el verb causatiu és un verb lèxic que regeix en la construcció causativa una clàusula encapçalada pel nucli de Temps. He adoptat la idea de desdoblar el nucli Veu/v en dos nuclis amb propietats diferents: v és el nucli verbal transitivitzador/inergativitzador, mentre que Veu és el nucli que introdueix l'argument extern. Proposaré distingir les construccions FI i FP en termes del nucli Veu. Defensaré que en la construcció causativa l'argument extern causat és introduït mitjançant el nucli de Veu, mentre que en la construcció FP l'argument extern causat s'introdueix mitjançant un SP Agent, el mateix que trobem en la construcció passiva, i que es realitza adjuntat a v. Així doncs, en la construcció FI tenim Veu, mentre que en la construcció FP no.

Una segona proposta que faré té a veure amb el nucli de Temps incrustat. Concretament, proposaré que aquest nucli pot prendre dues variants, la variant defectiva i la variant semiactiva. La variant defectiva és aquella que no disposa ni de tret PPA ni de trets phi de concordança. Aquesta variant és la que trobem tant en la construcció causativa reflexiva matriu com en la passiva. Quan el nucli de Temps incrustat és defectiu, no és possible tenir clítics en la clàusula incrustada. En canvi, la variant semiactiva es caracteritza pel fet de tenir el tret PPA, però en canvi no disposa de trets phi. Tres propietats associo al Temps semiactiu. En primer lloc, quan Temps és semiactiu, admet l'adjunció de clítics. Si és defectiu, els clítics obligatòriament s'han de realitzar en la clàusula matriu. En segon lloc, quan Temps és semiactiu, requereix la validació del seu tret PPA, però com que no té trets phi no pot concordar i no assigna cas nominatiu. Finalment, si Temps és semiactiu, la Veu que domina no té capacitat per assignar cas acusatiu dependent.

Aquest bloc està format per quatre capítols. En el capítol 9 presento les característiques generals de la construcció causativa, i ofereixo un repàs de la bibliografia principal que trobem sobre aquesta construcció no solament del català sinó també de les altres llengües romàniques principals: el castellà, el francès, l'italià i, en menor mesura, el portuguès. Convé assenyalar que el romanès no disposa d'aquesta construcció ja que no admet subordinades en infinitiu.

En el capítol 10 analitzo les propietats semàntiques de la construcció causativa. A diferència d'autors com Alsina (1992, 1996) o Guasti (1996), assumeixo que l'argument causat no rep cap paper temàtic extra del verb matriu *fer*. Tot i això, proposaré que rep un component semàntic de coerció. En funció de com es comportin l'argument causador i l'argument causat, podem distingir fins a quatre tipus de coerció: obligació, instigació, inducció agentivitzada i inducció mecànica. Vegem una caracterització breu de cada un d'aquests tipus de relació coercitiva:

- *Obligació*: tant l'argument causador com l'argument causat són +Agentius.
- *Instigació*: l'argument causador és +Agentiu i l'argument causat és –Agentiu.
- *Inducció agentivitzada*: l'argument causador és –Agentiu i l'argument causat és +Agentiu.
- *Inducció mecànica*: tots dos arguments són –Agentius.

A diferència de la construcció FI, que admet els quatre tipus de relació coercitiva, defensaré que la construcció FP només admet un tipus de coerció: la d'obligació. El motiu és que tant l'argument causador com l'argument causat s'han d'interpretar agentivament. Proposaré que hi ha una diferència entre les dues construccions. En la construcció FI, l'argument causador capta la volició de l'argument causat; en canvi, en la construcció FP l'argument causador anul·la la volició de l'argument causat. El resultat és que l'argument causat és utilitzat com un instrument per l'argument causador.

En el capítol 11 em centro en la restricció de referencialitat que afecta l'argument causat de la construcció causativa. Mostro que l'argument causat ha de ser més alt que l'argument intern tema en l'Escala de Referencialitat. D'acord amb aquesta escala, els pronoms de persona discursiva són més alts que els pronoms de tercera persona, aquests són més alts que les expressions definides, i aquestes són més altes que les expressions indefinides. Concretament, proposo la següent restricció sobre l'argument causat, quan aquest es realitza com a datiu:

(13) *Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat*

En una construcció causativa, el datiu causat ha d'ocupar una posició més alta en l'Escala de Referencialitat que l'argument intern tema.

Com observa Bonet (1991), l'argument causat està sotmès a l'anomenada Restricció *me-lui/I-II*. Si l'argument causat es realitza amb un clític de datiu o de persona discursiva, aleshores l'argument intern tema no es pot realitzar amb un clític de persona discursiva. Per tractar els efectes de referencialitat que mostra la construcció de doble objecte (Restricció *me-lui/I-II*), proposo la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clític, basada també en l'Escala de Referencialitat.

Finalment, al capítol 12 analitzaré la sintaxi de la construcció causativa. Mostraré que l'argument extern causat, tot i no comportar-se com un subjecte, té algunes propietats que indiquen que és estructuralment superior a l'argument intern tema. Així mateix, estudiaré la reflexivització, tant la incrustada com la matriu, la distribució dels clítics i la passivització.

Proposaré que en la reflexivització matriu, l'argument causat no es pot realitzar mitjançant datiu com a resultat de la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat. El motiu és que l'argument que representa el datiu causat no es pot trobar en una posició més alta que la que representa l'argument intern tema (o meta), ja que consideraré que el clític reflexiu es troba en la mateixa posició que els pronoms de persona discursiva en l'Escala de Referencialitat.

Finalment, proposo que en la passivització opera la següent regla:

(14) *Regla de Recomposició Causativa*

En la construcció causativa passiva perifràstica, si el verb incrustat no és transitiu, la perífrasi formada pel verb causatiu i el verb lèxic haurà d'equivaldre semànticament a un verb transitiu del lexicó.

D'aquesta manera, es pot donar compte de les fortes restriccions que la passivització té en la construcció causativa.

Capítol 9

LA CONSTRUCCIÓ CAUSATIVA SINTÀCTICA. PROPIETATS GENERALS

9.0. INTRODUCCIÓ

En aquest capítol i en els quatre següents tractaré la construcció causativa sintàctica. Veurem que la hipòtesi de la descomposició del complex verbal en tres nuclis, V, v i Veu, permet donar compte, juntament amb un conjunt d'assumpcions auxiliars, de les propietats d'aquesta construcció. En aquest capítol faré una presentació de les característiques generals de la construcció causativa, i en els següents desenvoluparé les principals qüestions que afecten aquesta construcció: interpretació semàntica de l'argument anomenat causat, assignació del cas en la construcció, passivització del verb matriu, reflexivització, cliticització i la restricció de referencialitat.

La construcció causativa sintàctica s'oposa a la construcció causativa lèxica tant semànticament com estructuralment.¹ Semànticament, la construcció causativa lèxica expressa causació directa, mentre que la construcció causativa sintàctica expressa causació indirecta:

- (1) a. El propietari va tallar la gespa.
b. El propietari va fer tallar la gespa al jardiner.

En català, la construcció causativa sintàctica es realitza mitjançant una perífrasi verbal formada pel verb lèxic corresponent més el verb causatiu *fer*.

- (2) a. El xaman va fer ploure.
b. El bon temps va fer florir els ametllers prematurament.
c. La Maria va fer córrer el Joan.
d. El metge va fer menjar més verdura a l'Enric.

El verb *fer* l'anomenaré verb matriu, i el verb subordinat a *fer*, verb incrustat.

En moltes llengües, com per exemple en japonès, la construcció causativa sintàctica s'obté a partir del verb lèxic corresponent afegint a aquest un morfema causatiu específic. En el cas del japonès, aquest morfema és *-(s)ase-*:

¹ Aquestes construccions reben altres noms. Així, la construcció causativa sintàctica sol rebre el nom de causativa analítica mentre que la construcció causativa lèxica sol rebre el nom de causativa sintètica.

- (3) a. Ziroo-ga kabin-o wat-ta.
 Ziroo-NOM got.AC trencar-PASSAT
 'El Ziro va trencar el got.'
- b. Taroo-ga Ziroo-ni kabin-o wara-se-ta.
 Taroo.NOM Ziroo-DAT got.AC trencar-CAUSAR-PASSAT
 'El Taro va fer trencar el got al Ziro.'

(Shibatani i Pardeshi (2002). p. 138 [3])

Les causatives sintàctiques formades mitjançant un verb lèxic i un verb causatiu solen rebre el nom de causatives perifràstiques, mentre que les formades mitjançant un verb lèxic i un morfema causatiu solen rebre el nom de causatives morfològiques. Semànticament, les dues construccions són equivalents: expressen causació indirecta.

La construcció causativa del català té unes propietats similars a les que presenta en altres llengües romàniques com ara el castellà, el francès o l'italià. Un dels treballs més exhaustius sobre la construcció causativa i totes les seves propietats sintàctiques i semàntiques és *French Syntax* (Kayne (1975)). En aquesta obra, Kayne descriu les principals propietats d'aquesta construcció en francès, unes propietats que són extensibles, amb petites modulacions, a d'altres llengües romàniques com ara el català, el castellà o l'italià. Així mateix, la construcció causativa té unes característiques que l'allunyen d'altres construccions perifràstiques verbals com són ara les construccions de control, les construccions d'elevació o les construccions de marcatge excepcional de cas.²

² En català, com en la majoria de llengües romàniques, no es produeix marcatge excepcional de cas. Segons Pereira i Lima-Salles (2015), en portuguès les construccions causatives amb el verb *mandar* ("manar", "fer") es poden construir mitjançant aquest mecanisme:

- (i) O professor mandou-os escrever a carta.
 El professor va.manar-los.AC escriure la carta.AC
 "El professor els hi va manar d'escriure la carta."

(Pereira i Lima-Salles (2015), p. 116 [23])

A més de la construcció de marcatge excepcional de cas, el verb *mandar* accepta la construcció típica de les llengües romàniques:

- (ii) O professor mandou-lhes escrever a carta.
 El professor va.manar-los.DAT escriure la carta.AC
 "El professor els hi va manar d'escriure la carta."

(Pereira i Lima-Salles (2015), p. 116 [21])

El portuguès, a més de *mandar*, utilitza com a verb causatiu el verb *fazer* 'fer'. El verb *fazer* no admet la construcció amb marcatge excepcional de cas. Aquest verb es comporta com el verb causatiu del català, el castellà, el francès i l'italià.

En la construcció causativa sintàctica tant el verb causatiu *fer* com el verb incrustat aporten els arguments que seleccionen. L'argument aportat pel verb causatiu, de naturalesa externa, l'anomenem argument causador (*causer*). Així mateix, un dels arguments aportats pel verb incrustat passa a ser l'argument causat (*causee*). En els verbs transitius i inergatius, l'argument causat és l'argument extern, mentre que en els verbs de moviment direccional i en els verbs de causació interna, és l'argument intern tema. Una propietat característica de l'argument causat és que, quan es cliticitzava, forçosament s'ha de realitzar en el verb matriu:

- (4) a. El mestre el va fer parlar.
b. *El mestre va fer parlar-lo.
- (5) a. El jutge el va fer morir a la força.
b. *El jutge va fer morir-lo a la força.

Seguint Vivanco (2016) i Ciutescu (2018), consideraré que el verb causatiu *fer* és un verb lèxic, per bé que semànticament deixat. Pot ser considerat, doncs, un verb lleuger. En aquest sentit, m'allunya d'altres propostes com ara les de Folli i Harley (2007) o Tubino Blanco (2011), que suposen que *fer* és l'exponent de *v*.

El verb *fer*, en la mesura que demana un argument extern, requereix la presència obligatòria de *v* i la presència de *Ve* en el cas que la construcció sigui activa. La funció de *v* és exclusivament gramatical: transitivitzar o inergativitzar *V*. Permet crear els verbs causatius lèxics, però també permet crear els verbs transitius no causatius i els verbs inergatius, que són de naturalesa no causativa. La inserció de *v* en la derivació és una propietat lèxica de *V*. Un verb com *tallar* requereix el nucli *v* per poder expressar plenament el seu significat causatiu.

Un dels fets més característics de la construcció causativa és l'alternança de cas acusatiu-datiu que mostra. Si el verb incrustat és intransitiu (intransitiu inergatiu, de règim datiu o oblic o inacusatiu), l'argument del verb, sigui aquest extern (com en el cas dels verbs inergatius) o intern (com en el cas dels verbs inacusatius), es realitza amb cas acusatiu.

En el cas dels verbs transitius, apareixen dos arguments que requereixen cas estructural, l'argument extern i l'argument intern tema del verb incrustat. Tanmateix, només hi ha un cas estructural disponible, el cas acusatiu, atès que el cas nominatiu està reservat a l'argument extern del verb matriu (el causador). Indefectiblement, l'argument que valida el cas acusatiu disponible és l'argument intern tema, mai l'argument extern incrustat. L'argument extern es realitza amb cas datiu o, en determinats casos, com un adjunt preposicional introduït per la preposició *per*, la mateixa que introdueix l'argument extern en les construccions passives:

- (6) a. La Maria va fer pintar el menjador al Joan.
b. La Maria va fer pintar el menjador per un pintor professional.

L'italià també utilitza el marcatge excepcional de cas, per bé que en una construcció molt específica i lleugerament marginal (vegeu Rizzi (1982)).

Des de Kayne (1975), la construcció de (6a) rep el nom de construcció *faire infinitive* (FI), i la de (6b), *faire par* (FP).³

El català no admet dos arguments realitzats amb cas acusatiu, tal com mostra l'exemple següent:

(7) *La Maria va fer pintar el Joan el menjador.

Adoptaré un model de validació de cas estructural basat en idees de Marantz (2000) i Baker (2015). Marantz i Baker proposen uns models en què el cas, en comptes de ser assignat mitjançant concordança, com en el sistema de Chomsky (2000, 2001), és de naturalesa dependent. Concretament, proposaré que els casos d'acusatiu i de datiu (és a dir, el datiu corresponent a l'argument extern incrustat de les construccions causatives) són dependents, mentre que el cas nominatiu és assignat mitjançant concordança amb T, ja sigui en la relació de nucli-especificador o mitjançant la relació sonda-diana de Chomsky (2000, 2001). El cas datiu s'assigna en el domini del v matriu, quan hi ha dos arguments sense cas. L'argument que rep cas és l'argument c-comandador (vegeu Baker (2015)), i el cas que rep és el de datiu. Així mateix, el cas acusatiu s'assigna en el domini del T matriu, quan trobem dos arguments sense cas. En aquesta ocasió, l'argument que rep cas és l'argument c-comandat, i el cas que rep és acusatiu. D'acord amb el model que proposo, no és possible trobar tres arguments sense cas al llarg de la derivació. El motiu és que el cas estructural datiu s'assigna abans que s'incorpori a la derivació l'argument extern del verb incrustat.

Així mateix, assumiré que els clítics no es generen amb el material fonològic en els nuclis sintàctics. Concretament, proposaré que els trets morfosintàctics associats als clítics es generen en els nuclis sintàctics corresponents, i que aquests trets es materialitzen fonològicament al Complex Clíctic adjuntat a Temps.⁴ Adoptaré la idea

³ Una terminologia alternativa és la proposada per Homer i Sportiche (2011). Aquests autors utilitzen els termes *faire-à* (per *faire-infinitive*) i *faire-par*. Tot i que potser és més transparent, utilitzaré la terminologia clàssica introduïda per Kayne (1975).

⁴ Aquesta és una idea similar a la de la morfologia distribuïda, per bé que no és idèntica. El complex clíctic conté unes regles que determinen la forma final que prendran els clítics. Per exemple, en el català central col·loquial, no és possible la seqüència *els els*, corresponent a un OI i a un OD respectivament. Tot i que en la sintaxi es generen els trets de nombre dels dos clítics, en el complex clíctic un d'aquests trets de nombre es fusiona amb l'altre tret de nombre i dona lloc a la seqüència *els hi*. Vegeu Bonet (1995) per a un tractament tècnic d'aquest fenomen.

No tots els fenòmens que afecten els clítics sembla que es puguin resoldre mitjançant regles del complex clíctic. Un d'aquests fenòmens seria l'efecte *me-lui/l-ll* (Perlmutter (1971), Bonet (1991)). Com observa Bonet (1991), res impedeix que es pugui formar la seqüència *me li*, quan el clíctic *me* pren la funció de benefactiu:

(i) a. No me li diguis mentides.

(Bonet (1991), p. 197 [31])

b. El metge me li ha receptat cortisona.

(Exemple propi)

En canvi, si el clíctic *me* és un OD, l'oració és agramatical:

que en la posició sintàctica es genera un *pro*, seguint autors com ara Jaeggli (1986a).

Pel que fa a la clàusula incrustada, assumiré que és encapçalada per un nucli de Temps. Així mateix, proposaré l'existència d'un complex clíctic, on es realitzen tots els clítics verbals d'acord amb les regles de combinació d'aquests i que s'adjunta al Temps incrustat.

Una característica de la construcció causativa en català, en castellà i en francès,⁵ però no en italià, és que els clítics poden tenir dos possibles allotjaments: el verb incrustat i el verb matriu. En general, els clítics pugen al verb matriu, però sota certes condicions, alguns clítics es poden realitzar també en el verb incrustat.

A continuació mostro l'estructura d'una construcció causativa amb un verb inergatiu (no incloc Temps en el verb matriu):

(ii) *El director me li va presentar.

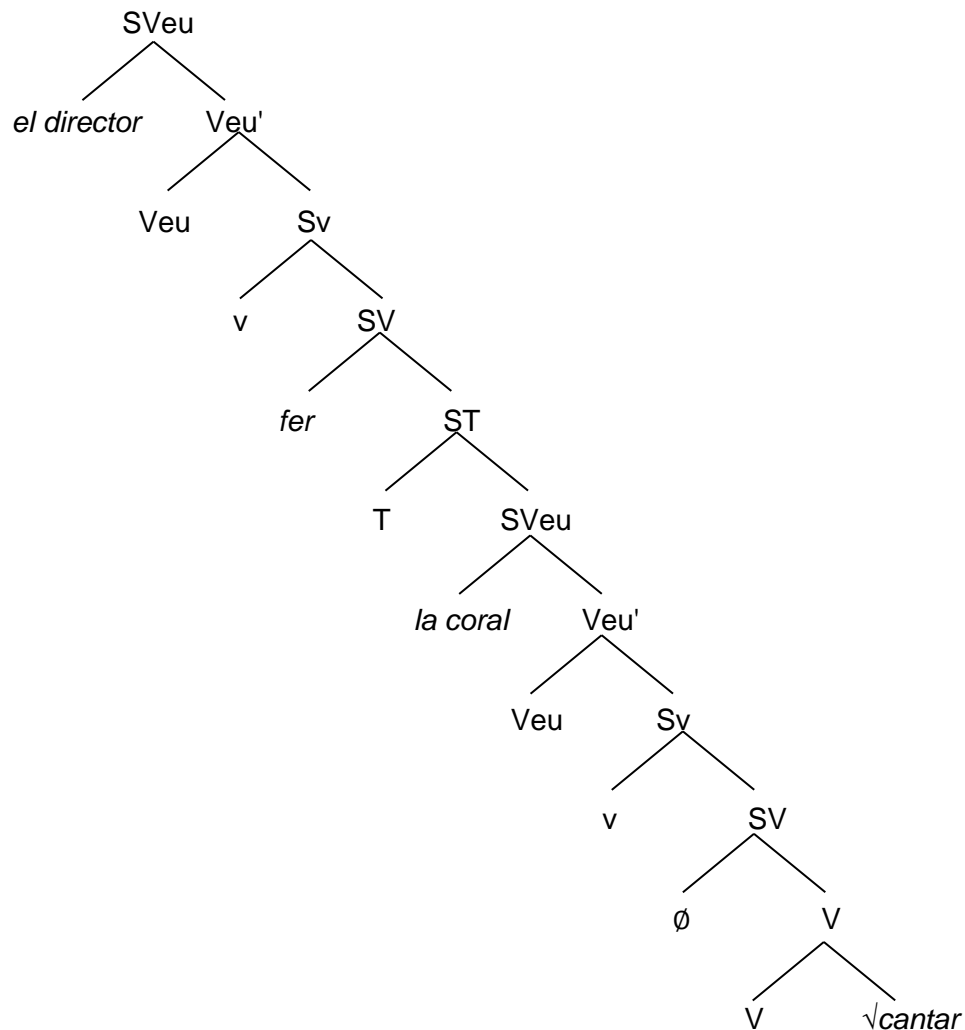
No sembla que la morfologia distribuïda pugui donar compte simultàniament dels dos tipus de fenòmens, un fenomen que afecta únicament la naturalesa morfològica dels clítics i un altre que afecta la seva naturalesa sintàctica.

⁵ En francès, com veurem, es poden situar clítics en el verb incrustat en la reflexivització incrustada.

(8) Estructura general d'una construcció causativa amb un verb inergatiu

a. El director va fer cantar la coral.

b.

Quan el verb és transitiu, l'argument extern no es realitza amb cas acusatiu sinó amb cas datiu.

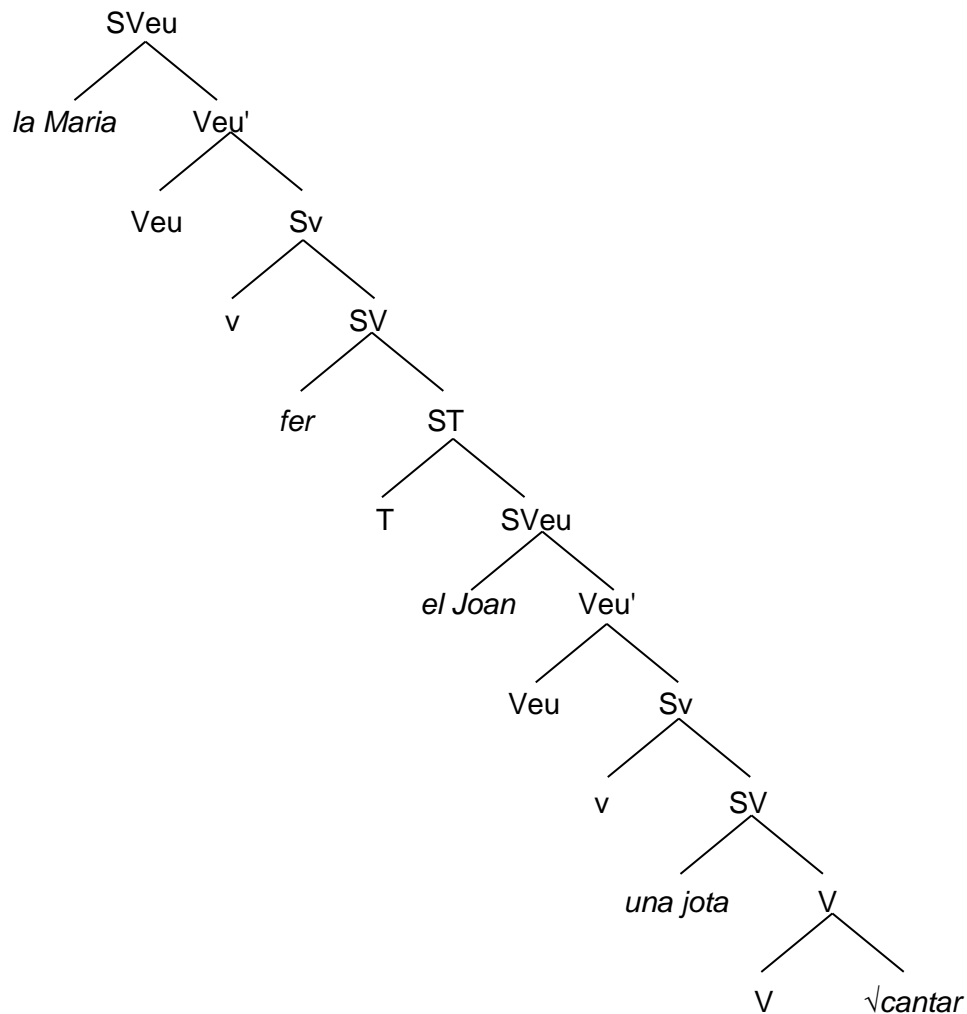
(9) El professor ha fet llegir l'Odissea als alumnes.

Proposaré que l'argument extern incrustat s'insereix en l'especificador de la Veu incrustada. Vegem-ne un exemple:

(10) Estructura general d'una construcció causativa amb un verb transitiu

a. La Maria va fer cantar una jota al Joan.

b.

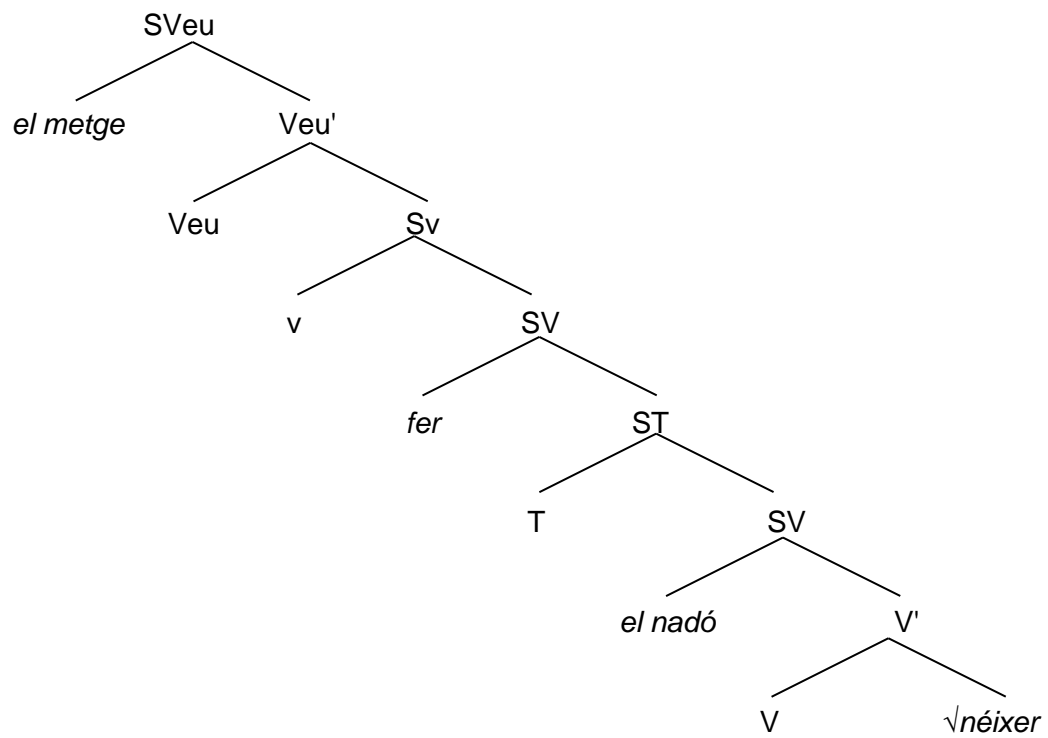

Quan el verb és inacusatiu, aleshores en la clàusula incrustada únicament es genera el nucli V. Els nuclis v i Veu no són necessaris per desplegar la informació temàtica i estructural d'aquests verbs. Vegem a continuació l'arquitectura estructural d'una construcció causativa amb un verb de causació interna no pronominal i d'un verb de moviment direccional:

(11) *Verb incrustat de causació interna no pronominal*

a. La metge va fer néixer el nadó.

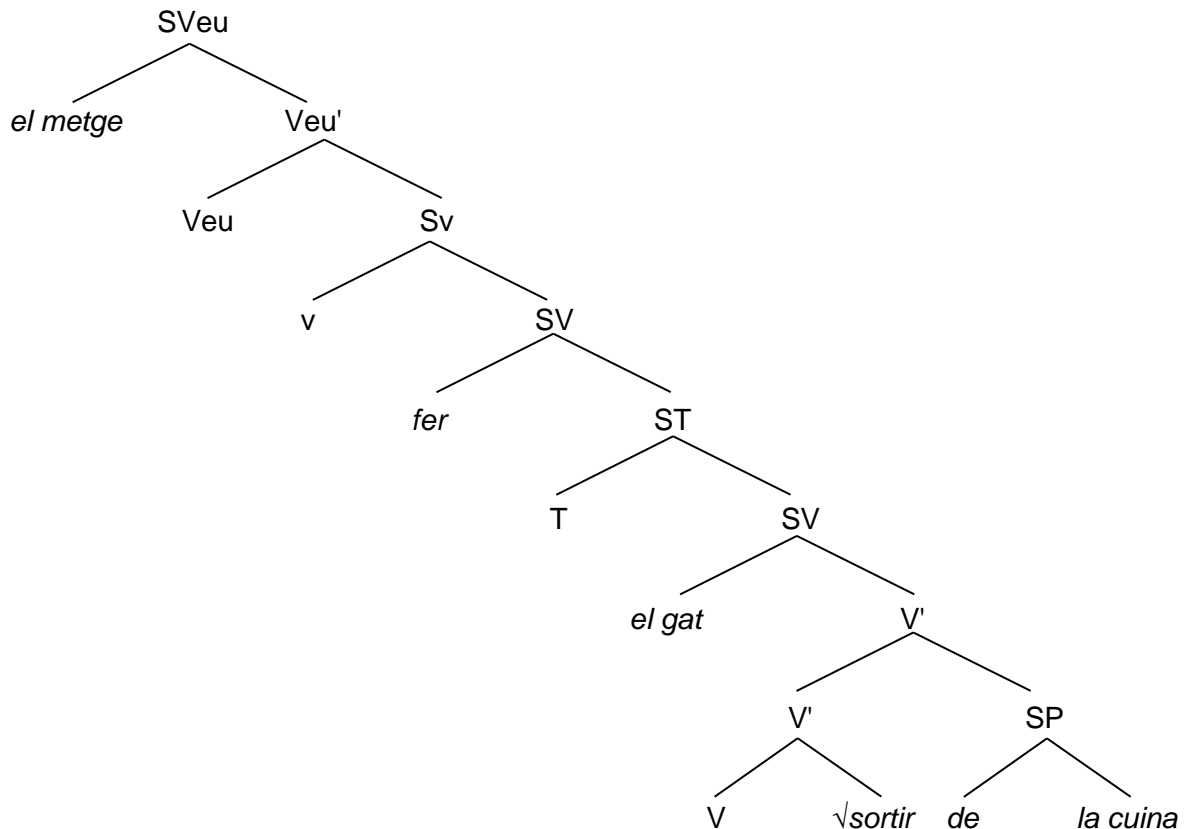
b.

(12) *Verb incrustat de moviment direccional*

a. La Maria va fer sortir el gat de la cuina.

b.

En aquest capítol proporcionaré una descripció de les principals característiques de les construccions causatives. A l'apartat 9.1 tractaré la noció de causació indirecta, que és la noció que caracteritza la construcció causativa, i la seva relació amb la causació directa. A l'apartat 9.2 mostraré el caràcter perifràstic de la construcció causativa. Compararé la construcció causativa amb altres tipus de construccions perifràstiques: la construcció que anomenaré perceptiva, regida per verbs de percepció i que es caracteritza per admetre un SD a l'esquerra de l'infinitiu, la construcció de control i la construcció d'elevació. Veurem que en la construcció causativa cap dels nuclis de Flexió del verb incrustat (Temps, Aspecte i Negació) són actius. A l'apartat 9.3 discutiré les principals propietats de la construcció causativa en català, la major part de les quals han estat observades en l'extensa bibliografia que hi ha sobre aquest tema. Mostraré la interacció entre causador i causat, la restricció de referencialitat que afecta l'argument extern causat, les característiques de les construccions FI i FP així com les seves diferències, la regla de dativització, la naturalesa de la passivització i la distribució dels clítics que es dona entre el verb incrustat i el verb matriu. L'apartat 9.4 està dedicat a la presentació de les característiques de les principals anàlisis que s'han fet de la construcció causativa en el marc de les llengües romàniques a partir del treball seminal de Kayne (1975). A l'apartat 9.5 argumentaré les raons de la meua proposta sintàctica

de la construcció causativa, una proposta que desenvoluparé bàsicament en el capítol 12. Finalment, l'apartat 9.6 ofereix les conclusions del capítol.

9.1. CAUSACIÓ DIRECTA I CAUSACIÓ INDIRECTA

El concepte de causació és molt ampli. En general, el tipus de distinció que es fa depèn de la naturalesa de l'estudi que es realitza. En la bibliografia sobre les construccions causatives, la principal distinció que s'estableix és entre causació directa i causació indirecta. En canvi, en l'estudi de les causatives lèxiques i l'alternança causativa, es distingeix entre causació interna i causació externa (Levin i Rappaport Hovav (1995)). Com hem vist en el capítol 3, les nocions de causació directa i de causació externa són equivalents. En català, la causació directa o externa és expressada pels verbs causatius lèxics i, per tant, es realitza mitjançant una construcció transitiva. Moltes llengües com ara l'hindi-urdú disposen d'un morfema específic per expressar la causació lèxica, un morfema que sol tenir la funció més general de transitivitzador. L'hindi-urdú, per exemple, disposa del morfema *-aa* per expressar la causació lèxica, per bé que aquest morfema no cobreix tots els casos de causació lèxica sinó només un subconjunt d'aquests, concretament el dels verbs que són morfològicament intransitius.⁶ En català el morfema prefixal *a-* amb valor causatiu també permet convertir verbs de causació interna en verbs de causació externa o directa. Convé assenyalar que en català aquest morfema causatiu no és productiu i, per tant, es pot considerar lèxic. Alguns exemples són les parelles *pujar-apunjar*, *baixar-abaixar* i *dormir-adormir*. En aquest darrer cas, el prefix *a-* el que fa és causativitzar un verb inergatiu.

Com hem vist al capítol 5, alguns verbs de causació externa es poden descausativitzar mitjançant la morfologia pronominal:

- (13) a. El Joan va obrir la porta.
b. La porta es va obrir.

Per obtenir una causació directa o externa són necessàries dues entitats, la causadora, generalment un agent, i la que experimenta l'efecte, que és temàticament

⁶ En hindi-urdú no hi ha una correspondència biunívoca entre verbs morfològicament intransitius i verbs de causació interna. Alguns verbs de causació externa són morfològicament intransitius i requereixen el morfema *-aa* per transitivitzar-se (vegeu Bhatt i Embick (2003)). Així mateix, en hindi el morfema que s'utilitza per expressar causativitat sintàctica (causació indirecta) és *waa-*. En conseqüència, en aquesta llengua causativitat lèxica i causativitat sintàctica s'expressen amb morfemes diferents. El mateix passa en japonès (Miyagawa (2012)) i en hiaki (Harley (2017)). En el cas del japonès, el morfema *-(s)ase*, utilitzat per expressar la causació indirecta, també es pot utilitzar en determinats verbs per expressar transitivització. Finalment, el cas més singular és el del cashmiri. En aquesta llengua, segons Manetta (2014), s'utilitza el mateix sufix per expressar transitivització i per expressar causació indirecta.

un tema o pacient. Opcionalment, pot intervenir una tercera entitat, que actua instrumentalment. Una possible definició de causació directa és la següent:

(14) *Definició de causació directa o externa*

En la causació directa o externa, una entitat A (la causa) produeix un efecte en una entitat B (el tema o pacient) actuant sola o bé amb l'ajuda d'una tercera entitat C inanimada que intervé instrumentalment, sense que aquesta tingui la capacitat intrínseca per produir aquest efecte per ella sola, o, si la té, és manipulada directament per l'entitat causa.

Hem vist que les entitats animades no poden ser utilitzades instrumentalment, si més no en les causatives lèxiques. Quan el complement de la preposició que expressa instrument (en català *amb*) és animat, el SPrep s'interpreta amb valor comitatiu:

(15) El Jaume va tallar el pa amb la Glòria.

Un verb que expressa causació directa es pot causativitzar sintàcticament. La construcció que s'obté expressa causació indirecta.

- (16) a. El Ramon va pintar la paret.
b. La Maria va fer pintar la paret al Ramon.

Qui provoca un efecte sobre la paret cobrint-la de pintura tant a (16a) com a (16b) és el Ramon. A (16b) el subjecte *la Maria* no és el causador directe, ja que no satisfà la definició donada a (14). El causador directe és, igual que a (16a), *el Ramon*.

També es poden causativitzar sintàcticament verbs no causatius amb un argument extern:

- (17) a. L'Òscar li va fer veure la importància del moment.
b. El director va fer cantar la coral.

Així mateix, es poden causativitzar verbs que expressen moviment direccional, moviment corporal o causació interna:

- (18) a. El pare va fer anar el nen al gimnàs.
b. El metge va fer girar-se el pacient.
c. La forta calor va fer florir les plantes abans d'hora.

En la causativització indirecta o sintàctica, es preserven les propietats temàtiques del verb causativitzat. Així, a (18a) el verb incrustat expressa moviment direccional realitzat per l'argument intern d'aquest, a (18b) el verb incrustat expressa moviment corporal i a (18c) el verb incrustat continua expressant causació interna.

S'han utilitzat altres termes per establir aquesta distinció, de vegades amb petites diferències conceptuals. Nedyalkov i Silnitsky (1973) utilitzen els termes de causació mitjançant contacte i causació a distància.

[En la causació a distància], there is a mediated relation between the causing subject and the caused state in which a greater or lesser independence of the caused subject is actualized in its initiation (or failure to make an initiation) of the states s_j . [...] The subject of the caused state (r_j) in the case of factitive distant causation is usually animate [...]. The characteristics mentioned above are absent in the case of contact causation.

(Nedyalkov i Silnitsky (1973), p. 10-11)

Així mateix, Shibatani (1973) utilitza els termes de causació manipulativa i causació dirigida, per referir-se respectivament a la causació directa i indirecta.⁷

També trobem en la bibliografia usos diferents dels termes causació directa i causació indirecta dels que he donat aquí. Treviño (1994) utilitza els termes de causació directa i causació indirecta per referir-se a dos tipus de causació indirecta, en el sentit de causació distant o causació dirigida. Per a Treviño, causació directa és aquell tipus de causació indirecta en què el causador obliga al causat a actuar. En canvi, causació indirecta és el tipus de causació en què el causador provoca un esdeveniment en què l'argument causat actua. No hi ha obligació sobre el causador.

9.2. CARÀCTER PERIFRÀSTIC DE LA CONSTRUCCIÓ CAUSATIVA

9.2.0. Introducció

En aquest apartat analitzaré les propietats de la perífrasi causativa i la compararé amb altres perífrasis verbals, com són la perífrasi de control, la d'elevació i la de marcatge excepcional de cas. Aquesta última és una perífrasi que no es dona en català, però és interessant veure quines són les diferències de la construcció causativa del català respecte a aquesta construcció, ja que llengües com l'anglès expressen la construcció causativa mitjançant una construcció de marcatge excepcional de cas. Així mateix, mostraré que en la clàusula incrustada de la construcció causativa el nucli de Temps és semànticament inert, tot i que en determinats casos pot tenir activitat, mentre que els nuclis d'Aspecte i de Negació no són actius.

9.2.1. Usos del verb *fer*

Hem vist que les causatives sintàctiques es formen en català amb el verb *fer*. Aquest verb té moltes altres funcions. De fet, el verb *fer* és un dels verbs més polivalents del català. En el seu ús bàsic, *fer* és un verb d'objecte creat:

- (19)
- a. El Joan va fer una truita de dos ous.
 - b. La Maria va fer una pel·lícula de dibuixos animats.
 - c. El Lluís va fer un gratacel.

Però *fer* també té un ampli ús com a verb lleuger: permet construir perífrasis causatives a partir d'adjectius i també de noms, tal com il·lustro a continuació:

⁷ Cito Shibatani (1973) a partir de Shibatani i Pardeshi (2002).

- (20) a. La Maria va fer més gran el jardí.
b. La disciplina el va fer home.

La perífrasi *fer gran* de (20a) es pot considerar una paràfrasi del verb *engrandir*.

- (21) La Maria va engrandir el jardí.

Tal com observen Hale i Keyser (1993), el verb *fer* permet fer perífrasis inergatives amb un complement nominal, com a (22):

- (22) a. El Pere va fer un salt.
b. La Clara va fer una dormida.
c. El Lluís va fer un gall.

Així mateix, Rigau (2013) mostra que *fer* també permet construir perífrasis de moviment direccional, com a (23):

- (23) El tren va fer la seva entrada a l'estació.

El verb *fer* participa en moltes frases idiomàtiques, sovint amb elements lèxics que només apareixen en aquestes frases. En aquest cas, no es pot dir que *fer* es comporti com un verb lleuger, ja que el significat de la perífrasi no és aportat pel complement de *fer* sinó pel conjunt de l'expressió:

- (24) a. El Ramon es va fer l'orni.
b. La forta pedregada va fer malbé la collita.
c. El Pau es va fer el longuis.

En l'ús causatiu, el verb *fer* sembla que es comporta com un verb amb contingut lèxic, de manera semblant a l'ús que té com a verb d'objecte creat. En aquest cas l'objecte creat és un esdeveniment, que s'expressa mitjançant una clàusula d'infinitiu.

9.2.2. Verbs que admeten la construcció causativa

Hem vist que la construcció causativa és la construcció formada pel verb *fer* amb valor causal més un complement clausal en infinitiu. Com és sabut, però, aquesta construcció no és exclusiva del verb causatiu *fer*. El verb permissiu *deixar* i els verbs de percepció no activa o no agentiva *veure* i *sentir* també l'admeten.

- (25) a. La Maria va fer cantar el Joan
b. La Maria va deixar cantar el Joan.
c. La Maria va veure cantar una òpera al Joan.
d. La Maria va sentir cantar un lied al Joan.

Tots aquests verbs permeten que la clàusula incrustada sigui temporalitzada. En el cas dels verbs *fer* i *deixar*, la clàusula està en subjuntiu, mentre que en el cas dels verbs de percepció aquesta està en indicatiu:

- (26) a. La Maria va fer que el Joan cantés.
b. La Maria va deixar que el Joan cantés.

- c. La Maria va veure que el Joan cantava una òpera.
- d. La Maria va sentir que el Joan cantava una òpera.

Convé assenyalar que (26c) i (26d) no es poden considerar paràfrasis de (25c) i (25d) respectivament. Les paràfrasis temporalitzades de (26c) i (26d) requereixen una clàusula interrogativa indirecta:

- (27) a. La Maria va veure com el Joan cantava una òpera.
- b. La Maria va sentir com el Joan cantava una òpera.

Segons Kayne (1975), el francès estén aquesta construcció als verbs de percepció activa o agentiva *regarder* i *écouter*.

- (28) a. Il regardait travailler Jean-Jacques.
'?Mirava treballar el Jean-Jacques.'
- b. Elle écoutait chanter son frère.
'?Ella escoltava cantar el seu germà.'

(Kayne (1975), p. 206 [12c, 12d])

Burzio (1986) també considera que l'admeten en italià els verbs de percepció agentius *guardare*, *osservare* o *udire*.

Hernanz (1999) dona exemples amb aquests verbs en castellà:

- (29) a. Escucharon a la abuela cantar una nana al bebé.
- b. María observó a los niños morderse las uñas.
- c. Dejaron sus juegos para mirarlo llegar.

(Hernanz (1999), p. 2242 [166b, 165b], p. 2241 [160b])

En català aquests verbs admeten la construcció causativa, per bé que a parer meu amb certa dificultat (vegeu també les glosses de (28)):

- (30) a. ?La Maria mirava córrer el Jaume.
- b. ?La Carme escoltava cantar el seu veí.

Vegeu Ciutescu (2018) per a un estudi molt detallat d'aquests verbs.

9.3.3. La construcció causativa i la construcció perceptiva. Diferències

Hem vist que en les construccions causatives, l'argument causat apareix posposat a l'infinitiu, ja sigui immediatament darrere seu o bé darrere d'un complement d'aquest. En els verbs de percepció, aquest argument pot precedir l'infinitiu, tal com mostra (31):

- (31) a. La Maria va veure el Pere cantar.
- b. La Maria va sentir el Pere cantar.

Observi's que aquest ordre no és possible amb el verb causatiu *fer*:

- (32) *La Maria va fer el Pere cantar.

Burzio (1986) argumenta, al meu parer convincentment, que no es tracta d'un cas de construcció de marcatge de cas excepcional. Aquesta construcció l'anomenaré *construcció perceptiva* per tal d'evitar qualsevol connotació teòrica.⁸

D'acord amb Alsina (2002), la construcció de percepció resulta desviada amb el verb *deixar*:

(33) ?Hauríem de deixar la Maria explicar la seva proposta.

(Alsina (2002), p. 2424)

En castellà també resulta problemàtic. Hernanz (1982) dona aquests dos exemples, amb judicis diferenciats:

(34) a. La policía dejó a los estudiantes manifestarse libremente.

b. *Maria dejó su pañuelo caer.

(Hernanz (1982) p. 313, nota 65 [1a, 2a])

Burzio (1986) també dona com a marginal l'ús del verb italià *lasciare* en aquesta construcció:

(35) ?Ho lasciato Giovanni parlare con Maria.

'?He deixat el Giovanni parlar amb la Maria.'

(Burzio (1986), p. 287 [137b])

En canvi, Kayne (1975) la dona com a gramatical en francès:

(36) Il a laissé son amie partir.

(Kayne (1975), p. 203 [3b])

Els verbs *veure* i *sentir* admeten que la clàusula incrustada estigui temporalitzada:⁹

(37) a. La Maria va veure el Pere que cantava.

b. La Maria va sentir el Pere que xiulava.

Aquesta és una de les raons que addueix Burzio (1986) per no considerar les construccions de percepció com un cas de marcatge excepcional de cas.

Hem vist que el verb *deixar* admet només marginalment la construcció de percepció; en canvi, admet que la clàusula incrustada estigui temporalitzada:¹⁰

⁸ Alsina (2002) les anomena construccions de control no argumental d'objecte. Per la seva banda, Ciutescu (2018) les anomena *complements d'infinitiu (infinitival complement)*, en oposició a les construccions causatives, que anomena *complements d'infinitiu reduïts (reduced infinitival complement)*.

⁹ Ciutescu (2018) anomena aquestes construccions *pseudorelatives*.

¹⁰ Ciutescu (2018) dona l'exemple següent amb un judici entre parèntesis:

(i) (?)Va deixar el nen que jugués sol.

(Ciutescu (2018), p. 27 [3c])

Aquest tipus de construccions corresponen al registre col·loquial. Personalment les trobo completament acceptables. Hernanz (1982) la dona com a acceptable en castellà:

(38) La Maria va deixar el Joan que participés a la festa.

Tot i les semblances superficials, es tracta d'una construcció amb unes propietats diferents de la causativa, especialment en la forma com es dona cas al subjecte subjacent del verb incrustat. Així, quan el verb incrustat és transitiu, en la construcció causativa l'argument causat es pot realitzar com a datiu (39a) o com adjunt (SP Agent) (39b), però no amb cas acusatiu (39c):

- (39) a. El Joan va fer cuinar el conill a la Maria.
b. El Joan va fer cuinar el conill per un cuiner experimentat.
c. *El Joan va fer cuinar el conill la Maria.

En canvi, en la construcció perceptiva el subjecte subjacent es realitza amb cas acusatiu, tal com s'observa quan el pronominalitzem:

- (40) a. El Joan va veure la Maria cuinar el conill.
b. El Joan la va veure cuinar-lo.

En el que segueix, deixaré de banda aquesta construcció.

9.2.4. La construcció causativa i altres perífrasis d'infinitiu

La construcció causativa té com a "nucli" una perífrasi verbal formada per un verb matriu i un verb incrustat en infinitiu. S'anomena perífrasi perquè entre els dos termes no es pot intercalar cap argument. En català trobem dues perífrasis verbals més d'aquest tipus: les construccions de control i les construccions d'elevació. Com veurem tot seguit, les propietats d'aquestes construccions són diferents de les que mostra la construcció causativa.

En una construcció de control de subjecte, a la qual em referiré simplement com a construcció de control sempre que no hi hagi possibilitat de confusió, és el subjecte de la clàusula matriu qui lliga el PRO associat a la clàusula incrustada:¹¹

(41) El Ramon vol cantar una jota.

Una de les característiques de la construcció causativa és que el subjecte subjacent incrustat (l'argument causat) apareix realitzat sintàcticament, per bé que en determinats casos, com hem vist, pot quedar opcionalment implícit (cas de (42c)).

(ii) María dejó a Juan que saliera.

(Hernanz (1982), p. 275 [155b])

¹¹ En català trobem també construccions de control d'objecte directe (ia) i d'objecte indirecte (ib):

- (i) a. La mare va forçar el seu fill a estudiar.
b. El metge va prohibir a l'embarassada fumar.

- (42) a. El Joan va fer venir el nen.
- b. El Pere va fer riure el nen.
- c. El Jaume va fer cantar la Marsellesa.

En canvi, en les construccions de control, el subjecte subjacent incrustat es realitza mitjançant PRO.

- (43) a. El nen va voler venir.
- b. El nen no volia riure.
- c. El Jaume va voler cantar la Marsellesa.

Si el verb *fer* causatiu fos realment un verb de control, aleshores el verb incrustat tindria un PRO controlat pel subjecte del verb matriu. Atès que (44a) no pot rebre la interpretació de (44b), deduïm que no és una estructura de control:

- (44) a. La Maria va fer cantar una cançó.
- b. *La Maria_i va fer [[PRO]_i] cantar una cançó].

Per tant, hem de suposar que es dona una conraindexació entre l'argument causador i l'argument causat.

Una altra construcció de naturalesa perifràstica és la d'elevació:¹²

- (45) El Joan sembla cantar una havanera.

En aquesta construcció, l'argument que actua com a subjecte matriu és en realitat el subjecte subjacent del verb incrustat, atès que el verb *semblar* no selecciona cap argument extern. El verb *fer*, en canvi, sí que selecciona un argument extern. A (46), el subjecte sintàctic de l'oració és l'argument extern de *fer*, i no el subjecte subjacent incrustat:

- (46) El Joan va fer riure la Maria.

Compari's (46) amb (47), on el subjecte superficial matriu és l'argument extern del verb incrustat *riure*.

- (47) La Maria semblava riure, però plorava.

Conclouré que la construcció causativa presenta unes propietats diferents de les construccions de control i de les construccions d'elevació.¹³

La construcció causativa tampoc no es pot considerar una construcció de marcatge excepcional de cas, tal com assenyala Burzio (1986). En la construcció de marcatge excepcional de cas l'argument que rep cas excepcional pot ser passivitzat, tal com mostra l'exemple següent de l'anglès:

¹² Els verbs auxiliars *haver* i *anar* es comporten també com a verbs d'elevació (Koopman i Sportiche (1991)):

- (i) a. El Joan ha cantat una havanera.
- b. El Joan va cantar una havanera.

¹³ Vegeu Burzio (1986) per a una argumentació similar per a l'italià.

- (48) a. John believes Mary to have drink a cup of coffee.
b. Mary is believed to have drink a cup of coffee.

De fet, l'argument que rep cas excepcional pot haver experimentat passivització en la clàusula incrustada, i al seu torn pot ser passivitzat en la clàusula matriu:

- (49) a. I believe Mary to have been killed.
b. Mary is believed to have been killed.

El verb causatiu anglès *cause* 'causar' forma una construcció de marcatge excepcional de cas, tal com mostren els exemples següents:¹⁴

- (50) a. I caused John to sign the document.
b. John was caused to sign the document.

De fet, és possible que l'argument passivitzat en la clàusula matriu hagi estat passivitzat al seu torn en la clàusula incrustada:¹⁵

- (51) He was caused to be hospitalized.

En català, els verbs de creença no admeten aquesta construcció, a diferència de l'anglès:

- (52) *El Joan creia la Maria haver vingut.

Tampoc sembla que la construcció causativa pugui ser considerada una construcció de marcatge excepcional de cas. Si ho fos, l'argument causat rebria sempre cas acusatiu i així mateix es podria passivitzar, contràriament als fets observats.

Per la manera com és tractat l'argument causat, la construcció causativa no es pot equiparar ni a la de control, ni a la d'elevació ni a la de marcatge excepcional de cas. En les construccions de control el subjecte subjacent de la clàusula incrustada es realitza com a PRO lligat pel subjecte de l'oració matriu (o per un altre argument de la clàusula matriu), mentre que en les construccions d'elevació el subjecte subjacent de la clàusula incrustada és desplaçat a la clàusula superior. Així mateix, en les construccions de marcatge excepcional de cas, el subjecte subjacent incrustat roman *in situ* i rep cas del verb matriu, mentre que els arguments interns del verb incrustat reben cas d'aquest últim. En aquestes construccions poden aparèixer dos arguments marcats amb cas acusatiu, cosa que no passa en la construcció causativa.

¹⁴ En anglès, els verbs causatius *make* i *have*, que prenen com a complement un infinitiu nu, no admeten la passivització (vegeu Hornstein, Martins i Nunes (2008) i Sheehan i Cyrino (2017)):

- (i) a. *She was let/had/made/seen/heard leave the room.
b. She was seen/heard/made to leave the room.

(Sheehan i Cyrino (2017), p. 1 [1a-b])

Com veiem, *make* es pot passivitzar si inserim la partícula *to*. Els verbs *have* i *let* no tenen aquesta capacitat.

¹⁵ Font (51): <https://law.justia.com/cases/alabama/supreme-court/1958/107-so-2d-873-1.html>

9.2.5. La construcció causativa i els nuclis de Temps, Aspecte i Negació

Les diferències entre la construcció causativa i les altres construccions perifràstiques que hem vist en el subapartat anterior no es limiten al cas. Hi ha proves que mostren que en la construcció causativa els nuclis d'Aspecte i de Negació no són actius. Així mateix, la construcció causativa no admet la morfologia de passiva. Pel que fa al Temps, aquest té un comportament singular. És semànticament inert, però sintàcticament és en determinats casos actiu, en la mesura que permet l'adjunció de clítics.

9.2.5.1. El nucli de Temps

Dues són les proves que permeten determinar si el nucli de Temps és actiu en una derivació: la validació de cas nominatiu i la presència de PRO. La validació de cas nominatiu i la presència de PRO són fenòmens que estan en distribució complementària, atès que la presència de PRO és incompatible amb la validació de cas nominatiu. En principi, quan Temps és +Finit, valida cas nominatiu, mentre que quan és –Finit, valida PRO.¹⁶

En les construccions causatives Temps és –Finit i per tant no valida cas nominatiu. Com ja hem vist, el cas que rep l'argument causat és o bé acusatiu o bé datiu, mai nominatiu.

- (53) a. El vaig fer menjar.
b. Li vaig fer menjar patates.

Una de les característiques de l'element pronominal PRO és que o bé està controlat per un argument de la clàusula matriu o bé s'interpreta com a arbitrari. Cap de les dues coses passa amb les construccions causatives. Si l'argument extern del verb

¹⁶ Un cas excepcional és el portuguès. L'infinitiu portuguès, quan està flexionat per a la persona i el nombre, valida cas nominatiu:

- (i) O João lamenta [eles ter-em gastado esse dinheiro para nada]
El João lamenta ells.NOM haver-3PL gastat aquest diner per.a res
"El João lamenta que hagin gastat aquests diners per no res."

(Rouveret (1980), p. 75 [1a])

Aquesta afirmació, però, requereix una matisació. En català és possible trobar clàusules en infinitiu que incorporen un nucli Temps capaç de validar nominatiu. Com observa Rigau (1998), en la construcció adverbial de temps encapçalada per la preposició *en* (o segons els dialectes per la preposició *a* amalgamada amb l'article *el*), l'argument subjecte subjacent es realitza amb cas nominatiu, una prova que la construcció conté Temps:

- (i) a. En entrar el president, tothom es va aixecar.
b. En ser acomiadat l'entrenador, molts jugadors van respirar alleujats.

Els subjectes subjacents no reben cas acusatiu, tal com mostra el fet que no es puguin pronominalitzar amb el clíctic d'acusatiu:

- (ii) a. *En entrar-lo, tothom es va aixecar.
b. *En ser-lo acomiadat, molts jugadors van respirar alleujats.

incrustat no es manifesta sintàcticament, aquest no pot ser controlat, tal com mostra el fet que s'hagin d'interpretar necessàriament com a no correferents. A (54), l'argument causador i l'argument causat implícit no es poden interpretar com a correferents:

- (54) a. La mestra va fer llegir *La plaça del Diamant*.
b. La policia farà circular únicament pel carril esquerre de l'autopista.

Així mateix, a (55) l'argument implícit no pot ser interpretat arbitràriament. La interpretació és existencial, com a (54a), o genèrica, com a (54b).

Hem vist que en la clàusula incrustada d'una construcció causativa no és possible validar cas nominatiu ni tampoc detectar la presència de PRO. Un altre factor que fa sospitar que en la clàusula incrustada Temps no és actiu és que en la construcció causativa només hi pot haver una referència temporal, tal com observa Villalba:

- (55) *Ahir li van fer atacar el campament avui.

(Villalba (1994), p. 133 [12])

Vivanco (2016) afirma que en castellà és possible la realització de dues expressions temporals, sempre que estiguin ancorades al mateix moment (passat, present o futur) respecte a l'acte de parla. En conseqüència, una oració com la següent és anòmala:

- (56) *Víctor hizo ayer enfermar a Sara pasado mañana.

(Vivanco (2016), p. 365 [68a])

En canvi, si les dues expressions temporals estan ancorades al mateix moment respecte a l'acte de parla, l'oració és gramatical:

- (57) Víctor hizo el jueves pasado enfermar a Sara ayer.

(Vivanco (2016), p. 365 [67a])

Crec que construccions com la de (58) en català resulten agramaticals:

- (58) *Dimecres passat el Víctor va fer córrer la Sara ahir.

Vivanco proposa que la construcció causativa té un sol nucli temporal i que tant el verb matriu com el verb incrustat reben la informació temporal d'aquest nucli. Si això és així, no és clar per què el verb incrustat pot prendre una referència temporal diferent de la que pren la matriu si tots dos verbs fan referència al mateix nucli temporal. Crec que la construcció causativa només admet una sola referència temporal.

Fodor (1970) dona com a acceptable en anglès aquesta oració:

- (59) Floyd caused the glass to melt on Sunday by heating it on Saturday.

(Fodor (1970), p. 432 [17])

Convé assenyalar que aquesta construcció és una construcció de marcatge de cas excepcional i, per tant, que és possible considerar que la clàusula incrustada conté un constituent de Temps independent del Temps matriu. De fet, una oració com la següent és gramatical en català:

- (60) El Floyd va fer que el vidre es fongués diumenge escalfant-lo dissabte.

Però aquesta oració deixa de ser-ho quan l'expressem com una construcció causativa:

(61) ?*El Floyd va fer fondre el vidre diumenge escalfant-lo dissabte.

Conclouré que en la construcció causativa només és possible una expressió temporal.

Una qüestió diferent és si en la clàusula incrustada hi ha present un nucli de Temps. Autors com Zagona (1988) han suposat que els clítics s'adjunten a Temps. Per tant, quan en la clàusula incrustada hi ha clítics, hem de suposar que el nucli de Temps presenta algun grau d'activitat.

9.2.5.2. El nucli d'aspecte

La clàusula incrustada de la construcció causativa no admet cap morfema aspectual. L'exemple següent mostra que no és possible associar el verb incrustat amb aspecte perfectiu:

(62) *El Joan va fer haver cantat la cançó a la Maria.

Com mostra (63), tant la construcció de control com la d'elevació admeten l'aspecte perfectiu en la clàusula incrustada:

- (63) a. El Carles voldria haver estudiat.
b. El Joan sembla haver arribat.

La impossibilitat d'inserir aspecte perfectiu en la clàusula incrustada obeeix també a raons semàntiques. El verb matriu expressa una causa i el verb incrustat l'efecte obtingut com a resultat d'aquesta causa. Si l'efecte s'expressa amb aspecte perfectiu, aleshores tenim que en el moment de produir-se la causa el resultat ja s'ha obtingut. Dit d'una altra manera, l'efecte s'obté abans que la causa, la qual cosa no té sentit.¹⁷ De fet, en una construcció causativa temporalitzada, la clàusula incrustada no accepta aspecte perfectiu:

(64) *El Joan va fer que la Maria hagués pintat la cuina.

A més de no admetre l'aspecte perfectiu, la clàusula incrustada tampoc admet aspecte progressiu:

(65) *El Joan ha fet estar pintant la cuina a la Maria.

En canvi, i encara que marginalment, és possible inserir aspecte progressiu si la clàusula incrustada està temporalitzada:

(66) ??El metge ha fet que la Maria estigui cantant avui sense problemes de veu.

Bordelois (1974) no accepta en castellà l'aspecte progressiu en la clàusula incrustada:

(67) *Te hará estar jugando.

(Bordelois (1974), p. 9 [3])

¹⁷ Vegeu Alsina (2002) i Vivanco (2016) per a una argumentació en termes semblants.

En castellà no hi ha unanimitat en aquest judici. Vivanco (2016) admet per al castellà la possibilitat que la clàusula incrustada incorpori aspecte progressiu. Aquest és l'exemple que dona:

(68) En diez minutos, Patri hizo a Ruth estar tocando el piano (toda la tarde).

(Vivanco (2016), p. 366 [69])

España (1996) presenta aquest exemple agramatical, que atribueix a Lema (1994):

(69) *Óscar hizo a su hermana estar trabajando en su fábrica.

(España (1996), p. 171 [15], que cita Lema (1994))

España considera que l'agramaticalitat de (69) no és deguda a la impossibilitat de tenir aspecte progressiu en la clàusula incrustada, sinó a la incompatibilitat entre l'aspecte progressiu i un argument extern causat preinfinitival. España dona la següent oració com a bona:

(70) Óscar la hizo estar trabajando en esa fábrica.

(España (1996), p. 172 [17])

Oracions com les següents en català les trobo estranyes:

(71) a. ?*L'entrenador m'ha fet estar exercitant durant dues hores.

b. ?*La mestra la va fer estar cantant tota la tarda.

Vegem un exemple provinent de fonts digitals:¹⁸

(72) Hay que considerar que la dirección artística le hizo estar pintando al mismo tiempo que cantaba partes muy comprometidas.

Els verbs o predicats utilitzats en aquestes oracions (*tocar el piano*, *treballar*, *exercitar* o *pintar*) expressen activitats, de manera que l'aspecte progressiu no modifica el significat de l'oració. Si les expressem sense aspecte progressiu, s'obtenen oracions sinònimes (i plenament gramaticals).

(73) a. En diez minutos, Patri hizo a Ruth tocar el piano (toda la tarde).

b. Óscar la hizo trabajar en esa fábrica.

c. L'entrenador m'ha fet exercitar durant dues hores.

d. La mestra la va fer cantar tota la tarda.

e. Hay que considerar que la dirección artística le hacía pintar al mismo tiempo que cantaba partes muy comprometidas.

Ara bé, si el predicat verbal expressa una realització i no una activitat, l'ús de l'aspecte progressiu resulta encara més problemàtic:

¹⁸ Font (72): <http://www.wagnermania.com/foro/archivo/mensajes.asp?f=wagner&idC=W3485>

- (74) a. *Ahir a la tarda la Clara va fer estar pintant la cuina al seu marit.
 b. *Aquest matí la mare ha fet estar comprant el peix a la parada al seu fill.

Les oracions següents són gramaticals perquè no s'utilitza l'aspecte progressiu en el verb incrustat. Tanmateix, no són sinònimes de (74):

- (75) a. Ahir a la tarda la Clara va fer pintar la cuina al seu marit.
 b. Aquest matí la mare ha fet comprar el peix a la parada al seu fill.

Vivanco, a partir d'exemples com el de (70), postula que la clàusula incrustada és presidida per un SAsp. Aquesta és, simplificada, l'estructura que proposa:¹⁹

- (76) [ST [SAsp [SVeu [Sv(fer) [SAsp [SVeu [Sv [SV [V(verb incrustat)]]]]]]]]]

Vivanco utilitza el nucli d'Aspecte com a lloc d'aterratge del verb incrustat. En el model de Vivanco, el verb puja, en un moviment de nucli a nucli, des de la seva posició inicial fins a l'Asp incrustat. D'aquesta manera, l'infinitiu predeceix en l'estructura superficial tots els seus arguments, ja sigui l'argument extern o els arguments interns.

9.2.5.3. La negació

Les construccions causatives tampoc admeten la negació en la clàusula incrustada. Només és possible la negació de la clàusula matriu, no la de la clàusula incrustada:

- (77) a. El Joan no va fer pintar la cuina a la Maria.
 b. *El Joan va fer no pintar la cuina a la Maria.

En una construcció causativa temporalitzada, la negació tant pot afectar la clàusula matriu com la clàusula incrustada, tal com mostren els exemples següents:

- (78) a. El Joan no va fer que la Maria pintés la cuina.
 b. El Joan va fer que la Maria no pintés la cuina.

Hi ha una diferència semàntica clara entre les dues construccions. A (78a) no s'implica que la Maria no pintés la cuina. La podria haver pintat, però no a instàncies del causador Joan. A (78b), en canvi, s'implica que la Maria no va pintar la cuina.

Les construccions de control i d'elevació accepten la negació en la clàusula incrustada:

- (79) a. El Carles voldria no haver vingut.
 b. El Joan sembla no haver rigut.

No hi ha unanimitat en la bibliografia sobre el grau de gramaticalitat de les construccions causatives que contenen la negació en la clàusula incrustada. En

¹⁹ Vegeu el subapartat 4.5.10 per a una anàlisi de la proposta de Vivanco (2016). Vivanco proposa un nucli verbal α , situat immediatament per sobre de SV, que indica si el verb és transitiu o intransitiu. Així mateix, Vivanco considera que els verbs inergatius són verbs transitius amb un argument intern implícit.

general són donades com a agramaticals en castellà (80a), en francès (80b) i en italià (80c):

(80) a. *El lo hizo no venir.

(Bordelois (1988), p. 60 [13])

b. ??Jean/cela a fait ne pas manger sa soupe à l'enfant.

(Kayne (2000a), p. 43 [9])

c. ?*Cio ha fatto non parlare (piu) Maria.

(Tubino Blanco (2011), p. 136 [34])

Kayne considera (80b) marginalment acceptable per a alguns parlants (d'aquí el seu judici ??). Tanmateix, si l'argument tema es cliticitzat, i aquest es realitza en el verb matriu, l'oració passa a ser totalment agramatical:

(81) *Jean/cela l'a fait ne pas manger à l'enfant.

(Kayne (2000a), p. 43 [10])

Si l'argument que es cliticitzat és el causat, la construcció només és marginal, i no completament agramatical:

(82) ??Jean/Cela lui a fait ne pas manger sa soupe.

(Kayne (2000a), p. 44 [11])

És a dir, la negació bloqueja la cliticització de l'argument intern del verb incrustat, però no la de l'argument extern.

Treviño (1994) considera aquesta construcció com a gramatical en castellà. L'autora dona aquests exemples:

(83) a. La víctima nos hizo no divulgar la noticia.

b. Él me hizo no ir.

c. Eso me hizo no interesarme más en el asunto.

(Treviño (1994), p. 60 [74])

Així mateix, Vivanco (2016) considera que en castellà és possible la inserció de la negació en la clàusula incrustada. Un dels exemples que dona és aquest:²⁰

(84) Lo único que me hizo no encargarle ya su cometido, cuando estuvo aquí de visita, fue que me puso algunas pegadas.

(Vivanco (2016), p. 372 [91b])

Alsina (2002) considera aquesta construcció com a agramatical en català:

(85) *Vaig fer no contestar la carta a la Berta.

(Alsina (2002), p. 2432)

²⁰ Font (84): Luis María Ansón (1996), *Don Juan*. Barcelona: Plaza y Janés.

Tanmateix, considera que sota certes condicions la negació és possible, concretament quan aquesta té un caràcter metalingüístic. L'exemple que dona és aquest:

(86) L'he deixat no (pas) sortir, sinó entrar.

(Alsina (2002), p. 2432)

Villalba (1994) considera aquestes oracions com a marginals i no com a completament agramaticals:

(87) ??El Pere li va fer no comprar patates.

(Villalba (1994), p. 136 [16b])

Villalba observa que la negació no és una negació clausal sinó una negació de constituent. L'argument que dona és que quan la negació incrustada c-comanda un quantificador, aquest s'ha d'interpretar amb abast ampli, i no amb abast restringit:

(88) a. ??El Pere ha fet no venir molts alumnes.

b. [Per a molts x, x alumnes, el Pere ha fet x no venir]

b'. *[Per a no molts x, x alumnes, el Pere ha fet x venir]

(Villalba (1994), p. 137 [17b])

Villalba conclou que en la construcció causativa la clàusula incrustada no conté negació. Aquesta és l'assumpció que farà aquí. Si introduïm la negació, aquesta serà de constituent i no oracional. Per tant, aquesta negació no pertanyerà a la regió de Flexió, sinó que s'adjuntarà a un node verbal, probablement SV o Sv. No sembla que s'adjunti a S_{Ve}, atès que, com mostra (87), la negació permet marginalment la cliticització de l'argument extern incrustat.

9.2.5.4. La posició dels adverbis i de la partícula pas

En català es pot intercalar marginalment un adverbi entre els dos verbs que conformen la perífrasi:

(89) a. ??El faig sovint anar a buscar aigua.

b. ??El vaig fer ràpidament vestir.

Convé assenyalar que en les construccions amb un auxiliar també és possible intercalar un adverbi, amb graus d'acceptació variable, excepte si l'auxiliar és àton, en què la construcció és totalment agramatical:²¹

(90) a. (?)Si l'haguessis vist, l'hauries ràpidament reconegut.

b. *L'ha ràpidament llegit, el llibre.

c. ?*El vaig injustament acusar, al Joan.

²¹ En la passiva, no sembla problemàtica la intercalació d'un adverbi entre el verb *ser* i el participi:

(i) El Joan va ser injustament acusat.

En italià sembla possible intercalar adverbis entre el verb causatiu i el verb incrustat. Guasti (2006) dona aquest exemple de l'italià:

(91) I professori_i fanno spesso commentare tutti_i il libro a Ugo.

'Els professors fan sovint comentar tots el llibre a l'Ugo.'

(Guasti (2006), p. 163 [54])

Folli i Harley (2007) donen com a bona una oració com la següent, que atribueixen a Ippolito (2000):

(92) Arturo ha fatto ancora una volta riparare la macchina a Mario.

'L'Arturo ha fet de nou reparar el cotxe al Mario.'

(Folli i Harley (2007), p. 205 [14], que citen Ippolito (2000))

En català la partícula negativa *pas* es pot intercalar entre els dos verbs, i també pot seguir el verb en infinitiu:²²

(93) a. Els nens no faran treballar pas la Maria.

(Villalba (1994), p. 139 [21])

b. L'or amb què hom els cobreix per embellir-los [els déus], si algú no n'eixuga el rovell, no el faran pas brillar.

(Font literària)

Kayne (1975) afirma que en francès la partícula negativa *pas* pot seguir el verb *fer*, però no l'infinitiu incrustat. El contrast que dona és aquest:

(94) a. On ne fera pas partir Jean.

b. *On ne fera partir pas Jean.

'No es farà marxar pas el Joan.'

(Kayne (1975), p. 218 [40a, 40b])

En francès el quantificador flotant *tout* es pot intercalar entre el verb *fer* i l'infinitiu, tal com mostra Kayne (p. 219 [44c-d]):

(95) a. On lui fera boire tout.

b. On lui f era tout boire.

'Se li farà beure tot.'

(Kayne (1975), p. 219 [44c-d])

Probablement, aquests adverbis s'adjunten a SV o a Sv.

²² Font (ib): La Bíblia (*Carta de Jeremies*, 23), p. 257. Barcelona (1944): Editorial Alpha. (Traducció de Marc de Castellví i Ramon Roca i Puig.)

9.2.5.5. La passivització del verb incrustat

Un darrer factor que sembla indicar que en la construcció causativa el verb incrustat no conté nuclis actius de Flexió és la impossibilitat de passivitzar la clàusula incrustada en la construcció causativa, tal com mostra Alsina (2002):²³

(96) *L'editor va fer ser venuts aquests llibres de pressa.

(Alsina (2002), p. 2432 [61a])

Com mostra (97), tant la construcció de control com la d'elevació admeten que la clàusula incrustada contingui morfologia de passiva:

- (97) a. El Carles voldria ser operat.
b. El Joan sembla haver estat operat.

Totes aquestes proves porten a creure que el verb incrustat no s'associa amb els nuclis d'Aspecte i de Negació ni tampoc amb la morfologia de passiva.

9.2.5.6. Recapitulació

Hem vist que ni el nucli d'Aspecte ni el nucli de Negació són actius en la clàusula incrustada de la construcció causativa. Només marginalment es pot inserir la negació, i quan es fa, aquesta sembla actuar com a negació de constituent i no com a negació oracional. També marginalment es pot inserir un adverbi, però això no permet suposar l'existència d'un nucli actiu de naturalesa flexiva entre els verbs matriu i incrustat. Podem pensar que aquest adverbi s'adjunta a SV o a Sv.

Algunes anàlisis, com la de Villalba (1992, 1994), proposen que es produeix incorporació del verb incrustat al verb matriu. Aquesta incorporació, si es produeix, no pot ser a la sintaxi, sinó a la FL, tal com proposa Baker (1988). La possibilitat que la incorporació es produeixi a la sintaxi no sembla poder-se sustentar a partir dels fenòmens vistos. Kayne (1975) adueix altres fenòmens per mostrar la falta de fusió entre els dos elements verbals. Un d'aquests és el fet que els dos constituents poden estar separats per clítics. En francès, en la interrogació, hi ha una inversió entre el verb i el subjecte pronominal. Aquest subjecte es posposa al verb *faire*, no al verb en infinitiu, tal com mostra Kayne:

- (98) a. Fera-t-il partir Marie?
b. *Fera partir-il Marie?
'Farà marxar la Maria?'

(Kayne (1975), p. 218 [38a-b]):

En català, quan el verb *fer* està en infinitiu, o quan està en imperatiu, el clíctic es realitza en posició enclítica, i en conseqüència s'intercala material morfològic entre el verb *fer* i l'infinitiu incrustat:

²³ Alsina (2002) també observa que en la clàusula incrustada no podem tenir un clíctic reflexiu amb valor de passiva pronominal:

- (i) *L'editor va fer vendre's aquests llibres de pressa.

(Alsina (2002), p. 2432 [61b])

- (99) a. Vaig fer-lo venir.
b. Fes-lo venir!

Assumiré, doncs, que no existeixen entre els dos complexos verbals ni el nucli d'Aspecte ni el de Negació, i també assumiré que el verb incrustat no s'incorpora al verb matriu.

9.2.6. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he comparat la perífrasi causativa amb altres perífrasis com ara la perífrasi perceptiva. A diferència de la perífrasi perceptiva, la perífrasi causativa es caracteritza perquè no és possible intercalar cap argument entre el verb causatiu o matriu i el verb incrustat. Així mateix, l'argument extern causat es pot realitzar amb cas estructural (acusatiu o datiu), i, quan el verb incrustat és transitiu, també com adjunt, mitjançant el SP Agent.

Una altra característica de la construcció causativa és que la clàusula incrustada no admet especificacions de temps ni d'aspecte, i tampoc pot ser negada.

9.3. PRINCIPALS CARACTERÍSTIQUES DE LA CONSTRUCCIÓ CAUSATIVA

9.3.0. Introducció

A continuació faig una presentació de les principals qüestions que afecten la construcció causativa:

- La naturalesa de l'anomenat argument causat i la seva interacció amb l'argument causador.
- L'existència de dues variants de la construcció causativa, la variant *Faire infinitive* (FI) i la variant *Faire par* (FP).
- La regla de dativització per la qual l'argument extern d'un verb incrustat transitiu es realitza amb cas datiu i no amb cas acusatiu.
- La possibilitat de triar dos antecedents en la reflexivització, l'argument causador i l'argument causat.
- La complexa distribució dels clítics, que es poden realitzar tant en el verb matriu com en el verb incrustat, d'acord amb unes determinades restriccions.
- La passivització del verb matriu, tant perifràstica com pronominal.
- La restricció de referencialitat que afecta l'argument tema del verb incrustat.

Vegem-les una per una.

9.3.1. L'argument causat i la interacció argument causador-argument causat

Un dels fets més rellevants d'aquesta construcció és el comportament sintàctic de l'argument del verb incrustat anomenat argument *causat* (*causee*). Les característiques sintacticosemàntiques d'aquest argument depenen de la naturalesa del verb incrustat. Actua com a argument causat l'argument extern dels verbs transitius, inergatius i intransitius de règim datiu o oblic, l'argument tema dels verbs de moviment direccional i l'argument tema dels verbs de causació interna.²⁴ Per contraposició al terme de causat, l'argument extern del verb causatiu *fer* sol rebre el nom de *causador* (*causer*). Una de les restriccions que imposa el verb causatiu *fer* és que causador i causat no poden ser correferents (vegeu per exemple Zubizarreta (1985) i Alsina (2002)).²⁵

- (100) a. *El Joan es va fer desmaiar.
b. *El Joan es va fer anar al metge.
c. *El Joan es va fer parlar.
d. *El Joan es va fer dibuixar el plànol.

Com observa Kayne (1975), si el clíctic reflexiu actua com a pronom recíproc, l'oració és gramatical, ja que no es dona pròpiament correferència entre argument causador i argument causat:

- (101) a. Elles se font rire l'une l'autre.
'Elles es fan riure l'una a l'altra.'
b. Ils se faisaient manger des carottes l'un à l'autre.
'Es feien menjar pastanagues l'un a l'altre.'

(Kayne (1975), p. 405 [8b, 8a])

En català es dona la mateixa situació:

- (102) Les noies es van fer maquillar entre si.

Observi's que si canviem la construcció causativa per una construcció de control, la restricció sobre l'argument desapareix:

²⁴ En la bibliografia trobem moltes formes de definir el terme *causat*. En general, el terme causat s'utilitza com a sinònim de subjecte subjacent o subjecte lògic, com ara Alsina (1996). Aquí defineixo l'argument causat com l'argument extern dels verbs transitius i intransitius d'argument extern, i l'argument tema dels verbs de moviment direccional i dels verbs incoatius. Alsina considera l'argument intern d'un verb transitiu també com a causat quan l'argument extern o bé no es realitza perquè és implícit, o bé es realitza com a SP agent. Alguns autors com ara Villalba (1992) o Tubino (2011) consideren que l'argument causat és únicament l'argument extern del verb incrustat. Més concretament, Villalba defineix l'argument causat com l'argument que es realitza en la posició d'especificador de V_{MAX} , que és la posició que Koopman i Sportiche (1991) proposen per a la generació de l'argument extern d'un verb. Així mateix, Tubino considera que l'argument causat és l'argument inserit a la Veu incrustada.

²⁵ (100d) admet una lectura gramatical, aquella en què l'argument causat és implícit i el clíctic reflexiu té valor possessiu o benefactiu.

- (103) a. El Joan es va forçar a desmaiar-se.
 b. El Joan es va forçar a anar al metge.
 c. El Joan es va forçar a parlar.
 d. El Joan es va forçar a dibuixar el plànol.

En la construcció causativa, l'argument causat es pot realitzar com a complement (103a-b), com a adjunt (103c) o pot quedar implícit (103d), d'acord amb certes restriccions.

- (104) a. La Marta va fer cantar el Carles.
 b. La Marta va fer cantar la Internacional al Carles.
 c. La Marta va fer cantar la Internacional per un cor infantil.
 d. La Marta va fer cantar la Internacional.

Els verbs meteorològics també admeten la causativització, tal com mostren Burzio (1986) per a l'italià i Villalba (1992) per al català:²⁶

- (105) a. Con questa tecnologia, riusciranno a far piovere.
 'Amb aquesta tecnologia, reeixiran a fer ploure.'

(Burzio (1986), p. 250 [47])

- b. Déu va fer ploure durant 40 dies.

(Villalba (1992), p. 357 [23a])

Probablement, tal com assenyala Burzio (1986), l'argument causat és en aquest cas el quasi-argument que seleccionen aquests verbs (Chomsky (1981)).

No totes les construccions admeten la causativització sintàctica. Com observa Villalba (1992), les construccions existencials locatives no es poden causativitzar:²⁷

²⁶ Tubino (2011) considera que no és possible causativitzar un verb meteorològic. Aquest és l'exemple que dona:

- (i) *El mago hizo empezar a llover.

(Tubino (2011), p. 218 [9a])

Probablement el que és estrany d'aquesta oració és la inclusió en la subordinada d'un verb aspectualment incoatiu. Si eliminem aquest verb, l'oració resulta acceptable:

- (ii) El mago hizo llover.

²⁷ Kayne (1975) dona com a relativament acceptable l'oració següent, formada a partir d'una construcció existencial locativa:

- (i) ?Un malentendu a fait y avoir trop d'enfants à la soirée.

"?*Un malentès ha fet haver-hi molts nens a la festa."

(Kayne (1975), p. 433 [52a])

Franco i Landa (1995) donen aquest exemple d'una construcció existencial locativa amb el verb permissiu *deixar*.

- (106) a. *El Joan fa haver-hi moltes cadires.
 b. *El Joan fa ser necessari que vingui.

(Villalba (1992), p. 357 [22])

Un factor rellevant de la construcció causativa és la interacció que es produeix entre l'argument causador i l'argument causat. A grans trets, aquesta interacció es pot caracteritzar com a coerció. La forma que pren la coerció depèn de les propietats temàtiques dels arguments causador i causat. Quan els arguments causador i causat són agentius, la coerció pren la forma d'obligació, mentre que quan l'argument causador és agentiu i l'argument causat no agentiu, la coerció pren la forma d'instigació. Si l'argument causador és no agentiu, aleshores el que tenim és inducció. Si l'argument causat és agentiu, la inducció és agentivitzada, mentre que si no és agentiu, la inducció és mecànica. El quadre següent recull els quatre tipus de coerció que he descrit:

(107) *Esquema dels diferents tipus de coerció*

	Argument causador	Argument causat
Obligació	+Agentiu	+Agentiu
Instigació	+Agentiu	-Agentiu
Inducció agentivitzada	-Agentiu	+Agentiu
Inducció mecànica	-Agentiu	-Agentiu

A (108) exemplifico cada un dels quatre casos: (108a) correspon a un cas d'obligació, (108b) a un cas d'instigació, (108c) a un cas d'inducció agentivitzada, i (108d) a un cas d'inducció mecànica:

- (108) a. El professor_{+AGENTIU} va fer llegir *Crim i càstig* als alumnes_{+AGENTIU}.
 b. El jutge_{+AGENTIU} va fer morir el reu_{-AGENTIU} a la forca.
 c. Els crits_{-AGENTIU} van fer sortir la gent_{+AGENTIU} als balcons.
 d. La forta sequera_{-AGENTIU} va fer morir_{-AGENTIU} molts animals.

Dins d'alguns d'aquests tipus es poden establir al seu torn distincions, tal com veurem en el capítol 10.

Alguns autors, com ara Zubizarreta (1985) i Alsina (1992, 1996), han proposat que la construcció causativa està formada per un predicat complex generat en el lèxic. Zubizarreta, per exemple, considera que el verb *fer* introdueix en l'estructura temàtica del verb incrustat un nou paper temàtic, alhora que l'argument extern del verb incrustat es reconverteix en un paper temàtic intern. Alsina, per la seva banda, proposa que el que fa el verb causatiu és assignar un paper temàtic (el de pacient) a un dels arguments del verb incrustat que se superposa al paper que rep del verb que

- (ii) No dejan haber manifestaciones durante la Semana Grande.

(Franco i Landa (1995), p. 209 [15b])

Crec que aquest tipus de construccions no són acceptables, tal com indico a la glossa de (i), per bé que són interpretables.

el selecciona. D'aquesta manera, en el nou predicat complex format, un dels arguments del verb incrustat passa a tenir dos papers temàtics. Guasti (1996), en canvi, proposa refer l'anàlisi d'Alsina en termes purament sintàctics. Igual que Alsina, considera que el verb *fer* assigna un paper temàtic addicional a un dels arguments del verb incrustat, un paper que anomena beneficiari, però l'assignació d'aquest paper es fa a la sintaxi i no al lèxic.

Aquí proposaré fer un paral·lelisme entre la construcció causativa i la construcció existencial locativa. En la construcció existencial locativa, la noció d'existència és determinada per l'estructura:

(109) Hi ha tres iogurts a la nevera.

El verb *haver* no és portador de significat lèxic i, per tant, no pot assignar a l'argument *tres iogurts* cap tret semàntic. Així mateix, la preposició *a* expressa únicament ubicació. Es pot concloure, doncs, que el valor existencial que rep el SQ de (109) és aportat per la construcció i no pels elements lèxics que hi apareixen.

Proposaré que un fenomen similar es produeix en la construcció causativa. Concretament, proposaré que la noció de causat és aportada per l'estructura. Un dels arguments, concretament l'agent en un verb agentiu i el tema en un verb de causació interna o de moviment direccional, rep el component semàntic addicional de coercionat. És l'assignació d'aquest component semàntic que rep l'argument causat el que l'obliga a comportar-se com un argument de la clàusula matriu de la construcció causativa, tot i no ser un argument pròpiament del verb *fer*. Resumint, proposaré que el "predicat complex" format pel verb causatiu *fer* i el verb incrustat o causat es forma exclusivament a la sintaxi. La complexa casuística a què dona lloc la construcció causativa no sembla que es pugui explicar si la "fusió semàntica" entre el verb causatiu *fer* i el verb causat es produeix en el lèxic i no a la sintaxi.

9.3.2. La restricció de referencialitat

Una de les principals restriccions que afecta la construcció causativa, àmpliament documentada per al francès per Kayne (1975), és el que normalment s'ha conegut com a restricció d'animacitat sobre l'argument causat i que aquí anomenaré restricció de referencialitat. Vegem un dels exemples aportat per Kayne:

(110) *Pierre a fait matraquer ce garçon à Jean-Jacques.

'*El Pere ha fet apallissar aquest nen al Jean-Jacques.'

(Kayne (1975), p. 241 [119a])

Aquest fenomen es dona en català, en castellà i en italià. L'exemple següent és d'Alsina (2002):

(111) ??Vaig fer criticar en Bernat als seus companys.

(Alsina (2002), p. 2429)

Considerem el següent exemple en què els dos arguments del verb incrustat són noms propis:

(112) ?*El metge va fer vacunar el Joan a la Maria.

Si cliticitzem l'argument extern causat, l'oració millora sensiblement:

(113) ?El metge li va fer vacunar el Joan.

Kayne (1975) detecta una millora similar per al francès:

(114) ?Pierre lui a fait matraquer ce garçon.

'?El Pere li ha fet apallissat aquest nen.'

(Kayne (1975), p. 241 [120a])

En canvi, si cliticitzem l'argument intern tema, l'oració de fet empitjora:

(115) *El metge la va fer vacunar a la Maria.

Kayne (1975) mostra que en francès l'efecte de referencialitat pot ser evitat si expressem l'argument extern causat mitjançant un SP Agent, tal com mostra (116):

(116) Pierre a fait matraquer ce garçon par Jean-Jacques.

'El Pere ha fet apallissat aquest nen pel Jean-Jacques.'

(Kayne (1975), p. 241 [119b])

Alsina (2002) dona aquest exemple amb un argument extern causat realitzat com a SP Agent:

(117) En Bernat va fer vacunar els nens per un microbiòleg famós.

(Alsina (2002), p. 2430 [57a])

Aquest exemple, però, no és equiparable al de Kayne, per la simple raó que en un cas el SP Agent és un SD indefinit (cas d'Alsina), i en l'altre cas és un nom propi (cas de Kayne). Observi's que la glossa catalana sembla lluny de ser natural. Si en l'exemple de (117) expressem l'argument extern causat com un SP Agent, obtenim una oració desviada:

(118) ??Vaig fer vacunar el Joan per la Maria.

Al meu parer, el motiu de la desviació de (118) és que l'argument extern causat és un nom propi, i en les construccions FP es tendeix a evitar que l'argument extern causat sigui un nom propi:

(119) ??Vaig fer envernissat la calaixera pel Joan.

Tanmateix, si a (119) l'argument tema intern és un pronom de persona discursiva (primera o segona persona), l'oració resulta acceptable:

(120) El metge em va fer vacunar per la Maria.

Proposaré que aquesta distribució de gramaticalitat es pot explicar a partir de la següent restricció sobre la referencialitat de l'argument extern causat:

(121) *Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat*

En una construcció causativa, l'argument datiu causat ha d'ocupar una posició més alta en l'Escala d'Accessibilitat Referencial que l'argument intern acusatiu.

L'Escala d'Accessibilitat Referencial és el que comunament es coneix com a escala d'animacitat o escala de referencialitat. Proposaré la següent escala, basada de prop en la de Silverstein (1976):

(122) *Escala d'Accessibilitat Referencial (versió inicial)*

Pronom de primera persona > Pronom de segona persona > Pronom de tercera persona (animat) > Element *qu* (animat) > Nom propi > Descripció definida (animat) > Descripció no definida (animat) > Expressió nominal o pronominal no animada

Proposaré que el referent de cada expressió nominal de l'escala té un grau d'accessibilitat diferent. Els referents dels pronoms de persona discursiva (primera i segona persona) són accessibles de manera immediata, els referents dels elements pronominals són accessibles més immediatament que els referents dels elements nominals descriptius, i així successivament.

El que mostren els exemples que he ofert és que, en general, l'argument extern causat ha de tenir una accessibilitat referencial superior a la de l'argument tema incrustat. La Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat dona compte d'aquest fet.

En el capítol 11 presentaré un estudi detallat sobre aquest fenomen. Mostraré que hi ha una similitud entre aquesta restricció que afecta l'argument extern causat i el fenomen conegut com a efecte *me-lui/I-II*. De fet, Bonet (1991) ja va observar que l'efecte *me-lui/I-II* no solament afecta les construccions de doble objecte, sinó també les construccions causatives:²⁸

- (123) a. La Maria el va fer afaitar-me.
b. *La Maria me'l va fer afaitar.

Proposaré que els dos fenòmens es poden explicar de manera similar en termes de la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat.

9.3.3. Les construccions FI i FP

Kayne (1975) observa l'existència en francès de dos tipus de construccions causatives, la construcció *Faire infinitive* (FI) i la construcció *Faire par* (FP), cadascuna amb unes propietats específiques. En la construcció FI, l'argument causat es realitza com un complement que, segons els casos, rep cas acusatiu o datiu, mentre que en la construcció FP, l'argument causat es realitza com un SP agent, formalment idèntic a l'SP Agent de la construcció passiva i sintàcticament un adjunt.

Kayne (1975) ofereix aquests exemples:

²⁸ Bonet (1991) dona aquest exemple:

- (i) Me li va fer insultar.

(Bonet (1991), p. 195 [25])

Convé assenyalar, però, que el clíctic de persona discursiva en funció d'OD no activa la dativització de l'argument causat, tal com mostra el contrast següent:

- (ii) a. *Li va fer insultar-me.
b. El va fer insultar-me.

- (124) a. Il fera boire un peu de vin à son enfant.
'Farà beure una mica de vi al seu fill.'
- b. Il a fait photographier ses enfants par un de ses amis.
'Ha fet fotografiar els seus fills per un dels seus amics.'

(Kayne (1975), p. 203 [6a], p. 234 [89b])

En català es dona la mateixa situació:

- (125) a. El mecànic va fer reparar el cotxe al seu ajudant.
b. La Maria va fer reparar el cotxe per un mecànic expert en electrònica.

Totes dues construccions les trobem també en italià:

- (126) a. Maria ha fatto riparare la macchina a Giovanni.
'La Maria ha fet reparar el cotxe al Giovanni.'
- b. Maria ha fatto riparare la macchina da Giovanni.
'La Maria ha fet reparar el cotxe pel Giovanni.'

(Burzio (1986), p. 228 [1c, 1a])

Pel que fa al castellà, la bibliografia és problemàtica. Alguns autors com ara Hernanz (1982), Treviño (1994) i Tubino Blanco (2011) l'accepten, mentre que d'altres com ara Zubizarreta (1995) i Vivanco (2017) la consideren agramatical:²⁹

- (127) María se hizo cortar un abrigo por Dior.

(Hernanz (1982), p. 281 [172])

²⁹ Un cas especial és el de Torrego (1998, 2010). Aquesta autora considera que la construcció FP és possible únicament si l'OD és de persona i està cliticitzat en el verb *fer*.

- (i) a. *María ha hecho pintar la casa por su ayudante.
b. *La hicieron arreglar por un profesional.
c. La hicieron examinar por un buen médico.
d. *Hicieron examinarla por un buen médico.

(Torrego (2010), p. 458 [25, 26b, 26a, 26c])

Sembla que Torrego només accepta aquesta construcció com una estratègia d'últim recurs. Com argumentaré en el capítol 8, quan un OD de persona està cliticitzat, no és possible realitzar l'argument extern causat com a datiu com a resultat de la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat. Observi's que l'oració següent és agramatical:

- (ii) *La hicieron examinar a un buen médico.

De fet, Hernanz (1999) dona l'oració següent com a agramatical :

- (iii) *Hicieron examinar a Julia a un médico.

(Hernanz (1999), p. 2253 [224b])

- (128) a. Juan (le) hizo recoger el paquete a Pepe.
 b. Juan hizo recoger el paquete por uno de sus empleados.

(Tubino Blanco (2011), p. 220 [13a-b])

Les construccions FP només es poden donar, en principi, quan el verb incrustat és transitiu, tot i que hi ha autors com ara Folli i Harley (2007) que consideren que les construccions amb verbs inacusatius de moviment direccional són casos de FP.³⁰ Vegem de nou les oracions de (104), que repeteixo com a (129):

- (129) a. La Marta va fer cantar el Carles.
 b. La Marta va fer cantar la Internacional al Carles.
 c. La Marta va fer cantar la Internacional per un cor infantil.
 d. La Marta va fer cantar la Internacional.

(129a) i (129b) són exemples de FI, i (129c) és un exemple de FP. El cas de (129d), en què l'argument extern del verb incrustat no s'expressa, és problemàtic. En general, des de Kayne (1975) s'assumeix que és un cas de FP.³¹ Aquí defensaré que en determinats casos és forçosament una construcció FI, ja que amb determinats verbs no és possible la construcció FP. Considerem el verb *mantenir*, un verb estatiu agentiu:

- (130) Durant el partit l'entrenador va fer mantenir la pressió alta.

Observi's que no podem expressar l'argument causat amb un SP Agent:

- (131) a. Durant el partit l'entrenador va fer mantenir la pressió alta als seus jugadors.
 b. *Durant el partit l'entrenador va fer mantenir la pressió alta pels seus jugadors.

9.3.3.1. Diferències semàntiques entre les construccions FI i FP

Les diferències d'ús que presenten les construccions FI i FP es deuen bàsicament a la seva diferent interpretació. Al capítol 10, en analitzar les propietats semàntiques de les construccions causatives, defensaré, adoptant idees de Saksena (1982), que en la construcció FP l'argument causat és interpretat instrumentalment. En la construcció FI pot rebre interpretacions diverses, d'acord amb la naturalesa semàntica del verb incrustat i la naturalesa temàtica dels arguments causador i causat, com ja he apuntat; mai, però, aquesta interpretació és la d'instrument.

Una de les característiques de la construcció FP, si més no en català, és que no admet fàcilment que l'argument causat sigui un nom de persona. Com més avall en l'escala de referencialitat es troba, millor. Comparem les dues oracions:

³⁰ Tubino (2011) considera que els verbs inacusatius són compatibles tant amb construccions FP com amb construccions FI.

³¹ En general s'atribueix aquesta idea a Burzio (1986) ja que és ell qui ofereix una detallada argumentació. Kayne (1975), però, ja se'n fa ressò, encara que de manera poc precisa. Vegeu en aquest sentit la seva nota 42 del capítol 3 (p. 239).

- (132) a. ?*El cap d'urgències va fer operar la Maria pel Gavarrell.
 b. El cap d'urgències va fer operar la Maria pel doctor Gavarrell.

El fet que el el nom propi de l'argument causat estigui introduït pel nom comú *doctor* permet situar-lo més avall en l'escala de referencialitat i l'oració és molt més fàcilment processable.

No sembla que sempre que s'utilitza la construcció FP l'argument causat s'interpreti com a instrument. En alguns casos es recorre a la construcció FP perquè la construcció FI no està disponible, o bé perquè està afectada per alguna restricció. No està disponible quan es reflexivitza el verb matriu. En aquest cas, l'argument causat s'ha de realitzar forçosament com a SP Agent:

- (133) a. *El pacient es va fer vestir (a) la infermera.
 b. El pacient es va fer vestir per la infermera.
 (134) a. *El pacient es va fer tallar les ungles a la infermera.
 b. El pacient es va fer tallar les ungles per la infermera.

La situació inversa es dona quan el verb reflexivitzat és l'incrustat. En aquest cas només és possible la construcció FI:

- (135) a. El capità va fer tallar-se els cabells al soldat.
 b. *El capità va fer tallar-se els cabells pel soldat.

Així mateix, també es recorre a la construcció FP quan la construcció està afectada per alguna restricció. Una d'aquestes restriccions és la restricció de referencialitat. D'acord amb aquesta restricció, que estudio en detall al capítol 11, l'argument extern causat ha de ser, a grans trets, més alt en l'escala de referencialitat que l'argument tema. L'ús de la construcció FP permet salvar una construcció causativa:

- (136) a. *El doctor em va fer operar al millor cirurgià.
 b. El doctor em va fer operar pel millor cirurgià.

Finalment, també s'afavoreix l'ús de la construcció FP quan es realitza simultàniament un argument meta incrustat (datiu) i un argument extern causat datiu (vegeu per al francès Ruwet (1972) i Kayne (1975)):

- (137) a. ?*El director va fer enviar un burofax a un creditor al seu advocat.
 b. ??El director va fer enviar un burofax a un creditor pel seu advocat.
 (138) a. ?*El dermatòleg va fer cremar una berruga a la pacient a la seva infermera.
 b. ??El dermatòleg va fer cremar una berruga a la pacient per la seva infermera.

9.3.3.2. Diferències sintàctiques entre les construccions FI i FP

Kayne (1975) ofereix una detalladíssima caracterització de les propietats tant de les construccions FI com de les construccions FP, cosa que permet identificar les diferències que presenten. Kayne observa que moltes restriccions que afecten la construcció FP no afecten la construcció FI. Així mateix, observa que aquestes

restriccions que afecten la construcció FP també afecten la construcció passiva. Això el porta a considerar que la diferència entre les construccions FI i FP és que aquesta darrera experimenta a més de les operacions de formació de causativa, l'operació de passivització de la clàusula incrustada.

Vegem a continuació les principals diferències entre les dues construccions. Dono en cada cas la construcció FP i la corresponent passiva per mostrar el paral·lelisme que es dona entre les dues construccions. Aquestes proves mostren que l'argument causat en la construcció FI es comporta com un veritable argument sintàctic, amb capacitat per lligar una anàfora i un pronom i també per servir com a antecedent d'una predicació secundària. En canvi, l'argument extern causat en la construcció FP, realitzat com un SP Agent, es comporta com un adjunt sintàctic.

A. *Lligam d'un pronom possessiu*

L'SP agent no pot lligar un pronom possessiu en l'OD:³²

- (139) a. El professor va fer recollir els seus_i llibres als alumnes_i.
 b. *El professor va fer recollir els seus_i llibres pels alumnes_i.
- (140) a. Els alumnes_i van recollir els seus_i llibres.
 b. *Els seus_i llibres van ser recollits pels alumnes_i.

B. *Lligam d'una anàfora inalienable*

L'SP Agent no pot lligar una anàfora inalienable en l'OD:³³

³² En francès, italià i castellà trobem la mateixa restricció:

- (i) a. Tu feras apprendre son_i rôle à Jean_i.
 "Faràs aprendre el seu_i rol al Jean_i."
 b. *Tu feras apprendre son_i rôle par Jean_i.
 "Faràs aprendre el seu_i rol pel Jean_i."

(Kayne (1975), p. 237 [102])

- (ii) a. Faremo curare i propri_i interessi ai nostri clienti_i.
 "Farem tenir cura dels seus_i interessos als nostres clients_i."
 b. *Faremo curare i propri_i interessi dai nostri clienti_i.
 "**Farem tenir cura dels seus_i interessos pels nostres clients_i."

(Burzio (1986), p. 264 [75])

- (iii) a. Le_i hice atar a su_i perro a Juan_i.
 b. *Hice atar a su_i perro por Juan_i.

³³ Folli i Harley (2007) afirmen que en italià és possible aquest tipus de lligam. Donen aquest exemple:

- (i) Il presidente fece alzare la mano da cinque dei suoi quando arrivò il momento decisivo.

- (141) a. El Jaume va fer alçar la mà_i a la Marta_i.
 b. *El Jaume va fer alçar la mà_i per la Marta_i.
 (142) a. La Marta_i va alçar la mà_i.
 b. *La mà_i va ser alçada per la Marta_i.

Aquesta restricció es pot considerar com un cas particular de l'anterior.

C. *Objectes directes no passivitzables*

No admeten la construcció FP els verbs que regeixen un objecte directe no passivitzable. Alguns d'aquests verbs són els que seleccionen un argument intern que expressa lloc:

- (143) a. L'agència va fer deixar l'apartament al migdia als turistes.
 b. *L'agència va fer deixar l'apartament al migdia pels turistes.
 (144) a. Els turistes van deixar l'apartament al migdia.
 b. *L'apartament va ser deixat pels turistes al migdia.

D. *Objectes directes idiomàtics*

El SP agent no pot associar-se amb un OD idiomàtic.³⁴

(Folli i Harley (2007), p. 199, nota 3 [i])

La traducció literal catalana d'aquesta oració és agramatical:

- (ii) *El president va fer alçar la mà per cinc dels seus quan va arribar el moment decisiu.

En canvi, Burzio (1986) assegura que aquest tipus de lligam no és possible en italià:

- (iii) a. Maria ha fatto alzare la mano_i a Giovanni_i.
 "La Maria ha fet alçar la mà al Giovanni."
 b. *Maria ha fatto alzare la mano_i da Giovanni_i.
 "**La Maria ha fet alçar la mà pel Giovanni."

(Burzio (1986), p. 265 [78])

És possible que (i) sigui interpretable si reinterpretem *alzare la mano* com una frase feta.

³⁴ Tant Kayne (1975) com Burzio (1986) distingeixen entre expressions idiomàtiques passivitzables i no passivitzables. Crec que les expressions idiomàtiques passivitzables no poden ser considerades pròpiament idiomàtiques. Una expressió idiomàtica passivitzable podria ser *donar la raó*. Amb aquesta expressió és possible construir una causativa FP:

- (i) a. El president va fer donar la raó als sindicats pel ministre de treball.
 b. Ha estat donada la raó als sindicats (pel ministre de treball).

De fet, en aquest tipus d'expressions l'objecte directe conserva el seu significat lèxic. Hi ha diferències entre *donar la raó* i *tocar el dos*. Podem dir *la raó donada*, però no *el dos tocat*.

- (145) a. La Maria va fer tocar el dos al seu fill gran.
 b. *La Maria va fer tocar el dos pel seu fill gran.
- (146) a. El seu fill gran va tocar el dos.
 d. *El dos va ser tocat pel seu fill gran

Tant (145b) com (146b) són gramaticals si prenem *dos* en el seu sentit no idiomàtic, és a dir, si prenen com a referent un objecte que representi el número cardinal 2.

Aquesta restricció es pot considerar un cas particular de l'anterior. Tanmateix, Burzio (1986) intenta assimilar aquesta restricció a la restricció anafòrica. Per fer-ho, Burzio suggereix que l'argument idiomàtic requereix, per ser interpretat, el lligam per part del subjecte. Aquesta assimilació, però, és dubtosa.

E. **Restricció d'animacitat de l'argument causador**

En la construcció FP l'argument causador ha de ser animat. En cas contrari, aquesta construcció resulta anòmala (vegeu per exemple Folli i Harley (2007)):³⁵

- (147) a. Ferran Adrià va fer tastar un nou plat per un client triat a l'atzar.
 b. *La manca d'aigua va fer apujar el rebut de l'aigua per l'Ajuntament.

³⁵ Kayne (1975) ja observa que l'argument causador de la construcció FP ha de ser animat. El contrast que dona és aquest:

- (i) a. La famine a fait manger des rats aux habitants de la ville.
 "La fam ha fet menjar rates als habitants del poble."
 b. *La famine a fait manger des rats par les habitants de la ville.
 "*La fam ha fet menjar rates pels habitants del poble."

(Kayne (1975), p. 242 [123])

Tanmateix, dona exemples que semblen contradir aquesta generalització:

- (ii) a. Sa dernière conférence a fait critiquer Jean-Jacques par tout le monde.
 "??La seva darrera conferència ha fet criticar el Jean-Jacques per tothom."
 b. Cet article te fera connaître par des physiciens américains.
 "??Aquest article et farà conèixer per tots els metges americans."

(Kayne (1975), p. 242 [124b, 124a])

Observi's que aquestes oracions empitjoren si realitzem l'argument extern causat mitjançant un datiu:

- (iii) a. "?*La seva darrera conferència ha fet criticar el Jean-Jacques a tothom."
 b. *Aquest article et farà conèixer a tots els metges americans.

Aquests casos són diferents dels de (i). Tant a (iia) com a (iib) els arguments interns tema són animats. En el primer cas és un SD format per un nom propi, i en el segon cas, un pronom de persona discursiva. Com mostraré en el capítol 11, aquests usos de la construcció FP tenen com a finalitat evitar la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat.

Aquesta restricció no s'aplica en la construcció FI:

(148) L'amenaça de fortes pluges va fer avançar la verema als enòlegs.

F. Predicació secundària descriptiva

En la construcció FI, l'argument causat admet un predicat secundari descriptiu (vegeu Zubizarreta (1985)):

(149) Vaig fer conduir el cotxe al Joan borratxo.

La construcció FP, en canvi, no admet aquest tipus de predicats:

(150) *Vaig fer arreglar el cotxe per un especialista en carburadors borratxo.

Hem vist que l'argument extern causat té un comportament netament diferent en cada construcció. En la construcció FI es comporta com un argument: pot lligar una anàfora i un pronom possessiu. Així mateix, pot ser l'antecedent d'una predicació secundària. L'argument causat en la construcció FP té un comportament totalment oposat: no pot lligar una anàfora ni un pronom, i tampoc pot actuar com a antecedent d'una predicació secundària. Sembla, doncs, que en la construcció FI l'argument extern causat es comporta com un argument, mentre que en la construcció FP l'argument extern causat es comporta com un adjunt.

Així mateix, la construcció FP comparteix restriccions amb la construcció passiva: la construcció FP no es pot formar amb verbs transitius que no són passivitzables. Tampoc es pot formar la construcció FP quan l'OD té un caràcter idiomàtic. Com veurem a continuació, aquest paral·lelisme, posat de relleu per Kayne (1975), no és exacte. Això, però, no ens impedirà assumir que comparteixen propietats estructurals. Concretament, el motiu del paral·lelisme entre aquestes construccions és que l'argument extern no és introduït per un nucli funcional, sinó que ho és per adjunció.

9.3.3.3. Paral·lelisme entre les construccions passives i les construccions FP. Problemes

El paral·lelisme entre les construccions FP i FI no sembla totalment exacte. Trobem verbs que admeten passiva i no admeten la construcció FP. Per exemple, Kayne (1975) observa un cas de formació de passiva que no té el seu correlat en la construcció FP. En francès, els verbs no transitius *obéir* 'obeir', *desobéir* 'desobeir' i *pardoner* 'perdonar', verbs no transitius que regeixen un objecte oblic, admeten la passivització, però no la construcció FP:

- (151) a. Ses enfants (dés)obéissent à Paul.
'Els seus fills (des)obeeixen el Paul.'
- b. Paul est (dés)obéi par ses enfants.
'El Paul és (des)obeït pels seus fills.'
- c. *Ella fera (dés)obéir Paul par ses enfants.
'*Ella farà (des)obeir el Paul pels seus fills.'

(Kayne (1975), p. 244 [132a, 133a], p. 245 [138b])

Vegem-ne un segon cas:

- (152) a. Le juge pardonnera aux criminels.
'El jutge perdonarà els criminals.'
- b. Les criminels seront pardonnés par le juge.
'Els criminals seran perdonats pel jutge.'
- c. *Le procureur fera pardonner ce criminel par le juge.
'*El procurador farà perdonar aquest criminal pel jutge.'

(Kayne (1975), p. 244 [132b, 133b], p. 245 [138c])

Guasti (1991) qüestiona obertament el paral·lelisme entre les dues construccions. Guasti ofereix diversos verbs que admeten la formació de passiva però no la causativització sintàctica. Alguns d'aquests verbs són els verbs psicològics de nominatiu (153), els verbs que anomenaré de resultat incert (154) i els verbs de percepció no activa (155). Tots aquests verbs accepten passivització:

- (153) a. Els pagesos temien un desastre.
b. Un desastre era temut pels pagesos.
- (154) a. Nadal va guanyar el partit.
b. El partit va ser guanyat per Nadal.
- (155) a. El Joan va veure la Maria.
b. La Maria va ser vista pel Joan.

Aquests verbs, en canvi, no accepten la causativització FP. Vegem els exemples que Guasti (1991) dona per a l'italià, que, com mostren les glosses, resulten també agramaticals en català:

- (156) a. *La grandine ha fatto temere un disastro dai contadini.
'*La pedregada ha fet témer un desastre pels pagesos.'
- b. *Questo affare ha fatto guadagnare molto denaro da Gianni.
(Marcantonio (1981))
'*Aquest negoci ha fet guanyar molts diners pel Gianni.'
- c. *Maria ha fatto vedere le foto delle vacanze da Gianni.
'*La Maria ha fet veure les fotos de les vacances pel Gianni.'

(Guasti (1991), p. 219 [20, 25, 22])

Convé assenyalar que (156a) i (156b) són també agramaticals perquè l'argument causador és inanimat. Com he dit, les construccions FP no admeten un argument causador inanimat (vegeu Folli i Harley (2007)). Tanmateix, si substituïm un causador inanimat per un d'animat l'oració continua sent agramatical:

- (157) *El jutge va fer guanyar el combat per George Foreman.

En el capítol següent estudiaré aquests verbs i el motiu pels quals no són acceptables en la construcció FP.

Una segona raó per considerar el paral·lelisme inconclusiu és que les construccions FP estan sotmeses a restriccions que no afecten les construccions passives. Una d'aquestes restriccions té a veure amb el control de la clàusula de finalitat. L'SP agent d'una passiva pot lligar el PRO d'una clàusula de finalitat, mentre que l'SP agent d'una clàusula FP no ho pot fer. A continuació reproduïm els exemples que Guasti (1991) dona. Les traduccions catalanes es comporten igual que en italià:

- (158) a. Questo monumento è stato costruito dall'architetto Nervi_i per PRO_i ottenere appoggi politici.
'Aquest monument ha estat construït per l'arquitecte Nervi_i per PRO_i obtenir suports polítics.'
- b. Il sindaco_i ha fatto costruire il monumento dall'architetto Nervi_j per PRO_{i/*j} ottenere appoggi politici
'L'alcalde_i ha fet construir el monument per l'arquitecte Nervi_j per PRO_{i/*j} obtenir suports polítics.'

(Guasti (1991), p. 207 [13, 15])

Convé, però, fer una precisió. És cert que l'SP agent pot controlar un PRO en una clàusula de finalitat en les construccions passives i no en les causatives FP. Però la restricció que afecta les causatives FP és en realitat una restricció que afecta totes les causatives sintàctiques, no solament les FP, tal com es desprèn de Guasti (1991). Com mostren els exemples següents, el datiu causat tampoc pot lligar el PRO d'aquestes clàusules:

- (159) El Joan_i va fer cremar el magatzem al seu pare_j per PRO_{i/*j} cobrar la pòlissa d'assegurança.

L'oració de (159) expressa que qui cobrarà la pòlissa de l'asseguradora és el Joan i no el seu pare. El lligaria si la clàusula final fos temporalitzada, tal com mostra (160):

- (160) El Joan_i va fer cremar el magatzem al seu pare_j perquè *pro*_{i/*j} cobrés la pòlissa d'assegurança.

Observi's un contrast similar amb una oració amb menys elements:

- (161) a. L'entrenador_i va fer córrer el Joan_j per PRO_{i/*j} provar la pista.
b. L'entrenador_i va fer córrer el Joan_j perquè *pro*_{i/*j} provés la pista.

Hem vist que, tot i la semblança en el comportament de l'SP Agent en la construcció passiva i en la construcció FP, algunes restriccions afecten la construcció FP però no la construcció passiva. Es poden atribuir aquestes diferències en el comportament de l'SP Agent a les propietats específiques de la construcció causativa. Després de Kayne (1975), els autors que han estudiat la construcció FP han proposat que la principal característica que presenta és que la clàusula incrustada es genera sense la presència del nucli introductor de l'argument extern, sigui quin sigui aquest nucli. En el model que proposaré, la construcció FP es caracteritza perquè no es genera el nucli Veu.

9.3.3.4. *Un o dos verbs causatius?*

Les diferències que s'observen entre les construccions FI i FP han portat alguns autors a postular no solament estructures diferents per a cada construcció, sinó també a proporcionar caracteritzacions diferents per al verb *fer*. Així, tindriem dos verbs *fer* causatius, un verb *fer* que selecciona una clàusula FI i un verb *fer* que selecciona una clàusula FP (vegeu en aquest sentit Folli i Harley (2007)). Aquí defensaré que només hi ha un verb *fer* i que el que canvia és l'estructura de la clàusula incrustada, en un sentit similar al de Burzio (1986): en la construcció FI amb un verb transitiu, l'argument extern causat es genera a Veu; en canvi, en la construcció FP, no es genera la Veu incrustada, de manera que l'argument extern causat s'ha de realitzar mitjançant un adjunt.

9.3.4. La regla de dativització i el cas dependent

Un dels trets més característics de la construcció causativa de les llengües romàniques és el fenomen que es coneix com a regla de dativització (Kayne (1975)). Quan el verb incrustat és intransitiu, l'argument causat, tant si correspon a un argument intern o extern, es realitza amb cas acusatiu. En canvi, quan el verb incrustat és transitiu, l'argument causat, que en aquest cas sempre és l'argument extern, es realitza amb cas datiu. El contrast següent il·lustra aquesta alternança de cas:

- (162) a. La Maria va fer beure el Joan.
b. La Maria va fer beure llet al Joan.

Aquesta regla assigna a l'argument extern del verb incrustat cas datiu si l'argument intern tema d'aquest verb es realitza amb cas acusatiu (o amb cas nominatiu si la construcció es passivitzada). Si l'argument intern es realitza amb cas oblic o simplement no es realitza, aleshores l'argument extern del verb incrustat es realitza amb cas acusatiu:

- (163) La Consol va fer confiar el Ramon en el metge.

En general, quan el verb incrustat és intransitiu de règim datiu o oblic, el seu argument intern es realitza sempre posposat a l'argument amb cas acusatiu, ja sigui l'argument extern d'un verb intransitiu de règim datiu o oblic, o l'argument tema d'un verb de moviment direccional (vegeu per exemple Villalba (1992)):³⁶

- (164) a. La Maria va fer parlar el Joan de cinema.
b. La Maria va fer parlar el Joan amb el Lluís.

³⁶ El mateix fenomen es dona en francès (Kayne (1975), Rouveret i Vergnaud (1980)) i en italià (Burzio (1986)). El castellà sembla més flexible. Bordelais (1974) dona aquestes oracions del dialecte rioplatenser del castellà com a sinònimes:

- (i) a. Lo hice salir a Juan de la casa.
b. Lo hice salir de la casa a Juan.

(Bordelais (1974), p. 68 [139, 140])

- c. ?La Maria va fer telefonar el Joan al metge.³⁷
- d. La Maria va fer anar el Joan al cinema.

En el capítol 7 he proposat que el cas datiu que rep l'argument extern causat és un cas de naturalesa dependent. Aquesta idea ha estat proposada per Baker (2015), que adapta idees sobre el cas dependent de Marantz (2000). També seguint Baker i Marantz, he adoptat la idea que en català el cas acusatiu també és de naturalesa dependent i no de naturalesa concordant. El cas dependent s'assigna d'acord amb la relació de c-comandament que s'estableix entre els arguments que estableixen l'oposició.

D'acord amb aquest model, l'argument extern causat s'insereix uniformement a l'especificador de Veu. Atès que el nucli de T del verb incrustat no té trets phi, no estableix cap relació de concordança i no valida nominatiu. He considerat que la categoria que determina el domini de cas en què es valida el datiu és el v matriu. En aquest domini trobem dos arguments sense cas estructural: l'argument tema incrustat i l'argument extern causat. Seguint Baker, he proposat que en aquest domini l'argument que rep cas és l'argument c-comandador i no l'argument c-comandat. Dit d'una altra manera, l'argument que rep cas és el més alt estructuralment.

He assumit també que el cas acusatiu es dona per dependència i no per concordança. El nucli que determina el domini de cas acusatiu és T ple. Si en el domini de T ple trobem dos arguments sense cas estructural, l'argument més baix estructuralment és el que rep cas acusatiu.

Aquest model de cas permet resoldre un problema en l'assignació de cas en la construcció causativa. En el model que proposo, el cas acusatiu és determinat per la clàusula matriu i no per la clàusula incrustada. Si la Veu incrustada assignés cas acusatiu mitjançant concordança, aleshores el cas acusatiu seria assignat en la clàusula incrustada i no en la. Així mateix, l'argument extern causat rebria al seu torn cas acusatiu per concordança amb la Veu matriu. En total, doncs, tindríem dos casos acusatius, contràriament als fets.

En determinats casos en què esperaríem que l'argument causat es realitzés en cas acusatiu, ho fa, o ho pot fer, en cas datiu. Aquest fenomen es dona en francès i, com veurem, encara que potser en menor mesura, en català. Anomenaré aquest fenomen *datiu espuri*.³⁸

- (165) a. Cela fera changer Jean d'avis.
- b. Cela fera changer d'avis à Jean.

(Kayne (1975), p. 210, nota 9 [iii, iiii])

Atès que l'argument extern causat es realitza amb datiu, se situa darrere de l'argument oblic:

³⁷ L'interrogat de (164c) es deu al fet que la construcció està afectada (mínimament) per l'efecte de referencialitat.

³⁸ Utilitzo l'adjectiu *espuri* amb un significat similar al que té en l'expressió '*se' espuri*' (Perlmutter (1971)): una forma superficial que apareix de manera imprevista.

(166) *Cela fera changer à Jean d'avis.

Com ja hem vist, en català es produeix el mateix fenomen. Quan el verb té un argument extern i un argument intern no realitzat amb cas acusatiu, l'argument causat es pot expressar amb datiu:

- (167) a. Vaig fer canviar el Pere d'opinió.
b. Vaig fer canviar d'opinió al Pere.

9.3.5. La passivització del verb causatiu

Una altra propietat de les construccions causatives que tractaré és la passivització del verb matriu. Són possibles dos tipus de passivització de la construcció causativa: la passivització perifràstica i la passivització pronominal.

- (168) a. El llibre va ser fet llegir en veu alta pel mestre.
b. Es van fer traduir els rètols al català.

Com mostra Alsina (2002), la passivització és possible no únicament en la construcció FP, sinó també en la construcció FI. (169a) mostra un cas de passivització d'una construcció FP i (169b) un cas de passivització d'una construcció FI:³⁹

- (169) a. El president del Banc Central va ser fet detenir per policies de paísà.
(Exemple propi)
b. L'església (li) va ser feta restaurar a l'arquitecte Pujals.

(Alsina (2002), p. 2434)

En els dos exemples que hem vist es passivitza l'argument tema del verb incrustat transitiu. L'argument tema dels verbs incoatius també admet la construcció passiva (exemple d'una font literària):⁴⁰

- (170) Ismènies, arrabassat i endut a Esparta, al cap de no gaire temps és fet morir.

Els verbs de moviment direccional també admeten la passivització:

- (171) Els animals van ser fets sortir amb fum.

(Alsina (2002), p. 2434)

No sembla que l'argument extern causat pugui ser passivitzat:

³⁹ La interpretació que ens interessa de (169a) és aquella en què el SP Agent correspon a l'argument causat i no a l'argument causador. La interpretació en què el sintagma preposicional agent correspon a l'argument causador també és possible, tal com mostra (i).

(i) El president del Banc Central va ser fet detenir pel jutge que instruïa el cas de les comissions il·legals.

⁴⁰ Font: Plutarc (1937), *Vides paral·leles*, vol. 8, p. 75 (traducció de Carles Riba). Barcelona: Fundació Bernat Metge.

- (172) a. *El Joan va ser fet treballar.
 b. *La Maria va ser feta menjar el pastís.

La construcció causativa passiva perifràstica no solament es dona en català, sinó també en castellà i en italià:

- (173) a. El palacio fue hecho reconstruir por el presidente.
 (Treviño (1994), p. 78 [15b])
 b. La macchina serà fatta riparare a Giovanni.
 'El cotxe serà fet reparar al Giovanni.'
 (Burzio (1986), p. 254 [57a])

Vegem ara la passiva pronominal. Igual que la passiva perifràstica, la passiva pronominal admet la passivització de l'argument intern tema inanimat (exemples d'Internet):⁴¹

- (174) a. Es van fer restaurar les pintures i les habitacions principals.
 b. Es van enviar estudiants a l'estranger i es van fer venir professors de fora per modernitzar l'ensenyament.

Així mateix, en les construccions passives pronominals és possible generar l'argument extern causat amb datiu (exemple d'una font digital):⁴²

- (175) Les [lletres i partitures] que no es van poder localitzar, es van fer cantar als peramolins més grans que encara les recordaven.

A diferència del que passa amb les passives perifràstiques, les passives pronominals són compatibles amb verbs incrustats inergatius (exemples de fonts digitals):⁴³

- (176) a. També es feien treballar els rucs per la talla que tenien.
 b. Es van fer rajar les sis fonts alhora per comprovar el seu bon funcionament.

Compari's (176a) amb (177a), i (176b) amb (177b):

- (177) a. *Els rucs eren fets treballar.
 b. *Les sis fonts van ser fetes rajar.

Aquesta construcció admet que el datiu causat es realitzi, (exemple d'una font digital):⁴⁴

⁴¹ Font (174a): <https://www.santfeliu.cat/go.faces?xmid=27860&btype=mobile>

Font (174b): http://www.reagrupament.cat/actualitat/noticies/la_independencia_al_mon_50_japo

⁴² Font: <https://www.verkami.com/projects/16159-a-peramola-cantaven-i-cantem>

⁴³ Font (176a): <https://www.raco.cat/plugins/generic/pdfJsViewer/pdf.js/web/viewer.html?file=https%3A%2F%2Fwww.raco.cat%2Findex.php%2FTrobadesGarrigues%2Farticle%2Fdownload%2F364995%2F459216%2F>

Font (176b): <http://wwwvv.fje.edu/weCasp/casp25/casp342.pdf>

⁴⁴ Font: <https://beteve.cat/cultura/bones-sensacions-al-casting-final-del-musical-rent/>

(178) Als participants se'ls van fer cantar temes del musical.

En el capítol 12 estudiaré el comportament de la passiva, tant perifràstica com pronominal. Hem vist que en el cas de la passiva perifràstica l'argument extern causat no pot pujar a l'especificador de la Veu matriu. Per explicar aquest fenomen, proposaré que es produeix una analogia entre les construccions passives estàndard i la construcció causativa passivitzada: cap d'aquestes dues passives perifràstiques admet com a subjecte un argument de naturalesa externa (semànticament, un argument amb capacitat motora). Aquesta restricció no es dona en la passiva pronominal, ja que aquesta passiva admet verbs inergatius:

- (179) a. En aquesta fàbrica es treballava molt.
b. En aquesta fàbrica es feien treballar els nens.

Si el verb incrustat és transitiu, es pot passivitzar l'argument intern tema, però no l'argument extern causat, tal com passa en la passiva pronominal d'una oració simple.

9.3.6. La distribució dels clítics

La cliticització dels arguments del verb incrustat en la construcció causativa segueix patrons complexos. D'acord amb la seva funció sintàctica, certs clítics només poden aparèixer en el verb matriu mentre que d'altres poden aparèixer tant en el verb matriu com en el verb incrustat, alguns amb una certa variació d'acceptabilitat. Els anomenats clítics inherents s'han de realitzar forçosament en el verb incrustat. Així mateix, el clíctic reflexiu s'ha de realitzar en el verb incrustat quan l'antecedent és l'argument extern causat, i en el verb matriu quan l'antecedent és l'argument causador.

Quan l'argument cliticitzat és l'argument causat, aquest es realitza en el verb matriu.⁴⁵ A (180), l'argument causat és l'argument extern d'un verb intransitiu, a (181) és l'argument extern d'un verb transitiu, a (182) és l'argument tema d'un verb de moviment direccional, i a (183) és l'argument intern d'un verb incoatiu:⁴⁶

- (180) a. La Maria va fer-lo cantar.
b. *La Maria va fer cantar-lo.

⁴⁵ Quan dic que un clíctic es realitza en el verb matriu, vull dir que es realitza en el verb causatiu *fer*, quan aquest està temporalitzat o en infinitiu, o en algun dels verbs auxiliars (*haver* o *anar*) o de reestructuració (*poder*, *voler* o *haver (de)*) que el dominen directament:

- (i) a. El farà venir.
b. Va fer-lo venir = El va fer venir.
c. L'havia fet venir.
d. Podria fer-lo venir = El podria fer venir.
e. Va voler fer-lo venir = Va voler-lo fer venir = El va voler fer venir.

⁴⁶ (181b) és relativament acceptable si el clíctic *li* s'interpreta com a meta i no com a argument extern.

- (181) a. La Maria va fer-li rentar la roba.
 b. *La Maria va fer rentar-li la roba.
- (182) a. La Maria va fer-lo anar al metge.
 b. *La Maria va fer anar-lo al metge.
- (183) a. El metge va fer-lo néixer un dia abans.
 b. *El metge va fer néixer'l un dia abans.

Els clítics corresponents als arguments interns dels verbs que no són tractats com a causats es realitzen en el verb matriu, però també es poden realitzar en el verb incrustat:

- (184) a. El professor va fer-lo llegir.
 b. (?)El professor va fer llegir-lo.

El grau de naturalitat d'oracions com (184b) no és clar, per la qual cosa trobem una certa disparitat entre els autors. Alsina (2002) assigna a aquestes construccions un interrogant, mentre que Villalba (1992) i Ciutescu (2018) les consideren plenament gramaticals. Aquí les consideraré gramaticals, tot i que considero preferible l'ascens del clíctic d'OD al verb matriu.

Quan cliticitzem dos o més arguments, aquests es poden distribuir, sovint, de més d'una manera. Podem tenir tots els clítics en el verb matriu, tots els clítics en el verb incrustat (sempre que cap d'ells correspongui a l'argument causat), o repartits entre els dos verbs.⁴⁷

En l'exemple següent, un dels arguments cliticitzats és l'argument extern causat i l'altre un argument intern:

- (185) a. La Maria va fer comprar els llibres al Pere_{AGENT}.
 b. La Maria els hi va fer comprar.
 b. La Maria li va fer comprar'ls-e.

Quan els dos arguments cliticitzats són interns, i cap d'ells és causat, podem realitzar els clítics o bé en el verb matriu o bé en el verb incrustat:

- (186) a. El bisbe feia donar les hòsties_{TEMA} als feligresos_{META} a la boca.
 b. El bisbe els hi feia donar a la boca.
 c. El bisbe feia donar'ls-hi a la boca.

Hem vist que a (187) podíem desagregar els clítics. Quan tots dos clítics són interns, i cap d'ells és causat, això no és possible:

⁴⁷ Per facilitar la comprensió dels exemples, utilitzaré el sistema clíctic del català central col·loquial. Aquest dialecte, com altres dialectes del català, en la combinació de l'OD i l'OI de tercera persona fusiona el morfema de nombre i el morfema determinant dels dos arguments. Així mateix, per expressar el datiu, sigui singular o plural, utilitza el morfema [i], a més dels morfemes de determinant i de nombre (si és el cas). Quan la combinació *els hi* expressi únicament l'OI, uniré els clítics amb un guió: *els-hi*.

- (187) a. *El bisbe els-hi_{META} feia donar-les_{TEMA} a la boca.
 b. *El bisbe les_{TEMA} feia donar'ls-hi_{META} a la boca.

9.3.7. La reflexivització i el clíctic reflexiu

Les construccions causatives sintàctiques admeten que un argument intern no oblic del verb incrustat (argument tema o meta) es pugui reflexivitzar amb el clíctic reflexiu es. Així mateix, l'antecedent d'aquest argument tant pot ser l'argument extern causat com l'argument causador. Vegem per parts cada un d'aquests casos.

Quan l'antecedent és l'argument extern causat, el clíctic reflexiu es realitza en el verb incrustat, mai en el verb matriu. A (188) el clíctic reflexiu lliga un OD, mentre que a (189) lliga un OI:

- (188) a. La Maria va fer pentinar-se_i el seu germà_i.
 b. *La Maria es_i va fer pentinar el seu germà_i.
 (189) a. La Maria va fer tallar-se_i els cabells al seu germà_i.
 b. *La Maria es_i va fer tallar els cabells al seu germà_i.

Així mateix, l'argument causat s'ha de realitzar com a complement, mai com a SP agent, cosa lògica si tenim en compte que un SP Agent no té capacitat per lligar una anàfora:

- (190) *La Maria va fer pentinar-se_i (els cabells) pel seu germà_i.

Quan l'antecedent del clíctic reflexiu és l'argument causador, el comportament sintàctic s'inverteix. El clíctic reflexiu s'ha de realitzar en el verb matriu, tal com mostra (191a), i marginalment en el verb incrustat (191b):

- (191) a. La Maria_i es_i va fer operar.
 b. ??La Maria_i va fer operar-se_i.

En aquest cas, l'argument extern causat s'ha de realitzar mitjançant un SP Agent, mai com un objecte acusatiu o datiu:

- (192) a. La Maria es va fer operar pel seu germà.
 b. *La Maria es va fer operar al seu germà.

Una propietat del clíctic reflexiu és que no expressa cas acusatiu, tot i que representa l'argument tema del verb incrustat i, per tant, el seu OD lògic. En conseqüència, l'argument extern causat no es realitza amb cas datiu sinó amb cas acusatiu, tal com mostra (193a):

- (193) a. La directora va fer maquillar-se l'actor.
 b. *La directora va fer maquillar-se a l'actor.

El mateix fenomen s'observa en francès:

- (194) La crainte du scandale a fait se tuer le frère du juge.

'La por a un escàndol ha fet matar-se el germà del jutge.'

(Kayne (1975), p. 404 [4b])

I també en castellà:

(195) Juan la hizo lavarse.

(Bordelois (1974), p. 72 [153])

L'italià té un comportament diferent de les altres llengües romàniques que estudio. En aquesta llengua, no és possible inserir un clíctic reflexiu en el verb incrustat. Tot i això, sí que és possible interpretar un verb incrustat com a reflexiu, tal com mostra l'exemple següent:

(196) Mario ha fatto accusare Piero.

'El Mario ha fet acusar/ha fet acusar-se el Piero.'

(Burzio (1986), p. 421 [55a])

Un fenomen que es dona de manera generalitzada en totes les llengües romàniques és la caiguda en determinats supòsits del clíctic reflexiu corresponent al verb incrustat. El cas més extrem és el de l'italià, que com acabem de veure no admet en el verb incrustat el clíctic reflexiu. En català, aquest fenomen es dona amb força intensitat. En general, quan el verb incrustat és un verb reflexiu natural (197a), reflexiu idiomàtic (197b), de moviment corporal (197c) o incoatiu (197d), el clíctic reflexiu pot caure:⁴⁸

- (197) a. La Maria va fer pentinar(-se) el Joan.
b. El mestre el va fer adonar(-se) del problema.
c. El capellà el va fer agenollar(-se).
d. La forta calor la va fer desmaiar(-se).

En alguns casos, la presència del clíctic reflexiu resulta poc natural. Personalment, si el verb és de causació interna pronominal i l'argument intern denota una entitat inanimada, la presència del clíctic reflexiu la trobo estranya:

- (198) a. El tro va fer estremir els vidres.
b. ?El tro va fer estremir-se els vidres.

Si el verb és un verb psicològic de causació interna, també sembla preferible la versió sense clíctic reflexiu:

- (199) a. El va fer enfadar.
b. ?El va fer enfadar-se.

9.3.8. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat hem vist les principals propietats, tant semàntiques com sintàctiques, que afecten la construcció causativa. Una de les qüestions que he

⁴⁸ Vegeu per a aquest fenomen especialment Bastardas (1980). Bastardas considera que aquestes formes amb el clíctic reflexiu són poc naturals. En un sentit similar s'expressa Alsina (2002). Desenvolupo aquest tema en el capítol 7.

analitzat són les característiques de la interacció semàntica entre l'argument causador i l'argument causat. Aquesta interacció és el fruit de la relació de coerció que s'estableix entre l'argument causador i l'argument causat. D'acord amb les propietats d'aquests arguments i del verb incrustat, aquesta coerció pot tenir diferents manifestacions: obligació, instigació, inducció agentivitzada i inducció mecànica. Aquest contingut serà l'objecte d'anàlisi del capítol següent.

Un altre factor semàntic que afecta la construcció causativa és el que he anomenat Restricció de Referencialitat sobre l'Argument Causat. Aquesta restricció, observada ja per Kayne (1975) i per Burzio (1986) indica que si la construcció causativa conté un argument intern animat, i l'argument extern causat es realitza com a objecte, es produeix un efecte de referencialitat que converteix en alguns casos la construcció en anòmala. Estudio aquesta restricció amb detall al capítol 8.

Una qüestió central en l'estudi de la construcció causativa són les dues variants que aquesta construcció presenta: la construcció FI i la construcció FP. En la construcció FI, l'argument causat es realitza com un objecte, ja sigui acusatiu o datiu. És datiu quan el verb és transitiu, i és acusatiu quan el verb és intransitiu. En canvi, en la construcció FP, una construcció només possible amb verbs transitius, l'argument extern causat es realitza mitjançant un SP Agent, el mateix tipus de SP que trobem en la construcció passiva perifràstica.

Com hem vist, la distribució del cas en la construcció causativa segueix uns patrons complexos. Quan el verb és transitiu, l'argument extern causat es realitza amb cas acusatiu, mentre que quan és intransitiu, tant si és inergatiu, de règim datiu o oblic, o inacusatiu, l'argument causat es realitza amb cas acusatiu. Només en casos excepcionals es pot realitzar en datiu (datiu espuri). He estudiat el mecanisme del cas en la construcció causativa en el capítol 7.

A més de la distribució del cas, trobem altres fenòmens sintàctics molt rellevants: la passivització, la distribució dels clítics i la reflexivització.

La construcció causativa admet la passivització del verb matriu. Aquesta passivització tant pot ser perifràstica com pronominal. En la passivització perifràstica, l'argument que es passivitza és obligatòriament l'argument intern del verb incrustat, mai l'argument extern. Com he dit, la passivització perifràstica de la construcció causativa està sotmesa a la mateixa restricció que trobem en la construcció passiva de les oracions simples: l'argument que pot ser subjecte no pot ser mai un argument extern. Pel que fa a la passivització pronominal, aquesta també està subjecta a les mateixes restriccions que la passiva pronominal de les oracions simples: és possible passivitzar els verbs inergatius.

Un altre fenomen sintàctic de gran rellevància és la cliticització dels arguments del verb incrustat. En general, els clítics se situen en el verb matriu i no en el verb incrustat. Si l'argument cliticitzat correspon a l'argument causat, necessàriament s'ha de cliticitzar en el verb matriu. Si ho fa en el verb incrustat, el grau d'agramaticalitat és màxim. En canvi, si l'argument cliticitzat és un argument intern del verb incrustat i no és causat, aquest es pot realitzar, amb una certa desviació, en el verb incrustat.

Un fenomen que s'entronca amb la distribució dels clítics és la reflexivització. Un dels fenòmens més característics de la construcció causativa és que en la reflexivització, l'antecedent tant pot ser l'argument extern causat, quan el verb incrustat és transitiu, com l'argument causador. Si l'antecedent és l'argument extern

causat, aleshores el clíctic reflexiu es realitza necessàriament en el verb incrustat. A més, els clíctics corresponents a arguments interns del verb s'han de cliticitzar en el verb incrustat. En canvi, si l'antecedent és l'argument causador, el clíctic reflexiu es realitza en el verb matriu, i, marginalment, en el verb incrustat. Si es realitza en el verb matriu, tots els altres clíctics s'han de realitzar en el verb matriu.

Estudiaré en profunditat els fenòmens de la passivització, la distribució dels clíctics i la reflexivització en el capítol 12.

9.4. ALGUNES ANÀLISIS RELLEVANTS

9.4.0. Introducció

En aquest apartat faré un repàs d'algunes de les explicacions que s'han proposat per donar compte de la construcció causativa, concretament d'aquelles que poden ser contrastades amb el model que proposo i amb les anàlisis semàntiques que faig. Analitzaré les propostes de Kayne (1975), Burzio (1986), Zubizarreta (1985), Baker (1988), Alsina (1992, 1996), Guasti (1991, 1996), Villalba (1992, 1994), Folli i Harley (2007), Tubino Blanco (2011), Vivanco (2016) i Ciutescu (2018). Aquesta visió panoràmica ens permetrà veure algunes de les principals innovacions que s'han fet en aquest camp. En general, les anàlisis que he triat són sintàctiques, excepte les de Zubizarreta i Alsina, que proposen anàlisis de naturalesa lèxica. Aquests autors consideren que la construcció causativa sintàctica es genera directament en el lèxic, i no en la sintaxi. El verb *fer* és un morfema que s'uneix al verb base en el lèxic, i és en aquest nivell de representació on es produeix l'amalgama dels arguments. Alsina i Guasti comparteixen la idea que el verb causatiu assigna un paper temàtic específic a un dels arguments del verb causat. En conseqüència, aquest argument rep dos papers temàtics. Guasti i Villalba tenen en comú que assumeixen que l'argument extern del verb incrustat es genera en una projecció verbal, i no en una projecció de Flexió. Concretament, proposen que es genera dins el V^{\max} (o SV_{CR})⁴⁹ de Koopman i Sportiche (1991), una clàusula reduïda formada per l'argument extern del verb i el SV.

Folli i Harley (2007) adopten el desdoblament del nucli verbal en un nucli verbal lèxic i en un nucli verbal funcional (Veu/v), seguint idees de Kratzer (1996) i Chomsky (1995). L'argument extern causat passa a inserir-se no dins de SV, sinó a l'especificador del nucli verbal funcional Veu/v. Aquestes autores proposen, a més, que el verb causatiu és en realitat no un exponent de V sinó de Veu/v. Tubino Blanco (2011) segueix de prop Folli i Harley, però, adoptant idees de Phylkkänen (2002, 2008), proposa desdoblar v/Veu en els nuclis v i Veu, on v introdueix el verb funcional causativitzador/inergativitzador mentre que Veu introdueix l'argument extern. Tant Folli i Harley com Tubino Blanco proposen anàlisis diferents per a la construcció FI i per a la construcció FP. En la construcció FI, el verb causatiu, exponent d'un nucli verbal funcional (Veu/v en el cas de Folli i Harley i v en el cas de

⁴⁹ CR és l'acrònim de clàusula reduïda.

Tubino Blanco), pren com a complement una projecció d'un nucli verbal funcional (S_{Ve}/S_v en el cas de Folli i Harley i S_{Ve} en el cas de Tubino Blanco). En canvi, en la construcció FP, el verb causatiu es comporta com un verb lèxic i pren com a complement un SV nominalitzat. La idea que el SV complement del verb causatiu en la construcció FP és nominalitzat és original de Guasti (1996).

Vivanco (2016) reincorpora la idea que la clàusula incrustada de la construcció causativa ha d'estar encapçalada per un nucli flectiu, i no per una categoria verbal (lèxica o funcional). El nucli flectiu que proposa Vivanco per encapçalar la clàusula incrustada és Aspecte. Desestima, doncs, tant el nucli Temps com el nucli Comp.

La darrera proposta que ressenyaré és la de Ciutescu (2018). Ciutescu reprèn la idea inicial, pre v/Veu, que el verb causatiu és un exponent de V i no del verb funcional v. Ciutescu, doncs, tracta el verb causatiu com un verb lèxic, tal com assumeixo en aquest treball. Així mateix, proposa que el complement del verb causatiu és un SC, on C és deficient, el qual regeix també un ST on T també és deficient.

Kayne (1975) representa el punt de partida de les anàlisis subsegüents que s'han fet de la construcció causativa dins del model generativista, no solament per les propostes teòriques que aporta, sinó també pel detall de la descripció que fa de la construcció. Tanmateix, la seva anàlisi, pre Recció i Lligam, resulta als ulls actuals "poc moderna", bàsicament perquè utilitza un sistema de regles transformacionals que ja ha estat abandonat. L'anàlisi de Burzio, hereva de Kayne, pot ser considerada la primera anàlisi moderna, en la mesura que utilitza explícitament de la regla de moviment d'alfa per donar compte del comportament de la construcció causativa. Tots dos treballs són fonamentals per entendre la construcció causativa.

9.4.1. Kayne (1975)

Com ja he dit, Kayne (1975) estableix les bases per a l'estudi generativista de la construcció causativa en les llengües romàniques. Considera que la construcció causativa s'obté a partir dels seus components lèxics mitjançant operacions sintàctiques.

Per a la construcció FI, proposa dues transformacions: la transformació que anomena *Faire-Infinitive* (FI), i la transformació d'inserció de la preposició à. La segona s'aplica si el verb incrustat té un OD:⁵⁰

(200) *Transformació FI*

$X - faire - SN - V - (SN) - Y$

→ 1 2 4 5 3 6

1 2 3 4 5 6

(Kayne (1975), p. 205, adaptat)

El parèntesi indica que l'argument és opcional.

⁵⁰ Kayne utilitza el terme SN per referir-se al que aquí anomeno SD. També ho fan Burzio (1986), Zubizarreta (1985) i Guasti (1991, 1996). Respectaré la seva terminologia.

Aquesta operació no és exactament una anteposició del SV, sinó del complex V+OD. Kayne no anteposa el SV complet. El motiu és explicar la posició que ocupa l'argument causat en la construcció causativa. En efecte, l'argument causat precedeix l'OI intern i els arguments oblics en els verbs incrustats intransitius

- (201) a. Elle fera rentrer son enfant dans sa chambre.
'Ella farà entrar el seu nen a l'habitació.'
- b. On fera parler Jean de son dernier voyage.
'Faran parlar el Jean del seu darrer viatge.'
- c. Je ferai écrire mon ami à sa soeur malade.
'Faré escriure el meu amic a la seva germana malalta.'

(Kayne (1975), p. 204 [10a, 10b], p. 281 [33a])

Així mateix, l'argument causat segueix l'argument OD quan el verb incrustat és transitiu:

- (202) Elle a fait signer la déclaration à son mari.
'Ha fet signar la declaració al seu marit.'

(Kayne (1975), p. 204 [6e])

Per explicar l'aparició de la perposició *à* en l'argument extern causat, Kayne proposa la regla d'inserció de *à* següent:

- (203) *Inserció de à*

$$X - \text{faire} - V - \text{SN} - \text{SN} - Y$$

$$\rightarrow 1 \ 2 \ 3 \ 4 \ \text{à} \ 5 \ 6$$

$$1 \quad 2 \quad 3 \quad 4 \quad 5 \quad 6$$

(Kayne (1975), p. 205, adaptat)

La transformació FI permet posposar l'argument subjecte del verb incrustat darrere del verb, si aquest és intransitiu, i darrere de l'OD si aquest és transitiu. Així mateix, la regla d'inserció de *à* permet, quan el verb incrustat és transitiu, transformar l'argument causat en datiu.

Kayne observa que les restriccions que afecten les causatives FP són les mateixes que afecten les passives, i atribueix aquest paral·lelisme al fet que les construccions causatives FP es formen mitjançant l'operació de passivització de la clàusula incrustada. Per a la construcció FP proposa la transformació *Faire-par* (FP), una regla que inclou la passivització de la clàusula incrustada sense la introducció del material morfològic típic de la passiva:

- (204) *Transformació FP*

$$X - \text{faire} - \text{SN} - V - Y - \text{par} - \Delta - Z$$

$$\rightarrow 1 \ 2 \ 4 \ 5 \ 6 \ 3 \ 8$$

$$1 \quad 2 \quad 3 \quad 4 \quad 5 \quad 6 \quad 7 \quad 8$$

(Kayne (1975), p. 248, adaptat)

Vegem-ne un exemple:

(205) Marie fera son chien boire cette eau par Δ.

Marie fera boire cette eau par son chien.

'La Maria farà beure aquesta aigua pel seu gos.'

(Kayne (1975), p. 248, adaptat)

Kayne defensa que aquestes regles, conjuntament amb la Condició del Subjecte Especificat de Chomsky (1973), permeten explicar una restricció que s'observa en la cliticització: un datiu meta no es pot cliticitzar en presència de l'argument extern causat, es realitzi aquest en acusatiu o en datiu. Considerem l'oració següent:

(206) La peur de la police fera téléphoner Jean à ses parents.

'La por a la policia farà telefonar el Jean als seus pares.'

(Kayne (1975), p. 282 [33b])

En aquesta oració podem cliticitzar l'argument causat, però no el datiu:

(207) a. Cela le fera téléphoner à ses parents.

'Això el farà telefonar als seus pares.'

b. *Cela leur fera téléphoner leur fils.

'*Això els-hi farà telefonar el seu fill.'

(Kayne (1975), p. 288 [42, 43])

Com es pot explicar aquest contrast? Kayne proposa recórrer a la Condició del Subjecte Especificat, de Chomsky (1973).⁵¹ D'acord amb aquesta condició, no podem relacionar un element de dins d'una oració amb un altre element de fora de l'oració, si dins de l'oració hi ha un subjecte. Considerem la següent configuració:

(208) ... X ... [o ... Z ... WYV ...] ...

Suposem que a (208), Z representa el subjecte de O. En aquesta configuració, Y no pot relacionar-se amb X, a causa de la presència de Z, subjecte de O.

Vegem ara l'aplicació de la transformació FI en una estructura causativa, en què dins del SV trobem un argument datiu o un argument oblic (SP):

(209) ... *fer* [o SN V SP] → ... *fer* V_i [o SN t_i SP]

Suposem, a més, que quan cliticitzem un argument de dins de O, aquest és extret fora de O:

(210) ... *fer* V_i [o SN t_i SP] → ... cl_j *fer* V_i [o SN t_i t_j]

Podem establir el següent paral·lelisme entre (208) i (210): X és cl_j, t_j és Y, i SN és Z, és a dir, el subjecte. La relació entre el clíctic cl_j i t_j transgredeix la Condició del Subjecte Especificat ja que creua el subjecte. D'aquí, doncs, que oracions com (207b) siguin agramaticals.

⁵¹ Vegeu també Rouveret i Vergnaud (1980) per a una reformulació d'aquesta mateixa idea.

Com observa Burzio (1986), aquesta explicació resulta problemàtica. Considerem l'oració ditransitiva (211), que Burzio atribueix a Eric Wehrli, i basada en dades de Ruwet (1972):

(211) Jean fait porter une lettre à Marie à Paul.

'??El Jean fa portar una carta a la Maria al Paul.'

(Burzio (1986), p. 243 [34])

D'acord amb Wehrli, els judicis d'aquesta oració són molt variables.⁵² En la mesura que és interpretable, l'argument extern causat és sempre el darrer datiu. Com mostra (212), podem cliticitzar l'argument extern causat sense problemes:

(212) Paul lui_{AGENT} fait porter une lettre à Marie_{META}.

'El Paul li_{AGENT} ha fet portar una carta a la Marie_{META}.'

(Burzio (1986), p. 243 [35])

Ara bé, tot i que l'argument extern causat es troba situat en la posició final, no podem cliticitzar l'argument datiu extern causat, tal com mostra l'agramaticalitat de l'exemple següent:⁵³

(213) *Je lui_{META} ferai porter ce message à Jean_{AGENT}.

'*Jo li_{META} faré portar aquest missatge al Jean_{AGENT}.'

(Ruwet (1972), p. 266 [34b])

⁵² Ruwet ha donat dos judicis diferents a la mateixa oració:

(i) Je ferai porter ce message à Pierre à Jean.

"Jo faré portar aquest missatge al Pierre al Jean."

Ruwet (1972, p. 255 [15d]) li atribueix dos interrogants, i Ruwet (1973 p. [15d]) li dona un asterisc. Ruwet (1973) és la versió anglesa de Ruwet (1972).

Kayne (1975) no dona la versió amb els datius finals. Considera que el resultat de l'aplicació de FI a una oració com (iia) és (iib), on el datiu causat precedeix el datiu meta, un ordre agramatical. Kayne proposa que una reordenació posterior dona la versió de (iic), força més acceptable:

(ii) a. Son fils portera ces livres à sa femme.

b. *Paul fera porter ces livres à son fils_{AGENT} a sa femme_{META}.

c. ?Paul fera porter à son fils_{AGENT} ces livres a sa femme_{META}.

"El Paul farà portar al seu fill aquests llibres a la seva dona."

(Kayne (1975), p. 290 [interior text, 47, 48])

Alsina (1996) dona l'exemple següent, on gràcies a les relacions semàntiques entre els seus termes resulta fàcilment processable i, per tant, plenament gramatical:

(iii) Els capellans sovint fan donar diners als pobres als seus feligresos.

(Alsina (1996), p. 192, nota 2 [ib])

⁵³ Cito Ruwet (1972) perquè Burzio no dona explícitament l'exemple agramatical.

L'agramaticalitat de (213) és predita per la Condició del Subjecte Especificat en la interpretació que en fa Kayne: el Subjecte (el datiu extern causat) impedeix correlacionar el clíctic datiu meta amb la seva traça.

Però les oracions de (211) plantegen un seriós problema a la regla FI. Atès que la transformació FI el que desplaça és el grup V+OD, i no el grup V+OD+OI, l'OI queda en posició final, contràriament als fets observats a (211), en què l'argument final és l'argument extern causat i no el datiu meta. Si transportem tot el SV, tal com proposa Burzio (1986), aleshores la cliticització de l'argument meta hauria de ser possible ja que el Subjecte (argument extern causat) deixaria d'intervenir. Com veiem, els fets juguen en contra de l'explicació proposada per Kayne.

Un segon problema a l'explicació de Kayne és el lligam dels pronoms. Atès que la presència de l'argument extern causat crea un domini opac, esperaríem que un pronom en el seu domini podria ser lligat des de fora d'aquest domini. Així, un datiu no causat pronominal hauria de poder ser correferent amb l'argument causador. Com mostra (214), això no passa:

(214) ?*Giovanni_i farà telefonare Maria proprio a lui_i.

'*El Giovanni_i farà telefonar la Maria concretament a ell_i.'

(Burzio (1986), p. 243 [36])

Així mateix, una anàfora en aquesta posició no hauria de poder ser lligada per l'argument causador. Com mostra (215), aquesta predicció tampoc es compleix:

(215) ?Maria_i farà telefonare Giovanni a se_i stessa.

(Burzio (1986), p. 310, nota 11)

Compari's aquest exemple amb aquest altre, també de Burzio:

(216) ?Maria_i ha fatto accusare se stessa_i a Giovanni.

(Burzio (1986), p. 309, nota 8 [i])

Aquí l'anàfora s'ha desplaçat conjuntament amb el verb en l'operació FI i, en conseqüència, no està sota els efectes del Subjecte (argument extern causat). (215) i (216) haurien de ser tractats de la mateixa manera ja que el tipus de desviació és el mateix: un interrogant.

Burzio considera que l'explicació de l'agramaticalitat d'oracions com (207b) i (213) no es pot explicar en termes de la Condició del Subjecte Especificat. En nota (vegeu p. 309, nota 8), suggereix que es podria explicar en termes d'animacitat, de manera semblant als exemples següents:

(217) a. ??Giovanni ha fatto aiutare Maria a Piero.

b. ?*Giovanni mi ha fatto accusare a Maria.

(Burzio (1986), p. 309, nota 8, [ii, iv])

En el capítol 11 intentaré mostrar que la conjectura de Burzio és correcta.

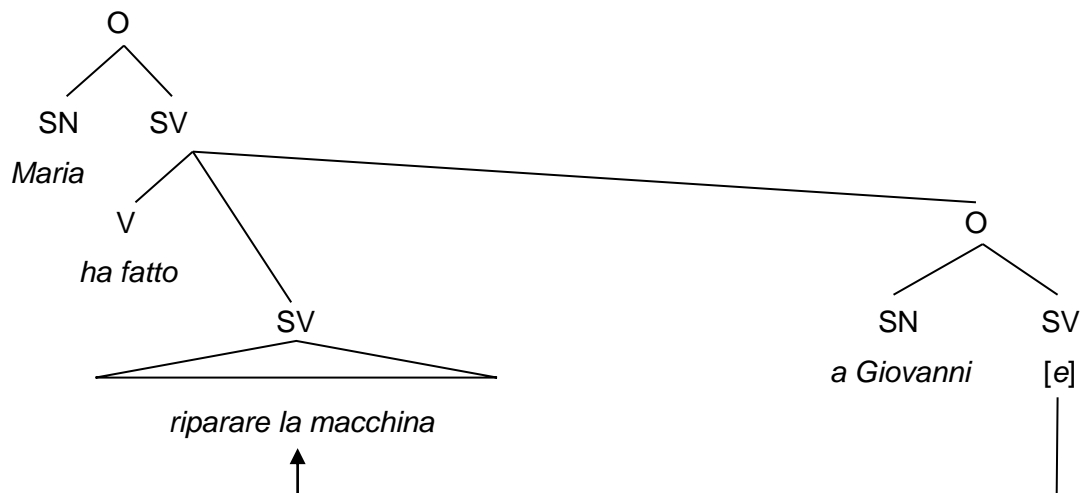
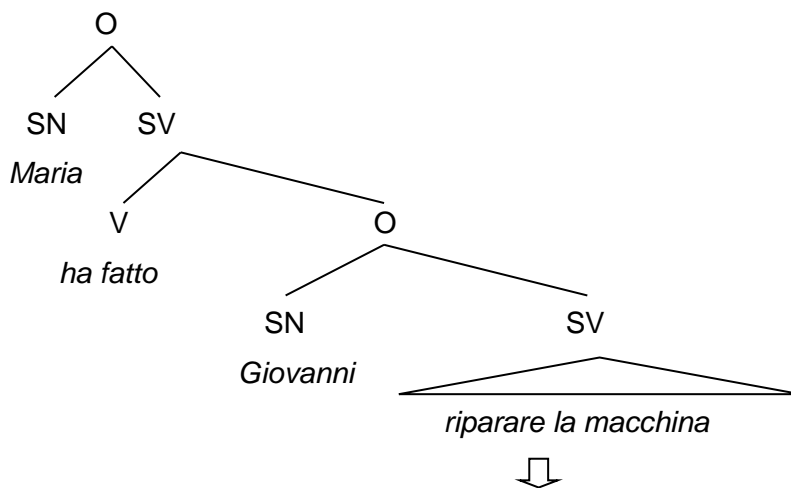
9.4.2. Burzio (1986)

Burzio (1986) distingeix sintàcticament les construccions FI i FP. Proposa que en la construcció FI el verb *fer* selecciona O, mentre que en la construcció FP el verb *fer* regeix simplement un SV. Burzio, doncs, abandona la idea que les construccions FP es formen per una regla similar a la de passivització.

Burzio (1986) utilitza el sistema clausal del model de recció i Lligam tal com es presenta a Chomsky (1981). Així, O i O' representen en el que a *Barriers* (Chomsky (1986a)) passen a ser SFlex i SComp respectivament. En el model de Burzio, igual que en el de Chomsky (1981), l'argument extern es genera a l'especificador de O.

La principal característica de la construcció FI és que el verb causatiu no selecciona un O', sinó un O, igual que els verbs de marcatge excepcional de cas de l'anglès. En la construcció FI, per donar compte de l'ordre dels constituents, Burzio proposa l'elevació del SV de manera que aquest es converteix en nucli germà del nucli verbal *fer*

(218) *Construició FI*

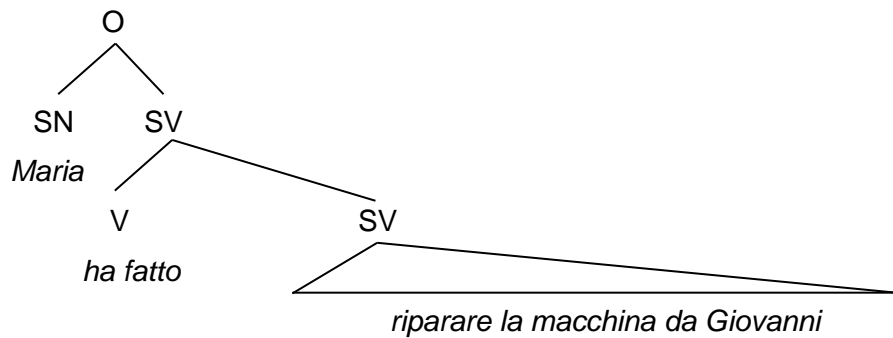

(Burzio (1986), p. 229 [3], adaptat)

Aquesta operació d'anteposició del SV és similar a la transformació FI de Kayne (1975), per bé que en aquest cas els elements arrossegats són tots els que conformen el SV, i no únicament l'OD d'aquest. Així mateix, l'anteposició del SV, quan aquest conté un argument OD, implica la dativització de l'argument causat.

En la construcció FP, el verb selecciona un SV. L'argument causat, igual que en la passiva, s'adjunta al SV com a SP Agent:

(219) *Construcció FP*

(Burzio (1986), p. 228 [2], adaptat)

Així doncs, les dues construccions es distingeixen per la naturalesa del complement del verb *fer*: en la construcció FI el verb causatiu regeix un O (SFlex = ST) i en la construcció FP, un SV. Burzio proposa també que quan el verb incrustat és inacusatiu, el verb causatiu selecciona SV i no O. En conseqüència, la construcció causativa amb verbs inacusatius és equiparable a la construcció FP. Aquesta idea serà recollida més endavant per Folli i Harley (2007).

Vegem ara la reflexió que Burzio fa sobre la distribució del cas en la construcció causativa. Burzio argumenta que el mecanisme d'assignació de cas en la construcció causativa FI és diferent del que es dona en la construcció de marcatge excepcional de cas, per bé que totes dues construccions tenen en comú un tret: no seleccionen un O' sinó un O. En el cas de la construcció de marcatge excepcional de cas, aquest fet permet que el verb matriu assigni cas acusatiu a l'argument situat en l'especificador de O, ja sigui inserit directament (argument extern) o com a conseqüència d'una operació de moviment. En canvi, com apunta Burzio, això no es dona en italià. En una construcció FI, amb un verb incrustat transitiu, el verb matriu no assigna cas acusatiu a l'argument extern causat, sinó cas datiu.

Burzio proposa que el verb causatiu matriu pot assignar cas a l'argument extern causat quan es produeix l'extracció del SV. Aquesta és la gran diferència respecte a l'anglès. Si el verb incrustat és intransitiu inergatiu o de règim datiu o oblic, l'argument extern causat rebrà cas acusatiu sense problemes:

(220) *Maria ha fatto lavorare Giovanni.*

'La Maria ha fet treballar el Giovanni.'

(Burzio (1986), p. 236 [18b])

Ara bé, quan el verb incrustat és transitiu, l'argument extern causat no pot rebre cas acusatiu:

(221) **Maria ha fatto Giovanni riparare la macchina.*

.*La Maria ha fet el Giovanni reparar el coche.'

(Burzio (1986), p. 236 [18a])

Segons Burzio, una de les raons per què en italià, i en català, no trobem seqüències de dos acusatius és que un verb únicament pot assignar un sol cas acusatiu. En la construcció causativa, tenim dos verbs, i per tant, podríem tenir dos casos acusatius. Podem suposar que si el verb incrustat assigna cas acusatiu, aquest verb no

solament no pot assignar un segon cas acusatiu, sinó que neutralitza la capacitat del verb matriu d'assignar també cas acusatiu. En conseqüència, el cas que queda disponible per a l'argument extern causat és el datiu, d'acord amb una regla similar a la que proposa Kayne:

(222) *Dativització*

SN SN → SN a SN

(Burzio (1986), p. 233 [14])

La regla de desplaçament de SV de Burzio té un problema empíric: no explica l'ordre de l'argument causat quan el verb incrustat és intransitiu de règim datiu o oblic. Igual que en francès, en aquest cas l'argument causat precedeix els complements del verb:

- (223) a. Farò scrivere Giovanni a Maria.
'Faré escriure el Giovanni a la Maria.'
- b. ?Farò scrivere a Maria Giovanni.
'??Faré escriure a la Maria el Giovanni.'

(Burzio (1986), p. 242 [33])

Per explicar aquest ordre, Burzio proposa l'existència d'una regla d'ordenació de constituents que fa que un objecte datiu (o un SP) segueixi sempre un OD.

En principi, quan el verb incrustat és inacusatiu, la construcció no és problemàtica. Atès que el complement és un SV, el verb matriu pot assignar cas a l'argument intern del verb incrustat sense problemes. No cal que es produeixi en aquest cas l'extracció del SV per habilitar el verb causatiu matriu per assignar cas.

Observi's que si el verb incrustat és transitiu, aquest assigna cas acusatiu a l'argument intern. El verb matriu no assigna cas acusatiu a aquest. El verb matriu assigna cas acusatiu a l'argument intern si el verb és inacusatiu. Aquesta assumpció crec que és problemàtica en el cas de la construcció causativa passiva com ara (224):

- (224) La macchina fu fatta riparare a Giovanni.
'El cotxe va ser fet reparar al Giovanni.'

(Burzio (1986), p. 258 [64a])

Aquí esperariem que el verb incrustat assignés cas acusatiu al seu argument intern. Si això fos així, aquest no es podria desplaçar al verb matriu, ja que quedaria "congelat".

9.4.3. Zubizarreta (1985)

Com he assenyalat a la introducció, existeixen dos tipus de construccions causatives sintàctiques, les perifràstiques, com en català, en què el component causatiu és expressat per un verb, i les morfològiques o sintàctiques, en què el component causatiu és expressat per un morfema que s'amalgama al verb lèxic. Les causatives

perifràstiques solen ser tractades com a construccions biclausals, tal com hem vist en el cas de Kayne (1975) i de Burzio (1986), mentre que les causatives morfològiques solen ser tractades com a construccions monoclausals.

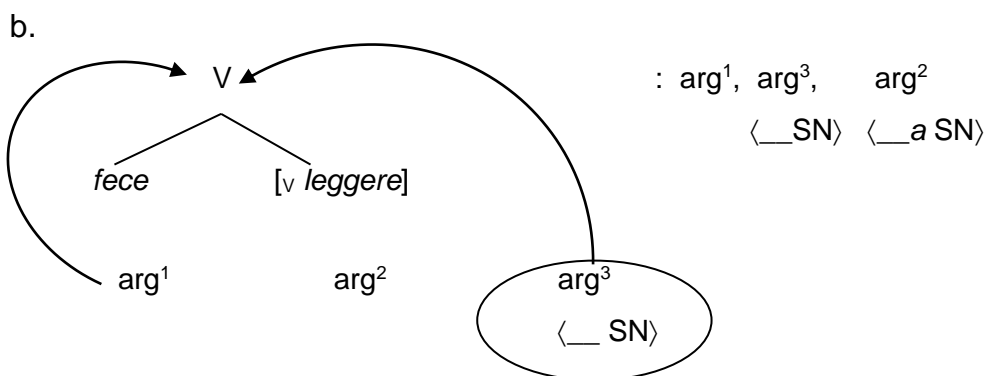
Zubizarreta (1985) proposa considerar el verb *fer* com un morfema morfosintàcticament lligat i, en conseqüència, tractar aquestes construccions com a monoclausals. La funció del verb *fer* és introduir un nou argument a l'estructura argumental del verb incrustat.

Segons Zubizarreta, el verb *fer* forma amb l'infinitiu un predicat complex amb una estructura argumental diferent de la del verb base. La combinació de *fer* més infinitiu es produeix abans que aquests elements siguin inserits en l'estructura sintàctica. Aquesta operació, doncs, s'ha de considerar de naturalesa lèxica. La funció de *fer* és afegir un nou argument extern –el causador– al verb base, i internalitzar l'argument extern d'aquest verb o bé bloquejar el seu pas a l'estructura argumental. En el primer cas, obtenim una causativa FI mentre que en el segon, una causativa FP.

Vegem com té lloc la formació de l'estructura argumental del predicat complex que acabarà formant una causativa FI. Prenem en consideració l'oració següent:

(225) a. Piero fece leggere quei brani a Giovanni.

'El Piero va fer llegir aquests passatges al Giovanni.'

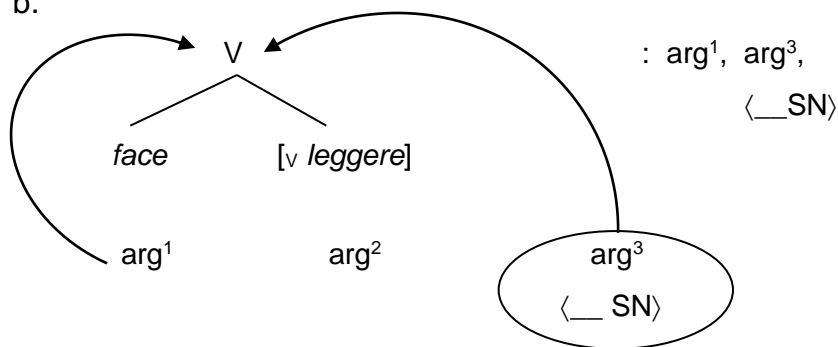
(Zubizarreta (1985), p. 277 [79a, 80a], adaptat)

En la terminologia de Zubizarreta, els arguments del tipus <__(x) SD> són arguments interns. <__ SD> és un OD i <__ a SD> és un OI.

Aquesta és l'operació que proposa per a la formació del predicat complex d'una estructura FP:

(226) a. Piero face leggere quei brani (da Giovanni).

b.

(Zubizarreta (1985), p. 275 [74a], p. 276 [75], adaptat)

La diferència entre les construccions FI i FP està en la forma de realitzar-se de l'argument causat. Zubizarreta proposa que en la construcció FP queda bloquejat el pas de l'argument extern incrustat a l'estructura argumental.

Hem vist que per explicar la derivació de la construcció FI, Zubizarreta recorre a una operació que anomena internalització de l'argument extern, una operació que des del punt de vista conceptual resulta problemàtica. La distinció entre argument intern i argument extern és de naturalesa semàntica, i té un correlat sintàctic en la forma com aquests arguments es realitzen. Si realment internalizéssim un argument, les seves característiques semàntiques haurien de canviar, i no sembla que aquest sigui el cas. Quan l'argument causat és agentiu, el que passa és que la volició queda captada per l'argument causador, però aquesta no desapareix. En conseqüència, s'ha de continuar interpretant com un argument extern.

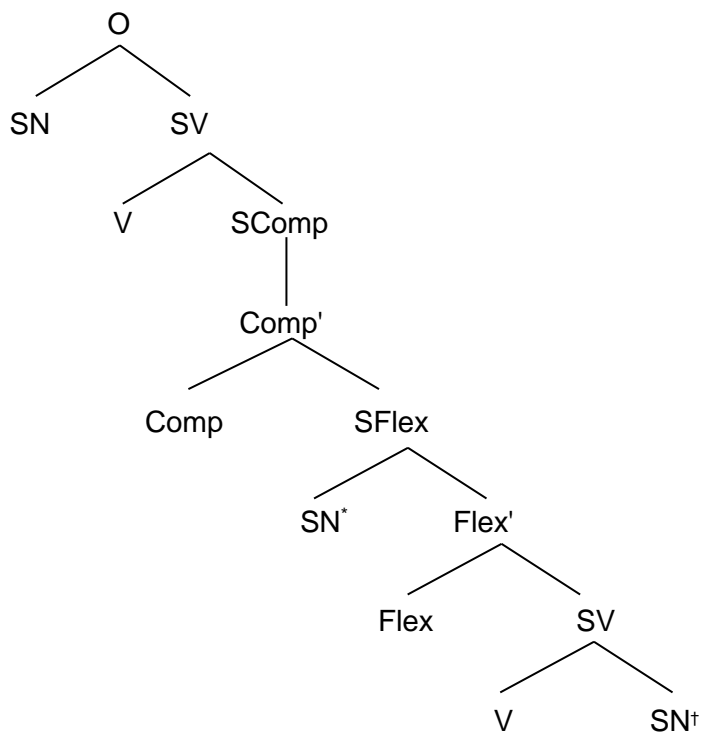
Així mateix, la derivació de l'estructura FP també resulta problemàtica. Si s'elimina l'argument causat (agent) de l'estructura lèxica, aleshores el verb causat passaria a interpretar-se com un verb inacusatiu. Així mateix, la realització de l'argument causat com a adjunt no quedaria legitimada per l'estructura lèxica, ja que en aquesta estructura l'argument extern s'ha eliminat.

9.4.4. Baker (1988)

Hem vist que Zubizarreta (1985) intenta tractar les causatives perifràstiques com si fossin causatives morfològiques. La proposta de Baker (1988) inverteix els termes. Baker tracta les causatives morfològiques com si fossin subjacentment perifràstiques. Dit d'una altra manera, intenta mostrar que les causatives morfològiques són, de manera abstracta, també de naturalesa biclausal.

El mecanisme que adopta és el de la incorporació. Un nucli es pot incorporar a un altre nucli si és complement d'aquest. Atès que la incorporació és un fenomen cíclic, un verb es pot acabar incorporant a un altre verb si prèviament s'ha incorporat a tots els nuclis que separen el verb matriu del verb incrustat. Vegem-ho diagramàticament:

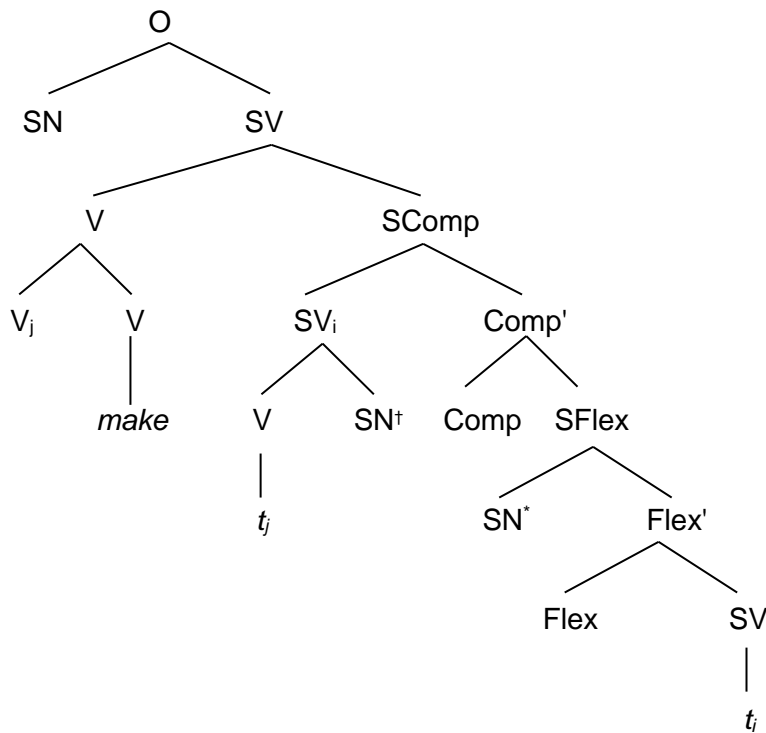
(227)

(Baker (1988), p. 187 [91], adaptat)

Baker proposa una segona manera de generar una construcció causativa morfològica en què combina dos tipus de moviment: el moviment d'una projecció màxima i el moviment de nucli a nucli. En aquesta derivació, primer es mou el SV, que ho fa a l'especificador de SComp, i d'allí, el verb s'incorpora al verb matriu mitjançant un moviment de nucli a nucli:

(228)

(Baker (1988), p. 188 [92], adaptat)

Les llengües permeten dos tipus d'ordenació dels arguments del verb incrustat. Suposem una llengua com el català d'ordre subjecte-verb-objecte (SVO). En la construcció causativa, en unes llengües es dona l'ordre V_M-V_I SO,⁵⁴ i en d'altres es dona l'ordre V_M-V_I OS, amb independència del cas que reben els arguments de la clàusula interna. Baker proposa que l'estructura de (227) correspon a les llengües V_M-V_I SO, mentre que l'estructura de (228) correspon a les llengües V_M-V_I OS. En moltes llengües V_M-V_I OS, el segon argument, corresponent a l'argument extern del verb incrustat, no pot rebre cas per part del complex V_M-V_I . Aleshores intervé una regla idiosincràtica d'assignació de cas. Sovint, aquest cas és o bé datiu o bé instrumental, per bé que Baker, citant Comrie (1976), consigna una llengua, el gilyak, parlat per una petita comunitat indígena a la costa oriental de Rússia, que assigna a aquest tipus d'argument un cas idiosincràtic, aparentment de naturalesa obliqua.

Atès que Baker suposa que tant les causatives morfològiques com les causatives perifràstiques tenen la mateixa estructura subjacent, seria desitjable donar a totes elles un tractament similar. Això és el que proposa Baker. Baker tracta les construccions causatives perifràstiques de les llengües romàniques d'una manera semblant a les causatives morfològiques. El verb incrustat, en comptes de pujar a l'estructura sintàctica, puja a la Forma Lògica (FL). En conseqüència, les dues construccions tenen la mateixa estructura subjacent. En un cas el moviment es produeix a la sintaxi, i en l'altre aquest moviment es posposa a la FL.

L'ordre dels arguments interns de les causatives de les llengües romàniques és V_M-V_I OS. En conseqüència, l'estructura que proposa per a les causatives romàniques és

⁵⁴ V_M representa el verb matriu i V_I , el verb incrustat.

aquella en què el SV es desplaça a l'especificador de Comp, una solució que en el fons és similar a la proposada per Kayne (1975) i Burzio (1986) per a les construccions FI.

9.4.5. Alsina (1992, 1996)

Igual que Zubizarreta, Alsina (1992, 1996) defensa que la perífrasi verbal es comporta com un predicat complex que, sintàcticament, depèn d'una categoria V. Segons Alsina, el verb *fer* té en la seva matriu temàtica tres papers temàtics: un agent, un esdeveniment i un pacient. El paper d'agent correspon al seu argument extern, el paper d'esdeveniment correspon a la clàusula subordinada i el paper de pacient és un paper que s'atorga a un d'aquests dos arguments del verb incrustat: l'agent o el tema. Quan el paper de pacient s'atorga a l'agent, aquest s'internalitza. El resultat és una construcció FI. El predicat complex té un paper temàtic extern (el causador) i dos papers temàtics interns (l'agent-pacient i el tema).

En canvi, si el paper de pacient del verb *fer* s'atorga a l'argument intern tema, aleshores es bloqueja el pas de l'argument agent intern a l'estructura argumental del predicat complex i obtenim una causativa FP. L'argument bloquejat es pot realitzar com un adjunt, igual que en les passives.

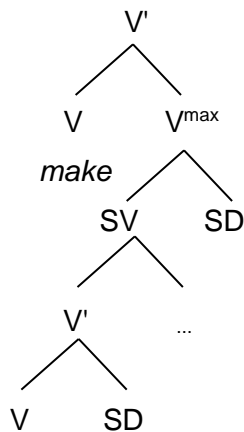
Alsina dona compte d'aquesta manera a l'efecte de coerció que té l'estructura FI: l'argument causat realitza dos papers temàtics, el d'agent i el de pacient. El fet de rebre el paper de pacient fa que aquest s'interpreti com a coercionat.

Com ja he dit, l'anàlisi d'Alsina és una anàlisi de naturalesa lèxica. La fusió entre el verb causatiu i el verb lèxic es realitza inicialment en el lèxic i posteriorment el seu resultat es transporta a la sintaxi. En conseqüència, les crítiques que he fet al model de Zubizarreta (1985) són traslladables al model d'Alsina.

9.4.6. Villalba (1992, 1994)

Com hem vist, Baker (1988) considerava que el complement del verb causatiu *fer* és una clàusula SComp, i que el verb puja de la seva posició original, ja sigui a la sintaxi o a la forma lògica, al verb matriu, mitjançant un moviment homogeni de nucli a nucli, o mitjançant un moviment compost: primer el SV incrustat puja a l'especificador del Comp incrustat, i d'aquí el verb puja al verb incrustat mitjançant un moviment de nucli a nucli. Seguint la proposta de Li (1990), Villalba (1992) assumeix que el complement del verb causatiu és un SV i no un SComp o un ST. Així mateix, adopta la idea de Koopman i Sportiche (1991) per la qual l'argument extern s'insereix en una projecció del SV, concretament en una clàusula reduïda, V^{\max} , formada per un SD i un SV. El subjecte de la clàusula reduïda es genera no a l'esquerra del SV, sinó a la seva dreta:

(229)

(Villalba (1992), p. 356 [18], adaptat)

L'objectiu principal de Villalba (1992) és determinar els principis que regulen la regla de dativització, és a dir, la regla per la qual l'argument extern causat d'un verb incrustat intransitiu rep cas acusatiu mentre que l'argument extern causat d'un verb incrustat transitiu rep cas datiu. Emmarcant-se en el model minimista de Chomsky (1995), proposa que la regla de dativització està regulada pel principi d'economia d'últim recurs. La regla de dativització s'aplicarà quan l'argument causat d'un verb incrustat transitiu s'hagi quedat sense rebre cas, ja que altrament la construcció es tornaria improcessable.

Villalba considera que es produeix incorporació del verb incrustat en el verb matriu per formar un predicat complex, i és aquest predicat l'encarregat d'assignar cas. El cas acusatiu l'assigna com a propietat intrínseca del predicat complex, mentre que el cas datiu és un cas que assigna com a últim recurs per salvar una construcció en què un dels arguments, concretament l'argument extern, no rep cas.

La idea de la incorporació és problemàtica. El motiu és que, tal com hem vist, els clítics es realitzen en dominis diferents, d'acord amb certes restriccions. Si realment estiguéssim parlant d'un predicat complex, esperariem que els clítics no es poguessin dissociar. En l'exemple següent, el clíctic corresponent a l'argument intern i el clíctic corresponent a l'argument causat es realitzen forçosament en nuclis diferents:

(230) La mare li va fer pentinar-se'ls (, els cabells).

Villalba se separa de Burzio en el sentit que considera que no és el verb incrustat per ell sol el que assigna cas acusatiu, sinó el complex format pel verb matriu i el verb incrustat el que assigna cas acusatiu.

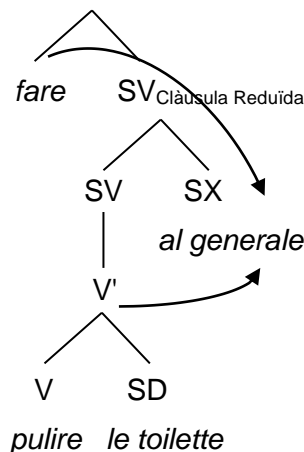
9.4.7. Guasti (1996)

Guasti (1996) adopta la idea de paper temàtic compost d'Alsina (1992), però la seva aplicació és notablement diferent. L'assignació dels papers temàtics es fa directament en la sintaxi. La seva anàlisi de la causativització, doncs, és sintàctica i no lèxica.

Igual que en el cas d'Alsina, el verb *fer* no té la funció d'introduir un argument i provocar la reordenació dels altres arguments del verb incrustat, com proposa Zubizarreta (1985). El verb *fer* té una estructura argumental pròpia, amb els papers de causador, esdeveniment i beneficiari. Segons Guasti, el paper que assigna el verb *fer* no és el de pacient sinó el de beneficiari, el qual, igual que el de pacient, també expressa afectació.

Guasti, igual que Villalba, assumeix la hipòtesi del subjecte intern. Proposa que el verb *fer* en la construcció FI selecciona una clàusula reduïda SV. Així mateix, seguint Manzini (1983), considera que l'especificador d'aquesta clàusula es genera a la dreta del nucli de la clàusula, a diferència del que passa amb l'especificador de Flex, que es genera a l'esquerra:

(231)

(Villalba (1992), p. 300 [17], adaptat)

En aquesta estructura, l'argument causat rep dos papers temàtics de dos constituents diferents: el paper d'agent, que li atorga el verb incrustat (o, composicionalment, el SV del qual és nucli), i el paper de beneficiari, que li atorga per recció el verb causatiu *fer*.

Com observa Guasti, aquest model només serveix per als casos en què el verb incrustat és transitiu. Quan és intransitiu, l'argument causat es realitza com a acusatiu i no com a datiu. Per tant, en aquest cas no pot rebre el paper de beneficiari. Guasti proposa en nota (vegeu la seva nota 7, p. 302) que el paper temàtic que rebria és el de pacient, tal com proposa Alsina (1992, 1996).

Guasti s'allunya d'Alsina quan nega la possibilitat que l'argument intern del verb incrustat rebi dos papers temàtics, el de tema, assignat pel verb incrustat, i el de pacient, assignat pel verb matriu. En aquests casos, l'argument només rep un paper temàtic, el que li assigna el verb incrustat.

La doble assignació de papers temàtics resulta problemàtica quan el verb incrustat és no argumental, com en els verbs meteorològics.

(232) El xaman, dansant frenèticament, va fer ploure.

Per resoldre aquest problema, Guasti proposa que el paper de beneficiari és opcional.

Una de les novetats de l'anàlisi de Guasti (1991, 1996) és que considera que en les causatives FP el complement del verb causatiu és un SV nominalitzat, una proposta

que Folli i Harley (2007) i Tubino Blanco (2011) recolliran. Aquesta és una proposta difícil d'acceptar en el model que proposo. Des del punt de vista sintàctic, la principal diferència que es dona entre les dues construccions és la forma de realitzar-se de l'argument extern causat quan el verb incrustat és transitiu. En canvi, l'argument intern tema del verb incrustat es realitza de la mateixa manera. Resulta estrany que la nominalització del SV no tingui efectes en la forma de realitzar-se de l'argument tema incrustat. Esperaríem que el cas es pogués realitzar internament al SV, i que aquest no fos acusatiu, ja que en les llengües romàniques no trobem cas acusatiu dins d'un nominal, sinó probablement genitiu. Imaginem, però, que sigui possible que l'argument intern del SV nominalitzat rebi cas acusatiu. Esperaríem en aquest cas que el clític d'acusatiu es realitzés en el verb incrustat. Tanmateix, i a diferència del que passa en la construcció FI, el clític d'acusatiu s'ha de realitzar en el verb matriu, tal com il·lustra el contrast següent:

- (233) a. La mostra la va fer analitzar per un equip d'especialistes.
 b. ??La mostra va fer analitzar-la per un equip d'especialistes.

Si l'argument realment rebés cas acusatiu dins del SV nominalitzat, esperaríem que el clític no es pogués realitzar en el verb matriu.

Un segon problema que presenta aquesta anàlisi és la forma de realitzar-se de l'argument causat. En la construcció causativa FP aquest SP s'introdueix mitjançant la preposició *per*, mentre que en les nominalitzacions s'introdueix mitjançant la locució prepositiva *per part de*:

- (234) La conquesta de la península Ibèrica per part dels àrabs va ser molt ràpida.

9.4.8. Folli i Harley (2007)

Folli i Harley donen compte de les diferències entre les causatives FI i FP en termes de *Ve*/*v*. Concretament, aquestes autores utilitzen el terme *v* de Chomsky (1995). Seguint Chomsky, *v*, a més de transitivitzar o inergativitzar el verb lèxic, introdueix l'argument extern.

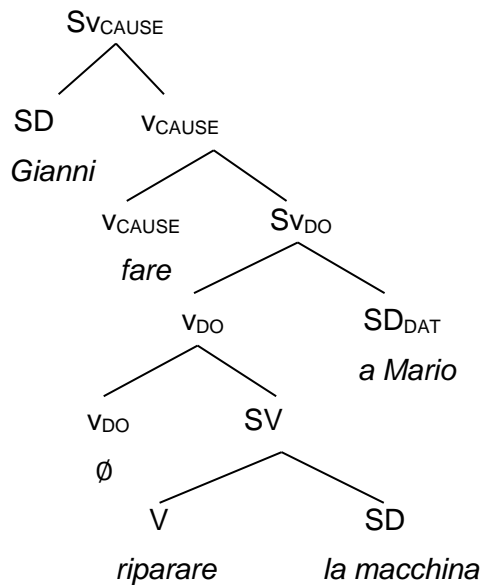
Folli i Harley adopten la idea de Harley (1995) per la qual el nucli es pot realitzar amb aromes (*flavours*) semàntiques diferenciades. Concretament, per explicar les diferències de comportament entre causatives FI i causatives FP, proposen dos tipus de *v*, un *v*_{DO} i un *v*_{CAUSE}. Cada un d'aquests *v* té propietats diferents. El nucli *v*_{DO} seria el *v* seleccionat pels verbs de naturalesa inergativa, mentre que el nucli *v*_{CAUSE} seria el *v* seleccionat pels verbs de canvi d'estat, és a dir, els verbs causatius lèxics.

Dues són les propietats que distingeixen aquests nuclis *v*: la naturalesa de l'argument extern que introdueixen i la naturalesa del complement que seleccionen. El nucli *v*_{DO} introdueix un argument extern de naturalesa agentiva i selecciona un SV nominalitzat. En canvi, el nucli *v*_{CAUSE} introdueix un argument extern que pot ser indistintament agent o causa, i el complement que selecciona és un nucli *v*_{DO}, un nucli *v*_{BECOME} o un nucli *v*_{BE}. El nucli *v*_{DO} correspon a les construccions amb un verb incrustat causatiu lèxic, el nucli *v*_{BECOME} correspon a les construccions amb un verb inacusatiu, i el nucli *v*_{BE} correspon a les construccions amb un verb estatiu.

Vegem les estructures sintàctiques que proposen. Les estructures següents mostren una construcció FI amb un verb transitiu (235), amb un verb inacusatiu (236) i amb un verb estatiu (237):⁵⁵

(235) a. Gianni ha fatto riparare la macchina a Mario.

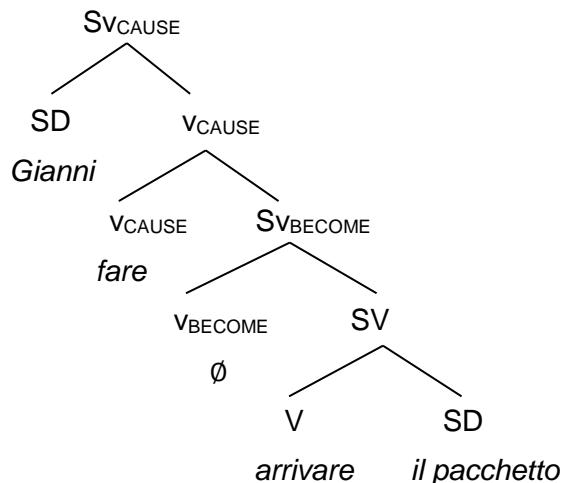
b.

(Folli i Harley (2007), p. 207 [16a], adaptat)

(236) a. Gianni ha fatto arrivare il pacchetto.

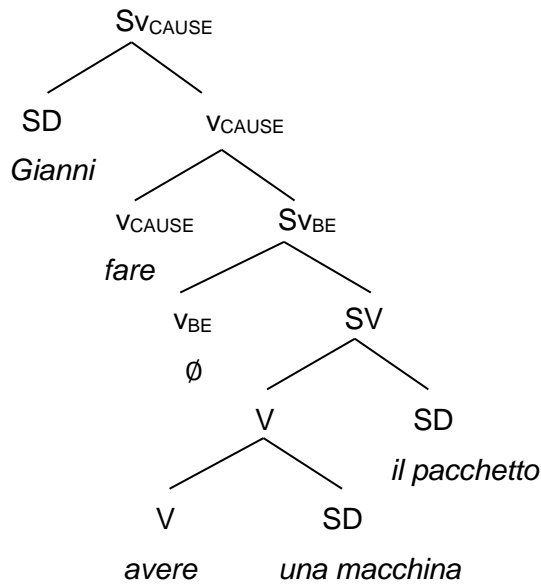
b.

(Folli i Harley (2007), p. 215 [23a], adaptat)

⁵⁵ En el diagrama de (235b) les autores no especifiquen la naturalesa del nucli v incrustat i realitzat amb la categoria buida ∅. Per les explicacions que donen, aquest nucli v ha de ser el nucli v_{DO}. Així mateix, en els diagrames de (236b) i (237b) no apareix l'aroma v que correspon al nucli v matriu. Entenc que aquests v han de ser v_{CAUSE}.

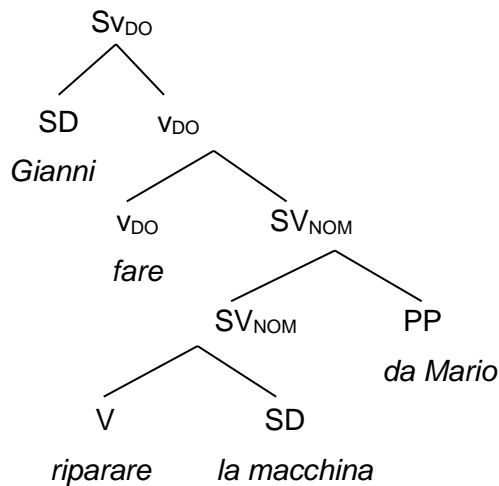
- (237) a. Gianni ha fatto avere una macchina a Maria.
 b.

(Folli i Harley (2007), p. 215 [23b], adaptat)

Per a la construcció FP proposen l'estructura de (238), on el complement causal està nominalitzat, adoptant la hipòtesi de Guasti (1991, 1996):

- (238) a. Gianni ha fatto riparare la macchina da Mario.
 b.

(Folli i Harley (2007), p. 208 [16b], adaptat)

Folli i Harley fan la conjectura que la construcció causativa que es passivitzada és la construcció FP i no la construcció FI. Aquesta assumpció és problemàtica per la senzilla raó que les construccions basades amb verbs de moviment direccional i amb alguns verbs incoatius accepten també aquesta construcció. Folli i Harley assumeixen que les construccions causatives passivitzades amb verbs de moviment direccional són construccions FP, una assumpció qüestionable. De fet, les autores reproduïxen un exemple de l'italià en què l'argument causat és realitzat mitjançant datiu:

(239) Il libro fu fatto leggere a Mario (da Gianni).

'El llibre va ser fet llegir al Mario (pel Gianni).'

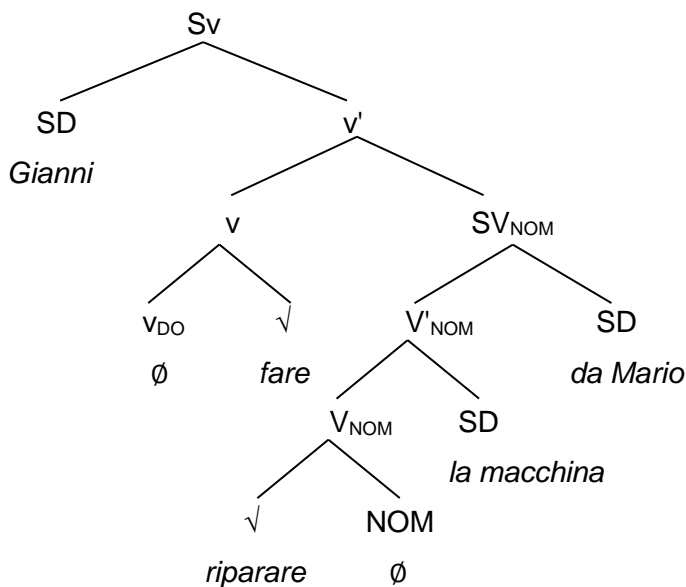
(Folli i Harley (2007), p. 232 [49])

Folli i Harley argumenten que el datiu a (239) és en realitat un benefactiu, una solució més aviat *ad hoc*.

L'estudi de la construcció causativa passivitzada porta les autores a reconsiderar el paper del verb causatiu en la construcció FP. Si al llarg de l'article el consideren un exponent de v, al final proposen que podria ser tractat com un verb lèxic. En conseqüència, l'anàlisi presentada a (238) és modificada per la següent anàlisi:

(240) a. Gianni ha fatto riparare la macchina da Mario.

b.

(Folli i Harley (2007), p. 231 [48b], adaptat)

Tot i que consideren que *fare* en la construcció FP és de naturalesa lèxica, curiosament utilitzen com a verbalitzador un v amb aroma (V_{DO}).

Finalment, ressenyaré un darrer problema de l'anàlisi de Folli i Harley. Atès que és possible construir una causativa passivitzada amb verbs incoatius, tal com mostra (241), hauríem de suposar que la forma no passivitzada és una construcció FP i no FI.

(241) a. El ginecòleg va fer néixer l'infant amb fòrceps.

b. L'infant va ser fet néixer amb fòrceps.

Però els verbs incoatius pronominals es poden realitzar amb la presència del clític reflexiu, que és un exponent de V_{eu}. Considerem el verb *fondre*:

(242) a. El cuiner va fer fondre's la mantega.

b. La mantega va ser feta fondre pel cuiner.

El verb *fondre* admet la presència en la construcció FP del nucli Veu. Aquesta construcció no pot ser considerada FP, atès que la construcció FP es caracteritza per l'absència precisament d'aquest nucli.

9.4.9. Tubino Blanco (2011)

Tubino Blanco estudia la construcció causativa en el dialecte leista del castellà peninsular. Aquest dialecte, tal com el descriu Tubino Blanco, permet dues posicions per a l'argument causat: una preinfinitival i una altra postinfinitival. Així mateix, l'argument causat, quan el verb incrustat és intransitiu, es pot realitzar tant amb cas acusatiu com amb cas datiu, per bé que preferentment es realitza amb cas datiu. El dialecte que estudia Tubino Blanco té un comportament diferent d'altres dialectes del castellà, com ara el loista peninsular, el rioplaterenc estudiat per Bordelois (1974), o el mexicà estudiat per Treviño (1994). Tant el dialecte loista peninsular com el dialecte rioplaterenc de Bordelois es caracteritzen perquè l'argument extern causat es realitza amb cas acusatiu si el verb incrustat és intransitiu, i amb cas datiu si el verb incrustat és transitiu. En aquests dialectes, només hi pot haver un argument amb cas acusatiu, tal com passa en francès, en italià i en català. En canvi, en el dialecte mexicà de Treviño, l'argument extern causat tant es pot realitzar en acusatiu com en datiu, amb independència de si el verb és transitiu o intransitiu. També es pot realitzar amb cas acusatiu i amb cas datiu l'argument intern d'un verb inacusatiu de moviment direccional si aquest és agentiu. El cas acusatiu expressa el que Tubino Blanco anomena causació directa (el causador exerceix obligació sobre l'argument causat), mentre que el cas datiu expressa el que l'autora anomena causació indirecta (el causador és la causa que es produeixi l'esdeveniment, sense actuar coercitivament sobre l'argument causat).

El model que proposa Tubino Blanco per donar compte de la construcció causativa pren com a punt de partida la proposta de Folli i Harley (2007): utilitza a l'argument de *v*, distingeix entre verb causatiu funcional i verb causatiu lèxic, i adopta la idea que el complement de *v* pot ser un S_{VEu} o un SV nominalitzat. La funció del nucli *v* és múltiple: actua com a verbalitzador. Finalment, proposa una teoria de validació del cas basada en el model de Pesetsky i Torrego (2004), en què el cas pivota al voltant del tret de Temps.

Com ja he dit, l'arquitectura clausal que proposa Tubino Blanco, tant per a la construcció FI com per a la construcció FP, és similar a la defensada per Folli i Harley, amb una diferència: el nucli Veu/*v* queda desdoblada en Veu i *v*. Com veurem, aquest desdoblament té efectes per a l'assignació del cas. Analitzaré en primer lloc la caracterització que fa de les construccions FI i FP, i a continuació discutiré la seva proposta de validació del cas dins la construcció causativa.

9.4.9.1. Estructura clausal de les construccions FI i FP

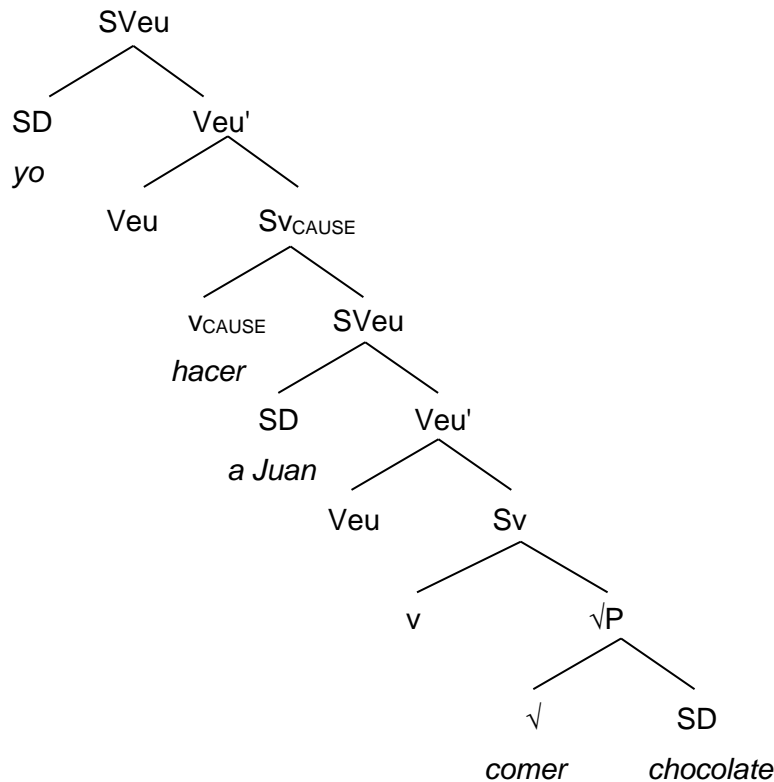
En la construcció FI, el verb causatiu és l'exponent de *v*_{CAUSE}, i pren com a complement un S_{VEu}. En la mesura que és l'exponent de *v*_{CAUSE}, és un verb funcional i no un verb lèxic. Així mateix, el verb *v*_{CAUSE} admet com a argument extern

tant un agent com una causa. En canvi, el verb causat ha de ser necessàriament agentiu.

Vegem l'estructura d'una construcció FI. L'exemple que utilitza Tubino Blanco és el corresponent a una oració transitiva, amb l'argument causat anteposat a l'infinitiu:

(243) a. Le he hecho a Juan comer chocolate.

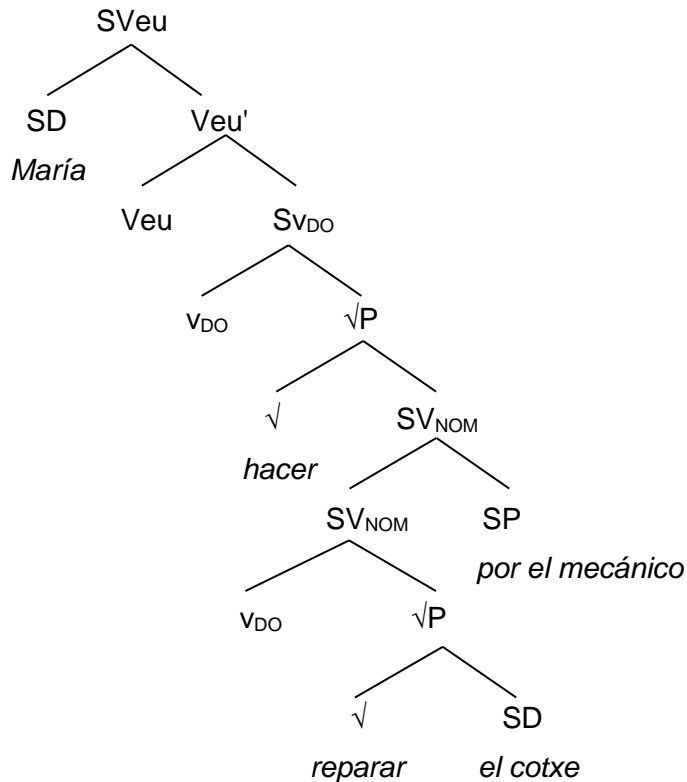
b.

(Tubino Blanco (2011), p. 240 [52], adaptat)

En el cas de la construcció FP, el verb causatiu és introduït en la derivació com a complement del verb funcional v_{DO} . El verb en si és inserit com a arrel, i v_{DO} actua com a verbalitzador. En aquesta construcció, el verb causatiu, doncs, és un verb lèxic. Així mateix, pren com a complement un SV nominalitzat. En tant que verb lèxic, imposa una restricció sobre l'argument extern causador: aquest ha de ser necessàriament agentiu. D'aquesta manera, Tubino Blanco dona raó de la restricció d'aquestes construccions, que exigeixen que l'argument causador sigui agentiu. Vegem l'estructura d'una construcció FP:

- (244) a. María hizo reparar el coche por el mecánico.
 b.

(Tubino Blanco (2011), p. 227 [24], adaptat)

Igual que en l'anàlisi de Folli i Harley (2007), els verbs inacusatius es poden realitzar tant amb una construcció FI com amb una construcció FP. El motiu pel qual aquests verbs es poden realitzar mitjançant una construcció FP és de naturalesa teòrica. Per a Tubino Blanco, igual que per a Folli i Harley, només es poden passivitzar les construccions causatives encapçalades pel verb lèxic causatiu. O dit d'una altra manera, només es poden passivitzar les construccions FP, en què la clàusula subordinada es realitza mitjançant un SV nominalitzat i, per tant, sense argument extern. Atès que els verbs inacusatius admeten la passivització, tal com mostra l'exemple següent, s'han de poder realitzar mitjançant la construcció FP:

- (245) Juan fue hecho venir (por Pedro).

(Tubino Blanco (2011), p. 262 [99])

Convé assenyalar que l'argument intern dels verbs inacusatius no és considerat causat en el model de Tubino Blanco. Tanmateix, i com observa Tubino Blanco, els verbs inacusatius accepten també una construcció FI, tal com mostra l'exemple següent, en què l'argument causador és inanimat (recordem que en la construcció FP l'argument causador ha de ser sempre agentiu):

- (246) El tráfico le ha hecho llegar tarde a Juan.

(Tubino Blanco (2011), p. 262 [98a])

9.4.9.2. El cas

Tubino Blanco proposa un model de validació del cas basat en idees de Pesetsky i Torrego (2004). Vegem a continuació quines són les assumpcions que fa. Tubino Blanco assumeix que certs nuclis s'introdueixen a la derivació amb un tret T interpretable, mentre que d'altres nuclis s'introdueixen amb un tret T no interpretable. Els nuclis que s'introdueixen amb un tret T interpretable són T i v. En canvi, s'introdueixen amb un tret T no interpretable Veu i D. El tret T interpretable el designaré com a $[T_{+i}]$, mentre que el tret T no interpretable el designaré com a $[T_{-i}]$.⁵⁶ Atès que $[T_{-i}]$ és ininterpretable a D i a Veu, aquest tret ha de ser avaluat per v o per T, ja que aquests nuclis contenen el tret $[T_{+i}]$. Com a resultat de l'avaluació, es realitza el cas en el nucli D. La naturalesa del cas depèn del nucli avaluador i de la posició estructural de l'argument avaluat.

Quan el tret $[T_{-i}]$ de D és avaluat per T, el cas que es manifesta és el nominatiu. En canvi, quan el tret $[T_{-i}]$ és avaluat per v, es pot manifestar tant el cas acusatiu com el cas datiu. Es manifesta el cas acusatiu quan D és el complement d'una arrel $\sqrt{\quad}$, mentre que es manifesta el cas datiu quan no és el complement d'una arrel $\sqrt{\quad}$. Dit d'una altra manera, quan D ocupa la posició d'especificador de Veu i el tret $[T_{+i}]$ avaluador correspon a v, el cas que es manifesta és el de datiu. Ho podem esquematitzar de la manera següent:

- (247) A. Cas nominatiu: tret $[T_{-i}]$ de D avaluat pel tret $[T_{+i}]$ de T.
B. Cas acusatiu: tret $[T_{-i}]$ de D avaluat pel tret $[T_{+i}]$ de v, quan v selecciona $S\sqrt{\quad}$.
C. Cas datiu: tret $[T_{-i}]$ de D avaluat pel tret $[T_{+i}]$ de v, quan v selecciona $S\text{Veu}$.

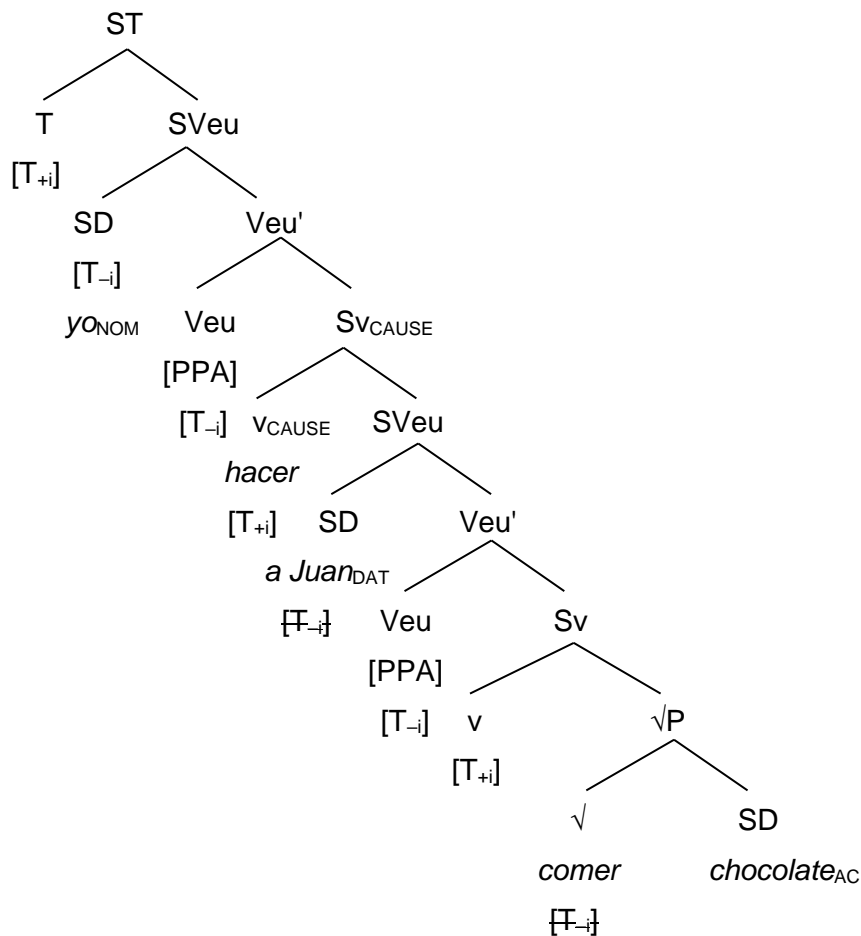
Tubino Blanco considera que els clítics són l'expressió de la realització de cas de l'argument quan aquest no té un nucli nominal. Dit d'una altra manera, els clítics estan formats únicament per la categoria D. El tret D abstracte puja al nucli corresponent (v o T) per avaluar el tret $[T_{-i}]$ per part del tret $[T_{+i}]$, i el resultat de l'avaluació és el cas, que es materialitza en forma de clíctic.

El nucli que té el tret PPA és Veu. Així mateix, i seguint Pytkänen, aquest nucli és tractat com a fàsic. El tret PPA ha de ser avaluat en la derivació. Tanmateix, i a diferència del que passa en el model de Chomsky (2000, 2001), l'encarregat de generar el cas en el model de Tubino Blanco no és el tret PPA, sinó el tret T (no confondre amb el nucli T):

⁵⁶ Vegem les equivalències entre la meua terminologia i la de Tubino: $[T_{+i}] = [iT]$ i $[T_{-i}] = [uT]$.

(248) a. Yo hice a Juan comer chocolate.

b.

(Tubino Blanco (2011), p. 241 [52b], adaptat)

Vegem com es valida el cas del SD *chocolate*. Atès que està associat al tret T no interpretable, l'argument, o el tret D de l'argument, ha de pujar a v, on [T₊i] avaluarà el tret [T_{-i}] de D i li assignarà cas acusatiu. El nucli v, juntament amb els trets amb els quals està associat, puja a Veu. Si l'OD no tingués part nominal i només estigués format pel tret D, aquest tret es realitzaria com a clític a v, i pujaria fins a Veu acompanyant v.

L'argument extern causat s'introdueix a l'especificador de Veu, amb el tret [T_{-i}]. En inserir-se a Veu, valida el tret PPA d'aquest nucli. A continuació, el tret D de l'argument puja al v matriu. El tret [T₊i] del v matriu avalua el tret [T_{-i}] de D i li assigna cas datiu. Acompanyant el v matriu a Veu, també pugen els trets amb què està associat.

Ens queda per analitzar la dinàmica de l'argument extern causador. Aquest argument també s'introdueix amb el tret [T_{-i}]. En introduir-se a l'especificador de la Veu incrustada, avalua el tret PPA d'aquest nucli. Per avaluar el tret [T_{-i}] associat al tret D de l'argument, ha de pujar al T matriu, que està associat al tret [T₊i]. En l'avaluació del tret [T_{-i}] de D, aquest rebrà el cas nominatiu.

Aquest model permet explicar de manera similar el cas en la construcció FP. La diferència entre la construcció FI i la construcció FP és que en aquesta última no es

genera ni un nucli v ni un nucli Veu en la clàusula incrustada. La falta d'aquests nuclis té dues conseqüències: no es pot inserir l'argument extern del verb incrustat com un argument del verb (si s'insereix, ha de ser en forma d'adjunt al SV), i l'argument intern del verb incrustat, per avaluar el seu tret [T_{-i}], ha de pujar a la clàusula matriu.

Aquest model de validació del cas permet explicar diverses propietats de la construcció causativa FI, però alhora planteja diversos interrogants. Un dels punts a favor que té és que permet explicar per què el clíctic de l'argument extern causat es realitza en el verb matriu i no en el verb incrustat. També permet explicar per què un argument intern del verb incrustat es realitza, o es pot realitzar, en el verb incrustat. Tanmateix, no queda clar com pot pujar un clíctic d'acusatiu corresponent a un argument intern del verb incrustat. I pot pujar, ja que oracions com la següent són gramaticals en castellà, amb independència de la modalitat dialectal:

(249) Juan lo hizo arreglar a Pedro.

Un segon problema el plantegen les construccions causatives amb un verb inacusatiu que són clarament FI, com l'exemple de (246), que repeteixo com a (250):

(250) El tráfico le ha hecho llegar tarde a Juan.

(Tubino Blanco (2011), p. 262 [98a])

Si suposem que en la clàusula incrustada es genera v, hauria de ser aquest nucli el que dotaria de cas l'argument intern del verb incrustat. Aleshores, però, el clíctic corresponent a l'argument intern s'hauria de realitzar en el verb incrustat, contràriament al que passa. Una possible explicació és que la clàusula incrustada es realitza mitjançant Veu però sense v, i que el tret PPA de Veu és el que atreu el tret D de l'argument intern. Atès que Veu té el tret [T_{-i}], D no rebria cas i continuaria estant actiu per pujar a la clàusula matriu. I tot i que Veu és un nucli fàsic, l'especificador de Veu sí que és accessible en una fase superior. Des del punt de vista conceptual, aquesta explicació resulta problemàtica, ja que el nucli de Veu queda desvirtuat. La finalitat de Veu, igual que la finalitat d'un nucli aplicatiu, és introduir un argument en la derivació, i en aquest cas no introdueix cap argument: serveix de punt de trànsit de l'argument intern del verb incrustat en el seu camí cap a la clàusula matriu.

La darrera qüestió que tractaré és el mecanisme d'avaluació del tret [T_{-i}]. L'avaluació d'aquest tret és el responsable de la realització morfològica del cas estructural. De fet, Tubino Blanco explícitament considera que el cas datiu que rep l'argument extern causat és de naturalesa estructural. Una de les característiques d'aquest sistema és que el nucli de Veu s'insereix en la derivació associat al tret [T_{-i}]. En conseqüència, quan un argument s'insereix en el seu especificador i valida el tret PPA d'aquest nucli, el seu propi tret [T_{-i}] no és avaluat i per tant no aflora el cas estructural. Ha de pujar a una categoria superior per avaluar el tret [T_{-i}] i en conseqüència rebre cas. Ara bé, en la derivació, el nucli v incrustat, que s'associa al tret [T_{+i}], puja a Veu i, en conseqüència, podria avaluar el tret [T_{-i}] d'aquesta categoria. En principi no ho fa, ja que si ho fes, aleshores també avaluaria el tret [T_{-i}] de l'argument que es troba a l'especificador, i aquest no hauria de pujar a una categoria superior.

9.4.10. Vivanco (2016)

Vivanco representa, en certa manera, un retorn a les anàlisis no lexicalistes anteriors a la introducció del nucli *Ve**u/v*. La clàusula incrustada de la construcció causativa deixa de ser introduïda per un nucli verbal i passa a ser encapçalada per un nucli flectiu. El nucli flectiu que proposa Vivanco per encapçalar la clàusula incrustada és *Aspecte*, un nucli que es genera per sota de *Comp* i de *Temps*. D'aquesta manera pot explicar per què les construccions causatives únicament tenen una referència temporal i no dues. Segons Vivanco, hi ha proves que les construccions causatives admeten nuclis aspectuals en la clàusula incrustada de la construcció causativa. Vegem de nou l'exemple que dona en favor d'aquesta idea:

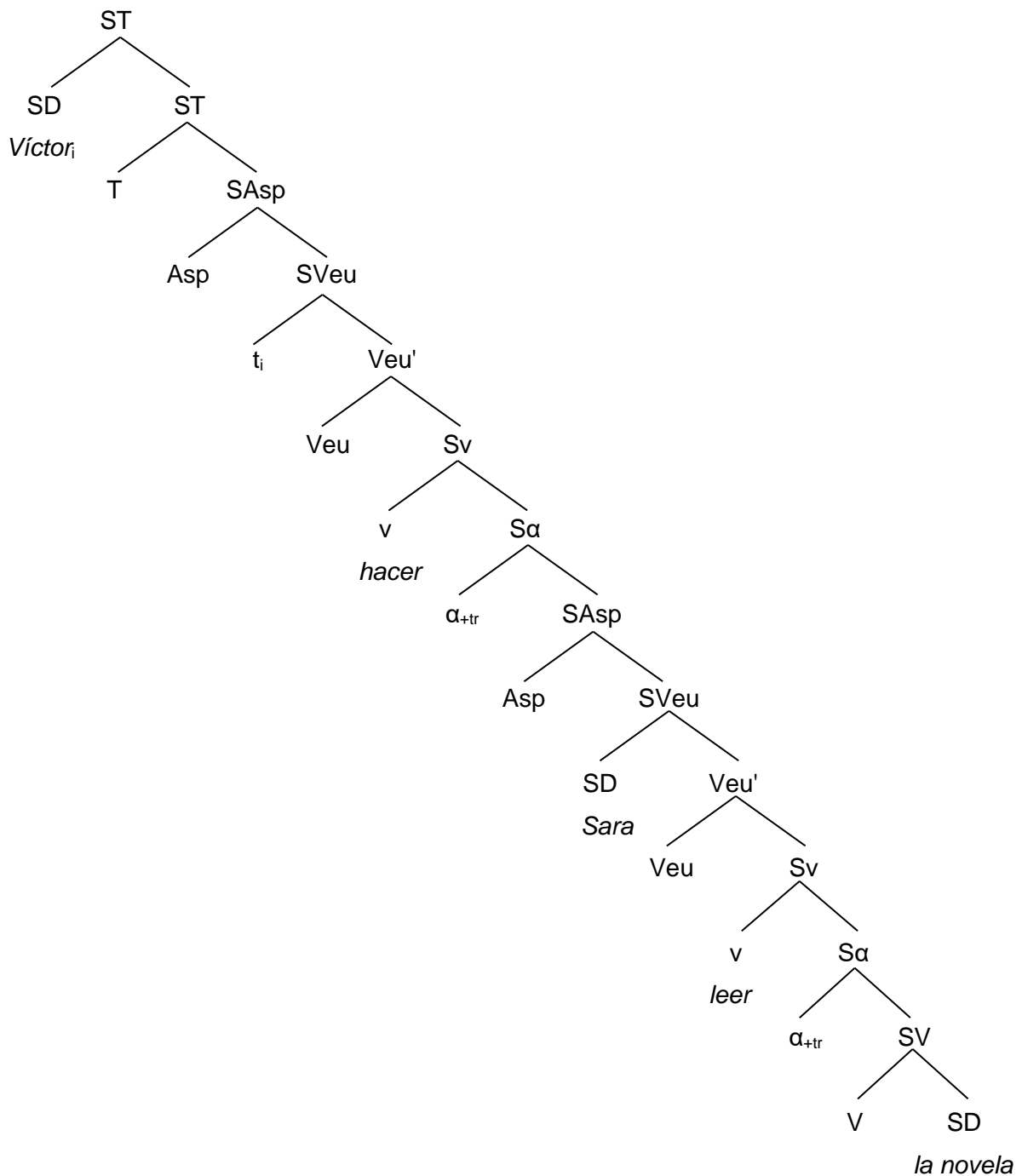
(251) En diez minutos, Patri hizo a Ruth estar tocando el piano (toda la tarde).

(Vivanco (2016), p. 366 [69])

Així mateix, proposa desglossar el nucli *Ve**u/v* en tres elements: *Ve**u*, *v* i α . *Ve**u* és l'introducció de l'argument extern, *v* és l'introducció del verb funcional, i α és el nucli que determina la transitivitat o intransitivitat del verb. α pot prendre dos valors, *+tr* i *-tr*, on *tr* representa transitiu. Quan α és *+tr*, assigna cas acusatiu a l'argument intern i activa la generació del nucli *Ve**u*, mentre que si és *-tr*, no assigna cas. El nucli α dels verbs inergatius és *+tr*, ja que, seguint Hale i Keyser (1993), Vivanco assumeix que els verbs inergatius són verbs transitius amb un argument intern implícit. Vegem la derivació d'una construcció causativa amb un verb incrustat transitiu:

(252) a. Víctor hizo leer la novela a Sara.

b.

(Vivanco (2016), p. 389 [125], adaptat)

Vivanco defensa que la construcció causativa estableix un sol domini d'assignació de cas. T, quan l'oració és activa, assigna cas a l'argument extern causador inserit a la Veu matriu. Així mateix, el nucli α_{+tr} de la clàusula incrustada assigna cas acusatiu a l'argument intern del verb incrustat. Vivanco, adoptant idees de Marantz (2000), proposa que l'argument extern del verb incrustat competeix pel cas acusatiu amb l'argument intern d'aquest mateix verb. Si aquest darrer argument no es realitza, l'argument extern causat rep cas acusatiu del nucli α_{+tr} de la clàusula matriu. En

canvi, si l'argument intern del verb incrustat es realitza i rep cas acusatiu, aleshores l'argument extern incrustat es queda sense rebre cas acusatiu per part del α_{+tr} matriu, presumiblement perquè no és possible assignar a la construcció dos casos acusatius. Aquest argument acaba rebent cas datiu per defecte. Vegem com ho explica la mateixa autora:

En mi análisis asumiré el modelo de asignación de caso de Marantz [2000], según el cual la materialización concreta del caso morfológico en la interfaz fonológica no ha de corresponderse necesariamente con el caso abstracto que legitima los SSNN en la derivación. Esto tiene dos consecuencias básicas. En primer lugar, un argumento recibe acusativo no solo por sus propiedades configuraciones o argumentales, sino en oposición a otro argumento. En segundo lugar, el caso puede ser asignado por defecto, en función del contexto sintáctico, cuando otros mecanismos de asignación de caso fallan. Así, el nominativo del sujeto de *hacer* y el acusativo del objeto del infinitivo son asignados por T y el α del infinitivo, respectivamente, de la manera esperable. En cambio, el sujeto del infinitivo recibe caso del α de *hacer*; dicho caso habrá de materializarse como acusativo en oposición al nominativo del sujeto de *hacer*, siempre y cuando el SD no compita por este caso con un verdadero argumento interno, ya que entonces habrá de materializarse por defecto como dativo.

(Vivanco (2016), p. 388-389)

Un dels problemes que planteja l'anàlisi de Vivanco és la mateixa naturalesa del nucli Asp que encapçala la clàusula incrustada. Vivanco defensa que el verb causatiu *hacer* és un verb lèxic, i en conseqüència no pot prendre com a complement directament un SV o un S_{Ve}/S_v. El lògic és que prengui una clàusula encapçalada per un nucli flectiu. Com que la clàusula no pot rebre una especificació de temps independent de l'especificació temporal que rep la clàusula matriu, conclou que no és possible que T encapçali la clàusula incrustada (i per consegüent tampoc C). Atès que considera que són gramaticals construccions causatives amb el verb incrustat expressat amb aspecte progressiu, arriba a la conclusió que Asp és el nucli flectiu que encapçala la clàusula incrustada.

Aquesta conclusió, però, és problemàtica. Com ja he dit al subapartat 9.2.5.2, trobo la gramaticalitat de l'oració (251) discutible. A diferència de Vivanco, assumiré que el nucli flectiu que encapçala la clàusula incrustada és T.

Pel que fa al model d'assignació de cas que Vivanco proposa també resulta problemàtic. Vivanco diu assumir el model de cas de Marantz (2000). Marantz proposa que el cas acusatiu també s'assigna per competició amb el cas nominatiu. Vivanco només agafa una part de la teoria del cas de Marantz, aquella en què si un argument no rep cas mitjançant un dels mecanismes disponibles en la llengua, aleshores rep cas per defecte. El lògic, però, seria que el cas per defecte fos el nominatiu o l'acusatiu, i no el cas datiu, ja que són els casos estructurals per antonomàsia. Vegeu en aquest sentit Schültze (2001), on es mostra que el nominatiu i l'acusatiu poden actuar com a casos per defecte.⁵⁷

⁵⁷ En el capítol 6 he mostrat que en el dialecte nord-occidental del català el nominatiu pot actuar com a cas per defecte.

9.4.11. Ciutescu (2018)

La darrera anàlisi que ressenyaré és la de Ciutescu (2018). Ciutescu tracta la construcció causativa i la construcció que he anomenat perceptiva:

- (253) a. El mestre ha vist el Joan recitar un poema.
b. El mestre ha fet recitar un poema al Joan.

La construcció causativa del català l'anomena Construcció d'Infinitiu Reduïda (RIC en les sigles de l'anglès, corresponents a *Reduced Infinitival Construction*), mentre que la construcció perceptiva l'anomena Construcció d'Infinitiu (IC en les sigles de l'anglès, corresponents a *Infinitival Construction*). Com ja hem vist, els verbs de percepció admeten les dues construccions, mentre que el verb causatiu admet únicament la construcció causativa. En el cas del verb permissiu *deixar*, a més de la construcció causativa admet marginalment la construcció perceptiva. Per a Ciutescu, la construcció causativa del castellà en què l'argument causat es realitza a l'esquerra de l'infinitiu es un cas d'estructura IC i no d'estructura RIC.

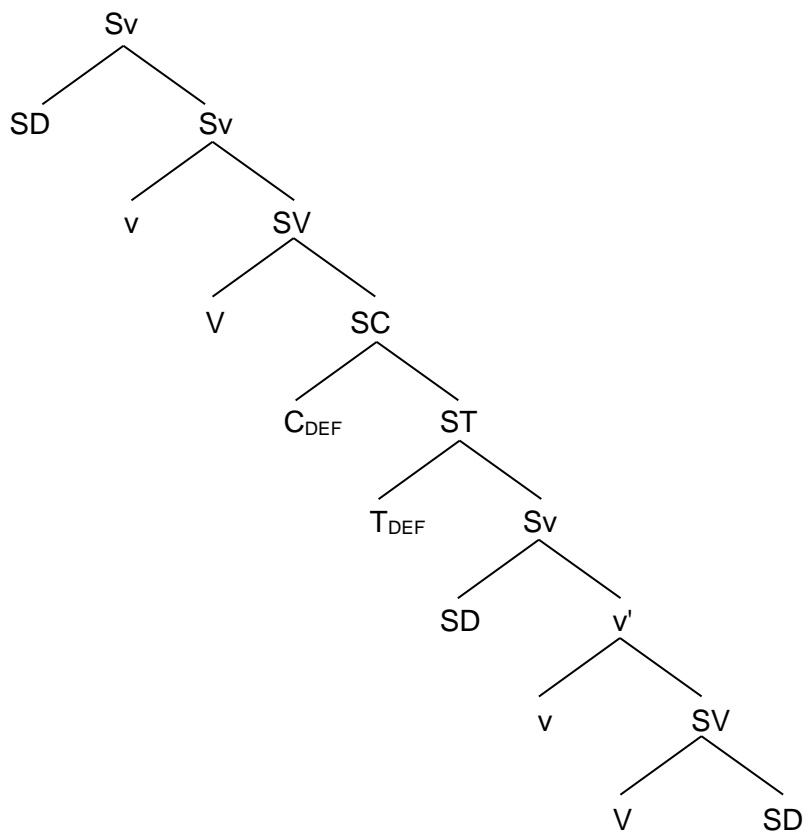
- (254) María hizo a Juan comer la sopa.

En el que segueix, només presentaré la seva anàlisi sobre l'estructura RIC.

Una de les assumpcions que fa Ciutescu, coincidint amb Vivanco (2016), és considerar que el verb causatiu és un verb lèxic i no un verb funcional. La principal raó per a aquesta assumpció és que el verb *fer* té un comportament similar al dels verbs de percepció. És a dir, tant el verb causatiu *fer*, com el verb permissiu *deixar* i els verbs de percepció *sentir* i *veure* admeten la construcció causativa. En el cas dels verbs de percepció difícilment podem considerar-los com a verbs funcionals. No sembla que existeixin llengües en què aquests verbs es puguin realitzar com a morfemes lligats, a diferència del que passa amb el verb causatiu.

Una segona assumpció que fa Ciutescu és considerar que la clàusula incrustada és una projecció d'un C defectiu en el sentit de Gallego (2009). Aquest C defectiu pren com a complement un T també defectiu, el qual pren com a complement v. A diferència de Tubino Blanco (2011) i Vivanco (2016), Ciutescu utilitza un sol nucli verbal funcional (v). Vegem l'estructura d'una construcció causativa amb un verb incrustat transitiu:

(255)

(Ciutescu (2018), p. 221 [11], adaptat)

En aquesta estructura, v és el nucli encarregat d'assignar cas acusatiu. Tanmateix, aquesta estructura permet assignar dos casos acusatius, un a l'argument extern incrustat per acció del v matriu, i un altre a l'argument intern del verb incrustat per acció del v incrustat. Per evitar aquest problema, Ciutescu argumenta que es produeix en la clàusula incrustada una permutació d'objecte (*object shift*). Mitjançant aquesta permutació d'objecte, l'objecte directe s'adjunta a Sv, sense que rebi cas estructural. Ciutescu basa aquesta operació en una propietat del lligam dels arguments interns del verb causat. Segons Ciutescu, l'argument intern del verb causat pot lligar un pronom en l'argument extern causat, però no a l'inrevés. Aquest és el contrast que dona, basat en dades de Villalba (1992) i que Alsina (1996) comenta. Aquests són els judicis que dona Ciutescu d'aquestes dades:

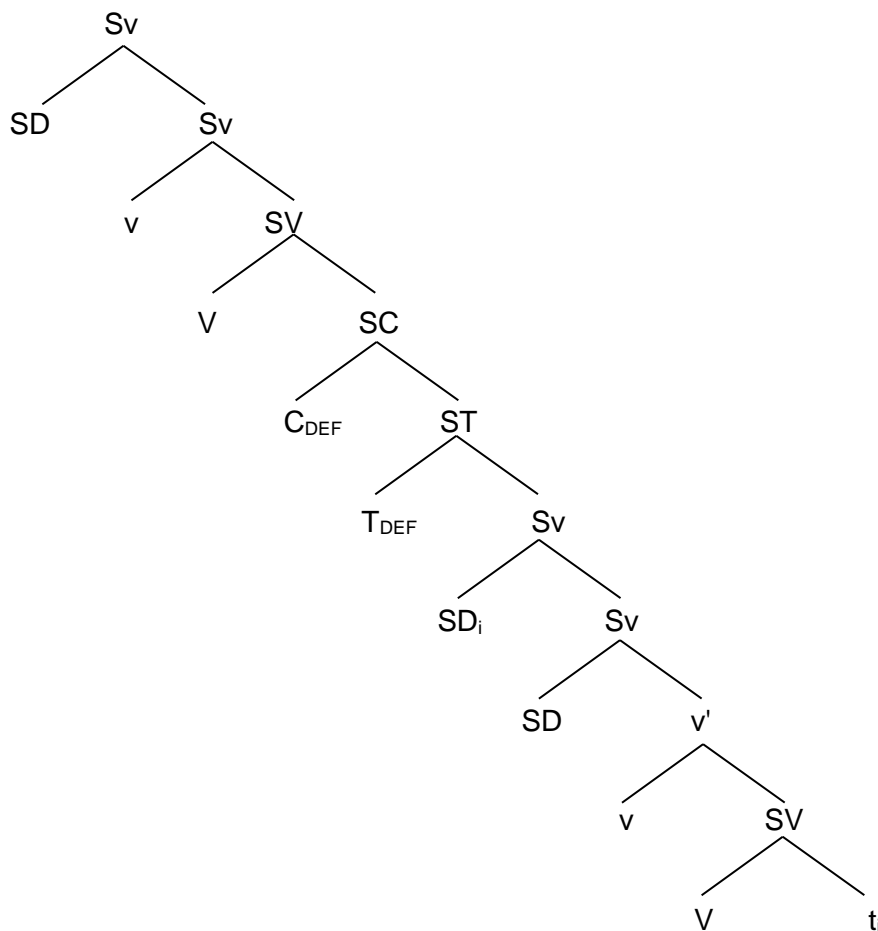
- (256) a. Vaig fer castigar cada alumne al seu professor.
b. *Vaig fer castigar el seu professor a cada alumne.

(Ciutescu (2018), p. 220 [9])

Més endavant discuteixo aquest contrast. Val a dir, però, que cap dels autors citats dona els mateixos judicis d'aquestes oracions.

Un cop s'ha produït la permutació d'objecte, tenim l'estructura següent:

(257)

(Ciutescu (2018), p. 221 [11], adaptat)

El v matriu ara està en condicions d'assignar el cas acusatiu a l'argument intern adjuntat al Sv incrustat, fruit de l'operació de permutació d'objecte.

L'argument extern causat no pot rebre cas ni del T matriu ni del v matriu. Ciutescu proposa, seguint autors com Villalba (1992), que l'argument extern causat rep cas datiu com a últim recurs. Per explicar com s'assigna el cas datiu com a últim recurs, adopta l'anàlisi de la preposició com a sonda de Kayne (2004). Mitjançant un mecanisme complex, la preposició troba l'argument extern causat, que actua com a diana, i li assigna cas datiu. En el capítol següent descriu amb detall aquest mecanisme, atès que adopto una variant d'aquesta proposta.

Ciutescu defensa que el sistema de cas que es dona en la construcció causativa és el propi del marcatge excepcional de cas. Tanmateix, per tal que el mecanisme de marcatge de cas excepcional funcioni adequadament, Ciutescu es veu forçada a hipotetitzar una operació especial, l'operació de permutació d'objecte, una operació que qüestionaré en el subapartat següent en termes empírics. Aquesta maniobra recorda una mica la que realitza Burzio. Burzio considera que el cas que assigna el verb matriu a un argument del verb incrustat no es correspon al marcatge excepcional de cas. Tanmateix, és el verb matriu el que assigna cas, però només pot assignar cas quan s'ha efectuat l'operació d'elevació de SV a O. Així mateix, en el cas de Ciutescu, el verb matriu assigna cas un cop s'ha efectuat l'operació de permutació d'objecte. En tots dos casos, una operació posterior convertirà el cas

acusatiu que assigna el verb matriu en cas datiu quan el verb incrustat assigna al seu torn cas acusatiu.

Una de les idees clau del model de Ciutescu per explicar la distribució del cas en la construcció causativa és l'operació de permutació d'objecte. Com ja he dit, per donar suport a aquesta idea Ciutescu es basa en el contrast de (256), que repeteixo com a (258):

- (258) a. Vaig fer castigar cada alumne al seu professor.
b. *Va fer castigar el seu professor a cada alumne.

(Ciutescu (2018), p. 220 [9])

En general, el quantificador precedeix linealment el possessiu que lliga, tal com mostra aquest contrast:

- (259) a. Cada cuidador va passejar el seu gos.
b. *El seu cuidador va passejar cada gos.

Tanmateix, en la construcció causativa, aquest requisit es difumina. Això explica que els judicis que proposa Ciutescu per al contrast de (258) no siguin del tot clars. I que no són del tot clars ho demostra el fet que altres autors han valorat les mateixes oracions amb uns judicis diferents. Villalba (1992), que és qui primer aporta aquest contrast, dona uns judicis oposats als de Ciutescu:

- (260) a. *Vaig fer castigar cada alumne al seu professor.
b. Vaig fer castigar el seu professor a cada alumne.

(Villalba (1992), p. 352 [12, 13])

Per la seva banda, Alsina (1996) troba gramaticals els dos exemples de Villalba:

- (261) a. Vaig fer castigar cada alumne al seu professor.
b. Vaig fer castigar el seu professor a cada alumne.

(Alsina (1996), p. 220 [42]; p. 220, nota 16 [i])

En el capítol 12 argumentaré que un quantificador en el datiu causat pot lligar un possessiu en l'argument intern tema. Per tant, consideraré que no hi ha prou fonament empíric per defensar la regla de permutació proposada per Ciutescu.

9.4.12. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat hem vist algunes de les anàlisis que s'han proposat per donar compte de les construccions causatives FI i FP. Excepte les anàlisis de Zubizarreta (1985) i Alsina (1992, 1996), de naturalesa lèxica, la resta d'anàlisis que he ressenyat són purament sintàctiques. Excepte en el cas de Kayne (1975), la resta d'anàlisis sintàctiques juguen amb la distribució de les categories funcionals. El caràcter "compacte" de la construcció causativa s'obté mitjançant la supressió de categories funcionals de la clàusula incrustada de la construcció causativa, unes categories que esperaríem que es realitzessin si la clàusula fos temporalitzada. Les anàlisis proposades són fruit de les innovacions teòriques fetes en el seu moment.

Burzio (1986) juga amb la distinció entre O' i O, és a dir, entre Comp i Temps, Villalba (1992) i Guasti (1996) apliquen la idea que l'argument extern del verb incrustat es genera dins el SV, Folli i Harley (2007) i Tubino Blanco (2011) introdueixen en les derivacions la noció del verb funcional Veu/v, i Ciutescu (2018) utilitza la noció de categories defectives. En el proper apartat, a partir de la valoració d'aquestes anàlisis, defenso la meua proposta estructural presentada en la introducció d'aquest capítol, una proposta estructural que desenvoluparé bàsicament en el capítol 12.

9.5. L'ESTRUCTURA DE LA CONSTRUCCIÓ CAUSATIVA I EL NUCLI DE TEMPS DEFECTIU

Una de les grans discussions en l'estudi de la construcció causativa és determinar quina estructura presenta. Donat el caràcter perifràstic de la construcció, i la impossibilitat d'inserir a penes material flectiu entre el verb matriu i el verb incrustat, i donat també que moltes llengües recorren a morfemes lligats per expressar la causació indirecta, determinar l'anàlisi adequada resulta complex.

La descomposició del nucli de Flexió en els nuclis de Comp i Temps (Chomsky (1981, 1986a) i del nucli verbal V en els nuclis V i Veu/v (Larson (1988), Hale i Keyser (1993), Kratzer (1996), Chomsky (1995) i subsegüents), ha permès augmentar el nombre de possibles estructures possibles. Així mateix, la noció d'incorporació, ja sigui lèxica (Zubizarreta (1985) i Alsina (1992, 1996)) o sintàctica (Baker (1988) i Villalba (1992)) ha dotat d'eines per poder donar compte del diferent grau de fusió que trobem en les construccions causatives, des de les que presenten un grau de fusió absolut o gairebé absolut com en el cas de les construccions causatives morfològiques, un grau de fusió mitjà com en les construccions FI i FP de les llengües romàniques, un grau de fusió reduït com en el cas del marcatge excepcional de cas de l'anglès, o mínima com el cas del romanès, que recorre a la subordinació subjuntiva (vegeu Ciutescu (2018)).

Les anàlisis que hem vist es distingeixen entre si pel tipus d'eines lingüístiques que utilitzen. L'anàlisi més "simple" és, lògicament, la de Kayne (1975), ja que està formulada en un model basat únicament en les transformacions i no en la diversitat de les categories funcionals. Burzio (1986) incorpora la distinció entre O' i O de Chomsky (1981), una distinció que donarà lloc a la descomposició del nucli O en els nuclis Comp i Flex (=Temps) en Chomsky (1986a). La distinció entre O' i O és crucial per a la teoria del cas. O' (=Comp) és opac al marcatge de cas per part del verb matriu, mentre que O (=Flex=Temps) és transparent. Les construccions de marcatge excepcional de cas i les construccions causatives FI i FP tenen en comú que el verb matriu, o el complex verbal matriu, té capacitat per assignar cas als arguments de la clàusula incrustada. Aquestes construccions, però, no són idèntiques. Les construccions causatives FI i FP permeten el moviment llarg d'un argument (un moviment que se salta l'especificador del T incrustat), mentre que les construccions de marcatge excepcional de cas no l'admeten. En aquestes construccions, el moviment s'ha de realitzar pas a pas.

Burzio basa la diferència entre les construccions FI i FP en termes categorials. En la construcció FI la clàusula incrustada està encapçalada per O (=Flex=Temps), mentre que en la construcció FP la clàusula incrustada està encapçalada per SV. Burzio assimila les construccions causatives amb un verb incrustat inacusatiu amb les construccions FP, atès que la clàusula incrustada també és encapçalada per SV i no per O (=Flex=Temps). Aquest pas és possible perquè una de les funcions de O és introduir l'argument extern del verb, i els verbs inacusatius, per definició, no tenen argument extern.

La idea de Koopman i Sportiche (1991) segons la qual l'argument extern d'un verb és introduït dins del SV i no per Temps ha permès generar un tipus d'anàlisi en què es podia prescindir del nucli Temps i, en conseqüència, es podia fer més compacta l'estructura clausal. Villalba (1992) i Guasti (1996) són exponents d'aquest tipus d'anàlisi. Tanmateix, l'eliminació del nucli Temps planteja un problema. Gràcies al nucli Temps Burzio (1986) pot distingir entre causatives FI (amb Temps) i causatives FP (sense Temps). Si eliminem Temps, les construccions FI i FP acaben tenint la mateixa estructura categorial. La solució que aporta Guasti és considerar que en les construccions FP el SV està nominalitzat.

La idea de Hale i Keyser que els verbs causatius contenen un nucli funcional ocupat per un verb causatiu abstracte, a més d'un nucli verbal lèxic, ha servit per proposar anàlisi en què la clàusula incrustada de la construcció causativa és encapçalada pel verb funcional *Ve*/*v* (*Ve* en la terminologia de Kratzer (1996) i *v* en la terminologia de Chomsky (1995)). Així mateix, és possible tornar al model de Burzio (1986). De nou és possible distingir entre les construccions FI i FP en termes categorials. La clàusula incrustada de la construcció FI pot ser encapçalada per *Ve*/*v*, mentre que la clàusula incrustada de la construcció FP pot ser encapçalada directament per *V*. Aquesta és l'anàlisi que proposaran Folli i Harley (2007) i en la seva estela Tubino Blanco (2011). A més, la distinció entre un nucli verbal funcional (*Ve*/*v*) i un nucli verbal lèxic permet també caracteritzar el verb causatiu de manera especial. No cal que sigui necessàriament un verb lèxic sinó que pot ser un verb funcional, és a dir, un verb exponent del nucli *Ve*/*v*. Aquesta idea és incorporada també per les anàlisis de Folli i Harley (2007) i de Tubino Blanco (2011). Si el verb causatiu és un exponent d'un verb funcional, el grau de compactació entre les dues clàusules de la construcció causativa augmenta, fins a convertir-la pràcticament en una estructura monoclausal, a l'estil de l'estructura proposada per Zubizarreta (1985). De fet, la distinció entre verb lèxic i verb funcional permet establir de nou una diferència addicional entre la construcció FI i la construcció FP. Tant Folli i Harley (2007) com Tubino Blanco (2011) proposen distingir entre dos tipus de verb causatiu: un verb causatiu lèxic, exponent de *V*, en la construcció FP, i un verb causatiu funcional, exponent de *Ve*/*v*, en la construcció FI. Aquest pas, però, resulta una mica sorprenent. Sembla que la construcció FP és més compacta que la construcció FI; en conseqüència, seria d'esperar que el verb causatiu es comportés com a funcional en la construcció FP, i com a lèxic en la construcció FI. De fet, la compactació l'obtenen mitjançant un altre procediment, ja suggerit per Guasti (1996): la nominalització del SV incrustat en la construcció FP.

Però quin és el grau de compactació que presenten les construccions causatives FI i FP de les llengües romàniques? Com s'ha de reflectir estructuralment aquest grau de compactació? Un dels factors que permet indicar el grau de compactació és la distribució dels clítics. En les llengües romàniques, tant el verb matriu causatiu com

el verb incrustat causat admeten la realització de clítics. En francès, els clítics se situen a l'esquerra de l'infinitiu, mentre que en català, castellà i italià, en els casos en què és possible inserir un clíctic en el domini de la clàusula incrustada, aquests se situen a la dreta de l'infinitiu. Kayne (1991) proposa una categoria específica per a la posició de l'infinitiu, que anomena Infinitiu (Infn).⁵⁸ Així mateix, proposa que els clítics s'adjunten a aquesta categoria. La diferència entre el francès i les altres llengües romàniques que estudio és que en aquestes últimes el verb puja a Infn, mentre que en francès no. Això explica que en català, castellà i italià els clítics se situïn a la dreta de l'infinitiu, mentre que en francès se situïn a l'esquerra.⁵⁹

En els models actuals, el nucli Infn que proposa Kayne resulta problemàtic. Podem resoldre el problema suposant que aquest nucli Infn és una variant del nucli Temps. Si és així, ens acostaríem a Zagana (1988), que proposa que la posició en què es realitzen els clítics és el nucli de Temps.

Sigui com sigui, sembla que el complement del verb causatiu ha de contenir algun tipus de nucli funcional no verbal. Un dels candidats és Temps. Ens queda l'interrogant de si, a més de Temps, la clàusula incrustada conté el nucli Comp. Aquí assumiré que no.

La idea que el complement d'un verb pot ser STemps i no SComp ve d'antic. Des de Vergnaud (1977 [2008]) i Chomsky (1981) s'ha considerat que el marcatge excepcional de cas com el que es dona en llengües com l'anglès és conseqüència de la reducció de la categoria Comp (O' en la terminologia de Chomsky (1981)) de la clàusula incrustada. Els verbs de marcatge excepcional de cas tenen com a propietat intrínseca que el seu complement clausal, en comptes d'inserir-se complet (SComp), és realitzat com a STemps, de manera que el verb matriu pot assignar cas al subjecte del verb incrustat ja que Temps és transparent al cas. En el model de Chomsky (2000, 2001), les categories de Temps i Comp presenten unes propietats especials. Comp, però no Temps, és un nucli fàsic. En conseqüència, l'absència de Comp en la clàusula incrustada permet que el cas de l'argument situat a l'especificador del Temps incrustat pugui ser validat per la clàusula matriu, concretament pel nucli v matriu, que al seu torn també és un nucli fàsic. És en aquest domini que es valida el cas acusatiu de l'argument subjecte del verb incrustat (especificador de Temps).

Una alternativa a aquesta proposta la trobem a Ciutescu (2018). Ciutescu, seguint Gallego (2009), assumeix que la clàusula incrustada de la construcció causativa està encapçalada per un nucli Comp defectiu, el qual permet l'assignació de cas des de la clàusula matriu a l'argument situat a Temps. Atès que la presència de Comp en la

⁵⁸ Guasti (1991) adopta també aquesta idea.

⁵⁹ En italià només trobem marginalment clítics associats a l'infinitiu:

- (i) ??Ho fatto ripararla.
"He fet reparar-la."

(Burzio (1986), p. 260 [68a])

Com ja he assenyalat, en aquesta llengua no és possible inserir un clíctic reflexiu en el verb incrustat, cosa que sí que és possible en les altres tres llengües romàniques que he estudiat (català, castellà i francès).

clàusula incrustada no permet millorar l'anàlisi, prescindiré d'aquesta categoria. Consideraré que la clàusula incrustada està sempre encapçalada per un nucli de Temps.

El model de Chomsky no és totalment adaptable a la construcció causativa del català. Si considerem que el nucli de *v* (Veu/*v*) és fàsic, aleshores en les construccions causatives el cas de l'argument intern d'un verb incrustat transitiu s'hauria de validar en el *v* incrustat. Tanmateix, hi ha motius per pensar que no és així. Un d'aquests motius és que aquest argument, quan el verb matriu es passivitza, es pot acabar realitzant com a subjecte del verb matriu:

(262) El cotxe va ser fet reparar a/per un mecànic especialista en sistemes electrònics.

Proposaré que el nucli Temps pot ser en la construcció causativa de dues menes: defectiu i semiactiu. Quan és defectiu, no conté ni el tret PPA ni trets phi; en canvi, quan és semiactiu, conté el tret PPA però no conté trets phi i, per tant, no pot concordar amb amb l'argument que valida el tret PPA.

Proposaré que la diferència entre la construcció FI i la construcció FP radica en els nuclis funcionals verbals de la clàusula incrustada. En la construcció FP no es genera el nucli de Veu de la clàusula incrustada, mentre que sí que es genera aquest nucli en la construcció FI. La construcció FP no és possible amb verbs incrustats intransitius inergatius o de règim datiu o oblic. En aquest cas, el que tenim és una construcció FI. Tanmateix, quan el verb incrustat és inacusatiu no pronominal (verb de moviment direccional i verb incoatiu no pronominal), el nucli de Veu tampoc es generarà, i, per tant, la construcció pot ser considerada FP, tal com proposa Burzio (1986). En aquest cas, no és possible adjuntar un SP Agent ja que aquests verbs no tenen un argument extern.

Finalment, proposaré l'existència d'un complex clític on es realitzen tots els clítics d'acord amb un patró o plantilla (*template*). Aquest complex s'adjunta a Temps. Si el Temps incrustat és semiactiu, el complex clític es podrà adjuntar a Temps, mentre que si és defectiu, no s'hi podrà adjuntar. Això explica el comportament divers que tenen els clítics en la construcció causativa: en uns casos els clítics no causats s'han de quedar en el verb matriu, en d'altres no s'hi poden quedar, i finalment en d'altres s'hi poden quedar opcionalment.

9.6. CONCLUSIONS DEL CAPÍTOL

En aquest capítol he presentat les característiques principals de la construcció causativa, una construcció que, amb petites diferències, trobem en les principals llengües romàniques amb l'excepció del romanès, que no disposa de construccions d'infinitiu. Dues són les principals característiques que presenta la construcció causativa: el caràcter perifràstic i profundament compactat entre el verb matriu i el verb incrustat, i l'existència de dues maneres de poder realitzar l'argument causat, quan el verb incrustat és transitiu: com a objecte acusatiu o datiu, i com a SP Agent,

cadascun amb propietats diferents. Aquesta doble possibilitat de realitzar l'argument causat va portar Kayne (1975) a postular l'existència de dos tipus de construccions causatives, les construccions FI i les construccions FP.

D'acord amb la bibliografia, he mostrat que la construcció causativa és una construcció amb unes propietats específiques que la diferencien d'altres tipus de construccions perifràstiques que trobem en català o en altres llengües com l'anglès. La construcció causativa es distingeix clarament de la construcció de control amb verbs de reestructuració i de la construcció d'elevació, totes dues construccions presents en el català. També he argumentat que la construcció causativa es distingeix de la construcció de marcatge excepcional de cas ja que la manera com es realitza el cas segueix patrons diferents. En la construcció causativa és possible el "moviment llarg" d'un argument intern del verb incrustat, sense deixar rastre morfològic en la clàusula incrustada, cosa que no passa en la construcció de marcatge excepcional de cas. La construcció de marcatge excepcional de cas no mostra el fenomen d'alternança acusatiu/datiu, típic de la construcció causativa, un fenomen que s'observa també en llengües com el japonès en què la construcció causativa és de base morfològica i no perifràstica.

També he presentat els principals trets que caracteritzen la passivització, tant perifràstica com pronominal, de la construcció causativa, i la distribució de clítics. Un altre tret rellevant de la construcció causativa és el comportament que mostra en la reflexivització. Un argument intern del verb incrustat pot prendre com a antecedent tant l'argument extern causat com l'argument causador (és a dir, l'argument extern del verb matriu). En el primer cas, el clíctic reflexiu es realitza en el verb incrustat, mentre que en el segon cas es realitza en el verb matriu. Quan l'antecedent de l'anàfora és l'argument causador, l'argument extern causat no es pot realitzar com a objecte. Necessàriament ho ha de fer com a SP Agent. En canvi, quan l'antecedent és l'argument extern causat, aquest s'ha de realitzar necessàriament com a objecte. Si l'argument reflexivitzat és l'argument tema incrustat, aleshores l'argument extern causat es realitza amb cas acusatiu i no datiu. En canvi, si l'argument reflexivitzat és un datiu intern, i hi ha present un argument tema acusatiu, aleshores l'argument extern causat es realitza en cas datiu.

Finalment, he ofert una ressenya d'algunes anàlisis importants que s'han fet sobre les causatives romàniques. Aquestes anàlisis em serviran per fonamentar la meua proposta estructural d'aquesta construcció, que desenvolupo en el capítol 12.

Capítol 10

LA CONSTRUCCIÓ CAUSATIVA SINTÀCTICA. PROPIETATS SEMÀNTIQUES

10.0. INTRODUCCIÓ

Alguns autors com ara Alsina (1992, 1996) o Guasti (1996) han proposat que en la construcció causativa l'argument causat rebia dos papers temàtics, un del propi verb que el selecciona i un altre del verb matriu *fer*. Alsina proposa que tant els papers temàtics del verb incrustat com els del verb matriu són assignats al lèxic, mentre que Guasti considera que els papers temàtics són assignats a la sintaxi. Aquests autors també difereixen en la naturalesa del paper temàtic extra que rep l'argument causat. Per a Alsina, aquest paper és el de pacient, mentre que per a Guasti, és el de beneficiari/maleficiari.

Aquí assumiré que l'argument causat no rep cap paper temàtic extra del verb matriu *fer*. El paper que manifesta el rep del verb que el selecciona. Defensaré, en canvi, que rep un component semàntic de coerció, una idea similar a l'efecte d'obligació (*obligation effect*) que proposen Folli i Harley (2007). Distingiré quatre grans tipus de coerció: obligació, instigació, inducció agentivitzada i inducció mecànica. Es dona obligació quan tant l'argument causador com l'argument causat són +Agentiu; s'obté instigació quan l'argument causador és +Agentiu i l'argument causat és –Agentiu. Quan l'argument causador és –Agentiu i l'argument causat és +Agentiu tenim inducció agentivitzada, i quan tots dos arguments són –Agentius, tenim inducció mecànica. Vegem-ho esquemàticament:

(1) *Esquema dels diferents tipus de coerció*

	Argument causador	Argument causat
Obligació	+Agentiu	+Agentiu
Instigació	+Agentiu	–Agentiu
Inducció agentivitzada	–Agentiu	+Agentiu
Inducció mecànica	–Agentiu	–Agentiu

Vegem amb exemples cada tipus de situació:

- (2)
- El Jordi va fer beure aigua a la Maria.
 - El ginecòleg va fer néixer el nadó prematurament.
 - Les contínues pèrdues van fer vendre el negoci al Ramon.
 - El fort vent va fer caure l'antena.

A (2a) tenim un cas d'obligació, ja que tant causador com causat són +Agentius; a (2b) tenim un cas d'instigació, ja que l'argument causador és +Agentiu i l'argument causat és –Agentiu; a (2c) la coerció pren la forma d'inducció agentivitzada, ja que mentre l'argument causador és –Agentiu, l'argument causat és +Agentiu; i finalment, a (2d) tenim un cas d'inducció mecànica ja que tant causador com causat són –Agentius.

En una construcció FI, quan es dona obligació, aquesta pot ser de dos tipus, directa o indirecta. Consideraré que és directa quan l'argument causador actua directament sobre la volició de l'argument causat. En aquest cas diré que l'argument causador capta la volició de l'argument causat. En el segon tipus d'obligació, la indirecta, l'argument causador no actua directament sobre la volició de l'argument causat, sinó sobre l'entorn de l'argument causat per tal que aquest prengui la decisió desitjada per l'argument causador. Vegem-ho amb un exemple:

(3) El propietari va fer marxar els llogaters.

El propietari té dues maneres de fer marxar els llogaters: donant l'ordre als llogaters de marxar i deixar lliure el pis que ocupen, o bé provocant que els llogaters es cansin del pis i marxin, ja sigui apujant desmesuradament el preu del lloguer, no fent les reparacions domèstiques que pertoquen o demanant a un veí que els molesti fent soroll. En el primer cas parlo d'obligació directa, i en el segon cas, d'obligació indirecta. Sempre que no digui el contrari, per obligació entendré l'obligació directa. De fet, qualsevol situació d'obligació directa pot ser reinterpretada com d'obligació indirecta. Tant en l'obligació directa com en l'obligació indirecta el causat acaba actuant agentivament.

En la construcció FP tant l'argument causador com l'argument causat són necessàriament +Agentius, és a dir, l'únic tipus de coerció que admet la construcció FP és l'obligació. A més, el verb incrustat ha de seleccionar un argument tema, és a dir, ha de ser transitiu. Com acabem de veure, la construcció FI també rep la lectura d'obligació quan tant l'argument causador com l'argument causat són +Agentius. Tanmateix, i com mostra la bibliografia, hi ha una diferència clara entre les dues construccions. Proposaré que en la construcció FI, quan els arguments causador i causat són +Agentius, l'argument causador capta la volició de l'argument causat (obligació directa), mentre que en la construcció FP, en què forçosament causador i causat són +Agentius, l'argument causador no capta la volició de l'argument causat sinó que l'anul·la. En conseqüència, l'argument causat és interpretat com un instrument. Recordem que en les construccions FP el verb incrustat ha de ser transitiu i agentiu. La forma diferent de controlar l'argument causat per part de l'argument causador és el que diferencia les dues construccions.

A l'apartat 10.1, estudiaré la naturalesa dels verbs que es poden inserir en una construcció causativa FI i el paper temàtic que hi realitza l'argument causat. Aquests verbs tant poden ser transitius com intransitius, i l'argument causat tant pot ser agentiu com no agentiu. Analitzaré els tipus d'interacció que es pot donar entre l'argument causador i l'argument causat, i, en el cas que tots dos arguments siguin agentius (obligació), defensaré que es produeix la captació de la volició de l'argument causat per part de l'argument causador, amb els efectes que això té per a les expressions de manera i per a les construccions de finalitat.

A l'apartat 10.2 estudio el comportament de l'argument causat en la construcció FP. Com s'ha observat des de Kayne (1975), causador i causat han de ser agentius, amb la particularitat que l'argument causat es realitza com a adjunt. Proposaré que la volició

de l'argument causat no solament és captada, sinó que és anul·lada. Més concretament, l'argument causat és usat instrumentalment per part de l'argument causador.

A l'apartat 10.3 analitzo casos especials de causació en llengües diferents del català. Concretament, tracto l'alternança acusatiu-datiu que es dona en japonès amb els verbs incrustats intransitius, i el contrast entre els verbs causatius *make* i *have* de l'anglès.

A l'apartat 10.4 estudio la causativització dels diferents tipus de verbs causatius (agentius no alternants, agentius alternants i de causa natural) i a l'apartat 10.5 analitzo els verbs incoatius de causació interna. Aquests verbs no presenten cap problema per a la causativització sintàctica. Una de les conclusions fonamentals que podem extreure és que els verbs causatius només es poden causativitzar en la seva forma agentiva, mai en la seva forma no agentiva o en la seva forma incoativitzada. Aquesta propietat de la causació sintàctica permet distingir entre causació externa i causació interna. Si un verb causatiu en la seva forma intransitiva admet la causativització sintàctica, vol dir que aquesta forma intransitiva expressa causació interna i no incoativització.

A l'apartat 10.6 presentaré les conclusions del capítol.

10.1. EL COMPORTAMENT DE L'ARGUMENT CAUSAT EN LA CONSTRUCCIÓ FI

10.1.0. Introducció

En aquest apartat estudiaré el comportament de l'argument causat en la construcció FI. Com ja he avançat, és possible distingir quatre grans tipus de comportament en funció de la naturalesa de l'argument causat i, també, de l'argument causador.

A l'apartat 10.1.1 analitzaré els tipus de verbs que podem trobar en la construcció FI. A l'apartat 10.1.2 descriuré els diferents tipus d'interacció que trobem entre l'argument causador i l'argument causat. A l'apartat 10.1.3 analitzaré el concepte de captació de la volició, un concepte bàsic per entendre la construcció FI quan els dos arguments que interactuen són agentius. Aquest concepte també ens permetrà distingir la semàntica de la construcció FI respecte a la construcció FP. Finalment, a l'apartat 10.1.4 presento les conclusions.

10.1.1. La naturalesa dels verbs que es poden inserir en la construcció FI

La majoria de verbs es poden inserir en una construcció FI. Els verbs poden ser transitius i intransitius, i en cada cas poden ser verbs agentius i no agentius. Així mateix, els verbs poden ser esdevenimentals o estatus. Hi ha, però, restriccions. Com ja he dit, els predicats impersonals com ara *haver-hi* o *ser necessari* no l'admeten (vegeu Villalba (1992)). Tampoc l'admeten els verbs causatius no agentius. Entre

aquests verbs trobem els verbs causatius de causa natural, com ara *podrir*, *rovellar* i *corcar*, i els verbs causatius psicològics, com ara *molestar*, *amoïnar* o *divertir*.

- (4) a. *El Jordi ha fet podrir la fusta (a l'aigua).
b. *La Clara ha fet molestar el Ramon (al Pere).

Així mateix, alguns verbs estatus com ara *posseir* defugen també aquesta construcció.

- (5) *El director ha fet posseir un cotxe al subdirector.

En aquest apartat analitzaré el comportament dels verbs incrustats en la construcció FI. Els classificaré en dos grups, els transitius i els intransitius. Els transitius els estudio a l'apartat 10.1.1.1 i els intransitius a l'apartat 10.1.1.2.

10.1.2. Verbs incrustats transitius

En general, els verbs transitius accepten sense massa problemes la construcció causativa. A continuació mostro com es comporta l'argument causat amb alguns tipus de verbs transitius. Aquests verbs són: causatius lèxics, de transferència, d'ingesta, cognitius, de percepció, estatus agentius, de possessió, psicològics (d'experimentador subjecte), de contacte i impacte, i de resultat incert. Els únics verbs que no accepten la construcció causativa són els verbs causatius no agentius, que comprenen els verbs causatius de causa natural i els verbs causatius psicològics (d'experimentador OD), i els verbs possessius no agentivitzables. També veurem que els únics verbs que admeten lliurement l'elisió de l'argument causat són els verbs causatius lèxics agentius i els verbs de transferència. Alguns verbs com ara els verbs d'ingesta i els verbs cognitius l'admeten, però l'argument causat ha de ser recuperable contextualment. D'altres verbs, com ara els verbs de contacte i impacte i els verbs de resultat incert no admeten la supressió de l'argument causat. En aquest sentit, aquests verbs es comporten com els verbs intransitius (ja siguin inergatius o inacusatius), que no admeten la supressió de l'argument causat.

A. Verbs causatius lèxics

Són els verbs de canvi d'estat que expressen causació externa. Alguns exemples són *obrir*, *trencar*, *cremar*, *pintar* o *tallar*.

- (6) El comandant va fer obrir la porta al caporal.

En general aquests verbs són agentius, però també n'hi ha que són no agentius. Entre aquests últims podem distingir dos grups: els verbs de causa natural, com ara *rovellar*, *podrir* o *corcar*, i els verbs psicològics causatius, com ara *molestar*, *amoïnar* o *divertir*. Aquests verbs no solen admetre la construcció causativa. Vegem primer els verbs de causa natural. El verb *podrir* no accepta un argument extern humà:¹

¹ Podem trobar exemples a Internet de construccions causatives amb *podrir*. En aquests casos el que es fa és forçar una lectura de causació interna del verb:

- (7) a. *El Jordi ha podrit la fusta.
b. L'aigua ha podrit la fusta.

Tampoc l'admet el verb *corcar*:

- (8) a. *La Maria ha corcat la fusta.
b. Els tèrmits han corcat la fusta.

Els verbs de causa natural requereixen que l'argument extern tingui un caràcter motor, com a (7b) i (8b). Quan l'argument extern es realitza amb una causa esdevenimental, l'oració no és natural:

- (9) a. ?*La falta de manteniment va podrir la barana.
b. ?*La mala conservació va corcar les bigues.

Atès que són verbs causatius i tenen com a argument extern una causa natural, no accepten la construcció causativa:

- (10) a. ?*L'aigua va fer podrir la fusta.
b. ?*El Jordi va fer podrir la fusta (a l'aigua/a la Maria).
(11) a. ?*Els corcs van fer corcar les bigues.
b. ?*El fuster va fer corcar les bigues (a l'aigua/a la Maria).

Quan el verb és de causació interna, com en el cas de *brotar*, el seu argument intern es pot interpretar sense problemes com a causat, a diferència del que passa amb els verbs causatius lèxics de causa natural:

- (12) Les temperatures altes van fer brotar la planta abans d'hora.

El verb *rovellar* té un comportament similar a *podrir* i a *corcar*. Tot i que en principi accepta un argument extern animat; en aquest ús és preferible utilitzar el verb *oxidar*, parcialment sinònim de *rovellar*:

- (13) a. El tècnic va rovellar/oxidar la planxa de ferro amb un àcid.
b. El tècnic va fer rovellar/oxidar la planxa de ferro al seu ajudant.

Un verb que també és de causa natural és *cremar* (la causa natural és el foc). A diferència, dels verbs anteriors, *cremar* admet també un argument agent, és a dir, és també agentivitzable. En l'ús de causa natural no és possible la causació sintàctica:

- (14) a. El foc va cremar el bosc.
b. *El foc va fer cremar el bosc (a un amic seu).

Atès que també té una accepció agentiva, en aquest ús admet la construcció sintàctica:

-
- (i) Aquesta aigua porta fongs i pot fer podrir les clementines els propers dies, a les càmeres de maduració o ja en destí, als supermercats.

Font (i): <https://www.lavanguardia.com/vida/20181022/452491320459/arrenca-la-campanya-dels-citrics-a-lebre-pendents-que-no-podreixin-les-varietats-primerenques-despres-de-la-llevantada.html>

- (15) a. El piròman va cremar el bosc.
b. L'alcalde va fer cremar el bosc.

Observi's que (15b) només admet la interpretació en què hi ha un argument causat implícit, per exemple un amic piròman.² No és possible la lectura en què el verb incrustat s'interpreta com de causa natural. En efecte, si incloem el clíctic reflexiu per indicar descausatització l'oració resulta agramatical:

- (16) *El pagès va fer cremar-se el bosc.

En algunes accepcions, aquests verbs es comporten com a verbs de causació interna. Aquest és el cas de *podrir*, quan fa referència a una situació:

- (17) La falta de decisions va fer podrir el problema.

Atès que a (17) *podrir* actua com un verb de causació interna, la construcció causativa és gramatical.

Els verbs psicològics causatius no són agentius. Alguns exemples són *molestar*, *amoïnar*, *espantar* o *divertir*. Com en altres casos, podem forçar l'agentivitat de l'argument extern:

- (18) El defensa va espantar el davanter rival a propòsit.

Els verbs psicològics causatius no accepten la construcció causativa.

- (19) *La Maria va fer divertir el Jordi.

Quan l'accepten, l'argument causat s'interpreta com a agent.

- (20) ??La Maria va fer molestar un veí al Pere.

La desviació és produïda pel caràcter poc natural de la situació descrita.

Així mateix, aquests verbs no admeten que l'argument intern s'interpreti com a causat, ja que no són de causació interna.

- (21) a. *La mort per sorpresa de la seva millor amiga la va fer impactar.
b. *La vida dissoluta del jugador feia amoïnar l'entrenador.
c. *La crítica poc favorable a la novel·la va fer molestar el seu autor.

Quan un verb psicològic causatiu admet la construcció causativa, és que aquest verb té una variant intransitiva que s'interpreta com de causació interna. Aquest és el cas de verbs com ara *enfadar*.

- (22) a. El Jordi es va enfadar.
b. La Maria va enfadar el Jordi.
c. La Maria va fer enfadar el Jordi.

² Recordem que estem analitzant l'ús causatiu de *cremar*. En el seu ús inergatiu, (15b) és gramatical i l'argument causat és l'argument *el bosc*.

Finalment, tenim verbs psicològics que es troben en un terreny relliscós. Un d'aquests verbs és *preocupar*. No és difícil trobar aquest verb a Internet en una construcció causativa:³

(23) Com a mètode és pervers, i hauria de fer preocupar els defensors del sistema.

Els verbs causatius agentius permeten que l'argument extern del verb incrustat, i que nocionalment correspon a l'argument causat, no es realitzi, sense que es produeixi cap problema interpretatiu.

- (24)
- La Carlota farà reparar el seu cotxe.
 - El Joan farà pintar el menjador de casa seva.
 - El maïtre ha fet netejar els coberts d'un client.
 - El doctor va fer operar la pacient.

Seguint Centineo (1995), les anomenaré causatives sintàctiques sense agent. En principi, des de Kayne (1975), es considera que aquestes construccions no són casos de FI sinó de FP. Com he dit en el capítol anterior, i argumentaré en el capítol 12, consideraré que són casos de FI.

B. Verbs de transferència

Els verbs de transferència com *donar*, *regalar*, *portar* o *robar* són verbs agentius. Aquests verbs admeten sense problemes la construcció causativa:

(25) La Maria va fer portar flors al cementiri al seu germà.

Quan l'argument meta és humà i incloem l'argument causat, es produeix l'efecte de referencialitat:

(26) ??El director de l'orquestra va fer entregar un ram de flors a la pianista a l'hostessa del concert.

Igual que els verbs causatius lèxics, aquests verbs admeten sense problemes la supressió de l'argument causat:

- (27)
- La Maria va fer portar flors al cementiri.
 - El director de l'orquestra va fer entregar un ram de flors a la pianista.

C. Verbs d'ingesta

Expressen l'ingrés d'una substància en un organisme. *Menjar* i *beure* en són exemples. Aquest ingrés també pot ser metafòric. Autors com Masica (1976) consideren com a verbs d'ingesta alguns verbs cognitius com ara *aprendre*. Podem anomenar-los verbs d'ingesta metafòrica. Aquests verbs solen ser agentius i són compatibles amb la construcció causativa.

(28) El metge va fer ingerir una pastilla de ferro al pacient.

³ Font (23): https://www.ara.cat/premium/confusio-caos-metode-pervers_0_1180681993.html.

En canvi, admeten amb dificultat la caiguda de l'argument agent incrustat:

(29) ??L'amfitrió va fer menjar el pastís.

Perquè una oració com la de (29) sigui acceptable, cal que puguem interpretar l'argument causat implícit amb valor existencial i no arbitrari. En el cas de (29), aquest argument podrien ser els convidats a l'àpat. Vegem-ne una contextualització:

(30) Ningú volia tastar el pastís. El convidats deien que estaven molt plens. L'amfitrió, recorrent a les seves conegudes dots de persuasió, va aconseguir fer-lo menjar.

D. *Verbs cognitius*

Expressen processos mentals o accions o activitats dutes a terme amb la ment. En són exemples *aprendre*,⁴ *estudiar*, *conèixer*, *saber* o *pensar*. Poden ser agentius, com *estudiar*, o estatius, com *saber*.

Els verbs agentius no plantegen cap problema:

(31) El mestre va fer aprendre la llista dels principals rius europeus als seus alumnes.

El verb *saber* és estatiu i en principi incompatible amb la construcció causativa. Tanmateix, és profusament usat, però pren el valor idiomàtic de comunicar:⁵

(32) Per ordre de l'Alcalde es fa saber a tothom que una fera ferotge del parc s'escapà.

Observi's que l'ús recte d'aquest verb resulta incompatible amb la construcció causativa.

- (33) a. El Joan se sabia la lliçó.
b. *El professor va fer saber(-se) la lliçó al Joan.

Els verbs cognitius agentius admeten que l'argument agent incrustat s'elideixi, per bé que aquest s'ha d'interpretar contextualment. Així, a (34) interpretem que han hagut d'aprendre la sonata de Liszt els actuals alumnes del professor:

(34) ?Aquest any, el professor Bompiani ha fet estudiar la sonata en si menor de Liszt.

E. *Verbs de percepció*

Expressen accions o activitats en què intervenen els sentits. En són exemples *veure*, *sentir*, *mirar* i *escoltar*. Els dos primers són no actius o no agentius i els dos darrers, actius o agentius. Amb els verbs de percepció actius no hi ha problema per construir una causativa sintàctica:

(35) La Carme va fer escoltar *La Traviata* al Ramon.

⁴ El verb *aprendre* també pot ser considerat un verb d'ingesta en un sentit metafòric.

⁵ El text correspon a la primera estrofa de la cançó *La fera ferotge*, d'Ovidi Montllor.

Podem prescindir de l'argument agent incrustat, sempre que aquest el puguem interpretar contextualment:

(36) ?A la reunió el Joan va fer escoltar el seu disc.

En el cas dels verbs no actius *veure* i *sentir*, en construir-los amb el verb *fer*, es produeix un canvi de significat:

(37) L'Ester va fer veure el paisatge al Jordi.

A (37) *veure* es pot interpretar com un verb de percepció activa, i aleshores es comporta com *mirar*, o bé com un verb cognitiu, i aleshores pren un significat proper a *adonar-se*.

En la construcció causativa, *veure* pot adquirir un caràcter idiomàtic. El seu significat és proper a *simular*.

(38) El Joan feia veure que era ric.

Si hi afegim un argument causat, la construcció perd el caràcter idiomàtic. Aleshores, el seu significat és proper a *adonar-se*:

(39) El Joan li va fer veure que era ric.

F. Verbs estatus agentius

Són verbs estatus que requereixen que el seu argument extern s'impliqui en la situació per mantenir l'estat. En són exemples *mantenir* i *sostenir*.

(40) L'entrenador va fer mantenir la pressió alta als seus jugadors durant tot el partit.

L'argument extern causat actua motorament i volitivament i, per tant, es pot considerar un agent. Per aquest motiu aquests verbs admeten sense problemes la construcció causativa. Igual que els verbs d'ingesta, admeten la versió sense agent, però aquest s'ha de poder interpretar contextualment:

(41) Durant el partit l'entrenador va fer mantenir la pressió alta.

G. Verbs de possessió

Els verbs de possessió com ara *tenir* i *posseir* són verbs estatus. El verb *tenir* accepta la construcció causativa quan pren el valor agentiu:

(42) El propietari de la casa li feia tenir dos extintors a la cuina.

L'argument causat sembla comportar-se agentivament en la mesura que és el responsable de mantenir els extintors al llarg del temps. Quan no es comporta com a estatiu agentiu, no admet la construcció causativa, al com mostra l'exemple següent:

- (43) a. El Jordi tenia una cicatriu al front.
b. *La Maria feia tenir una cicatriu al front al Jordi.

Tampoc admet la construcció causativa el verb *posseir*.⁶

(44) ?*El seu pare li va fer posseir una important cartera de valors.

Igual que en els verbs estatus agentius, si l'argument causat no és explícit, s'ha d'interpretar contextualment:

(45) El propietari de la casa fa tenir dos extintors a la cuina.

H. **Verbs psicològics d'experimentador de nominatiu**

Expressen l'estat psicològic en què es troba una entitat animada, entitat que es realitza com a subjecte. Són estatus i no agentius. Alguns exemples són: *estimar*, *odiar* o *témer*.

Aquests verbs admeten la construcció causativa sense problemes:

(46) El mestre va fer odiar les matemàtiques als alumnes.

La relació entre causador i causat és d'inducció mecànica. Tanmateix, podem interpretar que l'argument causador actua agentivament. En aquest cas, la relació serà d'instigació. Atès que l'argument causat no és agentiu, no es pot donar la relació d'obligació.

Aquests verbs no accepten la supressió de l'argument causat:

(47) *?El guia va fer apreciar el Palau de la Música.

I. **Verbs de contacte i d'impacte**

Són verbs que expressen el contacte o impacte d'una entitat amb una altra, que d'alguna manera actua com a locatiu (vegeu en aquest sentit Masullo (2001)). La diferència amb els verbs causatius és que els verbs de contacte i impacte no impliquen un canvi d'estat de l'entitat que rep el contacte o l'impacte. En són exemples *colpejar*, *impactar* o *fregar*. Són en general agentius.

(48) El Pere va fer colpejar la porta a la Clara.

No sembla que aquests verbs admetin fàcilment la construcció causativa sense agent:

(49) a. ?*El Jordi ha fet colpejar la paret del menjador de casa seva.

b. ?*L'entrenador va fer fregar el travesser de la porteria amb la pilota.

A causa del caràcter polisèmic dels verbs, molts poden pertànyer a més d'una classe, sovint en funció de la naturalesa de l'objecte. Un exemple és el verb de contacte *fregar* (*La pilota va fregar el pa*), que té una accepció causativa (*La Maria va fregar el terra*). Quan *fregar* s'usa causativament, admet la supressió de l'argument causat:

⁶ Es poden trobar exemples a Internet de causatives sintàctiques amb *posseir*, però són estranyes:

(i) Va heretar del seu pare la passió per l'Art i pel col·leccionisme, el que li va fer posseir, entre altres tresors, el dibuix preparatori de la Sibila de Miquel Àngel.

Font (i): https://ca.wikipedia.org/wiki/Aureliano_de_Beruete

(50) El Joan va fer fregar el terra perquè estava molt brut.

J. Verbs de resultat incert

Alguns d'aquests verbs són *guanyar*, *perdre*, *derrotar* o *vèncer*. La principal característica d'aquests verbs és que no són pròpiament agentius. Vegem-ne un exemple. Suposem que un general vol *vèncer* l'enemic. Per aconseguir-ho, no en té prou amb la força de la voluntat o amb una bona preparació o organització del seu exèrcit. El resultat en el fons sempre és incert, atès que el contrincant i les circumstàncies hi juguen un paper decisiu.

(51) El general va guanyar les tropes enemigues.

L'argument extern actua motorament, ja que si no fes res no podria guanyar o perdre. Ha de participar en la contesa. No són verbs agentius, però tampoc són verbs estatus. Els verbs *guanyar* i *perdre* admeten la construcció causativa, però atès que l'argument extern no és agentiu, no tenim coerció. En canvi, sí que podem tenir instigació (causador +Agentiu) o inducció mecànica (causador +Agentiu):

- (52) a. L'àrbitre va fer guanyar el partit a l'equip visitant.
b. El fort vent va fer perdre el partit a Nadal.

A (52a), la relació tant pot ser d'instigació com d'inducció mecànica, mentre que a (52b) la relació necessàriament és d'inducció mecànica, atès que l'argument causador és inanimat.

No sembla que puguem prescindir de l'argument causat en aquestes construccions:

(53) *L'àrbitre va fer perdre el partit.

K. Recapitulació

Hem vist que en general els verbs transitius accepten la construcció causativa. Les úniques excepcions són els verbs causatius lèxics no agentius, els verbs cognitius estatus i els verbs de possessió no agentivitzables, també estatus. Un cas especial són els verbs de percepció no activa. Aquests verbs sofreixen en la construcció causativa una reinterpretació o bé com a verbs de percepció activa o bé com a verbs cognitius.

També hem vist que determinats verbs admeten la supressió lliure de l'argument causat. Aquests verbs són els verbs causatius agentius i els verbs de transferència, que també són agentius. El requisit indispensable perquè la supressió de l'argument causat sigui acceptable és que aquest sigui agentiu, però aquest requisit no és suficient. Hem vist verbs agentius que no accepten la supressió de l'argument causat. Els verbs d'ingesta, els verbs cognitius (agentius), els verbs de percepció activa, els verbs estatus agentius i els verbs possessius agentivitzables accepten la supressió de l'argument causat, sempre que aquest sigui recuperable contextualment.

En el cas dels verbs de contacte i impacte, que també són, o poden ser, agentius, no sembla que acceptin la supressió de l'argument causat. Si seguint Masullo (2001) considerem que l'argument intern d'aquests verbs no és un tema sinó un locatiu, podríem explicar el comportament especial d'aquests verbs.

Els verbs no agentius que accepten la construcció causativa no sembla que admetin la supressió de l'argument causat. Aquest és el cas dels verbs psicològics d'experimentador nominatiu i dels verbs de resultat incert.

A l'apartat següent analitzo el comportament en la construcció causativa dels verbs intransitius.

10.1.3. Verbs incrustats intransitius

Com ja he dit, la construcció causativa FI admet tant verbs incrustats transitius com intransitius. A l'apartat anterior hem vist el comportament dels verbs transitius. En aquest analitzaré el comportament dels verbs intransitius.

A. Verbs inergatius

Són verbs que expressen processos o activitats. El seu únic argument té sempre les propietats d'un argument extern, encara que no sigui animat. Alguns exemples són *plorar, parlar, cantar, caminar, saltar* o *brillar*.

(54) El Jordi va fer parlar la Maria.

La majoria són agentius, però no tots. *Parlar* i *plorar* requereixen un argument animat; el primer, però, és agentiu mentre que el segon no. En canvi, *rajar* requereix un argument no animat i, en conseqüència, no és agentiu. Finalment, *tremolar* admet tant un argument animat com inanimat. Encara que sigui animat no és agentiu:

(55) El fort vent feia tremolar els arbres.

B. Verbs intransitius de règim oblic o datiu

Aquesta és una classe semànticament heterogènia, però interessant des del punt de vista sintàctic. Entre els verbs que inclourem hi ha *telefonar, pensar* o *confiar*.

(56) a. Vaig fer telefonar el conserge a la policia.

b. El Joan va fer confiar els seus companys en les seves dots de persuasió.

C. Verbs cognitius reflexius idiomàtics

Expressen una acció o un procés mental no controlat. En són exemples *adonar-se* o *recordar-se*:

(57) La Maria va fer adonar el Jordi de la falta d'aigua.

D. Verbs de moviment direccional

Expressen desplaçament cap a una posició o des d'una posició. En són exemples *anar, venir, entrar* o *sortir*. Són inacusatius, però en la majoria dels casos el seu argument tema pot ser agentiu:

(58) La Clara va fer anar el Ramon al metge.

E. Verbs de moviment corporal i de configuració espacial

Els verbs de moviment corporal expressen el moviment del cos, com ara *girar-se* o *rodolar*.⁷

- (59) a. El Joan es va girar sobre si mateix.
b. La Maria va rodolar muntanya avall.

Aquests verbs no presenten cap problema per acceptar la construcció causativa:

- (60) a. Un soroll va fer girar-se el Joan sobre si mateix.
b. El Joan va fer rodolar la Maria muntanya avall.

Els verbs de configuració espacial són més complexos. Levin i Rappaport Hovav (1995, p. 126-133) distingeixen fins a quatre usos possibles d'aquests verbs, tres de no causatius i un de causatiu. Els usos no causatius poden ser: de posició mantinguda (*maintain position*), de posició assumida (*assume position*) i de posició simple (*simple position*).⁸ Els dos primers usos són agentius, però no el tercer. Aquest ús és estatiu i, per tant, no incoatiu, tal com observen Levin i Rappaport Hovav (1995). Els verbs *seure* i *jeure*, juntament amb els seus alternants causatius *asseure* i *ajeure*, admeten els quatre significats. Vegem-ho. A (61a) té el significat de posició mantinguda i a (61b) el de posició assumida:

- (61) a. El Joan seia al sofà abatut.
b. El Joan es va asseure al sofà.

Per expressar la posició simple, el català recorre a una estructura predicativa participial:

- (62) El Joan estava assegut al sofà.

Així mateix, és possible la forma causativa lèxica:

- (63) La Maria va asseure el Joan.

En principi, totes aquestes formes accepten la causativa sintàctica. (64a) representa la causació de la posició mantinguda, (64b) denota la causació de la posició assumida, (64c) expressa la causació de la posició simple i (64d) la causació de la forma causativa lèxica:

- (64) a. L'acomodador va fer seure el Joan a la darrera fila.
b. L'acomodador va fer asseure('s) el Joan.
c. La Maria feia estar assegut el Joan al sofà.
d. El director li va fer asseure els nens.

⁷ No entraré a analitzar aquest tipus de verbs. Simplement constataré que *girar-se* es comporta com a verb agentiu i *rodolar* es comporta com a verb no agentiu. Vegeu Levin i Rappaport Hovav (1991) per a un estudi detallat d'aquests verbs.

⁸ Vegeu Gómez Vázquez (2020) per a un estudi dels verbs de posició assumida. Gómez Vázquez els considera verbs d'autocausació. És possible que l'autocausació es pugui tractar com un tipus de reflexivització idiomàtica.

F. Verbs de causació interna

Són verbs que expressen un canvi que és percebut cognitivament com a generat en el si de la mateixa entitat que l'experimenta. Alguns verbs són *florir*, *néixer*, *créixer*, *morir*, *desmaiar*, *enfonsar* o *fondre*:

- (65) a. La intensa calor va fer desmaiar la Carlota.
b. El temporal va fer enfonsar el vaixell.

Alguns d'aquests verbs es poden transitivitzar i actuar com a verbs causatius, com en el cas d'*enfonsar* i *fondre*. Quan això passa, obtenim sinonímia entre la forma causativa lèxica i la forma incoativa causativitzada.

No sempre resulta clar si un verb és de causació interna o de causació externa descausativitzat. Com veurem tot seguit, la construcció causativa permet dilucidar alguns casos conflictius.⁹

Entre els verbs de causació interna trobem verbs psicològics. Dos d'aquests verbs són *empipar* i *enfadar*. Aquests verbs accepten la causativització lèxica marginalment:

- (66) ??El Ramon va enfadar la Sònia.

En canvi, accepten de manera natural la causativització sintàctica:

- (67) El Ramon va fer enfadar la Sònia.

Les formes causatives lèxica i sintàctica són de fet sinònimes.

G. Recapitulació

Hem vist en aquest apartat i en l'anterior els tipus de verbs que entren en la construcció FI. Tant poden entrar verbs transitius com verbs intransitius, i aquests tant poden ser agentius com no agentius. A l'apartat següent estudio la interacció causador-causat en les construccions causatives FI.

10.1.4. La interacció causador-causat

Com he avançat en la introducció, la relació de coerció que es dona entre causador i causat pot ser de quatre tipus: obligació, quan tots dos arguments són +Agentius, instigació, quan l'argument causador és +Agentiu i l'argument causat és –Agentiu, inducció agentivitzada quan l'argument causador és –Agentiu i l'argument causat és +Agentiu, i inducció mecànica quan tots dos arguments són –Agentius. Vegem esquemàticament les quatre situacions possibles en el quadre següent, que és repetició de (1):

⁹ Tot i que els verbs *desmaiar-se* i *suïcidat-se* tenen una aparença molt similar, només el primer és de causació interna atès que no és agentiu (vegeu en aquest sentit el capítol 2). *Suïcidat-se* no pot ser considerat de causació interna perquè és agentiu. És a dir, agentivitat i causació interna són nocions antitètiques.

(68) *Esquema dels diferents tipus de coerció*

	Argument causador	Argument causat
Obligació	+Agentiu	+Agentiu
Instigació	+Agentiu	-Agentiu
Inducció agentivitzada	-Agentiu	+Agentiu
Inducció mecànica	-Agentiu	-Agentiu

Els exemples de (69) il·lustren cada una de les quatre situacions que es donen en les construccions FI (indico el caràcter \pm agentiu dels arguments causador i causat en la interpretació que interessa avaluar):

- (69)
- La Maria_{+AGENTIU} va fer cantar un fado al Jordi_{+AGENTIU}.
 - El Pere_{+AGENTIU} va fer caure la Glòria_{-AGENTIU}.
 - La falta de liquidesa_{-AGENTIU} va fer vendre un paquet d'accions al Lluís_{+AGENTIU}.
 - Les fortes pluges_{-AGENTIU} van fer rajar les fonts_{-AGENTIU}.

A (69a) la situació és d'obligació, ja que tant el causador com el causat actuen agentivament. A (69b), atès que l'argument causador és +Agentiu i l'argument causat és -Agentiu, la relació que es dona és d'instigació. A (69c) tenim una situació d'inducció agentivitzada. Igual que a (69a), el causat actua agentivament, però ara l'argument causador actua no agentivament ja que és inanimat. El causat actua per decisió pròpia, després d'avaluar la situació. Finalment, a (69d) tant el causador com el causat actuen no agentivament; en conseqüència, el que tenim és un cas d'inducció mecànica.

Quan la coerció és d'obligació, es poden donar diverses modalitats. Una és la que hem ja observat en la introducció d'aquest capítol, una distinció entre obligació directa i obligació indirecta. En l'obligació directa, l'argument causador actua directament sobre la volició de l'argument causat, mentre que en l'obligació indirecta, l'argument causador no actua directament sobre la volició de l'argument causat, sinó sobre l'entorn d'aquest per influir en una decisió determinada. Aquesta distinció correspondria *grosso modo* a la distinció que proposa Ciutescu (2018) entre causació directa i causació indirecta.¹⁰ Ciutescu proposa aquest exemple:

- (70) El músic va fer ballar el públic.

(Ciutescu (2018), p. 179 [68])

Ciutescu descriu de la manera següent les dues lectures:

¹⁰ Recordem que aquests termes se solen usar per distingir entre causació lèxica i causació sintàctica, tal com faig en aquest treball.

The musician either made the spectators or listeners at his concert dance, indirectly, through his songs, or he forced them to dance. The two readings are possible." La primera lectura correspondria al que he anomenat obligació indirecta, i la segona, a la d'obligació directa.

(Ciutescu (2018), p. 179)

A l'apartat 10.3 veurem encara un altre tipus de distinció en el camp de l'obligació, identificada per Shibatani (1976a): és la que contrasta obligació amb oposició i obligació amb cooperació.

Algunes construccions causatives admeten més d'una interpretació. Aquest és el cas de (69b). Aquesta oració admet dues altres lectures, a més de la indicada. En una d'elles causador i causat actuen no agentivament, mentre que en l'altra, podem assignar el tret de volició a l'argument de *caure* de manera que tots dos arguments actuïn volitivament. Un context en què aquesta darrera interpretació seria possible és el teatral. El director diu a l'actor que en una determinada escena ha de caure, i aquest porta a terme l'acció acordada.

(71) El director feia caure Hedda Gabler a la primera escena en què sortia.

La lectura en què l'argument causador és no agentiu i l'argument causat és agentiu no la tenim. No sembla factible que quan l'argument causador és animat i l'argument causat és agentiu, interpretar l'argument causador com a no agentiu. Això explica per què a l'oració de (69a) no tenim la lectura en què l'argument causador actua no agentivament. Un altre exemple seria el següent:

(72) La Maria va fer rentar els plats al Jordi.

En general, quan volem interpretar com a no agentiu l'argument causador animat, introduïm un incís que permet deduir el caràcter no agentiu del causador:

(73) Pedro Sánchez, amb la seva moció de censura, ha fet canviar els plans a tots els partits de l'arc parlamentari.

Vegem-ne un altre exemple, ara amb un verb incrustat inergatiu agentiu:

(74) El general, amb la seva sola presència, va fer callar la tropa.

Considerem un cas similar a (69b) on el verb incrustat també és no agentiu, però en comptes de ser inacusatiu és inergatiu:

(75) El metge va fer plorar el pacient.

Aquesta oració admet també fins a tres interpretacions diferents:

- Tant el metge com el pacient actuen agentivament (obligació). Una possible situació seria: el metge demana al pacient que plori per veure com li funcionen les glàndules lacrimals.
- Només el metge actua volitivament (instigació). Una possible situació seria: el metge no aprecia el pacient i li diu alguna cosa perquè plori.
- Cap dels dos participants actua agentivament (inducció mecànica). Una possible situació seria: el metge ha dit alguna cosa al pacient sobre la seva salut i aquest s'ha posat a plorar.

La interpretació en què el pacient actua agentivament i el metge no, resulta poc natural, una situació similar a la que hem vist en analitzar (69b). De fet, quan el verb

incrustat és pròpiament agentiu, com ara *cantar*, i el causador és animat, la interpretació en què l'argument causat s'interpreta com a no volitiu (i, per tant, com a no agentiu) resulta estranya. És difícil d'interpretar l'argument causat de (69a) com a no agentiu.

Si el verb incrustat és no agentiu i el causador és inanimat, resulta difícil interpretar el causat com a volitiu:

- (76) a. La notícia de la mort d'un amic seu va fer plorar el Joan.
b. Una pela de plàtan va fer caure el Carles.

En general, si l'argument causador és animat, tenim tendència a interpretar-lo com a +Agentiu si l'argument causat és agentiu. Ara bé, quan l'argument causat és –Agentiu, és fàcil d'interpretar l'argument causador animat com a –Agentiu. Hem vist que els exemples de (69b) i (75) admeten la interpretació tant volitiva com no volitiva de l'argument causador. Vegem-ne dos exemples més:

- (77) a. El Jordi va fer perdre el tren a la Maria.
b. El Carles va fer riure el Joan.

Tant a (77a) com a (77b) l'argument causador pot actuar agentivament i no agentivament.

Analitzem ara els verbs psicològics. Aquests verbs no són agentius, i en les construccions causatives amb aquests verbs tendim a interpretar l'argument causador com a no volitiu. Vegem un exemple amb un verb psicològic de causació interna.

- (78) El Jordi (, amb la seva falta de puntualitat,) va fer enfadar la Maria.

Opcionalment podem assignar el tret de +Volitiu a l'argument causador:

- (79) El Jordi va decidir fer enfadar la Maria.

El mateix passa amb els verbs psicològics de nominatiu. Tal com mostra l'exemple següent, l'argument causador pot rebre tant la interpretació agentiva com no agentiva:

- (80) El mestre va fer odiar la poesia als alumnes.

Vegem en primer lloc la interpretació no agentiva. Una situació que permetria contextualitzar (80) seria: el mestre cada setmana fa aprendre als alumnes una poesia de Carles Riba perquè li agrada molt però una conseqüència no esperada o fins i tot no desitjada és que als alumnes se'ls acaba travessant la poesia en general, no només la de Carles Riba. Així mateix, l'argument causador *el mestre* es pot interpretar també agentivament. En aquest cas el propòsit de la seva forma d'actuar seria que els seus alumnes odiessin la poesia.

10.1.5. La captació de la volició (volició captiva)

La volició de l'argument causat no és del tot lliure. Considerem l'exemple següent:

- (81) El Jordi va fer reparar el cotxe a la Maria.

L'argument causat no decideix reparar el cotxe lliurement, sinó per coerció (obligació) de la volició de l'argument causador. Diré que la volició de l'argument causat és captada per l'argument causador. Una prova de la captació de la volició per part de

l'argument causador és el comportament de les expressions de manera i d'instrument. Vegem-ho:

- (82) a. L'entrenador feia pujar la corda al gimnasta amb les cames en angle de 90°.
b. La Maria va fer tallar el pa al Joan amb un ganivet de plàstic.

A (82a) el gimnasta puja la corda amb les cames en angle no de manera espontània, sinó per indicació del seu entrenador. Així mateix, a (82b) el Joan utilitza un ganivet de plàstic no per una decisió lliure, sinó sota el dictat del causador. Podem trobar expressions de manera i d'instrument en les causatives, però aquestes expressions són governades en última instància pel causador.

Com hem vist al capítol anterior (apartat 4.4.2.2), segons Guasti (1991) les construccions FP no admeten una construcció de finalitat governada per l'argument causat. Jo he estès aquesta restricció també a les construccions FI. Recuperem l'exemple, que repeteixo com a (83):

- (83) El Jordi_i va fer cremar el magatzem al seu pare_j per PRO_{i/*j} cobrar la pòlissa d'assegurança.

La impossibilitat que l'argument causat pugui controlar una clàusula de finalitat es deu al fet que la seva volició està captada. No pot, doncs, actuar autònomament respecte a l'argument causat.

No sempre es produeix captació de la volició. Si el verb incrustat és agentiu i el causador és inanimat i per tant no agentiu, l'argument causat actua sense que la seva volició estigui captada. Es tracta d'una inducció agentivitzada. Això explica l'agramaticalitat de l'adverbi *accidentalment* en l'oració següent:

- (84) La falta de ventilació va fer obrir (?*accidentalment) la porta al cuiner.

Així mateix, si el verb incrustat és no agentiu, tampoc es produeix captació de la volició:

- (85) a. El jutge va fer morir el convicte del crim a la força.
b. L'àrbitre va fer guanyar l'equip visitant.

Tanmateix, en algun cas l'argument d'un verb incrustat no agentiu i que correspon a l'argument causat de la construcció causativa pot ser interpretat com a volitiu. Aleshores la seva volició queda captada per l'argument causador:

- (86) El director feia caure Hamlet mentre declamava el seu famós monòleg.

Com a mínim des de des de Fodor (1970), la possibilitat de modificar amb un adverbi l'acció de l'argument causat ha estat una de les característiques definitòries de les causatives sintàctiques. El contrast que ofereix és el següent:

- (87) a. John killed Bill by swallowing his tongue.
b. John caused Bill to die by swallowing his tongue.

(Fodor (1970), p. 436 [32]. p. 435 [30])

A (87a) la clàusula adverbial només es pot referir a l'argument extern, atès que l'oració és una causativa lèxica, mentre que a (87b) la clàusula adverbial tant pot modificar l'acció de l'argument causador com la de l'argument causat.

La traducció catalana de (87b) amb una construcció causativa resulta estranya en la interpretació en què la clàusula adverbial s'associa a la clàusula incrustada:

(88) El Joan va fer morir el Guillem empassant-se la llengua.

L'estranyesa de l'oració prové del fet que el verb *morir* és no agentiu, i *empassar* és agentiu, si més no en el context de (88).¹¹ Per interpretar correctament l'oració, el Guillem ha d'actuar volitivament. Dit d'una altra manera, el verb *morir* passa a interpretar-se com a volitiu. Un context en què una oració com la de (88) seria adequat seria el teatral. El director Joan dona la instrucció a l'actor Guillem que figuri que en una escena mor empassant-se la llengua. Observi's que la forma de morir, expressada per la clàusula adverbial, està dictada pel causador. Es tracta d'una situació d'obligació (tots dos argument actuen volitivament), en què la volició de l'argument causat està captada per l'argument causador.

Així mateix, si la clàusula adverbial associada a la clàusula incrustada conté un verb no agentiu com ara *ennuegar-se*, aleshores no solament requereix volició el verb *morir*, sinó també el verb *ennuegar-se*:

(89) El Joan va fer morir el Guillem ennuegant-se.

Es tracta, doncs, d'una situació d'obligació. Si canviem l'expressió adverbial de la clàusula incrustada, podem obtenir una situació d'instigació:

- (90) a. El jutge va fer morir el reu a la forca.
b. Stalin va fer morir molts ucraïnesos d'inanició.

10.1.6. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he estudiat el comportament de l'argument causat en la construcció FI. He identificat bàsicament quatre tipus d'interacció coercitiva, en funció del comportament \pm Agentiu d'aquests arguments: obligació, instigació, inducció agentivitzada i inducció mecànica. Així mateix, he introduït el concepte de volició captiva, per la qual, quan tots dos arguments són agentius, l'argument causador capta o domina la volició de l'argument causat. Dues són les conseqüències de la volició captiva. En primer lloc, l'argument causat no pot controlar una clàusula de finalitat. Així mateix, les expressions de manera i d'instrument també són governats per l'argument causador.

¹¹ És difícil imaginar que el causador aconseguixi que el causat s'empassi la llengua inadvertidament.

10.2. EL COMPORTAMENT DE L'ARGUMENT CAUSAT EN LA CONSTRUCCIÓ FP

Hem vist reiteradament que una de les restriccions de les construccions FP és que l'argument causador és necessàriament un argument agentiu (vegeu per exemple Folli i Harley (2007)). Per aquest motiu, l'oració (91b) és agramatical.

- (91) a. El Jordi va fer operar el seu guacamai per un veterinari especialista en animals exòtics.
b. *La forta calor que feia va fer obrir les finestres pel cuiner.

Una segona restricció és que les construccions FP únicament admeten verbs transitius agentius, siguin o no aquests causatius lèxics. Com s'observa en exemples de Guasti (1991), si l'argument causat no és agentiu, la construcció FP resulta anòmala (reprodueixo els exemples del capítol 9 com a (92)).

- (92) a. *La grandine ha fatto temere un disastro dai contadini.
*La pedregada ha fet témer un desastre pels pagesos.'
b. *Questo affare ha fatto guadagnare molto denaro da Gianni.
(Marcantonio (1979))
*Aquest negoci ha fet guanyar molts diners pel Gianni.'

(Guasti (1991), p. 219 [20, 25, 22])

També he assenyalat que aquestes oracions són agramaticals no solament perquè l'argument causat no és agentiu, sinó perquè inclouen un argument causador inanimat. En efecte, si canviem l'argument causador per un d'animat, aquestes oracions continuen sent agramaticals (repeteix l'exemple del capítol 9 com a (93b)):

- (93) a. *El monitor va fer témer els escorpins pels *boy-scouts*.
b. *El jutge va fer guanyar el combat per George Foreman.

A la vista d'aquests exemples conclouré que en una construcció FP, tant l'argument causador com l'argument causat han de ser +Agentius, i, a més, el verb incrustat ha de ser transitiu.

Hem vist que en la construcció FI, la volició de l'argument causat és captada per l'argument causador en la interpretació d'obligació. En la construcció FP, en canvi, el causador no capta la volició de l'argument causat sinó que l'anul·la. En conseqüència, assumiré que l'argument causat passa a interpretar-se com un instrument. En el que segueix argumentaré aquesta assumpció.

Observem el contrast següent. (94a) correspon a una construcció FI i (94b) a una construcció FP.

- (94) a. El cap del taller va fer reparar la moto al seu ajudant.
b. El cap del taller va fer reparar la moto per un especialista en electrònica.

En tots dos casos, l'argument causat és agentiu, ja que el verb incrustat és agentiu. Atès que tant l'argument causador com l'argument causat s'interpreten agentivament, cal suposar que l'agentivitat no és l'únic factor que intervé en la interrelació entre l'argument causador i l'argument causat.

Hyman i Zimmer (1975) analitzen aquest contrast a partir dels exemples següents basats en el francès:

- (95) a. J'ai fait nettoyer les toilettes au général.
'He fet netejar els lavabos al general.'
b. J'ai fait nettoyer les toilettes par le général.
'He fet netejar els lavabos pel general.'

(Hyman i Zimmer (1975), p. 199 [32, 33])

Hyman i Zimmer fan les consideracions següents:

[T]here is an important difference between these sentences. In ([95a]), it is the case that I did something to the general, e.g., because I didn't like him, I made him do an undesirable task. In ([95b]), the general is more incidental to the task. I wanted to get the toilets cleaned and it happened to be the general that I got to do it. In other words, in ([95a]) it is important that the general do the toilet-cleaning, whereas in ([112b]) it is important that the toilet-cleaning be done (by someone). While this difference does not always come out as clearly as in these examples, it is apparently always possible to assign such interpretations to à NP and *par* NP.

(Hyman i Zimmer (1975), p. 199)

Per a Hyman i Zimmer, l'"èmfasi" de l'acció realitzada per l'argument causador recau en entitats diferents: en la construcció FI recau en l'argument causat, mentre que en la construcció FP recau en l'argument tema del verb incrustat. A (95a) és important que el general faci la tasca, mentre que a (95b) el que és important és que els lavabos quedin nets, no qui ho faci. A (95b), a parer dels autors la figura del general és més "incidental" en la tasca. No és clar, però, què s'ha d'entendre per *incidental*. Un argument expressat en una oració, ja sigui com a subjecte, objecte o adjunt, no sembla que es pugui considerar *incidental*. Entenc que aquest terme s'usa com a sinònim de no rellevant. Però en una oració com la següent, el SP agent és rellevant:

- (96) La sentència del divorci no resultava massa clara i, abans de recórrer-la, el Joan la va voler fer llegir per un advocat especialista en divorcis.

El Jordi no sap qui ha de ser aquest advocat, però sí que és rellevant quin és el perfil que ha de complir. No es pot considerar, doncs, que sigui "incidental" en l'acció.

Una altra de les consideracions que fan Hyman i Zimmer també resulta problemàtica. Per a aquests autors, en la construcció FI el que és rellevant és que el causat faci una tasca, no quina tasca faci. Però això no és necessàriament així. En l'exemple, el contrast entre l'argument causat i la tasca encomanada és tan xocant que sembla que l'interès del causador sigui exclusivament que el causat realitzi una acció, sigui quina sigui aquesta. Però l'interès del causador pot ser la realització de la tasca en si, tal com es mostra en la situació següent:

- (97) A. Els lavabos estan bruts.
B. Els farà netejar a la dona de fer feines.

Podem dir que *la dona de fer feines* és en realitat "incidental", perquè el que és rellevant és la neteja dels lavabos, que estan bruts. Però aquí s'utilitza una construcció FI i no una construcció FP.

En altres llengües trobem contrastos similars. Una d'aquestes llengües és l'hindi-urdú. Saksena (1982) mostra el contrast següent, on l'argument causat pot ser expressat de dues maneres diferents, amb cas datiu (sufix *-koo*) i amb cas instrumental (sufix *-see*):

- (98) a. *māī-nee raam-koo masaalaa cakh-vaa-yaa.*
 jo-AG Ram-DAT espècies tastar-CAUS-PASSAT
 'Vaig fer tastar les espècies al Ram.'
- b. *māī-nee raam-see masaalaa cakh-vaa-yaa.*
 jo-AG Ram-INSTR espècies tastar-CAUS-PASSAT
 'Vaig fer tastar les espècies pel Ram.'

(Saksena (1982), p. 827 [34])

Quan el causat agentiu és marcat amb cas instrumental (*-see*), l'objectiu és tastar les espècies; el causat és únicament el mitjà per obtenir el resultat. En canvi, quan el causat agentiu és marcat amb cas datiu (*-koo*), el causat és el receptor de la instrucció del causador. En les seves paraules (pàg. 828):

[W]hen the causee agent of ([98]) is marked by *-koo*, the goal is to get the causee to taste the seasonings; but when the causee is marked by *-see*, the goal is only to get the seasonings tasted (e.g. to see if they need correcting), and the causee agent is a means toward this end. Thus the *-koo* causee type, but not the *-see*, is the recipient of the verb activity.

(Saksena (1982), p. 828)

Aquí, seguint Saksena, proposaré que en la construcció FP l'argument causat és utilitzat instrumentalment. Com hem vist, la distinció entre causat instrumental i no instrumental només es pot establir en les construccions amb verbs incrustats transitius agentius. Si el verb incrustat transitiu no és agentiu, no és possible utilitzar l'argument causat com un instrument. Per aquest motiu, ni els verbs psicològics ni els verbs de resultat incert admeten la construcció FP, com mostren els exemples següents:

- (99) a. *El mestre va fer odiar la poesia pels seus alumnes.
 b. *L'àrbitre va fer guanyar el partit per l'equip visitant.

No tots els verbs agentius admeten aquesta construcció. Els verbs que accepten sense problemes la construcció FP són els verbs causatius lèxics agentius (100a) i els verbs de transferència (100b):

- (100) a. El propietari va fer pintar el pis per un equip de pintors professionals.
 b. El director va fer entregar unes flors a la pianista pel l'hostessa del concert.

Aquests són els mateixos verbs que accepten la supressió lliure de l'argument causat. Els verbs d'ingesta no accepten la construcció FP, tot i ser agentius:

- (101) ?*L'amfitrió va fer menjar els espàrrecs pels convidats.

Tampoc l'accepten els verbs de contacte i impacte:

- (102) a. ?*El Jordi ha fet colpejar la paret del menjador de casa seva pel paleta.

- b. ?*L'entrenador va fer fregar el travesser de la porteria amb la pilota pel davanter centre.

Comencem analitzant els verbs d'ingesta. Una característica d'aquests verbs és que no admeten un argument instrumental intermediari en el sentit de Marantz (1984). Amb aquests verbs, l'argument instrument ha de ser necessàriament facilitador.

(103) El Ramon es va menjar la sopa amb una cullera de fusta.

A (103), la cullera de fusta no menja la sopa, simplement facilita el procés de menjar. En general, els verbs que expressen un procés del cos només admeten arguments instruments facilitadors. Si camino amb un bastó, el bastó no camina, si em bec un refresc amb una palla, la palla no es beu el refresc, i si llegeixo un text amb una lupa, la lupa no llegeix el text.

He dit que en la construcció causativa FP l'argument causat actua com un causat instrumental. Aquest causat instrumental ha de ser intermediari ja que ha de dur a terme l'acció denotada pel verb incrustat; no pot ser, doncs, facilitador. També hem vist que els verbs d'ingesta requereixen instruments facilitadors i no intermediaris. En conseqüència, aquests verbs no poden admetre la construcció causativa FP ja que el causat instrumental no pot actuar com a intermediari. Això explica la incompatibilitat de la construcció FP i els verbs d'ingesta, tot i que aquests últims són agentius. Aquesta restricció és indicativa que l'argument causat instrumental, en les construccions FP, actua d'alguna manera vicàriament: actua en nom del causador.

Pel que fa als verbs de contacte i impacte, la raó crec que és diferent. Com he dit, l'argument intern d'aquests verbs no es comporta pròpiament com un tema, sinó més aviat com un locatiu (Masullo (2001)). També hem vist que aquests verbs no acceptaven la supressió de l'argument causat. Probablement la raó per la qual aquests verbs no accepten la construcció FP és la naturalesa de l'argument intern. L'argument causat pot actuar vicàriament respecte a l'argument causador si l'argument intern del verb incrustat és un tema.

No sembla que els verbs cognitius admetin la construcció FP, a tenor de l'exemple següent:

(104) *?El professor va fer estudiar la lliçó pels alumnes endarrerits.

Probablement aquí *estudiar* es comporta com un verb d'ingesta metafòrica, i en conseqüència la construcció FP no té sentit.

Si el verb *estudiar* té el significat d'analitzar, aleshores la construcció FP és gramatical:

(105) El jutge va fer estudiar les dents de l'assassinat per un arqueòleg especialista en dents.

El verb *veure* pot construir-se amb una causativa FP. En aquest cas, pren el sentit de visionar.

(106) El director va fer veure la seva darrera pel·lícula per un conegut muntador. Volia saber la seva opinió.

En canvi, no admeten la construcció FP els verbs estatus agentius:

- (107) a. *L'entrenador va fer mantenir la pressió alta pels seus jugadors durant tot el partit.
b. *El propietari feia tenir un extintor a la cuina pels seus llogaters.

Resumint, en principi només els verbs causatius lèxics agentius i els verbs de transferència, també agentius, semblen acceptar la construcció FP. Verbs d'altres classes poden admetre aquesta construcció si els reinterpretem semànticament.

En general, no he utilitzat noms propis per expressar l'argument causat d'una construcció FP. Crec que resulten poc naturals. Vegem el contrast següent:

- (108) a. El cotxe no em va massa bé. El faré revisar pel mecànic.
b. ??El cotxe no em va massa bé. El faré revisar pel Joan.

D'acord amb les escales jeràrquiques de referencialitat, com per exemple la proposada per Silverstein (1976), un nom propi ocupa en l'escala una posició més elevada que una descripció definida animada. En conseqüència, podem considerar que el contrast que il·lustra (109) és provocat per l'escala d'accessibilitat referencial (vegeu en aquest sentit el capítol 11). Com menys animat sigui el SD de l'argument causat instrumental, més acceptable serà l'oració. Atès que els noms propis estan en una posició elevada dins d'aquesta escala, l'oració resulta poc processable. Els pronoms personals tampoc sembla que siguin acceptables:

- (109) A. El mecànic ja ha tornat de vacances.
B. ??Doncs faré revisar el cotxe per ell.

Tanmateix, i com mostro en el capítol 11, es recorre a la construcció FP quan es produeix un efecte de referencialitat. Així, l'oració de (110a) millora quan expressem l'argument causat com a SP Agent:

- (110) a. ??El cap d'urgències va fer operar l'accidentat al traumatòleg.
b. El cap d'urgències va fer operar l'accidentat pel traumatòleg.

10.3. OBLIGACIÓ AMB OPOSICIÓ I COERCIÓ AMB COOPERACIÓ

Hem vist en els dos apartats anteriors les diferències semàntiques entre l'argument causat agentiu de la construcció FI i de la construcció FP. En la construcció FI, quan es dona obligació, l'argument causat agentiu s'interpreta amb la volició captiva, mentre que en la construcció FP l'argument causat agentiu s'interpreta amb la volició anul·lada i, en conseqüència, instrumentalment.

Les llengües poden marcar gramaticalment altres tipus de distincions en la relació causador-causat. D'acord amb Shibatani (1976a), en japonès, en les construccions causatives basades en un verb intransitiu, l'argument causat es pot expressar amb dos casos diferents, acusatiu i datiu, amb diferències de significat:

- (111) a. Boku-wa Zyon-o ik-ase-ta.
Jo-TOP Zyon-AC anar-CAUS-TEMPS
'Jo vaig fer marxar el Zyon (obligant-lo).'

- b. Boku-wa Zyon-ni ik-ase-ta.
Jo-TOP Zyon-DAT anar-CAUS-TEMPS
'Jo vaig fer marxar el Zyon (convencent-lo).'

(Shibatani (1976a))

En tots dos casos tenim obligació, ja que tots dos arguments, el causador i el causat, són agentius. Si l'argument causat rep cas acusatiu, s'interpreta que presenta oposició, mentre que si l'argument causat rep cas datiu, s'interpreta que aquest coopera amb el causador. Consideraré que en el primer cas es produeix obligació amb oposició i en el segon, obligació amb cooperació.

El japonès només pot marcar aquesta distinció en els verbs intransitius. Quan el verb incrustat és transitiu, l'argument causat només es pot realitzar amb datiu. No ho pot fer en acusatiu ja que no és possible l'aparició de dos arguments en acusatiu.

Shibatani prossegueix observant que la mateixa distinció es dona en anglès, però en aquest cas en comptes d'utilitzar mecanismes gramaticals com és ara el cas, la distinció s'obté canviant el verb causatiu, és a dir, mitjançant mecanismes lèxics: el verb *made* expressa obligació amb oposició, mentre que el verb *have* expressa obligació amb cooperació per part de l'argument causat. Vegem el contrast següent:

- (112) a. I made John go.
b. I had John go.

L'exemple que proporciona Shibatani està basat en un verb de moviment direccional que admet la interpretació agentiva del seu argument tema. Els mateixos contrastos podem observar amb un verb inergatiu volitiu.

- (113) La Maria va fer cantar el Joan.

El Joan pot cantar perquè la Maria l'ha forçat a fer-ho, o bé perquè li ha proposat fer-ho i aquest ha acceptat. Aquesta segona interpretació és la que tenim a (114):

- (114) El director feia cantar Hamlet després de completar el monòleg de la calavera.

L'actor que interpreta Hamlet coopera amb el director i canta.

Quan el verb incrustat és no agentiu, com ara *caure*, les distincions resulten menys clares. Recordem que un verb com *caure* admet opcionalment una interpretació agentiva. Si *caure* s'interpreta no agentivament, la relació entre l'argument causador i l'argument causat és d'instigació, si l'argument causador actua volitivament, i d'inducció mecànica si actua no agentivament. En tots dos casos s'interpreta que es va contra la voluntat de l'argument causat, ja que se sobreentén que aquest no vol caure. No hi ha col·laboració de l'argument causat i s'utilitza el verb *make*.

- (115) John made Mary fall over.

En canvi, si interpretem l'argument causat com a agentiu, aleshores la relació entre causador i causat és d'obligació. Ara bé, perquè es doni l'obligació, l'argument causat ha de col·laborar amb l'argument causador, és a dir, tenim una lectura d'obligació amb col·laboració. En aquests casos, l'anglès utilitza el verb *have*.

- (116) John had Mary fall over.

Finalment, notaré que l'anglès utilitza com a verb causatiu *make* per traduir les construccions FI, i el verb causatiu *have* per traduir les construccions FP. He dit que en les construccions FP l'argument causat tenia anul·lada la volició. Si considerem que anul·lar la volició equival a no tenir oposició, s'entén que l'anglès utilitzi aquest verb en aquests casos. Vegem un exemple de FI i un de FP de Guasti (1996) amb les glosses que l'autora dona en anglès:

- (117) a. Ho fatto riparare la macchina a Gianni.
'I made Gianni repair the car.'
b. Ho fatto riparare la macchina da Gianni.
'I had the car repaired by Gianni.'

(Guasti (1996), p. 295 [2])

A propòsit dels usos causatius dels verbs *make* i *have*, és interessant fer esment de la reflexió que fa Wierzbicka (1998). Wierzbicka recull aquesta oració de Naipaul:¹²

- (118) She had the girls clean his bicycle and made Anand pump the tyres every morning.

(Wierzbicka (1998), pàg. 120)

Segons Wierzbicka hi ha una diferència interpretativa en l'ús dels verbs causatius *make* i *have*. A (118) es pressuposa que les noies no ofereixen cap oposició a les ordres de la mare (verb *have*), mentre que el noi és forçat a inflar els pneumàtics ja que altrament no ho faria (verb *make*). Aquesta és la reflexió de Wierzbicka:

One could say, vaguely, that both the *make* causative and the *have* causative imply some sort of "power" relation between the causer and the causee. But clearly, the nature of this relation is in each case perceived differently. The *make* causative implies that the causee is acting unwillingly (what exactly this means will be discussed later). The *have* causative doesn't imply that; here the causee is expected to comply with the causer's will, and there is no assumption, or expectation, of unwillingness on his or her part. Nonetheless, the expected compliance of the causee is not seen as due entirely to good will: there is also an assumption of dependence reflected in the component «Y [the causee] can't say: 'I don't want to do this.'»

(Wierzbicka (1998), pàg. 121)

En aquest apartat i en els dos anteriors, hem vist la interacció que es produeix entre l'argument causador i l'argument causat en les construccions tant FI com FP. En el proper apartat mostraré una restricció que opera sobre els verbs incrustats causatius agentius: en la construcció causativa aquests verbs no es poden descausatitzar.

¹² Font (118): V.S. Naipaul (1969), *A house for Mr. Biswas*. Harmondsworth (Regne Unit): Penguin.

10.4. ELS VERBS DE CANVI D'ESTAT CAUSATIUS I LA CONSTRUCCIÓ CAUSATIVA

10.4.0. Introducció

En el capítol 3 hem vist tres grans classes de verbs causatius lèxics: els verbs causatius agentius no alternants, com ara *tallar*, *lligar* o *segar*, els verbs agentius alternants, com ara *obrir*, *tancar* o *trencar*, i els verbs de causa natural, com ara *podrir*, *rovellar* o *corcar*. Un verb causatiu lèxic és agentiu si admet com a argument extern un agent, és a dir, un ésser animat capaç d'actuar volitivament. Segons la naturalesa de l'argument intern, un verb pot pertànyer a més d'una classe. Per exemple, el verb *cremar* pot ser agentiu alternant i causatiu de causa natural:¹³

- (119) a. El pagès va cremar el rostoll.
b. El foc va cremar el bosc.

Els verbs causatius no alternants no resulten problemàtics. En aquests verbs, sempre s'interpreta la presència d'un argument causat implícit agentiu:

- (120) La Maria va fer tallar el pa.

Els verbs que resulten problemàtics són els verbs causatius agentius alternants i els verbs causatius de causa natural. Estudio separatament cada un d'aquests verbs.

10.4.1. Verbs causatius agentius alternants

S'ha observat que en la construcció causativa amb un verb de canvi d'estat, l'argument causat ha de ser animat. Folli i Harley mostren que els verbs causatius en general no admeten en la construcció causativa un argument extern inanimat, és a dir, no agentiu:

- (121) *Gianni ha fatto rompere la finestra al ramo.

' *El Gianni ha fet trencar la finestra a la branca. '

(Folli i Harley (2007), p. 212 [20b])

Proposen una explicació sintàctica a aquesta restricció. Hem vist en el capítol 9 que en la construcció FP, aquestes autores tracten el verb causatiu *fer* com la realització de v_{DO} , ja que aquest només admet un agent com a argument extern. En canvi, les construccions FI poden tenir un argument causador inanimat. Per tant, en la construcció FI el verb causatiu *fer* és l'exponent de v_{CAUSE} . Però com mostra (121), l'argument causat ha de ser +Agentiu, no pot ser una causa. Per derivar sintàcticament aquesta restricció proposen que el complement de *fer* com a exponent de v_{CAUSE} ha de ser v_{DO} , i no v_{CAUSE} .

¹³ Com a verb de causa natural, l'argument que actua com a causa natural ha de tenir un caràcter motor. Per aquest motiu, si l'argument extern és una causa esdevenimental la construcció resulta estranya:

- (i) ?*La forta sequera va cremar el bosc.

Vivanco (2016, p. 348-352) observa que si considerem que els verbs causatius agentius alternants requereixen un v_{CAUSE} i no un v_{DO} , aleshores aquests verbs no es poden associar amb el verb causatiu *fer* en la construcció FI, contràriament als fets.

Folli i Harley admeten que el verb causatiu *fer* pot regir verbs inacusatius i verbs estatus. Concretament proposen que els verbs inacusatius incrustats (122a) són introduïts pel nucli v_{BECOME} , mentre que els verbs estatus (122a) són introduïts pel nucli v_{BE} :

- (122) a. Gianni ha fatto arrivare il pacchetto.
'El Gianni farà arribar el paquet.'
- b. Gianni ha fatto avere una macchina a Maria.
'El Gianni farà tenir un cotxe a la Maria.'

(Folli i Harley (2007), p. 215).

Vivanco no distingeix entre dos tipus de v petit, un v_{CAUSE} i un v_{DO} . Per a Vivanco, els verbs causatius lèxics, siguin del tipus que siguin, estan introduïts tots per v , i el paper de l'argument extern que introdueix *Ve* és el de causa. Per tant, el verb causatiu *fer* no estableix cap restricció sobre el tipus de v petit que pot encapçalar el verb incrustat en la construcció causativa, ja que en el seu model no és possible distingir entre v_{CAUSE} i v_{DO} . La restricció que imposa el verb *fer* causatiu il·lustrada per (121) no es pot explicar en termes de v petit.

Vivanco considera que el verb causatiu *fer* assigna al seu argument extern el paper temàtic de causa. Així mateix, considera que els verbs inergatius assignen al seu argument extern el paper temàtic d'agent, siguin aquests animats o inanimats, i els verbs causatius lèxics assignen sempre al seu argument extern el paper temàtic de causa. Finalment, els verbs inacusatius (verbs incoatius i verbs de moviment direccional) assignen al seu argument intern el paper temàtic de pacient. En tots els casos, la relació que es dona entre el verb matriu i el verb incrustat és de causa mediata. Si l'argument causador és animat i l'argument causat és un agent, que és el que tenim si el verb incrustat és inergatiu com ara *cantar*, aleshores se superposa a la noció de causa mediata la noció d'obligació.

Aquesta explicació també resulta problemàtica. D'acord amb el model que proposa Vivanco, en una oració com la de (123), formada amb un verb causatiu lèxic agentiu no alternant, no tindriem el component d'obligació, contràriament al que ens diu la intuïció.

- (123) El cuiner va fer tallar la carn al seu ajudant.

Com he dit, segons Vivanco un verb causatiu lèxic selecciona un argument extern amb el paper temàtic de causa. Si l'entitat designada és animada, aleshores pot adquirir els trets de volició i control i passa a comportar-se com un agent, tot i que no necessàriament ha de ser així. Vivanco argumenta, contràriament a Folli i Harley (2007), que l'argument causat d'un verb causatiu lèxic pot actuar com a causa i no com a agent. Aquest és l'exemple que dona:¹⁴

¹⁴ El clíctic *la* està utilitzat en clau laista, i en conseqüència s'interpreta com a datiu femení singular.

(124) Patricia empujó tan fuerte a Nerea que la hizo romper la ventana.

(Vivanco (2016), p. 350 [27])

No crec que a (124) l'argument causat s'interpreti com una causa. El verb *romper* 'trencar' és en realitat un verb agentiu. Sempre que té com a argument extern un SD +Animat, l'interpretem com a agent. Podem posar en suspens el component +Volitiu, igual com podem posar en suspens el component +Volitiu d'un verb causatiu agentiu no alternant com ara *tallar*. En l'exemple de (124), s'ha posat en suspens el tret +Volitiu de l'argument causat. Si realment el poguéssim interpretar com a causa, aleshores la construcció causativa admetria verbs causatius psicològics, ja que en aquest cas l'argument extern és necessàriament una causa i no un agent, encara que l'entitat denotada sigui animada. Però com ja hem vist, aquestes construccions són anòmales:

(125) *La Maria li va fer impressionar el Jordi.

Vivanco proposa que el que es dona en oracions com la de (121) és una restricció d'animacitat sobre l'argument causat. Si l'argument causat és animat, pot actuar com a causa i també com a agent, però aquesta última interpretació no és obligatòria. En canvi, si no és animat, no pot actuar com a argument causat com a conseqüència de la següent restricció:

Nuestro conocimiento del mundo nos dice que ciertas entidades no pueden entrar a formar parte de una cadena causal, dado que no pueden estar sujetas a condicionamiento alguno.

(Vivanco (2016), p. 351)

Com argumentaré tot seguit, no és possible, en la construcció causativa, desagentivitzar el verb incrustat. Podem considerar dues formes de desagentivització: la incoativització del verb, i la realització de l'argument extern mitjançant un SD - Animat.

Començaré per la segona forma de desagentivització, la que s'obté inserint en la posició d'argument extern un SD que denota una entitat no animada. Repeteixo aquí l'exemple (121):

(126) *Gianni ha fatto rompere la finestra al ramo.

' *El Gianni ha fet trencar la finestra a la branca. '

(Folli i Harley (2007), p. 212 [20b]).

L'oració és agramatical perquè l'argument extern del verb incrustat, que d'acord amb el meu model és agentiu, és inanimat, i en les construccions causatives aquests verbs no es poden desagentivitzar. L'argument causador no té capacitat per incidir sobre una causa natural (o esdevenimental) perquè al seu torn provoqui un efecte sobre una tercera entitat.¹⁵

Aquesta restricció no opera únicament amb els verbs causatius agentius alternants, sinó també amb els verbs causatius agentius no alternants. Un verb agentiu no

¹⁵ L'argument causador pot incidir sobre factors ambientals, però no sobre una causa natural concreta. Això explica que els verbs incoatius admetin la causativa sintàctica:

(i) L'agricultor va fer florir els cirerers dues setmanes més tard.

alternant admet com a subjecte un instrument efectuator esdevenimental. Tanmateix, aquest tipus d'argument extern no pot aparèixer en la construcció causativa. Considerem el verb causatiu agentiu no alternant *desinfectar*, i una entitat capaç d'actuar autònomament com ara un programa antivirus:

- (127) a. El programa ha desinfectat l'ordinador de virus.
b. *L'ordinador s'ha desinfectat.

Folli i Harley observen que, igual que en el cas de l'argument causat *el ramo* a (126), una entitat com *un programa* no pot actuar com a argument causat si el verb incrustat és causatiu agentiu no alternant. Això explica l'agramaticalitat de (128):

- (128) *Gianni ha fatto disinfettare il computer al programma.
' *El Gianni ha fet desinfectar l'ordinador al programa. '

(Folli i Harley (2007), p. 212 [20d])

Com ja hem vist, Folli i Harley utilitzen en el seu model explicatiu diverses modalitats de v petit: V_{DO} , V_{CAUSE} , V_{BECOME} i V_{BE} . En les construccions FI amb un verb incrustat causatiu lèxic el v petit de la clàusula matriu és V_{CAUSE} i el v petit corresponent a la clàusula incrustada és V_{DO} , el qual requereix forçosament un argument extern agentiu. La conjunció d'aquestes propietats de V_{CAUSE} i V_{DO} permet explicar l'agramaticalitat de (128). Observi's que en el meu model s'obté el mateix resultat sense necessitat de recórrer a nuclis v amb propietats diferents. Si el verb incrustat és agentiu, aquest s'ha de realitzar forçosament amb un agent i no amb una entitat inanimada com ara un instrument efectuator.¹⁶

El segon mecanisme que permet descausativitzar un verb causatiu agentiu és la incoativització mitjançant el clíctic reflexiu *es*. He defensat que aquest clíctic es genera com a nucli de *Ve* i que la seva funció és incoativitzadora.

- (129) a. El Jordi va obrir la porta.
b. La porta es va obrir.

¹⁶ Vecchiato (2011, p. 121-122) analitza l'oració (128) de Folli i Harley. Per a aquesta autora, l'oració és gramatical, ja que l'ordinador a (128) té capacitat agentiva i pot actuar com a causat. Vegem quina és la situació que proposa Vecchiato per poder interpretar l'oració de (128). Imaginem un astronauta en una missió espacial que, com a part d'un projecte d'investigació, té encomanada la tasca de fer arrencar el programa antivirus d'un ordinador situat a la Terra a través d'un satèl·lit. La seva missió no és netejar l'ordinador de virus, sinó posar en funcionament el programa antivirus. Però es dona la casualitat que en activar el programa, aquest no para fins que ha completat l'escaneig del disc dur de l'ordinador a la recerca de programes nocius. La missió de l'astronauta no era verificar l'estat de l'ordinador sinó simplement veure si podia fer arrencar el programa antivirus. Vecchiato diu que l'exemple millora si afegim l'adverbi *innavvertitamente* 'inadvertidament', tal com mostra (i) (Vecchiato no dona explícitament l'exemple):

- (i) Gianni ha fatto disinfettare il computer al programma innavvertitamente.

Crec que la situació imaginada és poc versemblant. Si un activa el programa antivirus, sap que això implica que netejarà l'ordinador. Activar l'antivirus i netejar l'ordinador són accions indissociables.

Els verbs causatius lèxics es poden associar sense problemes amb el verb causatiu *fer*, tal com mostra (130):

(130) El Jordi va fer obrir la porta.

Què passa quan volem incoativitzar el verb incrustat? Considerem (131):¹⁷

(131) ?*La Maria va fer obrir-se la porta.

Atès que el clíctic reflexiu té funció incoativitzadora, és eliminable. L'oració que obtenim és la següent, on la interpretació avaluada és aquella en què el verb incrustat s'interpreta com a descausativitzat, i no com a causatiu amb un argument implícit, una interpretació accessible:

(132) ?*La Maria va fer obrir la porta.

Si el causador és inanimat, el contrast és més clar ja que aquest no té capacitat d'obligació ni d'instigació, i la lectura de causació externa no agentiva del verb incrustat és molt poc natural:¹⁸

(133) a. *L'explosió va fer obrir la porta.

b. *L'explosió va fer obrir-se la porta.

Obtenim una construcció gramatical si temporalitzem la clàusula incrustada, tal com mostra (134):

(134) L'explosió va fer que s'obris la porta.

Vegem-ne dos exemples més:

(135) a. *L'explosió va fer trencar el vidre.

b. *L'explosió va fer trencar-se el vidre.

(136) a. *La pluja va fer netejar el cotxe.

b. *La pluja va fer netejar-se el cotxe.

Vegem la representació estructural de (131):

¹⁷ És possible trobar a Internet exemples d'aquest tipus:

(i) En aquest moment una ràfega d'aire va fer obrir-se la finestra.

Considero, però, que aquests exemples són molt poc naturals.

Convé assenyalar que l'oració de (131) és acceptable en la interpretació reflexiva del clíctic reflexiu. Aquesta interpretació és desviada a causa de la posició que ocupa el clíctic reflexiu. La forma plenament gramatical és (ii):

(ii) La Maria es va fer obrir la porta.

Font (i): <https://www.elperiodic.ad/opinio/article/51540/laperitiu>

¹⁸ Una oració com la següent és interpretable:

(i) La forta calor va fer obrir les finestres.

En aquest cas s'entén que les persones que es trobaven a l'estança van decidir obrir les finestres. Així doncs, la clàusula incrustada conté un argument extern implícit.

- (137) a. *La Maria va fer obrir-se la porta.
 b. [S_{veu} la Maria [S_v v [S_v fer [S_t [S_{veu} es [S_v v [S_v la porta [v [v V] [$\sqrt{\text{obrir}}$]]]]]]]]]]

Sembla que no és possible que en la clàusula incrustada es realitzi un clíctic reflexiu amb funció incoativitzadora. Si fos possible, (131) hauria de ser gramatical, contràriament als fets. En canvi, si el clíctic reflexiu s'interpreta com a incoativitzador expletiu, l'oració és gramatical. Un verb de causació interna pronominal és *desmaiar-se*.

- (138) a. El fort dolor va fer desmaiar-se el noi.
 b. El fort dolor va fer desmaiar el noi.

A diferència del que passa a (131), aquestes oracions són gramaticals. El motiu és que no estan desagentivitzades atès que el verb no és agentiu. A (138a) el clíctic reflexiu fa la funció de marcar que el nucli v, demanat en l'estructura per una propietat del verb,¹⁹ és inert. En canvi, a (138b) no apareix cap reflexiu per indicar que v és inert. En el pròxim apartat argumentaré que és la mateixa semàntica del verb el que permet determinar que v és inert. Com ja hem vist al capítol 3, a la mateixa conclusió arriba Folli (2001) per a l'italià.

10.4.2. Verbs causatius de causa natural

Em queda tractar finalment els verbs que he anomenat *verbs de causa natural*. Alguns exemples són *rovellar*, *podrir* o *corcar*. Aquests verb no admeten la construcció causativa, tal com mostra el caràcter poc natural d'aquests exemples:

- (139) a. ?*El Joan ha fet rovellar la barana del balcó.
 b. ?*La Maria ha fet podrir les cadires de fusta.
 c. ?*El Ramon ha fet corcar les bigues de la teulada.

El motiu és que no podem pressuposar una causa inanimada implícita ja que no és possible actuar sobre aquesta causa. Dit d'una altra manera, una entitat inanimada no pot ser utilitzada com a intermediària per aconseguir un objectiu com ara el canvi d'estat d'una entitat. Una persona no pot actuar sobre l'aigua perquè rovelli la barana o perquè podreixi les cadires de fusta, ni pot actuar sobre els corcs perquè aquests al seu torn corquin la fusta.

He dit que el verb *cremar* admet dues accepcions causatives, l'agentiva i la de causa natural. Vegem la causativització de l'accepció agentiva. (140a) és un cas d'obligació, mentre que (140b) és un cas d'inducció agentivitzada, ja que el causador és inanimat i el causat és agentiu.

- (140) a. El pagès va fer cremar el rostoll al seu fill.
 b. L'amenaça d'una plaga va fer cremar el camp al pagès.

¹⁹ Recordem que al capítol 5 he argumentat que els verbs incoatius pronominals tenen com a propietat lèxica que són [+v].

En canvi, en la construcció causativa el verb *cremar* no es pot interpretar com a causatiu de causa natural. És possible la forma incoativa de *cremar*, tal com mostra (141a), però no la forma causativa sintàctica amb el verb incoativitzat:

- (141) a. El rostoll es va cremar.
b. *El pagès va fer cremar-se el rostoll.

Un altre cas especial és el dels verbs que, com *enfonsar*, admeten tant una lectura de causació interna com externa. D'acord amb les prediccions del meu model, aquest verb ha de poder admetre la construcció causativa en la seva interpretació de causació interna. Repesco un exemple vist al capítol 3, provinent d'una font digital:²⁰

- (142) El temporal va fer enfonsar el vaixell de l'escullera.

El caràcter incoatiu del verb incrustat es pot visibilitzar introduint el clític reflexiu:

- (143) El temporal va fer enfonsar-se el vaixell de l'escullera.

Així mateix, l'argument causador pot ser animat:

- (144) El capità va fer enfonsar-se el vaixell.

Vegem a continuació les consideracions que fa Folli (2001) respecte a aquest verb en italià:

The embedding of the verb *affondare* 'sink', differently from what happened for the verb *rompere* 'break', gives rise to a sentence [*Maria fece affondare la barca*] that has what we have called an intransitive meaning ([*Maria made the boat sink*]) and secondarily to a transitive interpretation ([*Maria had someone sink the boat*]).]

This fact seems to be a confirmation of the paradigm of derivation given above, where we have the intransitive variant as prior and the transitive form derived from it, thus in some sense available in the original lexical entry of the verb.

The existence of both a transitive and intransitive reading for the explicit causative form follows from the idea that a language like Italian contains in its lexicon the notion of causation expressed either through an explicit causative verb or as part of the meaning of certain verbs (in particular of the class of change of state verbs). When a verb does not contain the cause predicate as part of its primitive meaning, as in the case of *affondare* 'sink', causation can still be added, as it is logically both conceptually possible and part of the lexical power of the language. It can be added then, either through the adjunction of the explicit causative verb, or as part of the derived meaning of the verb itself. From this, the existence of the alternation under analysis in the language.

This explains the availability with *affondare* 'sink' of the two interpretations when the verb is embedded under *fare*.

(Folli (2001), p. 156)

²⁰ Font (142): <https://www.palamoscomunicacio.cat/web/hemeroteca.php/1500000484/palamos-tindr-per-primera-vegada-una-fira-dedicada-a-la-gamba?page=6316>

A causa de la semàntica del verb *desmaiar*, *v* és inert. La funció del clíctic reflexiu és indicar que *v* és inert, i no causativitzador o transitivitzador. En la construcció causativa aquesta funció va a càrrec de la semàntica del verb. Igual que en la construcció FP els verbs transitius realitzen *v* però no *Ve*, podem considerar que en els verbs de causació interna pronominals també es realitza *v* però no *Ve*.

10.6. CONCLUSIONS DEL CAPÍTOL

En aquest capítol he estudiat el comportament de diferents tipus de verbs en les construccions causatives FI i FP. Així mateix, he analitzat la interacció que es dona entre els arguments causador i causat en cada una d'aquestes construccions.

Hem vist que pràcticament tots els verbs accepten entrar en la construcció causativa FI, però hi ha excepcions. No accepten la construcció causativa els verbs causatius de causa natural, els verbs cognitius estatus i els verbs de possessió no agentivitzables, també estatus.

Alguns verbs admeten la supressió lliure de l'argument causat. En general, accepten la supressió de l'argument causat els verbs incrustats agentius. Hi ha, però, excepcions: els verbs d'ingesta, els verbs cognitius (agentius), els verbs de percepció activa, els verbs estatus agentius i els verbs possessius agentivitzables només accepten la supressió de l'argument causat si aquest és recuperable contextualment. Els verbs de contacte i impacte no sembla que acceptin la supressió de l'argument causat. Pel que fa als verbs incrustats no agentius que accepten la construcció causativa, no sembla que admetin la supressió de l'argument causat. Aquest és el cas dels verbs psicològics i dels verbs de resultat incert.

He distingit quatre tipus de coerció que es dona en la construcció causativa FI. Aquests són: obligació, quan tots dos arguments són agentius, instigació, quan l'argument causador és agentiu i l'argument causat és no agentiu, inducció agentivitzada, quan l'argument causador és no agentiu i l'argument causat és agentiu, i inducció mecànica quan tots dos arguments són no agentius. En el cas de l'obligació, hem vist que algunes llengües, com ara el japonès i l'anglès, poden establir distincions. En japonès, per exemple, quan el verb incrustat és agentiu intransitiu, aquest es realitza amb cas acusatiu si la relació d'obligació és amb oposició de l'argument causat, i amb cas datiu si la relació d'obligació és amb cooperació de l'argument causat. En anglès, en el primer cas s'utilitza el verb causatiu *make*, i en el segon cas, el verb causatiu *have*.

Pel que fa a la construcció FP, he considerat que només els verbs transitius agentius accepten entrar en aquesta construcció. Un requisit d'aquesta construcció és que l'argument extern ha de ser agentiu. He defensat que la relació que es dona entre els arguments causador i causat és d'obligació, ja que tots dos arguments són agentius. Així mateix, l'argument causat no solament té la volició captiva, com en el cas de la construcció FI, sinó anul·lada. Seguint Saksena (1982), he proposat que l'argument causat és interpretat instrumentalment. De fet, en llengües com l'hindi-urdú en què s'admeten dos casos per a l'argument causat (datiu i instrumental en el cas d'aquesta

llengua), la interpretació instrumental es realitza amb cas instrumental i no amb cas datiu.

Finalment, la causativització sintàctica d'un verb de canvi d'estat està sotmès a restriccions. Si el verb és de causació externa, aquest s'ha d'interpretar com a agentiu. En conseqüència, no admeten la construcció causativa els verbs causatius de causa natural, i tampoc els verbs causatius incoativitzats. El motiu és que no és possible actuar sobre una causa natural perquè aquesta realitzi una acció. En canvi, sí que admeten la construcció causativa els verbs de causació interna. En aquest cas, l'argument causador el que fa és actuar sobre factors ambientals.

La construcció causativa permet determinar si un verb és de causació interna o de causació externa. O si un verb que admet la causació interna pot tenir també la interpretació de causació externa. Si un verb és exclusivament de causació externa no admet la construcció causativa quan es descausativitza. Hem vist l'exemple del verb *obrir*. D'aquí deduïm que si un verb admet en el seu ús incoatiu la construcció causativa voldrà dir que el verb en realitat té una lectura de causació interna. Dit d'una altra manera, incoativització i causació interna són fenòmens diferents, tal com proposen de manera seminal Levin i Rappaport Hovav (1995) i he defensat al capítol 3.²¹

²¹ Com hem vist, Folli (2001) adopta la mateixa posició que Levin i Rappaport Hovav (1995).

Capítol 11

L'ARGUMENT EXTERN CAUSAT I LA REFERENCIALITAT

11.0. INTRODUCCIÓ

En aquest capítol estudiaré una restricció que regula la realització de l'argument extern causat: la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat. Vegem el següent contrast:

- (1) a. *El metge em va fer vacunar a una infermera.
- b. El metge li va fer vacunar un nen.

L'oració de (1a) és anòmala perquè l'argument causat (*una infermera*) és més baix en una determinada escala que l'argument intern tema (*em*). En canvi, (1b) és una oració natural ja que l'argument causat (*li*) és més alt en aquesta mateixa escala que l'argument intern tema (*un nen*). Si a (1a) realitzem l'argument causat com un adjunt, la restricció no opera i l'oració es torna gramatical:

- (2) El metge em va fer vacunar per una infermera.

Així mateix, analitzaré una segona restricció, de naturalesa similar, que afecta la realització dels grups clítics: la restricció coneguda com Restricció *me-lui/l-II* (Bonet (1991)) o Restricció Persona-Cas (Bonet (1994)). Aquesta restricció afecta les combinacions de clítics argumentals en les construccions de doble objecte. D'acord amb aquesta restricció, en una construcció de doble objecte, no podem cliticitzar simultàniament els dos arguments interns si tots dos són clítics de persona discursiva (3a), o el clíctic de datiu és de tercera persona i el clíctic d'acusatiu és de persona discursiva (3b):

- (3) a. ?*El director te'm va presentar.
- b. *El director me li va presentar.

Mostraré que la dinàmica d'aquesta restricció és similar a la de la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat, fins al punt que se solapen. Així, l'oració següent, causativa, és afectada per les dues restriccions simultàniament:

- (4) *El metge te'm va fer reanimar.

Per aquest motiu, la Restricció *me-lui/l-II* de Bonet (1991) l'anomenaré aquí Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic.

Els problemes de referencialitat que provoca l'argument extern causat han estat identificats des dels mateixos inicis de l'estudi de la construcció causativa en el camp generativista (vegeu Kayne (1975), que aporta una descripció amplíssima del fenomen, així com la bibliografia que cita). Com mostra (5), la coaparició d'un datiu causat animat i d'un argument intern tema animat resulta problemàtica:

(5) ?*El metge va fer vacunar el Pere a la Maria.

Intentaré explicar la desviació de (5) en termes de la Restricció de Referencialitat del Datiu Causat. Els efectes d'aquesta restricció varien en funció de la naturalesa referencial dels nominals que realitzen aquests arguments. Si a (5) pronominalitzem l'argument datiu causat, l'oració és gairebé perfecta:

(6) ?El metge li va fer vacunar el Pere.

Si l'OD l'expressem amb una descripció indefinida, l'oració la podem considerar totalment natural:

(7) El metge li va fer vacunar un nen.

I al revés, si a (5) pronominalitzem l'OD, l'oració resulta molt estranya:

(8) *El metge el va fer vacunar a la Maria.

I si a (5) expressem el datiu causat amb una descripció indefinida, l'oració resulta encara més estranya:

(9) *El metge el va fer vacunar a una infermera.

El mecanisme de què disposa la llengua per resoldre aquesta restricció és expressar l'argument causat mitjançant un SP Agent:

(10) a. El metge el va fer vacunar per la Maria.

b. El metge el va fer vacunar per una infermera.

Enuncio la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat de la manera següent:

(11) *Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat*

En una construcció causativa, el datiu causat ha d'ocupar una posició més alta en l'Escala de Referencialitat que l'argument intern tema.

L'Escala de Referencialitat que proposo és la següent:

(12) *Escala de Referencialitat (versió general)*

Pronom de primera persona > Pronom de segona persona > Pronom de tercera persona (animat) > Element *qu* (animat) > Nom propi > Descripció definida (animat) > Descripció no definida (animat) > Expressió nominal o pronominal no animada

Aquesta escala, basada en l'Escala de Referencialitat de Silverstein (1976), expressa els diferents tipus de nominals amb què podem denotar una entitat. Proposaré una interpretació pragmàtica d'aquesta escala. La meua hipòtesi és que el referent de cada expressió nominal de l'escala presenta una accessibilitat diferent en el discurs. Per exemple, els referents dels pronoms de persona discursiva (primera i segona persona) són accessibles de manera immediata tant per l'emissor com pel receptor. Així mateix, els referents dels elements pronominals són accessibles més immediatament que els referents dels elements nominals descriptius. A diferència de moltes escales de referencialitat proposades, he inclòs els elements *qu*. Com veurem, els elements *qu* tenen efectes en la interacció entre el datiu causat i l'argument intern tema.

En la construcció causativa, una oposició que no té efectes, o en té pocs, és la que s'estableix entre un nom propi i una descripció definida:

- (13) a. ??El metge va fer vacunar la Maria a la infermera.
b. ??La mare va fer vestir el nadó al Joan.

Així mateix, si expressem l'argument causat i l'argument intern tema amb clítics de persona discursiva, tampoc és possible establir una distinció entre ells:

- (14) *El metge te m'ha fet vacunar.

Si segreguem els clítics un en cada verb, totes dues disposicions són gramaticals:

- (15) a. El metge m'ha fet vacunar-te.
b. El metge et farà vacunar-me.

En conseqüència, proposaré la següent versió sobre l'Escala de Referencialitat, on equiparo les baules de nom propi i descripció definida d'una banda, i de primera i segona persona de l'altra:

- (16) *Escala de Referencialitat (versió restringida)*

Pronom de primera persona \geq Pronom de segona persona $>$ Pronom de tercera persona (animat) $>$ Element *qu* (animat) $>$ Nom propi \geq Descripció definida (animat) $>$ Descripció no definida (animat) $>$ Expressió nominal o pronominal no animada

Per explicar la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic recorreré també a l'Escala de Referencialitat.

- (17) *Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic*

El referent del clíctic que expressa l'argument més alt estructuralment ha d'ocupar una posició més alta en l'Escala de Referencialitat que el referent del clíctic que expressa l'argument més baix estructuralment.

Igual que les llengües disposen de mecanismes per evitar l'efecte *me-lui* (en català, per exemple, el clíctic de datiu *li* és substituït en certs casos pel clíctic locatiu *hi*), també hi ha mecanismes per evitar l'efecte de referencialitat sobre el datiu causat. Un d'aquests mecanismes consisteix a expressar l'argument causat com un SP Agent:

- (18) a. ??El metge va fer vacunar la Maria a la infermera.
b. El metge va fer vacunar la Maria per la infermera.

Aquest capítol s'organitza de la manera següent. A l'apartat 11.1 presento l'Escala de Referencialitat. Aquesta escala, que s'interpreta pragmàticament, indica el grau d'accessibilitat al referent denotat per les expressions nominals jerarquizades en l'escala. Com més accessible és el referent denotat, més amunt de l'escala es troba.

A l'apartat 11.2 estudio la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat. Oferiré un repàs del tractament que ha tingut aquesta restricció a la bibliografia de les llengües romàniques. Argumentaré que aquesta restricció permet donar compte de la distribució de gramaticalitat a què dona lloc el datiu causat.

A l'apartat 11.3 analitzo la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic. Mostraré que aquesta restricció permet explicar les combinacions anòmales de clítics tant en la construcció de doble objecte com en la construcció causativa. Així mateix,

mostraré, basant-me en Bonet (1991), les estratègies de què disposa la llengua per evitar la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic.

A l'apartat 11.4 mostraré que la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic no és suficient per explicar els efectes de referencialitat que s'observen en el grup clíctic en la construcció causativa: l'efecte *me-lui*, l'efecte I-II i l'efecte III-III. Veurem que la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat permet donar compte d'aquests efectes. Així mateix, aquesta restricció governa la possibilitat que la construcció es torni processable mitjançant la desagregació de clítics. Com veurem, l'efecte *me-lui* no es pot resoldre mitjançant la simple desagregació dels clítics entre el verb matriu i el verb incrustat.

Finalment, a l'apartat 11.5 faré una proposta de caire temptatiu per derivar la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic. Concretament, proposaré que aquesta restricció no opera en un nucli funcional verbal, tal com han proposat autors com ara Anagnostopoulou (2003, 2005), sinó en el nucli de Temps. Suggestiré que els clítics pronominals (o, alternativament, els morfemes de concordança verbal) validen secundàriament el tret D de Temps. Aquest tret només el pot validar un element, i aquest ha de ser l'element més alt en l'escala de Referencialitat.

A l'apartat 11.6 presentaré les conclusions del capítol.

11.1. L'ESCALA DE REFERENCIALITAT

Tant la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic com la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat són unes restriccions que actuen sobre la referencialitat, en el primer cas sobre la referencialitat dels clítics implicats, i en el segon cas sobre la referencialitat del datiu causat. Bonet (1991), per exemple, utilitza el terme de *persona* per donar compte de la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic: si hi ha un clíctic que representi l'argument datiu, aleshores el clíctic que representa l'argument acusatiu no pot ser ni primera ni segona persona: ha de ser tercera persona. Per la seva banda, Ormazabal i Romero (2007) consideren que la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic és una restricció sobre l'animacitat. En la combinació d'un clíctic de datiu i un d'acusatiu, només un d'ells pot representar una entitat animada.

L'Escala de Referencialitat no és una escala d'animacitat. De fet, no té sentit parlar de graus d'animacitat. El pronom *jo* no és més animat que el nom propi *Albert* o que la descripció definida *la meva persona*. Aquesta escala, doncs, no expressa el grau d'animacitat d'una expressió nominal. Atès que no existeixen graus d'animacitat, les expressions nominals no es poden ordenar d'acord amb aquesta noció. Proposaré que el que fa aquesta escala és indicar el grau d'accessibilitat al referent denotat per una expressió nominal. És, doncs, una escala d'índole pragmàtica.

Vegem en primer lloc l'Escala de Referencialitat en la seva versió general:

(19) *Escala de Referencialitat (versió general)*

Pronom de primera persona > Pronom de segona persona > Pronom de tercera persona (animat) > Element *qu* (animat) > Nom propi > Descripció definida (animat) > Descripció no definida (animat) > Expressió nominal o pronominal no animada

El primer autor que argumenta que una escala de referencialitat té efectes gramaticals és Silverstein (1976). Silverstein proposa l'escala següent:¹

(20) *Jerarquia de Contingut Lèxic Inherent (Silverstein (1976))*

Pronom de segona persona > Pronom de primera persona > Pronom de tercera persona > Nom propi > Nom comú +Humà > Nom comú +Animat > Nom comú –Animat > ...

(Silverstein (1976), p. 122, adaptat)

Silverstein utilitza aquesta escala de referencialitat per donar compte del fenomen conegut com a ergativitat escindida (*split ergativity*). Algunes llengües utilitzen simultàniament dos sistemes de cas: el sistema nominatiu-acusatiu i el sistema ergatiu-absolutiu. Aquestes llengües, però, especialitzen cada sistema de cas a uns determinats tipus de nominals: el sistema nominatiu-acusatiu s'aplica als nominals alts en l'escala de referencialitat, mentre que el sistema ergatiu-absolutiu s'aplica als nominals baixos en l'escala.² Tanmateix, se segueix una regla: Si una llengua aplica el sistema nominatiu-acusatiu a una baula *x* de l'escala, aplica aquest sistema a totes les baules superiors a aquesta; i a l'inrevés, si una llengua aplica el sistema ergatiu-absolutiu a una baula *x*, aplica aquest sistema a totes les baules inferiors a aquesta. Així doncs, l'escala de referencialitat és utilitzada per regular els sistemes de cas en les llengües amb ergativitat escindida.

Dixon (1979) ofereix una escala similar, per bé que intercanvia la posició dels pronoms de persona discursiva. Així mateix, dona un nom específic a l'escala: Escala de Potencialitat de l'Agentivitat (*Potentiality of Agency Scale*). L'estructura d'aquesta escala és:

(21) *Escala de Potencialitat de l'Agentivitat (Dixon (1979))*

Pronom de primera persona > Pronom de segona persona > Pronoms de tercera persona/Demostratius > Noms propis > Noms comuns humans > Noms comuns animats > Noms comuns inanimats

(Dixon (1979) p. 85, adaptat)

Dixon fa un ús de l'escala de referencialitat diferent del de Silverstein. Dixon considera aquesta escala com una escala d'"agents controladors". Per a Dixon, la probabilitat que una expressió nominal actuï com un "agent controlador" és més alta com més amunt de l'escala es trobi.

¹ El terme original és *Hierarchy of Inherent Lexical Content*. L'escala la basa en termes de trets: ±Tu, ±Ego, ±Propi, ±Humà, ±Animat i ±Inanimat. Aquí he adaptat l'escala a tipus de nominals.

² Vegeu Nichols (2001) per a una explicació de la naturalesa de l'ergativitat escindida.

Bosong (1991) recorre a la referencialitat per explicar la distribució del Marcatge Diferencial d'Objecte (MDO). En les llengües amb MDO, aquest marcatge està governat per algun tipus d'escala de referencialitat. Concretament, Bosong proposa tres tipus d'escales de base referencial, que anomena Domini d'Inherència (*Domain of Inherence*), Domini de Referència (*Domain of Reference*) i Domini de Constituència (*Domain of Constituence*). El factor que determina, o que pesa més, en l'aplicació del DOM depèn de la llengua en qüestió.

Un altre autor que ha recorregut a una escala de referencialitat amb fins explicatius és Todolí (1996). Todolí proposa que en català el doblament de clíctic de l'OD està regulat per una escala de referencialitat que anomena Escala d'Animacitat/Definitud, i que com es pot veure és força similar a la que he proposat:

(22) *Escala d'Animacitat/Definitud* (Todolí (1996))

Primera persona > Segona persona > Pronom de tercera persona > Nom propi de persona > Nom comú de persona definit > Nom comú de persona específic > Nom comú de persona inespecífic > Nom inanimat

(Todolí (1996), p. 446 [7a])

Segons Todolí, els elements nominals que demanen forçosament el doblament de clíctic quan són utilitzats com a OD són els situats per damunt de la baula de pronom de tercera persona, és a dir, els pronoms de primera i segona persona o pronoms de persona discursiva.

Tal com defenso, l'Escala de Referencialitat té un comportament pragmàtic. Més concretament, proposo que l'Escala de Referencialitat és utilitzada per establir l'accessibilitat als referents dels arguments, és a dir, als referents discursius. Observi's que l'escala no és una escala sobre la naturalesa dels referents o *denotata*, sinó una escala sobre les expressions amb capacitat referencial. Excepte el darrer terme de l'escala, tots fan referència a entitats animades, per bé que ho fan de maneres diferents. És la manera com hi fan referència que té efectes gramaticals. El referent d'un pronom de primera o de segona persona és més accessible que el referent d'un pronom de tercera persona. El motiu és que els referents dels pronoms de primera i segona persona ocupen una posició preeminent en la ment de l'emissor i de l'oient. Els consideraré referents discursius d'accessibilitat immediata. Així mateix, el referent d'un pronom de tercera persona és més accessible que el referent d'un nom propi. El motiu és que l'ús d'un pronom de tercera persona implica que el referent ja ha estat introduït en el discurs. Per tant, aquest referent és més accessible que l'introduït pel nom propi. El mateix raonament podem fer per distingir entre els noms propis i les descripcions definides. El que ens indica l'Escala de Referencialitat és el grau d'accessibilitat relatiu dels referents denotats per les expressions lingüístiques en la ment de l'emissor i el receptor. Com més alt en l'escala, més accessible és el referent. Aquesta mecànica que proposo d'accés als referents discursius és compatible amb models informacionals com els proposats per Reinhart (1982) o Lambrecht (1994), que recorren a la metàfora del fitxer format per fitxes (*card files*) encapçalades pel terme que denota el referent. En el discurs, les fitxes corresponents a la primera i la segona persona estan activades per defecte. Així mateix, d'acord amb l'Escala de Referencialitat, els pronoms de primera i segona persona són d'accessibilitat immediata. L'ús d'un pronom de tercera persona pressuposa que la fitxa del seu referent es troba també en una posició preeminent

dins del fitxer. En canvi, l'ús d'un nom propi o d'una descripció definida serveixen per activar una fitxa i situar-la en una posició preeminent.

Abans de prosseguir, comentaré dos aspectes de l'Escala de Referencialitat que proposo. En primer lloc, he inclòs en l'Escala de Referencialitat els elements *qu* (animats). Com veurem a l'apartat 11.2.3.2, l'element *qu* sembla més alt, des del punt de vista d'accessibilitat referencial, que un nom propi, probablement atès el seu caràcter pronominal, i més baix que un clíctic determinant, probablement pel fet de ser indefinit.

I en segon lloc, tal com ja hem vist a la introducció d'aquest capítol, algunes oposicions tenen efectes tènues o simplement no tenen efectes. Per exemple, ni la distinció entre primera i segona persona ni la distinció entre nom propi i descripció definida a penes té efectes en la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat. Per tant, l'Escala de Referencialitat que afecta aquestes restriccions es pot establir de la manera següent:

(23) *Escala de Referencialitat (versió restringida)*

Pronom de primera persona \geq Pronom de segona persona $>$ Pronom de tercera persona (animat) $>$ Element *qu* (animat) $>$ Nom propi \geq Descripció definida (animat) $>$ Descripció no definida (animat) $>$ Expressió nominal o pronominal no animada

Albizu (1997) considera que la Restricció Pronom-Cas és el resultat d'una restricció que anomena Restricció Persona-Cas Generalitzada, que determina que un tret de persona ha de ser menys referencial, o igual de referencial, que un altre tret de persona que el c-comandi. Albizu estipula que aquesta restricció opera en el component morfològic. Vegem els termes en què Albizu enuncia aquesta restricció:³

(24) *Generalized Person-Case Constraint (Albizu (1997))*

A Person-morphosyntactic feature P1 must be less referential than, or as equally referential as, a Person-morphosyntactic feature P2 that c-commands it at MC [Morphological Component].

(Albizu (1997), p. 19)

Aquesta restricció té un important punt en comú amb les restriccions de referencialitat que aquí proposo. Igual que aquestes restriccions, la Restricció de Persona-Cas Generalitzada imposa restriccions de naturalesa referencial en la relació entre dos arguments d'acord amb una escala.

³ Albizu cita com a font d'inspiració la restricció d'especificació de trets de Murasugi (1994). Aquesta restricció diu així:

(i) *Feature Specification Constraint*

The features of a lower Agr must be less specified than, or as equally specified as, the features of a higher Agreement.

(Albizu (1997), p. 19, que cita Murasugi (1994))

11.2. L'ARGUMENT EXTERN CAUSAT I LA REFERENCIALITAT

11.2.0. Introducció

En la construcció causativa, la realització de l'argument extern causat està condicionada a la naturalesa referencial de l'argument intern tema. Quan aquest darrer és animat, la realització conjunta dels dos arguments del verb incrustat presenta problemes. Si els dos arguments són noms propis, l'oració resulta fortament desviada, tal com mostra (25):

(25) ?*El Ramon va fer cuidar la Maria al Joan.

Quan un dels arguments, o tots dos, són descripcions definides, les oracions resulten també fortament desviades:

(26) a. ?*El metge va fer desvestir la infermera a la Maria.

b. ?*El director de l'hospital va fer vacunar les infermeres als metges.

Quan la descripció definida ajuda a determinar quin argument és tema i quin és agent, l'oració millora:

(27) a. ??El metge va fer desvestir la Maria a la infermera.

b. ??El director de l'hospital va fer vacunar els metges a les infermeres.

La definitud també té efectes sobre aquesta restricció. Si el datiu causat no és definit i l'argument intern tema és definit, l'oració també resulta problemàtica:

(28) *El metge de guàrdia va fer operar el Joan a un traumatòleg.

La raó de la marginalitat d'oracions com (25) no és la presència de dos arguments consecutius animats. Alguns verbs de doble objecte admeten un argument tema animat:

(29) El cap de cardiologia va presentar la Maria al doctor Palau.

Argumentaré que aquest comportament és atribuïble a la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat. Aquesta restricció diu:

(30) *Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat*

En una construcció causativa, el datiu causat ha d'ocupar una posició més alta en l'Escala de Referencialitat que l'argument intern tema.

Si el verb incrustat selecciona un argument datiu lèxic, l'oració és gramatical, ja que l'argument causat es realitza en acusatiu:

(31) a. La mare va fer trucar el Jordi al metge.

b. El pare va fer escriure la Lluïsa al Carles.

Observi's que hi ha un contrast força clar entre (25) i (31). Aquest contrast es deu al fet que la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat no actua en les oracions de (31): l'argument extern causat no rep cas datiu sinó acusatiu ja que no hi ha un argument intern OD que activi el cas datiu estructural.

Si per l'acció de l'argument intern meta activem el cas datiu de l'argument causat (cas datiu espuri), aleshores l'oració es torna fortament desviada per l'acció de la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat:

- (32) a. ?*La mare va fer trucar al metge al Jordi.
 b. ?*El pare va fer escriure al Carles a la Lluïsa.

Si l'argument intern tema animat no és complement d'un verb sinó d'un nominal que forma una perífrasi verbal amb un verb lleuger, l'oració tampoc és problemàtica:

- (33) Mentre era fora, la mare va fer tenir cura del petit a la Carme.

L'oració sinònima següent, en canvi, és anòmala:

- (34) ??Mentre era fora, la mare va fer cuidar el petit a la Carme.

El contrast entre (33) i (34) es deu a la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat: aquesta restricció actua a (34) però no a (33).

Proposaré que la marginalitat o agramaticalitat d'oracions com (34) es produeix quan l'argument extern causat es troba en la mateixa posició o en una posició més baixa en Escala de Referencialitat que l'argument intern tema. El xoc referencial entre els arguments és de naturalesa interpretativa: si tots dos arguments són animats, resulta problemàtic determinar quin argument és tema i quin és agent. En efecte, si tots dos arguments reben cas dependent, la identificació dels seus papers temàtics resulta problemàtica. La Restricció de Referencialitat del Datiu Causat ajuda a identificar el paper temàtic dels arguments: l'argument més alt estructuralment ha de ser l'argument més alt en l'Escala de Referencialitat. Si l'argument més alt estructuralment és més baix en l'Escala de Referencialitat, es produeix un conflicte referencial i l'oració resulta desviada.

En algunes llengües la realització del cas de l'argument extern està condicionat als efectes de referencialitat que es produeixen amb l'argument intern tema. Nichols (2001) aporta dos casos d'aquest fenomen: el del caixmiri, una llengua indoària parlada al Caixmir, i el del picuris, un dialecte del tiwa parlat al nord de Nou Mèxic.

El caixmiri té dos sistemes de cas: en el present, utilitza el sistema nominatiu-acusatiu, mentre que en el passat utilitza el sistema inergatiu-nominatiu. Quan en el present l'argument tema és més alt en l'Escala de Referencialitat que l'argument agent, deixa de realitzar-se en acusatiu i passa a realitzar-se en datiu. Considerem aquest contrast:

- (35) a. chu-s-ath parina:v-a:n.
 ser-1SG.NOM-2SG.AC ensenyar-PRES.PART
 'Jo t'estic ensenyant.'
 b. chu-h-am parina:v-a:n.
 ser-2SG.NOM-1SG.DAT ensenyar-PRES.PART
 'Tu m'estàs ensenyant.'

(Nichols (2001), p. 520-521 [6-7], que cita Wali i Koul (1994))

A (35a) l'argument agent (*jo*) és més alt en l'Escala de Referencialitat que l'argument tema (*tu*). Atès que la jerarquia no es contravé, els casos nominatiu i acusatiu s'assignen de manera regular. En canvi, a (35b) l'argument agent (*tu*) és més baix en l'Escala de Referencialitat que l'argument tema (*jo*). Nichols addueix que el canvi de cas acusatiu a datiu de l'argument tema és una forma d'evitar l'efecte de referencialitat de la construcció.

En el temps passat, en què s'utilitza el sistema de cas ergatiu-nominatiu, la situació és diferent:

- (36) a. onu-m-akh yo:r.
portar-1SG.ERG-2SG.NOM aquí
'Jo et vaig portar aquí.'
- b. vuchu-th-as.
veure-2SG.ERG-1SG.NOM
'Tu em vas veure.'

(Nichols (2001), p. 521 [8-9], que cita Wali i Koul (1994))

A (36a) l'Escala de Referencialitat es respecta. L'argument agent (*jo*) és més alt en l'Escala de Referencialitat que l'argument tema (*tu*). En canvi, a (36b) els papers s'inverteixen. L'argument agent (*tu*) és més baix en l'Escala de Referencialitat que l'argument tema (*jo*). Tot i això, no es produeix cap efecte en l'assignació dels casos que reben els arguments. Segons Nichols, el motiu és que el cas inergatiu es comporta com un cas lèxic i no pròpiament com un cas estructural. Per aquest motiu, el cas de l'argument tema, nominatiu, no requereix ser alterat.

Una segona llengua que mostra efectes de referencialitat és el picuris. A diferència del caixmiri, el picuris no té cas morfològic, per bé que sí que té concordança de nominatiu amb Temps. Considerem el contrast següent:

- (37) a. toxwia-łote hi:ue-neŋ t̪i:uɕ.
coiot-vell.home pedra-SG mossegar
'El vell Coiot va mossegar la pedra.'
- b. ka:leneŋ pa t̪i:uenɕ p'jmma:-kwil 'ol-ia.
llop per dona muntanya-cap.a prendre-PASSIVA
'El llop va portar la dona a les muntanyes.'

(Nichols (2001), p. 523 [13-14], que cita (Harrington and Roberts (1928))

A (37a), l'argument agent (*vell Coiot*) és més alt en l'escala d'animacitat que l'argument tema (*pedra*). Com que es respecta l'Escala de Referencialitat, l'oració no planteja problemes: l'argument que concorda amb el verb és l'agent. En canvi, a (37b) l'Escala de Referencialitat no es respecta: l'argument agent (*llop*) és més baix que l'argument tema (*la dona*). Per evitar el xoc, l'argument agent passa a realitzar-se com a sintagma preposicional, mentre que l'argument tema passa a concordar amb el verb.

Com veiem doncs, en certes llengües la interacció entre l'agent i el tema està subjecta a l'Escala de Referencialitat.

A l'apartat 11.2.1 faré un repàs del que s'ha dit sobre aquest fenomen a la bibliografia en francès, en italià, en castellà i en català. La llengua en què aquesta restricció ha rebut un tractament més extens és el francès. Com veurem, la casuística és molt àmplia. En alguns casos, els judicis d'oracions similars varien segons les llengües, però crec que aquestes variacions són atribuïbles als autors i no a les llengües, atesa la complexitat d'aquests judicis. En molts casos, resulta

problemàtic determinar el judici d'una oració d'aquest tipus, i sovint els judicis s'estableixen per comparació amb oracions similars que difereixen en un o més factors.

A l'apartat 11.2.2, basant-me en les aportacions que han fet els autors que han tractat aquesta qüestió, mostraré que la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat permet explicar els contrastos a què dona lloc la restricció de referencialitat en les construccions causatives. Diverses són les situacions que veurem: la pronominalització d'un dels arguments o dels dos, la interrogació d'un dels arguments, la incidència del factor de definitud i l'efecte que té el caràcter descriptiu de les descripcions definides.

A l'apartat 11.2.3, mostraré que en les construccions causatives amb verbs del tipus *telefonar*, que seleccionen un argument intern amb cas datiu lèxic, la restricció de referencialitat no actua. El motiu és que l'argument causat rep cas dependent no per l'acció d'un argument intern del verb, sinó per l'acció de l'argument causador. Sí que actua, però, quan l'argument causat d'aquests verbs rep cas datiu espuri. Així mateix, veurem que la interacció que es produeix entre el datiu causat i un datiu aplicatiu és similar a la que es dona entre el datiu causat i l'argument intern tema. A l'apartat 11.2.4 presentaré les conclusions de l'apartat.

11.2.1. El francès, l'italià, el castellà i el català: un repàs a la bibliografia

En els diferents estudis que s'han fet sobre la construcció causativa en francès, italià, castellà i català s'ha observat l'existència en aquestes llengües d'un conflicte referencial entre l'argument extern causat i l'argument intern tema quan aquest darrer és animat. A continuació faig un repàs del que s'ha dit sobre aquesta qüestió en cada una d'aquestes llengües. Com que el grau d'aprofundiment de cada autor és diferent, les dades de què dispenso no són uniformes. Així mateix, els judicis d'oracions equivalents no sempre coincideixen, ni entre llengües ni dins d'una mateixa llengua.

11.2.1.1. Francès

Kayne (1975) és qui dona una caracterització més àmplia de la interacció entre el datiu causat i l'argument intern tema animat en les construccions causatives. Kayne observa que en francès la cohabitació d'un argument intern tema animat i un argument extern causat és problemàtica. Aquests són els exemples que dona:

- (38) a. *Pierre a fait matraquer ce garçon à Jean-Jacques.
'?*El Pierre ha fet apallissar aquest nen al Jean-Jacques.'
- b. *Elle fera tuer son mari à son amant.
'??Ella farà matar el seu marit al seu amant.'

(Kayne (1975), p. 241 [119a,c])

He considerat les glosses com a marginals, no com a completament agramaticals. Kayne no és homogeni en tots els judicis. Així, l'oració següent la dona com a bona:⁴

(39) Pierre a fait embrasser cette petite fille à Jean-Jacques.

'?*El Pierre ha fet besar aquesta nena al Jean-Jacques.'

(Kayne (1975), p. 241 [121a])

Personalment no veig que el verb *besar* doni lloc a una oració més acceptable que el verb *matar*. En tots els casos, si expressem l'argument agent causat amb un SP agent, l'oració resulta gramatical:

(40) a. Pierre a fait matraquer ce garçon par Jean-Jacques.

'?El Pierre ha fet apallissat aquest nen pel Jean-Jacques.'

b. Elle fera tuer son mari par son amant.

'?Ella farà matar el seu marit pel seu amant.'

(Kayne (1975), p. 241 [119b,d])

Un dels factors que intervé en el processament d'aquestes construccions és el valor de definitud que prenen els arguments tema i agent. Quan l'argument intern tema és indefinit, la gramaticalitat millora. Kayne ofereix el contrast següent, que atribueix a J.-R. Vergnaud (comunicació personal):

(41) a. *Il a fait interroger ce prisonnier à son assistant.

'??Ha fet interrogat aquest presoner al seu assistent.'

b. Il a fait interroger trois prisonniers à son assistant.

'Ha fet interrogar tres presoners al seu assistent.'

(Kayne (1975), p. 241, nota 47 [v-vi])

Així mateix, Cannings i Moody (1978), observen que l'oració de (38a) de Kayne es torna gramatical si l'argument intern tema es realitza amb un SD indefinit:

(42) Le commandant a fait matraquer dix prisonniers au caporal Lapeyre.

'El comandant ha fet apallissat deu presoners al caporal Lapeyre.'

(Cannings i Moody (1978), p. 13 [14])

En canvi, si l'argument indefinit és l'argument causat, la construcció empitjora:

(43) a. *Jean fait soigner sa femme à un spécialiste.

'*El Jean fa cuidar la seva dona a un especialista.'

b. J'ai eu bien du mal à faire opérer ma femme à ce spécialiste.

'??M'ha costat molt fer operar la meua dona a aquest especialista.'

(Kayne (1975), p. 241, nota 47 [vii-viii], que cita Borel (1972))

⁴ Tanmateix, Kayne considera que (i) és preferible a (39):

(i) Pierre a fait embrasser cette petite fille par Jean-Jacques.

(Kayne (1975), p. 241 [119b])

Un altre factor que intervé en aquest conflicte de referencialitat és la pronominalització d'un dels arguments del verb incrustat. Kayne mostra que si pronominalitzem l'argument agent causat, l'oració millora notablement (el mateix passa amb les glosses):

- (44) a. ?Pierre lui a fait matraquer ce garçon.
'?El Pierre li ha fet apallissat aquest noi.'
b. ?Elle lui fera tuer son mari.
'?Ella li farà matar el seu marit.'

(Kayne (1975), p. 241 [120a-b])

Kayne dona un exemple en què l'argument pronominalitzat és l'argument intern tema, amb la particularitat que el pronom és de segona persona (la glossa catalana mostra que el català té el mateix comportament que el francès):⁵

- (45) *Pierre te fera embrasser à Marie.
'*El Pierre et farà besar a la Marie.'

(Kayne (1975), p. 242 [122b])

Si expressem l'argument causat amb un SP agent, l'oració es torna gramatical:

- (46) Pierre te fera embrasser par Marie.
'El Pierre et farà besar per la Marie.'

(Kayne (1969), p. 180 [13])

Kayne no dona exemples en què l'argument tema pronominalitzat sigui de tercera persona. Els qui proporcionen un exemple d'aquest tipus en francès són Rouveret i Vergnaud (1980), i el consideren gramatical:

- (47) Pierre l'a fait embrasser à Marie.
'?*El Pierre l'ha fet besar a la Marie.'

(Rouveret i Vergnaud (1980), p. 142 [160])

Com he indicat a la glossa, aquesta oració en català la consideraré força desviada. Com veurem tot seguit, alguns autors la donen com a agramatical (vegeu Hernanz (1999) per al castellà i Alsina (2002) per al català).

Borer (1983), que cita Wehrli (1981), dona un paradigma molt complet d'aquesta construcció per al francès. Observi's que només considera agramaticals les construccions en què l'argument intern tema es realitza amb un clíctic de primera o segona persona:

⁵ Homer i Sportiche (2011) donen aquest exemple:

- (i) ??Il m'a fait photographier à Jean.
'M'ha fet fotografiar pel Jean.'

El judici és menys sever que el que dona Kayne.

- (48) a. Jean a fait embrasser Marie à Pierre.
'?*El Jean ha fet besar la Maria al Pere.'
- b. Jean l'a fait embrasser [e] à Pierre.
'?*El Jean l'ha fet besar al Pere.'
- c. *Jean m'a fait embrasser [e] à Pierre.
'*El Jean m'ha fet besar al Pere.'
- d. Jean lui a fait embrasser Marie [e].
'?El Jean li ha fet besar la Maria.'
- e. Jean m'a fait embrasser Marie [e].
'El Jean m'ha fet besar la Maria.'

(Borer (1983), p. 220, nota 12 [ia-c,e-f], que cita Wehrli (1981))

11.2.1.2. Itàlia

Burzio (1986) observa que en italià també es produeix un conflicte de referencialitat, però el circumscriu a determinats verbs. Per a Burzio, el verb *accusare* 'acusar' no provocaria cap problema de referencialitat, mentre que el verb *aiutare* 'ajudar' sí:

- (49) a. Giovanni ha fatto accusare Maria a Piero.
'?*El Giovanni ha fet acusar la Maria al Piero.'
- b. ??Giovanni ha fatto aiutare Maria a Piero.
'*El Giovanni ha fet ajudar la Maria al Piero.'

(Burzio (1986), p. 309, nota 8 [iii])

Crec que el verb *ajudar* és especial i no admet aquesta construcció. De fet, en català no sembla que admeti la construcció FP:⁶

- (50) a. *Vaig fer ajudar la Maria pel Pere.
b. *Vaig fer ajudar la Maria per un amic meu.

Igual que Kayne, Burzio considera que si l'argument intern tema és pronominalitzat amb un clíctic de primera o segona persona, l'oració es torna agramatical:

- (51) a. ?*Giovanni mi/ti ha fatto accusare a Maria.
'*El Giovanni m'/t'ha fet acusar a la Maria.'

⁶ Un verb que es comporta igual que *ajudar* és *servir*. Aquest verb no admet que l'argument tema sigui animat:

- (i) a. *El maître va fer servir el nouvingut al Joan.
b. *El maître va fer servir el nouvingut pel Joan.

- b. ?*Giovanni mi/ti ha fatto aiutare a Maria.
'*El Giovanni m'/t'ha fet ajudar a la Maria.'

(Burzio (1986), p. 309, nota 8 [iv])

El contrast entre (49a) i (51a) Burzio l'atribueix a una diferència de rang entre els pronoms de primera i segona persona i els noms propis:

We regard the difference between [(49)] and [(51)] as due to the higher rank of first and second person NPs on the relevant hierarchy.

(Burzio (1986), p. 309, nota 8)

Burzio no indica quina és aquesta jerarquia, però pel context se sobreentén que es refereix a la jerarquia de referencialitat o animacitat. Burzio, però, no s'estén més en la qüestió.

11.2.1.3. Castellà

Bordelois (1974) identifica la mateixa restricció per al castellà. Aquest és l'exemple que dona:

- (52) *El hizo matar a Juan a María.

(Bordelois (1974), p. 134, nota 1 [b])

Per a Bordelois, l'agramaticalitat sorgeix quan el verb és agentiu. Si el verb no és agentiu, com en el cas del verb *conocer*, l'oració resulta gramatical:

- (53) El hizo conocer a Juan a María.

(Bordelois (1974), p. 134, nota 1 [a])

Així mateix, considera que si el verb és agentiu no es poden pronominalitzar simultàniament en el verb matriu l'argument extern causat i l'argument intern tema:

- (54) *El se lo hizo saludar.

(Bordelois (1974), p. 89, nota 19 [c])

En canvi, si cliticitzem l'argument extern causat en el verb matriu i l'argument intern tema en el verb incrustat, l'oració és bona:

- (55) El la hizo saludarlo.

(Bordelois (1974), p. 89, nota 19 [g])

Segons Bordelois, en el cas del verb no agentiu *conocer*, és possible situar els dos clítics en el verb matriu:

- (56) El me lo hizo conocer.

(Bordelois (1974), p. 89, nota 19 [e])

No acabo de veure aquesta diferència de gramaticalitat entre (52) i (53). Per a mi, les dues oracions són igual de desviades. Així mateix, l'oració de (56) em resulta desviada. La forma més acceptable seria aquesta:

- (57) El me hizo conocerlo.

Hernanz (1999) també es fa ressò del conflicte de referencialitat que es dona en les construccions causatives. Aquests són els exemples que dona:

- (58) a. *Hicieron examinar a Julia a un médico.
b. ??Hicieron procesar al acusado al juez.

(Hernanz (1999), p. 2253 [224b, 225b])

El contrast que proporciona Hernanz no està basat en exemples homogenis. A (58a) l'argument extern causat és indefinit, mentre que a (58b) és definit. Com ja hem vist en el cas del francès, el caràcter ±Determinat de l'argument extern causat incideix en l'acceptabilitat de la construcció (vegeu el contrast de (58)). Si substituïm l'argument extern causat indefinit per un de definit, la gramaticalitat de l'oració millora sensiblement (l'exemple és meu):

- (59) ??Haré examinar a Julia al oftalmólogo.

Si expressem l'argument extern causat amb un SP agent, les oracions es tornen gramaticals.

- (60) a. Hicieron examinar a Julia por un médico.
b. Hicieron procesar al acusado por el juez.

(Hernanz (1999), p. 2253 [224b, 225b])

Per a Hernanz, si cliticitzem l'argument intern tema l'oració es torna agramatical:

- (61) a. *La hicieron examinar a un médico.
b. *La hicieron procesar al juez.

(Hernanz (1999), p. 2253, nota 66 [1a-b])

En aquest sentit, doncs, s'allunya dels judicis de Rouveret i Vergnaud (1980) i Wehrli (1981) per al francès i, com veurem, coincideix amb els judicis d'Alsina (2002) per al català.

Així mateix, si expressem l'argument causat mitjançant un SP Agent, les oracions de (62) es tornen gramaticals:

- (62) a. La hicieron examinar por un médico.
b. La hicieron procesar por el juez.

(Hernanz (1999), p. 2253, nota 66 [1a-b])

Hernanz atribueix l'agramaticalitat o marginalitat de les oracions de (58) al fet que hi ha dos arguments introduïts per la mateixa preposició de cas (a). Sembla raonable pensar que si dos arguments d'un mateix verb es realitzen amb la mateixa preposició de cas la interpretació de l'oració es complica. Aquesta explicació podria servir per al castellà, però no serveix per al francès, l'italià o el català estàndard. En aquestes llengües l'OD es realitza sense preposició.

11.2.1.4. Català

Alsina (2002) considera marginals en català la realització sintàctica dels arguments causats tema i agent, quan l'argument tema és animat:

- (63) a. ??Vaig fer criticar en Bernat als seus companys.
b. ??Han deixat defensar l'exministre al president.

(Alsina (2002), p. 2429)

Així mateix, considera que si l'argument que pronominalitzem és l'argument intern tema, l'oració es torna agramatical:

- (64) a. *El vaig fer criticar als seus companys.
b. *L'han deixat defensar al president.

(Alsina (2002), p. 2429)

Igual que en francès o en italià, la pronominalització de l'argument causat no planteja problemes de gramaticalitat:

- (65) a. Els vaig fer criticar en Bernat (als seus companys).
b. Li han deixat defensar l'exministre (al president).

(Alsina (2002), p. 2429)

I també igual que en francès, l'argument causat es pot realitzar com un SP agent:

- (66) En Bernat va fer vacunar els nens per un microbiòleg famós.

(Alsina (2002), p. 2430 [57a])

Si l'argument causat es realitza com a pronom, l'oració també és gramatical:

- (67) En Bernat li va fer vacunar els nens (a la Dra. Pastora).

(Alsina (2002), p. 2430 [57b])

11.2.1.5. Recapitulació

Hem vist diversos factors que intervenen en la realització conjunta de l'argument extern causat i l'argument intern tema animat.

Un primer factor que intervé en el conflicte de referencialitat és l'oposició entre pronom i descripció definida/nom propi. Quan l'argument que es realitza amb un pronom és l'argument extern causat, l'oració és processable (68a), mentre que quan l'argument que es pronominalitza és l'argument intern tema, l'oració es torna anòmala (68b):

- (68) a. El cap de cardiologia li va fer operar la meva germana.
b. *El cap de cardiologia la va fer operar al doctor Palau.

Quan el pronom és de primera o segona persona, el contrast és més radical:

- (69) a. El metge d'urgències em va fer operar la seva germana.
b. *El metge d'urgències em va fer operar a l'oftalmòleg.

El segon factor té a veure amb la definitud. Si l'argument intern tema és indefinit i l'argument extern causat és definit, aleshores l'oració és gramatical o quasi gramatical (70a); en canvi, si l'argument definit és l'argument intern tema i l'argument indefinit és l'argument extern causat, l'oració és agramatical (70b):

- (70) a. El cap de cardiologia ha fet operar dos pacients al doctor Palau.
 b. *El metge de guàrdia ha fet operar la meva germana a un oftalmòleg.

A l'apartat següent veurem que aquests contrastos, i d'altres que mostraré, es poden explicar en termes de la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat.

11.2.2. La Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat

Com hem vist, quan l'argument tema del verb incrustat és animat, es produeix un xoc referencial amb l'argument extern causat. Aquest fenomen es dona en les quatre llengües que he analitzat: francès, italià, castellà i català. Vegem de nou un exemple basat en el català:

- (71) ??El metge va fer vacunar la nena a la infermera.

Certs factors milloren aquestes oracions, mentre que d'altres les empitjoren. Quan no expressem l'argument extern causat, l'oració es torna plenament gramatical:

- (72) El metge va fer vacunar la nena.

Així mateix, l'oració també resulta gramatical si expressem l'argument extern causat mitjançant un SP agent:

- (73) El metge va fer vacunar el Ramon per una infermera.

Si pronominalitzem l'argument extern causat, l'oració millora ostensiblement:

- (74) El metge li va fer vacunar la nena.

En canvi, si pronominalitzem l'argument intern tema, l'oració es torna agramatical:

- (75) *El metge la va fer vacunar a la infermera.

Si és indefinit l'argument intern tema, l'oració resulta gramatical (76a), mentre que si és indefinit l'argument causat, l'oració és agramatical (76b):

- (76) a. Cada dia el director fa visitar 20 pacients al Joan.
 b. *Vaig fer aconsellar la Maria a un gestor.

Un altre factor que intervé en la restricció de referencialitat que afecta el datiu causat, i no observat en la bibliografia, és la interrogació.⁷ Si interroguem el datiu causat, l'oració resulta raonablement acceptable, mentre que si interroguem l'argument intern tema, l'oració resulta agramatical:

- (77) a. ?A qui_{DAT} has fet operar el nen_{AC}?
 b. ?*A qui_{AC} has fet operar al Joan_{DAT}?

Finalment, no sembla que hi hagi diferència entre una descripció definida i un nom propi:

- (78) a. ??El metge va fer operar la Maria al seu ajudant.
 b. ??El metge va fer operar el nen al Joan.

⁷ Com veurem, Ruwet (1972) observa que quan coapareixen un datiu causat i un datiu aplicatiu, podem interrogar el datiu causat però no el datiu aplicatiu.

En canvi, si els dos arguments són noms propis, l'oració és una mica pitjor:

(79) ?*El metge va fer operar la Maria al Joan.

Proposaré que aquests contrastos, i d'altres que mostraré, es poden explicar en termes de la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat:

(80) *Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat*

En una construcció causativa, el datiu causat ha d'ocupar una posició més alta en l'Escala de Referencialitat que l'argument intern tema.

Com es desprèn de l'enunciat, si no és present l'argument extern causat o l'argument intern tema, l'aplicació d'aquesta restricció és vàcua.

En el que segueix, estudiaré les principals situacions que es poden donar: la pronominalització d'un o dels dos arguments (11.2.2.1), la interrogació d'un dels arguments (11.2.2.2), la incidència del factor de definitud (11.2.2.3) i la interacció entre els noms propis i les descripcions definides (11.2.2.4).

11.2.2.1. La pronominalització dels arguments

Hem vist que la pronominalització dels arguments extern i intern tema dona resultats dispersos. Si pronominalitzem l'argument extern causat (81a), l'oració resulta gairebé gramatical, mentre que si l'argument pronominalitzat és l'argument intern tema, l'oració es torna agramatical (81b):

- (81) a. El metge li va fer vacunar el Ramon.
b. *El metge el va fer vacunar a la infermera.

No sembla que (81b) millori si situem el clíctic corresponent a l'argument intern tema en el verb incrustat:

(82) *El metge va fer vacunar-lo a la infermera.

Vegem com podem contextualitzar aquest tipus d'oracions. Comencem per l'exemple en què l'element pronominalitzat és l'argument extern causat:

- (83) A: El jutge Carreres sol utilitzar els mossos per detenir els traficants de drogues.
B: ?Doncs segurament els-hi farà detenir el mafiós Rocco.

Contextualitzada, l'oració és força natural. Si l'argument intern tema és indefinit, l'oració resulta perfecta:

(84) El jutge Carreras els-hi va fer detenir un pròfug.

Tanmateix, si volem contextualitzar una oració en què l'argument pronominalitzat és l'argument intern tema, el resultat és anòmal:

- (85) A: El jutge ha fet detenir el cap mafiós Rocco.
B: *Sí, m'han dit que l'ha fet detenir als mossos d'esquadra.⁸

⁸ Joan Mascaró m'observa que un dels problemes de la preposició de cas *a* en català és la seva feblesa fonològica, ja que es pot fondre amb la paraula que la precedeix o amb la que

L'oració (85B) es torna gramatical si expressem l'argument causat com un SP Agent:

(86) Sí, m'han dit que l'ha fet detenir pels mossos d'esquadra.

Aquests contrastos queden explicats si suposem que l'argument extern causat ha d'ocupar una posició més elevada que l'argument intern tema en l'Escaleta de Referencialitat. D'acord amb aquesta escaleta, un pronom de tercera persona ocupa una posició més alta que una descripció definida, un nom propi o una descripció indefinida. Així, l'agramaticalitat de (85B) s'explica perquè la pronominalització de l'argument intern tema contravé la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat: l'argument extern causat (*els mossos d'esquadra*) no és l'argument més alt en l'Escaleta de Referencialitat. En canvi, la pronominalització de l'argument extern causat no és problemàtica ja que un pronom és més alt que una descripció definida o un nom propi.

Quan l'argument pronominalitzat representa la primera o la segona persona, el contrast és potser encara més clar. Si l'argument extern causat és expressat amb un pronom de primera o segona persona, l'oració és gramatical. En canvi, quan és l'argument intern tema el que és expressat amb un pronom de primera o segona persona, l'oració resulta agramatical:

- (87) a. El metge em va fer vacunar el Ramon.
b. *El metge em va fer vacunar a la infermera.

L'oració de (87b) és igualment agramatical si situem el clíctic en el verb incrustat:

(88) *El metge va fer vacunar-me a la infermera.

La forma d'expressar gramaticalment (87b) és realitzant l'argument extern causat com un SP agent:

(89) El metge em va fer vacunar per la infermera.

Podem pronominalitzar l'argument extern causat, però quan ho fem, aquest s'ha de realitzar com a acusatiu (90a), no com a datiu (90b):

- (90) a. El metge la va fer vacunar-me.
b. *El metge li va fer vacunar-me.

Podríem pensar que el que fa el clíctic de persona discursiva és no activar el cas datiu de l'argument causat, igual com passa amb el clíctic reflexiu:

(91) El metge la va fer vacunar-se.

Però hi ha una diferència entre les dues construccions. En el cas de la construcció reflexiva incrustada, podem situar l'argument causat en posició final com a acusatiu:

la segueix. Un mecanisme de què disposen alguns dialectes del català és inserir una ena epentètica:

- (i) a. El mosso va saludar al president.
b. El mosso va saludar a n'el president.

Tanmateix, l'oració de (85B) no millora si inserim una ena epentètica en el datiu causat:

- (ii) *Sí, m'han dit que l'ha fet detenir a n'els mossos d'esquadra.

(92) El metge va fer vacunar-se la infermera.

En canvi, no podem situar en posició final l'argument causat quan aquest es realitza amb cas acusatiu:

(93) *El metge va fer vacunar-me la infermera.

Consideraré, doncs, que a (90a) es produeix un canvi més profund: l'oració es converteix en una construcció perceptiva, amb la particularitat que només és possible realitzar l'argument causat com a clíctic i no com a argument sintàctic:

(94) *El metge va fer la infermera vacunar-me.

Atès que la construcció és perceptiva, el clíctic intern no pot pujar a la clàusula matriu:

(95) *El metge me_{TEMA} la_{CAUSAT} va fer vacunar.

Compari's (95) amb (96c):

- (96) a. El Joan va veure la Maria saludar-me.
b. El Joan la va veure saludar-me.
c. *El Joan me_{TEMA} la_{PERCEBUT} va veure saludar.

Observi's que si el datiu causat és un clíctic de persona discursiva i l'argument intern tema és un clíctic determinant, i els dos clíctics es realitzen segregadament, l'oració és gramatical:

(97) El Joan em va fer cuidar-lo.

Si pugem el clíctic determinant a la clàusula matriu, l'oració és desviada, sense arribar a ser del tot agramatical:

(98) ??El Joan me'l va fer cuidar.

En principi no s'aplica la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat, ja que l'argument causat és més alt en l'Escala de Referencialitat que l'argument intern tema. Probablement el grau de desviació es deu al fet que en aquesta combinació es requereix que l'argument tema s'interpreti com a no animat. El verb *cuidar* admet aquesta reinterpretació, ja que igual que podem cuidar persones podem cuidar animals i fins i tot coses. En canvi, aquesta operació resulta més difícil amb el verb *ajudar*:

- (99) a. El Joan em va fer ajudar la Maria.
b. El Joan em va fer ajudar-la.
c. ??El Joan me la va fer ajudar.

Com mostra (97), si un clíctic és de persona discursiva i l'altre és determinant (tercera persona), aleshores necessàriament el clíctic de persona discursiva ha de correspondre a l'argument datiu causat.

Vegem què passa quan els pronoms són únicament de primera i segona persona. Si es realitzen en el verb matriu, l'oració resulta agramatical:

(100) *El cap te'm va fer seguir.

Contràriament al que passa en la construcció de doble objecte, la combinació dels clíctics de persona discursiva no resulta mínimament processable. Una possible explicació és que la transgressió de la Restricció de Referencialitat del Datiu Causat

és més severa que la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic. Com que els clíctics pertanyen a la mateixa baula, no és possible establir una jerarquia entre ells i determinar quin és l'argument causat i quin l'argument intern tema.

Una forma de salvar una oració com (100) és segregant els clíctics. Ho podem fer de dues maneres:

- (101) a. El cap emCAUSAT va fer seguir-teTEMA.
b. ?El cap etCAUSAT farà seguir-meTEMA.

Les dues oracions són raonablement acceptables. Personalment, considero més bona l'oració de (101a), en què l'argument extern causat està representat per un pronom de primera persona i l'argument intern tema per un pronom de segona persona, que la situació inversa il·lustrada per (101b). El contrast, però, és poc clar.

Si considerem que els clíctics de persona discursiva formen una sola baula, aquestes oracions haurien de resultar agramaticals. Tanmateix, i a diferència del que passa dins del grup clíctic, en les oracions de (101) el paper temàtic dels clíctics és determinat estructuralment: el clíctic que es troba en el verb matriu necessàriament és l'argument extern causat, i el clíctic que es troba en el verb incrustat és necessàriament l'argument intern tema. Probablement per aquest motiu les oracions de (101) són clarament processables.

És més natural convertir en SP Agent el pronom de segona persona que el de primera persona:

- (102) a. El cap em farà seguir per tu.
b. ??El cap et farà seguir per mi.

Observi's que a (101), la segregació dels clíctics no és problemàtica tot i que pertanyen a la mateixa baula. La forma natural d'expressar (102b) és (103):

- (103) El cap em farà seguir-te.

En principi, quan els clíctics pertanyen a la mateixa baula, la segregació també hauria de resultar problemàtica, ja que no és possible jerarquitzar-los. Tanmateix, si els clíctics són de persona discursiva, la segregació no resulta excessivament problemàtica, tal com hem vist. Probablement el motiu és que és possible, encara que sigui marginalment, establir una jerarquització entre els pronoms de primera i segona persona.

Quan combinem dos clíctics de tercera persona, l'oració també resulta agramatical:⁹

- (104) *El jutge els hi farà detenir.

Si segreguem els clíctics, l'oració millora, per bé que no resulta del tot natural:

- (105) ??El jutge els-hi farà detenir-lo.

⁹ He dit que representaria les combinacions de clíctics de tercera persona seguint el patró del català central col·loquial. D'acord amb aquest dialecte, la interpretació que perseguim és aquella en què la combinació de clíctics *els hi* representa simultàniament un acusatiu i un datiu. Observi's que si recorrem al sistema de clíctics estàndard, l'oració no millora:

(i) *Tu creus que els el farà detenir?

En castellà la situació resulta més clara, ja que hi ha una correspondència entre clíctic i argument, encara que un dels clíctics correspongui a l'anomenat *se espuri*:

- (106) a. ??El jefe de estación hizo detener al intruso al vigilante.
b. *El jefe de estación se lo hizo detener.
c. ??El jefe de estación le hizo detener-le.

En aquest apartat hem vist que la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat permet explicar els efectes que té sobre la construcció causativa la pronominalització tant d'un dels arguments del verb incrustat com dels dos. Si pronominalitzem un dels arguments, aquest ha de correspondre al datiu causat, no a l'argument intern tema, ja que d'aquesta manera estarà situat en una posició més alta en l'Escala de Referencialitat. Si pronominalitzem l'argument intern tema, l'argument causat o no es pot realitzar o s'ha de realitzar forçosament com a SP agent, sempre que estigui situat en una posició més baixa en l'Escala de Referencialitat, tal com veurem a l'apartat 11.2.4. Això explica el contrast següent:

- (107) a. El cap mèdic del club em va fer visitar per un traumatòleg.
b. ?*El cap mèdic del club la farà visitar per tu.

Observi's que si l'argument intern tema és realitzat amb un pronom de primera persona, aleshores no és problemàtic que el SP agent es realitzi amb un pronom de segona persona:

- (108) ?El cap mèdic del club em farà visitar per tu.

Finalment, si pronominalitzem els dos arguments en el verb matriu, l'oració es torna agramatical, probablement perquè no és possible, en la construcció causativa, que els dos clíctics del grup clíctic siguin tots dos animats ja que resulta difícil discriminar la funció de cada clíctic. Podem resoldre el problema de dues maneres: segregant els clíctics o realitzant l'argument causat com a SP Agent. La segregació de clíctics, però, té els seus límits: és possible si l'argument causat és més alt o igual en l'Escala de Referencialitat que l'argument intern tema. Si és més baix, tal com hem vist, no és possible i hem de recórrer o bé a la realització de l'argument causat com a SP Agent, o bé a un canvi de construcció: en comptes d'una construcció causativa passem a tenir una construcció perceptiva, com hem vist a (90a). Analitzo aquesta qüestió en detall a l'apartat 11.4.

11.2.2.2. La interrogació d'un dels arguments

La interrogació dels arguments del verb incrustat també està regulada per l'Escala de Referencialitat. Quan interroguem l'argument extern causat, l'oració és acceptable:

- (109) A qui faràs vacunar el noi?

En canvi, si interroguem l'argument intern tema, l'oració resulta notablement desviada, amb independència de si introduïm el pronom interrogatiu *qui* amb la partícula de cas a (110a) o no (110b):

- (110) a. ?*A qui has fet vacunar a la infermera?
b. ?*Qui has fet vacunar a la infermera?

Igual que en la pronominalització, el contrast és clar. A més, sembla que vagi en el mateix sentit: l'element pronominalitzat (un element *qu* és un pronom) ha de ser l'argument extern causat, no l'argument intern tema.

Observi's que si a (110a) expressem el datiu causat com a SP agent, l'oració es torna gramatical:

(111) A qui has fet vacunar per la infermera?

La diferència de gramaticalitat entre (110) i (111) és atribuïble a la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat.

Si pronominalitzem l'argument no interrogat, els judicis semblen invertir-se. Vegem-ho a partir d'exemples contextualitzats.

(112) A: La infermera en pràctiques podria vacunar alguns pacients.

B: ?Sí, a quins pacients li faries vacunar?

(113) A: S'ha de vacunar el Joan.

B: ?*A qui el faries vacunar?

L'exemple de (113B) no sembla millorar si situem el clíctic determinant d'acusatiu en el verb incrustat:

(114) ?*A qui faries vacunar-lo?

La forma natural d'expressar (113B) és (115):

(115) Per qui el faries vacunar?

Observi's que si en una oració com la de (113B) utilitzem un clíctic de persona discursiva, que és ambigu respecte al cas, en comptes d'un clíctic determinant d'acusatiu, la lectura que obtenim no és ambigua: només és possible aquella lectura en què el clíctic de persona discursiva s'interpreta com a causat:

(116) A qui em faràs vacunar?

Aquests judicis estan en consonància amb els aportats per Ruwet (1972) en francès sobre construccions causatives amb dos datius, un datiu causat i un datiu aplicatiu (vegeu l'apartat 11.2.3.2): si s'interroga un dels datius i l'altre es pronominalitza, el datiu pronominalitzat ha de correspondre al datiu causat i l'interrogat al datiu aplicatiu:

(117) a. *A qui_{CAUSAT} lui_{META} as-tu fait porter ce message?

'*A qui_{CAUSAT} li_{META} has fet portar aquest missatge?'

b. A qui_{META} lui_{CAUSAT} as-tu fait porter ce message?

'?A qui_{META} li_{CAUSAT} has fet portar aquest missatge?'

(Ruwet (1972), p. 266 [35b], adaptat)

He inclòs en l'Escala de Referencialitat els elements *qu* animats, i els he considerat més accessibles referencialment que les descripcions referencials i menys accessibles referencialment que els elements pronominals de tercera persona. Els contrastos a què dona lloc la interrogació en la construcció causativa dona suport a aquesta ordenació. Des del punt de vista conceptual, aquest ordre és lògic. Els elements *qu* són elements pronominals indefinits. En conseqüència, la seva

accessibilitat referencial ha de ser inferior a la que tenen els elements pronominals definits. Així mateix, i en tant que expressions pronominals, la seva accessibilitat referencial ha de ser superior a la que mostren les descripcions definides. Hem vist que els judicis a què dona lloc la interrogació en la construcció causativa està en consonància amb la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat i l'Escala de Referencialitat. Quan interroguem el datiu causat, l'argument intern tema s'ha de realitzar com una descripció (in)definida, no com un pronom, ja que l'element *qu* animat és referencialment més accessible que una descripció (in)definida però menys que un pronom. Així mateix, quan interroguem l'argument intern tema, el datiu causat s'ha de realitzar com un pronom, no com una descripció (in)definida, ja que el pronom, i no una descripció (in)definida és referencialment més accessible que un element *qu*. En els altres casos el realitzem com un SP Agent.

11.2.2.3. El factor de la definitud

Un altre factor que incideix en la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat és la distinció definit/indefinit. Quan l'argument intern tema és indefinit, l'oració és gramatical (118a), mentre que quan l'argument indefinit és el causat, l'oració resulta agramatical (118b):

- (118) a. El metge va fer vacunar un nen a la infermera.
b. *El metge va fer vacunar el nen a una infermera.

Si en comptes d'utilitzar una descripció definida utilitzem un nom propi, els judicis no varien:

- (119) a. El metge va fer vacunar un nen a la Carme.
b. *El metge va fer vacunar el Ramon a una infermera.

Els exemples de (118b) i (119b) són anàlegs a l'exemple ((43a) del francès proporcionat per Kayne (1975) i a l'exemple (59a) del castellà proporcionat per Hernanz (1999), i que repeteixo a continuació:

- (120) a. *Jean fait soigner sa femme à un spécialiste.
*El Jean fa cuidar la seva dona a un especialista.'

(Kayne (1975), p. 241, nota 47 [vii], que cita Borel (1972))

- b. *Hicieron examinar a Julia a un médico.

(Hernanz (1999), p. 2253 [225b])

Atès que una descripció definida és més alta en l'Escala de Referencialitat, la construcció en què l'argument intern tema sigui indefinit serà gramatical, mentre que la construcció en què el datiu causat sigui indefinit serà agramatical. La primera no contravé la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat, mentre que la segona sí.

No crec que el caràcter ±Específic de l'argument extern causat tingui gaire rellevància. Per a mi, en les dues interpretacions de l'argument extern causat, l'específica (121a) i la inespecífica (121b), les oracions resulten igual de marginals:

- (121) a. *El club va fer operar el jugador a un traumatòleg suís.
 b. *El club va fer operar el jugador a un traumatòleg especialista en menisc.

Les oracions es tornen gramaticals si l'argument extern causat l'expressem amb un SP agent:

- (122) a. El club va fer operar el jugador per un traumatòleg especialista en menisc.
 b. El club va fer operar el jugador per un traumatòleg suís.

Tampoc sembla que l'oració millori si la descripció indefinida és lligada al discurs (*D-linked*):

- (123) ?*El Barça va fer operar el jugador a un dels traumatòlegs del club.

Aquesta restricció s'esvaeix quan l'argument intern tema és –Animat. En aquest cas, l'argument extern causat pot ser indefinit:

- (124) El club va fer pintar els vestuaris a un pintor amateur, i el resultat va ser nefast.

En aquest apartat hem vist que en la interacció entre el datiu causat i l'argument intern tema la definitud és un factor rellevant. Si l'argument intern tema és animat, el datiu causat ha de ser definit. Si no és definit, s'ha de realitzar com un SP Agent. Així mateix, un argument intern tema indefinit no planteja cap problema al datiu causat.

11.2.2.4. Noms propis i descripcions definides

Un factor que intervé en la restricció de referencialitat que afecta l'argument datiu causat és la distinció entre nom propi i descripció definida. Quan tant l'argument intern tema com l'argument datiu causat es realitzen amb un nom propi, l'oració resulta força difícil de processar:

- (125) ?*El metge va fer vacunar el Ramon a la Carme.

En canvi, si un dels arguments és realitzat amb un nom propi i l'altre amb una descripció definida l'oració millora. No sembla que importi quin dels arguments es realitza amb un nom propi i quin amb una descripció definida:

- (126) a. ??El metge va fer vacunar el Ramon a la infermera.
 b. ??El metge va fer vacunar el nen a la Carme.

A més, tampoc sembla que hi hagi contrast entre aquestes oracions i la de (127), en què tots dos arguments es realitzen amb descripcions definides:

- (127) ??El metge va fer vacunar el nen a la infermera.

El que mostren les oracions de (126) és que la distinció entre nom propi i descripció definida, a efectes de l'Escala de Referencialitat, no és rellevant. Per aquest motiu, tal com ja he comentat, les baules nom propi i descripció definida de l'Escala de Referencialitat són en realitat una mateixa baula: no serveixen per establir una asimetria entre el datiu causat i l'argument intern tema: (126a) i (126b) són igual d'acceptables, o igual de marginals.

Atès que he equiparat, a efectes de la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat, les categories de nom propi i de descripció definida, el contrast entre (125) i (126) és d'alguna manera inesperat. Si tots dos arguments estan en la mateixa posició en l'Escala de Referencialitat, per què es donen aquestes diferències de gramaticalitat entre (125), en què tots dos arguments són noms propis, i (126), en què un dels arguments és un nom propi i l'altre una descripció definida? Crec que l'explicació s'ha de buscar en la naturalesa de la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat, tenint en compte que la finalitat d'aquesta restricció és determinar quin és l'argument extern causat en funció de l'accessibilitat referencial de l'expressió denotativa. En la construcció causativa amb un verb transitiu, l'únic element formal que ens ajuda a determinar quin és l'argument causat és la partícula de cas. Noti's, però, que el cas no estableix una relació biunívoca amb el paper temàtic de l'argument extern causat. Quan el verb és intransitiu o quan és transitiu i és utilitzat en sentit absolut, aleshores l'argument extern causat es realitza amb cas acusatiu, mentre que quan és transitiu es realitza amb cas datiu. A diferència del que passa amb la preposició *per*, que introdueix l'argument causat en la construcció causativa FP, el cas datiu no és el cas propi de l'argument causat. La llengua sembla que requereixi un altre factor per poder identificar l'argument causat. Crec que aquest factor és el tret \pm Animat. Quan l'argument tema és $-$ Animat, l'oposició entre els arguments és clara. En canvi, quan l'argument tema és $+$ Animat, aleshores l'oposició s'estableix en termes d'una escala: l'argument extern causat ha de ser més alt en l'Escala de Referencialitat que l'argument intern tema. Quan tots dos arguments es realitzen amb noms propis no es pot establir una jerarquitització entre els arguments, ja que pertanyen a la mateixa baula de l'escala. Com és de preveure, l'oració és força desviada. Tanmateix, esperaríem un resultat similar quan tots dos arguments es realitzen amb descripcions definides, però en aquest cas les oracions són més fàcils de processar. Argumentaré que la descripció definida permet d'alguna manera determinar, en molts casos, si l'argument és l'agent o és el tema. Per exemple, en l'exemple de (127), és natural que la infermera sigui l'argument causat, ja que les infermeres, i no els nens, són els qui posen injeccions. Això explica que l'oració següent resulti més difícil de processar que (127), ja que el valor predicatiu del nominal *la infermera* ens porta a suposar que és l'argument causat, contràriament al que ens indica la posició dels arguments i el marcatge de cas:

(128) ?*El metge va fer vacunar la infermera al nen.

En una oració transitiva simple, no es produeix cap problema interpretatiu:

- (129) a. La infermera va vacunar el nen.
 b. El nen va vacunar la infermera.

En aquest apartat he argumentat que els noms propis i les descripcions definides no permeten jerarquitzar el datiu causat i l'argument intern tema. A diferència de l'oposició que s'estableix entre un pronom i un nom propi o una descripció definida, no hi ha oposició entre noms propis i descripcions definides: obtenim el mateix judici si el datiu causat es realitza amb un nom propi i l'argument intern tema amb una descripció definida, que si el datiu causat es realitza amb una descripció definida i l'argument intern tema amb un nom propi: les dues són moderadament desviades. En canvi, hem vist que si un dels arguments és una descripció definida i l'altre un nom propi, l'oració és preferible que si tots dos arguments són noms propis. L'explicació que he donat és que el valor predicatiu del nominal de la descripció

definida ens permet determinar si l'argument actua com a agent o com a tema. Si el valor predicatiu del nominal entra en contradicció amb la funció gramatical donada per l'estructura, l'oració es torna més problemàtica.

11.2.2.5. Recapitulació

Hem vist que les principals restriccions que es donen entre el datiu causat i l'argument intern tema es poden explicar en termes de la Restricció de Referencialitat del Datiu Causat. Donats un datiu causat i un argument intern tema, el datiu causat ha de ser més alt en l'Escala de Referencialitat que l'argument intern tema. D'aquesta manera, si pronominalitzem o interroguem un argument, aquest ha de ser l'argument datiu causat. Així mateix, si interroguem un argument i l'altre el pronominalitzem, l'argument causat ha de ser el pronom i no l'element *qu*. Quan pronominalitzem els dos arguments, l'argument datiu causat ha de ser més alt en l'escala: si un pronom és de persona discursiva i l'altre és de tercera persona, el pronom de persona discursiva ha de correspondre necessàriament al datiu causat.

Si pronominalitzem els dos arguments i els realitzem segregadament com a clítics, si són de persona discursiva la construcció és processable, mentre que si són tots dos de tercera persona, l'oració resulta estranya, ja que és més difícil de jerarquitzar dos clítics de tercera persona que dos clítics de persona discursiva.

En els dos apartats següents analitzaré dues interrelacions similars a la que acabem de veure: la que es dona entre un argument extern causat (en acusatiu) i un datiu lèxic, i la que es dona entre un datiu causat i un datiu aplicatiu. Les restriccions que mostren són similars a les que es donen entre un datiu causat i un argument intern tema.

11.2.3. Dues interaccions especials

En aquest apartat analitzaré dues interaccions especials, la que es dona entre l'argument causat i un datiu d'un verb intransitiu, i la que es dona entre l'argument causat i un datiu d'un verb transitiu. Com veurem, hi ha algunes diferències entre aquests dos tipus d'interacció.

11.2.3.1. La interacció entre l'argument causat i l'argument datiu d'un verb intransitiu

Com ja hem vist, alguns verbs intransitius com ara *escriure*, *contestar* o *telefonar* seleccionen un argument en datiu:

- (130) a. El jove va escriure a la seva promesa.
b. El polític va contestar al periodista.
c. El Ramon ha telefonat a la Clara.

Quan inserim aquests verbs en una construcció causativa, l'argument extern causat es realitza en acusatiu i no en datiu, ja que no s'activa el cas dependent.¹⁰

- (131) a. ?La mare ha fet telefonar el Jordi al metge.
b. ?La mare ha fet escriure el Jordi a la seva àvia.
c. ?El mestre ha fet contestar el Jordi al Pere.

Les oracions no són del tot naturals, però sensiblement millors que les oracions en què el verb incrustat és transitiu.

Com ja hem vist, en alguns dialectes del català, aquests verbs poden ser usats transitivament.

- (132) a. La mare ha telefonat el metge.
b. La mare ha escrit la seva àvia.
c. El mestre ha contestat el Pere.

Si causativitzem aquestes oracions, obtenim resultats pitjors que a (131):

- (133) a. ??La mare ha fet telefonar el metge al Jordi.
b. ??La mare ha fet escriure l'àvia al Jordi.
c. ?*El mestre ha fet contestar el Pere al Jordi.

La definitud tampoc sembla que intervingui. Quan l'argument extern causat és indefinit, l'oració sembla gramatical:

- (134) a. La mestra va fer escriure un nen al rei.
b. He fet trucar un veí al metge.

Crec que el motiu s'ha de buscar en el cas. La distinció entre els arguments a (131) és clara, ja que l'argument situat en posició final no rep cas dependent sinó lèxic. Només un dels arguments rep cas dependent: aquest és l'argument causat, i l'activador del cas és l'argument causador.

Tanmateix, quan pronominalitzem o interroguem un dels arguments del verb incrustat, aleshores es produeixen problemes de referencialitat. Els judicis de gramaticalitat que s'obtenen són similars als que hem vist en les construccions causatives amb un verb transitiu. Si pronominalitzem un argument, aquest ha de ser l'argument extern causat:

- (135) a. ?La mare l'ha fet telefonar al metge.
b. ?La mare l'ha fet escriure a l'àvia.

Si és l'argument datiu, l'oració resulta agramatical:

- (136) a. ?*La mare li ha fet telefonar el Jordi.
b. ?*La mare li ha fet escriure el Jordi.

Si situem el clíctic en el verb incrustat, l'oració no millora:

¹⁰ Vegeu, però, al capítol 7 l'apartat 7.4.2.4 sobre el datiu espuri.

- (137) a. ?*La mare ha fet telefonar-li el Jordi.
b. ?*El comitè d'empresa ha fet escriure-li el Jordi.

Si pronominalitzem els dos arguments en el verb matriu, l'oració resulta agramatical:

- (138) *La mare l'hi va fer telefonar.

Si segreguem els clítics, l'oració resulta força acceptable:

- (139) a. ?La mare l'ha fet telefonar-li.
b. ?La mare l'ha fet escriure-li.

Si interroguem un dels arguments, aquest ha de ser l'argument extern causat, tal com mostra el contrast següent:

- (140) a. ?A qui has fet escriure a l'àvia.
b. ?*A qui has fet escriure el Jordi.

Finalment, si interroguem un dels arguments i pronominalitzem l'altre, és preferible aquella en què l'element interrogat és el datiu i l'argument pronominalitzat és l'argument extern causat:

- (141) a. ?A qui l'has fet escriure.
b. ?*A qui li has fet escriure.

Sembla, doncs, que quan pronominalitzem o interroguem el datiu, apareixen els mateixos efectes de referencialitat que es donen en la interacció entre l'argument causat i l'argument intern tema. No tinc cap explicació per a aquest fenomen.

11.2.3.2. La interacció entre el datiu causat i l'argument datiu d'un verb transitiu

En aquest apartat estudiaré la interacció entre el datiu causat i un datiu aplicatiu. Mostraré que la distribució de gramaticalitat a què donen lloc les construccions causatives amb aquests dos arguments és similar a la que es dona entre el datiu causat i l'argument intern tema.

La construcció causativa admet la realització de dos datius: el datiu causat i el datiu aplicatiu. Quan els dos datius es realitzen sintàcticament, l'oració resulta difícil de processar.

- (142) ??He fet enviar un document a l'advocat_{META} a la meva secretària_{CAUSAT}.

Si els diferents arguments animats els expressem amb noms de persona, l'oració resulta encara més difícil de processar:

- (143) ?*El Joan ha fet enviar un document a la Maria al Pere.

Si un dels datius és un nom propi i l'altre és una descripció definida, l'oració resulta també relativament processable:

- (144) a. ??El director ha fet enviar un document al gestor al Joan.
 b. ??El director ha fet enviar un informe al Ramon al conserge.

Es tracta d'uns judicis similars als que hem observat en la construcció causativa, quan tant l'argument extern causat com l'argument intern tema són animats i són expressats mitjançant nominals.

El fet que el contingut descriptiu de les expressions nominals ajuda a interpretar la seva funció es palesa en aquest contrast que dona Alsina (1996):

- (145) a. ?*He fet enviar una postal a la Gertrudis a en Ferran.
 b. Els capellans sovint fan donar diners als pobres als seus feligresos.

(Alsina (1996), p. 192, nota 2 [1a-b])

En qualsevol dels casos, es dona una restricció clara: el datiu que s'interpreta com a causat és el que ocupa la darrera posició en l'oració. Per aquest motiu, l'oració següent resulta agramatical:

- (146) *He fet enviar un document a la secretària_{CAUSAT} al meu advocat_{META}.

La mateixa restricció es dona en francès, segons Ruwet (1972) (vegeu també Kayne (1975)):

- (147) a. ??Je ferai porter ce message à Pierre_{META} à Jean_{CAUSAT}.
 '?*Jo faré portar aquest missatge al Pierre al Jean.'
 b. *Je ferai porter ce message à Jean_{CAUSAT} à Pierre_{META}.
 '*Jo faré portar aquest missatge al Jean al Pierre.'

(Ruwet (1972), p. 255 [15d,c])

Si cliticitzem un dels datius, aquest forçosament ha de ser el datiu causat (148a), no el datiu aplicatiu (148b):

- (148) a. Je lui_{CAUSAT} ferai porter ce message à Pierre_{META}.
 '?Jo li_{CAUSAT} faré portar aquest missatge al Pierre_{META}.'
 b. *Je lui_{META} ferai porter ce message à Jean_{CAUSAT}.
 '*Jo li_{META} faré portar aquest missatge al Jean_{CAUSAT}.'

(Ruwet (1972), p. 266 [34a-b])

L'oració de (148b) es torna gramatical si l'argument causat el realitzem amb un SP Agent:

- (149) Je lui ferai porter ce message par Jean.
 '?Li faré portar aquest missatge pel Jean.'

(Ruwet (1972), p. 266 [34c])

El problema d'aquestes oracions és la complexitat estructural. El problema d'una oració com (142), que repeteixo com a (150), no és que es contravingui cap regla sintàctica, sinó la dificultat per processar-la:

- (150) ??He fet enviar un document a l'advocat_{META} a la meva secretària_{CAUSAT}.

Si eliminem qualsevol dels datius, l'oració resulta plenament natural:

- (151) a. He fet enviar un document a l'advocat_{META}.
b. He fet enviar un document a la meva secretària_{CAUSAT}.

Així mateix, podem cliticitzar qualsevol dels datius:

- (152) a. Li_{META} he fet enviar un document.
b. Li_{CAUSAT} he fet enviar un document.

Si cliticitzem el clíctic en la clàusula incrustada, només és possible la interpretació en què aquest és la meta:

- (153) ?He fet enviar-li_{META} un document.

Quan pronominalitzem o interroguem un dels arguments datius, i realitzem l'altre argument datiu expressat amb un nominal, obtenim uns resultats similars als que s'obtenen quan els arguments confrontats són el datiu causat i l'argument intern tema: si pronominalitzem un dels datius, aquest ha de ser el datiu causat; el mateix passa si interroguem un dels datius. Així mateix, si interroguem un dels datius i l'altre el pronominalitzem, l'argument pronominalitzat ha de ser el datiu causat i l'interrogat, el datiu aplicatiu. Vegem-ho pas a pas.

Si a l'oració següent cliticitzem un dels datius en el verb matriu, aquest s'ha d'interpretar forçosament com a causat:

- (154) a. Li_{CAUSAT} he fet enviar un document a l'advocat_{META}.
b. *Li_{META} he fet enviar un document a la meva secretària_{CAUSAT}.

Segons Ruwet, si interroguem un dels datius, aquest ha de ser el datiu causat i no el datiu meta. El datiu meta ha de romandre *in situ*:

- (155) a. ??Je ferai porter ce message à Pierre_{META} à Jean_{CAUSAT}.
'?*Faré porter aquest missatge al Pierre al Jean.'
b. À qui_{CAUSAT} feras-tu porter ce message à Pierre_{META}?
'?A qui faràs portar aquest missatge al Pierre?'
c. *À qui_{META} feras-tu porter ce message à Jean_{CAUSAT}?
'*A qui faràs portar aquest missatge al Jean?'

(Ruwet (1972), p. 255 [15d], p. 256 [18b, 19b])

Com mostren les glosses, els judicis són similars en català. Vegem-ne altres exemples:

- (156) a. ??A qui_{CAUSAT} has fet enviar un document a l'advocat_{META}?
b. *A qui_{META} has fet enviar un document a la meva secretària_{CAUSAT}?

Tanmateix, si a més cliticitzem el datiu no interrogat, aleshores l'única interpretació possible és aquella en què el datiu *qu* s'interpreta com a meta i el datiu clíctic com a causat:

- (157) a. À qui_{META} lui_{CAUSAT} as-tu fait porter ce message?
 b. *À qui_{CAUSAT} lui_{META} as-tu fait porter ce message?

(Ruwet (1972), p. 266 [35b], adaptat)

El català continua comportant-se com el francès:

- (158) a. ??A qui_{META} li_{CAUSAT} has fet enviar un document.
 b. *A qui_{CAUSAT} li_{META} has fet enviar un document.

La Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat, aplicada en un sentit més ampli, permet explicar aquests contrastos: l'oració gramatical és aquella en què l'argument més alt estructuralment ocupa la posició més alta en l'Escala de Referencialitat. En la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat l'activador de l'efecte de referencialitat és l'argument intern tema. Podem suposar, doncs, que l'argument intern meta també pot tenir aquesta capacitat.

11.2.4. L'Escala de Referencialitat i el SP Agent

Hem vist que en la construcció causativa FP, quan l'argument causat es realitza amb un SP Agent, aquest no accepta bé que sigui un nom propi:

- (159) a. ??Faré reparar el cotxe pel Joan.
 b. ??Faré reparar la instal·lació elèctrica pel Papitu.

Encara accepta pitjor que el SP Agent sigui un pronom de persona discursiva:

- (160) a. *El Joan va fer reparar el cotxe per mi.
 b. *Faré reparar la instal·lació elèctrica per tu.

El motiu probablement és que l'SP agent s'interpreta instrumentalment i un nom propi o un pronom de persona discursiva són reticents a ser interpretats instrumentalment.

Aquesta restricció desapareix quan l'argument intern tema és animat. Quan això passa, el comportament del SP Agent és més flexible. En general, i tal com hem vist, la llengua recorre al SP Agent quan l'expressió nominal que el representa es troba en una posició inferior en l'Escala de Referencialitat que l'argument intern tema. Observem alguns contrastos:

- (161) a. *La Maria m'ha fet pentinar al Joan.
 b. La Maria m'ha fet pentinar pel Joan.

Vegem en primer lloc el comportament dels pronoms de persona discursiva. Personalment, crec que resulta més natural expressar com a SP Agent el pronom de segona persona que no pas el pronom de primera persona:

- (162) a. El Joan t'ha fet pentinar-me.
 b. El Joan m'ha fet pentinar per tu.
 (163) a. El Joan em farà pentinar-te.
 b. ??El Joan et farà pentinar per mi.

Un SP Agent pot ser un nom propi quan l'argument intern tema és un pronom, discursiu o no:

- (164) a. El metge em va fer vacunar per la Carme.
b. El doctor la va fer vacunar per la infermera.

Finalment, quan l'argument intern tema és un nom propi o una descripció definida, i l'argument causat és una descripció indefinida, aleshores aquest s'ha de realitzar com un SP Agent:

- (165) a. *El cap de l'Audiència va fer jutjar el president de Bankia a un jutge expert en delictes financers.
b. El cap de l'Audiència va fer jutjar el president de Bankia per un jutge expert en delictes financers.

Un altre cas en què en principi l'argument causat es pot realitzar com a SP Agent és en la construcció causativa en què apareix un datiu aplicatiu. Hem vist que Ruwet acceptava aquests SPs Agents que eviten la coaparició de dos datius. Personalment crec que en català resulten estranys. Recordem l'oració (149) de Ruwet, que reproduïxo com a (166), amb la seva glossa catalana:

- (166) Je lui ferai porter ce message par Jean.
'??Li faré portar aquest missatge pel Jean.'

(Ruwet (1972), p. 266 [34c])

Hem vist que el català, tot i ser reticent a l'ús de SPs Agents realitzats per pronoms de persona discursiva i per nominals definits, fa un ús natural d'aquests quan l'objectiu és evitar l'aplicació de la Restricció de Referencialitat del Datiu Causat.

11.2.5. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he analitzat la restricció de referencialitat que opera sobre l'argument extern causat, realitzat en datiu, quan l'argument intern tema es realitza en acusatiu i és animat. Hem vist que els judicis a què dona lloc aquesta construcció són similars en les quatre llengües que he revisat: català, castellà, francès i italià.

He proposat una restricció en termes de referencialitat: l'argument datiu causat ha de trobar-se en una posició més alta que l'argument intern tema en l'Escala de Referencialitat. Quan això no passa, es produeix un efecte de referencialitat. Una manera de resoldre aquest conflicte és expressant l'argument causat com a SP Agent. Així mateix, quan els dos arguments són clítics i aquests pertanyen a la mateixa baula (són tots dos clítics de persona discursiva o són tots dos clítics determinants), es poden segregar.

He analitzat dues altres interaccions: la que es dona entre un argument causat i l'argument datiu d'un verb intransitiu, d'una banda, i la que es dona entre un datiu causat i l'argument datiu d'un verb transitiu. En el primer cas, no es produeix cap efecte de referencialitat ja que el cas de l'argument causat no és activat per cap argument de la clàusula incrustada. En el segon cas, obtenim uns efectes similars als que es donen entre un argument causat i un argument tema intern.

11.3. LA RESTRICCIÓ DE REFERENCIALITAT SOBRE EL GRUP CLÍTIC

11.3.0. Introducció

En aquest apartat estudiaré la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clític, també coneguda com a Restricció *me-lui/l-II* (Bonet 1991) o Restricció Persona Cas (Bonet 1994). Aquesta restricció afecta en llengües com el català la combinació de clítics. (167) i (168) mostren el paradigma complet sobre el qual actua aquesta restricció:

- (167) a. *El Joan me li va recomanar.
b. *El Joan te li recomanarà.
c. El Joan l'hi va recomanar.

(168) ?*El Joan te m'ha recomanat.

A (167a) i a (167b) es combina un clític de persona discursiva amb funció d'OD i un clític de tercera persona amb funció d'OI, mentre que a (167c) es combinen dos clítics de tercera persona. Les dues primeres són anòmales mentre que la tercera és acceptable. Així mateix, i tal com mostra (168), la combinació de dos clítics de persona discursiva, l'un amb funció d'OD i l'altre amb funció d'OI, també és anòmala, per bé que aquesta combinació és lleugerament més acceptable que les combinacions il·lustrades a (167a-b). En general, a (168) s'interpreta que el clític de primera persona representa la meta, mentre que el clític de segona persona representa el tema.

(169) ?*El Joan te_{TEMA} m_{META}'ha presentat.

Alguns autors, com ara Roca (1992), accepten també la interpretació inversa d'aquests clítics: el clític de segona persona representa l'argument meta i el clític de primera persona representa l'argument tema:

(170) ?*El Joan te_{META} m_{TEMA}'ha presentat.

Aquesta restricció, identificada originalment per Perlmutter (1968, 1970), és estudiada amb deteniment a Bonet (1991, 1994). S'ha identificat en moltes llengües, i no solament afecta les combinacions de clítics, com a (167) i (168), sinó també les combinacions de morfemes verbals de concordança (cas del basc i del georgià). Atès que l'estudi el faig sobre el català, em centraré bàsicament en les combinacions de clítics.

Diverses han estat les propostes que s'han fet per donar compte d'aquesta restricció. Ormazabal i Romero (2007) proposen que aquesta restricció gira al voltant de l'animacitat: donats dos clítics argumentals d'un grup clític, només un d'ells pot ser interpretat com a +Animat. Per la seva banda, Anagnostopoulou (2003, 2005) proposa que la naturalesa de la restricció és el conflicte que es produeix quan els dos arguments representats pels clítics entren en una operació de verificació de trets phi amb el mateix nucli, el seu v transitiu. L'argument datiu es mou primer a v transitiu i verifica el tret de persona. Un cop verificat aquest tret, l'argument tema únicament podrà verificar el tret de nombre i no el de persona. És a dir, es produeix una competència entre els dos arguments pel tret de persona i, en conseqüència, només un d'ells, el més alt estructuralment (el datiu), pot verificar aquest tret. Una solució similar a l'adoptada per Anagnostopoulou és la proposada per Béjar i Rezac (2003). Segons aquests autors, cada tret phi (persona i nombre) encapçala un nucli

diferent. Igual que en el model d'Anagnostopoulou, només un argument pot verificar el tret de persona, i aquest és el més alt estructuralment.¹¹

En aquest apartat proposaré una explicació basada en la següent restricció:

(171) *Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clític*

En el grup clític, el clític que representa l'argument més alt en l'estructura ha de representar també el referent més alt en l'Escala de Referencialitat.

Aquest apartat s'estructura de la manera següent. A l'apartat 11.3.1 analitzaré les possibles combinacions de clítics argumentals que podem trobar tant en la construcció de doble objecte com en la construcció causativa. A l'apartat 11.3.2 analitzaré els efectes *me-lui* i I-II en la construcció de doble objecte, i mostraré com la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clític dona compte d'aquests efectes. A l'apartat 11.3.3 tractaré el comportament del clític determinant d'acusatiu en el grup clític dels verbs de doble objecte. A l'apartat 11.3.4 estudiaré el comportament del clític reflexiu dins el grup clític. Finalment a l'apartat 11.3.5 analitzaré els diferents mecanismes de què disposa una llengua per evitar els efectes *me-lui* i I-II. A l'apartat 11.3.6 presentaré les conclusions de l'apartat.

11.3.1. Els efectes de referencialitat en la combinació de clítics. Una caracterització

Bonet (1991) proposa dues restriccions, una que afecta la combinació *me-lui*, i una altra que afecta la combinació I/II, la primera universal i la segona no:

(172) *The *me lui Constraint (universal)*

- a. In a combination of a direct object and an indirect object, if there is one third person, it has to be the direct object.
- b. Both the indirect object and the direct object are phonologically weak..

(Bonet (1991), p.181 [9])

(173) *The *I/II Constraint*

- a. In a combination of a direct object and an indirect object, the two objects cannot be first and second person.
- b. Both the indirect object and the direct object are phonologically weak.

(Bonet (1991), p.181-182 [10])

Així mateix, Bonet proposa unificar aquestes restriccions en una de sola amb dues variants, la forta i la dèbil:¹²

¹¹ Vegeu Ynglès (2011) per a una anàlisi d'aquest fenomen en termes de la lingüística cognitiva.

¹² Perlmutter (1970) enuncia aquestes restriccions de la manera següent:

(i) The object pronouns *me*, *te*, *nous*, and *vous* can not co-occur in the same clitic group.

(Perlmutter (1970), p. 224 [110])

(174) **Me lui/l-II Constraint*

a. *Strong version*

The direct object has to be third person.

b. *Weak version*

If there is a third person it has to be the direct object.

(Bonet (1991), p. 182 [11])

Bonet (1994) simplifica en termes de cas aquestes restriccions de la manera següent:

(175) *Restricció Persona-Cas (versió forta)*

If DAT then ACC-3rd.

(Bonet (1994), p. 36)

(176) *Restricció Persona-Cas (versió dèbil)*

If DAT-3rd then ACC-3rd.

(Bonet (1994), p. 41)

D'acord amb Bonet (1991), la Restricció *me-lui/l-II* s'aplica en dos contextos diferents: en les construccions de doble objecte (177) i en les construccions causatives (178).

(177) a. *El Joan me li va recomanar.

b. ?*El Joan te'm va recomanar.

(178) a. *El Joan te li va fer pentinar.

b. *El Joan te'm va fer pentinar.

L'efecte de referencialitat que observem en oracions del tipus de (177a) l'anomenaré *efecte me-lui*, i l'efecte de referencialitat que observem en oracions del tipus de (177b) l'anomenaré *efecte l-II*.

En les combinacions de dos clítics argumentals, no és possible que els dos clítics siguin acusatius, ja que en una clàusula només hi pot haver un argument acusatiu. En canvi, sí que és possible, si més no potencialment, que els dos clítics tinguin una funció dativa. Un clític amb funció dativa pot tenir tres orígens diferents: pot ser un datiu aplicatiu com a (177), un datiu causat com a (178), o un datiu lèxic. El clític datiu aplicatiu és el que trobem en les construccions de doble objecte, mentre que el clític de datiu causat és el que trobem en les construccions causatives. Així mateix, el clític datiu lèxic el trobem en construccions causatives amb verbs del tipus

(ii) If the direct objecte of *recomendar* is first or second person, use of the clitic form of the indirect object results in an ungrammatical sentence.

(Perlmutter (1970), p. 231 [140])

telefonar. En aquest cas, l'argument extern causat es realitza en acusatiu.¹³ Com veurem, la combinació dels dos clítics de tercera persona és agramatical:

- (179) a. La policia el va fer telefonar al metge.
b. La policia el va fer telefonar-li.
c. *La policia l'hi va fer telefonar.

Així mateix, si en una construcció causativa el verb incrustat és de doble objecte, podem arribar a tenir dos clítics de datiu, el datiu causat i el datiu aplicatiu. Tanmateix, no és possible situar els dos clítics de datiu en el verb matriu si aquests són de tercera persona tal com mostra (180c), ja que no hi ha prou espai estructural en un grup clíctic:

- (180) a. El director li va fer entregar el premi al guanyador.
b. ?El director li va fer entregar-li el premi.
c. *El director li li va fer entregar el premi.

En principi, podem tenir dos clítics amb funció dativa, un de determinant i un de persona discursiva (181), o tots dos de persona discursiva (182). Com podem veure, aquestes combinacions són agramaticals:

- (181) a. El director em va fer entregar el premi al guanyador.
b. *El director me li va fer entregar el premi.
- (182) a. El director em va fer entregar-te el premi.
b. *El director te'm va fer entregar el premi.

En tots dos casos obtenim resultats anòmals. Els motius són sintàctics i no morfològics. Observi's que les oracions (181b) i (182b) són gramaticals si el clíctic de primera persona l'interpretem com a datiu ètic, igual com passa a (183):

- (183) El metge me li va receptar Paracetamol.

Aquí em centraré únicament en la combinació de clítics de la construcció de doble objecte, i proposaré que aquests efectes, l'efecte *me-lui* i l'efecte I-II, són fruit de la restricció que anomeno Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat. Així doncs, no totes les combinacions de clítics agramaticals es deuen a l'acció de la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic. Quan la construcció és causativa, les combinacions de clítics anòmales són filtrades directament per la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat.

¹³ Per efecte del que anomeno dativització espúria (vegeu capítol 7, apartat 7.4.2.4), l'argument extern causat es pot realitzar en datiu, per la qual cosa podem tenir dos arguments en datiu. Kayne (1975) dona aquest exemple del francès:

- (i) Elle lui fera téléphoner à ses parents.
'Ella li farà telefonar als seus pares.'

(Kayne (1975), p. 210, nota 9 [viii])

11.3.2. Els efectes *me-lli* i *l-li* en la construcció de doble objecte

En l'efecte *me-lli*, trobem un argument tema realitzat amb un pronom de persona discursiva i un argument meta realitzat amb el clític de tercera persona datiu:

(184) *El Joan me li va presentar.

Aquest efecte és explicat per la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clític. El datiu aplicatiu és més alt estructuralment que l'argument tema acusatiu; en canvi, en l'Escala de Referencialitat el datiu ocupa una posició inferior respecte a l'argument tema. En conseqüència, es produeix un efecte de referencialitat.

Quan combinem dos clítics de persona discursiva, l'oració resulta agramatical, per bé que mínimament processable.

(185) ?*La Maria te_{TEMA} m_{META}'ha recomanat.

Els judicis, però, varien segons el verb. Amb el verb *presentar* la construcció sembla una mica més acceptable:

(186) ??La Maria te_{TEMA} m_{META}'ha presentat.

Amb altres verbs de doble objecte, crec que obtenim resultats menys acceptables:

- (187) a. *El Ramon te_{TEMA}'m_{META} va introduir.
b. *El policia te_{TEMA}'m_{META} va entregar.

La construcció encara empitjora més si el verb de doble objecte selecciona una font en comptes d'una meta:

(188) *La infermera te_{TEMA}'m_{META} va robar.

La interpretació estàndard, per bé que marginal, d'oracions com (185) i (186) és aquella en què interpretem el clític de primera persona com a meta i el clític de segona persona com a tema. Alguns parlants admeten també la interpretació inversa, aquella en què el pronom de segona persona és meta i el de primera persona és tema (vegeu Roca (1992)). Personalment, aquesta interpretació alternativa em resulta forçada. Autors com ara Bonet (1991) o Ormazabal i Romero (2007) no l'admeten. Bonet (1991) i Fernández-Soriano (1999) indiquen que per a alguns parlants aquesta interpretació alternativa està disponible.

La interpretació estàndard (clític de primera persona meta i clític de segona persona tema) no respecta la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clític. D'acord amb l'Escala de Referencialitat (restringida), tots dos clítics (primera i segona persona) estan en la mateixa baula. Per tant, la combinació dels dos clítics de persona no és acceptable. Probablement, les persones que accepten aquesta combinació, ho fan perquè estableixen una baula per a cada pronom en l'Escala de Referencialitat.

11.3.3. El comportament del clític determinant d'acusatiu en la construcció de doble objecte

Quan el clític de tercera persona és acusatiu (i temàticament un tema), l'oració és gramatical:

(189) El Joan me'l va recomanar, aquest tècnic.

A (189), el clíctic *em*, que actua com a datiu aplicatiu, ocupa una posició més alta en l'Escala de Referencialitat que el clíctic determinant d'acusatiu *e/*; en conseqüència, es compleix la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic.

La combinació d'un clíctic de datiu i un d'acusatiu, tots dos determinants (tercera persona), també és plenament gramatical:

(190) A: Tu has recomanat el Joan a la Maria?

B: Sí, l'hi he recomanat.

Vegem la versió castellana d'aquest diàleg:

(191) A: ¿Tú has recomendado (a) Juan a María?

B: Sí, se lo he recomendado.

Hem vist que la combinació de dos clíctics de persona discursiva dona lloc a un efecte de referencialitat. Aquest efecte l'he explicat de la manera següent: quan dos clíctics ocupen la mateixa posició en l'Escala de Referencialitat, no és possible establir una jerarquia entre ells. Per la mateixa regla de tres, esperàriem que es produís un efecte de referencialitat quan combinem dos clíctics de tercera persona. Tanmateix, l'exemple de (190) sembla indicar que això no és així. La combinació de dos clíctics de tercera persona dona lloc, si més no en el cas general, a oracions gramaticals.

Una possible solució ens l'ofereixen Ormazabal i Romero (2007). Aquests autors consideren que la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic és en realitat una restricció d'animacitat. Concretament, proposen que només un dels clíctics que es combinen pot ser +Animat.¹⁴ Quan en la construcció de doble objecte els dos clíctics són de tercera persona, consideren que el clíctic d'acusatiu es comporta únicament com a clíctic determinant, amb la qual cosa s'evita l'efecte d'animacitat. Aquesta explicació els permet donar compte del fet que en castellà resulta impossible combinar un clíctic de datiu amb el clíctic determinant d'acusatiu *le*, ja que aquest clíctic està especificat intrínsecament amb el tret +Animat.¹⁵

¹⁴ Adger i Harbour (2007) fan una proposta similar, per bé que no idèntica, en el seu estudi del kiowa, una llengua ameríndia parlada a l'estat nord-americà d'Oklahoma. Aquests autors proposen que l'argument datiu concorda en el tret de persona, però no en el tret de nombre, amb el nucli Apl que l'introdueix. Per la seva banda, aquest nucli pot concordar amb l'argument intern introduït pel verb (l'argument tema) en el tret que no ha validat, el tret de nombre, però no en el tret de persona. Per a aquests autors, la tercera persona es pot expressar de dues maneres, mitjançant únicament el tret de nombre, o mitjançant el tret de persona no especificat ni com a primera persona ni com a segona persona. Quan s'expressa únicament mitjançant el tret de nombre, s'interpreta com a no animat. Aquesta és precisament la forma com es pot inserir en la derivació quan és present el nucli aplicatiu que introdueix l'argument datiu.

¹⁵ L'agramaticalitat de (192B₂) pot tenir una explicació alternativa. Segons Kayne (2000b), el morfema *e* del clíctic de datiu castellà *le* coincideix amb el morfema *e* dels clíctics de primera i segona persona (*me*, *te*). En castellà, doncs, la marca de datiu s'obté afegint una marca de persona al clíctic de determinant. Considerem aquest contrast:

- (i) a. Ramón me lo recomendó.
b. *Ramón me le recomendó.

(192) A: ¿Recomendaste (a) Juan a María?

B₁: Sí, se lo recomendé.

B₂: *Sí, se le recomendé.

Una de les diferències entre el clíctic determinant d'acusatiu i el clíctic determinant de datiu és que el primer, però no el segon, pot denotar entitats inanimades. Aprofitant aquesta propietat inherent d'aquests clítics, podem suposar que en el cas del clíctic determinant d'acusatiu es pot posar en suspens el tret d'animacitat.¹⁶ En conseqüència, podem jerarquitzar els dos clítics: en la mesura que el clíctic de datiu és animat i el clíctic d'acusatiu no està especificat inherentment per a l'animacitat, el primer és referencialment més accessible que el segon. Això explicaria que oracions com la de (190B) siguin gramaticals en català.

Vegem a continuació dos casos que semblen advocar en favor de la tesi que presento. Un cas és el que anomenaré efecte Roca, en al·lusió a Francesc Roca, que és qui el va identificar (Roca (1992)), i l'altre cas és l'ús del clíctic determinant d'acusatiu amb valor de segona persona de cortesia.

Comencem per l'efecte Roca. Roca (1992) observa que en castellà, l'oració (193b), en què el clíctic determinant d'acusatiu es combina amb el clíctic reflexiu *se* amb funció d'OI no reflexiu (l'anomenat *se* espuri), no és gramatical:

Ormazabal i Romero (2007) donen aquest exemple agramatical:

(ii) *Me_{DAT} le_{SACC} entregaron.

(Ormazabal i Romero (2007), p. 338 [52a])

Pot ser, doncs, que el que tinguem a (192B₂) és un xoc entre clítics de persona i no un xoc d'animacitat.

No és problemàtic usar el datiu ètic amb un clíctic determinant d'acusatiu:

(iii) Me lo cuidará con cariño, a su marido.

En canvi, no és possible utilitzar en el context de (iv) el clíctic determinant d'acusatiu *le*:

(iv) *Me le cuidará con cariño, a su marido.

El clíctic de datiu ètic pot aparèixer amb un datiu de tercera persona, tal com il·lustra (v):

(v) Me le dará estas pastillas, a su marido.

Vegem-ne un exemple tret d'una font literària:

(vi) Con eso no le pagaré la deuda en que me ha puesto; apero daré muestra de que la he alojado en mi corazón, como una joya que *me le* dará luz en noche oscura, y me lo mantendrá rico cuando las injusticias o ruindades humanas me lo aflijan y empobrezcan [el subratllat és meu].

Font (vi): José Martí (10-04-1885), *Carta a Heraclio Martín de la Guardia*. Accés digital: <http://www.josemarti.cu/publicacion/nueva-york-10-de-abril-de-1885/>

¹⁶ Bonet (2008, p. 125, nota 8) suggereix que el tret d'animat podria ser monovalent i no binari. En aquest cas, l'operació descrita al text només implicaria posar en suspens el tret +Animat, no canviar el valor d'un tret binari animat i convertir-lo en –Animat.

- (193) a. Luis_i creyó que María lo_i presentaría a sus padres.
 b. *Luis_i creyó que María se lo_i presentaría.

(Roca (1992), p. 58 [89b, 90a])

La mateixa observació fan Ormazabal i Romero (2007), seguint Roca:

- (194) a. Mateo_i piensa que lo_i entregaste a la policía.
 b. *Mateo_i piensa que se_j lo_i entregaste a la policía_j.

Ormazabal i Romero (2007), p. 327, [31a-b])

Si repliquem aquests exemples en català, obtenim els mateixos resultats:

- (195) a. El Joan_i vol que el_i recomani al director.
 b. *El Joan_i vol que li_j recomani, al director_j.

L'exemple és més clar si l'argument datiu és una persona discursiva:

- (196) *El Joan_i m'ha demanat que te_i li recomani.

Si no es produeix l'aglutinament dels clítics, l'oració és acceptable:

- (197) El Joan_i m'ha demanat que et_{META} recomani a elli.

Ormazabal i Romero (2007) observen que l'antecedent ha d'estar en una posició argumental. En cas contrari, l'oració és gramatical:

- (198) La madre_i de Mateo_j dice que se_i lo_j llevas a casa.

Ormazabal i Romero (2007), p. 328, nota 17 [1b])

El fet que l'antecedent c-comandi el clíctic no és la raó de l'agramaticalitat de (195b). En una construcció amb dislocació a l'esquerra la correferència amb el clíctic d'acusatiu és acceptable:

- (199) Aquest metge_i no te_i li recomano.

A (199) el SD *aquest metge* és un tòpic oracional en el sentit de Reinhart (1982). Un tòpic oracional no produeix un efecte de referencialitat. Proposaré que el que provoca l'agramaticalitat de (195b) és que l'antecedent és tractat com un referent discursiu preeminent, és a dir, com un referent discursiu d'accessibilitat immediata. En canvi, a (198) el referent del genitiu (*Mateo*) no es torna preeminent; observi's que el referent de *Mateo* no pot actuar com un referent discursiu preeminent:

- (200) La madre_i de Mateo_j llegó tarde. *pro_i/*_j* había conducido todo el día.

L'efecte Roca sembla donar suport a la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic. Si contextualment un clíctic de tercera persona el convertim en preeminent, aleshores es produeix un xoc amb el clíctic de datiu aplicatiu i l'oració es torna poc natural.

Vegem què passa quan el clíctic determinant d'acusatiu és usat com a segona persona de cortesia:

- (201) Tenim un nou director, però a vostè no l'hi presentaré.

L'exemple de (201) és gramatical, però en la interpretació en què la segona persona de cortesia actua com a datiu i no com a acusatiu, és a dir, aquella en què el nou

director és presentat al receptor (és a dir, la segona persona del discurs) (202a), i no aquella en què el receptor és presentat al nou director (202b):

- (202) a. Tenim un nou director_i, però a vostè_j no l'i'hi_j presentaré.
b. *Tenim un nou director_i, però a vostè_j no l'i'hi_i presentaré.

El motiu pel qual (202a) és gramatical i (202b) agramatical és la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic. El receptor és referencialment més assequible que el clíctic que pren com a antecedent *un nou director*. Com que és més alt en l'Escala de Referencialitat, l'hem d'interpretar com a meta i no com a tema, tal com mostren els judicis de (202). El mateix contrast es dona en castellà:

(203) Tenemos un nuevo director, pero a usted no se lo presentaré.

Igual que en català, (203) només té una interpretació possible, aquella en què la persona discursiva s'interpreta com a meta (204a) i no com a tema (204b):

- (204) a. Tenemos un nuevo director_i, pero a usted_j no se_j lo_i presentaré.
b. *Tenemos un nuevo director_i, pero a usted_j no se_i lo_j presentaré.

En canvi, quan la segona persona de cortesia s'associa amb la primera persona, l'oració es torna agramatical, o difícilment interpretable, ja que tots dos pronoms són d'accessibilitat referencial immediata.

(205) ?*M'han parlat molt de vostè_i però ningú me l'ha recomanat.

Observi's el contrast de (205) amb (206):

(206) M'han parlat molt del Pere_i però ningú me l'ha recomanat.

Igual que l'efecte Roca, l'ús del clíctic determinant d'acusatiu usat com a segona persona de cortesia dona suport a la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic.

11.3.4. El comportament del clíctic reflexiu

Kayne (1975) observa que si en una construcció de doble objecte realitzem conjuntament el clíctic de datiu aplicatiu i el clíctic reflexiu corresponent a l'OD, l'oració resulta agramatical. Kayne, però, no dona cap exemple.¹⁷ L'exemple següent és de Bonet (1991):

- (207) *Elle se lui est donnée entièrement.
'?*Ella se li ha donat completament.'

(Bonet (1991), p. 192 [21], que cita Herschensohn (1980))

¹⁷ Kayne dona exemples de l'efecte *me-lui*, però no del que podríem anomenar efecte reflexiu-*lui*:

- (i) *Paul me lui présentera.
'El Paul me li presentarà.'

(Kayne (1975), p. 173 [323a])

El mateix fenomen trobem en italià:

(208) *{Gli mi/Mi gli} offersi come capro espiatorio.

'?*Me li vaig oferir com a boc expiatori.'

(Bonet (1991), p. 192 [22], que cita Wanner (1977))

Bonet observa el mateix fenomen per al català:¹⁸

(209) (??)A en Pere, me li vaig recomanar (jo mateix) ahir.

(Bonet (1991), p. 192 [20])

Vegem què passa quan el clíctic reflexiu és de tercera persona i realitza la funció d'OD i el clíctic de datiu aplicatiu també és de tercera persona:^{19,20}

(210) a. *El Joan se li va presentar.

b. *El Joan se li va entregar.

L'agramaticalitat dels exemples de (210) ens mostra que els clítics de tercera persona amb funció d'OD no són immunes a la restricció de referencialitat que afecta la combinació de clítics argumentals. A diferència del clíctic determinant d'acusatiu *e/*, el clíctic reflexiu de tercera persona no es pot combinar amb un clíctic determinant de datiu. Aquest cas queda cobert per la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic: els dos clítics representen referents que estan en la mateixa baula de l'Escala de Referencialitat i, en conseqüència, no es poden jerarquitzar atès que tots dos són +Animats. A diferència del que passa amb el clíctic determinant d'acusatiu, no es pot suspendre el caràcter animat del clíctic reflexiu. En aquest cas, el que podem fer és substituir el clíctic de datiu aplicatiu pel clíctic locatiu:

¹⁸ Segons Bonet, alguns parlants consideren (209) acceptable, per bé que ella la considera desviada. Per aquest motiu posa els interrogants entre parèntesis. Personalment la considero poc natural.

¹⁹ (210a) és gramatical si interpretem el verb *presentar* com un verb de moviment. Aquesta lectura, però, aquí no ens interessa.

²⁰ El verb *recomanar* és especial. L'objecte d'aquest verb és lèxicament obviatiu:

(i) ?*El Joan s'ha recomanat al Pere.

Recomanar, doncs, té un comportament similar al de *portar* quan regeix un OD animat:

(ii) *El Jordi s'ha portat a l'hospital.

En conseqüència, les oracions de (iii) són estranyes:

(iii) a. *El Joan se li va recomanar.

b. *El Joan se'm va recomanar.

Igual que en el cas de *portar*, el caràcter obviatiu permet que en la construcció causativa prengui com a antecedent l'argument extern causador:

(iv) El Jordi s'ha fet recomanar al Pere.

La diferència de gramaticalitat que es dona entre (i) i (iv) és similar a la que es dona entre (ii) i (v):

(v) El Joan es va fer portar a l'hospital.

- (211) a. El Joan s'hi va presentar.
b. ?El Joan s'hi va entregar.

Aquest mecanisme, que estudiaré en el proper apartat, permet salvar en determinats verbs la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clític.

Si combinem el clític reflexiu de tercera persona amb un clític de persona discursiva amb funció dativa, obtenim judicis de gramaticalitat millors:

- (212) a. (?)?El Joan se_{TEMA} 'm_{META} va presentar.
b. ??El Ramon se_{TEMA} 'm_{META} va entregar.

D'acord amb l'Escala de Referencialitat, esperaríem que les oracions de (212) fossin perfectes. Tanmateix, les oracions no són del tot naturals. Una possibilitat és que a les oracions de (213) s'apliqui una restricció addicional: són clítics argumentals indistingibles en termes de cas. O, alternativament, la raó és que tots dos clítics representen referents animats, i el tret d'animat del clític reflexiu no es pot posar en suspens.

El que no és possible és invertir els papers temàtics a (212), ja que en aquest cas sí que es contravé l'Escala de Referencialitat:²¹

- (213) a. *El Joan se_{META} 'm_{TEMA} va presentar.
b. *El Ramon se_{META} 'm_{TEMA} va entregar.

Bonet observa una interessant excepció: quan el clític reflexiu és tractat com un reflexiu inherent. L'exemple que dona està basat en el verb *declarar-se*, que té el significat de comunicar els propis sentiments amorosos:

- (214) A la Roser, me li vaig declarar ahir.

(Bonet (1991), p. 193 [23])

És possible trobar exemples en fonts escrites:

- (215) Quan se li va declarar, es va posar com un pebrot.

(Diccionari de Sinònims de Frases Fetes: *enrojolat*)

Bonet afirma que alguns parlants consideren (214) desviada. En canvi, aquests parlants troben oracions com (216) gramaticals si substituïm el clític *li* per *hi*. Vegem aquest exemple tret d'una font literària:²²

- (216) M'hi vaig declarar al Túria, una granja de la rambla de Catalunya que ara ja no existeix. A l'hora de fer discursos sempre he portat a les butxaques uns paperets amb anotacions. Aquell dia no va ser diferent.

Personalment considero preferible (214) a (216), tot i que aquesta última no la trobo agramatical. Un cas similar ens proporciona el verb *sincerar*.²³

²¹ (213b) és gramatical si interpretem el clític *em* com a ètic.

²² Font (216): Jordi Pujol (2007), *Memòries* (I). Barcelona: Edicions Proa. Accés digital: https://www.vilaweb.cat/www/elpunt/noticia?p_idcmp=2630162

²³ Font (217a): Rosa Fabregat (2006), *Soc l'Iris*. Lleida: Pagès Editors.

- (217) a. La Fàtima un dia se li va sincerar.
b. En Pere Porter s'hi va sincerar i li va explicar el que li passava.

També el verb *abraçar* admet, en la seva forma reflexiva inherent, l'ús del datiu i l'ús del locatiu, tal com mostren aquests exemples:²⁴

- (218) a. Va abraçar-se-li i el sacsejà.
b. Bauzá s'hi va abraçar com una Scarlett O'Hara a punt de desmaiar-se en presència del seu Rhett Butler

Un verb que admet sense problemes el canvi de pronom és el verb de moviment direccional *acostar-se*, per bé que no sembla que hi hagi diferències de gramaticalitat entre les dues formes:

- (219) a. Un desconegut es va acostar a la Maria.
b. Un desconegut se li va acostar.
c. Un desconegut s'hi va acostar.

Segons Bonet, la restricció de referencialitat es relaxa si el clític reflexiu és idiomàtic. Podem pensar que els clítics reflexius idiomàtics tenen un comportament dual: com a no arguments i com a arguments. En la mesura que els podem interpretar com a no arguments, quedaria fora de l'acció de la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clític.

Hem vist en aquest apartat que el clític reflexiu té un comportament complex. Quan és de tercera persona i s'associa amb un clític determinant datiu, es produeix un efecte de referencialitat. He proposat que la raó d'aquest efecte és que no es poden jerarquitzar els clítics i, en conseqüència, l'oració resulta afectada per la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clític. Si el clític de tercera persona reflexiu s'associa amb un clític de persona discursiva amb funció dativa, l'oració millora però no resulta del tot natural. En principi, aquests casos no contravenen la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clític i haurien de ser plenament gramaticals. Per donar compte d'aquestes desviacions he proposat una restricció addicional: quan els clítics són ambigus en termes de cas, resulta problemàtic jerarquitzar-los (o, alternativament, no resulta possible interpretar els dos clítics com a animats). Així mateix, en la combinació d'un clític reflexiu de tercera persona i un clític de persona discursiva, no és possible interpretar el clític reflexiu com a meta i el clític discursiu com a tema (**se*_{META} *me*_{TEMA}).

Finalment hem vist que els clítics reflexius idiomàtics no són afectats per la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clític. He proposat, especulativament, que el motiu és que poden ser tractats com a no arguments i, en conseqüència, no resultarien afectats per aquesta restricció. Així mateix, poden ser tractats com a arguments i poden activar el canvi del clític determinant de datiu *li* pel clític locatiu *hi*,

Font (217b): <https://angelrodriguez.info/estanydesils.pdf>

²⁴ Font (218a): Manuel de Pedrolo (1974), *Mecanoscrit del segon origen*. Barcelona: Edicions 62.

Font (218b): https://www.ara.cat/opinio/delicies-industria-turistica_129_2439758.html

una estratègia que permet en alguns casos superar la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clític, tal com veurem a continuació.

11.3.5. Formes d'evitar la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clític

Les llengües disposen de diversos mecanismes per evitar els efectes de referencialitat en el grup clític. Bonet (1991) en cita tres: expressant un dels arguments amb un pronom tònic (apartat 11.3.5.1), substituint el clític de datiu determinant *li* pel clític locatiu *hi* (apartat 11.3.5.2), i expressant un dels arguments de primera o segona persona mitjançant un complex anafòric que concorda amb el verb en tercera persona (apartat 11.3.5.3). Aquest darrer mecanisme es dona en georgià, on la restricció no afecta clítics sinó morfemes verbals de concordança. Aquí incorporaré un quart mecanisme, el de la supressió del clític (o morfema de concordança) de datiu (apartat 11.3.5.4). A continuació analitzo cada una d'aquests mecanismes.

11.3.5.1. Ús d'un pronom tònic

Vegem l'estratègia d'expressar un dels arguments amb un pronom tònic per evitar l'efecte *me-lui*. Si tots dos arguments són de persona discursiva, el seu desglossament en un pronom tònic i un clític no resulta massa clar d'interpretar. Vegem els dos casos possibles:

- (220) a. *El Joan te m'ha recomanat.
b. El Joan m'ha recomanat a tu.
c. El Joan t'ha recomanat a mi.

Per a Bonet, tant (220b) com (220c) són ambigües: en totes dues oracions els pronoms de primera i segona persona es poden interpretar com a tema i com a meta, tant si es realitzen com a clítics com si es realitzen com a pronoms forts. (221) mostra les dues interpretacions possibles de (220b) i (222) mostra les dues interpretacions possibles de (220c):

- (221) a. El Joan m_{TEMA}'ha recomanat a tu_{META}.
b. El Joan m_{META}'ha recomanat a tu_{TEMA}.
(222) a. El Joan t_{TEMA}'ha recomanat a mi_{META}.
b. El Joan t_{META}'ha recomanat a mi_{TEMA}.

Perlmutter (1970) accepta únicament les formes (221a) per a (223a) i (222a) per a (223b), és a dir, les interpretacions en què el pronom tònic s'interpreta com a meta:

- (223) a. Manuel quería recomendar_{TEMA} a mí_{META}.
b. Manuel quería recomendar_{META} a tí_{TEMA}.

(Perlmutter (1970), p. 196 [25a, 26a])

Personalment, trobo problemàtica la interpretació en què el clític de segona persona s'interpreta com a meta (exemple de (222b)). No passa el mateix quan el pronom de

primera persona es realitza com a clíctic, que admet fàcilment tant la interpretació de tema de (221a) com la interpretació de meta (221b). Sembla, doncs, com si el clíctic de primera persona no es pugui expressar com a pronom fort en la funció d'OD, però sí el de segona persona.

Passem ara a les combinacions *me-li* i *te-li*. En aquest cas, el pronom que hem de realitzar com a tònic és el corresponent a la tercera persona, tal com mostren els contrastos següents:

- (224) a. *El Joan me li va recomanar.
b. El Joan em va recomanar a ell.

- (225) a. *El Joan te li va recomanar.
b. El Joan et va recomanar a ell.

No sembla natural que expressem com a tònic el pronom de persona discursiva:

- (226) a. *El Joan li va recomanar a mi.
b. *El Joan li va recomanar a tu.

La forma natural d'expressar aquestes oracions és mitjançant la passiva:

- (227) a. Jo li vaig ser recomanat pel Joan.
b. Tu li vas ser recomanat pel Joan.

Convé assenyalar que les oracions (224b) i (225b) admeten cada una dues lectures, aquella en què el clíctic de persona discursiva s'interpreta com a tema, i aquella en què s'interpreta com a meta. (228) il·lustra el cas de la primera persona, i (229) el de la segona persona:

- (228) a. El Joan em_{TEMA} va recomanar a ell_{META}.
b. El Joan em_{META} va recomanar a ell_{TEMA}.

- (229) a. El Joan et_{TEMA} va recomanar a ell_{META}.
b. El Joan et_{META} va recomanar a ell_{TEMA}.

Vegem finalment una forma de resoldre una oració afectada per l'efecte Roca:

- (230) *El Joan_i em va demanar que te'li recomanés.

En aquest cas, hem d'expressar com a tònic el pronom de tercera persona (231a) i no el de segona persona (231b):

- (231) a. El Joan_i em va demanar que et recomanés a elli.
b. ?*El Joan_i em va demanar que el_i recomanés a tu.

Com hem vist, una estratègia per evitar l'efecte *me-lui* o l'efecte I-II és expressar un dels pronoms com a tònic. Ara bé, el pronom que podem representar com a tònic varia en funció de la seva interpretació temàtica i de la naturalesa de l'altre pronom amb el qual interactua.

11.3.5.2. Ús del clíctic locatiu hi

Tal com observa Bonet (1991), una segona forma d'eludir la restricció d'animacitat absoluta és expressant l'argument meta amb el clíctic locatiu *hi*. Aquest mecanisme està molt restringit. D'una banda, l'argument ha de correspondre a la tercera persona:

- (232) a. *El Joan me li va presentar
b. El Joan m'hi va presentar.

Com mostra (233b), el clíctic locatiu no pot substituir un clíctic de persona discursiva:

- (233) a. ?*El Joan te'm va presentar
b. *El Joan m'hi va presentar.

Un altre verb que es comporta com *presentar* és *introduir*.

- (234) a. El Pere em va introduir a la Maria.
b. El Pere m'hi va introduir.

La substitució del clíctic datiu pel clíctic locatiu no sembla natural en tots els casos. Amb el verb *recomanar*, la construcció resulta al meu parer una mica forçada:²⁵

- (235) a. El Joan et recomanarà al director.
b. ?El Joan t'hi recomanarà.

Dona suport a la idea que el clíctic *hi* només pot substituir un argument meta el fet que aquesta estratègia no està disponible per als verbs de doble objecte que seleccionen un argument font. Un d'aquests verbs és *arrabassar*.

- (236) El PSG intenta arrabassar el Messi al Barça.

Quan l'argument acusatiu és un pronom de persona discursiva, l'oració es torna agramatical:

- (237) a. De petit, em van intentar arrabassar a la meva mare.
b. *De petit, me li van intentar arrabassar.

L'oració no millora si substituïm el clíctic datiu *li* pel clíctic locatiu *hi*:

- (238) *De petit, m'hi van intentar arrabassar.

El motiu és que el clíctic *hi* només pot substituir arguments interpretats com a meta.²⁶

²⁵ Bonet (1991) dona com a bo un exemple similar a (235b):

- (i) a. A en Pere, m'hi va recomanar en Josep.
b. *A en Pere, me li va recomanar en Josep.

(Bonet (1991), p. 209 [45a-b])

²⁶ Perlmutter (1970) considera que per a alguns parlants l'oració de (i) és gramatical, on el clíctic de segona persona s'interpreta com a tema i el de primera persona com a font.

- (i) Quieren arrebatárteme.

(Perlmutter (1970), p. 195, nota 12)

La versió catalana sembla desviada, però millor que (237b):

Igual que *hi* no pot substituir un argument font, tampoc pot substituir un argument beneficiari (239a) ni un argument possessor inalienable (239b):

- (239) a. *M'hi va pintar.
b. *T'hi posaran a la falda.

(Bonet (1991), p. 213 [50a-b])

Finalment, observem que el clíctic *hi* no pot substituir l'argument datiu causat, cosa esperable si tenim en compte que aquesta substitució només és possible si podem reinterpretar l'argument datiu com a preposicional. Tal com mostren aquests exemples agramaticals, el datiu causat no admet aquesta reinterpretació:

- (240) a. *El Joan me li va fer pentinar.
b. *El Joan m'hi va fer pentinar.

11.3.5.3. Camuflatge d'objecte

Un altre mecanisme per evitar l'efecte de referencialitat en llengües amb morfemes de concordança d'OD (acusatiu o absolutiu) i OI (datiu) és expressar l'argument acusatiu (o absolutiu) mitjançant una expressió anafòrica en posició argumental que pren com a nucli un nominal que denota una part del cos (o el cos sencer). Atès que el nucli d'aquesta expressió anafòrica no es pot considerar que tingui el tret de persona (una part del cos no pot ser considerada persona discursiva), el morfema de concordança passa a ser de tercera persona i s'evita l'efecte de referencialitat. Harris (1981) anomena aquest mecanisme *camuflatge d'objecte* (*object camouflage*).²⁷ Aquest mecanisme és utilitzat en georgià. Quan els morfemes de concordança són de tercera persona, no es produeix cap problema:

- (241) Vanom anzori šeadara givis.

Vano.ERG Anzor.NOM ell(ERG).va.comparar.ell(NOM).ell(DAT) Givi.DAT

'En Vano va comparar l'Anzor al Givi.'

(Bonet (1991), p. 214 [51a], adaptat)

Si l'objecte directe correspon a una persona discursiva, aleshores el morfema verbal de concordança de persona discursiva resulta incompatible amb un morfema datiu de tercera persona:

- (242) *Vanom (šen) šegadara givis.

Vano.ERG (tu.NOM) ell(ERG).va.comparar.ell(NOM).tu(DAT) Givi.DAT

'En Vano et va comparar al Givi.'

(Bonet (1991), p. 214 [51b], adaptat)

-
- (ii) ?*Te'm volen arrabassar.

És a dir, *arrabassar* es comporta igual que *presentar*, amb la diferència que *arrabassar* no pot evitar l'efecte *me-lui* substituint el clíctic datiu *li* pel clíctic locatiu *hi*. El motiu és temàtic: *hi* només pot reemplaçar un datiu meta.

²⁷ Cito Harris (1981) a partir de Bonet (1991).

Si "camuflem" el pronom discursiu OD com una expressió anafòrica amb un nucli nominal, aleshores la concordança es fa en tercera persona i l'oració passa a ser gramatical:

(243) Vanom šeni-tavi anzori šeadara givis.

Vano.ERG tu-mateix.NOM ell(ERG).va.comparar.ell(NOM).ell(DAT) Givi.DAT

'En Vano et va comparar al Givi.'

(Bonet (1991), p. 215 [53], adaptat)

Podem analitzar el camuflatge d'objecte com una forma d'evitar el xoc entre persona i cas, tal com fa Bonet, però també podem veure aquest mecanisme com una manera d'evitar que l'OD s'interpreti, des del punt de vista morfològic, com a +Animat.

11.3.5.4. La no expressió de l'argument datiu

Una altra estratègia de què disposa la llengua per superar la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat és la no expressió de l'argument datiu. En la construcció de doble objecte, l'argument meta pot deixar d'expressar-se:

(244) Esclau A: M'han dit que et volen vendre als Garcia.

Esclau B: Sí. De fet ja m'han venut.

El context és l'encarregat de determinar el referent de l'argument meta no expressat sintàcticament. El DIEC mostra un exemple de l'ús d'aquesta estratègia en l'entrada del verb *declarar*:

(245) La vol, però encara no s'ha declarat.

(DIEC: *declarar*)

Una llengua que utilitza aquesta estratègia és el basc. El basc mostra morfemes de concordança de nominatiu, acusatiu i datiu en el verb temporalitzat. Igual que el georgià, aquesta llengua mostra efectes de referencialitat en el complex dels morfemes de concordança verbal, tal com il·lustra aquest contrast d'Albizu (1997):

(246) a. Azpisapoe-k etsaia-ri misilak saldu d-i-zki-o-te

traïdors-ERG enemic-DAT míssils.ABS vendre 3(ABS)-AUX-PL(ABS)-3SG(DAT)-3PL(ERG)

'Els traïdors han venut míssils a l'enemic.'

b. *Azpisapoe-k ni etsaia-ri saldu n-(a)i-o-te

traïdors-ERG jo.ABS enemic-DAT vendre 1(ABS)-AUX-3(DAT)-3PL(ERG)

'Els traïdors m'han venut a l'enemic.'

(Albizu (1997), p. 2 [3a-b])

Laka (1993) observa que si la construcció no conté una Flexió explícita ni, per tant, morfemes de concordança verbal, la construcció resulta totalment acceptable:

(247) Gaizki iruditzen zait [IP zuk ni harakinari saltzea].

equivocat semblar fer.a.mi [tu.ERG jo.ABS carnisser.DAT vendre.INF]

'Em sembla un error que em venguessis al carnisser.' (Literalment: Sembla equivocat (a mi) tu vendre'm al carnisser.)

(Laka (1993), 27 [8])

Quan es produeix un efecte *me-lui* o I-II en els morfemes de concordança verbal, alguns parlants utilitzen com a estratègia no expressar, en alguns verbs, el morfema de concordança de datiu. Rezac (2009) distingeix dos dialectes, un que permet la no concordança de l'argument datiu amb alguns verbs de doble objecte, mentre que l'altre dialecte requereix la concordança obligatòriament. Rezac dona dos exemples, un amb concordança del datiu (248a) i l'altre sense concordança del datiu (248b) i els judicis de dos parlants, un de Tolosa (dialecte occidental) i l'altre de Hasparren (dialecte nord-oriental). El parlant de Tolosa accepta només la forma (248a), mentre que el parlant de Hasparren accepta les dues variants:

(248) a. *Dialecte occidental (Tolosa)*

Polizia-ri_j ikasle-ak_k eramango di-zki_k-ej-te_i.

policia-DAT estudiants-PL.ABS portar.FUTUR AUX-3(ABS)-3(DAT)-3(ERG)

'Entregaran els estudiants a la policia.'

b. *Dialecte nord-oriental (Hasparren)*

Polizia-ri_j ikasle-ak_k eramango d-it_k-u-zte_i.

policia-DAT estudiants-PL.ABS portar.FUTUR AUX-3(ABS)-3(ERG)

'Entregaran els estudiants a la policia.'

Els parlants dels dialectes orientals admeten tots la falta de concordança de (249):

(249) Polizia-ri zu eramango zait-u-zte.

policia-DAT tu.ABS portar.FUTUR AUX-2(ABS)-3(ERG)

'T'entregaran a la policia.'

(Rezac (2009), p. 5 [10], p. 6 [11])

Així mateix, alguns parlants dels dialectes occidentals (no tots) accepten la solució de (249).

Aquest és un fenomen similar al que trobem en català: en basc el datiu aplicatiu passa a ser interpretat com a locatiu de destinació i en conseqüència no requereix la concordança verbal.

No tots els datius admeten aquesta transformació. Haspelmath (2004) cita aquest exemple també del basc, on el que es fa és camuflar l'argument absolutiu de primera persona, com mostra (250c):

(250) a. Edu-k neska Toni-ri aipatu d-io.

Edu-ERG noia.ABS Toni-DAT esmentar 3(ABS)-3(DAT).3(ERG)

'L'Edu ha esmentat la noia al Toni.'

- b. *Edu-k ni Toni-ri aipatu n-io.
Edu-ERG jo.ABS Toni.DAT esmentar 1(ABS)-3(DAT).3(ERG)
'L'Edu m'ha esmentat al Toni.'
- c. Edu-k ne-re aipamena Toni-ri egin d-io.
Edu-ERG jo.GEN esmentant Toni.DAT *f_{er}* 3(ABS)-3(DAT).3(ERG)
'L'Edu ha fet esment de mi al Toni.'

(Haspelmath (2004), p. 4 [6], que cita Addis (1993))

11.3.5.5. Recapitulació

Hem vist en aquest apartat les diferents estratègies de què disposa una llengua per evitar la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat. En català es donen tres estratègies: realització d'un dels arguments amb un pronom tònic, substitució del clíctic determinant de datiu *li* pel clíctic locatiu *hi* i caiguda de l'argument datiu. Hem vist un quart mecanisme que afecta llengües en què l'efecte de referencialitat es dona en els morfemes de concordança. En aquest cas, el que es fa és expressar l'argument acusatiu mitjançant una expressió d'estructura nominal per modificar el morfema de concordança, que de morfema de persona discursiva passa a ser un morfema de tercera persona.

11.3.6. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat hem vist el funcionament de la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic, que regula la combinació dels clítics corresponents als arguments d'una construcció de doble objecte. L'efecte *me-lui* s'explica de manera simple: el datiu, més alt estructuralment, es troba en una posició inferior en l'Escala de Referencialitat respecte a l'argument tema, representat per un pronom de persona discursiva. En el cas de l'efecte I-II, trobem que els dos clítics representen arguments que es troben en la mateixa baula en l'Escala de Referencialitat. La impossibilitat de jerarquitzar els arguments és la raó del caràcter anòmal d'aquesta combinació de clítics.

En general, la combinació de dos clítics de tercera persona no és problemàtica. Tanmateix, en segons quines circumstàncies es produeix un efecte de referencialitat. He suposat, seguint Ormazabal i Romero (2007), que aquesta combinació de clítics no transgredeix la Condició de Referencialitat sobre el Grup Clíctic perquè és possible posar en suspens el tret animat de l'argument tema. En dos casos això no és possible: quan es produeix l'efecte Roca i quan el clíctic determinant és tractat com a segona persona de cortesia. Quan això passa, aflora un efecte de referencialitat.

Finalment hem vist alguns dels diversos mecanismes de què disposen les llengües per evitar els efectes de referencialitat que generen certes combinacions de clítics argumentals.

11.4. LA COMBINACIÓ DE CLÍTICS EN LA CONSTRUCCIÓ CAUSATIVA

La combinació de clítics en la construcció causativa dona lloc a tres tipus d'efectes o conflictes. El primer és l'anomenat efecte *me-lui*. Si combinem un clític de persona discursiva i un clític de tercera persona determinant datiu, l'oració és agramatical, tal com observa Bonet (1991):

(251) *Me li van fer insultar.

(Bonet (1991), p. 195 [25])

Com ja hem vist, aquest mateix efecte es dona en la construcció de doble objecte. Un segon efecte que la construcció causativa comparteix amb la construcció de doble objecte és l'efecte I-II, pel qual no és possible combinar dos clítics de persona discursiva:

(252) *El metge te'm fa vacunar.

Personalment, crec que aquest efecte és més sever en la construcció causativa que en la construcció de doble objecte:

(253) ?*El cap te m'ha presentat aquest matí.

Sorgeix un tercer conflicte quan combinem dos clítics de tercera persona determinants:

(254) a. ??El metge va fer vacunar el nen a la infermera.

b. *El metge l'hi va fer vacunar.

Aquest efecte el podem anomenar *efecte III-III*. En castellà, aquest efecte s'aprecia més clarament, atès que cada clític es representa amb un morfema consonàntic específic:

(255) a. ??El médico hizo vacunar al niño a la enfermera.

b. *El médico se lo hizo vacunar.

Aquest efecte no es dona en la construcció de doble objecte, ni en català (256) ni en castellà (257):

(256) a. El metge va presentar el nen a la infermera.

b. El metge l'hi va presentar.

(257) a. El médico presentó al niño a la enfermera.

b. El médico se lo presentó.

Observi's que si en la construcció causativa la combinació de clítics correspon a arguments interns del verb incrustat, no es produeix cap problema especial, deixant de banda la dificultat de processament:

(258) a. El director_{CAUSADOR} l_{TEMA}h_{IMETA} va fer presentar pel seu secretari_{CAUSAT}.

b. El director_{CAUSADOR} m_{EMETA} l_{TEMA} va fer presentar pel seu secretari_{CAUSAT}.

Els efectes *me-lui* i I-II es poden explicar mitjançant la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clític, però no l'efecte III-III. Aquest darrer efecte es pot explicar, però,

mitjançant la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat. En efecte, atès que els dos clítics determinants es troben a la mateixa baula, no es poden discriminar i, en conseqüència, es produeix un efecte de referencialitat. Aquesta mateixa explicació permet explicar l'efecte I-II. L'explicació de l'efecte *me-lui* en termes de la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat és diferent. En aquest cas, la transgressió és més severa: l'argument causat es troba en una baula inferior que l'argument intern tema.

El català permet evitar els efectes I-II i III-III mitjançant la segregació dels clítics. Vegem en primer lloc la forma d'evitar l'efecte I-II:

- (259) a. *La Maria te'm va fer maquillar.
b. La Maria et va fer maquillar-me.
c. La Maria em va fer maquillar-te.

Si situem cada clíctic en un verb diferent, podem identificar estructuralment quin és l'argument causat i quin és l'argument intern tema: el clíctic situat en el verb matriu expressa l'argument causat mentre que el clíctic situat en el verb incrustat expressa l'argument intern tema. El mateix mecanisme ens permet salvar l'efecte III-III:

- (260) a. *La Maria l'hi va fer maquillar.
b. La Maria li va fer maquillar-la.

En aquest cas, l'argument causat és identificable no solament estructuralment sinó també morfològicament, ja que el clíctic determinant, a diferència del clíctic de persona, es flexiona per al cas.

En canvi, l'efecte *me-lui* no és salvable mitjançant la segregació dels clítics, tal com mostra l'agramaticalitat de (261b):

- (261) a. *La Maria me li va fer maquillar.
b. *La Maria li va fer maquillar-me.

El motiu és que a (261b) es continua transgredint la restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat: el datiu causat es troba en una baula inferior en l'Escala de Referencialitat que l'argument intern tema. La forma de salvar (261b) és expressant l'argument causat amb un clíctic d'acusatiu:

- (262) La Maria la va fer maquillar-me.

La Gramàtica de la Llengua Catalana (GLC) descriu aquest fenomen de la manera següent:

[Q]uan el verb en infinitiu duu com a complement directe un pronom feble de primera o segona persona, aquest pronom s'adjunta a l'infinitiu, i el que representa el subjecte, que va en acusatiu, s'adjunta al verb causatiu.

(GLC (2016), p. 1021)

Aquest és l'exemple que dona:

- (263) La van fer curar-te.

(GLC (2016), p. 1021)

Al capítol 12 proposaré explicar aquest fenomen com un canvi d'estructura clausal. A (263) el que tenim no és una construcció pròpiament causativa sinó una construcció

perceptiva, similar a la construcció de marcatge excepcional de cas. En aquesta construcció, però, no podem expressar l'argument causat com a SD:

(264) *Van fer la doctora curar-te.

La forma natural d'expressar (264) és (265):

(265) T'han fet curar per la doctora.

Aquest canvi d'estructura no és possible quan l'argument intern tema es representa amb un clíctic determinant, tal com observa Ciutescu (2018):

(266) *La van fer curar-lo.

(Ciutescu (2018), p. 192 [87])

Ciutescu fa la següent reflexió:

Perhaps this restriction is due to the same Person Case Constraint (PCC) [...] proposed for other environments. PCC is a universal constraint on clitic and agreement clusters according to which first and second person clitics are incompatible with a third person clitics. The ungrammaticality can be due to the fact that 1st and 2nd person clitics compete for the same feature as the 3rd dative clitic.

(Ciutescu (2018), p. 193, nota 42)

En efecte, i com aquí argumento, es tracta d'un efecte de referencialitat, idèntic al de la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic, per bé que en aquest cas els clítics no formen pròpiament un grup clíctic ja que estan segregats.

Fenòmens com aquest i com l'efecte III-III fan pensar que les dues restriccions de referencialitat que he proposat no es poden unificar completament. Sheehan (2020), però, fa una proposta per unificar les dues restriccions. Aquesta és la restricció que proposa per a la construcció causativa:

(267) *Simpler Person Case Constraint (first version)*

- a. In a combination of a direct object and dative in a causative construction, the direct object has to be third person.
- b. If the direct object is phonologically weak.

(Sheehan (2020), p. 152 [16])

Aquesta restricció permet donar compte de l'agramaticalitat d'aquesta oració:

(268) *Em va fer escollir a la Teresa.

(Sheehan (2020), p. 152 [17], que cita de Bonet (1991))

Per tal que aquesta restricció sigui operativa també per a la construcció de doble objecte, Sheehan fa la següent assumpció:

In ditransitive contexts we saw that, with the exception of Spanish (which has clitic doubling), no PCC effect was observed with full DP datives. In §5, I propose that this is because ditransitives are structurally ambiguous in French, Italian and Catalan, just as they are in Spanish. As we saw for Spanish ditransitives, then, the PCC holds only where a DP is dative and not where it is locative.

(Sheehan (2020), p. 152 [16])

Per a Sheehan, en la construcció de doble objecte l'argument meta es pot realitzar estructuralment com un SP locatiu. Aquesta assumpció, però, no crec que sigui correcta. Hem vist que en determinats casos aquesta assimilació és possible. Això explica que a (269c) es pugui evitar l'efecte *me-lui* substituint el clíctic datiu aplicatiu per un clíctic locatiu:

- (269) a. *Aquesta tarda veurem el president i te li presentaré.
b. Aquesta tarda veurem el president i et presentaré a ell.
c. Aquesta tarda veurem el president i t'hi presentaré.

Però aquest canvi no és possible amb tots els verbs. En el cas de *recomanar*, dona lloc a una certa marginalitat:

- (270) a. *Aquesta tarda veuré el president i te li recomanaré.
b. Aquesta tarda veuré el president i et recomanaré a ell.
c. ??Aquesta tarda veuré el president i t'hi recomanaré.

Com hem vist, el verb *arrabassar* selecciona una font en comptes d'una meta. Com que el seu argument datiu no és intercanviable amb un locatiu de destinació, no accepta la substitució del clíctic datiu *li* pel clíctic locatiu *hi*:

- (271) a. Em van arrabassar a la meva mare de petit.
b. *Me li van arrabassar de petit.
c. *M'hi van arrabassar de petit.

Malgrat tot, aquestes construccions admeten que l'objecte datiu (que no pot ser reinterpretat com a locatiu) es realitzi en posició argumental i el pronom de primera persona tema com a clíctic sense provocar cap efecte de referencialitat:

- (272) a. Em van recomanar al president.
b. Em van arrabassar a la meva mare.

Els datius de (272a) i de (272b) no són locatius i, tot i això, aquestes oracions no mostren cap efecte de referencialitat, contràriament al que prediu la Restricció Persona Cas més Simple (*Simpler Person Case Constraint*) aplicada a la construcció de doble objecte.

Aquesta restricció permet explicar per què en la construcció causativa l'efecte *me-lui* no es pot salvar mitjançant la desagregació dels clítics: l'argument OD no és de tercera persona. Però aquesta restricció no explica per què l'efecte I-II es pot salvar mitjançant la desagregació de clítics (l'argument OD continua no sent de tercera persona) i tampoc explica per què es dona l'efecte III-III, un efecte que no trobem en la construcció de doble objecte.

En conclusió, crec que no és possible unificar completament les dues restriccions de referencialitat, la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat i la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic. A l'apartat següent proposaré una explicació especulativa de la naturalesa de la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic.

11.5. LA NATURALSA DE LA RESTRICCIÓ DE REFERENCIALITAT SOBRE EL GRUP CLÍTIC

Una de les característiques de la Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clíctic és que afecta seqüències de clítics i seqüències de morfemes verbals de concordança, però no afecta seqüències de SDs o seqüències de pronoms tòncics. Per exemple, en alemany les dues oracions següents són gramaticals:

- (273) a. Agnès stellt sie mir vor.
Agnès introdueix ella.AC jo.DAT PREP
'L'Agnès m_{META}'ha introduït a ella_{TEMA}.'
- b. Agnès stellt mich ihr vor.
Agnès introdueix jo.AC ella.DAT PREP
'L'Agnès m_{META} I_{TEMA}'ha introduït.'

(Haspelmath (2004), p. 4 [6])

A (273b) no es produeix un efecte *me-lui* perquè els pronoms són tòncics.

Alguns autors com Anagnostopoulou (2005) han proposat que aquest fenomen es genera en un nucli verbal funcional. Concretament, Anagnostopoulou proposa que el conflicte sorgeix amb el nucli de v transitiu (v-tr). Aquest nucli, que actua com a sonda, concorda primer amb l'argument datiu. Atès que aquest nucli, en la construcció amb efecte *me-lui*, concorda en primer lloc amb el datiu, i ho fa en el tret de persona, aquest tret ja no està disponible per concordar amb l'argument intern tema. Per tant, aquest argument no pot ser realitzat amb un clíctic de persona discursiva.

Si realment el mecanisme de validació actués així, esperariem que en l'exemple (273b) de l'alemany es produís també un efecte *me-lui*, en contra dels fets observats.

Aquí proposaré que el problema no s'origina en els nuclis del complex verbal, sinó que es tracta més aviat d'un problema generat en el nucli de Temps.

Hem vist que en llengües com el caixmiri o el picuris la distribució del cas, o de la concordança amb Temps, estava afectada per l'Escala de Referencialitat. En el cas del picuris, l'argument que concordava amb Temps havia de ser l'argument més alt en l'Escala de Referencialitat. Així mateix, en caixmiri, si l'argument intern tema era més alt que l'argument que concordava amb Temps (argument nominatiu), l'argument tema s'havia de realitzar en datiu i no en acusatiu. En aquestes llengües, l'efecte de referencialitat afecta directament l'argument que concorda amb Temps (cas del picuris) o de l'argument que s'oposa a l'argument que rep nominatiu per concordança amb Temps (cas del caixmiri).

Els efectes *me-lui* i I-II el que semblen mostrar és que només pot ser rellevant, en l'entorn de Temps, un argument intern +Persona o +Animat.

Observi's aquest contrast:

- (274) El Joan m'ha recomanat a ell.

Com hem vist, aquesta oració admet dues interpretacions: una en què el clíctic de primera persona s'interpreta com a meta i l'altra en què s'interpreta com a tema. La primera es pot realitzar de la manera següent:

(275) El Joan me l'ha recomanat.

Vegem la segona interpretació. Tot i que l'argument de tercera persona és realitzat com un pronom tònic, l'argument tema és més rellevant informativament, ja que es realitza amb un pronom més alt en l'Escala de Referencialitat. Per aconseguir que el clíctic de datiu sigui el més rellevant, la solució és passivitzar la construcció:

(276) Jo li he estat recomanat.

Com hem vist (vegeu (247)), en basc aquests problemes desapareixen quan el temps de la clàusula no és finit i no es realitzen els morfemes de concordança. Podem donar compte d'aquesta millora al fet que no apareixen els morfemes de concordança. Aquesta és de fet l'explicació estàndard. Però podem buscar una explicació alternativa: el fet que no hi hagi un Temps finit, i per tant que no hi hagi un Temps referencial, anul·la la necessitat de contraposar l'argument extern amb un argument intern +Persona o +Animat.

Sembla, doncs, que quan tenim dos arguments interns només un d'ells pot ser +Persona o +Animat, que és el que es contraposa a l'argument extern. Per visualitzar aquest fet, proposaré que el tret D de Temps no solament és validat per l'argument que s'insereix a l'especificador, sinó que també ho és per un dels morfemes que s'adjunten a Temps, ja sigui de concordança verbal o bé de naturalesa clíctica. En el cas que hi hagi dos arguments animats competint, si un és de tercera persona, es posarà en suspens aquest tret. Això és possible si l'argument és tema (acusatiu), però no si és meta (datiu). En aquest cas, l'argument datiu es realitzarà d'una altra manera. En català passa a realitzar-se o bé amb un clíctic locatiu o bé amb un pronom tònic, en georgià l'argument es disfressa d'anàfora complexa amb un nucli de tercera persona, i en basc el datiu o bé s'expressa com un locatiu, i així s'evita la concordança, o bé es fa un gir estructural per expressar el datiu com a genitiu.

Aquest mecanisme té la seva lògica. Una de les propietats de la sintaxi és la tendència al binarisme. Els verbs solen ser transitius. Com hem vist en aquest treball, els verbs incoatius pronominals, tot i ser semànticament intransitius, disfressen la seva sintaxi de transitius. Els verbs inergatius són fàcilment transitivitzables, fins al punt que molts autors suposen que són lèxicament transitius. El predicat existencial locatiu *haver-hi* també mostra un comportament binari: relaciona un lloc amb una entitat física (una mena de relació possessiva, típicament binària), i per fer-ho recorre al nucli de *Ve*, que és l'introducció en la derivació d'un argument, generalment l'argument extern.

En aquest marc, els verbs ditransitius representen un problema, atès que són semànticament triargumentals. Tanmateix, en la majoria dels casos, l'argument tema d'aquests verbs és inanimat, de manera que en la superfície únicament tenim dos arguments +Animats. Fillmore (1968) havia proposat distingir el paper de tema en dos papers temàtics segons la naturalesa del referent: objectiu quan era inanimat, i datiu si era animat. Els efectes *me-lui* i *I-II* apareixen quan en la construcció tenim dos papers temàtics datiu en el sentit de Fillmore (1968):

(277) *El Joan me li va presentar.

El motiu de l'agramaticalitat de (277) és que únicament podem oposar un d'aquests papers al de l'argument extern, també animat. Observi's que si eliminem l'argument extern mitjançant passivització, l'oració resulta perfectament gramatical:

(278) Jo li vaig ser presentat.

El mateix problema sorgeix quan sintàcticament construïm un predicat triargumental. Aquest és el cas de les construccions causatives. Com hem vist, aquestes construccions generen el mateix tipus de problemes que la construcció ditransitiva. No és estrany, ja que el problema s'origina per la dificultat de jerarquitzar tres arguments caracteritzats com a +Animats o +Persona. Podem suposar que aquest conflicte es resol en la categoria de Temps. Temps, una categoria referencial, és el nucli que serveix de pivot per establir la referència del subjecte, tal com proposen Pesetsky i Torrego (2004). Podem suposar que Temps també té un comportament binari, i permet oposar el subjecte a un altre argument +Animat. Podem aconseguir que es realitzi aquesta oposició fent que un dels arguments interns validi recursivament el tret D de Temps.

Anagnostopoulou utilitza Temps per explicar la restricció de persona de les construccions de subjecte capriciós (*quirky subject*) de l'islandès. En islandès, quan la posició de subjecte és ocupada per un datiu, l'argument tema nominatiu ha de ser tercera persona, mai ni primera ni segona persona. Així mateix, el verb es realitza en tercera persona del singular, el valor defectiu de nombre. Segons Anagnostopoulou, aquest fenomen es produeix perquè el datiu concorda amb el tret de Persona de Temps i, en conseqüència, aquest tret deixa d'estar disponible per a l'argument tema. Així mateix, Anagnostopoulou proposa que les llengües que admeten la forma dèbil de la Restricció *me-lui*/I-II en el sentit de Bonet (1991), admeten una concordança múltiple del tret de persona a v-Tr. Això permet explicar que hi hagi llengües (o parlants) que admetin la seqüència I-II. Podem traspasar aquesta idea al nucli de Temps i conjecturar que Temps admet la concordança múltiple. El segon element que concorda ha de ser l'argument intern més alt estructuralment, i aquest ha de ser també el més alt en l'Escala de Referencialitat. Quan no ho és, s'ha de retirar de l'estructura mitjançant algun tipus d'operació sintàctica.

11.6. CONCLUSIONS DEL CAPÍTOL

En aquest capítol he analitzat les restriccions de referencialitat que afecten el datiu causat en les construccions causatives, i el datiu aplicatiu en les construccions ditransitives. He proposat que l'argument datiu causat està afectat per la restricció que he anomenat Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat. En les quatre llengües que he estudiat (català, castellà, francès i italià) es produeix una important restricció sobre el datiu causat: l'associació del datiu causat amb un argument intern tema animat resulta problemàtica. Ara bé, i com s'ha observat en la bibliografia, el grau de desviació d'aquestes combinacions depèn de la naturalesa referencial d'aquests arguments. He proposat que els efectes de la restricció són funció de la posició que ocupen les expressions nominals en una escala de referencialitat, una idea ja suggerida per Burzio (1986). Aquesta escala ens indica el grau

d'accessibilitat als referents en funció de la naturalesa de l'expressió nominal. Les expressions que permeten accedir més fàcilment, o més ràpidament, al referent són, òbviament, els pronoms de primera i segona persona, o pronoms de persona discursiva. En conseqüència, aquests pronoms es troben a la part més alta de l'Escala de Referencialitat. Així mateix, les descripcions nominals no definides són les que es troben més avall de l'escala (deixant de banda, òbviament, els nominals amb referents no animats), probablement perquè aquests nominals no requereixen accedir a un referent: són, al cap i a la fi, indefinits. En el cas que siguin específics, el receptor l'únic que ha de fer és suposar que hi ha un referent, però no l'ha d'associar amb cap dels referents que ell tingui *in mente*. Probablement per això en la Restricció de Referencialitat sobre del Datiu Causat la distinció \pm Específic no hi juga cap paper. Així mateix, he establert una clara distinció entre els elements pronominals i els elements nominals rígids (noms propis i descripcions (in)definides). Els primers són més ràpidament accessibles que els segons, simplement perquè se suposa que ja són presents en l'univers del discurs. En un model d'estructura informacional com el de Lambrecht (1994), els pronoms fan referència a fitxes ja activades pels parlants, mentre que els elements nominals rígids el que fan és activar fitxes o crear-ne de noves. Així doncs, els referents dels pronoms són més accessibles que els referents dels nominals rígids. La distribució de gramaticalitat que mostra la interacció entre un datiu causat i un argument intern tema s'adiu a aquesta forma d'accedir als referents: el datiu causat ha d'ocupar una posició més alta en l'Escala de Referencialitat que l'argument intern tema.

Un segon efecte de referencialitat es produeix en la combinació de clítics dels verbs ditransitius. La restricció que opera sobre aquests clítics l'he anomenada Restricció de Referencialitat sobre el Grup Clític, i correspon a la coneguda com a Restricció *me-lui*/I-II de Bonet (1991). Igual que en el cas de l'argument causat de la construcció causativa, aquesta restricció ens indica que l'argument més alt estructuralment (argument datiu) ha d'estar situat també en una posició més alta en l'Escala de Referencialitat. Altrament, es produeix un efecte de referencialitat (efecte *me-lui* o efecte I-II). L'efecte I-II es produeix perquè l'argument datiu no està en posició més alta en l'escala que l'argument tema, sinó en la mateixa posició, mentre que l'efecte *me-lui* es produeix perquè l'argument datiu es troba en una posició més baixa en l'Escala de Referencialitat. Hem vist que en general en la construcció de doble objecte no es dona l'efecte III-III. Tanmateix, podem identificar aquest efecte en el que he anomenat efecte Roca i en l'ús de segona persona de cortesia del clític determinant d'acusatiu. Adoptant idees d'Ormazabal i Romero (2007), he proposat que és possible posar en suspens el tret +Animat del clític determinant d'acusatiu, però no el del clític determinant de datiu. Això permet explicar la falta d'efecte III-III en la construcció de doble objecte, un efecte que sí que es dona en la construcció causativa.

Finalment, tot i que la combinació de clítics en la construcció causativa i en la construcció de doble objecte donen lloc a uns efectes similars, he observat que aquestes restriccions són més severes en el cas de la construcció causativa. Així mateix, quan l'efecte de referencialitat és produït per clítics que representen entitats situats en la mateixa baula en l'Escala de Referencialitat, l'efecte es cancel·la desagregant els clítics en verbs diferents. En conseqüència, he proposat no unificar les dues restriccions de referencialitat, la que afecta l'argument causat i la que afecta el clític de datiu.

Capítol 12

MONOCLAUSALITAT I BICLAUSALITAT EN LA CONSTRUCCIÓ CAUSATIVA. EL NUCLI DE TEMPS

12.0. INTRODUCCIÓ

Una qüestió rellevant en l'estudi de la construcció causativa és determinar si aquesta construcció és monoclausal o biclausal. La construcció de reestructuració (1a) es comporta com a monoclausal mentre que la construcció perceptiva (1b), i per extensió la construcció de marcatge excepcional de cas, es comporta com a biclausal:

- (1) a. El Joan va voler entregar la pistola al policia.
- b. La Maria va veure entregar la pistola al policia.

En la construcció perceptiva podem intercalar un argument entre el verb de percepció i el verb incrustat, però no en la construcció de reestructuració:

- (2) a. *El Joan va voler el Ramon entregar la pistola al policia.
- b. La Maria va veure el Joan entregar la pistola al policia.

Així mateix, en la construcció de reestructuració, tot i que es disposa de dues posicions per col·locar els clítics (tres si el verb matriu s'associa a l'auxiliar temporal *anar*), només es poden realitzar en una de les posicions. Com mostra (3c), no és possible desagregar-los en dues posicions:¹

- (3) a. El Joan va voler entregar la pistola al policia.
- b. El Joan {l'hi} va voler-{l'hi} entregar-{l'hi}.
- c. *El Joan li va voler entregar-la.

En canvi, en la construcció perceptiva, és possible situar els clítics en més d'una posició:

- (4) a. La Maria va veure el Joan entregar la pistola al policia.
- b. La Maria el va veure entregar-la al policia.

Una darrera diferència entre la construcció de reestructuració i la perceptiva és el cas. En la construcció de reestructuració només hi ha un domini de cas, mentre que en la construcció perceptiva n'hi ha dos, la clàusula encapçalada pel verb de percepció i la clàusula encapçalada pel verb incrustat. En la construcció de reestructuració només es pot realitzar un argument amb cas acusatiu, mentre que en la construcció

¹ Utilitzo claudàtors per indicar que un dels grups pronominals, i només un, s'ha de realitzar.

perceptiva podem trobar dos arguments amb cas acusatiu, una mostra que hi ha dos dominis de cas.

Els contrastos anteriors ens permeten assumir que la construcció de reestructuració té un comportament monoclausal, mentre que la construcció perceptiva té un comportament biclausal. Un factor més que ens permet pensar que la construcció perceptiva té un comportament biclausal és que l'argument extern percebut té capacitat per crear un domini de lligam. A (5a), l'argument intern OD, en el domini de lligam creat per l'argument extern percebut, ha de ser lliure en aquest domini, però pot estar lligat fora d'aquest domini, tal com mostra (5b):

- (5) a. *La Maria_i va veure el Joan_i fotografiar-lo_i.
- b. La Maria_i va veure el Joan fotografiar-la_i.

La construcció causativa es troba a mig camí entre la construcció de reestructuració i la construcció perceptiva. Dit d'una altra manera, la construcció causativa mostra propietats monoclausals similars a la construcció de reestructuració i propietats biclausals similars a la construcció perceptiva. En aquest capítol argumentaré que la construcció causativa no té un comportament uniforme. Quan experimenta reflexivització matriu (reflexivització en què l'antecedent és l'argument extern causat) i quan es passivitza, la construcció causativa té un comportament monoclausal.

- (6) a. El president es va fer acompanyar pels seus ministres.
- b. L'edifici va ser fet construir lluny de la costa.

En canvi, quan la construcció causativa experimenta reflexivització incrustada (reflexivització en què l'antecedent del clíctic reflexiu és l'argument extern causat), aleshores té un comportament biclausal.

- (7) El comandant va fer afaitar-se els soldats.

Igual que en la construcció perceptiva, és possible tenir clítics en les dues clàusules:

- (8) El comandant els va fer afaitar-se.

En general, quan es realitzin clítics en el verb incrustat, consideraré també que la construcció causativa mostra un comportament biclausal.

- (9) El mestre va fer llegir-lo als alumnes.

Argumentaré que la construcció causativa adquireix el caràcter biclausal quan el Temps incrustat s'associa al tret PPA. Aquest tret ha de ser validat forçosament per un argument del verb incrustat: l'argument extern causat quan el verb incrustat és transitiu o inergatiu, i per l'argument intern causat quan el verb incrustat és inacusatiu.

Tot i tenir el tret PPA, Temps no assigna cas nominatiu atès que no té trets phi. Quan el nucli de Temps contingui el tret PPA però no contingui trets phi, consideraré que és semiactiu.

Una de les particularitats del nucli de Temps semiactiu és que no conté trets phi. En conseqüència, l'argument causat, quan valida el tret PPA de Temps, no estableix cap tipus de concordança amb Temps. L'argument causat no rep cas de Temps, i alhora el Temps incrustat no torna actiu, en termes de cas, el nucli de Veu incrustat. Dit d'una altra manera, la presència del tret PPA a Temps no altera la forma com es distribueix el cas en la construcció causativa.

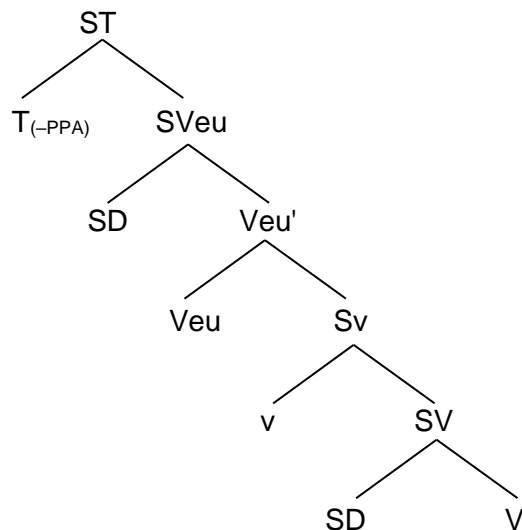
Autors com Zagana (1988) o Kayne (1991) proposen que els clítics s'adjunten al nucli de Temps. Sportiche (1996) proposa que els clítics s'insereixen en la derivació mitjançant nuclis específics. Així mateix, Homer i Sportiche (2011) consideren que els clítics es realitzen en l'espai funcional creat per Temps. Aquí assumiré que els clítics s'adjunten a Temps, i només ho poden fer si Temps és semiactiu, no si és defectiu.

Podem dir, doncs, que si el nucli de Temps incrustat és semiactiu, aleshores la construcció té propietats biclausals ja que admet simultàniament dues posicions per als clítics, amb la particularitat que el clític corresponent a l'argument causat només es pot realitzar en la clàusula superior.

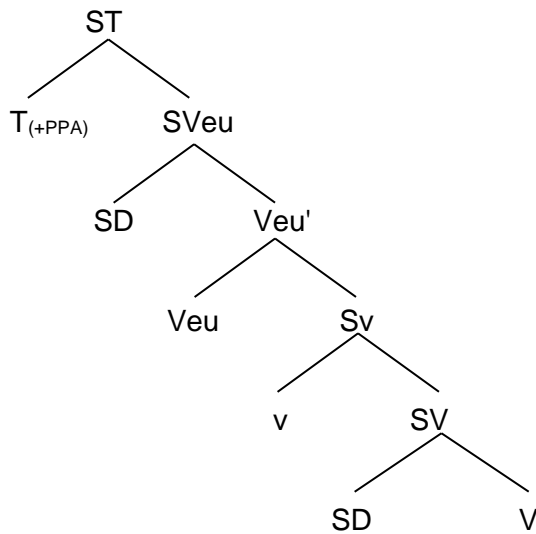
La construcció causativa, però, no es comporta totalment com una construcció biclausal ja que la inserció del tret PPA en el nucli de Temps incrustat no dota l'argument extern causat de capacitat per crear un domini de cas. L'únic domini de cas és el que determina el Temps matriu.

Vegem l'estructura de la clàusula incrustada tant quan T conté el tret PPA com quan no el conté:

(10) *Estructura de la clàusula incrustada amb un verb transitiu quan T és defectiu*

(11) Estructura de la clàusula incrustada amb un verb transitiu quan T és semiactiu

Abans de prosseguir, voldria fer algunes consideracions pràctiques sobre el sistema de clítics del català que utilitzaré en aquest capítol. Els clítics del català estàndard es poden agrupar en tres grans categories: els clítics de persona (*em, et, es*), els clítics determinants (*el, li, ho*) i els clítics oblics (*hi, en*). Els clítics de persona poden actuar a més com a clítics reflexius (de fet, en català el clíctic de tercera persona es només pot actuar com a clíctic reflexiu), i el clíctic oblic *en* pot actuar també com a clíctic partitiu i com a clíctic genitiu. Els clítics de persona *em* i *et* flexionen per al nombre (*ens, us*), mentre que el clíctic determinant *el* flexiona per al gènere i per al nombre (*la, els, les*). Un clíctic també pot tenir un ús idiosincràtic, és a dir, pot ser exigít lèxicament pel verb sense que realitzi cap funció específica ni tingui cap funció denotativa.

Seguint Bonet (1995), assumiré que en el dialecte del català central que utilitzaré aquí el clíctic determinant de datiu *li* està format en realitat per dos clítics, el clíctic determinant *el* i el clíctic oblic *hi*. Quan es combina amb un clíctic determinant OD, el morfema determinant "representa" simultàniament els dos arguments:

- (12) a. El Joan va deixar el cotxe a la Maria.
b. El Joan l'hi va deixar.

Així mateix, quan es combina amb el clíctic *en*, i el datiu és singular, el clíctic determinant no es realitza:

- (13) a. La Maria va donar carbasses al Joan.
b. La Maria n'hi va donar.

Més tècnicament, podem dir que el tret determinant que expressa el complex datiu *l'hi*, quan aquest s'associa amb el clíctic *en*, queda subespecificat i en conseqüència l'argument datiu únicament s'expressa amb el clíctic *hi*. Així mateix, podem dir que el tret determinant que expressa el complex datiu *l'hi*, quan aquest s'associa amb un clíctic determinant amb funció d'OD, també queda subespecificat (vegeu (12b)).

L'exemple següent, de Bonet (1995), ens mostra la posició que ocupa cada clíctic:

(14) Se te me'ls en hi van quedar tres.

(Bonet (1995), p. 642 [41])

L'únic clíctic que falta és el clíctic determinant *ho*, que està en distribució complementària amb el clíctic determinant *el*.

(15) Se te m'ho van quedar.

Assumiré que aquest clíctic té la restricció addicional que, en tant que clíctic vocàlic, ha d'aparèixer en posició final. En conseqüència, no són possibles les combinacions *ho'n* ni *ho hi*.²

En general, cada clíctic ocupa una única posició en la plantilla de clíctics i, en conseqüència, no és possible repetir-ne un dues vegades. Només trobem una excepció, i és en el català estàndard. El sistema del català estàndard disposa de dues posicions per als clíctics determinants, una per a l'OD i una altra per a l'OI. Així mateix, el clíctic determinant plural *e/s* tant pot representar un OD com un OI. En conseqüència, és possible repetir aquest clíctic en una seqüència de clíctics, tal com mostra (16):

(16) Els_{DAT} els_{SAC} va donar.

No hi ha cap altre clíctic que es pugui repetir, ja que no hi ha cap altre clíctic que es pugui realitzar en dues posicions diferents. Quan dos arguments es realitzen mitjançant el mateix clíctic, aleshores sorgeix un problema: un clíctic no pot representar simultàniament dos arguments. En el català central, el clíctic *hi* pot representar bàsicament tres tipus d'arguments: un datiu de tercera persona (combinat amb un clíctic determinant), un locatiu i un complement oblic. En conseqüència, no és possible cliticitzar dos d'aquests arguments simultàniament (recordem que en el sistema del català central tenim que *li = l'hi*):

(17) a. Vaig fer portar el cotxe al taller al Joan.

b. *Li hi vaig fer portar el cotxe.

Els complements oblics introduïts per la preposició *en* es cliticitzen amb el clíctic *hi*. Així mateix, aquests arguments dativitzen l'argument extern causat, especialment quan aquest es cliticitza:

(18) a. L'olor de les roses va fer pensar el Joan en la Maria.

b. L'olor de les roses li va fer pensar en la Maria.

c. *L'olor de les roses li hi va fer pensar.

Les oracions precedents es poden salvar si cliticitzem l'argument no datiu en el verb incrustat:

(19) a. Li he fet portar-hi el cotxe.

b. L'olor de les roses li va fer pensar-hi.

En els exemples de (19), el Temps incrustat es comporta com a semiactiu ja que és possible la inserció de clíctics en la clàusula incrustada.

² En ribagorçà la combinació *ho hi* és possible. Vegeu en aquest sentit Bonet (2002, p. 974).

Aquesta és l'organització del capítol. A l'apartat 12.1 analitzaré les propietats de l'argument causat i defensaré que, tot i no tenir propietats de subjecte, sí que es pot considerar que ocupa una posició estructural més alta que la de l'argument intern tema. A l'apartat 12.2 em centro en el fenomen de la reflexivització. Analitzaré en primer lloc la reflexivització matriu i en segon lloc la reflexivització incrustada. Mostraré que en la reflexivització matriu el Temps incrustat ha de ser forçosament defectiu, mentre que en la reflexivització incrustada ha de ser forçosament semiactiu. A l'apartat 12.3 estudio la distribució dels clítics en la construcció causativa. El clíctic de l'argument causat s'ha de realitzar sempre en la clàusula matriu, amb independència que correspongui a l'argument extern de la clàusula incrustada o a un argument intern tema. Veurem quines són les restriccions que s'imposen en els clítics i que determinen si un determinat clíctic s'ha de realitzar forçosament en el verb matriu, forçosament en el verb incrustat o la seva posició és opcional. Finalment, l'apartat 12.4 està dedicat a la passivització de la construcció causativa. Presento les conclusions a l'apartat 12.5.

12.1. PROPIETATS SINTÀCTIQUES DE L'ARGUMENT CAUSAT

12.1.0. Introducció

Alguns autors han proposat que en la construcció causativa l'argument causat es comporta com un subjecte. Concretament, Burzio (1986, p. 262) defensa que aquest argument es comporta com un subjecte "*in the configurational sense*". Per a Burzio, actua com a subjecte en tres sentits: semànticament, respecte a les restriccions seleccionals i en el paper d'antecedent. Per la seva banda, Villalba (1992) defensa que l'argument causat es comporta com a subjecte des del punt de vista de la teoria temàtica, de la teoria del lligam, de la teoria del control i de la teoria de la predicació, però no des del punt de vista de la teoria del cas. A diferència de Burzio i Villalba, Alsina (1996) considera que l'argument causat no es comporta pròpiament com un subjecte.

Aquí defensaré que l'argument causat es comporta com a subjecte només parcialment. Té capacitat per lligar i quantificar el pronom possessiu d'un argument intern del verb incrustat, i capacitat per controlar un element PRO situat en una clàusula incrustada OD o adverbial. En canvi, no té capacitat per lligar un quantificador flotant ni capacitat opacitzadora. Precisament, la capacitat opacitzadora és una de les propietats més característiques d'un subjecte, d'acord amb la Condició del Subjecte Especificat de Chomsky (1973).

A continuació analitzo el comportament de l'argument causat. A l'apartat 12.1.1 presento les propietats de lligam i de quantificació de l'argument causat, a l'apartat 12.1.2 considero les seves propietats de control, a l'apartat 12.1.3 estudio la seva interrelació amb els quantificadors flotants, i finalment a l'apartat 12.1.4 analitzo les seves propietats opacitzadores. A l'apartat 12.1.5 presento les conclusions.

12.1.1. Lligam i quantificació d'un pronom possessiu en la posició de l'argument intern

Des de Kayne (1969) se sap que l'argument extern causat té capacitat per lligar un pronom possessiu en la posició de l'objecte intern OD. Kayne dona aquest exemple:

(20) Je ferai apprendre son_i rôle à Jean_i.

'Faré aprendre el seu paper al Jean.'

(Kayne (1969), p. 104 [95])

Kayne contrasta el comportament de l'argument extern causat en funció d'objecte amb el que té quan es realitza com a adjunt. En aquest darrer cas no pot lligar el pronom possessiu en la posició de l'objecte intern OD:

(21) *Je ferai apprendre son_i rôle par Jean_i.

'*Faré aprendre el seu paper pel Jean.'

(Kayne (1969), p. 104 [94])

Un contrast idèntic dona Zubizarreta (1985):

(22) a. Elles ont fait peindre sa_i maison à Jean_i.

'Han fet pintar la seva_i casa al Jean_i.'

b. *Elles ont fait peindre sa_i maison par Jean_i.

'*Han fet pintar la seva_i casa pel Jean_i.'

(Zubizarreta (1985), p. 270 [65])

Kayne (1969, 1975) estableix un paral·lelisme entre la construcció causativa FP i la passiva. Kayne considera que la clàusula incrustada de la construcció causativa FP està passivitzada. Atès que una construcció passiva com (23b) és agramatical, també ho és (21):

(23) a. Jean_i apprendra son_i rôle.

'El Jean_i aprendrà el seu_i paper.'

b. *Son_i rôle sera appris par Jean_i.

'*El seu_i paper serà après pel Jean_i.'

(Kayne (1969), p. 104 [92, 93])

De manera més general, el que mostra tant (21) com (23b), és que el SP Agent, en tant que adjunt, no té capacitat per lligar un pronom possessiu en la clàusula. El mateix fenomen tenim en la possessió inalienable, com mostra (24b):

(24) a. Je ferai lever la main_i a Jean_i.

'Faré aixecar(-li_i) la mà_i al Jean_i.'

b. *Je ferai lever la main_i par Jean_i.

'*Faré aixecar la mà_i pel Jean_i.'

(Kayne (1969), p. 104 [90, 91])

El que ens interessa d'aquests exemples és veure que l'argument extern causat té capacitat per lligar l'argument intern OD. Però la capacitat inversa també és possible. L'argument intern OD pot lligar un pronom possessiu en l'argument extern causat:

(25) La policia va fer treure els cotxes_i als seus_i propietaris.

La relació anafòrica simètrica que es dona entre l'argument extern causat i l'argument intern OD és similar a la que es dona entre els dos arguments interns de la construcció de doble objecte:

- (26) a. El policia va tornar el mòbil_i al seu_i propietari.
b. La policia va tornar les seves_i pertinences al detingut_i.

Vegem ara el comportament quantificacional de l'argument extern causat. Com hem vist al capítol 9, no hi ha unanimitat en la bibliografia respecte a aquesta construcció. Com he proposat, l'argument causat pot lligar quantificacionalment l'argument tema intern:

- (27) a. El comandant de l'avió va fer higienitzar la seva_i mascareta a cada passatger_i.
b. La policia va fer descontaminar la seva_i bicicleta a cada ciclista_i.

Així mateix, l'argument intern tema pot quantificar l'argument causat:

- (28) a. El comandant de l'avió va fer higienitzar cada mascareta_i al seu_i portador.
b. La policia va fer descontaminar cada bicicleta_i al seu_i propietari.

La falta d'asimetria que trobem entre (27) i (28) també es dona en les construccions de doble objecte:

- (29) a. L'hostessa va tornar la seva_i mascareta a cada passatger_i.
b. El mestre va presentar cada alumne_i al seu_i tutor.

En una oració simple, en canvi, l'asimetria que es dona entre l'argument extern subjecte i l'argument intern OD és nítida, tal com il·lustra (30) i (31):³

- (30) a. El Joan_i va mossegar el seu_i gos.
b. ?*El seu_i gos va mossegar el Joan_i.
(31) a. Cada ciclista_i va descontaminar la seva_i bicicleta.
b. *El seu_i propietari va descontaminar cada bicicleta_i.

Villalba (1992), que és qui primer aporta aquest contrast, dona aquests judicis:

³ Si disloquem a l'esquerra l'argument intern OD, aleshores aquest tant pot lligar com quantificar l'argument extern:

- (i) a. Al Joan_i el_i va felicitar la seva_i parella.
b. A cada jugador_i el va felicitar la seva_i parella.

En aquest cas, és evident que l'argument tema c-comanda l'argument extern.

- (32) a. *Vaig fer castigar cada alumne al seu professor.
 b. Vaig fer castigar el seu professor a cada alumne.

(Villalba (1992), p. 352 [12, 13])

En nota, Villalba observa que si el quantificador de l'OD està lligat al discurs, l'oració es torna gramatical:

- (33) Vaig fer castigar cada un dels alumnes al seu professor.

(Villalba (1992), p. 352, nota 4 [i])

Així mateix, Alsina (1996), en valorar el contrast de Villalba, troba gramaticals els dos exemples:

- (34) a. Vaig fer castigar cada alumne al seu professor.
 b. Vaig fer castigar el seu professor a cada alumne.

(Alsina (1996), p. 220, nota 16 [i], p. 220 [42])

Per a Alsina, l'argument extern causat pot quantificar l'argument intern tema, i l'argument intern tema pot quantificar l'argument extern causat.

Finalment, Ciutescu (2018) dona els judicis oposats als de Villalba. Ciutescu accepta que l'argument tema intern lligui l'argument causat (35a), però no al revés (35b):

- (35) a. Vaig fer castigar cada alumne al seu professor.
 b. *Va fer castigar el seu professor a cada alumne.

(Ciutescu (2018), p. 220 [9])

En general, el quantificador precedeix linealment el possessiu que lliga, tal com hem vist a (31). Tanmateix, en la construcció causativa, aquest requisit es difumina. Això explica que els judicis no siguin sempre clars. I que no són del tot clars ho demostren els judicis discrepants.

Els judicis d'aquest contrast també són problemàtics en altres llengües romàniques. En italià, Costantini (2012), citant Ippolito (2000), considera que el datiu causat lliga l'argument intern tema, mentre que la relació de lligam inversa la troba marginal:

- (36) a. Ho fatto lodare i proprii studenti ad ogni insegnante_i.
 'He fet lloar els seus estudiants a cada professor.'
 b. ??Ho fatto lodare ogni studente_i al proprio insegnante_i.
 'He fet lloar cada estudiant al seu professor.'

(Costantini (2012), p. 209 [19], p. 220 [20], que cita Ippolito (2000))

Folli i Harley (2017) utilitzen la relació quantificador- pronom possessiu per mostrar les diferències entre la construcció FI i FP. Un pronom possessiu en l'argument OD tema pot ser lligat per un quantificador distributiu situat en un datiu causat, però no si està situat en un SP Agent:

- (37) a. Gianni ha fatto temperare la sua_i matita a ogni ragazzo_i.
 "El Gianni ha fet afilar el seu llapis a cada nen."
 b. *Gianni ha fatto temperare la sua_i matita da ogni ragazzo_i.
 "*El Gianni ha fet afilar el seu llapis per cada nen."

(Folli i Harley (2007), p. 199 [5a-b])

D'acord amb el que era d'esperar, el SP Agent no té capacitat per lligar un pronom en l'OD. Aquí, però, el que ens interessa és que aquestes autores donen com a gramatical (37a).

Ciutescu dona els judicis oposats per al francès:

- (38) a. Jean fera réécrire chaque chapitre_i à son_i auteur.
 'El Jean farà reescriure cada article al seu autor.'
 b. *Jean fera réécrire son_i chapitre à chaque auteuri.
 'El Jean farà reescriure el seu capítol a cada autor.'

(Ciutescu (2018), p. 218 [5])

Per la seva banda, Gonçalves (2002) considera que en portuguès l'argument intern tema pot lligar el datiu causat:

- (39) O Presidente mandou defender cada_i proposta ao seu_i autor.
 'El president va fer defensar cada proposta al seu autor.'

(Gonçalves (2002), p. 203 [22])

Gonçalves no dona un exemple que mostri la quantificació inversa, però de manera implícita indica que no és possible. Concretament, afirma:

To be more precise, the causee is more embedded than subjects, so, the object asymmetrically c-commands it.

(Gonçalves (2002), p. 203)

A més, mostra que l'argument extern causat no pot lligar un possessiu situat en l'argument intern OD:⁴

- (40) *O professor mandou ler os seus próprios_i livros aos meninos_i.
 'El professor va fer llegir els seus propis llibres als nens.'

(Gonçalves (2002), p. 201 [17b])

Abans de prosseguir convé fer una mica d'història d'aquest fenomen. Barss i Lasnik (1986) observen que, en la construcció de doble objecte acusatiu de l'anglès, es produeix una clara asimetria entre el primer SD acusatiu (meta) i el segon SD acusatiu (tema). El primer pot lligar el segon quan aquest és una anàfora, però no a la inversa:

⁴ Entenc que el judici seria el mateix si no s'incloués l'intensificador possessiu *próprio*.

- (41) a. I showed John himself (in the mirror).
b. *I showed himself John (in the mirror).

(Barss i Lasnik (1986), p. 347 [2-3])

Segons Barss i Lasnik, en la construcció de doble objecte acusatiu, l'argument acusatiu primer lliga l'argument acusatiu segon, mai a la inversa.

Barss i Lasnik estudien una sèrie de fenòmens relacionats amb el lligam i la quantificació en què es pot observar que l'SD acusatiu segon es troba d'alguna manera dins el domini de l'SD acusatiu primer. Un d'aquests fenòmens és el del lligam d'un possessiu per part d'un quantificador. Aquest és el contrast que mostren:⁵

- (42) a. I denied each worker_i his_i paycheck.
b. *I denied its_i owner every paycheck_i.

(Barss i Lasnik (1986), p. 348 [6a, 7a])

Larson (1988) compara aquest fenomen que es dona en la construcció de doble objecte acusatiu amb el que es dona en la construcció de doble objecte preposicional. En el cas del lligam anafòric, s'obté el resultat invers que en la construcció de doble objecte acusatiu:

- (43) a. I presented/showed Mary to herself.
b. *I presented/showed herself to Mary.

(Larson (1988), p. 338 [5])

Larson també analitza el fenomen del lligam de quantificador d'un possessiu en la construcció de doble objecte preposicional (45), i el compara amb el que es produeix en la construcció de doble objecte acusatiu (44):⁶

- (44) a. I gave every worker his paycheck.
b. *I gave its owner every paycheck.

(Larson (1988), p. 336 [3b])

- (45) a. I gave every paycheck to its owner.
b. ??I gave his paycheck to every worker.

(Larson (1988), p. 338 [5b])

En la construcció de doble objecte preposicional, l'argument acusatiu (tema) lliga l'argument preposicional (meta), mentre que en la construcció de doble objecte acusatiu, el primer objecte (meta) lliga el segon objecte (tema). De manera abstracta tenim:

⁵ (42b) és gramatical en la interpretació no lligada.

⁶ Curiosament, (45b) és mínimament interpretable. És a dir, la restricció que mostra la construcció de doble objecte acusatiu és menys severa en la construcció de doble objecte preposicional.

- (46) a. [V SD to-SD]
 b. [V SD₁ SD₂]

Demonte (1995) estudia aquest fenomen en castellà. Aquesta autora arriba a la conclusió que en castellà, la construcció de doble objecte dativa té un comportament diferent segons si es dona resumpció del datiu o no. La construcció de doble objecte datiu sense resumpció de clític es comporta com la de doble objecte preposicional de l'anglès, mentre que la construcció de doble objecte datiu amb resumpció de clític es comporta com la de doble objecte acusatiu de l'anglès:⁷

- (47) a. *La profesora entregó su_i dibujo a cada niño_i.
 b. La profesora entregó cada dibujo_i a su_i autor.

(Demonte (1995), p. 10-11 [10a-b])

- (48) a. La profesora le_i pasó a limpio su_i dibujo a cada niño_i.
 b. ?La profesora le_i pasó a limpio cada dibujo_i a su_i autor.

(Demonte (1995), p. 10-11 [10a'-b'])

El que mostren aquests contrastos és que la relació de lligam no és de base temàtica, sinó que està condicionada per l'estructura. Barss i Lasnik consideren que el que demostra la construcció de doble objecte acusatiu és que el segon objecte està en el domini del primer objecte, cosa que explica que el pugui lligar. Tanmateix, la relació de domini s'estableix generalment en termes de c-comandament. Barss i Lasnik proposen relaxar el requisit de c-comandament i apunten que en el cas que dos arguments mútuament se c-comandin, l'argument situat linealment en primera posició domina l'argument situat en segona posició. Barss i Lasnik tenen *in mente* una estructura plana del SV en l'estructura de doble objecte:

- (49) [sv V SD₁ SD₂]

Sigui com sigui, la precedència és un factor que intervé tant en la quantificació com en el lligam. Tant en la construcció de doble objecte com en la construcció causativa, l'argument intern OD precedeix linealment un argument que presumiblement el c-comanda estructuralment, l'argument intern OI en la construcció de doble objecte i l'argument extern causat en la construcció causativa. Tot i això, podem atribuir la

⁷ Pineda (2020) posa en qüestió que la resumpció clítica del datiu sigui un factor determinant en el lligam de quantificador. Si més no en català, la presència del clític datiu resumptiu no és decisiva per possibilitar la lectura quantificacional a (ia), tal com mostren els seus judicis:

- (i) a. ✓/?La profesora (li) va donar el seu dibuix a cada nen.
 b. La profesora (li) va donar cada dibuix al seu autor.

(Pineda (2020), p. 215 [18])

Pineda argumenta que el quantificador situat en l'OI (ia) pot lligar un pronom en l'OD ja que en introduir-se en la derivació en la posició d'especificador del nucli aplicatiu c-comanda l'OD. Així mateix, el quantificador situat en l'OD (ib) pot lligar un pronom en l'OI perquè en la sintaxi s'ha desplaçat a la posició de v per rebre cas acusatiu i ha passat a c-comandar l'OI. D'aquesta manera, se satisfà el requeriment de c-comandament per obtenir el lligam quantificacional.

capacitat d'aquest argument per quantificar l'argument intern OI o l'argument extern causat al fet que els precedeix linealment.

La teoria de les conqulles verbals de Larson (1988) pretén donar un suport teòric a la idea que el lligam es realitza mitjançant c-comandament i no per simple precedència. En conseqüència, en un determinat estadi de la derivació, l'objecte meta c-comanda l'objecte tema. La teoria de la ramificació binària de Kayne (1981, 1994) impedeix que es pugui donar precedència sense c-comandament. Si un argument A precedeix un argument B, o bé A c-comanda B, o bé B c-comanda A.

Quan analitzem els exemples de Larson de (44) i (45), que repeteixo com a (50) i (51), podem observar que el nominal corresponent a la meta, de naturalesa humana, canvia segons si s'associa al quantificador distributiu o conté un pronom possessiu:

- (50) a. I gave every worker his paycheck.
b. *I gave its owner every paycheck.

(Larson (1988), p. 336 [3b])

- (51) a. I gave every paycheck to its owner.
b. ??I gave his paycheck to every worker.

(Larson (1988), p. 338 [5b])

El que és ressenyable és que quan l'argument quantificat és l'argument tema (50b i 51a), que en els exemples és inanimat, el nominal que denota l'argument meta és de naturalesa relacional, mentre que quan l'argument quantificat és l'argument meta (50a i 51b), el nominal que denota aquest argument no és de naturalesa relacional:

Així, mentre que en tots dos casos l'argument tema és denotat pel mateix nominal (*paycheck*), l'argument meta és denotat en un cas per *worker*, de naturalesa no relacional, i per *owner*, de naturalesa relacional. L'argument lligat per l'argument tema inanimat ha de ser un nominal relacional. No és possible un nominal no relacional:

- (52) a. Vaig donar cada xec al seu titular.
b. ?*Vaig donar a cada titular el seu xec.

Així mateix, l'argument lligador no pot ser un nominal relacional, ja que aleshores la relació resulta problemàtica:

- (53) a. Correus va tornar cada carta al seu remitent.
b. ?*Correus va tornar a cada remitent la seva carta.

Ara estem en condicions d'analitzar el contrast plantejat per Villalba i analitzat tant per Alsina com per Ciutescu. Dono les oracions sense indicar judicis:

- (54) a. Vaig fer castigar cada alumne al seu professor.
b. Vaig fer castigar el seu professor a cada alumne.

El caràcter estrany de (54a) crec que ve propiciat perquè en la relació professor-alumne, el terme que actua com a relacional és *alumne* i no *professor*. Una persona pot ser professor, però una persona no és alumne. És, si de cas, alumne d'algú. Si no establim una relació, direm que és un *estudiant*.

- (55) Vaig fer avaluar cada estudiant al seu tutor.

I el caràcter estrany de (54b) ve motivat perquè l'argument lligador és de caràcter relacional. Si canviem els termes, obtenim una oració força més acceptable:

(56) Vaig fer avaluar els seus alumnes a cada professor.

Personalment, trobo una mica millor (56) que (55).

Vegem dos exemples més amb l'estructura de (56):

- (57) a. El notari va fer signar la seva còpia de l'escriptura a cada comprador.
b. El presentador va fer comentar el seu llibre a cada escriptor.

I dos exemples més amb l'estructura de (55):

- (58) a. El mestre va fer recitar cada poema al seu autor.
b. El director del concurs va fer comentar cada mona de Pasqua al seu creador.

Dues són les conclusions que es poden extreure dels exemples anteriors. Quan l'argument quantificador és un tema i l'argument quantificat és l'argument agent, i aquest està denotat per un nominal relacional, l'oració és relativament acceptable. El motiu probablement és que l'ordre lineal quantificador-possessiu facilita la comprensió de l'oració. Així mateix, quan l'argument quantificador és l'argument causat, i aquest és denotat per un nominal no relacional, l'oració també resulta relativament acceptable. Si en aquesta darrera construcció invertim l'ordre dels arguments interns, l'oració passa a ser impecable:

- (59) a. El notari va fer signar a cada comprador la seva còpia de l'escriptura.
b. El presentador va fer comentar a cada escriptor el seu llibre.

Aquest fenomen sembla donar suport a la idea que l'argument extern causat ocupa una posició més alta en l'estructura que l'argument intern tema, ja que, tot i que el quantificador no precedeix linealment el pronom possessiu, és capaç de lligar-lo.

Què passa quan un argument més baix estructuralment que un altre en comptes de precedir-lo el segueix, i tots dos es realitzen com a objectes? Aquesta circumstància es dona en les construccions causatives amb verbs que assignen cas datiu inherent o lèxic al seu argument intern, com ara *escriure* i *telefonar*.

(60) El pare va fer escriure la seva filla als reis mags.

En aquest cas obtenim una asimetria clara: l'argument extern causat pot quantificar l'argument intern OI, però no a l'inrevés:

- (61) a. El monitor va fer escriure cada nen als seus pares.
b. *El responsable del centre va fer escriure la seva filla a cada resident.

Si la relació és únicament anafòrica i no quantificacional, l'oració és de fet molt poc natural:

(62) ?*El responsable de la residència va fer escriure la seva filla al Joani.

El motiu de l'agramaticalitat de (61b) és doble: l'argument intern OI segueix l'argument que quantifica i alhora es troba en una posició estructural inferior a aquest. D'aquí el caràcter anòmal d'aquestes oracions.⁸

L'exemple de (61b) mostra que l'argument extern causat té un estatus especial. Un argument intern del verb incrustat pot quantificar l'argument extern causat únicament si el precedeix. Si no el precedeix, perd aquesta capacitat. En canvi, l'argument extern causat pot quantificar un argument intern del verb tant si el precedeix, com a (61a), com si el segueix, com a (27a), que repeteixo com a (63):

(63) El comandant de l'avió va fer higienitzar la seva_i mascareta a cada passatger_i.

Això demostra que l'argument extern causat ocupa una posició estructural més alta que l'argument intern del verb. No demostra, però, que aquesta posició sigui la de subjecte.⁹

Un altre fenomen que tant Barss i Lasnik com Larson estudien és el creuament dèbil en la construcció de doble objecte acusatiu. En la construcció de doble objecte acusatiu, podem interrogar l'OD primer, però no el segon:

- (64) a. Which worker_i did you deny his_i paycheck?
b. *Which paycheck_i did you deny its_i owner?

(Barss i Lasnik (1986), p. 348 [8a, 9a])

En la construcció causativa, l'argument que provoca el creuament dèbil és l'argument tema intern i no l'argument extern causat, tal com mostra aquest contrast:

- (65) a. A quin poeta vas fer recitar els seus poemes?
b. ?*Quin poema vas fer recitar al seu autor?

Villalba (1994) recull aquest altre contrast de creuament dèbil:

- (66) a. *Qui_i vas fer convidar a la seva_i mare?
b. A qui_i vas fer convidar la seva_i mare?

(Villalba (1994), p. 132 [11])

⁸ Quan l'argument és un datiu meta aplicatiu, els judicis són molt poc clars, a causa de la complexitat d'una construcció que conté quatre arguments:

- (i) a. ?*El comandant va fer tornar el fusell a cada capità_{META} als seus subordinats_{AGENT}.
b. ??El comandant va fer tornar el fusell al seu capità_{META} a cada soldat_{AGENT}.

És difícil treure conclusions a partir d'aquests judicis. Personalment, trobo preferible (ib) a (ia), cosa que indicaria que l'argument extern causat, tot i realitzar-se en posició final, és superior estructuralment.

⁹ Alternativament, podríem pensar que el caràcter més alt de l'argument extern causat no prové de l'estructura sinó simplement de la teoria temàtica. Pel fet de ser un agent, l'argument extern causat és més alt en l'escala temàtica que l'argument intern OD o l'argument intern datiu.

Segons Villalba, quan l'argument tema lliga l'argument extern causat, es produeix un creuament dèbil. En paraules seves:

Whereas a quantifier or a wh-phrase in object position yields a WCO effect when binding a pronoun within the causee position at LF, the sentence becomes perfect in the converse configuration. It must be concluded thus that the causee asymmetrically c-commands the internal arguments of V2.

(Villalba (1994), p. 133)

Aquestes dades semblen mostrar que l'argument extern causat és més alt estructuralment que l'argument tema incrustat. Crec, doncs, que la postulació d'una regla de permutació d'objecte en la clàusula incrustada de la construcció causativa no té prou suport empíric.

En resum, l'argument extern causat pot lligar i quantificar l'argument intern OD. Així mateix, pot ser lligat i quantificat per l'argument intern OD.

Esperàriem que si l'argument extern fos realment un subjecte, la relació entre aquest argument i l'argument intern OD fos asimètrica. Com hem vist, però, aquests dos arguments tenen un comportament similar al que mostren els arguments interns de la construcció de doble objecte.

Quan l'argument intern rep cas datiu inherent o lèxic, aleshores la interacció amb l'argument extern causat és una mica diferent. L'argument extern causat pot lligar i quantificar l'argument datiu, però la relació inversa no és possible. L'explicació que he donat és que l'argument extern causat és més alt estructuralment i per aquest motiu sempre pot lligar (i quantificar) un argument intern del verb incrustat. Un argument intern del verb incrustat només el podrà lligar (i quantificar) si el precedeix linealment. Quan l'argument intern rep cas datiu inherent o lèxic, no precedeix l'argument extern causat i per tant no el pot lligar ni quantificar.

12.1.2. El control de PRO

Burzio (1986) defensa que l'argument extern causat, quan es realitza com a objecte, pot controlar un PRO en una clàusula subordinada OD:

(67) Ho fatto affermare di PRO_i averla vista a Giovanni_i.

'??He fet afirmar d'haver-la vista al Giovanni.'

(Burzio (1986), p. 263 [73a])

Villalba (1992) considera, igual que Burzio per a l'italià, que en català l'argument extern causat té capacitat per controlar un element PRO en una clàusula subordinada OD. Aquests són els exemples que dona:

- (68) a. La publicitat li_i va fer desitjar de PRO_i tenir un cotxe per sortir els caps de setmana.
b. El fracàs als *trials* li_i va fer intentar PRO_i batre el rècord del món dels cent metres.

(Villalba (1992), p. 353 [15])

Villalba nota que si l'argument extern causat es realitza mitjançant un SD i no mitjançant un clíctic, l'oració empitjora:

- (69) a. ??La publicitat va fer desitjar de PRO_i tenir un cotxe per sortir els caps de setmana al Joani.
b. ?La publicitat va fer PRO_i desitjar al Joani de tenir un cotxe per sortir els caps de setmana.

(Villalba (1992), p. 353, nota 5)

Tinc els meus dubtes que aquestes oracions siguin gaire naturals. Vegem una rèplica al català de l'exemple de Burzio. En comptes del verb *afirmar*, utilitzaré el verb *confessar*:

- (70) a. L'acusat_i va confessar PRO_i haver comès el crim.
b. ??El fiscal li_i va fer confessar PRO_i haver comès el crim.

Crec que (70b) és una oració poc natural. El judici empitjora si realitzem l'argument extern causat mitjançant un SD i no un clíctic:¹⁰

- (71) a. ?*El fiscal va fer confessar PRO_i haver comès el crim a l'acusat_i.
b. ??El fiscal va fer confessar a l'acusat_i PRO_i haver comès el crim.

El control de PRO no necessàriament ha de ser realitzat pel subjecte. Pot ser realitzat per un argument situat en una altra posició que no sigui necessàriament la de l'especificador de Temps. Aquí assumiré que aquest control és realitzat per l'argument extern causat generat a l'especificador de la Veu incrustada. Els verbs *afirmar*, *convèncer*, *desitjar* o *intentar* demanen que el controlador del PRO de la clàusula subordinada que seleccionen, quan aquesta es realitza en infinitiu, sigui el seu argument extern. Aquests arguments, si es realitzen en l'especificador de Veu, podran controlar PRO. Si es realitzen com a adjunts, com observa Burzio, no ho podran fer:

- (72) ?*Ho fatto affermare di PRO_i averla vista da Giovanni.
'*He fet afirmar d'haver-la vista pel Giovanni.'

(Burzio (1986), p. 264 [73b])

Crec que la raó del caràcter marginal d'aquestes construccions és que l'argument extern causat no actua pròpiament com a subjecte.¹¹

¹⁰ Si la construcció és perceptiva, el control del PRO d'una clàusula incrustada és més natural, per bé que sense arribar a ser perfecte.

(i) ?L'he sentit confessar haver comès el crim.

En principi esperaríem que (i) fos perfecta, ja que aquí l'argument extern percebut sembla actuar com a subjecte de la clàusula interna. No tinc una explicació per a aquest judici.

¹¹ Gonçalves (1999) considera aquest exemple agramatical en portuguès:

(i) *O Miguel mandou dizer PRO_i ter visto a Marta ao Pedro_i.
'?*El Miguel va fer dir PRO_i haver vist la Marta al Pere_i.'

(Gonçalves (1999), p. 391 [58])

Alsina (1996) estudia el control del PRO situat en una clàusula adverbial de manera:

- (73) a. En Pere_i els_j ha fet cantar tot PRO_{ij} ballant.
b. En Pere_i els_j-hi farà saludar el professor_k sense PRO_{ij/*k} cridar.
c. En Pere_i els_j farà criticar (pels seus col·legues_k) sense PRO_{ij/*k} dir res a la direcció.

(Alsina (1996), p. 231 [55a-c])

Els controladors de PRO tant poden ser l'argument extern causador com l'argument extern causat. Així mateix, i segons Alsina, l'argument extern causat es pot realitzar com a objecte o com a adjunt.¹²

L'argument extern causat, per la seva funció temàtica, pot actuar com a controlador de PRO en aquestes clàusules adverbials. No necessàriament implica que aquest argument ocupi la posició de subjecte (especificador de Temps) en la clàusula incrustada.¹³

Probablement el que tenim aquí és un cas d'ambigüitat estructural. La clàusula adverbial tant la podem associar a la clàusula incrustada com a la clàusula matriu. Suposem que aquestes clàusules adverbials s'adjunten al SV. Si l'associem a la clàusula matriu, aleshores es generarà adjuntada al SV matriu, mentre que si l'associem a la clàusula incrustada, aleshores es generarà adjuntada al SV incrustat. En el model que proposo, en tots dos casos obtenim un mateix ordre de mots. Si el verb incrustat és intransitiu, l'expressió adverbial es realitza a la dreta de l'argument extern causat acusatiu, amb independència de la posició en què s'adjunti la clàusula adverbial. Per facilitar les lectures, utilitzo l'expressió *sense cridar* quan el controlador de PRO és l'argument extern causat, i *sense necessitat de cridar* quan el controlador de PRO és l'argument extern causador:

- (74) a. La Maria va fer cantar el Joan_i sense PRO_i cridar.
b. La Maria_i va fer cantar el Joan sense necessitat de PRO_i cridar.

En canvi, si el verb incrustat és transitiu, l'argument extern causat es realitza a l'especificador del nucli de K(P) i se situa en posició final de l'oració, també amb independència de la posició en què s'adjunti la clàusula adverbial:

¹² Personalment, em costa d'interpretar com a controlador l'argument extern causat realitzat com a adjunt. El problema és que aquestes oracions resulten pragmàticament molt estranyes. Una oració com la següent la trobo difícil de processar:

(i) ??Vaig fer interpretar els Nocturns de Chopin sense tocar els pedals per un alumne.

L'oració resulta natural si no expressem l'argument extern causat, o l'expressem com a objecte:

(ii) Vaig fer interpretar els Nocturns de Chopin sense tocar els pedals (a un alumne).

¹³ Com indica Alsina, un argument intern causat també pot controlar un PRO en una clàusula adverbial de manera:

(i) En Pere_i ha fet venir els nens_j tot PRO_{ij} cantant.

(Alsina (1996), p. 232 [56a])

- (75) a. La Maria va fer cantar *Una furtiva lagrima* sense PRO_i cridar al Joan_i.
 b. La Maria_i va fer cantar *Una furtiva lagrima* sense necessitat de PRO_i cridar al Joan.

En principi, en aquestes oracions tant l'argument extern causador com l'argument extern causat poden controlar el PRO de la clàusula adverbial. Així mateix, podem col·locar la clàusula adverbial en posició final mitjançant permutació (*scrambling*), amb les mateixes lectures.

- (76) a. La Maria va fer cantar *Una furtiva lagrima* al Jordi_i sense PRO_i cridar.
 b. La Maria_i va fer cantar *Una furtiva lagrima* al Jordi sense necessitat de PRO_i cridar.

En conclusió, les proves basades en el control de PRO no semblen demostrar de manera concloent que l'argument extern causat es comporta com un subjecte *com il faut*. El fet que pugui controlar marginalment un PRO en una clàusula OD, i que pugui controlar plenament un PRO en una clàusula adverbial sembla més una propietat derivada d'ocupar la posició d'especificador de Veu i no tant d'actuar com a subjecte.

12.1.3. El lligam d'un quantificador flotant

Una de les propietats del subjecte és la capacitat per lligar un quantificador flotant (vegeu Sportiche (1988)). El català disposa de dos quantificadors flotants, el quantificador flotant universal *tots* i el quantificador flotant distributiu *cadascun*.

- (77) a. Els jugadors van cometre tots una falta.
 b. Els detinguts van demanar cadascun un advocat.

A diferència de *tots*, *cadascun* es pot situar darrere de l'OD (vegeu Alsina (1996), p. 213)):

- (78) a. *Els jugadors van cometre una falta tots.
 b. Els detinguts van demanar un advocat cadascun.

L'antecedent d'aquests quantificadors flotants ha de ser necessàriament el subjecte. Si l'antecedent és un OD o un OI, l'oració resulta agramatical:¹⁴

- (79) *Vaig assignar els alumnes_i {cadascun_i} a un tutor {cadascun_i}.

Quan l'antecedent és un subjecte passivitzat, l'oració és raonablement acceptable (vegeu també Alsina (1996)):

- (80) Els guies van ser assignats cadascun a un visitant.

També sembla que el quantificador flotant es pot utilitzar en la passiva pronominal:

¹⁴ Aquests són els exemples que dona Alsina:

- (i) a. *El president ha presentat cadascun els diputats a un senador.
 b. *He donat cadascun una ploma als nens.

(Alsina (1996), p. 215 [33])

(81) Els guies es van assignar cadascun a un visitant.

Si l'argument tema ocupa una posició postverbal, no sembla que pugui lligar el quantificador flotant:

(82) *Es van assignar els guies cadascun a un visitant.

Com mostra Alsina, un argument extern causat no pot lligar cap d'aquests quantificadors flotants:

- (83) a. La mestra fa llegir un llibre {tots/cadascun} als nens.
b. La mestra fa llegir {tots/cadascun} un llibre als nens.

(Alsina (1996), p. 216 [35])

En canvi, sí que sembla acceptable un quantificador flotant en una construcció perceptiva:

- (84) a. ?Vaig veure els nois menjar tots un gelat.
b. ?Vaig veure els nois comprar un gelat cadascun.

Una de les diferències entre la construcció causativa i la construcció perceptiva és la forma com s'assigna el cas. En la construcció causativa, hi ha un sol domini de cas, que és la clàusula matriu, mentre que en la construcció perceptiva hi ha dos dominis de cas, la clàusula incrustada i la clàusula matriu. En la construcció causativa, només hi ha un argument amb cas acusatiu, que és assignat en el complex funcional matriu, mentre que en la construcció perceptiva, trobem dos arguments amb cas acusatiu: l'argument intern OD, assignat pel complex funcional incrustat, i l'argument extern incrustat, assignat pel complex funcional matriu. Probablement és aquest fet el que permet a l'argument extern percebut actuar amb propietats de subjecte i poder lligar un quantificador flotant.

Una prova que aporta Burzio per considerar que l'argument extern causat actua configuracionalment com un subjecte és el comportament del quantificador anafòric italià *ciascuno* 'cadascun'. Segons Burzio, en italià aquest quantificador anafòric pot ser lligat per l'argument extern causat:

(85) Giovanni farà invitare una ragazza ciascuno_i ai suoi amici.

'*El Giovanni farà convidar una noia cadascun als seus amics.'

(Burzio (1986), p. 263 [71a])

Si l'argument extern causat es realitza com a SP Agent, aquest no té capacitat per lligar el quantificador *ciascuno*:

(86) *Giovanni farà invitare una ragazza ciascuno_i dai suoi amici.

'*El Giovanni farà convidar una noia cadascun pels seus amics.'

(Burzio (1986), p. 263 [71a])

Burzio no tracta *ciascuno* a (85) com un quantificador flotant. Considera que és un quantificador anafòric situat en la posició final del SD, a imatge i semblança del quantificador anafòric *each* 'cada' de l'anglès:

- (87) a. The kids_i bought [_{SD} one book each_i].
 b. I ragazzi_i comprarono [_{SD} un libro ciascuno_i].
 'Els nois van comprar un llibre cadascun.'

(Burzio (1986), p. 198 [50])

En anglès, el quantificador anafòric *each* ha de ser c-comandat pel seu lligador. Això explica l'agramaticalitat de les oracions de (88):

- (88) a. *Two girls each_i met us_i.
 b. *I asked one question each_i about the students_i.

(Burzio (1986), p. 198-199 [51a,c])

En canvi, les oracions següents són gramaticals:

- (89) a. We_i were met by two girls each_i.
 b. I asked the students_i one question each_i.

(Burzio (1986), p. 199 [51b,d])

(89b) mostra que en la construcció de doble objecte acusatiu de l'anglès, l'argument meta lliga el quantificador anafòric *each* inserit en l'argument tema. També pot lligar el quantificador anafòric *each* en la construcció de doble objecte preposicional, per bé que amb una certa marginalitat:

- (90) ?John gave one present each_i to the kids_i.

(Burzio (1986), p. 199 [54b])

Si (90) es passivitzava, tenim una oració amb una gramaticalitat equivalent:

- (91) ?One present each_i was given to the kids_i.

(Burzio (1986), p. 200 [57b])

Per a Burzio, (91) mostra que el punt en què es produeix el lligam és l'estructura profunda, abans que l'argument intern tema pugui a la posició de subjecte com a resultat de l'operació de passiva.

Aquesta prova que aporta Burzio no és traslladable al català, ja que en català el quantificador *cadascun* no té el comportament sintàctic que Burzio atribueix al quantificador *ciascuno* italià. *Ciascuno* no es comporta com un quantificador flotant. Probablement, la capacitat que té l'argument extern causat de lligar *ciascuno* es deu no tant al fet que l'argument extern causat es comporti com un subjecte, sinó al fet que ocupa la posició d'especificador de Veu.

En conclusió, els quantificadors flotants mostren que l'argument extern causat no es comporta realment com un subjecte. Si ho fes, esperariem que poguessin aparèixer en les construccions causatives lligats per l'argument extern causat. Els quantificadors flotants hi poden aparèixer, però han de ser lligats per l'argument extern causador, tal com mostren aquests exemples d'Alsina (1996):

- (92) a. Les mestres_i fan llegir totes_i un llibre als alumnes.
 b. Les mestres_i fan llegir cadascuna_i un llibre als alumnes.

(Alsina (1996), p. 215 [34b])

Vist des d'un altre punt de vista, els quantificadors flotants es comporten en la construcció causativa de manera similar a com ho fan en la construcció de doble objecte: només l'argument subjecte gramatical pot lligar-los.

12.1.4. L'argument extern causat i l'opacització de la clàusula interna de la construcció causativa

En un domini de lligam, una anàfora en posició argumental ha de ser lligada i un pronom en posició argumental ha de ser lliure. L'argument que determina un domini de lligam és un subjecte, tant si correspon a un argument extern (93) com si correspon a un argument intern (94):

- (93) a. La Maria_i diu que el Joan va presentar la Carme_j a si^{*i/j} mateixa.
b. La Maria_i diu que el Joan_j li_{i/*j} va presentar el Pere.
- (94) a. La Maria_i diu que la Carme_j va ser presentada a si^{*i/j} mateixa.
b. La Maria_i diu que el Joan_j li_{i/*j} va ser presentat.

En la construcció de marcatge excepcional de cas de l'anglès, l'argument que rep cas excepcional també estableix un domini de lligam:

- (95) John_i believes Mary to have seen him_{i/*}/himself_i.

Una de les característiques de l'argument extern causat és que no té un comportament tan nítid com el que il·lustren els arguments subjecte dels exemples anteriors. L'argument extern causat pot lligar un clíctic reflexiu, tal com mostra (96):

- (96) El Joan_i el_j va fer operar-se_j.

Així mateix, cap element situat fora d'aquest domini pot lligar el clíctic reflexiu, tal com mostra (97):

- (97) *El Joan_i el_j va fer operar-se_i.

Atès que el clíctic reflexiu es ha d'estar lligat forçosament per l'argument extern causat tal com mostra (97), esperaríem que aquest argument creés un domini de lligam. Tanmateix, el contrast següent mostra que no és així: un pronom en el domini de l'argument extern causat no solament ha de ser lliure en aquest domini, sinó també en el domini superior creat per l'argument extern causador:

- (98) El Joan_i li_j va fer operar-lo^{*i/*j/k}.

Ara bé, si l'argument extern causat és un pronom dicursiu, aleshores un pronom en el seu domini només ha de complir el requisit de ser lliure en aquest domini, tal com mostra la gramaticalitat de l'exemple següent:¹⁵

¹⁵ Si en comptes de realitzar l'argument causat com a datiu el realitzem com a acusatiu, l'oració sembla millorar mínimament:

- (i) ?*El metge tenia molt de respecte al president, i es mostrava reticent a ser ell qui l'operés. Però el president tenia plena confiança en ell. Per això el va fer operar-lo.

(99) El Joan_i em va fer operar-lo_i.

En aquest apartat mostraré que l'argument extern causat actua com a opacitzador de lligam únicament si és un pronom de persona discursiva. No té capacitat opacitzadora si és un clíctic determinant de tercera persona o si és un SD. Quan l'argument extern causat es realitza amb un pronom de persona discursiva, qualsevol anàfora en el seu domini ha d'estar lligada i qualsevol pronom en el seu domini ha de ser lliure en aquest domini i pot ser lligat en un domini superior. En canvi, quan l'argument extern causat es realitza com un clíctic determinant (tercera persona) o un SD, i la construcció no és reflexiva, un pronom de tercera persona ha de ser lliure no solament en aquest domini sinó també en el domini immediatament superior, és a dir, en el domini determinat per l'argument extern causador. Quan es produeix la reflexivització incrustada, aleshores l'argument extern causat sembla opacitzar el seu domini, tot i que els judicis no són clars:¹⁶

(100) ??El coronel_i el_j va fer presentar-se_j a ell_i de nou.

Si expressem l'argument extern causat mitjançant un SD, l'oració és més estranya:

(101) ?*El coronel_i va fer presentar-se_j el soldat_j a ell_i de nou.

Vegem l'organització d'aquest apartat. A l'apartat 12.1.4.1 analitzaré les propietats opacitzadores de l'argument extern causat en català i a l'apartat 12.1.4.2 mostraré les que té en italià. A l'apartat 12.1.4.3 analitzaré el comportament de les anàfores en tres llengües que presenten construccions causatives sintètiques: el japonès, l'hongarès i el coreà. Veurem que en japonès l'argument extern causat actua com a opacitzador de la clàusula incrustada, mentre que en hongarès i en coreà no. Atribuiré aquest comportament dispar a les propietats del complex funcional de la clàusula, igual com passa en les llengües que presenten construccions causatives analítiques, com les llengües romàniques.

Segurament aquí no tenim una construcció causativa FI o FP sinó una construcció causativa de marcatge excepcional de cas, una construcció que no és natural en català.

¹⁶ Si s'utilitza una anàfora en comptes d'un pronom per representar l'argument intern meta, l'oració resulta agramatical:

(i) *El coronel_i el va fer presentar-se a si_i mateix de nou.

Així mateix, el pronom amb funció dativa no es pot cliticitzar, ja que provocaria un efecte *me-lui/l-ll*:

(ii) *El coronel_i el va fer presentar-se-li_i de nou.

Si substituïm el clíctic datiu *li* pel clíctic locatiu *hi* l'oració continua sent agramatical, probablement perquè el clíctic *hi* no té capacitat anafòrica:

(iii) *El coronel_i el va fer presentar-s'_{hi} de nou.

Observi's que en l'oració següent el clíctic *hi* tampoc té capacitat per referir-se al seu antecedent, situat en una clàusula superior; en aquest cas cal realitzar l'argument mitjançant un pronom ple:

(iv) a. *El coronel_i va demanar que el soldat_j s'_{hi} presentés de nou.

b. El coronel_i va demanar que el soldat_j es_j presentés a ell_i de nou.

12.1.4.1. El domini de lligam en català

Determinar si l'argument extern causat crea un domini de lligam resulta problemàtic. Hi ha una clara línia divisòria entre els pronoms de persona discursiva d'una banda i els SDs i clítics determinants de l'altra. Els primers estableixen nítidament un domini de lligam, mentre que els segons, tot i que les proves que aportaré són fràgils, sembla que no estableixen pròpiament un domini de lligam. El clític reflexiu de tercera persona sembla alinear-se amb els clítics de persona discursiva.

Començaré pels pronoms de persona discursiva *em* i *et*, amb les seves variants plurals *ens* i *us*. Aquests pronoms creen sense lloc a dubtes un domini de lligam, tal com mostra l'exemple següent:

- (102) a. El pacient_i em va fer vacunar-lo_i.
b. La Maria_i em va fer regalar-li_i unes flors.

Igualment, no hi ha problema si tots els pronoms són de persona discursiva, ja que en aquest cas no és possible que es produeixi una interferència pel que fa a la identificació del referent:

- (103) Espero que (tu_i) no em facis operar-te_i.

Vegem un exemple tret d'una font periodística:¹⁷

- (104) Recuerdo que [Karajan] me hizo visitarle en su habitación habitual en el hotel de Berlín en el que se alojaba.

En principi, podríem expressar aquestes construccions utilitzant la reflexivització matriu i relegant l'argument extern causat a la posició d'adjunt:

- (105) a. ?El cap_i es_i va fer interrogar per mi.
b. ?Tu_i no et facis operar per mi.
c. ?La Maria_i es_i va fer regalar unes flors per mi.

Com veiem, aquestes oracions no resulten massa naturals. Crec que el motiu és de caràcter informacional. Probablement, els pronoms de primera i segona persona, atès que són presents en el discurs, són informació coneguda. I expressar la informació coneguda com un adjunt en la posició final de l'oració resulta estrany, ja que aquesta posició correspon a informació nova. El mateix problema tenim amb les passives:

- (106) a. Jo vaig castigar el Jordi.
b. ?El Jordi va ser castigat per mi.

Passem ara a estudiar el cas en què l'argument extern causat és un clític determinant. Considerem (107).

- (107) a. *La Maria_i li_{AGENT} va fer vacunar-la_i.
b. *La Maria_i li_{AGENT} va fer portar-li_i unes flors.

¹⁷ "La sombra del genio: Diálogo con Antonio Meneses", Javier Vizoso, dins *Scherzo*, n. 80, desembre de 1993, p. 146-147.

Accés: <https://scherzo.es/hemeroteca/diciembre-1993/>

Aquests exemples ens mostren que l'argument extern causat, realitzat com a clíctic determinant, no té capacitat d'opacització. Si opacitzés el seu domini, el clíctic del verb incrustat podria prendre com a antecedent l'argument extern causador.

Recordem que si l'argument extern causat es realitza com a SD, aleshores es produeix a més un efecte de referencialitat.

- (108) a. *La Maria_i va fer vacunar-la_i al Pere_{AGENT}.
b. *La Maria_i va fer portar-li_i unes flors al Pere_{AGENT}.

Hem vist que en el domini d'un argument extern causat denotat per un clíctic determinant un pronom lliure en aquest domini no pot ser lligat ni en aquest domini ni en el domini de l'argument extern causador. Ara hauríem de veure si es compleix la situació inversa: si una anàfora en el domini de l'argument extern causat ha d'estar lligada forçosament en aquest domini. Aquesta situació, però, resulta molt difícil de verificar, atès el comportament de les anàfores en català. Una de les característiques del català, del castellà i del francès és que les anàfores argumentals en posició d'OD requereixen obligatòriament el doblament de clíctic.

- (109) a. El noi_i *(s')odiava a si_i mateix.
b. El chico_i *(se) odiaba a sí mismo.
c. Le garçon *(se) détestait lui-même.

En canvi, en italià no és possible el doblament de clíctic en aquestes circumstàncies:

- (110) Il ragazzo (*si) odiava se stesso.

Atès que aquestes anàfores requereixen el doblament de clíctic, i el clíctic pren com a antecedent obligatòriament l'argument situat a l'especificador de Veu, no es pot comprovar si aquestes anàfores poden ser lligades fora del domini determinat per l'argument extern causat. Per raons gramaticals, aquest ha de ser l'argument lligador.

No passa el mateix amb l'anàfora argumental quan es realitza en la funció d'OI. Si l'antecedent és l'OD, aleshores no ha de ser doblat pel clíctic reflexiu:

- (111) El pallasso va presentar la voluntària_i del públic a si_i mateixa.

Vegem què passa quan causativitzem (111):

- (112) ??El mag va fer presentar la voluntària_i del públic a si_i mateixa al pallasso.

La raó de la poca naturalitat de (112) és l'efecte de referencialitat produït per l'argument intern OD i l'argument extern causat, ja que tots dos són animats. Si cliticitzem l'argument extern causat, l'oració millora:

- (113) El mag li va fer presentar la voluntària_i del públic a si_i mateixa.

Si canviem l'antecedent de l'anàfora i escollim l'argument extern causador, aleshores l'oració resulta poc natural:

- (114) ?*El mag_i li va fer presentar la voluntària del públic a si_i mateix.

El mateix resultat obtenim si en comptes d'una anàfora utilitzem un pronom:

- (115) ?*El mag_i li va fer presentar la voluntària del públic a ell_i.

De fet, hauríem de cliticitzar l'argument datiu meta, ja que hi ha espai estructural per fer-ho:

(116) ?*El mag_i li va fer presentar-li_i la voluntària del públic.

La realització de dos clítics determinants datius dificulta enormement el processament. Crec que la forma natural d'expressar aquesta situació és reflexivitzant la clàusula matriu, ja que l'antecedent de l'argument datiu meta és l'argument extern causador, i expressant l'argument extern causat com a adjunt:

(117) El mag_i es_i va fer presentar la voluntària del públic *pro*_i pel pallasso.

Probablement, la possibilitat de poder expressar la situació amb (117), és a dir, mitjançant un clíctic reflexiu matriu, és el que fa que oracions com (114) o (115) resultin molt estranyes.

Hem vist que en la reflexivització incrustada resulta molt difícil determinar, utilitzant anàfores amb funció d'objecte, si l'argument extern causat, quan és denotat per un SD o un clíctic determinant, crea un domini de lligam. Una manera alternativa de comprovar si l'argument extern causat opacitza la clàusula incrustada és utilitzant arguments oblics, ja que aquests arguments, quan prenen com a antecedent l'argument extern, no es poden doblar amb un clíctic reflexiu.¹⁸ Considerem en primer lloc el verb *parlar* (118). Com hem vist al capítol 4, l'argument oblic de contingut pot ser correferent amb l'argument extern:

(118) La Maria_i va parlar {d'ella_i/d'ella_i mateixa}.

Crec que el lligam d'un pronom és acceptable i el lligam d'una anàfora és una marginal:

- (119) a. La Maria_i el feia parlar d'ella.
b. ??La Maria_i el feia parlar de si_i mateixa.

Vegem ara el cas del verb *confiar*, que requereix que l'argument contingut sigui obviatiu respecte a l'argument extern:

(120) La Maria_i confiava {en ella_i*/en ella_i*/j mateixa}.

En la construcció causativa, sembla que és preferible que la relació anafòrica s'estableixi amb un pronom i no amb una anàfora:

- (121) a. La psicòloga_i els feia confiar en ella_i.
b. ??La psicòloga_i els feia confiar en si_i mateixa.

Si és així, l'argument extern causat realitzat com un clíctic determinant crea un cert domini de lligam. Tanmateix, els judicis sobre aquestes oracions són febles i en conseqüència no resulten conclusius. Així mateix, sembla que quan un argument intern objecte del verb incrustat és anafòric amb l'argument extern causador, i l'argument extern causat és de tercera persona, resulta preferible la reflexivització matriu. A l'apartat següent analitzo les dades de l'italià. En aquesta llengua l'argument extern causat no determina un domini de lligam.

¹⁸ Això explica que les oracions següents no siguin sinònimes:

- (i) a. El Joan confia en si mateix.
b. El Joan es confia.

(ib) expressa que el Joan no s'esforça o no pren les mesures adequades perquè creu que no és necessari, tot i que aquesta actitud li acabarà portant, o li pot acabar portant, un perjudici.

12.1.4.2. El domini de lligam en italià

L'italià dona suport a la idea que l'argument extern causat no actua com a creador d'un domini de lligam quan es realitza com un clíctic determinant o com un SD. A diferència del que passa en català, en italià les anàfores en posició argumental d'objecte no admeten doblament de clíctic. En aquesta llengua, l'argument extern causat no impedeix que l'argument extern causador pugui lligar una anàfora en posició argumental en la clàusula incrustada. Aquests són els exemples que dona Burzio:

- (122) a. (?)*Maria_i ha fatto accusare se_i stessa a Giovanni.*
'La Maria s'ha fet acusar el Giovanni a si mateixa.'
- b. *Con le minace, fecero accusare se_i stesso a Giovanni_i.*
'Mitjançant coacció, farà acusar-se el Giovanni a si mateix.'

(Burzio (1986), p. 309, nota 8 [i], p. 264, [74a])

Burzio considera que a (122a) l'argument extern causat té un lleu efecte bloquejador de la relació de lligam, cosa que valora amb un interrogant entre parèntesis. Aquesta capacitat bloquejadora l'atribueix a un efecte d'animacitat i no a la Condició de Subjecte Especificat.¹⁹

Aquestes construccions semblen comportar-se com la construcció de doble objecte, una construcció en què l'anàfora argumental pot prendre més d'un antecedent:

- (123) a. *La Maria_i es va presentar a si_i mateix al Joan.*
- b. *La Maria va presentar el Joan_i a si_i mateix.*

Villalba (1992) dona unes dades de l'italià similars a les de Burzio, unes dades que atribueix a una comunicació personal de Maria Teresa Guasti):

- (124) a. *Maria ha fatto accusare se_i stesso a Gianni.*
'La Maria s'ha fet acusar el Gianni a si mateix.'
- b. *Maria_i ha fatto accusare se_i stessa a Gianni.*
'La Maria s'ha fet acusar a si mateixa pel Gianni.'

(Villalba (1992), p. 348 [4])

Segons Villalba, Franco Benucci, en comunicació personal, considera que (124a) no és possible en el seu dialecte (venecià). Aparentment, Benucci afaforeix el lligam llarg amb l'argument extern causador al lligam curt amb l'argument extern causat. En canvi, i segons Benucci, quan l'argument extern causat es clíctitza, aleshores aquest pot

¹⁹ Burzio afirma el següent:

We may interpret the difficulty in [(122a)] as an effect similar to the SSC though weaker and due to the 'predominance' of the embedded subject among the dependents of *fare*. Such 'predominance' seems to be reflected in the fact that the embedded subject is generally required to be the highest on a certain hierarchy based on animacy."

(Burzio (1986), p. 309)

actuar com a antecedent de l'argument objecte anafòric, per bé que no impedeix que l'argument extern causat pugui ser també l'antecedent:

- (125) a. Maria_i le_i ha fatto accusare se_i stesso.
b. Maria_i le ha fatto accusare se_i stessa.

(Villalba (1992), p. 348, nota 3)

Caldria mirar quines són les propietats de la construcció causativa en aquest dialecte i també les de les anàfores.

Vegem quina és la derivació que Burzio proposa. Hem vist que Burzio assumeix que els clítics han d'estar lligats tant en l'estructura profunda com en l'estructura superficial. Si l'anàfora no és un clític, com en el cas que ens ocupa, aleshores només ha d'estar lligat a l'estructura superficial. En l'exemple de (122a) es compleixen els requisits que imposa Burzio perquè s'estableixi la relació anafòrica entre l'argument extern causador i l'anàfora OD: en l'estructura superficial l'argument extern causador lliga sense cap obstacle l'anàfora OD. Vegem-ne la derivació:

(126) Maria_i ha fatto [o Giovanni_j [sv accusare se_i stessa]]

Maria_i ha fatto [sv accusare se_i stessa] [o Giovanni_j —]

Maria_i ha fatto [sv accusare se_i stessa] [o a Gianni_j—]

La presència de l'argument extern causat realitzat com a objecte no determina un domini anafòric. En conseqüència, hem de considerar que no es comporta pròpiament com un subjecte, si més no en el sentit de Chomsky (1986b). Si actués com a subjecte, aleshores la clàusula incrustada constituiria un CFC i l'anàfora hauria d'estar lligada en aquest domini. Atès que no està lligada, l'argument extern causat no actua a efectes del lligam com un subjecte.

A diferència de Burzio, Villalba defensa que l'argument extern causat sí que genera un domini de lligam. Per explicar el cas de l'italià, Villalba suposa que l'anàfora *se stesso* de l'italià admet el lligam a llarga distància, igual que l'anàfora *zibun* del japonès. Tanmateix, aquesta assumpció resulta problemàtica, ja que en italià, en una clàusula incrustada temporalitzada, l'antecedent de l'anàfora ha d'estar situat en l'interior d'aquesta, tal com mostra aquest exemple de Giorgi (2006):

- (127) *Quel dittatore_i pensava che i libri di storia avrebbero lodato a lungo se stesso_i.
'*Aquell dictador_i pensava que els llibres lloarien durant molt de temps a si mateix.'

(Giorgi (2006), p. 110 [4])

En conclusió, l'italià, que és una llengua que no admet el doblament de clític d'una anàfora en posició d'objecte, mostra que l'argument extern causat no té capacitat per establir un domini de lligam. Una anàfora en el seu domini pot prendre com a antecedent l'argument extern causador.

12.1.4.3. El domini de lligam en les construccions causatives sintètiques

He analitzat la capacitat que té l'argument extern causat d'establir un domini de lligam tant en català com en italià. Hem vist que en català un argument extern causat realitzat amb un pronom de persona discursiva crea un domini de lligam. En canvi, quan l'argument causat es realitza mitjançant un clíctic determinant, no determina un domini de lligam. Així mateix, l'italià mostra que un SD o un clíctic determinant no té capacitat per crear un domini de lligam.

Alguns dialectes del castellà admeten una construcció causativa basada en el marcatge excepcional de cas. Una oració com la següent és gramatical:

(128) María_i hizo al médico operar/a_i de la rodilla.

En aquest cas, l'argument extern causat, realitzat amb un SD, actua com a generador d'un domini de lligam.

El català, el castellà i l'italià són llengües que presenten una construcció causativa analítica o sintàctica. Com hem vist, en uns casos l'argument extern causat actua com a creador d'un domini de lligam mentre que en d'altres no. El fet que la construcció sigui analítica no és una condició ni necessària ni suficient perquè l'argument extern causat actuï com a creador d'un domini de lligam. En aquest apartat mostraré que el mateix passa en les llengües amb construccions causatives sintètiques o morfològiques. Presentaré dades de tres llengües: el japonès, el coreà i l'hongarès. L'argument extern causat crea un domini de lligam en japonès, però no en coreà ni en hongarès.

Comencem pel cas del japonès. Villalba (1992) utilitza el japonès, i concretament el comportament gramatical de l'anàfora *zibun*, per argumentar que l'argument extern causat de la construcció causativa pot actuar com a subjecte. L'anàfora *zibun* del japonès té dues propietats: és orientada al subjecte i pot actuar a més a llarga distància.

Considerem l'exemple de (129) de Shibatani (1976b) i que Villalba cita. En aquesta construcció, l'anàfora *zibun* tant pot prendre com a antecedent l'argument extern causador com l'argument extern causat:

(129) Taroo_i wa Hanako_j o zibun_{i/j} no kuruma kara ori-sase-tata.

Taro TOP Hanako AC si.mateix GEN cotxe de baixar-CAUSAR-PASSAT.

'El Taro_i va fer baixar la Hanako_j del seu_{i/j} cotxe.'

(Shibatani (1976b), p. 20 [32])

Atès que és una anàfora orientada al subjecte, podem concloure que l'argument extern causat actua com a subjecte, igual que l'argument extern causador.²⁰ Com mostra (130), l'antecedent no pot ser un argument intern OD del verb:

²⁰ De fet, en japonès l'argument extern causat també pot actuar com a subjecte a efectes de l'honorificació (vegeu Harley (1995)).

(130) Taroo_i wa Hanako_j o zibun_{i/*j} no kuruma kara oros-i-ta.

Taro TOP Hanako AC si.mateix GEN cotxe de baixar-PASSAT.

'El Taro_i va baixar la Hanaki_j del seu_{i/*j} cotxe.'

(Shibatani (1976b), p. 21 [35])

Aquests exemples demostren que l'argument extern causat es comporta com un subjecte a efectes del lligam de l'anàfora *zibun*, però no ens diuen res sobre si l'argument extern causat és capaç d'establir un domini de lligam. Horvath i Siloni (2010) ofereixen aquest contrast del japonès, que atribueixen a Hara (1999), on sembla que realment l'argument extern causat sí que té efectes bloquejadors per al lligam:

(131) a. Toru_i wa Kitahara_j ni kare_{i/*j} o syookai si-ta.

Toru TOP Kitahara DAT ell AC introducció fer-PASSAT

'El Toru_i el_{i/*j} va introduir al Kitahara_j.'

b. Toru_i wa [Kitahara_j ni kare_{i/*j} o syookai s]-ase-ta.

Toru TOP Kitahara DAT ell AC introducció fer-CAUSAR-PASSAT

'El Toru_i es_i va fer introduir pel Kitahara.' (Literalment: El Toru_i va fer introduir-lo_i al Kitahara.)

(Horvath i Siloni (2010), p. 160 [13], que citen Hara (1999))

El pronom *kare* 'ell' pot prendre a (131b) el subjecte matriu com a antecedent. La presència de l'argument extern causat *Kitajara ni* converteix la clàusula incrustada en un domini de lligam. Atès que el pronom és lliure en aquest domini (el seu antecedent està en un domini superior), l'oració és gramatical. Per tant, el fet que estigui lligat en un domini superior no torna l'oració en agramatical. Així doncs, en japonès, a diferència del que passa en català i en italià, l'argument extern causat determina un domini de lligam.

Tot i mostrar una estructura aparentment similar a la del japonès, el coreà té un comportament oposat. Igual que el japonès, la construcció causativa es forma mitjançant un afix específic, i l'argument extern rep cas datiu quan el verb incrustat és transitiu i presenta un argument intern OD acusatiu. A diferència del japonès, però, l'argument extern causat no actua com a creador d'un domini de lligam. En conseqüència, si en el domini de l'argument extern causat un pronom és lligat per l'argument extern causador, l'oració es torna agramatical. Jo i Vu (2018) donen aquest exemple:

(132) Cheli-ka chinkwu_j-eykey ku_{i/*j}-lul an-ki-ess-ta.

Cheli-NOM amic_j-DAT ell_{i/*j}-ACC agafar-CAUSAR-PASSAT-DECLARATIU

'El Cheli_i va fer agafar-lo_{i/*j} al seu amic_j.'

(Jo i Vu (2018), p. 6 [14])

L'hongarès es comporta de manera inversa al japonès, i en conseqüència de manera similar al coreà. Una anàfora ha d'estar lligada en el domini de lligam establert per l'argument extern causador. Aquest és el contrast que ofereixen Horvath i Siloni (2010):

- (133) a. A diákok_i ír-tak néhány sort {*ról-uk_i/maguk-ról_i}
 Els alumnes.NOM escriure-PASSAT.3PL unes.quantes ratlles.AC
 {*sobre-ells/ells.mateixos-sobre}
 'Els alumnes_i van escriure unes quantes ratlles sobre ells_i (mateixos).'
- b. A tanár_j ír-at-ott a diákokkal néhány sort {*ról-a_j/magá-ról_j}
 el mestre-NOM escriure-CAUS-PASSAT els alumnes-INSTR unes
 quantes ratlles-AC {[~]sobre-ell/ell.mateix-sobre}
 'El mestre_j ha fet escriure unes ratlles sobre ell_j als alumnes.'

(Horvath i Siloni (2010), p. 161 [14])

Horvath i Siloni consideren que la construcció causativa es pot formar tant en el lèxic com a la sintaxi. Quan la construcció causativa es forma en el lèxic el domini de lligam és tota la construcció, mentre que quan la construcció causativa es forma a la sintaxi, la clàusula incrustada determina també un domini de lligam. Per a Horvath i Siloni, doncs, si en una construcció causativa morfològica l'argument extern causat crea un domini de lligam, tindrem que aquesta construcció es forma en la sintaxi i no en lèxic. Aquesta conclusió, però, no resulta conceptualment massa convincent. Hem vist que en italià l'argument extern causat no té capacitat per crear un domini de lligam. D'acord amb la premissa de Horvath i Siloni, la construcció causativa de l'italià es formaria en el lèxic. Tanmateix, aquesta construcció és analítica i no sintètica, per la qual cosa el més raonable és suposar que es forma a la sintaxi i no en el lèxic. Si és així, el fet que l'argument extern causat tingui capacitat o no per determinar un domini de lligam no necessàriament és un factor que permeti distingir entre dos orígens (formació en el lèxic o formació en la sintaxi). La raó s'ha de buscar en la forma d'actuar dels reflexius i en les propietats de les categories funcionals que trobem en la construcció causativa, sigui de base sintàctica (analítica) o morfològica (sintètica). Per tant, la falta de capacitat d'un argument extern causat per crear un domini de lligam no és un argument en favor de la hipòtesi que les construccions causatives es poden formar en el lèxic.

12.1.5. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he estudiat les propietats sintàctiques de l'argument extern causat. Hem vist que tenia algunes propietats típiques del subjecte, però no totes. Pot lligar i quantificar un pronom possessiu situat en un argument intern del verb, i pot controlar un PRO situat en una clàusula argumental OD i en una clàusula adverbial. En canvi, no té capacitat per lligar un quantificador flotant. Finalment, he estudiat les propietats que té com a creador d'un domini de lligam. En català, quan l'argument extern es realitza mitjançant un pronom de persona discursiva, aquest opacitza el seu domini. En canvi, quan l'argument extern es realitza mitjançant un SD o un clíctic determinant, sembla que no determina un domini de lligam. En italià, quan l'argument extern es realitza amb un clíctic determinant, no crea cap domini de lligam. Recordem que si l'argument extern causat es realitza mitjançant un SD, aleshores es produeix un efecte de referencialitat. Així mateix, si la construcció causativa presenta propietats de construcció de marcatge excepcional de cas, com passa en alguns dialectes del castellà, la clàusula incrustada es converteix en un domini de lligam. En conseqüència,

són propietats morfològiques dels arguments i propietats del complex funcional de la clàusula incrustada el que determina si aquesta es comporta com un domini de lligam o no. La mateixa disparitat que hem vist en les llengües amb construccions causatives analítiques trobem en les llengües amb construccions causatives sintètiques. En japonès, l'argument extern causat actua com a opacitzador del seu domini, però no en coreà ni en hongarès, tot i que les tres llengües presenten una construcció causativa sintètica. Hem vist que Horvath i Siloni (2010) atribueixen aquestes diferències en el lloc en què s'estableix l'operació de composició predicativa. Si l'argument extern causat actua com a opacitzador, la composició predicativa es realitza en la sintaxi, mentre que si no actua com a opacitzador, la composició predicativa es realitza en el lèxic. Atès que trobem el mateix tipus de disparitat en les construccions causatives analítiques, i en aquestes construccions no té massa sentit de parlar de composició predicativa en el lèxic, si més no en el model que defenso en aquest treball, aquestes diferències s'han d'atribuir a les propietats del complex funcional de la clàusula incrustada.

12.2. LA REFLEXIVITZACIÓ EN LA CONSTRUCCIÓ CAUSATIVA

12.2.0. Introducció

En aquest apartat estudiaré la reflexivització en la construcció causativa. Argumentaré que la distinció entre dos tipus de Temps no plens, un Temps defectiu i un Temps que anomenaré semiactiu, permet explicar la reflexivització en la construcció causativa i la distribució de clítics associada a la reflexivització.

Podem distingir dos tipus de reflexivització en la construcció causativa: aquell en què l'antecedent és l'argument extern causador (134a), i aquell en què l'antecedent és l'argument extern causat (134b).

- (134) a. El capità_i es_i va fer tallar els cabells pel Jordi.
b. El capità va fer tallar-se_i els cabells al Jordi.

Quan l'antecedent és l'argument extern causador, la reflexivització l'anomenaré matriu, mentre que quan l'antecedent és l'argument extern causat, la reflexivització l'anomenaré incrustada. Cada tipus de reflexivització té unes propietats específiques. En la reflexivització matriu, l'argument causat és opcional, però quan es realitza ho ha de fer forçosament com a SP Agent (135a), mentre que en la reflexivització incrustada, l'argument causat s'ha de realitzar necessàriament com a objecte, ja sigui directe o indirecte (135b):

- (135) a. El capità_i es_i va fer tallar els cabells pel Jordi.
b. El capità va fer tallar-se_i els cabells al Jordi.

Una de les qüestions que planteja la construcció causativa és determinar el comportament sintàctic de l'argument extern causat. Aquí defensaré, d'acord amb Alsina (1996) i en contra de Burzio (1986) i Villalba (1992), que l'argument extern causat no es comporta estructuralment com un subjecte, per bé que manifesta algunes

propietats de subjecte. Si fos realment un subjecte estructural, la seva presència crearia forçosament un domini de lligam, però només és capaç de crear-lo sota certes circumstàncies, bàsicament quan es realitza amb un clíctic de persona discursiva, tal com mostra el contrast de (136):

- (136) a. El pacient_i em va fer operar-lo_i.
b. *El pacient_i li va fer operar-lo_i.

Argumentaré que els dos tipus de reflexivització, la matriu i la incrustada, estan associats a propietats diferents de l'estructura clausal. En la reflexivització matriu, la construcció causativa mostra propietats monoclausals, mentre que en la reflexivització incrustada, la construcció causativa mostra propietats biclausals. La reflexivització matriu està disponible en català, en castellà, en francès i en italià. En canvi, la reflexivització incrustada només està disponible en català, en castellà i en francès. L'italià no admet la reflexivització incrustada. El cas del portuguès és especial, ja que no admet ni la reflexivització matriu ni la reflexivització incrustada.

Proposaré que en la reflexivització incrustada el nucli de Temps, que he assumit que és defectiu en la construcció causativa, s'associa al tret PPA. L'argument extern causat és qui valida aquest tret de Temps. Tanmateix, i perquè Temps no disposa de trets phi, l'argument extern causat no entra en una relació de concordança amb Temps. Consideraré que quan Temps conté el tret PPA però no conté trets phi es comporta com a semiactiu. El Temps semiactiu no assigna cas a l'argument extern causat, i tampoc converteix en actiu en termes de cas el nucli de Veu que domina immediatament. En canvi, en la reflexivització matriu, proposaré que no és possible inserir el tret PPA en el Temps incrustat. En aquest cas, Temps és defectiu. Així doncs, la diferència entre el català, el castellà i el francès d'una banda, i l'italià de l'altra, és que l'italià no admet el nucli de Temps semiactiu, mentre que les altres llengües romàniques sí.

El català, el castellà i el francès, amb més o menys facilitat, admeten la caiguda del clíctic reflexiu quan el verb incrustat és reflexiu idiomàtic o reflexiu natural. En aquests casos, el que passa és que no es genera el tret PPA en el Temps incrustat. El caràcter reflexiu de la clàusula incrustada ve determinat per les propietats lèxiques del verb, sense un reflex sintàctic.

Un fenomen singular, observat per Bastardas (1980), és que alguns verbs reflexius idiomàtics com ara *adonar-se*, *penedir-se* o *aixecar-se* admeten cliticitzar l'argument causat en el verb incrustat.

- (137) ??La Maria va fer adonar-lo del perill.

Es tracta d'un comportament excepcional. Argumentaré que el clíctic no representa l'argument extern causat sinó l'argument intern d'aquest verb, atès que aquests verbs són lèxicament biargumentals. Això és possible quan el Temps incrustat conté el tret PPA.

En l'exemple de (137), i en altres exemples que veurem, no hi ha aparentment cap element que satisfaci el tret PPA del Temps incrustat.²¹ Proposaré que en aquest cas

²¹ Com ja he avançat, sempre que deixem un clíctic en el verb incrustat el Temps incrustat és semiactiu:

es genera a l'especificador de la Veu incrustada un element pronominal de la família de *pro*, el qual és l'encarregat de validar el tret PPA del Temps incrustat. Aquest element *pro* és correferent amb el clític determinant *el* com a conseqüència de les propietats lèxiques del verb incrustat.

Finalment, tractaré la distribució especial del cas en la construcció amb reflexivització incrustada. Quan l'argument intern OD és representat pel clític reflexiu, l'argument extern causat es realitza mitjançant acusatiu i no mitjançant datiu. Aquest fenomen es dona en les tres llengües romàniques que disposen d'aquest tipus de reflexivització incrustada: el català, el castellà i el francès.

(138) El capità va fer afaitar-se els soldats.

He proposat que el cas de l'argument extern causat es de naturalesa dependent. Quan és present un argument intern OD amb cas acusatiu, l'argument extern causat es realitza en datiu. Assumiré que un argument intern OD no activa el cas dependent si està associat al tret de persona. Consideraré que els clítics de persona, a diferència dels clítics determinants, estan associats al tret de persona. L'argument extern causat rebrà cas acusatiu del nucli de Veu matriu.

Aquest apartat s'organitza de la manera següent. A l'apartat 12.2.1 ofereixo una descripció de les dades tant del català com del castellà, el francès i l'italià, amb alguna pinzellada del portuguès, i a l'apartat 12.2.2 analitzo les propietats sintàctiques de l'argument extern causat.

A l'apartat 12.2.3 estudio la reflexivització matriu. Defensaré que l'argument extern causat s'ha de realitzar, en el cas general, com a adjunt per evitar l'efecte de referencialitat. Veurem també que l'argument extern causat pot lligar una anàfora sense matriu fonètica en la posició de l'especificador de la Veu incrustada, quan la relació de lligam expressa reciprocitat. E l'apartat 12.2.4 està dedicat a l'estudi de la reflexivització incrustada. Proposaré que els clítics es poden adjuntar a Temps quan aquest és semiactiu i, per tant, conté el tret PPA. La caiguda del clític reflexiu quan el verb incrustat és reflexiu idiomàtic o natural s'associa a la no realització del tret PPA a Temps. Finalment, amb alguns verbs reflexius idiomàtics el clític corresponent a l'argument extern es pot realitzar, marginalment, en el verb incrustat. Defensaré que aquest clític no correspon pròpiament a l'argument extern causat sinó a l'argument intern correferent amb l'argument extern causat, realitzat mitjançant *pro*. Finalment, a l'apartat 12.2.5 presentaré les conclusions.

12.2.1. Descripció de les dades

En aquest apartat presentaré una descripció de la casuística a què dona lloc la reflexivització en la construcció causativa. A l'apartat 12.2.1.1 oferiré les dades del català, mentre que a l'apartat 12.2.1.2 veurem el comportament que té la reflexivització en les altres llengües romàniques amb què comparo el català: el castellà, el francès i l'italià.

(i) El mestre va fer analitzar-la.

12.2.1.1. La reflexivització en català

En la descripció de la reflexivització de la construcció causativa en català em centraré ens els aspectes següents: l'antecedent que pren el clíctic reflexiu, l'efecte que té el clíctic reflexiu sobre la realització de l'argument extern causat, la capacitat per part de l'argument extern causat de crear un domini de lligam i la caiguda, en determinats casos, del clíctic reflexiu del verb incrustat.

En funció de l'antecedent del clíctic reflexiu, distingim dos casos: aquell en què l'antecedent del clíctic reflexiu és l'argument extern causador i aquell en què l'antecedent del clíctic reflexiu és l'argument extern causat. En el primer cas la reflexivització que es produeix és de naturalesa matriu, ja que el cap de la relació es troba en la clàusula matriu mentre que el consegüent està situat en la clàusula incrustada. Així mateix, en el segon cas la reflexivització que es produeix és de naturalesa incrustada, ja que els dos elements de la relació es troben en la clàusula incrustada.

12.2.1.1.1. La reflexivització matriu

Vegem com es comporta la construcció causativa quan la reflexivització és matriu. Com mostra (139), el clíctic reflexiu tant es pot realitzar en la clàusula matriu com en la clàusula incrustada, per bé que en aquest darrer cas l'oració presenta una certa desviació:²²

- (139) a. La Carme_i es_i va fer elogiar *pro*_{-obv(i)}.
b. ??La Carme_i va fer elogiar-se_i *pro*_{-obv(i)}.

A (139), l'argument reflexivitzat és l'OD del verb incrustat. La reflexivització també pot afectar l'OI. (140a) mostra la reflexivització d'un datiu lèxic, i (140b) la dativització d'un datiu aplicatiu:

- (140) a. La Isabel es_i va fer telefonar *pro*_{-obv(i)}.
b. El Carles es_i va fer tallar els cabells *pro*_{-obv(i)}.

A (139) i a (140), l'argument causador lliga un argument intern del verb incrustat. En principi, l'argument causador també pot lligar l'argument causat. Com ja hem vist, però, l'argument causador i l'argument causat no poden ser correferents. Tanmateix, i com observa Kayne (1975) per al francès i Burzio (1986) per a l'italià, el lligam és possible si s'interpreta com a recíproc:

- (141) El Joan i la Maria es feien riure l'un a l'altre.

En aquest cas el clíctic reflexiu no es pot situar en el verb incrustat:

- (142) *El Joan i la Maria feien riure's l'un a l'altre.

²² Alsina (2002) dona un exemple similar, que marca amb un interrogant:

- (i) ?He fet tallar-me els cabells ben curts.

(Alsina (2002), p. 2435)

Aquí marcaré amb dos interrogants aquestes construccions.

Quan l'antecedent del clíctic reflexiu és l'argument causador, l'argument causat no es pot realitzar com a objecte, ja sigui OD o OI. Forçosament, s'ha de realitzar com a SP Agent:

- (143) a. El Jordi_i es_i va fer pentinar *pro*_{-obv(i)} per la seva mare_j.
b. *El Jordi_i es_i va fer pentinar *pro*_{-obv(i)} a la seva mare_j.

12.2.1.1.2. La reflexivització incrustada

Hem vist quin és el comportament de la construcció causativa quan l'antecedent del clíctic reflexiu és l'argument causador. Quan l'antecedent és l'argument causat, el clíctic reflexiu se situa en el verb incrustat, mai en el verb matriu.²³

- (144) a. La Carme va fer afaitar-se_i *pro*_{-obv(i)} el Carles_i.
b. *La Carme es_i va fer afaitar *pro*_{-obv(i)} el Carles_i.

A (144a), l'argument reflexivitzat és l'argument intern OD del verb incrustat. També es pot reflexivitzar un argument intern OI.

- (145) L'advocat va fer telefonar-se_i el seu client_i *pro*_{-obv(i)}.

Observi's que quan es reflexivitza l'argument intern OD, amb independència que hi hagi un argument intern meta, l'argument causat es realitza en acusatiu i no en datiu.

- (146) a. La mestra el_i va fer criticar-se_i *pro*_{-obv(i)} (a si mateix).
b. La mestra el_i va fer presentar-se_i *pro*_{-obv(i)} al director_{META}.

Com hem vist al capítol 11, quan l'argument intern OD és un pronom de primera o segona persona no anafòric, es produeix un efecte de referencialitat:

- (147) *El metge li va fer examinar-me.

He proposat que en aquest cas s'habilita una estructura perceptiva i, per tant, la construcció passa a ser totalment biclausal:

- (148) El metge el va fer examinar-me.

Si es reflexivitza l'argument intern OI i es realitza l'argument intern OD, aleshores l'argument causat rep cas datiu:

²³ Quan dic que un clíctic es realitza en el verb matriu, vull dir que es realitza en el verb causatiu *fer*, quan aquest està temporalitzat o en infinitiu, o en algun dels verbs auxiliars (*haver* o *anar*) o de reestructuració (*poder*, *voler* o *haver (de)*) que el dominen directament:

- (i) a. El farà venir.
b. L'havia fet venir.
c. Va fer-lo venir = El va fer venir.
d. Podria fer-lo venir = El podria fer venir.
e. Va voler fer-lo venir = Va voler-lo fer venir = El va voler fer venir.

- (149) a. L'Ona va fer tallar-se_i els cabells *pro*_i al Poli.
 b. L'Ona va fer tallar-se_i'ls *pro*_i al Poli.
 c. L'Ona li_i va fer tallar-se_i'ls *pro*_i.

Quan l'antecedent del clíctic reflexiu és l'argument causat, aquest s'ha de realitzar forçosament com a objecte. Com mostra (150), si es realitza com a SP Agent l'oració resulta agramatical:

- (150) a. La Carme_i va fer tallar-se_j els cabells [*pro*_j] al Carles_j.
 b. *La Carme_i va fer tallar-se_j els cabells [*pro*_j] pel Carles_j.

12.2.1.1.3. La caiguda del clíctic reflexiu en el verb incrustat

Un darrer fenomen que assenyalaré en la reflexivització de la construcció causativa és la caiguda del clíctic reflexiu en determinats supòsits. Quan el verb incrustat és un verb reflexiu idiomàtic, i l'antecedent de l'anàfora és l'argument causat, aleshores el clíctic reflexiu pot caure:

- (151) Les conseqüències de les seves paraules el van fer penedir(-se).

El mateix passa si el verb incrustat és un verb reflexiu natural:

- (152) L'Ona va fer pentinar(-se) el Pol.

El clíctic reflexiu dels verbs incoatius pronominals també pot caure:

- (153) La forta calor el va fer desmaiar(-se).

12.2.1.2. La reflexivització en la construcció causativa en castellà, en francès i en italià

En aquest apartat veurem la casuística a què dona lloc la reflexivització en la construcció causativa en castellà, en francès i en italià. Les dades que apporto estan tretes de la bibliografia, amb alguna excepció en el cas del castellà. El comportament del clíctic reflexiu que hem vist en català es replica en aquestes llengües, amb una sola excepció: en italià, l'argument causat no pot actuar com a antecedent del clíctic reflexiu perquè en aquesta llengua no és possible inserir aquest clíctic en el verb incrustat. Tot i no mostrar morfologia reflexiva, el verb incrustat es pot interpretar reflexivament.

En castellà, quan la reflexivització és matriu, el clíctic es realitza en el verb matriu i l'argument causat s'ha de realitzar com a SP Agent:

- (154) a. La cantante_i se_i hizo maquillar por la peluquera.
 b. *La cantante_i se_i hizo maquillar a la peluquera.

(Hernanz (1999), p. 2252 [218a])

Hernanz explícitament prohibeix que el clíctic reflexiu es pugui realitzar en el verb incrustat:

- (155) *La cantante_i hizo maquillarse_i.

(Hernanz (1999), p. 2251 [215b])

De la mateixa opinió són Moore (1996) i Subirats-Rüggeberg (1987):

(156) a. *Curro_i hace castigarse_i.

(Moore (1996), p. 217 [40])

b. ?*Aurora hizo operarse por el mejor especialista en cirugía plástica.

(Subirats-Rüggeberg (1987), p. 239)

Treviño (1994) s'allunya parcialment d'aquests judicis. Considera que és agramatical deixar el clíctic reflexiu corresponent a l'argument intern tema, però en canvi considera que és gramatical deixar en el verb incrustat el clíctic reflexiu corresponent al datiu aplicatiu intern:

(157) a. Fidel se hizo perdonar por su madre.

b. *Fidel hizo perdonarse por su madre.

(Treviño (1994), p. 168 [43b,a])

(158) a. Juan se hizo enviar los documentos por su secretario.

b. Juan hizo enviarse los documentos por su secretario.

(Treviño (1994), p. 172 [53b,a])

L'opinió més divergent és la de Chomsky (1988). Chomsky mostra que alguns dialectes del castellà admeten que el clíctic reflexiu, quan pren com a antecedent l'argument causador, es realitzi en el verb incrustat i l'antecedent sigui l'argument causador:

(159) Juan_i hizo afeitarse_i.

(Chomsky (1988), p. 19 [10a])

Tanmateix, si realitzem l'argument causat, aquest ha d'aparèixer com un SP Agent:

(160) Juan_i hizo afeitarse_i por el barbero.

(Chomsky (1988), p. 22 [13])

En l'oració següent, el reflexiu no pot prendre com a antecedent l'argument causador; forçosament ha de prendre com a antecedent l'argument causat:

(161) a. *Juan_i hizo afeitarse_i a los muchachos.

b. Juan hizo afeitarse_i a los muchachos.

(Chomsky (1988), p. 23 [16], adaptat)

Hem vist que la reflexivització matriu es dona en les quatre llengües objecte del nostre estudi: el català, el castellà, el francès i l'italià. Segons Lejeune i Araújo (2003), en portuguès no és possible la reflexivització matriu de la construcció causativa. Així, l'única versió correcta de l'oració francesa de (162a) és (162c), on en comptes d'un infinitiu s'utilitza un participi:

(162) a. Elle s'est fait prier.

b. *Ela fez-se rogar.

c. Ela fez-se rogada.

'Ella es va fer pregar.'

(Lejeune i Araújo (2003), p. 213 [3a-c])

D'altra banda, Araújo (2009) proposa traduir les formes causatives amb reflexivització matriu del francès utilitzant una perífrasi amb el verb *ir* 'anar'. Vegem-ne un exemple:

(163) a. Je me suis fait teindre les cheveux en blond platine.

'Em vaig fer tenyir els cabells ros platí.'

b. Fui pintar o cabelo de louro platinado.

Lit.: Vaig anar a tenyir els cabells ros platí.

(Araújo (2009), p. 30 [4c, 4b])

Aquesta observació està en consonància amb el fet que no es troben exemples d'aquesta construcció a Internet.²⁴ El fet que en portuguès es distingeixi entre un clíctic determinant i un clíctic de persona discursiva d'una banda i un clíctic reflexiu de l'altra es pot explicar per la manera diferent de comportar-se d'aquests clíctics, tal com defenso en aquest treball. Els clíctics reflexius es generen com a exponents de Veu, a diferència dels clíctics corresponents als arguments interns OD i OI no reflexius. El portuguès, a diferència de les altres quatre llengües romàniques ressenyades, no admet en la construcció causativa FI o FP que l'exponent de la Veu matriu sigui ocupat per un clíctic reflexiu. Aquesta restricció només la podem establir de manera natural si distingim estructuralment els dos tipus de clíctics.

Quan la reflexivització és incrustada, el clíctic necessàriament s'ha de realitzar en el verb incrustat:

(164) a. El director hizo maquillarse_i a la cantante_i.

b. *El director se_i hizo maquillar a la cantante_i.

(Hernanz (1999), p. 2250 [210])

Així mateix, l'antecedent s'ha de realitzar mitjançant un objecte del verb, no mitjançant un SP Agent:

(165) *El director hizo maquillarse_i por la cantante_i.

²⁴ Els exemples següents, trets de publicacions periodístiques antigues brasileres, són excepcionals:

(i) a. Una viajante mandou-se barbear em uma aldea na Suissa.

'Un viatjant es va fer afaitar en un poble de Suïssa.'

b. Lavou as mãos n'agua lustral, como Pilatos, e fez-se pentear por um cabeleireiro de Sevilha.

'Es va rentar les mans amb aigua lustral, com Pilat, i es va fer pentinar per un perruquer de Sevilla.'

Font (ia): http://memoria.bn.br/DocReader/docreader.aspx?bib=029033_04&pasta=ano%20186&pesq=%22elles%20cantam%22

Font (ib): <http://memoria.bn.br/DocReader/docreader.aspx?bib=341398&pesq=fez-se%20pentear>

El clíctic reflexiu, quan representa l'argument intern tema i pren com a antecedent l'argument causat, no activa el cas datiu d'aquest argument.²⁵

(166) Juan la hizo lavarse.

(Bordelois (1974), p. 72 [153])

En castellà també es produeix la caiguda del clíctic reflexiu en determinats supòsits. Hernanz (1999) dona un exemple amb un verb incrustat de moviment corporal:

(167) Hizo sentar a las damas en un lugar preferente.

(Hernanz (1999), p. 2254)

Hernanz també dona exemples amb verbs de causació interna pronominals:

(168) a. No me hagas enfadar.

b. El fantasma hizo estremecer a los párvulos.

(Hernanz (1999), p. 2254)

Bordelois (1974) dona un exemple amb un verb de moviment corporal:

(169) Lo hicieron arrodillar.

(Bordelois (1974), p. 13 [32])

El francès es comporta igual que el català i el castellà. Quan l'antecedent és l'argument causador, el clíctic reflexiu s'ha de situar en el verb matriu i l'argument causat es realitza com a SP Agent:

(170) a. Il_i se_i fera embrasser par Marie.

'Elli es_i farà besar per la Marie.'

b. *Il_i fera si_iembrasser par Marie.

'?Elli farà besar-se_i per la Marie.'

(Kayne (1975), p. 405 [6b], p. 406 [9b])

L'argument causat s'ha de realitzar forçosament com un SP Agent. D'aquí l'agramaticalitat dels exemples de (171):

(171) a. *Jean_i se_i fera embrasser à Marie.

*'El Jean es farà besar a la Maria.'

²⁵ En castellà no he trobat exemples que il·lustrin l'efecte que té per al cas de l'argument extern causat la naturalesa referencial de l'argument intern OD. Probablement la situació és similar a la del català, tot i que resulta difícil de dilucidar-ho ja que l'argument intern OD, quan és animat, s'expressa en general amb morfologia de datiu:

(i) a. El médico la hizo vacunarme.

b. El médico le hizo vacunarme.

- b. **Jean_i se_i fera embrasser Marie.
'**El Jean es farà besar la Maria.'

(Kayne (1975), p. 407, nota 4)

Quan la reflexivització és incrustada, el clíctic reflexiu s'ha de situar en el verb incrustat:

- (172) a. J'essaie_re de faire s_i'acheter des chaussures à mon ami_i.
'Intentaré de fer comprar-se_i unes sabates al meu amic_i.'
b. *J'essaie_re de se_i faire acheter des chaussures à mon ami_i.
'*Intentaré de fer-se_i comprar unes sabates al meu amic_i.'

(Kayne (1975), p. 404 [4g], p. 407 [10g])

Així mateix, l'argument causat s'ha de realitzar com un objecte acusatiu o datiu, i no com un SP Agent:

- (173) *Je ferai s_i'acheter des chaussures par mon fils_i.
'*Jo faré comprar-se_i unes sabates pel meu fill_i.'

(Kayne (1975), p. 238 [108])

En francès, igual que hem vist en català i en castellà, el clíctic reflexiu, quan expressa l'argument intern tema i pren com a antecedent l'argument causat, no activa el cas datiu d'aquest argument:

- (174) La crainte du scandale a fait se tuer le frère du juge.
'La por a un escàndol ha fet matar-se el germà del jutge.'

(Kayne (1975), p. 404 [4b])

Finalment, en francès també es produeix la caiguda del clíctic reflexiu en certs casos. Si el verb és reflexiu natural o idiomàtic, no és necessària la presència del clíctic reflexiu. Ruwet (1972) dona un exemple amb un verb de moviment corporal:

- (175) Je les ai fait asseoir.
'Les he fet asseure('s).'

(Ruwet (1972), p. 108)

Tesnière (1959) dona també exemples amb verbs reflexius idiomàtics:

- (176) Bernard fait tromper Alfred.
'El Bernard fa equivocar(-se) l'Alfred.'

(Tesnière (1959), p. 281)

Malgrat que Tesnière (1959) considera que la caiguda del clíctic reflexiu en aquests casos és convenient o fins i tot necessària, no sembla que hi hagi acord en la bibliografia.²⁶ Ruwet (1972) i Kayne (1975) la donen com a opcional. Kayne dona aquest exemple amb un verb de causació interna pronominal:

²⁶ Concretament, Tesnière dona (i) com a agramatical:

(177) Le soufre lui a fait se retrecir la peau.

'El sofre li ha fet encongir(-se) la pell.'

(Kayne (1975), p. 311 [98c])

Vegem finalment el cas de l'italià. L'italià admet que l'argument causador actüi com a antecedent del reflexiu, i tal com passa en francès i en català, l'argument causat s'ha de realitzar com un SP Agent:

(178) a. Maria si è fatta accusare da Giovanni.

'La Maria s'ha fet acusar pel Giovanni.'

b. *Maria si è fatta accusare a Giovanni.

'*La Maria s'ha fet acusar al Giovanni.'

(Burzio (1986), p. 273 [97])

En italià, però, no és possible la reflexivització incrustada. En conseqüència, l'oració següent és agramatical:

(179) *Maria farà accusarsi_i (a) Giovanni.

'La Maria farà acusar-se_i el Giovanni.'

(Burzio (1986), p. 404 [15 adaptat])

Si situem el clíctic en el verb matriu, l'oració també és agramatical:

(180) *Maria si_i farà accusare (a) Giovanni.

'*La Maria es_i farà acusar el Giovanni.'

(Burzio (1986), p. 404 [15 adaptat])

L'italià resol aquesta situació recurrent a l'ús d'una anàfora complexa:

(i) *Bernard fait se lever Alfred.

'El Bernard fa aixecar-se l'Alfred.'

(Tesièrre (1959), p. 281)

Tanmateix, és fàcil trobar exemples en fonts digitals en què el clíctic reflexiu no cau:

(ii) Entré dans sa maison, il la trouve au lit avec de la fièvre, et immédiatement, il la prend par la main, la guérit et la fait se lever.

'En entrar a casa seva, la va trobar al llit amb febre i, immediatament, agafant-la de la mà, la va guarir i la va fer aixecar.'

En la versió italiana d'aquest mateix text, l'infinitiu *alzare* s'usa sense el clíctic reflexiu:

(iii) Entrato nella sua casa, la trova a letto con la febbre e, subito, prendendola per mano, la guarisce e la fa alzare.

Font (ii): http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/fr/angelus/2009/documents/hf_ben-xvi_ang_20090208.html

Font (iii): http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/angelus/2009/documents/hf_ben-xvi_ang_20090208.html

(181) Maria farà accusare se stesso; a Giovanni.

'La Maria farà acucar-se; el Giovanni.'

(Burzio (1986), p. 404 [16])

Una oració com la següent és ambigua entre una interpretació no reflexiva i una interpretació reflexiva:

(182) Mario ha fatto accusare Piero.

'El Mario ha fet acucar/ha fet acucar-se el Piero.'

(Burzio (1986), p. 421 [55a])

Així mateix, quan el verb incrustat és incoatiu pronominal, el clíctic reflexiu no es realitza:

(183) Il vento ha fatto *dissiparsi/dissipare le nuvole.

'El vent ha fet dissipar(-se) els núvols.'

(Burzio (1981), p. 384 [64b])

Una llengua que tampoc admet el clíctic reflexiu en el verb incrustat és el portuguès. Tanmateix, i a diferència de l'italià, una oració com la següent no admet una lectura reflexiva i per tant no és ambigua:

(184) a. *O João mandou barbear-se o Pedro.

Lit. El João va fer afaitar-se el Pedro.

b. O João mandou barbear o Pedro.

'El João va fer afaitar el Pedro.'

(Gonçalves (1999), p. 330, nota 13 [iii-iv])

Segons Guasti (2006), el motiu és que hi ha la possibilitat d'obtenir la lectura anafòrica mitjançant una estructura de marcatge excepcional de cas:

(185) O João mandou o Pedro barbear-se.

'El João va fer afaitar el Pedro.'

Guasti (2006), p. 169 [64])

Si el verb és incoatiu pronominal, simplement es realitza sense el clíctic, igual que en italià:

(186) a. ??/*A tempestade fez afundar-se o navio.

b. A tempestade fez afundar o navio.

'La tempesta va fer enfonsar(-se) el vaixell.'

(Gonçalves (1999), p. 331 [79a-b])

Atès que l'italià no admet la reflexivització incrustada, no s'observa cap interacció amb el cas. En italià les anàfores en posició argumental no admeten el doblament de clíctic. En conseqüència, podem expressar en la construcció causativa una anàfora que pren com a antecedent l'argument causat. Aquesta anàfora, que ocupa una posició argumental, activa el cas datiu en l'argument causat:

(187) Maria farà accusare se_i stesso a Giovanni.

'La Maria farà acusar-se el Joan a si mateix.'

(Burzio (1986), p. 404 [16])

Burzio nota que un verb reflexiu idiomàtic es pot inserir en una construcció causativa sense la presència del clític reflexiu:

(188) Questo farà pentire Giovanni.

'Això farà penedir el Giovanni.'

(Burzio (1986), p. 409 [26a])

Atès que en italià no és possible inserir un clític reflexiu en el verb incrustat, els verbs reflexius idiomàtics i naturals i els verbs de causació interna pronominals es realitzen obligatòriament sense el clític reflexiu, sense perdre, però, el seu significat pronominal.

En portuguès, quan el verb incrustat és incoatiu pronominal, es realitza sense el clític sense problemes, com hem vist a (186b).

12.2.1.3. Recapitulació

Hem vist que les quatre llengües romàniques estudiades tenen un comportament similar. En les quatre llengües, el clític reflexiu es pot situar en el verb matriu i prendre com a antecedent l'argument causador (reflexivització matriu). Quan això passa, l'argument causat, si es realitza, ho ha de fer com a adjunt, mai com un objecte. Així mateix, tant en català, castellà i francès, però no en italià, el clític reflexiu pot prendre com a antecedent l'argument causat. En aquest cas, el clític s'ha de realitzar forçosament en el verb incrustat. En les tres llengües que admeten la reflexivització incrustada, el clític reflexiu, quan representa l'argument intern tema, té efectes sobre el cas de l'argument causat. Si el clític reflexiu representa l'argument intern tema, aleshores l'argument causat no es realitza en datiu sinó en acusatiu. En les tres llengües, el clític reflexiu no activa el cas datiu dependent de l'argument causat. El cas de l'italià és especial. No admet la inserció en el verb incrustat del clític reflexiu, però sí que admet interpretar el verb incrustat reflexivament. El portuguès, que tampoc admet que s'insereixi el clític reflexiu en el verb incrustat, no admet la lectura reflexiva del verb incrustat. El motiu, segons Guasti (2006), és que el portuguès admet expressar la interpretació reflexiva mitjançant la construcció de marcatge excepcional de cas.

Finalment, hem vist que tant en català com en castellà i en francès el clític reflexiu pot caure quan el verb incrustat és reflexiu idiomàtic o natural, o quan el clític reflexiu expressa incoativització. En aquests casos, aquestes llengües s'equiparen a l'italià, que no admet en cap dels casos un clític reflexiu en el verb incrustat.

12.2.2. La reflexivització matriu

En aquest apartat estudiaré el fenomen de la reflexivització matriu. En la reflexivització matriu, l'antecedent de l'anàfora és l'argument extern causador i l'anàfora tant pot representar un argument intern objecte del verb incrustat com, tal com veurem,

l'argument extern causat. Defensaré que en la forma estàndard la reflexivització matriu té propietats de construcció monoclausal: no és possible deixar clítics en el verb incrustat. Una variant d'aquesta construcció permet deixar el clític reflexiu, amb altres clítics, en el verb incrustat. Igual que en la reflexivització matriu estàndard, en aquesta variant no es permet desagregar els clítics entre la clàusula matriu i la clàusula incrustada. Aquesta variant, que implica que el nucli de Temps incrustat s'associï al tret PPA, l'estudiaré amb la reflexivització incrustada, a l'apartat 12.2.3.5.

Una de les propietats de la reflexivització matriu és que l'argument extern causat no es pot realitzar com un datiu causat. Seguiré una intuïció de Kayne (1975) i consideraré que la raó és l'efecte de referencialitat que provocaria.

Aquest apartat s'organitza de la següent manera. A l'apartat 12.2.2.1 presento les principals característiques de la reflexivització matriu. A l'apartat 12.2.2.2 argumento que la reflexivització matriu és clarament sintàctica. Els verbs poden expressar restriccions sobre l'argument extern propi, però no sobre l'argument extern causador. A l'apartat 12.2.2.3 analitzo els motius pels quals l'argument extern causat no es pot realitzar com un argument objecte. Finalment a l'apartat 12.2.2.4 mostro com s'aplica el mecanisme de la reflexivització en la reflexivització matriu. A l'apartat 12.2.2.5 presento les conclusions de l'apartat.

12.2.2.1. Propietats generals de la reflexivització matriu

En la reflexivització matriu, els arguments que es reflexivitzen són bàsicament l'argument intern OD i l'argument intern OI:

- (189) a. El Joan_i es_i va fer afaitar *pro*_i.
b. El Joan_i es_i va fer afaitar *pro*_i la barba.

Tant quan es reflexivitza l'argument intern OD com quan es reflexivitza l'argument intern OI, l'argument extern causat s'ha de realitzar com a SP Agent, mai com a datiu:

- (190) a. El Joan_i es_i va fer afaitar *pro*_i {*al seu germà/pel seu germà}
b. El Joan_i es_i va fer afaitar *pro*_i la barba {*al seu germà/pel seu germà}.

Sigui quina sigui la raó per la qual l'argument extern causat no es pot realitzar com a datiu, el que sembla evident és que en aquests casos no es realitza el nucli de Veu. En conseqüència, les oracions de (189) i (190) es poden considerar casos de FP.

Però no sembla que la reflexivització matriu estigui totalment renyida amb la Veu incrustada. L'argument extern causador també pot actuar com a antecedent de l'argument extern causat, quan el lligam s'interpreta recíprocament. Aquests són els exemples que dona Kayne:

- (191) a. Elles se font rire l'une l'autre.
'Elles es riure l'una a l'altra.'
b. Ils se faisaient manger des carottes l'un à l'autre.
'Es fan menjar les pastanagues l'un a l'altre.'

(Kayne (1975), p. 405 [8b, 8a])

En el primer cas el verb incrustat és un verb inergatiu, mentre que en el segon cas és un verb transitiu. Kayne (p. 426) observa que alguns parlants francesos admeten (191a) però no (191b). Els que no admeten (191b) tampoc admeten (192), en què apareixen dos clítics reflexius, un en el verb matriu i l'altre en el verb incrustat:

(192) Ils se faisaient se laver les mains (l'un (à) l'autre).

'Es feien rentar les mans (l'un a l'altre).'

(Kayne (1975), p. 426 [34])

Segons Kayne, la lectura més natural de (191) és aquella en què el primer clíctic reflexiu s'interpreta recíprocament i el segon, reflexivament.

Burzio (1986) dona aquest exemple de l'italià basat en un verb inergatiu:

(193) Le madri si fanno sempre parlare dei loro figli.

'Les mares es fan parlar sempre dels seus fills.'

(Burzio (1986), p. 422 [58])

Igual que en francès i en italià, el català admet el lligam de l'argument extern causat quan aquest lligam s'interpreta com a recíproc:

(194) ?L'Anna i el Lluís_i es_i feien *pro*_i riure l'un a l'altre.

Crec que la lectura més clara de (194) és aquella en què l'argument extern causador no actua volitivament. Si l'argument extern causador actua volitivament, la lectura recíproca resulta més difícil. Això explica que els exemples següents siguin més estranys:

(195) a. ??El Joan i la Maria_i es_i van fer anar *pro*_i al metge l'un a l'altre.

b. ??El Joan i la Maria es van fer prendre la pressió l'un a l'altre.

En castellà també és possible el lligam entre l'argument extern causador i l'argument extern causat quan la interpretació és recíproca (exemple de fonts digitals):²⁷

(196) Se hacían reír mutuamente.

La reflexivització pròpiament dita de l'argument causat, sigui intern o extern, resulta més problemàtica. Molts autors han dit que aquesta reflexivització no és possible. Per exemple, Alsina (2002) sosté que en català l'argument extern causador no pot ser correferent amb l'argument causat:

(197) a. *En Damià s'ha fet venir a la festa.

b. *La Berta s'ha fet escalar la muntanya.

(Alsina (2002), p. 2435)

Tanmateix, quan la construcció causativa té un valor psicològic, sembla possible la correferència.

²⁷ Font (196): https://www.lavozdeasturias.es/noticia/actualidad/2019/03/07/comieron-perdices-fueron-moderadamente-felices/0003_201903G7P519919.htm

- (198) a. Jo mateix de vegades em faig plorar.
b. El Joan es va mirar al mirall i es va fer riure.

Observi's que l'argument extern causador no actua agentivament. Sembla que es produeixi una dissociació entre una persona física i una persona anímica. És probablement aquesta dissociació el que fa que les oracions de (198) siguin processables. Aquest tipus de reflexivització és similar a la que es dona amb el verb psicològic *agradar*.

- (199) El Joan es va mirar al mirall i es va agradar.

Igual que el català, el castellà no admet la correferència entre l'argument extern causador i l'argument extern causat. L'exemple següent és de Treviño (1994):

- (200) *El presidente se hizo enviarle el documento.

(Treviño (1994), p. 75 [7b])

Hernanz (1999) concorda amb Treviño. Segons Hernanz, una oració com (201), en la interpretació en què l'argument extern causador i l'argument extern causat són correferents, és agramatical:

- (201) *El presidente se hizo traer pescado.

(Hernanz (1999), p. 2248, nota 61)

Torrego (1998) discrepa, si més no parcialment, d'aquestes opinions. Torrego dona com a gramaticals aquestes oracions:

- (202) a. ?El barbero se hizo afeitarse al cliente.
b. El actor se hizo vomitar.

(Torrego (1998), p. 105 [46b], p. 108 [51a])

En canvi, l'exemple següent el considera agramatical:

- (203) *El actor se hizo pensar.

(Torrego (1998), p. 108 [51b])

Aparentment, el francès és menys estricta. Kayne dona aquest exemple com a gramatical:

- (204) Elle est arrivée à se faire maigrir.
Lit.: Ella ha aconseguit fer-se aprimar
'Ella ha aconseguit aprimar-se.'

(Kayne (1975), p. 426 [33a])

En canvi, l'oració següent Kayne la considera agramatical:

- (205) *Elle est arrivée à se faire partir.
'*Ella ha aconseguit fer-se marxar.'

(Kayne (1975), p. 426 [33b])

Kayne atribueix el contrast entre (204) i (205) a l'agentivitat. Segons Kayne, la reflexivització de l'argument causat és possible quan aquest és no agentiu:

In the case of reflexive *se*, this construction is sensitive to semantic constraints of a not entirely clear nature; the grammatical examples we have given have embedded Ss whose subjects might be called nonagentive.

(Kayne (1975), p. 426)

En el Dictionnaire de l'Académie Française, en la versió en línia, s'accepten aquestes formes:

- (206) a. Se faire maigrir.
Lit.: Fer-se aprimar un a si mateix.
- b. Se faire bronzer.
Lit.: Fer-se bronzejar un a si mateix.
- c. Se faire vomir.
Lit.: Fer-se vomitar un a si mateix.

(Dictionnaire de l'Académie Française: *faire*)

Tal com assenyala Kayne, una característica d'aquests verbs incrustats (*maigrir*, *bronzer* i *vomir*) és que expressen accions involuntàries. Quan es causativitzen, el que s'indica és que el resultat que s'obté és fruit de la voluntat de l'argument extern causador. Aquests usos semblen més aviat usos idiomàtics, i no fruit de la productivitat d'aquesta construcció.

Un altre verb que admet l'anàfora entre l'argument causador i l'argument causat és *passer*:

- (207) Elle voulait se faire passer pour folle.
'Ella vol fer-se passar per boja.'

(Kayne (1975), p. 405 [8c])

Aquest verb contrasta amb l'ús no reflexiu de la construcció:

- (208) Elle voulait te faire passer pour fou.
'Ella et vol fer passar per boig.'

(Kayne (1975), p. 405 [7c])

Com mostren les gloses, el català també admet aquest ús del verb *passar*:

- (209) El Joan es va fer passar per policia.

La correferència entre l'argument extern causador i l'argument causat sovint el que permet és crear formes idiomàtiques. En aquests casos, no és possible l'ús no reflexiu. Dos casos clars els ofereixen els verbs *notar* i *valdre*:

- (210) a. A la festa, el Pere es va fer notar.
b. *A la festa, la Maria va fer notar el Pere.

- (211) a. Ja de molt petit el nen es feia valdre.
b. *La mare feia valdre el seu fill.

El fet que els papers de causador i causat recaiguin en la mateixa persona resulta contradictori, i és això el que porta a tractar aquests casos com a idiomàtics. El hiaki

sembla donar suport a aquesta idea. Segons Tubino Blanco (2011, p. 182), en hiaki l'argument extern causador i l'argument extern causat poden ser correferents, però quan això passa, la construcció causativa s'interpreta idiomàticament amb el significat de *pretendre* o *fer veure*:

(212) Mercedes_i [au_i kot]-tua

Mercedes_i [3s(REFL)_i dormir]-causar

'La Mercedes fa veure que dorm.' (Literalment: La Mercedes es fa dormir.)

(Tubino Blanco (2011), p. 182, [26])

Hem vist, doncs, que l'argument extern causador pot lligar, en una lectura recíproca, l'argument extern causat. Perquè això sigui possible, l'argument extern causat, o la categoria buida corresponent a l'argument extern causat, s'ha de poder generar en l'especificador de Veu. Vegem l'estructura (parcial) de l'oració de (213a), que és una construcció FI:

(213) a. El Joan i la Maria es feien riure mútuament.

b. [_{S_{VEU}} *el Joan i la Maria*_i [_{VEU} *es*]_i [_{SV} [_V *v*]] [_{SV} [_V [_V *V*]] [_√*fer*]]

[_{ST} [_T *T*]] [_{S_{VEU}} *pro*_i [_{VEU} *Ve*u]] [_{SV} [_V *v*]] [_{SV} [_V [_√*riure*]] *mútuament*]]]]]]]]

Compari's (213a) amb (214a), que correspon a una construcció FP i no FI:

(214) a. El Joan es va fer afaitar per la Maria.

b. [_{S_{VEU}} *el Joan*_i [_{VEU} *es*]_i [_{SV} [_V *v*]] [_{SV} [_V [_V *V*]] [_√*fer*]] [_{ST} [_T *T*]] [_{SV} [_{SV} [_V *v*]]

[_{SV} *pro*_i [_V [_√*afaitar*]] [_{SP} *per la Maria*]]]]]]]]]]

A (213a) es genera la Veu incrustada, però a (214a) no. La primera és una construcció FI, mentre que la segona és una construcció FP. Com hem vist, Kayne dona com a admissible, si més no per a certs parlants, l'oració del francès (192), que repeteixo com a (215):

(215) Ils se faisaient se laver les mains (l'un (à) l'autre).

'Es feien rentar les mans (l'un a l'altre).'

(Kayne (1975), p. 426 [34])

Crec que en català la inserció del clíctic reflexiu en la clàusula incrustada torna l'oració agramatical:

(216) ?*Els nois es van fer rentar-se les mans.

En general, si col·loquem un clíctic en la clàusula incrustada, l'oració es torna agramatical:²⁸

(217) *Tothom tenia por de tocar la paret. Al final, es van fer tocar-la l'un a l'altre.

²⁸ De fet, tampoc és possible generar el clíctic determinant en la clàusula matriu:

(i) *Tothom tenia por de tocar la paret. Al final, se la van fer tocar l'un a l'altre.

Si l'argument reflexivitzat és un argument intern del verb incrustat, no es pot deixar en el verb incrustat un clíctic corresponent a un altre argument intern:

- (218) a. La Maria es va fer depilar les celles.
b. *La Maria es va fer depilar-les.
c. La Maria se les va fer depilar.

Com he avançat en la introducció d'aquest capítol, i desenvoluparé en estudiar tant la reflexivització incrustada com la cliticització, podem situar un clíctic en el verb incrustat únicament quan el Temps incrustat s'associa al tret PPA. Atès que una oració com (218b) és agramatical, argumentaré que en la reflexivització matriu no es genera el tret PPA en el Temps incrustat i en conseqüència la construcció es comporta com a monoclausal.

El tipus de reflexivització matriu en què el clíctic reflexiu es realitza en el verb matriu l'anomenaré estàndard. Com hem vist, alguns autors admeten que el clíctic reflexiu es realitzi en el verb incrustat i no en el verb matriu. En català Alsina (2002) no considera aquesta opció especialment agramatical:

- (219) ?He fet tallar-me els cabells ben curts.

(Alsina (2002), p. 2435)

Així mateix, hem vist que Chomsky (1988) considera que en alguns dialectes del castellà és possible situar de manera natural el clíctic reflexiu en el verb incrustat en la reflexivització matriu:

- (220) Juan_i hizo afeitarse_e.

(Chomsky (1988), p. 19 [10a])

També hem vist el cas especial de Treviño (1994), que admet deixar en el verb incrustat el clíctic reflexiu si correspon a l'argument intern OI (221), però no si correspon a l'argument intern OD (222):

- (221) a. Juan se hizo enviar los documentos por su secretario.
b. Juan hizo enviarse los documentos por su secretario.

(Treviño (1994), p. 172 [53])

- (222) a. Fidel se hizo perdonar por su madre.
b. *Fidel hizo perdonarse por su madre.

(Treviño (1994), p. 168 [43])

Consideraré que en aquests casos es genera el tret PPA en el Temps incrustat. És aquest tret el que permet que el clíctic reflexiu es pugui realitzar en el verb incrustat. Estudiaré aquesta construcció a l'apartat 12.2.3.5, després d'analitzar el comportament de la reflexivització incrustada.

12.2.2.2. El caràcter sintàctic de la reflexivització matriu

Una de les propietats lèxiques dels verbs és que poden establir restriccions sobre els arguments de la seva estructura temàtica. Els verbs reflexius idiomàtics són verbs que determinen que l'argument extern és correferent amb un argument intern. Un verb com

portar, en canvi, estableix que l'argument extern i l'argument intern tema no poden ser correferents:

- (223) a. La Maria va portar el Joan a l'hospital.
b. *La Maria es va portar (a si mateixa) a l'hospital.

En la meua terminologia, l'argument intern tema ha de ser +Obviatiu respecte a l'argument agent de l'estructura argumental del verb, i aquest valor, per propietats lèxiques, no pot ser alterat en la sintaxi, a diferència del que passa amb altres verbs de caràcter obviatiu com ara *odiar* o *elogiar*.

Tanmateix, en la construcció causativa, el clític reflexiu es pot ser l'antecedent de l'argument tema de *portar* quan aquest pren com a antecedent l'argument extern causador:

- (224) La Maria es va fer portar a l'hospital (per la seva germana).

A (224) se satisfà el requisit que l'argument tema del verb *portar* no pot ser anafòric amb el seu argument extern. Atès que l'argument extern causador no és l'argument extern del verb *portar*, aquesta restricció no opera, i en conseqüència pot actuar com a antecedent de l'argument tema incrustat. Ni el verb *portar*, ni en general cap tipus de verb, no expressa cap restricció específica respecte a l'argument extern del verb causatiu *fer*.

Vegem ara la situació inversa a la del verb *portar*: la dels verbs reflexius idiomàtics. Aquests verbs requereixen que el seu antecedent sigui l'argument extern del verb. Són la versió especular de verbs com *portar*, que no admeten precisament la correferència amb el seu argument extern. En conseqüència, aquests verbs tindran també el comportament oposat a *portar* en la construcció causativa. L'antecedent de l'argument tema de *aixecar* ha de ser necessàriament l'argument extern causat. Només podrà actuar com a antecedent l'argument extern causador quan aquest lligui l'argument extern causat en una lectura recíproca:

- (225) ??Els nois es van fer aixecar l'un a l'altre.

El que mostra (225) és que la reflexivització és de naturalesa sintàctica i no lèxica. L'argument antecedent i l'argument reflexivitzat formen part d'estructures argumentals de verbs diferents. En general, la reflexivització s'estableix entre arguments d'una mateixa representació lèxica. Hem vist que Reinhart i Siloni (2005) proposen que el clític reflexiu es en les llengües romàniques és un exponent d'una operació de reducció de papers temàtics dins d'una representació lèxica. Aquesta explicació entra clarament en contradicció amb la reflexivització matriu de la construcció causativa, ja que els arguments implicats no pertanyen a la mateixa representació lèxica.

12.2.2.3. La realització de l'argument extern causat en la reflexivització matriu

Hem vist que quan l'antecedent del clític reflexiu és l'argument extern causador, l'argument extern causat no es pot realitzar com a objecte:

- (226) *El Joan_i es_i va fer pentinar a la Maria.

Hem vist també que aquesta és una restricció que es dona en les tres llengües romàniques amb què comparo el català: el castellà, el francès i l'italià.

He proposat que en aquesta construcció no es genera ni la Veu del verb incrustat ni, en conseqüència, l'especificador d'aquest nucli. Aquesta construcció és assimilable a una construcció FP. Aquest seria el motiu pel qual no és possible l'aparició de l'argument extern causat com un objecte.

En principi, però, res hauria d'impedir que l'argument extern causat es realitzés en la posició de l'especificador de la Veu incrustada ja que, com mostra l'italià, l'argument extern causat no opacitza el seu domini. De fet, quan la relació de lligam és de naturalesa recíproca, es pot generar l'especificador de la Veu incrustada, si més no en l'anàlisi que he fet.

S'han proposat dos tipus d'explicacions per donar compte d'aquesta restricció, una en termes de la teoria del lligam, i l'altra en termes de l'efecte de referencialitat. La primera explicació ha estat defensada per Burzio (1986) i per Moore (1996), mentre que la segona explicació ha estat proposada, per bé que només en forma d'esbós, per Kayne (1975). A continuació analitzo aquestes propostes. Aquí defensaré que l'explicació més adequada és la que recorre a l'efecte de referencialitat.

12.2.2.3.1. *Explicació en termes del lligam*

Dues són les propostes que s'han fet per explicar en termes de la teoria del lligam la restricció que impedeix que l'argument extern causat es realitzi com a datiu en la reflexivització matriu. La primera, de Burzio (1986), explica la restricció en termes derivacionals, mentre que la segona, de Moore (1996), recorre a la noció de Complex Funcional Complet (CFC) de Chomsky (1986b).

Burzio basa la seva explicació en restriccions derivacionals sobre el lligam. Burzio imposa la restricció que el clíctic reflexiu ha d'estar lligat tant a l'estructura superficial com a l'estructura profunda, abans que s'apliquin les successives operacions de moviment, la del SV incrustat que s'adjunta a l'O (oració) incrustat i la del clíctic que puja del verb incrustat al verb matriu. En l'estructura profunda de (227), el clíctic reflexiu es no està lligat per l'argument extern causador sinó per l'argument extern causat. Encara que en l'estructura superficial el clíctic es està degudament lligat per l'argument extern causador com a conseqüència de l'ascens del SV, la derivació resulta agramatical ja que no es compleixen totes les condicions de bona formació: en l'estructura profunda l'anàfora no és lligada pel seu antecedent ja que ho impedeix el subjecte de la clàusula incrustada:

(227) La Marta_i ha fet [_o el Carles_j [_{sv} es_i defensar [_{e_i]]]}

*La Marta_i s'ha fet [_{sv} defensar [_{e_i]] [_o el Carles_j ---]}

L'argument extern causador pot ser l'antecedent de l'anàfora si la construcció és FP. Recordem que en el model de Burzio el verb *fer* en la construcció FP selecciona un SV i no un O.

(228) La Marta_i ha fet [_{sv} es_i defensar [_{e_i]] [_{pel} Carles_j]}

La Marta_i s'ha fet [_{sv} defensar [_{e_i]] [_{pel} Carles_j]}

En aquest cas, l'argument extern causador pot lligar l'anàfora OD ja que no hi ha cap altre argument que pugui bloquejar la relació. L'argument causat, atès que ocupa una posició d'adjunt, no té capacitat per lligar l'anàfora.

Moore (1996) considera també que l'agramaticalitat d'oracions com (226) és també atribuïble a la teoria del lligam. Moore, que com Guasti (1996) i Villalba (1992, 1994) adopta la hipòtesi del subjecte intern al SV de Koopman i Sportiche (1991), considera que en la construcció FI el SV incrustat actua com un CFC ja que no solament s'hi troba l'anàfora, sinó també una categoria rectora de l'anàfora (el V) i un subjecte (l'especificador de V o argument extern). En aquest domini, l'únic argument que pot lligar l'anàfora és l'argument extern situat en l'especificador del V incrustat. Si l'antecedent és l'argument extern causador, aleshores es transgredeix el principi A de la teoria clàssica del lligam.

La principal objecció a l'anàlisi de Moore és que l'argument extern causat, tot i que pot actuar com a "subjecte" en el CFC determinat pel SV incrustat, en realitat no té capacitat per generar un domini de lligam, o no la té de manera universal. Quan l'argument extern causat s'expressa amb un clític de tercera persona, la clàusula incrustada no és un domini de lligam, tal com ja hem vist.

12.2.2.3.2. Explicació en termes de l'efecte d'animacitat

Kayne compara l'agramaticalitat de (226) amb l'agramaticalitat que es produeix quan l'argument intern cliticitzat és un clític de primera o segona persona.²⁹

- (229) a. *Pierre s'est fait embrasser à Marie.
 *El Pierre s'ha fet besar a la Marie.'
- b. *Pierre te fera embrasser à Marie.
 *El Pierre et farà besar a la Marie.'

(Kayne (1975), p. 242 [122])

Kayne observa que en tots dos casos, si realitzem l'argument extern causat amb un SP Agent, les oracions es tornen acceptables.

Adoptaré la intuïció de Kayne i consideraré que els dos fenòmens són el resultat d'una mateixa restricció. Com hem vist en el capítol 11, l'agramaticalitat de l'oració de (229b) és deguda a l'efecte de referencialitat. L'argument extern causat ha de ser més alt en l'Escala de Referencialitat que l'argument intern OD. Atès que un pronom de persona discursiva és més alt que un nominal, i a (229b) el pronom de persona discursiva representa l'argument intern OD mentre que el nominal representa l'argument extern causat, l'oració resulta agramatical. Aquest mateix motiu és el que també provoca que (230) sigui agramatical:

²⁹ Homer i Sportiche (2011) consideren que (229b) no és del tot agramatical. Aquest és l'exemple que donen:

- (i) ??Il m'ha fait photographier à Jean.
 *M'ha fet fotografiar al Jean.'

(Homer i Sportiche (2011), [66])

(230) ?*El Ramon la_{TEMA} va fer operar al metge de guàrdia_{AGENT}.

Podem traslladar a (229a) l'explicació que he donat per a (229b), seguint la intuïció de Kayne. Es pot atribuir l'agramaticalitat de (229a) a la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat. Si l'argument intern OD es realitza mitjançant el clíctic reflexiu, aquest serà més alt en l'Escala de Referencialitat que l'argument extern causat, realitzat amb un nominal, amb la qual cosa es transgredirà la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat.

Si cliticitzem l'argument extern causat continuarem tenint una oració agramatical, ja que es continua transgredint la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat:

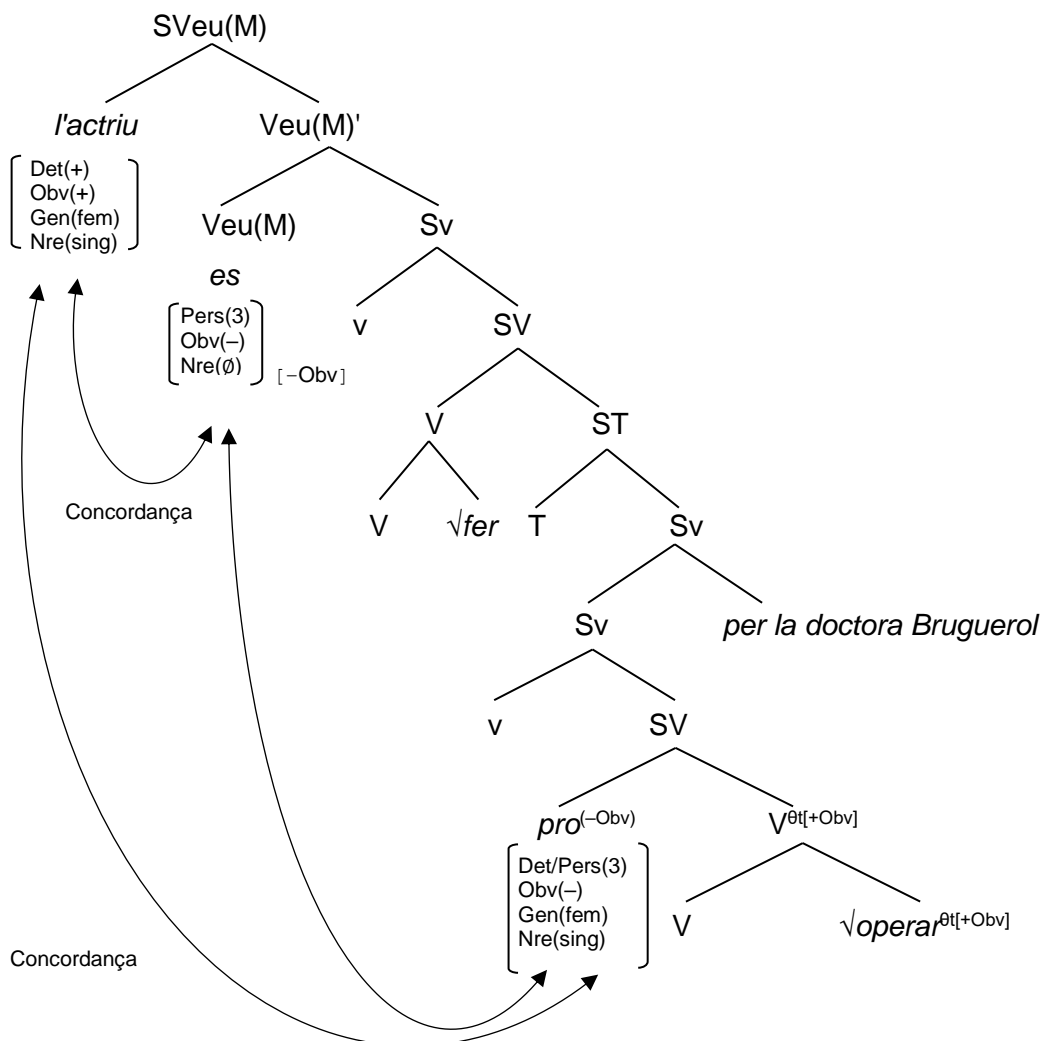
(231) *El Joan_i se_i li va fer operar.

12.2.2.4. El mecanisme de la reflexivització en la reflexivització matriu

En general, la reflexivització es produeix entre dos arguments d'un mateix verb. Com acabem de veure, però, també és possible que la reflexivització afecti dos arguments de verbs diferents. En el següent diagrama, mostro com es transmet el paper temàtic del verb incrustat fins al clíctic situat en la clàusula matriu:

(232) a. L'actriu_i es_i va fer operar *pro*_i per la doctora Bruguerol.

b.

El paper temàtic del verb és retingut fins al nivell del Sv incrustat, i d'aquí és descarregat al clític reflexiu generat en la Veu matriu. És a dir, el mecanisme de la reflexivització funcionaria de manera similar en una oració simple com en la reflexivització matriu de la construcció causativa.

12.2.2.5. Recapitulació

En aquest apartat hem vist les propietats de la reflexivització matriu. La reflexivització matriu es produeix quan l'argument extern causador actua com a antecedent d'una anàfora corresponent a un argument objecte del verb incrustat, o, també, de l'argument extern causat. En aquest darrer cas, la relació anafòrica s'ha d'entendre com a recíproca, excepte en alguns casos en què la reflexivització de l'argument extern causat dona lloc a una lectura idiomàtica.

He argumentat, seguint una idea de Kayne (1975), que l'argument extern causat no es pot realitzar com a objecte com a resultat de la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat. Atès que un dels arguments interns del verb incrustat es realitza com un clític (el clític reflexiu), l'argument extern causat no es pot realitzar ni com a SD objecte ni com a clític. En qualsevol dels casos es transgredeix la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat. Quan això passa, la construcció és de naturalesa FP. Tanmateix, com hem vist, quan es reflexivitza l'argument extern causat, aleshores necessàriament la construcció ha de ser FI, atès que s'ha de generar l'especificador de la Veu incrustada.

He argumentat també que la reflexivització matriu mostra que el fenomen de la reflexivització en català, i en general en les llengües romàniques, és de naturalesa sintàctica. El clític reflexiu no solament permet establir la correferència de dos arguments d'una mateixa estructura argumental, sinó també la correferència de dos arguments d'estructures argumentals diferents. Hem vist que aquest fet permet que verbs com *portar*, que no admeten la reflexivització del seu argument intern OD en una oració simple, puguin ser reflexivitzats en una construcció causativa, ja que les restriccions que estableix el verb fan referència estrictament a la seva pròpia estructura argumental. Si en una construcció més àmplia com és la causativa les restriccions lèxiques del verb es respecten, la reflexivització és possible. També sembla plausible pensar que un verb no pot establir restriccions lèxiques sobre l'argument extern causador, ja que no forma part de la seva estructura lèxica.

12.2.3. La reflexivització incrustada

Es produeix reflexivització incrustada quan l'antecedent del clític reflexiu és l'argument extern causat i l'argument reflexivitzat és un argument intern objecte del verb incrustat.

(233) El doctor va fer desvestir-se_i *pro*_i el pacient_i.

A (234) l'argument reflexivitzat és l'argument intern OD. (234) mostra la reflexivització d'un argument intern OI:

(234) La Maria va fer escriure's_i *pro*_i el Joani.

Un tret rellevant de (233) és que el clíctic reflexiu que representa l'argument intern OD no activa el cas datiu en l'argument extern causat. Si la clàusula conté un argument intern OD no reflexivitzat, aleshores l'argument extern causat es realitza en datiu:

(235) La Maria va fer tallar-se_i la barba *pro*_i al Joani.

L'argument extern causat s'ha de realitzar forçosament com a objecte. Si es realitza com a SP Agent, l'oració es torna agramatical:

(236) *El doctor va fer desvestir-se_i *pro*_i pel pacient_i.

La construcció és agramatical ja que, com hem vist, un SP Agent no pot actuar com a antecedent d'una anàfora. L'argument extern causat, quan actua com a antecedent d'una anàfora, s'ha de realitzar com a especificador de Veu. Si es realitza com a SP Agent adjuntat a Sv, no té capacitat de lligam.

Una de les característiques del clíctic reflexiu és la capacitat per realitzar diferents funcions: reflexivització, incoativització i passivització. El mecanisme de la reflexivització incrustada permet expressar, a més de la reflexivització pròpiament dita, els verbs incoatius pronominals:

(237) La falta d'aire el va fer desmaiar-se.

No permet, com ja hem vist, expressar la passivització, ja que la clàusula interna d'una construcció causativa no és passivitzable.

El clíctic reflexiu també pot ser usat intrínsecament, sense cap valor funcional, com en el verb *anar-se'n*.

(238) El Joan va fer anar-se'n la Maria.

Suposaré que el clíctic reflexiu actua com a exponent de la Veu incrustada. Així mateix, el seu antecedent és l'argument extern causat que s'insereix en l'especificador de Veu. Aquesta explicació, però, no és suficient per donar compte del comportament de la reflexivització incrustada. Hem vist que el castellà i el francès admeten també la reflexivització incrustada, però no l'italià. Com veurem, el català i el castellà admeten amb gran llibertat que el clíctic d'un argument intern OD o OI es realitzi en el verb incrustat mentre que el francès i l'italià no ho admeten o ho admeten molt marginalment. Dit d'una altra manera: tant el català com el castellà admeten clítics en el verb incrustat, el francès només n'admet quan es produeix la reflexivització incrustada, mentre que l'italià no n'admet en cap dels casos.

És lògic atribuir aquestes diferències entre les quatre llengües a alguna propietat de la clàusula incrustada de la construcció causativa. Aquí suposaré que la raó d'aquestes diferències es troba en el Temps incrustat. És el caràcter semiactiu del Temps incrustat (inclusió del tret PPA i absència de trets phi) el que permet ancorar els clítics en la construcció incrustada. Recordem que assumeixo que el grup clíctic es pot adjuntar a Temps si aquest és actiu o semiactiu, no si és defectiu.

Aquest apartat s'organitza de la manera següent. A l'apartat 12.2.3.1 presentaré les propietats i els efectes que té el tret PPA en la reflexivització incrustada. A l'apartat 12.2.3.2 analitzaré la distribució del cas en la reflexivització incrustada. A l'apartat 12.2.3.3 analitzaré el fenomen de la caiguda del clíctic reflexiu, i a l'apartat 12.2.3.4 estudiaré el comportament especial d'alguns verbs reflexius idiomàtics. Finalment, a l'apartat 12.2.3.5 veurem dues excepcions aparents a la hipòtesi que la retenció dels clítics en el verb incrustat és possible quan el Temps incrustat és semiactiu: la

construcció FP i la reflexivització matriu. Proposaré que en aquest cas també es genera el tret PPA en el Temps incrustat, però que aquest tret és validat per l'argument extern causador mitjançant un mecanisme que anomenaré sincronització dels trets PPA de Temps. A l'apartat 12.2.3.6 faré una proposta de com es pot estendre la idea de la parametrització de Temps es pot estendre a d'altres construccions d'infinitiu. Finalment, a l'apartat 12.2.3.7 oferiré les conclusions d'aquest apartat.

12.2.3.1. La dinàmica del tret PPA en la reflexivització incrustada

Hem vist que en la reflexivització matriu, els clítics es realitzen tots en el verb matriu, tot i que marginalment es poden realitzar tots en el verb incrustat, mentre que en la reflexivització incrustada, el clíctic que representa l'argument causat, sigui extern o intern, es realitza en el verb matriu, mentre que els clítics que corresponen a arguments interns del verb incrustat, i no són causats, es realitzen en el verb incrustat.

Què és el que distingeix la reflexivització incrustada de la reflexivització matriu? Una característica de la reflexivització incrustada és que no solament es realitza el clíctic reflexiu en el verb incrustat, sinó que qualsevol altre clíctic corresponent a un argument intern es realitza en el verb incrustat, mai en el verb matriu. En la reflexivització incrustada, a diferència del que passa amb la reflexivització matriu i la passivització, hi ha dos espais estructurals per als clítics.

En el grup clíctic, els clítics es disposen d'acord amb un patró rígid preestablert on la posició relativa entre ells no té cap valor funcional (vegeu Bonet (1995)).³⁰ Així mateix, perquè el grup clíctic es pugui realitzar, cal que el nucli de Temps incrustat s'associï al tret PPA, és a dir, cal que el nucli incrustat de Temps sigui semiactiu.

Quan Temps és semiactiu, el tret PPA es valida en una relació nucli-especificador. Tanmateix, l'argument que valida el tret PPA de Temps no rep cas nominatiu d'aquest nucli, i Temps tampoc torna actiu en termes de cas el nucli de Veu que domina. L'únic efecte que té el tret PPA de Temps és que genera un espai estructural que permet situar els clítics en la clàusula incrustada. Així doncs, la presència del tret PPA en el Temps incrustat dota la construcció causativa de propietats biclausals. El fet que en determinats casos la construcció disposi de dues posicions per situar simultàniament els clítics, és una manifestació del caràcter biclausal que aquesta pot adquirir. Labelle (2017) considera que la realització dels clítics en dues posicions sintàctiques diferents en les construccions perceptives és una mostra del caràcter biclausal d'aquestes construccions. Aquí estendré aquesta consideració a les construccions causatives en què els clítics es poden realitzar en el verb incrustat, tal com passa quan la reflexivització és incrustada. De fet, Labelle observa que l'anàlisi monoclausal per a les construccions causatives en què els clítics es desagreguen en dues posicions diferents resulta problemàtica.

Amb l'associació del tret PPA amb el Temps incrustat el que s'aconsegueix és dotar la construcció de propietats biclausals, per bé que no té totes les propietats típiques

³⁰ No entraré en els mecanismes sintàctics que determinen la posició relativa dels clítics respecte al verb. En català estàndard, quan el verb és infinitiu o imperatiu, els clítics se situen darrere el verb, mentre que quan el verb és flexionat se situen davant del verb, sense cap excepció. Tant si van davant com darrere el verb, el patró dels clítics no varia.

d'una construcció biclausul. Una possible explicació d'aquest caràcter biclausul restringit o parcial de la construcció causativa és que l'argument causat no pot rebre cas nominatiu en la posició d'especificador de Temps. Tal com hem vist, l'argument extern causat té algunes propietats típiques d'un subjecte, però no les té totes. Té capacitat per lligar i quantificar un pronom possessiu en un argument intern del verb incrustat, i té capacitat per controlar un element PRO en una clàusula incrustada OD o en una clàusula adverbial. En canvi, no té capacitat per lligar un quantificador flotant i només pot crear un domini de lligam sota certes condicions (bàsicament quan és expressat per un pronom de persona discursiva). En el contrast següent, s'observa que el clíctic determinant *li* no opacitza la clàusula incrustada (239a), mentre que el clíctic de persona discursiva sí que ho fa (239b):

- (239) a. *La Maria_i li_j va fer maquillar-la_i.
 b. La Maria_i em_j va fer maquillar-la_i.

La construcció perceptiva, a diferència de la causativa, es comporta plenament com a biclausul. En la construcció perceptiva, l'argument extern percebut actua sempre com a opacitzador del seu domini:

- (240) a. La Maria_i el_j va sentir criticar-la_i.
 b. La Maria_i va sentir el Joan_j criticar-la_i.
 c. La Maria_i em_j va sentir criticar-la_i.

Com he dit, un efecte que produeix el Temps incrustat semiactiu és la possibilitat d'ancorar els clíctics corresponents als arguments interns del verb incrustat en la clàusula incrustada. En conseqüència, la segregació de clíctics, o simplement la presència d'un clíctic en el verb incrustat, ens indica que el Temps incrustat és semiactiu. Això explica per què en la reflexivització incrustada únicament el clíctic corresponent a l'argument extern causat pot pujar al verb matriu:

- (241) a. La Maria va fer tallar-se els cabells al Joan.
 b. La Maria va fer tallar-se'ls al Joan.
 c. *La Maria els va fer tallar-se al Joan.
 d. La Maria li va fer tallar-se'ls.

Com mostra (241d), la construcció disposa de dos espais per situar els clíctics, la clàusula matriu i la clàusula incrustada. El Temps semiactiu dona a la construcció propietats biclausals (possibilitat de desagregar els clíctics entre dues posicions diferents), mentre que el Temps defectiu fa que la construcció tingui un comportament de construcció monoclausul. És més, quan es disposa de dues posicions per situar els clíctics, és possible evitar determinades restriccions com són l'efecte de referencialitat, tal com mostra (242), i la restricció que impedeix concatenar dos clíctics morfològicament iguals, com mostra (243):

- (242) a. El metge va fer vacunar un nen a la infermera.
 b. *El metge l'hi va fer vacunar.
 c. El metge li va fer vacunar-lo.

- (243) a. El mestre li_{AGENT} va fer tornar els llibres_{TEMA} a la bibliotecària_{META}.
 b. *El mestre els hi hi va fer tornar.
 c. El mestre li va fer tornar'ls-hi.

Estudio aquest fenomen amb deteniment a l'apartat 12.3.5.

Quan l'antecedent del clíctic reflexiu és l'argument extern causador i el clíctic reflexiu se situa en el verb matriu (reflexivització matriu estàndard), aleshores no podem deixar cap clíctic en el verb incrustat:

- (244) a. La Maria es va fer tallar la cua.
 b. La Maria se la va fer tallar.
 c. *La Maria es va fer tallar-la.

En aquest cas, no és possible que el nucli de Temps sigui semiactiu. Ha de ser necessàriament defectiu.

Com he dit, perquè es produeixi la reflexivització incrustada el Temps incrustat ha de ser semiactiu. Sense la presència del tret PPA en el nucli de Temps incrustat, no és possible materialitzar el clíctic reflexiu en la clàusula incrustada. Argumentaré que en italià no és possible la reflexivització incrustada perquè no admet el Temps semiactiu en la clàusula incrustada. En italià, la construcció causativa té un comportament uniformement monoclausal. Una possible explicació és que en italià no és necessari, ni possible, el doblement de clíctic d'una anàfora en posició d'OD o OI. Ni en català, ni en castellà ni en francès és possible realitzar una anàfora en posició d'OD sense la presència del clíctic reflexiu. Aquestes tres llengües accepten la reflexivització incrustada mitjançant la presència del tret PPA a Temps. El portuguès requereix el doblement de clíctic quan l'anàfora ocupa la posició d'objecte:

- (245) O Pedro_i viu-se a si próprio_i no espelho.

'El Pedro es va veure a si mateix al mirall.'

(Branco i Marrafa (1999), p. 167 [5a])

Tanmateix, el portuguès no admet la reflexivització incrustada. Com apunta Guasti (2006), probablement el motiu és que aquesta llengua pot expressar la causació indirecta mitjançant una construcció causativa de marcatge excepcional de cas. En conseqüència, per expressar la reflexivització incrustada el portuguès no recorre a un Temps incrustat semiactiu, sinó a una construcció causativa de marcatge excepcional de cas. En aquesta construcció, el Temps incrustat també disposa del tret PPA, cosa que permet realitzar un clíctic reflexiu en el verb incrustat, tal com mostra aquest exemple de Guasti (2006):

- (246) O João mandou o Pedro barbear-se.

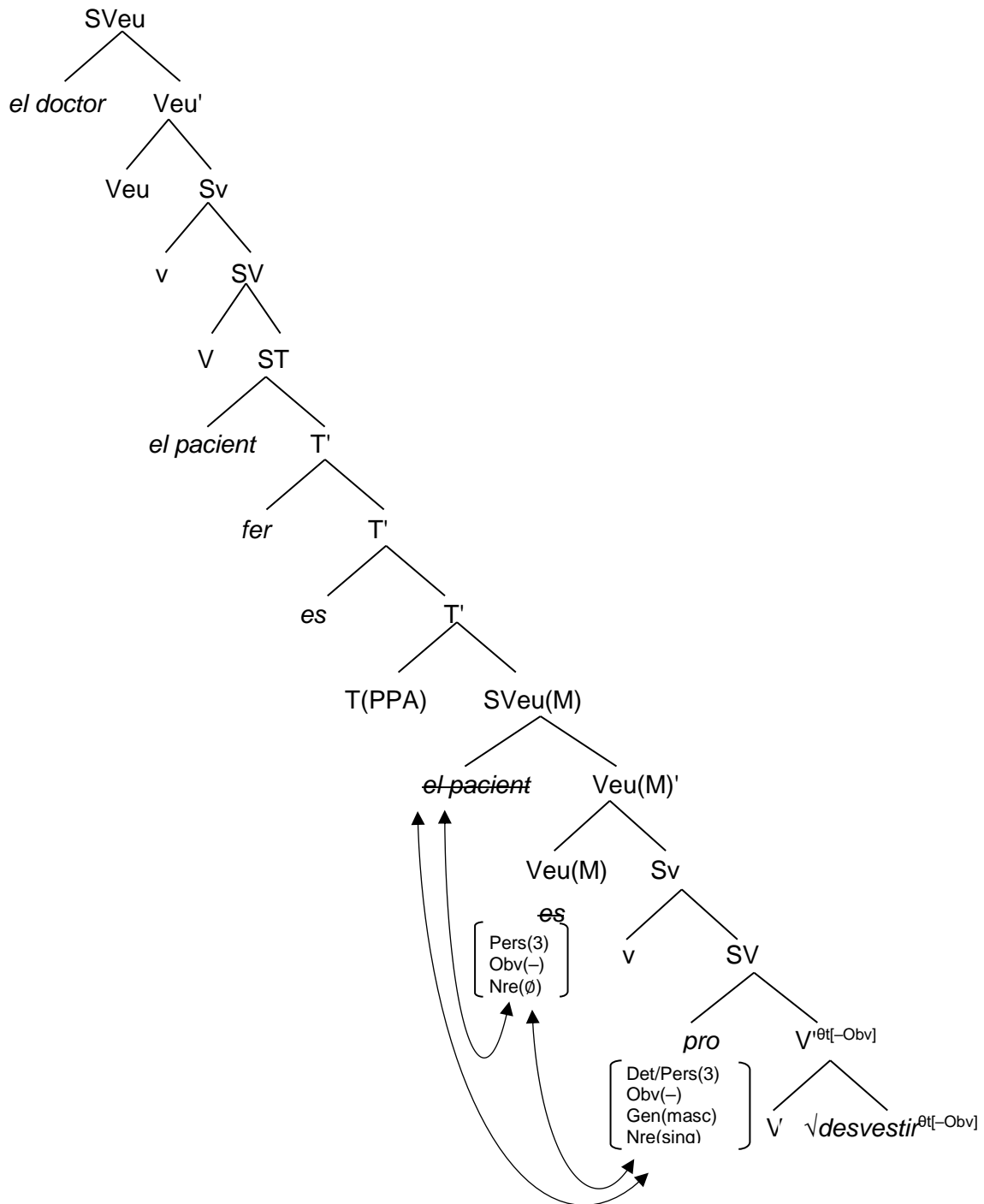
'El João va fer afaitar-se el Pedro.'

(Guasti (2006), p. 169 [64])

Vegem l'estructura que té la construcció causativa quan es produeix la reflexivització incrustada. (247) mostra una construcció amb un verb transitiu:

(247) a. El doctor va fer desvestir-se: \emptyset_i el pacient.

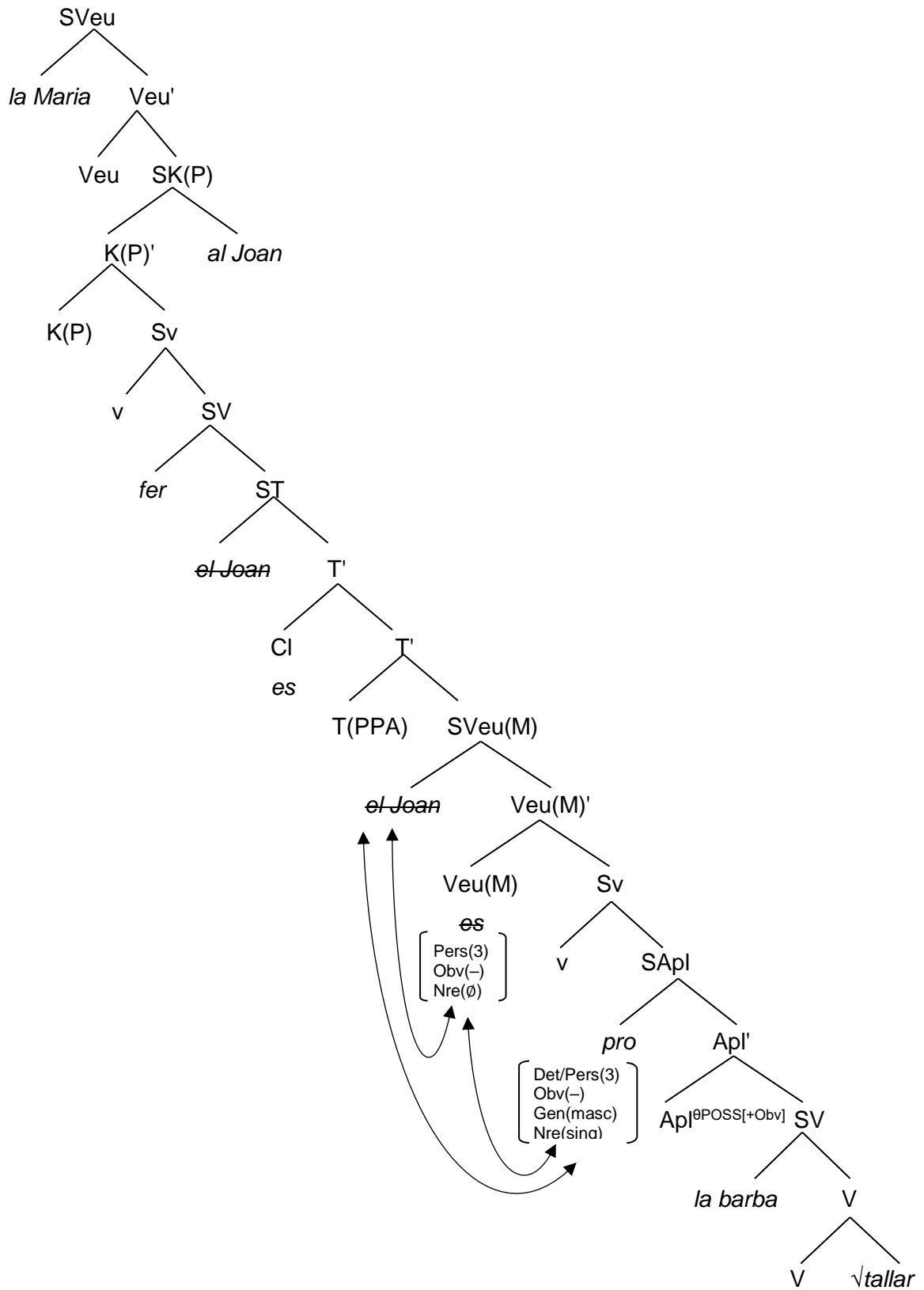
b.

Vegem ara un exemple en què es produeix reflexivització incrustada amb un verb transitiu, però el clíctic reflexiu lliga un argument intern OI:

(248) La Maria va fer tallar-se_i la barba \emptyset _i al Joan_i.

b.

Resumint, he proposat que en la reflexivització incrustada el Temps incrustat es comporta com a semiactiu (conté el tret PPA però no trets phi). El nucli de Temps semiactiu té capacitat per ancorar un grup clític en la clàusula incrustada, a diferència del nucli de Temps defectiu. Això permet explicar les propietats biclausals que presenta la reflexivització incrustada.

12.2.3.2. La distribució del cas en la reflexivització incrustada

Una de les propietats característiques de construcció causativa és que hi ha un sol domini de cas. Quan el verb incrustat és intransitiu, l'argument causat, intern o extern segons el cas, rep cas acusatiu. En canvi, quan és transitiu, l'argument intern tema rep cas acusatiu mentre que l'argument extern causat rep cas datiu.

Hi ha, però, dues excepcions. La primera es dona en la reflexivització incrustada, quan l'argument reflexivitzat és l'argument intern tema. En la reflexivització incrustada l'argument intern OD reflexivitzat no provoca la dativització de l'argument extern causat, tal com mostra l'agramaticalitat de (249b):

- (249) a. El Joan el va fer pentinar-se.
b. *El Joan li va fer pentinar-se.

Aquest fenomen es dona tant en català com en castellà i en francès. En italià, quan l'argument intern OD es reflexivitza mitjançant una anàfora sintàctica, sí que és actiu en termes de cas, tal com mostra aquest exemple (187) de Burzio, que repeteixo adaptat com a (250):³¹

- (250) Maria farà accusare se_i stesso *(a) Giovanni_i.

(Burzio (1986), p. 404 [16])

Observi's que en català, si doblem el clític reflexiu amb una anàfora sintàctica, tampoc es produeix la dativització de l'argument extern causat:

- (251) El doctor el_i va fer operar-se_i a si_i mateix.

Vegem el segon cas en què no s'activa la dativització de l'argument causat. Com hem vist al capítol 11, quan l'argument intern tema es realitza amb un clític de primera o segona persona, no s'activa la dativització de l'argument extern causat, tal com mostra l'agramaticalitat de (252b):

- (252) a. El metge la va fer examinar-me.
b. *El metge li va fer examinar-me.

Com hem vist al capítol 11, (252b) no satisfà la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat. L'única manera de salvar la construcció és crear dos dominis de cas.

³¹ Rosen (1988) mostra que algun dialecte de l'italià permet la realització d'un clític reflexiu en el verb incrustat que pren com a antecedent l'argument extern causat (cito a través d'Alsina (1996). Quan això passa, el clític reflexiu no activa la dativització de l'argument extern causat:

- (i) Quell'episodio rischia di {far/0_{AC}/*farg/li_{DAT}} odiarsi.
'Aquell episodi corre el risc de {fer-lo/*fer-li} odiar-se.'

(Alsina (1996), p. 249 [14a])

En conseqüència, el cas del clíctic de persona discursiva s'assigna en la clàusula matriu mentre que el cas del clíctic determinant s'assigna en la clàusula matriu. La construcció, doncs, es converteix en pròpiament biclausul. Podem considerar que aquesta construcció correspon a una construcció perceptiva, que és l'única que en català admet que arguments d'una mateixa clàusula rebin cas en dominis diferents. A diferència de la construcció perceptiva, no podem realitzar l'argument causat amb un SD:

(253) *El metge va fer la infermera examinar-me.

La forma natural és expressar l'argument causat com a SP Agent:

(254) El metge em va fer examinar per la infermera.

Si el clíctic de persona discursiva representa un argument intern OI, i es realitza un argument OD de tercera persona, aleshores s'aplica la regla de dativització:

(255) El director li va fer presentar-me el nou becari.

Vegem ara com podem donar compte del comportament del clíctic reflexiu. He assumit que la funció del clíctic reflexiu és permetre que l'argument que ocupa l'especificador de Veu pugui actuar com a antecedent d'una anàfora OD o OI. Podem pensar que aquesta anàfora de naturalesa *pro* no té capacitat per activar el cas datiu pel fet que acaba sent correferent amb l'argument extern causat. El mateix passa amb l'anàfora complexa:

(256) El doctor el_i va fer operar-se_i a si_i mateix.

Podem conjecturar que el cas datiu estructural només és activat si l'argument activador i l'argument activat estableixen correferència per mitjà de la Veu mitjana.

En italià, l'anàfora complexa, tot i ser correferent amb l'argument extern causat, activa el cas datiu dependent, tal com mostra l'exemple de (187) que repeteixo com (257):

(257) Maria farà accusare se stesso_i a Giovanni_i.

'La Maria farà acusar-se_i el Giovanni_i.'

(Burzio (1986), p. 404 [16])

El motiu és la correferència entre l'argument extern i l'anàfora complexa no es realitza mitjançant la Veu mitjana. Dit d'una altra manera, quan un element anafòric estableix la relació de correferència per mitjà de la Veu mitjana, aleshores per la capacitat per activar el cas dependent del seu antecedent.

12.2.3.3. La caiguda del clíctic reflexiu en el verb incrustat

Quan l'antecedent és l'argument extern causat i el verb incrustat és reflexiu natural (258a) o idiomàtic (258b i 258c), el clíctic reflexiu pot no aparèixer (vegeu Bastardas (1980)):

- (258) a. La mare el va fer pentinar(-se).
b. Els fets el van fer adonar(-se) del problema.
c. El metge el va fer aixecar(-se) de la cadira.

El clíctic reflexiu també pot no aparèixer quan correspon a un verb incoatiu pronominal:

(259) L'excessiva humitat va fer florir(-se) el formatge.

Quan el verb és reflexiu natural, o quan el verb és reflexiu idiomàtic de moviment, la caiguda del clíctic reflexiu sol donar lloc a oracions ambigües, segons si interpretem aquests verbs com a reflexius o bé com a no reflexius amb un argument extern causat existencial o genèric:

- (260) a. La mare el va fer pentinar.
b. El metge el va fer aixecar de la cadira.

En els exemples de (260), el clíctic determinant *el* es pot interpretar com a argument causat (argument extern del verb incrustat), i en aquest cas el verb incrustat és reflexiu, o bé com a argument intern OD, i en aquest cas l'argument causat està inespecificat i s'interpreta com a existencial.

Quan el clíctic reflexiu és idiosincràtic, com en el cas del verb *anar-se'n*, no pot caure:

(261) La policia el va fer anar-*(se)'n.

Suposaré que sempre que apareix el clíctic reflexiu, amb independència de la funció que faci (reflexivitzadora, descausativitzadora o idiosincràtica), Temps és semiactiu. D'aquesta manera és possible suportar els clíctics en el verb incrustat.

Aparentment, els verbs incoatius pronominals plantegen un problema per a aquest model. Si es realitza el clíctic reflexiu en el verb incrustat, aleshores esperariem que el clíctic corresponent a l'argument intern causat, pel fet de ser un argument intern del verb, quedés retingut en la clàusula incrustada, en contra del que passa en realitat:

(262) *La dieta rica en greixos va fer engreixar-se'l.

Assumiré que aquest clíctic no es pot quedar en el verb incrustat ja que ha de satisfer el tret PPA del Temps incrustat. Si no es realitza el clíctic reflexiu, tampoc es pot quedar en la clàusula incrustada, com mostra (263), ja que en aquest cas tampoc es realitza el tret PPA de Temps:

(263) *La dieta rica en greixos va fer engreixar-lo.

De fet, podem anar més enllà i proposar el següent: si un clíctic d'acusatiu es realitza en el verb incrustat, aleshores necessàriament hem d'interpretar que s'ha generat un especificador de Veu en el verb incrustat, i que l'argument que ocupa aquesta posició és el que satisfà el tret PPA de Temps. Aquesta assumpció permet explicar el contrast següent:

- (264) a. La Maria el va fer entrar.
b. La Maria va fer entrar-lo.

(264a) és ambigua: el clíctic d'acusatiu tant pot representar l'argument intern causat del verb incrustat en la seva accepció inacusativa, com l'argument intern OD d'aquest verb, en la seva accepció transitiva. En canvi, a (264b) el clíctic d'acusatiu representa únicament l'argument intern OD del verb incrustat interpretat transitivament.

12.2.3.4. El comportament especial dels verbs reflexius idiomàtics

Vegem un darrer fenomen relacionat amb la reflexivització. Els verbs reflexius idiomàtics com ara *adonar-se*, *desdir-se* o *aixecar-se* tenen un comportament

especial. Com ja hem vist, aquests verbs admeten que el clíctic reflexiu no es realitzi, sense canvi de significat:

(265) La Maria el va fer adonar(-se) que duia les sabates descordades.

Bastardas (1980) observa que aquests verbs admeten una altra realització estructural: l'argument extern causat es pot realitzar com a clíctic d'acusatiu en el verb incrustat:

(266) ??La Maria va fer adonar-lo que duia les sabates descordades.

Bastardas recull aquesta oració, que atribueix a Josep Maria Nadal:

(267) Un estudi atent de certs problemes lingüístics [...] faria adonar-nos, però, de la correcció d'aquesta hipòtesi.

(Bastardas (1980), p. 7 [22])

És possible trobar en fonts digitals exemples similars a aquest:³²

(268) a. [E]l primer objectiu de la classe de Religió hauria de ser que els alumnes prenguin consciència de la seva dimensió espiritual, de la mateixa manera que la de la [sic] plàstica ha de fer adonar-los de la seva dimensió estètica.

b. Però sembla que els seus companys de Govern, començant pel mateix President, van fer *desdir-lo* de fer comentaris al respecte.

Personalment, trobo aquestes construccions marginals, però no totalment agramaticals. Per a mi, hi ha un contrast entre (269a) i (269b):

(269) a. ??Les conseqüències dels seus actes van fer penedir-lo.

b. *El distanciament amb els fills va fer morir-lo de pena.

Els verbs reflexius idiomàtics de moviment corporal també tenen aquest comportament:

(270) Féu posar-la de genolls.

(Bastardas (1980), p. 7, nota 2)

Vegem un exemple d'una font digital:³³

(271) És l'aigua que volia beure el Maties, l'aigua que va fer aixecar-lo en el moment més fatídic.

Aquests verbs, igual que *adonar-se*, *desdir-se* o *penedir-se*, són verbs reflexius idiomàtics, per bé que algun d'ells, com *aixecar*, accepta un ús transitiu, amb un canvi de significat.

³² Font (268a): <https://www.catalunyareligio.cat/ca/professors-religio-experts-en-espiritualitat>

Font (268b): <https://foracircuit.files.wordpress.com/2016/10/circuit-sindic-blog.doc>

³³ Font (271): <http://www.bibliotecadesantaauliaderoncana.cat/el-certament-literari/guanyadors-2016/>

Aquesta explicació, però, té un problema. Es produeix una relació anafòrica en què el consegüent (*e*) és un pronom i no una anàfora. En el capítol 4 hem vist que és possible usar un pronom anafòricament, concretament quan l'argument representat és – Obviatiu i no es disposa per a aquell context d'una anàfora apolar. Convé assenyalar que aquest mecanisme únicament està disponible per als verbs reflexius idiomàtics. Els verbs reflexius naturals no l'admeten, tal com mostra l'exemple següent (el judici fa referència a la lectura reflexiva):

(276) *La Maria va fer afaitar-lo.

12.2.3.5. Dues excepcions: la construcció FP i la construcció amb reflexivització matriu

Com hem vist, tant en la construcció FP (277a), com en la construcció de reflexivització matriu (277b), sempre que l'element reflexivitzat no correspongui a l'argument extern causat, els clítics poden quedar retinguts en el verb incrustat.

(277) a. ?La Maria va fer portar'ls-hi per un missatger.

b. ?El Joan va fer afaitar-se-la pel barber.

No podem tenir, però, desagregació de clítics:

(278) *La Maria li va fer portar'ls-e per un missatger.

Quan en la reflexivització matriu es realitzin els clítics en la clàusula incrustada, la construcció l'anomenaré reflexivització matriu biclausal. El mateix faré amb la construcció FP. Si en la construcció FP els clítics es realitzen en la clàusula incrustada, la construcció l'anomenaré FP biclausal. Com veurem tot seguit, aquesta biclausalitat és aparent, ja que en realitat només tenim una posició per realitzar-se els clítics: en comptes de fer-ho en la clàusula matriu, ho fan tots en la clàusula incrustada.

Com he dit, en la reflexivització matriu, i sempre que no reflexivitzem l'argument extern causat, el que tenim és una construcció FP i no FI. Per tant, sembla que les excepcions no siguin dues sinó una, una excepció que afecta la construcció FP.

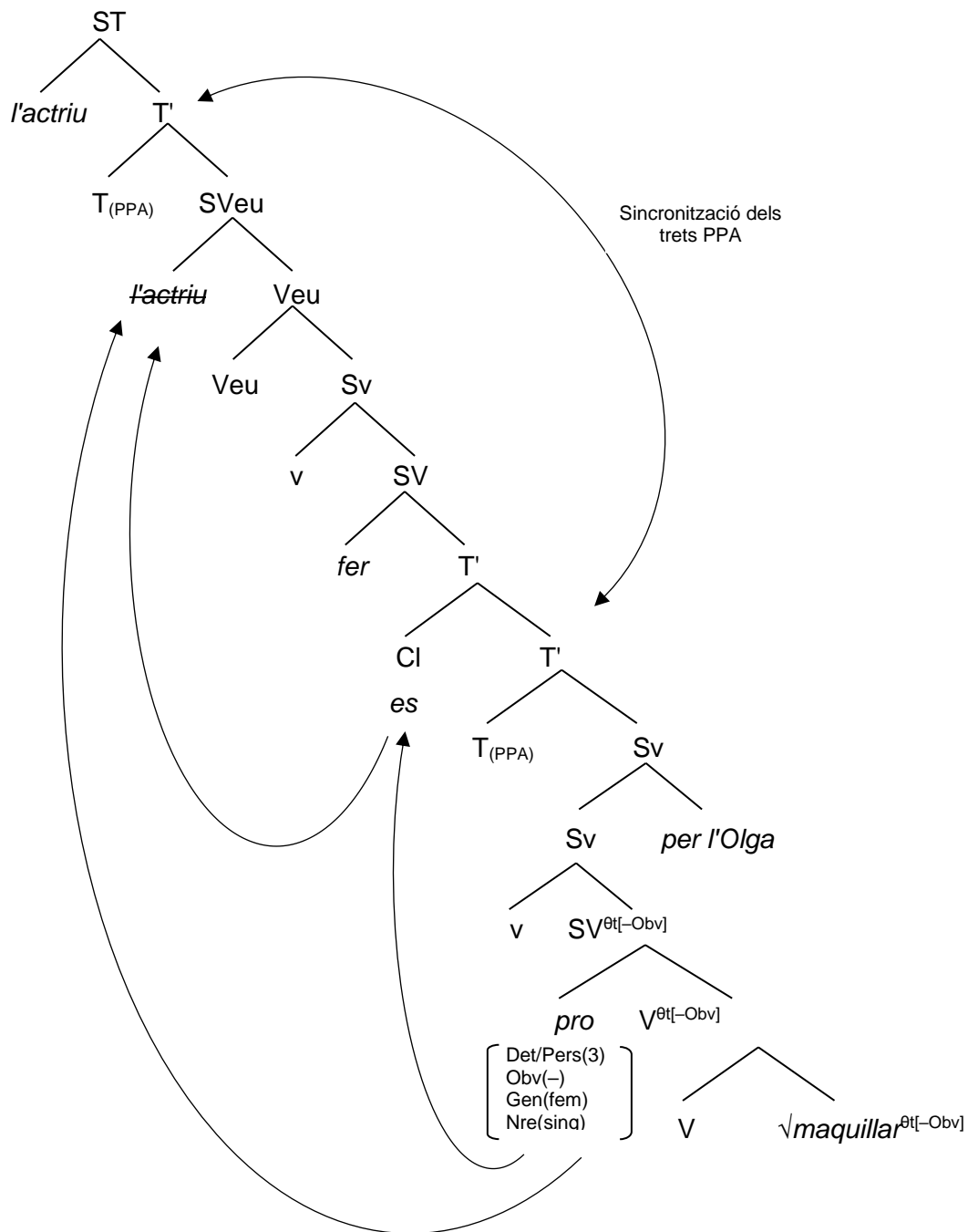
Recordem que una de les característiques de la construcció FP és que no es genera la Veu incrustada ja que l'argument extern es realitza com a adjunt. Aquest fet planteja dos problemes a la meua anàlisi. He proposat que es genera el tret PPA en el Temps incrustat; en canvi, no es genera l'argument extern causat en la posició d'especificador de Veu. En conseqüència, el tret PPA no pot ser validat. De fet, podria ser validat per un argument intern si el verb incrustat fos transitiu, però aleshores el que tindriem és una clàusula incrustada passivitzada, i hem vist que no és possible passivitzar la clàusula incrustada de la construcció passiva. I un segon problema és la inserció del clític reflexiu. El clític reflexiu es genera com a exponent de Veu, mentre que l'argument extern del verb incrustat no es genera ja que aquest es realitza com a SP Agent. Defensaré que el tret PPA del Temps incrustat no és validat per cap dels arguments del verb incrustat, sinó directament per l'argument extern causador. Proposaré que es forma una cadena de trets PPA, i que l'argument extern causador valida els dos trets simultàniament. Dit d'una altra manera, els dos trets PPA se sincronitzen, de manera que la validació de l'element superior de la cadena implica la validació de l'element inferior. Aquest mecanisme permet explicar el caràcter marginal que tenen aquestes construccions, la construcció FP biclausal i la construcció amb

reflexivització matriu biclausal. Pel que fa a la reflexivització matriu biclausal, en castellà només l'accepta Chomsky (1988) i, parcialment Treviño (1994). En el cas de Treviño, hem vist que admet la reflexivització matriu biclausal quan l'element reflexivitzat és l'argument intern OI, però no quan és l'argument intern OD. En general, però, la construcció FP biclausal no és esmentada. Hernanz (1999), en el seu repàs de la construcció causativa, no en dona cap exemple. En català l'he considerada mínimament marginal. Consideraré que aquest caràcter marginal es deu al fet que el mecanisme que he proposat és de fet un mecanisme d'últim recurs, un mecanisme que permet interpretar una construcció que altrament resultaria agramatical.

Observi's que tot i l'aparent biclausalitat d'aquestes construccions, el seu comportament real és en realitat monoclausal, ja que com hem vist només es disposa d'una posició per als clítics, que és la corresponent al verb incrustat. Els dos Temps, quan s'associen, només accepten una posició per als clítics, la de la clàusula incrustada.

Un segon problema és el de la transmissió de trets en la reflexivització. En la reflexivització matriu biclausal, el clíctic reflexiu es genera en la Veu incrustada, però no estableix una relació amb el seu antecedent de nucli-especificador, com en la resta de casos. Proposaré que en aquest cas, com que no es genera l'especificador de la Veu incrustada, el seu antecedent passa a ser l'especificador de la Veu incrustada del verb immediatament superior, és a dir, del verb causatiu *fer*.

(279) a. ?L'actriu_i va fer maquillar-se_i *pro*_i per l'Olga.

He defensat que, tot i que el verb incrustat és transitiu, en aquests casos no es genera la Ve_i incrustada, tal com ho demostra el fet que l'argument extern es realitza com a adjunt. Tanmateix, la presència d'un clíctic en el verb incrustat ens fa suposar que el Temps incrustat ha de ser semiactiu i no defectiu. Altrament, i d'acord amb el model que presento, no és possible situar un clíctic en la construcció incrustada.

Suposaré que es genera el tret PPA a Temps, però aquest tret no és verificat per cap argument intern. Com en el cas anterior, la verificació d'aquest tret es produeix mitjançant sincronització amb el T matriu.

En el cas de la construcció causativa amb reflexivització matriu es produeix un problema amb la interpretació del clític reflexiu. He defensat que el clític reflexiu es genera com a nucli de Veu, i que pren com a antecedent l'especificador de Veu. Aquesta mecànica permet explicar que el clític reflexiu representi una anàfora no orientada al subjecte, sinó orientada a l'argument extern. Considerem l'exemple següent:

(280) ?El Joan_i ha fet afaitar-se_i.

Atès que l'argument extern causat no es pot generar en l'especificador de Veu, ja que si ho fes automàticament passaria a interpretar-se com a antecedent del clític reflexiu, aleshores el clític no té un antecedent en la clàusula incrustada. En aquest cas, l'antecedent passa a ser l'argument extern situat en la Veu immediatament superior.

12.2.3.6. El nucli de Temps en altres clàusules d'infinitiu

Com m'observa Gemma Rigau, la construcció causativa no és l'únic cas en què es produeix la retenció dels clítics en un infinitiu que actua com a complement clausal. El complement de certs verbs com ara *prometre* o *obligar*, coneguts com a verbs de control, també retenen els clítics en la clàusula:

(281) La Maria li va prometre llegir-lo.

A diferència del que passa en la construcció causativa, el cas acusatiu de l'argument intern tema el dona el verb incrustat i no el verb matriu. En aquest cas, doncs, Temps és d'alguna manera actiu, ja que activa la capacitat per assignar cas a la Veu incrustada. Podem dir que té trets phi, però probablement aquests trets l'únic que poden fer és validar en l'especificador de Temps un element PRO. Són trets phi defectius.

Rigau també m'observa que en portuguès i en català és possible validar cas nominatiu en un entorn infinitival. En català, és possible validar cas nominatiu en les construccions adverbials d'infinitiu amb valor temporal:

(282) Al marxar la policia, els manifestants van tornar a ocupar la plaça.

A (282), l'SD *la policia* rep cas nominatiu, tal com mostra el fet que no es pugui pronominalitzar amb un clític d'acusatiu:

(283) *Al marxar-la, els manifestants van tornar a ocupar la plaça.

En el cas del portuguès, un Temps no temporalitzat pot donar cas nominatiu en la posició del seu especificador:

(284) O João lamenta [eles ter-em gastado esse dinheiro para nada]

El João lamenta ells.NOM haver-3PL gastat aquest diner per.a res

"El João lamenta que hagin gastat aquests diners per no res."

(Rouveret (1980), p. 75 [1a])

Tal com em suggereix Rigau, podem parametritzar les propietats del nucli de Temps. En una clàusula d'infinitiu de control, no pot assignar cas nominatiu però sí que és capaç d'activar el cas acusatiu. Per tant, podem considerar que té trets phi, per bé que aquests trets phi només poden entrar en concordança amb un element PRO. En canvi, en la construcció adverbial temporal d'infinitiu, pot assignar cas nominatiu, a més d'activar el cas acusatiu, com mostra aquest exemple:

(285) Després d'arrestar-lo la policia, es va obrir un gran debat.

En aquest cas, els trets phi tenen capacitat per activar el cas nominatiu en un SD explícit, tal com passa en portuguès. Per tant, caldria distingir entre dos tipus de trets phi a Temps, aquells que poden validar PRO, d'aquells que poden validar un SD explícit.

Un darrer cas és el que presenten els anomenats verbs de reestructuració. En aquest cas, els clítics poden quedar-se en el verb lèxic o pujar al verb matriu:

- (286) a. El Joan volia saludar-lo.
b. El Joan el volia saludar.

Podríem especular que el "moviment llarg" de clíctic és possible quan el nucli de Temps de l'infinitiu incrustat no conté el tret D, mentre que la retenció del clíctic en l'infinitiu es produeix quan Temps conté el tret D. En aquest cas, podem considerar que el tret D és validat per un element PRO, o bé es produeix un mecanisme de sincronització amb el T matriu, tal com he proposat per explicar la construcció FP biclausul.³⁵ Deixaré aquí aquesta qüestió.

12.2.3.7. Recapitulació

En aquest apartat he estudiat la reflexivització incrustada, que és la reflexivització que pren com a antecedent l'argument extern causat. La principal característica d'aquesta reflexivització és que s'insereix un clíctic en la clàusula incrustada, concretament el clíctic reflexiu. A més, cap clíctic corresponent a un argument intern del verb incrustat pot pujar al verb matriu. Sí que podem tenir en el verb matriu el clíctic corresponent a l'argument extern causat. En la reflexivització incrustada és possible desagregar els clítics, cosa que no és possible en la reflexivització matriu. En la reflexivització matriu, tots els clítics s'han de realitzar en la clàusula matriu o, marginalment, tots en la clàusula incrustada. En cap cas podem tenir els clítics desagregats.

Una de les característiques de la reflexivització incrustada és que el clíctic reflexiu no provoca la dativització de l'argument extern causat. He defensat que la raó és que el clíctic reflexiu conté un tret de persona, a diferència del que passa amb un clíctic determinant o amb un SD. Un clíctic associat al tret de persona no activa el cas dependent d'un argument caracteritzat amb el tret determinant, sigui un clíctic determinant o un SD. Aquesta explicació es veu corroborada per exemples com el de

³⁵ Una solució que guarda una certa relació amb la que he presentat és la proposada per Paradís (2019). Per a Paradís, el nucli on s'adjunten els clítics és v. El nucli v pot tenir una dotació plena de trets phi o una dotació defectiva. Per a Paradís, la dotació és defectiva quan és absent el tret de persona. El nucli v retindrà els clítics quan la dotació de trets phi sigui plena, i no esl retindrà quan sigui defectiva (és a dir, quan no disposi del tret de persona).

(252a), en què un argument intern OD realitzat amb un clíctic de persona discursiva no activa el cas datiu en l'argument extern causat.

He considerat, seguint idees de Labelle (2017), que l'aparició simultània de clíctics en les dues clàusules és un fenomen típic de les construccions biclausals. La construcció perceptiva del català permet tenir clíctics en les dues clàusules. He proposat que en la reflexivització incrustada el caràcter biclausal de la construcció causativa ve determinat per l'aparició en el nucli de Temps incrustat del tret PPA. Un clíctic només es pot ancorar en la clàusula si el Temps és ple o semiactiu, però no si és defectiu. Dit d'una altra manera, Temps ha d'estar associat al tret PPA. D'aquesta manera, la construcció adquireix propietats biclausals, però no totes les propietats típiques d'una construcció biclausal. Atès que un Temps semiactiu no conté trets phi, no es produeix concordança amb l'argument que satisfà aquest tret.

No totes les llengües romàniques admeten la reflexivització incrustada. Hem vist que l'italià no l'admet (ni tampoc el portuguès). He atribuït aquesta diferència al fet que en italià no és possible associar el tret PPA al Temps incrustat. En aquesta llengua, la construcció causativa no admet el caràcter biclausal.

Així mateix, tant el català com el castellà i el francès admeten la caiguda del clíctic reflexiu de la clàusula incrustada quan el verb és reflexiu natural o idiomàtic. També l'admeten quan el verb incrustat és un verb de causació interna pronominal. He atribuït aquest fenomen al fet que amb aquests verbs no és necessari que s'associï el tret PPA al Temps incrustat. Probablement, la derivació sense el clíctic reflexiu és més econòmica estructuralment, per bé que el procés interpretatiu potser resulta més complex.

Hem vist també que l'argument extern dels verbs reflexius idiomàtics es pot realitzar en el verb incrustat de manera excepcional, i sense que es produeixi una agramaticalitat completa. Aquest fenomen va ser originalment detectat per Bastardas (1980). Per donar compte d'aquest fenomen, he proposat que el clíctic argumental no correspon realment a l'argument extern causat sinó a l'argument intern, ja que cal tenir en compte que aquests verbs són en realitat biargumentals. Així mateix, es genera en la posició de *Ve* un element *pro*, corresponent a l'argument extern del verb, que valida el tret PPA del Temps incrustat. La relació anafòrica entre l'element *pro* i el clíctic *el* és possibilitada pel caràcter reflexiu idiomàtic d'aquests verbs.

Finalment, he mostrat dues excepcions al meu model explicatiu: la construcció FP biclausal, que admet marginalment que els clíctics es realitzin en el verb incrustat, i la reflexivització matriu biclausal, que també admet marginalment que el clíctic reflexiu, amb la resta de clíctics del verb incrustat, es realitzin en el verb incrustat. He proposat que en aquest cas es genera també el tret PPA a Temps, però aquest tret no és satisfet directament per un argument del verb incrustat, sinó que se sincronitza amb el tret PPA del verb matriu i és satisfet simultàniament per l'argument extern causador. Aquestes construccions, tot i la seva aparença biclausal (és possible situar clíctics en el verb incrustat), té un comportament monoclausal, atès que els clíctics només poden coaparèixer en una posició, la clàusula incrustada.

12.2.4. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he estudiat el fenomen de la reflexivització en la construcció causativa. He distingit dos tipus de reflexivització, la reflexivització matriu, que és aquella en què l'antecedent és l'argument extern causador, i la reflexivització incrustada, que és aquella en què l'antecedent és l'argument extern causat. En general, en la reflexivització matriu, els clítics es realitzen en el verb matriu, mentre que en la reflexivització incrustada, els clítics es realitzen en el verb incrustat, amb una excepció, l'argument causat, que es realitza necessàriament en el verb matriu. Una variant de la reflexivització matriu és la que he anomenat biclausul, i és aquella en què tots els clítics es realitzen en la clàusula incrustada.

Una de les principals característiques de la reflexivització matriu és que l'argument extern causat no es pot realitzar com un objecte. Només es pot realitzar com un SP Agent. He proposat, adoptant una idea de Kayne (1975), que la raó per la qual l'argument extern causat no es pot realitzar com un objecte és la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat. D'acord amb aquesta restricció, la presència del clític reflexiu impedeix que l'argument extern causat es pugui realitzar com un objecte datiu.

En el cas de la reflexivització incrustada, un fenomen característic, que es dona en les tres llengües que disposen d'aquest tipus de reflexivització, és la incapacitat del clític reflexiu per dativitzar l'argument extern causat. Com hem vist al capítol 4, una de les funcions del clític reflexiu és permetre que l'argument que ocupa l'especificador de Veu pugui actuar com a antecedent d'una anàfora, ja sigui pro o una anàfora complexa. He suggerit que aquesta anàfora no té capacitat per activar el cas datiu pel fet que és identificat pel clític reflexiu.

Per explicar la reflexivització incrustada, que té com a característica principal que es poden situar clítics en la clàusula incrustada, he desenvolupat la hipòtesi que el nucli de Temps incrustat es pot associar al tret PPA sense disposar de trets phi. Aquest tipus de Temps l'he anomenat semiactiu. La validació del tret PPA es realitza mitjançant una relació nucli-especificador. Malgrat això, l'argument causat no rep cas nominatiu en aquesta relació. Així mateix, he proposat que els clítics es poden ancorar en el Temps incrustat quan aquest és semiactiu, no quan és defectiu.

He analitzat les dades disponibles en la bibliografia sobre el català, el castellà, el francès i l'italià. L'estudi d'aquestes dades mostra una similitud força accentuada d'aquestes llengües. Totes quatre llengües disposen de reflexivització matriu, i totes, menys l'italià, disposen de reflexivització incrustada. He defensat que el que distingeix l'italià de les altres tres llengües romàniques és que no admet en la clàusula incrustada un Temps semiactiu. En conseqüència, en aquesta llengua no és possible inserir clítics en la clàusula incrustada de la construcció causativa i, per tant, no és possible la reflexivització incrustada, que requereix en la clàusula incrustada la presència del clític reflexiu.

12.3. EL COMPORTAMENT DELS CLÍTICS EN LA CONSTRUCCIÓ CAUSATIVA

12.3.0. Introducció

La cliticització dels arguments del verb incrustat en la construcció causativa segueix patrons complexos. D'acord amb la seva funció sintàctica, certs clítics només poden aparèixer en el verb matriu mentre que d'altres poden aparèixer tant en el verb matriu com en el verb incrustat.

El clíctic corresponent a l'argument causat, tant si és extern com intern, s'ha de realitzar sempre en el verb matriu, mai en el verb incrustat.³⁶ En canvi, els clítics corresponents a arguments interns no causats es poden realitzar tant en el verb matriu com en el verb incrustat, d'acord amb una sèrie de restriccions. Un comportament especial mostra el clíctic reflexiu. Com hem vist, aquest clíctic s'ha de realitzar en el verb incrustat en la reflexivització incrustada (l'antecedent és l'argument extern causat) i en el verb matriu en la reflexivització matriu (l'antecedent és l'argument extern causador). En aquest darrer cas, i en la mesura que el clíctic reflexiu representa un argument intern del verb incrustat, es pot realitzar també en el verb incrustat (reflexivització matriu biclausal).

He proposat que els clítics es materialitzen adjuntats al Temps incrustat quan aquest és semiactiu. En cas contrari, han de pujar al verb matriu. Dit a l'inrevés: si un clíctic apareix en el verb incrustat, deduirem que el Temps incrustat és semiactiu. La realització de clítics en el verb incrustat és un senyal que la construcció causativa presenta propietats biclausals, tal com ja hem vist en estudiar la reflexivització incrustada.

Vegem l'organització d'aquest apartat. A l'apartat 12.3.1 analitzaré el comportament del clíctic corresponent a l'argument causat, a l'apartat 12.3.2 el comportament dels clítics corresponents als arguments no causats i a l'apartat 12.3.3 la distribució dels clítics entre el verb matriu i el verb incrustat quan es cliticitzen dos o més arguments. A l'apartat 12.3.4 tractaré els anomenats clítics idiosincràtics, i a l'apartat 12.3.5 explicaré la distribució dels clítics en termes del Temps incrustat semiactiu. Finalment, a l'apartat 12.3.6 mostraré que la possibilitat de desagregar els clítics en dos entorns, el matriu i l'incrustat, quan el Temps incrustat és semiactiu, permet evitar restriccions com ara l'efecte de referencialitat o la concatenació de clítics idèntics. A l'apartat 12.3.7 presentaré les conclusions de l'apartat.

Abans de prosseguir, faré un aclariment terminològic. He anomenat argument causat l'argument extern dels verbs transitius i intransitius d'argument extern, i l'argument tema dels verbs de moviment direccional, de moviment i posició corporal i de causació interna. Bàsicament, l'argument causat és el subjecte lògic de la clàusula incrustada. Pel que fa als arguments del verb incrustat que no es comporten com a causats (és a dir, que no s'interpreten com a subjecte lògic), distingiré dos tipus: els que anomenaré

³⁶ En estudiar la reflexivització incrustada, hem vist que l'argument extern causat dels verbs reflexius idiomàtics podia quedar retingut en el verb incrustat. He defensat que en aquest cas l'argument cliticitzat no és l'argument extern causat sinó l'argument intern d'aquests verbs. Tot seguit veurem un altre cas en què aparentment un argument intern causat sembla quedar-se en el verb incrustat. Argumentaré també que el clíctic no denota pròpiament l'argument causat.

arguments interns objecte i els que anomenaré arguments interns oblics. Els arguments interns objecte corresponen a l'argument tema d'un verb transitiu i a l'argument meta o font. Aquests arguments es cliticitzen mitjançant un clíctic de persona o un clíctic determinant. En canvi, els arguments interns oblics corresponen als arguments locatius dels verbs de moviment direccional i dels verbs de moviment i posició corporal, i als arguments oblics, ja siguin de verbs intransitius o de verbs transitius. Els arguments interns oblics es cliticitzen mitjançant els clíctics oblics *en* i *hi*.

12.3.1. La cliticització d'un argument

En aquest apartat estudiaré la cliticització d'un argument en la construcció causativa. Segons la naturalesa de l'argument, el clíctic s'ha de realitzar necessàriament en el verb matriu o bé es pot realitzar tant en el verb matriu com en el verb incrustat. El clíctic corresponent a un argument causat, sigui extern o intern, s'ha de realitzar en el verb matriu; en canvi, el clíctic corresponent a un argument intern no causat es pot realitzar en el cas general tant en el verb matriu com en el verb incrustat. En determinats casos, però, la posició del clíctic corresponent a un argument intern no causat no és lliure: en la passivització s'ha de realitzar forçosament en el verb matriu, mentre que en la reflexivització incrustada s'ha de realitzar forçosament en el verb incrustat.

En aquest apartat estudiaré primer la cliticització de l'argument causat (apartat 12.3.1.1), a continuació analitzaré la cliticització d'un argument intern OD o OI (apartat 12.3.1.2) i finalment tractaré la cliticització dels arguments oblics (apartat 12.3.1.3).

12.3.1.1. La cliticització de l'argument causat

Quan l'argument cliticitzat és l'argument causat, ja sigui de naturalesa externa o interna, aquest es realitza en el verb matriu. A (287), l'argument causat és l'argument extern d'un verb intransitiu, a (288) és l'argument extern d'un verb transitiu, a (289) és l'argument tema d'un verb de moviment direccional i a (290) és l'argument intern d'un verb incoatiu:³⁷

- (287) a. La Maria el va fer cantar.
b. *La Maria va fer cantar-lo.
- (288) a. La Maria li va fer rentar la roba.
b. *La Maria va fer rentar-li la roba.
- (289) a. La Maria el va fer anar al metge.
b. *La Maria va fer anar-lo al metge.

³⁷ (288b) és relativament acceptable si el clíctic *li* s'interpreta com a meta i no com a argument causat.

- (290) a. El metge el va fer néixer un dia abans.
b. *El metge va fer néixer'l un dia abans.

Aquest fenomen es dona en totes les llengües romàniques i de manera molt robusta:

(291) Castellà

- a. Lo hice correr
b. ***Hice correrlo.

(Bordelois (1974), p. 60 [106, 107])

(292) Francès

- a. Elle les fera partir.
'Ella els farà marxar.'
b. *Elle fera les partir.
'*Ella farà marxar-los.'

(Kayne (1975), ps. 268-269 [2a, 3a])

(293) *Italià*

- a. Maria lo fa lavorare.
'La Maria el fa treballar.'
b. **Maria fa lavorarlo.
'*La Maria fa treballar-lo.'

(Burzio (1986), p. 238 [20a, 21a])

(294) Portuguès

- a. Eu mandei-lhes comer a sopa.
'Jo els vaig fer menjar la sopa.'
b. *Eu mandei comer-lhes a sopa.
'*Jo vaig fer menjar'ls-e la sopa.'

(Costa i Gonçalves (1999), p. 63 [4])

Quan el verb és inacusatiu, l'argument intern causat es pot representar mitjançant el clíctic partitiu *en*. En principi, aquest clíctic s'ha de realitzar en el verb matriu. Tanmateix, com ha observat Villalba (1994), es pot realitzar també en el verb incrustat. El contrast següent il·lustra aquest fenomen amb un verb de moviment direccional:³⁸

³⁸ Villalba (1994) dona aquest contrast:

- (i) a. Que va fer venir-ne molts, de metges?
b. Que en va fer venir molts, de metges?

(Villalba (1994), p. 146 [30])

Personalment crec que (ia) és mínimament desviada.

- (295) a. La Maria feia mandales i en va fer arribar una al Josep.
 b. ?La Maria feia mandales i va fer arribar-ne una al Josep.

Observem que el clíctic partitiu *en* es pot realitzar en el verb incrustat per bé que amb una certa marginalitat.

Si el verb és de incoatiu, obtenim un contrast similar:

- (296) a. La forta calor en va fer fondre ràpidament dos, d'icebergs. Els més petits.
 b. ?La forta calor va fer fondre'n ràpidament dos, d'icebergs. Els més petits.
 (297) a. El jutge va condemnar a mort els deus imputats; en va fer morir cinc a la forca i els altres cinc a la cadira elèctrica.
 b. ?El jutge va condemnar a mort els deus imputats; va fer morir-ne cinc a la forca i els altres cinc a la cadira elèctrica.

Així mateix, Burzio observa aquest contrast en italià entre un verb inacusatiu (*intervenire* 'intervenir') i un verb inergatiu (*lavorare* 'treballar'). Quan el clíctic és determinant, en tots dos casos s'ha de realitzar en el verb matriu:

- (298) a. **Farò intervenir/lo.
 'Faré intervenir-lo.'
 b. **Farò lavorar/lo.
 'Faré treballar-lo.'

(Burzio (1986), p. 277 [110], p. 278 [111])

En canvi, si el clíctic és partitiu, es pot realitzar marginalment en el verb incrustat quan aquest és *intervenire*, però no quan aquest és *lavorare*:

- (299) a. ??Farò intervenirne molti.
 '?Faré intervenir-ne molts.'
 b. **Farò lavorarne molti.
 '*Faré treballar-ne molts.'

(Burzio (1986), p. 316, nota 44 [i])

No és clar quin és el motiu d'aquest contrast. Podríem pensar que el clíctic partitiu es pot associar als verbs inacusatius en posició postinfinital en les oracions simples, cosa que no passa amb el clíctic d'acusatiu:

- (300) a. A la tarda van arribar-ne cinc més.
 b. *A la tarda va arribar-lo.

Així mateix, els verbs inergatius no admeten associar-se amb el clíctic partitiu:

- (301) *Van treballar-ne molts.

Aquesta explicació no és satisfactòria. Alguns verbs transitius com ara *menjar* admeten un ús absolut:

- (302) a. El Joan va menjar-lo.
 b. El Joan va menjar.

Tot i que aquests verbs poden associar-se amb un clíctic d'acusatiu, quan són usats intransitivament en una construcció causativa no admeten que el clíctic d'acusatiu que representa l'argument extern causat es realitzi en el verb incrustat:

(303) *La Maria va fer menjar-lo_{AGENT}.

Aquesta argumentació, doncs, no sembla vàlida. Una explicació alternativa és suposar que el clíctic *en* no actua pròpiament com un argument. El que interpretem com a argument és el sintagma constituït pel quantificador, que es troba en la posició d'objecte. Això explicaria per què el clíctic partitiu no té la necessitat de pujar a la clàusula matriu: no representa pròpiament l'argument causat. Aquesta explicació també permet donar compte del fet que només els verbs inacusatius admeten aquesta construcció, ja que el clíctic partitiu no pot cliticitzar un argument extern, tal com mostra (301).

Corroborava aquesta explicació el comportament que té el clíctic partitiu quan no es realitza el quantificador en posició argumental. En efecte, si no realitzem sintàcticament el quantificador, sembla que el clíctic partitiu s'ha de realitzar en el verb matriu i no en el verb incrustat.

(304) A: Tu creus que aquest estiu el govern deixarà venir turistes?

B: Jo crec que no en deixarà venir.

B': ?*Jo crec que no deixarà venir-ne.

A partir d'aquesta argumentació, conclouré que el clíctic corresponent a l'argument extern s'ha de realitzar sempre en el verb matriu, mai en el verb incrustat.

12.3.1.2. La cliticització d'un argument intern OD o OI

En aquest apartat estudiaré el comportament dels clítics corresponents als arguments interns OD i OI, tant en català com en castellà, francès i italià.

En català, el clíctic corresponent a un argument intern OD es realitza de manera natural en el verb matriu, però també es pot realitzar en el verb incrustat amb un grau de desviació que segons els autors va de nul a moderat. Vegem el cas del clíctic d'acusatiu corresponent a l'argument OD del verb transitiu incrustat:³⁹

(305) a. El professor el va fer llegir.

b. El professor va fer llegir-lo.

Una situació semblant obtenim quan el clíctic correspon a un argument intern OI, ja sigui aplicatiu, inherent o lèxic (ho exemplifico amb un datiu aplicatiu):

³⁹ Personalment tinc una clara tendència a col·locar els clítics en el verb flexionat i no en el verb en infinitiu, tant en les construccions causatives com en les construccions de reestructuració.

(i) a. Vaig voler comprar-lo → El vaig voler comprar

b. No vaig poder veure'l → No el vaig poder llegir

c. Per què no vas voler saludar-lo? → Per què no el vas voler saludar?

- (306) a. Li_{META} vaig fer portar unes flors.
b. Vaig fer portar-li_{META} unes flors.

El clíctic també pot correspondre a l'OI d'un verb inacusatiu:

- (307) a. Li vaig fer arribar un paquet.
b. Vaig fer arribar-li un paquet.

El clíctic partitiu sembla tenir un comportament similar al dels clíctics d'objecte:

- (308) a. El mestre en va fer llegir dues.
b. El mestre va fer llegir-ne dues.

El grau de desviació no és clar, per la qual cosa trobem una certa disparitat de judicis entre els autors. Alsina (2002) assigna a construccions del tipus de (305b) i (308b) un interrogant, mentre que les construccions del tipus de (306b) les dona per bones.⁴⁰ Per la seva banda, Villalba (1992) i Ciutescu (2018) les consideren totes plenament gramaticals. Personalment, trobo més naturals els exemples *a* que els *b*, però els *b* són perfectament interpretables.

En castellà, Treviño (1994), Tubino Blanco (2011), Vivanco (2016) i Ciutescu (2018) també consideren plenament gramatical situar el clíctic d'acusatiu corresponent a un OD intern en el verb incrustat:⁴¹

⁴⁰ Alsina (2002) considera que una oració es torna lleugerament marginal quan el clíctic d'acusatiu es realitza en el verb incrustat. L'exemple que dona és amb el verb de percepció *sentir*:

- (i) ?Sovint sentíem tocar-la a la Berta.

(Alsina (2002), p. 2433)

El mateix comportament atribueix al clíctic partitiu *en*:

- (ii) ?Farem tastar-ne alguns a la Berta.

(Alsina (2002), p. 2433)

En canvi, quan el clíctic correspon a un argument intern OI i es realitza en el verb incrustat, Alsina dona l'oració com a plenament gramatical:

- (iii) L'alcalde va fer donar-li la medalla de la ciutat.

(Alsina (2002), p. 2435)

També admet com a plenament gramatical que el clíctic *hi* corresponent a un argument amb valor locatiu es realitzi en el verb incrustat:

- (iv) Hem deixat anar-hi la Berta.

(Alsina (2002), p. 2433)

⁴¹ Bordelois (1974, 1988) no tracta directament aquesta qüestió. Com veurem més endavant, considera marginal la desagregació del clíctic d'acusatiu corresponent a l'OD intern del clíctic de datiu corresponent a l'argument extern causat:

- (i) ?Le hicieron hacerlo.

(Bordelois, p. 74 [42])

- (309) a. El profesor lo hizo leer a los alumnos.
b. El profesor hizo leerlo a los alumnos.

(Vivanco (2016), p. 360 [57g, 57f])

El castellà admet també que el clíctic corresponent a l'OI intern es realitzi en el verb incrustat, tal com mostra aquest exemple de Treviño (1994), basat en una construcció FP (Treviño, p. 57 [63a]):

- (310) Hizo entregarle la nota por Severiano.

Un cas especial és el d'Strozer (1976). Strozer considera que el clíctic corresponent a l'argument intern OD s'ha de realitzar forçosament en el verb incrustat si la construcció és FI (si l'argument extern causat es realitza com a objecte):⁴²

- (311) a. *Pepe lo ha dejado comer a Lola.
b. Pepe ha dejado comerlo a Lola.

(Strozer (1976), p. 398 [7a])

Si la construcció és FP, s'ha de realitzar forçosament en el verb matriu:

- (312) a. Pepe lo ha dejado comer por Lola.
b. *Pepe ha dejado comerlo por Lola.

(Strozer (1976), p. 397 [6a])

En el cas que no es realitzi l'argument extern causat, aleshores es pot realitzar en qualsevol dels verbs:

- (313) a. Yo hice lavar la camisa.
b. Yo hice lavarla.
c. ^{OK}/*Yo la hice lavar.

(Strozer (1976), p. 365 [120])

Per a Strozer (313c) és gramatical en el sentit següent: "[313c] is possible with the meaning 'I had it washed (by someone)'" (Strozer (1976, p. 365). Dit d'una altra manera, sembla que Strozer considera que la forma sense l'argument extern causat explícit tant pot correspondre a una construcció FI com a una construcció FP. Si el clíctic es realitza en el verb matriu, aleshores la interpretació ha de ser forçosament FP, i si es realitza en el verb incrustat, la construcció ha de ser forçosament FI.

⁴² Aquests exemples estan basats en el verb permissiu *dejar*. Strozer dona el següent exemple amb *hacer*:

- (i) *Yo la hice comer a Lola.

(Strozer (1976), p. 371 [134b])

(i) és gramatical si el clíctic determinant representa un argument extern causat i el sintagma *a Lola* és l'argument OD del verb incrustat.

Convé assenyalar que aquests judicis s'allunyen del patró de judicis general del castellà. No he trobat cap altre autor que consideri que un exemple com el de (311a) sigui agramatical en castellà.

Hem vist que Strozer deixar realitzar els clítics en la clàusula incrustada en la construcció FP. Treviño també deixa realitzar els clítics en el verb incrustat en la construcció FP. Aquest és l'exemple que dona:

(314) Hicieron examinar-lo por un especialista.

(Treviño (1994), p. 48 [49a])

Per la seva banda, Sheehan i Cyrino (2017) mostren que en el castellà de Río de la Plata la cliticització en el verb incrustat és marginal:

(315) Esta casa, mis padres {la} hicieron construir{??!a} (por un grupo de arquitectos.

(Sheehan i Cyrino (2017), p. 287 [24])

Kayne (1975) mostra que en francès el clíctic d'acusatiu corresponent a un argument objecte s'ha de realitzar en el verb matriu:

(316) a. Elle le fera manger à Jean.

'Ella el farà menjar al Jean.'

b. *Elle fera le manger à Jean.

'Ella farà menjar-lo al Jean.'

(Kayne (1975), p. 269 [2a], 270 [3b])

El mateix passa amb el clíctic de datiu, quan correspon a un argument intern OI:

(317) a. Jean lui a fait porter ces livres par son fils.

'El Jean li ha fet portar aquests llibres pel seu fill.'

b. *Jean a fait lui porter ces livres par son fils.

'El Jean ha fet portar-li aquests llibres pel seu fill.'

(Kayne (1975), p. 291 [50c, 51b])

Convé assenyalar que les oracions de (317) corresponen a construccions FP i no FI. L'exemple de (318) amb una construcció FI és agramatical ja que està afectat per l'efecte d'animacitat:

(318) *Jean lui_{META} fera porter ces livres à son fils_{AGENT}.

(Kayne (1975), p. 291)

La no presència de l'argument extern causat a (317b) no milloraria la gramaticalitat de l'oració.

El clíctic partitiu és més versàtil que els clítics corresponents a arguments interns objecte. Segons Kayne, aquest clíctic es pot quedar en el verb incrustat marginalment:⁴³

- (319) a. On en laissera manger trois à Jean
'En deixaran menjar tres al Jean.'
b. ??On laissera en manger trois à Jean
'Deixaran menjar-ne tres al Jean.'

(Kayne (1975), p. 276, nota 3)

Tanmateix, Rouveret i Vergnaud (1980) consideren gramatical que el clíctic partitiu es quedi en la clàusula incrustada:

- (320) Marie a fait en acheter un à Jean.
'La Marie ha fet comprar-ne un al Jean.'

(Rouveret i Vergnaud (1980), p. 139 [144])

L'italià admet força marginalment la realització del clíctic corresponent a un argument intern OD en el verb incrustat:

- (321) a. Maria la fa riparare a Giovanni.
'La Maria la fa reparar al Giovanni.'
b. ??Maria fa ripararla a Giovanni.
'?La Maria fa reparar-la al Giovanni.'

(Burzio (1986), p. 238 [20b, 21b])

Així mateix, en portuguès també resulta força marginal deixar un clíctic d'objecte en el verb incrustat, tal com mostra aquest exemple de Costa i Gonçalves (1999):

- (322) a. Eu mandei-a comer aos meninos.
'Jo la vaig fer menjar als nens.'
b. ??Eu mandei comê-la aos meninos.
'Jo vaig fer menjar-la als nens.'

(Costa i Gonçalves (1999), p. 63 [5])

Resumint, el català i el castellà permeten que els clítics corresponents a arguments interns OD o OI del verb incrustat es realitzin tant en el verb matriu com en el verb

⁴³ Si l'argument datiu causat també es cliticitza, el grau de marginalitat que s'obté en deixar el clíctic partitiu en el verb incrustat és menor:

- (i) a. On leur en laissera manger trois.
'N'hi deixaran menjar tres.'
b. ?On leur laissera en manger trois.
'?Li deixaran menjar-ne tres.'

(Kayne (1975), p. 275 [20a, 19a])

incrustat, a diferència del que passa amb el clíctic corresponent a l'argument causat, que tant si és extern com si és intern s'ha de realitzar en el verb matriu. En francès resulta agramatical deixar en el verb incrustat un clíctic d'objecte intern (no causat), amb l'excepció de si és un clíctic partitiu; en aquest cas, els judicis varien entre marginal i totalment acceptable. En italià i en portuguès deixar un clíctic que representa un objecte intern en el verb incrustat resulta força desviat. A l'apartat següent estudio el comportament dels clíctics oblics.

12.3.1.3. La cliticització d'un argument oblic

En aquest apartat analitzaré el comportament dels clíctics oblics *hi* i *en*. Aquests clíctics tenen en català un comportament similar al dels clíctics corresponents a arguments interns OD i OI. En canvi, en francès, i si més no segons Rouveret i Vergnaud (1980), tenen un comportament diferent: mentre els clíctics que denoten arguments objecte del verb s'han de realitzar forçosament en el verb matriu, els clíctics corresponents a arguments oblics es poden realitzar en el verb incrustat.

Aquí distingiré dos usos d'aquests clíctics, l'ús locatiu i l'ús de complement regit, ja que no tenen un comportament idèntic. Els complements regits activen la dativització espúria, però no els complements locatius.⁴⁴ El motiu probablement és que la dativització espúria només es pot aplicar a un argument extern, i els arguments que s'associen a un locatiu són interns, com en el cas dels verbs de moviment direccional. Aquests clíctics els trobem en català, en francès i en italià, però no en castellà. Les dades que estudiaré aquí són les del català i el francès.

Vegem en primer lloc el clíctic *hi* amb funció locativa:

- (323) a. La Maria hi va fer anar el Joan.
b. La Maria va fer anar-hi el Joan.

El cas del clíctic *en* amb valor locatiu té un comportament similar:

- (324) a. La botiga tancava i els guardes de seguretat en feien sortir la gent.
b. La botiga tancava i els guardes de seguretat feien sortir-ne la gent.

Com s'ha observat (vegeu Kayne (1975) per al francès), els arguments locatius no tenen capacitat per generar el datiu espuri.

- (325) Faré venir el Jordi a casa.

Si canviem l'ordre dels arguments, l'argument extern causat pot preposicionalitzar-se, però aquesta preposició no indica datiu, ja que no es pot expressar amb un clíctic de datiu:⁴⁵

⁴⁴ Per a la noció de datiu espuri, vegeu el capítol 7.

⁴⁵ És possible trobar exemples d'aquest tipus a Internet:

- (i) La federació assegura que Enric Grangel no deixa entrar a les reunions de l'òrgan als regidors del govern que no siguin portaveus ni tinents d'alcalde.

Font (i): <https://www.lavanguardia.com/local/tarragona/20140828/54414436286/ciu-acusa-l-alcalde-de-torredembarra-d-incomplir-el-pacte-de-govern-per-l-expulsio-d-una-regidora.html>

- (326) a. Faré venir a casa el/al Jordi.
b. El/*li faré venir a casa.

Sembla, doncs, que a (326a) la preposició *a* marca cas acusatiu.

En canvi, els arguments oblics sí que tenen capacitat per activar un datiu espuri. De fet, com observa Villalba (1992), si el verb és de règim oblic, el canvi d'ordre dels arguments provoca la preposicionalització obligatòria de l'argument extern causat:

- (327) a. Van fer parlar el conferenciant de política.
b. Van fer parlar de política *el/al conferenciant.

Així mateix, si es cliticitzava l'argument extern causat, aquest es pot realitzar amb datiu:

- (328) a. Van fer parlar el conferenciant d'economia.
b. El/li van fer parlar d'economia.

Ara bé, quan pronominalitzem l'argument oblic l'argument extern causat s'ha de realitzar necessàriament en datiu:

- (329) a. El director en va fer parlar *el/al Joan.
b. El capità hi va fer confiar *els/als soldats.

Aparentment, la focalització de l'argument extern causat fa que aquest necessàriament es dativitzés, una focalització que es produeix perquè, amb la pronominalització de l'argument oblic, l'argument extern causat passa a realitzar-se en posició final.

Igual com passa amb els clítics d'objecte, els clítics oblics que denoten arguments oblics es poden també situar en el verb incrustat:

- (330) a. El director va fer parlar-ne al Joan.
b. El capità va fer confiar-hi als soldats.

Els mateixos usos dels clítics *hi* i *en* que trobem en català, els trobem en francès. Concretament, Kayne (1975) dona aquests exemples:⁴⁶

- (331) a. Cela y fera aller Jean.
'Això hi farà anar el Jean.'
b. Elle en fera sortir Jean.
'Ella en farà sortir el Jean.'
c. Cela y fait penser tout le monde.
'Això hi farà pensar a tothom.'
d. On essaiera d'en faire parler ton ami.
'S'intentarà de fer-ne parlar al teu amic.'

(Kayne (1975), p. 301 [78])

⁴⁶ No he trobat dades de l'italià sobre el comportament d'aquests clítics en les construccions causatives.

Els dos primers exemples (331a-b) corresponen a verbs de moviment direccional i els dos segons (331c-d), a verbs de règim oblic. A diferència del que passa en català, la dativització de l'argument extern causat, en els exemples en què els clítics oblics denoten arguments oblics, no és possible o simplement no és necessària.

Kayne no dona exemples en què aquests clítics es realitzin en el verb incrustat. Qui sí que donen exemples d'aquest tipus són Rouveret i Vergnaud (1980), que consideren que aquests pronoms es poden situar indistintament tant en el verb matriu com en el verb incrustat.⁴⁷

- (332) a. Marie a fait y aller Jean.
'La Marie ha fet anar-hi el Jean.'
b. Marie a fait en parler Jean.
'La Marie ha fet parlar-ne el Jean.'

(Rouveret i Vergnaud (1980), p. 137 [141a, 143a])

Hem vist que en català i en castellà els clítics corresponents als arguments causats es realitzen sempre en el verb matriu. En canvi, els clítics corresponents a arguments interns del verb incrustat no causats es poden cliticitzar tant en el verb matriu com en el verb incrustat. En francès, tots els clítics s'han de realitzar en el verb matriu, amb l'excepció dels clítics oblics, que opcionalment es poden realitzar també en el verb incrustat. Finalment, en italià, tant els clítics corresponents als arguments causats com els clítics corresponents als arguments interns objecte es realitzen en el verb matriu. No he trobat dades sobre els clítics corresponents als arguments interns oblics en aquesta llengua.

12.3.1.4. Recapitulació

Hem vist que quan es cliticitza un argument del verb incrustat, aquest pot correspondre a un argument extern causat, a un argument intern causat o a un argument intern no

⁴⁷ En un xat d'Internet, un participant fa aquesta distinció:

- (i) a. Charlie m'y a fait penser = m'a fait penser à la règle.
b. Charlie m'a fait y penser = m'a amenée/obligée à y penser/réfléchir.

Vegem una correspondència en català:

- (ii) a. Les seves paraules m'hi van fer pensar.
b. El Joan em va fer pensar-hi.

A (iia) tenim dues interpretacions possibles: en una, les seves paraules tenen un efecte evocador, mentre que en l'altra les seves paraules provoquen l'inici d'una reflexió. En canvi, a (iib), únicament la segona interpretació està disponible. Una possible explicació és que la primera oració té un comportament monoclausal, i la segona té un comportament biclausal. Deixaré aquí aquesta qüestió. Tanmateix, el que interessa veure és que en francès sembla que admeten la realització dels clítics oblics en la clàusula incrustada.

Font (i): <https://forum.wordreference.com/threads/fr-il-my-a-fait-penser-il-ma-fait-y-penser.2068169/>

causat. Així mateix, si l'argument és intern no causat, pot correspondre a un argument objecte del verb incrustat, o a un argument oblic.

En les quatre llengües romàniques que hem vist, si l'argument cliticitzat és causat, tant sigui intern com extern, s'ha de realitzar en el verb matriu. He argumentat que les excepcions que es donen en realitat són aparents. Si l'argument intern causat es realitza mitjançant un clíctic partitiu i aquest lliga un quantificador en posició argumental, el clíctic es pot quedar en el verb incrustat. Així mateix, si el verb és reflexiu idiomàtic, aleshores es pot realitzar en el verb incrustat, en absència del clíctic reflexiu. En el primer cas, l'element que actua argumentalment és el quantificador. I en el segon cas, el clíctic no representa l'argument extern sinó l'argument intern del verb.

Quan l'argument cliticitzat és intern i no causat, podem distingir dos tipus, els que corresponen a arguments objecte del verb incrustat (directe o indirecte) i els que corresponen a arguments locatius o a arguments oblics. Hem vist que en català i en castellà, quan l'argument és intern i no causat, es pot realitzar tant en el verb matriu com en el verb incrustat, amb independència del tipus d'argument intern que sigui. En francès, en canvi, els clíctics corresponents a arguments objecte s'han de realitzar necessàriament en el verb matriu, mentre que els clíctics corresponents a arguments oblics es poden realitzar tant en el verb matriu com en el verb incrustat. En italià, els clíctics corresponents a arguments objecte s'han de realitzar en el verb matriu, i bastant marginalment en el verb incrustat. Pel que fa als clíctics corresponents a arguments oblics, no dispo de informació.

12.3.2. La combinació de clíctics en la construcció causativa

En aquest apartat estudiaré la complexa distribució a què dona lloc la combinació de clíctics. Quan cliticitzem dos o més arguments, aquests es poden distribuir, sovint, de més d'una manera. Podem tenir tots els clíctics en el verb matriu, tots els clíctics en el verb incrustat sempre que cap d'ells correspongui a l'argument causat, o repartits entre els dos verbs. En aquest darrer cas, l'argument situat en el verb matriu correspon a l'argument causat i el situat o situats en el verb incrustat, a arguments interns d'aquest.

12.3.2.1. Combinació d'un clíctic que representa l'argument causat (extern o intern) i un clíctic que representa un argument intern (no causat)

Hem vist que quan cliticitzem l'argument causat, aquest s'ha de realitzar necessàriament en el verb matriu. A continuació analitzaré què passa si simultàniament cliticitzem l'argument causat, intern o extern, i un argument intern no causat del verb incrustat.

Començaré analitzant el cas en què l'argument causat és extern. En l'exemple següent, un dels arguments cliticitzats correspon a l'argument extern causat i l'altre a un argument intern OD:

- (333) a. La Maria va fer comprar els llibres al Pere_{AGENT}.
b. La Maria els hi va fer comprar.
c. La Maria li va fer comprar'ls-e.

Si l'argument intern és un OI i, per tant, animat, aleshores no podem realitzar els dos clítics conjuntament com a conseqüència de l'efecte de referencialitat. En aquest cas, és necessari segregar els clítics:

- (334) a. Els pares van fer escriure la Maria_{AGENT} al Joan_{META}.
b. *Els pares l_{AGENT}'hi_{META} van fer escriure.
c. Els pares la_{AGENT} van fer escriure-li_{META}.

Vegem ara el que passa quan l'argument intern és un argument oblic. El clític corresponent a aquest argument intern oblic el podem realitzar tant en el verb matriu com en el verb incrustat (utilitzo la variant amb dativització espúria).

- (335) a. El mestre ha fet parlar els alumnes de la crisi migratòria.
b. El mestre els en hi ha fet parlar.
c. El mestre els-hi ha fet parlar-ne.

Personalment, prefereixo (335b) a (335c). Si l'argument extern causat el representem amb un clític de persona discursiva, el contrast és una mica més clar:

- (336) a. Me'n va fer parlar.
b. ?Em va fer parlar-ne.

En aquests exemples, l'argument intern oblic es cliticitzava mitjançant *en*. Vegem el comportament d'un argument intern oblic que es cliticitzava mitjançant *hi*. En aquest cas, el clític corresponent a l'argument oblic no es pot realitzar en el verb matriu per la presència del clític *hi* corresponent a l'argument datiu:⁴⁸

- (337) a. El mestre ha fet pensar els alumnes en el problema.
b. *El mestre els-hi hi ha fet pensar.
c. El mestre els-hi ha fet pensar-hi.

Igual que en el cas del clític que denota l'argument extern causat, el clític que denota l'argument intern causat també s'ha de realitzar en el verb matriu. Quan el clític corresponent a l'argument intern causat es combina amb un segon clític corresponent a un altre argument intern, sembla que la desagregació de clítics resulta una mica

⁴⁸ En català estàndard, l'oració és gramatical, ja que l'argument datiu es representa amb el clític *e/s*.

- (i) El mestre els hi ha fet pensar.

Si l'argument extern causat fos singular, aleshores tindríem un problema, ja que no sembla factible la concatenació del clític *li* amb el clític *hi*:

- (ii) a. El mestre ha fet pensar l'alumne en el problema.
b. *El mestre li hi ha fet pensar.
c. El mestre li ha fet pensar-hi.

Podem no dativitzar l'argument extern causat. Crec, però, que el resultat no és massa natural:

- (iii) a. ?El mestre l'ha fet pensar-hi.
b. ??El mestre l'hi ha fet pensar.

forçada. Aquest segon clíctic tant pot ser un argument locatiu com un datiu de transferència. Si és un locatiu, la desagregació és gramatical:

- (338) a. El Joan va fer anar el Pere a la farmàcia.
b. El Joan l'hi va fer anar.
c. ?El Joan el va fer anar-hi.

És possible trobar en fonts digitals exemples d'aquest darrer tipus de desagregació:⁴⁹

- (339) a. El despreniment d'un mur a la carretera d'accés al castell de Xàtiva em va fer anar-hi corrents.
b. El municipal els va fer anar-hi d'un en un.

A (339), els arguments cliticitzats corresponen temàticament a un tema i a un locatiu. Es poden desagregar perquè l'argument tema és a més causat. Quan no és causat, no es poden desagregar, tal com mostra el contrast següent:

- (340) a. La Maria va fer portar el Pere_{TEMA} a l'hospital.
b. La Maria l'hi va fer portar.
c. La Maria va fer portar-l'hi.
d. *La Maria el va fer portar-hi.

Quan el datiu és de transferència, la desagregació és agramatical, tal com mostra (341d-e):

- (341) a. La Maria ha fet arribar les mascaretes al Joan.
b. La Maria els hi ha fet arribar.
c. La Maria ha fet arribar'ls-hi.
d. *La Maria les ha fet arribar-li.
e. *La Maria li ha fet arribar-les.

El castellà es comporta de manera semblant al català, per bé que no hi ha unanimitat entre els autors. Alguns autors, com ara Alarcos (1972), admeten que els clíctics es desagreguin, quan un d'ells és l'argument extern causat:

- (342) a. Hizo abrir las ventanas al conserje.
b. Se las hizo abrir.
c. Le hizo abrirlas.

(Alarcos (1972), p. 280)

Aquests judicis no són unànimes, cosa habitual quan el clíctic es realitza en el verb incrustat. Del mateix parer que Alarcos són Treviño (1994), Tubino Blanco (2011) i Vivanco (2016). Treviño dona aquest exemple:

⁴⁹ Font (339a): https://www.ara.cat/esports/barca-lespanyol-guardaran-nil-marin_1_2929135.html

Font (339b): [http://fundaciocandel.org/doc/Un-ajuntament-anomenat-ells-\(181-194\).pdf](http://fundaciocandel.org/doc/Un-ajuntament-anomenat-ells-(181-194).pdf)

- (343) a. Yo le hice lavarla.
b. Yo se la hice lavar.

(Treviño (1994), p. 31 [26])

En canvi, Bordelois (1988) considera la desagregació no del tot natural:⁵⁰

- (344) ?Le hicieron hacerlo.

(Bordelois, p. 74 [42])

Demonte (1977) considera també que aquests clítics es poden desagregar:⁵¹

- (345) a. Dejó que tú vendieras los zapatos
b. Te dejó venderlos.
c. *Dejó vendértelos.
d. Te los dejó vender.

(Demonte (1977), p. 194 [40])

Strozer (1976), per la seva banda, no planteja problemes a la desagregació dels clítics (Strozer, p. 365 [121a]):

- (346) a. Yo le hice lavarla.
b. Yo se la hice lavar.

Vegem ara el cas del francès, una llengua que tolera poc que els clítics es realitzin en el verb incrustat. Quan combinem dos clítics, un d'ells corresponent a l'argument extern causat i l'altre a un argument intern objecte, tots dos s'han de realitzar en el verb matriu. Com mostren els exemples següents de Kayne (1975), la desagregació no és possible:

⁵⁰ Com veurem tot seguit, Bordelois accepta la desagregació com a natural quan aquesta permet evitar alguna restricció.

⁵¹ Demonte dona aquest altre paradigma a continuació:

- (i) a. Hizo que los niños hiciesen los deberes.
b. *Les hizo hacerlos.
c. ?Hizo hacérselos.
d. Se los hizo hacer.

(Demonte (1977), p. 194 [41])

Però els judicis són estranys. (ic), que dona com a força acceptable, és agramatical, ja que l'argument extern causat no es pot cliticitzar en el verb incrustat. Crec que el que passa és que hi ha una errata. Els judicis de (ib) i (ic) estan intercanviats.

- (347) a. Elle le lui fera manger.
'Ella l'hi farà menjar.'
- b. *Elle lui fera le manger.
'Ella li farà menjar-lo.'

(Kayne, p. 269 [2d], p.279 [3f])

En portuguès Pereira i Lima-Salles (2015) consideren la desagregació dels clítics entre agramatical i desviada, segons els parlants:

- (348) a. A mãe mandou limpar a casa à Ana.
'La mare va fer netejar la casa a l'Ana.'
- b. ??/*A mãe mandou-lhe limpá-la.
'La mare li va fer netejar-la.'

(Pereira i Lima-Salles, p. 117, [30a, 30c])

En aquest apartat hem vist que en la combinació de dos clítics en què un correspon a l'argument causat, extern o intern, i l'altre a un argument intern, tant en català com en castellà els clítics es poden desagregar. L'única excepció que he trobat és quan el verb incrustat és inacusatiu i els arguments interns són un tema i una meta. En francès i en italià, en canvi, en general els clítics no es poden desagregar, ja que s'han de realitzar sempre, o gairebé sempre, en el verb matriu.

12.3.2.2. Combinació de dos clítics que representen arguments interns del verb incrustat, cap d'ells causat

Quan els dos arguments cliticitzats són interns, i cap d'ells és causat, obtenim uns resultats especials: podem realitzar-los tant en el verb matriu com en el verb incrustat, però no els podem desagregar. Vegem en primer lloc un exemple amb un verb de doble objecte:

- (349) a. El bisbe feia donar les hòsties_{TEMA} als feligresos_{META} a la boca.
- b. El bisbe els hi feia donar a la boca.
- c. El bisbe feia donar'ls-hi a la boca.
- d. *El bisbe els-hi_{META} feia donar-les_{TEMA} a la boca.
- e. *El bisbe les_{TEMA} feia donar'ls-hi_{META} a la boca.

Si l'argument intern OD es representa mitjançant el clític partitiu *en*, obtenim els mateixos resultats:

- (350) a. El Joan va fer donar xocolata_{TEMA} als nens_{META}.
- b. El Joan va fer donar'ls-en-hi.
- c. El Joan els en hi va fer donar.
- d. *El Joan els hi va fer donar-ne.
- e. *El Joan en va fer donar'ls-hi.

També obtenim els mateixos resultats si cliticitzem dos arguments interns quan un d'ells és un argument oblic, com hem vist a (340) i repeteixo aquí:

- (351) a. La Maria va fer portar el Pere_{TEMA} a l'hospital.
b. La Maria l'hi va fer portar.
c. La Maria va fer portar-l'hi.
d. *La Maria el va fer portar-hi.

La impossibilitat de desagregar els clítics interns és un fenomen que ja hem vist en la reflexivització incrustada. En efecte, quan el verb incrustat conté un clíctic reflexiu que pren com a antecedent l'argument extern causat, no pot sortir de la clàusula interna el clíctic d'un altre argument intern:

- (352) a. La Maria li va fer tallar-se els cabells.
b. La Maria li va fer tallar-se'ls.
c. *La Maria els hi va fer tallar-se.

Així mateix, quan l'antecedent del clíctic reflexiu és l'argument extern causador i el clíctic reflexiu es troba en el verb matriu, el clíctic corresponent a un argument intern OD ha de pujar necessàriament al verb matriu, ja que no es pot desagregar d'aquest:

- (353) a. El Jordi es va fer afaitar la barba.
b. El Jordi se la va fer afaitar.
c. *El Jordi es va fer afaitar-la.

Vegem un cas en què un dels arguments interns és representat per un clíctic reflexiu i l'altre és un locatiu:

- (354) a. El Jordi es va fer portar a l'hospital.
b. El Jordi s'hi va fer portar.
c. ?*El Jordi es va fer portar-hi.

No he trobat en la bibliografia del castellà exemples que il·lustrin el comportament de dos clítics corresponents a arguments interns del verb incrustat. El que ofereixo és creat per mi. Com mostren els judicis, el castellà es comporta igual que el català:

- (355) a. La maestra hizo devolver los libros_{TEMA} a la bibliotecaria_{META} (a los niños_{AGENT}).
b. La maestra se_{META} los_{TEMA} hizo devolver.
c. La maestra hizo devolvérse_{META}/o_{TEMA}.
d. *La maestra le_{META} hizo devolver/o_{TEMA}.
e. *La maestra los_{TEMA} hizo devolver/le_{META}.

Kayne dona exemples de cliticització de dos argument interns del verb incrustat en una construcció FP. En aquest cas, tots dos clítics també s'han de realitzar en el verb matriu:

- (356) a. Jean a fait porter ces livres à sa femme par son fils.
'El Jean ha fet portar aquests llibres a la seva dona pel seu fill.'

- b. Jean les lui a fait porter par son fils.
- c. *Jean a fait les lui porter par son fils.

(Kayne (1975), p. 291 [50a, 50d, 51c])

Kayne mostra que en francès, el clític d'acusatiu objecte no pot anar més enllà del clític reflexiu:

- (357) a. *Sa mère est arrivée à les faire s'acheter à la jeune fille [les = chaussures].
- b. ?*Sa mère est arrivée à les lui faire s'acheter.

(Kayne (1975), p. 429 [41a, 40a])

Tanmateix, i segons Kayne, el clític d'acusatiu no es pot quedar en el verb incrustat:

- (358) *Sa mère est arrivée à faire se les acheter à la jeune fille.

(Kayne(1975), p. 430 [44a])

Si l'argument extern causat es cliticitza, s'obté una millora en la gramaticalitat de l'oració:

- (359) ??Sa mère lui a fait se les acheter.

(Kayne (1975), p. 430, nota 30 [i])

Aquests judicis, però, contrasten amb els que aporten Homer i Sportiche (2011). Per a aquests autors, una oració com (360a) és gramatical:

- (360) a. Cela a fait se les acheter à Pierre.
- b. *Cela les a fait s'acheter à Pierre.

(Homer i Sportiche (2011), p. 27 [39, 40])

Un altre cas especial és el comportament del clític partitiu *ne*. Segons Kayne, aquest clític pot anar més enllà del clític reflexiu, quan aquest es realitza en el verb incrustat:

- (361) Sa mère est arrivée à lui en faire s'acheter une paire.

(Kayne (1975), p. 427 [36])

Si l'argument extern causat es realitza en posició argumental, aleshores l'oració té un cert grau de marginalitat:

- (362) ?Sa mère est arrivée à en faire s'acheter une paire à la jeune fille.

(Kayne (1975), p. 430 [42])

Kayne dona el mateix grau de gramaticalitat a una oració en què situem el clític partitiu en la clàusula incrustada:

- (363) ?Sa mère est arrivée à faire se n'acheter une paire à la jeune fille.

(Kayne (1975), p. 430 [43])

En canvi, Rouveret i Vergnaud (1980) donen un exemple com el següent com a agramatical:

- (364) *Jean en a fait s'acheter un à Marie.

(Rouveret i Vergnaud (1980), p. 156, nota 43 [ii])

Hem vist que tant en català com en castellà, quan cliticitzem dos arguments interns no causats, tant si els dos arguments són objectes com si un és objecte i l'altre oblic, els clítics s'han de realitzar conjuntament, o bé en el verb incrustat o bé en el verb matriu. Aquest fenomen també es produeix quan un dels clítics és reflexiu i correspon a un argument intern. En aquest cas, el clíctic reflexiu no es pot dissociar dels altres clítics corresponents a arguments interns.

12.3.2.3. Recapitulació

En aquest apartat he estudiat la forma de distribuir-se dos o més clítics en la construcció causativa.

Els clítics corresponents a l'argument extern causat i l'argument intern poden aparèixer desagregats, el primer en el verb matriu i el segon en el verb incrustat. Hem trobat, però, una excepció. Quan tenim dos clítics i un clíctic és reflexiu i corresponent a l'argument extern causat, l'altre clíctic, corresponent a un argument intern, s'ha de realitzar conjuntament amb el clíctic reflexiu en el verb matriu. Atès que en la construcció causativa l'argument extern causat no pot ser correferent amb l'argument extern causador, en aquests casos el clíctic reflexiu rep necessàriament una interpretació recíproca.

Si els dos arguments són interns i cap d'ells és causat, aleshores no es poden desagregar. Poden aparèixer en el verb matriu o en el verb incrustat. Si un d'ells és causat, la situació es torna més complexa. Quan l'argument intern causat és tema i l'altre argument intern és locatiu, és possible desagregar els clítics. En canvi, quan l'argument causat és un datiu aplicatiu i l'altre argument és un tema de transferència, la desagregació és molt problemàtica.

Atès que el francès i l'italià no admeten, en el cas general, que els clítics es realitzin en el verb incrustat, els clítics corresponents als arguments interns s'han de realitzar sempre en el verb matriu. La desagregació dels clítics no és un problema que es plantegi. L'única excepció és el francès quan inserim un clíctic reflexiu en el verb incrustat. En aquest cas, si es realitza un altre clíctic corresponent a un argument intern del verb incrustat, aquest s'ha de realitzar en el verb incrustat i no en el verb matriu. Els dos clítics, un d'ells reflexiu, no es poden desagregar.

Com veurem tot seguit, en català i en castellà la desagregació de clítics permet en determinats casos salvar problemes com ara l'efecte de referencialitat o la concatenació de dos clítics de datiu en un mateix grup clíctic. Ni el francès ni l'italià no disposen d'aquesta estratègia d'últim recurs, ja que no admeten la desagregació de clítics.

12.3.3. Els clítics "idiosincràtics"

Vegem en aquest apartat el comportament dels clítics anomenats "idiosincràtics". Per clíctic idiosincràtic entendré aquell clíctic que es realitza necessàriament amb un verb sense que aporti un significat denotatiu o gramatical. Convé assenyalar que aquesta definició, de caràcter intuïtiu, no permet identificar una classe de clítics sintàcticament uniforme. No inclouré com a idiosincràtics els clítics reflexius corresponents als verbs

reflexius idiomàtics ni els clítics reflexius corresponents als verbs incoatius pronominals. Aquests clítics, com hem vist, tenen una dinàmica especial: poden ser elidits en la construcció causativa, contràriament al que passa amb els clítics pròpiament idiosincràtics.

Consideraré clítics idiosincràtics els clítics corresponents als verbs indicats:

- El clític reflexiu i el clític oblic *en* dels verbs de moviment direccional *anar-se'n* i *entornar-se'n* (o *tornar-se'n*).
- El clític *hi* associat als verbs de percepció no activa *veure* i *sentir*.
- El clític d'acusatiu d'algunes locucions verbals, com ara *passar-les magres*, *fer-la grossa*, *tenir-se-les* o *pagar-ho car*.
- El clític reflexiu i un clític oblic en una locució verbal: *tornar-s'hi*.

El clític reflexiu dels verbs *anar-se'n* i *entornar-se'n* no es pot elidir. Així mateix, el clític oblic *en* no pot pujar al verb matriu:

- (365) a. La Maria va fer *anar-se'n* el Pere.
b. *La Maria *se'n* va fer anar el Pere.
c. *La Maria *en* va fer *anar-se* el Pere.
d. *La Maria va fer anar el Pere.

Un cas especial és el clític *hi* associat als verbs de percepció *veure* i *sentir*. Aquest clític no pot pujar al verb matriu.

- (366) a. Aquest medicament ha fet *veure-hi* el Jordi.
b. *Aquest medicament *hi* ha fet *veure* el Jordi.
- (367) a. El fort soroll no deixava *sentir-hi* el Jordi.
b. *El fort soroll no *hi* deixava *sentir* el Jordi.

Vegem finalment el comportament del clític d'acusatiu quan forma part d'una locució verbal. Dues són les locucions verbals que analitzaré: *passar-les magres* i *pagar-ho car*. Aquests clítics activen la dativització de l'argument extern causat i poden pujar al verb matriu:

- (368) a. El Joan va fer *passar-les magres* a la Maria.
b. El Joan *li* va fer *passar-les magres*.
c. El Joan *els hi* va fer *passar magres*.
- (369) a. El Joan va fer *pagar-ho car* a la Maria.
b. El Joan *li* va fer *pagar-ho car*.
c. El Joan *l'hi* va fer *pagar car*.

Homer i Sportiche (2011) distingeixen dos tipus de clític d'acusatiu idiosincràtic en francès: aquell que no provoca la dativització de l'argument extern causat d'aquell que la provoca. Vegem un exemple del primer. Aquest clític d'acusatiu, a més de no activar la dativització de l'argument extern causat, no pot pujar al verb matriu:

- (370) a. Cela a fait l'emporter (*à) Jean sur Pierre.
'Això ha fet que el Jean superés el Pierre.'
b. *Cela l'a fait emporter (à) Jean sur Pierre.

(Homer i Sportiche (2011), p. 18 [29-30])

En canvi, en altres locucions el clíctic d'acusatiu sí que provoca la dativització. Com mostra (369b), en aquest cas el clíctic ha de pujar al verb matriu:

- (371) a. Cela l'a fait jouer fine *(à) Pierre.
'Això va fer actuar astutament el Pierre.'
b. *Cela a fait la jouer fine à Pierre.

(Homer i Sportiche (2011), p. 19 [31])

Aquesta distinció no sembla que es doni en català. Fins i tot en el cas de clítics d'acusatiu idiomàtics que no poden sortir de la clàusula incrustada perquè van associats a un clíctic reflexiu, tenen capacitat per dativitzar l'argument extern causat.

- (372) Aquella sortida de to li va fer tenir-se-les amb el Joan.

12.3.4. Una explicació en termes del nucli de Temps semiactiu

La construcció causativa té un comportament similar en les quatre llengües romàniques que hem estudiat: el català, el castellà, el francès i l'italià. Totes aquestes llengües distingeixen entre una construcció FI i una construcció FP, admeten la reflexivització matriu,⁵² l'argument extern causat rep cas acusatiu quan el verb incrustat és intransitiu i cas datiu quan en el verb incrustat és transitiu i es realitza amb OD acusatiu, i l'argument causat s'ha de cliticitzar en el verb matriu tant si és extern com si és intern. Així mateix, en les llengües que admeten la reflexivització incrustada, el clíctic reflexiu, quan representa l'argument intern OD del verb incrustat, no activa el cas datiu en l'argument extern causat.

Aquestes llengües també presenten dues grans diferències. La primera diferència, com ja hem vist, té a veure amb la reflexivització, que he estudiat en l'apartat anterior. El català, el castellà i el francès admeten la reflexivització incrustada, mentre que l'italià no. I la segona diferència té a veure amb la cliticització dels arguments interns no causats del verb incrustat. En català i en castellà, aquests clítics es poden situar en el verb incrustat, amb alguna modulació que hem vist, mentre que en italià s'han de situar en el verb matriu. En francès, s'han de situar en el verb matriu, excepte quan es produeix la reflexivització incrustada, ja que aleshores s'han de situar en el verb incrustat. També es poden situar en el verb incrustat els clítics corresponents a arguments oblics (arguments locatius i arguments oblics). Finalment, en italià s'han de realitzar sempre en el verb matriu, i només força marginalment en el verb incrustat. Resumint, l'única llengua que no admet la desagregació de clítics, o l'admet molt marginalment, és l'italià. El català i el castellà admeten de manera general la

⁵² Recordem que el portuguès no admet la reflexivització matriu. Així mateix, i igual que l'italià, tampoc admet la reflexivització incrustada.

desagregació de clítics, amb algunes excepcions, i el francès l'admet únicament en la reflexivització incrustada i quan els clítics són oblics.

Sembla natural assumir que la reflexivització incrustada i la desagregació de clítics són dos fenòmens interconnectats: la reflexivització incrustada obliga a desagregar els clítics, ja que ni el clític reflexiu ni cap clític corresponent a un argument intern es pot realitzar conjuntament amb el clític corresponent a l'argument extern causat. Si suposem que els dos fenòmens estan interconnectats, el natural és estendre l'explicació que he donat per a la reflexivització incrustada a la desagregació de clítics.

A l'apartat anterior he defensat que la reflexivització incrustada únicament era possible quan el Temps incrustat era semiactiu i, en conseqüència, es realitzava amb el tret PPA. Aquí estendré aquesta proposta a la cliticització. Proposaré que és possible realitzar un clític en la clàusula incrustada quan el Temps incrustat és semiactiu. La presència d'un clític en el verb incrustat ens indica que el Temps incrustat s'associa al tret PPA i, en conseqüència, que la construcció presenta propietats biclausals.

El català i el castellà admeten fàcilment el caràcter biclausal de la construcció causativa. El francès únicament l'accepta quan es produeix la reflexivització incrustada. Finalment, en italià la construcció causativa no té mai un caràcter biclausal.

Quan el Temps incrustat és semiactiu, és possible ancorar els clítics en la clàusula incrustada. Com hem vist, aquest nucli permet visibilitzar sintàcticament la reflexivització incrustada. La possibilitat de distribuir els clítics entre la clàusula matriu i la clàusula incrustada permet evitar certes restriccions que afecten la construcció causativa, com és ara l'efecte de referencialitat i la concatenació de dos clítics morfològicament idèntics.

Una de les característiques de la construcció causativa és que quan un clític corresponent a un argument intern del verb incrustat es realitza en la clàusula incrustada, tots els altres clítics corresponents a arguments interns (no causats) s'han de realitzar en la clàusula incrustada. No és possible desagregar clítics corresponents als arguments interns no causats del verb incrustat. Això explica que en la reflexivització incrustada el clític reflexiu "retingui" els clítics dels arguments interns del verb incrustat, tal com mostra l'agramaticalitat de (373):

- (373) a. El metge va fer-se operar la mà al pacient.
b. El metge va fer-se-la operar al pacient.
c. *El metge la va fer-se operar al pacient.

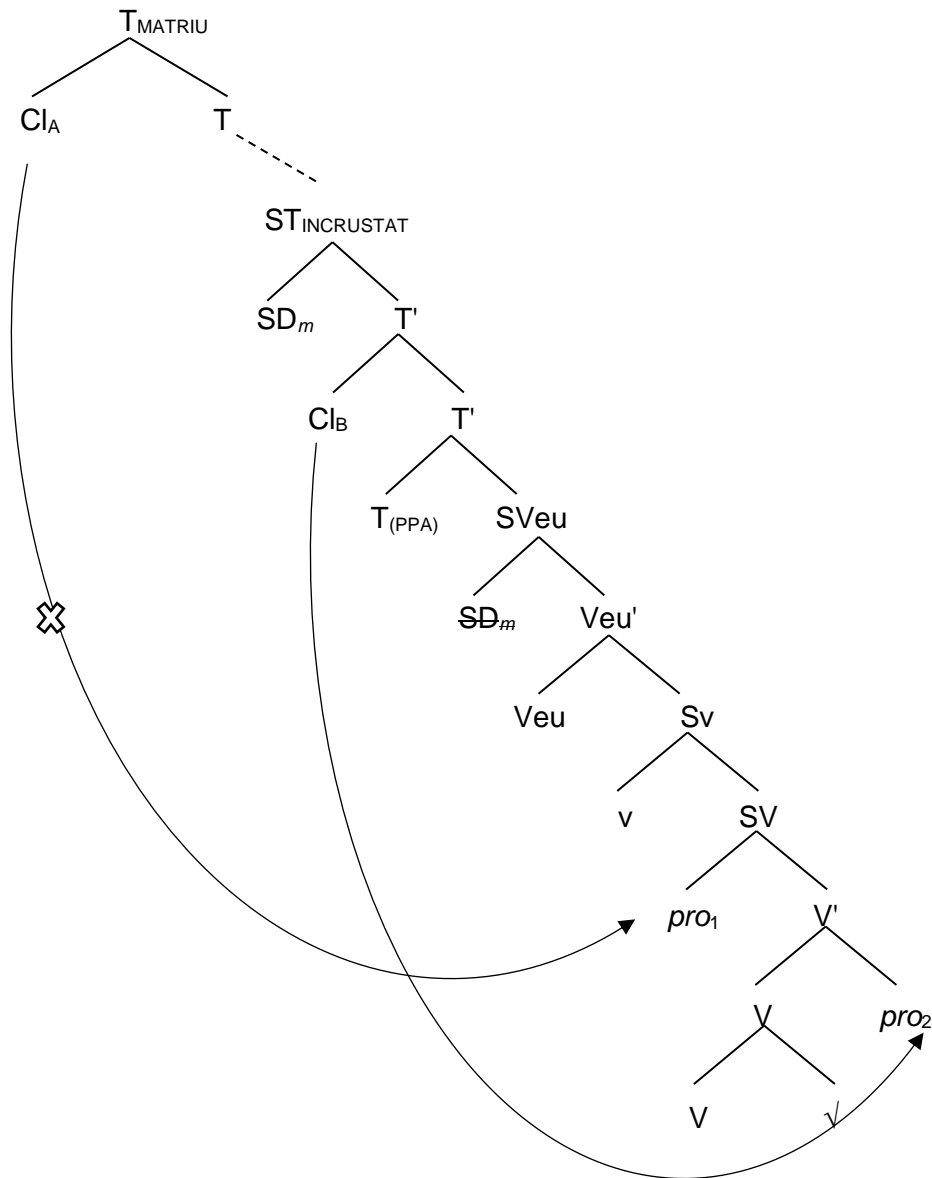
Atès que el mateix passa quan no es produeix reflexivització incrustada, aquest fenomen no és una particularitat del clític reflexiu sinó una propietat general dels clítics. Si suposem que els clítics es generen adjuntats a Temps, i des d'aquesta posició s'associen a la posició en què s'interpreten, en comptes de parlar d'efecte retenidor més aviat hem de parlar és d'efecte d'intervenció.

(374) *Efecte d'intervenció dels clítics en la construcció causativa*

Un clític Cl_A que no correspon a un argument causat no es pot associar amb una posició argumental P₁ si entre el clític Cl_A i P₁ intervé un altre Cl_B que s'associa amb una posició P₂, P₁ i P₂ pertanyents al mateix predicat,

Vegem-ho diagramàticament. Suposo un verb en la clàusula incrustada amb dos arguments interns. En l'exemple els arguments són un tema i un locatiu, però el mateix serveix si els arguments són un tema i una meta.

(375)

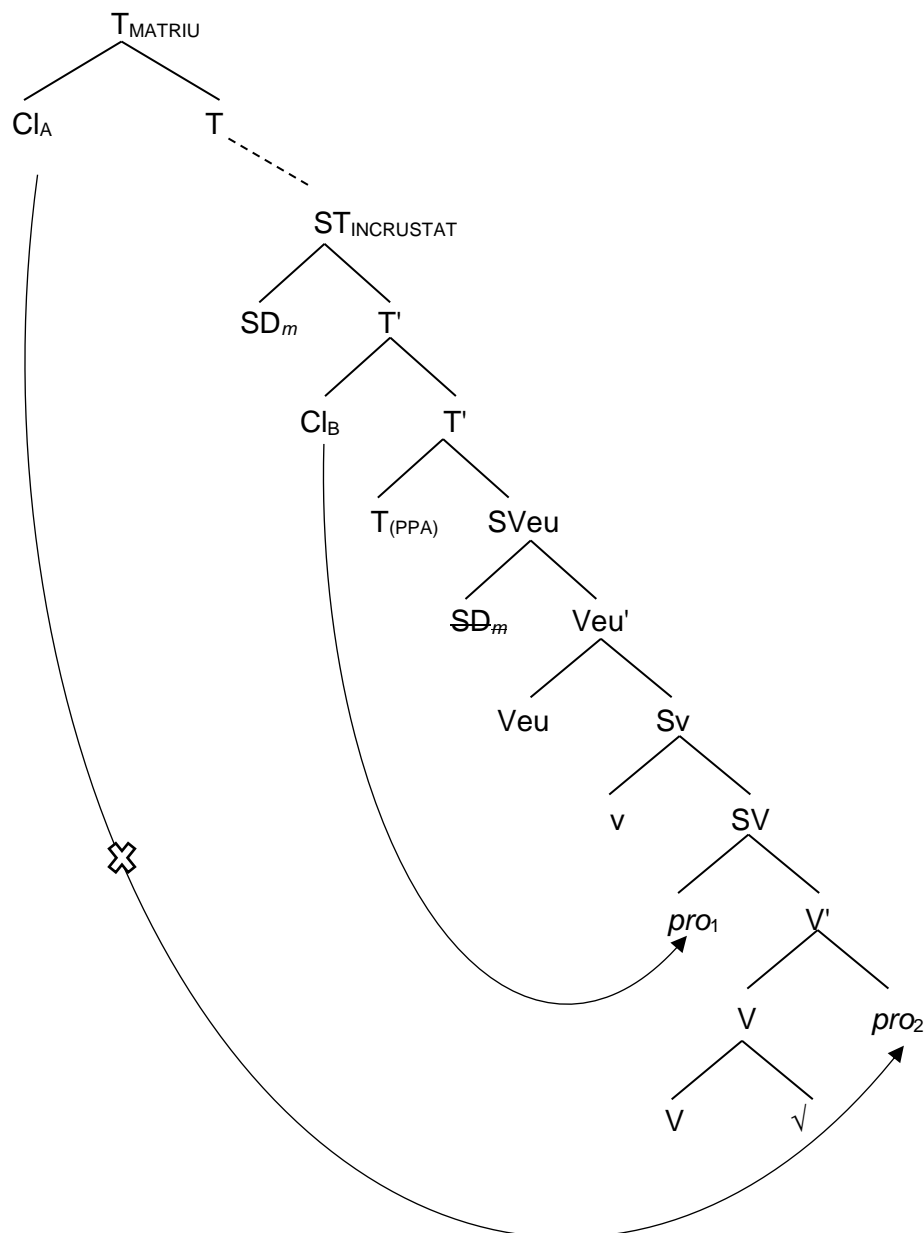

En aquesta estructura, si Cl_B s'associa amb *pro*₂, Cl_A no es pot associar amb *pro*₁. (376) il·lustra aquesta situació:

(376) *El Joan el va fer portar-hi.

Igualment, si Cl_A lliga *pro*₂, Cl_B no pot lligar *pro*₁. Vegem-ho esquemàticament:

(377)

L'oració següent il·lustra aquesta situació:

(378) *El Joan hi va fer portar-lo.

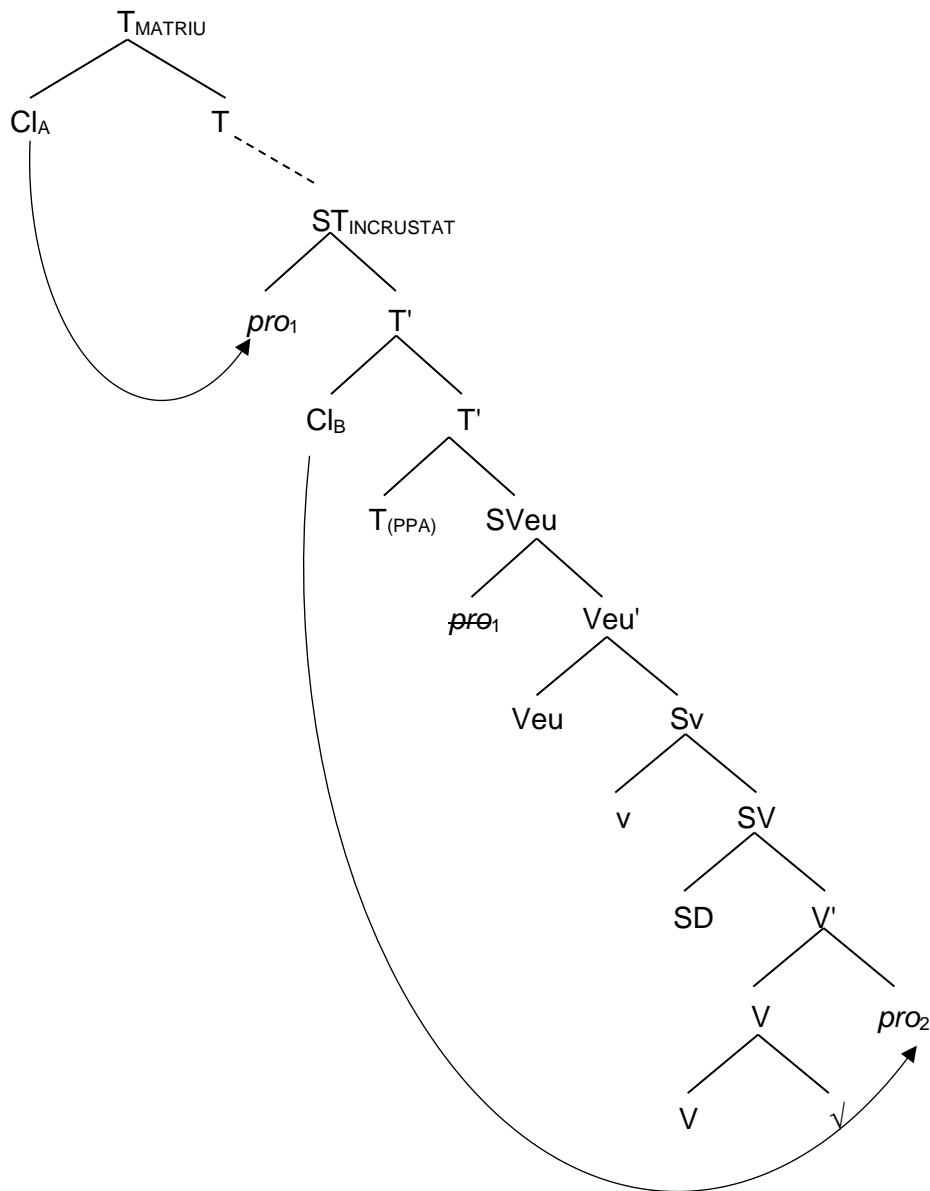
En tots dos casos, el clíctic incrustat produeix un efecte d'intervenció. En canvi, un clíctic incrustat no actua sobre un clíctic que s'associa amb l'argument extern causador, tal com mostren aquests exemples:

(379) a. El Joan li va fer portar-hi el cotxe.

b. El Joan li va fer portar-lo al taller.

Il·lustro esquemàticament (379a). No tinc en compte el procés de dativització de l'argument extern causat:

(380)

Com hem vist, si considerem que el Cl_B actua com a element interventor respecte al Cl_A, es pot explicar l'efecte retenidor dels clítics en la clàusula incrustada. El mateix mecanisme ens permet explicar la distribució dels clítics en la reflexivització incrustada. Suposem que a (377) Cl_B correspon a un clíctic reflexiu en una construcció amb reflexivització incrustada, com a (381):

(381) El Ramon va fer afaitar-se_i la barba al Pere_i.

Si cliticitzem l'argument OD del verb incrustat en el verb matriu, la construcció es tornarà agramatical per l'efecte d'intervenció del clíctic reflexiu.

(382) *El Ramon la va fer afaitar-se_i al Pere_i.

Forçosament, el clíctic s'ha de realitzar en el verb incrustat.

Considerem ara un cas de reflexivització matriu biclausal, com a (383):

(383) ?El Ramon_i va fer afaitar-se_i la barba pel Pere.

Recordem que (383) representa necessàriament un cas de reflexivització matriu ja que l'argument extern causat es realitza com un SP Agent. En aquest cas, si cliticitzem l'argument intern OD en el verb matriu, el clíctic reflexiu provocarà un efecte d'intervenció:

(384) *El Ramon la va fer afaitar-se pel Pere.

Això explica que en aquesta construcció tots els clítics s'hagin de realitzar en el verb incrustat. A diferència del que passa en la reflexivització incrustada, no es poden desagregar els clítics.

Hem vist que Kayne donava com a acceptable l'exemple següent, corresponent a (192) i que reproduïxo com a (385):

(385) Ils se faisaient se laver les mains (l'un (à) l'autre).

'Es feien rentar les mans (l'un a l'autre).'

(Kayne (1975), p. 426 [34])

Recordem que en aquest cas l'argument causador lliga l'argument extern causat. Hem vist que en català és preferible no utilitzar el clíctic reflexiu en la clàusula incrustada en aquest cas. En aquesta construcció no es produeix cap efecte d'intervenció. El primer clíctic correspon a l'argument extern causat, mentre que el segon clíctic reflexiu correspon a un argument OI del verb incrustat. El primer clíctic pot lligar la posició de l'especificador de la Veu incrustada perquè satisfà el tret PPA del Temps incrustat.

D'acord amb el que hem vist, l'ascens del clíctic d'acusatiu corresponent a l'argument OD del verb incrustat al verb matriu no sempre és opcional; en alguns casos, és obligatori. En la reflexivització matriu monoclausal, quan l'argument reflexivitzat és l'argument intern OI, l'argument intern OD s'ha de cliticitzar forçosament en el verb matriu. Si ho fa en el verb incrustat, aleshores produeix un efecte d'intervenció al clíctic reflexiu.

- (386) a. El Jordi es va fer portar el menjar.
b. El Jordi se'l va fer portar.
c. *El Jordi es va fer portar-lo.

En aquest treball defenso que l'argument intern OD rep cas acusatiu de la Veu matriu (cas dependent). Podríem pensar, però, que quan el clíctic d'acusatiu es realitza en el verb incrustat, com a (387), aleshores el responsable d'assignar aquest cas és la Veu incrustada:

(387) El Joan li va fer entrar-la a casa (, la compra).

Un dels arguments en contra d'aquesta hipòtesi és que l'argument extern causat continua rebent cas datiu i no cas acusatiu. En alguns casos, com quan es produeix la reflexivització incrustada, el clíctic d'acusatiu s'ha de realitzar necessàriament en el verb incrustat:

(388) El director va fer tenyir-se'ls de blau a l'actriu (, els cabells).

En la construcció FP, amb un cert grau de marginalitat, es pot realitzar el clíctic d'acusatiu en el verb incrustat:

(389) ?El Joan va fer pintar-lo per un pintor qualificat.

He suposat, seguint la posició estàndard en la bibliografia, que en aquesta construcció no es genera la Veu incrustada. Per tant, necessàriament en la construcció FP l'argument intern OD ha de rebre cas de la Veu matriu. Tot i això, el clíctic es pot quedar en el verb incrustat. Hem de suposar, doncs, que el fet que un clíctic d'acusatiu es realitzi en el verb incrustat no vol dir que rebi cas de la Veu incrustada. En el cas de (389) simplement no rep cas de la Veu incrustada perquè aquesta no es genera. Així doncs, tot i que es realitza en la clàusula incrustada, el clíctic d'acusatiu rep cas de la Veu matriu.

Defensaré, doncs, que l'efecte d'intervenció que produeix un clíctic en la clàusula incrustada només afecta el lligam dels clíctics amb les posicions sintàctiques amb què s'associen. La presència d'aquest constituent no té efectes sobre el cas. El domini del cas no es fragmenta.

A l'apartat 12.3.2.1 hem vist que quan el verb incrustat és de moviment direccional i es realitza un datiu meta, aleshores no és possible desagregar els clíctics (repeteixo l'exemple (341) com a (390)):

- (390) a. La Maria ha fet arribar les mascaretes al Joan.
b. La Maria els hi ha fet arribar.
c. La Maria ha fet arribar'ls-hi.
d. *La Maria les ha fet arribar-li.
e. *La Maria li ha fet arribar-les.

En aquest cas no és clar quin és l'argument que es comporta pròpiament com a causat. Considerem les oracions simples corresponents a la clàusula incrustada de (391):

- (391) a. Les mascaretes han arribat al Joan.
b. Al Joan li han arribat les mascaretes.

L'oració de (391b) és molt més natural que la de (391a). A (391b) sembla que hi ha una dissociació entre l'argument que valida el tret PPA de Temps i l'argument que valida els trets phi de Temps. El datiu valida el tret PPA de Temps mentre que l'argument intern tema valida els trets phi de Temps i rep cas nominatiu.

Sembla lògic pensar que l'argument que valida el tret PPA de Temps a (391b) és l'argument datiu meta. Si és així, (390d) hauria de ser gramatical i (390c) hauria de ser agramatical. Tanmateix, totes dues oracions són agramaticals. Com es pot explicar? Proposaré que en aquest cas, l'argument datiu té un comportament híbrid. Tot i validar el tret PPA del Temps incrustat, es comporta com un argument no causat. Si es realitza el clíctic incrustat, aleshores aquest té un efecte d'intervenció, ja que no pot lligar la posició sintàctica en què s'interpreta. Dit d'una altra manera, com a conseqüència d'aquest caràcter híbrid, no es pot desagregar d'altres clíctics que representin arguments interns.

Un segon fenomen que escapa de l'explicació que he donat és el comportament dels clíctics oblics del francès. A diferència dels clíctics determinats i dels clíctics de persona,

aquests clítics es poden desagregar i realitzar-se en el verb incrustat. reproduïxo aquí els exemples de (332) com a (392):

- (392) a. Marie a fait y aller Jean.
'La Marie ha fet anar-hi el Jean.'
- b. Marie a fait en parler Jean.
'La Marie ha fet parlar-ne el Jean.'

(Rouveret i Vergnaud (1980), p. 137 [141a, 143a])

Pel que sembla, en francès els clítics oblics tenen un comportament diferent respecte als clítics de persona i als clítics determinants en la construcció causativa. Els primers es poden realitzar en el verb incrustat, mentre que els altres no. És possible que en francès aquests clítics es puguin inserir en la clàusula incrustada sense necessitat que es generi el tret PPA del Temps incrustat.

Aquesta hipòtesi es podria traslladar també al català. Atès que el català, a diferència del francès, admet que els clítics de persona i determinants es realitzin en el verb incrustat, els dos fenòmens se solaparien.

En aquest apartat he defensat que els clítics es poden realitzar en el verb incrustat quan el Temps incrustat és semiactiu. He mostrat que quan tenim un clític adjuntat al nucli de Temps incrustat, no és possible situar en el verb matriu cap clític corresponent a un argument intern no causat del verb incrustat. He atribuït aquesta restricció a l'efecte d'intervenció que tenen els clítics. Un clític situat en la clàusula incrustada impedeix que cap clític situat en la clàusula matriu pugui associar-se amb una posició sintàctica del verb incrustat, amb l'excepció que l'argument sigui causat. En aquest cas, pot escapar de l'efecte d'intervenció perquè el clític valida el tret PPA del Temps incrustat. Finalment, hem vist que els clítics situats en la clàusula incrustada no tenen efectes en l'assignació del cas en la construcció causativa. La presència del Temps semiactiu no fragmenta el domini de cas. Aquest continua sent tota la construcció.

12.3.5. La desagregació de clítics com una estratègia d'últim recurs

Alsina (2002) observa que la desagregació dels clítics en alguns casos permet salvar oracions que altrament serien agramaticals. Bàsicament, trobem dos tipus d'oracions en què la no desagregació dels clítics donaria lloc a una oració agramatical: aquelles en què es produeix un efecte de referencialitat, i aquelles en què coincideixen dos clítics idèntics, bàsicament dos clítics *hi*. La desagregació només és possible quan un dels clítics correspon a l'argument causat. Si els dos arguments representats pels clítics corresponen a arguments interns no causats, la desagregació no és possible, tal com acabem de veure.⁵³

⁵³ En efecte, la desagregació de clítics no permet salvar una oració que presenta un efecte *me-lui* en la clàusula incrustada:

Podem distingir dos grans tipus de casos:

- El datiu correspon a l'argument causat i l'acusatiu a l'argument intern tema.
- Un clíctic correspon a l'argument extern causat i l'altre clíctic a un datiu de la clàusula incrustada.

En aquest segon cas, podem distingir al seu torn dos casos:

- Un datiu correspon a l'argument causat i l'altre datiu correspon a un datiu aplicatiu.
- L'acusatiu correspon a l'argument causat i el datiu correspon a un datiu inherent o a un datiu lèxic.

Analitzo cada un d'aquests casos per separat.

A. *El datiu correspon a l'argument causat i l'acusatiu a l'argument intern tema*

Aquest és el cas més rellevant, ja que aquesta interacció està subjecte a la Restricció de Referencialitat sobre l'Argument Causat.

L'efecte de referencialitat es produeix quan combinem un clíctic corresponent a l'argument extern causat, sigui aquest acusatiu o datiu, i un altre clíctic corresponent a un argument OD intern animat. Quan l'argument causat és un clíctic de persona discursiva i l'argument intern tema és un clíctic determinant, obtenim un efecte de referencialitat dèbil:

- (393) a. El metge em va fer vacunar la Maria.
b. ??El metge me la va fer vacunar.

Desagregant-los, l'oració es torna gramatical:

- (394) El metge em va fer vacunar-la.

Els efectes I-II i III-III també els podem resoldre mitjançant desagregació. (395) il·lustra el primer cas i (396) el segon cas:

- (395) a. *El metge te'm va fer vacunar.
b. El metge em va fer vacunar-te.
c. El metge et va fer vacunar-me.
- (396) a. El metge li va fer vacunar la nena.
b. *El metge l'hi va fer vacunar.
c. El metge li va fer vacunar-la.

-
- (i) a. *El Joan farà recomanar-me_{TEMA}-li_{META}.
b. *El Joan em_{TEMA} farà recomanar-li_{META}.
c. *El Joan li_{META} farà recomanar-me_{TEMA}.

En canvi, l'efecte *me-lui* no es pot evitar desagregant els clítics, ja que es continua produint un efecte de referencialitat: l'argument intern tema es troba en una posició més alta en l'Escala de Referencialitat que l'argument causat:

- (397) a. *La doctora me li ha fet vacunar.
b. *La doctora li ha fet vacunar-me.

Com ja hem vist, en aquest cas es requereix crear dos dominis de cas:

- (398) La doctora l'ha fet vacunar-me.

B. *Un datiu correspon a l'argument causat i l'altre datiu correspon a un datiu aplicatiu*

Quan tant el datiu causat com el datiu aplicatiu són representats per clítics determinants, es produeix un problema morfològic, ja que no és possible combinar dos clítics idèntics:

- (399) a. La mestra li ha fet tornar els llibres als seus companys.
b. *La mestra els-hi hi ha fet tornar els llibres.

La desagregació dels clítics torna l'oració en gramatical:

- (400) La mestra li ha fet tornar'ls-hi els llibres.

Un fenomen similar es produeix quan combinem un datiu determinant amb un locatiu:

- (401) a. El Joan li va fer portar el cotxe al garatge.
b. *El Joan li hi va fer portar el cotxe.
c. El Joan li va fer portar-hi el cotxe.

Vegem encara un altre cas similar. Hem vist que quan l'argument oblic de verbs com ara *pensar* o *confiar* es pronominalitza, provoca la dativització de l'argument extern causat. Si l'argument datiu és de tercera persona, el clític que el pronominalitza entrarà en col·lisió amb el clític oblic *hi*:

- (402) a. L'entrenador va fer confiar en el porter als jugadors de camp.
b. *L'entrenador els hi hi va fer confiar.
c. L'entrenador els hi va fer confiar-hi.

Quan l'argument causat es realitza amb un pronom de persona discursiva, la situació també és problemàtica, tal com mostra (403):

- (403) a. La mare m'ha fet tornar la pilota al meu germà.
b. *La mare me li ha fet tornar la pilota.

La desagregació dels clítics torna l'oració en gramatical:

- (404) La mestra li ha fet tornar'ls-hi els llibres.

Si la construcció causativa és passivitzada, la desagregació no és possible, tal com mostra el contrast següent:

- (405) a. *La pilota me li ha estat feta tornar.
b. *La pilota m'ha estat feta tornar-li.

El motiu és que en aquesta estructura no és possible generar un Temps incrustat semiactiu. En conseqüència, no és possible deixar un clític en el verb incrustat.

C. *L'acusatiu correspon a l'argument causat i el datiu correspon a un datiu inherent o a un datiu lèxic*

En aquest cas, tampoc podem combinar els dos clítics, tal com mostra (406):

- (406) a. La mare em va fer escriure a l'àvia.
b. *La mare me li va fer escriure.

Si desagreguem els clítics, l'oració es torna gramatical:

Igual que en el cas de (407b), si l'argument extern causat és representat per un clític determinant de tercera persona, l'oració és també agramatical:

- (407) a. La mare va fer escriure la nena a l'àvia.
b. *La mare l'hi va fer escriure.

De nou, la desagregació és requerida:

- (408) La mare la va fer escriure-li.

* * *

Vegem el tractament que ha tingut el mecanisme de la desagregació en la bibliografia. Bordelois (1974) dona un exemple en què es produeix un efecte de referencialitat com a resultat de la combinació d'un clític corresponent a l'argument extern causat i un altre corresponent a l'argument intern tema:

- (409) *El se lo hizo saludar.

(Bordelois (1974), p. 89, nota 19 [g])

Segons Bordelois, la manera de salvar aquesta construcció és recorrent a una construcció de marcatge excepcional de cas:

- (410) El la hizo saludarlo.

(Bordelois (1974), p. 89, nota 19 [g])

Observi's que l'argument extern causat es realitza mitjançant un clític d'acusatiu i no de datiu. En el meu dialecte del castellà, una oració com la següent és acceptable

- (411) La enfermera era reticente a vacunar al niño, pero el médico insistió y le hizo vacunarlo.

Bordelois (1974) dona un exemple invers a l'anterior, en què l'argument extern causat es realitza en acusatiu i l'argument intern del verb en datiu:

- (412) a. *Juan me le hizo escribir.
b. Juan me hizo escribirle.

(Bordelois (1974) p. 72 [152, 151])

Com es pot veure, la simple desagregació converteix l'oració en gramatical. En aquest cas no cal recórrer a una construcció de marcatge excepcional de cas, com a (410), tot i que (412b) es pot interpretar també com una construcció de marcatge excepcional de cas.

Bordelois (1974) dona exemples del castellà en què trobem dos clítics amb funció dativa: el clíctic *le* en el verb *matriu* i el clíctic *se* (*se espuri*) en el verb *incrustat*:⁵⁴

- (413) a. Le hice comprarle zapatos a Pedro a María.
b. ?Le hice comprárselos.

(Bordelois (1974), p. 78 [161, 162])

La desagregació dels clítics evita tant l'efecte de referencialitat com la col·lisió de dos clítics idèntics.

Vivanco (2016) dona un exemple en què gràcies a la segregació dels clítics s'evita el xoc de dos clítics determinants de datiu:

- (414) a. May hizo a Sol darle el libro a Juan.
b. May le hizo dárselo

(Vivanco (2016), p. 358 [55])

El francès no té la capacitat per salvar una oració en què es produeix un efecte de referencialitat desagregant clítics, ja que no permet situar un clíctic no reflexiu en el verb *incrustat*. Homer i Sportiche (2011) ho il·lustren amb aquests exemples.⁵⁵

⁵⁴ Bordelois (1988) ofereix un exemple molt similar a (413b), però no el considera lleugerament marginal sinó plenament gramatical:

- (i) Yo le hice dárselo.

(Bordelois (1988), p. 75 [44])

⁵⁵ L'oració següent és gramatical en francès:

- (i) Cela me le lui fera rendre.
'Això em farà tornar-l'hi.'

(Homer i Sportiche (2011), [69])

Un exemple similar dona Strozer (1976):

- (ii) Je te la lui ai fait donner.
'T'he fet donar-l'hi.' (Literalment: Jo te la li he fet donar.)

(Strozer (1976), p. 370 [132])

No tinc una explicació per a aquestes concatenacions de clítics.

- (415) a. Cela fera rendre le livre à la bibliothécaire à moi.
 b. *Cela me lui fera rendre le livre.
 c. *Cela me fera lui rendre le livre.

(Homer i Sportiche (2011), p. 47 [68, 70, 71])

Curiosament, consideren que (415c) només és gramatical en aquells dialectes que accepten la construcció de marcatge excepcional de cas. De fet, Bordelois dona el següent exemple del francès, en què l'efecte de referencialitat se salva mitjançant una construcció de marcatge excepcional de cas:

- (416) a. *Je le lui ai fait saluer.
 '*Jo l'hi he fet saludar.'
 b. Il l'a fait le saluer.
 ell l'ha fet el saludar
 'Ell li ha fet saludar-lo.'

(Bordelois (1974), p. 89, nota 19 [d, h])

Hem vist que tant en català com en castellà és possible en general la desagregació dels clítics, quan un d'ells correspon a l'argument extern causat i l'altre a un argument intern OD o OI, per tal d'evitar l'efecte de referencialitat.⁵⁶ Aquesta possibilitat no es dona en francès, ja que en francès no és possible retenir un clíctic no reflexiu en el verb incrustat. No he trobat dades de l'italià, però probablement té un comportament similar al francès, ja que aquesta llengua tampoc admet la retenció de clítics en el verb incrustat.

En aquest apartat hem vist que la desagregació de clítics, possible quan el Temps incrustat és semiactiu, permet salvar construccions que altrament serien agramaticals. Quan tenim dos clítics, un corresponent a l'argument causat i un altre a un argument intern no causat, tots dos se solen realitzar en el verb matriu. Tanmateix, és possible que el clíctic corresponent a l'argument intern es realitzi solitàriament en el verb incrustat. Quan, com a resultat d'alguna restricció, un clíctic corresponent a un argument intern no es pot realitzar conjuntament amb el clíctic corresponent a l'argument causat, aleshores la desagregació dels clítics és l'única solució possible.

12.3.6. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he estudiat el comportament dels clítics no reflexius en la construcció causativa. Hem vist que hi ha una clara asimetria entre el clíctic corresponent a l'argument causat, ja sigui extern o intern, i els clítics corresponents als arguments no causats, que sempre són interns. El primer s'ha de realitzar sempre en la clàusula matriu, mentre que els segons en general s'han de realitzar en la

⁵⁶ Com hem vist, la desagregació no és possible quan l'argument causat és un clíctic determinant i l'argument tema intern és un clíctic de persona discursiva.

clàusula matriu, per bé que, si no sorgeix una restricció especial, es poden realitzar en la clàusula incrustada.

He proposat estendre l'explicació que he donat per a la reflexivització incrustada a la distribució dels clítics. Concretament, he proposat que els clítics es poden realitzar en la clàusula incrustada quan el Temps incrustat és semiactiu.

A més, he proposat que un clític en la clàusula incrustada té un efecte interventor: la seva presència impedeix que un clític en la clàusula superior pugui associar-se amb una posició de la clàusula incrustada. L'única excepció és l'argument causat, que valida el tret PPA del Temps incrustat i "escapa" del domini del clític incrustat. Això explica per què els arguments interns del verb incrustat, quan cap d'ells és causat, no es poden desagregar: o bé es realitzen tots en el verb matriu o bé es realitzen tots en el verb incrustat.

L'efecte interventor dels clítics també permet explicar el comportament dels clítics en la reflexivització, tant matriu com incrustada. En la reflexivització matriu monoclausal, tots els clítics han de pujar al verb matriu, ja que si un clític es queda en el verb incrustat, el clític reflexiu, situat en el verb matriu, no pot lligar la posició en què s'interpreta l'argument. Així mateix, en la reflexivització matriu biclausal, cap clític pot pujar al verb matriu ja que la presència del clític reflexiu en el verb incrustat impedeix que un clític situat en la clàusula superior pugui lligar la posició estructural de la clàusula incrustada en què s'interpreta. Finalment, en la reflexivització incrustada, només pot "escapar" de la clàusula incrustada el clític corresponent a l'argument extern causat, ja que aquest valida el tret PPA de la clàusula incrustada. Els altres clítics no poden sortir per l'efecte interventor del clític incrustat.

També he mostrat que la presència d'un clític en la clàusula incrustada no afecta el mecanisme d'assignació del cas. El cas acusatiu, amb independència de la posició que acabi ocupant el clític d'acusatiu, és responsabilitat de la Veu matriu.

Finalment, hem vist que la possibilitat de desagregar el clític corresponent a l'argument extern causat dels clítics corresponents als arguments interns permet evitar dos tipus de restriccions: la provocada per un efecte de referencialitat, i la que impedeix concatenar dos clítics idèntics en un mateix grup clític.

12.4. LA CONSTRUCCIÓ CAUSATIVA PASSIVITZADA

12.4.0. Introducció

En aquest apartat estudiaré la construcció causativa passivitzada. Aquesta construcció permet indagar una mica més en la construcció causativa.

En català trobem dos tipus de construccions causatives passivitzades, la perifràstica (417a) i la pronominal (417b).

- (417) a. L'edifici va ser fet enderrocar per l'ajuntament.
b. Es va fer repintar la façana de l'edifici.

La construcció causativa passiva perifràstica conserva les principals propietats de les corresponents passives simples. Els verbs que entren en la construcció causativa passiva perifràstica són els verbs transitius i l'argument que es passivitzava és l'argument intern OD d'aquests, mai l'argument extern.

- (418) a. L'edifici va ser fet redissenyar per l'arquitecte.
b. *L'arquitecte va ser fet redissenyar l'edifici.

En general, els verbs que admeten aquesta construcció són verbs causatius agentius, però bé que també l'admeten altres verbs transitius com ara *jutjar*.

La correspondència entre els dos tipus de passives no és complet. Però bé que aquesta construcció no és possible amb verbs intransitius d'argument extern, sí que és possible amb els verbs inacusatius de moviment direccional, com ara *sortir* o *arribar*, i amb algun verb de causació interna com ara *morir*.

- (419) a. El Joan va ser fet sortir del despatx.
b. El reu va ser fet morir a la forca.

La passiva pronominal no sembla restringida de la mateixa manera que la passiva perifràstica. En general, qualsevol construcció admet la passivització pronominal:

- (420) a. Algú va fer cantar el Joan.
b. *El Joan va ser fet cantar.
c. Es va fer cantar el Joan.

En la construcció passiva pronominal és possible passivitzar un verb inergatiu. Aquesta possibilitat també la trobem en la construcció causativa passiva pronominal.

- (421) a. En les plantacions de cotó nord-americanes es treballava molt.
b. En les plantacions de cotó nord-americanes es feia treballar molt.

En principi, tots dos tipus de construccions causatives passives admeten que l'argument extern causat, quan el verb incrustat és transitiu, es pugui realitzar tant mitjançant un SP Agent com mitjançant un objecte datiu.

En el cas de la construcció causativa passiva perifràstica, sembla preferible que l'argument extern causat es realitzi mitjançant un SP Agent:

- (422) a. L'aeroport va ser fet remodelar per un arquitecte mediàtic.
b. ?L'aeroport va ser fet remodelar a un arquitecte mediàtic.

A (422a), l'SP Agent pot correspondre també a l'argument extern causador, tot i que en aquest exemple concret aquesta interpretació resulta semànticament estranya. En l'exemple següent l'SP Agent s'interpreta de manera natural com l'argument extern causador:

- (423) L'auditori va ser fet redissenyar per l'ajuntament.

No podem expressar simultàniament l'SP Agent de la clàusula matriu i el de la clàusula incrustada, probablement per problemes de processament:

- (424) *El jugador va ser fet operar per un cirurgià finlandès per la directiva del club.

En la construcció causativa passiva pronominal sembla preferible que l'argument extern causat es realitzi com un objecte i no com un adjunt:

- (425) a. S'ha fet construir l'edifici al millor arquitecte del moment.
 b. ??S'ha fet construir l'edifici pel millor arquitecte del moment.

Si no expressem l'argument extern causat, l'oració es torna perfecta:

- (426) S'ha fet construir l'edifici en un solar que havia estat cedit a l'ajuntament.

En principi, podem expressar l'argument extern causat amb cas datiu. L'oració, però, resulta molt poc natural, tant si l'expressem lèxicament com si ho fem pronominalment:

- (427) a. ??El jugador va ser fet operar a un cirurgià finlandès per la directiva del club.
 b. ??El jugador li va ser fet operar per la directiva del club.

Tot i que la construcció causativa passiva perifràstica és molt poc habitual, i que en general resulta forçada, en alguns casos és acceptable, o mínimament acceptable. Així mateix, és possible establir graus de gramaticalitat. Trobem oracions totalment agramaticals, oracions marginals i oracions gairebé naturals. Convé assenyalar que costa trobar a Internet exemples de causatives passives perifràstiques. De fet, la majoria d'exemples que es troben d'aquestes construccions corresponen a escrits de lingüística o a traduccions més o menys automatitzades de l'anglès.

En principi, la construcció causativa passiva perifràstica es dona en les quatre llengües romàniques objecte d'estudi: el català, el castellà, l'italià i el francès. En el cas del francès, i d'acord amb Bouvier (2000), la construcció està fortament restringida per motius morfològics que afecten el participi passat del verb *faire* 'fer'.

A continuació estudio cada tipus de construcció causativa passiva. A l'apartat 12.4.1 tracto la construcció causativa passiva perifràstica i a l'apartat 12.4.2 analitzo la construcció causativa passiva pronominal. Finalment, a l'apartat 12.4.3 presento les conclusions.

12.4.1. La construcció causativa passiva perifràstica

Una de les característiques principals de la construcció causativa passiva perifràstica és que l'argument extern causador, tant si es realitza com a SP Agent com si roman implícit, s'ha d'interpretar com a agentiu. L'exemple següent és agramatical perquè l'argument causador és inanimat:

- (428) a. La inspiració li va fer escriure l'Atlàntida.
 b. *L'Atlàntida li va ser feta escriure per la inspiració.

Aquesta restricció està implícita en les anàlisis que formulen Folli i Harley (2007) i Tubino Blanco (2011). Aquestes autores proposen que només la construcció FP admet la passivització. Atès que aquesta construcció requereix que l'argument extern causador sigui animat, els seus models donen compte d'aquesta restricció.

En la construcció causativa passiva perifràstica, no es pot passivitzar qualsevol argument del verb incrustat. Es pot passivitzar l'argument intern OD de certs verbs transitius i l'argument intern tema de certs verbs inacusatius, però no es pot passivitzar l'argument extern ni d'un verb transitiu ni d'un verb intransitiu inergatiu o de regim datiu o oblic.

El contingut d'aquest apartat està estructurat de la manera següent. A l'apartat 12.4.1.1 mostro que l'argument extern d'un verb, ja sigui transitiu o intransitiu, no és possible passivitzar-lo. A l'apartat 12.4.1.2 estudio la passivització de l'argument intern OD dels verbs transitius, i a l'apartat 12.4.1.3 estudio la passivització de l'argument intern tema dels verbs inacusatius. A l'apartat 12.4.1.4 analitzo les propietats d'una regla que permet interpretar construccions causatives passives perifràstiques construïdes amb verbs intransitius i que anomenaré Regla de Recomposició Causativa, i a l'apartat 12.4.1.5 tracto la posició dels clítics en aquesta construcció. Finalment a l'apartat 12.4.1.6 ofereixo la descripció estructural de la construcció.

12.4.1.1. La dificultat de passivitzar l'argument extern causat del verb incrustat

En català, no és possible passivitzar l'argument extern d'un verb transitiu:

(429) *El Joan va ser fet menjar la sopa.

Tampoc és possible passivitzar l'argument extern d'un verb inergatiu:

(430) *El Joan va ser fet cantar.

Burzio (1986) i Guasti (2006) accepten aquestes construccions en italià:

(431) a. Giovanni fu fatto riparare la macchina.

'*El Giovanni va ser fet reparar el cotxe.'

(Burzio (1986), p. 232 [9])

b. Molti bambini sono stati fatti piangere per nulla dal dottore.

'*Molts nens han estat fets plorar per no-res pel metge.'

(Guasti (2006), p. 150 [21])

Tanmateix, Burzio observa que en la construcció passiva en què es passivitza l'argument extern d'un verb incrustat transitiu, l'argument tema no es pot cliticitzar:

(432) ?*Giovanni lo fu fatto riparare.

'*El Giovanni el va ser fet reparar.'

(Burzio (1986), p. 232, [10])

Baker (1988) dona l'oració següent com a gramatical, una oració que atribueix a una comunicació personal d'Adriana Belletti:

(433) Giovanni é stato fatto lavorare (molto).

'*El Giovanni ha estat fet treballar molt.'

(Baker (1988), p. 201 [123a])

Folli i Harley (2007) es distancien de Burzio, Guasti i Baker i consideren problemàtica la passivització d'un argument extern causat. Per a aquestes autores, la passivització de l'argument extern causat d'un verb transitiu és agramatical:

(434) *Maria fu fatta mandare un pacchetto (da Gianni).

(Folli i Harley (2007), p. 226 [43c])

Així mateix, consideren en general agramatical la passivització de l'argument extern d'un verb intransitiu, per bé que en algun cas pot ser mínimament acceptable:

- (435) a. *Marco è stato fatto telefonare (da Gianni).
'*El Marco ha estat fet telefonar (pel Gianni).'
- b. *Marco è stato fatto ridere (da Gianni).
'*El Marco ha estat fet riure (pel Gianni).'
- c. ??Marco è stato fatto piangere (da Gianni).
'*El Marco ha estat fet plorar (pel Gianni).'

(Folli i Harley (2007), p. 226 [44a-c])

Vecchiato (2011) discrepa dels judicis de Folli i Harley. Vecchiato considera (434) força desviada, però els exemples de (435) amb verbs intransitius inergatius o de règim datiu o oblic li resulten més acceptables. Una mica estranyes ("somewhat cumbersome", p. 146), però no agramaticals.

Folli i Harley (2007) noten que en les seves recerques a Internet, només han trobat algun exemple de passivització amb *lavorare* 'treballar', però no amb *ridere* 'riure', *piangere* 'plorar', *tossire* 'tossir' o *tremare* 'tremolar'. Vecchiato (2011) argumenta que en italià és possible trobar a Internet exemples amb aquests verbs, quan en les recerques s'utilitzen les variants de gènere i nombre dels participis. En català només he trobat exemples d'aquest tipus a Internet amb el verb *callar*.

Sembla, doncs, que l'italià es comporta com el català, per bé que potser amb una mica més de llibertat, a tenor de la disparitat dels judicis que hem vist.

El castellà té un comportament similar al del català. El castellà no admet la passivització de l'argument extern causat quan el verb incrustat és transitiu:

- (436) a. *Pedro fue hecho golpear por Juan.
b. *Yo fui hecho traer un regalo.

(Cano Aguilar (1977), p. 327)

Tubino Blanco (2011) tampoc admet que l'argument extern causat d'un verb transitiu es pugui passivitzar:

- (437) *Juan fue hecho correr el maratón.

(Tubino Blanco (2011), p. 230 [30a])

L'argument extern causat d'un verb intransitiu inergatiu o de règim datiu o oblic tampoc és passivitzable, si més no segons Labelle (2017):

- (438) *Bruno fue hecho trabajar/telefonar/saltar.

(Labelle (2017), p. 312 [40b])

Vivanco (2016) recull aquest exemple de García Márquez, en què es passivitzava l'argument extern del verb *callar*, un verb inergatiu agentiu.⁵⁷

(439) Y fue hecho callar por el capellán, que no pudo entender aquella intromisión luterana dentro de su iglesia.

(Vivanco (2016), p. 363 [63c])

En català també és possible trobar en fonts digitals una causativa passivitzada amb aquest verb:⁵⁸

(440) Qualsevol que expressi una crítica és vist com un enemic que ha de ser fet callar.

Com defensaré, (440) és processable perquè interpretem que *fer callar* expressa de manera analítica el significat causatiu lèxic de *silenciar*. De fet, és possible trobar usos de *callar* amb el significat de *silenciar*, tal com mostra aquest exemple castellà tret d'una font periodística:⁵⁹

(441) Messi calló a Cristiano Ronaldo.

Hem vist que la passivització perifràstica de la construcció causativa és possible tant en català com en castellà i en italià. El cas del francès resulta problemàtic. Ruwet (1972) i Kayne (1975) la consideraren agramatical, i en la seva estela en la bibliografia s'ha considerat agramatical. Els exemples següents són de Ruwet:

- (442) a. *Les enfants ont été fait taire.
'*Els nens han estat fets callar.'
- b. *Les pommes de terre ont été fait manger.
'Les patates han estat fetes menjar.'

(Ruwet (1972), p. 114 [124-125])

Per a Zubizarreta (1985) aquesta forma de passivització també és agramatical. Tanmateix, Zubizarreta (1985) compara les oracions de (443) i afirma que alguns parlants del francès troben molt millor (443b) que (443a). D'altres, però, troben totes dues oracions completament agramaticals:

- (443) a. *La maison a été faite construire (par Casimiro).
'*La casa ha estat fet aconstruir (pel Casimiro).'
- b. Pierre a été fait travailler.
'*El Pierre ha estat fet treballar.'

(Zubizarreta (1985), p. 284 [91a], p. 285 [95])

⁵⁷ Font (439): Gabriel García Márquez (1986), *El amor en los tiempos del cólera*. Barcelona: Bruguera.

⁵⁸ Font (440): http://noticies.sirius.cat/2011_01_04_archive.html

⁵⁹ Font (441): <https://www.elperiodico.com/es/barca/20101130/messi-callo-a-ronaldo-602994>

Aquesta millora de gramaticalitat pot ser deguda a una reinterpretació del verb causatiu com a verb d'obligació:

(444) El Pere ha estat obligat a treballar.

Bouvier (2000) fa una aportació discordant a aquest fenomen. Per a Bouvier, el francès accepta la construcció causativa passiva perifràstica. Concretament, dona aquest exemple:

(445) Un pantalon a été fait faire.
'Un pantaló ha estat fet fer.'

(Bouvier (2000), p. 7 [6b])

En canvi, Bouvier dona com a agramatical (446), aparentment idèntica a (445):

(446) *Une jupe a été fait(e) faire (par Marie).
'Unes faldilles han estat fetes fer (per la Marie).'

(Bouvier (2000), p. 6 [2b])

La raó de la diferència de gramaticalitat entre (445) i (446) radica en el participi de *fer*. Segons Bouvier, el participi de *fer* no pot concordar ja que en el seu ús causatiu és morfològicament defectiu. La raó de l'agramaticalitat de (446) és la impossibilitat d'establir concordança de l'argument passivitzat amb el participi de *fer*. Quan l'argument passivitzat es realitza amb un conjunt de trets phi morfològicament no marcats, com a (445), aleshores la construcció resulta acceptable. També resulta acceptable si la posició de subjecte es realitza amb un expletiu:

(447) Il a été fait faire une jupe (?par Marie).
'Han estat fetes fer unes faldilles (per la Maria).'

(Bouvier (2000), p. 6 [3b])

En francès, el participi de *faire* causatiu no manifesta concordança amb el clíctic determinant d'acusatiu, a diferència del que passa amb un participi d'una oració simple:

(448) a. Jean l'a fait repeindre.
'El Jean l'ha fet(a) repintar.'
b. *Jean l'a faite repeindre.

(Kayne (2010b), p. 150 [30, 31])

En l'ús no causatiu, el participi del verb sí que concorda amb el clíctic:

(449) Jean l'a repeinte.
'El Jean l'ha pintat/pintada.'

(Kayne (2010b), p. 150 [29])

Del mateix parer que Bouvier és Rowlett (2007). Rowlett dona aquest exemple com a gramatical:

(450) Le château médiéval à Fontainebleau a été fait construire (par Louis).

'El castell medieval de Fontainebleau va ser fet construir (per Louis).'

(Rowlett (2007), p. 171 [79c])

Igual que Bouvier, Rowlett observa que l'argument passivitzat ha de presentar els trets phi de masculí i singular, altrament l'oració es torna agramatical:

(451) *Des chemises ont été fait(e)(s) faire.

'Unes camises han estat fetes fer.'

(Rowlett (2007), p. 171 [79c])

Kayne (2010b) compara els exemples que dona Bouvier (2000) amb els de Ruwet (1972) i observa que en els exemples de Ruwet el subjecte no és masculí singular i, a més, que no proposa concordança. Segons Kayne, una oració com (452) seria pitjor que l'exemple (442b) donat per Ruwet:

(452) *Les pommes de terre ont été faites manger.

'Les patates han estat fetes menjar.'

(Kayne (2010b), p. 151 [37])

En nota (Kayne (2010b, p. 151, nota 7), Kayne suggereix com a alternativa a l'anàlisi de Bouvier que el participi concorda amb un expletiu sense matriu fonètica, el qual es pot associar amb un SD que manifesti els trets phi de masculí i singular. Si és així, el subjecte (*un pantalon* a (445)) estaria focalitzat.

Sigui com sigui, sembla que el francès no imposa una restricció absoluta a la passivització de la construcció causativa. Pot ser que el seu caràcter marcat sigui degut, tal com proposa Bouvier, al comportament del participi de *fer* en el seu ús causatiu.⁶⁰

⁶⁰ És possible trobar exemples de construcció causativa passiva perifràstica en fonts digitals:

- (i) a. Interpellés sur l'existence d'un contrat de mariage, les comparants nous ont déclaré qu'il a été fait faire un contrat de mariage.
'Interpel·lats sobre l'existència d'un contracte de matrimoni, els compareixents ens van que s'havia fet un contracte de matrimoni.'
- b. L'un des reliquaires date de 1519 (il a été fait faire par Hervé Gouzien, recteur de Crozon en 1516).
'Un dels reliquiariis data de 1519 (va ser fet fer per Hervé Gouzien, rector de Crozon, el 1516).'
- c. La Galleria Borbonica ou tunnel borbonico a été fait construire par Ferdinand II de Bourbon à des fins militaires, durant le 19ème siècle.
'La Galeria Borbònica o Túnel Borbònic va ser feta construir per Ferran II de Borbó amb fins militars, durant el segle XIX.'

Observi's que a (ic) el participi *fait* no concorda amb l'argument passivitzat subjecte. És possible que la concordança la faci amb el segon element de la coordinació, que és singular masculí.

Aquest comportament que mostra el català, i en general la resta de llengües romàniques, en la construcció causativa contrasta obertament amb el de l'anglès. En anglès el subjecte d'una oració passiva pot ser un argument extern, com mostra (453b).⁶¹

- (453) a. John believes the police to have arrested the killer.
b. The police is believed by John to have arrested the killer.

Considerem el verb causatiu *make*. Aquest verb pren com a complement clausal un infinitiu nu:

- (454) John made Mary cry.

Quan l'argument subjecte de la clàusula incrustada es passivitzava, l'infinitiu ha d'anar precedit per la partícula *to*, tal com s'ha observat en la bibliografia (vegeu per exemple Mittwoch (1990) o Sheehan i Cyrino (2017)):

- (455) a. I was made to clean the floor (by her).
b. *She was made clean the floor

(Mittwoch (1990), p. 113 [64], p. 119 [112])

Sigui quina sigui la naturalesa d'aquesta alternança, el que ens interessa aquí és observar que un argument extern d'una clàusula incrustada pot pujar a la clàusula matriu com a subjecte quan el verb d'aquesta es passivitzava. La restricció que opera en català, i en general en les llengües romàniques, sobre el subjecte de la passiva no s'aplica en anglès. En català, l'argument que actua com a subjecte en la construcció causativa passiva s'ha d'interpretar necessàriament com a tema.

12.4.1.2. Passivització de l'argument intern tema d'un verb transitiu

La passivització de l'argument intern d'un verb transitiu és possible en català, en castellà i en italià. Vegem-ne exemples de cada llengua:

- (456) a. El pont va ser fet enderrocar per ordre de l'alcalde.

(Alsina (2002), p. 2434)

Font (ia): <https://gw.geneanet.org/jonature?lang=fr&n=gouban&nz=adou+rouet&oc=3&ocz=0&p=jacques&pz=maelle+marie+elisa>

Font (ib): http://www.acam-france.org/contacts/contact_eglise.php?cle=189

Font (ic): <https://welink.fr/naples-insolite-secrete-activites-lieux>.

⁶¹ Tal com passa en català, l'argument intern del verb incrustat pot pujar a la posició de subjecte de la clàusula matriu:

- (i) The killer is believed to have been arrested (by the police).

Observi's, però, que l'ascens d'aquest argument deixa un rastre morfològic en la clàusula incrustada (aquesta és passivitzada), a diferència del que passa en la construcció causativa, en què el que tenim és un "moviment llarg". El pas intermediari entre (453a) i (i) és (ii).

- (ii) John believes the killer to have been arrested by the police.

- b. ?El testigo fue hecho comparecer ante el tribunal.

(Cano Aguilar (1977), p. 327)

- c. La macchina serà fatta riparare da Giovanni.

'El cotxe serà fet reparar pel Giovanni.'

(Burzio (1986), p. 254 [57b])

És interessant observar que Cano Aguilar assigna a aquesta construcció un interrogant.⁶² Com ja he dit, aquestes oracions, tot i que sintàcticament possibles i perfectament interpretables, resulten poc naturals.

D'una opinió similar és Torrego (2010). Per a Torrego, els únics arguments que poden ser passivitzats són els objectes dels verbs de creació.⁶³ Aquest és l'exemple que dona:

- (457) Esta fortaleza fue hecha construir por Alfonso X.

(Torrego (2010), p. 449, nota 8 [i])

Probablement la restricció de Torrego és excessiva. Sembla que els verbs causatius agentius, entre els quals incloc els de creació, admeten amb facilitat aquesta construcció:

- (458) a. El llibre va ser fet cremar per blasfem.
b. El diamant va ser fet tallar per un especialista.
c. La ciutat va ser feta destruir pel general en cap.
d. La pacient va ser feta operar de manera immediata pel metge de guàrdia.

Altres verbs transitius són refractaris a aquesta construcció:

- (459) a. ?*El porter va ser fet colpejar per l'entrenador.
b. *La simfonia va ser feta escoltar pel compositor.
c. *L'himne nacional ha estat fet aprendre de memòria pels jugadors.
d. *El partit va ser fet guanyar per l'equip visitant.

Alguns verbs transitius no causatius, però, admeten aquesta construcció:

- (460) a. El vaixell va ser fet inspeccionar pel jutge perquè se sospitava que transportava droga.
b. L'acusat va ser fet jutjar per un tribunal militar.

Els verbs de transferència sembla que admeten la passivització de la causativa:

- (461) El correu electrònic va ser fet reenviar a l'afectat_{META}.

⁶² Cano Aguilar (1981, p. 242) reproduïx el mateix exemple, però aquesta vegada no li assigna cap interrogant.

⁶³ Torrego (1998) utilitza el terme de *realització constructiva* (*constructive accomplishment*), terme que pren prestat de Grimshaw i Vikner (1993). Com a exemples d'aquesta classe de verbs dona *construir* i *publicar*.

Zubizarreta (1985), a diferència de la major part d'autors (vegeu Cano Aguilar (1977), Treviño (1994), Moore (1996), Hernanz (1999), Tubino Blanco (2011), Vivanco (2016) o Ciutescu (2018)), considera que en castellà no és possible la passivització d'una construcció causativa. Aquests són els exemples que dona:

- (462) a. *La casa fue hecha construir (por Casimiro).
b. *La casa fue hecha construir a Casimiro.

(Zubizarreta (1985), p. 284 [91b, 92b])

En general, s'admet que en la construcció causativa passiva perifràstica l'argument extern causat es realitzi mitjançant un datiu. En català, tant Alsina (2002) com Amadas (2002) accepten aquesta construcció

- (463) a. L'església (li) va ser feta restaurar a l'arquitecte Pujals.

(Alsina (2002), p. 2434)

- b. Aquests llibres van ser fets llegir als estudiants per la Gemma.

(Amadas (2002), p. 142 [84]):

Tubino Blanco (2011) rebutja explícitament que l'argument extern causat es realitzi mitjançant datiu. Aquest és l'exemple que dona (Tubino Blanco, p. 232 [33]):

- (464) *El coche le fue hecho reparar a Juan.

Els judicis que ofereix Moore (1996) estan en consonància amb els de Tubino Blanco. Moore no considera perfecta la construcció passiva en què l'argument extern causat es realitza mitjançant un SP Agent:

- (465) ?Este coche fue hecho arreglar por mi hermano.

(Moore (1996), p. 221, [50a])

En canvi, si l'argument extern causat es realitza en datiu, l'oració resulta entre marginal i inacceptable, segons els dialectes (o segons els parlants):

- (466) */??El coche fue hecho arreglar al mecánico.

(Moore (1996), p. 219, [47a])

Excepte Zubizarreta, que no accepta cap tipus de causativa passivitzada, cap més autor es pronuncia sobre la realització de l'argument extern causat en castellà.

Aquesta construcció també es dona en italià. Per a Burzio (1986), no hi ha contrast entre (467a) i (467b). A (467a) l'argument extern causat es realitza mitjançant datiu i, per tant, com un argument sintàctic del verb, mentre que a (467b) es realitza com a SP Agent i, per tant, com un adjunt:

- (467) a. La macchina sarà fatta riparare a Giovanni.
'El cotxe serà fet reparar al Giovanni.'
b. La macchina sarà fatta riparare da Giovanni.
'El cotxe serà fet reparar pel Giovanni.'

(Burzio (1986), p. 254 [57])

En principi, hem de considerar que (467a) s'ha format a partir d'una construcció FI mentre que (467b) s'ha format a partir d'una construcció FP.

Folli i Harley donen també exemples d'aquesta construcció:

(468) Il libro fu fatto leggere a Mario (da Gianni).

'El llibre va ser fet llegir al Mario (pel Gianni).'

(Folli i Harley (2007), p. 225 [43a])

Per donar compte d'aquests exemples i no contravenir el seu model explicatiu, Folli i Harley consideren que l'argument datiu corresponent a l'argument extern causat és en realitat un argument beneficiari. Aquesta explicació en termes temàtics no resulta versemblant, tal com observa Vecchiato (2011). A (467b) l'argument causat només pot ser considerat un argument beneficiari d'una manera molt genèrica: tota entitat que és obligada a fer una acció o una activitat és d'alguna manera afectada, i en la mesura que és afectada pot rebre un benefici o un perjudici. Però llegir un document no necessàriament et causa un benefici o un perjudici. Si realment causés un benefici o un perjudici, en l'oració següent el subjecte agent també hauria de ser considerat un beneficiari, una conclusió poc intuïtiva:

(469) Un expert en dret civil ha llegit el document.

No sembla, doncs, que puguem considerar que l'argument extern causat es realitza en aquesta construcció com un argument beneficiari. Sembla més raonable pensar que el cas datiu l'obté per la presència de l'argument intern tema del verb incrustat.

Oracions com la de (470), repetició de (422b), posen en qüestió el tractament del cas datiu com un cas d'últim recurs, com el que proposen Villalba (1992) i Ciutescu (2018):

(470) ?L'aeroport va ser fet remodelar a un arquitecte mediàtic.

Si realment fos un cas d'últim recurs, esperariem que en les construccions passives com la de (470) l'argument extern causat es realitzés en acusatiu i no en datiu. Observi's que en l'oració no trobem cap argument en cas acusatiu. Si suposem que el cas d'aquests arguments l'assigna el complex funcional matriu, i pel fet que el verb matriu s'ha passivitzat no pot assignar cas, esperariem que el cas donat com a últim recurs fos l'acusatiu, ja que aquest cas no és utilitzat en la construcció. El que tenim, en canvi, és que l'argument extern causat rep cas datiu.

12.4.1.3. Passivització de l'argument intern tema dels verbs inacusatius

Un tret especial de la construcció causativa passiva perifràstica és que no solament l'argument tema dels verbs transitius és passivitzable, sinó també l'argument intern dels verbs inacusatius, tant si aquest correspon a un verb de moviment direccional com si es tracta d'un verb de causació interna.

Comencem primer pels verbs de moviment direccional. Alsina (1996) dona el següent exemple:

(471) Els conills van ser fets sortir del cau.

(Alsina (1996), p. 187, nota 1 [iii])

Vegem-ne dos exemples més:

- (472) a. ?El Joan va ser fet sortir de la reunió pel guarda de seguretat.
b. ?La Maria va ser feta entrar al cotxe policial a la força.

Tal com passa amb la resta de construccions causatives passives que hem vist, els judicis no són unànimes. Rosselló (2003) dona el següent exemple com a agramatical, cosa que demostra que aquestes oracions són d'una gramaticalitat fràgil:⁶⁴

- (473) *La nena va ser feta tornar.

(Rosselló (2003), p. 359, nota 22)

A Internet podem trobar algun exemple amb aquests verbs:⁶⁵

- (474) a. [L]'avió va ser fet caure per una bomba a bord de l'aparell.
b. [T]enim notícies que qualche ase va ser fet entrar a salons on es celebraven balls.
c. Però aquell món primer, remot en el temps, que havia estat fet sortir amb mi del poble [...], sembla que no havia conegut hivern i tardor en els seus dies.
d. Aquest APL [...] ha estat fet arribar als Gremis i Associacions de la FIHR.

En castellà també és possible trobar causatives passivitzades amb verbs de moviment direccional. Cano Aguilar (1977) dona aquest exemple, amb un cert aire marginal:⁶⁶

- (475) ?Juan fue hecho venir (por Pedro).

(Cano Aguilar (1977), p. 327)

⁶⁴ Rosselló (2003) accepta la passivització de l'argument tema d'un verb transitiu, aparentment a la Torrego:

- (i) La presó va ser feta construir a començaments de segle.

(Rosselló (2003), p. 359, nota 22)

Així mateix, no accepta la passivització d'un argument extern (l'exemple que dona correspon a un verb inergatiu:

- (ii) *La dona va ser feta plorar.

(Rosselló (2003), p. 359, nota 22)

⁶⁵ Font (474a): <https://www.diaridegirona.cat/espanya-internacional/2016/05/20/egipte-troba-restes-lavio-al-nord-dalexandria/784333.html>

Font (474b): <https://www.fbofill.cat/sites/default/files/1480%20Sant%20Antoni%20Manacor%20def.pdf>

Font (474c) : <https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000281/00000070.pdf>

Font (474d): <http://www.fih.cat/615-l-39-avantprojecte-de-llei-de-mesures-fiscals-administratives-financeres-i-del-sector-public-al-ctesc/>

⁶⁶ Cano Aguilar (1981) considera plenament gramatical aquesta mateixa oració:

- (i) Juan fue hecho venir.

(Cano Aguilar (1981), p. 242)

Tubino Blanco també la considera una mica desviada:

(476) ?Juan ha sido hecho pasar a la sala.

(Tubino Blanco (2011), p. 230 [30c])

Trobem exemples en fonts digitals:⁶⁷

(477) Para despistar a cronistas, fotógrafos y equipos de la televisión, el rockero fue hecho salir del hospital universitario por una puerta secundaria.

En italià aquesta construcció és donada com a gramatical tant per Folli i Harley (2007) com per Vecchiato (2011):

(478) a. Marco è stato fatto partire.

'El Marco ha estat fet marxar.'

b. Marco è stato fatto cadere (da Gianni).

'El Marco ha estat fet caure (pel Gianni).'

c. Il pacchetto è stato fatto arrivare (da Gianni).

'El paquet va ser fet arribar (pel Gianni).'

(Folli i Harley (2007), p. 226 [45a-c])

Els verbs incoatius tenen un comportament irregular. Els verbs *néixer* i *morir* semblen acceptar aquesta construcció:

(479) a. El nadó va ser fet néixer amb fòrceps.

b. L'assassí va ser fet morir a la forca.

El següent exemple prové d'una font literària:⁶⁸

(480) Ismènies, arrabassat i endut a Esparta, al cap de no gaire temps és fet morir.

He trobat un exemple a Internet amb els verbs *néixer* i *morir* simultàniament:⁶⁹

(481) En un moment el situa prop de la idea de Heidegger: som éssers fets per la mort. Cada moment és fet néixer i morir i cada instant és fet per morir. Hi ressona l'etern retorn Nietzscheà.

També és possible trobar exemples amb *néixer* i *morir* en castellà (exemples d'Internet):⁷⁰

⁶⁷ Font (477): <https://www.eltiempo.com/archivo/documento/MAM-64370>

⁶⁸ Font (480): Plutarc (1937), *Vides paral·leles*, vol. 8, p. 75 (traducció de Carles Riba). Barcelona: Fundació Bernat Metge.

⁶⁹ Font (481): <http://blocpoesia.bcn.cat/2014/05/llegir-vinyoli-avui-la-veu-dida-vitale.html>

⁷⁰ Font (482a): <https://astrowine.com/escorpio-y-la-muerte-de-orion>

Font (482b): <http://legadohistoria.blogspot.com/2015/04/napoles-se-subleva-contra-el-virrey.html>

- (482) a. El escorpión fue hecho nacer en la cima de la isla de Quíos por Artemisa
 b. En julio de 1647, una parte del pueblo de Nápoles se sublevó contra el virrey español, capitaneados por su capitán, un tal Tomás Aniello, llamado Masaniello, que fue hecho morir por sus propios seguidores y después fue ensalzado como un héroe.

Altres verbs de causació interna com ara *florir* resulten molt poc naturals:

- (483) a. L'enginyer agrònom va fer florir els arbres abans d'hora.
 b. *Les flors van ser fetes florir abans d'hora (per l'enginyer agrònom).

Verbs com *fondre* i *enfonsar*, que admeten tant la causació interna com la causació externa, en la construcció causativa passiva semblen interpretar-se com a verbs de causació externa:

- (484) a. El capità va fer enfonsar el vaixell pirata que ens volia abordar.
 b. El vaixell pirata que ens volia abordar va ser fet enfonsar pel capità.
 (485) a. El cuiner va fer fondre la mantega.
 b. La mantega va ser feta fondre pel cuiner.

Hem vist que els arguments que es poden passivitzar són els arguments interns d'alguns verbs transitius i d'alguns verbs inacusatius. En general, no és possible passivitzar l'argument extern causat ni d'un verb transitiu ni d'un verb intransitiu. En el proper apartat intentaré oferir una explicació a aquest fenomen.

12.4.1.4. La Regla de Recomposició Causativa

Hem vist que no és possible passivitzar qualsevol argument del verb incrustat d'una construcció causativa, a diferència del que passa en una construcció de marcatge excepcional de cas. No es pot passivitzar l'argument extern causat d'un verb transitiu, i tampoc l'argument extern causat d'un verb intransitiu, si bé en aquest darrer cas el grau d'agramaticalitat és menys sever. En canvi, si que és possible passivitzar l'argument intern tema tant d'un verb transitiu com d'un verb inacusatiu, per bé que no en tots els casos la passivització és natural.

La teoria del cas que he proposat permet explicar de manera simple la impossibilitat de passivitzar l'argument extern d'un verb transitiu incrustat en la construcció FI. Com hem vist, l'argument extern d'un verb transitiu s'insereix mitjançant el nucli de Veu. En el moment de la derivació en què inserim el v matriu, tenim dos arguments sense cas: l'argument tema incrustat i l'argument extern incrustat. En aquest estadi, assignem cas datiu a l'argument extern incrustat. Atès que la clàusula matriu es passivitza, no s'introdueix el nucli de Veu en aquesta. L'únic nucli capaç d'assignar cas a l'argument intern tema és el nucli de Temps matriu. L'argument intern tema puja a Temps, valida el tret PPA d'aquest nucli i rep en correspondència cas nominatiu. Mitjançant aquesta operació, l'argument intern tema es converteix en el subjecte de l'oració. Observi's que no és possible passivitzar l'argument extern incrustat ja que quan s'introdueix el Temps matriu aquest argument ja ha rebut cas datiu. Això explica que aquest argument no estigui disponible per rebre cas nominatiu i convertir-se en subjecte. En aquest sentit, es comporta com l'argument meta de la construcció de doble objecte datiu, que no és passivitzable en català.

Aquesta explicació no és extensible a l'argument extern d'un verb inergatiu o d'un verb intransitiu de règim datiu o oblic com ara *telefonar*. Aquest argument rep cas acusatiu quan s'introdueix l'argument extern causador en la clàusula matriu. Tanmateix, si la clàusula matriu està passivitzada, l'argument extern causat pot rebre cas nominatiu del Temps matriu. Com es pot veure, el model que proposo admet sense problemes la passivització de l'argument extern d'un verb inergatiu o d'un verb intransitiu de règim datiu o oblic, contràriament als fets observats. Sí que és veritat que en italià són factibles les causatives passives amb verbs inergatius i intransitius de règim datiu o oblic, però tot i això en general són poc naturals.

Folli i Harley (2007), i en la seva estela Tubino Blanco (2011), han intentat explicar la impossibilitat de passivitzar l'argument extern d'un verb intransitiu, i en general d'un verb transitiu, en termes sintàctics. A continuació mostraré que aquesta explicació resulta poc satisfactòria. Adaptant idees de Vecchiato (2011), proposaré que la construcció causativa passiva perifràstica es forma, en el cas general, a partir de verbs transitius, igual que la passiva perifràstica simple. Tanmateix, alguns verbs intransitius l'admeten. Proposaré que en aquests casos s'aplica una regla que anomenaré Regla de Recomposició Causativa. Aquesta regla permet tractar una perífrasi causativa com si expressés la semàntica lèxica d'un verb transitiu.

Vegem en primer lloc l'explicació que ofereixen en termes sintàctics Folli i Harley. Segons aquestes autores, només és passivitzable la construcció FP, i no la construcció FI. L'argument extern de les construccions causatives amb verbs transitius no es realitza com a argument en les construccions FP, i en conseqüència no és passivitzable. Només és passivitzable l'argument intern d'aquests verbs. Així mateix, els verbs intransitius amb un argument extern no admeten la construcció FP. Finalment, l'argument intern dels verbs inacusatius és passivitzable ja que, segons aquestes autores, els verbs inacusatius entren, o poden entrar, en la construcció FP.

Aquesta proposta planteja diverses qüestions. En primer lloc, la passivització de l'argument extern dels verbs intransitius és sensiblement millor que la passivització de l'argument extern dels verbs transitius. L'explicació que donen Folli i Harley no permet modular aquesta diferència entre aquests arguments externs.

En segon lloc, Folli i Harley es veuen obligades a assumir que els verbs inacusatius admeten la construcció FP, una assumpció necessària per explicar el fet que l'argument intern d'alguns d'aquests verbs es pot passivitzar, però estranya des del punt de vista conceptual. La construcció FP està pensada per suprimir de l'estructura sintàctica bàsica l'argument extern del verb incrustat. Si el verb incrustat no té un argument extern, aleshores no té sentit, en aquests verbs, distingir entre construcció FI i construcció FP.

I finalment, el model de Folli i Harley no pot explicar construccions com la de (486) en què, tot i haver-se passivitzat l'argument intern del verb incrustat, l'argument extern d'aquest es realitza amb cas datiu i no mitjançant un SP Agent.

(486) ?El llibre li va ser fet tornar a la biblioteca.

En principi, hem de considerar que (486) s'ha format a partir d'una construcció FI mentre que (487) s'ha format a partir d'una construcció FP:

(487) El llibre va ser fet tornar a la biblioteca per un missatger.

Recordem que Folli i Harley proposen tractar l'argument datiu d'oracions com (486) com un argument beneficiari.

Vegem ara una forma de donar compte de les restriccions que afecten la construcció causativa passiva perifràstica. En general, els verbs que admeten aquesta construcció són els verbs transitius, per bé que, com hem vist, alguns verbs intransitius també l'admeten. Aquí adoptaré reformulant-la la noció de *passiva canònica* de Vecchiato (2011). Segons Vecchiato, com més s'allunya una causativa passiva d'una passiva canònica, més estranya resulta. Vegem com ho expressa aquesta autora:

In sum, the more we depart from a canonical passive, the more awkward the use of the passive is. Awkward but not ungrammatical, accounting thus for the judgments of those who actually like these passives, as commented on above.

(Vecchiato (2011), p. 148)

Aquesta explicació en termes de passiva canònica i estranyesa resulta problemàtica en un cas. La passivització de l'argument tema d'un verb de moviment direccional no és una passivització canònica i, tot i això, en general és força acceptable.

Una de les característiques de la construcció passiva és que el verb és transitiu i l'argument passivitzat és temàticament un tema; no és mai un argument extern, ni tampoc una meta. D'acord amb la idea de la *passiva canònica*, esperaríem que tots els verbs que admeten passivització en la construcció causativa fossin verbs transitius. Però hem vist que en general els verbs inacusatius de moviment direccional admeten la passivització.

- (488)
- a. El lladregot va ser fet entrar al cotxe policial.
 - b. El periodista va ser fet sortir de la conferència de premsa.
 - c. El paquet va ser fet arribar al seu destinatari.
 - d. El jugador va ser fet tornar.
 - e. La Carne va ser feta caure.
 - f. El Ramon va ser fet passar al despatx.

Com ja he assenyalat, no hi ha unanimitat en la valoració d'aquestes oracions. Rosselló (2003) les troba agramaticals. Personalment les trobo estranyes, però perfectament processables. En castellà i en italià també són bones o, si més no, acceptables. Crec que l'explicació de l'acceptabilitat d'aquestes oracions és interpretativa. Chierchia (1989 [2004]) considera que tots els verbs inacusatius són en realitat verbs causatius descausativitzats lèxicament. En el capítol 3 he argumentat que això no és exactament així. Ara bé, com diu Reinhart (2000), donada una llengua amb un verb A inacusatiu no alternant, és sempre possible trobar una altra llengua en què el verb corresponent al verb A sigui alternant. En català, els verbs *entrar* i *tornar* tenen una forma transitiva, però no *sortir*, *arribar* ni *caure*. És possible trobar en una altra llengua la forma transitiva a aquests verbs. Consideraré que les oracions de (488) són processables perquè és possible substituir amb facilitat el predicat complex format per un verb inacusatiu i el verb causatiu *fer* per un verb causatiu lèxic. Les oracions de (488) són parafrasejables per les següents:

- (489) a. El lladregot va ser introduït al cotxe policial.
 b. El periodista va ser expulsat de la conferència de premsa.
 c. El paquet va ser atansat/entregat al seu destinatari.
 d. El jugador va ser retornat.
 e. La Carne va ser tombada.
 f. El Ramon va ser introduït al despatx.

Per explicar aquest fenomen proposaré una regla interpretativa que anomenaré Regla de Recomposició Causativa:⁷¹

(490) *Regla de Recomposició Causativa*

En la construcció causativa passiva perifràstica, si el verb incrustat no és transitiu, la perífrasi formada pel verb causatiu i el verb lèxic haurà d'equivaldre semànticament a un verb transitiu del lexicó.

A diferència dels verbs de moviment direccional, els verbs incoatius no admeten amb facilitat la passivització causativa. Alguns verbs que no l'admeten són *florir*, *pansir*, *brotar* i *créixer*.

- (491) a. *Les plantes van ser fetes florir.
 b. *Les flors van ser fetes pansir.
 c. *Les mongeteres van ser fetes brotar.
 d. *El nen va ser fet créixer.

El problema amb aquests verbs és que és difícil trobar el verb corresponent transitiu que expressi "causar + verb". En conseqüència, aquestes construccions causatives passivitzades resulten molt estranyes. L'aplicació de la Regla de Recomposició Causativa no ens dona cap verb lèxic causatiu de retorn.

Un verb que l'admet amb certa facilitat és *morir*.

- (492) El rei va ser fet morir a la guillotina.

En la meua opinió, la raó és que aquest verb té associat el verb causatiu lèxic *matar*, un verb que comparteix amb *morir* el participi *mort*. (492) és parafrasejable per (493):

- (493) El rei va ser mort a la guillotina.

El verb *néixer* també admet la forma passiva, per bé que són rars els exemples amb aquest verb (repeteixo l'exemple (481) tret d'Internet com a (494)):

⁷¹ Es pot establir un paral·lelisme entre aquesta regla i la Restricció del Predicat Complex (*Complex Predicate Constraint*) de Snyder (2001). D'acord amb aquesta restricció, dos elements lèxics es poden amalgamar si poden expressar junts un tipus esdevenimental únic:

(i) *Restricció del Predicat Complex* (Snyder (2001))

Two syntactically independent expressions can jointly characterize the event-type of a single event-argument, only if they constitute a single word (endocentric compound) at the point of semantic interpretation.

(Snyder (2001), p. 336 [8])

(494) En un moment el situa prop de la idea de Heidegger: som éssers fets per la mort. Cada moment és fet néixer i morir i cada instant és fet per morir. Hi ressona l'etern retorn Nietzscheà.

Aquí la perífrasi "és fet néixer" equival semànticament a "és creat". I la perífrasi "és fet morir" equival a "és destruït".

Hem vist que alguns verbs inergatius admetien, amb un grau més o menys variable de gramaticalitat, la construcció passivitzada. Entre aquests destaca *callar*, tant en català com en castellà.

(495) ??El Joan va ser fet callar.

Observi's que el predicat *fer callar* correspon al verb transitiu *silenciar*. Per aquest motiu, (495) és interpretable com a (456):

(496) El Joan va ser silenciat.

La Regla de Recomposició Causativa permet interpretar construccions causatives passives com la de (495), tot i que les construccions causatives passives perifràstiques amb verbs inergatius i intransitius de règim datiu o oblic no són possibles. En general aquests verbs no són adequats per a aquesta construcció ja que el resultat que obtenim s'allunya clarament de la passiva canònica en el sentit de Vecchiato. No és canònic que el subjecte d'una passiva sigui un agent.

En italià, i d'acord amb Folli i Harley (2007), s'accepta amb certa facilitat el verb *lavorare* 'treballar'. Guasti (1997) dona aquest exemple:

(497) Gianni è stato fatto lavorare a lungo.

'*Gianni ha estat fet treballar molt.'

(Guasti (1997), p. 128, p. 130)

Probablement el que tenim aquí no és una reinterpretació de la perífrasi "ser fet treballar", sinó una reinterpretació semàntica del verb causatiu:⁷²

(498) El Joan ha estat obligat a treballar.

He fet un repàs dels verbs intransitius que admetien la passivització causativa, i he mostrat que aquest no era un fenomen general, sinó que més aviat sembla restringit a un reduït nombre de verbs, concretament als verbs que admeten la Regla de Recomposició Causativa. D'acord amb aquesta regla, si la perífrasi formada pel verb causatiu *fer* i el verb lèxic equival semànticament a un verb transitiu del lexicó, l'oració serà interpretable i, per tant, gramatical. Hem vist que els verbs intransitius que admeten aquesta forma de passivització són els verbs inacusatius de moviment direccional i els verbs de causació interna *morir* i *néixer*. Una mica més marginalment, el verb inergatiu *callar* admet també aquesta construcció.

⁷² "Ser fet treballar" podria ser reinterpretat per "ser explotat".

12.4.1.5. La passivització i els clítics

Alsina (2002) observa que en les causatives passives no és possible situar un clíctic corresponent a un argument intern meta en el verb incrustat. Aquest és l'exemple que dona:

- (499) a. L'alcalde va fer donar-li_{META} la medalla de la ciutat.
b. La medalla de la ciutat li_{META} va ser feta donar.
c. *La medalla de la ciutat va ser feta donar-li_{META}.

(Alsina (2002), p. 2435)

Alsina dona encara un altre exemple, en aquest cas amb el clíctic locatiu *hi*:

- (500) a. Els morts hi seran fets enterrar.
b. *Els morts seran fets enterrar-hi.

(Alsina (2002), p. 2435)

Hem vist que els clítics es poden inserir en el verb incrustat quan la construcció té un comportament biclausal, és a dir, quan el Temps incrustat és semiactiu i s'hi poden ancorar clítics. Els exemples de (499c) i (500b) mostren que no és possible inserir clítics en la clàusula incrustada i, per tant, que la passivització requereix que la construcció sigui monoclausal i no biclausal. És a dir, el "moviment llarg" de l'argument intern OD només és possible si el nucli de Temps incrustat és defectiu, no si és semiactiu.

12.4.1.6. Descripció estructural de la construcció causativa passiva perifràstica

Hem vist que la construcció causativa passiva perifràstica admet dues maneres de realitzar l'argument extern causat: com a SP Agent i com a datiu. Personalment, trobo preferible que l'argument extern causat es realitzi com a SP Agent que com a datiu:

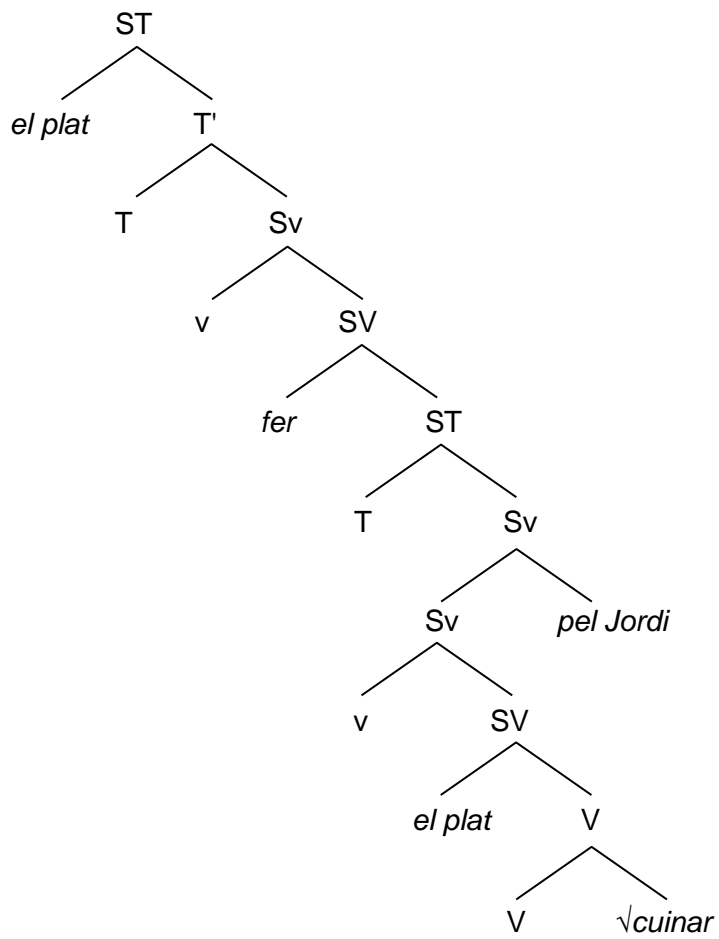
- (501) a. El document ha estat fet llegir per un expert en dret civil.
b. ?El document ha estat fet llegir a un expert en dret civil.

En conseqüència, la clàusula incrustada tant pot contenir el nucli Veu com no contenir-lo. La presència de Veu en la clàusula incrustada no impedeix que l'argument intern tema del verb incrustat es pugui acabar realitzant com a subjecte. El motiu és que rep cas del complex funcional de la clàusula matriu i no del complex funcional de la clàusula incrustada. Encara que un clíctic d'acusatiu es pugui realitzar en la clàusula incrustada, i de vegades s'hi hagi de realitzar forçosament, com en el cas de la reflexivització incrustada, el cas de l'argument intern tema és determinat per la clàusula matriu, tal com defenso en aquest treball.

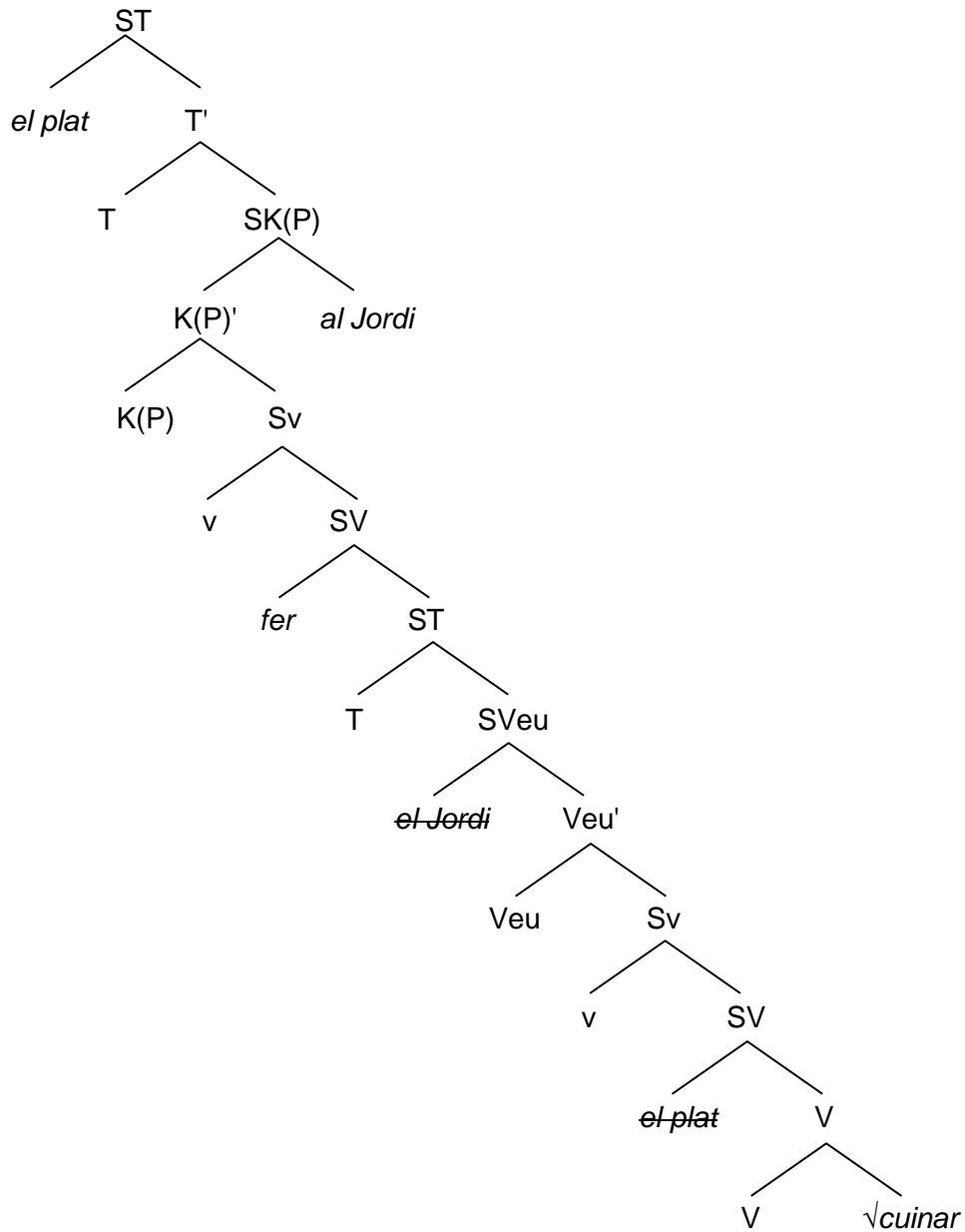
Vegem a continuació l'estructura d'aquestes construccions causatives passives perifràstiques:

(502) a. El plat va ser fet cuinar pel Jordi.

b.

- (503) a. ?El plat va ser fet cuinar al Jordi.
 b.

Com es pot veure, la dinàmica de la construcció causativa, quan és monoclausal, és similar al d'una oració simple: hi ha un sol domini de cas i és possible la passivització de l'argument intern OD del verb incrustat, igual que en una oració simple.

12.4.1.7. Recapitulació

Una de les propietats de la construcció causativa passiva perifràstica és que l'argument extern causador s'ha d'interpretar com a agentiu. Així mateix, hem vist que només és possible passivitzar un argument intern: l'argument intern dels verbs transitius i l'argument tema dels verbs de moviment direccional i dels verbs incoatius. Perquè la passivització d'un argument tema d'un verb de moviment direccional o incoatiu, he proposat que la perífrasi formada per aquest verb i el verb causatiu s'havia d'interpretar com si correspongués a la versió analítica d'un verb transitiu ja present en el lèxic.

12.4.2. La construcció causativa passiva pronominal

La construcció causativa també admet la passivització pronominal.

(504) S'ha fet penjar la bandera.

En el català central, T concorda en nombre amb l'argument nominatiu, és a dir, amb l'argument intern del verb incrustat:

(505) S'han fet pavimentar tres carrers.

A diferència de la construcció causativa passiva perifràstica, la passivització pronominal no sembla estar sotmesa a excessives restriccions.

- (506) a. Se'l va fer anar al metge.
b. Se'l va fer sortir de l'habitació.
c. Se l'ha fet treballar massa.
d. Se li ha fet escriure el manifest.
e. Se li va fer repetir l'explicació.

Quan l'argument extern causat es realitza amb datiu, en principi no s'efectua la concordança amb l'argument intern OD:

- (507) a. S'han fet firmar tots els documents.
b. Se m'ha fet firmar tots els documents.
c. ?Se m'han fet firmar tots els documents.

Tanmateix, al capítol 6 hem vist un exemple de font literària en què es produïa la concordança:⁷³

- (508) Se li van fer llegir certs articles i certes poesies de Maragall i Maragall li va fer avorrir la vanitat del passeig de Gràcia.

⁷³ Font (508): George Bernard Shaw (1997), *Pigmalió*, pàg. 143 (traducció de Xavier Bru de Sala). Barcelona: Edicions de la Magrana.

Igual com passa en la construcció causativa passiva perifràstica, en la passiva pronominal sembla que no és possible situar clítics en el verb incrustat:⁷⁴

- (509) a. Al cementiri de Montjuïc no s'hi va deixar enterrar Carrasco i Formiguera.
b. ?*Al cementiri de Montjuïc no es va deixar enterrar-hi Carrasco i Formiguera.

Així mateix, tampoc sembla massa natural expressar l'argument extern causat com un SP Agent:

- (510) ??S'ha fet escriure la declaració per un comitè.

És possible que el caràcter estrany de (510) és que la passiva pronominal no admet que l'argument extern es realitzi com a SP Agent. En una oració simple, la naturalesa de la restricció és simple: la construcció es realitza amb un nucli *Ve* i, per tant, l'argument extern és representat per l'element *pro*-PERS que s'insereix a l'especificador de *Ve*. Ara bé, per què no es pot realitzar l'argument extern causat com un adjunt SP agent en la construcció causativa? Probablement per una generalització d'aquesta restricció de la clàusula matriu a la clàusula incrustada. Aquesta és una explicació similar a la que he donat per explicar la impossibilitat que l'argument extern dels verbs intransitius es realitzi com a subjecte en les construccions causatives passivitzades. No m'estendré més en aquesta construcció.

12.4.3. Conclusions de l'apartat

En aquest apartat he estudiat la construcció causativa passivitzada. Hem vist que pot prendre dues formes: la perifràstica i la pronominal.

Hem vist que estudiat la construcció causativa passiva perifràstica, tot i ser poc natural, és possible i interpretable. Aquesta construcció es dona tant en català com en castellà, en italià i en menor mesura en francès. Una de les restriccions que manifesta és que l'argument passivitzat no pot correspondre, en el cas general, a un argument extern. He argumentat que en català, la forma com s'assigna el cas impedeix que l'argument extern d'un verb transitiu pugui ser passivitzat, ja que rep el cas datiu abans que es decideixi si la clàusula matriu és activa o passiva. Tanmateix, l'argument extern d'un verb intransitiu sí que és susceptible de ser passivitzat. He adoptat la idea de Vecchiato (2011) segons la qual la construcció causativa passiva perifràstica ha d'aproximar-se a una passiva canònica. Així mateix, he proposat que quan s'allunya d'una passiva canònica, s'aplica la Regla de Recomposició Causativa. D'acord amb aquesta regla, l'oració serà interpretable si la perífrasi formada pel verb causatiu *fer* i el verb lèxic intransitiu equival a un verb transitiu del lexicó. Finalment, he mostrat que aquesta construcció té propietats monoclausals. No és possible inserir clítics en el verb incrustat, cosa que ens indica que el Temps incrustat ha de ser necessàriament defectiu. El Temps incrustat no es pot associar al tret PPA.

⁷⁴ El judici de (509b) no és clar. Tanmateix, sembla que aquesta oració és semblant a (i):

(i) ?*Al cementiri de Sant Genís va ser deixat enterrar-hi Carrasco i Formiguera.

De la construcció causativa passiva perifràstica podem extreure diverses conclusions. En primer lloc, és possible assignar cas datiu a l'argument extern causat sense que l'argument intern OD rebi cas acusatiu. En segon lloc, la realització del nucli de Veu en la clàusula incrustada és possible amb un Temps incrustat defectiu. En efecte, és possible inserir l'argument extern incrustat mitjançant el nucli de Veu i que la construcció es comporti com una construcció monoclausal. Exemples com el de (422b) donen suport a aquesta idea. I finalment, el "moviment llarg" només és possible si el Temps incrustat és defectiu.

Finalment, he estudiat la construcció causativa passiva pronominal. Hem vist que aquesta construcció no sembla presentar excessives restriccions. La més rellevant, és que no sembla admetre amb facilitat que l'argument extern causat es realitzi com a adjunt.

12.5. CONCLUSIONS DEL CAPÍTOL

En aquest capítol, el darrer dedicat a la construcció causativa i també el darrer d'aquest treball, he estudiat les propietats estructurals de l'argument causat i els diversos fenòmens sintàctics que s'hi donen: la reflexivització, la cliticització i la passivització. He mostrat que en uns casos la construcció tenia un comportament pròpiament monoclausal, mentre que en d'altres el comportament era biclausal, sense que aquest comportament biclausal arribés a ser ple, com passa en la construcció causativa de marcatge excepcional de cas que trobem en portuguès o en alguns dialectes del castellà.

He plantejat la hipòtesi de distingir entre dos nuclis de Temps no plens, un nucli de Temps defectiu i un nucli de Temps semiactiu. La particularitat del nucli de Temps semiactiu és que s'associa amb el tret PPA, però no amb els trets phi. En conseqüència, aquest nucli té activitat sintàctica, però no pot concordar amb l'element que valida el seu tret PPA. Tampoc assigna cas ni té capacitat, en el cas que domini un nucli de Veu, de dotar aquest de capacitat per ser actiu en termes de cas.

Així mateix, he proposat que un clíctic es pot ancorar en la clàusula incrustada de la construcció causativa quan el Temps incrustat és semiactiu, però no quan és defectiu. En conseqüència, quan és semiactiu, la construcció té propietats biclausals, mentre que quan és defectiu, té propietats monoclausals.

He estudiat en primer lloc el comportament de la construcció causativa quan es reflexivitza algun dels seus arguments. He distingit dos tipus de reflexivització, la reflexivització matriu i la reflexivització incrustada. En la reflexivització matriu l'argument antecedent és l'argument extern causador, mentre que en la reflexivització incrustada l'argument antecedent és l'argument extern causat.

En la reflexivització matriu, el clíctic reflexiu se situa de manera estàndard en el verb matriu. Així mateix, qualsevol altre clíctic de la construcció s'ha de situar en el verb matriu. El motiu és que aquesta construcció és monoclausal i, per tant, no és possible situar clíctics en la clàusula incrustada. La reflexivització matriu presenta una segona

versió en llengües com el català i el castellà, en què el clíctic reflexiu es realitza en el verb incrustat. En aquest cas, tots els clíctics corresponents a arguments del verb incrustat s'han de realitzar en el verb incrustat. Aquesta versió de la reflexivització matriu l'he anomenada reflexivització matriu biclausul.

En qualsevol de les dues formes que pot prendre la reflexivització matriu, l'argument extern causat s'ha de realitzar com a SP Agent. Adoptant una idea de Kayne (1975), he proposat que el motiu d'aquesta restricció és la Restricció de Referencialitat sobre el Datiu Causat. Atès que un argument intern del verb incrustat és humà i està representat mitjançant un clíctic, l'argument extern causat no es pot expressar ni nominalment com a objecte ni com a clíctic.

En la reflexivització incrustada el clíctic reflexiu s'ha de realitzar en el verb incrustat, mai en el verb matriu. Si ho fes, l'antecedent hauria de ser forçosament l'argument extern causador i no l'argument extern causat. Així mateix, l'argument extern causat s'ha de realitzar com a objecte, mai com a SP Agent. El motiu és que un SP Agent no té capacitat per lligar ni un clíctic reflexiu ni, de fet, un pronom possessiu situat en un SD.

En les tres llengües en què es produeix la reflexivització incrustada (català, castellà i francès), i quan el clíctic reflexiu representa l'argument intern OD, aquest no provoca la dativització de l'argument extern causat. He proposat que el motiu és que el clíctic reflexiu és l'exponent de la Veu mitjana de la clàusula incrustada. Aquest element pot lligar en la posició en què s'interpreta tant un element *pro* com una anàfora complexa. He proposat que un element anafòric no activa el cas datiu del seu antecedent quan estableix la relació anafòrica amb aquest mitjançant la Veu mitjana.

A diferència del que passa en la reflexivització matriu, en la reflexivització incrustada, el clíctic corresponent a l'argument extern causat s'ha de segregar obligatòriament de la resta de clíctics, ja que el clíctic corresponent a l'argument causat, sigui o no extern, s'ha de realitzar sempre en el verb matriu. Hem vist que en els casos en què això no passa, no són realment contraexemples perquè aleshores el clíctic no representa pròpiament l'argument extern causat. Per aquest motiu, he considerat que en la reflexivització incrustada la construcció causativa té un comportament biclausul i no monoclausul. Això permet entendre també el comportament de l'italià. L'italià, com he dit, no disposa de reflexivització incrustada. El motiu és que en italià la construcció causativa no admet que el Temps incrustat sigui semiactiu.

Tot i que la construcció causativa pot tenir un caràcter biclausul, aquest caràcter biclausul no és ple. Una de les característiques de la construcció causativa és que l'argument extern causat no té capacitat per crear un domini de lligam de manera universal, a diferència del que passa en la construcció causativa de marcatge excepcional de cas. Pot crear un domini de cas quan es realitza amb un clíctic de persona discursiva, però no quan es realitza amb un clíctic determinant o amb un nominal, per bé que un clíctic determinant o un nominal poden tenir certs efectes opacitzadors respecte als arguments oblics.

He defensat que l'argument extern causat en la construcció FI no es comporta pròpiament com un subjecte. Comparteix amb un subjecte la capacitat per lligar i quantificar un pronom possessiu en un argument intern OD o OI, i la capacitat per controlar, en alguns casos una mica dèbilment, un PRO en una clàusula incrustada d'OD o en una clàusula incrustada adverbial. En canvi, no té capacitat per crear un

domini de lligam (amb l'excepció dels clítics de persona discursiva) ni tampoc per lligar un quantificador flotant.

He proposat que la distribució de clítics en la construcció causativa també es podia explicar en termes de les propietats del nucli de Temps incrustat. Quan el Temps incrustat es realitza amb el tret PPA (Temps semiactiu), és possible situar clítics en el verb incrustat, mentre que quan es realitza sense el tret PPA (Temps defectiu), aleshores els clítics s'han de realitzar tots en el verb matriu. En conseqüència, la distribució dels clítics ens permet determinar si la construcció es comporta com a monoclausal o com a biclausal.

Dues són les característiques de la distribució dels clítics en la construcció causativa. La primera, que ja he ressenyat, és que el clític corresponent a l'argument causat, sigui extern o intern, es realitza sempre en el verb matriu. I la segona és que si un clític corresponent a un argument intern es realitza en el verb incrustat, aleshores tots els altres clítics corresponents a arguments interns s'han de realitzar en el verb incrustat. Descriptivament, podem dir que un clític situat en el verb incrustat té un efecte retenidor sobre els altres clítics corresponents als arguments interns. He explicat aquest fenomen per l'efecte d'intervenció que realitzen els clítics. Si la clàusula incrustada conté un clític, aquest impedeix que un clític situat en la clàusula superior es pugui associar amb la posició estructural en què s'interpreta en la clàusula incrustada.

Hem vist que la possibilitat que té el català (i el castellà) per desagregar clítics (és a dir, capacitat per desagregar el clític corresponent a l'argument (extern) causat dels clítics arguments als arguments interns (no causats) permet evitar dues restriccions, la restricció de referencialitat i la restricció morfològica que impedeix concatenar dos clítics morfològicament idèntics. La primera és específica de la construcció causativa mentre que la segona és general. Dos clítics es poden segregar si el clític corresponent a l'argument més alt estructuralment (argument extern causat) es troba en la mateixa baula o en una baula superior que l'argument intern tema en l'Escala de Referencialitat. Si l'argument intern tema es troba en una baula superior en l'Escala de Referencialitat, aleshores la construcció causativa es transforma en una construcció perceptiva, de manera que passa a haver-hi dos dominis de cas i no un.

Finalment, el darrer fenomen sintàctic que he estudiat és el de la passivització. En català es poden distingir dos tipus de construccions causatives passivitzades, les passives perifràstiques i les passives pronominals. En aquest estudi m'he centrat en l'estudi de les construccions causatives passives perifràstiques.

Hem vist que aquest tipus de passivització es dona en les quatre llengües, per bé que en francès sembla força més restringida. En francès, molts autors no l'accepten, mentre que d'altres l'accepten però únicament quan l'argument passivitzat és masculí singular, ja que en la construcció causativa el participi de *faire* no té capacitat per concordar.

He defensat que en català no és possible passivitzar l'argument extern causat quan el verb incrustat és transitiu per la forma com s'assigna el cas: l'argument extern causat rep cas abans que s'assigni el cas nominatiu en el verb matriu. En conseqüència, quan s'assigna el cas nominatiu l'argument extern causat ja no està disponible.

Tampoc és possible passivitzar l'argument extern causat quan el verb incrustat és intransitiu d'argument extern, tot i que en aquest cas la impossibilitat de fer-ho no es

pot atribuir al cas. He proposat, seguint Vecchiato (2011), que la construcció causativa passiva perifràstica s'ha de comportar, des del punt de vista temàtic, de manera similar a una passiva canònica. Atès que en una passiva canònica l'argument que es passivitza és un argument intern tema i no un argument extern, en la passivització de la construcció causativa l'argument que s'ha de passivitzar és l'argument intern tema del verb incrustat. Però hem vist que alguns verbs inacusatius, que no admeten la passivització canònica perquè no són transitius, sí que es poden passivitzar en la construcció causativa. Per explicar aquest fenomen he proposat la Regla de Recomposició Causativa. D'acord amb aquesta regla, la construcció és interpretable quan la perífrasi formada pel verb causatiu *fer* i el verb lèxic intransitiu equival a un verb transitiu del lexicó. Això permet explicar que verbs inacusatius com *entrar*, *sortir* o *morir* puguin passivitzar-se en la construcció causativa, però no verbs com ara *créixer* o *brotar*.

Un dels trets característics de la passivització perifràstica de la construcció causativa és que l'argument passivitzat experimenta el que s'anomena "moviment llarg". A diferència del que passa en la construcció de marcatge excepcional de cas de l'anglès, en què el moviment de la posició d'OD del verb incrustat a la posició de subjecte del verb matriu deixa una petja morfològica en la clàusula incrustada (el verb incrustat es realitza amb morfologia de passiva), en la construcció causativa l'argument intern passa en un sol moviment de la posició incrustada que ocupa a la posició matriu en què es realitza. Perquè això sigui possible sembla raonable que el nucli de Temps de la clàusula incrustada sigui inert, és a dir, sigui defectiu i no semiactiu. Sembla que això és precisament el que es produeix, ja que, com hem vist, no és possible inserir clítics en el verb incrustat.

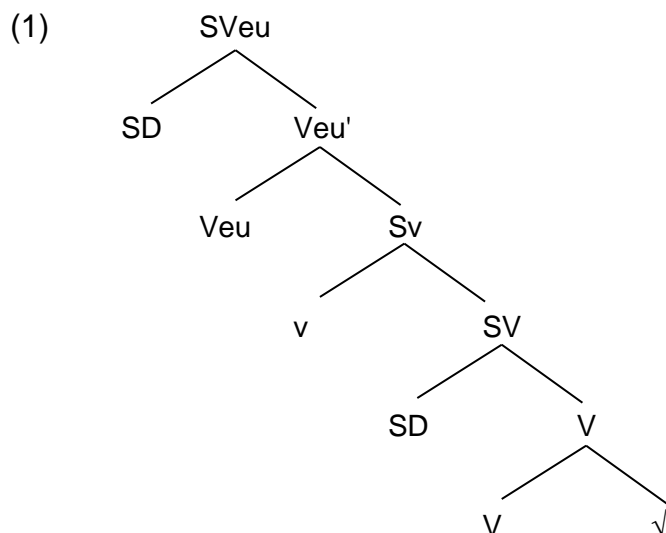
CONCLUSIONS FINALS

En aquest treball he presentat un estudi unificat de les múltiples facetes de la causació: la causació directa o lèxica, i la causació indirecta o sintàctica. La causació directa es realitza en llengües com el català mitjançant una unitat lèxica, mentre que la causació sintàctica es realitza mitjançant la perífrasi formada pel verb causatiu *fer* més el verb lèxic. He tractat la causació lèxica en el bloc 1, i la causació sintàctica en el bloc 4.

Un dels fenòmens relacionats amb la causació és l'anomenada alternança causativa, per la qual un mateix verb es pot realitzar causativament i incoativament. Per expressar la forma incoativa, molts verbs recorren a l'ús de la morfologia reflexiva. La morfologia reflexiva no solament s'utilitza per expressar la incoativització. També és usada per expressar la reflexivització pròpiament dita i la passivització (pronominal). El bloc 2 s'ha centrat en l'estudi dels diferents usos de la morfologia reflexiva, que he tractat com a exponent de la Veu mitjana.

Així mateix, un fenomen d'especial rellevància en l'estudi de la construcció causativa és el cas datiu. En la construcció causativa, l'argument causat es realitza en acusatiu o datiu en funció de les propietats sintàctiques del verb incrustat: quan aquest és intransitiu, l'argument causat es realitza en acusatiu, mentre que quan és transitiu, es realitza en datiu. He dedicat el bloc 3 a l'estudi del cas datiu.

Per donar compte dels múltiples fenòmens que afecten tant els verbs causatius lèxics com la construcció causativa sintàctica, he desglossat el nucli Veu/v en dos nuclis, Veu i v, cada un amb unes funcions diferents: Veu introdueix l'argument extern mentre que v té la funció transitivitzadora o inergativitzadora del predicat verbal. Aquest és l'esquema que he adoptat:

En el bloc 1 he estudiat els verbs que expressen canvi d'estat. D'acord amb el seu comportament sintàctic, podem distingir tres grans tipus de verbs de canvi d'estat: els verbs que únicament es realitzen transitivament, els verbs que es poden realitzar tant transitivament com intransitivament, i els verbs que únicament es poden realitzar intransitivament. En l'ús transitiu, es comporten com a verbs causatius lèxics

(expressen un canvi i la seva causa), i en l'ús intransitiu es comporten com a verbs incoatius (expressen l'entrada en un estat).

Seguint Levin i Rappaport Hovav (1995), he assumit que els verbs de canvi d'estat poden expressar dos tipus de causació, una causació externa i una causació interna. La causació és externa quan el canvi denotat és atribuïble a una causa concreta. Si veiem una porta tancada i al cap d'un minut la trobem oberta, deduirem que o bé algú l'ha oberta, o bé que s'ha obert per un cop d'aire.

Quan el canvi no pot ser atribuït a una causa concreta, aleshores considerem que la causació és interna. Tot i que sabem que en arribar la primavera els rosers floreixen, no podem atribuir la floració a cap causa concreta. Les causes són múltiples: la calor, la llum, l'aigua, els nutrients, etc. És un conjunt de factors ambientals el que fa que el roser floreixi.

En alguns casos podem identificar un factor ambiental que és determinant perquè el canvi es produeixi. Quan un moble es corca, sabem que la causa és l'acció dels corcs. Així mateix, quan una barana de ferro es rovella, sabem que la causa és l'acció de l'aigua. Quan podem identificar una causa natural, el verb és interpretat com de causació externa. Com mostra el contrast següent, quan la causa és interna (i per tant atribuïble a un conjunt de factors ambientals), la forma incoativa admet la causativització sintàctica (2a), mentre que quan la causa és externa (atribuïble a un factor ambiental concret), la forma incoativa no admet la causativització sintàctica (2b):

- (2) a. L'agricultor va fer florir els cirerers abans d'hora.
b. *L'ebenista va fer corcar la calaixera.

El motiu és interpretatiu: l'ebenista no pot actuar sobre l'agent biològic que corca la fusta.

Verbs com *fondre* i *enfonsar* tenen un comportament ambivalent: es poden conceptualitzar com a verbs de causació interna i com a verbs de causació externa. La neu es fon, i en principi la causa de la fusió és la calor. Però a temperatura ambient podem trobar grans masses d'aigua en estat sòlid, ja que l'acció de la calor és lenta. El francès, per exemple, conceptualitza aquest verb com de causació interna (la causa són un conjunt de factors ambientals) i, per tant, la forma causativa s'expressa mitjançant una causativa sintàctica; en canvi, el català tendeix a conceptualitzar aquest verb com de causació externa (la causa és un únic factor ambiental, la calor), i la forma causativa s'expressa mitjançant un verb causatiu lèxic. El mateix passa amb *submergir*. El fet que aquests verbs admetin la construcció causativa és indicatiu que la lectura de causació interna és accessible:

- (3) a. La forta calor va fer fondre la neu dels cims ràpidament.
b. Els vents huracanats van fer enfonsar el vaixell.

He proposat que es pot descausativitzar un verb quan podem associar a l'esdeveniment una causa prototípica diferent de la humana. En cas contrari, la descausativització no és possible. Per caracteritzar aquest fenomen, he postulat la Condició de la Causa Prototípica. Una taula només pot quedar parada per l'acció d'una o diverses persones. No podem atribuir a cap causa natural aquest resultat. En canvi, una porta pot aparèixer oberta sense que pressuposem la intervenció humana. Sabem que el vent pot obrir la porta. De fet, sempre és possible la

descausativització quan s'associa a la negació, com a (4), ja que la negació el que fa és indicar que no és possible identificar una causa natural prototípica.

(4) La taula no es para per si sola.

Aquest comportament de la negació el que ens indica és que la restricció no és sintàctica sinó interpretativa.

Així mateix, podem causativitzar un verb de causació interna. Quan podem atribuir el canvi a l'acció d'un sol factor, aquest es pot erigir en l'argument extern del verb. En conseqüència, he proposat distingir dos fenòmens diferents en l'alternança causativa: el fenomen de la descausativització, que afecta els verbs considerats de causació externa, i el fenomen de la causativització, que afecta els verbs considerats de causació interna.

Una qüestió que ha estat àmpliament debatuda és el tipus aspectual que expressa un verb de canvi d'estat. Des de Vendler (1957), es distingeixen quatre tipus aspectuals: estats, activitats, assoliments i realitzacions. Així mateix, es considera que les realitzacions es poden tractar com la combinació d'una activitat i un assoliment. Sovint es considera que el tipus aspectual expressat per un verb de canvi d'estat ve determinat pel comportament que té l'argument intern. Kearns (2007), però, observa que el comportament aspectual d'un verb de canvi d'estat deadjectival depèn en alguns casos de la presència o no d'un argument extern. Així mateix, Piñón (2001) analitza el comportament de l'argument extern en verbs causatius com *cremar* i conclou que és possible segregar el comportament de l'argument extern del comportament de l'argument intern, una intuïció que ja és present a Smith (1970). Aquí he explorat aquesta via i he identificat fins a tres comportaments de l'argument extern o efectuator: un comportament puntual, un comportament iteratiu i un comportament seqüencial. El comportament seqüencial es dona quan atribuïm a l'argument extern un conjunt heterogeni d'accions que desemboquen en el canvi d'estat denotat pel verb.

He proposat que el càlcul del tipus aspectual depèn no solament del comportament de l'argument intern, sinó també del comportament de l'argument extern. De fet, en general el que resulta determinant és l'argument extern. Si l'argument extern té un comportament iteratiu o seqüencial, l'esdeveniment es conceptualitzarà com una realització, tot i que el canvi que pugui tenir l'argument intern sigui binari. El pas de l'estat *avariat* a l'estat *en funcionament* d'un cotxe és binari. No podem conceptualitzar estadis intermedis, tal com mostra l'exemple següent:

(5) *El cotxe es va arreglar per si sol en deu minuts.

En l'ús transitiu, en canvi, interpretem que l'esdeveniment és una realització, ja que atribuïm a l'argument extern un comportament seqüencial i, per tant, dimensionat en el temps:

(6) El mecànic va arreglar el cotxe en deu minuts.

Quan el comportament és puntual, i encara que l'esdeveniment es prolongui en el temps, la situació denotada sembla un assoliment, tal com mostra el contrast següent:

- (7) a. Dos piròmans van cremar el massís dels Ports (?*en tres dies).
b. El massís dels Ports es va cremar en tres dies.

Quan causativitzem un verb típicament de causació interna, assignem a l'argument extern un dels comportaments esmentats. Per exemple, en el cas del verb *engreixar*, podem assignar a un agent fisicoquímic (un aliment, un medicament) la capacitat iterativa per provocar un canvi en l'estat d'una persona:

(8) La cortisona el va engreixar.

També podem assignar un comportament seqüencial a l'argument extern, com en l'exemple següent:

(9) El granger va engreixar 200 porcs.

Per expressar la descausativització d'un verb causatiu lèxic es recorre, en la majoria dels casos, a la morfologia reflexiva (*obrir/obrir-se*). També alguns verbs de causació interna s'expressen utilitzant la morfologia reflexiva (*desmaiar-se*). El clíctic reflexiu en l'ús incoativitzador és un ús derivat. L'ús bàsic del clíctic reflexiu és la reflexivització. He estudiat detalladament la reflexivització al capítol 4. He distingit tres tipus de verbs en termes del tret obviatiu: els verbs reflexius naturals, els verbs obviatius i els verbs reflexius inherents. Els verbs obviatius marquen que el seu argument intern és +Obviatiu, els verbs reflexius inherents marquen que el seu argument intern és –Obviatiu, i finalment els verbs reflexius naturals marquen el seu argument intern com a ±Obviatiu. El tipus de marcatge condiciona el tipus d'anàfora que pot realitzar l'argument en qüestió. He proposat distingir dos tipus d'anàfores: les anàfores apolars, que realitzen un argument –Obviatiu, i les anàfores polars, que realitzen un argument +Obviatiu. L'anglès disposa d'anàfores polars però no d'anàfores apolars. Per expressar un argument –Obviatiu, l'anglès intransitivitza el verb. Llengües com el frisó i l'afrikaans realitzen els arguments –Obviatius mitjançant pronoms. En alemany es pot expressar amb el mateix pronom reflexiu tant un argument +Obviatiu com un argument –Obviatiu. Aquest tipus d'anàfora l'he anomenat dual. El clíctic reflexiu de les llengües romàniques també té un comportament dual: tant permet expressar arguments +Obviatius com –Obviatius. En canvi, l'anàfora complexa (*a si mateix*) únicament pot realitzar arguments +Obviatius.

He proposat que els elements pronominals podien ser de dues menes, elements determinants (D) i elements persona (π). Els elements pronominals determinants es poden associar amb els trets de gènere i nombre, mentre que els elements pronominals de persona només es poden associar amb el tret de nombre, no amb el tret de gènere. Així mateix, he proposat que les anàfores complexes estan formades per un element pronominal (pronom o anàfora) i un nom que expressa una part del cos o un intensificador, com l'adjectiu adverbial *mateix* del català. A diferència dels elements pronominals simples, les anàfores complexes del català expressen trets de persona, gènere i nombre. He atribuït aquesta circumstància al fet que són elements compostos. Concretament, aquestes anàfores (*a ell mateix*, *a si mateix*) estan formades per un SD (*ell*) o un S π (*si*) al qual s'adjunta un SD format per un nucli nominal buit modificat per l'adjectiu adverbial *mateix*.

A partir de la distribució que s'observa entre pronoms i anàfores en les llengües indoeuropees que he analitzat, he proposat la següent generalització: un pronom pot actuar com a anàfora en un determinat context sempre que no existeixi en el sistema una anàfora que realitzi aquella funció. Per tant, una anàfora no queda determinada de manera inherent per la seva caracterització de trets, tal com proposen Burzio (1991), Reinhart i Reuland (1993) o Reuland (2011). Un element pronominal es comporta com una anàfora si s'oposa en un determinat context a un pronom. És la

seva oposició a un pronom el que fa que un element pronominal s'interpreti com una anàfora, i no la falta d'especificació de trets. El morfema de tercera persona *s* no solament permet expressar l'anàfora de tercera persona tant singular com plural, sinó també el pronom possessiu, que en llengües com el català és pronominal. Així mateix, en castellà el clíctic *se*, format amb el morfema de tercera persona *s*, pot representar en determinats contextos un pronom de tercera persona datiu.

Hem vist que en català l'anàfora apolar no és de naturalesa argumental. Per tant, en contextos preposicionals, en què l'argument s'interpreta com a –Obviatiu, no és possible utilitzar cap anàfora. El català, en aquests contextos, utilitza pronoms, igual com fa el castellà i el francès. L'italià sí que disposa d'una anàfora apolar argumental (*sé*). En conseqüència, en contextos preposicionals utilitza l'anàfora apolar *sé* i no pronoms.

He distingit els elements pronominals (pronoms i anàfores) en termes del mateix tret: els pronoms són +Obviatius, mentre que les anàfores són –Obviatives. Els pronoms pròpiament dits els he classificat en dues categories, els pronoms determinants i els pronoms de persona. Els pronoms determinants els he considerat categorialment determinants intransitius, mentre que els pronoms de persona els he considerat de la categoria π . Els pronoms determinants realitzen els trets de gènere i nombre, mentre que els pronoms de persona realitzen els trets de persona i nombre. No existeixen pronoms simples que realitzin simultàniament els trets de persona i gènere. El cas dels pronoms del castellà *nosotros/nosotras* i *vosotros/vosotras* poden ser considerats pronoms compostos formats per un element pronominal i un quantificador indefinit existencial.

He proposat que el clíctic reflexiu, en la reflexivització, es comporta com a exponent de Veu (Veu mitjana). En la posició argumental, podem tenir o bé una anàfora complexa (*a si mateix*), amb un comportament polar, o bé un element *pro* –Obviatiu, que en vincular-se amb el clíctic reflexiu mitjançant una operació sonda-diana, admet tant un comportament polar com apolar. L'element pronominal *pro*, igual que l'anàfora complexa, es caracteritza amb tots els trets phi (persona, gènere i nombre). Això explica que en mallorquí sigui acceptable una oració com la següent, on el participi concorda de fet amb l'element *pro* anafòric (–Obviatiu), un tret que no es pot realitzar en el clíctic reflexiu:

(10) Ella s'ha vista al mirall.

Una característica definitòria de les anàfores simples és que prenen com a antecedent el subjecte (o l'argument extern), mai un altre argument. A tall d'especulació, he proposat que es dona un paral·lelisme entre l'anàfora de tercera persona i els pronoms personals de primera i segona persona. Les llengües que he analitzat no disposen de formes específiques per a les anàfores de primera i segona persona: o bé utilitzen com a anàfores el pronoms de primera i segona persona, o bé utilitzen l'anàfora de tercera persona, com en el cas del rus. Una de les particularitats que té la primera i la segona persona és que la seva referència és, en el discurs, unívoca: la primera persona denota l'emissor mentre que la segona persona denota el receptor. En conseqüència, si trobem dues realitzacions d'un pronom de primera o segona persona en una oració transitiva, una de les quals correspon al subjecte, necessàriament s'establirà una relació anafòrica (o de correferència) entre elles. En l'anàfora simple de la tercera persona sembla que es copia el patró que tenim en la primera i segona persona: l'antecedent serà necessàriament el subjecte (o

l'argument extern). Aquesta regla permet evitar ambigüïtats, ja que l'antecedent d'una anàfora de tercera persona pot ser qualsevol argument no denotat amb un pronom de primera o segona persona. Així, quan l'antecedent no és el subjecte, les llengües requereixen utilitzar una anàfora complexa.

Com és sabut, la morfologia reflexiva és usada en moltes llengües per a funcions que no són pròpiament reflexives. Aquestes funcions són, bàsicament, la incoativitzadora, la passivitzadora i la passivitzadora mitjana. En les llengües germàniques, el pronom reflexiu es realitza sempre en posició argumental. He proposat que aquest fet impedeix que es pugui utilitzar per marcar passivització. El màxim que pot marcar una anàfora en posició argumental és passivització mitjana, tal com veiem en alemany. A partir d'un estudi tipològic de les llengües indoeuropees, he conclòs que el morfema reflexiu pot tenir capacitat passivitzadora només quan es gramaticalitza i es realitza en una posició no argumental. En noruec el morfema afixal *-s*, d'origen reflexiu, pot actuar com a passivitzador, i de retruc com a passivitzador mitjà, perquè no ocupa una posició argumental.

El clíctic reflexiu també té una funció incoativitzadora, per bé que no tots els verbs que s'incoativitzen ho fan mitjançant la morfologia reflexiva. Així mateix, alguns verbs admeten dos tipus de realització incoativa: una amb el clíctic reflexiu i una altra sense. Per exemple, Folli (2001) per a l'italià indica que les formes simples expressen procés mentre que les formes reflexives expressen assoliment. Una caracterització similar fan per al francès Doron i Labelle (2010). De fet, Labelle (1992b) considerava que les formes sense clíctic denotaven verbs inergatius i no verbs incoatius. Finalment, Vivanco també estableix una diferència aspectual entre les dues formes per al castellà. He defensat que en català el clíctic reflexiu no té cap funció aspectual. En alguns verbs, com en el cas de *coure*, quan es realitza sense clíctic passa a denotar un procés sense canvi i, per tant, la situació expressada és de naturalesa inergativa:

- (11) a. La vaca ha cuit durant vuit hores.
b. El bistec s'ha cuit en mig minut.

En general, però, quan un verb admet les dues formes incoatives, cada una sol adquirir un significat específic, que no necessàriament té a veure amb la naturalesa de la causació (interna o externa). Un exemple és *envellir*. Si més no en el meu dialecte, quan és usat en la variant simple significa "fer-se vell". En canvi, quan s'usa pronominalment, pot indicar tant "fer-se vell" com "adquirir l'aspecte d'una persona gran". Així mateix, en el cas de *grillar*, l'ús no pronominal indica exclusivament el procés biològic de treure grills, mentre que en l'ús pronominal, s'associa l'aparició de grills amb la idea de deteriorament. El cas més extrem ens l'ofereix *florir*. Cada forma incoativa, la no pronominal i la pronominal, s'ha especialitzat en un significat diferent. Finalment, tenim el cas singular de *morir*. He proposat que en la forma no pronominal s'interpreta com l'alternant incoatiu del verb *matar* i, per tant, admet la interpretació de causació externa, a més de la interna. En canvi, en la forma pronominal, únicament és possible la interpretació de causació interna, és a dir, la de mort per causes naturals. Això explica l'agramaticalitat de (12):

- (12) *Robespierre es va morir guillotinat.

He donat una explicació d'aquest comportament en termes dels nuclis de *v* i *Ve*. He proposat que els verbs que es realitzen amb el clíctic reflexiu són verbs que marquen

en el lexicó que requereixen associar-se al nucli *v* transitivitzador. Atès que la semàntica d'aquests verbs no és causativa, es requereix la introducció del clíctic reflexiu, que actua com a exponent de *Ve*u igual que en la reflexivització. Així, els verbs que prenen la forma incoativa pronominal es marquen en el lexicó amb el tret [+v], mentre que els que prenen la forma incoativa no pronominal no es marquen amb cap tret específic (o, alternativament, es marquen amb el tret [-v]). El clíctic reflexiu concorda en trets de nombre i persona amb un argument intern +Obviatiu, tal com mostra aquest exemple:

(13) Jo em vaig desmaiar en sortir del teatre.

Atès que concorda amb un argument +Obviatiu, no accepta que es realitzi l'argument extern en l'especificador, ja que si fos així s'establiria una relació anafòrica entre dos arguments +Obviatius, la qual cosa és un contrasentit. Així doncs, l'efecte d'aquesta concordança és l'anul·lació de l'especificador de *Ve*u i la impossibilitat d'introduir un argument extern en la construcció.

Una tercera funció que pot realitzar el clíctic reflexiu és la passivitzadora. He distingit entre dos tipus de passives pronominals: l'existencial i la inclusiva. En la inclusiva, interpretem que s'inclou l'emissor en el referent de l'argument passivitzat. La passiva pronominal existencial afecta els verbs transitius, igual que la passiva perifràstica; en canvi, obtenim passives pronominals inclusives amb verbs transitius, inergatius, inacusatius, predicats adjectivals i verbs passivitzats.

He proposat que el clíctic reflexiu té un comportament diferent en la passiva pronominal existencial i en la passiva pronominal inclusiva. En la passiva pronominal existencial, el clíctic reflexiu actua sobre el nucli de *Ve*u, mentre que en la passiva pronominal inclusiva el clíctic reflexiu actua sobre Temps. En la passiva pronominal existencial, el clíctic reflexiu valida un element *pro* impersonal caracteritzat com a -Persona, mentre que en la passiva pronominal inclusiva valida *pro* caracteritzat com a [+1, +3].

Com he dit, un dels trets característics de la construcció causativa és l'alternança de cas que presenta l'argument extern causat: es realitza en acusatiu quan el verb incrustat és intransitiu, i en datiu quan és transitiu.

He proposat, adaptant idees de Baker (2015), que el cas datiu que rep l'argument causat és en realitat un cas estructural de naturalesa dependent. Aquest cas estructural guarda un paral·lelisme amb el cas datiu aplicatiu: tots dos tipus de cas requereixen en l'estructura la presència d'un argument intern tema. En la construcció de doble objecte, aquest argument activa la realització d'un nucli aplicatiu, que és l'introduïdor de l'argument meta, tema o beneficiari, i l'encarregat d'assignar-li el cas datiu. Així mateix, en la construcció causativa, quan en el domini del *v* matriu trobem dos arguments sense cas, s'assigna el cas datiu a l'argument *c*-comandador, és a dir, a l'argument causat. Com hem vist, l'ordre dels constituents es pot derivar si s'adopta l'existència d'un nucli K(P), que se situa per sobre de *v*, i que té com a funció validar tant el datiu aplicatiu com el datiu estructural. Considero que aquests datius contenen una preposició de cas amb la propietat +Preposició, una propietat que ha de ser validada pel nucli K(P). Aquesta proposta està basada en la idea de la preposició com a sonda de Kayne (2004).

A més del datiu estructural i el datiu aplicatiu, he proposat l'existència d'un tercer tipus de datiu: el datiu preposicional. El datiu preposicional és introduït per una

preposició semàntica dins el SV, en la posició de complement verbal. El datiu preposicional s'assigna a arguments meta inanimats i als arguments que he anomenat adreçats dels verbs d'emissió de so com *parlar*, *cantar* o *cridar*, o verbs com *apuntar* o *disparar*.

Un dels problemes que planteja el cas datiu és la seva diversitat. Per donar compte del caràcter aparentment heterogeni que presenta, he proposat distingir entre dos grans tipus de cas datiu no estructural, l'inherent i el lèxic. El cas aplicatiu i el cas preposicional són inherents quan expressen el paper temàtic corresponent al datiu. Dit d'una altra manera, són casos de naturalesa temàtica. En canvi, el datiu aplicatiu i el datiu lèxic actuen com a cas lèxic quan són lèxics quan el cas datiu s'assignen com a propietat intrínseca del verb. El cas lèxic es pot assignar de dues maneres diferents: per paral·lelisme semàntic amb un altre verb del lexicó, o per diferenciar temàticament l'argument intern del verb. Un exemple del primer cas el trobem amb el verb *telefonar*, que assigna cas datiu al seu argument intern per paral·lelisme amb el datiu adreçat de verbs com *parlar*, *cantar* o *cridar* (inergatiu). Un exemple del segon cas són els verbs *ajudar* i *picar*, que dialectalment regeixen datiu. Aquest cas datiu s'assigna per distingir l'argument del que seria pròpiament un argument tema.

En català, el cas datiu també permet expressar l'argument experimentador. En el cas dels verbs psicològics d'experimentador datiu, he proposat que aquest es realitza mitjançant un nucli aplicatiu de naturalesa inherent. En canvi, en el cas dels verbs psicològics causatius dativitzats, aquest cas datiu és de naturalesa lèxica.

Finalment, he tractat la construcció causativa (bloc 4). El desglossament del nucli *Ve*/*v* en *Ve* i *v* també permet explicar el comportament de la construcció causativa sintàctica. La diferència entre les construccions FI i FP es troba en el complex verbal funcional. En la construcció FI, l'argument extern causat és introduït en la construcció mitjançant *Ve*. En canvi, en la construcció FP, l'argument extern causat és introduït mitjançant un SP adjuntat a *Sv*. Sintàcticament, doncs, la diferència entre les dues construccions es redueix al nucli de *Ve*. La construcció FI conté *Ve* en la clàusula incrustada, mentre que la construcció FP no. Tal com ja observa Kayne (1975), la clàusula incrustada de la construcció FP té propietats de passiva, com ho demostra el fet que l'argument extern es realitzi mitjançant un SP agent, el mateix tipus de constituent amb què es realitza l'argument extern en la passiva perifràstica.

Des del punt de vista semàntic, he proposat que la construcció causativa FI expressa una relació de coerció que exerceix l'argument causador sobre l'argument causat. La interpretació d'aquesta coerció depèn del comportament agentiu tant de l'argument causador com de l'argument causat. Quan l'argument causador actua volitivament es poden donar dues situacions: si l'argument causat és agentiu, tenim obligació, mentre que si l'argument causat és no agentiu, tenim instigació. Així mateix, quan l'argument causador no és agentiu, es poden donar també dues situacions: si l'argument causat és agentiu, tenim inducció agentivitzada, mentre que si l'argument causat no és agentiu, tenim inducció mecànica.

La relació de coerció es manifesta d'una manera diferent en la construcció FP. He proposat, seguint una intuïció de Saksena (1982) per a l'hindi-urdú, que en la construcció FP l'argument causador no solament capta la volició de l'argument causat, tal com passa en la construcció FI, sinó que a més l'anul·la, de manera que l'argument causat passa a interpretar-se com un instrument.

En el camp sintàctic, hem vist que en la construcció causativa es produeixen dos tipus de reflexivització, la reflexivització matriu i la reflexivització incrustada. En la reflexivització matriu, tots els clítics es realitzen en el verb matriu, mentre que en la reflexivització incrustada, tots els clítics, amb l'excepció del que correspon a l'argument extern causat, es realitzen en el verb incrustat. Per explicar aquest fenomen, he suposat que el nucli de Temps incrustat podia tenir dos valors, un valor defectiu i un valor semiactiu. En el valor defectiu, Temps és inert i no pot retenir els clítics. En canvi, quan Temps és semiactiu, he suposat que s'associa al tret PPA. Una propietat del Temps semiactiu és que té capacitat per retenir els clítics. En conseqüència, sempre que trobem clítics en la clàusula incrustada, haurem de suposar que el nucli de Temps és semiactiu. En la passivització, tampoc és possible realitzar clítics en el verb incrustat. El motiu és que necessàriament el Temps incrustat ha de ser defectiu.

Una propietat del Temps semiactiu és que no té trets phi i per tant no pot concordar amb un argument ni assignar-li cas nominatiu. Així mateix, no activa el nucli de la Veu que domina com a assignador de cas acusatiu. El domini de cas de la construcció causativa és el que marca el complex funcional de la clàusula matriu.

Així mateix, he apel·lat a la Restricció de Referencialitat sobre l'Argument Causat per explicar la distribució d'aquest argument quan en la clàusula incrustada apareix un argument tema animat. Aquesta restricció estableix que l'argument datiu causat ha de ser més alt en l'Escala de Referencialitat que l'argument intern tema. Quan és més alt en l'escala, l'oració és gramatical; si es troben a la mateixa baula, l'oració és anòmala, mentre que si es troba en una baula més baixa, l'oració és agramatical. He apel·lat a aquesta mateixa restricció per donar compte del fet que en la reflexivització matriu, l'argument causat no es pot realitzar com a argument. Ho pot fer com a adjunt perquè d'aquesta manera no és afectat per l'acció de la restricció.

Hem vist també que una restricció similar permet explicar els efectes *me-lui* i I-II que es donen en la construcció causativa, uns efectes que també trobem en la construcció de doble objecte. He proposat donar compte de la Restricció Persona-Cas que afecta l'argument datiu aplicatiu apel·lant també a l'Escala de Referencialitat: el clític de datiu ha de representar un argument més alt en l'Escala de Referencialitat que el clític acusatiu. Aquesta restricció l'he anomenada Restricció de Referencialitat del Grup Clític. Quan es combinen dos clítics de tercera persona, tots dos denotant una entitat +Animada, per evitar la restricció de referencialitat el que fem és posar en suspens el tret +Animat del clític d'acusatiu. Quan aquest tret no es pot posar en suspens, la combinació d'aquests clítics resulta problemàtica.

Finalment, he proposat una restricció semàntica per explicar la distribució que trobem en la passivització de la clàusula matriu de la construcció causativa. Com s'ha observat, en català és possible passivitzar l'argument intern dels verbs transitius, però no l'argument extern ni dels verbs transitius ni dels verbs inergatius o dels verbs de règim oblic o datiu. Aparentment, doncs, la passivització causativa és un reflex de la passivització simple: es pot passivitzar l'argument intern dels verbs transitius. Tanmateix, és possible trobar exemples de passivització amb verbs inacusatius, per bé que no amb tots. Per donar compte d'aquest fet, he proposat una regla de recomposició causativa. D'acord amb aquesta regla, si el verb incrustat no és transitiu, la perífrasi formada pel verb causatiu *fer* i el verb incrustat haurà de correspondre a la descomposició analítica d'un verb del lexicó.

BIBLIOGRAFIA

- Abney Steven P. (1987). "The English noun phrase in its sentential aspect" (tesi doctoral). Massachusetts Institute of Technology.
- Abraham, Werner (1986). "Unaccusatives in German", *Groninger Arbeiten zur Germanistischen Linguistic* 28, p. 1–72.
- Abraham, Werner (1997). "Kausativierung und Dekausativierung zwischen dem Friesischen und Deutschen: Sichtbarkeitskriterium als paradigmengrundung", *Us Wurk* 46, p. 3–22.
- Abrines, Bartomeu (2008). "Els verbs de canvi d'estat i l'alternança causativa" (treball de recerca). Universitat Autònoma de Barcelona.
- Abrines, Bartomeu (2016). "Els verbs de canvi d'estat i l'alternança causativa en català" (tesi doctoral). Universitat Autònoma de Barcelona.
- Acedo-Matellán, Víctor, i Jaume Mateu (2015). "Los verbos psicológicos: raíces especiales en estructuras corrientes", dins Rafael Marín (editor), *Los predicados psicológicos*, p. 81–109. Madrid: Visor Libros.
- Acedo-Matellán, Víctor, i Cristina Real-Puigdollers (2015). "Location and locatum verbs revisited: Evidence from aspect and quantification", *Acta Linguistica Hungarica*, vol. 62, núm. 2, p. 111–140.
- Ackema, Peter, i Maaike Schoorlemmer (2006). "Middles", dins Martin Everaert i Henk C. van Riemsdijk (editors), *The Blackwell Companion to Syntax*, vol. 3, p. 131–203. Oxford: Blackwell.
- Addis, Kristin (1993). "Paradigm trimming in Basque", *Linguistics* 31, p. 431–474.
- Adger, David, i Daniel Harbour (2004). "The Syntax and Syncretisms of the Person Case Constraint", *Syntax* 10, p. 2–37.
- Alarcos Llorach, Emilio (1972). "Términos adyacentes del infinitivo", *Archivum* 22, p. 275–290.
- Albizu, Pablo (1997). "Generalized person-case constraint: A case for a syntax-driven inflectional morphology", dins Amaya Mendikoetxea i Myriam Uribe-Etxebarria (editores), *Theoretical issues on the morphology-syntax interface. Supplements of the Anuario del Seminario Julio de Urquijo* 40, p. 1–34. Sant Sebastià: Diputación Foral de Guipúzcoa.
- Alexiadou, Artemis, i Elena Anagnostopoulou (2004). "Voice morphology in the causative-inchoative Alternation: evidence for a non unified structural analysis of unaccusatives", dins Alexiadou, Artemis, Elena Anagnostopoulou i Martin Everaert (editors), *The Unaccusativity puzzle*, p. 114–136. Oxford: Oxford University Press.
- Alexiadou, Artemis, Elena Anagnostopoulou i Florian Schäfer (2006). "The properties of anticausatives crosslinguistically", dins Mara Frascarelli (editora), *Phases of Interpretation*, p. 187–212. Berlín: Mouton de Gruyter.

- Alexiadou, Artemis, Elena Anagnostopoulou i Florian Schäfer (2015). *External arguments in transitivity alternations: A layering approach*. Oxford: Oxford University Press.
- Alexiadou, Artemis, i Edit Doron (2012). "The syntactic construction of two non-active Voices: Passive and Middle", *Journal of Linguistics* 48, p. 1–34.
- Alexiadou, Artemis, i Florian Schäfer (2006). "Instrument Subjects are Agents or Causers", dins *Proceedings of the West Coast Conference on Formal Linguistics* 25, p. 40–48. Somerville (Massachusetts): Cascadilla Proceedings Project.
- Alsina, Àlex (1992). "On the argument structure of causatives", *Linguistic Inquiry* 23, p. 517–555.
- Alsina, Àlex (1996). *The Role of Argument Structure in Grammar: Evidence from Romance*. Stanford (Califòrnia): CSLI Publications.
- Alsina, Àlex (2002). "L'infinitiu", dins Joan Solà, Maria Rosa Lloret, Joan Mascaró i Manuel Pérez Saldanya (editors), *Gramàtica del català contemporani*, vol. III, cap. 20, p. 2389–2454.
- Amadas, Laia (2002). "Tres arguments a favor de la naturalesa lèxica dels verbs aspectuals seguits d'una oració no finita", dins *Llengua i literatura*, p. 113–164.
- Anagnostopoulou, Elena (2005). "Strong and weak person restrictions: A feature checking analysis", dins Lorie Heggie i Francisco Ordóñez (editors), *Clitic and affix combinations: Theoretical perspectives*, p. 199–235. Amsterdam: John Benjamins.
- Anagnostopoulou, Elena (2003). *The Syntax of Ditransitives: Evidence from Clitics*. Berlín/Nova York: Mouton de Gruyter.
- Anagnostopoulou, Elena (2005). "Strong and weak person restrictions: A feature checking analysis", dins Lorie Heggie i Francisco Ordóñez (editors), *Clitic and affix combinations: Theoretical perspectives*, p. 199–235. Amsterdam: John Benjamins.
- Anagnostopoulou, Elena, i Martin Everaert (1999). "Toward a more complete typology of anaphoric expressions", *Linguistic Inquiry* 30, p. 97–119.
- Anderson, Stephen R. (1992). *A-morphous morphology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Arad, Maya (1998). "Psych-notes", *UCL Working Papers in Linguistics* 10, p. 203–223.
- Araújo, Sílvia (2009). "Équivalents fonctionnels en portugais de la construction causative française en faire+ infl", dins *Estudos Linguísticos/Linguistic Studies*, p. 25–49.
- Ayres-Bennett, Wendy, i Janice Carruthers (amb Rosalind Temple) (2001). *Studies in the Modern French Language: Problems and Perspectives*. Harlow: Pearson.
- Babby, Leonard H., i Richard D. Brecht (1975). "The syntax of voice in Russian", *Language*, p. 342–367.
- Baker, Mark (1988). *Incorporation: A Theory of Grammatical Function Changing*. Chicago (Illinois): University of Chicago Press.

- Baker, Mark (1989). "Object sharing and projection in serial verb constructions", *Linguistic Inquiry* 20, p. 513–553.
- Baker, Mark (1997). "Thematic roles and syntactic structure". dins Liliane Haegeman (editora), *Elements of Grammar*, p. 73–137. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Baker, Mark (2015). *Case: Its Principles and its Parameters*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Baker, Mark, Kyle Johnson i Ian Roberts (1989). "Passive arguments raised", *Linguistic Inquiry* 20, p. 219–251.
- Barss, Andrew, i Howard Lasnik (1986). "A Note on Anaphora and Double Objects", *Linguistic Inquiry* 17, p. 347–354.
- Bartra, Anna (1987). "Encara n'hi ha més (entorn de *en* i alguns SNs genitius)", *Llengua i literatura* 2, p. 377–427.
- Bartra, Anna (2002). "La passiva i les construccions que s'hi relacionen", dins Joan Solà, Maria Rosa Lloret, Joan Mascaró i Manuel Pérez Saldanya (editors), *Gramàtica del català contemporani*, vol. 2, cap. 16, p. 2115–2179.
- Bastardas, Joan (1980). "Nota sobre l'omissió del pronom reflexiu en la construcció factitiva "fer" + infinitiu", *Randa* 10, p. 5–24.
- Bataller, Vicent (2018). *El parlar del "tinguem"*. Xàtiva: Ajuntament de Xàtiva.
- Beavers, John (2008). "Scalar Complexity and the Structure of Events", dins Johannes Dölling, Tatjana Heyde-Zybatow i Martin Schäfer (editors), *Event Structures in Linguistic Form and Interpretation*, p. 245–265. Berlín: Mouton de Gruyter.
- Beavers, John, i Andrew Koontz-Garboden (2012). "Manner and result in the roots of verbal meaning", *Linguistic Inquiry* 43, p. 331–369.
- Beavers, John, i Andrew Koontz-Garboden (2013). "In defense of the reflexivization analysis of anticausativization", *Lingua* 131, p. 199–216.
- Béjar, Susana, i Milan Rezac (2003). "Person licensing and the derivation of PCC effects", dins Ana-Teresa Pérez-Leroux i Yves Roberge (editors), *In Romance linguistics: Theory and acquisition*, p. 49–62. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company .
- Belletti, Adriana (2006). "(Past) Participle Agreement", dins Martin Everaert i Henk C. van Riemsdijk (editors), *The Blackwell Companion to Syntax*, vol. 3, p. 493–521. Oxford: Blackwell.
- Belletti, Adriana, i Luigi Rizzi (1988). "Psych-verbs and θ -theory" *Natural Language and Linguistic Theory*, p. 291–352.
- Benincà, Paola (1980). "Nomi senza articolo", *Rivista di Grammatica Generativa* 5, p. 51–62.
- Benincà, Paola, i Cecilia Poletto (2005). "The third dimension of person features", dins Leonie Elise Alexandra Cornips i Karen P. Corrigan (editores), *Syntax and variation: Reconciling the biological and the social*, p. 265–299. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Benveniste, Émile (1966). *Problèmes de linguistique générale*, vol. 1. Paris: Gallimard.

- Berk, Lynn M. (1999). *English Syntax: from word to discourse*. Oxford: Oxford University Press.
- Bernal, Elisenda, i Carsten Sinner (2006). "L'expressió de la causativitat en català i la desaparició del prefix *a*", *Actes del VII Congrés de Lingüística General*.
- Bertinetto, Pier Marco, i Mario Squartini (1995). "An attempt at defining the class of gradual completion verbs", dins Pier Marco Bertinetto, Valentina Bianchi, Östen Dahl i Mario Squartini, *Temporal Reference, Aspect, and Actionality. Vol. 2: Typological Perspectives*, p. 289–309. Torino: Rosenberg & Sellier.
- Bhatt, Rajesh, i David Embick (2003). "Causative derivations in Hindi", manuscrit. University of Texas at Austin i University of Pennsylvania.
- Bittner, Maria, i Ken Hale (1996). "The structural determination of case and agreement", *Linguistic Inquiry* 27, p. 1–68.
- Blum, Laurence A. (1980). *Friendship, Altruism, and Morality*. Londres: Routledge & Kegan Paul.
- Blume, Kristin (1998). "A contrastive analysis of interaction verbs with dative complements", *Linguistics* 36, p. 253–280.
- Bonet, Eulàlia (1991). "Morphology after Syntax: Pronominal Clitics in Romance" (tesi doctoral). Massachusetts Institute of Technology.
- Bonet, Eulàlia (1994). "The Person-Case Constraint: A Morphological Approach", dins Heidi Harley i Colin Phillips (editors), *The Morphology-Syntax Connection (MIT Working Papers in Linguistics 22)*, p. 33–52. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Bonet, Eulàlia (1995). "Feature structure of Romance clitics." *Natural Language and Linguistic Theory* 13.4, p. 607–647.
- Bonet, Eulàlia (2002). "Cliticització", dins Joan Solà, Maria Rosa Lloret, Joan Mascaró i Manuel Pérez Saldanya (editors), *Gramàtica del català contemporani*, vol. I, p. 954–962.
- Bonet, Eulàlia (2008). "The Person Case Constraint and Repair Strategies", dins Roberta D'Alessandro, Susann Fischer, Gunnar Hrafn Hrafnbjargarson (editors), *Agreement Restrictions*, p. 103–128. La Haia: Mouton de Gruyter.
- Boons, Jean-Paul (1986). "Des verbes ou compléments locatifs 'hamlet' à l'effet du même nom", *Revue Québécoise de Linguistique* 15, p. 57–88.
- Bordelois, Ivonne (1974). "The Grammar of Spanish Causative Complements" (tesi doctoral). Massachusetts Institute of Technology.
- Bordelois, Ivonne (1988). "Causatives: from Lexicon to Syntax", *Natural Language and Linguistic Theory* 6, p. 57–93.
- Borel, Maurice. (1972). "Sémantique des factitives en français" (treball de recerca). Université de Paris VIII-Vincennes.
- Borer, Hagit (1983). *Parametric Syntax*. Dordrecht: Foris.

- Bossong, Georg (1991). "Differential Object Marking in Romance and Beyond", dins Dieter Wanner i Douglas A. Kibbee (editors), *New Analyses in Romance Linguistics: Selected Papers from the XVIII Linguistic Symposium on Romance Languages*, p. 143–170. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company .
- Bouchard, Denis (1984). *On the content of empty categories*. Dordrecht: Foris
- Bouchard, Denis (1995). "Les verbes psychologiques", *Langue française* 105, p. 6–16.
- Bouvier, Yves-Ferdinand (2000). "How to passivize French causatives", *Snippets* 2, p. 6–7.
- Branchadell, Albert (1992). "A Study of Lexical and Non-lexical Datives" (tesi doctoral). Universitat Autònoma de Barcelona.
- Branco, António, i Palmira Marrafa (1999). "Long-distance reflexives and the binding square of opposition", dins Gert Webelhuth, Jean-Pierre Koenig i Andreas Kathol (editors), *Lexical and Constructional Aspects of Linguistics Explanation*, p. 163–177. Stanford (Califòrnia): CSLI Publications.
- Bresnan, Joan, i Lioba Moshi (1993). "Object asymmetries in comparative Bantu", dins Sam A. Mchombo (editor), *Theoretical aspects of Bantu grammar 1*, p. 47–91. Stanford (Califòrnia): CSLI Publications.
- Brousseau, Anne-Marie i Elizabeth Ritter (1991). "A non-unified analysis of agentive verbs", dins Dawn Bates (editor), *Proceedings of the 10th West Coast Conference on Formal Linguistics*, p. 53–64.
- Brucart, Josep Maria (1990). "Pasividad y atribución en español: un análisis generativo", dins Violeta Demonte i Beatriz Garza (editores), *Estudios de lingüística de España y México*, p. 179–208. Universidad Nacional Autónoma de México.
- Brucart, Josep Maria (2000). "L'anàlisi sintàctica i la seva terminologia en l'ensenyament secundari", dins Jaume Macià i Joan Solà (editors), *La terminologia lingüística en l'ensenyament secundari. Propostes pràctiques*, p. 163–231. Barcelona: Graó.
- Bruening, Benjamin (2010). "Agent, Causer, and Instrument Subjects Are Not Distinct" (entrada d'un blog d'Internet). (Adreça: <http://lingcomm.blogspot.com/2010/12/agent-causer-and-instrument-subjects.html>)
- Burzio, Luigi (1981). "Intransitive verbs and Italian auxiliaries" (tesi doctoral). Massachusetts Institute of Technology.
- Burzio, Luigi (1986). *Italian syntax: A government and binding approach*. Dordrecht: Reidel.
- Burzio, Luigi (1991). "The Morphological Basis of Anaphora", *Journal of Linguistics* 27, p. 81–105.
- Cabré, Teresa, i Jaume Mateu (1998). "Estructura gramatical i normativa lingüística: a propòsit dels verbs psicològics en català", *Quaderns. Revista de Traducció* 2, p. 65–81.
- Calude, Andreea (2004). "Reflexive-Middle and Reciprocal-Middle Continua in Romanian", *Proceedings of the 2004 Conference of the Australian Linguistics Society*, p. 1–15. University of Sydney.

- Cannings, Peter L., i Marvin D. Moody (1978). "Faire faire quelque chose à/par quelqu'un: The Causative Triangle", *The Modern Language Journal* 62, p. 11–18.
- Cano Aguilar, Rafael (1977). "Las construcciones causativas en español: continuación", *Boletín de la Real Academia Española* 57 (212), p. 323–351 (1977).
- Cano Aguilar, Rafael (1981). *Estructuras sintácticas transitivas en el español actual*. Madrid: Gredos.
- Cennamo, Elisabetta, i Michela Jezek (2009). "The anticausative alternation in Italian: constraints and variation", escrit presentat a *Verb Typologies Revisited: A Cross-Linguistic Reflection on Verbs and Verb Classes*, Universiteit Gent. [Accessible a <https://attach.matita.net/elisabettajezek/file/Jezek-Cennamo-VerbTypology-Ghent.pdf>]
- Centineo, Giulia (1995). "The Distribution of "si" in Italian Transitive/Inchoative Pairs", *Semantics and Linguistic Theory* 5, p. 54–71.
- Chierchia, Gennaro (1989). "A semantics for unaccusatives and its syntactic consequences" (manuscrit). Cornell University. [Publicat a Artemis Alexiadou, Elena Anagnostopoulou i Martin Everaert (editors) (2004), p. 22–59.]
- Chomsky, Noam (1972). *Studies on Semantics in Generative Grammar*. La Haia: Mouton.
- Chomsky, Noam (1973). "Conditions on transformations", dins Stephen R. Anderson i Paul Kiparsky (editors), *A festschrift for Morris Halle*, p. 232–86. Nova York: Holt.
- Chomsky, Noam (1981). *Lectures on Government and Binding*. Dordrecht: Foris.
- Chomsky, Noam (1982). *Some concepts and consequences of the theory of government and binding*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Chomsky, Noam (1986a). *Barriers*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Chomsky, Noam (1986b). *Knowledge of Language. Its Nature, Origins and Use*. Nova York: Praeger.
- Chomsky, Noam (1988). *Language and problems of knowledge: The Managua lectures*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Chomsky, Noam (1995). *The minimalist program*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Chomsky, Noam (2000). "Minimalist Inquiries: The Framework", dins Roger Martin, David Michaels i Juan Uriagereka, *Step by Step. Essays on Minimalist Syntax in Honour of Howard Lasnik*, p. 89–155. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Chomsky, Noam (2001). "Derivation by Phase", dins Michael Kenstowicz (editor), *Ken Hale: A Life in Language*, p. 1–52. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Cinque, Guglielmo (1988). "On *si* Constructions and the theory of arb", *Linguistic Inquiry* 19, p. 521–581.

- Cinque, Guglielmo (1995). "ci-si", dins *Italian syntax and universal grammar*, p. 193–198. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ciutescu, Elena (2018). "Defective causative and perception verb constructions in Romance: a minimalist approach to infinitival and subjunctive clauses" (tesi doctoral). Universitat Autònoma de Barcelona.
- Clark, Eve V., i Clark Herbert H. (1979). "When nouns surface as verbs", *Language* 55, p. 767–811.
- Cole, Peter (1982). *Imbabura Quechua*. Amsterdam: North-Holland.
- Collins, Chris, i Hoskuldur Thráinsson (1993). "Object Shift in Double Object Constructions and the Theory of Case", *MIT Working Papers in Linguistics* 19, p. 131–174. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Comrie, Bernard (1976). "The syntax of causative constructions: cross-language similarities and divergences", dins Masayoshi Shibatani (editor), *Syntax and Semantics 6: The Grammar of Causative Constructions*, p. 261–312. Nova York: Academic Press
- Costa, João, i Anabela Gonçalves (1999). "Minimal Projections: evidence from defective constructions in European Portuguese", *Catalan Working Papers In Linguistics* 7, p. 59–69.
- Costantini, Francesco (2012). "On the argument structure of the causative construction", dins Irene Franco, Sara Lusini i Andrés Saab (editors), *Romance Languages and Linguistic Theory 2010*, p. 203–220. Amsterdam: John Benjamins.
- Couquaux, Daniel (1981). "French predication and linguistic theory", dins Richard May i Jay Koster (editors), *Levels of Syntactic Representation*. Dordrecht: Foris.
- Craig, Colette G. (1976). "Properties of Basic and Derived Subjects in Jacaltec", dins Charles N. Li (ed.), *Subject and Topic*. Nova York: Academic Press.
- Craig, Colette G. (1977). *Jacaltec. The Structure of Jacaltec*. Austin: The University of Texas Press.
- Craig, Colette G (1978). "On the promotion of instrumentals in Mayan languages", dins Nora C. England (editora), *Papers in Mayan linguistics*, vol. 2, p. 55–68. Columbia: University of Missouri.
- Cruse, David Alan (1972). "A Note on English Causatives", *Linguistic Inquiry* 3, p. 520–528.
- Cruse, David Alan (1973). "Some thoughts on agentivity", *Journal of Linguistics* 9, p. 11–23.
- Cuervo, María Cristina (2003). "Datives at Large" (tesi doctoral). Massachusetts Institute of Technology.
- Cuervo, María Cristina (2010). "Some Dative Subjects Are Born, Some Are Made", dins Claudia Borgonovo, Manuel Español-Echevarría i Philippe Prévost (editors), *Selected Proceedings of the 12th Hispanic Linguistics Symposium*, p. 26–37. Somerville (Massachusetts): Cascadilla Proceedings Project.

- Cuervo, María Cristina (2020). "Datives as applicatives", dins Anna Pineda i Jaume Mateu (editors), *Dative constructions in Romance and beyond*, p. 1–39. Berlín: Language Science Press.
- Déchaine, Rose-Marie i Martina Wiltschko (2002a). "Decomposing pronouns", *Linguistic Inquiry* 33, p. 409–442.
- Déchaine, Rose-Marie, i Martina Wiltschko (2002b). "Deriving Reflexives", *Proceedings of the 21st West Coast Conference on Formal Linguistics* 21, p. 71–84. Somerville (MA): Cascadilla Press.
- Déchaine, Rose-Marie, i Martina Wiltschko (2017). "A formal typology of reflexives", *Studia Linguistica* 71, p. 60–106.
- DeLancey, Scott (1991). "Event construal and case role assignment", dins *Proceedings of the 17th Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, p. 338–353.
- Demonte, Violeta (1977). *La subordinación sustantiva*. Madrid: Cátedra.
- Demonte, Violeta (1995). "Dative alternation in Spanish", *Probus* 7, p. 5–30.
- Diesing, Molly (1992). *Indefinites*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Dixon, Robert M. W. (1979). "Ergativity", *Language* 55, p. 59–138.
- Dobrovie-Sorin, Carmen (1998). "Impersonal se constructions in Romance and the passivization of unergatives", *Linguistic Inquiry* 29, p. 399–437.
- Dobrovie-Sorin, Carmen (2006). "The SE-anaphor and its role in argument realization", dins Martin Everaert i Henk C. van Riemsdijk (editors), *The Blackwell Companion to Syntax*, vol. 1, p. 118–179. Oxford: Blackwell.
- Doron, Edit (2003). "Agency and Voice: The Semantics of the Semitic Templates", *Natural Language Semantics* 11, p. 1–67.
- Doron, Edit, i Marie Labelle (2010). "Anticausative derivations (and other valency alternations), in French", *Probus* 22, p. 303–316.
- Doron, Edit, i Marie Labelle (2011). "An ergative analysis of French valency alternation", dins Julia Herschensohn (editora), *Romance Linguistics 2010: Selected Papers from the 40th Linguistic Symposium on Romance Languages (LSRL)*, p. 137–154. Amsterdam: John Benjamins.
- Dowty, David (1979). *Word Meaning and Montague Grammar: the Semantics of Verbs and Times in Generative Semantics and in Montague's PTQ*. Dordrecht: Reidel.
- Dowty, David R. (1987). "Aktionsarten, NP semantics, and the structure of events", text presentat a Association for Symbolic Logic/Linguistic Society of America Conference on Logic and Natural Language, Stanford University.
- Dowty, David (1991). "Thematic Proto-Roles and Argument Selection", *Language* 67, p. 547–619.
- Embick, David (2009). "Roots, States, and Stative Passives", exemplari presentat a Roots Workshop, Stuttgart, juny de 2009.
- Enç, Mürvet (1991). "The Semantics of Specificity", *Linguistic Inquiry* 22, p. 1–26.

- Engdahl, Elisabet (1999). "The choice between bli-passive and s-passive in Danish, Norwegian and Swedish", *NORDSEM report 3*, p. 1–35.
- Ernout, Alfred, i François Thomas (1951). *Syntaxe Latine*. París: Klincksieck.
- España, Anna (1996). "Progressive structures of English and Catalan" (tesi doctoral). Universitat Autònoma de Barcelona.
- Everaert, Martin (1986). *The syntax of reflexivization*. Dordrecht: Foris.
- Everaert, Martin (2003). "The case of the Theta System", *Theoretical linguistics* 28, p. 325–339.
- Fabra, Pompeu (1932). *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Llibreria Catalònia.
- Fábregas, Antonio, i Rafael Marín (2020). "Datives and stativity in psychpredicates", dins Anna Pineda i Jaume Mateu (editors), *Dative constructions in Romance and beyond*, p. 221–238. Berlín: Language Science Press.
- Fábregas, Antonio, i Michael Putnam (2014). "The emergence of middle voice structures with and without agents", *The Linguistic Review* 31, p. 193–240.
- Fabricius-Hansen, Cathrine (2001). "Wi (e) der and again (st)", dins Caroline Féry i Wolfgang Sternefeld (editors), *Audiatur vox sapientiae: A Festschrift for Arnim von Stechow*, p. 101–130. Berlín: Walter de Gruyter
- Fabricius-Hansen, Cathrine, Hans Petter Helland i Anneliese Pauline Pitz (2017). "An L2 perspective on possessives: Contrasts and their possible consequences", *Oslo Studies in Language (OSLa)* 9, p. 3–39.
- Fagan, Sarah (1992). *The syntax and semantics of middle constructions: a study with special reference to German*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Faltz, Leonard M. (1977). "Reflexivization: A study in universal syntax" (tesi doctoral). University of California at Berkeley
- Fellbaum, Christiane, i Anne Zribi-Hertz (1989). *The middle construction in French and English*. Indiana University Linguistics Publications.
- Fernández Soriano, Olga (1999a). "Datives in constructions with unaccusative se", *Catalan working papers in linguistics* 7, p. 89–105. Universitat Autònoma de Barcelona.
- Fernández Soriano, Olga (1999b). "Two types of impersonal sentences in Spanish: Locative and dative subjects", *Syntax* 2, p. 101–140.
- Fernández Soriano, Olga (1999c). "El pronombre personal. Formas y distribución. Pronombres átonos y tónicos", dins Ignacio Bosque i Violeta Demonte (directors), *Gramática descriptiva de la lengua española*, cap. 32, p. 1209–1275. Madrid: Espasa Calpe.
- Fillmore, Charles J. (1968). "The case for case", dins Emmon Bach i Robert T. Harms, *Universals in linguistic theory*, p. 1–88. Nova York: Holt, Rinehart and Winston. [Reimprès a Charles Fillmore (2003), *Form and Meaning in Language*, vol. 1 (Papers on semantic roles), p. 22–122. Stanford (Califòrnia): CSLI Publications.]

- Fillmore, Charles J. (1970). "The grammar of breaking and hitting", dins Roderick A. Jacobs i Peter S. Rosenbaum (editors), *Readings in English transformational grammar*, p. 120–133. Waltham (Massachusetts): Ginn. [Reimprès a Charles Fillmore (2003), *Form and Meaning in Language*, vol. 1 (Papers on semantic roles), p. 123–139. Stanford (Califòrnia): CSLI Publications.]
- Fillmore, Charles J. (1971). "Some problems for case grammar", dins Richard J. O'Brien (editor), *Report of the Twenty-Second Annual Round Table Meeting on Linguistics and Language Studies*, vol. 24 de Monograph Series on Languages and Linguistics, p. 35–56. Washington DC: Georgetown University Press.
- Fodor, Jerry (1970). "Three reasons for not deriving 'kill' from 'cause to die'", *Linguistic Inquiry* 1, p. 429–438.
- Folli, Raffaella (2001). "On the relation of priority between causative and inchoative structures", dins Yves D'Hulst, Johan Rooryck, i Jan Schroten (editors), *Romance Languages and Linguistics Theory 1999: selected papers*, p. 143–166. Amsterdam: John Benjamins.
- Folli, Raffaella (2002). "Constructing telicity in English and Italian" (tesi doctoral). University of Oxford.
- Folli, Raffaella, i Heidi Harley (2005). "Flavours of v: Consuming results in Italian and English", dins Paula Kempchinsky i Roumyana Slabakova (editors), *Aspectual Enquiries*, p. 95–120. Dordrecht: Springer.
- Folli, Raffaella, i Heidi Harley (2007). "Causation, obligation, and argument structure: on the nature of little v", *Linguistic Inquiry* 38, p. 197–238.
- Folli, Raffaella, i Heidi Harley (2008). "Teleology and animacy in external arguments", *Lingua* 118, p. 190–202.
- Frampton, John, i Sam Gutmann (2000). "Agreement is feature sharing" (manuscrit). *Northeastern University*.
- Franco, Jon, i Alazne Landa (1995). "An analysis of AGRo projections for Spanish causatives", *Anuario del Seminario de Filología Vasca "Julio de Urquijo"* 29, p. 199–218.
- Fukui, Naoki (1986). "A theory of category projection and its application" (tesi doctoral). Massachusetts Institute of Technology.
- Gallego, Ángel J. (2009). "Defective C-T in Romance", *Probus* 21, p. 163–215.
- Gast, Volker (2009). "A contribution to 'two-dimensional' language description: the Typological Database of Intensifiers and Reflexives", dins Martin Everaert i Simon Musgrave (editors), *The Use of Databases in Cross-Linguistic Studies*. Berlín: Mouton de Gruyter.
- Gelderen, Elly van (1996). "The Emphatic Origin of Reflexives", *Proceedings of the Twenty-Second Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society: General Session and Parasession on The Role of Learnability in Grammatical Theory*, p. 106–115.
- Ginebra, Jordi, i Anna Montserrat Ciurana (2002). "Sobre el règim del verb *interessar*", *Llengua i ús: revista tècnica de política lingüística*, p. 44–48.

- Giorgi, Alessandra (1984). "Toward a Theory of Long Distance Anaphors: a GB Approach", *The Linguistic Review* 3, 307–361.
- Giorgi, Alessandra (1990). "On the Italian Anaphoric/Pronominal System", *Rivista di Linguistica* 2, p. 9–26.
- Giorgi, Alessandra (2006). "From temporal anchoring to long distance anaphors", *Natural Language and Linguistic Theory* 24, p. 1009–1047.
- Giorgi, Alessandra (2007). "On the nature of long-distance anaphors" *Linguistic Inquiry* 38, p. 321–342.
- Gómez Rendón, Jorge. 2007. "Grammatical borrowing in Imbabura Quichua (Ecuador)", dins Yaron Matras i Jeannette Sakel (editors), *Grammatical borrowing in cross-linguistic perspective*, p. 481–521. Berlín: Mouton de Gruyter.
- Gómez Vázquez, Diana (2020). "Posture verbs and internally-caused verbs in Romance and Germanic languages: causativity, stationary motion, and intransitive-locative alternations" (tesi doctoral). Universitat Autònoma de Barcelona.
- Gonçalves, Anabela (1999). "Predicados Complexos Verbais em Contextos de Infinitivo não Flexionado do Português Europeu" (tesi doctoral). Universidade de Lisboa.
- Gonçalves, Anabela (2002). "The causee in the *faire*-Inf construction of European Portuguese", *Journal of Portuguese Linguistics* 1, p. 197–214.
- Gràcia, Lluïsa (1989). *Els verbs ergatius en català*. Ciutadella: Institut Menorquí d'Estudis.
- Gràcia, Lluïsa (1995). *Morfologia lèxica. L'herència de l'estructura argumental*. Universitat de València.
- Grimshaw, Jane 1982. "On the lexical representation of Romance reflexive clitics", dins Joan Bresnan (editora), *The mental representation of grammatical relations*, p. 87–148. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Grimshaw, Jane (1990). *Argument Structure*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Grimshaw, Jane, i Steve Vikner (1993). "Obligatory adjuncts and the structure of events", dins Eric Reuland i Werner Abraham, *Knowledge and Language, Volume 2, Lexical and conceptual structure*, p. 143–155. Dordrecht: Kluwer.
- Gropen, Jess, Steven Pinker, Michelle Hollander, Richard Goldberg i Ronald Wilson (1989). "The learnability and acquisition of the dative alternation in English", *Language* 65, p. 203–257.
- Gruber, Jeffrey Steven (1965). "Studies in lexical relations" (tesi doctoral). Massachusetts Institute of Technology.
- Guasti, Maria Teresa (1991). "The *faire-par* construction in Romance and Germanic", dins Aaron Halpern (editor), *Proceedings of the Ninth West Coast Conference on Formal Linguistics*, p. 205–218. Stanford (Califòrnia): CLSI Publications. Distribuït per Cambridge University Press.

- Guasti, Maria Teresa (1996). "Semantic restrictions in Romance causatives and the incorporation approach", *Linguistic Inquiry* 27, p. 294–313.
- Guasti, Maria Teresa (2006). "Analytic causatives", dins Martin Everaert i Henk C. van Riemsdijk (editors), *The Blackwell Companion to Syntax*, vol. 1, p. 142–172. Oxford: Blackwell.
- Hale, Ken, i Samuel J. Keyser (1988). "Explaining and constraining the English middle", dins Carol Tenny (editora), *Studies in generative approaches to aspect (Lexicon Project Working Papers 24)*. Center for Cognitive Science (MIT).
- Hale, Ken, i Samuel J. Keyser (1993). "On the argument structure and the lexical expression of syntactic relations", dins Ken Hale i Samuel J. Keyser (editors), *The View from Building 20: Essays in Linguistics in Honor of Sylvain Bromberger*, p. 53–109. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Hall Partee, Barbara (1965). "Subject and object in modern English" (tesi doctoral). Massachusetts Institute of Technology.
- Halle, Morris (1997). "Impoverishment and Fission", *MIT Working Papers in Linguistics* 30, p. 425–450. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Hara, Masahiro (1999). "Causatives in Japanese" (manuscrit). Truman State University
- Harley, Heidi (1995). "Subjects, events and licensing" (tesi doctoral). Massachusetts Institute of Technology.
- Harley, Heidi (2017). "The 'bundling' hypothesis and the disparate functions of little v", dins Roberta d'Alessandro, Irene Franco i Ángel J. Gallego (editors), *The verbal domain*, p. 3–28. Oxford: Oxford University Press.
- Harley, Heidi, i Elizabeth Ritter (2002). "Person and number in pronouns: A feature-geometric analysis", *Language*, p. 482–526.
- Harrington, John Peabody, i Helen Heffron Roberts (1928). *Picuris children's stories with texts and songs*. US Government Printing Office.
- Harris, Alice C. (1981). *Georgian Syntax: A Study in Relational Grammar*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Härtl, Holden (2003). "Conceptual and grammatical characteristics of argument alternations: The case of decausative verbs", *Linguistics* 41, p. 883–916.
- Haspelmath, Martin (1993). "More on the Typology of Inchoative/Causative Verb Alternations", dins Bernard Comrie i Maria Polinsky (editors), *Causatives and Transitivity*, vol. 23, p. 87–120. Amsterdam: John Benjamins.
- Haspelmath, Martin (2004). "Explaining the Ditransitive Person-Role Constraint: a usage-based account", *Constructions*, p. 1–49.
- Haude, Katharina, i Alena Witzlack-Makarevich (2016). "Referential hierarchies and alignment: An overview", *Linguistics* 54, p. 433–441.
- Haugen, Jason D. (2009). "Hyponymous objects and Late Insertion", *Lingua* 119, p. 242–262.

- Hay, Jennifer (1998). "The Non-Uniformity of Degree Achievements", text presentat al 72nd Annual Meeting of the Linguistics Society of America, Nova York.
- Hay, Jennifer, Christopher Kennedy i Beth Levin (1999). "Scalar Structure Underlies Telicity in *Degree Achievements*", dins Tanya Matthews i Devon Strolovitch (editors), *Proceedings of Semantics and Linguistic Theory* 8, p. 127–144. Ithaca (Nova York): CLC Publications.
- Hellan, Lars (1988). *Anaphora in Norwegian and the Theory of Grammar*. Dordrecht: Foris.
- Helland, Hans Petter (2017). "An empirical L2 perspective on possessives: French/Norwegian", *Oslo Studies in Language (OSLa)* 9, p. 75–104.
- Hermodsson, Lars (1952). *Reflexive und intransitive Verba im älteren Westgermanischen*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Hernanz, Maria Lluïsa (1982). *El infinitivo en español*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- Hernanz, Maria Lluïsa (1988). "En torno a la sintaxis y la semántica de los complementos predicativos en español", *Estudi General* 8, p. 7–29.
- Hernanz, Maria Lluïsa (1999). "El infinitivo", dins Ignacio Bosque i Violeta Demonte (directors), *Gramática descriptiva de la lengua española*, vol. II, p. 2197–2356. Madrid: Espasa Calpe.
- Herschensohn, Julia (1980). "On clitic Placement in French", *Linguistic Analysis* 6, p. 187–219.
- Homer, Vincent, i Dominique Sportiche (2011). "Clitics in French causatives: Wait and see." Treball presentat al GLOW 34, Universitat de Viena, 28 d'abril.
- Hornstein, Norbert, Jairo Nunes i Ana Maria Martins (2008). "Perception and causative structures in English and European Portuguese", *Syntax* 11, p. 205–229.
- Horvath, Julia, i Tal Siloni (2010). "Lexicon versus syntax: evidence from morphological causatives", dins Malka Rappaport Hovav, Edit Doron i Ivy Sichel (editors), *Syntax, Lexical Semantics, and Event Structure*, p. 153–176. Oxford: Oxford University Press.
- Horvath, Julia, i Tal Siloni (2011). "Causatives across components", *Natural Language and Linguistic Theory* 29, p. 657–704.
- Hualde, José Ignacio i Jon Ortiz de Urbina (2003). *Grammar of Basque*. Berlín: Walter de Gruyter.
- Huddleston, Rodney (1970). "Some remarks on case-grammar", *Linguistic Inquiry* 1, p. 501–511.
- Hyman, Larry M., i Karl Zimmer (1975). "Embedded topic in French", dins Charles N. Li (editor), *Subject and topic*, p. 191–211. New York: Academic Press.
- Iatridou, Sabine (1988). "Clitics, Anaphors, and a Problem of Co-indexation", *Linguistic Inquiry* 19, p. 698–703.
- Ippolito, Michela (2000). "Remarks on the argument structure of Romance causatives" (manuscrit). Massachusetts Institute of Technology.

- Jackendoff, Ray S. (1972). *Semantic interpretation in generative grammar*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Jackendoff, Ray (1983). *Semantics and cognition*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Jackendoff, Ray S. (1990). *Semantic structures*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Jacobsen, Wesley M. (1992). *The Transitive Structure of Events in Japanese*. Tokyo: Kurosio Publishers.
- Jaeggli, Osvaldo (1986a). "Three issues in the theory of clitics: Case, doubled NPs, and extraction", dins Hagit Borer (editora), *Syntax and Semantics 19, The Syntax of Pronominal Clitics*. Nova York: Academic Press.
- Jaeggli, Osvaldo A. (1986b). "Passive", *Linguistic Inquiry* 17, p. 587–622.
- Jakobson, Roman (1957 [1971]). *Shifters, verbal categories, and the Russian verb*. Cambridge: Harvard University Press. [Reproduït dins *Selected writings, vol. II: Word and language*, p. 130–147. The Hague: Mouton.]
- Jespersen, Otto (1922). *Language: Its Nature, Development, and Origin*. Londres: George Allen and Unwim Ltd.
- Jespersen, Otto (1954). *A Modern English Grammar on Historical Principles*. Part III – Syntax (Second Volume). London: Bradford and Dickens.
- Jiménez Peña, Silvia (2001). "El papel temático de la causa en los predicados de cambio de estado" (treball de recerca). Universitat Autònoma de Barcelona.
- Jo, Jinwoo, i Mai Ha Vu (2018). "A syntactic account of morphological causatives in Japanese and Korean", *Proceedings of the 25th Japanese/Korean Linguistics Conference, Poster Papers*, p. 1–14. Stanford (Califòrnia): CSLI Publications.
- Jones, Charles, i James S. Levine (2010). "Conditions on the Formation of Middles in Russian", *Journal of Slavic Linguistics* 18, p. 291–335.
- Jones, Michael Allen (1996). *Foundations of French syntax*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jónsson, Jóhannes Gísli (2010). "Dative/Accusative variation and event structure in Icelandic", escrit presentat al 4th European Dialect Syntax Meeting, "Variation in datives: a microcomparative perspective", Sant Sebastià.
- Jónsson, Jóhannes Gísli (2011). "Reflexive *sig* is an argument", *Nordlyd* 37, p. 99–118.
- Jónsson, Jóhannes Gísli, i Rannveig Thórarinsdóttir (2020). "Dative objects with novel verbs in Icelandic", dins Anna Pineda i Jaume Mateu (editors), *Dative constructions in Romance and beyond*, p. 297–315. Berlín: Language Science Press.
- Kailuweit, Rolf (2015). "Romance object-experiencer verbs: From aktionsart to activity hierarchy", dins Elisa Barrajon, José Luis Cifuentes i Susana Rodríguez (editors), *Verb Classes and Aspect*, p. 312–333. Amsterdam/Filadèlfia: John Benjamins Publishing Company .

- Kamp, Hans, i Antje Rossdeutscher (1994a). "Remarks on lexical structure and DRS construction", *Theoretical Linguistics* 20, p. 97–164.
- Kamp, Hans, i Antje Rossdeutscher (1994b). "DRS-construction and lexically driven inference", *Theoretical Linguistics* 20, p. 165–235.
- Kayne, Richard S. (1969). "The transformational cycle in French syntax" (tesi doctoral). Massachusetts Institute of Technology.
- Kayne, Richard S. (1975). *French Syntax: The Transformational Cycle*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Kayne, Richard S. (1981). "Unambiguous paths", dins Robert May i Jan Koster (editors), *Levels of Syntactic Representation*, p. 143–183. Dordrecht: Foris.
- Kayne, Richard S. (1989). "Null subjects and clitic climbing", dins *The null subject parameter*, p. 239–261. Dordrecht: Springer.
- Kayne, Richard S. (1991). "Romance Clitics, Verb Movement, and PRO", *Linguistic Inquiry* 22, p. 647–686.
- Kayne, Richard S. (1994). *The antisymmetry of syntax*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Kayne, Richard S. (2000a). "Person morphemes and reflexives in Italian, French, and related languages", dins *Parameters and Universals*, p. 131–162. Oxford/Nova York: Oxford University Press.
- Kayne, Richard S. (2000b). "A Note on Clitic Doubling in French", dins *Parameters and Universals*, p. 163–186. Oxford/Nova York: Oxford University Press.
- Kayne, Richard S. (2004). "Prepositions as probes", dins Adriana Belletti (editora), *Structures and Beyond. The Cartography of Syntactic Structures*, vol. 3, p. 192–212. Nova York: Oxford University Press.
- Kayne, Richard S. (2010a). "Some Silent First-Person Plurals", dins *Comparisons and Contrasts*, p. 130–145. Oxford/Nova York: Oxford University Press.
- Kayne, Richard S. (2010b). "A Note on Auxiliary Alternations and Silent Causation", dins *Comparisons and Contrasts*, p. 146–165. Oxford/Nova York: Oxford University Press.
- Kazenin, Konstantin I. (2001). "Verbal reflexives and the middle voice", dins Martin Haspelmath, Ekkehard König, Wulf Oesterreicher i Wolfgang Raible (editors), *Language Typology and Language Universals: An International Handbook*, vol. 2, p. 916–927. Berlin: Walter de Gruyter.
- Kearns, Kate (2000). *Semantics*. Londres: Macmillan Press.
- Kearns, Kate (2007). "Telic senses of deadjectival verbs", *Lingua* 117, p. 26–66.
- Kennedy, Christopher, i Beth Levin (2008). "Measure of change: The adjectival core of degree achievements", dins Louise McNally i Christopher Kennedy (editors), *Adjectives and Adverbs: Syntax, Semantics, and Discourse*, p. 156–182. Oxford: Oxford University Press.
- Keyser, Samuel Jay, i Thomas Roeper (1984). "On the middle and ergative constructions in English", *Linguistic Inquiry* 15, p. 381–416.

- Kiparsky, Paul (1997). "Remarks on denominal verbs", dins Àlex Alsina, Joan Bresnan i Peter Sells (editors), *Complex predicates*, vol. 64, p. 473–499.
- König, Ekkehard, i Peter Siemund (2000). "Intensifiers and reflexives: A typological perspective", dins Zygmunt Frajzyngier i Traci S. Curl (editors), *Reflexives: Forms and functions*, p. 41–74. Amsterdam: Benjamins.
- König, Jean-Pierre, i Gail Mauner (2005). "(Proto)-instrumentality and the meaning of English verbs" (exemplari). Xerrada realitzada a la Universitat Stuttgart.
- Koontz-Garboden, Andrew (2009). "Anticausativization", *Natural Language and Linguistic Theory* 27, p. 77–138.
- Koopman, Hilda, i Dominique Sportiche (1991). "The position of subjects", *Lingua* 85, p. 211–258.
- Koster, Jan (1987). *Domains and Dynasties: The Radical Autonomy of Syntax*. Dordrecht: Foris.
- Kratzer, Angelika (1996). "Severing the external argument from its verb", dins Johan Rooryck i Laurie Zaring (editors), *Phrase structure and the lexicon*, p. 109–137. Dordrecht: Kluwer.
- Krifka, Manfred (1987). "Nominal reference and temporal constitution: Towards a semantics of quantity", dins Jeroen J. Groenendijk, Martin Stokhof i Frank Veltman (editors), *Proceedings of the 6th Amsterdam Colloquium*, p. 153–173, *University of Amsterdam*,.
- Krifka, Manfred (1989). *Nominalreferenz und Zeitkonstitution. Zur Semantik von Massentermen, Pluraltermen und Aspektklassen: Studien zur Theoretischen Linguistik*. München: Wilhelm Fink.
- Krifka, Manfred (1992). "Thematic relations as links between nominal reference and temporal constitution", dins Ivan Sag i Anna Szabolcsi (editors), *Lexical Matters*. Stanford (Califòrnia): CSLI Publications.
- Krifka, Manfred (2003). "Bare NPs: kind-referring, indefinites, both, or neither?", *Semantics and linguistic theory* 13, p. 180–203.
- Krifka, Manfred (2004). "Semantic and pragmatic conditions for the dative alternation", *Korean Journal of English Language and Linguistics* 4, p. 1–31.
- Labelle, Marie (1992a). "La structure argumentale des verbs locatifs à base nominale", *Linguisticae Investigationes* 16, p. 267–315.
- Labelle, Marie (1992b). "Change of state and valency", *Journal of Linguistics* 28, p. 375–414.
- Labelle, Marie (2008). "The French reflexive and reciprocal *se*", *Natural Language and Linguistic Theory* 26, p. 833–876.
- Labelle, Marie (2009). "Les préfixes *auto-* et *entre-* et la réflexivité", dins Petra Bernardini, Verner Egerland i Jonas Granfeldt (editors), *Mélanges plurilingues offerts à Suzanne Schlyter à l'occasion de son 65e anniversaire (Études romanes de Lund 85)*, p. 233–246. Språk-och litteraturcentrum, Lund Universitet.

- Labelle, Marie (2017). "Causative and perception verbs", dins Andreas Duffer i Elisabeth Stark (editors), *Manual of Romance Morphosyntax and Syntax*, p. 299–331. Berlín/Boston: De Gruyter Mouton.
- Labelle, Marie, i Edit Doron (2010). "Anticausative derivations (and other valency alternations) in French", *Probus* 22, p. 303–316.
- Laka, Itziar (1993). "The structure of inflection: a case study in X⁰ syntax", dins José Ignacio Hualde i Jon Ortiz de Urbina (editors), *Generative studies in Basque linguistics*, p. 21–70. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Lakoff, George (1965). "On the nature of Syntactic Irregularity" (Report No. NSF–16, The Computation laboratory of Harvard University). [Accessible a: <https://books.google.es/books?id=GfewAAAAIAAJ&printsec=frontcover&hl=ca#v=onepage&q&f=false>]
- Lakoff, George (1970). *Irregularity in syntax*. Nova York: Holt, Rinehart & Winston
- Lakoff, George (1987). *Women, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lambrecht, Kurt (1994). *Information Structure and Sentence Form: Topic, Focus, and the Mental Representations of Discourse Referents*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lamiroy, Béatrice (1993). "Pourquoi il y a deux passifs", *Langages* 109, p. 53–72.
- Lamontagne, Greg, i Lisa Travis (1987). "The syntax of adjacency", dins Megan Crowhurst (editora), *Proceedings of Proceedings of the West Coast Conference on Formal Linguistics* 6, p. 173–186. Stanford (Califòrnia): Stanford University.
- Landau, Idan (2010). *The locative syntax of experiencers*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press Cambridge, MA: MIT Press.
- Larson, Richard K. (1988). "On the double object construction", *Linguistic Inquiry* 19, p. 335–391.
- Leek, Frederike van der (1987/1988). "Zich en Zichzelf; Syntaxis en Semantiek", *Spektator* 17, p. 129–165 i 211–241.
- Lehrer, Adrienne (1985). "Markedness and antonymy", *Journal of linguistics* 21, p. 397–429.
- Lejeune, Pierre, i Sílvia Araújo (2003). "Os equivalentes funcionais em português das construções francesas *se faire + INF* e *se voir + INF/PP*", dins *Actas do XIX Encontro da Associação Portuguesa de Linguística*, p. 213–226. Lisboa: APL.
- Lekakou, Marika (2005). "In the middle, somewhat elevated. The semantics of middles and its crosslinguistic realization" (tesi doctoral). University College, Londres.
- Lema, José (1994). "Tiempo y aspecto, correlatos sintácticos y semánticos", dins Alegría Alonso, Beatriz Garza Cuarón i José A. Pascual, *II Encuentro de Lingüistas y Filólogos de España y México, Salamanca, 25–30 de noviembre de 1991*, p. 425–442. Junta de Castilla y León, Consejería de Cultura y Turismo.

- Lepelley, René (1974). "Le parler normand du Val-de-Saire (Manche) (Cahier des Annales de Normandie no. 7). Caen: Musée de Normandie.
- Levin, Beth (1993). *English Verb Classes and Alternations. A Preliminary Investigation*. Chicago/Londres: University of Chicago Press.
- Levin, Beth, i Malka Rappaport Hovav (1991). "The Lexical Semantics of Verbs of Motion: the Perspective from unaccusativity", dins Iggy M. Roca (editor), *Thematic structure: Its role in grammar*, p. 247–269. Berlín/Nova York: Foris Publications.
- Levin, Beth, i Malka Rappaport Hovav (1995). *Unaccusativity: At the Syntax/Lexical Semantics Interface*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Levin, Beth, i Malka Rappaport Hovav (2002). "What alternates in the dative alternation", text presentat a The 2002 Conference on Role and Reference Grammar: New Topics in Functional Linguistics: The Cognitive and Discursive Dimension of Morphology, Syntax and Semantics, Universidad de la Rioja, Logroño.
- Li, Yafei (1990). "X⁰-Binding and Verb Incorporation", *Linguistic Inquiry* 21, p. 399–426.
- Liddicoat, Anthony (1994). *A Grammar of the Norman French of the Channel Islands. The Dialects of Jersey and Sark*. Berlín: Mouton de Gruyter.
- Lødrup, Helge (2007). "A new account of simple and complex reflexives in Norwegian", *Journal of Comparative Germanic Linguistics* 10, p. 183–201.
- Longa, Víctor M., Guillermo Lorenzo i Gemma Rigau (1998). "Subject clitics and clitic recycling: locative sentences in some Iberian Romance languages", *Journal of Linguistics*, p. 125–164.
- Longobardi, Giuseppe (2001). "The structure of DP's", dins Mark Baltin i Chris Collins (editors), *The Handbook of Contemporary Syntactic Theory*, p. 562–603. Oxford: Blackwell.
- Lundquist, Björn, Martin Corley, Mai Tungseth, Antonella Sorace i Gillian Ramchand (2016). "Anticausatives are semantically reflexive in Norwegian, but not in English", *Glossa: a journal of general linguistics* 1(1): 47, p. 1–30, Accés: <http://dx.doi.org/10.5334/gjgl.158>.
- Ljutikova, Ekaterina A. (2000). "Reflexives and Emphasis in Tsakhur (Nakh-Dagestanian)", dins Zygmunt Frajzyngier i Traci Walker (editors), *Reflexives: forms and functions*, vol. 1, p. 227–256. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- MacDonald, Jonathan E. (2008). *The syntactic nature of inner aspect. A minimalist perspective*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Maling, Joan (2001). "Dative: the heterogeneity of the mapping among morphological case, grammatical functions, and thematic roles", *Lingua* 111, p. 419–464.
- Manente, Mara (2008). "L'Aspect, Les auxiliaires *être* et *avoir* et l'Hypothèse Inaccusative dans une perspective comparative Français/Italien (tesi doctoral). Università Ca' Foscari Venezia i Université de Paris VIII.
- Manetta, Emily (2014). "The Shape of the Causative Verbal Domain: Evidence from Kashmiri", *Syntax* 17, p. 235–268.

- Manzini, Maria Rita (1983). "Restructuring and reanalysis" (tesi doctoral). Massachusetts Institute of Technology.
- Marantz, Alex (1984). *On the Nature of Grammatical Relations*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Marantz, Alec (2000). "Case and Licensing", dins Eric Reuland (editor), *Arguments and case: explaining Burzio's Generalization*, p. 11–30. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company .
- Marcantonio, Angela (1981). "The distribution of *a* and *da* in Italian causative constructions", *Journal of Italian Linguistics* 6, p. 1–33.
- Marín, Rafael, i Louise McNally (2011). "Inchoativity, change of state, and telicity: evidence from Spanish reflexive psychological verbs", *Natural Language and Linguistic Theory* 29, pp. 467–502.
- Masica, Colin P. (1976). *Defining a Linguistic Area*. Chicago: University of Chicago Press.
- Masullo, Pascual (1992). "Incorporation and Case theory in Spanish: a cross-linguistic perspective" (tesi doctoral). University of Washington.
- Masullo, Pascual (1999). "La interfaz Léxico-Sintaxis: presencia y ausencia del clítico *se* en construcciones inacusativas" (manuscrit). Universidad Nacional del Comahue i University of Washington.
- Masullo, Pascual (2001). "La transitividad como epifenómeno: el caso de los verbos de contacto", dins Hilda Albano, Laura Ferrari i Mabel Giammatteo (editores), *Actas del Congreso Internacional de Gramática*, p. 34–53, Buenos Aires, 1999.
- Masullo, Pascual José, i Violeta Demonte (1999). "La predicación: los complementos predicativos", dins *Gramática descriptiva de la lengua española*, p. 2461–2524. Madrid: Espasa Calpe.
- Mateu, Jaume (2002). "Argument Structure: Relational construal at the syntax-semantics interface" (tesi doctoral). Universitat Autònoma de Barcelona.
- Mateu, Jaume (2012). "Conflation and incorporation processes in resultative constructions", dins Violeta Demonte i Louise McNally (editores), *Telicity, change, and state: A cross-categorical view of event structure*, p. 252–278. Oxford: Oxford University Press.
- Mateu, Jaume, i Víctor Acedo-Matellán (2012). "The manner/result complementarity revisited: a syntactic approach", dins Maria Cristina Cuervo i Yves Roberge (editors), *The End of Argument Structure?*, p. 209–228. Leiden: Brill.
- McCawley, James D. (1968). "Lexical Insertion in a Transformational Grammar without Deep Structure", dins Bill J. Darden, Charles James Nice Bailey i Alice Davison (editors), *Papers from the Fourth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*, p. 71–80. University of Chicago. [Republicat a McCawley (1973), p. 155–166].

- McCawley, James D. (1971). "Prelexical Syntax", dins Richard J. O'Brien (editor), *Report of the Twenty-Second Annual Round Table Meeting on Linguistics and Language Studies*, vol. 24 de Monograph Series on Languages and Linguistics, p. 19–33. Washington DC: Georgetown University Press.
- McCawley, James D. (1973). *Grammar and meaning: Papers on syntactic and semantic topics*. Tòquio: Taishukan Publishing Company.
- McFadden, Thomas (2004). "The Position of Morphological Case in the Derivation: A Study on the Syntax-Morphology Interface" (tesi doctoral). University of Pennsylvania.
- McKoon, Gail, i Talke MacFarland (2000). "Externally and internally caused change of state verbs", *Language* 76, p. 833–858.
- Meillet, Antoine (1973). *Introduction á l'étude comparative des langues indo-européennes*. University (Alabama): University of Alabama Press.
- Mendikoetxea, Amaya (1999). "Construcciones inacusativas y pasivas", dins *Gramática descriptiva de la lengua española*, vol. 2, p. 1575–1629.
- Miguel, Elena de, i Marina Fernández Lagunilla (2000). "El operador aspectual se", *Revista Española de Lingüística* 30, p. 13–44.
- Minkoff, Seth A. (1997). "Argument structure and animacy entailment", *Anuario del Seminario de Filología Vasca "Julio de Urquijo"*, p. 285–324.
- Mittwoch, Anita (1990). "On the Distribution of Bare Infinitive Complements in English", *Journal of Linguistics* 26, p. 103–131.
- Miyagawa, Shigeru (2012). "Blocking and causatives: Unexpected competition across derivations", dins Matthew A. Tucker, Anie Thompson, Oliver Northrup i Ryan Bennett (editors), *Proceedings of the Fifth Formal Approaches to Japanese Linguistics Conference (MIT Working Papers in Linguistics 64)*, p. 177–196. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Montalbetti, Mario (1984). "After binding. On the interpretation of pronouns" (tesi doctoral). Massachusetts Institute of Technology.
- Moore, John C. (1996). *Reduced Constructions in Spanish*. Nova York: Garland. [Reimprès 2014, Nova York: Routledge.]
- Morgan, Jerry L. (1969). "On arguing about semantics", *Papers in Linguistics* 1, p. 49–70.
- Murasugi, K. G. (1994). "A Constraint on the Feature Specification of Agr", dins Heidi Harley i Collin Phillips (editors), *The Morphology-Syntax Connection (MIT Working Papers in Linguistics 22)*, p. 131–152. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Nadathur, Perna (2017). "Causative verbs. Introduction to Lexical Semantics" (manuscrit). Stanford University.
- Næss, Åshild (2007). *Prototypical transitivity*. Amsterdam/Filadèlfia: John Benjamins Publishing.
- Navarro Peyró, Josep Lluís (2013). "Els verbs *tocar* i *cridar* com a sinònims de *telefonar*", *Aula de Lletres Valencianes* 3, p. 129–160.

- Nedjalkov, Vladimir P. (1969). "Nekotorye verojatnostnye universalii v glagol'nom slovoobrazovanii", dins Igor F. Vardul, (editor), *Jazykovye universalii i lingvisticheskaia tipologija*, p. 106–114. Moscou: Nauka.
- Nedyalkov, Vladimir P., i Georgij G. Silnitsky (1973). "The typology of morphological and lexical causatives", dins Ferenc Kiefer (editor), *Trends in Soviet theoretical linguistics*, p. 1–32. Dordrecht: D. Reidel Publishing Company.
- Neeleman, Ad, i Hans Van de Koot (2012). "The linguistic expression of causation", dins Martin Everaert, Marijana Marelj i Tal Siloni (editors), *The Theta System: Argument Structure at the Interface*, p. 20–51. Oxford: Oxford University Press.
- Nevins, Andrew (2007). "The representation of third person and its consequences for person-case effects", *Natural Language and Linguistic Theory* 25, p. 273–313.
- Nichols, Lynn (2001). "The syntactic basis of referential hierarchy phenomena: Clues from languages with and without morphological case", *Lingua* 111, p. 515–537.
- Nilsen, Don L. (1973). *The Instrumental Case in English*. La Haia: Mouton.
- Nissenbaum, Helen F. (1985). *Emotion and Focus*. Stanford: CSLI Publications.
- Ogura, Michiko (1989). *Verbs with the reflexive pronoun and constructions with self in Old and Early Middle English*. Woodbridge: Boydell & Brewer Incorporated.
- Oltra-Massuet, Isabel, i Elena Castroviejo (2013). "Approaching results in Catalan and Spanish deadjectival verbs", *Catalan Journal of Linguistics* 12, p. 131–154.
- Oosthuizen, Johan (2015). "Reflexives and reflexive constructions in Afrikaans", *Stellenbosch Papers in Linguistics Plus* 47, p. 99–127
- Ormazabal, Javier, i Juan Romero (2007). "The object agreement constraint", *Natural Language and Linguistic Theory* 25, p. 315–347.
- Paradís, Anna (2019). "L'ascens dels clítics: reestructuració i control" (tesi doctoral). Universitat Autònoma de Barcelona.
- Parsons, Terence (1990). *Events in the semantics of English: A study in subatomic semantics*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Pascual, Montserrat (1999). "The 'Instrumental Phrase': is it an adjunct, an argument, or a predicate?" (treball de recerca). Universitat Autònoma de Barcelona.
- Payne, Thomas E. (2007). "Summary of Semantic Roles and Grammatical Relations" (document en línia). [Accessible a <https://pages.uoregon.edu/tpayne/EG595/HO-Srs-and-GRs.pdf>]
- Pereira, Manoel Bomfim, i Heloisa Moreira Lima-Salles (2015). "Causativas ECM e controle reverso: uma proposta para o português brasileiro", *Estudos Linguísticos* 44, p. 110–125.
- Perlmutter, David (1968). "Deep and surface structure constraints in syntax" (tesi doctoral). Massachusetts Institute of Technology.
- Perlmutter, David M. (1970). "Surface structure constraints in syntax", *Linguistic inquiry* 1, p. 187–255.

- Perlmutter, David M. (1978). "Impersonal passives and the unaccusative hypothesis", dins *Proceedings of the 4th annual meeting of the Berkeley Linguistics Society*, p. 157–189. Berkeley: University of California.
- Pesetsky, David (1987a). "Wh-in-situ: Movement and unselective binding", dins Eric Reuland i Alice ter Meulen (editors), *The representation of (in)definiteness*, p. 98–129. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Pesetsky, David (1987b). "Binding Problems with Experiencer Verbs", *Linguistic Inquiry* 18, p. 126–140.
- Pesetsky, David (1995). *Zero Syntax: Experiencers and Cascades*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Pesetsky, David, i Esther Torrego (2004). "Tense, Case, and the Nature of Syntactic Categories", dins Jacqueline Guéron i Alexander Lecarme (editors.) *The Syntax of Time*, p. 495–538. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Picallo, M. Carme (1993). "El contingut lèxic del pronom nul", dins Amadeu Viana (editor), *Sintaxi. Teoria i perspectives*. Lleida: Pagès Editors
- Picallo, M. Carme (1994). "Catalan Possessive Pronouns: The Avoid Pronoun Principle Revisited", *Natural Language and Linguistic Theory* 12, p. 259–299.
- Picallo, M. Carme (2007). "On gender and number" (manuscrit). Universitat Autònoma de Barcelona.
- Picallo, M. Carme (2008). "Gender and number in Romance" *Lingue e linguaggio* 7, p. 47–66.
- Pineda, Anna (2010). "Estructures diferents, interpretacions convergents: estudi bascoromànic de les alternances acusatiu/datiu" (treball de màster). Universitat Autònoma de Barcelona.
- Pineda, Anna (2014). "What lies behind dative/accusative alternations in Romance", dins Stefania Marzo i Karen Lahousse (editors), *Romance Languages and Linguistic Theory 2012*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company .
- Pineda, Anna (2016). *Les fronteres de la (in)transitivitat. Estudi dels aplicatius en llengües romàniques i basc*. Barcelona: Institut d'Estudis Món Juïc.
- Pineda, Anna (2020). "Double-Object Constructions in Romance: The Common Denominator", *Syntax* 23, p. 203–240.
- Piñón, Christopher (2001). "Modelling the causative-inchoative alternation", *Linguistische Arbeitsberichte* 76, p. 273–293.
- Pitteroff, Marcel, i Marika Lekakou (2019). "Impersonal middles in German", *Selected papers on theoretical and applied linguistics* 23, p. 333–349.
- Postal, Paul (1966 [2014]). "On So-Called 'Pronouns' in English", *Report of the Seventeenth Annual Round Table Meeting on Linguistics and Language Studies*, p. 177–206. Washington, DC: Georgetown University Press. [Reproduït parcialment dins Richard Kayne, Raffaella Zanuttini i Thomas Leu (editors) (2014), *An Annotated Syntax Reader: Lasting Insights and Questions*, p. 12–25. Oxford: Blackwell.]

- Postal, Paul (1971). *Cross-over phenomena*. Nova York: Holt, Rinehart, and Winston.
- Potashnik, Joseph (2014). "Scalarity and Unaccusativity at the Lexicon-Syntax Interface" (tesi doctoral). Tel Aviv University.
- Primus, Beatrice (1994). "Cases and thematic roles: aspects of universal grammar with particular reference to the ergative-accusative-active parameter" (manuscrit). Múnic.
- Pylkkänen, Liina (2002). "Introducing Arguments" (tesi doctoral). Massachusetts Institute of Technology.
- Pylkkänen, Liina (2008). *Introducing Arguments*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Ramchand, Gillian C. (2008). *Verb meaning and the lexicon: A first-phase syntax*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ramos, Joan-Rafael (2005). "El complement indirecte: l'alternança datiu/acusatiu", *Estudis Romànics* 27, p. 93–112.
- Raposo, Eduardo, i Juan Uriagereka (1996). "Indefinite se", *Natural Language and Linguistic Theory* 14, p. 749–810.
- Rappaport, Gilbert C. (1986). "On Anaphor Binding in Russian", *Natural Language and Linguistic Theory* 4; p. 97–120.
- Rappaport Hovav, Malka (2014). "Lexical content and context: The causative alternation in English revisited", *Lingua* 141, p. 8–29.
- Rappaport Hovav, Malka, i Beth Levin (1998). "Building verb meanings", dins Miriam Butt i Willi Geuder (editors), *The projection of arguments: Lexical and compositional factors*, p. 97–134. Stanford (Califòrnia): CSLI Publications.
- Rappaport Hovav, Malka, i Beth Levin (2008). "The English dative alternation: The case for verb sensitivity", *Journal of linguistics* 44, p. 129–167.
- Rappaport Hovav, Malka, i Beth Levin (2010). "Reflections on manner/result complementarity", dins Malka Rappaport Hovav, Edit Doron i Ivy Sichel (editores), *Syntax, lexical semantics, and event structure*, p. 21–38. Oxford: Oxford University Press.
- Rappaport Hovav, Malka, i Beth Levin (2012). "Lexicon Uniformity and the causative alternation", dins Martin Everaert, Marijana Marelj i Tal Siloni (editors), *The Theta System. Argument Structure at the Interface*, p. 150–176. Oxford: Oxford University Press.
- Reinhart, Tanya (1976). "The Syntactic Domain of Anaphora" (tesi doctoral). Massachusetts Institute of Technology.
- Reinhart, Tanya (1982). "Pragmatics and Linguistics: An Analysis of Sentence Topic", *Philosophica* 27, p. 53–94.
- Reinhart, Tanya (2000). "The Theta System: Syntactic realization of verbal concepts", *OTS Working Papers*. Utrecht Institute of Linguistics OTS. [Reproduït a Tanya Reinhart (2016), *Concept, Syntax, and Their Interface. The Theta System* (editat per Martin Everaert, Marijana Marelj i Eric Reuland). Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.

- Reinhart, Tanya (2001). "Experiencing derivations", *Semantics and Linguistic Theory*, 11, p. 365–387.
- Reinhart, Tanya (2003). "The theta system - an overview", *Theoretical Linguistics* 28, p. 229–290.
- Reinhart, Tanya, i Eric J. Reuland (1993). "Reflexivity", *Linguistic Inquiry* 24, p. 657–720
- Reinhart, Tanya, i Tal Siloni (2005). "The Lexicon-Syntax Parameter: Reflexivization and Other Arity Operations", *Linguistic Inquiry* 36, p. 389–436.
- Reuland, Eric (2001). "Primitives of Binding", *Linguistic Inquiry* 32, p. 439–492.
- Reuland, Eric (2006). "Binding Theory: Terms and Concepts", dins Martin Everaert i Henk C. van Riemsdijk (editors), *The Blackwell Companion to Syntax*, vol. 1, p. 260–283. Oxford: Blackwell.
- Reuland, Eric (2011). *Anaphora and language design*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Reuland, Eric (2014). "Reflexives", dins *Oxford Handbooks Online*. Oxford: Oxford University Press.
- Reuland, Eric, i Anna Volkova (2014). "Reflexivity without reflexives?", *The Linguistic Review* 31, p. 587–633.
- Rezac, Milan (2009). "Person restrictions in Basque intransitives", *Lapurdum* 13, p. 305–322.
- Rigau, Gemma (1978). "*Hi* datiu inanimat", *Els Marges* 12, p. 99–102.
- Rigau, Gemma (1986). "Some remarks on the nature of strong pronouns in null-subject languages", dins Ivonne Bordelois i Heles Contreras (editors), *Generative studies in Spanish syntax*. Dordrecht: Foris.
- Rigau, Gemma (1988). "Strong Pronouns", *Linguistic Inquiry* 19, p. 503–511.
- Rigau, Gemma (1990). "Les propietats d'*agradar*: estructura temàtica i comportament sintàctic." *Caplletra. Revista Internacional de Filologia* 8, p. 7–20.
- Rigau, Gemma (1991). "On the functional properties of *Agr*", *Catalan Working Papers in Linguistics* 1, p. 235–260. Universitat Autònoma de Barcelona.
- Rigau, Gemma (1998). "On Temporal and Causal Infinitive Constructions in Catalan Dialects", *Catalan Working Papers in Linguistics*, p. 96–114. Universitat Autònoma de Barcelona
- Rigau, Gemma (2005). "Number agreement variation in Catalan dialects", dins Guglielmo Cinque i Richard S. Kayne (editors), *The Oxford handbook of comparative syntax*, cap. 17, p. 775–805. Oxford: Oxford University Press.
- Rigau, Gemma (2013). "La preposició silent d'alguns verbs de moviment local", *Els Marges*, 100, p. 125–132
- Ritter, Elizabeth (1988). "A head-movement approach to construct-state noun phrases", *Linguistics* 26, p. 909–929.

- Ritter, Elizabeth (1991). "Functional categories in noun phrases: Evidence from Modern Hebrew", dins Susan Rothstein (editora), *Perspectives on Phrase Structure*, p. 37–62. Syntax and Semantics 25. San Diego: Academic Press.
- Rizzi, Luigi (1982). *Issues in Italian Syntax*. Dordrecht: Foris.
- Rizzi, Luigi (1986). "On chain formation", dins Hagit Borer (editora), *Syntax and Semantics 19: The Syntax of Pronominal Clitics*, p. 65-95. Nova York: Academic Press.
- Roca, Francesc (1992). "On the licensing of pronominal clitics: The properties of object clitics in Spanish and Catalan" (tesi de màster). Universitat Autònoma de Barcelona.
- Rooryck, Johan, i Guido Vanden Wyngaerd (2007). "The syntax of spatial anaphora", dins Monika Bašić, Marina Pantcheva, Minjeong Son i Peter Svenonius (editors), *Tromsø Working Papers on Language and Linguistics: Nordlyd* 34.2, p. 33–85. University of Tromsø.
- Rooryck, Johan, i Guido Vanden Wyngaerd (2011). "The Distribution of Pronouns and the Elsewhere Principle", *Societas Linguistica Europaea (2011/09/08–2011/09/11)*, Logroño (Espanya).
- Rosen, Carol G. (1984). "The interface between semantic roles and initial grammatical relations", dins David M. Perlmutter i Carol G. Rosen (editors), *Studies in Relational Grammar*, vol. 2, p. 38–77. Chicago: The University of Chicago Press.
- Rosen, Carol G. (1988). *The relational structure of reflexive clauses: Evidence from Italian*. Nova York: Garland.
- Ross, John Robert (1972). "Act", dins Donald Davidson i Gilbert Harman (editors), *Semantics of natural language*, p. 70–126. Dordrecht: Reidel.
- Rosselló, Joana (2003). "Loporcaro, Michele (1998): Sintassi comparata dell'accordo participiale romanzo", *Estudis Romànics* 25, p. 348–363.
- Rothstein, Susan D. (1983). "The Syntactic Forms of Predication" (tesi doctoral). Massachusetts Institute of Technology.
- Rothstein, Susan (2004). *Structuring Events*. Oxford: Blackwell.
- Rouveret, Alain (1980). "Sur la notion de proposition finie: gouvernement et inversion", *Langages* 60, p. 75–107.
- Rouveret, Alain, and Jean-Roget Vergnaud (1980). "Specifying reference to the subject: French causatives and conditions on representations", *Linguistic Inquiry* 11, p. 97–202.
- Rowlett, Paul (2007). *The syntax of French*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Royo, Carles (2017). "Alternança acusatiu/datiu i flexibilitat semàntica i sintàctica dels verbs psicològics catalans" (tesi doctoral). Universitat Autònoma de Barcelona.
- Royo, Carles (2018). "Els verbs psicològics pronominals catalans i l'alternança emotiva/volitiva", *Études Romanes de Brno* 39, p. 115–138.

- Royo, Carles (2020). "The accusative/dative alternation in Catalan verbs with experiencer object", dins Anna Pineda i Jaume Mateu (editors), *Dative constructions in Romance and beyond*, p. 371–393. Berlín: Language Science Press.
- Rozwadowska, Bozena (1988). "Thematic restrictions on derived nominals", dins Wendy Wilkins (editora), *Thematic Relations*, p. 147–165. San Diego (Califòrnia): Academic Press.
- Ruwet, Nicholas (1972). *Théorie syntaxique et syntaxe du français*. París: Editions du Seuil.
- Ruwet, Nicolas (1973). "How to deal with syntactic irregularities: Conditions on transformations or perceptual strategies?", p. 419–444, dins Ferenc Kiefer i Nicolas Ruwet (editors), *Generative grammar in Europe*. Dordrecht: Springer.
- Ruwet, Nicolas (1994). "Etre ou ne pas etre un verbe de sentiment", *Langue Francaise* 103, p. 45–55.
- Safir, Ken (1996). "Semantic atoms of anaphora", *Natural Language and Linguistic Theory* 14, p. 545-589.
- Saksena, Anuradha (1982). "Contact in Causation", *Language*, 58, p. 820–831.
- Salvà, Sebastià (2018). "La concordança del participi en el català de Mallorca", *Llengua i literatura*, p. 53–79.
- Schaarschmidt, Gunter H (1970). "Reflexive Particle and Reflexive Pronoun in Russian", *Canadian Slavonic Papers* 12, p. 9–22.
- Schäfer, Florian (2007). "By itself" (manuscrit). Universität Stuttgart.
- Schäfer, Florian (2008). *The Syntax of (Anti-)Causatives. External Arguments in Change-of-state Contexts*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Schäfer, Florian (2012). "The passive of reflexive verbs and its implications for theories of binding and case", *The Journal of Comparative Germanic Linguistics* 15, p. 213–268.
- Schäfer, Florian (2016). "Medio-passives within a formal typology of Voice" (manuscrit). Humboldt-University (Berlín).
- Schäfer, Florian (2017). "Romance and Greek Medio-Passives and the Typology of Voice", dins Roberta d'Alessandro, Irene Franco i Ángel Gallego (editors), *The Verbal Domain*. Oxford: Oxford University Press.
- Schlesinger, Izchak M. (1989). "Instruments as agents: on the nature of semantic relations", *Journal of Linguistics* 25. p. 189–210.
- Schütze, Carson T. (2001). "On the nature of default case", *Syntax* 4, p. 205–238.
- Sells, Peter, Annie Zaenen i Draga Zec (1987). "Reflexivization variation: Relations between syntax, semantics, and lexical structure", dins Masayo Iida, Steven Wechsler i Draga Zec (editors), *Working Papers in Grammatical Theory and Discourse Structure: Interactions of Morphology, Syntax, and Discourse*, p. 169–238. Stanford (Califòrnia): CSLI Publications.

- Sheehan, Michelle (2020). "The Romance Person Case Constraint is not about clitic clusters", dins Jaume Mateu i Anna Pineda (editors), *Dative constructions in Romance and beyond*, p. 143–171. Berlín: Language Science Press.
- Sheehan, Michelle, i Sonia Cyrino (2016). "Variation and change in the Romance faire-par causative", dins Ernestina Carrilho, Alexandra Fiéis, Maria Lobo i Sandra Pereira, *Romance Languages and Linguistic Theory 10: Selected Papers From 'Going Romance'28*, p. 279–304. Amsterdam/Filadèlfia: John Benjamins Publishing Company.
- Sheehan, Michelle, i Sonia Cyrino (2017). "Why do some ECM verbs resist passivisation: a phase-based explanation", dins *Proceedings of the Forty-Eighth Annual Meeting of the North East Linguistic Society*, p. 1–10. University of Iceland, Reykjavik.
- Shibatani, Masayoshi (1973). "A Linguistics Study of Causative Constructions" (tesi doctoral). University of California, Berkeley. Posada en circulació per Indiana University Linguistics Club el 1975.
- Shibatani, Masayoshi (1976a). "Causativization", dins Masayoshi Shibatani (editor), *Syntax and Semantics 5: Japanese Generative Grammar*, p. 239–294. Nova York: Academic Press.
- Shibatani, Masayoshi (1976b). "The grammar of causative constructions: a conspectus", dins Masayoshi Shibatani (editor), *Syntax and Semantics 6: The Grammar of Causative Constructions*, p. 1–42. Nova York: Academic Press.
- Shibatani, Masayoshi, i Prashant Pardeshi (2002). "The causative continuum", dins Masayoshi Shibatani (editor), *The Grammar of Causation and Interpersonal Manipulation*, p. 85–126. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company .
- Silverstein, Michael (1976). "Hierarchy of features and ergativity", dins Robert M. W. Dixon (editor), *Grammatical Categories in Australian Languages*, p. 112–171. Canberra (Austràlia): Australian Institute of Aboriginal Studies.
- Smith, Carlota A. (1970). "Jespersen's 'move and change' class and causative verbs in English", dins Mohammad Ali Jazayery, Edgar C. Polomé i Werner Winter (editors), *Linguistics and literary studies in honor of Archibald A. Hill*, vol. 2, p. 101–109. La Haia: Mouton.
- Snyder, William (2001). "On the Nature of Syntactic Variation: Evidence from Complex Predicates and Complex Word-Formation", *Language* 77, p. 324–342.
- Solà, Jaume (1992). "Agreement and subjects" (tesi doctoral). Universitat Autònoma de Barcelona.
- Solà, Joan (1973). *Estudis de Sintaxi Catalana*. Barcelona: Edicions 62.
- Solà, Joan (1987). *Qüestions Controvertides de Sintaxi Catalana*. Barcelona: Edicions 62.
- Solà, Joan (1994). *Sintaxi normativa: estat de la qüestió*. Barcelona: Editorial Empúries.

- Spathas, Giorgos, Artemis Alexiadou i Florian Schäfer (2015). "Middle Voice and reflexive interpretations: *afto*-prefixation in Greek", *Natural Language and Linguistic Theory* 33, p. 1293–1350.
- Sportiche, Dominique (1988). "A theory of floating quantifiers and its corollaries for constituent structure", *Linguistic Inquiry* 19, p. 425–449.
- Sportiche, Dominique (1996). "Clitic constructions", dins Johan Rooryck i Laurie Zaring (editors), *Phrase structure and the lexicon*, p. 213–276. Dordrecht: Springer.
- Sportiche, Dominique (2014). "French reflexive *se*: Binding and Merge locality", dins Enoch Oladé Aboh, Maria Teresa Guasti i Ian Roberts (editors), *Locality*, p. 104–137. Oxford: Oxford University Press.
- Steinbach, Markus (2002). *Middle voice*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company .
- Strozer, Judith (1976). "Clitics in Spanish" (tesi doctoral). UCLA.
- Subirats-Rüggeberg, Carlos (1987). *Sentential Complementation in Spanish: A lexico-grammatical study of three classes of verbs*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company .
- Suïls Subirà, Jordi (2008). "La distribució d'*haver* i *ser* en ribagorçà. Una aproximació", *Llengua i literatura* 19, p. 221–253.
- Talmy, Leonard (1976). "Semantic Causative Types", dins Masayoshi Shibatani, *Syntax and Semantics 6: The grammar of causative constructions*. Nova York: Academic Press.
- Talmy, Leonard (1991). "Path to realization: a typology of event conflation", *Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society* 17, p. 480–519.
- Tenny, Carol L. (1987). "Grammaticalizing aspect and affectedness" (tesi doctoral). Massachusetts Institute of Technology.
- Tenny, Carol L. (1994). *Aspectual Roles and the Syntax-Semantics Interface*. Dordrecht: Kluwer Academic Publisher
- Tesnière, Lucien (1959). *Éléments de syntaxe structurale*. París: Klincksieck.
- Thrainsson, Hoskuldur (2007). *The syntax of Icelandic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Todoí, Júlia (1996). "Doblament i represa pronominal en català", dins Tilbert Dídac Stegmann i Axel Schönberger (editors), *Actes del Desè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Frankfurt am Main, 18–25 de setembre de 1994)*, vol. III, p. 441–464. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Torrego, Esther (1998). *The dependencies of objects*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Torrego, Esther (2010). "Variability in the case patterns of causative formation in Romance and its implications", *Linguistic Inquiry* 41, p. 445–470.
- Townsend, Charles E. (1967). "Voice and Verbs in *-sja*", *The Slavic and East European Journal* 11, p. 196–203.

- Treviño, Esthela (1992). "Subjects in Spanish causative constructions", dins Paul Hirschbühler i E.F. Konrad Koerner (editors), *Romance Languages and Modern Linguistic Theory*, p. 309–324. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Treviño, Esthela (1994). *Las causativas del español con complemento infinitivo*. Mèxic: El Colegio de México.
- Tubino Blanco, Mercedes (2011). *Causatives in minimalism*. Amsterdam/Filadèlfia: John Benjamins Publishing Company.
- Uriagereka, Juan, i Ángel J. Gallego (2006). "(Multiple) Agree as Local (Binding and) Obviation", escrit presentat al Going Romance XX, Vrije Universiteit Amsterdam.
- Urquizu Sarasua, Patricio (2013). *Gramática de la lengua vasca*. Madrid: UNED.
- Van Valin, Robert D., i David P. Wilkins (1996). "The case for 'effector': Case roles, agents, and agency revisited", dins Masayoshi Shibatani i Sandra A. Thompson (editors), *Grammatical constructions*, p. 289–322. Oxford: Clarendon Press.
- Vecchiato, Antonella (2011). "Events in the grammar of direct and indirect causation" (tesi doctoral). University of Southern California.
- Vendler, Zeno (1957). "Verbs and times", *The Philosophical Review*, p. 143–160.
- Vergnaud, Jean-Roger (1977 [2008]). "Letter to Noam Chomsky and Howard Lasnik on 'Filters and Control'". [Publicat a Robert Freidin, Carlos Otero, i Maria Luisa Zubizarreta (editors) (2008), *Foundational issues in linguistic theory: Essays in honor of Jean-Roger Vergnaud*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.]
- Verkuyl, Hendrik Jacob (1972). *On the compositional nature of the aspects*. Dordrecht: Reidel.
- Villalba, Xavier (1992). "Case, incorporation, and economy: An approach to causative constructions", *Catalan Working Papers in Linguistics 1992*, p. 345–389. Bellaterra (Barcelona): Universitat Autònoma de Barcelona.
- Villalba, Xavier (1994). "Clitic climbing in causative constructions", *Catalan Working Papers in Linguistics 3*, p. 123–152. Bellaterra (Barcelona): Universitat Autònoma de Barcelona.
- Villalba, Xavier (2018). "Els pronoms forts en les oracions existencials del català", *Caplletra. Revista Internacional de Filologia* 65, p. 69–94.
- Vivanco, J. Margarita (2016). "Causatividad y cambio de estado en español. La alternancia causativo-inacusativa" (tesi doctoral). Universidad Complutense, Madrid.
- von Stechow, Armin (1996). "The different readings of wieder 'again': A structural account", *Journal of Semantics* 13, p. 87–138.
- Voorst, Jan van, (1988). *Event Structure*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

- Wali, Kashi, i Ashok Kumar Koul (1994). "Kashmiri clitics: The role of case and CASE", *Linguistics* 32, p. 969–994.
- Wanner, Dieter (1977). "On the order of clitics in Italian", *Lingua* 42, p. 101–128.
- Wehrli, Eric (1981). "Remarks on Cliticization in French Causatives" (manuscrit). Massachusetts Institute of Technology i Universitat de Gènova.
- Wehrli, Eric (1986). "On some properties of French clitic *se*", dins Hagit Borer (editora), *The grammar of pronominal clitics*, p. 263–283. Nova York: Academic Press.
- Wierzbicka, Anna (1998). "The semantics of English causative constructions in a universal-typological perspective", dins Michael Tomasello (editor), *The new psychology of language*, p. 113–153. Hillsdale (Nova Jersey): Lawrence Erlbaum.
- Williams, Edwin S. (1980). "Predication", *Linguistic Inquiry* 11, p. 203–237.
- Williams, Edwin S. (1985). "PRO and subject of NP", *Natural Language and Linguistic Theory* 3, p. 297–315.
- Wolff, Phillip (2003). "Direct Causation in the Linguistic Coding and Individuation of Causal Events", *Cognition* 88, p. 1–48.
- Wood, Jim (2012). "Icelandic Morphosyntax and Argument Structure" (tesi doctoral). New York University.
- Wood, Jim (2015). *Icelandic morphosyntax and argument structure*. Dordrecht: Springer.
- Wood, Jim, i Alec Marantz (2017). "The interpretation of external arguments", dins Roberta D'Alessandro, Irene Franco i Ángel Gallego (editors), *The verbal domain*, p. 255–278. Oxford: Oxford University Press.
- Woolford, Ellen (2006). "Lexical case, inherent case, and argument structure", *Linguistic Inquiry* 37, p. 111–130.
- Wright, Sandra K. (2002). "Transitivity and Change of State Verbs", *Proceedings of the Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society* 28, p. 339–350.
- Yim, Yong-Jae (1984). "Case-tropism: the nature of phrasal and clausal case" (tesi doctoral). University of Washington.
- Ynglès, M. Teresa (1991). "Les relacions semàntiques del cas datiu", dins Jane White Albrecht, Janet Ann DeCesaris, Patricia V. Lunn i Josep Miquel Sobrer (editors), *Homenatge a Josep Roca-Pons. Estudis de llengua i literatura*, p. 271–308. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Ynglès, Maria Teresa (2011). *El datiu en català: una aproximació des de la lingüística cognitiva*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Zagona, Karen (1988). *Verb Phrase Syntax: A Parametric Study of English and Spanish*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Zec, Draga (1985). "Objects in Serbo-Croatian", dins Mary Niepokuj *et alter* (editors), *Proceedings of the Eleventh Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, p. 358–371. Berkeley: BLS.

- Zribi-Hertz, Anne (1980). "Coréférences et pronoms réfléchis: notes sur le contraste *lui/lui-même* en français", *Lingvisticae Investigationes* 4, p. 131–179.
- Zribi-Hertz, Anne (1982). "La construction "Se-Moyen" du français et son statut dans le triangle moyen-passif-réfléchi", *Lingvisticae Investigationes* 6, p. 345–401.
- Zribi-Hertz, Anne (1989). "Anaphor binding and narrative point of view: English reflexive pronouns in sentence and discourse", *Language* 65, p. 695–727.
- Zribi-Hertz, Anna (2008). "Le médiopassif à accord riche en français: une analyse multifactorielle", *Actes du CMLF*, p. 2645–2662.
- Zubizarreta, Maria Luisa (1982). "On the Relationship of the Lexicon to Syntax" (tesi doctoral). Massachusetts Institute of Technology.
- Zubizarreta, Maria Luisa (1985). "The relation between morphophonology and morphosyntax: the case of Romance causatives", *Linguistic Inquiry* 16, p. 247–289.